

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33

8

1

,

1

1

h. 5. 1. pashé au the.

3
28-51

Mpacha p. de la p. de los que los 2 Mpacha

(R. 10240)

DOCTORIS
FRANCISCI SVAREZ
GRANATENSIS,
E SOCIETATE IESV,
IN REGIA CONIMBRICENSI
Academia primarij Theologiae Professoris emeriti,
Partis secundae summae Theologiae
TOMVS ALTER.

Complectens tractatum secundum
DE OPERE SEX DIERVM,
De Com, De H, Ac tertium de holo de laano
DE ANIMA

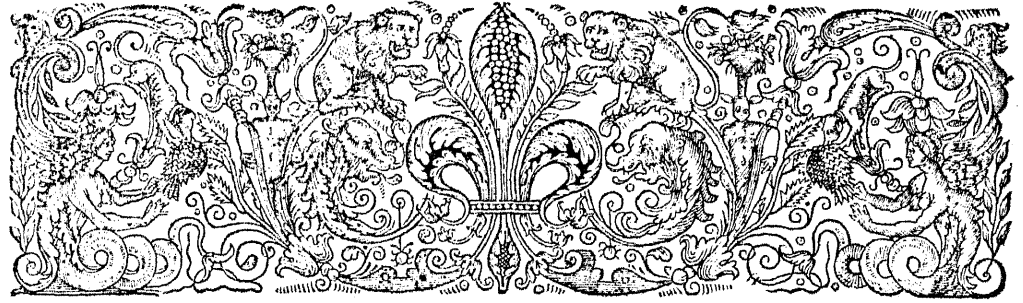
NUNC PRIMVM PRODIT,
INDICIBVS suis illustratus.
LUGDVNI,
Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellar.

M. DC XXI
CVM PRIVILEGIO REGIS.

P. FRANCISCVS SVAREZ

Et illi. Et Belem de Granada

1118

R.^{PO} ADMODVM IN CHRISTO PATRI,

P. MVTIO VITELLESKO,
SOCIETATIS IESV
PRÆPOSITO GENERALI,

IACOBVS CARDON & PETRVS CAVELLAT

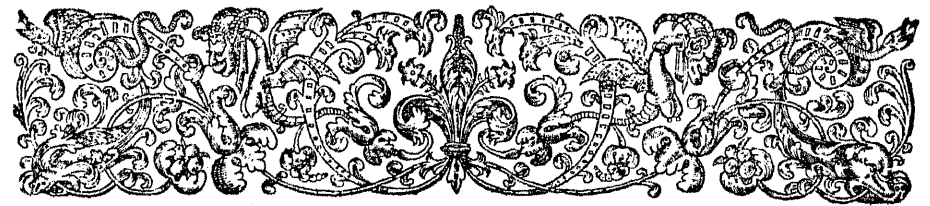
S. D.

ÆPE eâdem in ara eidem Numini factum est, maximè posteaquam semel atque iterum est perlitarum. Nos non ita pridem in Suare, hoc est, puluinari sanè augustissimo nostram opellam, hostiam profectò non ex maioribus, illam quidem, aut eximiam, sed certè tamen aliquam, & verò, si voluntas consulitur, fortasse opimam atque optimam, V.P. consecrauimus. Nunc quando præeunte vtimur Suare eodem & sacrorum rege, eundem tangemus postem, si non abnuis, & quasi conceptis verbis sacramentum iam aliquoties dictum instaurabimus. Causæ cur ita faciendum putemus plurimæ sunt & grauissimæ: iam præcidaneitatatum vidimus vbi tractationi de Angelis pro solita tua facilitate occurristi, in qua vt Suares efformanda, ita nos in excudenda versati fueramus: spes est nulla parte difficiliorem nos te hîc ricturos, quàm ibi experti sumus. Vt enim noster ille quantulus unque labor atque industria nihil admodum habuerit momenti certè studij nostri ac voluntatis erga vestram Societatem impetus multo autem maximè disputationis huius amplitudo & grandita, ipsa grauitas rei, scriptoris nomen atque authoritas, humanitati vestræ ratio postulant vti confidamus fore ne minus secundis nunc quàm paulo antea auspiciis fruamur tuis, cum neque impar sit causa, neque inerior expectatio; imò aliquanto plus varietatis hîc quàm illic, nisi fallimur, est oblatum. Nam si illic felicium illarum & ab omni con-

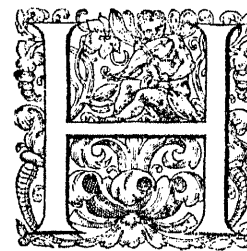
cretione corporis remotarum mentium natura & conditio ostenditur, hinc molitionem conditarum omnium rerum in vices suas ordinemque descriptam videmus, ut quanta est procreatae naturae, tanta sit istius tractationis amplitudo, varietas, distinctio, ornatus, dignitas. Itaque possumus non ab re gloriari nos V. P. vniuersum orbem quae patet dedicare, victima hac vna facere, hanc inspiciendam sine haruspicina proponere; si conditorem spectamus, optimam, maximam ex veteri ritu; si in orbem circumflexas machinas caelorum, egregiam; si oculum mundi, auream; si lunae instabiles motus, vultus, splendores, argenteam, si caeterorum siderum incredibilem numerum, hordam; si descriptionem elementorum, discretam positionem, misturam, conflictus, confentiones, prodigiam; si innumerabiles terra marique procreationes animantium, & insitas ab natura vires atque impetus, tum verò praecipue si animam rationis cōpotem, hoc est, microcosmum spectamus, tunc certè aringam hostiam, lectam, altilaneam, confoetam, optatam, praesentaneam de veteri more, sed religiosius, nobis videmur V. P. hoc codice consecrando, non maculare, sed praebere contuendam, explorandam, & quasi ex extispicio comprobendam. Quid plura? quasi conuerso mirabili quodam atque inusitato pegmate tibi vniuersam orbis molem & molitionem pro ara constituimus. Verum ea est Suaris vestri laus, nihil de illa decerpimus, ille per nos modò nostramque operam operosum hunc ingenij sui partum V. P. consecratum esse vult: non repudiabitur, quia is est qui est, rex sacri huius; accipiet plausum, quia quem nos excudimus, mundum recudit ipse, & quodammodo recreat; continget aram, quia longè fortasse sanctius augustiusve Suares, quam ille Hebraeorum sacerdos in bysso, in hyacintho, in purpura, in cocco, in tiara mundum gerit. Nos victimariorum in morem, interea dum V. P. aspectat victimam, molam parabimus.

E COLLE

E COLLEGIO CONIMBRICENSI
SOCIETATIS IESV,

BALTHASAR ALVAREZ
D. THEOLOGVS
AD LECTORES.

HANC etiam de Mundi opificio, et primorum parentum procreatione, atque statu felici, infelicique lapsu, partem accuratissime elaboratam, ac prelo sepositam nobis reliquit P. religiosissimus aequè ac sapientissimus Doctor Franciscus Soarius. In qua certè perficienda, quidquid, vel ab humani ingenij viribus, vel à sacrorum Patrum lectione posset expeti, id omne plene, ac plenè Theologi quamlibet studiosissimi votis respondet. Adcedit abatur praeterea Soarius commentationes de Anima, non in gratiam tantum illius doctrinae illustranda, quam de argumento eodem, ad finem suae Summae de Deo, rebusque ab ipso creatis adiecit S. Thomas: sed ut disputationes etiam, quae Philosophicae scholae magis sunt propria, locupletaret, atque in meliorem fortunam assereret, quam ad hanc usque aetatem nacta fuissent. Ea ergo animi meditatio foras cepit prodire, initio in primis visendo, quòd periclitari facile poterit, qui primi eius operis libri capita duodecim legendò contemplantur. Verum Deus, ille qui nostrorum omnium cogitationes altius introspicit, ac decreta moderatur, non fortunam operi meliorem, sed Auctori felicitatem (ut credimus) supremam destinat aeterno consilio. Ne verò interrupta de caetero penderet tractatio, quò etiam illorum voluntati fieret satis, quibus Soarij scripta sunt volupe (sunt autem omnibus ad vnum sapientibus) sufficiens duximus disputationes de Anima ab Authore eodem in schola datas: opus quidem non paucos ante annos lucubraturum, quòd tamen lucernam oleat, demorsòsque ungues sapiat.

Facultas

Facultas P. Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Lusitana.

HGO Antonius Mascareñas Societatis IESV in Lusitania Prouincialis, è facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre nostro Generali Mutio Virelleschi, facultatem concedo, vt hic tractatus de operè sex dierum, à P. Francisco Soario Societatis nostræ, sacraeque Theologiæ Doctore, & in Conimbricensi Academia primario Professore emerito compositus, & eiusdem Societatis grauium, doctorumque hominum iudicio approbatus typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra scriptas, & subscriptas, sigillóque nostro munitas dedimus. Olisipone die 4. Maij anno 1620.

ANTONIUS MASCAREÑAS.

Commissão de Conselho geral de Santo Officio em Portugal.

AO Padre Mestre Vicente da Resurreição que veia esta segunda parte, De Deo rerum creatore, e informe com seu parecer. Lisboa a os quatro de Dezembro de 1617.

*Bertholomeo de Fonseca, Antonio Dias Cardoso, Frei Manoel Coelho,
Ioão Alvarez Brandao, G. Pereira, Dom Francisco de Bragança.*

Celeberrimi Doctoris P. Francisci Soarij, de sex dierum operibus tractatum mira de more & facilitate, & dexteritate compositum, iubente supremo sancti Officij Senatu, non semel euolui, nihilque in eo vel Catholicæ fidei dogmatibus, vel conscientia puritati dissonum inueni, quin potius omnia ita eruditè, ita piè prudentiâ, exquisitâque resolutione disputata, quâ (meâ sententiâ) de hoc argumento à nemine hætenus. Vnde illum multis nominibus non prelo solùm, sed præcipua etiam commendatione dignissimum pronuntio. Olisipone 19. die Martij anno 1618. E nostro hoc Diuo Eligio dicato monasterio.

VINCENTIUS à RESURRECTIONE.

L I C E N ç A.

Vista a informação, pode-se imprimir esta segunda parte De Deo rerum omnium Creatore, e depois de impresso torne a este Conselho pera se conferir com o original, e se dar licença pera correr, e sem ella nao correrá. Lisboa a os 4. dias de Setembro de 1618.

Bertholomeo de Fonseca, Antonio Dias Cardoso, Dom Francisco de Bragança.

Facultas

*Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV
in Prouincia Lugdunensi.*

HGO Bartholomæus Iacquinotius Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi Praepositus Prouincialis, librum qui inscribitur, *Doctõris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis secundæ summae Theologiae Tomus alter de opere sex dierum, & Anima*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus nostræ Societatis compositos, absque Superiorum eius permissione imprimant, permitto IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Lugdunensibus Bibliopolis, vt ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possint. Datum Lugduni die 28. Decembris 1620.

B. IACQVINOTIUS.

Approbatio Theologorum.

NOS infrâ scripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, vidisse, & perlegisse librum, cui inscriptio, *Doctõris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis secundæ summae Theologiae Tomus alter de opere sex dierum, & Anima*, omniaque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ, Apostolicæ, ac Romanæ Ecclesiæ, & sanctorum Patrum sanam doctrinam summa cum cruditione exponi. Lugduni 20. Ianuarij 1620.

FR. ROBERTVS BERTHELOT Episc. Damasci.

DEVILLE.

R. D. D. de Meschatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, in suprema Dombarum Parlamenti Curia Consiliarius, Galliarum Primatiæ Officialis, & in Archiepiscopatu Lugdunensi Vicarius Generalis, librum inscriptum, *Doctõris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis secundæ summae Theologiae Tomus alter de opere sex dierum, & Anima*, & à Theologis recognitum, typis mandari permittimus. Lugduni 13. Iulij 1621.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO
Galliarum Rege concessi.

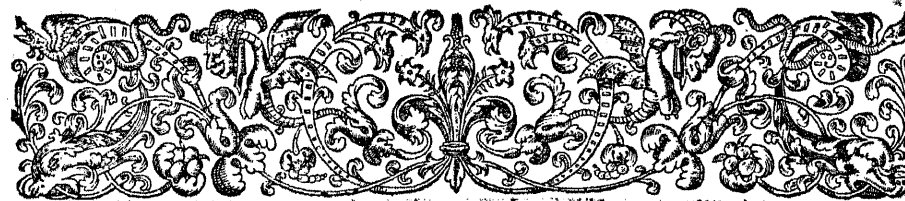
LUDOVICI XIII. Galliae, & Navarrae Regis auctoritate sancitum est, atque patentibus literis cautum, ne quis in Regno suo, aliisque locis ditioni suae subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis primae inchoandos, ac numerandos excudat, excudendum, vendendumque quovis modo, & ratione curet librum, qui inscribitur, *Doctoris Franc. Suarez, è Soc. I. E. S. V. Partis secunda summae Theologiae, Tomus alter de opere sex dierum, & Anima*, praeter IACOBUM CARDON, & PETRUM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenses, aut illos, quibus ipsimet concesserint. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, ubicunque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dictorum IACOBI CARDON, & PETRI CAVELLAT. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque poenis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis die 27. Februarij 1620.

De mandato Regis,

Signatum,

LE BOSSY.

TRACTA

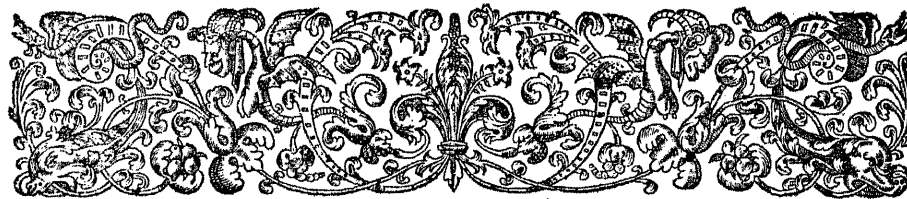
TRACTATUS SECUNDVS

OPERE SEX DIERVM,

DE VNIVERSI CREATIONE, QUATENVS
sex diebus perfecta esse, in libro Genesis cap. I. refertur, & praesertim
de productione hominis in statu innocentiae.

Præsentis tractatus consequentia ad præcedentem, eiusque partitio.

POST præcedentem tractationem de ANGELIS, in qua posteriorem partem summae Theologiae de Deo Creatore auspicati sumus, è vestigio sequitur altera, de inferiori ac sensibili mundo. Nam hæc etiam contemplatio ad perfectiorem Dei cognitionem, & mysteriorum fidei declarationem, necessaria est, ac sub ea ratione ad Theologiam spectat. Disputantque de illa D. Thomas sua 1. p. à quest. 65. usque ad 74. & Scholastici cum Magistro in 2. dist. 12. & sequentibus, & eorum aliqui dist. 3. & 4. Alenf. 2. p. Fundamentum huius tractatus est principium libri Genesis, in quo historia creationis mundi continetur, quam exponunt Patres qui super eum librum commentaria, aut exaëmeron, aut alios libros vel tractatus scripserunt. Estque argumentum graue ac difficile; tum propter diuinorum operum excellentiam, tum maxime propter historiam Genesis, quæ in illo initio adeò obscura est, ut ob eam rem olim in Synagoga, non nisi hominibus prouectæ ætatis, & in lege doctis permitteretur, ut referunt Origenes in prologo ad homil. in Cant. & Hieronymus in proæmio ad lib. in Ezech. Sequentes autem Patrum vestigia, quoad fieri possit, materiam hanc diuina gratia adiuti illustrare conabimur. Hunc ergo tractatum trifariam diuidemus. Nimirum creationem propriam Vniuersi, quatenus vno momento, & à solo Deo ex nihilo facta est, primo libro complectemur, explicabimusque illa verba priora Genesis, *In principio creauit Deus calum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Deinde de singulorum sex dierum operibus toto libro secundo agemus, ac ferè reliquam primi capituli partem, excepta hominis creatione exponemus. Denique per tres vltimos libros de creatione hominis & statu, quem ante peccatum habuit, eiusque amissione dicemus, quem etiam habuissent posteri, si Adam non peccaret, obiterque ferè secundum, & tertium caput Genesis declarabimus.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI PRIMV.

- CAP. I. **V**trum mundus per veram creationem esse coeperit.
- II. An Deus in principio temporis calum & terram creauerit.
- III. An calum aethereum in principio temporis creatum fuerit.
- IV. An sub calo in principio creato comprehendatur calum Empyreum.
- V. Dubium incidens de natura calis Empyreii.
- VI. An in verbis illis: In principio creauit Deus calum, creatio etiam Angelorum comprehensa sit.
- VII. An aer fuerit simul cum calo creatus, & sub nomine calis comprehensus.
- VIII. An in principio temporis simul cum calo elementa terra & aqua creata sint.
- IX. Vtrum cum calo, terra, & aliis elementis tempus etiam fuerit concreatum.
- X. An omnia corpora, etiam mixta, totaque vniuersi dispositio eodem momento simul curis calis, & elementis facta sint.
- XI. An sex dies creationis mundi naturales, seu materiales, an spirituales, seu intelligibiles fuerint.
- XII. An dies naturales creationis mundi reipsa sex fuerint, sicut in Genesi numerantur.

LIBER

LIBER PRIMVS.

DE VNIVERSO, QUATENVS PER VERAM, ac propriam creationem à Deo factum est.

De his au-
tor in Me-
zaph. disput.
20.

Subiectum
huius primi
libri.

SPRONIMVS in hoc tractatu generalia de creatione principia. Qualia sunt in primis, creationem fuisse necessariam, vt hic mundus existeret. Item quid sit, nimirum, esse productionem ex sola omnipotentia facientis absque praesupposito subiecto, seu materia, ac proinde ex nihilo. Item rem, seu essentiam increatam, & ab inuisibili, ac essentialiter actu existentem, vnicam tantum esse, & ab illa omnium aliarum rerum naturas originem duxisse. His autem suppositis, quae post factam rerum creationem, ex effectibus, quos experimur, per naturalem discursum colligi possunt, hic praecipue agimus de creatione mundi, prout facta est, & de modo, ac circumstantiis eius, quae quidem cum ex libera voluntate Dei determinatae fuerint, ipsius reuelatio nobis necessaria fuit, vt certam de his rebus notitiam habere possemus. Non enim demonstratione, sed (vt ait Paulus) *sede intelligimus, aptata esse sacula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.* Sciendum est autem ex rebus vniuersi quasdam factas esse ex aliis praexistentibus rebus tanquam ex materia, vt herba ex terra, pisces ex aqua, volatilia ex aere; alias vero sine praesistente materia necessariò fieri debuissent. Quia cum non sit processus in infinitum, in aliquo genere causarum etiam materiali, si vna res facta est ex alia, quaerendum est, an illa, ex qua posterior facta est, ex alia priori facta fuerit, & sic tandem in aliqua sistendum erit ex nulla alia re facta, nec etiam potuit esse improducta, vt conuincitur ex illo principio, quod vnum tantum esse potest ens improductum. Quia ergo creatio propria est productio ex nulla praesupposita materia, ideo vniuersum proprie creati dicitur, quatenus ex illis rebus constat, quae ex nullo subiecto fiunt, & de illo sub hac ratione hic agimus, dicturi postea de ornatu, & quasi complemento creationis eius, quae per aliam actionem ex subiecto fit.

CAPVT I.

Vtrum mundus per propriam creationem esse acceperit.

Partis no-
gantis ar-
gum. 1.

Ratio dubitandi in primis est, quia hic praecipue de hoc mundo visibili, & corporali tractamus, siue in eo Angeli tanquam partes in toto continentur, siue non, de quo postea non nihil attingemus. At vero corpora non potuerunt per propriam creationem fieri; ergo nec mundus. Consequentia nota est, quia esto concedamus, res spirituales fieri per propriam creationem, *Suarez de opere sex dierum.*

Actionem, vt supra visum est, id non est satis, vt mundus creati dicatur. Sicut licet anima rationalis per propriam creationem fiat, id non est satis, vt homo creetur, ita enim est visibilis mundus, sicut homo. Probatur ergo minor, quia omnia corpora materia, & forma constant, sed ex illis duabus partibus neutra potest fieri per creationem; ergo nec totum. Consequentia videtur nota, quia totum non distinguitur à partibus; ergo si ambae partes non possunt creati, nec totum poterit. Maior ex Philosophia supponitur. Minor autem probatur primò de materia, quia materia secundum se, est pura potentia, & non habet esse, nisi à forma, vel per formam; seu dependenter à forma; ergo secundum se non potest esse terminus creationis, cum creatio per se tendat ad dandum esse, & entitatem actualem constituendam. De forma vero probatur, quia formae corporales per se pendent in fieri, & esse à materia; ergo non possunt creati, sed educi de potentia materiae. Vnde argumentor secundò, quia in narratione *Gen. 1. nihil est, quod nos dicere cogat, Deum per propriam creationem mundum hunc visibilem creasse; nam si aliquid esset, maximè illud, In principio creauit Deus calum, & terram.* At ibi verbum *creauit*, non significat propriam & rigorosam productionem ex nihilo; ergo. Probatur minor, tum quia illud verbum de se generale est ad quancumque productionem alicuius operis, praesertim noui, & eximij, vt notauit Hieronymus in id ad Ephes. 2. *Creari in operibus bonis*, & in id ad Ephes. 4. *Induire nouum hominem, qui secundum Deum creatus est*: tum etiam quia in operibus omnium illorum sex dierum eodem verbo *creandi Moyses* vtitur, cum tamen constet, non omnia illa facta esse per propriam creationem, vt videbimus. Vnde etiam indifferenter vtitur verbo *fecit*, & verbo *creauit*, & Septuaginta in illis locis idem verbum, *ἐποίησαν* ponunt, & in versione Latina eorundem Septuaginta semper verbum *fecit* tam in illis primis verbis, quam in ceteris ponitur; ergo.

DIn hoc puncto varij errores refertur, & refutari possunt. Primus est antiquorum Philosophorum, qui ex nihilo nihil fieri posse crediderunt. Vnde tulit Arist. 1. *Physic. text. 33. & 3. de calo text. 35.* mundum esse aeternum, & per solam generationum, & corruptionum successionem conseruari: vnde autem esse habuerit in aeternitate, nunquam explicauit. Et ideo multi putant, consequenter sensisse, mundum non fuisse factum, vel productum ab alio, sed ex se sempiternum esse habuisse. Alij vero credunt, eum non ignorasse dependentiam aeternam totius vniuersi ab auctore Deo tanquam à principio, à quo veluti per naturalem emanationem profluxerit. Plato vero, vt *Quid itera Plato.*

restes sunt Athana. lib. de Incarnat. Verbi in principio, & Epiphani. heres. 6. dixit, Deum ex materia prariacente, & infecta mundum condidisse, ac subinde non per propriam creationem, sed per quandam formationem (vt sic dicam) mundum produxisse. Quod ex eodem principio quod ex nihilo nihil fit, intulisse videtur. Ex quo fit etiam consequens, vt Angelos posuerit eodem modo factos, ac subinde materiales, & corporcos, vel si immateriales esse credidit, increatos, & à se habentes esse illos cogitasse. Idemque de anima rationali iuxta illum errorem dicendum esset.

3. Auctoris iudicium de Aristotelis doctrina in præsentis quæst.

Consensum Aristoteli falsè scriptum.

Fictus vs Platonem excusat.

Athanasius & alij Patres potius damnant.

4. Error alter circa substantiam spirituum productionem.

Predicij erroris fundamentum recitatur.

Sed contra hunc errorem in Metaphysica satis à nobis dictum est, in primis disp. 20. scilicet. 1. vbi necessitatem creationis ostendimus, & num. 23. de Aristotelis sententia nonnulla diximus, ostendentes ipsum lubricè, vel etiam inconstanter fuisse loquentum. Quia principium illud, Ex nihilo nihil fit, cum vera creatione siue liberè, & in tempore facta, siue æterna, & per quandam naturalem emanationem cogitata, subsistere non potest. Vnde aliqui dicunt retractasse Aristotelem principium illud, Ex nihilo nihil fit, in quodam opusculo de Xenocrate, Zenone, & Gorgia. Sed inter opera Aristotelis, quibus vtor, illud non continetur, nec videre illud potui, existimoque Aristotelis non esse. Illo verò admissio fortasse dici posset, vel dubitando, & problematicè disputando negasse, posse principium illud negari, vel certe negasse illud per quoad emanationem naturalem, etiam in cæteris propriis actionibus illud admiserit: quod qua consecutione possit dici, vel qua ratione subsistere possit, non video. Deinde disp. 13. scilicet. 4. n. 15. contra Platonem ostendimus materiam esse factam à Deo. Vnde Marfil. Fici. in Compend. Timæi Platon. cap. 9. & sequentibus excusare conatur Platonem ab illo errore, dicens, Platonem docuisse, materiam esse factam à Deo immediatius, quàm res cæteras. Sed magis credendum est Athanasio, & alijs antiquioribus Patribus, quos dicta disp. 13. & in disp. 20. scilicet. 1. n. 17. allegaui, qui non solum Platoni, sed etiam alijs Philosophis Platone antiquioribus, & posterioribus sèctatoribus errorem illum tribuunt; ibique in numeris sequentibus contrariam veritatem ratione, & auctoritate Patrum confirmamus.

Secundo loco, quia mundus spiritibus, & corporibus constat, referri potest error dicentium, res spirituales, quales sunt Angeli, non esse à Deo creatas, quod antiquos Philosophos sensisse probabile est, & præcipuè tribui solet Commentatori. Ex nouis autem hereticis hunc errorem docuisse Hermannum, referunt Castro v. Angelus, & Prateol. lib. 8. de scilicet heretic. cap. 10. Fundabatur hic hereticus solum in hoc, quod in narratione Genesis, vel in Scriptura nulla fit mentio creationis Angelorum. Sed distinguenda est veritas certa à questione dubia. Quod enim Angeli creati à Deo sunt, non solum est de fide certum, sed etiam inter articulos fidei in Symbolo fidei Nicæno omnibus ad credendum propositum in illis verbis, *Visibilem omnium, & inuisibilem*, nam inuisibilem nomine substantiæ intellectuales præcipuè intelliguntur, vt rectè sensit Sophron. in sua fidei professione, que in V. I. Synod. Constant. act. 11. habetur, & Concilium Lateran. in c. firmiter, expressius dixit, *Quæque spirituales, & corporalem creaturam de nihilo condidit*. Quod passim etiam omnes Patres docent, quos in superiori tract. lib. 1. & 2. late reculi. Cum ergo dogma hoc indubitatum sit, dubitari potest, an in verbis illis

A Moyli: In principio creauit Deus calum, & terram, comprehensum sit. Et de hoc postea videbimus, interim supponentes, quicquid sit de illo Genesis loco, non esse dubium, quin in alijs Scripturæ locis expressè illa veritas tradita sit, vt Psalm. 103. & 148. ad Coloss. 1. & ad Hebr. 1. & alijs, que in dicto cap. 2. lib. 1. præcedentis tractatus expendimus. Vnde satis & dictus error, & fundamentum eius improbara sunt.

Tertiò circa mundi visibilis, seu corporum creationem opportunum erit hic breuiter antiquos errores, qui in hac materia fuerunt, commemorare, tum quia tractando de creatione in Metaphysica, id in Theologiam remissimus, tum etiam quia huius loci proprium esse videtur, in quo de creatione mundi visibilis præcipuè tractamus. Primò ergo Manichæus duo posuit prima principia improducta, & æterna, quæ bonum, & malum Deum appellauit, & malum Deum corporum fecit auctorem. Ita sumunt aliqui ex August. heres. 46. Ille verò solum dicit, Manichæum dixisse, mundum esse bonis, & malis rebus, seu substantiis committum, & bonas esse à bono Deo, malas verò à Deo malo, qui per admisionem malatum bonas maculauit. Clarius Epiphani. heres. 66. ait Manichæum corpora esse creata à malo Deo tradidisse. Et idem indicat Theodoret. lib. 1. hereticar. fabular. cap. vlt. apertius Theophylact. in cap. 6. Joannis in principio. Et idem significat Concilium Bracharen. per plures canones, in quibus Manichæo ferè semper Priscillianum coniungit. De quo ait Isidor. lib. 8. Orig. cap. 5. ex Gnosticis, & Manichæis noui dogma in Hispania composuisse. Quod etiam sumitur ex Leone Pap. epist. 91. alias 93. ad Toribium, vbi vtriusque damnat errorem. Eundem errorem postea excitarunt Albanenses, vt refert Anton. 4. p. Theolog. tit. 11. §. 5. & dubitat an isti sint iidem, qui Albigeneses, qui tempore Innocentij I I I. orti sunt Tolosæ, & à sancto Dominico expugnati, vt idem latius refert 3. p. Histor. tit. 19. c. 1. eisque hic error communiter tribuitur, vt pater ex Prateolo, Sanderò, & alijs, qui referunt, istos distinctè dixisse, malum Deum creasse omnia corpora, sicut bonum omnes animas. Additque Anton. postea eundem errorem in Italia repullulasse, cuiusque occasione B. Petrum martyrem occisum fuisse.

Ante hos verò omnes fuit Cerdon, qui etiam duos Deos introducebat, bonum, & malum, & hunc non tantum corporum, sed etiam creaturarum omnium auctorem facebat, vt videre licet in Irenæo lib. 1. cap. 28. Tertull. de præscript. c. 51. Euseb. lib. 4. histor. cap. 10. Epiphani. Augustin. & alijs. Et idem docuit Apelles, solumque differebat, quia malum Deum à bono esse factum, postea verò malum sine boni cooperacione mundum visibilem fecisse asserbat. Ita referunt Epiphani. heres. 44. & Augustin. in 23. Ante hos fuerunt Gnostici, qui licet dicerent, Deum creasse Angelos, nihilominus mundum hunc visibilem creatum esse ab Angelis asseruerunt. In quo errore conuenerunt Simon Magus, Basilides, Saturninus, (alijs Saturnilus) Carpocrates, & Cherintus, horumque sèctatores, licet illum errorem confinixerint varijs modis omnino fabulosis, in quibus enarrandis immorari superfluum duco. Legatur Irenæus lib. 1. cap. 20. & sequentibus, Tertull. lib. de præscriptiõib. hereticor. cap. 46. & sequentibus, Epiphani. heres. 20. & sequentibus, Theodoret. lib. heretic. fabular. August. Damascen. Isidor. Philastr. & alij, qui catalogos hæresium scripserunt, & Euseb. lib. 2. histor. cap. 12. & lib. 3. cap. 20.

3. Tertius error principis varijs errandi modis completens.

Primus errandi modus.

6. Secundus modus errandi.

Tertius errandi modus.

Contra

7. Primus errandi modus refutatur.

Impugnatur reliqui modi errandi.

Quartus error Origenis attribuitur, & ab August. confutatur.

Eundem errorem in Origenem notat Sophronius Epiphani. Cyrill. &c.

Notauit etiam Hieronymus tum tacito, tum expresso Origenis nomine.

Contra priorem errandi modum, de duobus prin. i. i. bono, & malo disputare, aut cum impugnare supernacaneum videtur, tum quia est mera fabula, & deliramentum sine vilo fundamento: tum etiam quia à prædictis Patribus copiosissime refutatur. Videri potest Aug. lib. 1. de Gen. contr. Manicha. per totum, præsertim cap. 16. & 21. & lib. de natur. boni, vbi ostendit, quicquid est, quatenus est, aliquid boni esse, & ideo non nisi à summo bono esse posse, vt cap. 12. concludit, & optimè lib. 1. de Ciu. à cap. 16. vsque ad 22. & tract. 1. in Ioan. exponens illa verba, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*; & optimè Ambros. lib. 1. Exameron. cap. 8. & lib. 3. cap. 9. & Cyrill. Hierosol. cateches. 6. illuminator: vbi rectè dicit, in verbis repugnantiam inuolucere, qui aliquem Deum, & malum dicunt; cum summa bonitas sit de ratione Dei. Contra alios verò errores corum, qui Angelos faciit proximam creationis corporum causam, disputat bene Cyrilli lib. 2. contr. Iulian. circa finem, & aliquid de hac re dictum est in superiori tract. lib. 4. tractando de potestate Angelorum ad immutandum corporalem creaturam. Et in Metaph. disp. scilicet. 2. ostensum est, creaturam non posse habere propriam creandi virtutem. Adde, nullam esse rationem fingendi, creationem corporum potius quàm spirituum per Angelos factam esse, vt in sequentibus dicemus.

8. Quare & vltimò notari hic potest error Origenis, quem August. dicto lib. 11. de ciuit. à cap. 23. proximè post præcedentem Manichæi errorem confutauit. Dixit enim Origenes, Deum non per se, nec ex primaria intentione corpora, & visibiles creaturas produxisse, sed prius creasse animas, & spirituales creaturas, & occasione peccati illarum corpora creasse, quæ essent veluti ergastula, & carceres, in quibus animæ, & spiritus peccantes detruerentur, vt ibi punirentur, vel purgarentur. Hunc errorem de animabus, & aliquibus alijs spiritibus tradit Origen. lib. 1. Perier. cap. 7. & 8. vbi ait animas esse ante corpora, & pro diuersitate meritorum diuersis corporibus infundi, quod etiam de spiritibus in formantibus sidera iuxta suam opinionem affirmat. Et in lib. 2. cap. 8. & 9. iuxta merita vite prioris dicit animas diuersis corporibus in præfenti vita comparari, quod iterum lib. 3. cap. 1. repetit. Et ita hunc errorem præter Augustinum loco citato tribuit Origeni Sophron. in epistola probata in V. I. Synodo act. 11. Epiphani. in epist. ad Ior. episcop. Hierosolymit. que in eius operibus legitur, & inter epistolas Hieronymi est 60. & Cyrill. Alexandr. lib. 1. in Ioan. cap. 9. & Theophyl. Alexandr. in epist. 1. Paphladi, Anastasi. Synai. lib. 11. Exameron. circa finem, vbi refert Methodium varijs Scripturæ testimonijs illum errorem impugnasse. Idem Origeni tribuit, & penè explicat Leontr. lib. de Scilicet act. 10. tom. 4. Biblioth. Hieronymus etiam, licet alijs locis, tacito nomine Origenis, hunc errorem referat, vt epist. 8. ad Demetriad. in fine, & epist. 27. que est epitaphium Paulæ, circa finem, & epist. 139. ad Cyprian. & epist. 150. ad Hedebiam q. 10. vbi ait, hoc esse Pythagoræ, Platonis, & Gentilium dogma, quod aliqui sub nomine Christiano in Ecclesia introducere tentarunt. Et simili modo idem attigit in id ad Galat. 1. Cum placuit ei, qui me segregauit ex æternis, &c. Nihilominus in Apolog. contr. Ruffin. que est epist. 66. ad Pammach. post medium apertè declarat illud fuisse dogma Origenis, quod alijs locis sine inuidia nominis eius improbauit. Vnde

Franc. Suarez de opere sex dicitur.

A Ierem. 28. Origenem intelligit, cum dicit, *Delirat hoc loco allegoricus interpret*. Et reiecto errore, propter calumnias Ruffini subiungit, *Compulsi tractator indoctus, & sèctator calumnia Gruniana apertè ponere aliena vitia, que prius cum dissimulatione dicebam*.

In hoc verò Origenis dogmate quoddam falsum principium, & multi errores ab Ecclesia damnati continentur. Principium falsum est, spirituales creaturas ante corporales fuisse à Deo conditas, quod licet ad dogmata apertè damnata non pertineat, nihilominus iam est improbabile, & à doctrina communiter ab Ecclesia recepta, & approbata alienum, vt in tract. præcedenti lib. 1. cap. 3. late diximus. Primus autem error est, animas hominum esse eiusdem naturæ cum Angelis, imò non esse nisi quosdam Angelos ex his, qui peccarunt, qui error satis impugnatus est dictis in eodem lib. 1. Secundus, quod animæ hominum ante corpora creatæ sunt, quod est damnatum in Concilio Lateran. sub Leone X. sess. 8. & in V. I. Synod. act. 11. in epistola Sophronij, & refelletur latius in tractatu sequenti. Tertius est, omnes animas, quæ corporibus vniuntur, prius peccasse, quod non solum animæ Christi, & Virginis sanctissimæ iniuriosum est, sed etiam est contra innocentiam primorum hominum ante peccatum, & contra generales locutiones Scripturæ Rom. 9. *Cum nondum quidquam boni, aut mali egisset*; & cap. 5. *Regrauit mors etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ*; & Ioan. 9. *Neque hic peccauit, neque parentes eius, &c.* Quartus est, quem Sophronius in dicta epist. inulit, quod *istorum corporum, quibus nunc sumus amicti, impudenter perimunt resurrectionem, quia potius ad pœnam, quàm ad præmium etiam in beatis pertineret*. Et alia similia possunt ex dicto errore inferri præter ipsummet dogma de creatione corporum, quod solum occasione peccati, & in pœnam eius facta fuerit, quod somnium potius, quàm aliquo fundamento asseruntur est, & contra Scripturam, vt mox videbimus.

Omissis ergo erroribus, dicimus primò, Deum per veram, & propriam creationem, id est, effectiõnem ex nihilo mundum hunc visibilem in eius principio condidisse. Assertio est de fide, vt communiter docet Theologi cum Magistro in 2. d. 1. & D. Thom. 1. p. q. 44. art. 1. & q. 45. art. 1. & 9. & q. 65. art. 1. Hug. Victor. lib. 1. de Sacram. p. 1. cap. 1. Qui omnes ita intellexerunt verbum *creauit*, in dictis verbis Genesis. Et probatur primò, quia ita in alijs Scripturæ locis explicatur, præsertim 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aspicias ad calum, & terram, & ad omnia que in eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus*. Et sic etiam accipiendum est illud Ecclesiast. 18. *Qui viuunt in æternum, creauit omnia simul*: nam creando omnia, non potuit ex aliquo facere, sic etiam dicitur Psalm. 32. *Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt*, vtique virtute solius imperij sui. Quia ita vocat ea, que non sunt, sicut ea, que sunt, vt ad Roman. 4. dicitur, & ideo ex non ente, seu ex nihilo res in principio produxit, quod est propriè creare. Secundò ita definiuit, & declarauit verbum illud Concilium Lateran. sub Innocen. I I I. in cap. firmiter, de Deo dicens: *Utrunque de nihilo condidit creaturam spiritalem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundum*. Vbi addendo particulam *de nihilo*, verbum condidit, de vera, & propria creatione quasi per definitionem eius explicuit. Et coniungendo

9. In prædicto Origenis dogmate falsum principium continetur, & quadruplex error.

Primus error.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

10. Assertio de fide contra errores Philosoph.

Probatur 1. ex Scriptura.

2. Ex Concil. Later.

utramque creaturam, id magis declarauit. Est enim euidens, spiritualem creaturam non nisi per propriam creationem potuisse produci, cum nihil eius ante productionem eius supponatur; & eodem modo dicit Concilium, creaturam corporalem ex nihilo fuisse productam.

11. Ratione, ac simul responsione ad argum. in num. 1.

Patrum regula notanda.

Vnde argumentor tertio, satisfaciendo simul secundæ rationi dubitandi in principio posita, quia licet verbum creandi generaliter sumptum ambiguum sit, vel communem significationem habeat, nihilominus ex subiecta materia ad determinatum modum effectiōis definiri solet, & debet. Vnde est regula Sanctorum, quoties res, que omnino non erant, creati dicuntur, verbum creandi significare productionem ex nihilo, quia res carens omni esse reali, & actuali, tam totali, quam partiali, non est capax alterius modi productionis: sed hoc modo sumitur, cum dicitur Deus in principio creasse calum, & terram; ergo, Doctrina est Cyrilli Alexand. lib. 5. thesaur. cap. 4. ubi inter alia dicit: Quando nouum producta creati dicuntur, necessario de nihilo ad esse procedere intelliguntur. Idem optime lib. 1. in Gen. in principio, & Chrysof. homil. 2. Rupert. & alij. Ac denique Athanas. de Incarnat. Verbi in principio: Ex nihilo, ac profusa nunquam extantibus Deum Patrem per verbum suum rerum vniuersitatem fecisse agnoscit, cum ad istum modum loquitur per verbum suum: In principio creauit Deus, &c. Et in epist. quod Nicæna Synodus decreta sua congruis, & pijs verbis contra hæresim Arianorum exposuerit, non longè à principio. Itane Deus condidit, ut homo? Absit. Deus enim creatum vocat ea, que non sunt, sine vilius rei aut opere, aut opera: homines autem, &c.

12. Ratio altera, qua etiam satis est primo argum. in num. 1.

Composita physica non nisi per creationem suam in prima & totali productione.

Quarto probatur ratione, satisfaciendo simul primæ rationi dubitandi, nam si res simplices, & spirituales subsistentes possunt per creationem fieri, à fortiori res corporales subsistentes. Probatur cōsequentiā, tum quia ante productionem ita supponuntur nihil esse, sicut res spirituales; tum etiam quia ex ea parte, qua sunt entia per participationem, non repugnat illis per propriam creationem fieri. Imò quatenus minus perfecta sunt, facilius videtur eorum creatio, Ex ea verò parte, qua sunt entia composita, non repugnat illis creatio; imò repugnat illas aliter fieri saltem in prima, & totali productione sua. Probatur hæc posterior pars, quia ante productionem calis nihil illius præexistebat; ergo non potuit, nisi ex nihilo fieri, ac proinde creati. Idemque est de quolibet elemento, cum primum sit secundum se totum. Altera verò pars non repugnantia ostenditur, quia licet in productione talis compositi ex materia, & forma distingui à nobis possit quasi partialis productio materiæ, & formæ, ita ut prior sit per modum creationis, quia licet materia dicatur pura potentia respectu formæ, nihilominus habet suam entitatem, & partialem existentiam, quam non nisi per creationem habere potest, cum prius subiectum non supponatur: posterior autem, scilicet productio formæ sit per modum educationis ex materia ordine naturæ supposita, & tandem productio totius per modum vitionis partium, vel per modum productionis integre, & compositæ ex illis partialibus, que sit proportionata integro termino composito: licet (inquam) hoc totum detur, nihilominus partiales illæ productiones verè non sūt productiones, sed dici possunt comproductiones, solaque integra productio est vera productio, & illa est creatio, quia simpliciter est productio ex nihilo, licet non omnino simplex, sed composita,

quod non est contra rationem creationis, ad quam satis est, quod simpliciter sumpta sit ex nihilo. De qua re, & de modo illius actionis composita videri possunt, quæ in Metaphysica dixi disp. 15. sect. 3.

Dico secundò, Deum non per occasionem peccati, nec in penam spirituum, qui peccauerunt, sed per se ex primaria voluntate ac intentione sua mundum hunc visibilem, & corporalem procreasse. Declaratur distinctione Damasceni lib. 2. de fide cap. 2. 9. dicentis, Deum quædam velle primariò, & ex sua tantum bonitate, & liberalitate inductum; quædam verò secundariò, & quasi à nobis compulsum. Sensus ergo assertionis est, creationem mundi visibilis non ad secundariam Dei voluntatem, vt Origenes confinxit, sed ad primariam referendam esse. Quod pertinere censeo ad dogma fidei. Primò quidem, quia contraria assertio necessariò supponit errores contra fidem, & in illis fundatur, vt iam notauit. Secundò, quia per se, & directè repugnat Scripturæ, tum in ipsa narratione Genesis. Nam cum dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus calum, & terram, profectò satis indicatur ex primatia intentione, & ex sua bonitate, ac liberalitate hæc fecisse. Præsertim quia statim in discursu singularum operum, ac dierum declarantur singula esse facta propter alios fines ad rectum ordinem vniuersi pertinentes, & ideo de singulis subditur, vidit Deus, quod esset bonum, & de vniuersis, vidit Deus cuncta, que fecerat, & erant valde bona. Non ergo respiciens ad malum, nec ad punitionem, sed ad bonitatem, & pulchritudinem singula fecit. Vnde Deuterom. 4. de cælis, sole, luna & altris dicitur: Quæ creauit Dominus Deus vniuersum in ministerium cunctis gentibus, que sub celo sunt, & cap. 26. in fine, Faciet te excelsores cunctis gentibus, quos creauit, in laudem, & nomen, & gloriam suam. Et sic etiam dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter se necipsum operatus est Dominus, & Paulus ad Coloss. 1. id satis significat, dicens de vniuerso filio Dei, In ipso, & per ipsum condita sunt vniuersa in calis, & in terra, visibilia, & invisibilia, &c.

Tertio hæc veritas in dicto cap. firmiter, aperte supponitur, cum dicitur, Deum utramque simul condidisse naturam, spiritualem, & corpoream, specialiter verò quod corpora creata sint in supplicium spirituum, qui peccauerunt, damnatur à Leone I. in dicta epist. 91. & à Concilio Bracharen. I. can. 6. & in V. Synodo generali, vt refert Nicephor. lib. 17. histor. cap. 27. & 28. & in V. Synodo act. 11. quatenus epistolam Sophonij recipit. Et ita Patres inter errores hæreticorum contrarium dogma recensent, Epiphani. hæres. 64. in principio, & infra in fragmento ex Methodio, & in dicta epist. ad Ioan. Episcop. Hierosolymit. Augustin. lib. de hæresib. in 43. & ex professo illud impugnat lib. 11. de Ciuit. cap. 16. & sequentibus, & præsertim in 23. & Cyrillus latè, & optime lib. 1. in Ioan. cap. 9. Gregor. Nilren. lib. de Opifi. homin. cap. 28. & 29.

Quarto possumus ex dictis Patribus ratione ostendere dictam veritatem, primò ab inconuenienti ex Augustino, quia alias non creasset Deus in hoc mundo vnum tantum solem per se consulendo pulchritudini, & utilitati vniuersi, sed per occasionem, quia vna tantum anima sic peccauit, vt tali corpore mereretur includi. Quod cum proportionè dici potest de luna, & de numero calorū, ac elementorū; quod profectò & per se statim apparet absurdissimum, & repugnat Scripturis supra allegatis, quæ longè aliter creatio

13. 2. Assertio contra Origenem.

Eius sensus exponitur ex Damasc.

Probatur 1. à contrario.

2. Ex Scripturis.

3. Ex Concilio Lateran.

14. Probatur 4. à posteriori ex duplici incommodo.

creationem, & dispositionem huius mundi visibilis, & omnium partium eius, & finium, ac vtilitarum illarum descendent. Quam cum elegantissimè proposuisset David Psalm. 103. concludit, Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. Et ideo dixit Sapiens cap. 13. à magnitudine speciei, & creatura cognoscibiliter posse creatorem horum videri, quia ipsa vniuersi ordinatissima constitutio, & pulcherrimus ordo artificis sapientiam, & certam intentionem, qua omnia in numero, pondere, & mensura per se condidit, ostendit. Aliud incoueniens est, quia iuxta illum errorem non corporalis mors, sed potius vita esset pœna peccati; contra illud Sapien. 1. Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium, creauit enim, ut essent omnia, & contra Paulum Rom. 5. & 1. Cor. 15. Vnde optime argumentatur Cyrillus, si anima corpori vnitur in penam, inepitè & iniuste malefactores supplicio mortis afficerentur, nam hoc modo non punirentur, sed à pœna, & carcere liberarentur. Et è contrario deberent baptizati, qui plenam remissionem peccatorum consequuti sunt, statim à corporibus liberari. Nec Christus suscitando Lazarum, illi beneficium contulisset, sed pœnam. Quod argumentum cum alijs ibi latè prosequitur.

5. Incommodum.

15. Denique à priori.

Confirmatur.

A priori verò ratio sumitur ex illo principio, quod creatura corporalis per se bona est, & Dei etiam bonitatem, sapientiam ac potentiam manifestat; ergo per se, ac primariò propter hunc finem facta est vel mediare, vel immediate. Vniuersum enim, vt est quoddam totum optime constitutum, ad sapientiam, & bonitatem diuinam manifestandum creatum est; singula verò corpora ad optimam eius constitutionem proximè ordinata sūt, & consequenter eum sunt partes vniuersi, cum ipso toto propter eundem finem per se sunt intentata. Vnde est illud Ecclesiast. 39. Opera Domini vniuersa bona valde, quod de operibus circa corporum conditionem postea explicatur. Præterea homo vt animo, & corpore constat, per se creatus est propter Dei gloriam, cuius signum est, tum quod ex Dei intentione factus est, vt semper viveret, & nunquam moreretur; tum etiam quia licet propter peccatum moriatur, postea in æternum victurus resurget: non ergo sola anima, sed totus homo animo, & corpore constans per se propter gloriam Dei creatus est; ergo corpus hominis non est creatum in penam animæ. Multo ergo minus alia corpora caelestia, vel terrestria. Quia nec informantur animabus rationalibus, vel spiritibus intellectualibus, iuxta catholicam sententiam, nec etiam facta sunt in supplicium, sed in commodum hominum, sicut de cælis dicitur in loco citato Deut. 4. & de terra dicitur Isai. 45. Ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plures eius, non in vanum creauit eam, ut habitaretur formauit eam. Et hæc ratione videtur dicere Paulus 2. Cor. 3. totum mundum esse hominum, quia ad eorum vsum, & commodum creatus est; ergo de primo ad vltimum, non solum spiritus, sed etiam corpora tam humana, quam reliqua mundana per se propter Dei gloriam facta sunt: non ergo per occasionem peccantium spirituum, nec vt ergastula eorum condita sunt, sed omnia creata sunt, ut essent, sicut dicitur Sap. 1. vti que vnumquodque in genere suo, & propter bonum vnum, seu ministerium suum.

16. Obiectio pro Origene.

romphas in exterminium impiorum. Et hæc etiam maxime spectat ignis inferni, qui paratus est diabolo, & angelis, aliisque scitis eius; ergo si non omnes, saltem plures creatura occasione peccati creatæ sunt. Quo argumento etiam vtebatur Manichæi, vt suaderent, creaturas, quæ videntur esse nociuæ hominibus, à malo Deo creatas esse. Sed respondemus ad argumentum in primis, nunc nos præcipuè loqui de creatione mundi visibilis quoad ea corpora, quæ principaliter, & quali per se ad illius integritatem, & perfectionem pertinent. Nam in mistis aliqua esse possunt adeo imperfecta, vt quasi per accidens resultent, & generentur ex alijs; & eadem ratione potuerunt aliqua in peccatorum vindictam principaliter creati. Nec hoc est à bonitate Dei alienum, cum ad eius iustitiam pertineat. Deinde verbis Ecclesiastici opponimus alia eiusdem Sapientis in eodem capite: Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissima bona & mala, vti que mala illis, id est, nociua. Et additur, Initium necessarie rei vita hominum aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, panis, similitudinibus, & mel, & bonus vinus, & oleum, & vestimentum. Hæc omnia facta sunt in bona, sic & impii in mala conuertentur. Quia vel ex illis sument occasionem peccandi, vel desument illa Deus vt instrumenta in vindictam eorum. Sic ergo ignis, grando, &c. dicuntur creata in vindictam, non quia hic fuerit primarius finis creationis eorum, sed quia ex malitia hominum in hunc vsum conuertuntur, & assumuntur à Deo, & ideo ad iniquorum terrorem dicuntur ad illum effectum creata. Et ita etiam respondent Manichæis Ambr. lib. 3. Exæmer. cap. 9. & August. lib. de Genesi contra illos cap. 16. Vnde etiam de igne inferni dicimus à Deo conditum esse propter complementum, & perfectionem vniuersi, & vt de se aptum esset instrumentum diuinæ iustitiæ, non quidem ad vindictam delictorum; quæ ante corporum creationem præcesserant, sed eorum, quæ vel esse poterant, vel certè futura esse præsciebantur. Neque etiam ita est ille ignis ad pœnam deputatus, vt aliquis spiritus informantis illum, in eo puniretur; sed vt sit instrumentum miro modo efficiens, & vt Dei instrumentum torquens spiritus, tam extra corpus, quam in corpore peccantes.

Solutio Primò.

Secundò.

17. 3. Assertio de solo contra varios errandi modos posita in num. 3. & 6.

Probatur 1. ex Scripturis.

2. Ex symbolis, & Conciliis.

3. Ex Patribus.

Dico tertio, Deus solus fuit primum, & proximum principium creans hoc vniuersum corporeum quoad omnia illa, quæ per veram creationem fiunt. Loquor tantum de his rebus, quatenus ex nihilo fiunt, quia de his, quæ sunt ex præsupposito subiecto, postea dicturi sumus. Sic ergo conclusio est contra omnes antiquos errores supra relatos, & que de fide certa, vt tradit D. Thomas d. q. 65. 1. p. art. 3. & q. 44. art. 1. & q. 45. art. 5. Et prætermittis Angelis, de quibus est maior ratio, & supra dictum est, & animabus hominum, de quibus infra suo loco dicturi sumus, de corporibus, de quibus nunc agimus, probatur primò, quia Scriptura soli Deo tribuit cæli, & terræ creationem, Gen. 1. Psalm. 8. 145. 148. Ioan. 1. Actor. 4. ad Hebr. 3. Apoc. 4. & alibi passim. Et optimus locus est Isai. 44. Ego sum Dominus faciens omnia, extendens celos solus, stabiliens terram, & nullus mecum. Secundò ita profitemur in omnibus symbolis, & ferè in omnibus Conciliis, in quibus fidei confessio præmittitur, & specialiter in d. cap. firmiter, & Concilio Brachar. I. cap. 11. Tertio tradunt omnes Patres scribentes contra prædictos hæreticos, quos supra retulimus; & mysterium trium personarum diuinarum confirmantes. Inde enim (inter alia)

probant, Verbum diuinum esse Deum verum, A quia est omnium creator, nam omnia per ipsum facta sunt, Ioã. 1. & quia per ipsum facta sunt secula, portaque omnia verbo virtutis sue, vt dicitur ad Hebr. 1. Atque eodem modo de Spiritu sancto argumentantur Irenæus lib. 1. cap. 19. & Ambros. lib. 1. de Spirit. sanct. cap. 3. & Basil. lib. de Spirit. sanct. cap. 16. ex illo Psalm. 32. Verbo Domini cali firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Eodemque modo argumentatur Ambros. lib. 2. de Spir. sanct. cap. 5. ex illo Psalm. 103, Auseres spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur: emitte spiritum tuum, & creabuntur, &c. Et similia habet Cyrillus Dialog. 7. de Trinit. circa finem, & in lib. de argumentis quod Spiritus sanctus B sit Deus, in principio. Et hoc argumento saepe vtuntur Patres contra Arianos, & Sabellianos, Athanas. serm. 3. contr. Arian. Basil. lib. 4. contr. Eunom. & alij.

18. Quarto possumus ratione argumentari, quia si præter Deum fuisset alia causa proxima creationis corporalium rerum, vel illa esset causa principalis propinqua, vel instrumentalis; verumque autem est falsum. De priori probatur, quia proxima virtus credi per modum causæ principalis creaturæ capacitatem excedit, & ad omnipotentiam Dei pertinet, & ideo Eccl. 1. dicitur, Unus est altissimus, creator, omnipotens, & Jerem. 32. dicitur, Deum fecisse cælum, & terram in fortitudine sua magna, & brachio extenso, per quæ verba infinita Dei potentia significatur, & ad creandum necessaria esse indicatur. An verò hoc possit etiam ratione naturali demonstrari, dixi latè in Metaph. disp. 20. sect. 2. De altera, seu instrumentali causa dixi quidem in dicto loco sect. 3. id non repugnare de potentia absoluta, quod nunc etiam probabilius esse credo, idque satis doctè disputat & confirmat Daniel Malonius in 2. d. 1. disp. 3. Nihilominus de facto certissimum est, Deum nullo tali vsum fuisse instrumento. Tum quia Scriptura, & Patres soli Deo illam actionem tribuunt, & absolutè omnem aliam causam excludunt. Tum etiam, quia Deus tali instrumento nõ indigebat, vt per se notum est; tum denique quia nulla creatura habet natura sua, quod sit tale instrumentum, vt in citato loco ostendi, sed si assumi, aut eleuari potest, vt sit tale instrumentum, id est, miraculosè, & supernaturaliter, Deus autem in rerum creatione modo naturis rerum contentaneo, & sine specialibus miraculis operatus est, vt postea etiam dicemus.

19. Contra hanc veritatem expendi potest nomen Elohim, quod in Hebræo ponitur Gen. 1. vbi nos legimus, in principio creauit Deus, nam Elohim Deos potius significat. Vnde sub illo nomine comprehenduntur Angeli tanquæ creationis carli & terræ cooperatores, in hoc enim sensu solet E plurale illud nomen in Scriptura vsurpari. Respondetur neminem vocem illam in dicto loco Genesis in hac significatione accepisse, vel exposuisse: nec verbum singulare creauit, illam admittit, quod ostendit apertè vnum tantum fuisse rerum omnium creatorem, sicut rectè vulgatus in terpes verit. Multi verò ex Catholicis volunt, ibi significatum esse à Moyse Trinitatis mysterium: nã plurale Dij positum esse dicunt propter trinitatem personarum, singulare autem verbum creauit, propter vnitatem naturæ potentia, & voluntatis; interpretem verò nõ potuisse in Latino idiomate illud mysterium ita significare, quia Latina vox illa Deorum appellationem tribus personis tribuere non permittit. Alij verò nullum

putant ibi latere mysterium, sed phrasim illam & modum vsurpandi plurale pro singulari, esse idiolorisum specialem linguæ Hebræicæ, in multis aliis sacra Scripturæ locis vitarum, vt latè disputat Bened. Pereira circa illa verba Genesis. Quod satis probabile mihi videtur, iuxta vtanque verò dicendi rationem obiectio soluitur, & nullius momenti esse perspicitur.

C A P V T I I.

An Deus in principio temporis cælum, & terram creauerit.

IN hoc puncto aliqui Philosophi errarunt, ponentes mundum æternum, ex quibus aliqui posuerunt illum improductum, alij productum per necessariam emanationem; cuius sententiæ præcipuus auctor censetur Aristoteles 8. Physicor. & 2. de generat. & 1. de celo cap. 10. & 12. Metaph. cap. 6. quem Commentator, & alij sequuti sunt. Plures verò antiquiores Philosophi mundum in tempore factum esse crediderunt, vt idem Aristor. refert, quamuis errauerint ponendo aliquid æternum, ex quo mundus factus fuerit. Et simili modo aliqui hæretici errarunt, materiam æternam simulque increatam, & ingenitam, ponentes, quos inferius referemus, & impugnabimus. Aliquid autem esse à Deo creatum, quod sit etiam æternum, nullus hæreticus asseruit. Pramisso autem nunc puncto de creatione materiæ, de quo in sequentibus dicemus, nunc de solo initio mundi, quem à Deo creatum esse capite præcedenti ostendimus, disputamus. Nec inquirimus, an potuerit esse ab æterno, id enim philosophicum potius est, quam theologici, quia nec ad fidei dogmata pertinet, nec cum illis necessariam connexionem habet, & ideo punctum illud in Metaph. disp. 20. sect. vlt. tractauimus: nunc verò de facto, quod non nisi per diuinam reuelationem sciri certè potest, disputamus.

In quo in primis veritas catholica ostendenda est, quæ docet, mundum vniuersum non esse æternum, sed habuisse sui esse, suæque creationis principium. Probatur primò ex Scriptura, quæ docet, Deum fuisse ante mundum, vel quando mundus nondum erat. Ephel. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutione, in re enim æterna non datur esse post nõ esse, neque fieri, aut cogitari potest, quod ante illam aliquid præcesserit; ergo si Deus eligens, eiusque eligendi actus fuit ante mundi constitutionem, certè non potuit mundi creatio esse ab æterno, nec mundus ipse æternus. Et eodem modo probat eandem veritatem illud Ioan. 17. Clarifica me Pater claritate, quam habui, priusquam mundus esset apud te. id est, quam apud te habui antequam mundus esset, seu ante tempus, & ex æternitate, ita enim illa litera construenda, & intelligenda est, vt omnes Patres docent, qui inde colligunt gloriam, & maiestatem Verbi esse æternam, mundum autem non esse æternum, vt videre licet in Chrysothomo, & Cyrillo ibi, Ambros. 4. de fide cap. 6. & aliis contra Arianos scribentibus. Et idem probant verba Sapientia: Prouerb. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam fieret à principio. Nam inde euidenter sequitur, nihil factum esse æternum, quia nihil est ante id, quod est æternum. Et simile est illud Eccl. 24. Ego ex ore Altissimi produci, primogenita ante omnem creaturam.

Secundò definita est hæc veritas in Concilio Lateran. sub Innocent. I I I. relato in cap. firmiter, & Patrib.

de sum. Trinit. Et in VI. Synodo act. 11. idem tanquam dogma fidei proficitur Sophron. in sua epist. quam Concilium recepit. Et consentiunt Patres omnes, Hilarius Psalm. 148. In creatis nihil admitti æternum. Idem Cyrill. 12. thesauri cap. 13. inde colligens, Verbum non esse creaturam. Quod argumentum frequens est apud Patres contra Arianos, Athanas. lib. de Decret. Nicæna Synodi, Basil. lib. 2. contra Eunom. Damasc. 1. de fide cap. 8. Idem docent Patres exponentes verba Gen. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram, vt in vltima parte huius capituli videbimus.

Vt ratione probetur assertio dubitari solet, verum veritas assertionis positæ demonstrari possit. In quo in primis distinguendum est inter mundum vniuersum vt est vnum artificiale, ex celo, & elementis partim quiescentibus, partim suis motibus agitatis compositum, & inter singulas res vniuersi. Item distinguendum est inter demonstrationem quod nec mundus, neque vlla res mundi sit æterna; vel tantum quod probari non possit, rem aliquam creatam esse æternam. Primum ergo dicimus, posse demonstrari fuisse possibile, mundum, & omnes, ac singulas res eius potuisse in tempore creati, ita vt nulla earum fuerit æterna, vel (quod perinde est) posse demonstrari, non esse impossibile, res omnes mundi in tempore incepisse. Hoc quidem est contra Aristotelem, qui putauit se oppositum demonstrasse. Probatur autem, nam in primis res istæ siue in tempore, siue ex æternitate fiant, debent ex nihilo fieri, vt supra, & in Metaphysica probatum est, quapropter ex hac parte non magis repugnat fieri in tempore, quam in æternitate, vel è contrario. Deinde sunt à Deo liberè, & non ex necessitate naturali, quia Deus summè liber est, & Dominus omnium, ac sibi sufficiens, neque ad suam completam beatitudinem creaturis indiget; ergo ex hac parte nulla necessitas fuit credi res æternas, ac proinde nec repugnantia esse potuit credi illas in tempore. Denique neque ex parte creaturarum cogitari potest aliqua repugnantia, cum ipsæ de se nõ habeant esse, ac proinde sint veluti indifferentes, vt illud, quando sibi datum fuerit, recipiant. Neque etiã ex parte Dei, quia si aliqua cogitari, vel Aristotelem decipere, potuit maxime quod non possit Deus ex æternitate non creans incipere in tempore creare sine mutatione sui; hoc falsum est. Quia potuit Deus ex æternitate habere propositum efficax, & immutabile creandi in tali puncto, & ex vi eius, actu, seu ad extra postea creare sine vlla sui mutatione.

Sed instat Auerr. 8. Physic. comm. 15. quia non potest à voluntate antiqua, actio noua prodire, sicut è contratio à voluntate noua actio antiqua prodire non potuit. Respondeo, dupliciter intelligi voluntatem esse antiquam, primò vt non tantum sit antiqua, sed (vt ita dicam) etiam antiquata, nimirum, quia fuit, & transit, & non permanet, neque in se, neque in virtute sua: vel quia voluntas est antiquior actione, non tamen pertransiit, sed perseverat. In priori sensu vera est assumpta propositio, quia quod non est, iam agere non potest, etiam si aliquando fuerit. Sed in hoc sensu ineptè assumitur in præsentia illa propositio, quia voluntas Dei etiam si æterna sit, non est illo modo antiqua, quia non transit, nec est æterna tantum à parte antè, sed simpliciter in æternum permanet. At verò propositio assumpta intellecta de voluntate antiqua isto posteriori modo, euidenter falsa est, quia si voluntas antiqua durat cum actione, quæ de nouo fit, non potest efficacita-

tem eius impedire, quod antea fuerit. Imò in creata, & mutabili voluntate etiam si antiqua voluntas actu, & formaliter non perseveret, si saltem virtus eius duret, poterit nouam actionem efficere, sicut motio manus in scribente, vel ci-tharizante interdum est à præterita voluntate, cuius virtus perseverat, quomodo solent Theologi distinguere virtuales voluntatem à formali. Et in motu physico saepe à cõtractu antiquo procedit nouus motus per virtutem relictam, seu impetum: multo ergo magis voluntas æterna Dei in se formaliter perseverans poterit nouam actionem in momento, ab ipsamet ab æterno præscripto, elicere. Et ideo non est similis alia comparatio, quæ fit voluntatis nouæ ad antiquam actionem, nam voluntas eo ipso quod noua est, non potest esse æterna, vel existens in tempore antiquo, & ideo mirum non est, quod ab illa non potuerit actio antiqua prodire.

Sed vrget vterius Aristotel. 8. Physicor. text. 10. & 12. Metaph. cap. 6. quia si voluntas interna est antiquior actione, seu productione externa; ergo causa mundi est prior effectu suo, non tantum natura, sed etiã duratione reali; ergo præcessit tempore suum effectum, quia realis prioritas in duratione, non potest esse sine tempore, quia tempus non est nisi duratio, in qua prius, & posterius realiter inuenitur; ergo præcessit tempus ante mundum. Hoc autem est impossibile, quia tempus est non sine motu cali, nec motus sine celo, nec cælum sine mundo; ergo impossibile est, aliquid esse prius duratione reali, quam mundus: sicut etiam impossibile est aliquid esse prius, quam tempus, quia ipsum prius, & aliquando, & fuit sunt temporis differentia. Confirmant hoc Proclus, & Auerr. quia si daretur prius, in quo non esset hic mundus, spatium illud, quod nunc hic mundus replet, vacuum esset: non potest dari vacuum; ergo non potuit dari duratio, in qua mundus non fuerit, ac proinde non potuit non esse æternus.

Respondeo, has obiectiones magis in verbis, eorumque abusu, vel malè intellecta significatione, quam in re consistere. Dico enim, si sermo sit de tempore physico, materiali, ac suo modo corporeo, quod est veluti vniuersalis mensura corporalium motuum; sic potuisse aliquid esse, quando tale tempus non erat, seu priusquam esset: imò statim ostendimus necessariò ita fuisse. Neque inde sequitur, aliquid temporis fuisse ante totum tempus. Primò quidem, quia in illis locutionibus aduerbia illa quando, prius, & antequam indicant quidem aliquam durationem realem, non tamen quæ sit tempus physicum, sed quæ sit æternitas, vel etiam possit esse ænum, vel aliqua duratio permanens, si Deus veller Angelos, vel cælum empyreum, vel aliquid aliud ante cælum primum mobile creare. Imò de facto ipsi summe corpus caeleste primi mobilis fuit prius suo motu secundum aliquam durationem realem, quæ non fuit tempus, nec pars eius, vt infra ostendimus. Secundò, quia illa particula comparatiua prius, vel antequam, licet positua videantur, non significant positiuam habitudinem, sed negationem alterius rei simul cum alia coexistentis. Sic enim dicitur Deus esse antequam quicquæ faceret, quia in sua æternitate existit, nulla re alia illi coexistente; & similiter dicitur esse prius quam mundus, quia habuit esse sine alterius rei, seu mudi coexistentia. Quia verò non possumus hanc negationem concipere, aut explicare, nisi per modum positiuæ habitudinis, aut comparationis ad

18. Ex ratio...

Deus de facta non vsus est instrumento ad creandum.

Obiectio contra proximè dicta.

Fine dilu...

1. Varij de mundi initio errores.

4. Dubium pro ratione assertionis asseruenda descenditur.

Eius primi pronuntiationem, seu assertio 2. in audiue, ac vniuersi principalis.

Probatur ratione.

2. Assertio catholica, & principalis.

Probatur 1. ex Scriptura.

5. Vnde Pereir. lib. 15. de princip. ver. natur.

Auerr. 8. instansia excluditur.

3. Probatur 2. ex Concil. & Patrib.

6. Altera Aristotelis instansia.

Confirmatur.

7. Responso ad instansiam Arist.

ad nostrum tēpus, ideo vtriuſque eisdē terminis, quibus differentias, seu partes nostri tēporis significare solemus, dicēdo quādo, autē, vel prius, per quas particulas non reale tēpus, sed imaginarium, seu portētialem significamus, nam modo nostro intelligendi concipimus ante reale tēpus infinitā quandam imaginariam durationem, in qua tempus reale esse potuisset, re tamen vera nihil est præter diuinam aeternitatem, vt in compendio etiā Metaphysicæ Aristot. lib. 1. cap. 6. breuiter artigi.

Ad confirm. ex Proclo. etc.

8. Vnde pater responsio ad confirmationem. Primò enim negamus sequelam, scilicet, vacuum esse debuisse, si mundus aliquando non fuit: nam vacuum dicit superficiem realem aptam repleti corpore, & non repletam, & ita ex parte fundamenti, seu continentis, aptitudine dicit spatium reale; hoc autem tunc non fuit ante mundum, quia nullum corpus, vel realis superficies fuit, sed spatium, quod imaginarium vocari solet, quod in se non posituum quid, sed tantum negatiuum est, à nobis autem instar positui concipitur, & ideo aduerbiis localibus illud significamus. Et sic dicimus, extra mundum nihil esse, neque vacuum, sed spatium imaginarium: sic enim etiam Aristoteles ipse dixit, extra calum neque locum, neque vacuum, neque tempus esse. i. de calo cap. 9. text. 99. Addimus verò (quod Aristot. non concederet, quia diuinam omnipotentiam non est assequutus) potuisse Deum non solum mundum de nouo creare, sed etiam facere, vt ante mundum sensibilem nobis, & ante tēpus primi motus vacuum præcesserit, creando, v. g. calum empyreum solum, & totam eius capacitatem, & concavam superficiem nullo reali corpore replendo. Quia licet hoc non sit secundum naturæ ordinem, non implicat contradictionem, nec defuerunt Patres, qui ita factum esse significauerint, vt postea videbimus.

2. Proponitur, seu assertio 3. in ordine hinc parua.

9. Secundò dicendum est, posse efficaciter demonstrari, mundum hunc visibilem non potuisse esse æternum quoad successiones generationum, & corruptionum, vel successiuas alterationes, aut alias quasunque discretas mutationes, per quas res aliter se habeant, quam prius realiter, & posituè se haberent. Nec item, quoad motum physicum caelestem, & consequenter nec quoad tempus eius, quantumuis continuum. Hanc assertionem virtute tradidi in Metaph. disp. 20. sect. 6. vbi ostendi, res permanentes ab æterno creati potuisse, non tamen successiuas. Nam ex hoc principio euidenter sequitur nec generationum, & corruptionum successiones quasi discretas, nec motum continuum primi mobilis, ac proinde nec tempus ex tota aeternitate esse potuisse. Quæ fuit etiam sententia Durandi in 2. d. 1. q. 3. quam multi moderni sequuti sunt, aliqui quoad vtranque partem, alij quoad priorem tantum.

10. 1. Partem cui quidam probant.

10. Solet autem illa pars de successione generationum à multis probari ab inconuenienti speciali, quod in specie humana sequeretur, scilicet, quod nunc simul durarent animæ acti infinitæ, quia cum sint immortales, omnes, quæ successiuè creantur, simul perseverant: si autem series generationum fuisset æterna, infinitæ animæ successiuè create fuissent, & consequenter nunc etiam simul permanerent. Propter quod inconueniens aliqui fatentur, fieri non potuisse, vt hominum generationes fuerint per successionem perpetuam ab æterno, quantumuis in generationibus aliarum rerum, quarum forma corruptibiles, vel mortales sunt, admittant illam successionem, siue finitarum generationum, & corruptionum fuisse possibi-

lem. Re tamen vera non loquuntur consequenter, quia si non est impossibile, quod infinite animæ equorum fuerint per successionē eductæ de potentia materiae, & transierint, non est cur sit impossibile, animas hominum similiter fuisse creatas successiuè in numero infinito, quia non est minor infinitas in vno numero, quam in alio, neque inducit specialem repugnantiam, quod vnus numerus totus simul conseruetur, & non alius; tum quia hoc est materiale ex parte rerum, & ad formalitatem (vt sic dicam) nihil refert, tum etiam, quia posset Deus, si veller, animas etiam equorum separatas conseruare, neque illi esset difficultas omnes simul conseruare, quam successiuè producere: neque etiam ex parte ipsarum rerum potest in hoc specialis repugnantia assignari. Quare in huiusmodi argumentis, quæ in hoc puncto ex alio de repugnantia infiniti sumi solent, non magnam vim facio, quia sunt lubrica, & incerta, & fortasse non probant, omne infinitum esse impossibile, & hoc saltem verissimum existimo, in numero rerum permanentium non magis repugnare esse infinitum simul, quam successiuè, id enim conuincit ratio facta, & faterur D. Thomas 2. contr. gent. c. 38.

Difficilius tamen probatio.

11. Vera probatio. Propria ergo, & efficax ratio illius partis est, quia non potuit species hominum, vel equorum, vel quarumlibet rerum corruptibilium tota trāsire de non esse ad esse, per generationum successionem, sed necessarium fuit, vt in aliquo, vel aliquibus indiuiduis per creationē actualem existentiam acceperit. Hoc secundum fidem certum est, tum quia omnes species create de se nihil sunt, & ideo non possunt absolute accipere esse, nisi per educationem ex nihilo, ac subinde per creationem; tum etiam quia perfectiores species rerum immaterialium non possunt aliter existere; ergo nec species corruptibiles: tum denique quia species non accipit esse, nisi in aliquo indiuiduo; nõ possunt autē omnia indiuidua alicuius speciei collectiuè sumpta esse per generationē producta, ita vt vnus sit genitū ab alio, & illud ab altero, & hoc ab alio, & sic in infinitū, sed necessariò sistendū est in aliquo non genito ab alio indiuiduo illius speciei, ac subinde immediatè creato à Deo. Alioqui non omne esse existentia talis speciei ad Deum tanquam ad primum, & proximum fontem totius esse reduceretur, quod est contra essentialē dependentiam omnium creaturarum à Deo, ad quam pertinet, vt tandem omne esse ad ipsum vt ad primam, & proximam causam referatur, vt latius in Metaphysica disp. 29. sect. 1. n. 32. & sequentibus vsque ad 37. ostensum est.

11. Vera probatio.

12. Obiectio contra proximam probationem. Vt autem magis hæc ratio explicetur, obijci potest, quia de facto videmus, species rerum corruptibilium productas esse in rerum natura sine propria creatione alicuius indiuidui, nam in ipsa specie humana nullus homo etiā primus ex nihilo factus est, sed ex præcedenti materia formatus, & similiter alia multa ex præiacentibus elementis facta sunt, planta, herba, & bruta terrestria ex terra, pisces ex aqua, volatilia ex aëre; ergo non est necesse, vt species incipiat in aliquo indiuiduo immediatè à Deo creata. Respondetur primò, non esse contentiosè insistendum in verbo creandi, nam in hoc solum efficacia rationis consistit, quod non potest in omnibus indiuiduis vnus speciei dari processus emanationis proximæ vnus ab alio, sed necessariò sistendum esse in aliquo, qui immediatè à Deo profluxerit, siue per rigorosam creationem immediatam, siue per aliam actionem Dei propriam, quia licet sit ex præiacent

12. Obiectio contra proximam probationem.

Solutio primò.

Solutio amplius.

præiacente materia, est distincta à generationis modo, quo vnus indiuiduum ab altero eiusdem speciei generatur. Vnde secundò additur, talem Dei actionem, licet præcisè spectata, & condistincta à creatione, & conseruatione non sit rigorosa creatio, vocari nihilominus creationem in Scriptura, quia tota productio illius indiuidui vt à Deo solo est, includit creationem materiae, & æquiualeat creationi totius, ac si in principio simul totum, vna actione composita fuisset productum, sicut de calis, & elementis in capite præcedenti num. 12. declaratum est.

13. Instantia expeditur iuxta iam dicta.

Vnde si quis instet, quia nonnullæ sunt species rerum corruptibilium, quæ in nullo indiuiduo immediatè producuntur à Deo, sed vel à sole, aut calis, vel aliis astris, vt sunt mineralia, & plures species plantarum, seu herbarum, aut animalium imperfectorum; eadem danda est responsio, seruata proportione. Nam hoc non contingit, nisi in speciebus imperfectis, quæ à causis creatis superioribus per productionem æquiuocam generari possunt. Quæ species in duplici sunt differentia. Aliquæ ita sunt imperfectæ, vt indiuidua earum non habeant virtutem generandi, & ideo in eis non est emanatio vnus indiuidui ab alio eiusdem speciei per vniuocam generationem, sed ipsa species in omnibus indiuiduis suis à calo, vel ab aliqua simili causa eminentiori in omnibus suis indiuiduis immediatè produci potest. Et tunc reductio ad Deum fit mediante ipsa superiori causa creata; quia si species mineralium, v. g. vel herbarum incipit immediatè per actionem Solis, virtus ipsius Solis ad superiore causam referenda est, & in ea reductio tandem sistendum est in causa proxima creata, quæ à Deo solo immediatè manauerit, & talis causa reputatur tanquam primum indiuiduum eminenter continens inferiorem illam speciem. Aliquæ verò sunt huiusmodi species imperfectæ generabilium rerum, in quibus indiuidua vtroque modo fieri possunt, scilicet per vniuocam generationem vnus indiuidui ab alio, & per immediatam productionem æquiuocam causæ superioris. Et in his etiam non potest procedi in successione generationum vniuocarum, quin sistatur in aliquo indiuiduo non producto per talem generationem, nec ab alio indiuiduo eiusdem speciei, sed vel à Deo, vel à calo, quod prius à Deo immediatè manauerit. Atque ita in omnibus rerum speciebus absolute verum est productionem speciei necessariò reducendam esse ad aliquam emanationem, quæ immediatè à Deo sit. Sed quia id facilius cernitur in speciebus perfectis viuētium corruptibilium, quarum indiuidua non possunt naturaliter produci, nisi per generationem vniuocam vnus indiuidui ab alio, ideo de illis maxime loquuti sumus. Est ergo euidenter illud principium, quia species non fit, nisi in aliquo indiuiduo, non potest autem in omnibus indiuiduis fieri per vniuocam emanationem vnus ab alio; ergo sistendum est in aliquo non sic producto.

13. Instantia expeditur iuxta iam dicta.

Alter modus generationis.

14. Hoc ergo principio posito euidenter concluditur, seriem generationum vnus indiuidui ab alio eiusdem speciei, non posse esse æternam. Quia necessariò sistendum est in aliqua prima, quæ æterna non fuerit, neque ab illa vsque ad vltimam præcesserint generationes infinite à parte antè, quia in aliqua prima, & non æterna necessariò sistendum est. Probatur hoc, quia necessariò perueniendum est ad aliquam generationem factam ab homine, v. g. non genito ab

14. Concluditur superiora vera probatio.

alio, sed immediatè producto à Deo, vt probatum est. Vel igitur homo ille factus est ab æterno, vel in temporis initio, si in tempore omnino tollitur productio æterna; si verò ille creatus ponatur ab æterno, necesse est vt inter creationem illius, & generationem prolis ab ipso productæ aeternitas quædam, & infinita duratio imaginaria seu obiectiuè possibilis successiuè præcesserit; ergo necessariò danda est prima generatio propria in tempore facta. Minor probatur facile, quia homo creatus, & alius ab illo genitus non possunt esse simul duratione, quia generatio hominis non fit in instanti; ergo necessariò homo generans, & non genitus antiquior est homine à se genito; ergo præcedit duratione; ergo aeternitate, si ab æterno ponitur creatus. Quam rationē in citato loco Metaphysicæ latius prosequutus sum. Et æquè procedit, siue vnus tantum homo, siue plures in quocunque numero ponantur ab æterno creati, quia eadem proportione, si omnes genuerunt, in tempore genuerunt; ac proinde generationum successiones ab hominibus illis manantes in numero tantum finito esse potuerunt, nec potuit illa series, seu successio esse æterna quoad ipsas generationes. Quoad hanc ergo partem non potuit mundus esse æternus.

15. Pro 2. parte assertionis de motu continuo cali non dari firmas probationes sentit Pasg. 1. p. disp. 177. c. 5. Nihilominus tamen quoad alteram partem de motu continuo cali aliqui contendunt, non ita efficaciter demonstrari, non potuisse esse æternum sicut de generationum serie. Quia rationes, quibus id ostendi solet, solui possunt. Ego verò contrarium cum Durando dixi in dicta disp. 20. Metaph. sect. ult. & disp. 29. sect. 1. n. 9. Et eandem defendit Daniel Malon. loco infra citando, vbi quibusdam rationibus, quæ supponunt, infinitum esse impossibile, vel non posse pertransiri, vtitur. Sed illis nunc prætermisissis, alia, quæ ex conditione aeternitatis, & productionis in ea factæ sumuntur, mihi rem demonstrare videntur non minus efficaciter, quam illa, quæ de successione æterna generationum factæ sunt. Probatur ergo primò, quia calum, v. g. si ab æterno crearetur, deberet necessariò in certo situ, & dispositione creari; ergo in illa eadem dispositione, & eodem situ permanentium erat necessariò per infinitam durationem; ergo non potuit motus eius ex aeternitate incipere, sed initium temporale necessariò habere debuit. Consequentia sunt euidentes ex dictis in puncto proximè præcedente. Antecedens autem probatur, quia creatio etiam æterna, necessariò futura est de re definita, & singulari, & secundum omnes conditiones existentia determinata, vna autem ex his conditionibus est situs, & vbi definitum; ergo etiam in illo debuit habere certam dispositionem ex vi suæ creationis in loco, in quo creatus est. Ita vt non solum totum in tali loco totali, sed etiam pars eius in definito loco partiali creata sit, vt sol in Oriente, vel in Occidente, vel in aliquo alio certo situ totius sui circuli.

15. Pro 2. parte assertionis de motu continuo cali non dari firmas probationes sentit Pasg. 1. p. disp. 177. c. 5.

Probatur tamen efficaciter primò.

16. Aduersarium eius.

16. Sed aiunt, hoc argumentum supponere, calum esse productum per primum sui esse, in aliquo determinato situ, quod repugnat hypotheci de creatione æterna, & petit principium, nam hoc esset probandum. Vnde respondent distinguendo propositionem assumptam, quod calum debuit creari in determinato situ. Nam vel hoc intelligitur de primo puncto creationis, & sic negatur assumptum, quia non datur tale punctum primum, & consequenter nec determinatum

tum factum admittere necesse est. Vel, illud intel-
ligitur de productione cæli absoluta, & sic aiunt,
productum esse in determinato situ continuata
creatione, & secundum illam in quocumque situ
fuisse productum. Hæc autem responsio non so-
lum non satisfacit, verum etiam, satis concipi
non potest. Et in primis falsum est, nos suppo-
nere in argumento, calum esse productum per
primum sui esse; solum enim supponimus, de-
buisse produci per æternam productionem indi-
uisibilem, & que sit tota simul, & hæc dici-
mus, debuisse necessariò in ipsa æternitate, ter-
minari ad calum in determinato situ creatum, &
ad definitum vbi, cum ipsa substantia cæli, & ex
vi eiusdem actionis concreatum. Quia hoc est
de ratione omnis physicae actionis ad extra; illa
autem creatio licet esset æterna; physica, & rea-
lis, ac singularis esset. Et hinc inferimus, illum
suum debuisse necessariò esse primum in tali
corpore, non quidem primum per modum pri-
mi instantis, seu per existentiam in primo in-
stanti essendi, sed primum per coexistentiam æ-
ternam, & per negationem prioris, quia & de-
terminatus esse debuit, & ante illum nullus
alius situs præcedere potuit. Ex quo tandem
concludimus, illum factum necessariò de-
buisse immutatim permanere per æternitatem,
& infinitam aliquam durationem imaginabilem,
seu possibilem, ac proinde motum necessariò de-
buisse in tempore incipere. Unde parum refert,
quòd illa creatio sit etiam conservatio æterna,
quia sicut esset creatio, & conservatio æternæ
substantiæ, ita esset concretio, & conservatio
æterni situs, quòd repugnat æternitati motus.

Explicatur
hæc

17. Probatur se-
cundo pars
predicta.

Secundò explicatur amplius vis huius ratio-
nis, quia conservatio substantiæ cæli, quæ non
est nisi continuata creatio, distincta actio est à
motione locali cæli, vt est per se notum, tum
quia talis motio non sequitur ex vi talis creatio-
nis, vel conservationis, tum etiam quia sunt à
distinctis proximis agentibus, nam conservatio
est immediatè à solo Deo, sicut creatio, motus
autem localis est immediatè ab intelligentia
creata, & à Deo tantum vt concurrente cum illa,
vt supponimus, & motum sic factum putauit
Aristoteles, fuisse æternum, & dicti auctores
putant fuisse possibilem. Contrarium verò pro-
bamus ex eo, quòd dum res creatur sine in tem-
pore, sine in æternitate, necessariò habet deter-
minatum situm proximè concretum ab illo so-
lo, à quo res creatur, & per illius intentionem,
& voluntatem talem determinationem haben-
tem, neque aliter intelligi potest determinata
voluntas creandi aliquid practicè, & efficaciter,
seu executiue; ergo situs ille æternus, quem ca-
lum habuit concretum à Deo, non potuit dari
ab Angelo per motum localem; ergo multo mi-
nus potuit auferri per motum æternum, quia
quicquid concretum cum re ab æterno creata,
æternum est, & consequenter per æternitatem, &
durationem aliquam infinitam permanere debet,
vt satis declaratum, & probatum est.

18. Probatur
tertio.

Tertidò argumentor in hunc modum, quia
proprius motus localis supponit mobile existens
in aliquo loco non tantum ordine naturæ, sed
etiam ordine realis existentie in aliqua duratio-
ne indiuisibili, & ita tota simul, sine illa sit in-
stans, sine æternitate. Ergo repugnat motum lo-
calem esse æquè æternum, ac ipsum mobile, &
consequenter absolutè, & simpliciter repugnat
esse æternum. Antecedens notum est in Philosophia,
quia motus localis proprius non est transitus à

non esse in loco ad esse in loco, sed est transitus
ab vno esse in loco ad aliud esse locale, seu ab
vno vbi ad aliud. Et hæc ratio primus locus,
in quo Angelus exiit, non potuit esse, per mo-
tum localem, nec per voluntatem ipsius Ange-
li, sed necessariò debuit esse per creationem,
seu concreationem, & per voluntatem creatis
Angelum, vt in superiori tractatu lib. 4. cap. 1. 1.
num. 11. probatum est. Et est verum sine cogi-
tatione Angelus in tempore productus, sine æ-
ternitate. Et similiter calum creatum in tempo-
re non potuit incipere moueri ab Angelo, nisi
prius, saltem per instantis existeret in tali loco de-
terminato, quem sibi concretum à suo creatore
haberet; ergo similiter si calum esset ab æterno
creatum, priusquam moueretur habere debuisset
certum locum sibi concretum, & à solo crea-
tore datum: illud autem prius non potuit esse
solum transitorium instans, sed indiuisibilis æ-
ternitas, in qua supponitur tale corpus crea-
tum; ergo non potuit tale corpus localiter mo-
ueri ex eadem æternitate.

Tandem declaratur hoc ex comparatione ad
alios motus. Et in primis omnes fatentur, mo-
tum localem rectum non potuisse esse æternum,
illa autem repugnantia non potuit oriri ex defe-
ctu spatij, nam imaginaria spatia infinita sunt,
& ex hac parte non repugnat motum rectum
esse infinitum, seu in infinitum durare. Unde
si Deus voluisset totum hunc mundum loco
mouere extra totum locum, seu spatium ada-
quatum eius, sine dubio posset id facere, sicut
posset alium mundum extra istum creare, &
corpus per vacuum mouere. Et eadem ratione
posset motum illum totius mundi per infinitam
successionem continuare, sicut posset alium, &
alium mundum æqualem, vel maiorem in infi-
nitum producere; ergo ex parte spatij, seu capa-
citatibus non repugnabat motum rectum esse æter-
num. Nec etiam repugnaret ex eo, quòd per
motum rectum deseritur totus locus, per circula-
rem verò non nisi secundum partes, nam si
aliunde ex parte spatij est capacitas ad occupa-
tionem noui loci totalis, & desertionem totius
loci prioris, impertinens est illa differentia ad
inferendam repugnantiam in vno motu potius
quàm in alio. Ratio ergo repugnantie in motu
recto solum est, quia corpus mobile motu recto
necessariò supponi debet præexistens in aliquo
certo loco, & consequenter si tale corpus est æ-
ternum, aliquem æternum locum concretum
habuit, quem in eadem æternitate amittere non
potuit, ac proinde cum per motum localem prio-
rem locum amittat, non potuit ab æterno, sed
in tempore ita moueri. Quod æquè procedit in
motu circulari, quia licet non sit à toto loco
respectu nobilis, sit per amissionem totius situs,
& per mutationem vniscuiusque partis, aut
astri, vt Solis, lunæ, & similibus à toto loco
suo, & ita est eadem ratio.

19. Probatur
quarto ex
comparatio-
ne latitudi-
nis.

Idem videri potest in motu intensionis, seu
alterationis: nam si homo ab æterno crearetur
sine gratia concreta, non posset illam recipere
nisi post infinitam durationem, ac proinde in
tempore; vel si cum natura reciperet gratiam
quasi concretam, non posset illam nisi in aliquo
determinato gradu recipere, quia oppositum re-
pugnat actioni physicae singulari: talis autem
gratia non posset deinceps intendi successiuè per
totam æternitatem, non solum quia fieret infi-
nitè intensa (nam hoc, consequenter loquendo,
non repugnaret, cum latitudo intensiua gratiæ
de

20. Item ex
comparatione
alterationis.

definita non sit) sed solum quia res facta in æ-
ternitate in certo gradu, in eo necessariò per æ-
ternitatem manet sine diminutione, vel augmen-
to: eadem verò ratio est de situ determinato se-
cundum singulas partes, vt declaratum est. Deni-
que Angelus ab æterno productus cum aliqua
cogitatione coexistente simul suæ creationi, non
posset illam intendere, vel mutare, aut omittere,
& ad aliam transire, nisi post infinitam duratio-
nem, solum quia res concreta cum re æterna est
etiam æterna, ac proinde per infinitam duratio-
nem necessariò permanens immutabilis. Idem ergo
est de situ concreto ipsi cælo. Ex quo euiden-
ter concluditur, non posse motum localem in cor-
pore ab æterno creato esse æternum. Quoad hæc
ergo duas partes euidenter probatur, mundum non
esse æternum.

21. Proponitur
sicutum, seu
assertio 4.
in ordine.

Dico ergo tertidò. Non potest euidenter, & ab-
solutè demonstrari, nullam rem mundi siue spi-
ritualem siue corpoream, siue corruptibilem, siue
incorruptibilem esse æternam. Hoc latè tractauit in
dicta disp. 20. Metaph. sect. 2. ostendendo non re-
pugnare, res permanentes ab æterno creati, & per
æternitatem cõseruari sine vlla mutatione, quan-
diu Deus illas ita conseruare voluerit: quia de
ratione creationis non est, vt nihil, seu non esse
rei duratione præcedat creationem, sed satis est,
quòd præcedat naturæ ordine, quia res de se non
habet esse, & nihil esset, nisi ab alio reciperet esse.
Quam sententiam bene etiam defendit Vas-
quez dicta disp. 177. 1. p. cap. 3. & Dan. Malon. in 2.
d. 1. disp. 7. in 2. & 3. assertione. Dicit autem ille cum
Durando, res permanentes corruptibiles naturæ
sue relictas non potuisse ab æterno produci. Ergo
verò licet rem ab eo intentam veram esse cen-
sam, nimirum rem corruptibilem, si crearetur
ab æterno, necessariò debuisset immunem à corru-
ptione per æternitatem quandam conseruari,
quod videtur à natura rei corruptibilis alienum:
licet (inquam) hoc verum sit absolutè loquendo,
nihilominus ex suppositione quòd res corrupti-
bilis sit creata ab æterno, necessariò sequitur, vt
corrumpi non possit per aliquam durationem in-
finitam, imò neque an nihilari, quia repugnat ra-
tioni æternitatis omnis talis mutatio, vt proba-
tum est. Quamuis illa duratio non habeat certum
imaginarium terminum à parte post, sed volun-
tate diuina determinandum sit, vt ibi decla-
raui, & ideo censui, non esse necessariam illam
limitationem, seu conditionem, quia in i-
plamet conditione æternitatis intrinsecè inclu-
ditur.

22. Proponitur
sicutum, seu
assertio 5.
in ordine,
tripartita.

Vnde dico quartidò. Licet non possit absolutè
demonstrari, omnes res creatas in tempore, &
non ab æterno factas esse, nihilominus efficaciter
ostendi potest, hoc & conuenientius esse ex parte
ipsius Dei, & magis consentaneum naturis crea-
tarum rerum, & secundum extrinsecas testimonia,
vel indicia credibilis. Prima pars probatur, tum
quia res creatæ in tempore euidentius ostendunt
dependentiam à supremo ente per essentiam, &
indigentiam influxus eius, vt existere valeant,
quam si ab æterno semper fuissent: tum etiam,
quia hoc modo manifestatur apertius, Deum non
ex necessitate naturæ, sed liberè mundum, & om-
nes res eius produxisse; tum præterea, quia ita
clarius constat, Deum non propter suum commo-
dum, sed propter solam voluntatem beneficiendi
aliis res procreasse. Cum enim Deus ab æterno
statum sibi sufficientem, & summè felicem, ac bea-
tarum haberet sine creaturis, planè ostenditur,
illis propter se non indignis, sed ex sola boni-
tate sua illis se, quando voluit, communicasse. Er-
go ex parte Dei fuit hic modus creationis con-
uenientior. Deinde ex parte creaturarum res clari-
ora est, quia omnis creata substantia vel est corru-
ptibilis, aut saltem mutabilis, vel secundum locum,
vel secundum aliquam qualitatem, & passionem
saltem perfectiorem, seu per actum immanentem;
nec est consentaneum naturæ eius, vt pro infinita
duratione in eodem statu permaneat. Sed status
æternitatis necessariò secum affert hæc immobi-
litate, vt declarauit: non est ergo à parte ante con-
sentaneum naturis creatis æternis esse. Dico autè
à parte ante, quia à parte post non ita repugnat,
quia infinitas durationis in posterum nunquam
actu completur, sicut à parte ante necessariò esset
allendum, posita æterna creatione. Pro tertia
verò parte de credibilitate ex signis, vel testimo-
niis externis, præter testimonia fidei nostræ, in-
duci possunt testimonia Philosophorum ante Ar-
istotelem, nam, ipso etiam teste lib. 1. de cælo,
text. 102. Omnes mundum generant, imò hic vide-
tur fuisse communis ferè consensus gentium er-
iam infidelium. Item historia omnes tam diuinæ,
quàm humanæ iuuant, quia in eis ad summum
inueniuntur vestigia antiquitatis mundi quin-
que, aut sex millium annorum, nam historia Moy-
sis hanc antiquitatem non transcendit, & tamen
creditur esse antiquior omni humana historia, vt
Ioseph. lib. 1. contr. Apionem à principio eleganter
ostendit, cuius sententiam Patres confirmant, Cle-
mens Alexandr. lib. 1. Stromat. Iustin. Apolog. 2.
pro Christianis, versus finem. Tertull. in Apologet. c. 19.
Euseb. in Proem. ad Chron. & lib. 10. de preparat.
Euang. cap. 3. & August. lib. 18. de Ciuit. cap. 8. & 37.

Res citam
corruptibili-
tis ab æ-
terno crea-
turæ, ab-
que nouo
beneficio per
aliquam æ-
ternitatem
duraret.

Probatur 1.
pars.

Vnum verò superest theologicum dubium hu-
ius loci proprium, videlicet, an veritas de mun-
di creatione temporali, & non æterna sufficien-
ter probetur ex illis verbis Gen. 1. In principio cre-
auit Deus calum, & terram. Quod dubium de mun-
do visibili nunc tractamus, nam de Angelis, &
suprà in suo loco dictum est, & nunc an illorum
creatio sub illis verbis comprehendatur, nondum
discussimus. Ratio autem dubitandi est, quia ex
loco habente plures sensus, & expositiones, ni-
hil certi probari potest; sed ille locus est huius-
modi; ergo. Maior videtur nota, quia si in alio
sensu verba illa verificari possunt sufficienter,
alium efficaciter, & de fide comprobare non pos-
sunt. Minor etiam constat ex variis sanctorum
expositionibus, & ex ambiguitate illarum vocum
in principio, vtraque enim multiplicis significa-
tionis est. Nam particula in, licet frequenter sit
designatiua temporis, aut loci, iuxta propriissimam
Latinam significationem, tamen in Scriptura sæ-
pe ponitur pro particula per, vt ad Hebr. 1. No-
uissimè loquitur est nobis in filio, id est, per filium, &
Psalm. 121. Fiat pax in virtute tua, &c. Aliquan-
do æquiualeat dictioni cum, vt Osee 4. Lugubris ter-
ra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri,
id est, cum bestia, & 2. Petr. 1. Ministrare in fide
vestra virtutem, in virtute autem scientiam, &c. Psalm.
2. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tre-
more. Similiter etiam vox principium, significare
quidem potest temporis initium, tamen etiam si-
gnificare potest primam inter res creatas, illam
scilicet ante quam non est alia producta, sicut
fundamentum dici potest principium domus: item
principium dicitur, quod in origine, seu produ-
ctione actiua est prius, & ita Pater inter diuinas
personas dicitur principium, & fons illarum, &
filius dicitur principium Spiritus sancti, & simi-
liter Verbum diuinum dicitur principium crea-

Probatur
pars 2.

Probatur
tertio.

23. An verba
Genesis,
In princi-
pio creauit
Deus mundum
creatum
temporalem.

Parti-
tione
gatis ratio.

turarum, quia omnia per ipsum facta sunt, Ioan. 1. & cap. 8. interrogatus Christus: Tu quis es? respondit, Principium, qui & loquor uobis. Aliter iuxta proprietatem vocis Hebraicae illi dictioni principio correspondentis, dicitur, nomine principij significari aliquando principem, & ducem, & caput, vel summam totius rei.

24. Hinc ergo variae ortae sunt lectiones, & interpretationes illorum verborum. Inter quas illa est famosa, & celebris, qua exponitur, in principio, id est, in filio, quia filius principij est, ut ex Ioan. 8. diximus, & ita particula in, idem quod per significat, sicut ad Coloss. 1. ait Paulus, In quo condita sunt uniuersa, & sicut de eodem ibidem dicit, In quo habemus redemptionem, & iterum infra, Ipse est ante omnes, & omnia in ipso consistant. Et hanc expositionem probant Hilarius in id Psalmi 39. In capite libri scriptum est de me, & Hieronym. in principio Question. Hebraei. in Genes. Ambros. lib. 1. Exaëmer. cap. 3. 4. & 6. August. lib. 1. Gen. ad liter. cap. 2. & lib. 1. 1. de Ciuit. cap. 3. 2. & lib. 1. 2. Confession. cap. 3. 8. & in Imperfect. Gen. ad liter. cap. 1. & Origen. homil. 1. in Gen. in princip. & Rupert. lib. 1. cap. 3. Et ad hanc expositionem reducitur, quod alij dicunt, in sapientia, aut verbo suo Deum creasse mundum.

25. Alia expositio illorum verborum est, In principio creauit Deus caelum, & terram, id est, res, quas Deus primum, & ante omnes alias creauit, sunt caelum, & terra, iuxta illud Psalm. 101. Initio tu Domine terram fundasti, & sic videtur exponere August. lib. 1. 1. de Ciuit. cap. 6. cum dicit, Porro si litera sacra, maximeque veraces ita dicunt, in principio fecisse Deum caelum, & terram, ut nihil antea fecisse intelligatur, quia hoc potius fecisse diceretur, si quid fecisset ante cetera cuncta, qua fecit, proculdubio non est mundus factus in tempore, sed cum tempore. Et hanc expositionem inter alias ponit lib. 1. Gen. ad liter. cap. 1. & in Imperfect. super. Gen. cap. 3. & Basil. homil. 1. Exaëmer. dicens, Ad hac deprehendes caelum, & terram, quasi fundamenta quedam, & bases fulcrales uniuersi prius facta fuisse, & perstruenda. Et similiter loquitur Ambros. lib. 1. cap. 4. Eucher. lib. 1. in Gen. cap. 1. Omitto alias expositiones, tum quia minus probabiles sunt; tum etiam quia hæc sufficere videntur ad huius testimonij vim eludendam contra mundi æternitatem. Quia etsi mundus ab æterno creatus esset, factus fuisset in principio, id est, in Verbo, sapientia, vel filio, & inter omnia creata prima essent caelum & terra, ita ut ante illa nihil creasset Deus, sed illa essent veluti fundamenta cæterarum rerum, nam in eadem æternitate id habere potuissent.

26. Nihilominus dicendum est, hoc testimonio efficaciter, & de fide probari mundum non ab æterno, sed in tempore, vel cum tempore, seu in initio temporis, vel instantis, aut alicuius creatæ durationis fuisse creatum. Probatum primò, quia verba ipsa simpliciter, & sine vlla vi, aut proprietate intellecta hunc sensum præferunt, & ideo nullo modo excludendus est. Præsertim quia cum sermo ille sit historicus, in omni proprietate, ac simplicitate sermonis verba eius accipi debent. Secundò, quia illud principium assignat Moyses tanquam initium tam illorum sex dierum, in quibus completa est mundi institutio, quam totius temporis subsequentis. Vnde optimè colligit Basilus dicta homil. 1. ex illo testimonio conuinci, non fuisse plures annos durationis temporis, seu mundi, quam possint esse ad illud principium supputari. Tertio, quia in cap. firmuer, de sum. Trinit. de-

1. Et celebris illorum verborum expositio.

Expositio altera.

Pars affirmans de fide est. Probatum primò.

Secundò.

Tertio.

A. finit Concilium Lateran. Deum sua omnipotentia virtute ab initio temporis, condidisse mundum, in quo tacite exponit verba Moysi de initio temporis, & ita ibi esse definitum hunc sensum, multum moderni existimant. Quartò, quia in hunc sensum conspirant omnes Patres, nam licet alios adiungant, hunc tanquam proprium, & primum, & fundamentalem supponunt, ut videre licet in Hieronymo, Ambros. & Basil. locis citatis, & Chrysof. homil. 2. in Gen. Athan. in illa verba, Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, Tertull. aduers. Hermogen. cap. 19. & sequentibus. Cyrill. lib. 5. Theofani cap. 6. & consentit August. dicto lib. 1. 1. de Ciuit. cap. 6. & lib. 1. 1. Gen. & ad liter. c. 1. & 2. lib. 1. 2. Confess. à c. 28. usque ad finem. D. Thom. 1. p. q. 46. art. 3.

Neque obstant, quæ de aliis expositionibus allata sunt: nam qui ut literales illas admiserit, non debet vilo modo hanc excludere, sed in eadem litera plures literales sensus admittit, ut probabilior Theologorum sententia fert, de qua re alibi. Et quidem posterior sensus ex duobus primis satis consentaneus est literæ, & proprietati verborum, multumque à Patribus approbatus. Videtur tamen mihi ita inuolucere, & includere hunc tertium sensum, ut necessariò illum inferat, nec separari commodè possint. Quia ita Moyses affirmat, caelum, & terram esse primas res creatas à Deo saltem ex visibilibus, ut etiam affirmet, creationem illarum incepisse, cum antea non fuisset, & ita simul tradit principium ipsius creationis, & rerum, à quibus mundus incepit. Altera verò expositio licet reicienda non sit, maxime propter Patrum auctoritatem, vel est addita allegoricè, ut quidam loquuntur, vel secundum sensum literalem reconditum, & ab Spiritu sancto intentum, non tamen ad verborum contextum, & historiae veritatem necessarium.

Quartò ex Patribus.

27. Satis expositioibus allatis num. 24. & 25.

C A P V T I I I.

An caelum æthereum in principio temporis creatum fuerit.

Hactenus explicuimus, quando, quomodo, & à quo mundus hic visibilis creatus fuerit, & consequenter verba illa, In principio creauit Deus, exposuimus, nunc de rebus ipsis per hanc propriam creationem productis dicendum superest, & consequenter sequentia verba, caelum & terram, exponemus. Vnde supponimus, nomine principij nos semper intelligere illud primum instans, in quo mundus per propriam, & rigorosam creationem factus est, priusque de celo, postea de terra dicemus. Deinde supponimus, caelum illud fuisse corpus quantum ex se sensibile, & locum corporalem replens. Nam licet Augustinus interdum de solis Angelis id interpretari videatur, ut infra videbimus, certissimum nihilominus est, non esse excludendum verum, & corporale caelum, quia hæc est propria significatio vocis, & non est admittenda improprietas, ac metaphora in ingressu historica narrationis sine cogente necessitate, quæ nulla hæc est, nec auctoritas; quin potius cum Ecclesia in symbolis fidei vnum creatorem caeli, & terræ confiteretur, ita planè caeli nomen interpretari videtur. Idemque argumentum ex cap. firmiter desumitur, & ex Patribus statim ostenditur. Suppono denique triplex esse caelum ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum, scilicet, empyreum, æthereum, & æreum; empyreum vocatur

Pro hac q. suppositio 1. nomine principij intelligi initium durationis.

Secunda suppositio, nomine caeli intelligi corpus quantum.

Tertia suppositio prædictum caeli tripliciter usurari.

vocatur supremum omnium cælorum, quod est veluti per antonomasiam sedes Dei, & proprius locus beatorum; æreum notum est, sub æthere ergo omnia corpora simplicia inter caelum empyreum, & elementum æris contenta comprehendimus, de quibus primò tractamus, quia empyreum minus notum est; & ærè iuxta commonem, & philosophicum morem non tam proprie caelum nominatur.

2. Ratio ergo dubitandi est, quia vnum, vel præcipuum ex his caelis est firmamentum, in quo fixæ stellæ insunt; sed firmamentum non fuit creatum in primo instanti creationis mundi; ergo nec caelum æthereum, neque aliquod ex cæteris in dicto spatio contentis. Maior nota est ex vfu Theologorum cum D. Thom. 1. p. q. 68. art. 1. & sequentibus, & potest sumi ex illo Daniel. 1. 2. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudierunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates. Minor autem probatur, quia paulo post in eodem cap. 1. Gen. dicitur firmamentum die secundo factum. Consequenter etiam probatur, tum quia eadem ratio est de cæteris caelis illius ordinis, quæ de celo stellato, cum sit æquè perfectum, vel perfectius cæteris; tum quia illud spatium interiectum inter caelum empyreum, aut crystallinum, seu primum mobile, & supremum caelum planetarum, non debuit vacuum in eo instanti relinquere. Neque etiam debuit aliquo corruptibili corpore postea inde eiciendo, vel in aliud transmutando repleri, cum vicina corpora superius, & inferius essent incorruptibilia. Ergo melius consequenter dicitur, nullum caelum æthereum tunc fuisse creatum, sed illud totum spatium, quod hi caeli replent, tunc vel ære, vel materia informi, vel imperfectè formatam plenum fuisse, donec caeli fuere formati. Et hoc confirmatur, quia legimus, solem, lunam, & stellæ quarto die fuisse facta: eadem est autem ratio totius, & partis; ergo omnes isti caeli non primo instanti creati, sed postea successiuè facti sunt.

Confirmatur.

3. Potest in primis hoc loco referri opinio dicens, nomine caeli non significari determinata corpora, sed summam sub illis vocibus comprehendendi omnes res uniuersas. Sed hæc sententia non est modò tractanda, quia potest & verum, & falsum sensum habere, & ideo in discursu huius libri paulatim enodabitur, & in fine illius vera resolutio concludetur. Vicinque verò intelligatur, negari non potest, quin per illas voces corpora diuersa, seu partes distinctæ uniuersæ significentur. Hoc enim & verborum distinctio, & propria vniuersaliusque significatio conuincit. Ideoque, ita sunt semper communi sensu Ecclesiæ, & Patrum intellecta. Et ideo prius videndum est, quid per se & proprie illis nominibus significatum sit, & consequenter dicemus, an alia res sint sub illis primis significatis comprehensa, & quæ illa sint, & qua ratione sub hac vel illa indicari intelligantur.

Opinio quædam referatur, & paulatim inferius enodanda remittitur.

4. Igitur in præfenti puncto propter rationem factam dixerunt aliqui in eo instanti non fuisse creatum caelum æthereum, de quo nunc loquimur, sed nomine caeli solum empyreum significari. Hæc fuit sententia Bedæ in principio Exaëmeron, quod etiam Iunilio tribuitur, & ibi allegatur Hieronymus, de cuius sententia infra dicemus. Citatur etiam pro hac sententia Damascen. lib. 2. cap. 6. ait enim, In uniuersis huius procreatione caelum illud conditum fuisse, quod est, qui apud ceteros sapientia. Iude storerunt, Moysi dogmata sibi vendidit. Franc. Suarez. de opere sex dierum.

A. canes, orbem siderum expertem vocant. Sed hæc verba optimè de primo mobili, seu celo crystallino intelliguntur, & in eis Damascenus cæteros celos non excludit. Imò illi celo statim subiungit firmamentum, de quo & de aliis caelis varias opiniones refert, & concludit: Cæterum quoquo modo hæc se habeat, omnia cerè diuino iussu facta, ac stabilita sunt, diuinamque voluntatem, atque consilium pro fundamento habent. In quo loquendi modo potius significat, celos creatos esse simul quàm successiuè, licet neutrum expressè delectet. Magis indicant hanc sententiã Basilus homil. 3. Exaëmer. ponens firmamentum factum quoad substantiam secundo die, & ab elementis distinctum, licet sentiat ex eorum materia fuisse productum. Item Origen. homil. 1. in Genes. caelum à principio factum à firmamento distinguit, & sedem Dei appellat. Item Anselm. lib. 1. de imagin. mundi cap. 28. & Hugo Victorin. in sum. senten. tract. 2. cap. 1. in fine, & Glossa Ordinar. Strabonis, & Abulens. Genes. 1. & ex Scholasticis Bonauer. in 2. d. 1. 2. in primo dubio literali. Plurèque alios antiquos, & modernos auctores refert pro hac sententiã Pereri. lib. 1. in Gen. circa illa verba, caelum & terram. Hanc verò sententiã ex modernis Theologis acriter defendit Molina in tract. de opere sex dierum disp. 2. & Salmer. 2. Petr. 3. disp. 4.

5. Nihilominus dicendum est, in illo principio mundi, seu primo instanti creationis eius creata esse omnia caelestia corpora mobilia à primo mobili usque ad vltimam lunæ spheram inclusiuè. In hac assertionione non excludo caelum empyreum, nec in ea parte præcedenti sententiã contradico, sed illam in caput sequens tractandam relinquo; tantum ergo assero, reliquos celos tunc esse creatos, siue illud aliud sit, siue non sit. Sic ergo assertio communis est inter Scholasticos in 2. d. 12. quos paulo post referemus. Et præsertim sumitur ex D. Thoma 1. p. q. 66. art. 1. iuncto alio art. 1. question. 68. & paulo post auctoritate Patrum comprobabitur. Ratione igitur probatur: quia verba Scripturæ huic assertioni non repugnant, imò illis est valdè consentanea, & alioqui est valdè conformis rationi naturali; ergo. Maior per se patet ex propria significatione nominis caeli, & statim in num. 7. magis declarabitur. Probatum ergo minor primò, quia nihil factum est à Deo per propriam, & rigorosam creationem, nisi in illo primo instanti; quicquid enim postea factum est, ex materia præiacente formatum est, ut omnes fatentur, & ex discursu totius fabricationis mundi aperte constabit. Sed caelum æthereum quoad omnia dicta corpora caelestia, non est producibile natura sua, nisi per creationem; ergo in illo primo instanti factum est. Consequenter est nota, quia non est credibile Deum in prima creatione rerum aliter creasse caelum, quam natura eius postulet, vel quam sit natura illius consentaneum: id enim neque ad manifestandam diuinam sapientiam, neque omnipotentiam pertinebat, vtraque enim magis ostendebatur subito, & vno momento, ac imperio, nobilissima corpora, nobilissimo etiam modo, prout natura illorum postulabat, ex nihilo creando. Neque alius modus productionis cælorum in Scriptura fundamentum, aut vestigium habet. Probatum ergo minor, quia caelum est corpus natura sua incorruptibile, & inalterabile; ergo etiam est ingenerabile natura sua ex præiacente materia, ac subinde natura sua postulat per creationem produci.

6. In illo principio mundi, seu primo instanti creationis eius creata esse omnia caelestia corpora mobilia à primo mobili usque ad vltimam lunæ spheram inclusiuè.

7. In hac assertionione non excludo caelum empyreum, nec in ea parte præcedenti sententiã contradico, sed illam in caput sequens tractandam relinquo; tantum ergo assero, reliquos celos tunc esse creatos, siue illud aliud sit, siue non sit. Sic ergo assertio communis est inter Scholasticos in 2. d. 12. quos paulo post referemus. Et præsertim sumitur ex D. Thoma 1. p. q. 66. art. 1. iuncto alio art. 1. question. 68. & paulo post auctoritate Patrum comprobabitur. Ratione igitur probatur: quia verba Scripturæ huic assertioni non repugnant, imò illis est valdè consentanea, & alioqui est valdè conformis rationi naturali; ergo. Maior per se patet ex propria significatione nominis caeli, & statim in num. 7. magis declarabitur. Probatum ergo minor primò, quia nihil factum est à Deo per propriam, & rigorosam creationem, nisi in illo primo instanti; quicquid enim postea factum est, ex materia præiacente formatum est, ut omnes fatentur, & ex discursu totius fabricationis mundi aperte constabit. Sed caelum æthereum quoad omnia dicta corpora caelestia, non est producibile natura sua, nisi per creationem; ergo in illo primo instanti factum est. Consequenter est nota, quia non est credibile Deum in prima creatione rerum aliter creasse caelum, quam natura eius postulet, vel quam sit natura illius consentaneum: id enim neque ad manifestandam diuinam sapientiam, neque omnipotentiam pertinebat, vtraque enim magis ostendebatur subito, & vno momento, ac imperio, nobilissima corpora, nobilissimo etiam modo, prout natura illorum postulabat, ex nihilo creando. Neque alius modus productionis cælorum in Scriptura fundamentum, aut vestigium habet. Probatum ergo minor, quia caelum est corpus natura sua incorruptibile, & inalterabile; ergo etiam est ingenerabile natura sua ex præiacente materia, ac subinde natura sua postulat per creationem produci.

8. Auctoritas assertio communis.

Ratio principalis pro assertionione.

Eius minor propositio probatur.

6. Assumptio de cæli incorruptibilitate intrinseca non potest quidem aut demonstratione conuinceri, aut ex Scriptura efficaciter probari. Nihilominus est aperta sententia Dionysij *cap. 4. de diuin. nominib.* in prima eius parte, quam Scholastici, & Philolophi tam gentiles, quam Christiani communiter magis probant. Et quidem si rationem spectemus, est multo verisimilior, tum quia cæli facti sunt, vt perpetuò durent sine vlla transmutatione etiam partiali, diminutione, vel augmento, quæ proprietates melius quadrant cum substantia natura sua incorruptibili, tum etiam quia facti sunt, vt per ipsorum continuam influentiam vniuersum difformem inferiora omnia per continuas generationes, & corruptiones conseruarentur perpetuò, quantum est ex parte talis constitutionis vniuersi, ad quem finem aptior etiam erat natura incorruptibilis: tum præterea, quia nullum indicium corruptionis, vel mutationis tendentis ad illam, in tanto temporis decursu in eis obseruatum est: tum quartò, quia per se videtur incredibile, solem, vel astra cætera esse corruptibilia, nec magis credibile est, corpori corruptibili, aut ordinis inferioris esse affixa: tum quintò, quia motus circularis cæli de se perpetuus aliquod etiam indicium, & argumentum præbet incorruptibilitatis cæli, vt maximè Aristoteles ponderauit: tum denique, quia corruptibilitas à intrinseco proxime provenit ex qualitatibus, & dispositionibus habentibus contrarium, quas cælum non habet, nec cum aliquo fundamento ei tribui possunt. Cum ergo hæc omnia incorruptibilitati faueant, & alioqui non fuerit Deo difficile, nedum repugnans, talia corpora de se incorruptibilia facere, hincque modus constitutionis vniuersi sit nobilior, magisque Dei omnipotentiam, & sapientiam commendat, non est, cur de incorruptibilitate cælorum dubitemus; si rationem (inquam) spectemus. In Scriptura autem nihil inuenitur huic veritati contrarium. Imò prima verba Genesis illam confirmant, vt statim ponderabimus. Difficultatibus autem, quæ ex operibus secundi, & quarti diei oriri videbantur, in secundo libro, explicando illorum dierum opera, plenè, vt spero, satisfacimus. Facit etiam quod *Psal. 148.* postquam de cælis dicitur, *Ipsè dixit, & facta sunt, ipsè mandauit, & creata sunt; additur, Statuit ea in æternum, & in sæculum sæculi, &c.* Ac denique *Iob 37.* de cælis dicitur: *Solidissimi, & quasi arcus sunt,* quod de cælis aère superioribus Gregor. D. Thomas, & ferè omnes interpretantur, eorumque incorruptibilem soliditatem ibi describi intelligunt, quantum alij de aère subtiliter interpretantur.

7. Addimus præterea (estque principalis rationis maior propositio) veritatem hanc de creatione cæli ætherei in primo instanti creationis mundi magis esse consentaneam narrationi Moyse dicentis: *In principio creauit Deus cælum.* Probatum primò ratione, in qua in primis suppono id, in quo omnes videntur conuenire, ibi nomine cæli non significari solum elementum ignis, vel aëris; siue illa etiam sub cæli nomine comprehendantur, siue non; quod postea videbimus; Hoc ergo posito, non apparet verisimile, Moysem de solo empyreo cælo fuisse loquutum; ergo maximè loquutus est de cælo æthereo; etiam si aliud non excluderit. Probatum antecedens, quia, vt Sancti illa verba exponentes dicunt, Moyse cum creationis mundi exordia rudi populo vellet proponere, vti debuit verbis in significatio-

Cælorum incorruptibilitatis multipliciter iudicatur.

Dicitur incorruptibilem Serpente non damnari, sed confirmari.

Pineda ibi.

7. Probatum id principalis rationis maior propositio.

A ne omnibus nota, & familiari: at verò nomine cæli communiter omnes intelligunt hæc corpora superiora visibilia, & omnium cognitioni exposita; ergo credendum est, illa maximè nomine cæli significasse, & non tantum cælum empyreum inuisibile nobis, & siue per motum, siue per alios effectus valde ignotum. Accedit, quòd de illo cælo empyreo vel nulla, vel certè valde rara mentio in Scriptura sit, vt *capite sequenti* videbimus; alij verò cæli, qui moventur, & in hac inferiora influunt, passim nomine cæli, vel cælorum significantur; ergo maximè probabile est, non fuisse exclusos à significatione nominis cæli in illis primis verbis: *In principio creauit Deus cælum.* Denique postea ostendemus, etiam aërem sub illa voce comprehendi; ergo multo magis cæli inter aërem, & empyreum cælum comprehensum sunt.

Deinde ex sanctis Patribus apertè hanc sententiam sequuntur Basil. *homil. 1. Exæmer.* dicens sub terra comprehendit cætera elementa, cælum autem esse corpus illud superum, quod supra elementa existit. Et *in homil. 2.* dicit, cælum, quod in principio fuit creatum, postea fuisse lucè, & stellis ornatum, quod de cælo empyreo dicere non potuit. Ambros. etiam *lib. 1. Exæmer. c. 6.* per cælum illud intelligit, quod est prerogativa generationis, & causa, vti que vniuersalis, & efficiens, nam materialem dicit esse terram. Apertius id docuerat Tertull. *contr. Heremogen. cap. 26.* vbi etiam firmamentum dicit esse illud cælum quod in principio factum dicitur, de quo postea videbimus. Fauet etiam Hieron. *epist. 139. ad Cyprian.* dicens, Moysem illis verbis creationem tantum rerum visibilium exposuisse, quod licet nimium videatur propter particulam exclusiuam *tantum*, nihilominus satis significat, Moysem de his cælis visibilibus loquutum fuisse. Et August. *lib. 2. Genes. ad litter.* per quatuor prima capita non putat improbandam sententiam, quæ negat cælum sydereum esse firmamentum die secundo factum, ex quo planè fit, fuisse in principio creatum. In quam etiam sententiam magis inclinat D. Thomas *1. p. q. 68. art. 1. ad 1.* vbi varias opiniones referens, hanc vltimo loco ponit. Eandemque optimè suadet, ac defendit Pererius supra in discursu expositionis illorum verborum, *In principio creauit Deus cælum,* & ibidem Eugubin. & Caietanus. Et plures alios huius interpretationis sectatores refert ibi. Ascani. Martinengus *in glossa magna.*

Ex quibus à fortiori concludimus, non significari in illis verbis nomine cæli materiam informem, ex qua postea formati, seu producti sunt orbès cælestes, qui sub empyreo vsque ad lunam continentur, siue per materiam informem intelligatur materia pura carens omni substantiali forma eiusdem, vel alterius speciei à materia rerum generabilium: siue intelligatur corpus aliquod imperfectum materia, & forma constans, ex quo postea per introductionem formarum perfectiorum cælestia corpora substantialiter producta fuerint. Vtroque enim modo de illa materia informi opinati aliqui sunt; neuter autem iuxta litteræ proprietatem, aut veram rationem potest subsistere. De priori patet, quia materia cæli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proximè disposita, non potest nisi abusuè, & cum magna rationem potest subsistere. De priori patet, quia materia cæli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proximè disposita, non potest nisi abusuè, & cum magna rationem potest subsistere. De priori patet, quia materia cæli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proximè disposita, non potest nisi abusuè, & cum magna rationem potest subsistere.

8. Confirmatio etiam ex Patribus.

9. Bipartitum consuetum ex proximè dictis.

Eius prior pars ostenditur.

10. Ostenditur etiam posterior.

Obiectio proximè dictis contraria obiter perstringitur.

Præsentis capitis puncta quatuor.

1. Caietani opinio circa 1. punctum.

Cap. 4. An sub cælo in principio creato comprehendatur cælum Emphyreum.

tum, nec in Scriptura illius vestigium inuenitur; ergo sic exponere non est interpretari fideliter, sed ad libitum Scripturam corrumpere, quod in nomine terra latius infra videbimus. Vt omittam esse contra omnem rationem fingere illud miraculum, vel monstrum creandi puram materiam sine forma, sicut de elementari etiam dicemus.

In altera item opinione, licet vt probabile admitteretur, cælos esse productos ex aliqua præiacente substantia aquea, vel simili, nihilominus non esset probabile, illam significatam esse nomine cæli, tum propter rationem factam cum proportione applicatam; tum etiam quia aliàs non posset ex illo loco probari aliquod cæleste corpus factum esse per creationem propriam in illo principio, quod est contra omnes Patres, & contra omne rationem. Sequela autem est clara, quia si substantia illa imperfecta dicta est cælum, quia ex illa formandi erant cæli; eadem facilitate posset quis dicere, cælum etiam empyreum ex eadem materia esse formatum, quia est eadem ratio, & quia non potest oppositum ex Scriptura ostendi, vel efficaci ratione probari, data hypothesei, quòd alij cæli essent ex tali materia formati. Quòd autem nec in re ipsa facta fuerit talis substantia imperfecta transmutanda postea in substantiam cælestem, ratione à nobis ostensum est, quantum materia patitur, nec ad ostensionem diuinæ omnipotentiae confert, multo enim magis illam manifestat, quòd subito, & quasi vnico & indiuisibili fluxu perfectissima cælestia corpora ex nihilo procreauerit. Quòd verò talis materia, seu substantia imperfecta per nomina terra aut aqua in illo principio Genesis significata non fuerit, in sequentibus ostendemus. Et ad difficultatem sumptam ex productione firmamenti in libro sequenti *cap. 2.* explicando opus secundi diei, respondebimus, quia non potest aliter plenè dubitationi satisfieri. Nunc ergo solum negamus firmamentum secunda die factum, fuisse cælum stellatum, vel aliquod ex cælis supra elementa constitutis. Quid autem fuerit, ibi dicemus. Et de sole, luna, & stellis in opere quartæ diei dicendum erit.

C A P V T I V.

Verum sub cælo in principio creato cælum empyreum comprehendatur.

Nunc superest examinanda sententia Patrum superiori capite relata quoad partem affirmantem de cælo empyreo, quòd sub nomine cæli in illa prima sententia comprehendatur. In quo dubio quatuor puncta breuiter tractanda occurrunt. Primum, an tale cælum sit; secundum, an æternum sit; tertium, si temporale est, quando creatum sit; quartum, an de illo in verbis illis Moyse fuerit loquutus, de quibus suo ordine breuiter dicemus.

1. Circa primum Caietan. *in cap. 12. secundè ad Corinth.* sentit, non esse tale cælum. Affirmat enim primum mobile, quod proximè est, supra cælum stellatum esse supremum, & illum esse cælestem patriam, in qua Deus, & beati habitare dicuntur. Et addidit, *Empyreum siquidem cælum à posterioribus traditum, nullibi inuenitur in Scripturis.* Ex quo inferre vult, non esse tale cælum supra primum mobile, aliàs, non satis intentionem suam probasset. Eandem sententiam tribuunt aliqui Augustino Eugubino *in cap. 1. Franc. Suarez de opere sex dierum.*

Gen. vt illum à grauiori errore liberent, de quo in secundo puncto dicemus. Et pro hac sententia allegari potest Damascenus *lib. 2. cap. 6.* vbi supra firmamentum, & cælum stellatum solum vnum cælum agnoscit, quod instellatum, seu stellis expertem vocat. Et infra, illud cælum cæli, & primum cælum appellat, & à Philosophis cognitum esse dicit: vnde non immobile, sed potius primum mobile illud manifestè ponit, & consequenter empyreum excludit. Basil. etiam *homil. 3. Exæmer.* duos tantum cælos vltra aëreum agnoscere videtur, & indicat Theodoret. *q. 11. de cuius sententia plurà statim.*

Eidem fauere videtur Damascenus.

Item Basil. & Theodoret.

2. Sed veritas communiter in Ecclesia recepta, & omnino certa est, vltra omnes cælos mobiles dari quoddam cælum immobile, nobilissimum, & lucidissimum, ac pulcherrimum beatorum domicilium, quod Emphyreum appellatur. Non quia sit ignea nature (vt quidam falsò putarunt, eo quòd πῦρ Græcè ignem significet) sed quia sicut ignis natura sua totus est lucidus, ita corpus illud lucidissimum est. Vnde Magist. *in 2. d. 2.* dixit, vocatum esse empyreum, id est, igneum à splendore, non à calore. Potest etiam alia proportio inter hæc corpora considerari, quòd sicut ignis supremus est inter elementa, ita & hoc cælum inter omnes superiores orbès. Hanc ergo sententiam communiter receperunt Scholastici omnes cum Magistro *in 2. d. 2.* eamque tribuunt Bedæ *in Exæmer.* Et Straboni *in glossa ordinari.* quos etiam Magister allegat, & D. Thom. *1. p. q. 66. art. 3. & quæst. 68. art. 1. ad 1.* Eandem sequuti sunt Alcuin. Raban. Lyran. & ferè alij *in Gen. & Hugo & S. Victor. in Sum. sententiar. tract. 2. cap. 1. in fine, & Abulen. Gen. 1. in explicatione operis quintæ diei, & in cap. 23. Exod. q. 52. & 53.* Et ante omnes indicauit hanc sententiam Basil. nam licet loco citato duos tantum cælos cum mundo visibili constituat, tamen *in homil. 1. Exæmer.* sicut dicit, Angelos fuisse mundo visibili antiquiores, ita etiam ponit quoddam antiquius cælum illis substantiis mundo visibili præstantioribus conueniens, &c. Hoc autè cælum esse non potest, nisi quod nunc empyreum appellamus. Theodoret. etiam *d. q. 11. in Gen.* ponit quoddam cælum primum prima die ante lucem factum, & à illo distinguit firmamentum secundo die factum, quod dicit factum ex aquis, tamen esse verum cælum, in quo sunt luminaria. Et inter firmamentum, & primum cælum fatetur esse aquas firmamento proximè coniunctas, & (vt ait) luminarium ardorem temperantes, quas tamen cælum non appellat, & supra illas solum cælum primò creatum constituit. De quo concludit, quòd *quemadmodum cælum istud nobis est pro tegmine, terra autem pro pavimento, ita cælum, quod videmus, pro tegmine supra positum cælum habet.* Hoc ergo idem esse videtur, quod empyreum, quia supra omnes cælos visibiles, & vltra aquas supra cælos visibiles existentes illud inuisibile constituit, vnde etiam videtur immobile, & ad officium cæli empyrei illud constituere. Tandem antiquior his omnibus Anaclet. Papa *in epist. 2. decret. in fine,* de Verbo sic dicit: *Dominus ex cælesti purissimum uterum pro nostra redemptione carnem suscipiens, aduenit.*

Opposita sententia in predicto puncto communiter probatur à Theologis & Patribus.

3. Secundò censetur hæc sententia consentanea diuinis Scripturis: nam licet propter ambiguitatem nominis cæli, vel cælorum, certa esse non possit;

3. Probatum eadem sententiam ex Scripturis.

possit; nihilominus ubi Scriptura loquitur de celo quod est singularis domus Dei, & domicilium beatorum, de hoc loqui censetur, ut Psalm. 102. Dominus in celo paravit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur, & Psalm. 113. Cælum cali Domino, ubi Theodoret. Non hoc, quod videtur, sed illud, quod superius est, quod huiusce veluti rectum est, quemadmodum hoc, quod videmus, nostrum est rectum. Et simili modo rectè intelligitur illud Deut. 10. Domini Dei tui calum est, & calum cali, & illud, quod de Christo dicitur Plal. 67. Ascendisti in altum, &c. & postea: Psallite Deo, qui ascendit super calum cali ad Orientem. Ita enim de Christo exposuit Paulus ad Ephes. 4. Et profectò per se verisimile est, præparasse Deum Christo peculiare cælum, excellentius omni cælo mobili, stabile, ac quietum, sicut decebat corporis Christi maiestatem. Vnde de eodem cælo rectè intelliguntur alia loca, in quibus Christus dicitur sedere ad dexteram maiestatis in excelsis, ad Hebr. 1. & similia. Item illud 2. Corinth. 5. Scimus, quia si terrenis domus nostra huius habitations dissolvatur, habitationem habemus in calis, domum non manu factam, æternam in calis. Et similia multa possunt per congruentem interpretationem induci, licet non cogant.

4. Tertiò addi possunt rationes non quidem demonstrantes, sed multùm suadentes, præsertim suppositis aliis nostræ fidei mysteriis. Cùm enim in hoc cælo non sit motus, ut supponimus, nec etiam sint astra, nec lumen eius ad oculos nostros perveniat, & influentia eius vel nulla sit, vel non possit experimento cognosci, nulla superest nobis via demonstrandi cælum illud creatum esse. Supposito autem articulo fidei, in quo credimus supernaturalem gloriam electis omnibus esse in cælo paratam, nimis credibile sit, illud cælum esse distinctum ab omnibus cælis, qui circa terram existunt, omnisque sicut loco, ita etiam natura, & perfectione excellens. Moueor primò quidem, ac præcipuè propter honorem corporis Christi, de quo certum est, in supremum cælum ascendisse, ut latius ostendi, & declaravi in 2. tom. 3. p. disp. 5. scilicet. 1. cõcl. 3. Non est autem verisimile, Christum stare supra cælum in motu perpetuo existens, alias vel non haberet fixos pedes in certa parte cæli, sed sub illis semper cælum percurreret, vel cum ipso cælo semper Christus raperetur; hoc autem secundum absurdissimum est, & primum parum decens. Deinde procedit etiam hæc ratio in corpore sanctissimæ Virginis, & aliorum, qui fortè iam sunt cum suis corporibus in cælo. Moueor secundò, quia omnes cæli mobiles facti sunt quasi in ministerium viatorum hominum, & ut illis suo modo deseruirent; ergo decuit, ut aliquod excellentius fieret solum in esset locus gloriæ beatorum, & quasi thronus corporalis, in quo Deus specialiter regnet, ut sicut inter Angelos dantur quidam ministrantes, alij assistentes; ita inter corpora caelestia præter ea, quæ sunt ad ministerium generationum, aliquod sit solum, ut in eo sancti spiritus, & homines Deo assistant.

1. Ratio. 2. Ratio. 3. Ratio. 4. Moueor tertiò, quia in damnatorum supplicium Deus specialem locum, & ignem inferni ab initio destinavit, qui nullum alium usum in mundo habet; ergo maiori ratione credendum est destinasse quoddam cælum, quod futurum esset regnum, & sedes beatorum, ut de illo etiam corporaliter intelligatur Christi verbum Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi; non enim ab

A origine mundi præparata fuit spiritualis gloria, nam hæc in prædestinatione ante mundi originem in æternitate præparata est, ut habetur ad Ephes. 1. in executione autem non præparatur, nisi quando datur: locus autem illius gloriæ, ad extra, & in executione ab origine mundi præparari potuit, sicut ignis æternus angelis, & damnatis paratus fuit. Vltimò huius cæli constitutio non parum ad vniuersi complementum pertinet, eiusque pulchritudinem auget, sic enim totum vniuersum corporeum inter duo extrema fixa, & immobilia clausum est, quæ sicut situ extremè distant, ita etiam proprietatibus: nam vnum est maximè densum, & opacum, alterum lucidissimum, & subtilissimum, & in utroque aptissima proportio in ordine ad fines bonorum, & malorum hominum, & Angelorum inuenitur. Neque contra veritatem hanc difficultas alicuius momenti inuenitur.

B Secundum punctum erat de antiquitate huius cæli, an videlicet æternum sit: quod potest interrogari vel de æternitate per se, & ab intrinseco, vel de æternitate per effectiorem æternam Dei. Priori modo videtur posuisse hoc cælum æternum Augustinus Eugubin. in cap. Gen. 1. in principio expositionis illorum verborum: In principio creauit Deus calum, & terram, cuius auctoris propria verba hic referre non possum, quia in correcto codice, quo vtor, oblitterata omnino sūt, & expuncta. Benedictus autem Pererius refert, illum docuisse, calum empyreum esse quippiam æternum, & increatum, hoc est, esse lucem, & claritatem quandam manantem ex Dei essentia, in qua Deus est, & ad cuius participationem, atque fruitionem tam boni Angeli, quam viri iusti admittuntur. Vnde ipse intelligit, Eugubinum asseruisse, cælum empyreum esse aliquid, quod non est Deus, & nihilominus æternum, & increatum esse. Ideoque illam sententiam perabsurdam, execrandam, & à Christi disciplina abhorrentem vocat. Alij verò simpliciter errorem in fide vocant, ut Catherin. in Gen. & Molin. 1. p. tract. de Opere sex dierum disp. 3. & alij.

C At verò Daniel Malon. in 2. d. 2. disp. 7. ut Eugubinum ab hac nota liberet, dicit, per cælum empyreum illum non intellexisse corpus aliquod, nec lumen spirituale reipsa distinctum à Deo, sed claritatem diuinam, quæ Deus ipse est. Ac proinde Eugubinum ab usum fuisse nomine cæli empyrei, malèque illud interpretatum fuisse, ac proinde negasse verum cælum empyreum corporeum, non tamen in tam absurdum errorem incidisse, ut aliquid distinctum à Deo, & quod Deus non sit, increatum esse affirmauerit. Potèstque interpretatio hæc fieri verisimilis ex testimoniis Scripturæ, quæ pro sua sententia Eugubin. inducit, quales est illud Psalm. 103. Amictus lumine, sicut vestimento, & 1. Tim. 6. Qui lucem habitat inaccessibilem, & illud Ioann. 17. Clarifica me Pater claritate, quam habui, priusquam mundus fieret apud te. Item quia dicit, cælum empyreum esse illam lucem, & claritatem Dei, quæ iustis pro mercede promittitur, quæ certè non est nisi lumen increatum Dei. Multaque similia leguntur apud Eugubin. in lib. de rebus incorporeis, & inuisibilib. in quibus hunc sensum indicat. Ait enim, esse lucem diuinitatis, quam semper cum Deo fuisse necesse est, & adiungit: Et hæc si cælum empyreum est, semper ab æterno fuit cælum empyreum, id est, immensa lux diuinitatis, id est, beatissimum illud, quod est supra cælum, quod appellare non audeo; nam neque locus est, neque corpus.

4. Ratio.

6. Circa 2. punctum quid Eugubinus opinatus creditur à quibusdam.

7. Illam Malonius ad meliorem sensum reducit.

Addit

8. Addit verò Eugubinus multa, quæ sensum A hunc destrucere videntur: nam in primis de illa luce ait, Hæc lux manat dumtaxat à Deo. Et infra, Hæc est cælum empyreum nascent, proficiens, manans à diuinitate. Quod nunquam dixerim ego creatum, paratus recitare si malè sentio. Et quod mirandum magis est, de hoc ipso cælo, seu luce ait, Hæc lux an corporea sit, an incorporea quadam, non facile dixerim, quod de luce diuinitatis, & quæ Deus est, dicere stolidissimum esset, & plusquam hæreticum, si fas est dicere: maximè quia subiungit, Arbitrarer tamen talem esse ut hæc corporea, & nostra possit esse, & dici quasi simulacrum eius, ut illa sit diuinitatis lux nota, visibilis, & animo, & oculis, qualem Christus ostendit, cum vestimenta eius facta sunt alba ut nix, & facies eius ut sol emicuit, & qualem ostendit Moysi in rubo. Si ergo lux illa visibilis est corporeis oculis, quomodo potest esse ipsa diuinitas? Accedit, quod in Cosmopacia in initio expositionis operis secundi dicit globos caelestes, ait, esse caelestes auras, quarum una est aula Dei, ab splendore perenni vocata ab antiquis cælum empyreum. Si ergo est globus caelestis, quomodo non est corporeus? Denique in Recognitione Genesis cap. 2. in principio refert Theodoret sententiam constituentis differentiam inter cælum empyreum, & firmamentum, quod illud ante lucem, hoc cum luce factum est, illud ex nihilo, hoc ex aqua est conditum. Quam sententiam ipse valde approbat, atque laudat. Quid ergo est, quod aliis locis dicit esse increatum.

9. Perplexa quidem est sententia Eugubini, & non potest à graui lapsu, & errore excusari: nam si sentit cælum empyreum esse rem distinctam à diuinitate, & esse omnino increatam, & per se æternam, manifesta est hæretis, & contra expressum fidei articulum, quod Deus sit creator omnium visibilium, & inuisibilium. Si verò non putat illam lucem esse omnino improductam à Deo, sed manantem ab ipso, ut loquitur, non per temporalem effectiõnem liberam, sed per naturalem dimanationem, id enim significat, cum ait, esse lucem, quam semper à Deo fuisse necesse est; sic duos alios errores inuoluit. Prior est, Deum extra se aliquid necessariò producere. Alter aliquid esse æternum, licet sit factum à Deo. Vtrumque enim horum hæreticum esse supra ostensum est. Et tractando de creatione Angelorum idem diximus, & in Metaphysica de creatione disputando. Et præterea errat etiam negando fore creatum quid, quod tali etiam modo à Deo factum esset, ut in eisdem locis ostendi. Et præterea dum Eugubinus hanc lucem manantem à Deo dicit esse præmium beatis promissum, si illa lux non est Deus, incidit in errorem dicentium beatos non videre Deum in sua substantia, sed quandam lucem, & splendorem à diuinitate manantem, quam in 1. p. lib. 2. de Attributis cap. 7. impugnauius. Ad hæc explicare nullo modo potest, qualis sit illa lux, ita ut sit res à diuinitate distincta. Quia si cogitatur accidens, debet esse in aliqua substantia; si substantia, aut est spiritualis, & sic erit aliqua intelligentia creata, & non cælum: aut est corporea, & sic frustra fingitur æterna, & à Deo ex necessitate manans. Et præterea utroque modo ineptissimè ad illam applicatur Scripturæ testimonia, quæ vel de luce inaccessiblei, & increata diuinitatis, vel de lumine, quod est præmium beatitudinis nostræ, loquuntur. Denique si non putauit, cælum empyreum esse aliquid à

Malonij præteritum aliis ipsius Eugubini locis non coherent.

Disentitur, & expugnatur Eugubini sententia.

diuinitate, & luce eius increata distinctum, ineptissime vocat illud lumen cælum empyreum contra sensum omnium, qui de cælo illo scripserunt, vel loquuti sunt; & vehementem suspitionem erroris circa rem ipsam omnibus tribuit. Et deinde sibi contradicit, cùm lucem hanc dicit ex necessitate manare à Deo, tum quia fides catholica non agnoscit aliud lumen de lumine, nisi verbum diuinum: tum etiam quia lux illa absoluta res est; intra Deum autem nihil est absolute à Deo, vel diuinitate manans. Ac denique in dictis illius auctoris aliæ sunt repugnantia, & totus eius sermo partim metaphoricus est, partim inconstans. Ideoque illa sententia reiecta, certissimè statuendum est, cælum empyreum corpus quoddam creatum esse, ac proinde non esse æternum.

10. Satim autem occurrit nobis sententia Basilij, qui homil. 1. Exameron. videtur ponere hoc cælum æternum saltem posteriori modo, & per liberam Dei creationem, quauis sine nouitate essendi, Dicit enim credibile esse, ante huius visibilis mundi creationem fuisse alium, intelligentiis superioribus accommodatum, tempore antiquiorem, æternum nimirum, ac perpetuum, & substantiis spiritualibus ornatum. Veruntamen certissimum est (ut dixi) etiam hoc modo cælum empyreum non esse æternum, quod de Angelis supra ostensum est, & eadem, vel maior ratio est de hoc cælo, & ex statim dicendis confirmabitur. Locum autem illum Basilij quatenus ad Angelos pertinet, de æternitate à parte potest, & intrinseca incorruptibilitate, seu substantiali immutabilitate supra exposuimus: eademque declaratio ad cælum empyreum applicanda est. Sic enim Paulus 2. Cor. 5. cælum illud vocat domum non manu factam, æternam in calis.

11. Iam verò succedit tertium punctum, videlicet, an cælum empyreum simul cum hoc mundo visibili creatum sit, vel ante illum, quauis enim temporale sit, ut diximus, potuit esse antiquius hoc mundo, utpote ante omnia visibilia creatum. Imò hoc saltem sensisse Basilium loco proximè citato negare non possumus. Idemque opinati esse videntur omnes, qui Angelos ante hunc mundum creatos esse dixerunt. Nam multi illorum declarant fuisse creatos in aliquo reali loco cum ipsis producta: veruntamen omnino certum est, cælum empyreum non esse factum ante illud principium, de quo scriptum est: In principio creauit Deus calum, & terram. Ita sentiunt in primis omnes, qui putant, verba illa de solo cælo empyreo intelligi. Item omnes, qui exponunt illud principium comparatiuè, & excludendo omne ante factum, id est, ante omnia fecit calum, & terram. Nam omnes, qui verba illa de principio ex parte rerum factarum exponunt, quia initium creandi à cælo, & terra fecit Deus; necesse est, ut fatcantur, cælum empyreum non fuisse ante terram creatum, & consequenter neque ante alios cælos, supponendo fuisse simul cum terra creatos, ut iam ostendimus. Præterea in superiori tractatu lib. 1. c. 3. n. 7. ostendimus, Angelos non fuisse ante mundum sensibilem creatos, & omnia ibi adducta idem de cælo aethereo conuincunt: tum quia testimonia Scripturæ, & Conciliorum ibi inducta de omnibus rebus creatis generaliter procedunt; & ideo tantam certitudinem de cælo empyreo sicut de Angelis faciunt: tum etiam quia si quod esset fundamentum cogitandi creationem cæli empyrei ante hunc mundum visibilem, esset propter Angelos san-

Circa idem 2. punctum sententia Basilij exponitur.

De 3. puncto Basilij, & quorundam aliorum opinio.

Vera sententia propositio prima suadetur.

B 4

atos; ergo quæ ostendunt, Angelos non fuisse antea creatos, idem consequenter de celo empyreo demonstrant. Elsetque nimis voluntarium, & vanum, talem creationem antiquiorem angelica sine vilo fundamento introducere.

12. Quibus addendum est, cælum empyreum non fuisse creatum post alios cælôs, & terram. Vnde optime concluditur, esse simul cum illis creatum. Hæc propositio quoad vtranque partem sequitur ex communi opinione Theologorum asserentium cum Beda, Strabone, & aliis, Angelos fuisse creatos in celo empyreo. Nam Angeli fuerunt creati non ante, nec post hunc visibilem mundum, sed cum illo; ergo similiter cælum empyreum, non ante inferiora corpora, sub illo contenta, sed cum illis factum est. Quia verò in superiori tractatu lib. 1. cap. 4. probabile diximus esse, Angelos non in celo empyreo, sed in crystallino, vel stellato fuisse creatos, neque sanctos Angelos ascendisse ad cælum empyreum, antequam beati facti sunt; ideo cogitare posset aliquis cælum empyreum non in primo instanti vniuersalis creationis, sed in tertio beatitudinis Angelorû fuisse creatum. Sed hoc neque fundamentum habet, neque est verisimile, tum quia nõ oportet domum in illo tempore incipere esse, in quo incipit habitari, sed prius ædificari, ac preparari potest, & debet: tum etiam, quia licet Deus inferiorem mundum visibilem vt domicilium hominum viatorum creauerit, nihilominus prius illum creauit, & disposuit, & postea hominem creauit, & quod amplius est, etiam paradysum terrestrem prius creauit, & postea hominem extra illum produxit, ac tandem in illum transfudit; ergo multo magis præparauit à principio tam Angelis sanctis, quam omnibus hominibus prædestinatis domum empyrei cæli, etiam si non in eodem momento, sed paulo post ab ipsis esset ornandum, & habitandum.

13. Præterea cælum empyreum non erat condendum ex alio corpore, vel subiecta materia, sed absolute ex nihilo producendum; ergo non erat, cur eius productio creationi aliarum rerum, quæ ex nihilo fiunt, postponeretur. In quo est magnam discrimen inter animam rationalem, & cælum empyreum. Nam licet anima fiat ex nihilo, postulat tamen conaturaliter coniunctionem cum corpore, & ideo non est simul creata cum aliis rebus ex nihilo factis, sed supposito corpore, & satis disposito. Cælum autem empyreum est per se intègra, & absoluta substantia, quæ non præsupponit ex sua intrinseca ratione alia corpora, ex quibus fiat, vel in quibus, & ideo non oportuit posterius creari, sed simul. Atque ita etiam optime hoc confirmatur ex verbis illis: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul, additis aliis similibus Concilij Lateran. in cap. firmiter, prout supra de Angelis tractata sunt. Vnde merito addidit Guilielmus Parisien. in lib. de Uniuerso cap. 5. de ordine empyrei cæli ad alia, sub titulo: Nota solutionem questionis superius dictæ, cælum empyreum non solum fuisse simul tempore cum aliis creatum, sed etiam prius ordine naturæ, quia est vltimus splendor totius mundi, & velut ædificium pulcherrimum prælari palatii Dei, & velut operimentum speciosissimum templi Dei, & quasi domus regis, & habitaculum glorie ipsius, & quasi palatium proprium Regis, ad quod ceterarum mundi partes, quasi officine domus, ad propriam Regis aulam comparantur. Vnde & propter dignitatem tanti operis, & propter totius vniuersi complementum, & perfectiorem necessarium fuit, vt nullam corpus ante

14. Circa 4. h. e. d. quod quorundam sententia negant. Eius fundamentum.

15. Verare solutio.

16. Obiectio multipliciter diluitur.

17. Ad fundam. contrarium in num. 14. Pro confirm. 1. ibid. additis capit sequens insinuitur.

18. Obiectio soluitur.

19. Obiectio soluitur.

20. Obiectio soluitur.

21. Obiectio soluitur.

22. Obiectio soluitur.

23. Obiectio soluitur.

hoc cælum crearetur. Vnde concluditur, fuisse creatum simul tempore, quicquid sit de ordine naturæ, qui magis est considerationis, & secundum rationem, quam secundum propriam causalitatem.

Vltimò superest quartum punctum, an hoc cælum fuerit à Moysè sub illo verbo, Creauit cælum, comprehensum. Aliqui enim negant fuisse intantum Moysi de celo empyreo loqui, ac proinde sub nomine cæli illud comprehendisse. Fundatur, quia Moyses solum de creatione mundi visibilis scripsit, vt populam rudem instrueret, eumque à cultu, & adoratione cælorum, aut syderum, aut aliarum visibilium rerum abstraheret. Vnde Hieron. Epist. 139. ad Cyprian. circa principium dicit, Moysen nos docuisse originem creaturarum, earum duntaxat, quæ visibilia sunt. Et idem ex professo docet Chryost. in id Psalm. 8. Quoniam videbo cælôs tuos, &c. cælum autem empyreum est inuisibile, & nullum habet commercium cum mundo visibili: nihil ergo de illo loquutus est. Confirmatur primò, quia hoc cælum alterius est naturæ à cæteris inferioribus mundi corporibus, & nullam influentiam habet in hæc inferiora, & consequenter nullam connexionem cum illis, sed Moyses tantum descripsit productionem, & formationem huius mundi, prout vsui hominum, & generationibus rerum deseruit; ergo in verbis illis hoc cælum non comprehendit. Confirmatur secundò, quia in hoc puncto eadem est ratio de celo empyreo, quæ est de Angelorum creatione, quia & inuisibile est, sicut Angeli, & propter ipsorum, & aliorum beatorum gloriam creatum est; sed Moyses tacuit de creatione Angelorum, propter dictam causam, ergo etiam sermonem de celo empyreo prætermisit.

Dicendum verò est, quanuis ex illis verbis, In principio creauit Deus cælum, per se spectatis non possit efficaciter conuinci, dari, aut creatum esse cælum empyreum; nihilominus supponendo ex aliis testimoniis, aut principijs dari cælum empyreum, longè verius est, comprehensum esse à Moysè sub illis verbis, & specialiter sub nomine cæli, licet alij cæli excludendi non sint, vt diximus. Hæc resolutio fit certa ex communi consensu Patrum, & Theologorum, nec inuenio aliquem contradicentem ex his, qui cælum hoc existere, & creatum esse fateantur. Ratio verò est, quia hoc est verum cælum; ergo non potest magis excludi ab illo verbo, creauit cælum, quam cæteri cæli. Dices, Moysen tantum de vno celo loquutum esse, & ideo necessarium esse dicere potius de visibili, quam de inuisibili celo esse loquutum. Respondet si alterum esset necessarium excludendum, fateor dicendum esse, potius de celo isto nobis familiariori, quam de illo supremo, & inuisibili esse loquutum, sicut in capite præcedenti dixi. Nulla verò est talis necessitas excludendi alterum ex illis cælis. Nam quod ponderatur de singularitate vocis cælum, nullius momenti est: tum quia etiam sub empyreo celo non est tantum vnum cælum, sed plures, qui simul in illo principio creati sunt, & sub illa voce cælum, non obstante singularitate vocis comprehenduntur, vt capite præcedenti ostensum est; ergo eadem ratione poterit etiam cælum empyreum comprehendere. Tum etiam, quia nomen cælum non est nomen singularare, sed commune, & ideo capax est distributionis tam formalis, & expressæ, quam tacite, & virtualis, qualis esse solet in indefinita locutione doctrinali, & ita perinde fuit dicere: In principio creauit Deus cælum, ac si diceretur, omne cælum; quia non est

verisimile, terminum communem fuisse æquiuocum, & ambiguum propositum, & ideo vt rem certam significet, debet tacitam distributionem continere. Vel certe debet per modum termini collectiui accipi, vt cælum dicatur totus orbis superior incorruptibilis, & supra omnia elementa constitutus. Et ita dixit Deus per Isaiam cap. 48. Ego cælum extendi, manus meæ terram fundant. Et Paulus Actor. 17. Deus, qui fecit cælum, & terram, &c. Et ob eandem causam sicut in his locis vitatur Scriptura numero singulari, ita in aliis explicat per plurale, vt Psalm. 8. Quoniam videbo cælôs tuos, opera manuum tuarum, &c. & Psalm. 32. Verbo Domini cæli firmati sunt, & Psalm. 71. Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Et Gen. 2. Igitur perfecti sunt cæli, & similia.

Neque etiam obstat huic veræ interpretationi, quod cælum empyreum sit nobis inuisibile. Primò quidem, quia secundum se, ac per se lucidum, & visibile est, nam oculis corporis videri potest, licet nos illud propter distantiam videre non possimus. Deinde quia licet Moyses fortasse proximè voluerit mentes Hebræorum à superstitione Gentilium corpora sensibilia colentium abducere, & ad vnus creatoris cogitatione subleuare; nihilominus ad hoc persuadendum, absolute docuit, Deum esse creatorem omnium corporum, quæ sub celo, & terra comprehenduntur, nihil distinguens inter ea, quæ à nobis videntur, vel non videntur: aliàs non satis ad vnus creatoris cogitationem, & notitiam homines induxisset. Atque ita videtur Ecclesia intellexisse verba illa, In principio creauit Deus cælum, nam ex illis sumpsit articulum fidei in Symbolo contentum, Credo in vnum Deum omnipotentem, creatorem cæli, & terræ, vbi nomine cæli omnes superiores orbes intelligit, siue à nobis videantur, siue non, vt verba sequentia, visibilia omnia, & inuisibilia, satis aperte declarant. Denique cum ostenderimus, Moysen loquutum esse de celo tantquam de vno corpore, vel superiori vniuerso, etiam si plura corpora complectatur, licet fateamur de celo visibili esse loquutum, non est necesse, vt loquatur de celo tantum secundum illam partem, quæ visu attingi potest, nam hæc machina cæli simpliciter visibilis est, licet non possit tota visu penetrari, & ideo cum dicitur Deus creator cælestis machinæ, non intelligitur tantum creatisse illam quoad illam partem, quæ visibilis est, sed absolute totam, atque adeo etiam empyreum cælum. Quæ argumenta sicut rectè probant, cælum empyreum ibi esse comprehensum, ita à fortiori conuincunt cælôs visibiles non esse excludendos, vt in superiori capite traditum est.

Atque ita responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ, & loca etiam Patrum obiter explicata sunt. Prima verò confirmatio petit, vt de huius cæli natura, proprietatibus, & efficientia, seu esse debitis aliquid dicamus. Quanuis enim hæc philosophica esse videantur, re tamen vera physica non sunt, quia cælum illud, licet ens materiale sit, in rigore tamen non est ens mobile secundum ordinariam potentiam, nec per motum cognosci potest. Et propter similem rationem non cadit sub Metaphysicæ naturalis considerationem: præsertim quia huiusmodi cælum etiam est extra obiectum eius, eo quod materiale sit. Sola ergo Theologia potest aliquid de proprietatibus huius cæli inuestigare, nam per reductionem quandam ad accidentalem gloriam beatorum pertinet. Et nihilominus etiam Theologi vix possunt de natura

vel proprietatibus huius cæli quippiam inuenire, quia nihil ferè de illo reuelatum est. Et ideo longa disputatione omittitur, quæ in his, quæ proposui, verisimiliora videntur, breuiter attingam.

C A P V T V.

Dubium incidens de natura cæli empyrei.

PRImò igitur de natura, & substantia huius cæli probabilius censeo, esse compositum ex materia, & forma, nam supponitur esse quantum, & corporeum, quod sine materia esse non potest; at quia perfectius cæteris esse creditur, formam etiam habere necesse est, quia illa maximè ad perfectionem pertinet, & ideo in omnibus cælis ponitur, vt probabilior opinio fert. An verò materia illius cæli sit altioris rationis, quam materia aliorum corporum tam cælestium, quam inferiorum, controuerti potest. Sciendumque est, hanc comparationem fieri solere inter inferiores cælôs, & elementa, cæteraque inferiora corpora, seu mixta, & in ea esse varias opiniones, quas tractauimus in diff. 13. Metaph. sect. 11. Qui ergo putant, materiam cælorum, & elementorum esse eiusdem rationis, quia in pura potentia non existimant specificam differentiam posse inueniri, consequenter dicent, etiam materiam cæli empyrei esse eiusdem speciei cum reliquis, quia etiam est pura substantialis potètia. At illud fundamentum debile est, vt in citato loco ostendi. Qui verò putant, materiam cæli crystallini, & inferiorum esse eiusdem rationis cum elementari, quia omnia sunt ab intrinseco, & de se corruptibilia ex parte materiæ, licet ex parte formæ habeant aliquem modum incorruptibilitatis; nihilominus dicere possunt, materiam cæli empyrei esse altioris rationis, quia ab intrinseco incorruptibile est, & inalterabile. Et ita sentiunt moderni, qui solum cælum empyreum in primo creationis instanti productum ex nihilo, alios verò cælôs postea ex aqua formatos autumant, vt Molin. & Salmeron.

Idemque opinatur Abulens. in cap. 23. Exodi 9. 53. excedit tamen, quia non solum dicit cælum illud licet corpus sit, & ideo non sit totaliter spirituale, tamen esse quasi spirituale, quia non est de materia aliorum cælorum, sed etiam addit: Imò non dicitur esse de materia, & sic illud est sexta essentia; quod autem materiale non est, non conuenit cum rebus materialibus in natura, quous modo Abulens.

In quibus verbis obscurum est, in quo vero sensu dicat, cælum empyreum non dici esse de materia. Nam si ex vera materia constat, quomodo non est de materia? Fortasse tamen intellexit, non esse de materia, id est, non esse factum ex materia præiacente, sicut ipse de aliis cælis opinatur, quos habere materiam eiusdem rationis cum elementari, & ex illa præexistente fuisse progenitos arbitratur, & ita in hoc constituit differentiam inter cælum empyreum, & reliquos. Et nihilominus illud dicit esse sextam essentiam, quia licet ponat alios cælôs eiusdem materiæ cum elementis, nihilominus illos dicit esse quintam essentiam respectu elementorum, quia non tantum ab illis specie differunt, sicut ipsa elementa inter se distinguuntur, sed etiam ratione formæ sunt incorruptibiles, in quo inter se conueniunt, & ideo cuiusdam quintæ essentiæ esse dicuntur. At empyreum dicitur esse sexta essentia, quia secundum

1. Assertio 1. quod cælum empyr. materia, & forma, & prædicta materia eiusmodi natura sit inquiritur.

2. Primus dicendi modus non placet.

3. Secundus etiam modus parum probatur.

4. In eodem modo asserendo excedit Abulens.

5. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

6. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

7. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

8. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

9. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

10. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

11. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

12. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

13. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

14. Quis poterit probabiliter sentire Abulens.

dum materiam, & formam est incorruptibile, ac subinde alterius rationis. Atque hæc cum probabilitate, & consequenter dicta sunt. Quod verò vltimò hinc infert, cælum empyreum non conuenire cum rebus materialibus quouis modo, nullam consecutionem, vel probabilitatem habet. Quia esto omnia illa essent vera, nihilominus cælum empyreum cum cæteris corporibus incorruptilibus in compositione essentiali ex materia, & forma generatim sumptis, & in capacitate tri-næ dimensionis, & quantitatis, & in aliqua perpetuitate ab intrinseco; cum cæteris verò elementis in ratione communi corporis simplicis conueniret.

Quid sit
probabilitas
no.

Verior au-
thoritas
sententia de
materia ca-
li empyr.

De forma
quoque cali
empyr. vera
resoluitio.

A Angelis ostensum est. Ergo materia illa cæli empyrei, quantumvis sub alia ratione sit subtilior, & perfectior, non est capax formæ, quæ sit vera anima, & quoad hoc eadem ratio est de illo, quæ de inferioribus. Vnde quicquid difficultatis in hoc puncto occurrere potest, ex generali quæstione, & ostensione, quod cælum non sit animatum, petendum est.

Secundò de proprietatibus huius cæli. Primum communiter receptum est, illud esse ab intrinseco incorruptibile, vt iam declaratum est, & consequenter etiam mensurari æuo, sicut de Angelorum substantia, & aliarum rerum interruptibili-um existentia dictum alibi est, præsertim *disp. 50. Metaph. sect. 5. & 6.* Dicitur etiam hoc cælum esse immobile, quod sano modo intelligendum est. Non est enim ita immobile, vt sit omnino incapax motus localis proprii, ac physici: nam eo ipso, quod verum corpus, & quantum est, habet potentiam passiuam ad localem motum saltem neutram, vt Scotus loquitur; quia est verè in loco physico, & finito, & potest esse propinquius, vel remotius ad alia corpora, saltem secundum partes suas. Vnde si Deus voluisset, moueri ab aliqua intelligentia potuisset, neque id esset violentum tali corpori, quia nulla naturali perfectione propterea priuaretur; quiescere enim nulla perfectio talis corporis est, licet respectu vniuersi possit esse conueniens. Vnde solum non mouetur, quia esset superfluum, & fini, propter quem à Deo creatum est, minime consentaneum, tamen hoc totum respectu particularis naturæ talis cali extrinsecum est, & ideo non est illi quies ita naturalis, vt motus circularis violentus futurus esset, si fieret, quamvis secundum legem ordinariam, & respectu ordinis totius vniuersi posset dici extraordinarius, & miraculosus. Neque etiam obstaret, quod hoc cælum supremum sit, & ideo non habeat extrinsecum locum continentem, in quo possit moueri: tum quia hoc solum est verum de facto, nam posset Deus aliud cælum supra istud creare, nulla facta violentia tali cælo, sed iuxta consilium voluntatis suæ vniuersum totum augendo: tum etiam, quia ad circularem motum non est necessarius superior locus extrinsecus continens; sed absque illo physico, ac naturaliter fieri posset, sicut Philosophi de primo mobili existimauerunt. Accedit, quod cælum empyreum vniforme, ac prorsus homogeneum esse creditur, totum lucidissimum, & secundum omnes suas partes æquè splendidissimum, ac subinde æquè perfectum: & ideo nec indiget motu circulari, vt secundum varias partes aliter, & aliter aliis partibus orbis applicetur. Neque si ita moueretur peculiarem violentiã pateretur, quia nulla eius pars magis postulat esse in hac parte vniuersi, quàm in altera, vel in hoc hemisphærio potius, quàm in alio, cum omnes eiusdem rationis sint. Est ergo immobilitas illius corporis ex recto ordine vniuersi, non ex peculiari debito (vt sic dicam) talis naturæ.

B Metaph. sect. 5. & 6. Dicitur etiam hoc cælum esse immobile, quod sano modo intelligendum est. Non est enim ita immobile, vt sit omnino incapax motus localis proprii, ac physici: nam eo ipso, quod verum corpus, & quantum est, habet potentiam passiuam ad localem motum saltem neutram, vt Scotus loquitur; quia est verè in loco physico, & finito, & potest esse propinquius, vel remotius ad alia corpora, saltem secundum partes suas. Vnde si Deus voluisset, moueri ab aliqua intelligentia potuisset, neque id esset violentum tali corpori, quia nulla naturali perfectione propterea priuaretur; quiescere enim nulla perfectio talis corporis est, licet respectu vniuersi possit esse conueniens. Vnde solum non mouetur, quia esset superfluum, & fini, propter quem à Deo creatum est, minime consentaneum, tamen hoc totum respectu particularis naturæ talis cali extrinsecum est, & ideo non est illi quies ita naturalis, vt motus circularis violentus futurus esset, si fieret, quamvis secundum legem ordinariam, & respectu ordinis totius vniuersi posset dici extraordinarius, & miraculosus. Neque etiam obstaret, quod hoc cælum supremum sit, & ideo non habeat extrinsecum locum continentem, in quo possit moueri: tum quia hoc solum est verum de facto, nam posset Deus aliud cælum supra istud creare, nulla facta violentia tali cælo, sed iuxta consilium voluntatis suæ vniuersum totum augendo: tum etiam, quia ad circularem motum non est necessarius superior locus extrinsecus continens; sed absque illo physico, ac naturaliter fieri posset, sicut Philosophi de primo mobili existimauerunt. Accedit, quod cælum empyreum vniforme, ac prorsus homogeneum esse creditur, totum lucidissimum, & secundum omnes suas partes æquè splendidissimum, ac subinde æquè perfectum: & ideo nec indiget motu circulari, vt secundum varias partes aliter, & aliter aliis partibus orbis applicetur. Neque si ita moueretur peculiarem violentiã pateretur, quia nulla eius pars magis postulat esse in hac parte vniuersi, quàm in altera, vel in hoc hemisphærio potius, quàm in alio, cum omnes eiusdem rationis sint. Est ergo immobilitas illius corporis ex recto ordine vniuersi, non ex peculiari debito (vt sic dicam) talis naturæ.

C Interrogant autem aliqui Theologi, an cælum illud solidum, vel flexibile, seu fluidum sit. Quod dubium specialiter tractat Daniel Malonius in *2. d. 2. disp. 7. sect. 5.* Et probabilis censet esse corpus fluidum accedens, & recedens secundum partes. Fundatur, quia si esset solidum, non posset inseruire corporibus beatis vel ad motum, vel ad locutionem, aut respirationem: item quia aliàs daretur perpetua corporum penetratio. Quas rationes ipsemet fatetur posse dissolui, nihilominus tamen probabiliores esse, quàm quæ in contrarium adduci possunt. Mihi tamen oppositum videtur longè probabilius. Primum quidem, quia si illud corpus fluidum est, profectò est mobile intra eundem locum secundum varias partes, & per modum fluxus, & refluxus, seu accessus, & recessus. Hoc autem est contra receptum dogma omnium ponentium illud cælum prorsus immotum. Secundò, quia illa species motus localis valde imperfecta est, non enim potest intelligi sine aliqua diuisione, condensatione, & rarefactione partium talis corporis, quæ repugnant corpori incorruptibili. Antecedens declaratur, quia si corpus beati ascendens ad illud cælum, non penetrat per illud manens immotum, sed cælum illud cedit corpori beati, necesse est, vt partes talis corporis diuidantur, vt dent locum humano corpori subintranti, & consequenter necesse est, vt partes secundum latera comprimantur, & postea transeunte corpore beati, rarefiant, vt ad priorem locum reuertantur, & continuitatem iterum accipiant, sicut nunc fit in aëre, vel aqua. Tertio, quia ante ascensum corporum beatorum cælum illud replebat adæquatè totum spatium, in quo creatus est: si ergo postea ad eundem locum, seu ad idem spatium ascendant innumera multitudo corporum beatorum, & intra illud spacium, ac cælum recipiantur, & singula occupent spatia sibi proportionata, & cum partibus cæli non penetrantur, profectò necesse est corpus illud cæleste condensari, vt in minori spatio recipi possit, vel extra illud totum spatium dilatari, seu ascendere per plures partes suas, quod non potest intelligi sine mutatione figuræ, & dispositionis antiquæ, aliisque similibus imperfectionibus, illi perfectissimæ naturæ repugnantibus.

5.
2. Assertio
de cali em-
pyr. proprie-
tatibus.
1. Quod sit
incorrupti-
bile ab in-
trinseco.
2. Quod sit
mobile ex se.

7.
Ad funda-
menta Ma-
loni in n.
precedenti
vide D.
Thom. in 2.
d. 2. q. 2. art.
2. ad 5.

6.
3. Proprie-
tatem addit
Malonius,
quod sit flu-
idum.
Duplici ra-
tione fun-
datur.

D Denique ex alterius sententiæ coniecturis non fit probabilis illa sententia, quia necessitas illius proprietatis cali empyrei ad vsum corporum beatorum nec probabiliter suadetur. Nam in primis quod spectat ad motum localem poterit beatorum corpora in illo cælo, vel per illud moueri, sicut per inferiores calos: possunt autem per cæteros moueri, vel transire, etiam si diuisibiles, vel fluxibiles non sint; ergo idem erit in cælo empyreo. Nec refert, quod diutius, vel permanentius in empyreo cælo sint commoraturi, tum quia eadem est ratio de longa, vel breui mora, & de pluribus, vel paucioribus motibus: tum etiam quia post diem iudicij quando omnes sancti homines iam erunt in corpore, & animo beati, liberè discurrunt per alios calos, vel per totum vniuersum, vt alibi tractatum est. Deinde ad loquendum non indigebunt corpore cælesti tanquam instrumento, quo ad vocem formandam vtantur, sicut nos aëre vtimus. Quia (vt ex materia de Beatitudine suppono) corpus gloriosum non erit in partibus internis vacuum, sed omnia illa interiora loca corporis, quæ nunc alimentis, excrementis, superfluis humoribus, aut aëre replentur, tunc purissimo, ac lucidissimo aëre replebuntur; illo ergo vtentur ad formandam vocem, & in cælo empyreo solas intentionales species emittent, vt ab alijs audiantur, quod sine vlla commotione, vel fluxu cælestis corporis fieri poterit æquè ac immutatio visus. Præterea respiratio in illis corporibus necessaria non erit, quia nulla in eis erit alteratio, & ita neque corda eorum nimia calefactione afficietur, propter quam respiratione indigeant. Denique corpora beata non erunt semper intra corpus cali empyrei, sed supra conue-sum illius plenas pedum habebunt, quando voluerint. Imò hic est, quali proprius illorum li-

Reicitur
nomen tri-
pliciter.

Vide 2. tom.
3. n. disp. 48.
sect. 4. & 5.

tus, & locus, sicut de Christi corpore alibi ostendimus. Quando verò beati intra ipsum cælum empyreum esse voluerint, nullum est inconueniens, quod semper penetrant illud, idem enim erit de alijs cælis, quando per illa suo arbitrio transire, vel discurrere voluerint.

Vltimò circa vim agendi cali empyrei in alijs corpora, vel in hæc inferiora, dubitant Theologi an illud cælum in hæc inferiora influat, vel ex se lumen, aut aliquam qualitatem emittat. Res tamen est aded ignota nobis, vt vix coniecturis possit aliquid probabiliter ostendi. Nihilominus tamen sunt opiniones. Prima negat aliquid influere. Hanc tenuit D. Thom. in *2. d. 2. q. 2. art. 3.* vbi alijs etiam nonnullis placet, & Alens. *2. p. q. 47. memb. 1.* Prima ratio à priori esse potest, quia cælum empyreum non est factum ad conseruandas res corruptibiles vel in indiduo, vel in specie per continuam generationum successione, sed tantum est factum propter perfectionem vniuersi, præsertim in ordine ad finem supernaturalem, vt sit beatorum domicilium; ergo est omnino abstractum ab influenza in hæc inferiora. Secundò quia cali non agunt nisi mediante motu, vt de cæteris patet, vnde dici solet, quod si motus cælorum cessarent, omnia hæc inferiora perirent, quia cali nihil in ea influerent. Addi etiam solet, quod corpus non mouet nisi motum; sed cælum empyreum est immotum; ergo non influit. Tertio, illud supremum cælum nihil influit in calos sibi proximos; ergo neque in remota elementa. Consequencia clara est, quia iuxta principia bonæ Philosophiæ corpus remotum non agit in distans nisi per proximum, vel agendo in illud. Antecedens verò patet, quia corpus illud non influit lumen in alia corpora cælestia, licet in se lucidissimum sit, alioqui videri posset, sed cælum non influit, nisi per lumen; ergo. Quarto explicari non potest, qualis influenza hæc sit.

Altera nihilominus sententia docet, cælum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc sententiam prætulit D. Thom. in *1. p. q. 66. art. 3. ad 2. & quolib. 6. q. 1. art. 19.* vbi expressè contrariam sententiam retractat, vt notat etiam Caietanus circa dictam solutionem ad 2. qui hanc vltimam sententiam amplectendam censet. Et eadem sequuntur Richard. in *2. d. 2. art. 3. q. 3.* Durand. *q. 2. Egid. q. 2. art. 4.* Argent. *q. 2. art. 1.* Variæ autem rationes ad hoc suadendum afferuntur. Prima, quia vnumquodque corpus materiale conseruatur à proximo superiori corpore tanquam à loco naturali, in quo continetur; ergo primum mobile hoc modo conseruatur à cælo empyreo, in quo continetur; ergo necesse est, vt cælum empyreum in illud influat, & consequenter per illam influentiam agat in inferiora, quatenus virtutem influendi eius continet, vel roborat. Sed hæc ratio parui momenti est. Nam maior intellecta de conseruatione propria per propriam actionem, veramque efficientiam falsa est, vt bene notauit Durand. supra n. 7. quia elementum ignis in sua sphaera existens locus naturalis est purissimi aëris vicini, quem circumdat, & continet; ignis autem ille nihil influit in aërem, alioqui vel illum calefaceret plus, quàm natura eius postulet, vel humiditatem eius minueret, quod non esset illud conseruare, sed ad corruptionem disponere. Fingere autem aliam influentiam in igne, commentitium est. Item illud principium, quod omne corpus conseruatur à loco naturali, nullum habet fundamentum. Nam si corpus contentum sit per se

Vide 2. tom.
disp. 51. sect.
1. & vlt.

Vltima pro-
prietatis de
inflatu em-
pyrei in cor-
pora subie-
ta discutit.
1. Opinione
negans.

1. Argum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

9.
2. Opinio
affirm. &
aliquanto
probator.

1. Ratio, sed
infirm.

Secundò quia cali non agunt nisi mediante motu, vt de cæteris patet, vnde dici solet, quod si motus cælorum cessarent, omnia hæc inferiora perirent, quia cali nihil in ea influerent. Addi etiam solet, quod corpus non mouet nisi motum; sed cælum empyreum est immotum; ergo non influit. Tertio, illud supremum cælum nihil influit in calos sibi proximos; ergo neque in remota elementa. Consequencia clara est, quia iuxta principia bonæ Philosophiæ corpus remotum non agit in distans nisi per proximum, vel agendo in illud. Antecedens verò patet, quia corpus illud non influit lumen in alia corpora cælestia, licet in se lucidissimum sit, alioqui videri posset, sed cælum non influit, nisi per lumen; ergo. Quarto explicari non potest, qualis influenza hæc sit.

Altera nihilominus sententia docet, cælum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc sententiam prætulit D. Thom. in *1. p. q. 66. art. 3. ad 2. & quolib. 6. q. 1. art. 19.* vbi expressè contrariam sententiam retractat, vt notat etiam Caietanus circa dictam solutionem ad 2. qui hanc vltimam sententiam amplectendam censet. Et eadem sequuntur Richard. in *2. d. 2. art. 3. q. 3.* Durand. *q. 2. Egid. q. 2. art. 4.* Argent. *q. 2. art. 1.* Variæ autem rationes ad hoc suadendum afferuntur. Prima, quia vnumquodque corpus materiale conseruatur à proximo superiori corpore tanquam à loco naturali, in quo continetur; ergo primum mobile hoc modo conseruatur à cælo empyreo, in quo continetur; ergo necesse est, vt cælum empyreum in illud influat, & consequenter per illam influentiam agat in inferiora, quatenus virtutem influendi eius continet, vel roborat. Sed hæc ratio parui momenti est. Nam maior intellecta de conseruatione propria per propriam actionem, veramque efficientiam falsa est, vt bene notauit Durand. supra n. 7. quia elementum ignis in sua sphaera existens locus naturalis est purissimi aëris vicini, quem circumdat, & continet; ignis autem ille nihil influit in aërem, alioqui vel illum calefaceret plus, quàm natura eius postulet, vel humiditatem eius minueret, quod non esset illud conseruare, sed ad corruptionem disponere. Fingere autem aliam influentiam in igne, commentitium est. Item illud principium, quod omne corpus conseruatur à loco naturali, nullum habet fundamentum. Nam si corpus contentum sit per se

Altera nihilominus sententia docet, cælum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc sententiam prætulit D. Thom. in *1. p. q. 66. art. 3. ad 2. & quolib. 6. q. 1. art. 19.* vbi expressè contrariam sententiam retractat, vt notat etiam Caietanus circa dictam solutionem ad 2. qui hanc vltimam sententiam amplectendam censet. Et eadem sequuntur Richard. in *2. d. 2. art. 3. q. 3.* Durand. *q. 2. Egid. q. 2. art. 4.* Argent. *q. 2. art. 1.* Variæ autem rationes ad hoc suadendum afferuntur. Prima, quia vnumquodque corpus materiale conseruatur à proximo superiori corpore tanquam à loco naturali, in quo continetur; ergo primum mobile hoc modo conseruatur à cælo empyreo, in quo continetur; ergo necesse est, vt cælum empyreum in illud influat, & consequenter per illam influentiam agat in inferiora, quatenus virtutem influendi eius continet, vel roborat. Sed hæc ratio parui momenti est. Nam maior intellecta de conseruatione propria per propriam actionem, veramque efficientiam falsa est, vt bene notauit Durand. supra n. 7. quia elementum ignis in sua sphaera existens locus naturalis est purissimi aëris vicini, quem circumdat, & continet; ignis autem ille nihil influit in aërem, alioqui vel illum calefaceret plus, quàm natura eius postulet, vel humiditatem eius minueret, quod non esset illud conseruare, sed ad corruptionem disponere. Fingere autem aliam influentiam in igne, commentitium est. Item illud principium, quod omne corpus conseruatur à loco naturali, nullum habet fundamentum. Nam si corpus contentum sit per se

se factum per creationem, quia est natura sua incorruptibile, non indiget alia causa conservante...

10. Ratio etiam debili.

Secunda ratio est, quia si caelum empyreum nullam influentiam haberet, non pertineret ad unitatem universi...

11. Ratio factis verisimilita.

Tertia ratio philosophica, & valde verisimilis est, quia omne corpus naturale habet aliquam vim activam...

A mento quodam, de quo statim videbimus. Atque hac ratio maxime confirmatur, quia hic ordo rerum per se pertinet ad perfectionem...

12. Confirmatur proxima ratio. Ad 1. argumentum in u.s.

Ad 2.

Responsio secunda.

14. Circa 4. argumentum opinio 1.

Reicitur.

15. 2. Opinio.

13. Ad 1. responsio prima.

Ad tertium dicimus primo, non esse necessarium, ut omnes caelestes influentiae fiant per lumen...

ficit, ad modum luminis, vel similibus qualitatibus. Quod optime confirmat Richard. quia influentia lunae, vel Solis attingit...

A empyreum ex se, & per se distinctas qualitates, & proprietates influere per distinctas partes suas...

Deinde illa experientia nullum signum est talis diversitatis influentiarum à caelo empyreo secundum diversas eius partes...

16. Impugnatur 2.

Tandem impugnat.

Dico ergo, non constare nobis, quam specialem proprietatem, vel effectum insinat caelum empyreum per se spectatum...

17. Vera resolutio praedictae influentiae.

Impugnatur prima.

At haec sententia supponit caelum Franc. Suarez de opere sex dierum.

biturum specialem influentiam in corpora beatorum, incertum satis est, si de influentia distincta ab emissione intentionalium specierum intelligatur: nam sine dubio delectabuntur beati splendore, & pulchritudine illius cæli non tantum mente, sed etiam oculis visa, & ad hoc ab illo species recipient. Alia verò influentia, non video, quo fundamento asseratur.

C A P V T V I.

Primum in verbis illis, In principio creauit Deus cælum, creatio etiam Angelorum comprehensa sit.

Duplex questio in titulo capituli distinguenda.

1. Altera confirmatio in capite quarto numerata, prætermittit hoc incidens dubium peribat, quod in superiori tractatu lib. 1. cap. 3. n. 12. attigimus, & in hunc locum plenius tractandum remisimus. Duæ igitur quæstiones hic distinguendæ sunt, vna est, an Moyses in tota illa narratione creationis mundi creationem Angelorum prætermiserit. Altera est, si illam non prætermisit, quo verbo, & quomodo illam significauerit. Et ita hæc posterior quæstio bipartita est, solum enim possunt Angeli comprehendi in toto illo capite vel sub nomine cæli, vel sub nomine lucis, quia in nullo alio verbo aliquod fundamentum, aut vestigium illius significationis cogitari potest, & ita de illis tantum duobus variæ opiniones fuere. Nunc ergo solum de creatione cæli agimus, de lucis productione in lib. seq. videbimus.

2. Est ergo opinio satis antiqua, & recepta, Moysen in eo capite nullam de creatione Angelorum mentionem fecisse, imò ex instituto illam prætermisisse. Ita supponunt Basil. lib. de Spiritu sancto. cap. 16. & homil. 1. Exæmer. & Chrysostr. homil. de Ieiuniis, & Gen. lectione, quæ habetur post homilias in Gen. idemque habet homil. 2. in Gen. & in id. Psal. 8. Quoniam videbo celos tuos. Epiphani. hæres. 65. in principio, Cyrill. lib. 3. contr. Iulian. §. 5. igitur quod, Athan. q. 1. ad Antioch. Theodoret. q. 2. in Gen. & indicat Hieronymus epist. 139. ad Cyprian. in principio dicens, Moysen visibillum tantum rerum creationem narraffe. Præterea in hac sententia conueniunt omnes, qui senserunt Angelos fuisse creatos ante illud principium, de quo loquutus est Moyses, cum dixit, In principio creauit Deus cælum, quos supra suo loco retulimus. Quia Moyses tantum narrat creationem earum rerum, quæ in illo principio creata sunt; ergo si iam erant Angeli, non potuerunt sub illa narratione comprehendi. Et simili modo eiusdem opinionis necessarii sunt, qui dicunt, Angelos fuisse creatos post primum diem, quia sic etiam non possunt sub illis verbis comprehendi. Sed hæc opiniones in superiori tractatu reiectæ sunt. Veruntamen licet Angeli fuerint creati simul cum cælo, vt ibi posuimus, fieri potuit, vt Moyses in sua narratione illam prætermiserit. Quod autem ita sit, probatur ex verborum proprietate, nam quod ad præsens attinet, nomen cæli non significat rem spirituales, sed corpoream; ergo in narratione historica vox illa est in sua proprietate accipienda. Cur autem Moyses Angelos prætermiserit, variæ rationes à Patribus redduntur. Prima est Athanasij, Chrysostr. & Theodoret. ne rudis ille populus Angelos vt Deos coleret, si illorum notitiam reciperet. Secunda, quia Hebraei tunc erant incapaces, & non poterant creaturas spirituales concipere, ideoque satis visum est, eis

3. Opinio extremè contraria præcedenti.

4. Assertio.

5. Ad Augustinum & Gregor. pro 2. opinione citatos.

6. Assertio.

7. Nec denique à sacris lit. difsonat.

8. Ad principalem fundamentum illius sententiæ probat præcedentem conclusionem, non tamen huic repugnat, vt iam satis explicatum est. Alia verò congruentiæ ad summum procedunt de formali, seu expressâ commemoratione Angelorum, de qua illam sententiam explicuimus; ad excludendam autem implicitam insinuationem, parum valent. Imò aliqua illarum rationum etiam in priori sensu non sunt admodum efficaces: nam licet Moyses expressè dixisset, Deum creasse cælos, & cælestes spiritus, non propterea in idololatriæ periculum populum coniecisset. Quin potius dicendo illos esse creatos, doceret illos non esse Deos, neque latria adorandos, eo vel maxime quod paulo post facit mentionem Cherubim collocati ante paradysum cap. 3. & aliorum Angelorum, qui apparuerunt Abraham cap. 19. & in reliqua parte eiusdem libri, & sequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur; ergo non prætermisit eorum expressam mentionem in principio propter periculum, vel incapacitatem

occasionem præbere, vt ex visibilibus ad invisibilia ascenderent, quàm statim de spiritualibus rebus sermonem eis facere. Ita indicant Chrysostr. & Basilus, & fauet Ambros. lib. 1. Exæmer. cap. 5. & Cyrillus, dicens; Non oportebat dicere ea, quæ intelligi nequibant. Tertia, quia narratio de Angelis aliena erat à scopo Moysis, qui erat rudem populum ad Dei cultum, & ad Messia expectationem per res, & caeremonias sensibiles disponere, altioribus rebus prætermisiss. Ita significat Cyrillus lib. 2. contr. Iulian. §. 4. vers. Itaque de Moys. cum sequente.

Secunda sententia huic extremè contraria est, Moysen in illis verbis, In principio creauit Deus cælum & terram, per se ac immediatè loquutum esse de Angelis, illòque solos nomine cali significasse, quauis non sine aliqua metaphora per cælum intelligendo supremum ordinem rerum, quibus hic mundus componitur. Sicut enim vnus homo, qui microcosmos dicitur, corpore, & spiritu consistit, ita mundus ex rebus spiritualibus, & corporalibus componitur: illæ ergo nomine cali, hæc verò nomine terra significatæ sunt, vel quoad totam creaturam, vel quoad materiam, ex qua omnes corporeæ formate sunt. In qua expositione posterior pars de nomine terra postea expenditur, quoad priorem verò huc pertinet. Et approbat illam Augustinus lib. 1. 2. Confess. cap. 7. 8. & 9. sequitur Gregor. 37. Moral. cap. 24. aliàs 25.

Veruntamen sine vlla dubitatione dicendum est primò, Moysen nomine cali non significasse solos Angelos. Hanc assertionem probant sufficienter, quæ cap. 3. & 4. copiosè tractata sunt. Estque communis sententia antiquorum Patrum præter citatos in priori sententia, Dionys. cap. 4. de diuin. nomin. in prima eius parte, Basil. homil. 1. Exæmer. & saepe in sequentibus, & præsertim in homil. 9. vbi has allegorias, quæ simplicem, ac literalem sensum excludant, grauitè reprehendit. Vnde Gregor. etiam Nisēn. in principio Exæmer. in eam curam incumbendum esse dicit, vt vocibus in significatione propria manentibus, certam rerum procreationis seriem contempleremur. Eademque est sententia Ambrosij toto lib. 1. Exæmer. & lib. 2. c. 1. & sunt postea sequenti Beda in Exæmer. initio. Hugo de Sanct. Victor. in elucidat. Gen. cap. 3. & 9. & ibidem Glossæ, & moderni expostores communiter, & D. Thomas dicta q. 65. 66. & 67. & seq. Et Scholastici communiter cum Magistro in 2. d. 12. Et fundamentum præcipuum nititur in principio sumpto ex doctrina eiusdem Augustini, & ad fidei stabilitatem valde necessario, verba Scripturæ in proprio sensu esse accipienda, quando euident ratio, vel auctoritas ad metaphoram non compellit, quæ regula maxime verum habet in rebus, quæ ad dogmata fidei, vel ad historias pertinent. At illa verba, In principio creauit Deus cælum, & terram, & dogma fidei continent, & historiam referunt, & nulla est ratio inducens, nedum cogens ad metaphoram, & auctoritas etiam Patrum in propria significatione verbum illud accipit. Ergo nulla ratione excludendus est sensus proprius propter metaphoricum. Et hanc regulam etiam ad verba Moysis singulariter applicatam, & subinde totam rationem à nobis factam confirmat non solum Basil. homil. 3. & 9. in Gen. & Beda, & Hugo de Sanct. Victor. supra, sed etiam Augustinus lib. 8. Gen. ad liter. cap. 1. & 2. vbi expressè reuertitur in hac parte sensus allegoricos, quos in aliis libris

Eius fundamentum potissimum.

Non est contra liberale significationem verbi cæli.

Non est contra Patres creatos in unum.

Non est contra Patres creatos in unum.

bris de Genesi contra Manichæos prius scripturæ. Accedit tandem, quòd in aliis locis Scripturæ (vt supra etiam notauimus) in propria significatione verba illa, & nomen cali in eis positu explicatur, præsertim Psal. 101. Initio in Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cali. Et Ecclesia ex eodem loco accipit primum articulum fidei in Symbolo contentum, Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, creatorem cali, & terre, qui sine dubio in verborum proprietate accipiendus est.

Quapropter sententia Augustini piè explicanda est, vt in sensu mystico, non excludendo proprium, & literalem sit loquutus. Quod multo certius est de Gregorio. Addendum item est, & pro sequentibus obseruandum, Augustinum in his interpretationibus Genesim magis disputando, & inquirendo, quàm asserendo, & verum sensum literalem stabiliendo, processisse, vt ipse disertè admonuit lib. 1. Gen. ad liter. cap. 20. & 21. & in Imperfect. Gen. cap. 3. Vbi hanc ipsam quæstionem, quam tractamus, an per cælum superiores substantiæ, & per terram res inferiores intelligantur, disputat, & nihil resoluat. Quapropter etiam secundum mentem Augustini stabiliscendum in primis est, in illis verbis proprius, & literalis sensus: cui deinde mysticus superaddi poterit. Vnde quod idem Augustinus lib. 12. Confess. cap. 25. & 31. ait, si plures dantur sensus, qui in se continent veritatem, non esse tunc asserendum, quid potissimum Moyses senserit, semper intelligendum est, salua verborum proprietate in aliquo sensu, qui simul, & aliquid verum doceat, & proprietati verborum consentaneus sit.

Secundò igitur dico, quauis expressè Moyses non narrauerit per illa verba Angelorum creationem, nihilominus non omnino illam prætermisisse, sed implicitè sub nomine cali illos comprehendisse. Hæc assertio in primis est conformis Augustino locis citatis, qui vbiq; in hanc partem inclinat, quòd Angelorum creatio non fuerit à Moysè prætermisita. Imò in lib. 11. de Ciuit. cap. 9. id affirmat, & probat, quia in cap. 2. Gen. dicitur Deus reuoluisse ab omni opere suo, quod parauerat. Opus autem (inquit) Dei esse Angelos, hic quidem licet non prætermisissim, non tamen euidenter expressissim, sed alibi hoc Scriptura clarissimè vocet testatur, &c. Et Gregor. lib. 32. Moral. cap. 9. aliàs 10. cum simul factum cælum, terræque describitur, simul spiritualia, atque corporalia facta esse indicatur. Deinde hoc non est contra literalem proprietatem, fatemur enim, nomine cali verum, & corporeum cælum Moysen intellexisse, tamen addimus, sub nomine illo etiam comprehendisse totum cali ornatum, qui magna ex parte in habitatoribus eius, seu caliculis, qui sunt Angeli, consistit. Qui modus loquendi non est metaphoricus, sed proprius cum aliqua amplificatione, quæ licet aliqua ex parte includat illam metaphoram secundum quam continens pro contento accipitur; nihilominus quando ipsum continens non excluditur, aded est veritata, vt proprietatem sermonis non excludat. Sic enim frequenter de ciuitate, vel domo loquimur, simul locum, & habitatores comprehendendo. Præterea hæc assertio non est contra Patres pro priori sententia allegatos, illi enim de expressa narratione creationis Angelorum sufficienter explicauerunt. Præsertim cum alibi ipsi doceant, sub illis verbis, Cælum, & terra, multa Moysen comprehendisse, quæ per ipsa verba formaliter non exprimitur. Nam Chry-

ostom. ait, in illis primis verbis summam comprehendisse Moysen totius mundi opificium. Quod etiam approbat August. lib. 11. de Ciuit. cap. 33. Basilus etiam ait, Moysen sub nomine terræ comprehendisse aquam, & aërem, & sub extremis corporibus comprehendisse media; ergo eadem ratione dicere, & credere possumus, sub nomine cali comprehendisse omnia caelestia, quæ cum calis, & in calis creata sunt, sicut nomine terra comprehendendi possunt omnia terrestria per propriam creationem facta, vt infra explicabimus. Denique hic optime applicari possunt verba Tertulliani lib. contr. Hermogen. cap. 31. quatenus dicit: Nouum non est, vt id solum, quod continet, nominetur, quia summale: in isto autem intelligitur, & quod continetur, quia portionale. Et ex hoc principio explicat illa verba, quauis de Angelis nihil expressè dicat.

Tertiò in hoc sensu videtur in Scriptura frequenter vocari Deus creator cali, & terra, nam per illa verba intendit Scriptura explicare solum Deum esse increatum, & reliqua omnia quæ sunt, ab ipso esse creata. Sic loquitur Paulus Actor. 17. Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo sunt, hic cali, & terra cum sit Dominus, &c. vbi sub nomine cali, & terra, mundum, & omnia, quæ in eo sunt, de quibus loquutus fuerat, comprehendit. Et hic loquendi modus est frequens in Psalms, in 32. Verbo Domini cali firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Psal. 68. Laudant illum cali, & terra, & Psal. 88. Tui sunt cali, & tua est terra, & quali explicando illa verba additur, Orbem terra & plenitudinem eius tu fundasti, & Psal. 120. Auxilium à Domino, qui fecit cælum & terram. Et similia, quæ optime in dicto sensu intelliguntur. Accedit, quòd in Symbolo Nicæno ita videntur illa verba, Factorem cali & terra, explicari per sequentia, visibillum omnium, & inuisibillum. Quod vt magis exponeret Concilium Lateran. addidit in cap. firmiter, Spiritualium, & corporalium. Qui sua omnipotentis virtute simul ab initio temporis vtraque de nihilo condidit creaturam, &c. Ac denique Catechism. Roman. 1. p. in expositione articuli primi Symboli n. 16. dixit, Nominè cali, & terra, quicquid cælum, & terra complectitur, intelligendum est. Et num. 17. specialiter declarat, Angelos sub nomine cali esse comprehensos.

Neque huic assertioni obstant motiua prioris sententiæ, imò illam confirmare possunt. Nam principale fundamentum illius sententiæ probat præcedentem conclusionem, non tamen huic repugnat, vt iam satis explicatum est. Alia verò congruentiæ ad summum procedunt de formali, seu expressâ commemoratione Angelorum, de qua illam sententiam explicuimus; ad excludendam autem implicitam insinuationem, parum valent. Imò aliqua illarum rationum etiam in priori sensu non sunt admodum efficaces: nam licet Moyses expressè dixisset, Deum creasse cælos, & cælestes spiritus, non propterea in idololatriæ periculum populum coniecisset. Quin potius dicendo illos esse creatos, doceret illos non esse Deos, neque latria adorandos, eo vel maxime quod paulo post facit mentionem Cherubim collocati ante paradysum cap. 3. & aliorum Angelorum, qui apparuerunt Abraham cap. 19. & in reliqua parte eiusdem libri, & sequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur; ergo non prætermisit eorum expressam mentionem in principio propter periculum, vel incapacitatem

Symbolum Nicæni. cap. firmiter.

Ad principalem fundamentum illius sententiæ probat præcedentem conclusionem, non tamen huic repugnat, vt iam satis explicatum est. Alia verò congruentiæ ad summum procedunt de formali, seu expressâ commemoratione Angelorum, de qua illam sententiam explicuimus; ad excludendam autem implicitam insinuationem, parum valent. Imò aliqua illarum rationum etiam in priori sensu non sunt admodum efficaces: nam licet Moyses expressè dixisset, Deum creasse cælos, & cælestes spiritus, non propterea in idololatriæ periculum populum coniecisset. Quin potius dicendo illos esse creatos, doceret illos non esse Deos, neque latria adorandos, eo vel maxime quod paulo post facit mentionem Cherubim collocati ante paradysum cap. 3. & aliorum Angelorum, qui apparuerunt Abraham cap. 19. & in reliqua parte eiusdem libri, & sequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur; ergo non prætermisit eorum expressam mentionem in principio propter periculum, vel incapacitatem

citatem populi: nam hæc necessitas non magis in illo principio, quam paulo post in illius libri lectione cogitari poterat. Quia potius existimo, antequam Moyses librum Genesim scriberet, familiarè, & vulgatam fuisse in illo populo notitiã Angelorum ex traditione maiorum, Nam verisimillimum est quoddam sicut ille populus per traditionem retinebat expectationem Messie, necessitatem circuncisionis, & similia, ita etiam habebat cognitione plurium rerum, quarum historiam Moyses in Genesi scribit, vt peregrinationum Abraham, Isaac, & Iacob, & plurium mirabilium rerum, quæ illis acciderant. Ergo credibile etiam est, habuisse notitiã Angelorum. Imò forsitan ideo Moyses contentus fuit, narrando creationem cæli, & terræ, quia sciebat facillè intellecturos omnes, nomine cæli omnes res cælestes sive visibiles, sive inuisibiles comprehendere, & de Angelis ibi distinctiùs non fuisse locutur, quia tunc ad suum munus non pertinebat. Sicut etiam nec de cælo empyreo expressè, & specificè loquutus est. Et ita responsum est ad secundam confirmationem in capite quarto relictam in fine num. 14.

CAPVT VII.

Utrum aer fuerit simul cum cælo creatus, & sub nomine cæli comprehensus.

1. Cur de elemento ignis specialis quæstio non proponatur.

Dvo puncta in titulo proposito insinuantur, & breuiter tractanda sunt: vnum de creatione aeris absolute, & per se spectata: aliud de narratione illius in prædictis verbis Genesim. Quæ duo possunt etiam de elemento ignis inuestigari, sed id facere omittimus, quia non est tam certum dari simplex elementum ignis in propria sphaera, sicut est de aere. Et iuxta opinionem asserentem supremam regionem aeris attingere vsque ad concuum lunæ, & non dari corpus ignis medium inter lunam, & aërem, consequenter dicendum est non fuisse creatum elementum ignis in illo principio, ac proinde nec sub illis verbis esse comprehensum. Nam si creatum tunc esset in proprio loco connaturali, ibi profectò esset vsque nunc conseruatum, tum quia elementum secundum se totum non corruptitur, tum quia nec à cælis corruptum esset, nec ab inferioribus elementis, nullæ enim influentiæ, vel alterationes igni contrariæ ad illum locum perueniunt. Neque etiam Deus solus illud destruxisset, aliàs frustra illud produxisset, & ideo non solet Deus sua sponte destruere, quæ creauit, sed per causas secundas, quando earum natura, & cursus id postulat. Si verò, vt probabilis creditur, elementum ignis in sua sphaera existit, & ad complementum vniuersi pertinet, eadem ratio de illo erit, quæ de elemento aeris; & quæ de hoc dixerimus facillè ad illud applicabuntur, ideoque specialem quæstionem de igne mouere necessarium non fuit.

2. Sententia negans quædam illa impleantur.

Prima ergo sententia referri potest, negans elementum aeris sub propria forma, & substantia creatum esse in illo principio, vel in verbis illis fuisse comprehensum. Hanc sententiam potissimè docent, qui putant, in illo primo creationis instanti tantum creasse Deum materiam primam informem, ex qua postea cælos, & elementa formauit. Vel, vt alij dicunt, solum creasse cælum empyreum, & materiam informem communem, vel creasse cælum empyreum cum elemento proprio terra, & corpus aliquod aqueum, vel informem, quo totum spatium inter cælum empyreum, & terram vniiformiter reple-

uit, ex quo postea cælos, & alia elementa formauit, & distinxit. De quibus sententiis in sequentibus capitibus dicturi sumus, vbi fundamenta etiam earum expendemus: nunc solum iuxta illas colligimus, aërem non fuisse in principio creatum, sed solum materiam, ex qua postea productus est. At verò etiam stante nostra sententia hæcenus fundata, quod in illo instanti facti sunt omnes orbis cælestes, & supponendo tunc esse creatam vera elementa terræ, & aquæ, quod mox tractabimus, potest quis opinari non fuisse tunc creatum elementum aeris. Fundamentumque esse potest proximè positum, quod propriarij verborum standum est, Moyses autem in illis verbis cælum, & terram proprie nominat, & aquas etiam, ac earum abyssum statim commemorat: aeris autem nullam mentionem facit; ergo licet dicamus, creatos esse cælos, & illa duo elementa, non est, cur de aere idem asseramus.

Eorum fundamentum.

Nihilominus existimo probabilius, aeris elementum in sua propria specie, ac substantia perfectum simul cum cælis creatum esse. Hæc est communior sententia Scholasticorum, & ferè modernorum Scriptorum. Et sumitur ex D. Thoma 1. p. q. 66. art. 1. in fine corporis, & art. 3. in corpore, & aliis locis, quæ in sequenti asserunt, & capite sequenti expendemus. Et sumitur ex Augustino, Basilio, Chrysost. & aliis Patribus dicentibus, materiam rerum elementarium à principio fuisse creatam sub propriis substantialibus formis corporum, vt infra referemus, & intelligendum esse de formis corporum simplicium ostendimus. Est præterea sententia per se verisimilis, valdeque probabilis. Tum quia elementum aeris per se pertinet ad vniuersi integritatem, & compositionem; decuit autem, Deum eodem, & quasi vnico momento mundum hunc perfectum producere saltem quoad ea corpora, ex quibus per se primò, & essentialiter componitur; hoc enim magis ipsius potentiam manifestat, suæque bonitatis, & sapientiæ satis consentaneum est. Tum etiam, quia integrum elementum aeris suo modo est incorruptibile, & ingenerabile, ideoque quasi conaturaliter postulat, suo modo per creationem fieri, omnia autem, quæ per creationem facta sunt, simul facta sunt, quia cum non præsupponant ordine temporis materiam, ex qua fiant, non postulant inter se successionem in creatione sua, ideoque fingenda non est sine auctoritate, vel ratione cogente, quæ in præfenti nulla est, vt videbimus.

3. Assertio prioris parti tituli satisfaciens.

Eius ratio.

Atque hæ rationes cæteris simplicibus elementis communes sunt. Specialiter autem probatur assertio ex verbis Genesim, quibus explicantur res factæ ante productionem lucis per illa verba, *fuit lux*, &c. Nam omnia illa, quæ ante lucem facta sunt, simul in illo momento, de quo dictum est: *In principio creauit Deus*, &c. facta sunt; sed in illis rebus tunc factis comprehenditur aer; ergo fuit simul creatus cum cælis. Consequentia est euidens. Maior autem partim ex supradictis, partim ex verbis Genesim constat. Suprà enim ostensum est, illud principium, fuisse temporis initium, & vnum indiuisibile instans, in quo simul cælum, & terra creata sunt. Post illam verò cæli, & terræ creationem, nihil denudò Deus produxit, donec dixit, *fuit lux*, vt patet ex contextu Genesim. Prius enim dicitur: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, & statim additur: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebre erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas.*

2. Ratio.

3. Probatur ex verbis Genesim.

Aquas. Vbi pondero illa tria verba, *erat, erant, ferebatur*, quibus nihil denudò factum asseritur, sed quod factum fuerat, explicatur. Ergo quicquid sub illis verbis comprehenditur, per illa prima verba, *in principio*, simul factum refertur.

5. Assertio posteriori parti tituli satisfaciens. Probatur: ex verbis, tenebre erant, &c.

Superest probanda altera propositio, nimirum sub illis verbis elementum aeris comprehenditur. Hoc autem probatur primò ex illis verbis, *Tenebre erant super faciem abyssi*: nomine enim abyssi aquarum profunditas significata est, hoc enim vox illa in omni proprietate significat, à qua extrahenda non est sine causa, iuxta regulam in præcedenti capite positam. Maximè quia ob hanc causam fortasse ad hoc declarandum aquarum mentio statim facta est, dum adiungitur, *& spiritus Domini ferebatur super aquas*. Super faciem autem abyssi, id est, supra conuexum aquarum dicuntur fuisse tenebræ, quæ non poterant esse, nisi in aliquo corpore diaphano, & capaci luminis, quo tunc carebat; quod corpus erat distinctum ab aqua, & illi contiguum, & ideo dicitur fuisse super faciem abyssi: illud ergo corpus fuit aer. Probatur consequentia, quia non erat aliquod ex cælis arthereis vsque ad lunam, quia cælum lunæ nunquam fuit proximum, & contiguum elemento aquæ, nec vera, & propria aqua ad altitudinem cæli peruenit, vt infra ostendamus. Neque etiam illud corpus tenebrosum potuit esse ignis, quia ignis ab intrinseco in se lucet; ergo non est tenebrosus, nec esse potest, nisi per miraculum, quod in prima rerum creatione fingendum non est, vt optime docuit Augustinus 2. Gen. ad liter. cap. 1. & in sequentibus sapienter reperimus. Si ergo ignis tunc creatus iam erat, lucidum in se erat, & non erant in eo tenebræ: erant ergo in aere. Eo vel maximè quod ignis etiam cogitari rationabiliter non potest creatus super faciem aquæ, proximèque illi contiguus, cum hoc non sit illi naturale. Rectè ergo ex verbis illis colligimus, illas tenebras fuisse in aere, atque ita iam tunc aërem simul cum superioribus cælis creatum.

6. Probatur expendendo alia Spiritus Domini, &c. Expositio Caiet. reuocatur. Quæque expositio Agidij exploratur.

Tertius etiam Chrysostomi non satisfaciens.

Secundò id probamus ex verbis illis, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, quæ quidem verba varias habent expositiones, quas breuiter perstringam. Prima est Caietani exponentis de Angelis mouentibus cælos. Quam vt nouam, & peregrinam meritò impugnant Pereri, & Ascani. Eademque ratio est de opinione Agidij in 2. d. 12. q. 2. art. 3. ad eius argumenta, qui dixit, motum cælorum in principio non fuisse factum per Angelos, sed à Deo immediatè, & Deum vt motorem cælorum fuisse spiritum, qui ferebatur super aquas, quia mouendo cælum, ferebat cum illo, & rotabat aquas. Quæ sententia & cum eadem improprietate exponit verba Scripturæ, & falsum fundamentum supponit de primo motore cæli, vt infra dicam. Et præterea falsò fingit, per motum cæli commotas fuisse aquas, quia ille motus non erat velocior, quam nunc sit; nunc autem motus raptus infra supremam regionem aeris non descendit. Tertia expositio est Chrysostomi hom. 3. qui per spiritum intelligit vim quandam inditam aquis diuinam, & effectricem rerum ex aqua generandarum. Quam Pereira inter duas literales secundo loco ponit, & Augustinus infra citandus eam non reiecit. Mihi verò placere non potest, tum quia in Scriptura per spiritum Domini nunquam significatur aliqua vis similis, nisi quando aliqua virtus creata spiritu sancto attribuitur, personæ, aut rei, de qua est sermo, infunditur, vt Iudic. 4. dicitur *Spiritus Domini*. Erant. Summe de opere fix duron.

Amini irruisse in Suisonem, vel in alios, 1. Reg. 11. 4. Reg. 1. Actor. 8. &c. At in præfenti non video, quo fundamento asseratur talis vis indita aquis: nam id supernaturalis opus esset, & miraculosum, quod in nature ipsius institutione fingendum non est sine fundamento: tum etiam, quia illo modo etiam spiritus Domini ferretur super terram; cur enim magis aquis esset indita virtus ad generanda ea, quæ ex aqua facta sunt, quam terræ, vel etiam aëri ad generanda ea, quæ ex ipsis facta sunt.

Quarta expositio est, vt per spiritum Dei ipse spiritus sanctus significetur, de quo dictum sit, quod ferebatur super aquas, quia illis assistebat, vt ex illis cætera perficeret; vel quia illas fouebat, & conseruabat. Sic exponunt Augustinus in Imperfect. Gen. cap. 4. & lib. 1. Gen. ad liter. c. 7. & Tertull. lib. de Baptismo. cap. 3. laudat enim aquam, quod in principio fuerit diuini spiritus sedes, & idem repetit cap. 4. & 5. & Hieronymus epist. 73. ad Ocean. & hanc magis probant Ambrosius, & Diodor. ibi, & solum tradit Albinus quest. in Gen. q. 29. Beda in Exaëmer. Origen. Rupert. & alij, quos latissimè refert Ascani. Martinengo in sua glossa magna, & illam pro viribus probat, ac defendit. Prætermittis verò coniecturis, & congruentiis literales (vt sic dicam) fundamentum est, quia non dicitur simpliciter *Spiritus*, sed cum addito *Domini*, vel *Dei*, significatio eam extollente, & quasi determinante ad spiritum diuinum significandum, iuxta illud Iudic. 1. *Requiescet super eum spiritus Domini*, & cap. 40. *Quis adiuuauit spiritum Domini?* & cap. 6. *Spiritus Domini super aquas*. Accedit etiam quod non parum auctoritatis huic expositioni eleisa refertur. ex vsu Ecclesiæ accrescit, quando eam in fontium benedictione illa vsa est: *Tu super aquas futurus es ferebaris*. Et iterum, *Deus, cuius spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, vt iam tum virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet*.

7. Expositio non contenta.

Eius fundamentum.

Accedit Eleisa refertur.

Nihilominus est quinta expositio, quæ existimat, verba illa de aeris elemento esse intelligenda, vt exponunt Tertull. contr. Hermogen. cap. 3. 1. & 32. & Theodoret. q. 8. in Gen. & Diodor. hanc vt literalem admittit. Et Origen. lib. 1. Perier. c. 3. priorem expositionem dicit esse iuxta sensum spirituales, hanc verò sentit esse iuxta historiam. Et eandem refert, & non reiecit, licet aliis non præferat, Basil. hom. 2. Exaëmer. August. item in Imperfect. Gen. cap. 4. hanc expositionem vltimo loco ponit, & cæteras illi non præfert, & Anastas. Synai. lib. 1. Exaëmer. cum hanc expositionem posuisset. Hæc (inquit) est congruentior literæ Moysiæ, quod ad ipsam attinet historiam. Athanas. etiam q. 81. quæ est secunda veteris Testamenti, hanc expositionem præcedenti præfert. Maiori exaggeratione id facit Procopius in Gen. & placuit etiam Abulen. & Oleastro. Et ex modernis illam literalem appellat ibi Pereri. & præcedentem tantum mysticam, quod etiam sentit Valq. 1. p. disp. 108. cap. 2. At Ludouic. Stella in Gen. vtramque literalem admittit.

8. Expositio.

Potest autè probari primò destruendo fundamentum contrariæ sententiæ, nam etiam aer, aut ventus solet in Scriptura vocari spiritus Domini. Isai. 40. *Exsiccatum est saxum, & aruit flos, quia spiritus Domini sessauit in eo*. Et cap. 59. *Quasi fluitans violentus, quoni spiritus Domini cogit*. Et Psal. 147. *Flauit spiritus eius* (id est, Domini) *& steterunt aquæ*. Itaque nomen *spiritus* non solum absolute, sed etiam cum illa adiectione significare solet in Scriptura aërem, aut ventum. Dicitur autem *Domini*, C 3 vel

vel quia magnus, perfectus, aut vehemens, sicut dicitur mons Dei; vel quia à Deo factus, & consecratus. Si enim spiritus malus, qui vexabat Saal, dicitur spiritus Dei, & Domini, 1. Reg. 16. quia non sine speciali Dei ordinatione, aut permissione illum vexabat, cur non poterit aer in principio creatus à Deo, vt terram circumdaret, & suo modo soneret, spiritus Domini appellari?

Probatur 2.

Deinde hæc significatio spiritus in illo loco est aptissima ad rem, de qua ibi agitur, narrat enim Moyses initia creationis mundi, & statim explicat dispositionem, in qua esse cepit, & corpora, quibus statim cõpositus fuit, & præter cælum cõmemorat terram, & aquas, quibus tegebatur, additque statim spiritum circumdantem aquam; ergo aptissime intelligitur, nomine spiritus aerem significasse, qui & corpus est ad mundi huius complementum, & integritatem necessarium, & naturaliter super aquam locum, & situm postulat.

Probatur 3.

Accedit tertio, quod Spiritus sancti commemoratio nec erat tunc illi loco adeo necessaria, vel oportuna secundum literam, & historiam consecutionem. Nec potest conueniens ratio reddi, cur magis dictus fuerit Spiritus sanctus ferri super aquas, quam super terram, vel cælum, nisi valde metaphoricè aquas interpretando, quod à sensu literali alienum est, vt supra ostendi. Assumptum probatur, tum ex usu ferè omnium auctorum, qui illam expositionem sequuntur, qui consequenter per aquas exponit totam materiam informem, vel quid simile, vt videre licet in Augustino, & aliis: tum etiam ratione, quia Spiritus sanctus non magis fouebat, & conseruabat aquas, vel eis affluebat ad res alias ex illis producendas, quam terram conseruaret; eive affluebat, aut suo modo cælis, vt ornamentis, & vin influendi, & producendi tribueret.

10.

Disputatur significatio uerbi ferebatur, quod ex parte s. expositione obicitur.

Tandem nihil est, quod in illis verbis, vel contextu huic interpretationi repugnet. Solum enim obicitur solet aut adiectio illa Dei, vel Domini, cui iam responsum est; aut uerbum ferebatur, quod non potest cum proprietate aëri accommodari. Illud enim uerbum proprie motum localem significat, non potuit autem aer tunc iam moueri. Primum quia nulla potest assignari causa talis motus. Aer enim non mouetur in loco proprio ab intrinseco, sed naturale illi est ibi quiescere: unde moueri tunc intra eundem locum, præternaturale esset, & ab extrinseca causa fieri deberet; nec potest alia excogitari nisi Deus, vel aliquis Angelus iussu eius. Nam primum mobile nondum mouebatur, vt secum aerem raperet, ac moueret; præterquam quod raptus ille non transcendit primam regionem aëris, quod non satis esset, vt diceretur aer ferri super aquas, vel super facies aquarum, vt alij legunt. Attribuere autem hunc motum ipsi Deo mouenti per se, vel per Angelum, non uidetur uerisimile, quia esset motus præternaturalis secundum naturam particularem aëris, & ad constitutionem mundi, seu naturæ uniuersalis erat inutilis. Prior pars patet, quia neque ad aquarum conseruationem, neque ad fecundationem erat utile, quia nulla uirtus, vel qualitas in aquis per illum motum producta cum fundamento cogitari potest, vel si aliqua esset, maxime calor, qui aquæ potius contrarius est, quam illam conseruans. Unde naturaliter aqua in suo naturali loco sub aëre quiescente melius conseruatur. Altera uero pars de natura uniuersali patet, quia tunc nondum cooperat Deus mundum disponere in ordine ad hominum habitationem, & commoditatem, aliorumque mistorum generationem: unde

augetur difficultas, quia illa uerba, terra autem erat inanis, & uacua, usque ad ea, quæ tractamus, & spiritus Domini ferebatur super aquas, omnia referuntur ad illud principium, & primum initium, in quo Deus fecit cælum, & terram, ut notauimus, in illo autem momento non poterat aer localiter moueri, aut ferri, ut constat; ergo nõ potest de aëre proprio verificari.

Hæc uero difficultas duobus modis soluitur. Prior est, aerem fuisse tunc motum localiter ex ordinatione diuina, vel motu uoluntario, & fortis: vel motu leui, & suauis, iuxta diuersas rationes illius motus, quæ excogitari possunt. Priorem modum tradit Oleaster, & non dissentit Pererius. Rationemque illius agitationis reddunt, quia aquæ erant statim exsiccanda à terra, uentum, seu motum ad hoc fuisse immisissum à Deo, ut coactis in unum locum aquis, terra exsiccaretur. Sed hoc uoluntarium, & difficile uidetur, quia quoddam Deus fuerit usus ministerio uenti, vel commotione aëris ad discooperiendam terram, & cogendas aquas in locum unum, Scriptura non loquitur; imò solo iussu, Dei factum esse illis uerbis significat: Dixit uero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum, & appareat arida, & factum est ita.

Nec aëris agitatio erat accommodatum instrumentum ad huiusmodi effectum; oportebat enim in terra ipsa concauum locum efficere, & quasi effodere, in quo posset tanta multitudo aquarum recipi, qui locus per aëris commotionem sine magno miraculo fieri non poterat: sed uirtute diuina, & imperio factus est, & fortasse tam accommodatè, vt statim aquæ ex aliqua parte naturali impetu in illum defluerent, & consequenter alia ex parte appareret arida. Dicunt saltem ad exsiccandam terram, quæ segregatis aquis lutulenta, & cœnosa remanserat, fuisse motum aëris accommodatum. Et afferunt exempla de tempore diluuii, & de transitu Israel per mare rubrum, &c. Sed fortasse in illo principio mundi hoc non fuit necessarium, quia uerisimile est, elementa aquæ, & terræ tunc fuisse purissima, & in tali proportione, ac dispositione esse à Deo condita, vt unum in aliud non ageret secundum partes propinquas, neque etiam aqua ultra superficiem terræ penetraret, ideòque nec lutulentam, nec cœnosam illam relinqueret. Ac subinde fieri potuit, vt remota omnino aqua per motum localem, & in locum maris proiecta statim terra sicca, & arida appareret. Et quod caput est, etiãsi per motum aëris hæc facta fuerint, non sunt tamen facta usque ad tertium diem; ad quid ergo motus ille aëris uehemens ante primum diem, & ante effectiõnem firmamenti incepisset.

Alij ergo dicunt, illum motum tenuem aspirationem ad modum suauis auræ fuisse, solumque à Deo excitatum esse, ut aer, qui minus est sensibilis, seu tangibilis, quam aqua, vel terra, sensu esset perceptibilior. Quæ ratio mihi non satisfacit, quia non oportebat tunc aërem fieri sensibilem tactui, magis quam uisui; sicut ergo erat tenebrosus, ita poterat esse quietus, quia nemo tunc erat, qui altero ex illis sensibus posset illum percipere. Unde licet facile credam, potuisse Deum tunc mouere aërem, & hunc posteriorum modum esse magis plausibilem; nihilominus fateor, me nullam sufficientem causam, vel rationem illius motus inuenire: sed si Deus id fecit, propter occultas rationes prouidentie suæ facile credendus est. Et illo motu admisso, consequenter dicendum est, ante initium primi diei, aliquod tempus

11. 1. Solutio obiectiois prædicta in re Oleasteri & Pereri.

Impugnatur tamen solutio.

Enaso quædam præcluditur.

12. Aliorum solutio minus satisfaciens.

tempus præcessisse, in quo aer ille moueri poterit; quod etiam minus mihi probatur, ut in lib. seq. c. 1 & 2. dicam.

13.

Facilior solutio, seu interpretatio uerbi ferebatur.

Facilior ergo interpretatio est, licet uerba illa de aëre intelligamus, non cogi nos ad interpretandum uerbum ferebatur de motu locali, quia non semper hoc significat in communi Latinorum usu. Et certè nulla ex aliis expositionibus de motu locali uerbum illud interpretatur, quia nec Spiritus sanctus potuit localiter moueri, nec uirtus, si qua est indita aquis, localiter mota est, aut mouebat aquas. Vt omittam, docuisse Hieronymum, uerbum Hebraicum illi respondens, non significare localiter ferri, sed foueri, vel incubare. Unde Theodoret. dicta q. 8. dicens: Verbum ferebatur, substantiam aëris mobilem indicat, significat, uerbum illud non significare actualem motum, sed naturam aëris, quæ est, ut circa inferiora corpora feratur, & agatur. Addi etiam potest, Augustinum, & alios iuxta Septuaginta ubi uerbo superferendi, unde optimè uerbi possit: Spiritus Domini superferebatur aquis, uerbum autem superferor non semper significat motum tendendi supra; sed naturam postulantiorem superiori locum, vel situm rei, cui competit esse in superiori loco, & ita superferri aquis, vel ferri super aquas, nihil aliud denotat, quam quod aer esset super aquas, & circumdaret illas, quia natura sua hunc locum petit. In qua uerbi interpretatione vel nulla est metaphora, vel si qua est, est tam uisitata, ut tanquam propria haberi possit. Denique adiungo, uerbum illud in Hebræo non esse mere passiuum, sed actiuum simul, ita ut exponi possit ferebatur, id est, ferebat se, non se mouendo, sed quasi portando, & seipsum super aquas sustinendo: nam hoc etiam uerbum fero, interdum significat, & potuit per facilem, & notam translationem ad id significandum accommodari. Omnibus ergo pensatis, adeò uerisimile est, hunc esse literalem sensum, ut non possit excludi, etiam si præcedens admittendus sit, vel ut simul literalis, vel saltem ut mysticus à Spiritu sancto intentus. Hoc autem satis est, ut ex illo loco consummatum maneat, aërem cum cælo, & terra simul esse productum.

Proprium auctoris interpretatum.

14. 3. assertio pro cælo positioris parte tituli.

Probatur assertio.

valde distinctus à terra, & immixtus illi saltem uisibiliter, non solet communi usu aer nomine terræ comprehendi. At uero nomine cæli uisitatissimum esse etiam in Scriptura significari aërem, uulgare, ac notum est. Et in illo met. cap. 1. Gen. interdum aer cælum uocatur, ut in sequentibus uidebimus. Et præterea uox Hebræa שָׁמַיִם samaim, quæ cælum proprie significat, totam hanc congeriem corporum diaphanorum, quæ est supra nos, comprehendit, & nomine cæli quasi collectiua significatione, à uulgaro interprete significata est. Ergo optima, & propria significatione aer sub nomine cæli comprehenditur. Unde consequenter cõprehenditur etiam ignis si in sua sphaera existit. Neque circa hoc noua difficultas occurrit: nam licet alij aliter sentiant, nihil afferunt, quod nouam responsionem postulet.

CAPVT VIII.

Utrum in principio temporis simul cum cælo elementa terræ & aqua creata sint.

Hactenus de superioribus partibus, & corporibus, quibus hic mundus primariò constat, diximus, & consequenter prima illa uerba, In principio creauit Deus cælum, exposuimus. Nunc de inferioribus corporibus, & consequenter de altera particula, & terram, dicendum superest.

Primum ergo tractanda est hoc loco sententia, quæ negat elementum terræ sub propria forma in illo temporis principio fuisse creatum: quæ consequenter nomine terræ non elementum aliquod, sed materiam informem, ex qua cætera corpora postea creata sunt, interpretatur. In quo dicendi modo sunt uariæ opiniones, quæ licet in priori parte negante conueniant, in posteriori de materia informi diuersis modis illam declarant, tam quoad substantiam ipsius materie, quam quoad modum informationis eius. Nam de substantia materie informis est prima opinio dicens, totam materiam omnium corporum tam cælestium, quam terrestrium, & tam simplicium, quam mistorum prius creatam fuisse informem, & illam non tantum terræ, sed etiam cæli nomine significatam fuisse, quia ex illa formandi postea erant cæli, & terra, non quia statim sub propriis formis fuerint creata. Hanc sententiam solus ferè Augustinus proposuit lib. 1. de Gen. contra Maniche. cap. 7. & non reiecit. Videtur tamen inquirendo potius, quam affirmando eam commemorasse. Aliis uero locis dixit quidem in illo principio ex corporibus solam materiam informem omnium illorum fuisse productam, & illam totam esse significatam nomine terræ, & nomine cæli angelicam naturam fuisse significatam. Sed utroque modo interpretatio illa est durissima, & minime recipienda. Et quia de translatione nominis cæli ad significantos Angelos dictum iam est, addendum superest, magis inusitatam esse translationem eiusdem nominis cæli ad materiam informem significantam, tum quia in Scriptura nullum simile exemplum reperitur. Imò quoties in ea Deus laudatur, & magnificatur, quod creator cæli, & terræ sit, nomine cæli significatur uerum cælum, & tota hæc machina superior, quæ homines in admirationem, & magnam æstimationem artificis sui rapit. Tum etiam, quia cæli non sunt facti ex præiacente materia, ut probatum est, sed

1. Sententia principalis negans, ac adeò assertiois nomine uerba solum intelligi materiam informem.

In prædicta sententia quid materia uocabulo apud Augustinum intantum accipi uideatur.

Proxima materia de claratio non placet.

ex nihilo, vt dicitur 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aspicias calum, & terram, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam conuinci potest, terra nomine significari substantiam à caelo distinctam, non ex præiacente materia, sed ex nihilo creatam. Video responderi posse ex Augustino, hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipsa ex nihilo facta est ab eodem artifice, qui ex illa cætera formauit. Sed licet hæc doctrina locum habeat in mistis, non tamen in elementis, vt iam dicam, multoque minus in cælis, vt supra probatum est.

Materiam prædictam stricte aliquando declarant alij.

2. Secunda opinio in hoc cum præcedenti conuenit, quod existimat, totam materiam inferiorum corporum, & calorum mobilium prius fuisse informem productam, excipit tamen solum empyreum caelum, in quo à præcedenti opinione differt. Et consequenter etiam dissentit in interpretatione verborum Genesis quoad significationem nominis cæli; negat enim significare materiam informem, sed caelum empyreum omnino formatum, & perfectum. Consentit tamen in expositione nominis terræ quoad hoc, vt non significet verum terræ elementum, sed totam materiam informem, ex qua cæteri cæli, & elementa, & reliqua omnia corpora formata sunt. Et quoad cælos habet fundamentum supra tractatum cap. 2. quoad inferiora verò corpora habet fundamentum commune cum sequenti sententia. Hæc verò opinio quoad priorem partem de cælis mobilibus in discursu præcedentium capitum satis refutata est, & à fortiori refelletur per ea, quæ de altera parte corporum inferiorum, & de propria significatione nominis terra in dictis verbis Genesis contra sequentem sententiam dicemus. Nam quoad hoc communis est causa, & ratio illius, & huius, ac præcedentis opinionis. Solum potest specialiter impugnari hæc sententia iuxta opinionem magis in Philosophia receptas, quod cæli sunt ab intrinseco incorruptibiles, & habent materiam diuersæ rationis à materia horum inferiorum. Sed hæc non sunt tam certa, quin negari facile possent, si aliquid conformius Scripturæ cogere: cum autem nihil tale inueniatur, non est, cur receptas Philosophorum sententias, & præsertim illam, quæ est de incorruptibilitate cælorum, relinquamus. Nam altera reuera posset aliquis dicere, materiam informem prius creatam non fuisse vniformem (vt sic dicam) seu eiusdem rationis, sed alteram ad calos condendos, alteram ad inferiora corpora producenda. Hoc tamen nec cum fundamento diceretur, nec consequenter, quia si caelum est incorruptibile, & habet materiam suæ formæ addictam; vel non potest sine tali forma produci, vel non sine magno miraculo, & contra, vel supra naturam talis substantiæ. Ponere autem talia miracula in primarum creatione, sine reuelatione, præter omnem rationem est, vt sæpe cum Augustino lib. 2. de Gen. ad liter. cap. 1. diximus, & dicemus.

Recliamur tamen.

3. Tertia ergo opinio est, quæ nomine terræ intelligendam putat materiam informem omnium rerum generabilium, & corruptibilium, & consequenter omnium sublunarium, quæ etiam ex parte est contraria his, quæ diximus, scilicet, quoad elementa ignis, & aëris, nam illa ex eadem materia, quæ res aliæ inferiores constant: & ex hac parte sufficiunt, quæ ex dictis in capite præcedenti colligi possunt; nunc verò quoad alias partes de elemento terræ, & aqua tractanda est. Hanc sententiã tenuit Phil. lib. de heresib. c. 47.

Tandem alij materiam vocant magis adhuc restrictiunt.

4. Atque hinc inferunt, eandem rem esse, quæ in principio Genesis prius vocatur terra, & postea aqua, & abyssus, in illis verbis: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebre erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas.* Quia cum omnia illa dicantur de terra, quæ in principio creata est à caelo distincta, & in illa terra non fuerit, nisi vnica simplex materia informis, necesse est, vt de illa eadem materia omnia illa verba dicta intelligantur; ergo illa vna res tribus illis nominibus significata est. Appellata est autem terra, quia sicut elementum terræ subest cæteris, & est imperfectius illis, ita materia subest formis omnibus, & est imperfectior illis. Aqua verò dicta est, quia sicut aqua est maxime transmutabilis in varias formas, & figuras, ita materia aptissima est, vt secundum diuersas formas transmutetur, & formetur. Denique vocata est abyssus, quia sicut abyssus tenebrosa impenetrabilis visu est, ita materia de se impenetrabilis, seu incognoscibilis est, ingenio præsertim humano. Ita ferè refert D. Thom. 1. p. q. 66. a. 1. ad 12. ex Aug. lib. 1. de Gen. cont. Manich. c. 5. & 7.

cum tanta exaggeratione, vt inter hæreses ponat opinionem, quæ præter hanc terram elementarem aliam non agnoscit, quæ veluti matrix est omnium rerum, vniuersaque continet, quæ quasi Hyle, id est, materia reperitur in Scripturis, quæ est inuisibilis & incomposita, quæ à Deo facta est in primo die, &c. Tenet etiam Abulen. in Gen. & aliqui Scholastici infra citandi. Fundantur in litera Genesis, videlicet, *Terra autem erat inanis, & vacua, vbi Septuaginta legunt: Terra autem erat inuisibilis, & incomposita*, nam per hæc significatur informitas materiæ, quæ per se spectata merito inuisibilis dicitur, quia per se cognosci non potest, sed per analogiam ad materiam artificialium rerum, vt Aristot. 1. Physicor. dixit, vel adulterina cognitione, sicut dixit Plato in Timæo. Dicitur etiam incomposita, vel quia simplicissima est, vel quia est informis, & inornata, seu inordinata, vt legit Augustinus in Imperfect. Gen. cap. 4. Confirmatur autem hic locus, cuiusque interpretatio ex alio testimonio Sapien. 1. vbi Deo dicitur: *Omnipotens, manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuisi*, vbi aperte est sermo de orbe sublunari, hic enim dicitur proprie orbis terrarum, vt distingatur à cælesti. Et cum hic orbes dicitur creatus ex materia inuisa, aperte significatur materiam inuisam, id est, informem suppositam fuisse huius orbis creationi, id est, formationi, & productioni per diuinam omnipotentiam facta; ac proinde materiam prius creatam fuisse informem, quia non poterat, nisi per creationem existere. Et in hoc sensu videtur dixisse Paul. ad Hebr. 11. *Fide aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus, visibilia fierent.*

Eorū suadent.

5. Rursus in prædicta sententia principali, quæ patto nonnulli informitatem materiam exponant.

6. Quo pacto dictam informitatem interpretatur Abulensis.

Eadem interpretatio non rectè tribuitur Bedæ, Straboni, & Hugoni.

Consecrari prædicti authorum.

Marfilus non satis adhaeret proxima expositioni.

potuit fieri, & Sancti ita videntur Scripturam exponere, citatque Augustinum lib. 1. de Genesi contra Manichæos cap. 7. Ambrosi. & Bedam in illa verba: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Et addit rationem, quia si tunc esset formata propriis formis elementorum, non esset confusa, nec dici posset chaos, vel quid simile, sed esset distincta, & ordinata, quod non consonat verbis Genesis. At postea concludit, se nihil asserere, sed dubiū manere. Sic etiam Gabriel in 2. d. 12. q. 1. art. 3. in vltimis ferè verbis tractans quaestionem hanc, & inter alios referens hunc modum, concludit, *Hæc omnia possibilis fuisse apud Deum. Quid autem horum factum sit, ipse nouit, qui fecit.* Pro hac verò sententia refert Augustinum lib. 12. Confession. c. 3. dicentem, quod priusquam Deus hanc materiam formaret, non erat aliquid, non figura, non color, non corpus, non spiritus, nec tamen omnino nihil.

Neque item Gabriel.

Quo pacto dictam informitatem interpretatur Abulensis.

Eadem interpretatio non rectè tribuitur Bedæ, Straboni, & Hugoni.

Vltimò alij de informitate accidentali interpretantur.

Suppositio in membris pro planctu: era resolutio huius est.

Deum esse creatorem omnium, visibilibus, & inuisibilibus. Quorum verborum catholicus sensus est, non tantum quod Deus solus sit creator, ac subinde solus sit auctor omnium, quæ per creationem facta sunt, sed etiam quod quicquid extra Deum est, ab ipso effectiue productum est, vel immediatè ex nihilo, vel ex aliquo subiecto, quod Deus fecerit ex nihilo. Et hic est communis sensus Ecclesiæ, & Patrum omnium passim, quos proinde in particulari referre, non est necesse. Materia autem aliquid est à Deo distinctum, vt est per se notum; imò summè à Deo distans, cum sit pura potentia, & propè nihil, vt Augustinus dixit, Deus autem sit purus actus, & summum ens; ergo facta est à Deo: non est autem facta ex præsupposito subiecto, quia ipsa est primum subiectum, quod aliud non supponit; ergo est facta ex nihilo. Ratione item naturali est euidentis hæc veritas, vt contra veteres Philosophos, & hæreticos probauit in diff. 13. Metaph. sect. 5. n. 15. & diff. 20. sect. 1. à n. 17. vsque ad 20. vbi sanctos Patres allegauit, & Tertullian. qui toto lib. contr. Heremogen. latè aduersus illum errorem inuehitur. Et in præsentia materia idem docent super Gen. Ambrosi. lib. 1. Exaëmer. cap. 1. & 5. & Basilius homil. 1. Exaëmer. & Anastas. Synai. lib. 1. Exaëmer. in principio, Aug. lib. 1. Gen. ad liter. c. 14. & lib. de vera Relig. c. 18. optima ratione id probat, & tacitè omnes difficultates soluit, & videri potest D. Thomas 1. p. q. 45. art. 2.

Probat ex fide prius membrum.

Item ex ratione naturali, ex Patribus.

Atque hinc concluditur altera pars. In qua in primis contra eosdem antiquos Philosophos, & nonnullos hæreticos dicimus, materiam non esse coæternam Deo, quia nihil creatum est coæternum Deo, vt cap. 2. ostensum est: sed materia est creata; ergo non est æterna. Deinde addimus, non solum non esse materiam æternam, verum etiam neque esse anteriorem caelo, & terra, temporali, seu reali duratione. Hoc etiam constat ex verbis illis, *In principio creauit Deus calum, & terram*, quæ, vt supra indicauit, duo substantiales, & terram, & in primo temporis initio, & ante omnes res alias creata fuisse, seu (quod idem est) Deum ab his rebus mundi creationem inchoasse; ergo absolute ante calum, & terram nihil fuit creatum; ergo nec materia, quæ licet parum, aliquid est. Denique in hoc etiam continetur, quod materia non fuerit posterior duratione, quam cæli & terræ creatio, quia hæc non potuerunt esse sine materia, quod saltem est certum de terra, & elementis, cum ex illa essentialiter componantur. Quod etiam de cælis probabilius est. Præsertim quia fingi non potest, harum rerum corporaliū formas prius sine materia fuisse, cum id sit contra ipsarum naturam, nec possit sine miraculo cogitari quod in ipsa naturæ constitutione sine fundamento fingendum non est.

Prima assertio pro posteriori eiusdem suppositio nis membro.

Secundò dicimus materiam primam in primo suæ creationis instanti non caruisse omni forma substantiali, ac proinde nomine terræ non fuisse significatam materiam generabilium rerum prorsus informem, id est, omni forma substantiali carentem. Hoc ipsum intelligi potest de caelo, & cæli nomine supposito quod caelum ex materia componatur, siue eiusdem, siue alterius rationis, tamen quia de cælis iam satis diximus, & quia ab inferioribus rebus, scilicet ab elementis, corūque materia à fortiori concluduntur argumenta, ideo in particulari de terra tractamus, eadēque est ratio de aqua, quantum ad præsentem assertionem attinet. Hæc ergo assertio est D. Thomæ 1. p. q. 66. art. 1. & Magistrī cum cæteris ferè

Schola

Suadetur primo ex Genesi. c. 1.

Secundo sua datur ex Machab. 7. & ex cap. firmite.

Tertio ex Patribus, maximè Augustino.

11. Quia ratio ne eandem assert. probet D. Thomas; cui subscribitur Bonau. Dnr. & alij.

Predicta ratio non placet, & verbis Augustini infringitur.

12. Vera ratio pro assertione.

Scholasticis in 2. d. 12. Et probatur ex Scriptura, & regula supra posita, quod verba narrationis Genesios historica sunt, & ideo cum proprietate intelligenda: sed Moyses non dicit Deum in principio creasse materiam, sed terram, quæ non tantum materiam, sed etiam formam includit; ergo ex vi verborum Scripturæ non fuit sola materia prius creata. Secundo, quia alias cælum, & terra non fuissent ex nihilo creata, quia fuissent producta ex præiacente materia: conseqens autem in primis est contra illud 2. Machab. 7. *Peto nate, ut aspicias ad cælum, & terram, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Deinde repugnat Concilio Lateranensi. in cap. firmite, dicenti: *Deus simul ab initio temporis vniuersæ condidit creaturam, spirituales scilicet, & corporales, angelicam videlicet, & mundanam.* Nam per creaturam corporalem, & mundanam non intelligit materiam primam, sed hunc mundum corporeum, & visibilem, vt per se notum est. Tertio est communis sententia Patrum in Exameron. vel expositionibus Genesios, & expressè Augustini. lib. 1. *Gen. ad liter. cap. 15.* dicit, informitatem materiæ non duratione, sed naturæ ordine formationem, & corporum productionem præcessisse.

Ratione probat D. Thomas dictâ assertionem, quia impossibile est, materiam primam purâ sine omni forma substantiali esse, aut produci, sentitque ita esse impossibile, vt contradiccionem implicet, quia si materia existit, est ens actu, & si caret omni forma, caret omni actu, cum sit pura potentia. Et in hoc sensu defendunt hanc rationem, & fundamentum eius, scilicet, materiam non esse sine omni forma, Thomistæ communiter, & nonnulli Scholastici in 2. d. 12. præsertim Bonauen. & Durand. Ego verò censéo, sine vlla repugnantia potuisse id fieri à Deo, sicut in disp. 15. *Metaph. sect. 2.* cum Scoto, Henric. Gregor. Marfil. & multis alijs defendi, & fundamenta eius ieci in disp. 13. *sect. 4. & 5.* Repugnantia autem inducta verbis Augustini lib. de vera relig. cap. 18. satisfieri potest: ait enim, *Etiamsi ex aliqua informi materia factus sit mundus, hæc ipse facta est omnino de nihilo. Nam & quod nondum formatum est, tamen aliquo modo ut formari possit, inchoatum est, Dei beneficio aliquid formabile est; bonum est enim esse formatum. Nonnullum ergo bonum est & capacitatis forma, & ideo bonorum uniuersum auctor, qui præstat formam, ipse facit etiam posse formari. Et infra: Omne formatum, in quo non formatum est, & omne formabile, in quantum formari potest, ex Deo habet.* Ex his enim verbis colligitur, materiam factam à Deo aliquam in se habere actualem entitatem, quæ licet formata non sit, & ideo dicatur pura potentia respectu actus informantis; nihilominus aliquid factum sit, habens propriam entitatem actualem cum propria existentia distincta ab actu formæ. Ratione cuius dixit idem August. 12. *Confession. cap. 3. & 6.* materiam informem, licet sit propè nihil, aliquid tamen esse, nam utique erat, vt caperet formas illas visibiles. Et lib. 1. *Gen. ad liter. cap. 15.* dicit fuisse prius naturam creatam: eadem ergo ratione possit prius tempore creati sine contradiccionibus, quia licet non haberet actum formalem, entitatum habere potuisset.

Ad probandam ergo ratione naturali assertionem positam, satis est, quod materia ex natura rei non possit sine forma conseruari, aut esse, vt est probabilior Philosophorum, & Theologorum opinio, vt in citatis locis Metaphysicæ dixi. Tum ratione propria, & particularis naturæ, quæ naturaliter postulat conjunctionem cum

forma, & ab illa pendet, sicut accidens à subiecto, licet in diuerso genere causæ. Tum ratione vniuersalis naturæ, quæ huiusmodi vacuitatem in materia (vt sic dicam) abhorret, multo magis, quam fugiat vacuum in spacijs localibus inter corpora interiacentibus. At verò (vt saepe cum Augustino diximus) in prima rerum creatione non sunt fingenda miracula, & quasi môstra præternaturalia sine cogente fundamento; ergo nec est cogitanda materia ita informis, vt pro aliqua duratione reali sine omni forma extiterit: hoc enim miraculosum, seu præternaturale est, & nullum habet rationis fundamentum, vt per se notum est, nec auctoritatis, vt videbimus.

Dico tertio. In principio creationis cæli, & terræ non fuit creatum corpus sub generali ratione corporis ab omni specie corporis abstracta, ac proinde nec fuit creata materia cum sola forma substantiali corporeitatis ab omni specifica differentia substantialis formæ in re ipsa separata. Hæc assertio mihi certa videtur tam theologice, quam philosophice loquendo. Et ita illam docent D. Thomas, & alij Theologi allegati. Et sumitur ex eisdem Patribus, & ex Scriptura, quia nomen terræ non significat verè, ac proprie corpus abstractum, sed certum quoddam corpus ab alijs distinctum: fingere autem analogiam, vel metaphoram, vbi non solum necessaria non est, sed potius historice narrationi aduersatur; non est Scripturam sincere interpretari, sed cludere. Accedit, quod in ipso Scripturæ contextu aperte distinguitur terra ab alijs creatis corporibus, & non solum à cælo, sed etiam ab aqua, vt statim expendemus. Ergo nomine terræ non significatur corpus abstractum, nec corpus etiam corruptibile ratione materiæ, & abstractum ratione formæ, sed significat aliquod corpus, determinatæ speciei, & naturæ ab alijs distinctum; ac proinde non sola forma corporeitatis, sed aliqua specifica forma constitutum. Ergo materia sub tali forma fuit à principio creata; & non tantum sub generali forma, & gradu corporis.

Ratione autem est apud me hæc assertio euidentiore, quam præcedens, quia euidentiore ostenditur esse impossibilem realem separationem materiæ corporatæ (vt sic dicam) ab omni specifico gradu corporis, quam separationem puræ materiæ ab omni forma. Probatur, quia sicut ex vna parte materia appetit naturaliter coniungi formæ, & ab illa pendet; ita licet fingatur illa forma corporeitatis, compositum ex illa materia naturaliter appetit vltiorem formam, & ab illa pendeat, quia sicut materia est naturalis potentia ad formam, vt cum illa per se componat vnum totum; ita compositum illud ex materia, & forma corporeitatis esset potentia ad vltiorem formam specificam, cum qua vnum compositum per se componeret; ergo sicut est monstruosum, & contra naturam esse materiam sine forma, ita & esse illud genericum compositum sine vltiori formæ; ergo tam est cõtra rationem hoc monstrum fingere in prima rerum creatione, sicut illud prius. Aliunde verò est maior, & vt existimo, absoluta repugnantia, quia materia realiter distinguitur à forma, & ideo quod sine illa in sua entitate pura, & informi fieri, & conseruari possit, mirum non est; gradus autem genericus non distinguitur in re ipsa ab specifico, sed ratione tantum cum aliquo fundamento virtuali in re ipsa, & ideo fieri non potest, vt in re ipsa sit forma dans genericum gradum separatam ab omni specifico. Sicut non potest fingi substantia in re

existens

15. 4. Assertio.

Probatur primo.

Probatur secundo ex varijs locis Genesios.

14. Firmatur item ratione.

16. 5. Assertio pro elementis aquæ, & radi-

existens in genere substantiæ solo, sine specie corporis, vel spiritus; nec in specie spiritus subalterna, & non in hac, vel in illa specie Angeli, vel animæ. Sic ergo repugnat dari formam sub generali ratione corporis, & in re existens sine determinatione ad aliquam speciem, vt latius dixi in disp. 13. *Metaph. sect. 13. concl. 3. & disp. 15. sect. 10. n. 8. & sequentibus.*

Dico quarto. In illo principio, in quo Deus cælum, & terram creauit, proprium, verum, & specificum elementum terræ de nihilo produxit, ac proinde materiam eius simul fecit, & substantiali forma terræ formauit. Hæc assertio concluditur ex præcedentibus à sufficienti partium enumeratione, nam exclusis omnibus alijs falsis opinionibus de materia informi, nullum fundamentum relinquatur ad negandum, veram terram fuisse in illo initio creatam. Et hoc maximè videtur, addita regula sæpe tradita, quod verba Scripturæ non sunt sine causa à propria significatione extrahenda: sed Scriptura vocat terram illam, quam in principio creauit, & potest de proprio elemento terræ intelligi sine difficultate, vel repugnantia cum alijs eiusdem Scripturæ verbis; ergo. Quo argumento Terrulian. supra maximè premit Hermogenem. Illudque alij Patres antiqui in Exameron. vel expositione Genesios, confirmant: nam illa verba de propria terra intelligunt tam in illa prima sententia, quam in sequentibus operibus tertij, & sexti diei. Ex quibus nouum, & efficax argumentum sumitur: nam terram, quam Deus in principio condidit, in tertio die apparere fecit, sic enim habet. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida, factumque est terra, & vocauit Deus aridam terram.* Hæc ergo eadem terra est, quam in principio produxit: de nulla enim alia postea fit mentio, nec aliam formationem vsque tunc ei adiunxit, præterquam postea illâ discoperuit aquis, & apparere fecit. At postea de eadem subiunxit: *Germinet terra herbam viuentem, &c.* Et factum est ita, & protulit herbam viuentem, &c. Hæc autem necessariò sunt intelligenda de proprio elemento terræ; ergo de eodem est sermo in principio capituli. Nam in illo die tertio non fecit Deus substantiam terræ, nec Scriptura hoc commemorat, sed supponendo terram, dicit, ipsam iussu Dei herbas protulisse. Idemque argumentum sumitur ex opere sexti diei, in quo Deus iussit animalia ex terra produci; ergo ante omnes hos dies supponitur creatum elementum terræ; ergo in illo principio: nullum enim aliud tempus productionis eius cum fundamento assignari potest. Ac tandem hoc confirmant alia Scripturæ testimonia, vt est illud Psalmi 101. *Initio tu Domine terram fundasti.* De quo fundamento etiam dicitur Proverb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.* Et Ps. 135. *Qui firmavit terram super aquas.* Denique vbi-cunque in Scriptura de operibus creationis agitur, & in hac propria significatione terra sumitur, & inter prima Dei opera numeratur, & tanquam fundamentum huius mundi visibilis ponitur, quia est infimum omnium, & quasi centrum, circa quod cælum volutatur, vt Arist. 2. *de Cælo text. 17.* dixit. Ergo hoc fundamentum in principio totius adificij actum est, & ac proinde terra in illo principio fuit facta. Quod etiam ex sequenti assertionem & responcionibus obiectionum euidentiore fiet.

Dico quinto. In eodem principio elementum aquæ in propria forma, & loco, & à terra distinctum creatum est. Hæc est etiam sententia Ba-

silij, Bedæ, & aliorum in principio Genesios, seu Exameron. & Damasceni. lib. 2. cap. 5. dicentis, Deum in principio produxisse cuncta visibilia, cum antea non essent: *Partim haudquaquam ex antecedenti materia, vt cælum, & terram, aerem, ignem, aquam; partim ex his ab eo procreatis elementis, vt animalia, &c.* Et hanc sententiam communiter Scholastici sequuntur, & moderni magis probant. Et in primis est magis consentanea verbis Scripturæ: nam licet in illis primis verbis, *Creauit Deus cælum, & terram*, aqua non exprimat; nihilominus, sub extremis media intelliguntur, vt Basilius, & alij notant. In quo tantum sensu verum habet sententia Chrysofomi homil. 3. in Gen. dicentis, *Moysem in illis primis verbis summam vniuersum mundi opificium comprehendisse. Quod etiam non displicet Augustino 1. 1. de Ciu. cap. 33. & 2. de Gen. contra Manicha. cap. 3.* & admitti potest, dummodo verba *cæli, & terræ*, à proprijs significatis non extrahantur, & sub illis media corpora comprehensa intelligantur. Et in præsentem hoc maximè confirmat, quod statim post illa prima verba, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ante aliud opus in eo die factum addit Moyses, & *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, quod de aqua elementari, & propria intelligendum esse, regula tradita persuadet. Ergo iam tunc factæ erant aquæ, & non post primum instans creationis, quia tota illa narratio ad opus in principio factum refertur, vt in superioribus de aère annotaui: sed post illud primum instans nihil Deus fecit vsque ad productionem lucis; ergo necessariò intelligendum est, aquam factam esse in primo instanti. Et hoc etiam confirmat vox *abyssi* ibidem adiuncta, quia proprie *abyssi* profunditatem aquarum visu impenetrabilem indicat. Vt August. 22. *contra Faust. c. 11.* & alij communiter docent. Ratione item philosophica eadem assertio ostenditur, quia posito vno contrariorum in rerum natura, conseqens est, vt aliud etiam ponatur (vt Aristot. etiam argumentatur) & ideo, creata terra, oppositum, & quasi connaturale fuit creati ignem, vt maxime in leuitate ab ea distantem; his autem factis extremis, etiam alia media necessaria fuerunt, tum quia sicut aër in qualitatibus primis terræ opponitur, ita proprium contrarium ignis est aqua: tum etiam quia creatis duobus elementis alia etiam duo ad complementum quasi essentialia vniuersi necessaria fuerunt. Quæ ratio, & similes licet cogentes non sint, tamen dum aliunde non ostenditur noluisse Deum hunc connaturalem ordinem seruare, multo credibilius est, in hac perfectione, & integritate simplicem mundum in principio condidisse.

Ex quibus colligimus primo, aquam illam, quæ in principio cū terra fuit condita, illamque cooperiebat, non fuisse tenue aliquod corpus per modum vaporis, aut nebule, sed fuisse verum aquæ elementum in sua substantia, & dispositione existens. Hoc enim euincunt citata Scripturæ verba, & rationes factæ stident, & nullum est fundamentum ad proprietatem verbi aquæ fugiendam; vel ad cogitandum, aut fingendum aliud corpus diuersæ rationis per illam vocem significatum: nam si erant substantialiter diuersum ab aqua, reuera non erat aqua pura, nec poterat esse nisi aliquod corpus mistum imperfectum, quod primæ creationi ex nihilo non est accommodatum, quia mista ex simplicibus postea facta fuere, vt videbimus, nec etiam ad primariam vniuersi cõstitutionem pertinere poterat: frustra ergo sine testimonio Scripturæ cogente tale corpus loco aquæ creatum cõfingitur.

ta à Basilio, Bedæ & alij.

Suadetur ponderatis Scripturæ verbis.

Chrysofomus elucidatur.

Suadetur etiam ratione philosophica.

17. 1. Corollarij ex proximis assert.

18. Corollar. contra opi- niones aquam oc- cupasse in- itio spatium inter terram & calum empy.

Secundo infero id quod etiam in Meraph. dixi non repleuisse totum spacium inter calum empyreum, & terram interiectum, vt quidam arbitrati sunt, fundati in operibus secundi, & quarti dici, ex quibus id non probari, postea ostendimus. Secluso autem illo fundamento, id nec aliis verbis Scripturæ consonum est, nec per se est multum verisimile. Primum patet, quia Scriptura dicit, calum creatum esse primo die, & ostensum est, nomine cæli non solum empyreum, sed etiam alios cælos comprehendere; imò certius de cæteris, quàm de empyreo id affirmari. Probabilis etiam esse ostendimus, aërem sub illa voce comprehendere, & nomine etiam spiritus, qui aquis superferebatur, significari. Ex quibus concluditur, aquam in prima creatione solum occupasse spatium, quod inter superficiem conuexam terre, & concavam aëris intercedit. Quod etiam per se maiorem verisimilitudinem habet. Cur enim Deus tantam aquæ multitudinem ante cælos, & aërem crearet, aut cur inter simplicia corpora, quæ per se non postulant, vt vnum ex alio fiat, illud discrimen constitueret? vel cur magis aërem ex aqua, quàm de conuerso? vel cælos ex aqua potius, quàm ex aëre procreasset? Ac denique cur calum incorruptibile corpus ex aqua produceret. Vt enim omnium probabilis esse, illud ex materia diuersa rationis constare; etiam si eiusdem esset materia, præternaturale illi esset, ex materia præiacente, & per corruptionem alterius corporis fieri. Vnde etiam auctores contrariæ sententiæ productionem cæli ex aqua generationem supernaturalem vocant; omnis autem supernaturalis productio aliena est à prima naturæ institutione, ac productione, vt cum Augustino sæpe diximus. Neque satis est dicere, Deum hæc omnia pro solo suo arbitrio facere potuisse. Esto enim id verum sit, oportet ostendere, ita voluisse, quod certè ex Scriptura ostendi non potest, vt exponendo opera singulorum dierum, manifestum fieri: ideoque dum talis voluntas Dei reuelata non est, potius credendum est, omnia conaturali modo, & in statu, ac ordine simplicibus corporibus magis consentaneo in principio condidisse.

19. Ad fundam. veritatis opinio- nis in n. 3.

Neque huic nostræ sententiæ obstant verba Scripturæ, quæ aliæ opiniones, præsertim tertia expendunt. Nam quod Gen. 1. terra in principio creata dicitur inanis, & vacua, verius, & propius puro elemento terræ, quàm materia primæ, & in formam accommodatur. Nam terra ipsa inanis tunc fuisse dicitur, quia nõdum officio, & muneri propter quod creabatur, in seruicium; imò erat in statu ad illud munus obeundum incommo- do, creabatur enim, vt illam homines inhabitarent, tunc autem erat aquis cooperta, in quo statu ad illum finem inseruire non poterat, ideoque inanis fuisse dicitur. Vnde consequenter erat etiam vacua, vtique herbis, floribus, arboribus, mineralibus, animalibus, & hominibus. Et in idem redit, quod Septuaginta legunt, inuisibilis, & incompressa: nõ inuisibilis dicitur, quia tenebris, & abylo aquarum erat cooperta; incompressa verò erat, id est, carens ornatu, & pulchritudine, quam ex varietate, & cõpositione plantarum, & animalium recipit. Et in idem redeunt aliæ voces variæ, quibus illa verba transferuntur, & explicantur à Patribus, & doctõribus, qui omnes illas ferè in eundem modum de terra declarant. Vnde quoad hæc partem acceptamus sententiam explicatam informitatem materiæ de informitate accidentali. Non tamen illa po-

quæsiu de interpre- tatione informitatis posita in n. 7.

Atque in eodẽ sensu dixit Sapiens, Deum creasse orbem ex materia inuisa, vel, vt alij legunt, informi, vt monet Aug. lib. de Fide, & Symbol. cap. 2. Elementa enim, & præsertim terram, & aqua prout formationem, & ornatum mundi præcesserunt, vocat materiam inuisam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia mista, quibus vniuersum ornatur, sic enim elementa materiam, ex quibus mista fiunt, appellamus. Vnde cum orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde est, ac si diceretur perfectus, & cõsummatu; aut nomine orbis terrarum intelliguntur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra scilicet, mari, & aëre creata sũt. Dicitur autem illa materia inuisa eadem ratione, qua dicitur inanis, & inuisibilis, vt explicatum est; vel si legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant super faciem abyssi, & quando erat vacua, & ornatu mistorum carebat. Addo etiam posse gratis dari, testimonium hoc de materia prima intelligi, quæ secundum se inuisibilis, & informis est, & ex illa dici potest creatus orbis terrarum, id est, corporeus, etiam quoad simplicia corpora. Non quia materia præxiterit creationi simplicium corporum, sed quia etiam in primo instanti creationis ex illa cõposita sunt, & per eandem actionem suo modo creata. Nam materia secundum se forma caret, & ordine naturæ illi supponitur, & ideo ex illa magis, quàm ex forma dicuntur creati, quauis ex vtraque fuerint per creationem composita. Et huc spectat opinio Augustini, quod materia informis ordine naturæ, nõ durationis, præcesserit: est enim hoc verum respectu eorum corporum, quæ immediate per creationem facta sunt. Et potest accommodari huic testimonio, non verò verbis Genes. quibus dicitur terra cum cælo producta, vt satis ostensum est.

B

Atque in eodẽ sensu dixit Sapiens, Deum creasse orbem ex materia inuisa, vel, vt alij legunt, informi, vt monet Aug. lib. de Fide, & Symbol. cap. 2. Elementa enim, & præsertim terram, & aqua prout formationem, & ornatum mundi præcesserunt, vocat materiam inuisam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia mista, quibus vniuersum ornatur, sic enim elementa materiam, ex quibus mista fiunt, appellamus. Vnde cum orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde est, ac si diceretur perfectus, & cõsummatu; aut nomine orbis terrarum intelliguntur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra scilicet, mari, & aëre creata sũt. Dicitur autem illa materia inuisa eadem ratione, qua dicitur inanis, & inuisibilis, vt explicatum est; vel si legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant super faciem abyssi, & quando erat vacua, & ornatu mistorum carebat. Addo etiam posse gratis dari, testimonium hoc de materia prima intelligi, quæ secundum se inuisibilis, & informis est, & ex illa dici potest creatus orbis terrarum, id est, corporeus, etiam quoad simplicia corpora. Non quia materia præxiterit creationi simplicium corporum, sed quia etiam in primo instanti creationis ex illa cõposita sunt, & per eandem actionem suo modo creata. Nam materia secundum se forma caret, & ordine naturæ illi supponitur, & ideo ex illa magis, quàm ex forma dicuntur creati, quauis ex vtraque fuerint per creationem composita. Et huc spectat opinio Augustini, quod materia informis ordine naturæ, nõ durationis, præcesserit: est enim hoc verum respectu eorum corporum, quæ immediate per creationem facta sunt. Et potest accommodari huic testimonio, non verò verbis Genes. quibus dicitur terra cum cælo producta, vt satis ostensum est.

C

Atque in eodẽ sensu dixit Sapiens, Deum creasse orbem ex materia inuisa, vel, vt alij legunt, informi, vt monet Aug. lib. de Fide, & Symbol. cap. 2. Elementa enim, & præsertim terram, & aqua prout formationem, & ornatum mundi præcesserunt, vocat materiam inuisam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia mista, quibus vniuersum ornatur, sic enim elementa materiam, ex quibus mista fiunt, appellamus. Vnde cum orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde est, ac si diceretur perfectus, & cõsummatu; aut nomine orbis terrarum intelliguntur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra scilicet, mari, & aëre creata sũt. Dicitur autem illa materia inuisa eadem ratione, qua dicitur inanis, & inuisibilis, vt explicatum est; vel si legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant super faciem abyssi, & quando erat vacua, & ornatu mistorum carebat. Addo etiam posse gratis dari, testimonium hoc de materia prima intelligi, quæ secundum se inuisibilis, & informis est, & ex illa dici potest creatus orbis terrarum, id est, corporeus, etiam quoad simplicia corpora. Non quia materia præxiterit creationi simplicium corporum, sed quia etiam in primo instanti creationis ex illa cõposita sunt, & per eandem actionem suo modo creata. Nam materia secundum se forma caret, & ordine naturæ illi supponitur, & ideo ex illa magis, quàm ex forma dicuntur creati, quauis ex vtraque fuerint per creationem composita. Et huc spectat opinio Augustini, quod materia informis ordine naturæ, nõ durationis, præcesserit: est enim hoc verum respectu eorum corporum, quæ immediate per creationem facta sunt. Et potest accommodari huic testimonio, non verò verbis Genes. quibus dicitur terra cum cælo producta, vt satis ostensum est.

D

Atque in eodẽ sensu dixit Sapiens, Deum creasse orbem ex materia inuisa, vel, vt alij legunt, informi, vt monet Aug. lib. de Fide, & Symbol. cap. 2. Elementa enim, & præsertim terram, & aqua prout formationem, & ornatum mundi præcesserunt, vocat materiam inuisam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia mista, quibus vniuersum ornatur, sic enim elementa materiam, ex quibus mista fiunt, appellamus. Vnde cum orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde est, ac si diceretur perfectus, & cõsummatu; aut nomine orbis terrarum intelliguntur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra scilicet, mari, & aëre creata sũt. Dicitur autem illa materia inuisa eadem ratione, qua dicitur inanis, & inuisibilis, vt explicatum est; vel si legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant super faciem abyssi, & quando erat vacua, & ornatu mistorum carebat. Addo etiam posse gratis dari, testimonium hoc de materia prima intelligi, quæ secundum se inuisibilis, & informis est, & ex illa dici potest creatus orbis terrarum, id est, corporeus, etiam quoad simplicia corpora. Non quia materia præxiterit creationi simplicium corporum, sed quia etiam in primo instanti creationis ex illa cõposita sunt, & per eandem actionem suo modo creata. Nam materia secundum se forma caret, & ordine naturæ illi supponitur, & ideo ex illa magis, quàm ex forma dicuntur creati, quauis ex vtraque fuerint per creationem composita. Et huc spectat opinio Augustini, quod materia informis ordine naturæ, nõ durationis, præcesserit: est enim hoc verum respectu eorum corporum, quæ immediate per creationem facta sunt. Et potest accommodari huic testimonio, non verò verbis Genes. quibus dicitur terra cum cælo producta, vt satis ostensum est.

E

Juxta hæc etiam exponenda sunt verba illa Pauli ad Hebr. 11. Fide intelligimus, aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Possunt enim vel ad ipsum opus creationis, quo Deus in principio cælos, & terram ex nihilo produxit; vel ad opus ornatus sex diebus factum accommodari. Et in priori sensu per secula intelligere debemus res omnes, quæ temporales sunt, & in præteritis seculis esse receperunt: hæc autem secula, tunc aptata esse, intelliguntur, cum primum esse inceperunt. Sic ergo ait, Deum solo verbo suo sine necessitate præiacentis materiæ aptasse, seu, principium dedisse omnibus seculis, & rebus in illis existentibus. Vnde quod subiungit, Vt ex inuisibilibus visibilia fierent, sic exponitur; vt ex esse inuisibili, quod in diuinis idæis habent, in proprio esse producta, visibilia fierent. Ita exponit D. Thomas, & sequitur Ribera, & accommodatur melius rebus corporalibus, quæ proprie temporalia, seu secularia dicuntur.

20. Ad locum Sap. 11. in eodẽ num. 3.

Vide aurborem in metaphysica disp. 13. sect. 11. à n. 29.

Altera responsio ad eundem locum.

21. Ad locum ex Hebr. 11. in ipso num. 3.

In quo sensu particula ex, non dicit habitudinem causæ materialis, sed efficientis, vel exemplaris. Possit etiam simpliciter exponi, vt ex inuisibilibus, id est, non extantibus, nec apparentibus, existentia in seipsis, ac proinde visibilia fierent, ita vt particula ex solum terminum à quo designet. In alio verò sensu dicuntur secula, id est, secularia corpora, & temporaria omnia in illis primis diebus primi seculi facta esse verbo Dei, vel proprie aptata, id est, congruenter disposita, & ornata, quod factum est in sex primis diebus per opera distinctionis, & ornatus, vt infra videbimus. Et meriti dicuntur sic aptata, vt ex inuisibilibus visibilia fierent, quia prius elementa fuerunt inuisibilia, id est, non apparentia ob defectum lucis, per cuius productionem postea apparuerunt, & sic facta dicuntur visibilia: erant etiam elementa sine ornatu, & ex illis factæ sunt omnes istæ creaturæ visibiles, quæ ad ornatum, & pulchritudinem vniuersi pertinent. Ita Caietanus, & est probabilis expositio.

C A P V T I X.

Vtrum cum calo, terra, cæterisque elementis tempus etiam concreatum sit.

Hanc questionem tractant Theologi in 2. d. 2. & D. Thomas q. 66. 1. p. art. 4. Alen. 2. p. q. 14. memb. 2. & Albert. Magnus specialem fecit tractatum de quatuor coæquæuis, id est, de rebus in eodem æuo, seu simul factis. Aiunt ergo hi Theologi, quatuor esse coæquæua, seu simul à Deo facta, scilicet, Angelos, cælos, terram, seu materiam informem, & tempus. Et quia tria prima explicata sunt, de quarto breuiter dicere necesse est. Non videtur enim rectè annumerari tempus cæteris coæquæuis. Primum, quia tempus non est per se factum, sed consequitur motum, estque veluti passio eius, ratione tantum formali ab illo distincta. Et loquendo communi modo de tempore, vt est communis mensura, in motu cæli tantum reperitur; sed motus cæli non est factus simul cum rebus aliis primò creatis; ergo neque tempus. Maior ex Philosophia supponitur. Minor autem probatur, quia motus non potest incipere in instanti intrinseco, quod primum sui esse vocant, sicut alia res permanentes creatæ sunt; ergo non potuit aliis rebus concreari, sed per realem durationem saltem vnius instantis alia præcedere debuerunt.

Secundo argumentor quòd etiam plus quàm per instans præcesserint, quia tempus non incipit, nisi quando sex dies creationis mundi, seu primus illorum incepit, sed primus dies non fuit concreatus cælo, & terræ in principio creatis, neque secundum instans intrinsecum, neque secundum extrinsecum, quod sit diei initium per vltimum non esse eius; ergo nullo modo fuit concreatus; ergo nec tempus. Probatur minor, quia dies non incipit, donec lux creata est, vt constat tum ex initio Genesis, tum etiam quia dies consistit in lucis, & tenebrarum vicissitudine. At verò lux non fuit creata intrinsece in primo puncto creationis cæli, & terræ: nam in illo fuerunt tenebræ super faciem abyssi, & ad illas depellendas postea dixit Deus, fiat lux. Neque etiam potuit lux fieri immediate post illud instans, quia est res permanentis, & in instanti fit, instans autem non sequitur immediate post instans; ergo non potuit tempus incipere in primo instanti creationis rerum, sed ad summum ab alio instanti creationis lucis. Propter quod dixit Philosophus, Suarez, de opere sex dierum.

lo lib. 1. Allegor. in principio, necessariò fatendum esse tempus posterius mundo esse, quippe quòd mundi est effectus, nam cæli motus indicat, & naturam temporis.

Contraria nihilominus pars, & communis sententia suaderi potest, quia supra diximus, calum, & terram fuisse creata in principio temporis, & hanc interpretationem verborum illorum, in principio creauit Deus, &c. cæteris prætulimus, tamquam primariam, & maximè literalem, etiam si alia non excludantur. Non potuit autem illud instans esse initium temporis, nisi in illo incepit tempus, quia est sermo de initio durationis; ergo necessariò asserendum est, tempus simul cù calo, & terra incepisse, ac proinde simul cum illis concreatum esse. Et ob hanc causam dixit Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 6. Mundum non esse factum in tempore (vtique quòd iam incepisset) sed cum tempore, nimirum simul cum mundo creato. Et in Imperfect. Gen. cap. 3. licet disputando procedat, semper supponit, quòd fit in temporis initio, & cum tempore incipere. Vnde fit, vt etiam è conuerso, tempus concreetur cù re, quæ in eius initio fit, & esse incipit. Idemque sentit lib. 5. Gen. ad liter. cap. 5. Et propter hæc rationem censent aliqui, omnino certum esse, tẽpus esse creatum simul cum cælo, & terra in hoc sensu, vt idem fuerit initium cæli, & temporis, quauis non eodem modo, quia idem momentum fuit initium intrinsecum cæli, & aliarum rerum permanentium, temporis autem, & motus solum extrinsecum.

Sed quia hoc in aliquo sensu potest esse certum, & in alio dubium, licet probabile, breuiter aduertendum est, aliud esse loqui de duratione præcisè, aliud de tempore in generali, aliud in particulari de tempore physico, quod in successione continua alicuius physici motus consistit, ac denique aliud est specialissimum tempus (vt sic dicam) seu per antonomasiam, quod in motu cæli collocatur. Deinde principium temporis dupliciter dici potest, scilicet, vel negatiuè per respectum ad antecedentia, vel positiuè respectu sequentium; priori modo dicitur principium, ante quod nihil præcessit, posteriori modo dicitur principium illud, quod non solum est ante aliud, sed etiã aliud post ipsum proximè sequitur.

Dico ergo primò, durationem aliquam non æternam fuisse aliquo modo concreatam cum Angelis, cælo, & terra, eamque fuisse principium omnis durationis creatæ, vel negatiuè, quia ante illam durationem nulla præcessit: vel positiuè, quia principium durationis, quod tunc fuit, immediate post, nostro intelligendi modo, fuit in ratione durationis consummatu. Hæc assertio est euidentis, si ex Metaphysica supponamus, durationem realem comitati omnem rem existentem, esseque illi intrinsecam, & in re ab ipsa existentia minimè distinctam, vt ex professo tractatum, & probatum est disp. 50. Metaph. sect. 1. & 2. Ibi enim ostendimus, durare, & existere solum differre connotatione quadam nostro intelligendi modo, quia existere dicitur res in primo momento, quo esse recipit; proprie verò durare non dicitur, donec intelligatur perseverare in existendo. Vnde in primo instanti productionis rei inuisibilis, & per primum sui esse dicitur res existere, proprie autem nondum durare dicitur, licet dici possit incepisse in duratione sua. Sic omnes res creatæ sunt in principio durationis suæ, earumque duratio cum illis cõcreata est. Et ita est manifesta, & euidentis prima pars assertionis.

3. Partis affirm. fundamentum.

4. Notatio pro decisione questionis.

5. Assertio triumbris.

Probatur 1. membrum.

6. Secunda verò ex fide certa est. Quia omnis duratio creata, etiam si sit ænum angelicum, vel duratio permanens rei corruptibilis, vel incorruptibilis, initium habuit saltem negatiuum, ita vt verissimè dici possit, hanc durationem nunc esse, vel incepisse, & antea non fuisse; ergo omnis duratio creata habuit initium, & secundum tale initium cum rebus in principio creatis concreata est. Antecedens patet, quia nulla duratio creata fuit æterna, vt secundum fidem supra probatum est; ergo necessariò incepit esse cum antea non esset, alioqui semper fuisset. Sed perturbare potest illud aduerbium *antea*, quod temporale est, & videtur connotare durationem præexistentem, quod repugnat; cum ante principium creationis rerum nulla duratio creata præcedere potuerit. Sed hoc nihil mouere debet, quia illud *antea* non dicit durationem realem præcedentem, sed imaginariam, vel (quod perinde est) realem, non quæ fuit, sed quæ esse potuisset. Vel etiam dici potest, illud *antea* connotare Dei æternitatè, quia res, cum creantur, ita durare incipiunt, vt in tota Dei æternitate vsque tunc non fuerint, nec illi coexistierint. Atque hoc durationis initium mundo concreatum sufficit ad veritatem dogmatis fidei, quòd res creatæ non fuerunt ab æterno, sed in aliquo initio temporis, id est, creatæ durationis, esse incepierunt.

7. Tertia verò pars assertionis de initio positio declaratur, quia cælum, & terra tale esse, talèque initium existendi per creationem acceperunt, vt ex vi illius in ipsomet esse permanere possent; ergo ex tunc durandi initium acceperunt. Item nostro modo intelligendi immediatè post illud primum instans creationis propriè durarunt, in eodem esse permanendo; ergo in illo initium suæ durationis, seu permanentiæ acceperunt. Atque ita hæc pars etiam in æno angelico, vel cælesti locum habet: nam licèt ipsum in se sit indiuisibile, eminenter habet permanentiam æquiualentem durationi diuisibili, ideoque nostro modo intelligendi ratione distinguimus initium eius ab esse eius perfectò, & conlunmato in esse durationis, & sic dicimus concreari cum ipsa re æterna secundum initium suum, permanere autem per eiusdem rei conseruationem, & sic in ratione durationis compleri, non quidem secundum rem, quæ tota simul incepit, sed secundum nostrum intelligendi modum.

8. Dico secundò. Aliquod initium tam negatiuum, quam positium proprii temporis concreatum esse cum substantiis in principio creatis, id est, in primo instanti creationis earum. Declaratur assertio: nam hoc differt inter tempus propriè sumptum, & durationem creatam, quod duratio etiam creata abstrahit à successione reali, & formali, potèstque esse indiuisibilis, virtute continens successione, ratione cuius concipi potest vt coexistens successioni imaginariæ, & habens aptitudinem ad existendum reali successioni. At verò tempus propriè significat durationem realem successione habentem. Vnde prior assertio propriè habet locum in duratione permanente, siue sit ænum, siue aliqua alia duratio, hæc verò ponitur de duratione successiua. Sic ergo certum est, non potuisse hanc durationem, seu tempus secundum proprium suum esse concreari in primo instanti creationis ipsius rebus creatis, vt conuincit prima ratio dubitandi in principio posita, quia in instanti nõ potest esse successio. Nihilominus tamen dicimus in assertionem, tempus aliquod secundum suum initium concreatum

esse. Quod vt probemus, distinguimus duplex tempus, vnum physicum, & conrinuum, aliud metaphysicum, seu intellectuale, & discretum. De priori dicemus in assertionem sequenti. Hæc autem assertio propriè de posteriori proponitur. Nam hoc tempus in actibus intellectus, & voluntatis positum est, quatenus in eis quædam successio, & ab vno in alium transitus inuenitur. Sed probabilissimum est actus intellectus, & voluntatis Angelorum simul cum ipsis incepisse; ergo in eis necessariò aliquod tempus incepit. Non potuit autem tunc incipere tale tempus quoad integram successione suam, quia successio non potest esse in instanti, nec Angelus creatus cum aliquo actu potuit pro eodem instanti ad alium actum transire: nihilominus tamen in illo puncto incepit intrinsecè realiter tale tempus, tam secundum respectum negatiuum, quia ante illud momentum nullum præcesserat instans talis temporis, quam secundum respectum positium, quia immediate post sequi potuit alius actus, & consequenter aliud instans illius temporis. Estque differentia inter hoc tempus, & physicum, quia non est continuum, sed discretum, & ideo ex indiuisibilibus durationibus componitur: ideoque potuit in illo primo creationis instanti dari intrinsecum initium talis temporis, quia tunc prima pars illius exitit. Et secundum hoc etiam tempus verificari potest dogma fidei, quòd omnia facta sunt in temporis initio, & consequenter quod aliquod initium proprii temporis rebus ipsis creatis concreati sit.

Dico tertid. Etiam de tempore existente in motu physico, & cælesti, probabili, ac vero sensu dici potest, incepisse cum rebus primò creatis, ac subinde cum illis concreatum fuisse. Hæc assertio dupliciter sustineri potest. Primò asserendo aliquem motum localem corporum in principio creatorum in illo primo instanti incepisse, eo modo, quo potest motus incipere in instanti, scilicet, extrinsecè, & per vicinum non esse. Et hunc modum difficile sustinere possunt, qui negant, cælos fuisse creatos in illo instanti: sic enim tunc non potuissent incipere motus cælestes, cum fuerit postea priùs creandum ipsum mobile. Si autem motus cæli tunc non cepit, frustra, & sine fundamento dicitur incepisse vel in terra, vel in alio elemento, vel in materia informi. Quauis enim id non fuerit impossibile, nihilominus ita esse factum nullo modo sciri potest, quia neque scriptum est, neque ratione aliqua ostendi potest. Quod etiam confirmari potest ex his, quæ circa illa verba, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, cap. 7. diximus, vbi ostendimus, licèt nomine *spiritus* significetur aer, nihilominus necessarium non esse, vt verbum *ferebatur* motum localem significet, quia de nullo motu naturali id verificari potest, præternaturalem autem fingere superuacuum est, quæ ratio in præsentem etiam locum habet. At verò supposita nostra sententia, quòd omnes cæli in illo primo instanti creati sunt, optima ratione defenditur, atque asseritur, motum primi mobilis à principio creationis incepisse, ac proinde etiam tempus. Prout sensit D. Thomas dicta q. 46. art. 3. ad 3. Quia ex parte motus nulla est repugnantia, quod in eodem instanti extrinsecè incipiat, in quo mobile incipit existere, vt per se notum est, nec etiam erat vlla difficultas ex parte primi mobilis in eo puncto iam creati cum tanta aptitudine ad motum circularem, quantum nunc habet, & eandem habuit Angelus motor illius cæli ab eodem instanti.

Denique

Denique talis motus vel est naturalis illi cælo secundum peculiarem eius naturam, vt aliqui volunt; vel saltem est consentaneus vniuersali naturæ, & ordini totius mundi, quia cum tempus illius motus sit vniuersalis, & prima mensura singulorum dierum, conueniens fuit, vt cum aliis rebus primis simul inciperet, eo modo, quo potuit. Ergo multum credibile est, motum cæli, ac subinde tempus extunc incepisse. Et ex his, quæ de lucis effectione, & primi diei opere dicemus, hoc amplius confirmabitur. Quid autem de moribus aliorum cælorum dicendum sit, postea videbimus.

10. Quia verò, licèt probabile sit, motum primi mobilis immediatè post primum instans creationis factum esse, tamen id certum non est, vt libro sequenti capite 2. attingam, addendum censeo, etiam si non continuò, seu immediatè post factus fuisset ille motus, nihilominus verè dici posse, cælum, & terram, seu mundum factum esse in temporis initio, seu cum principio temporis, aut etiam cum tempore. Primam partem tradit D. Thomas dicta q. 66. art. 4. ad 3. dicit tamen, licèt in eo casu tempus non esset in motu firmamenti, seu primi mobilis, necessarium esse, vt in alio motu existeret. Quod est quidem verum, si supponatur aliquod tempus successiuum realiter fuisse ante motum cæli. Nos verò dicimus, etiam sine hac suppositione posse initium temporis esse coæquatum creationi cæli, & terræ. Quod ita breuiter declaro: nam in illo instanti, in quo cælum factum est, talem locum acquisiuit per quandam momentaneam actionem productiuam talis vbi, quæ licèt facta fuerit consequenter ad creationem substantiæ cæli, nihilominus in re distincta erat ab illa, ad eum modum, quo vbi distinguitur à corpore locato. In illa ergo comproductione vbi cælestis fuit indiuisibile quoddam instans, quod de se sufficiens principium temporis erat, tum negatiue per respectum ad anteriora, quia ante illud instans nullum tale præcesserat; tum etiam posituè respectu futurorum saltem de se, & secundum aptitudinè. Quia rale fuit illud instans, vt immediatè post illud posset sequi tempus verè, & reale per amissionè illius primi vbi, & continuam aliorum acquisitionè per motum immediatè post subsequenter. Nam hic motus esto de facto non fuerit, semper possibilis fuit, & hoc satis est, vt illud primum instans dicatur esse principium temporis, vtique quod fuit, vel esse potuisset; nam ratio principij non semper dicitur actum, sed aliquando etiam aptitudinem. Quocirca licèt ponamus ita fuisse productum mundum in illo instanti, vt in nulla creatura facta fuerit mutatio, vel successio realis per aliquam moram, nihilominus illa mora de se esset mensurabilis tempore, sicut nunc quies vnus corporis per motum alterius corporis mensuratur. Et quauis in re non esset talis mensura, secundum nostram cogitationem potest apprehendi vt possibilis, & dicitur imaginaria successio, & secundum illam posset mundus, aut cælum quantumcunque quiescens dici magis, aut minus durasse, & quiescisse in tali loco, ex quo in illo creatum est. Ergo hoc satis est, vt & mundus dicatur creatus in temporis initio, & initium temporis saltem extrinsecum, & indiuisibile fuisse concreatum mundo informi.

11. Et per hæc satisfactum est rationibus dubitandi in principio positis. Ad primam enim fatemur, tempus, vt est ens reale successiuum, Franc. Suarez, de opere sex dierum.

A non esse factum omnino simul cum cælo, & terra, nihilominus tamen ratione sui initij dici concreatum illis. Et de facto etiam semper, & immediatè post illud primum instans illis coexistisse. Eademque responsio in secunda ratione peculiari difficultas, de creatione lucis, responder D. Thomas dicta q. 66. art. 4. ad 2. quòd sicut mundus prius fuit informis, quam plenè formatus, ita potuit esse, & tempus, quod perinde est, ac si diceret, etiam si in principio sol non esset, vel non luceret, potuisse moueri primum mobile, & in eo esse tempus informe ex defectu lucis, quod verissimum quidem est, de possibili loquendo. Quando verò, & quomodo & ipsa lux, & diuisio eius à tenebris facta fuerit, in principio libri sequentis dicemus.

C A P V T X.

Vtrum omnia corpora, etiam mixta, totaque vniuersi dispositio in eodem momento simul cum cælis, & elementis facta sint.

Priusquam ad opera singulorum dierum applicanda veniamus, operæpretium est generatim exponere, quales illi dies fuerint, & quomodo à nobis concipiendi, & declarandi sint. Hoc autem potissimè pendet ex alia questione, nimirum, an omnia opera, quæ in illis diebus facta narrantur, verè fuerint per temporalem successione effecta, vel omnia simul: vel eodem die facta fuerint, & propter aliquod mysterium & figuram ita narrentur, ac si diuersis diebus essent facta. Ratio dubitandi est. Primò, quia Eccli. 18. dicitur, *Qui vixit in æterno, creauit omnia simul*. Dicens autem omnia, nihil exceptit; ergo non tantum corpora simplicia, sed etiam mixta fuerunt simul in principio facta, & consequenter etiam terra fuit discooperata aquis in eodem instanti, alioqui nec ad generationem, nec ad habitationem mistorum apta fuisset, eademque ratione cætera, quæ diuersis diebus facta narrantur, in primo creationis momento facta sunt; fuit ergo mundus creatus in eadem dispositione, & pulchritudine, ac corporum ordinata distinctione, in qua nunc est. Secundò non est hæc sententia aliena ab illo principio Genesis, in quo dicitur, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, quia consuetum est in Scriptura, vt nomine cæli, & terræ vniuersum vt constans ex omnibus rebus significetur, vt statim in 2. Gen. dicitur, *Igitur perfecti sunt cæli, & terra*. Exod. 31. *Sex diebus fecit Deus cælum, & terram*, vbi cælus, & terra, quæ in principio creata dicuntur, sex totidiebus dicuntur facta, & ad Hebr. 1. & Psal. 101. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli*, & Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cæli, & terra*. Vnde meritò dixit Chrysof. homil. 3. in Gen. Moysen in illis primis verbis quasi in summa omnium rerum creationem, ac productionem comprehendisse. Ergo si verbum illud, *in principio*, significat (vt sæpe posuimus) primum instans existentie creaturarum, affirmavit Moyses in illis verbis, totam machinam mundi cum omnibus rebus in eo existentibus simul creatam fuisse.

Tertid argumentor ex aliquibus operibus variis diebus assignatis, in quibus clarius esse videtur, non potuisse à prima rerum creatione sciungi, vnde fieri potest argumentum ad reliqua, licèt diuersis diebus facta narrentur. Antecedens

Probatur secundum.

Obiectio quædam remouetur.

Probatur 3. membrum.

2. Assertio eiusque sensus exponitur.

De tempore discreto procedit, ac probatur prædicta assertio.

Quo pacto sustineatur secundum auctorem.

Prima via sustinendi positum assertionem difficultis quidem iuxta negatæ creatas fuisse cælos in 1. instanti.

Facilis autè iuxta id asseruante.

Ad 2. ratio nem.

Partis asseru. ratio prima.

Ratio 2.

3. Ratio.

cedens patet in primis ex creatione lucis, quæ primo die dicitur facta, & de firmamento facta secundo die, & de sole, luna, & stellis quarto die factis, Nam hæc omnia nõ potuerunt non fieri simul cū cælis in eodem creationis principio, sine miraculo, quod admittendū nõ est in hoc opere creationis, vt sæpe cū Augustino, & D. Thoma dixi. Antecedens probatur, quia natura vnusculiusque rei postulat, vt integra fiat, & cū omnibus partibus, quas forma eius requirit, & cum omnibus proprietatibus, quæ eandem formam naturaliter cõsequuntur. Ergo si cæli facti sunt à principio, tunc factum fuit firmamentum, id est, octauum cælum cum omnibus suis stellis, quæ sunt veluti partes principales integrantes, & ornantes ipsum: facti etiam sunt alij cæli inferiores cum suis planetis, atque aded cum sole, & luna; & consequenter etiam facta est lux Solis, quia est proprietas naturaliter dimanans ab illius astri forma; ergo omnia illa, quæ primo, secundo, & quarto die facta narrantur, in principio simul facta sunt. Et sub nomine cæli tunc facti comprehenduntur, quia non est putandum fecisse Deum cælum mutilum, aut monstruosum, sed in suo statu perfectissimum. Et confirmatur, quia opera Dei perfecta sunt, & ea maximè quæ ipse solus vt proprius auctor facit. Et ideo credimus fecisse Angelos perfectos in suis potentiis, virtutibus, & actibus; & similiter creasse primum hominem in perfecta ætate, statura, membris, potentiis, &c. Ergo idem est dicendum de cælis, & consequenter de cæteris rebus.

Confirm.

3. Ratio.

Vnde tandem argumentor quartò, quia nulla ratio conueniens reddi potest, cur voluerit Deus per temporalem successione mundum ornare, ac perficere, cum facillimè potuerit in vno momento omnia perficere, & hoc ipsum potentiam, & sapientiam eius magis ostēdere videatur, quod ipse in operibus suis præcipuè intendit. Vnde quod de singulis rerum speciebus diximus, de toto vniuerso vt vnum quoddam totum inregum, ac perfectum est, dici potest; ad illius autem perfectionē nõ minus pertinent mista, quàm elementa; ergo vndique perfectum Deus illud creauit, & in illa dispositione, & ordine, ac rerum multitudine, quam ad suam integritatem, & perfectionem requirit, ergo nulla fuit in illo opere perficiendo mora, vel successio, sed in illo etiam verum est, quod *Dauter. 4.* dicitur, *Dei perfecta sunt opera.*

4. D. Aug.

predicam partem affr. aliquando amplexus est, nõ tamè constanter.

Propter hæc, vel similia D. Augustinus in hac sententia fuisse videtur, vt totus hic mundus, vt cælis, elementis, & mistis constat, simul in principio fuerit creatus: & conseqüenter quoddam aqua, terra, cæteraque elementa in ea dispositione facta fuerint, quæ ad vsum, generationem, & conseruationem mistotum necessaria sunt. Ita sentit in toto lib. 1. *Gen. ad liter.* ideoque in cap. 15. ait, inforinitatem materiæ, seu elementorum, quæcunque illa sit, non duratione, sed naturæ ordine præcessisse; ac proinde non fuisse in re ipsa tenebras in illo principio, sed quantum est ex parte abyssi de se tenebrosam esse, nisi Deus lucem fecisset, quæ orbem illuminaret; & similiter in nullo tempore, vel momento fuisse terram aquis coopertam, sed ex se eam dispositionem habituram fuisse, nisi Deus creando aquas, eas in certo, ac separato loco congregasset, & sic de cæteris. Eandem sententiam profequitur Augustinus lib. 4. *Gen. ad liter. cap. 3.* & sequentibus. Quamuis in aliis locis libri 5. & 6. de *Genesi* aliter de mistis loqui videatur, vt postea videbimus.

A De locis autem elementorum, & de dispositione mundi, prout nunc est, sine dubio sentit in primo instanti ita fuisse creatum. Quomodo autem sex dies explicare conatus fuerit, postea videbimus.

Hæc verò opinio, quod omnia simul creata sint, & quod primi sex dies per aliquam metaphoram sint interpretandi, initium habuit à Philone Iudæo, qui lib. 1. *Allegor.* in principio dixit, *rusticana simplicitatis esse putare, sex diebus, aut vti que certo tempore mundum esse conditum.* Vnde infra subiungit: *Ergo cum audis: Compluit sexto die opera, intelligere nõ debes de diebus aliquot, sed de senario perfecto numero.* Et hunc imitatus est Clemens Alexandr. lib. 6. *stromat.* §. 8. qui est vltimus. Citat etiam Ascanius pro hac sententia Procopij Græcum auctorem in *Gen.* dicentem, Moysen descripsisse mundi opificium sex dierum distinctione, quia ob imbecillitatem intellectus nostri tantam rerum varietatem, & multitudinem, earumque ordinem aliter concipere nequiuissimus. Citat etiam Hilarius lib. 12. de *Trinit.* circa finem, ab illis verbis: *Perpetua, & æterna rerum creandarum est præparatio, neque partibus cogitationum vniuersitatis huius corpus affectum est, &c.* Veruntamen si Hilarius attentè legatur, licet dicat, præparationem rerum omnium fuisse simul cõternam Deo, de creatione nihilominus, & dispositione mundi in tempore facta non dicit, quoad omnia fuisse simul, sed solum quoad cæli & elementorum creationē, vt paulo post referam. Allegatur etiam pro eadem sententia Origenes 4. *Periar. cap. 2.* quia ibi primum caput *Gen.*, & alia prætermissio historia sensu, per tropum exponit; sed ibi non adhibet exemplum in illis sex diebus. Et *homil. 1. in Gen.* inter opera illorum dierum successionem admittit. Denique Scholastici propter auctoritatem Augustini non omnino hanc sententiam reiiciunt, sed disputando illam defendunt, licet contrariam vt communem Patrum præferre videantur, vt videre licet in D. Thoma 1. p. q. 66. & sequentibus, præsertim verò q. 74. & q. 4. de *Potent. art. 1. & 2.* & Alens. 2. p. q. 44. *mém. 3.* & q. 46. per totam, & Albert. Mag. in 2. d. 12. *art. 1.* vbi in opinionem Augustini magis inclinat, eamque latius defendit in summa de quatuor coæquariis. Consentunt etiam Eugubini. & Caiet. in *Gen.* & refertur etiam Cano, de quorum sententia in cap. 12. dicemus. Veruntamen nec Augustinus illam sententiam constanter asseruit, nec nos possumus à communi sententia Patrum, quæ historica narrationi *Genesis* valde consentanea est, in hac parte recedere.

A Philone Iudæo prius tradita sit.

Philonem imitatus est Clem. Alexand. Alij verò nonnulli immorid citantur ab Ascanio.

Quo pacto D. Thom. Alens. Albert. & alij Scholastici August. defendant.

Dico ergo primò. Non omnia, quæ in primo capite *Genesis* sex diebus facta narrantur, simul in principio creationis cæli, & terræ facta sunt. Hæc est communis sententia sanctorum Patrum præter Augustinum, vt D. Thomas supra fatetur, & constat ex Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, Beda, Strabone, & aliis in *Gen.* & bene Rupert. ibi lib. 1. c. 37. & communiter ibi expositores. Quam Hilarius dicto lib. 12. de *Trinit.* his verbis mihi expressisse videtur. *Tamen si habeat dispersionem sui secundum Moysen firmamenti solidatio, arida nudatio, maris congregatio, astrorum constitutio, aquarum, terræque in ciciendis ex se animantibus generatio, non tamen cæli, terra cæterorumque elementorum creatio leui siletem momento operationis discernitur.* Vbi in solo opere creationis similitatem agnoscit, cætera verò opera eo modo, quo narrantur, censet fuisse disposita. Denique etiam Scholastici cum Magistro in 2. d. 12. hanc partem magis approbant. Et probatur ex litera *Genesis* quæ,

quæ, vt sæpe dixi, historica est, & non debet à proprio, & simplici sensu flecti sine grauissima causa. Primò ergo expendo illa verba, *Et tenebra erant super faciem abyssi,* coniungendo sequentia: *Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem à tenebris.* Nam tenebræ, & lux non sunt simul in eodem loco, seu corpore; ergo prius fuerunt tenebræ, & postea successit lux; fuit ergo ibi realis successio, & non sunt omnia facta simul. Quod quidem argumentum efficax est, habet tamen difficultatem dependentem ab expositione illius lucis, quæ primo die facta est, quam lib. sequenti cap. 1. tractaturi sumus, & ideo nunc his verbis non omnino innotet. Secundò in opere tertij diei pondero verba illa: *Congregentur aqua, quæ sub calo sunt, in locum vnum, & apparuit arida;* nam in illis aperte supponitur, terram prius non apparuisse, quia erat aquis cooperta, postea verò apparuisse, congregatis aquis in locum vnum; ergo necessariò fuit successio prioris, & posterioris secundum realem durationem, quia non potuit in eodem instanti esse aquis cooperta, & pro eodem instanti apparere. Imò ipsa congregatio aquarum non videtur facta sine motu, vt patet ex vi illorum verborum, *congregentur aqua, &c.* non fuerunt ergo creata terra, & aqua in eodem situ, & dispositione in quo nunc sunt, sed prius aqua cooperiebat terram, & postea separatim coacta est in locum vnum. Tertio in eodem die prius apparuit terra vacua, sicut sub aquis creata fuerat, & postea plâris, & herbis virentibus ornata est. Eandemque vim habent verba quinta diei de productione piscium, & volatiliũ; & verba sexta diei de productione aliorum animalium terrestrium, ac tandè de productione hominis. Nam in eis tã clarè ostenditur, res illas successiuè factas esse, & quasdam prius fuisse sine aliis, postea verò posteriores additas esse prioribus, vt negari id non possit, nisi magnam vim litera inferendo.

Probatur primò.

Secundò.

Tertiò.

7. Probatur 4.

Minoris propositionis prima probatio.

5. Probatio.

Quartò specialiter argumentor, quia si reliquæ species rerum omnium simul in primo creationis momento factæ fuissent, etiam homo fuisset in illo principio creatus; consequens dici non potest; ergo nec reliqua. Sequela videtur manifesta, quia eodem modo Scriptura loquitur de hominibus, & aliorum viuentium productione, & ita Caietanus, & Eugubinus id admittunt. Probatur autem minor primò ex cap. 2. *Gen.* vbi postquam dictum fuit, fecisse Deum omne virentium agri, & omnem herbam terræ, subditur: *Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat, qui operaretur terram;* ergo prius fuit terra, quam esset homo, qui operaretur eam. Item quando Deus fecit germinare terram, nondum erat homo; non est ergo à principio creatus. Denique sicut dicitur: *Non enim pluerat Deus,* ita dicitur: *homo non erat;* at prius dictum est propriè, & simpliciter sicut verba sonant; ergo & posteriorus; ergo sicut aliquando fuit terra quando nondum pluerat Deus, ita aliquando fuit terra, quando non erat homo creatus. Secundò ibidem additur: *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ;* ergo illa materia, ex qua formatum est hominis corpus, prius fuit sub forma terræ, imò & lutis, seu limi terræ, quam in corpus hominis formaretur; ergo non potuit homo à principio simul cum terra creati. Idem argumentum de cæteris animalibus fieri potest ex illis verbis eiusdem capituli secundum: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cineribus animantibus terræ;* non enim potuerunt de humo formari animalia, nisi ante illa humus extitisset. *Franc. Suarez de opere sex dierum.*

set. Imò ex prioribus verbis de homine dictis colligi potest, formationem, & dispositionem, seu organizationem corporis Adæ ex limo terræ, non lubitò, & in momento, sed per aliquam moram, & successionem esse factam, & probabiliter credunt Theologi, Angelos aliquod ministerium in illa formatione corporis adhibuisse. Denique ipsa verba distincta formadi corpus, & inspirandi animam, satis indicant, non fuisse hominem productum per modum creationis ex nihilo, sed per modum generationis ex præiacente materia, & inductione formæ, quæ sola per propriam creationem tunc facta est. Quæ omnia in sequentibus latius expendenda sunt, & explicanda. Tertio additur in eodem capite: *Plantauerat autè Deus basis paradysum voluptatis à principio, in quo posuit hominè.* Et infra: *Tulit ergo Deus hominem, & posuit illum in paradysu.* Ex quibus verbis etiam colligitur, Deum prius tempore creasse, seu plantasse paradysum, quam hominem creauerit; plantatio autem paradisi ad opera illorum sex dierum pertinet, quando autem facta sit, infra in lib. 3. huius tractatus dicitur. Quartò si homo esset creatus simul cum celo, & terra, etiam Eva tunc esset creata, quia eodem modo dicitur *Gen. 1.* de die sexto: *Et creauit Deus hominem, masculum, & feminam creauit eos;* consequens autem est falsum, vt ex cap. 2. aperte probatur, quia dicitur prius: *Adâ non inueniebatur similis,* & ideo dixisse Deum; *Nõ est bonum, hominè esse solum,* & immisisse soporem in Adâ, vt ex costa eius Euam formaret. Quæ omnia euidenter ostendunt, prius tempore fuisse Adamum creatum, quam Euam. Ergo non omnia opera facta in illis sex diebus simul facta sunt, quod ex dicendis cap. 12. contra Caietanum, magis confirmabitur.

Tertia pro. batio.

Quarta.

Vnde dico secundò, in instanti creationis nihil esse simul factum præter cælos, & elementa cum locis, & proprietatibus suis, vt Angelos mittam, quos sub cælis semper comprehendo. Pars affirmans huius exclusiue assertionis in præcedentibus capitulis satis probata est. Altera verò negatiua pars probatur ex proximè dictis, quia non est maior ratio de opere vnus, vel alterius diei, quàm omnium, sed ostensum est, non omnia opera sex diebus facta, fuisse simul vel inter se, vel cum celo, & terra facta; ergo eadem ratione dicendum est, nullum illorum fuisse simul tempore factum cum cælis, & elementis; ergo hæc tantum fuerunt simul creata. Atque ita probatur optimè assertio ex contextu primi capituli *Genesis*, quia hæc narratur facta per successionem sex dierum, & ostensum est, in illis diebus necessariò admittendam esse realem, ac temporalem successionem, non tantum inter diuersos dies, sed etiam in vno, & eodem die, quia in sexto, v.g. prius factus est Adâ, quàm Eva; ergo eadem ratione omnes illi dies habuerunt inter se realem successionem, ideoque opera in eis facta non fuerunt simul cum celo, & terra existentia. Ratio autem, seu congruentia reddi potest primò, quia cæli, & elementa sunt corpora simplicia per se primò pertinentia ad constitutionem vniuersi, & ideo voluit Deus illa creare prius, quàm cætera. Omnia enim opera cæterorum dierum vel ad productionem mistorum, vel ad accidentales tantum mutationes præexistentium corporum pertinent, vt infra explicabimus, & ideo prius simplicia corpora quàm cætera facta sunt. Accedit, quod solis simplicibus corporibus quasi connaturalis est, vt per propriam creationem ex nihilo fiant, quia vnum, per se loquendo, non est materia alterius, & ideo

8. Assertio tripartita.

2. Pars vnde constat. 1. Quoque ostenditur à paritate rationis.

Item ex contextu Gen.

Tandem ex congruentia.

Confirmatio.

ideo quodlibet illorum, & omnia simul ex nihilo facta sunt. At verò mistis connaturale est fieri ex simplicibus, eorumque mixture, & ideo non ita sunt simul cum simplicibus facta.

9. Corollarium 1. pro 2. parte assertionis ostendenda, quoad loca corporum simplicium.

De calo empyreo.

De caligine calis, quae per se habetur primo.

Probatum secundo.

10. Proximè secundi argumenti consequentia multipliciter ostenditur, quod scilicet, singuli cali creati sunt in suis locis.

Ut autem vltimam partem assertionis probemus, de locis nimirum & proprietatibus caelorum & elementorum, ex dictis inferimus primò, in puncto creationis caelum, & terram, cæteraque simplicia corpora in propriis locis sèssibilibus connaturali ordine fuisse collocata. Et quidem de cælis manifestum videtur, in eisdem locis adæquatis fuisse creata, in quibus vsque hodie permanent. Et primò de cælo empyreo patet, quia nunquam est localiter motum postquam factum est, vt supra ex omnium sententia diximus, & ex fine, propter quem caelum illud creatum est, probauimus: nunquam ergo acquisiuit vbi per motum per se tendentem ad illud; habet ergo illud concreatum, ac semper idem, & perpetuo conferuandum. De cæteris autem cælis simili ferè modo probari potest, quia postquam creata sunt, nunquam fuerunt moti localiter motu recto; ergo semper in eodem loco adæquato, in quo creati sunt, permanent, quia per motum circulare adæquatus locus non mutatur totaliter, sed tantum per singulas partes; ergo creati sunt cæli in eodem ordine situum, in quo nunc sunt. Deinde explicatur, quia omnia, & singula corpora cælestia creata sunt in ea magnitudine, quantitate & intrinseca dispositione raritatis, aut densitatis, vel figura, quam nunc habent; ergo etiam singula creata sunt in illis adæquatis locis, & sitibus, in quibus vsque hodie permanent. Antecedens probatur, quia corpora illa cum incorruptibilia sunt, alterationem corruptiuam non recipiunt, & ideo sicut minui non possunt, ita nec augeri, nec rarefieri, aut condensari, quia hæ mutationes sine alteratione ad corruptionem tendente non fiunt; neque etiam sine aliquo motu, qui sursum, vel deorsum tendat, qui etiã motus à natura illorum corporum alienus est. Permanent ergo in eadem magnitudine, & locali extensione.

Prior verò consequentia probatur, quia nullum ex cælis creatis sub empyreo potuit vnquam adæquatè replere alium locum præter illum, quem nunc occupat; ergo vnquodque ibi creatum est, vbi vsque hodie permanet, & consequenter omnia eundem ordinem situum à principio concreatum habuerunt, quem nunc habent. Consequentia est clara, & antecedens patet facile discurrendo per singulos caelos, quia nullum caelum habet superficiem conuexam æqualis magnitudinis cum superficie concava cæli empyrei, nisi primum mobile, seu crystallinum caelum; ergo nullum aliud potuit proximè sub cælo empyreo in primo instanti creationis collocari. Eademque ratio est de cælo stellato respectu primi mobilis, & de Saturno respectu cæli stellati, & sic consequenter de cæteris vsque ad lunam; ergo simul ac creati sunt, illum ordinem situum, & locorum habuerunt. Denique magna coniectura est, hunc ordinem esse connaturalem illis, vel secundum propriam vniuersalem naturam, & perfectionem, vel secundum ordinem naturæ vniuersalis in ordine ad bonum vniuersi regimen; ergo oportuit vnquodque caelorum habere sibi concreatum suum proprium vbi, vel quia illud exigit vniuersalisque natura, & per se est rationi consentaneum, vt corpora illa in dispositione maximè connaturali creata fuerint: vel quia nõ poterant post creationem situum & locorum ordinem per proprias mutationes accidentales secundum se tota mutare, vt ex-

plicatum est, & ideo in ordine ad bonum vniuersi in conuenienti situ à principio creati debuerunt. Dico autem semper, secundum se tota, vel quid simile, quia secundum partes variant situs, & aspectus, seu distantiam, & propinquitatem inter se, quia hæc variatio per circulare motum fieri potest. Hæc tamen varietas non potuit cum ipsis corporibus intrinsecè incipere, seu creari, sed ad summum extrinsecè, vt in superiori capite probatum est. Et ideo necessarium fuit, vt in puncto creationis etiam secundum omnes partes certum, & determinatum situm habuerint, quem Deus nouit, & quem perpetuo retinerent nisi circulariter mota fuissent, vt etiam in superioribus in c. 2. tractando de æternitate mundi declaratum est.

Deinde probanda est, & declaranda assertio in elementis, ex quibus certum est, terram in principio fuisse creatam in infimo loco, & sub omnibus elementis, tum quia hic situs & ipsi secundum propriam naturam est consentaneus, & ordini etiam vniuersi est accommodatus. Et ideo in Scriptura solet terra quasi fundamentum totius mundi proponi, iuxta illud Psalm. 102. *Iniitio tu Domine terram fundasti, & operamamur tuarum stent cali.* Quia nimirum supra illud fundamentum veluti totius orbis moles descendit, cum ipsa infra se nullum fundamentum habeat. Propter quod interrogat Dominus Iob 38. *Super quo bases terre solidata sunt?* Respondet autem Iob cap. 26. quod *Deus appendit terram super nihilum*, quia in loco infimo posuit illam non in re altera iunxam, sed sola sua grauitate ad centrum idem tendente consolidata, & fundata, sicut Psalm. etiam 103. dixit David: *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in saculum saculi.* Vbi Theodoret. ait: *Cum ipsam super seipsam fabricasset, dedit ipsi, vt nunquam moueatur.* Vnde Psalm. etiam 118. dicitur: *Fundasti terram, & permunet, & Prouerb. 8. Quando appendebat fundamenta terra, cum eo erant cuncta componens.*

Deinde fuit vniuersa terra aquis circumdata, & vndique cooperta, quia etiam aquis naturale est secundum propriam speciem, ac perfectionem conditionem vsque ad terram descendere, & supra illam consistere, vt satis experientia, & Philosophia docent. Quod autem in hoc etiam Deus in prima horum elementorum conditione naturæ ordinem seruauerit, præterquam quod per se congruum est, ac verisimile, ex verbis illis: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebre erant super faciem abyssi*, vt supra illa explicauimus, satis colligitur. Et declarari videtur Psalm. 103. vbi post illa verba: *Fundasti terram super stabilitatem suam*, subiungitur, *abyssus, sicut vestimentum, amictus eius, id est, vt vertit Theodotion, abyssum sicut indumentum induisti ipsam.* Est autem abyssus aquarum profunditas, qua dicitur fuisse terra in principio vestita, quia vndique aquis erat cooperta. Sicque dixit Chrysostom. homil. 4. in Gen. *Terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & causam apposuit, quia à tenebris, & aquis obtegebatur.* Omnia enim erant aqua, & tenebra, & nihil præterea, vtique supra terram. De aère verò circumdante aquas, satis in superioribus dictum est. De igne verò per naturalem consecutionem id colligimus, licet non sit expressum, vt in superioribus tactum est. Nam quod Rabbi Moyses per tenebras intellexit significari ignem in verbis illis, *Et tenebrae erant super faciem abyssi*, vt refert D. Thomas 1. p. q. 66. art. 1. ad 2. verisimile non est, quia euidenter significant caentiam lucis, nam ideo additur fecisse Deum lucem, & lucem à tene-

11. De elementis in terra.

12. De aqua.

De aère, & igne.

13. Corollarium 2. pro eadem 2. parte assertionis ostendenda, quoad proprietates corporum simplicium, quæ est recondita.

14. De elementis.

15. Procepius negasse refertur rotunditatem cæli. Vide alios apud Comment. vbi n. 2. de cælo, c. 4. p. 1. art. 2.

à tenebris distinxisse, & ita omnes Patres intellexerunt.

Secundò colligimus ex dictis, caelos, & elementa fuisse à principio creata rotunda, seu sphaerica figura, quæ cum illis concreata est. Probatum facile incipiendo à nono caelo, quod est primum mobile, quia certum est, nunc esse sphaericum tam ex parte superficiei conuexæ, quam concavæ, quia circulari motu velocissimo & quotidiana cõuersione mouetur, quod esse nõ posset, nisi esset sphaericum ex vtraque parte, vt per se notum est; ergo eiusdem figuræ fuit à primo instanti creationis suæ. Probatum consequentia, tum quia in ea dispositione intrinseca, in qua fuit à principio creatum, semper permanet, vt probatum est; tum etiã quia immediatè post primum instans creationis coepit moueri circulariter, vt est verisimilius, vel saltem moueri potuit, vt omnes pro comperto habent. Atque hæc ratio cum proportionem applicari potest ad cæteros inferiores caelos: nam octaua sphaera eadem ratione circularis est quoad superficiem conuexam, tum vt superior sphaera possit circa illam circulariter moueri sine impedimento, tum vt possit concavam superficiem nona sphaera adæquata, & nullo interiecto vacuo, replere. Eademque rationes in omnibus subsequentiibus calis cogunt, & consequenter etiam de elementis procedere possunt.

Et vltèrius potest ratio reddi, quia hic modus figuræ, & situs est connaturalis elementis secundum se spectatis; ergo illum in principio habere debuerunt, quando nondum erant mista, propter quæ à naturali dispositione immutarentur. Consequentia per se clara videtur. Antecedens autem iuxta Aristotelis discursum facile probatur, incipiendo à terra, quia omnes partes eius, quantum possunt, in centrum inclinantur, & quasi grauitant in illud, ideoque sicut inde sequitur, vt terra sua grauitate solidetur, & quasi comprimat, vt vndique centro appropinquet, & quantum potest (sicut ex verbis Iob supra dicebamus) ita ex eodem principio prouenit, vt tota terra suæ naturæ relicta rotundetur, & circularis fiat: cum hæc ergo figura creata est. Et consequenter eandem habuit aqua illam circundans quoad suam superficiem concavam, debet enim locus accomodari locato: & consequenter etiam in superficie conuexa aqua fuit sphaerica figuræ, quia etiam partes eius grauitant ad centrum, quantum supra terram possunt. Et eadem est ratio de aère, & igne: nam & ignis ascendit vsque ad lunam, quantum potest, & ideo ex parte superficiei conuexæ adæquatè replet concauitatem lunæ, & ex altera parte superficiei concavæ cum eadem proportionem aquæ accedit, vel manet distans secundum omnem partem, lineam, & punctum, ideoque rotundæ est figuræ in superficie concava. Et hanc replet adæquatè aër ex ea parte, & ex altera ipse repletur ab aqua, seu continet aquam, & ita fuerunt à principio; ergo circularis figura toti orbi à principio concreata fuit.

At verò contra hanc sententiam referri solet Procopius in Gen. negans caelum esse sphaericæ figuræ. Veruntamen non est præsentis instituti de figura cæli ex professo disputare, id enim agitur in Philosophia, solum obiter id attigimus, vt situm, compositionem, & ordinem, quem mundus in principio habuit, explicarem, quia declaratio sex dierum, & operum eorum hinc pendet. Et præterea Procopium legere non potui, vt de eius sententia iudicium ferrem. Si

tamen ea fuit, quæ refertur, nullum video illius probabile fundamentum, quia nec in Scriptura inuenitur, aut antiqua Patrum traditione, vel doctrina, nec etiam occurrit probabilis ratio, qua id suaderi possit. Nam coniectura, quam aliqui faciunt ex aquis supra caelum existentibus, quod non possent supra caelum subsistere, si sphaericam superficiem conuexam, & non planam haberet: hæc (inquam) coniectura parui momenti est, quia vel supra caelum stellatum non sunt aquæ elementares, & propria; vel si sunt, non sunt fluidæ, sed solidæ in modum crystalli; vel certè licet essent liquidæ, non fluerent, quia non haberent, quod fluerent, aut ab intrinseco mouerentur, cum propter cæli soliditatem, & impartibilitatem descendere non possent, vt infra latius dicturi sumus. E contrario verò si caelum stellatum non haberet superficiem conuexam circulaarem, ineptum esset ad perpetuum circulaarem motum, vt declaratum est. Prædictus verò auctor, consequenter dixisse fertur, corpora cælestia secundum se tota non moueri circulariter, præsertim caelum stellatum, quod firmamentum vocari putatur propter stabilitatem, & immutabilitatem. Sed hæc absurda sunt, & improbabilia, vt in operibus secundæ, & quartæ die expendimus.

Solum ergo de superficie conuexa cæli empyrei incertum nobis esse potest, an omnino sphaerica sit, vel planicium habeat: ibi enim figura sphaerica non est necessaria propter motum, cum caelum illud non moueatur, & alioqui figura plana ad habitationem beatorum corporum magis accommodata videatur. Nihilominus cum Scriptura vel Patres nihil speciale de illo caelo in hac parte doceant, non est recedendum in illa à philosophica sententia; quia si ex inferiori parte corpus illud vltimam superficiem concavam habet perfectè sphaericam, optima proportio inter partes eiusdem corporis postulat, vt ex omni parte eandem habeat profunditatem, & partium extremarum distantiam omnino æqualem, alioqui nec conueniens proportio, nec optima figura in tali corpore inueniri possent: ad seruandam autem illam proportionem necessarium est, vt vltima superficies conuexa sphaerica sit, sicut est concava vt facile cuiusque consideranti patebit. Nec propter corpora beatorum necessaria est plana superficies supra empyreum caelum, quia corpora gloriosa non grauitant inferius, ideoque non indigent plano corpore, cui innitantur, nec etiam in sola conuexa superficie cæli empyrei necessariò existant, sed æquè poterunt intra ipsum, vel supra ipsum, non contingendo illud prout voluerint, existere: Adde etiam, si ponenda esset planicies supra caelos omnes, potius cogitanda esse in corpore peculiari distincto à cælis sphaericis, quod superficiem conuexam supremi cæli in solo puncto contingat; tunc autem non esset admodum necessarium caelum empyreum rotundum, & à primo mobili distinctum; quia illud caelum planum posset ipsum caelum mobile contingere, & nihilominus immotum manere; quanuis etiam non repugnet dari caelum empyreum rotundum habens supra se planum illud. Sed de his, quæ oculus non vidit, nec reuelata sunt nobis, nihil nouum temere affirmare licet.

Tertiò colligimus caelos, & elementa in primo instanti creationis omnes & solas illas proprietates habuisse in primo instanti concreatas, quæ ita sunt ipsis connaturales, vt vel ab intrin-

Relictur imman prædicta opinatio.

16. Cali empyrei figura minus certa.

Relictur imman ponitur rotunda.

17. Corollarium 3. bipartitum de aliis eorum.

porum simplicium proprietatibus.

Probatu prior pars.

seca natura, & essentia dimanant, vel ita sint illis necessaria, vt absque illis monstrata, & in sua propria natura imperfecta, existerent. Hoc corollarium est valde consentaneum doctrinae Augustini, & D. Thomae, & rationi. Nam in primis pars affirmans res esse creatas cum suis proprietatibus, ex illis verbis, *In principio creauit Deus calum, & terram*, sufficienter colligitur. Sic enim ex eo quod fides docet, Verbum assumpsisse humanitatem, rectè colligunt Concilia assumpsisse animam cum intellectu, & voluntate creatis, & corpus cum omnibus partibus integranibus ipsum. Et quia fides docet, corpus Domini substantialiter esse praesens sub speciebus sacramentalibus, rectè Theologi contra Durandum concludunt, etiam quantitatem corporis Christi sub eisdem speciebus contineri. Et quia credimus, Deum creasse Angelos in mundi principio, consequenter sentimus creasse illis facultates naturales intellectus, & voluntatis. Idemque de omnibus mistis dicemus pro eo tempore, & momento, in quo creata sunt. Ergo similiter si tunc creauit calos, & elementa, illis concreauit facultates, & proprietates connaturales, sicut est. quantitas respectu materiae, & figura respectu formae, & aliae intrinsecae qualitates, quales sunt grauitas & densitas in terra, raritas & leuitas in aëre, & sic de caeteris actiuis qualitatibus. Est enim ratio eadem tum ex parte totius vniuersi, quia vt esset perfectum, debuit ex corporibus perfectione propriam habentibus constare: tum ex parte vniuersusque corporis in sua specie considerati: nam is, qui dat formam, vel naturam, dat consequentia ad illam. Denique quia vnumquodque Dei opus in suo ordine perfectum est, & ita condens naturam, non fecit illam mancam, nec monstruosam. Neque in illa naturae constitutione fingenda sunt miracula, vel supernaturalia opera, nisi sint reuelata, vt saepe cum Augustino diximus; talis autem esset huiusmodi corporum productio sine connaturalibus proprietatibus, vt per se constat.

18. Pars posterior declaratur primo.

Altera verò pars negativa ex dictis in prima, & secunda assertionem manifesta est, & breuiter declaratur in hunc modum, quia nihil affirmare possumus cum fundamento factum esse in primo instanti creationis mundi, nisi quod in illis verbis, *In principio creauit Deus calum, & terram*, explicitè, vel saltem implicitè continetur; sed in illis ex parte substantiarum creaturarum nihil continetur etiam implicitè praeter calos, & elementa, vt satis explicatum est, & in substantiis ipsis tantum virtute continentur proprietates connaturales ipsis corporibus vel secundum se spectatis, vel secundum ordinem, quem inter se naturaliter seruant; ergo nihil aliud concreatum simul est cum ipsis corporibus vniuersum hoc quasi essentialiter componentibus. Secundò potest idem inductione declarari, quia si quid aliud factum esset in calis, vel elementis in illo instanti, vel esset aliquid ex his, quae in discursu sex dierum facta narrantur, vel esset aliquid aliud, sed prius dici non potest, quia ostensum est opera sex dierum non simul, sed successiue esse facta, idque magis ex capitibus sequentibus, & ex toto sequenti libro constabit: hoc autem posterius est per se improbabile, quia esset voluntarium, & sine fundamento dictum. Et hoc quidem in inferioribus calis, & elementis videtur per se manifestum. Nam in illo primo instanti non potuerunt intrinsecè recipere propriam successiuum motu,

Declaratur secundò.

vt capite praecedenti declaratum est. Quòd si immediate post illud instans moueri coeperunt, iam ille motus in se spectatus non pertinet ad opus creationis, prout in primo instanti factum est, sed ad opus primi dici spectat, vt infra videbimus. Initium autem intrinsecum illius motus, quod in primo instanti concreatum dici potest, ad proprietatem intrinsecam illius corporis pertinet, quod moueri statim coepit, quia illud initium nihil est aliud, quam prima constitutio talis corporis in tali loco, quae connaturali modo facta est, vt dixi. De solo ergo caelo empyreo cogitari posset, recepisse in ipso momento suae creationis instanti qualitatem aliquam supernaturalem, quatenus non tam ad naturalem ordinem vniuersi, quam ad supernaturalem statum gloriae creatum est: ad eum modum, quo postea dicemus, homines in momento creationis non tantum naturam, sed etiam gratiam recepisse, quod & de Angelis supra diximus. Veruntamen nobis incertum est, an caelum empyreum sit capax talis qualitatis supernaturalis; multòque magis est incognitum, an de facto illa orneretur, vel ad statum gloriae pulchritudo illi naturalis sufficiat. Et quanuis demus, caelum illud aliquando fore ornandum tali qualitate, vel qualitibus, etiam esset incertum an hoc ornamentum in illo initio creationis acceperit, quia cum non sit propter ipsos spiritus, sed propter corpora gloriosa, verisimile est, vsque ad tempus illorum, seu vsque ad diem ascensionis Christi fuisse referuatum.

Vltimò inferitur ex dictis aliquam mundi formationem concreatam illi fuisse, aliquam verò successu temporis illi esse additam; & è contrario aliquam mundi, seu materiae informitatem tantum ordine naturae fuisse priorem mundi creatione, aliquam verò etiam tempore praecessisse. Haec assertio siue corollarium est D. Thomae dicta q. 66. art. 1. & declaratur breuiter ex dictis: nam informitas materiae duplex est, scilicet, substantialis, vel accidentalis. Prior absolute sumpta non praecessit tempore, quia nec materia est facta sine forma, nec sub forma generica tantum, & non specifica, nec sub aliqua vniuersi formae forma imperfecta, & communi toti materiae in principio creatae, haec enim in superioribus exclusa sunt. Vnde in materia caelorum nulla omnino informitas substantialis tempore praecessit. In materia verò terrae, & elementorum dici potest aliquo modo ex parte praecessisse, quia in illo primo instanti non fuit formata formis mistorum, quibus formabilis erat, & postea formata est. Haec verò formatio licet in se substantialis sit, respectu materiae est quasi accidentalis, quia ipsa indifferens est ad has, vel illas formas recipiendas, & id eo quasi accidentalium illi est, hac, vel illa forma caetera, vel formari. Item respectu terrae, & elementorum illa informitas accidentalis fuit; sicut è contrario pulchritudo, quae ex plantis, & animalibus terrae accessit, accidentalis formatio fuit, vt per se notum est. Igitur absolute loquendo, informitas substantialis materiae non praecessit tempore. Ordine autè naturae praecessisse dicitur, quia creatio corporum secundum ordinem naturae necessarìò debet incipere à creatione materiae, quia tantum ex ea parte incipit ex nihilo corporis creatio, nam forma non fit, nisi ex materia, vel in materia, & ita consummatur totius productio. Et sic patet tota conclusio, siue corollarium quoad substantialem formationem, vel informitatem.

Altera item informitas, scilicet accidentalis, ac subdistingueda est: nam quaedam esse potest per compa

19. 4. Corollar. de formatione vel informitate initio misti.

Quid de informitate substantia- li.

Quid de informitate accidentalium.

comparationem ad accidentia, quae propria dici possunt ad modum quarti praedicabilis, & sic informitas accidentalis consistet in carètia proprium accidentium, seu proprietatum, & accidentium connaturalium. Alia verò informitas est per carèntiam accidentium communium, quae rem ornant, vel perficiunt, si adsint, & ideo dicuntur accidentaliter eam formare, siue illa sint propria accidentia physica, & inhærentia, vt sunt color, quantitas, & similia, siue sint extrinseca ornamenta, quae accidentia praedicabilia dici solent, vt esse nudum, aut vestitum, &c. De prima ergo informitate dicendum est, non praecessisse tempore in caelis, vel elementis, praecessisse autem ordine naturae. Primum patet ex praecedenti assertionem, siue corollario 3. in num. 17. quia in eodem instanti simul cum substantia habuerunt simplicia corpora proprietates suas. Secundum verò probatur, quia prior natura est substantia, quam proprietates, quae illam consequuntur; ergo prius natura ex vi creationis praecise spectata sit substantia informis à proprietatibus. Posterius verò natura formatur per proprietates, quae propterea concreari dicuntur. De altera verò informitate concedendum est, etiam tempore praecessisse in mundo, qui propterea vt nunc est, factus dicitur ex materia inuisa, seu informi. Probatu, quia per opera sex dierum formatum est vniuersum, prout nunc est, ex qua formatione quaedam accidentalibus pulchritudo, vel ornatus singularis elementis accessit: nam terra apparuit, & visibilis quodammodo facta est, & floribus, caeterisque viuentibus ornata; ergo informitas huic ornamento opposita tempore praecessit. Et idem cum proportione est de caeteris elementis. Nam opera sex dierum successiue sunt facta, & per illa ornata sunt elementa; quae informitas opposita tempore praecessit. Quomodo autem hoc in caelis locum habeat explicando opera singulorum dierum trademus. Dicimus autem tempore praecessisse, quia regulariter, ac ferè in omnibus proprium tempus praecessit; respectu verò alicuius formae accidentalis potuit per solum instans praecedere informitas, vt respectu localis motus, si per illum dicatur primum mobile aliquo modo ornatum, & formatum: tamen illa etiam est antecessio non tantum secundum ordinem naturae, sed secundum veram realem existentiam, & durationis principium, quod hic etiam sub temporalis antecessione comprehendimus.

21. Quo pacto D. Thomas Augustini cum aliis Patribus circa formationem vel inform. materiae concordet. Quisq; dicta concordat.

Notae autem oportet, D. Thomam in illo articulo iuxta hanc assertionem, seu 4. corollarium, concordiam facere inter Augustinum, & alios Patres. Nam Augustinus dixit, informitatem materiae, seu mundi tantum ordine naturae; alij verò Patres dixerunt, etiam tempore praecessisse. *Sibi tamen* (inquit D. Thomas) *non omnino repugnant, quia Augustinus de informitate substantialem loquutus est, alij verò Patres de accidentalibus.* Veruntamen, (vt ipsemet D. Thomas tacite animaduertit,) licet in informitate substantialem non sit contradictio inter dictos Patres, sed tantum quaedam diuersitas; nihilominus in accidentalibus negari non potest, quin contraria docuerint. Omnes enim docent, materiam non esse factam sine forma substantialem; imò factam esse sub formis calis, & elementorum, expressè docent Basil. & Chrysostr. homil. 2. & Ambros. lib. 1. *Hexaëmer.* cap. 8. & alij supra allegati. Et consentit Augustinus, qui addidit subtilitatem de prioritate naturae materiae informis, etiam quoad hanc substantialem informitatem, de qua prioritate reliqui Patres nihil dixerunt, nec con-

tradixerunt. Et idem intelligendum censo de informitate quoad proprietates connaturales, quauis de illa dicti Patres expressè non tractauerint. In accidentalibus autem informitate terrae, & aliorum elementorum Augustinus apertè docuit contra sententiam priorum Patrum: nam illi docuerant, terram prius tempore fuisse inanem, & vacuum, seu inuisibilem, & incópositam, & sic de caeteris elementis; Augustinus autem etiam in hoc tantum ordinem naturae agnouit, & in hac parte antiquorum sententiam nos probamus, propter ea, quae hactenus diximus.

Neque obstant rationes dubitandi in principio posita. Ad primam ex loco Ecclesiastici 18. *Creauit omnia simul*, prima responsio est, particulam *simul* non dicere mensuram durationis, sed communitatem sine exceptione, id est, omnia sine vlla exceptione à Deo creata sunt. Secunda responsio est, licet *simul* accipatur pro eodem instanti, seu simultate durationis, intelligendum id esse tantum de his, quae per propriam creationem facta sunt; quicquid enim Deus ex nihilo, & proprie, ac immediate creauit, simul creauit: seculus verò esse de caeteris, quae vel per transmutationem vnius rei in aliam produxit, vel per accidentalem mutationem perfecit. Altero enim ex his modis facta sunt omnia sex dierum opera. In primo verò instanti simul Angeli, & omnia simplicia creata sunt, illa enim tantum per immediatam, & propriam creationem sunt facta. Neque in his annumeratur anima rationalis, quia licet proprie creetur, non sine prauiua dispositione materiae creatur.

22. Ad 1. rationem in n. 1.

Ad secundum ex verbis illis, *In principio creauit Deus calum, & terram*, Chrysostr. quidem ibi citatus videtur sentire, in illis verbis summam comprehendere omnia opera sex dierum, non quia simul sunt facta, sed quia integrum, opus successiue factum prius in summa quasi vno verbo dicitur, & postea per partes digeritur. Iuxta quam expositionem particula, *in principio*, non dicit indiuisibilem mensuram primae creationis, nec verbum *creauit*, dicit tantum rigorosam creationem, sed omnem operationem illo primo tempore factam. Nos autem supponimus ex dictis, & illud *principium* fuisse indiuisibile initium omnis creatae durationis, & veluti adaequata mensura propriae creationis, quae per verbum *creauit* significata est. Quibus suppositis, respondemus, sub illis duobus modis comprehendere quidem totum mundum vt per veram creationem factum est, seu quatenus ex Angelis, & corporibus simplicibus constat, sub extremis media corpora comprehendendo; non verò comprehendere mista proprie, & vt actu producta, sed ad summum in potentia, vt Gregor. 32. *Moral.* vt supra citauimus, significat. Nec refert, quòd in aliis locis Scripturae sub nomine *calis, & terra* etiam mista, & alia opera comprehendantur, quia cum haec significatio non sit explicita, sed implicita, potest maior, & minor esse; qualis autem sit, ex materia subiecta, & ex antecedentibus, vel consequentibus colligendum est. In dictis autem verbis Genesis ex materia ipsa constat, tantum esse sermonem de simplicibus mundi creatione, & ex particula *in principio*, & ex verbis subsequentiis satis declaratur de solis simplicibus esse sermonem; in aliis verò locis ex circumstantiis, & aliis verbis constat esse sermonem de caelo, & terra, vt iam sunt completa, & ornata per sex dierum opera, & ideo non est de illis similis ratio.

23. Ad 2. ibid.

In tertio argumento petuntur graues difficultates

Ad 3. ratio- nem solutio- nuberior ro- mitionis.

Compendio- tamen sol- uitur pri- mo.

Solutio- secundò.

Ad 4. ratio- nem in n. 3. prior re- sponso.

Responsio- aliæ ex Am- brof. etc.

rates de operibus primi, secundi, & quarti diei; à quibus illud argumentum sumitur, & ideo non potest exactè dissolui, donec de illis operibus tractemus, quod in suum locum referuamus, ne omnia confundamus. Et p̄nc breuiter in primis dicimus, easdem ferè difficultates ab Augustino, & aliis esse soluendas. Nam licet Augustinus dicat, omnia facta esse simul, diuidi autem per dies per ordinem ad cognitionem angelicam, vt mox dicam: nihilominus ab illo interrogabimus, quomodo potuerit Angelus cognoscere vespertina, aut matutina cognitione cælum factum prius etiam natura, quàm cognouerit illud stellis ornatum, cum stellæ pars sint cæli, & non possit totum integrè, & prout in se est, videri sine partibus. Itaque eadem est difficultas, si firmamentum esse cælum ipsum, & stellas secundum substantias earum accipiamus. An verò aliter sint illa opera exponenda postea videbimus. Deinde addimus, argumentum illud cum sua confirmatione conuenire, cælos in primo instanti creationis suæ fuisse factos sine informitate substantiali tam essentiali, quàm integrali, & sine informitate, quæ in carentia alicuius proprietatis naturalis, & intrinsecæ consistat. Et nihilominus dicimus opera illorum trium dierum successu temporis esse facta, & per illa fuisse formatos cælos, seu ornatos ab aliquo defectu, seu informitate accidentalij, qualis verò hæc fuerit, & quomodo litera Genesis de illis diebus intelligenda sit, postea dicemus.

Quartum argumentum postulat, cur voluerit Deus successiue, & morosè consummare vniuersum quoad mistorum productione, & illam mudi dispositionem, quæ ad habitationem, & conseruationem mistorum ordinatur. Ad quod respondemus in primis, licet nulla alia ratio à nobis reddi possit præter Dei liberam voluntatem, eam nobis sufficere cum in Scriptura simpliciter ac propriè intellecta, ita fecisse narretur. Deinde dici potest ex Ambrosio, 1. *Hexæmer. cap. 8.* simul cum potentia voluisse Deum suam libertatem, & dominium ostendere, & ideo quædam prius, quædam posterius, prout voluit, effecisse. Item non vno tantum modo, sed pluribus voluit potestatem, & dominationem ostendere, & ideo quædam sine præiacente materia creauit, simul materiam ipsam concreando, quædam verò ex præiacente materia alio modo, sibi etiam proprio, procreauit, subitò, & per solum suum imperium materiam transmutando, & ex vno aliud procreando longè altiori modo, quàm per agentia creata possit id fieri. Præterea quoniam perfectio vniuersi duplex est, vna absoluta, & secundum se, alia respectiua; & in ordine ad mistorum conseruationem, & generationem, ideo in ipso creationis tempore voluit ostendere, quæ perfectio sit conseruationis vniuerso secundum se spectato, quæ verò dispositio secundum sapiētissimam ordinationem, ad mistorum procreationem, & præsertim ad hominum beneficium illi contineat. Et ideo prius in momēto mundum in sua simplici perfectione quasi per absolutam potestatem creauit, postea verò more sapiētissimi artificis illud ad hominum conditionem disposuit. Denique id etiam fieri potuit propter nos, partim vt simplicius crederemus, & intellectum subiceremus in obsequium solius fidei etiam in opere creationis, tum vt distinctius, & melius intelligeremus, quàm sapiēter Deus omnia disposuerit, quàm fortiter in numero, pondere, & mensura, sicut ea disposuit, ita sustineat. Addit Ambrosius lib. 2. de Cain,

& Abel cap. 6. in principio: *Utrique simul omnia fieri iubere potuit Deus, sed distinctionem seruare maluit, quam nos in omnibus negotiis imitemur.* Et similem rationem habet lib. 1. *Hexæmer. cap. 8.* & plures videri possunt in Chryostomo homil. 3. in *Gen. Nazian. & Nicet. orat. 43. in Nonam Dominic.*

CAPVT XI.

An sex dies creationis mundi naturales, seu materiales, an spirituales, seu intelligentes fuerint.

IN hoc capite distinctius à nobis tractanda est, & expendenda sententia Augustini de sex diebus, in quibus creatus, & ornatus dicitur mudi. De quibus diebus idem Augustinus lib. 1. *de Ciuit. cap. 6.* dixit: *Quæ dies cuiusmodi sunt, aut perdifficile nobis, aut etiam impossibile est cogitare, quanto magis dicere.* Et ideo alio loco profertur, se magis inquirendo, quàm definiendo procedere in *Imperf. super Gen. cap. 1. & 2.* vbi etiam confessionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui possit. Et lib. 1. *Gen. ad liter. cap. 8. & 20.* nihil temerè affirmandum dicit, sed absque præiudicio melioris sententiæ se loqui. Quia verò ipse in eam inclinavit sententiam, quæ affirmat, opera illis diebus producta non per successionem temporis, & durationis, sed simul facta esse, ideo coactus est dies illos aliter interpretari, & in mētibus sanctorum Angelorum illos collocare, & consequenter illos distinguere secundum quendam ordinem dignitatis rerum, quæ in ipsis factæ narantur, non secundum ordinem prioris, & posterioris in duratione. Fundatur autem hæc Augustini sententia in distinctione duarum cognitionum, quas ipse ponit in mētibus angelicis, quas vespertinam, & matutinam vocat, vt ex professo tractat lib. 4. *Gen. ad literam à cap. 22.* vsque ad nonnulla capita lib. 5. & lib. 11. *de Ciuit. cap. 7. & 29.* & aliis locis citandis, & ideo ad intelligendum eius sententiam, & ferendum de illa iudicium, operæ pretium existimamus, paulo diligentius distinctionem illam, eiusque membra iuxta mentem Augustini exponere, quod per nonnulla dubia distinctius fiet.

Primum ergo dubium sit, an cognitionem matutinam in sola visione clara diuinæ essentia Augustinus posuerit. In quo vnum videtur certum, nimirum Augustinum posuisse cognitionem matutinam in visione clara Dei. Hoc enim omnes Theologi allegandi farentur, & expressis verbis eiusdem Augustini probari potest. Id enim prius significat lib. 11. *de Ciuit. cap. 7. & in 29.* magis explicat, dicens: *Angeli sancti non per verba sonantia Deum discunt, sed per ipsam presentiam immutabilis veritatis.* Et infra: *Ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est, in sapientia Dei tanquam in arte, quæ facta est, quàm in ea ipsa sciunt, ac per hoc & seipsos ibi melius, quàm in seipsis, quamvis etiam in seipsis. Facti sunt enim, & aliud sunt, quàm ille, qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diurna, in seipsis autem tanquam in vespertina, sicut supra iam diximus. Quæ repetuntur in *Dialog. cum Orati. 65. Questio. in q. 26.* Augustino attributo, & planè ex sententia Augustini, esto illius non sit opus. Et lib. 4. *Gen. ad liter. cap. 23.* disertissime ait: *Multum interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo, & cognitionem in natura eius, vt illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespertinam.* Et c. 24. *Cum sancti Angeli semper videant faciem Dei, veròque vniuerso filio sicut Patri equalis est,**

Dubium se præbet Augustinus in presenti q.

Magis tamē inclinās in partem posteriorē.

Fundamentum Augustini de cognitione matutina, & vespertina in mētibus angelicis.

Dubium primum circa dicti fundamentum.

Quid certū sit in hoc dubio.

est, perfruuntur, proculdubio vniuersam creaturam, in qua & ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei prius nouerunt, ac deinde in ipsa creatura, &c. Et infra: *Ibi ergo tanquam per diem, hic autem tanquam per vespertinam.* Et idem sapius in sequentibus repetit. De hac ergo parte affirmante nullum potest esse dubium in sententia Augustini, illamque iterum paulo post confirmabo.

Difficultas autem est de alia parte excludente omnem aliam matutinam cognitionem, multi enim Theologi non tantum in visione beatifica, sed etiam extra illam ponunt cognitionem matutinam angelicam, non tamen eodem modo. Primum enim Scotus in 2. d. 3. q. 9. alias q. 4. 2. *partis distinctionis, §. ad questionem*, præter visionem beatam ponit in Angelis cognitionem abstractiuam, & quidditativam Dei per propriam speciem essentia Dei, & hæc dicit etiam esse cognitionem matutinam. Et probat, quia omnes Angeli in primo instanti cognitionis habuerunt cognitionem matutinam, ergo non potest esse nisi ista. Consequentiam supponit vt claram. Antecedens verò probat, quia cognitio matutina est prior quàm vespertina, secundum Augustinum; sed Angeli in primo instanti habuerunt cognitionem vespertinam, vt per se clarum est; ergo & matutinam. Sed hæc sententia supponit falsum, quia nulla est talis scientia abstractiua Dei, vt superiori tract. lib. 2. à nobis ostensum est, & quod certius est, nulla est apud Augustinum mentio talis scientiæ abstractiua; & multo minus sub nomine matutina, aut diei, vel mane apud ipsum inuenitur. Et sanè non bene inter se conueniunt abstractiua cognitio, & matutina, nam hæc dicit clarissimam cognitionem, ex mente Augustini, alia verò longè decoloratior est, vt idem Augustinus loquitur. De fundamento verò Scoti dicemus infra.

Aliter Bonauentura in 2. d. 4. art. 3. q. 1. distinguit duplicem cognitionem matutinam, vnam in Verbo per visionem beatam, aliam per species, & illuminationes procedentes à Verbo. Et hanc secundam ponit, vt aliquam cognitionem matutinam habere potuerit Angeli in sua creatione, quando nondum erant beati. Quam distinctionem ex Petro de Tarantasia refert Carthusius in 2. d. 4. q. vlt. Addit tamen non probasse illam, & merito, quia cognitio creaturarum per species earum non transcendit cognitionem vespertinam. Quod est euident secundum mentem Augustini, vbi que enim dicit, per matutinam scientiam cognosci res in Verbo tanquam in arte in creatura, per quam facta sunt. Deinde est euident ratio, quia vel illa cognitio matutina per illuminationes extra visionem Verbi, quam habuerunt Angeli à principio, erat supernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa solum esset cognitio fidei, quæ matutina dici non potest. Item quia illa cognitio mansit in Angelis malis, licet per peccatum obscurata, vt idem Bonauentura dicit; at in malis angelis non mansit cognitio supernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, & per species inditas rerum cognoscendarum; hæc autem est cognitio in proprio genere, ac proinde vespertina, iuxta doctrinam Augustini. Nihilominus tamen D. Thomas 1. p. q. 62. art. 1. ad 3. illam distinctionem attingit, & non reprobat. Dicit enim, Angelum intra naturalem ordinem posse creaturas cognoscere, vel tantum in seipsis, & sic esse vespertinam cognitionem, vel in Deo, & hanc esse matutinam respectu prioris, licet comparatione alterius matutinae per visionem in Verbo decoloratior, seu impropria

Tum præter euidentem rationem.

Matutinam cognitionem aliquando admisso videtur D. Thom. extra Verbum.

lit. Vnde significat, Angelum per scientiam naturalem, & supernaturalem cognoscere res in Verbo, & indicat, vt tranque esse cognitionem matutinam, alioqui argumentum non soluit, quod in hoc nitebatur, quod secundum Augustinum Angelus habuerunt cognitionem matutinam statim à principio creationis. Veruntamen D. Thomas in aliis locis, vbi ex professo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, nisi in clara Dei visione, præsertim 1. p. q. 58. art. 6. & 7. & in dicta solutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo esse matutinam. Imò in fine solutionis concludit de visione beata, & hæc propriè est cognitio matutina. Fateor tamen in hoc sensu solutionem non satisfacere argumento, quod difficultissimum est in sententia Augustini, vt infra dicam, & in illa solutione videtur voluisse D. Thomas pro sua modestia subterfugere vim argumenti potius, quàm apertè Augustinum inconstantiæ arguere. Illud verò argumentum aliter soluit q. 8. de Verit. art. 16. ad 8. de quo infra dicam.

Aliter verò Egidius in 2. d. 13. q. 1. art. 3. *dub. 3. literal.*, præter cognitionem Vespertinam, & matutinam addit meridianam. Distinguit enim tria, scilicet, vespertinam, mane, & diem. Vespertina dicit esse in absoluta cognitione creaturæ secundum se, & in proprio genere, mane autem fieri dicit, quado ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris ascendit. Cum autem in Verbo per visionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo est cognitio creaturæ in Verbo per visionem beatam, vespertina est cognitio eiusdem creaturæ in proprio genere; matutina est per ascensum à cognitione vespertina in laudem creatoris. Quod si obiciatur, quia hic ascensus non est noua cognitio, sed addit tantum actum voluntatis amantis, & volentis laudare Deum propter tale opus, quod totum ex vi eiusdem cognitionis naturalis fieri potest; respondet, tam vespertinam, quàm matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere solam relationem voluntatis, sed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitio eiusdem creaturæ, prout à Deo procedit, id est, quæ Deum habuerit auctorem, & ab eo habuerit initium, matutina cognitio est, licet non sit meridianam. Et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Augustino in locis citatis, vbi sæpe illa tria distinguit, vespere, mane, & dies. Vnde in dicto cap. 22. lib. 4. in *Gen. ait: Post vespertinam fit mane, cum post cognitionem proprie naturæ, quæ non est, quod Deus, refert se ad laudandam lucem, quæ ipse Deus est, cuius contemplatione formatur, utique & fiet dies.* Expressiusque lib. 11. *de Ciuit. cap. 7.* lucem primo die factam de spiritali luce, in qua tenebræ non sunt, interpretans, addit: *Fit tamen & vespere diei huius, & mane aliquatenus, quoniam scientia creature comparatione scientiæ creatoris quodammodo vespertina fit. Itemque luce fit, & mane fit, cum & ipsi referuntur ad laudem dilectionemque creatoris.*

Sed sine dubio sententia hæc aliena est in multis à mente Augustini. Primum, quia nunquam Augustinus posuit matutinam cognitionem merè naturalem, sed semper tribuit illam lumini gloria, vt in citatis locis videtur licet. Secundò cum dicit, vespertinam cognitionem ascendere in mane, cum ad laudem, dilectionemque Dei referuntur, sine dubio non loquitur de dilectione naturali, sed de supernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quæ ad beatitudinē sanctos Angelos produxit;

Ex professo tamen rem tractando non admittit.

In gratiam Augustini D. Thomas vim difficultatis subterfugit.

Egidij resolutio.

Obiectioni sibi factæ occurrit Egidius.

Augustini verba sunt, vt videntur eidem.

Improbatur tamen primò Egidij resolutio, secundò.

duxit; ergo asserere minime potuit cognitionem ipsam naturalem creaturam fieri matutinam per relationem illam in laudem, & dilectionem Dei naturalem. Tertio, quia, ut Angelus referat cognitionem creaturarum in laudem, & dilectionem Dei, necesse est, ut præcognoscat, Deum esse auctorem, & principium creaturarum, nam propterea illum laudat, & amat. Vnde talis amor supponit cognitionem Dei ut auctoris creaturarum ex cognitione ipsarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine saltem naturæ supponitur cognitio creaturarum in Deo, eo modo, quo extra Verbum inueniri potest, id est, cognitio, qua cognoscuntur creaturæ non tantum in se sunt, sed etiam ut sunt à Deo creatæ; ergo talis cognitio nunquam potest esse matutina, quia secundum se spectata valde imperfecta est, & parum clara, & relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adiungitur, non reddit illam in genere cognitionis meliorem, licet moraliter perficiatur. Denique nunquam Augustinus distinxit in Angelis tres cogniciones, vel tres modos cognoscendi creaturæ, sed tantum duos modos, scilicet, vel in seipsis, vel in Verbo, & sub cognitione creaturarum in seipsis comprehendit sine dubio cognitionem earundem etiam ut sunt effectus Dei, si per proprias species creaturarum fiat, neque hoc appellauit vnquam cognoscere creaturam in Verbo, vel in Deo, cum magis sit cognoscere Deum in creatura, vel potius ex creatura, quæ cognitio quoniam minor est, ut Augustini verbo utar, rectè nomine vespere significatur: non ergo matutina nominatur secundum Augustinum, sed sub vespertina comprehenditur.

Tertio.

Quarto.

7. Verbis Augustini n. 3. allatis satis fit ex Alif.

8. Vera resolutio dubij

rum in Verbo, ac proinde hanc solam esse cognitionem matutinam. Hæc est sententia D. Thomæ 1. p. q. 58. art. 6. & 7. quam ibi frequentius sequuntur noui expositores, & eandem tenet Alenf. dicta q. 23. memb. 1. & 6. Et videtur sufficienter probata ex dictis. Primò quia cognitio matutina ex mente Augustini est perfectissima omnium, quas Angelus potest habere de creatura; sed cognitio perfectissima vnica tantum est, & illa sine dubio est per visionem in Verbo; ergo illa sola est matutina. Secundò Augustinus tribuit cognitioni matutinæ, ut per illam videantur res in rationibus suis, per quas fiunt, seu in arte diuina; sed hoc modo tantum videntur per visionem beatam; ergo sola visio beata est scientia matutina. Tertio August. dicto cap. 7. lib. 11. de Ciuit. & lib. 2. Gen. cap. 8. solis Angelis sanctis, & à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nunquam tamen illam concedit Angelis, qui peccauerunt; imò hoc modo distinguit lucem à tenebris, ut postea videbimus; ergo signum est, in sola scientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ scientiæ in angelis malis fuerunt.

hactenus discussi.

Probatur primò.

Secundò.

Tertio.

9. In verbis Augustini differentias adhuc restat.

Quo pacto à Malone expeditur.

Non rectè tamen ad mentem Augustini.

10. Verus sensus illorum verborum probatur effectiue ex variis eiusdem Augustini locis.

in mane, id est, quasi pro termino habet ipsum mane, & ita vnus dies perficitur. Vnde expressissime lib. 4. Genes. cap. 22. hæc ut post vespertinam mane, cum post cognitionem sua propria natura, quæ non est, quod Deus, referat. s. ad laudandam lucem, quod ipse Deus est, cum contemplatione formatur. Ecce non vespertina cognitio fit matutina, sed post vespertinam fit mane; nec vespertina in se lucidior fit per illam relationem, sed per coniunctionem ad mane quodammodo formatur. Et sic etiam dixit ibidem cap. 25. in illis diebus non nominari noctem, quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum sancti Angeli id, quod creaturam in ipsa creatura nomen, referunt ad illum honorem, & amorem, in quo æternas rationes contemplantur, & que concordissima contemplatione sunt vnus dies. Per illam ergo relationem non fit alia cognitio matutina, sed quasi coniungitur vespertina cognitio matutina. Vnde obiter colligo, hoc intelligendum esse de relatione perfecta, & perseverante vsque in finem, quam angeli mali non habuerunt, & ideo nec ad matutinam cognitionem peruenerunt. Sicut & nos licet qualitercumque cognitionem vespertinam, quam habemus, in Dei laudem referamus, non statim fit nobis, neque fiet matutina nisi in illo amore vsque in finem perseveremus, & tunc etiam in nobis spiritualis dies ex vespertina, & matutina cognitione complebitur, ut in dicto cap. 25. Augustinus concludit, dicens: Sunt vnus dies, quem fecit Dominus, cui coniungitur Ecclesia, de hac peregrinatione liberata, ut & nos exultemus, & iocundemur in eo.

tatis. In solis enim mentibus angelicis duplicem cognitionem illam constituit Augustinus; & vespertinam cognitionem vocat, quam habent Angeli de rebus creatis in seipsis, id est, directè tendendo in ipsas, ut in se sunt per proprias species innatas earum. Quæ scientia, connaturalis est omnibus Angelis, & vnica est in quolibet illorum, vna (inquam) vel vnitatem luminis intellectualis, vel vnitatem alicuius habitus, vel collectione plurium specierum intelligibilium, plurium; vel pauciorum iuxta gradum perfectionis Angeli, iuxta supra dicta de Angelis, quæ hic repetenda non sunt, nec ad præsens punctum referuntur. Augustinus ergo hanc solam scientiam vespertinam nominauit, vel quia non de fide, sed de propria scientia loquutus est, & in Angelis præter beatam aliam propriam scientiam non agnouit, vel quia illa sufficienter, & potissimum inferebat intentioni eius, quæ erat per scientiam vespertinam, & matutinam, dies creationis mundi explicare.

Nihilominus probatur altera pars. Primò, quia Augustinus vocauit illam scientiam vespertinam, quia ad diuinam visionem comparata decoloratior est, sed hoc ipsum habet omnis cognitio rerum extra Verbum ad cognitionem rerum in Verbo comparata; ergo omnis illa potest vocari cognitio vespertina. At verò extra Verbum non vna tantum, sed multiplex potest esse cognitio; ergo potest esse multiplex cognitio vespertina. Et ita cessat æquiparatio inter illa duo membra; nam in omni latitudine summum, & perfectum vnium est; imperfecta verò multiplicatur, quia ab illa summa perfectione multis modis receditur. At verò matutina cognitio attingit summum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, vespertina verò dicit defectuosam cognitionem; ergo licet illa vna tantum sit, hæc multiplicari potest. Et in hoc sensu posset distinctio Alensis sustineri, non tamen distinguendo illa membra per species concreatas, vel acceptas à rebus, nam hæc posteriores in Angelis non sunt, sed ex obiectis dicuntur, vel quia vna terminatur ad rem existentem, alia abstrahit ab actuali existentia, vel quia Angeli vna cognitione vident creaturas in speciebus earum, quas in seipsis habent, alia vident creaturas in ipsismet. Hæc enim distinctio materialis tantum videtur in ordine ad vespertinam cognitionem, ad eum modum, quo cognitiones diuersarum creaturarum in se, sunt plures cognitiones vespertinæ. Sic enim cognitio rerum in speciebus intelligibilibus si non terminetur obiectiue ad res repræsentatas per illas species, tantum est cognitio quasi reflexa ipsarum specierum, & ita est distincta cognitio vespertina à cognitione creaturæ in se, quia est cognitio alterius obiecti creati etiam in seipso, & in proprio genere. Nos autem addimus, etiam respectu eiusdem obiecti cogniti posse esse plures cognitiones vespertinas aliarum rationum.

Dixi autem has vespertinas cognitiones multiplicari quoad positiuas rationes cognitionis, quia propria denominatio cognitionis vespertinæ sumitur ex quadam carentia, vel diminutione lucis, sicut naturalis vespere dici dicitur, quando lux iam est remissa per occasum Solis. Sic ergo omnis cognitio creaturarum, quæ non attingit gradum lucis gloriæ, conuenit in communi ratione vespertinæ cognitionis. Secundum verò gradum luminis, quem participant, possunt multiplicari. Exemplo declaratur optimè in Christo

11. Dubium 2. principale circa idem fundamentum Augustini positum in num. 1. quoniam sit cognitio vespertina.

Sine vna, vel multiplex dicta cognitio, & arguitur pro vtraque parte.

12. Resolutio bipartita.

Offenditur pars prior.

13. Offenditur posterior.

14. Eiusdem posterioris vespertinae declaratio.

Chgito Domino, habuit enim tres, vel quatuor A sciencias, beatam, per se infusam, per accidens infusam, & acquisitam, vel experimentalem. Et illis ergo sola beata potest dici matutina, reliqua autè possunt dici vespertina. Quia prima sciencia per se infusa erat de rebus creatis in proprio genere, & per proprias earum species, ac prout erat vespertina, ergo à fortiori reliqua. Et eadè ratione si in beatis hominibus datur sciencia creaturarum per se infusa, eius cognitio vespertina erit, quia per illam non videntur res in Verbo, sed in seipsis. Idemque erit in Angelis sanctis, si in eis datur sciencia supernaturalis extra Verbum reu creaturarum, & distincta à propria sciencia naturali, quod supra tractatum est. Et consequenti ratione etiam cognitio per fidem erit vespertina. Quia licet comparatione noctis infidelitatis lux sit, & dies constituat, in quo honestè ambulatus; nihilominus hic dies comparatione illius diei, quo æquales Angelis facti videbimus Deum sicuti est, ipse quoque nox est, seu lucerna lucens in obscuro loco, donec dies illucescat in cordibus nostris; vt dixit Augustinus lib. 4. Gen. cap. 23.

15. Dub. 3. principale circa idem Augustini fundamentum. Quorundam responsio.

Tertium graue dubium est, an in doctrina Augustini cognitio matutina, & vespertina differant in objectis materialibus (vt ita dicam) seu in rebus cognitis, vel in re cognita conueniant, & in medio, ac modo cognoscendi distinguantur. Aliqui censent differre in rebus, & objectis cognitis; quia cognitio matutina est de re increata, scilicet, ac Deo ipso, quia licet dicatur esse de creatura, vt est in Deo, videtur tantum esse de creatura secundum esse, quod habet in Deo, quod esse est ipsum esse increatum, ipsaque vita Dei, iuxta illud: Quod factum est, in ipso vita erat. Cognitio autem vespertina habet pro objecto creaturam, quam cognoscit, seu representat secundum esse, quod in se habet, quod omnino creatum est. Sed hoc dubium tracta potius diligentia tractari in priori como tra. 1. lib. 2. de attributis Dei negatiuis, cap. 25. à num. 10. ad 14. propter quosdam modernos scriptores, qui ausi sunt dicere; D. Thomam, Alensium, reliquosque Theologos non intellexisse Augustinum dicentem, cognitionem vespertinam terminari vltimò ad proprium conceptum creaturæ in suo proprio esse obiectiue distincto ab illo esse; quod habet in Deo: matutinam autem in solo esse increato, quod creatura in Deo habet, sistere, secundum mentem Augustini. Ego verò antiquos Theologos veram Augustini mentem attigisse defendi. Non censéo autem necessarium ibi dicta hic repetere, cum ferè nihil illis addendum occurrat.

16. Vera responsio ex alibi tractatis.

Dico ergo Augustinum non distinxisse cognitionem matutinam, & vespertinam, nisi respectu rerum creaturarum, seu creandarum, & ita illas duas cognitiones ex mente eius, in re cognita conuenire, differre autem in actu, & medio, cognoscendi illarum. Atque hoc modo respectu singularum creaturarum distinguit vespertinam, & matutinam, & singulos dies conficit. Vt Angelus cognoscendo se in se conficit primam vespertinam, cognoscendo autem se in Verbo, fit primus mane, & conficitur primus dies: cognoscendo autem firmamentum in ipso, vel in Verbo, fit secunda vespertina, vel secundum mane, & completur dies secundus, & sic de cæteris. Hac autem distinctio partium eiusdem diei ex vtraque confluentis, & distinctio dierum intelligi non potest, nisi intelligatur idem omnino obiectum creaturæ per cognitionem matutinam, &

vespertinam eiusdem diei cognitum esse, nec de re cognitiones matutinæ primæ, & secundæ diei possunt concipi distincte etiam secundum rationem, nisi intelligantur terminatæ ad Angelum, vel ad firmamentum, quatenus in suo esse creator, vel creabilis distinguuntur, quod non haberent si per matutinam cognitionem solum secundum esse increatum, quod in Deo habent, cognoscerentur, vt ibi latius sum prosequutus. Possimus tamen amplius hoc declarare in sciencia increata, quam Deus de se, & in se habet de creaturis: Deus enim per suam scienciam cognoscit creaturas non solum secundum esse, quod in ipso habent, sed etiam secundum esse proprium obiectuum creaturæ, vel possibile per simplicem intelligentiam, vel actuale per intuitiuam cognitionem. At verò cognitio creaturarum priori modo sumpta, ac præcisè spectata, reuera non est cognitio creaturarum, nec distinguitur à sciencia ipsius Dei de seipso, quia nihil aliud est, quam cognoscere seipsum, suum esse, suum intelligere, ac posse: ergo illa sciencia est propria cognitio creaturarum vt ad illas secundum proprium illarum esse terminatur, & illa propria est sciencia, qua Deus cognoscit creaturas in se: idem ergo est cum propositione intelligendum de Angelis sanctis, cum dicuntur cognoscere creaturas in Deo.

Elucidatur amplius.

Et hinc obiter infero, non posse in Deo distingui cognitionem vespertinam à matutina, cuius oppositum sequeretur ex opinione contraria, nimirum, si matutina, & vespertina cognitio in obiectis secundum esse creatum, & increatum distinguendæ essent. Probatur vtraque pars: nam in Deo, vt dixi, distinguitur duplex cognitio creaturarum, vna secundum esse increatum, quod habent in Deo, quæ reuera non est cognitio creaturarum, sed solius creatoris, & alia secundum esse proprium creatum, vel creabile. Si ergo cognitio matutina Angelorum non attingit creaturas secundum esse, quod in se habent, profectò etiam in Deo sola prior cognitio illius esse increati, quod creaturæ in ipso habent, erit matutina, & altera cognitio creaturarum secundum esse proprium, dici poterit vespertina, quia etiam de illa dici poterit, quod August. lib. 1. de Ciuit. cap. 7. dicit: Cognitio creaturæ in comparatione creatoris quodammodo vespertina, vtique ex parte obiecti. Nemo autem hæcenus distinxit in Deo etiam secundum rationem cognitionem vespertinam, & matutinam: ergo non distinguuntur ex parte obiecti materialis, seu rei cognitæ secundum proprium conceptum obiectiuum, sed in lumine, & modo cognoscendi, & ideo in Deo tantum est diuina, seu meridiana cognitio creaturarum, quia vno tantum modo in seipso, & per seipsum, & summa, ac infinita luce illas cognoscit. In creatura verò datur cognitio vespertina, & matutina propter diuersos modos cognoscendi easdem creaturas. Differt tamen inter Deum, & Angelum, seu quancunque intellectuale creaturam, quod soli Deo est connaturalis cognitio illa creaturarum in seipso, & in summa luce; in Angelis verò cognitio connaturalis est vespertina, quia imperfecta, & in proprio genere; cognitio autem matutina est supernaturalis, quia eleuari ad cognoscendas creaturas in Verbo, supra naturam est intellectus creati. Et hæc est ratio propria, ob quam Angelus est capax cognitionis matutinæ, & vespertinæ, & non Deus, quia Deus non potest habere modum cognoscendi nisi connaturalem sibi, & ille est

17. Corollarit ex proxima tradit.

est summus, & perfectissimus; Angelus verò est capax cognitionis superantis naturam suam, & hæc est tanquam merides respectu cognitionis sibi connaturalis.

18. Corollarit contra distinguentes in visione beata vespertinum & matutinum.

Ex quo infero secundò, non rectè à quibusdam distingui in ipsamet visione beata cognitionem matutinam, & vespertinam, quatenus in illa visione consideratur habitudo ad Deum ipsum tanquam ad obiectum primarium, & ad creaturas in ipso cognitatas tanquam ad secundarium, & priori ratione dicunt esse cognitionem matutinam, quia tam ex parte cognoscantis, quam ex parte rei cognitæ est lucidissima; sub posteriori verò ratione, dicunt esse vespertinam. Qui consequenter dicunt, cognitionem creaturæ in Verbo secundum esse increatum, quod habet in Verbo, matutinam esse, quia est de creatore tantum. Cognitionem autem creaturæ in Verbo secundum proprium esse creatum esse vespertinam, quia vt sic est cognitio creaturæ, & eo ipso aduersa sperat, vt ex August. disto cap. 7. de Ciuit. supra dicebamus. Vnde libro etiam 4. de Genesi cap. 18. ait, creaturam in Deo habere mane, nam in suo genere tanquam vespere terminatum est. Quam distinctionem attingit D. Thomas disto 9. 58. art. 7. eamque non reprobat, dicit tamen non esse ad mentem Augustini. Et hoc mihi indubitatum est, quia Augustinus nunquam distinxit ex parte rei cognitæ cognitionem vespertinam, & matutinam, sed ex diuersis modis cognoscendi eandem rem, vt iam ostendi. Vnde nunquam vocauit cognitionem creaturæ illam, per quam cognoscitur esse increatum, & eminentiale, quod creatura habet in Deo, nam hæc cognitio præcisè sumpta non est cognitio creaturæ, sed Dei: illam ergo vocauit cognitionem creaturarum in Deo, per quam cognoscuntur creaturæ secundum propria esse, propriaque rationes suas in causa sua suprema, & hanc vocauit cognitionem matutinam creaturarum: de visione autem ipsius Dei, vt ad ipsum terminatur, nunquam sub illo nomine matutina cognitionis loquutus est Augustinus, quia matutinam cognitionem distinxit à vespertina respectu eiusdem obiecti. Respectu autem Dei visi in seipso nulla est cognitio vespertina, quia nulla est lucidior illa, quæ dici potest in proprio genere respectu Dei, id est, per propriam eius speciem, vel essentiam, & ita supposuit, & intellexit sine dubio Augustinus, visionem Dei in seipso, vt ad ipsum terminatur, lucidissimam esse, ac proinde maximè meridiana, nunquam tamen distinxit illam, vt est de Deo ipso, vel vt est de creaturis in ipso tanquam matutinam à vespertina.

D. Thom. illam distinctionem non reprobat. Non esse tamen ad mentem Augustini fateatur, idque ex ipso August. probatur primo.

19. Probatur ex re ipsa.

Neque spectando ad rem ipsam probanda est illa distinctio, quia visio Dei, vt terminatur ad creaturas, est in sua specie lucidissima, & clarissima, quantum esse potest de obiecto creato; ergo non meretur nomen vespere, sed mane. Item quia aliis visio, quam Deus habet in seipso de creatura, dici possit vespertina ratione obiecti, quod absurdum reputo. Quancunque Rupert. in Prolog. ad libros in Gen. illam sic appellare videatur, qui tamen non loquitur respectu ipsius Dei, sed respectu nostri, & vocat vespere illud esse, quod res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in se tamen sciencia illa maximè matutina erat. Augustinus autem eum interdum dicit cognitionem creaturæ respectu cognitionis creatoris esse vespertinam, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, sed

Franc. Suarez de opere sex dierum.

A de cognitione creaturæ in se, & in proprio genere, quæ habet pro obiecto primario creaturam, & ideo illi commensuratur, sub cognitione autem creatoris comprehendit cognitionem creaturæ in creatore, & ex vi visionis creatoris, quia suam quasi speciem, & excellentiam habet à creatore tanquam obiecto primario, & sub eodem lumine transit ad creaturam.

20. Obiectio contra proxima dista.

Dices: In ordine naturalium cognitionum cognitio naturalis, quam habet Angelus de seipso in se, & per se potest dici vespertina respectu cognitionis Dei, quam per se habet de ipso ergo è contrario cognitio creaturarum in Deo poterit dici vespertina respectu cognitionis claræ Dei in seipso. Respondetur negando antecedens; nam illa cognitio, quam Angelus habet de Deo, per seipsum, aut per aliam creaturam, vel subiecto illorum membrorum comprehenditur, vel si ad aliquod reuocatur, vespertina dicenda est. Dico sub neutro membro comprehendendi, quoniam Augustinus, vt notant, non dat illam distinctionem de omni cognitione angelica, sed de cognitione creaturarum, quia solum vsus est illa distinctione ad explicandos dies, in quibus Deus creaturas produxit, & ideo non oportet, vt distinctio sit adæquata omni cognitioni cuiuscunque obiecti, sed creati tantum. Extendi autem illam ad omnia obiecta, dico, cognitionem Dei per creaturam siue in Angelo, siue in nobis vespertinam potius esse, quam matutinam, vt iam tetigi, & docet expressè Alens. supra memb. 2. Et ratio est, quia medium cognoscendi est creatum, & ratio, ac perfectio cognitionis ex medio potius, quod est vespere uti formale obiectum, quam ex re cognitæ, quæ est quasi materiale, sumenda est. Vnde sicut visio creaturæ in Deo matutina est, ita è contrario cognitio creatoris in creaturæ, vel per creaturam, vespertina est. Item talis cognitio valde imperfecta, & vt ita dicam, valde decolorata est; ergo nomen matutinæ cognitionis non meretur.

Soluitur.

Quartum dubium est, quæ cognitio, matutina ne, an vespertina fuerit prior in Angelo respectu earundem rerum, quæ per illas cognoscuntur. Hoc dubium obscurum est in sententia Augustini, tum propter varia dicta eius, tum propter consecutionem alterius difficultatis, quæ ex illo sequitur, nimirum, qui Angeli habuerint scienciam matutinam, & quando illam receperint. Potest autè tractari dubium de prioritate durationis realis, vel de prioritate naturæ propriæ sumptæ, id est, fundatæ in causalitate pertinente ad ordinem executionis, seu generationis (vt sic dicam.) Nam de prioritate dignitatis, seu perfectionis nulla est questio, cum certissimum sit, & in re ipsa, & in doctrina Augustini, matutinam scienciam esse priorem, id est, longè perfectiorem, & simili modo certissimum est, secundum ordinem intentionis, & finalis causæ esse etiam priorem, saltem ratione actus, in quo talis sciencia ponitur, vt ex dictis satis patet. Igitur scienciam matutinam esse priorem etiam duratione reali, fuit sententia Scoti in loco allegato. Et ad hoc inducit verba Augustini supra recitata ex cap. 24. lib. 4. de Gen. Dicit enim, Cum Angeli sancti semper videant Verbum Dei, prius in ipso nouerunt vniuersam creaturam, ac deinde in ipsa creatura; qui locus non rectè exponitur de prioritate dignitatis, tum quia illa duo verba prius, & deinde, malè accommodantur ad ordinem dignitatis; tum etiam, quia causa illius

21. Dub. 7. principale circa idem fundamentum Augustini vtraque cognitio fuerit prior in Angelo.

Responsio quoad prioritatem naturæ.

Neque spectando ad rem ipsam probanda est illa distinctio, quia visio Dei, vt terminatur ad creaturas, est in sua specie lucidissima, & clarissima, quantum esse potest de obiecto creato; ergo non meretur nomen vespere, sed mane. Item quia aliis visio, quam Deus habet in seipso de creatura, dici possit vespertina ratione obiecti, quod absurdum reputo. Quancunque Rupert. in Prolog. ad libros in Gen. illam sic appellare videatur, qui tamen non loquitur respectu ipsius Dei, sed respectu nostri, & vocat vespere illud esse, quod res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in se tamen sciencia illa maximè matutina erat. Augustinus autem eum interdum dicit cognitionem creaturæ respectu cognitionis creatoris esse vespertinam, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, sed

Quoad prioritatem durationis, Scoti responsio.

prioritatis non redditur ex perfectione visionis, sed ex eo, quod sancti Angeli semper vident Verbum, ubi pondero aduerbium semper, in quo maxime ratio nititur: tum etiam, quia inde subiungitur, ubi esse diem primum creatum, hic autem tanquam vespertinum. Quae exponens cap. 31. ait, Primum hoc accipiebat in Verbo Dei, deinde cum facta essent ea, cognoscebat alia inferiori cognitione, qua nomine vespere significata est. Et cap. 32. Mens angelica pura charitate inherens Verbo Dei, postquam illo ordine creata est, ut precederet caetera, prius ea vidit in Verbo Dei, quam facta sunt, &c. tum denique cap. 34. id explicat exemplo oculi videntis propinqua, & distantia simul, sed ordine quodam, nam prius propinquiora videt, quod procedit secundum ordinem generationis, & situs.

22. Veruntamen etiam ipse Scotus vidit, Augustinum in his locis non loqui de prioritate durationis inter cognitionem matutinam, & vespertinam, nam illasmet cognitiones fuisse simul duratione expressè affirmat idem Augustinus dicto cap. 32. lib. 4. de Gen. & idem insinuaucrat cap. 30. & expressius repetit cap. 34. Inde tamen colligit Scotus loqui Augustinum saltem de prioritate naturae proprie, id est, causalitatis, & generationis. Nam si attentè consideretur discursus Augustini, ibi non offendit excessum perfectionis matutinae cognitionis: nam licet hunc attingat transeuntes, & quasi id supponendo, proprie tamen describit modum, & ordinem generationis, & originis inter vtranque cognitionem, & sic sentit ex matutina sequi vespertinam, quia sicut ordine causalitatis prius est creatura in Verbo, quam in se, ita prius natura visa est ab Angelo in Verbo, quam in se. Hinc autem infert ulterius Scot. illam cognitionem in Verbo, de qua ibi loquitur Augustinus non esse cognitionem in Verbo clarè viso in se per visionem beatam, sed esse quandam aliam cognitionem abstractiuam Dei per speciem eius. Quia visio beatifica non potuit esse simul duratione cum cognitione vespertina, quia hanc habuit Angelus per cognitionem naturalem à primo instanti suae creationis, & tunc non habuit visionem beatam etiam ex doctrina Augustini, vt supra in proprio loco dictum est.

23. At enim propter vnam difficultatem fugiendam non sunt verba Augustini ad peregrinos sensus detorquenda. Est enim meridiana luce clarius loqui Augustinum in citatis locis de visione beata sanctorum Angelorum, per quam creaturas in Verbo Dei cognoscunt, vt in principio probaui, & iterum pauca verba ponderabo. Primum illa dicti cap. 24. Cum sancti Angeli, quibus post resurrectionem coaquabimur, si viam, qua nobis Christum factus est, usque in finem tenuerimus, semper faciem Dei videant. At quae est visio qua videtur facies Dei, nisi beatifica? aut in quo erimus aequales Angelis Dei, si in sanctitate perseverauerimus, nisi in visione beatifica? Nam si in aliqua re alia erimus illis aequales, id erit ratione visionis beatæ, quae supponi debet. Deinde cap. 25. dicit ex illa cognitione matutina cum vespertina confici vnum diem, cui coniungatur Ecclesia de hac peregrinatione liberata, vt et nos exultemus, & iocundemur in eo. Quod profectò non erit nisi in beatitudine; de hac ergo loquitur Augustinus. Item in cap. 32. non ponit hanc cognitionem nisi in mente, qua pura charitate inheret Verbo Dei, ubi aperte loquitur de charitate consummata, & immutabili patria. Item in cap. 7.

Scotus Augustinum ad se pertrahere conatur.

Frustrà enim id tenent.

lib. 11. de Civit. aperte dicit, Lucem illam, & diem non esse nisi civitatem sanctam in sanctis Angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus: Quae sursum est Hierusalem qua est mater nostra, aeterna in calis; & in cap. 19. habet verba supra citata, quae sunt satis expressa. Accedit, quod illa cognitio matutina, & abstractiva, quam Scotus ponit de Deo per speciem eius, non solum non habet fundamentum in Augustino, verumetiam nec possibile est, vt supra dixi. Multo que impossibilius videtur, quod per cognitionem abstractiuam Dei videantur creaturae in ipso clariis, & perfectius, quam in seipsis per proprias species. Nam hoc etiam in clara visione Dei difficile intellegitur: quis ergo de abstractiva cognitione id credat? Augustinus autem loquitur de cognitione matutina, qua videntur creaturae in Deo melius, quam in se; ergo non de abstractiva, sed de intuitiva cognitione loquitur.

Tunc ergo manet integra difficultas, quam Scotus attingit, quomodo possint esse simul duratione, seu tempore cognitio vespertina, & matutina in Angelis, cum prius pro aliqua, vel aliquibus morulis habuerint sancti Angeli cognitionem naturalem, quam beatam, ac proinde cognitionem vespertinam prius, quam matutinam, etiam reali duratione. Antecedens supponimus vt omnino verum non tantum in re ipsa, sed etiam in sententia Augustini, vt supra lib. 5. de Angelis cap. 2. & lib. 6. cap. 1. & 3. dictum est. Et deinde licet in primo instanti habuisset Angelus vtranque cognitionem, non apparet, in quo genere causa possit cognitio matutina esse prior, quia seclusa causalitate finali, quae ad rem non pertinet, vt dixi, quia pertinet ad ordinem intentionis, non executionis; in caeteris generibus causarum visio beata nullo modo est causa cognitionis naturalis, nec formalis, vt per se patet, nec efficiens, quia cognitio naturalis est ex principiis naturae, non gratiae, aut gloriae, nec materialis, quia non disponit ad illam. Quin potius hoc ordine cognitio vespertina videtur prior, quia naturalia procedunt ordine naturae ad supernaturalia, vel ratione subiecti, vel quatenus intimius consequuntur ex subiecta natura, quam gratia, vel gloria. Accedit, quod idem Augustinus dicto lib. 4. de Genesi cap. 22. videtur aperte hunc ordinem ponere, cum dicit: Vt si lux ista, qua primus creatus est, non corporalis, sed spiritualis est, sicut post tenebras facta est, &c. ita & post vespertinam suam mane, cum post cognitionem suam propria natura, que non est, quod Deus referat se ad laudandum lucem, qua ipse Deus est, cuius contemplatione formatur. Et infra: Vt vespere primi diei sit etiam sui cognitione, non se esse, quod Deus est, mane autem post vespertinam hanc, quo concluditur dies vnius. In quibus verbis aperte videtur docere Augustinus, ordine generationis priorem fuisse cognitionem vespertinam sui, quam matutinam in Verbo, quod saltem de prioritate naturae in eodem ordine verificandum est: imò videtur etiam de ordine durationis esse intellegendum. Et ita exponit aperte D. Thomas q. 8. de Verit. art. 16. ad 8.

Propter priora testimonia allata num. 21. totamque difficultatem hanc, multi Theologi necessarium esse arbitrati sunt concedere secundum Augustinum, habuisse Angelos in primo instanti creationis suae aliquam matutinam cognitionem. Et ideo dixerunt aliqui, Angelos sanctos à primo instanti creationis fuisse beatos simpliciter, ponentes illam cognitionem matutinam

24. Reiecta Scoti responsione, perhibet difficultatem contra prioritatem durationis inter matutinam & vespertinam cognitionem.

25. Quid nonnulli ad praedictam difficultatem responderint.

tinam in sola visione beata, vt reuera est. Alij vero distinxerunt cognitionem matutinam, vt aliquam habuerint in primo instanti in visione Dei, & postea aliam per visionem. Sed primum impugnatum est in precedenti tractatu lib. 5. c. 2. secundum vero in proximè dictis. Dico ergo Angelos non habuisse cognitionem matutinam in primo instanti creationis suae, ac proinde prius duratione, & natura habuisse cognitionem naturalem sui, Dei, & fortasse etiam aliarum rerum, quam easdem res in Verbo viderint. Probatur, quia in illo primo instanti habuerunt omnem perfectionem naturalem, & non fuerunt in illo beati vltima, & perfecta beatitudine, quae in clara visione Dei consistit. Ex quo sequitur, cognitionem illam quae in Angelo est vespertina cognitio sui, seu in proprio genere, in suo esse, & substantia antecessisse matutinam sui cognitionem. Probatur aperte, quia vespertina cognitio eadem est cum cognitione sui in se, & per suam substantiam, vel speciem; sed hanc habuit Angelus in primo instanti, quando nondum videbat se in Verbo. Idemque dici potest de cognitione firmamenti, congregationis aquarum Solis, lunae & stellarum, & aliorum operum sex dierum. Solum est differentia, quod cognitio sui est naturalis, & necessaria, & ideo certius est, cum natura incepisse: aliarum vero rerum actualis cognitio non est ita necessaria quoad exercitium, & ideo non est tam certum actu exercitium in illo primo instanti. Est tamen verum in illo instanti habuisse Angelum concretas species intelligibiles omnium rerum creatarum in vniuerso in eodem instanti; imò & creandarum in tempore futuro. Vnde etiam est certum, potuisse tunc habere actualem cognitionem in proprio genere, & per propriam speciem caeli, & terrae, vt praesentium, & simul factorum in eodem instanti, & aliarum rerum saltem vt possibile, iuxta doctrinam in superioribus datam de Angelorum cognitione.

Vera responsio de antecedentia duratione.

Probatur primo directè.

26. Probatur 2. non repugnare Augustini.

Nomen seu ratio vespertinae cognitionis.

Priori ratione praeter cognitio vespertina in illo non duratio.

rem, in aliis vero posteriore succellum habuit, & in his potuisset habere meliorem euentum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referendum illam cognitionem in laudem creatoris, teste eodem August. lib. de Corrupt. & grat. cap. 11. & idem supponit lib. 4. de Genesi cap. 24. in fine. Sic ergo in illo primo instanti non praecessit vespere formaliter, sed quali materialiter (vt sic rem explicem.)

Postea vero in secundo instanti sancti Angeli retulerunt se, & omnem suam scientiam in laudem, & gloriam sui creatoris peculiari, & deliberato modo. Nam licet in primo instanti omnes se retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, vt est probabilis, nihilominus quia illa conuersio magis fuit accepta, quam plene deliberata, ideo Augustinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, sed tantum illius plene deliberatae, per quam Angeli suum meritum consummarunt, & ratione cuius statim suam beatitudinem receperunt, vt ex omnibus locis supra citatis manifestum est. Et ex lib. 2. Gen. ad liter. cap. 7. & 8. & ex Imperfect. ad Gen. cap. 3. In illo ergo secundo instanti cepit cognitio illa in sanctis Angelis habere rationem vespere, quia per illam relationem factum est, vt cognitio illa quasi proximè disponeretur, vt matutinae cognitioni coniungeretur, & dies consummaretur, ac componeretur. E contrario vero in caeteris Angelis, qui in seipsis superbia eleuati permanerunt, obscurata est illa cognitio, & facta est nox, & tenebrae. Sic enim ait Aug. lib. 11. de Civit. cap. 28. in fine, Angelos malos aeternam lucem deficientes, tenebras factos esse. Et de contrario de sanctis Angelis notat lib. 4. de Gen. cap. 25. in eorum diebus non commemorari noctem, sed tantum vespertinam, & post vespertinam mane, & diem, quia totam suam cognitionem ad Dei laudem, & amorem retulerunt. Ex quo discursu optimè concluditur, saltem in primo die vespertinam praecessisse mane, seu vespertinam cognitionem matutinae, non solum loquendo de vespere materialiter, sed etiam formaliter iuxta declarationem datam. Quia & praecessit cognitio sui, & praecessit etiam relatio illius in laudem, & amorem Dei, per quam cepit ad mane referri, & illi appropinquare, & coniungi.

An vero sub hac ratione praecesserit duratione reali, vel tantum ordine naturae, sicut dispositio antecedit formam, vel meritum praemii, pender ex illa quaestione, an sancti Angeli in eodem instanti, quo meritum consummarunt, praemium receperint. Et quod sola fuerit antecessio naturae, videri potest consentaneum Augustino: nam hoc modo melius explicatur omnia, quae de illo primo die dicit. Nam putat, in illo die factam esse spiritualem lucem, quam Deus à tenebris diuisit, id est, bonos Angelos à malis, quae diuisio per lucem gloriae facta est; ergo in illo puncto, in quo sancti Angeli se à malis separarunt, referendo se in Deum, facti sunt lux, & matutinam cognitionem receperunt. Sed quia (vt supra dixi) opinio illa falsa est, non oportet sine cogentibus verbis Augustini ipsam ei tribuere; in praesenti autem nihil est, quod cogat. Quia, vt in primo die facta sit diuisio lucis, & tenebrarum, satis est, quod immediatè post illam moram, in qua sancti Angeli Deum omnibus rebus praetulerunt, matutinam cognitionem acceperint, in qua consummatus fuerit dies primus. Concedendum est ergo etiam secundum Augustinum, in primo die sanctorum

27. Posteriori etiam ratione non praenitente modo aliquo.

28. An praenitente duratione negant quidam.

Discendum tamen etiam durationem praecessisse.

Angelorum vespertà fuisse priorem mane, etiam A duratione, quanuis etiam fuerit simul cum illo in compositione vnus diei. Et ita saluatur optime ordo inter vespertam, mans, & diem, quem Augustinus in vltimo loco citato posuit. Et nihilominus simpliciter verum est, quod in aliis locis dixit, has cognitiones matutinam, & vespertinam simul esse, nec moram requirere. Nam licet non omnino simul inceperint, simul nihilominus fuerunt, & nunc sunt, ac manent in Angelis beatis: & in principio non ideo factæ sunt cum aliqua successione, quia ex natura sua perant successione, vel quia Angelus absolute non possit simul illas efficere, sed quia secundum ordinem diuinæ sapientie non debuit Angelus ad matutinam cognitionem ascendere, nisi per suam dispositionem, & meritum, quod sine aliqua successione, vel mora fieri non poterat, vt in superiori tractatu monstratum est.

29. Atque hoc modo cessat altera difficultas, qua inferbatur ex mente Augustini vel habuisse sanctos Angelos cognitionem matutinam in primo instanti lux creationis, ac proinde etiam angelos malos illam habuisse, & postea illam peccando amisisse, quod repugnat: vel Deum in illo primo instanti ita discreuisse inter Angelos, vt quosdam beatos, alios non beatos creauerit, quod Deum ex se, & mera sua voluntate fecisse incredibile est, fecisse autem ex merito, aut demerito diuersorum Angelorum, est improbabile. Respondemus autem ex dictis, negando sequentiam: nam licet Augustinus illos sex dies in mentibus Angelorum constituerit, & sine successione reali inter se simul factos, & completos esse censuerit, nihilominus necessarium non est, vt in primo instanti die censuerit mane simul incepisse cum vespere, sed potuit sentire, illum primum diem compositum fuisse ex vespere, & mane cum aliqua successione modo explicato, & simul cum illo statim fuisse completos omnes sex dies cum solo ordine naturæ absque successione mora, seu durationis, modo statim declarando: nam hæc inter se repugnantia non sunt. Et simili modo licet Augustinus dixerit, omnia fuisse creata simul in primo instanti creationis mundi, non est necessarium, etiam docuisse, in eodem momento factam esse beatitudinem Angelorum, sicut non est necesse, vt in eodem instanti poena malorum angelorum inceperit. Inceperunt ergo simul, secundum Augustinum, omnia quæ Deus solus per se fecit, non verò omnes rerum perfectiones, quæ ab ipsis, vel à præuia dispositione, aut merito ipsarum creaturarum pendent. Ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitio, vt explicauimus, & ideo illa lux licet in primo die, non in primo instanti creationis rerum facta est. Vnde etiam colligitur secundum Augustinum cognitionem matutinam solis Angelis sanctis datam esse, & non indifferenter omnibus, sicut de visione beata in superiori tractatu lib. 5. c. 2. dictum est.

30. Adhuc tamen superest soluenda difficultas orta ex aliis Augustini locis, in quibus dicit, præcessisse matutinam cognitionem vespertinæ salutem naturæ ordine. Ad hoc autem explicandum oportet advertere differentiam, quam constituit Augustinus inter opus primi diei, & aliorum, quam late persequitur lib. 2. Gen. ad liter. cap. 6. 7. & 8. & eandem supponit lib. 4. cap. 2. & sequentibus. Est autem discrimen, nam opera quinque dierum post primum, præter esse, quod habent in Verbo Dei, dicuntur fieri prius in men-

Remouetur difficultas cui n. nulli per se non resp. adob. in num. 25.

Notatio pro explic. n. 10 Aug. ubi scribente matut. nam cogn. immo v. si v. imo. p. 10.

tibus angelicis, & postea in seipsis: opus autem secundum diei, quod secundum Augustinum est ipsa lux spiritalis, & angeica, non sit aliter in se, quam in mente angeica, quia sunt idem, nec potest prius esse, aut fieri in mente Angeli, quam in se, cum mens Angeli non possit esse, nisi in ipso. Et hoc discrimen colligit Augustinus ex alio, quod in verbis, quibus in Gen. 1. narrantur hæc opera, ipse ponderauit. Nam in opere primi diei solum dicitur: *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux.* In opere autem secundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus, fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, & factum est ita;* & in opere quarti diei: *Dixit Deus, fiant luminaria, & factum est ita, & sequitur Deus luminaria.*

B Idemque in die sexto considerare licet. Ex hac ergo verborum diuersitate colligit Augustinus, angelicam naturam tantum esse factam in Verbo Dei, & in se; & primum dicit significari illis verbis: *Dixit Deus, fiat lux,* quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quam rerum omnium existunt; secundum autem dicit significari altero verbo, *& factum est ita,* vtique in seipso. At verò de firmamento ait primum dictum esse in Verbo Dei, vt fieret, secundò Deam fecisse illud in mentibus angelicis, per species nimirum intelligibiles, & in esse (vt vocant) intentionali, seu representatiuo, tertio factum esse in seipso.

C Ex hac ergo differentia colligit, Angelos cognouisse prius seipso vt factos, per cognitionem in proprio genere, quam se cognouerint in Verbo, quia non potuerunt se prius cognoscere in Verbo vt faciendos, quam essent facti in seipsis, quia non poterant vllam cognitionem habere nisi iam facti. Nec prius facti sunt extra Deum in esse intentionali, quam in reali, & naturali, quia primum supponi debuit in suo esse subsisteres facti, quam formetur aliqua cognitione, vel principio eius, ideoque primum facti sunt Angeli cognoscentes seipso, ac proinde habentes vespertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane resumunt, & ita vnus, id est, primus dies factus est. Secus verò ceteris diebus, nam sicut Deus primò dixit, *fiat lux,* in Verbo suo, ita etiam consequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum:* Angelus autem iam videns Verbum, & in eodem Verbo seipsum vt factum, eo sequenter vidit in eodem Verbo firmamentum vt faciendum, & deinde in sua mente accepit factum, & postea firmamentum in ipso cognouit, ac tandem in Dei gloriam retulit. Atque ita in opere secundæ diei præcessit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, & postea in proprio genere, & sic prior fuit cognitio matutina, quam vespertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Augustinus dicto lib. 4. cap. 26. & 28. idemque de ceteris diebus seruit. Quæ res tota mihi quidem obscurissima est tam in se spectata, quam in doctrina eiusdem Augustini, alia nimirum eius verba, & testimonia conferendo: sed nunc illam magis illustrare non valeo, nisi verò iudicium meum de re ipsa proferam, & totam rei difficultatem aperiam.

31. Conciliatur id Augustinus ex distinctione vni diei, & ceteris m. a. pudipsum.

32. Dubium princip. l. ius quod in titulo cap. 10. proponitur.

Loca Augustini in quibus pariter postriorem dicitur approbat.

33. Communior sententia priorem partem amplectitur, & literam esse statuit.

Fundamentum non pro hac sententia fundebat.

& matutina cognitione eos interpretari conatus est. Vnde saepe dicit esse vnum diem, & sex dies. Vnum quidem, quia vna est in Angelo cognitio matutina; & vespertina etiam vna esse potest, & ita dies ex vtraque compositus vnus est. Secundum varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, & sunt sex dies iuxta senarij numeri perfectionem. Sic dicto lib. 4. cap. 22. cum dixisset, in mente angelica post vespertam factum esse mane, cum post cognitionem suam propria naturæ se retulit in laudem Dei, & eius contemplatione formata est, subdit, *Et quia cetera creature, quæ infra ipsas sunt, sine cognitione eius non fiunt, propterea idem dies vbiq; reperitur, vt eius repetitio fiat tot dies, quot distinguuntur genera creaturarum, perfectione senarij numeri terminanda, & consequenter omnes sex dies illo modo exponit, quos sic breuius colligit dicto lib. 1. de Ciuit. c. 7. Cognitio creatura in seipsa decoloratio est, ideo vespere cogitatur, quam nox diei potest, quæ tamen, cum ad laudandum creatorem referitur, recurrit in mane. Et cum hoc fiat in cognitione spiritus, dies vnus est; cum in cognitione firmamenti, dies secundus; cum in cognitione terre, ac maris, omniumque gignentium, quæ radicitus continuata sunt terre, dies tertius; cum in cognitione luminarium, &c. dies quartus; cum ex cognitione omnium ex aquis animalium naturalium, atque volatilium, dies quintus; cum in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipsius hominis, dies sextus. Et in cap. 30. addit, senariam illam repetitionem eandem diei propter perfectionem numeri senarij factam esse, vt perfectio operum Dei per senarij numeri perfectionem significaretur. Et similia, licet breuius, collecta habet in dicto Dialog. cum Oratio q. 26. vbi etiam addit: *Dicit vnus, quem intelligimus naturam spirituales creaturarum, id est, angelicarum sexies facta cognitio, sex dies fecit propter senarij numeri perfectionem.* Ex hac occasione fit ibi longa digressio ad perfectionem senarij numeri declarandam. Hanc sententiam non persequar directè Augustinus aliter, quam explicando illam, & supponendo esse possibilem, & ex difficultatibus, quæ in operibus singulorum dierum cernuntur, si de naturalibus diebus intelligantur tacite concludedo, hanc spirituales intelligentiam esse aliis præferendam, & difficultates in illa occurrentes soluere conatur, vt videbimus.*

At verò licet supposito vero sensu literali, possent hæc subtiles considerationes suum locum habere, nihilominus, salua reuerentia sanctissimi Patri debita, mihi persuasum habeo, hunc non esse literalem sensum, sed textum Genesis ad literam esse de die naturali, qui per spatium, & durationem vnus conuersionis primi mobilis fit, esse intelligendum. Hæc est communior sententia Patrum, Basilij, Ambrosij, Chrysostomi, Bedæ, Ruperti in Gen. & Nazianz. orat. 43. circa principium, & Gregor. 32. Moral. cap. 10. & aliorum, quos capite precedenti retuli, quibus Magister, & Scholastici magis assentiantur, quamuis propter Augustini auctoritatem de illius sententia valde temperatè, ac modeste loquantur. Ad fundandam autem hanc veritatem commodissimum est supponere, lucem factam primo die, quando dixit Deus, *fiat lux,* de corporali, seu sensibili luce huius mundi esse intelligendam; sicut è contrario tenebræ, quæ erant super faciem abyssi, erant etiam sensibiles per carenciam sensibilibus lucis, vt saepe in superioribus cum communi sententia diximus, & infra tractando in particulari de opere primi diei, vtrunque ostendemus, quia opposi-

tiorum eadem est ratio. Hoc ergo supposito fundamento, argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus est ex luce, quam Deus in eodem primo die creauit, & ex diuisione facta inter lucem illam, & tenebras, id est, inter diem, quem illa lux conficit, & noctem, quæ ex absentia illius sequitur; ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex successione lucis, & tenebrarum confurgens; ergo eiusdem rationis fuerunt sequentes dies. Hæc posterior illatio ex paritate rationis, & ex eodem modo loquendi Scripturæ manifesta videtur. Prior etiam clarissima est, quia diem naturalem appellamus illum, quem sensibilibus lux suo motu peragat, vt constat ex eodem cap. 1. Gen. vbi in quarto die dicitur fecisse Deus luminare maius, vt præcesserit diei, vbi euidenter significatur sensibilibus dies, eademque ratio est de toto capite, & præsertim de primo die. Et ita facile probatur antecedens, quia supposito dicto fundamento, aperiè continetur in verbis illis Gen. cap. 1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque est vespere, & mane dies vnus.*

Secundò argumentari possumus, quia procedit Augustini sententia ex alio fundamento supra impugnato, quod omnia quæ narrantur facta sex diebus, simul in instanti creationis facta sunt. Ostendimus enim dispositionem, quam in primo instanti creationis corporalis mundus habuit, & in primis ferè verbis Genesis describitur, non potuisse simul, & in eodem instanti esse cum dispositionibus, quas in aliis diebus accepit, vt capite præcedenti expendimus: ergo debuit necessarium inter illa opera, mora aliqua intercedere, & consequenter fuit necessaria successio; ergo cessat fundamentum, propter quod excogitatus est dies, in quo & simul sint dies, & vespere, & cum sit vnus, sexies repetatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cætera non consequuntur. Nam si successio realis necessaria est, eadem ratione esse potuit diurna successio, & consequenter etiam sex dierum naturalium mora, vt in capite sequenti contra Caietanum, Eugubinum & alios ostendemus. Vnde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die simul est facta cum cælo, & terra, vel post aliquam moram realis durationis, & successione. Si primum dicatur, sequitur, Angelos in primo instanti creationis suæ fuisse beatos, quod doctrinæ Augustini in aliis locis repugnat, vt supra in hoc capite, & latius in superiori tractatu dictum est. Et probatur sequela, nam S. Augustinus vult lucem factam primo die esse, vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatum, vel vtrunque: nam esse naturam ipsam sentit in Imperfecto super Gen. cap. 5. esse autem lumen beatificum sentit 1. Gen. ad liter. cap. 2. vtrunque autem coniungit in cap. 9. & in 17. sentit, Angelorum creationem quoad substantiam intelligi posse nomine cæli, quoad formationem autem gloriæ significari per lumen. Quod etiam lib. 4. cap. 22. confirmat, & lib. 11. de Ciuit. cap. 19. & 20. sentit, diuisionem lucis à tenebris fuisse diuisionem inter sanctos, & malos angelos; & lib. 1. contra Aduersar. legis, & Prophetar. cap. 12. dicit per illam lucem intelligi posse Angelos, qui semper vident faciem Dei: si ergo hoc ita est, & illa lux facta est in principio simul cum cælo, & terra, tunc iam fuerunt sancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconueniens dicatur, sicut nos supra diximus, lucem illam non esse factam

Suadetur iam prima.

34. Suadetur 2.

Confirmatur ad hominem ex variis locis eiusdem August.

in primo instanti creationis, sed post aliquam moram licet sit facta primo die, à fortiori dicere poterimus terram non esse discoopertam aquis in principio, sed post tempus aliquod; ergo eadem ratione sine inconuenienti dici poterit, factum esse id opus post temporales dies, ac subinde illos dies esse veros, & naturales, quia eadem est ratio de cæteris operibus, & admissa aliqua mora, & successione, nullum maius inconueniens ostendi potest in diurna mora, quam in alia, vt in capite sequenti latius expendemus.

35. Suadetur 2.

Tertio argumentari possumus, quia multa sumuntur vel supponuntur in illo discursu Augustini, quæ vel non subsistunt, vel probari non possunt. Vnum est, quod omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim Theologi non putant videri in Verbo Dei, & per eius formalem visionem creaturas, vt creaturæ sunt; alij verò saltem dicunt, non esse necessarium vt videant omnes. Sed quantum difficile sit credere, proprium, & verum sensum historiarum Genesim pendere ab illa theologica opinione; nihilominus ex hac parte permitti possit Augustini sententia, quia illud fundamentum de cognitione propria creaturarum in Verbo, verum, & solidum est: & illo posito probabilius est, videre omnes beatos in Verbo, & præcipue Angelos sanctos totum hoc vniuersum, prout à principio conditum, & formatum est. Maiorem dubitationem facit, quod in alia parte illius diei spiritualium supponit sanctus Augustinus, nimirum omnes Angelos habere semper actualem cognitionem in proprio genere rerum omnium, quas Deus in illis primis sex diebus condidit. Quod enim id supponat, patet, quia docet, illud mane, & vespera fuisse simul, dicit, illud mane, & vespera non secundum temporis moras, sed secundum spiritualem potentiam mentis angelicæ, cuncta, quæ voluerint, simul notitia facillime comprehendentem, esse intelligenda. Quod verò ex parte vespertinæ cognitionis vel non ita sit in aliquibus, & in aliis sit incertum, probatur ex dictis supra lib. 2. de cognitione Angelorum, quia Angeli non cognoscunt simul omnia, quæ per species in proprio genere cognoscere possunt, quia non possunt cognoscere simul, nisi quæ per vnam speciem representantur, & verisimilius est, multos esse Angelos, qui non possint per vnam, & eandem speciem cælum, & terram, spiritualia, & corporalia, & mixta omnia contemplari; imò credibilis est, paucos esse Angelos, qui tam vniuersalem & eleuatam modum cognoscendi naturalem habeant; ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum sex dierum, & creationis mundi, quia nec per vnum actum, quia non per vnam speciem, nec per plures actus, quia hoc modo non possunt plura simul intueri. Aliunde verò etiam illi, si qui sunt, qui per vnam speciem id facere possint, liberè vtuntur illa, & ideo nemo potest, nisi diuinando, affirmare, omnes habuisse illud actualem vsum statim, ac conditi sunt.

36. Eiusdem primi.

Dicere quidem aliquis posset, satis esse, quod omnes Angeli semper sint in aliqua naturali cognitione, & consideratione creaturarum, vt inde intelligamus, in tota collatione sanctorum Angelorum fuisse simul vespertinam cognitionem omnium rerum creaturarum, licet fortasse non in singulis fuerit actualis cognitio omnium, sed quosdam actu considerasse aliquos, alios alias. Neque enim verisimile est, in tanta intelligen-

tiæ multitudinem aliquod opus Dei non fuisse actu consideratum. Et hoc satis esse videtur ad illam dierum distinctionem. Vel etiam dici potest licet Angeli, præsertim inferiores, non omnia simul, & vno actu considerent, tamen breuissima mora posse omnia percurrere, nunc hoc, nunc illud intueno, & ita factum satis esse, vt sex illi dies comparatione facta ad nostrum tempus, simul esse dicantur. Vel tandem dici potest, ad doctrinam Augustini satis esse, quod vnus Angelus simul possit per vnam speciem omnes creaturas factas contemplari: nam ferè certum est, in illo initio vnunquenque quantum potuit per naturales vires opera Dei considerasse. Et sic satis etiam erit, quod in supremo Angelo omnes illi dies, & vesperæ simul esse potuerint. Sed hæc omnia re vera solum diuinando, vel coniectando dicuntur, & ideo incredibile est, verum illorum dierum sensum ex tam incertis rebus pendere.

Secunda.

Tertia.

Harum præclusio.

Quarto possumus obijcere, quia ille sensus non solum valde metaphoricus est, quem in historia maxime vitandum esse diximus, sed etiam metaphora illa multa continet, quæ nec sufficientem rationem habent, nec satis explicari possunt. Primum est, quod cognitio matutina vnica, & indiuisibilis per comparationem ad res cognitæ sexies multiplicari dicitur, cum ex parte rerum cognitarum nulla ratio talis distinctionis, ordinis, aut numeri dari possit. Cum enim firmamentum factum secundo die dicatur esse cælum, in quo sunt stellæ, & non possit videri cælum in Verbo, non visis stellis, cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interposita cognitione maris, & terræ ab aquis discooperte, fuisset in illa metaphorica narratione diuisa? Multaque similia de cæteris interrogari possunt, quorum rationes reddere, difficillimum iudico. Eademque difficultas in cognitione vespertina considerari potest, maxime cum opera illorum dierum quoad cognitionem in proprio genere nullam habeant connexionem, nec dependentiam, nec ex se postulent vnam, vel plures cognitiones, sed iuxta virtutem cognoscentis, & media, seu species, per quas cognoscit, simul & sine vilo ordine temporis, vel naturæ cognosci possunt.

37. Suadetur 4. obiectiues aliquot proponendo contra sententiam Augustini. Prima obiectio.

Præterea appellationes mane, & vespera respectu cognitionum metaphoricæ sunt, & voluntariæ, quia ante sanctum Augustinum non fuerunt fundatæ in aliquo vso. Magnisque metaphorica est coniunctio ex illis duabus ad componendum vnum diem, ex eo solum quod circa eandem rem magis, vel minus perfectè verlanur. Nam vesperæ, & manè proprie non componunt vnum diem, nisi quia sunt partes vnus motus, & quandam certum ordinem inter se habent. Illæ autem duæ cognitiones clarior, & minus clara eiusdem rei, licet sint simul, nullum tamen inter se habent ordinem, aut connexionem, sed solum concomitanter se habent: cur ergo dicentur vnum diem componere. Nam quod vna sit excellentior alia, non satis est, nisi inter se vniantur, vel ordinentur: & ideo Augustinus aliquem alium ordinem obseruauit, vt supra notauimus, aded tamen nobis obscurum, vt augeat potius difficultatem. Nam in primis differentia, quam constituit inter primum, & alios dies, vix intelligitur, quia in primo instanti creationis suæ non solum vnusquisque Angelus seipsum, sed etiam omnes alios, nec solum alios spiritus, sed etiam cælos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, vnusquisque secundum suam virtutem, & species,

38. Secunda obiectio.

quas in eodem instanti, & prius etiam natura, quam in actum aliquem cognoscendi præderent, acceperunt; ergo in illo instanti habuerunt cognitionem vespertinam non tantum sui, sed etiam aliorum Angelorum, & corporum. Et simili modo sancti Angeli in secundo instanti non tantum cognitionem sui, sed etiam omnem aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem creatoris retulerunt; ergo prius etiam tempore, ac natura habuerunt vespertinam cognitionem omnium rerum, quas postea viderunt in Verbo; ergo non magis in primo die antecessit vespertina cognitio, quam in cæteris diebus. Neque etiam ponderatio illa quod de luce tantum bis dicitur facta, & facta est, de aliis verò additur tertium, scilicet, & fecit Deus, rem conuenit. Tum quia si ad rem spectemus, etiam si per lucem intelligamus Angelos, illi non tantum habent esse in Verbo, sed etiam facti sunt in mentibus angelicis: sicut res aliam rem alia non dicuntur fieri à Deo in mentibus angelicis, nisi per impressionem specierum intelligibilium, quibus representantur; Angelus verò licet fortasse respectu sui non indigeat specie, ad cæteros cognoscendos speciebus indiget; ergo etiam Angeli dicendi sunt fieri in mentibus aliorum; ergo in hoc parua, vel nulla est differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Accedit, quod res non dicuntur proprie fieri in Verbo Dei, licet in illo sint eminenter, & obiectiue tanquam in arte, vel idea, & ideo cum dicitur, facta lux, vel firmamentum, non est sensus, quod fiat in Verbo Dei, sed quod fiat in se, & hoc ipsum ostenditur, cum dicitur, facta est lux, declaratur enim efficacia imperij diuini, quod imperium non est aliud, quam voluntas Dei, quæ per Verbum imperandi significatur. Quod verò in opere secundi diei addatur, & fecit Deus, non intelligitur, id est, fecit in mentibus angelicis: nam hæc est planè metaphorica, & voluntaria interpretatio sine fundamento in litera. Vnde, vt opinor, non habet peculiare mysterium, sed additum est ad explicandum melius munus firmamenti, quod fuit diuidere aquas ab aquis; vnde in tertio die non est additum simile verbum, quia secundum contextum non erat necessarium. In quarto autem die repetitum est, quia ad maiorem operis explicationem erat commodum. In quinto verò die omisium est verbum, & factum est ita, solumque dicitur, dixit Deus, producant aquas, &c. Et infra: Creauitque Deus cæte grandia, &c. In sexto verò die paululum immutantur verba, & de homine solum dicitur, dixit Deus, faciamus hominem, quo significatur internum consilium, & postea declaratur executio: Creauit Deus hominem. Tota ergo illa differentia inter opus primi diei, & cæterorum non subsistit.

39. Obiectio. Adde præterea, illum ordinem inter primum vespere, & mane non multum referre, vt ex vespertina cognitione sui in se, & matutina cognitione sui in Verbo vnus dies componatur media re late prioris cognitionis in laudem Dei. Nam hic ordo ad summum intelligitur esse per modum dispositionis ad formam perfectiorem, vel per modum meriti ad præmium, ex quibus non solet componi aliquid vnum, quod cum metaphora vnus diei aliquam proportionem habeat, in aliis verò diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio præcedere, non satis apparet, qualis sit, nec in qua causalitate fundetur nam cognitio vespertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis est, & quantum est ex se prior est cognitione supernaturali, præsertim matutina, vt ex-

plicauit. E contrario verò in nullo genere causæ præter finalem dici potest esse effectus cognitionis matutinae, quia non consequitur ad illam, sed ad principia naturæ, nec matutina disponit, ad vespertinam, sed potius e conuerso. Possit autem excogitari cognitio vespertina per species infusas, & supernaturales, per quas aliter modo cognoscuntur res in proprio genere in se, & non in Deo clarè viso. Quæ cognitio dici poterit consequens statum beatitudinis tanquam proprietates gratiæ celsammatæ, sicut de scientia animæ Christi, & hominum beatorum dici solet. Sed absque dubio non loquitur Augustinus de tali cognitione vespertina, sed de naturali: nec talis cognitio cum fundamento tribuitur Angelis respectu creaturarum ordinum naturalium, quia per naturalem scientiam sufficienter cognoscunt res istas in proprio genere. Et licet daretur vt consequens visionem beatam, ille ordo nihil pertineret ad compositionem vnus diei. Item aliàs vnus dies posset componi ex vno mane, & duplici vespera, vna naturali, & alia supernaturali, habentibus aliquem ordinem, licet diuersæ rationis ad eandem cognitionem matutinae.

40. Quarta obiectio.

Ponderari etiam potest, quod iuxta discursum Augustini vix intelligitur, quando consummatur singuli dies. Nam de primo ait, incipere à vespertina cognitione, quæ interueniente relatione in laudem creatoris ascendit in mane vsque ad matutinam cognitionem. Quod si hoc ita est, vel secundus etiam dies incipiet à vespera, & terminabitur per mane, & sic vsque ad sextum, ac subinde etiam septimus dies à vespera incipiet, quod Augustinus semper negat in dicto 4. lib. Gen. & sæpe alibi. Vel dicendum erit, in eodem mane, in quo primus dies consummatur, intrinsecè, incipere secundum diem per matutinam cognitionem firmamenti, seu operis secundi diei, & consequenter secundum diem finiri in cognitione vespertina eiusdem operis, vel vt iam relata in laudem creatoris, vel secundum se spectata: ac subinde, quod per relationem operis secunda diei, id est, firmamenti cogniti per vespertinam cognitionem eiusdem diei tertius dies iam incipiat, & ad meridiem perueniat per matutinam cognitionem operis eiusdem diei, & in ea consummerur. Vt unque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quod simul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis, & incipiat secundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam siue illæ duæ cognitiones matutinae intelligatur omnino simul sine vilo ordine, siue cum aliqua prioritate, & ordine, non rectè coherent, vel coordinantur. Item quia aliàs dies secundus sine relatione sui operis in laudem Dei pertransibit, si talis laus ad initium tertij diei iam pertinet, vel si ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinsecè secundum diem, iam ille secundus dies incipiat intrinsecè in mane, quo prima dies consummatur, & finietur intrinsecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam persequendo metaphoram, monstruosum videtur.

41. Obiectio quinti membri.

Vltimò obijcere possumus, quod iuxta illam quasi parabolam, vel metaphoricam interpretationem nulla conueniens ratio numeri, & ordinis sex dierum dari potest, nec septima dies potest commodè explicari. Probatur primum, quia Augustinus nullam aliam reddit rationem, nisi perfectione senarij numeri, vel quia sex sunt gradus, seu

1. Membra.

seu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio satisfait. Non prima, quia alij sunt numeri, vel æque, vel magis perfecti, vt denarius, &c. præterquam quod non sufficit numerum esse perfectum, vt rebus numeratis tribuatur, nisi in rebus ipsis verum aliquod supponatur fundamentum, quod hic non inuenitur, vt patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam si fundamentum factum secundo die fuit verum cælum octauum, aut nonum, certè alij cæli planetarum, & astra ipsa, sol, luna, & stellæ non sunt res alterius generis, vel ordinis inter se; ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario verò volatilia, & aquatilia non minus distinguuntur inter se, quam à brutis terrestribus, & homo plus distat ab illis omnibus, quam omnia illa inter se, cum sic secundum differentiam vltimam excellentioris ordinis; cur ergo cognitio matutina volatiliū, & aquatiliū simul vno die censetur, & cognitio matutina brutorum terrestrium intelligitur posterior, & in distincta die? vel cur cognitio matutina hominis non multo magis per se constituit nouum diem distinctum à cognitione brutorū, quam horum cognitio à volatiliū cognitione matutina separetur? Atque hinc probatum relinquitur secundum punctum de ordine. Nam si matutina, & vespertina cognitio Angelorum dicitur constituere primum diem, quia Angeli sunt excellentissima creatura cognita in Verbo; cur cognitio matutina & vespertina hominis non constituit secundum, cum homo inter res creatas secundum gradum perfectionis habeat? Quod si dicatur, præmitti debuisse alia opera, per quæ homini locus preparatus est: hoc certè in operibus secundi, & tertij diei satis obseruatum fuerat; illa autem non cogebant ad distinguendum quartum diem à secundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, seu in hoc spiritualium dierum ordine.

42. Membra.

Denique tertium membrum de septimo die ita declaro, quia si isti dies distinguuntur per repetitionem eiusdem cognitionis matutinae in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum septimum diem, necessarium est assignare opus septimum, distinctumque ab operibus sex dierum, in cuius cognitione matutina septima dies posita sit, & cum secundum Augustinum ille dies non habeat vespertinam, oportebit, vt illud opus per vespertinam cognitionem non cognoscatur. At nihil horum dici potest probabiliter; ergo iuxta illos analogicos dies non potest septimus numerari. Dicitur fortasse diem septimum non in cognitione operis, sed potius in cognitione carentia operis positum esse. Sed contra hoc est, quia illa vel magis est carentia cognitionis, quam noua positiua cognitio, quia cognoscendo hæc opera, & non plura, cognoscitur illa carentia noui operis, vel certè si aliqua cognitio positiua addenda est, hæc ita cogitanda est, vt Angeli videntes Deum, per ipsammet visionem sciant, se videre omnia opera, quæ Deus per se facere statuit: nam per hoc vident non fecisse Deum plura, quam ipsi vident; hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die septimo, sed videtur intrinsecè inclusa in perfectione illius cognitionis matutinae, qua omnia Dei opera in ipso videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinquere modum conueniens ad diem septimum explicandum. Propter hæc ergo sententia illa Augustini, & propter nimiam obscuritatem, & subtilitatem eius difficilis credi-

Cõsultur iudicium de sententia Augustini.

tu est; quia verisimile non est Deum inspirasse Moyli, vt historiam de creatione mundi ad fidem totius populi aded necessariam per nomina dierum explicaret, quorum significatio vix inueniri, & difficillime ab aliquo credi possit. Fundamenta verò Augustini partim capite præcedenti soluta sunt, partim pendunt ex declaratione operum singulorum dierum, vt ibidem dixi.

Ad fundam. Augustini in n. 22. in de satisfaciendum.

CAPVT XII.

Utrum dies naturales creationis mundi reipsa sex fuerint, sicut numerantur in Genesi.

Aliqui catholici scriptores licet fateantur, 1. Moysen in cap. 1. Gen. loquutum esse de die naturali, nihilominus negant opera ibi narrata esse facta sex diebus naturalibus, sicut verba Genesim sonare videntur. Sed dicunt, omnia esse facta intra vnum diem, recenteri autem ac si essent sex diebus facta, non quia ita facta sint, sed quia si per moram sex dierum fierent, ita essent distribuenda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata est. Prior conuenit cum Augustino in hoc, quod omnia ponit simul in primo instanti creationis facta, solūque differt in explicacione dierum, quia non explicat de diebus spiritualibus, sed de diebus naturalibus, & sensibilibus. Dicit tamen, non fuisse sex, sed vnum sexies repetitum per comparationem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus Gen. 1. in explicacione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipue in illis verbis cap. 2. *Ista sunt generationes cali, & terra, quando creata sunt in die, quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri, &c.* vbi primum ponderat verbum illud, *in die, quo*, nam inde colligit fecisse Deum cælum, & terram in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Augustini lib. 5. Gen. à principio, & aliis multis locis: secundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moysen de cælo, & terra non nudis, & informibus, sed cum toto ornatu, quem per sex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantum simplicia corpora, sed etiam mista, nam virgulta agri mista sunt. Vnde vterius infert, declarasse Moysen per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum cælo, & terra factum esse, & per hoc etiam significasse, idem esse intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, non successiue per discursum eius fuisse facta, sed simul in principio illius diei. *Quia idem est* (inquit) *iudicium quoad simultatem temporis cum creatione cælorum, & terra productis tertio die, & aliis diebus, & similiter eadem erit ratio de productis in vno die quoad simultatem temporis in productione sua.*

1. Opinio negans duplices, vt via professa.

2. Via defenditur à Caiet.

Fundamentum eius ex Gen. 2.

At verò Cano, (vt Molina refert) in alijs conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fateatur enim, diem de quo Moyses loquitur, esse naturalem, & in re fuisse vnum tantum sexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuisse omnia simul facta, sed cum aliqua successione in partibus illius diei. Quam successione solū in productione mistorum putat esse necessariam, quia expressè narratur facta ex materia præiacente, vt cap. 10. expendimus: de calis verò, & elementis prout nunc sunt, putat simul esse facta in illo die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero sensu potuerit Moyses

2. Via est Cani apud Molinam.

Cap. 12. An dies naturales creationis mundi reipsa sex fuerint sicut numerantur, &c.

Quid resp. dicit Cano ad verba Moysi.

Moyses dicere, sex diebus esse facta, quæ vno tantum die facta sunt. Respondet subintelligendo conditionem, & vtendo verbis absolutis in sensu conditionato, quia si opera illa per distinctos dies essent faciendæ, sex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (ait) non est inusitatus, ita enim multi exponunt illud Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*, id est, licet ipsi pereant, tu perire non potes, & illud Matth. 24. *Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*, id est; etsi illa deficiant, verba mea deficere non possunt. Et Aristot. in simili sensu dixit 2. *de celo, cap. 2.* motum cæli initium habere ab oriente, cum ipse putauerit, non incepisse, quia si incepisset, inde inciperet. Cur autè voluerit Moyses vti illo modo loquendi, rationes variæ redduntur, prima à posteriori, vt caput nostro, & rudis populi se accommodaret, vt possent facilius magnitudinem, varietatem, & ordinem tot rerum rudiores concipere. Secunda ex Caietano, vt ostenderet naturalem ordinem, & consecutionem talium rerum, ratione cuius optime potuit Moyses illa repetitione eiusdem diei vt per comparationem ad sex gradus rerum, qui in illis diebus commemorantur. Tertio id fecisse credunt ex inspiratione diuina, vt per illum modum præueniretur ad diem septimum, & requiem illius commemorandam, vt eo modo disponderet, & induceret homines ad sabbatum, seu septimum quemque diem hebdomadæ, ad Dei cultum, & in memoriam beneficii creationis consecrandum.

Tres cause excogitantur cur Moyses vnum diem appellauerit sex.

3. 2. Opinio affirm. & vera.

Probatum primo.

Secundo.

Nihilominus dicendum est, sicut Moyses de die naturali, & sensibili loquutus est, ita etiam de vero numero sex dierum in re existentium, & sibi succedentium fuisse loquutum, & in singulis illorum dierum aliquod opus esse factum, prout ab eodem Moysen in aliquo vero sensu narratum est. Hac assertio primum absolute, deinde in particulari contra dictas opiniones probanda est. Primum, & præcipuum eius fundamentum est plana, & sincera litera Scripturæ. Quia si quæ ratio cogit ad dicendum, Moysen esse loquutum de die naturali, & omnibus intelligibili, eadem cogit ad dicendum, loquutum esse de vero, & reali numero sex dierum distinctorum, & numerabilium tali numero, qui ab omnibus intelligi possit. Ratio enim retinendi veram significationem diei naturalis est illa communis, quod verba Scripturæ non sunt ad metaphoras transferenda, nisi vel necessitas cogat, vel ex ipsa Scripturæ constat, & maxime in historica narratione, & ad instructionem fidei pertinente; sed hæc ratio non minus cogit ad intelligendum proprie dierum numerum, quam diei qualiteratem, quia non minus vno modo, quam alio destruitur inuicitas, imò & veritas historia. Secundò hoc valde confirmant alia Scripturæ loca, in quibus hi sex dies tanquam veri, & inter se distincti commemorantur, vt Exod. 16. dicitur: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est.* Et infra: *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt, & idem repetitur in cap. 31.* In quibus locis sermonis proprietates colligi potest tum ex æquiparatione, nam cum dicitur: *Sex diebus operaberis*, propriissime intelligitur: tum quia non est verisimile, potuisse populum intelligere verba illa in alio sensu, & è contrario incredibile est, Deum in suis præceptis tradendis illis verbis ad populum fuisse loquutum, quibus deciperetur, falsum sensum concipiendo, si Deus non per sex veros dies opera sua fecisset.

Tertio accedit communis intelligentia Patrū. 4. Omnes enim, qui de vero die primum interpretantur, secundum intelligent non de eodem, sed de simili die proximè succedente, & sic de cæteris, atque aded intelligunt, illum dierum numerum verum, & realem fuisse. Ita docent in principio Hexæmeron, & Genesim Basil. Ambros. Chrysost. Beda, Strabo, & alij, Nazian. orat. 43. in principio, & 44. in principio. Athanas. orat. seu serm. 3. contr. Arrian. ante medium. Totæ rationi natura intra sex dies condita est, & primò quidem lux, quod spatium diem appellauit, & sic suo ordine reliquos numerat. Idem sentit Gregor. 32. Moral. cap. 9. alijs 10. Damascen. lib. 2. cap. 5. & 7. & alios cum Scholasticis congerit Martius nengus.

Quarto addo Patres asserentes, & ex Scriptura 5. colligentes, mundū in die Dominico fuisse creatum; ita enim Ecclesia in hymno matutino diei Dominici canit:

*Primo dierum omnium,
Quo mundus exiit conditus,
Vt quo resurgens conditor
Nos, morte victis, liberat.*

Et docet Leo Papa epist. 79. cum alijs, quos retulit tom. 1. de Relig. lib. 2. de Festis cap. 4. n. 15. & addi potest Concilium Trident. sess. 2. dicens, Deum in Dominico die lucem condidisse, resurrexisse, & Spiritum sanctum ad Apostolos misisse. At verò si numerus sex dierum verus non est, nullo fundamento dici potest, creasse Deum mundum in Dominico die. Et eadè ratione non possit dici requiescisse ab operibus suis in die sabbati, sicut sentit Scriptura, quoribus hæc ratione diem septimam vocat sabbatum Domini, vt Exod. 16. 20. 35. Deuter. 5. & sentiunt dicti Patres, nam inde colligunt, Deum in die Dominica incepisse opera sua, quia in die sabbati ab illis cessauit. At verò si Deus intra vnum diem omnia opera sua perfecit, vel in eodem die ab omni opere quiescit, si in primo instanti intrinsecè imitatio illius diei omnia simul perfecit, vel saltem si in illo vno die omnia successiue consummauit, in sequenti die quiescit. Quò ergo fundamento, vel qua consecutione dici potest, die Dominico creasse mundum, & die sabbato quiescisse.

Respondebunt fortasse, non dici, Deum quiescisse in die sabbati, quia secundum realem durationem, & conuersionem primi mobilis ille fuerit septimus dies post primū, qui Dominicus appellatus est; sed solum secundum metaphoricam numerationem, & accommodationem septimum appellatum esse, & consequenter inde in populo Dei talem diem sabbatum esse appellatum: non quia in simili die septimo verè Deus quiescit, sed quia requies Dei per numerationem septimi diei declarata est. At enim, quis non videat, interpretationem hanc veritatis, & sinceritati Scripturæ multum derogare, cum in re ipsa requies Dei non contigerit in septimo die, & consequenter nec septimus dies fuerit dies quietionis Dei, ac proinde nec sabbatum verè nominari, nec inde colligi possit, Deum in die Dominico mundum creasse.

Quintò argumentor ratione, quia si Moyses 7. loquitur de die naturali solari, vel illi æquivalenti, & dicit factum esse mundum; prout nunc est, sex diebus, & in re non fuit; nisi in vno tantum factus, falsum dicit in proprietate sermonis; & nulla ratio sufficiens redditur talis metaphoræ; imò (quod grauius est) per nullam metaphoricam locutionem, quæ ratione subsistat, potest illius

6. Euafo re-mouetur.

7. Probatum quindò.

illius locutionis veritas saluari. Prima pars per se nota est, nam est ipsa assertio contrariarum sententiarum, ideo enim non censet, veram esse historiam in proprietate sermonis. Secunda pars probatur, quia omnes rationes metaphorarum, quae adducuntur, inanes sunt, & insufficientes, vt per talem metaphoram saluetur, vel supponatur veritas illius narrationis, vt in tertia parte rationis sumpsi. Quam probo, quia in primis, quod ait Procopius, Moysen vsum fuisse illo numerationis modo ad rudis populi instructionem, non sufficit ad veritatem sermonis explicandam, si verba non sunt factis conformia. Vnde vt illa ratio locum habeat, supponere debet, ita facta esse omnia sex diebus, sicut narrantur: alioqui narratio eiusmodi potius simplices, & ferè omnes audientes deciperet, quam instrueret. Accedit, quòd si omnia facta essent simul in vno momento, vt distinctè conciperentur, possent sigillatim explicari res factae sine numeratione dierum primi, secundi, & tertij: nam hæc numeratio non lucem, sed potius summam obscuritatem, & difficultatem afferret, in concipiendo res simul factas per dierum successionem. Et simili modo si res omnes sunt factae intra vnum diem cum successionem, tota varietas, & multitudo rerum factarum posset cum successionem intra eundem diem sine hictione sex dierum cum eadem, vel maiori perspicuitate explicari.

8. Deinde quòd Caietanus addit, potuisse illam numerationem dierum fieri ad denotandum sex gradus rerum factarum, etiam est gratis excogitatum, & in rigore, est falsum, quia opera, quae sex diebus facta narrantur, non continent sex gradus rerum, qui sigillatim singulis diebus facti sunt, maxime secundum ipsum Caietanum. Nam ipse supponit gradus spiritualium rerum, caelorum, & elementorum in primo instanti creationis esse factos, & consequenter etiam lucem, ac proinde postea in illo die nihil esse additum, nisi motum localem primi mobilis, qui non potest dici nouus gradus rerum, sed accidens quoddam corporis caelestis; ergo in illo die, si tempus illius inspiciamus, nullus rerum gradus factus est; in primo autem instanti extrinseco, non tantum vnus, sed plures gradus rerum facti narrantur. Ac subinde in secundo die, si per firmamentum etherum caelum intelligimus, & illo die productio eius quoad substantiam refertur, non sit repetitio, vel numeratio propter aliquem nouum gradum rerum, qui sub caelo non esset comprehensus. Et idè de quarto die obiciemus. Præterquàm quòd res ipsas secundum se spectando, ex parte illarum nulla est ratio talis ordinis, vt quòd inter firmamentum, & solem, ac stellas, maris congregatio, terrae manifestatio, & plantarum productio interponatur. Item quòd gradus aquatilium, & volatilium non distinguantur tanquam duo gradus distinctis diebus narrandi, & gradus brutorum distincto die numeretur, cum non magis à volatilibus, quam hæc ab aquatilibus distinguantur. Et quòd grauius est, vnus dies ascribitur brutis, & homini, cum multo magis in gradu distinguantur, vt supra etiam argumentabar. Ex ordine igitur, ac distinctione rerum factarum nulla ratio distinctionis dierum, aut veritatis narrationis eorum reddi potest, si reuera in se distincti non fuerunt.

9. Atque hinc euidenter eueritnr veritatis descriptio per sensum conditionatum à Cano excogitatum. Nam licet ille sensus aliquando locum

Cominatur expositio Caietani de sex gradibus rerum in n. 1.

Eueritnr Caietani descriptio per sensum

habeat, quando vel materia ipsa, vel circumstantia locutionis illum admittunt, vt in exemplis, quae Cano inducit, probabile est; at in præsentis nullo modo potest accommodari. Nam illa conditionalis, si mundus cum successione dierum fieret, intra sex dies & tali ordine fieret, falsa est, quia disparata, & non necessaria, potuisset enim fieri vel pluribus, vel paucioribus diebus, vel alio ordine pro arbitrio facientis, cum res ipsa non magis hunc ordinem, vel numerum dierum, quam alium ex se postulent, vt ostensum est, & per se notum videtur: in quo ergo fundari potest veritas huius conditionalis. Maxime cum conditionalis veritas aut connexionem aliquo modo necessariam inter antecedens, & consequens requirat, aut saltem certum euentum sub conditione futurum, quem oportet esse præuisum, vt vera sit locutio, quod in præsentis excogitare, aut fingere valde friuolum est. Vnde licet in prædictione prophetica aliquando habeat locum conditionalis assertio, historicae narrationi nullo modo potest accommodari, quia conditio ipsa suspendit factum, & consequenter repugnat historiae; ideòque nunquam in Scriptura inuenitur absoluta assertio pro conditionata in historica narratione. Diceret fortè, quòd & Cano indicasse fertur, narrationem illam non per solam conditionem, sed quasi per comparisonem ad alium operantem esse intelligendam, vt sensus sit, quòd si alius à Deo illud opus fecisset, septem diebus ad illud perficiendum indiguisset. Sed hoc non solum voluntarium, sed etiam vanum est, quia sicut Deus nullo tempore indigebat, ita quilibet alius à Deo in quocunque dierum numero illud opus perficere non potuisset, & licet fingatur in aliquo potuisse, frustra fingitur sex diebus potius, quam sex millibus ad id perficiendum indiguisset. Ac denique etiam illo modo non saluatur veritas locutionis; quia etiam in vulgari sermone licet interdum dicimus, aliquem vno die fecisse, quòd alter vix septem diebus faceret, nunquam tamen verè dicemus, illum priorem septem diebus tale opus fecisse, si re vera in vno die illud consummauit: Scriptura autem non tantum dicit, Deum operatum esse, quòd pro septem diebus sufficeret, sed simpliciter narrat, sex diebus operatum esse, & postea quiesuisse, vt allegatum est. Tandem hinc facile reuocatur altera ratio sumpta ex sanctificatione diei sabbati. Quae quidem est optima, & in Scriptura fundata supposita historiae veritate: nam reuera Deus per sex dies voluit mundum condere, & septimo vacare, vt homines instrueret tam moraliter, quam religiosè ad vacandum Deo, eique septimum, & vltimum vnus cuiusque hebdomadae diem Deo consecrandum. At verò ablato historiae fundamento, valde friuola est causa illa ad reddendam metaphoræ rationem, tum quia vis rationis consistit in exemplo diuino, non in figura sermonis: exemplum autem nullum est, si res non est ita facta, sicut narratur, tum etiam quia illa ratio solum declarat finem quandam extrinsecum, propter quem ille idem dies sexies repetitur, senarius dierum simpliciter appellatus est, locutio autem non sumit veritatem à fine extrinseco, sed ex conformitate ad rem dictam, quae per illam rationem non explicatur, nam locutio falsa non fit vera ex eo solum, quòd ad bonum finem refertur.

conditionum, in n. 2.

10. Probatur secundò vera sententia dem

Specialiter contra Caietanium.

Coniectura quaedam expositio.

dem momento cum terra, & aqua, quia ex terra, & aqua facta sunt, vt Scriptura narrat, quoniam repugnat fieri ex aqua, & simul cum aqua, quia productio ex aqua supponit aquam; idèque est de productione ex terra, & de productione hominis ex limo terrae, vt ibi latè diximus. Et ideo Concilium Lateran. expressè dixit, humanam creaturam post alias fuisse compositam. Vnde rectè dixit Theodor. lib. 5. diuin. decr. cap. de Materia, Moysen aperitè docuisse, quanam ex eis, quae non erant, & quanam ex eis, quae erant, fabricata est opifex, quòd optimè prosequitur, & concludit, hominem fecisse partim ex his, quae erant, quantum ad corpus, partim ex his, quae non erant, quantum ad animam. Ibi autem varij modi fabricandi necessariò inter se requirunt successionem. Quae non minus efficaciter probatur ex eo quòd terra aliquando fuit vacua, & inanis, id est, carens fructibus, & animalibus, & cooperta aquis, cum postea apparuerit. Neque enim rectè hæc exponuntur conditionaliter, aut quasi apertudine, & quantum est ex se, quia hoc modo etiam nunc posset dici terra inanis & vacua, & cooperta aquis, vtique quantum est ex se, & conditione naturali, vel nisi Deus aliter illam ornasset, vel disposuisset: at illa locutio nunc absolute dicta falsa esset; ergo etiam in primo die, vel instanti, si iam erat in illo discooperta & floribus vestita. Et optima ratio est sæpè tacta, quia Moyses non explicat terrae naturam, vt diceret, quid de se haberet, sed narrabat historiam & statum, in quo primum à Deo fuit condita, & in quo postea constituta est. Vnde obiter fatisit vulgari interrogationi, cur Deus successiuè fecerit, quae potuit in momento simul producere, cuius rei varias rationes in cap. 10. in fine ex Patribus reddidimus. Quibus suppositis, nunc addimus, duo notari posse, quae successionem necessariò postulabant: vnum est tempus, & motus, id est, dies ipsi, seu motus locales caelorum, qui in illis sex primis diebus facti sunt, & intrinsecè successionem includunt; aliud est productio ex corpore facta ex nihilo: nam illa duo non potuerunt esse sine successionem discretà (vt sic dicam). Vnde supposito, quòd Deus propter rationes supra tactas voluit quaedam facere ex nihilo, alia ex rebus iam factis ex nihilo, necessariò debuit cum aliqua successionem operari.

11. Probatur 7. specialiter contra Caietanium.

Coniectura quaedam expositio.

oporteret in singulis diebus facto vno opere, in reliquo diei tempore ab omni opere cessasse, & quali otiosum fuisse Deum. Sed hæc coniectura valde humana, & debilis est, tum quia esto demus voluisse Deum, integrum diem vni operi dicare, etiam si illud in puncto, aut breuissimo tempore perfecturus esset, & reliquo tempore illius diei à nouo opere vacare, quid absurdum, vel incommodum inde sequeretur, nunquid non est Deus suorum operum Dominus, vt ea potuerit, quo vellet modo facere? Certè vel propter hoc ipsum solum, nimirum vt se liberum in operando ostenderet, id facere potuisset, & omnes rationes, propter quas supra diximus fecisse Deum multa successiuè quae simul facere potuisset, ad hoc etiam applicari possunt, vt propter eadem potuerit multis diebus facere opera, quae vno die perficere potuisset, & in vno die, vna hora operari, & in aliis ab opere vacare. Deinde verò addimus, talia fuisse opera singulorum dierum, vt in singulis potuerit Deus totos dies integros operari, vt in singulorum operum explicatione monstrabimus.

12. Circa fundamentum contrariarum sententiarum superius explicanda verba illa c. 2. Gen. Ista sunt generationes caeli, & terrae, quando creatae sunt in die, quo fecit Dominus caelum & terram, & omne virgultum agri, quae duas habent expositiones, vna est, vt intelligantur de primo die tantum, vt intellexerunt Caietan. & Cano, licet diuerso modo. Nam Caietanus intelligit illud solum ratione primi instantis illius diei in quo creauit Deus caelum, & terram, Cano verò de toto tempore illius diei illum exponit; & verterque intellexit, per illa vltima verba, Et omne virgultum agri, indicata esse omnia mista, & omnia opera sex dierum, & alter inde conclusit, omnia esse simul facta in primo instanti illius diei; alter verò omnia esse facta in illo die non simul, sed successiuè. At verò D. Thomas 1. p. q. 74. art. 2. ad 1. & q. 4. de Potent. art. 2. ad 1. posteriorum argumentorum, admittendo expositionem de primo die, neutrum illorum consequentium admittit, & ad illa vltima verba, Et omne virgultum agri, respondet virgulta non esse facta in illo die in se, & in actu, sed in potentia terrae, caeli & aliorum elementorum, quomodo omnia facta sunt in primo instanti creationis. Et hoc putat esse à Moysè explicatum, cum addidit, Et omne virgultum agri antequam oriatur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret; non enim poterat germen, aut herba actu, & in se fieri, antequam esset; vt ergo denotetur, in illa die solum in potentia esse factum germen, additur, antequam oriatur. Quae fuit expositio Augustini lib. 5. Gen. ad liter. cap. 4. & lib. 6. à principio, & Gregor. dicto lib. 32. Moral. cap. 10.

Ad fundam. contrarium positum in n. 1. ex 2. cap. Gen.

1. Expositio proximi loci Genesios.

D. Thomas dictam expositionem admittit, nõ tamen quòd ex ea intulerunt Caiet. aut Canus.

13. Iudicium de illa expositione.

Hæc expositio sano modo intellecta veram continet doctrinam, quia omnia mista sunt in elementis in potentia saltem vt in causa materiali, quomodo dixit Gregor. quòd creatura omnis simul per substantiam extitit, quamuis non simul per speciem processit, quamuis non omnia sint prius facta in semine tanquam in proxima efficiente causa, vt circa opera tertij, quinti, & sexti diei explicabo. Et ex hac parte dicta expositio satisfacere posset argumento, quia ex verbis sic expositis nullo modo opinio Caietani, aut Cani confirmatur. Imò etiam non videtur posse cum doctrina Augustini consistere, quia ipse in aliis locis supra citatis docet, omnia opera sex dierum simul in vno die successionem non habente fuisse

fuisse facta; ergo etiam mista facta tertio, quinto, & sexto die, prout in illis facta narrantur, facta sunt primo die, & simul; at verò non narrantur facta in illis diebus in potentia, vt per se notum est; ergo non consonat illa expositio cum priori doctrina Augustini. Et ideo dixi supra, videri Augustinum varie de mistorum creatione fuisse loquutum. Tandem addo, illam expositionem non esse literalem: nam re vera in illis verbis capituli secundi recapitulat Moyses omnia quæ narrauerat in primo capite, vt patet ex illis verbis, *Ista sunt generationes cali, & terra: nam pronomen ista omnes productiones prius narratas designat; vt clarius explicaret, sub celo, & terra comprehendere cetera, addidit, Et omne virgultum agri, sub vno specifico opera alia insinuans.*

14. Non ergo illud addidit propter solum esse in potentia, tum quia hoc modo superflue adderetur; tum etiam quia non proprie dicitur fieri, aut creari in sua specie, quando solum in potentia fit. Neque subiuncta verba, *antequam oriretur in terra, vel prius quam germinaret*, idem significant, quod prius quam in se, & actu fierent, aut existerent, sed prius quam ordinario, & conaturali modo à terra, & ex terra fierent. Nam herba quæ primitus facta est, non ex precedenti semine, vel dispositione terræ, & actione cali orta est, qui est proprius modus naturalis germinandi, aut oriendi ex terra: sed facta est immediate à Deo vt auctore naturæ, sicut primus etiam homo factus est sine semine. Qui modus productionis est quasi medius inter rigorosam creationem, & generationem, & ideo nunc creatio, nunc generatio dicitur. Ad explicandum ergo, in illo die fuisse germen, & herbam factâ isto modo singulari, & primordiali, & nõ per propriam generationem, verba illa addita sunt. Quod euidenter alia statim subiuncta declarant. *Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui oreretur terram*: nam quia per has causas solet terra ordinario modo herbam proferre, & illæ causæ nondum tunc præcesserant, ideo per illam causarum naturalium carentiam optime declaratum est, modum illum germinandi ex peculiari efficacia auctoris naturæ, non ex ordinariis naturalibus causis fuisse.

15. Secunda ergo, & communis expositio est, in illa recapitulatione capituli secundi particulam, *in die, qua creauit Deus*, non designare vnum certum diem; sed indefinitè sumi pro quocunque die, in quo aliquod ex illis operibus factum sit; siue ille dies fuerit idem, siue diuersus, siue vnus, siue plures. Frequens enim est in Scriptura sacra, vt singulare pro plurali ponatur; & in modo loquendi satis vitato res diuersis temporibus factæ breuitatis causa solent sub vna singulari voce temporali comprehendi: vt si quis dicat, die natiuitatis Christi, Virginis, aut Ioannis Baptistæ sit hoc vel illud, non significat, in vno, & eodem die id fieri, sed subintelligitur virtualis repetitio, in die natalis Christi, in die natiuitatis Virginis, &c. Sic ergo subintelligi potest in dictis verbis. Adde tamen, vñ-

tatum esse in Scriptura, vt dies pro indefinito tempore ponatur, vt Ioan. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum*; id est, tempus mei aduentus. Et Iai. 49. & 1. Cor. 6. *Tempore accepto exaudiuisti me, & in die salutis audiuisti me. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, Deuter. 32. *In terra est dies perditionis, & ad esse festinavit tempora*. Ita ergo accipi debet, vel potest in citato loco, vt Beda, & alij voluerunt.

Neque obstat, si quis obiciat, inconueniens esse, in voce illa *dies* æquiocationem, aut metaphoram admittere, præsertim in tam breui contextu. Nam respondemus, nullam esse metaphoram, nec æquiocationem propriam, sed varium vsum vocis intra propriam significationem eius, qui vñtatissimus est. Nã *dies* de se non est vox singularis ad vnum diem tantum significandum determinata; sed est vox communis & indifferens, quæ aliter sumitur, quando cum aliqua determinatione ponitur, vt dies vnus, dies primus, secundus, aut septimus; aliter verò quando absolute & indefinitè ponitur, & tunc ex circumstantiis; & materia sermonis potest nunc ad singularem diem, nunc ad indefinitum tempus, vel diem, vel etiam ad plures dies cum aliqua accommodata partitione significandos determinari. Et ita in toto cap. 1. & 2. Genes. vbi sumitur pro singulari die, cum aliqua determinatione ponitur, vt vnus dies secundus, &c., vbi cumque verò ponitur indefinitè quencunque diem, & plures significat, vt cum dicitur in cap. 1. *Appellauitque lucem diem, & infra, Fiam luminaria, & diuidam diem, ac noctem*, & iterum: *Posuit Deus luminare maius, vt præset diei*, &c. In quibus omnibus locis pro quocunque die indifferenter vox illa sumitur, quia proprietas ibi indicata in omnibus inuenitur. Sic ergo in cap. 2. prius est sermo de singulari die cum additione septimi dici. Postea verò cum generatim fit sermo de operibus illorum dierum, indefinitè dicitur; *In die quo fecit Dominus*, &c. vt indicetur sermonem esse indefinitum de tempore illo, in quo factus, & formatus est mundus, vel de quocunque illorum dierum, in quibus Deus operatus est ante septimum diem. Nec mirum est, quod Moyses, cum summam opera recapitulet, dies etiam, in quibus facta sunt, vno etiam diei nomine comprehendat. Adde tandem duplicem aliam significationem nomine diei in dicto cap. 1. Genes. indicari, scilicet, artificialis, qui ab ortu Solis vsque ad eius occasum durat, & naturalis, qui integra reuolutione Solis conficitur. Prior enim significatio indicatur in illis verbis: *Appellauitque lucem diem, & ibi, Vt diuidam diem, ac noctem, & ibi, Luminare maius, vt præset diei*. Altera verò ibi, *Factumque est vespere, & mane dies vnus*. Nã quia tempus lucis & præsentie Solis est pars præcipua integri diei naturalis, ideo integer cursus Solis à præcipua parte dies appellatur est, vel certe quia sol vbi cumque adest, diem facit, & nox quasi per accidens ex absentia eius sequitur. Et vtraque significatio propria est, licet ex circumstantia literæ sit determinanda; sic ergo de vñ eiusdem vocis in aliis significationibus censendum est.

16. Obiectio istaque dissolutio.

Altero solutio.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI SECVNDI.

- CAP. I. AN lux primo die creata spiritualis, vel sensibilis fuerit.
- II. Quæ fuerit sensibilis lux primo die creata.
- III. Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.
- IV. Quæ fuerit aquarum diuisio secundo die facta.
- V. Quodnam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, seu positum sit.
- VI. Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.
- VII. Quomodo herba viuens, & cetera vegetabilia hoc die fuerint producta.
- VIII. Quomodo sol, & luna ceterique planeta, & stella quarto die producta fuerint.
- IX. Quomodo per solos motus proprios calorum sufficienter explerentur omnia quæ hoc die facta narrantur.
- X. De brutorum creatione quinto, & sexto die facta.
- XI. Quomodo Deus opus suum die septimo compleuerit, & ab illo cessauerit, eundemque diem benedixerit.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

F 2 LIBER

LIBER SECVNDVS.

DE SINGVLORVM SEX. DIERV M OPERIBVS,

et septimi diei requis.

Notatio 1. de duplici genere corporum, simplicium scilicet et mixtorum, et quo ordine de eis agendum.

Dvo in primis notanda sunt. Primum est inter corpora vniuersi quedam esse simplicia, & alia mixta. Priora sunt celi, & elementa, ex quibus, vt Philosophi censent, vniuersum primariū, & quasi essentialiter componitur, quia primarius ordo vniuersi secundum hæc corpora attenditur, & quia in illis corporibus prius factum est vniuersum actu & in se, & per propriam creationem, mixta vero ex elementis constant, & in simplicibus corporibus virtute continentur, & iuxta participationem illorum in vniuerso collocantur, ideoque ad constitutionem vniuersi secundariū pertinere dicuntur. Quod quidem secundum ordinē situum, qui ad vnitatem vniuersi inter corpora, ex quibus constat, præcipue consideratur: non secundum ordinem perfectionis accipiendum est, nam in hac mixta corpora regulariter, seu ex genere suo superant simplicia. Vnde etiam fit, vt licet corpora simplicia productionis, seu executionis ordine fuerint priora, nihilominus ordine intensionis priora sint mixta, nam ad illorum generationem, & conseruationem simplicia ordinata sunt, & omnia tandem propter hominem, qui supremum gradum inter mixta continet, facta sunt. In præsentem autem materia de his corporibus secundum ordinem executionis tractamus, & ideo in præcedenti libro dictum est de creatione vniuersi prout ex simplicibus corporibus constat, in hoc vero de aliis operibus, quæ ad productionem, & conseruationem mixtorum à creatore vniuersi in eius exordio facta sunt, dicendum superest. Quia vero hæc opera non simul, sed per successionem sex dierum à Deo sunt facta, ideo sigillatim etiā, & per singulos dies à nobis sunt explicanda.

Notatio 2. triplicis operis creationis, distinctionis, & ornatus, ex D. Thom.

2. Secundò aduertere oportet, in productione vniuersi tria opera distingui à Theologis, scilicet creationis, formationis, seu distinctionis, & ornatus. Hanc operum diuisionem tradit D. Thom. 1. p. q. 65. in principio, & latius explicat q. 70. art. 1. Habetque fundamentum in verbis Scripturæ, nam Gen. 1. de opere creationis dicitur: *In principio creauit Deus, &c.* Et de opere distinctionis: *Diuisit lucem à tenebris, &c.* *Diuidat aquas ab aquis, &c.* iterum, *Congregentur aquæ, quæ sub celo sunt in locum vnum, &c.* *apparet arida.* Quæ verba opus cuiusdam distinctionis significant. De opere vero ornatus intelligit D. Thomas verba illa quarti diei, *Fiant luminaria in firmamento celi.* Expressius verò in initio cap. secundi, fit mentio ornatus in verbis illis, *igitur perfecti sunt celi, & terra, & omnis ornatus eorum.* Adeoque inter opera distinctionis, & ornatus, D. Thomas distinguit, vt tribus primis diebus opus distinctionis, aliis vero tribus vltimis opus

ornatus attribuat, vt ex initiis q. 67. & 70. manifestum est. Siquis tamen consideret Scripturæ verba etiam in opere quartæ diei, distinctionem indicat, cum dicit, *Et diuidat diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Et de conuerso etiam in opere diei primæ opus ornatus per illa verba significari potest, *fiat lux.* Sicut in quarta significari dicitur per illa verba, *fiant luminaria;* est enim eadem ratio. Idemque est de illis verbis secundæ diei, *fiat firmamentum,* & de illis tertie diei, *Germinet terra herbam viuentem, &c.* Nam si productio animalium quinta & sexta die facta, pertinet ad ornamentum terræ, aquæ & aeris: cur productio vegetabilium facta tertia die ad ornamentum terræ non pertinebit? Quod enim animalia localiter moueantur, & ex ea parte vel maior, vel notior sit eorum ornatus; non impedit quominus etiam vegetabilia ornent terram, pulchriorem, & delectabiliorem illam reddendo, etiam si in illa fixa sint, & quiescant. Præterquam quod etiam vegetabilia suū proprium motum habent, quo secundum augmentum, & diminutionem locum etiam aliquo modo mutant, & varios colores induunt, quæ varietas, & ad ornatum pertinet, & illum satis manifestat. Accedit, quod illa duo, scilicet, distinctio, & ornatus vix possunt opere seungi. Nam distinctio (vt D. Thomas dicit) fit formando, & perficiendo, quod informe erat, & ideo etiam è conuerso ornatus non fit sine aliqua distinctione inter ea, quæ ad ornatum pertinent, vel inter id, quod ornatur, & quo ornatur. Et hoc videtur etiam colligi ex citatis verbis Scripturæ, *fiat, & diuidat,* quæ simul coniunguntur. Idemque colligi potest ex verbis citatis in principio cap. 2. vbi solus ornatus additur perfectioni, id est, creationi celi, & terræ. Et ita etiam Magist. in 2. d. 12. in principio, & cap. penultimo & vltimo nihil distinguere videtur inter opus distinctionis, & ornatus. Vnde dicere possumus illa duo non tam re, quam ratione, seu habitudine distingui, nam ornatus dicitur per habitudinem ad rem quæ formatur seu perficitur: distinctio verò est quasi relatio consequens per habitudinem ad alia. Vnde licet fortasse per quandam accommodationem ornatus tribus vltimis diebus, & distinctio tribus prioribus attribuat, quia in eis magis relucet; nihilominus, quia in re ipsa aliquid distinctionis, & ornatus in singulis diebus apparet, ideo singulorum dierum opera explicando, simul & indiuisè de his duobus operibus dicemus.

CAPVT I.

An lux primo die creata spiritualis, vel sensibilis fuerit.

Primi diei opus ferè vnicum fuit lucis productio, illis verbis significata, *Dixit autem producit Deus,*

1. Prime diei opus lucis productio.

Cap. I. An lux primo die creata spiritualis, vel sensibilis fuerit.

Deus, fiat lux, & facta est lux, qua ex parte opus hoc ad ornatum mundi pertinet, vt iam tetigi, & statim amplius ex re ipsa, & ex Patribus explicabo. Dixi autem, hoc opus fuisse ferè vnicum, & non simpliciter esse vnicum, quia statim additur, *& diuisit lucem à tenebris,* quod ad opus distinctionis pertinet; tamen, quia hæc diuisio non aliter facta est, quam producendo lucem, ideo solum fuit quasi quid consequens ad illam, & ideo vtrumque pro eodem opere computamus. Circa illa autem verba, quibus hæc actio Dei describitur, scilicet *dixit, fiat, & factum est,* multa ab expositoribus Genesis tractantur, quæ nobis necessaria non sunt. Satis enim certum est, illis verbis non significari aliquod sensibile Dei verbum, quo dixerit, *fiat,* quia nec tunc erant creatura, quæ sensibile verbum audire possent, vt ibi Basilus adnotauit, nec sensibile verbum productioni lucis natura sua inseruiebat, neque oportebat tunc illud tanquam instrumentum ad lucem creandam miraculosè sumere. Ait autem Theodoret. q. 9. in Gen. potuisse Deum vt voce sensibilis propter inuisibiles virtutes, vt efficaciam diuini imperij agnoscerent. Sed profectò Angelus, vt ait August. lib. 11. de Ciuit. cap. 29. non addiscunt per sensibilia verba, sed per intelligentiam, vel reuelationem merè spiritualem. Vnde melius ibidem ait illo verbo solum significari diuinum imperium internum spirituale, quo efficaciter vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt. An verò ille actus imperij immediate sit actus intellectus, vt verbum, *dixit,* indicat, vel sit actus voluntatis, iuxta illud Psalm. 113. & 134. *Omnia quæcumque voluit fecit.* Et an effectio ad extra sit immediate ab hoc imperio, vel à potentia exequente, iuxta illud Sap. 11. *Subest tibi cum volueris posse,* quæstiones sunt generales, & alibi tractatæ.

2. Tota ergo difficultas huius operis est in explicanda luce, quæ hoc die facta dicitur, quæ scilicet, vel quid fuerit, nam si hoc declaratur, qualis etiam fuerit diuisio lucis à tenebris facile intelligetur. Duo autem sunt præcipue tractanda, primum in hoc cap. an lux illa spiritualis fuerit, vel materialis, secundum in sequenti quænam fuerit in quocumque ordine constituta. Circa primum est celebris sententia Augusti. asserentis lucem illam fuisse spiritualem, & angelicam. Ita docet lib. 11. de Ciuit. cap. 7. & 9. vbi cum aliqua dubitatione loquitur; aliis verò locis idem constanter affirmat, vt videre licet lib. 1. Gen. ad liter. cap. 3. & 9. vsque ad finem, & lib. 4. à cap. 21. vsque ad 28. maximè verò in Imperfect. cap. 5. & idem habet lib. 22. contr. Faust. cap. 10. & lib. 1. contr. aduersarium legis, & Prophetarum cap. 10. 11. ac 12. Fundamentum Augusti. in summa est, quia Scriptura potest de spirituali luce proprie, & sine metaphora intelligi, quia lux spiritualis verior, & certior est quam materialis, vt dicit in dicto cap. 5. Imperfecti; ergo sine metaphora possunt illa verba de luce spirituali intelligi. Ergo ita sunt intelligenda. Hanc consequentiā probat dupliciter, primò in dicto loco de Ciuit. quia Angeli creati sunt intra illos sex dies, quia sunt creatura Dei, & non sunt facti ante illos sex dies, quia initium creandi fuit illorū dierum principii, neque post illos sex dies, imò nec post quartum diem, quando facta sunt astra, quia tunc Angeli iam laudabant Deum Job 38. Neque etiam sub operibus secundi & tertij diei continentur, vt constat ex verbis Gen. ergo fuerunt opus primi diei, & per lucem significantur. Secundò idem

Augustini sententia quod lux illa fuerit spiritualis.

1. Quædam modo admittenda sunt quæ de triplici opere scripte sunt D. Thom.

probat in aliis locis, quia explicari non potest, quæ lux materialis tunc creari poterit. Quia sol cum sua luce creatus fuit quarto die, ergo lux illa primi diei non fuit lux Solis, neque alia probabiliter cogitari potest. Præsertim, quia si lux illa materialis fuit, etiam diuisio inter diem, & tenebras de materialibus debet intelligi; nulla autem alia lux fuit causa diuisionis inter diem & tenebras, nisi lux Solis; ergo non potest opus huius diei de illa luce, vel diuisione materiali intelligi. Et hanc Augusti. sententiam maximè defendit Rupertus lib. 1. in Gen. cap. 10. Quia addit coniecturam, quia si lux illa fuisset materialis, & alia à luce Solis tribus tantum diebus durasset, nam creato sole quarto die euaniuisset. Hoc autem nec docet, nec est consentaneum intentioni Moysi, qui effectioem mundi permanentis & stabilis describere voluit. Eandem sententiam sequutus est Eucherius lib. 1. in Gen. cap. 2. Citantur etiam pro hac sententia Isidorus de summo bono cap. 10. Beda in Exaëmeron, & super Gen. & Glossæ ibidem, & Magist. D. Thomas, & alij Scholastici. Veruntamen hi omnes non adherent huic sententiæ, sed illam tolerant, aliam non excludendo.

Est autem obscurum apud Augustinum, quæ fuerit spiritualis lux, quæ illo die, & per illa verba fuit facta, an scilicet ipsa substantia Angelorum cum suo lumine naturali, & intellectuali, cuiusque creatio; an verò fuerit sanctorum Angelorum glorificatio. Nam in multis locis sentit Augustin. Angelos creatos fuisse in primo instanti creationis mundi, & comprehensos à Moysè sub nomine celi in verbis illis, *In principio creauit Deus celum, & terram,* vt in superioribus retuli ex lib. 9. Confess. cap. 9. & 16. & in Imperfecto Gen. cap. 3. & lib. 1. Genesis ad liter. cap. 9. & lib. 4. c. 32. Ergo creatio Angelorum quoad substantiam & proprietates naturales eius, non potest ad opus primi diei pertinere, siue isti dies sint naturales, siue intellectuales, vt August. vult, quia opera illorum debent esse distincta tam inter se, quam à creatione mundi, prout in primo instanti facta est. Quapropter probabilius videtur, cum Augustinus dicit, lucem hanc primo die factam fuisse spiritualem, & angelicam, hoc intellexisse de illuminatione supernaturali facta in sanctis Angelis per infusionem luminis gloriæ & visionis beatæ, quam in ingressu beatitudinis acceperunt. Atque ita cum dicit nomine celi significari Angelos, loqui de Angelis quoad naturam, seu de creatione illorum; cum verò dicit significari nomine lucis, loqui de Angelis quoad gloriam: vt aperte significat dicto lib. 11. de Ciuit. cap. 7. dicens; *Aut lucis nomine significare est sancta Ciuitas in sanctis Angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus, quæ sursum est Hierusalem,* &c. Et ita etiam accipiendum est quod in cap. 9. ait, Angelos in narratione Genesis comprehensos esse vel nomine celi, vel potius nomine lucis. Et hoc confirmat quod eisdem locis ait, illud mane primi diei fuisse cognitionem matutinam Angelorum, quæ in visione beata consistit, vt supra ostensum est. Denique idem conuincitur, nam diuisionem lucis à tenebris primo die factam exponit Augustinus de diuisione inter bonos, & malos angelos, vt ex eisdem locis constat; ergo nomine lucis non potuit angelicam naturam significare, nam in illa non sunt separati boni à malis angelis, & ideo segregatio inter illos non est in primo instanti creationis facta, quanuis probabile sit in primo die fa-

Rupertus eadem sententiam.

3. Quid videtur intellexisse Augustinum per spiritualem lucem primo die factam.

Etam fuisse, vt in superiori tractatu disputa- tum est.

4. Nihilominus dicendum est, aliquam lucem sensibilem, & materialem factam esse in opere primi diei, & ad literam significari per illa verba, fiat lux, &c. Hæc est communis opinio Basilij, Ambrosij, Chrysostr. homil. 3. & aliorum Patrum, & Doctorum, quos statim referemus, explicando, quænam fuerit illa lux. Præterea omnes Patres, qui negant Angelos comprehensos esse à Moysse in 1. cap. Genesij, manifestè supponunt, non fuisse significatos ad literam nomine lucis, ac proinde lucem illam sensibilem fuisse. Sunt autem illi Patres Athanasius, Chrysostr. Basil. Epiphani. Hieron. Cyrill. & Theodor. citati superiori lib. cap. 6. Præterea sententiam hanc amplectitur Ecclesia in Hymn. Dominic. ad Vesper. dicens,

Lucis Creator optime,
Lucem dierum proferens
Primordis lucis nome,
Mundi parans originem.

5. Vbi aperte de hac luce sensibili loquitur. Ratione item probatur hæc sententia ex dictis in ult. cap. præcedentis libri, vbi ostendimus hos sex dies, in quibus ornatus est mundus, ex his materialibus, & sensibilibus, ac naturalibus, quibus vitimur, fuisse, sed hi dies consociantur ex luce visibili, seu ex præsentia, & absentia eius; ergo talis fuit ille primus dies, in quo facta est lux; ergo lux illa sensibilis, & materialis fuit; nam ex præsentia, & absentia eius factus est. Secundo, quia verba illa, & tenebra erant super faciem abyssi, quæ proximè ante opus primi diei ponuntur, de tenebris materialibus ad literam intelliguntur, vt supra probatum est, & pater manifestè ex subiecto illarum tenebrarum, quod verbis illis, super faciem abyssi, indicatur; nam abyssus aquarum profunditatem significat, vt ex omnium sententia supra dictum est, & denotat sequentia verba; Spiritus Domini ferebatur super aquas: facies autem abyssi dicitur extrema pars, vel superficies aëris, vel aquæ; ergo abyssus illa erat subiectum illarum tenebrarum; fuit ergo subiectum materiale; ergo & tenebræ materiales erant, sed lux facta est illo primo die ad depellendas tenebras; ergo lux etiam sensibilis, & materialis fuit, & ita intelligenda sunt illa verba, Et diuisi lucem à tenebris, nam de eisdem tenebris in vtroque loco sermo est.

6. Confirmatur ex ratione quam sancti Patres reddunt, ob quam Deus à creatione lucis ornatum vniuersi mundi sensibilis inchoauit. nimirum quia lux est quasi vniuersale ornamentum cælorum, & elementorum, & vniuersarum rerum sensibilibum, quia in tenebris decor & pulchritudo rerum cerni non potest. Vnde in lib. 4. Esdræ cap. 6. dicitur, Et erat tunc spiritus, & tenebra circumferabantur, & silentium, somus vocis hominis nondum erat abs te, tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum. Et hac ratione maximè vtuntur Basil. & Beda in Exæmer. & Damasc. lib. 2. de Fide cap. 7. & Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 8. & sequentibus. Accedit, quod cum decreuisset Deus non simul, sed certo dierum numero mundum componere, & ornare propter rationes, quas in sine præcedentis lib. tetigimus, & alias quæ in thesauris diuinæ sapientiæ latent, & ab initio illorum dierum duratio totius mundi computanda esset, necessarium fuit, vt lux sensibilis, quæ fundamentum est, & quasi formalis

Confirm. secundum.

causa simul cum motu suo diem constituens, statim in primo die crearetur; ergo lux, quæ tunc creata dicitur, materialis, & sensibilis fuit. Vltimò confirmari hoc potest illa generali regula, qua in superioribus sæpe vsi sumus, quia verba Scripturæ quoad fieri possit in proprietate sunt accipienda, præsertim in historica narratione: sed lux in significatione maximè propria & vtitata hanc sensibilem lucem significat; ergo de hac intelligenda sunt verba Moysis. Neque satisfacit responsio, quam Augustinus in suo fundamento indicat, quod etiam de spiritali lumine lux propriè dicitur, nam licet hoc verum sit secundum quandam significationem, altiore quidem ex parte rei significat, nihilominus absolutè illa est secundaria significatio ex sapientum vsu deriuata, spectata primaui illius nominis impositione. Nam, vt D. Thomas 1. p. 9. 67. art. 1. notauit, hæc vox lux primò imposita est, ad significandum id, quod facit manifestationem in sensu visus, postea verò extensa est ad significandam spiritalium lucem. Et ideo inquit ibidem D. Thomas, vocem illam spectatam secundum suam primam impositionem metaphoricè ad spiritalia transferri, sicut etiam dixit Ambros. lib. 2. de Fide, in principio. Quod ergo in dicto loco Genesij sumenda sit illa vox in proprietate primæ significationis suæ, ratio facta ostendit, quia Moyses expressè describere voluit ornatum huius mundi visibilibus. Iuuant etiam omnes aliæ circumstantiæ, vt est illa de tenebris quam ponderauimus, item quod illa verba, dies, nox, mane, & vespere, non nisi per metaphoram ad spiritalia trāsferuntur; ergo in illo loco non nisi sensibilibus sumuntur; ergo eodem modo intelligenda est lux, quæ illius diei & noctis, &c. initium, & origo fuit.

7. Atque hinc responsum est ad fundamentum Augustini, nam licet aliquando illa vox propriè significet spiritualem lucem, in secundaria quadam significatione minus vtitata, nihilominus nunquam solet ita accipi, nisi ex materia vel circumstantiis locutionis vsus vocis in tali significatione indicetur. Et ideo non potest illa significatione conuenienter ad narrationem Moysis accommodari, vt declaratum est. Et ampliùs constabit consideranti, Moysen rudem populum voluisse instruere, & docere ordinem creationis mundi, ideoque etiam fuisse vsum verbis in significatione magis vtitata, & quæ omnibus statim occurrit: hoc autem modo lux propriè significat lucem sensibilem. Ideoque secundum subiectam materiam simpliciter negari posset antecedens, quod Augustinus assumit. Veruntamen illo dato negamus etiam consequentiam, nam licet illa vox plura habeat significata etiam propria, nihilominus ipsa historia, & aliæ circumstantiæ totius sermonis ostendunt sensibilem lucem esse ibi ad literam significatam. Ad primam autem Augustini probationem, primò defendi facile posset, quod licet Angeli fuerint creati intra illos sex dies, nihilominus eorum creatio non fuerit in narratione Moysi comprehensa, quia potuit narrare visibilia tantum operam, non inuisibilia, vt multi Patres senserunt. Deinde dici potest, creationem Angelorum narratam esse à Moysse in primis verbis, quibus creatio sola, non opera ornatus, narrata est. Glorificatio autem Angelorum nec narrata est in cæteris operibus sex dierum, nec nobis reuelatum est, quando incepit, vel an intra illos sex dies facta fuerit, quauis probabiliter id coniectemus. Ad secundam verò probationem respon-

Ad fundam. Augustini in num. 2. multiplex responsio.

E.

Confirm. tertio.

Proximam confirmationem non labefactat Augustinus.

Ad fundam. Augustini in num. 2. multiplex responsio.

respon

respondemus in primis, licet difficile nobis sit explicare, quæ fuerit illa lux, non propterea esse relinquendum proprium, & planum Scripturæ sensum. Deinde dicimus difficultatem illam non esse insuperabilem, quomodo autem expedienda sit partim in sequenti cap. partim explicando opus quarti diei docebitur. Et inde etiam patebit responsio ad Rupertum coniecturam: monstrabimus enim, quomodo lux primo die facta ultra illos tres dies durare poterit, & vsque nunc etiam fieri non desit. Et ita etiam constat, quid dicendum sit ad alteram partem doctrinæ Augustini dicentis, Angelos quoad creationem comprehensos esse nomine cali, quoad glorificationem verò nomine lucis. Nam sicut primum est verum, non excludendo ab illis verbis creationem propriam, & materialem cali, ita etiam secundum admitti posset, non excludendo productionem sensibilis lucis. Vt sensu Beda in exposit. Gen. c. 1. Et eodem modo dixit Hugo de sancto Victore supra cap. 10. in primo die, quando in materiali mundo lux sensibilis fiebat, in mundo spiritali factam esse intelligibilem lucem, quæ est mystica quædam interpretatio, & pulchra coniectatio, tamen satis persuaderi non potest.

Ad Rupertum coniecturam ibid.

CAPVT II.

Quæ fuerit sensibilis lux primo die creata.

1. Conueniunt omnes, qui lucem illam sensibilem esse affirmant, fuisse formam illam eiusdem rationis cum hac luce, quam experimus, saltem quoad hoc, quod erat essentia quadam, aëris tenebras depellens, vt dicit Basil. in 5. cap. Isaiæ, seu quæ corporum colores, & pulchritudine manifestabat. Quia verò in quarto die dicitur Deus fecisse magna luminaria in cælo, obsecrum, & difficile ab omnibus indicatum est, quænam fuerit illa prima lux, explicare. Quia ex altero loco manifestè colligi videtur, non fuisse lucem cuius aëri celestis, nec etiam Solis, qui postea factus dicitur; ergo, vel cuius corporis esse poterit illa lux. Aliunde verò videtur ex superioribus diebus sequi, hanc lucem, non aliam, quam Solis esse potuisse. Nam diximus omnia corpora celestia in primo instanti fuisse creata; ergo etiam cælum Solis; ergo & ipse Sol, nam est pars illius cæli, quod integrum creari debuit, nec potuit aliter sine miraculo non necessariò creari. Item quia proprium opus creationis substantiarum corporalium in illo momento consummatum est, sol autem secundum naturam suam non fit ex materia præiacente, sed ex nihilo per propriam creationem. Nec spatium illud, quod globus Solis in suo cælo replet, potuit esse aliquo tempore, vacuum, aut sola materia informis, aut alio corpore repletum, ex quo postea sol generaretur; ergo substantia Solis primo die creata fuit. Vnde fieri videtur consequens, etiam lucem eius fuisse tunc factam, quia vel est forma eius, vt Naziaz. infra citandus loquitur, vel est proprietates conmatutalis, ita intrinseca Soli, vt absque illa sine magno miraculo creari non poterit; ergo lux concreatæ est corporibus in primo instanti; quomodo ergo postea facta esse dicitur?

Arrietur lucem primo die creatam non fuisse aëri celestem, vel etiam Solis. Arrietur fuisse.

Secundo.

Ad Rupertum coniecturam ibid.

dentalem, realem, & materialem. Ita docuit D. Thomas 1. p. 9. 67. art. 2. & 3. & traditur à Philosoph. in 2. de Anima, quod hic supponendum potius est, quam probandum, cum quia non inquirimus ex professo naturam lucis, sed tantum opus primæ productionis eius explicamus; tum etiam, quia substantia, vel substantialis forma non est per se sensibilis sicut est lux; tum etiam quia lumen, quod vel est eiusdem naturæ cum luce, vel est proxima participatio eius; accidens est, quod in aëre generatur, & corrumpitur; ergo etiam lux est accidens quoddam, & consequenter qualitas, quia in nullo alio prædicamento collocari potest. Addimus verò esse qualitatem realem, quia licet ab aliquibus vocetur intentionalis, ad distinguendum illam à qualitatibus elementariibus, quia est purior, & excellentior illis: nihilominus vera forma realis est, cum & sit per se sensibilis, & plurimum alterationum principium esse possit. Denique materialem esse dicimus; quia & est in subiecto materiali, & ab eo pendet in suo esse, & in eo extensionem quantitatis habet. Scio Basilium vocasse lucem primo die creatam immaterialem, & Nazian. incorpoream, in quo autem sensu loquuti fuerint, infra dicam.

Deinde suppono, lucem diuidi posse in naturalem, & gloriosam; naturalis est, quam in his corporibus naturalibus videmus, gloriosam autem vocamus, quæ in sanctorum resurgentium corporibus futura est, de qua an sit alterius ordinis à naturali luce, seu in substantia sua supernaturalis, vel qualis futura sit, ad præsentem locum non spectat: solum ergo supponimus, quod omnibus in confesso est, lucem primi diei naturalis ordinis fuisse, nã ad naturæ ornamentum pertinuit, & ad distinguendum naturalem diem, & noctem, creata est. Deinde aduerto, Philosophos accuratè distinguere inter lucem, & lumen, nam lucem vocant, quæ per se, & quasi ab intrinseco cõiuncta est alicui substantiæ, & quasi fons est, & principium luminis, lumen autem vocant splendorem, seu qualitatem similem luci, ab illa defluentem, & corpori, in quo inest intrinsecus aduenientem, de quibus qualitatibus luce, & lumine, an specie essentiali differant, vel tantum in illis accidentalibus conditionibus, physica quæstio est, quæ ad præsens non refert. Nam quod attinet ad verba Genesij, non existimo nomen lucis in eo rigore esse in allegatis verbis accipiendum, nam vbi vulgata habet fiat lux, Septuaginta habent, nomen eos, quod lumen significat, vnde notant ibi Eugub. & Afcanius in Glossa magna, illam distinctionem lucis, & luminis in Scriptura non seruari. Denique aduerto lucem, in dicto rigore philosophico sumptam distinguì posse ex corporibus, quibus connaturaliter inest; sic enim alia est lux Solis, alia ignis, alia aliarum gemmarum, vel quorundam etiam animalium: lumina verò distinguì possunt, vel ex causis efficientibus, vt distinguì solet lumen Solis, vel candelæ, vel ex subiectis, vt lumen lunæ, stellarum, vel aëris, in quibus distinctionibus omnibus, vt sæpe monui, non spectamus rigorosum gradum distinctionis inter hæc membra, quod Philosophorum est, latiusque scribimus in tractatu sequenti de anima lib. 3. cap. 14. sed tantum vsus omnium, & propriam significationem obseruamus, vt opiniones Doctorum, & nostra resoluere facilius intelligantur.

2. Telligitur prima opinio, quæ dicit lucem illam fuisse quidem in substantia, & entitate eandem

4. lucem, F 4

Notatio 2. de diuisione lucis.

Notatio 3. de distinctione lucis à lumine.

Notatio 4. unde lux & unde lumen substintantibus qui queant

1. Opinio negans lucem factam in sole a principio.

2. Modus exponendi hanc opinionem quod lux illa producta fuerit extra subiectum.

3. Non placet dicitur modus primus.

Secundus.

6. Alter exponendi modus quod lux fuerit in subiecto a solo distincto.

lucem, quam nunc sol habet, non tamen fuisse tunc factam in ipso sole, neque inhærentem illi tanquam subiecto, quia huius opinionis auctores supponunt solem non fuisse tunc factum quoad substantiam, sed quarto die. Quomodo autem, aut in quo subiecto facta fuerit lux illa, variis modis exponitur. Primus est, lucem illam factam esse extra omne subiectum, & per se existentem. Ita sentit Basil. homil. 2. Hexæmeron, circa finem, & latius homil. 6. circa princip. dicens, prius esse productam ipsam naturam lucis, & postea esse corpus Solis productum, ut primogenita luci vehiculum esset, & ideo primam illam lucem sinceram, & immaterialem vocat. Non quia non esset forma corporalis, seu quanta, & apta corpori in esse, sed quia non erat corpori immerfa, sed separata. Eiusdem sententiæ fuit Gregor. Nazianz. Orat. 43. in novam Dominicam, ubi lumen illud dicit à principio non fuisse solare, sed incorporeum, inquit, & Solis expert; id est, à sole, & ab omni corpore separatum, sed postea, inquit, ad orbem terrarum illustrandum Soli traditum est. Neque ignoravit Nazianz. id non potuisse sine miraculo fieri, imò propter miraculi magnitudinem factum esse censet. Nam cum in aliis rebus (inquit) materiam prius conderet, ac deinde eam forma conuestiret, ut maioris cuiusdam miraculi specimen ederet, formam materia priorem protulit, ac postea materiam induxit, lumen enim forma Solis est, utique sensibilis. Et eandem sententiam indicat Anastasius Sinaita lib. 4. Hexæmeron, & Athanas. q. 83. ad Antiochum, in dictum locum Gen. quatenus dicunt lucem primo die factam, in quarto fuisse in sole positam, vel inter sydera distributam, quod etiam sentit Theodor. in verba illa Psalm. 48. Laudate eum Sol, & luna, laudate eum omnes stella, & lumen. Et in eodem sensu dicit q. 14. in Gen. Deum creasse lucem prout illi libuit, & postea illam pro arbitrio suo distribuendo, luminaria parua, & magna condidisse. Et plura similia pro hac sententia ex Patrib. refert Afcan. in Glossa magna.

Veruntamen, ut sæpe ex doctrina August. diximus, in prima rerum conditione non sunt facile credenda magna, & inuisitata miracula, quia tunc Deus creaturam condebat, & ideo consentaneum fuit sapientiæ ipsius connaturali modo vnamquamque rem condere. Nam miracula ad supernaturalem ordinem spectant, & non solent à Deo fieri, nisi in fidei confirmationem, seu exercitium, & ideo nulla tunc erat opportunitas, vel ratio faciendi tale miraculum, quale fuisset, lucem separatam creari, & conservari. Deinde supponit illa sententia corpus Solis quoad substantiam suam non fuisse factum, quando fiebat lux, cuius contrarium argumento facto sufficienter existimo convinci, nisi etiam negamus creationem omnium cælorum quoad eorum substantiam simul, & in principio factam fuisse. Quod si sol tunc iam erat, incredibile profecto est, lucem seiunctam à sole creatam fuisse, cum sit proprietates illi connaturalis. Et alie etiam difficultates in hac sententia occurrunt, quæ aliis communes sunt, easque statim notabimus.

Est ergo secundus dicendi modus, lucem fuisse creatam in alio corpore à sole distincto, quod alij nubem lucidissimam, alij ignem, alij confusè splendidissimum corpus nobis ignotum appellant. Ita loquitur Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sacram. parte 1. cap. 9. & 10. ait enim, fuisse aliquod lucidum corpus, vicem Solis gerens. Et rationem inquirens cap. 11. cur Deus non statim fecerit solem, responderet, fortassis tunc non fuisse mun-

dum dignum plena luce, aliquam tamen accepisse, ut videret (inquit) exire ad ordinem, & dispositionem. Sic etiam Petrus Comestor, Lyranus, & Abulensis vocant nubem lucidam. Ex Scholasticis eodem modo loquuntur Ales. 2. p. q. 46. memb. 5. art. 1. Vbi vocat corpus lucidum formatum ex præiacenti materia: & citat Bedam dicentem fuisse nubem lucidam, quod etiam habet Bonavent. in 2. d. 13. art. 1. q. 1. cum Magistro ibi. Alij verò lucem illam vocant igneam, seu ignem splendidè, & emicantem. Ita loquitur Greg. Niss. lib. de histor. sex dierum, & quidem obscurissimè. Item Damasc. lib. 2. de fide cap. 7. & Hermes apud Cyrill. lib. 2. contr. Iulian. & videntur quidem aliquando Patres loqui de proprio elemento ignis. Sed in eo sensu sententia illa probabilis non est, tum quia clemētū ignis in principio cum cæteris creatū est, tum etiam quia purum elementum ignis licet in se lucidum sit, parum, vel nihil illuminat, cum tamen ad illuminandum orbem corpus lucidissimum, & ad emittendum lumen densissimum necessarium fuerit: tum etiam, quia si lux ignis sufficiens tunc fuisset ad orbem illuminandum, & diem, ac noctem diuidendam, semper id fecisset, & ad illud munus superuacaneus sol fuisset. Ut ergo illa opinio tolerabilior sit, credibile est hos Patres nomine ignis intellexisse corpus quod tam ex materia elementari formatum, & splendidissimum, & ad lucendum efficacissimum. Auctores itaque huius sententiæ præcipuè voluerunt vitare illud miraculum de luce separata, & subsistente in prima productione sua, quod præcedens opinio introducebat. Quia verò cum illa conueniunt in alio puncto, quod sol quoad substantiam suam non fuerit usque ad quartum diem creatus, consequenter cogitarunt aliud corpus quod eius lucis subiectum fuerit. Non potuerunt autem consequenter dicere tale corpus cæleste fuisse, nec cum noua materia ex nihilo creatum, & ideo intulerunt fuisse nouum corpus ex præiacente materia diuina virtute formatum, & ad lucem sustentandam accommodatum.

Inquirunt autem consequenter dicti auctores, quid de illo corpore quarto die, & creato iam sole, factum fuerit: nam ex hac interrogatione præcipua difficultas huius opinionis confurgit, ut ex D. Thom. 1. p. q. 67. art. 4. ad 2. colligitur. Vnde variè ad illam respondent Doctores prædicti, quidam dicunt nubem illam quarto die fuisse corruptam, seu in præiacentem materiam conuersam, qui consequenter dicere debuerunt lucem primo die creatam in quarto extinctam, seu destructam esse, quia, corrupto subiecto, accidens illi inhærens consequenter destruitur. Neque hoc admirandum esse putant, quia illa lux vicaria fuit luci Solis: & ideo, creato sole cum sua luce alia necessaria non fuit. Hoc autem aliis videtur incredibile propter argumentum capite præcedenti ex Ruperto factum, quod his verbis ipse proponit lib. 1. in Gen. cap. 10. Vide vtrum condignum sit tanta maiestati, ut cæterorum dierum opera statuerit in seculum, & in seculum faculi, præceptumque poneret illis, quod non præteribit: opus autem primæ lucis tale faceret, quod mutato consilio post viginti triduum funditus extingueret.

Ad vitandum ergo hoc incommodum dixerunt alij substantiam quidem illius nubis quarto die fuisse dissolutam; lucem verò, quæ in illa erat, in Sole fuisse inclusam, illique inhærentem usque hodie permanere. Nam de substantia illa non reputant inconueniens, ut citò transierit, quia non fuit in opere primi diei præcipuè intè-

7. Quid de subiecto illi lucis factū sit.

1. Responso ad proximam interrogatiōnem.

Contra illū arguitur ex Ruperto.

2. Responso.

Non satis fuit.

3. Responso dupliciter extorquatur.

Reiicitur prior.

ta, sed tantum ut esset vehiculum lucis. At lux ipsa, quæ principaliter intèta fuit, debuit esse permansens, & cum cæteris rebus creatis perdurare. Veruntamen hæc responsio plura multiplicat miracula, & non satisfacit difficultati. Vnum miraculum est, quod corrupto subiecto non corrumpatur accidens illi inhærens. Aliud est, quod idem accidens transeat de subiecto in subiectum, quod J in eo casu maius fuisset, quia sol non fuit factus ex materia illius nubis, sed ex nihilo creatus fuit. Item cum lux Solis sit proprietates naturalis eius, ac proinde fluens à forma eius, non poterat sine miraculo fieri, ut lux iam facta ab extrinseco illi adueniret, & adiungeretur. Quibus omnibus non satisfacit, qui dixerit, diuinam omnipotentiam omnia hæc fuisse possibilia. Nunc enim (ut dixit August. 2. Gen. ad liter. cap. 1.) quemadmodum Deus instituit naturas rerum secundum scripturas eius, nos conuenit querere, non quid in eis, vel ex eis, ad miraculum potentia sua velit operari. Et præterea non caret incommodo asserere, produxisse Deum substantiam illius nubis, (quæ non poterat non esse perfectissima, cum fuerit tanta lucis capax,) ut illam post breue tempus in nihilum redigeret, vel saltem sua sola virtute corrumpere. A quo enim alio potuisset tunc illa substantia destrui. Nam quod quidam aiunt, nubem illam fuisse radiis Solis dissolutam, verisimile non est, nam si lucē sibi inhærente, quoad illuminandum mundum sufficiebat, optimè conservabatur, cur solaribus radiis dissoluta fuisset.

Vnde alij dixerunt, nubem illam lucidam simul cum sole permanisse, & adhuc durare, quod duobus etiam modis cogitatum est. Vnus est, ut fuerit inclusa in celo solaris, & in eodem Solis loco tanquam gemma in annulo. Alter modus est, quod manserit nubes illa per se separata, non tamen videatur propter excellentiam lucis Solis, & consequenter, ut simul cum sole vniiformiter moueatur, ne post occasum Solis discerni, aut cognosci possit. Sed neuter modus verisimilis est. Non quidem prior, quia corpus illud non potest sine magno, & perpetuo miraculo esse in eodem loco adæquato Solis simul generatiuè cum illo. Neque etiam fingi potest, quod intra locum illum solare corpus ultra propriam naturam exigentiam condensatum fuerit, ut minus spatium occupando, alteri corpori lucido locum præberet, est enim hoc non solum superfluum, sed etiam valde imperfectum. Cur enim Deus naturalem Solis dispositionem mutaret, & in præternaturali statu perpetuè illum conseruaret. Vel si quis dicat, illam Solis densitatem, quam nunc habet, esse illico naturalem, cur Deus non creasset solem tanta magnitudinis, ut in eadem dispositione quoad densitatem, vel raritatem permanens, totum illum locum posset replere? Nullus enim prudens negabit, hoc Deum facere potuisse, vel corpus Solis capax illius magnitudinis fuisse, vel longè perfectius esse, quod totum illud corpus, quo locus ille repleretur, sit vnum integrum, perfectum, ac singulare, & illi loco adæquatam, quam quod fuerit ex duobus corporibus diuersarum naturarū aggregatum. Præterquam, quod illa nubes fuit natura elementaris, incredibile est, permanere nunc in loco cælesti, & supra tres inferiores cælos, Soli quasi permixta. Si autem illa nubes fuit ex materia cælesti, erit quidam paruus sol, ex quo, & ex alio sole quarto die facto integer sol prout nunc est, coagmentatus sit, quod quidem cogitare, ut compositum ex duobus corporibus distinctis, & non continuis, vanissi-

mum est. Dicere autem illum paruum solem primo die factum, quarto die circuisse in solem magnum; & contra naturam cælestis corporis est, & contra fundamentum illius sententiæ, quod substantia Solis quarto die facta fuerit, nam Scriptura non dicit, Deum augmentasse solem, vel fecisse partem eius quarto die, sed absolutè fecisse luminaria magna, &c.

Alium item modum fingentem, nubeculam illam lucidam extra solem permanentem, & ita illi coniunctam, ut discerni non possit, refert August. lib. 1. Gen. ad liter. c. 10. & tacitè reiicit tanquam rem superfluum, & sine fundamento dictam. Quod etiam sentit Damasc. lib. 1. de fide c. 7. Nam cum ipse sentiat, lucem primo die factam in sole, & stellis positam fuisse, subiungit, Neque verò primigeniam lucem luminariis istis summus ille verus opifex idcirco imposuit, quod alterius luminis penuria laboraret, sed nec lux illa iners, ac superuacanea maneret. Denique minus credibile est, Deum fecisse corpus illud propter solum vsum trium dierum, & postea sine vilo vtu illum conseruasse, per tot secula, & motum etiam eius vniiformiter cum sole, vel sub sole conseruasse, solum ne discerni posset sine alia vtilitate, vel fructu. Minus, inquam, credibile hoc est, quam quod post primos tres dies statim fuerit dissolutum, quia nec per se ad pulchritudinem, vel integritatem vniuersi pertinebat, nec vsui iam erat. Neque etiam dici potest, corpus illud non durare sine fructu, quia coniunctam Soli fortior sit illuminatio, quam si à sole tantum fieret. Hoc enim est contra perfectionem, & sufficientiam diuinorum operum, fecit enim Deus solem, ut luminare maius, quod præflecter dici; ergo fecit illum ad tale munus sufficiens, & cum efficacia necessaria ad illuminandum mundum, quantum ad illius statum, & regimen sufficiens, ac conueniens fuit.

Ex his ergo concludimus, nullum conuenientem exitum habere potuisse post triduum nubem illam, ac proinde credendum non esse à Deo fuisse in orbem terrarum introductam, cum in illo non esset permanens, nec ex ea aliquid nobilius illa esset generandum. Quia ex illa non potuit generari sol, quia non est factus ex materia corruptibili, ut iam supra diximus. Propter quod alij tandem fatentur illam non fuisse nubem ex materia elementari, sed fuisse globum quandam cælesti materia constantem, & perpetuè durabilem, & ex eo fuisse postea factum solem, non per substantialem mutationem, sed per materiæ condensationem, & figurationem, & lucis accessionem. Ita ferè Pererius. Sed non videntur hæc factis consequenter dici, maximè cum ipse tanquam vnum ex præcipuis huius materiæ fundamentis illam regulam Augustini supponat, quod in naturæ institutione non sunt introducenda miracula, præsertim vbi diuina reuelatio ad illa admittenda non cogit. Nam eadem ratio est de quocunque opere præternaturali, nam suo modo miraculosum dici potest. At verò condensatio corporis, seu materiæ cælestis omnino præternaturalis tali corpori est: ergo hæc etiam condensatio non est ponenda in illo corpore lucido facta primo die, si fuit cæleste, nam quoad substantiam fuit ipse sol, quoniam vel forma illius corporis postulat in materia sua tantam densitatem, quantum nunc habet sol ut sit connaturali modo; & sic corpus illud fuisset à principio sine connaturali dispositione factum, quod est contra perfectionem diuini operis, nam erit monstruosum, nisi dicatur esse miraculosum, aut propter solam obedientiam

Reiicitur posterior.

9.

4. Responso Pererij.

Impugnatio.

E

lem potentiam non fuisse violentum. Vel è contrario, si corpus illud in sua naturali dispositione creatum fuit, condensatio postea sublequuta fuit violenta & præternaturalis. Neque enim dici potest, illam formam esse indifferentem ad hanc, vel illam condensationem, cum omnis forma certam dispositionem in sua materia connaturaliter postulet, quæ dispositio in corpore incorruptibili esse debet naturaliter immutabilis. Magisque vrget hæc ratio, quia Scriptura, nec dicit, nec indicat, cuius densitatis, vel raritatis corpus illud fuerit; cur ergo fingitur fuisse rarius, quam sit sol, cum vtriusque substantia eadem fuerit? Item cur cogitur maioris magnitudinis, & extensionis, quam sit globus Solis, vt condensari oportuerit, vt locus Solis illud capere posset? Item cur supponitur fuisse alterius figuræ, quam sol, vt noua figuratioe indigerit, cum de hoc Scriptura nihil dicat, nec sine magna mutatione incorruptibili corpori repugnante fieri potuerit? Ac denique vnde constat, lucem factam primo die non fuisse tam intensam, quanta est lux Solis, vt fuerit necessaria postea lucis accessio, quod (vt statim dicam) Soli etiam præternaturale fuisset. Denique ista sententia supponit corpus Solis quoad substantiam suam prius esse factum extra locum, quem nunc occupat in suo orbe, & post tres dies fuisse ibi inclusum, quod valde præternaturale est, & habet difficultates in principio tactas; & ideo non est facile credendum, cum Scriptura non cogat. Tota etiam hæc opinio supponit, vel orbem Solis non fuisse in principio creatum, cuius contrarium docuimus, vel fuisse creatum sine globo Solis, quod monstruosum iudicamus. Propter has ergo difficultates hunc secundum dicendi modum non amplectimur.

Tertius modus dicendi est, lucem illam fuisse eandem cum luce Solis, & non fuisse ab omni corpore separatam, neque alteri corpori, quam solari inhæsisse; sed in ipsomet sole fuisse factam. Ita tamen, vt prius substantia Solis fuerit creata, vti que in primo instanti creationis cæli, & terræ, post aliquod verò tempus factam esse lucem in ipsomet corpore Solis. Quantum verò fuerit illud tempus, incertum nobis est, quia non est reuelatum: quoddam aliquod fuerit, probat hæc sententia ex verbis illis, *Et tenebrae erant super faciem abyssi*, ad quas tenebras depellendas, vel à die diuidendas, facta est lux; ergo, si substantia Solis iam erat, quando erant illæ tenebræ, profectò præcessit tempore sine luce, nam tenebræ tempore præcesserunt lucem, vt in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad litteram Scripturæ pertinet, nullam habet hæc opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur: imò in omni proprietate, & rigore illis cohæret. Superest verò illi difficultas, quæ ex opere quarti diei nascitur, quam nos obicere non possumus, quia inferius à nobis dissoluenda est capite 8.

Nihilominus tamen huic sententiæ non adhaeremus, quia semper in illo principio persistimus, quod Deus in principio nullas res condidit præternaturali, monstruoso, aut miraculoso modo. Solem autem carere luce monstruosum est, ac præternaturale, & sine magno miraculo fieri non poterat; ergo verisimile non est ita fuisse creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino suadet credere, lucem Solis esse intrinsicam proprietatem eius, ab illius forma naturaliter resultantem, non minus enim sol est per se lu-

cidus (vtrique per se secundò) quam ignis sit calidus, creare autem ignem calore priuatum, nimis præternaturale esset, ac miraculosum; ergo etiam creare solem sine luce, præternaturale & miraculosum fuisset. Vnde aliqui, prædictam sententiam moderantes, dicunt, non fuisse creatum solem sine omni luce, sed cum minori, quam ad illuminandum mundum erat necessaria, & hoc augmentum recepisse, cum dictum est, *fiat lux*. Veruntamen hæc moderatio non soluit difficultatem supram ex ratione naturali, & minus proprie verba exponit, quia non dictum est, *creata lux*, sed, *fiat lux*. Quod si hæc verborum extensio permittatur, vt fortasse permitti posset, si aliud non obstarer, alio faciliore modo verba illa poterunt exponi, vt infra videbimus. Probatur igitur prior pars, quia non lux remissa, sed tota, quam nunc sol habet, est proprietas naturalis eius; non est enim maior ratio de vno gradu, quam de alio; ergo create solem cum minori luce, seu remissa, etiam fuisset opus imperfectum, & præternaturale. Et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius opera perfecta sunt, creasse Angelos cum omni perfectione sibi connaturaliter debita, & hominem creasse, non solum cum perfectione debita naturæ, sed etiam cum omni perfectione decente, & conueniente illi statui, & operi manuum eius. Ergo cum proportionem idem de elementis, & de corporibus celestibus cogitandum est, saltem quoad intrinsecas, & connaturaliter debitas proprietates; cur ergo aliter de sole iudicabimus? Dicit aliquis opera Dei non esse ratione naturali tam exacte metienda, potuit enim propter altiore finem creare solem sua luce carentem, etiam si hoc præter naturam fuerit, vt vel per hoc intelligerent homines in sole nihil esse diuinitatis, neque à se aliquid virtutis habere, sed sub dominio Dei esse, à quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit. Respondetur, nos minime negare, id Deum facere potuisse, neque etiam inuenire potuisse rationes ad id faciendum, si facere voluisset. Dicemus tamen, id non esse credendum, nisi reuelatum esse probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum institutione esse accommodatum. Neque ad illum finem instruendi homines erat miraculum illud necessarium, tum quia satis ostenditur, nihil diuinitatis esse in sole eo, quod creatus à Deo est; tum etiam, quia miraculum illud hominibus constare non poterat, nisi per diuinam reuelationem, & fidem; ideoque nihil conducere poterat ad persuadendum, solem non habere à se, sed à Deo lucem suam & perfectionem.

Est ergo quarta sententia, quæ in primis dicit, lucem factam primo die verbis illis, *fiat lux*, non fuisse lucem alicuius corporis illuminantis, quæ, vt supra notauimus, in quadam rigorosa proprietate lex dicitur, atque ita neque fuisse lucem Solis, id est, Soli inhærentem, neque etiam lucem ignis, neque verò alterius corporis in quo tanquam in fonte fuerit. Sed fuisse lucem corporis illuminati, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihilominus tamen non fuisse illud lumen à sole productum, qui nondum erat, licet fuerit eiusdem rationis cum lumine, quod nunc sol efficit in aère, quia potest esse idem effectus, licet non sit ab eadem causa. Vnde concludit hæc sententia, lumen illud factum esse immediatè à solo Deo sine interuentu causæ proximæ create. Fundamentum huius sententiæ quoad primam partem est, quia supponit solem esse factum

Quorundam moderatio pro sus. in. do. re. r. i. s. i. o. modo.

Impugnatur.

Enasipropria impugnatione.

Remouetur.

12. 4. Exponendi modus tripartitus.

Prime partis fundamentum.

quarto die, non antea; vnde infert etiam lucem Solis non esse factam ante quartum diem, quia non per se sit, sed comproduciatur cum sole. Ergo lux facta primo die non potuit esse lux Solis. Quod autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, persuadere potest hæc sententia rationibus à nobis factis contra secundum dicendi modum. Quæ possunt in hunc modum vrgeri: nam si lux facta illo primo die fuit fons luminis, profectò debuit esse eiusdem rationis cum luce Solis, quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non est alia potens ita luminare, vt diem efficiat, nisi lux Solis. Vnde etiam concludi potest, illam lucem non minus intensam, & efficacem fuisse, quam sit lux Solis, quia tres illi primi dies non minus perfecti, & illustres fuerunt, quam ceteri. Ergo illa lux non solum eiusdem rationis, sed etiam æqualis fuit luci Solis. Ergo signum fuit factam non fuisse sole nondum perfecto, quia neque in elementari corpore fieri poterat, nisi præternaturaliter, & cum magno miraculo, neque in corpore celesti, quod non esset, vel eiusdem rationis cum sole, vel saltem æqualis perfectionis. Huiusmodi autem esse non potuit, alioquin aliud corpus Solis postea necessarium non fuisset.

Et ex hac prima parte infertur secunda, tum quia inter lucem, & lumen non datur aliud genus visibilis lucis; ergo si illa non fuit lux quasi in fonte, saltem debuit esse lumen sensibilis corporis illuminati; tum etiam, quia necesse est exponere illa verba, *fiat lux*, in aliquo sensu proprio, significare autem cum proprietate potest illa vox *lux* tam lucem, quam lumen, secundum vsum Scripturæ, & maxime secundum proprietatem Hebraicam, vt supra dixi: neque aliam propriam significationem habere potest, vt ex vsu, & consensu omnium manifestum est; ergo si illa lux facta, non fuit corporis illuminantis, necessarium est, vt saltem fuerit lumen corporis illuminati. Et consequenter etiam fuisse eiusdem rationis cum lumine præsentium dierum, quod mediante sole in aère sit, quia Moyses vniuoce (vt ita dicam) ad homines loquutus est, de diurno lumine omnibus conspicuo. Item quia tres primi dies eiusdem rationis fuerunt cum tribus vltimis, & cum ceteris, qui postea facti sunt; quia non est verisimile, de illis diebus Scripturam æquiuocè loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrere potest ad cogitandam diuersitatem specificam inter illa lumina, quia ex sola causa efficiente non colligitur: præsertim si verum est, solum Deum fuisse immediatam causam illius lucis, seu luminis trium priorum dierum, quia Deus solus potest sua virtute facere lumen, vel alios effectus, quos mediante sole, vel aliis causis secundis facere solet; vt est in Theologia per se notum.

Et hinc probatur tertia pars illius sententiæ, quia Deus per se fuit sufficiens causa illius lucis, & tunc nulla propinquior interuenit; ergo solus Deus fuit immediatè illius luminis causa. Minor patet ex dictis, quia tunc non adfuit sol, neque aliud corpus lucidum supplens vicem eius. Et confirmatur, nam hoc est consentaneum verbis illis, *Dixit Deus, fiat lux*, nam illud dicere fuit, facere. Vnde sicut solus Deus dixit, ita solus Deus fecit. Hanc sententiam excogitasse videtur Burgenfis in Gen. & placuit Molina tract. de opere sex dierum disp. 7. Vnde Eugub. lib. 7. de Peren. philosoph. c. 8. & Dion. Carthuf. in 1. cap. Gen. Sed fortè quis interroget, quomodo Deus discreuerit lucem à tenebris, vel fecerit naturalem diem constantem ex

mane, & vespere. Quia si Deus ipse fuit immediata causa luminis, totum mundum aequè illuminaret, cum non sit maior ratio affirmandi, illuminasse potius hanc partem, quam illam, vel hoc hemisphærium potius, quam alterum, & eadem ratione æqualiter conseruaret illud, neque vlla causa successionis diei, ac noctis assignari posset. Facile tamen ad hoc respondem, Deum non esse naturale agens, sed liberum, & ideo libertate sua potuisse prius vnum hemisphærium illuminare, quam aliud, neque huius arbitrij aliam rationem necessariam esse præter libertatem Dei, quia omnia operatur secundum consiliū voluntatis suæ; verisimile autem est, illuminasse prius hoc nostrum hemisphærium, in quo primum hominem sua etiā voluntate creaturus erat. Et simili modo diuisit diem, & noctem, non per motum localem alicuius corporis illuminantis, sed per successiuam emissionem luminis, & suspensionem influxus eius in variis partibus aëris, & orbis, cum eodem modo, & vniuniformitate, qua sol ipse, si adesset, & moueretur, id faceret.

Hæc sententia quoad primam, & secundam partem mihi placet quantum ad expositionem verborum Genes. de luce primo die facta. Tria verò in illa displicent, primum est fundamentum primæ partis eius; nimirum, lucem factam illis verbis, *fiat lux*, non fuisse lucem Solis, eo quod sol non esset, quando Deus dixit, *fiat lux*; nam probatum est à nobis in superioribus, cælum à principio cum orbe suo creatum esse, & consequenter probatum est, à principio etiam habuisse totam lucem suam vt necessitate naturali à forma sua dimanantem. Vnde nos potius illam partem probamus, quia lux Solis facta iam erat, quando Deus dixit, *fiat lux*; ergo non potuit fieri per illa eadem verba, seu per actionem illis significatam. Probatur consequentia, quia productio lucis distincta actio fuit à creatione cæli, & terræ, facta in primo instanti, per quam lucidum solem factum esse supponimus; ergo non fuit factus, nec luce intrinseca ornatus, per alteram actionem, qua facta est lux. Quia non potuit bis fieri, præsertim cum supponamus hanc productionem lucis esse tempore posteriore creatione mundi, vt in superioribus probatum est, & iterum statim dicitur. Quocirca si aliquando graues auctores dicunt, lucem factam per verba illa, *fiat lux*, fuisse ipsam lucem Solis; non videtur intelligendum de luce intrinseca, & inhærente Soli, sed de irradiatione, seu illuminatione Solis, ita vt perinde fuerit dicere, *fiat lux*, ac dicere, sol mundum illuminet.

Aliqui verò dicunt, etiam posse intelligi de ipsa luce Solis intrinseca, non quidem quoad totam substantiam eius, sed quoad formationem ipsius. Dicunt enim prius cum sole in ipso factam esse informem, postea verò esse formatam, & perfectam esse informem, postea verò esse formatam, & perfectam. Veruntamen si hoc intelligatur de formatione per intensionem aliquam, & additionem intrinsecè factam illi luci, non possumus consequenter loquendo in eam descendere sententiam, quia, vt supra dixi, in proprietate intrinseca eadem est ratio de toto, & de parte, seu de gradu perfecto, quia tota lux Solis secundum omnes gradus suo æquali necessitate Solis formam consequitur, vt supra dixi, & iterum in opere quarti diei dicam. Si verò illa formatio lucis Solis, intelligatur secundum quandam extrinsecam perfectionem solum, quam cæsetur habere sol vniuerso orbi se comunicando propter quamdam

Interrogatio satisfacta.

Hæc expositio placet analogice, displicet tamen primò in fundamento sua 1. partii.

Sensus non incongruus verborum fiat lux.

Aliorum sensus alius.

Quæ ex parte non sic admittendus iste sensus.

Quis sit admittendus.

Vergetur huius ex. r. i. s. i. o. in. com. modis.

10. Exponendi modus quod lux paulo post solem fuerit producta in ipso sole.

Eius fundamentum.

11. Excluditur prædictus modus.

13. Secunda pars probatio.

14. Tertia pars probatio.

dam maiorem similitudinem ad Deum, quam in eo statu habet; & consequenter etiam intelligatur secundum conditionem intrinsecam ad hanc vniuersalem illuminationem requiritam; sic verum est, lucē Solis prius aliquo modo informē fuisse, postea verò creuisse non in se, sed in diffusione sua, & ad hoc recepisse diurnum motum primi mobilis, & ita fuisse accidentaliter formatam. Atque in hunc modum intelligendus est Dionysius Areopag. c. 4. de diuinis nominibus 1. p. non longè à principio, vbi prius laudat lucem Solis, & in ea dicit esse expressam diuinā bonitatis imaginem, quatenus ex se omnia illuminat, & penetrat sua magnitudine, & efficacitate, & rotius labentis temporis est mensura, & adiungit. *Ipsa est enim ea lux, (est tunc erat informis, quod & diuinus Moyses ait,) qua primam distinxit, & distinxit dierum nostrorum trinitatem.* Vbi in primis manifesta est sententia Dionysij, lucem, quæ illuminando distinxit illos tres dies, non fuisse, nisi lucem Solis; & cum dicat prius fuisse informem, supponit, quoad substantiam prius fuisse, ac proinde solum accidentaliter fuisse informem. Et ita exponit D. Thomas q. 67. art. 4. ad 2. Addit verò, lucem illam Solis fuisse informem, quia tantum habebat virtutem illuminatiuam in communi, postea verò fuisse formatam, quia data est ei specialis virtus ad particulares effectus. Quæ sententia D. Thomæ referri potest ad totam lucem primi diei comparatam ad productionem luminariam factā quarto die, & in hoc sensu ibi tractabitur: vel potest referri ad lucem in principio concreatam cum substantia Solis, comparando illam ad opus primi diei, quando dixit Deus, fiat lux, & sic, vt verum habeat, exponenda est iuxta ea, quæ diximus, quia nulla maior, vel specialior virtus illuminandi, vel agendi data est præexistenti luci Solis per illa verba, fiat lux, præter illam, quam ex motu primi mobilis accipere potuit, quæ extensua potius, quam intensiua dici potest, seu secundum conditionem necessariam ad vniuersalem illuminationem, non in ipso principio per se illuminandi, vt iam declaratum & probatum est.

D. Thomæ verba super Dionysium exponuntur.

16. Concluditur intentum præcedentis numeri explanatio, quæ magis verba fiat lux, &c.

16. Ex quibus omnibus concludimus, in primo die post totum opus creationis factum in primo instanti, quod fuit primum instans extrinsecum illius diei, nullam lucem quoad substantiam, vel intrinsecam entitatem suam denuò factam esse præter lucem factum in aliis corporibus à sole illuminatis. Vnde si quis verba illa Genesis; *Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux, & vidit Deus lucem, quod esset bona,* velit referre ad ipsum solem, & intrinsecam lucem eius, potest illa per recapitulationem exponere. Vt enim Moyses exponat, quid Deus addiderit in illo primo die mundo sensibili à principio creato, resumit, & in particulari declarat, lucem tunc factam imperio Dei, quæ ipsi etiam valde placuit, & deinde adiungit, & *diuisit lucem à tenebris,* quod specialiter illo die factum est mediante motu, & illuminatione Solis. Si verò eadem verba, fiat lux, intelligantur de productione lucis quoad substantiam eius, non sunt intelligenda de luce, quæ est in sole, sed de illuminatione orbis, quæ etiam dici potest lux Solis, quia à sole est, & hæc expositio mihi magis probatur, quia magis proprie declarat verbum fiat, retenta etiam propria significatione vocis lux. Vnde cum additur, & factum est ita, non solum significatur, lucem Solis in se factam esse, sed etiam mundum illuminari cepisse. Et similiter cum additur, *Et vidit Deus, quod esset bona,* non solum significatur, Deum Solis lucem ap-

probasse, sed etiam illi maxime placuisse, quod mundum illuminaret. Vnde quod additur, & *diuisit lucem à tenebris,* non explicat nouum opus, sed modum eiusdem operis seu illuminationis declarat, quia non ita facta est, vt simul totum orbem occuparet, sed vicissitudine quadam lucis, & tenebrarum. In qua tota expositione nihil violentum, nihilve improprium apparet, & alioqui sine miraculis aut præternaturalibus effectibus, primum initium ornatus, & distinctionis rerum vniuersi ad ipsius pulchritudinem, & conseruationem in primis necessariam, optimè describitur; ergo merito hæc expositio aliis præferatur.

Hinc secundò displicet nobis sententia Burgenfis in eo, quod tertio loco dicit, lumen tunc factum in aëre, vel aliis corporibus, à solo Deo sine interuentu Solis fuisse productum. Tum quia in hac parte repugnat illa sententia Dionysij, quem in hoc & D. Thomas, & multi alij sunt sequuti; tum etiam, quia illa sententia supponit, non solum non fuisse creatum solem, vel lucem eius per illa verba, fiat lux, verum etiam, neque antea extitisse, vel quoad substantiam, vel saltem quoad lucem suam, cuius contrarium docuimus, & in opere quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa sententia quoad hanc partem habet fundamentum in verbis illis, fiat lux, quia ibi verbum fiat, iuxta expositionem, quam sequimur, non significat productionem ex nihilo, sed educationem formæ accidentalis ex præexistente subiecto, quæ per causam secundam fieri potest. Vnde cum talis causa tunc non deesset, per illam fieri debuit. Quia verò facta est, iubente Deo, & volente, & ordinem vniuersi disponente, ac cooperante, ideo cum omni proprietate scripsit Moyses, dixisse Deum, fiat lux. Sicut etiam in aliis operibus sequentium dierum videbimus, multa fecisse Deum cooperantibus aliquo modo, vel Angelis vel aliis causis secundis, & nihilominus Deo tanquam primo auctori, & motori simpliciter tribui.

Tertio displicet dicta sententia in eo, quod asserit, diuisionem diei, & noctis non esse factam illis tribus diebus per motum localem calis, sed per subtractionem, & exhibitionem diuini influxus. Quam sententiam alio modo prius tradiderat Damasc. lib. 2. c. 7. & ante illum Basilius homil. 1. in Gen. vbi dicit, tunc noctem vicissim successisse diei, non quidem secundum notionem Solis, sed primigenia illa luce solum splendorem diffundente, & que rursus contrahente, idque pro mensura à Deo definita. Itaque quod præcedens opinio tribuit Deo immediatè operanti, id tribuit Basil. etiam luci creatæ ad illuminandum, quam tunc factam esse supponit. Vnde nouum miraculum adiungit Basilius, & ideo eius sententia difficilior creditur est, vt notauit August. suppresso Basilij nomine lib. 1. Gen. ad liter. cap. 11. & 16. Accedit, quod si lux illa creata fuit, etiam si non esset in sole, sed per se subsistens, non poterat successiue illuminare diuersas partes orbis, nisi successiue etiam ad illas applicaretur, & consequenter ab aliis recederet, quia illuminare non potest nisi ad certam distantiam; ergo necessarium erat illam lucem localiter moueri. Nisi fortasse existimauerit Basil. illam lucem simul fuisse circumfusam per totum orbem, simulque fuisse sufficenter applicatam vtrique hemisphærio, ita vt posset simul vtrunque illuminare, si Deus voluisset. De facto verò non ita illuminasse, sed successiue per subtractionem, vel emissionem radio-

17. Displicet secundo dista 4. expositio quoad aliam partem de productione luminis à solo Deo.

18. Displicet tertio in explanatione diuisionis lucis à tenebris. Circa quod vide Bedam in Examer. & Peri. in ea Verba, diuisit lucem, & D. Thom. q. 70. a. 2.

Explicatio verborum Gen. 1. diem.

rum, quia Deus ita disposuit. Sed hic modus cogitandi lucem illam creatam totum mundum simul occupantem nullum habet in Scriptura fundamentum. Fuisseque superflua tanta multitudo, seu magnitudo lucis, quandoquidem non erat simul totum orbem illuminatura. Denique successiua illuminatio, & diuisio diei, & noctis cum luce minoris magnitudinis solo motu locali adiuncto facilius, & sine nouo miraculo fieri potuit; ergo frustra tanta magnitudo lucis cogitatur, & nouum miraculum ad illius operis perfectionem adiungitur. At verò si lux illa, quæ diem fecit, & noctem, sola fuisset increata lux, de illa verò diceretur, totam simul fuisset præsentem toti orbi, & vtrique hemisphærio eius, ac subinde non aliter potuisset successiue efficere diem, & noctem, nisi successiue subtrahendo, vel præbendo influxum suum, quod quidem pro sua libertate sine nouo miraculo facere potuisset; nihilominus tamen modus hic operandi minus naturalis est, tum quia Deus operatur per causas secundas quando non desunt; ostendimus autem, ibi non defuisse; tum etiam, quia quod Deus semel per se producit, quantum est ex se semper illud conseruat, nisi ex parte ipsarum rerum, vel causarum naturalium sufficiens causa corruptionis intercedat; ergo multo melius dicitur, illam successionem diei, ac noctis non fuisse factam ex sola libertate diuinæ voluntatis suum influxum dantis, vel auferentis, sed necessitate naturali ortam esse ex conditione, & limitatione lucis illuminantis, nam dum ad alias partes mundi illuminandas accedit, ab aliis recedit, quas subinde illuminare desinit, vnde vicissitudo noctis, & diei oritur.

19. Ex quibus tandem colligimus ad opus huius primi diei pertinuisse non tantum luminis productionem, sed etiam diurnum motum Solis, seu motum primi mobilis, ad cuius raptum diurna circulatio Solis efficitur. Ita docet D. Thom. q. 70. a. 2. ad 3. & Theologi, ac moderni frequentius, & ex dictis aperte concluditur, quia lux illa facta est per illuminationem successionū vniuersi secundum diuersas partes, seu hemisphæria eius: sed illa successio non potuit habere aliam causam propriam, & connaturalem, nisi motum Solis illuminantis; ergo motus ille simul cum lumine cepit, & è conuerso. Atque ita explicantur facile omnia verba Genesis, in quibus opus huius diei refertur. Nam in primis ponuntur illa verba, fiat lux, quæ satis iam explicata sunt, & illorum efficacia per sequentia ostenditur, cum dicitur, & facta est lux; per id verò, quod additur, & vidit Deus lucem, quod esset bona, non solum conuenientia talis operis, & comoditas vniuersi, quæ in illo cernitur, sed etiam perpetuitas, & duratio talis operis declaratur. Nam per hoc, quod dicitur placuisse Deo tale opus, eius permutationem à Deo fuisse decretam significatur. Intelligendum autem hoc est de permutatione operis accommodata. Diximus enim lucem tunc denuò factam non fuisse lucem inhaerentem Soli, quæ eadem numero semper durat, sed fuisse lumen aëri inditum, quod non ita permanet idem in indiuiduo, sed continua successione mutatur, & ideo permanentia illius operis in perpetuitate illius cōtinua successionis posita est. Et ita consequenter additur, & diuisit lucem à tenebris, quæ diuisio eodem modo durabilis facta est, vt vique ad finem mundi perseveret. Resultat autem illa diuisio ex circulari motu Solis, qui tunc factus est, vt diximus. Cætera denique

Franc. Suarez de opere sex dierum.

verba satis per se clara sunt, solumque est in eis notanda diuersa significatio nominis diei, nam cum dicitur, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, nomen diei artificialem, quem vocant diem, significat; cum verò additur, & factum est vespere, & mane dies vnus, naturalem diem designat, id est, integrum, & vigintiquatuor horarum, quem propterea Moyses appellauit diem vnum, id est, completum, & perfectum, vel phrasī Hebraica vnum vocauit, quia primus fuit, vt omittam alia mysteria quæ expostores considerant. Et hanc duplicem diei acceptionem notauit Aug. lib. 11. confess. c. 23. & in Imperf. Gen. c. 7.

Vna superest circa prædictam resolutionem difficultas, quia ex ea sequitur, lucem factam hoc primo die in eodem instanti esse cepisse, in quo creata sunt cælum, & terra. Consequens videtur repugnare Scripturæ; ergo & prædicta resolutio. Sequela probatur, quia in eodem momento, in quo creatum est cælum, creatus etiam fuit sol cum sua luce perfecta, vt nos opinamur, sed sol in eodem instanti, in quo est, illuminat corpora sibi vicina, & capacia luci; ergo in eodem instanti creationis suæ illuminauit inferiora elementa diaphana: sed tale lumen primo productum in aëre fuit opus primi diei, vt exposuimus; ergo illud in primo instanti creationis factum est. Minor autem primi argumenti probatur, quia de illo primo instanti scriptum est, *Et tenebra erant super faciem abyssi;* ergo abyssus non fuit illuminata in illo instanti. Dicit fortasse aliquis, verba illa, & tenebra erant super faciem abyssi, non intelligi secundum realem durationem, sed secundum quandam naturæ ordinem, & ideo non esse contra veritatem illorum verborum, quod sol in eodem instanti, in quo fuit creatus, abyssum illuminauerit. Quia sensus verborum est, hunc modum inferiorem de se esse tenebrosum, & ideo fecisse Deum solem, & iussisse, vt illum illuminaret, quod totum in eodem instanti temporis verum esse potuit, quia in illo prius natura, seu ex se aër tenebrosus fuit, & posterius natura illuminari potuit.

20. Difficultas contra habitus resolutionis.

Quomodo enodato, iuxta doctrinam Augustini supra relata.

At verò licet hæc responsio in sententia August. asserentis omnia simul esse facta, locum habeat, nos illa vt non possumus, qui veram successionem in illis operibus agnoscimus, & ita illam supra reieciimus tanquam proprietati verborum minus consentaneam. Nam verbum illud erat, simpliciter positum, & toties repetitum, veram existentiam in duratione reali significat. Deinde ex contextu constat, creationem cæli, & terræ, & productionem lucis per illa verba, fiat lux, significatam, non fuisse simul duratione factam, sed creationem realiter, seu duratione antecessisse. Sic enim dicitur, *In principio creauit Deus,* &c. & statim describitur status, quem mundus inferior habuit in illo instanti, cum dicitur, *terra autem erat inanis, & vacua,* &c. Postea verò additur, & dixit Deus, fiat lux, in quo nouum, & posterius opus significatur, magisque declaratur, addendo, & diuisit lucem à tenebris; ergo negari non potest, quia in hoc orbe inferiori tenebræ illuminationem eius tempore, vel reali duratione antecesserint; ergo lux specialiter facta prima die, non potuit in primo instanti creationis fieri. Præsertim, quia illud primum instans in rigore ad illum diem non pertinuit, sed vel fuit initium extrinsecum eius, vel fortasse maiori mora antecessit. Propter quæ D. Thomas 1. p. q. 74. art. 3. concludit,

21. Non satis facti.

G

Aliter Patrum vno-
dationem
asserit D.
Thomas.

cludit, secundum alios Patres præter Augustin. post productionem creaturæ fuisse aliquod tempus, in quo non erat lux. Verum est tamen, illos Sanctos supponere, solem etiam quoad substantiam, & lucem suam non fuisse videtur ad quartum diem creaturæ: in nostra autem sententia, in qua supponimus, Solis creationem in prima creaturæ productione factam esse, non ita facile explicatur, quomodo illuminatione Solis potuerit esse tempore posterior creatione eius, & consequenter quomodo tenebræ lucis creationem tempore præcedere potuerint.

22. *Causa recessione tenebrarum ad illuminationem Solis.*

Varia igitur causæ illarum tenebrarum, quæ tempore præcesserunt illuminationem Solis, reddi possunt. Prima est, quod Deus in illo principio noluerit cum sole ad illuminandum concurrere, donec dixit, fiat lux. Quæ quidem causa sufficientissima est, & sine dubio possibilis fuit pro Dei libertate. Quod autem ita factum fuerit cum pendeat ex voluntate Dei, solum probari potest ab effectu reuelato, quia tenebræ præcesserunt, & non apparet alia causa probabilior, supposita Solis existentia. Hic verò dicendi modus in eam difficultatem à nobis sæpe obiectam incidit, quod opus miraculosum, & extraordinarium in prima rerum creatione ponit, & ad declarandam historiam Genesis putat esse necessarium. Probat, quia non minus miraculosum, & supernaturale esset solem in præsentia aëris illum non illuminare, quam ignem in camino Babylónico pueros non exurere; quod præternaturale, & miraculosum fuit. Posset autem responderi, esse quidem hoc præternaturale post generalem legem à Deo statutam de cōcurrendo cum omnibus causis secundis ad ipsarum actiones; in primo autē initio creationis mundi nondum fuisse hanc legem statutam, quia tunc solum decreuerat rerum creationem, de illarum autem propagatione; vel communicatione nondum disposuerat; & ideo pro tunc sine proprio miraculo, imò consentaneo ordine, secundum illum rerū statum, prius solem creasse, postea verò cum illo ad illuminandum concurrisset. Accedit, non defuisse Philosophos, qui dixerunt, agentia creata non statim ac esse incipiunt, inchoare actionem, præsertim transeuntem, intrinsecè & in eodem instanti. Iuxta hanc ergo opinionem probabiliter dici potest, creaturæ non esse debitum concursum ad agendum ad extra pro eodem instanti, pro quo fit. Quod si hoc est probabile, etiam post diuurnam mundi conseruationem, multo quidem magis credibile erit de illo exordio mundi propter præcedentem considerationem. Erítque hoc verisimilius, si tenebræ illæ solum per instans temporis productionem lucis præcesserunt, vt paulo post videbimus. Propter quæ licet ego simpliciter in hac sententia non quiescam, nihilominus inter eas, quæ aliquid extraordinarium opus diuinæ potentia, vel prouidentia admittunt in opere huius diei, hunc dicendi modum faciliorem, minúsque naturæ repugnantem esse existimo.

Expenditur hæc causa.

Alter modus exponendi hanc difficultatem est, ideo præcessisse tenebras, quia sol non potuit illas expellere, non quia concursu diuino caruerit, sed quia aer erat ita densus, & nebulosus, vt sol radiis suis illum penetrare non potuerit. Et explicatur hoc amplius, quia Scriptura non dicit, tenebras totum aërem occupasse, sed super faciem abyssi fuisse. Per faciem autem abyssi satis proprie intelligitur superficies conuexa aquæ aëri contigua. Potuit ergo natu-

Judicium auctoritatis de illa.

23. *Causa prædicte an-
recessione.*

raliter contingere, vt sol statim illuminauerit aërem sibi propinquiorē, & tenuiter tamen, ac remissè, propter dictam aëris indispotionem, & consequenter contingere potuit, vt actio, seu illuminatio, quæ eo tenuissimè erat, quo in partibus remotioribus fiebat, prius finiretur, quam totam aëris profunditatem penetraret; ac subinde tenebræ super faciem abyssi relinquerentur, quem dicendi modum attigit Augustinus, excitando quæstiones potius, quam dehniendo, lib. 1. Gen. ad liter. c. 1. Agens enim de opere quarti diei ait, Quid factus est sol in potestatem diei, qui haberet super terram, si lux illa (vtique primi diei) faciendo suffecerat? An illa prior regiones superiores à terra longinquas illustraret, vt sentiri non possit in terris, &c. Et clarius c. 12. Nisi forte molem terræ, & aquosam antequam esset ab alterutro utrumque discretum, quod tertio die factum scribitur, tenebras Deum appellasse quis dixerit, propter crassitatem corpulentiam, quam lux penetrare non poterat.

At verò Augustinus in his locis non meminit crassi, aut nebulosi aëris, sed tantum aquæ & terræ. Quæ difficultas est ferè vnica in hoc dicendi modo, quia non apparet, vnde aer in sua creatione, vel densitatem, aut nebulam, vel crassas nubes habere potuerit, quia imperfecta naturalij dispositione creatus fuit, vt verisimilius est, neque nebula, aut nubes potuerunt tunc à sole excitari in illo primo instanti, vt per se notum est, neque etiam fingendum est, concreatas fuisse à Deo cum aëre, quia hoc nec fundamentum habet in Scriptura, nec per se est verisimile, cum illa sint mixta saltem imperfecta, quæ non fuerunt cum simplicibus concreata in actu; sed tantum in potentia. Vnde illa magis ad opus secundi diei pertinent, vt ibi videbimus. Propter quod addi posset imitando Augustini verba Solis illuminationem peruenisse ad elementum aquæ, & magnam partem profunditatis abyssi occupasse. Nihilominus tamen propter magnam aquæ densitatem, & multitudinem non potuisse totam aquarum abyssum penetrare, atque ita mansisse tenebras super faciem abyssi, siue per faciem abyssi superficiem vltimam aquæ intelligamus, non supremam, sed infimam, seu non conuexam, sed concauam, vtraque enim respectu diuersorum facies dici potest: siue superficies conuexa terræ facies abyssi dicatur, quatenus totius abyssi terminus est, sicut facies rei dicitur, ad quam visus terminatur. Et ita dicatur tenebræ fuisse super faciem abyssi, quia lux ad terram non perueniebat; propter quod dicitur fuisse inuisibilis. Qui modus dicendi habet fundamentum in Basil. homil. 2. in Exameron, vbi sic inquit, Restat ergo, vt intelligamus, aquas super telluris superficiem inundasse, antequam ad propriam stationem, sortitæ humoris substantia segregaretur, atque ex eo terram tunc inuisibilem, & inornatam fuisse; & infra, Erat inuisibilis terra. Quam ob causam quæstio? Quia circumfusa vniuersa erat abyssus. Quid abyssus significat? copiosam aquam, ad cuius fundum haud facile penetrari poterit deorsum versus.

Veruntamen iuxta hanc sententiam non facile potest ratio reddi, cur post aliquam durationem, vel moram sol dicatur diuisisse lucem à tenebris mundum illuminando potius, quam in primo instanti. Nam si densitas & multitudo aquarum fuit causa illarum tenebrarum in primo instanti creationis, similiter post illam moram impediret, ne illuminatio Solis vsque ad terram perueniret, quia toto illo primo die eodem modo

Et difficultati ut occurrant aliqui.

24. *Partitur tamen difficultatem.*

25. *Contra illos instatur.*

26. *Causa illius antecessione.*

do permansit abyssus circumdans terram. Ad hoc autem responderi posset, cum Deus dixit, fiat lux, vel maiori concursu confortasse Solis actionem, vt vsque ad terram penetraret, vel aquas ipsas qualitate aliqua disposuisset, vt facilius illuminari posset. Quod Ambrosius, & alij explicant exemplo eorum, qui in profundo aquarum oleum ore fundendo clariora reddunt ea, quæ in profundo maris in superficie terræ occultabantur. Sed hæc quamuis impossibilia non sint, nec incredibilia, sunt tamen incerta, vel noua, ac extraordinaria opera, quæ in Genesi non narrantur illo die facta. Et præterea non satis constat, non potuisse solem sua virtute illuminando penetrare vsque ad superficiem terræ, etiam si elementa aquæ & aëris in sua puritate existentia, terram circumdarent, vnde Basil. supra, in allegata sententia non omnino persistit: nam iterum quaerens, Quamobrem pars terra nulla tunc per aquas visendam se offerrebat? Respondet, Quia lumine carebat aer, obtenebratusque aëre erat, qui totam ambit aqua naturam. Vbi significat, lucem Solis penetraturam fuisse aquam, si aërem illuminasset, ac proinde tenebras illas aërem occupasse.

Non tamen fatiscit.

26. *Causa illius antecessione.*

Tertius dicendi modus esse potest, illas tenebras, quæ in principio creationis præcesserunt, non occupasse rotam aquam, & aërem in circuitu totius orbis, sed in illo hemisphærio, in quo cepit sol irradiare, quando dictum est, fiat lux. Quod hemisphærium hoc nostrum fuisse creditur, in quo & paradysus terrestris conditus fuit, & primus homo creandus erat. In hoc autem hemisphærio potuerunt esse tenebræ per totum aërem & aquam diffusæ, quia sol in alio hemisphærio creatus non poterat propter terræ opacitatem suis radiis illuc pertingere. Atque ita illæ tenebræ fiebant ex interpositione terræ, sicut nunc fit nox: non tamen habebant rationem, vel nomen noctis, quia non per successione motus fiebant, & ideo simpliciter tenebræ appellantur. Sed obici potest, quia si sol tunc erat, & illuminabat dimidiam mundi partem, licet aliam partem tenebrosam relinqueret, non magis tenebræ, quam lux erant super faciem abyssi; ergo simpliciter dici non potuit, aut debuit, tenebras fuisse super faciem abyssi. Imò in rigore non videtur allata causa vera, quandoquidem æqualis pars abyssi lumine non carebat. Sed responderi potest ex illo axiomate, quod bonum ex integra causa, & malum ex quocunque defectu, quia ergo tenebræ habent rationem mali, seu defectus, & imperfectionis, ideo simpliciter dici potuerunt tenebræ esse super faciem abyssi, eo quod magnam, & præcipuam orbis partem occuparent. Nam considerari etiam potest, Moysen habuisse rationem illius hemisphærij, in quo ipse scribebat, & de quo præcipue loquebatur, quia etiam Deus illud ad creationem hominis elegerat, & in eo præcipua mysteria salutis humanæ operaturus erat, ideoque veluti peculiarem curam, & prouidentiam illius habuisse videtur. Denique speciali ratione dici potuit, tenebras fuisse super faciem abyssi, quia ex vi status, quem tunc mundus habuit, illæ tenebræ erant quasi permanentes, & stables, nisi Deus nouum opus primæ creationi adidisset. Vt si cogitemus solem creatum in alio hemisphærio in eo semper quietum permansisse, verè & proprie possemus simpliciter dicere, mundum mansisse tenebrosum, & informem quoad vsum luminis, & ac subinde tenebras esse

Obiicit.

Respondetur.

25. *Contra illos instatur.*

super faciem eius; ita ergo mundus consideratus in illo exordio, secundum illum statum tenebrosus dici potest, quia nisi motus Solis eis adderetur, nunquam posset totus illuminari, sed semper præcipua ex parte, tenebris oppressus iacuisset.

Iterum obici potest, quia gratis asserimus, solem in alio hemisphærio creatum fuisse, cum hoc non sit scriptum, nec vlla ratione ostendi possit. Imò eo ipso, quod nos fatemur, hoc hemisphærium esse, in quo creati sunt homines, credibilis videtur, fuisse creatum solem in hoc hemisphærio, vt primum illuminaret terram, quam primus homo erat inhabitaturus. Respondemus, in primis necessarium fuisse, solem in primo instanti suæ creationis in vno hemisphærio esse, & non in alio, cum naturaliter simul in vtroque esse non posset. Cur autem in vno potius, quam in alio factus fuerit, nulla ratio sufficiens à nobis reddi potest, imò fortè neque in re ipsa fuit præter liberam voluntatem Dei, quia ex parte materiæ videtur res indifferentes, sicut de partibus materiæ, quod hæc sit facta sub forma ignis magis, quam sub forma terræ, alibi dixit D. Thomas, idemque est, quod hæc pars terræ sit facta in centro, potius quam circa superficiem terræ; & perinde est, quod sol fuerit in hoc, vel illo hemisphærio creatus. Neque illa ratio de creatione hominis aliquid suadet, quia cum homo non fuerit in illo instanti creatus, nihil ad eius dignitatem, vel commoditatem pertinebat, quod sol in eodem hemisphærio fieret, in quo homo producendus erat. Adde denique ex ordine, & dispositione vniuersi, quam Deus respectu etiam habito ad creationem hominis in suo aeterno consilio prædesinerat, opportunius fuisse, vt sol intrinsecè, vt ita dicam, non fieret in hoc hemisphærio, sed ita propinquus illi, vt per motum statim illud illuminare posset: nam commodius erat vt hoc hemisphærium creationi hominis destinatum, statim conaturali, seu ordinario modo inciperet illuminari; tum etiam vt dierum, & noctium initium ab hoc hemisphærio sumeretur. Quæ omnia ex resolutione duarum dubitationum, quæ hic insurgunt, clariora sient.

27. *Altera obiectio.*

Eius difficultas.

C A P V T III.

Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.

Prima dubitatio est, quanta mora inter primam rerum creationem, & productionem lucis, prout facta narratur per illa verba, fiat lux, intercesserit. Quam dubitationem tractat Bonauent. in 2. d. 13. art. 1. q. 2. ad ult. & duas refert opiniones. Vna est, creationem calorū, productionem lucis ordine tantum naturæ, non verò duratione reali præcessisse. Loquitur autem de productione lucis peculiari, prout facta significatur per illa verba, fiat lux. Vnde quia ipse existimat, illam lucem fuisse nubem lucidam, quæ in eodem instanti, in quo facta est, cepit illuminare. Consequenter ait iuxta hanc opinionem creationem orbis, & illius nubis, & illuminationem orbis simul tempore esse factas, ac subinde nullam moram realis durationis inter primam creationem, & opus primi diei intercessisse. Et hanc opinionem tribuit Hugoni de sancto Victor. & ipse Bonauent. problematicè illam sustinet cum alia statim referenda. Funda-

Dubitatio 1. ac circa illam 1. opinio apud Bonauent.

Franc. Suarez, de opere sex dierum.

Eius fundam-
entum.

mentum huius sententiæ esse potest, quia mun-
dus in primo die fuit conditus, in quo etiam fa-
cta est lux, ut Ecclesia in quodam hymno Domi-
nicæ diei in matutino canit, & ex Scriptura sumi-
tur, quatenus dicit, mundum sex diebus fuisse fa-
ctum *Exodi 20. & 31.* Ergo creatio mundi in aliquo
illorum dierum est facta, & non nisi in primo, in
quo etiam facta est lux; ergo in eodem die fuit
vtraque facta; ergo non oportet, distantiam tem-
poris inter illas actiones cogitare.

2.

Reicitur
samen diste
opinio.

Sed hæc opinio sustineri non potest, nisi
accedendo ex parte ad sententiam Augustini,
nimirum, quod tenebræ, de quibus dicitur,
quod erant super faciem abyssi, nunquam in re-
ipsa fuerint, sed tantum cogitatione nostra (ut
ita dicam) quia essent, si corpus illuminans non
adesset. Quod nobis placere nullo modo potest,
propter rationes supra tactas, ob quas omnino
verum censeo, quod supra dixi, tenebras reali-
ter præcessisse saltem in hoc hemisphærio, prius
quam à sole illuminaretur. Quam sententiam
docet D. Thomas 1. p. 9. 66. art. 1. & in 2. d. 13. q.
1. art. 4. vbi dicit esse magis consentaneam Scri-
pturæ, eamque tribuit Basilio, & Chrysostomo,
estque omnium Græcorum, & Ambrosij lib. 1.
Exameron. cap. 8. & Hieronymi *Epist. 83. ad
Oceanum;* & Hugonis de S. Victor. lib. 1. de Sa-
crum. p. 1. c. 6. & 9. Bonavent. verò non designat
locum Hugonis, vbi contrarium dixerit. Ex hac
autem resolutione manifestè sequitur aliquem
ordinem realis durationis inter creationem, &
productionem lucis intercessisse, ratione cuius
prius duratione fuerunt tenebræ, quam lucis pro-
ductio. Quanta verò fuerit illa duratio, expli-
candum superest.

3.

Opinio
apud etiam
Bonau. quæ
tribuit Bo-
da.

Est ergo secunda sententia, quam Bonavent.
refert, & attribuit Bedæ, ac problematicè cum
præcedenti illam approbat, lucem factam esse
primo die post sex horarum moram. Quamvis
enim illa moram tunc motus Solis non mensu-
raret, quia motus cæli nondum erat, tanta verò
fuit, ut si motus diurnus Solis iam esset, sex ho-
ras in illa consumeret. Sicut quando sol quieuit
Iosue 10. quies illa non potuit actu mensurari per
motum Solis, & nihilominus certam duratio-
nem habuit, aptam mensurari motu Solis, quæ
tunc potuit per alium proportionatum motum
mensurari. Illam ergo moram tenebrarum ante
productionem lucis sex horarum fuisse ista opi-
nio affirmat. Fundamentum eius est, quia illa
prima dies non habuit mane, sed à vespere in-
cepit, ut patet ex illis verbis, *factum est vespere,
& mane dies unus.* Ergo lux illius diei incepit à
meridie in hoc hemisphærio, in quo facta est.
Ergo per sex tantum horas duravit, quia veri-
simile est, diem illum æquinoctialem fuisse, in
quo sol à meridie vsque ad occasum sex horas cõ-
sumit; ergo necessarium fuit, ut totidem horis
tenebræ ante creationem lucis durassent, ut pri-
mus ille dies cum sequenti nocte finiri posset in
puncto orientali, ut inde secundus dies inciperet,
& per integrum conuersionem Solis in eodem
puncto perfici posset, & ita consequenter omnes
dies posteriores fierent. Quod si obiicias, quia
hinc sequitur primum diem non fuisse integrum,
cum sex horæ partis matutina illi defuerint,
Respondent, illas sex horas tenebrarum in hoc
primo die computari, & ita à primo instan-
ti creationis vsque ad finem primi diei ple-
num numerum viginti quatuor horarum in-
ueniri.

Eius fundam-
entum.

Obiectio
occurritur.

4.

Hæc tamen opinio falso nititur fundamen-

to dum asserit, diem illum primum non habuisse
mane, nam in eisdem verbis, in quibus illud
fundamentum nititur, simul dicitur, habuisse
vesperam, & mane; ergo non possumus propter
ordinem verborum id negare, quod in eisdem
verbis expressum est. Nam quod vespera, quæ
posterior est, prius nominetur, non potest obita-
re quominus verum sit fuisse in eodem die cum
mane coniunctam, cum Moyses dicat, *Factum
est vespere, & mane dies unus.* Nec quia prius no-
minauit vesperam, ideo prius in re facta est ve-
spere: quia neque id Moyses in illis verbis af-
firmavit, nec ex illis colligi potest, quia sæpe
contigit, ordine retrogrado partes rei à postero-
ribus incipiendo numerari. Et efficax argumen-
tum est, quod etiam de die secundo, & se-
quentibus eodem modo dicitur, *Factum est ve-
spere, & mane dies unus.* Et non propterea dicen-
dum est, ceteros dies caruisse mane. Vnde sumi-
tur secundum argumentum contra hanc senten-
tiam, quia dies primus similis fuit sequentibus;
ergo incepit mane, & in fine noctis consum-
matus est, sicut ceteri. Consequentia est clara,
& antecedens probatur, tum quia eisdem ver-
bis de illo sicut de aliis concluditur, *Factum est
vespere, & mane dies unus;* tum etiam, quia fa-
cta luce dicitur, *& dimisit lucem a tenebris,* ap-
pellauitque lucem diem, & tenebras noctem,
vbi diei nomine integrum diem artificialem in-
telligit, ut ex Augustino supra notauimus, & ex
distinctione inter ipsum, & integrã noctem, fa-
tis colligitur; ergo sicut prima nox fuit integra
duodecim horarum, ita prima lux integrum arti-
ficialem diem totidem horarum confecit.

Impugnatur
tamen pri-
mo hæc 2.
opinio.

Impugna-
tur secundo.

Impugna-
tur tertio.

Beda nõ vi-
dori tr. vi-
dã prædicti
opinionem.

Tertio displicet nobis hæc sententia, quia
supponit, lucem factam primo die post instans
creationis fuisse solem. Ipsumque in meridie ce-
pisse illuminare hoc hemisphærium, ac proinde
motum primi mobilis sex horis post creationem
mundi incepisse. Nam supra ostensum est orbem
Solis simul cum aliis cælis in principio creatum
esse, & consequenter cum illo fuisse creatum so-
lem, ne miracula, vel nimis extraordinaria opera
in illo principio facta esse dicamus; ergo non po-
tuit sol sex horis post creationem cæli, & terræ
fieri. Et sanè, si Solis productio posterior tem-
pore creatione cæli, & terræ fuisse credatur,
melius quarto die, quam primo factus esse exi-
stimabitur. Quia Scripturæ verba hoc magis
significat, si iuxta verborum corticem expo-
nantur. Quod verò motus primi mobilis non
tam tardè inceperit, & quod sol non inchoaue-
rit huius hemisphærij illuminationem à meri-
die, statim ostendimus. Denique quamvis Beda
in Exameron explicans lucem factam hoc
die, dicat, *incepisse in superioribus eiusdem terre par-
tibus, quas & nunc diurna Solis lux illustrare consue-
nit;* & ita tunc emicuisse, non tamen dicit, in-
cepisse à meridiana illuminatione, nec per supe-
riores terræ partes intelligit, partes cæli altiores
respectu nostri supremas; sed totum hoc hemi-
sphærium, respectu cuius paulo post aliud hemi-
sphærium inferioris mundi partes appellat. Et ite-
rùm sic ait, *Dimisit lucem a tenebris, non solum qualita-
tis, sed etiam locorum distantia, lucem videlicet in supe-
riore orbis parte diffundendo, in qua humana erat con-
uersionis futura, inferiora verò eius præfata in tenebris
remanere sinendo.* Et inferius expressè dicit, *illum
vnam diem primò expletum viginti quatuor horarum
fuisse.* Vnde non videtur Beda auctor præceden-
tis sententiæ, sed potius illi repugnare.

Tertia igitur opinio est, lucem factam esse
post

3. Opinio
bipartita.

post aliquam moram, seu durationem tempora-
lem à mundi exordio, quæ mora successiuà di-
ci potest actu, vel potentia, quia certo aliquo
tempore successiuo potuit mensurari. Addit ve-
rò hæc opinio, incognitum esse hominibus,
quanti temporis illa duratio fuerit. Hæc videtur
fuisse opinio Hugonis de S. Victor. in c. 6. & 9.
suprà citatis, & eandem significat in c. 29. & se-
quitur Magist. in 2. d. 13. & Pereira lib. 1. cap. 1.
Gen. Et prior pars probari potest ex verbis illis
de tempore ante creationem lucis scriptis, *Et
spiritus Domini ferebatur super aquas.* Nam per illa,
motio aëris, aut venti super aquas facta signifi-
catur: ille autem motus non nisi in temporalis
mora fieri poterat. Ratione item probatur, quia
creatio mundi, & lucis productio factæ sunt in
instanti, & non in vno, & eodem, ut probatum
est; ergo in duobus. Sed inter quælibet duo in-
stantia mediat tempus. Ergo inter primum in-
stans creationis, & aliud instans productionis lucis
aliquod tenebrarum tempus intercessit. Al-
tera verò pars de incertitudine, vel potius igno-
rantia quantitatis illius moræ manifestè sequi-
tur ex hac sententiâ, quia illa mora antecessit pri-
mi diei initium. Vnde omnes primos sex dies an-
tecessit; sed nullibi reuelatum est, quanta fuerit
duratio ante sex dies primos si temporalis fuit,
nec ex rebus, aut effectibus reuelatis colligi po-
test; ergo est nobis ignota.

Eius prior
pars suade-
tur.

Suadetur
posterior.

7. Iudicium de
proxima 3.
opinio.

Resolutio
absolutè te-
nenda.

Eius proba-
tio.

Hæc sententia vel supponit, lucem primo
die creatam fuisse corpus aliquod lucidum ad
illuminandum mundum denuo tunc productum,
& illo fundamento posito magnam habet veri-
similitudinem: vel illo fundamento sublato,
prout à nobis improbatum est, nulla sufficienti
ratione suaderi potest. Vnde simpliciter verifi-
cabilius videtur, lucem factam ex vi illius imperij,
fiat lux, immediatè post primum instans creatio-
nis mundi factam esse, seu intrinsecè fieri in-
cepisse. Probat, quia verisimilius est, motum
primi mobilis factum esse intrinsecè immo-
diatè post primum instans creationis, seu, quod
perinde est, cepisse extrinsecè in ipso instanti
creatoris; ergo in eodem instanti cepit hic
mundus quoad hoc hemisphærium illuminari à
sole. Antecedens sumitur ex D. Thoma 1. p. 9. 46.
art. 3. & 66. art. 4. ad 3. quatenus ibi ait tempus
eius concreatum cum cælo, & terra, & tempus
illud fuisse in motu cæli, si supponatur primum
mobile in principio creatum, ut nos supponi-
mus, & tanquam probabilius defendimus in su-
periori lib. cap. 9. Consequentia verò probatur,
quia lumen post creationem factum, non fuit,
nisi huius hemisphærij illuminatio, quæ per
motum Solis fieri incepit. Poruit autem sol in
tali dispositione situs creari, ut immediatè post
motus eius fieret, & ipse inciperet supra no-
strum horizontem ascendere, & totam hanc su-
periore partem illuminare; ergo ita factum
esse credendum est. Probat hæc vltima conse-
quentia (cætera enim plana sunt.) Primo quia
hoc modo melius, & magis propriè saluatur,
mundum fuisse creatum in principio temporis,
ut habet communis doctrina, quæ de hoc tem-
pore, quod est communis, & publica mensura,
melius intelligitur. Secundo, quia etiam hoc
modo facilius, & melius saluatur commune
axioma Theologorum, quod tempus fuerit con-
creatum cum Angelis, cælo, & terra, ut in dicto
c. 9. explicatum est.

8. Tertio, quia etiam hoc modo melius intelli-
guntur loca Scripturæ, in quibus creatio mun-
di.

Terri-
o.

guntur loca Scripturæ, in quibus creatio mun-
di. Franc. Suarez de opere sex dierum.

dium eius ornatu dicitur sex diebus facta, &
consummata. Nam si prima dies solaris, & natu-
ralis incepit extrinsecè in ipso instanti creatio-
nis, meritiò illud instans computatur tanquam
initium primi diei, ac proinde duratio primi
diei æqualis est cæteris diebus, quia indiuisibile
instans non auget quantitatem eius, atque ita
illi dies sunt præcisè sex sine vlla additione. At
verò si inter initium creationis, & lucis tempo-
ralis duratio intercessit, plus temporis quam sex
dierum in toto illo opere consummatum est, &
creatio non potest propriè dici facta in initio
primi diei. Responderi solet, moram illam, qua
primum diem antecessit, breuem fuisse, & ideo
eo totam reputari principium primi diei, & nu-
merum dierum non auget. Sed in primis gra-
tis dicitur fuisse breuem, cum sciri non possit,
quanta fuerit, si aliqua fuit, ut etiam aucto-
res alterius sententiæ fatentur, & bene probatum
est. Ac deinde, licet illa mora breuis fuisset, ni-
hilominus negari non potest, quin absque illa
locutiones dictæ, in maiori rigore, & proprie-
tate sustineantur. Accedit quartò, quod nulla
est necessitas moram illam excogitandi, quia ne-
que ex Scriptura, neque ex ratione colligi potest.
Prior pars probatur, quia, ut verba illa, *tenebre
erant super faciem abyssi,* in omni rigore vera sint,
fatis est, quod in aliqua reali duratione saltem
momentanea præcesserint Solis illuminationem,
sicut è contrario in spiritualibus Angelis verè di-
ci potest, lumen aliquod spirituale in eis ante
tenebras præcessisse, quantum lumen illud per so-
lum instans durauerit, quod verum erit etiam si
tale instans per coexistentiam ad nostrum tem-
pus indiuisibile cogitetur. Et eadem ratione hoc
fatis est, ut creatio realiter dicatur antecessisse
effectum lucis, quia instans temporis reale
est, & in eo realiter existit aliquid, & est prius
illo opere, quod in eodem instanti intrinsecè fa-
ctum non est. In Scriptura autem nihil aliud
inuenitur, ex quo illa diuisibilis mora colligi
possit.

Enaso præ-
cluditur.

Quarta sua
sio biparti-
ta.

Eius prior
pars osten-
ditur.

9. Ostenditur
posterior.

Altera verò pars probatur, quia illa sententia
solum fundatur in ratione supra facta, quod in-
ter duo instantia intercedit tempus, quam non
ita retorquemus, quia inter instans & tempus
nulla mora ex necessitate intercedit; sed lux
facta primo die non incepit in instanti per pri-
mum sui esse, sed incepit in tempore immediatè
post vltimum non esse; ergo nulla mora necessa-
riò intercessit inter creationem, & lucis produ-
ctionem. Vnde opposita sententia supponit, lucem
factam primo die fuisse nouum corpus lucidum,
& illuminans quod secundum ordinariū cur-
sum naturæ in instanti fieri oportebat, & ideo
probabiliter colligit intercessisse moram: illo
autem fundamento à nobis ablato cessat vis illa-
tionis. Lumen autem in aère productum, licet
ex se natum sit, fieri in instanti, & ita fiat, quan-
do luminosum in instanti applicatur; nihilomi-
nus quando applicatur per motum, & ad inceptio-
nem motus incipit illuminatio; tunc etiam ipsum
lumen incipit per vltimum non esse, & consequen-
ter non incipit simul in determinata parte aëris,
vel in determinata luminis intentione, sed qua-
cumque designata prius incepit in minori, ut est
vulgare in Philosophia. Ita ergo factum credimus
in prima illuminatione Solis supra hoc hemisphæ-
rium, nam potuit facilè sol in tali dispositione
in nostro hemisphærio creari, ut in primo instan-
ti suæ creationis illuminatio eius supra nostrum
hemisphærium non ascenderet, sed ad lineam
G 3 nostri

nostrum horis pertingeret, & ibi terminaretur intrinsecè, & ultra non procederet. Ita ergo creatus est, ut statim dicam, & ita immediatè post per motum successivè cœpit hoc hemisphærium illuminari, & ideo non fuit necessarium ut aliqua temporalis mora intercederet. Et hoc ipsum servata proportione dicere tenentur auctores contrariæ sententiæ de nube, seu corpore lucido à sole distincto, quod in hoc die, & in alio instanti post creationem cæli & terræ productum esse existimant, nam inter productionem illius & illuminationem successivam huius hemisphærij non ponunt aliquam moram, quia immediatè postquam factum est, cœpit moveri, ad illuminandum hoc hemisphærium, ut ex sequenti puncto patebit. Quod ergo ipsi dicunt de hoc corpore lucido, nos de sole affirmamus, quia ab illo, primam huius orbis illuminationem processisse credimus, & illius productionem non ad effectum lucis, sed ad creationem cæli pertinuisse existimamus.

10. Dubitatio 2. principa-
lis.

Atque ex his ferè expeditum est aliud dubium, quod hic tractari solet de loco seu situ orbis in quo sol, vel corpus illud, quod primò illuminavit hoc nostrum hemisphærium, respectu illius creatum est; & consequenter quale fuerit lumen primò productum in hoc hemisphærio, & cum qua proportione per totum illud fuerit diffusum, nam hoc posterius cum illo priori coniunctum est. In quo puncto tot possunt opiniones, seu modi dicèdi excogitari, quot situs Solis respectu huius hemisphærij possunt apprehendi ut sunt, Oriens, Meridies, Occidès, & alij inter hos medij qui in infinitum multiplicari possunt. Nihilominus tamen de duobus tantum sunt probabiles opiniones, quia de cæteris nulla inuenta est ratio probabilis, ad credendum in aliquo illorum situum factum esse solem, seu illuminantem lucem, quæcunque illa fuerit, incepisse.

11. Opinio a-
pud Bonau.

Prima opinio est, lucem illam seu nubem creatam fuisse in meridie. Ac proinde statim perfectè illuminasse totum hoc hemisphærium, uniformiter difformiter omnes eius partes illuminans cum ea proportione, qua id nunc facit meridiano tempore. Hanc refert, & probabilem putat Bonavent. supra, & tribuit illam Bedæ, qui certè in Exaëmeron illa non docet, si attendè legatur, solet etiam tribui August. 4. Gen. ad lit. & Chrysostr. homil. 2 & 3, in Gen. Sed neque apud illos eam inuenio. Illam tamen supponit Egid. in suo Exaëmer. p. 1. cap. 16. Fundamentum præcipuum huius sententiæ est supra tactum, quòd prima dies incepit à vespera. Congruentia verò est, quia opera Dei sunt perfecta, & ideo cõveniens fuit primum diem incipere à perfecta luce, quæ est meridiana. Vnde cum fuerit etiam congruum, hanc perfectionem observasse Deum respectu huius hemisphærij, in quo paradysus terrenalis futurus erat; verisimile etiam est, in hoc hemisphærio solem, & diem à meridie cœpisse.

Relicetur 1.

Hæc verò sententiæ à nobis defendi non potest. Primò quia credimus, corpus illud luminosum, quòd primum diem effecit, non fuisse aliud à sole, & solem fuisse creatum cum sua luce in primo instanti, in quo tenebræ erant in hoc hemisphærio; ergo non potuit incipere esse in meridiano puncto supra hoc hemisphærium. Secundò, quia diximus, primum diem incepisse immediatè post instans creationis in suo intrinsecò esse, seu extrinsecò in ipsomet instanti creationis, ac proinde fuisse integrum diem naturalem ab ortu Solis

Relicetur 2.

vsque ad initium alterius diei completum; ergo non potuit sol, vel aliud corpus loco eius, lucere incipere ab instanti meridiano; ergo neque in illo situ creatus est.

Est ergo secunda opinio, quæ affirmat, creatum fuisse solem in parte orientali huius hemisphærij, ut inde illud illuminare inciperet. Quæ sententiæ solet tribui Augustino, qui eam insinuat 1. Gen. ad liter. c. 4. & 6. quanvis expressè non loquatur, magis eam significant Beda in Exaëmer. & Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacram. p. 1. cap. 6. 9. & 29. & sequitur Perei. in Gen. & nouissimè August. Torniel. in Annalib. sacris tom. 1. in expositione primi diei n. 5. & 6. Et mihi etiam placet hæc sententiæ, quæ intelligenda est modo in præcedenti puncto explicato. Et ita ex dictis satis probata est. Neque obstat fundamentum alterius sententiæ, quia iam supra dictum est, non esse necessarium, ut primus dies à vespera incepit, quia prius nominata est, in illis verbis, Factum est vespere, & mane dies unus, quia eodem modo cæteri dies referuntur. Vnde rectè dixit Basil. hom. 2. in Exaëmer. nominatam esse prius vesperam, quia est finis diei, utique artificialis, & postea mane, quia est finis noctis, ut hinc constaret, in illo primo die naturali artificiale diem integrum præcessisse, & noctem etiam integram subsecutam fuisse. In quo Basil. multum nostræ sententiæ fauet. Ad congruentiam verò dicimus meliorem ordinem fuisse, ut primus dies ab initio diei inciperet respectu istius hemisphærij, in quo & conditus paradysus, & primus homo creatus est. Et hoc magis pertinet ad perfectionem operum Dei. Nam sol in quocunque situ fuerit creatus, perfectus factus est. Et primus etiam dies qui fuit veluti proprium opus eiusdem diei, ut supra dixit Ambrosius, perfectus fuit simul cum diuisione diei à nocte, in qua huius diei opus terminatum est. Et ita obiter constat, quomodo huius diei opus per totum spatium vnius diei paulatim fuerit factum, quia per vnam integram conversionem Solis consummatum est.

12. Opinio, &
verior.

Vnde sua-
deatur.

Ad fidem
prima opini-
in num. præ-
cedenti.

Ad congruen-
tiam ibid.

C A P V T I V.

Quæ fuerit aquarum diuisione secundo die facta.

Opus secundæ diei his verbis Genesis 1. refertur. Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum, & factum est ita, vocauitque Deus firmamentum cælum. In quibus verbis duo opera insinuuntur, vnum est effectio firmamenti, & aquarum diuisione, quæ ita sunt connexa inter se, ut vix possit vnum sine alio explicari. Nihilominus tamen ad maiorem claritatem de illis sigillatim dicemus, ea, quantum fieri poterit, distinguendo. Et quanvis effectio firmamenti prius referatur, nihilominus prius de aquarum diuisione dicemus, quia finis fuisse videtur, propter quem firmamentum constitutum est. Circa diuisionem autem aquarum duo explicanda occurrunt. Vnò est, quales fuerint illæ aquæ, aliud est, qualis diuisione inter eas facta fuerit. In priori puncto, quoniam ex illis aquis, quædam dicuntur mansisse sub firmamento, & aliæ supra firmamentum; de prioribus, certum est apud omnes fuisse aquas elementares, seu ipsum aquæ elementum, quod tunc totam

Ordo expli-
candi opus
2. diei.

terram regebat, ut nos credimus. De aquis autem, quæ supra firmamentum posite sunt, aut permanentur, magna est difficultas, quia illud firmamentum vocatum est cælum; supra cælum autem non apparet, quæ aquæ mansisse poterint, & vsque hodie in loco illo durare.

1. Opinio de
aquis quæ
sunt supra
firmamen-
tum.

Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non esse corporales, sed spirituales, id est, Angelos ipsos caelestes, qui per metaphoram quandam aquæ calorum vocantur, vel quia ornant, & quasi fecundant cælum, sicut aquæ terram, vel quia super cælum discurrunt, sicut aquæ super terram. Hanc sententiæ indicare videtur Philo lib. de Mundi officio, in principio, nam prius aquam vocat incorpoream essentiam, & postea in opere secundi diei non declarat alias aquas super firmamentum relictas. Clariùs hoc sentit Aug. lib. 13. Confession. c. 15. & 32. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. c. 11. vbi aquas supra cælum vocat inuisibiles, quæ à puicis intelliguntur non locorum sedibus, sed dignitate natura superare cælum. Idem insinuat Hieronymus (si eius est expositio) in id Pal. 76. Iluxerunt coruscationes tuae orbi terre, & id, Viderunt te aqua Deus. Et adducit illud Apoc. 17. e. Aquæ multæ, populi multi, & illud Psal. 148. Et aquæ omnes quæ super cælum sunt laudent nomen Domini; mentes (inquit) & anima pura. Et expressiùs in id Psal. 103. Qui regis aquas superiora eius. Superiora (inquit) cæli iuxta Genes. ab aquis reguntur, quæ aquas super firmamentum positas, multitudinem Angelorum intelligimus, iuxta illud: Aqua super cælum sunt, laudent nomen Domini. Præcipuus verò auctor huius sententiæ censetur Origen. qui aquas supra cælum sanctos Angelos, infra cælum verò malos angelos interpretatur. Ita de illo refert Epiphani. in Epist. ad Ioan. Episcop. Hierosol. quæ inter Epist. Hieronymi est 60. & satis insinuat ab eodem Origen. homil. 1. in Gen. prope initium.

3. Improbatur
prædicta o-
pinio.

1. Ratio.

Veruntamen hæc sententiæ nullo modo sustineri potest, sed ut certum statuendum est, aquas illas, quæ supra firmamentum mansisse dicuntur, materiales, & corporales esse. Ita docet, improbatam prioris sententiæ, & tacito nomine auctoris eius, Basil. homil. 3. Exaëmer. & Ambrosius idem supponit ferè toto lib. 2. Exaëmeron, & probat Rupertus lib. 1. in Gen. c. 23. & Hugo Victorin. lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 17. vsque ad 23. & consentiunt Theologi, & Doctores in sequentibus opinion. allegandi. Ratio verò non est alia nisi ipsamet historica narratio Genesis, quæ omnino destruitur, si verba violenter exponantur, quod maximè fit, cum ad metaphoras discurras, & inuitatas, detorqueantur sine vilo fundamento in verbis, & sine vlla necessitate, quod ab illa sententiæ manifestè fit. Præsertim quia in aliis locis Scripturæ satis significatur, illas aquas esse corporeas, & ab Angelis distinctas. Primum probant verba illa Psal. 103. Extendens cælum sicut pellem, qui regis aquas superiora eius. Nam sicut in eis de cælo corporeo sermo est, ita de corporeis aquis intelligenda sunt, quibus tanquam tecto, seu tignis ornata esse dicuntur; & ita ab omnibus illa verba intelliguntur. Secundum autem probari potest ex verbis illis Psal. 148. Et aquæ, quæ super cælum sunt, laudent nomen Domini. Nam prius ad Deum laudandum, Angelos Dei, & virtutes eius, & solem, ac lunam, & stellas, & cælum cælorum David vocauerat; & tandem descendit ad aquas, quæ super cælum sunt; ergo per illas aquas aliquid ab Angelis distinctum intellexit. Ac proinde eas ad laudandum Deum prouocat, non quia intelle-

2. Ratio bi-
membris.

Alterum
membrum.

ctuales sint, vel animata, sed quia ad laudandum Deum nos excitare debent, ut Basil. notauit, & constat ex sequentibus versibus, in quibus omnes abyssos, ignem, grandinam, niuem, glaciem, &c. ad eandem Dei laudem vocat. Præterea absurdissimum est, per aquas, quæ sunt sub firmamento, spiritus malos intelligere, cum de illis aquis statim dicatur, Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida. Ergo etiam est absurdum, per aquas supra cælum spiritus bonos interpretari. Neque obstat nobis Augustini auctoritas, nam prius testimonium idem August. 2. Repraesent. cap. 6. corripit his verbis, Non satis consideratè dictum est. Res autem in abditio est valde. In altero verò loco nihil affirmat, nam concludit, quamquam de hac re nihil temerè affirmandum est, obfcura est enim, & remota à sensibus hominum. Expositio autem illa in Psalmos non habet Hieronymi auctoritatem. Et præterea auctor eius in priori loco expressè declarat, sensum illum esse tantum spiritualem.

3. Ratio.

Ad Aug. &
alios num. 2.
allat.

Secunda opinio est, aquas supra firmamentum esse quidem corporeas, non tamen elementares, neque ex aqua elementari factas, sed esse quoddam corpus caeleste, quod crystallinum vocant incorruptibile, & per creationem ex caelesti materia factum. Hæc sententiæ satis communis est inter Scholasticos. Eam inter alias refert D. Thomas 1. p. q. 68. art. 2. & problematicè illam defendit. Magis verò illam probat Bonavent. in 2. d. 14. in prima eius parte art. 1. q. 1. & ibi Durand. cum aliis. Et placuit etiam Abulensi, Caietan. Lyran. & Cathar. in Gen. & Egid. in 2. p. Exaëmer. c. 14. Qui consequenter dicunt, cælum illud aquam vocari, non propter naturam aquæ, sed propter similitudinem in aliquibus proprietatibus, ut in perspicuitate, & vniuersitate omnium partium, quia nullam stellam habet, sed paribus omnino similibus constat, sicut aqua; item in frigiditate, non quidem formali, sed virtuali, putant enim cælum illud vim habere frigeferendi, & in hoc etiam aquis assimilari. Fundamentum huius sententiæ est, quia per firmamentum hoc die factum intelligunt, vel octauam spheram caelestem, vel collectionem omnium orbium caelestium vsque ad illam inclusivè, & supra hoc cælum, seu firmamentum, putant esse collocatas aquas, quæ supra firmamentum esse dicuntur. Et hinc inferunt, illas non posse esse elementares, quia cum firmamentum, & orbis caelestes sint corpora incorruptibilia, non est verisimile supra incorruptibiles cælum aquas corruptibiles permanisse. Atque ita concludunt, esse aliquod cælum incorruptibile, quod aqueum vocatum est propter similitudinè, ut declarauit, & crystallinum, quia non est corpus fluidum, sed densum & firmum, siue illud sit nonum, siue decimum cælum, & infra cælum empyreum existens, ut aliqui opinati sunt.

Eius sum-
mam.

Sed hæc sententiæ nobis non probatur. Primò quia nimis metaphorica interpretatione vocem aquarum exponit, quod est contra sinceritatem historicæ narrationis, ut sæpe dixi. Secundò, quia in allegatis verbis prius dicitur, Fiat firmamentum in medio aquarum. Per quæ verba satis profectò significatur non fuisse tunc aquas factas, sed potius factas supponi, & interiectum esse corpus, quo separarentur inter se. Interrogo ergo, in qua significatione ibi sumatur nomen aquarum, non enim potest simul elementum aquæ, & corpus illud caeleste significare, quia non dicuntur aquæ nisi æquiuocè; & non est verisimile, vnam vocem in eadem oratione æquiuocè sumi. Neque etiam

Relicetur
etiã hæc 2.
opinio.
Primò.
Secundò.

potest significare solum corpus caeleste, quia pars A
illarum aquarum sub firmamento mansisse dicitur. Ergo tantum significat aquas elementares, quarum pars etiam fuit aqua, quae super fundamentum mansit; ergo non potest esse caeleste corpus incorruptibile. Et non parum confirmatur haec ratio ex vniuersali appellatione aquarum, quae saepius ibi repetitur, nam si aequiuocatio vocis ibi admittatur, tota certitudo illius historiae ambigua relinquitur. Nam cum prius dicitur, *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas*, non poterimus cum fundamento dicere, quod supra elementum aquae, magis quam super caelum illud aqueum spiritus ferebatur. Deinde incredibile est in sententia illa, *Fiat firmamentum in medio aquarum*, vocem aquarum in vna significatione vniuersa sumptam esse, & cum statim addit, *Et dividat aquas ab aquis*, in duplici significatione, & aequiuoca sumi. Accedit, quod paulo post, cum dicitur, *congregentur aquae, quae sub caelo sunt, in locum unum*, iterum pro solo elemento aquae vox illa accipitur. Non est ergo in illo contextu multiplex significatio illius vocis admittenda, quae & obsecuritate & ambiguitate parit, praesertim cum illa significatio nullum fundamentum in vfu, vel impositione vocis habeat. Neque etiam in translatione vocis, quia etiam de illa non constat ex Scriptura, neque ex aliis antiquis auctoribus: nec demum in re, quae significare dicitur, scilicet, in caelo crystallino, quia neque illud esse omnino manifestum est, cum a Philosophis & Astrologis antiquioribus fuerit ignoratum; & quare iam constet illud esse, ignota nobis est eius natura, ut propter aliquam propositionem ad illam, aqua per translationem fuerit appellatum. Nam quod dicitur, vim frigefaciendi habere; unde quae constat, aut quo experimento probari potest? Nec minus incertum est, totum illud corpus esse vniuersae in partibus suis, aut esse perspicuum, vel diaphanum. Cur enim non poterit esse opacum, & non lucidum, ut & illuminationem caeli empyrei impediat, & ex se lumen emittere non possit?

6. Itaque vim, & proprietatem verborum considerando, certè sententia illa non videtur probanda: minus autem à nobis probari potest, ad rem ipsam spectando. Nam si caelum illud crystallinum incorruptibile est, sicut & firmamentum, ut illa sententia supponit; profectò vtrunque in ipso creationis initio factum est, iuxta sententiam, quam sequimur; ergo in eodem creationis momento facta est diuisio aquarum, nam supra inferiores orbis caelorum stellarum fuit tunc crystallinum caelum, & aliae aquae sub firmamento fuerunt. Sed dicent fortasse, quare crystallinum caelum fuerit creatum in principio, nihilominus firmamentum, seu caelum, in quo nunc sunt stellae, cum ceteris inferioribus caelis factos esse in hac secunda die. Nam antea, seu in principio totum spatium, quod nunc illi caeli occupant, plenum erat aquis, quae vsque ad caelum crystallinum pertingebant; ideoque non erant aquae ab aquis separatae. Postea vero, facto caelo, seu firmamento in illo spatio, in quo nunc est, diuisae sunt aquae superiores ab inferioribus. Sed hic euadendi modus in alia non minora incommoda incidit. Nam vel ponit, caelum stellatum corruptibile, utpote ex elementari aqua, & materia eius formatum, & hoc est in superioribus improbatum. Nam rationes, quibus in lib. 1. probauimus, caelum esse incorruptibile, non minus de caelis stellatis, quam de superioribus probant, imò

Confirmatio.

Principales reiectur dicta opinio.

Enasio.

Expositio.

de istis maxime loquuti sumus. Vel ponit hos calos incorruptibiles, & sic non poterunt ex aquis produci; cur ergo non simul eam aliis caelis incorruptibilibus creati sunt? Et praeterea quomodo potuit nouum corpus creati in tanto spatio aquis repleto, & non ex aquis, nisi vel totam illam partem aquae annihilando, vel eam per nimiam condensationem in inferiorem locum aliis aquis plenum intromittendo; & omnes illas aquas comprimendo, quorum primum valde absurdum est; secundum autem valde praeternaturale, & imperfectum.

Ad vitanda igitur aliqua ex his incommodis, quidam quasi tertiam opinionem introducunt, vel praecedentem moderantur, nam cum illa in conclusione conueniunt, nimirum, aquas supra firmamentum esse caelum crystallinum: in natura vero illius caeli, & in modo productionis eius, & diuisiois aquarum ab aquis, differunt. Nam in primis etiam crystallinum caelum dicunt esse corruptibile, & ex aqua, quae in principio totum spatium vsque empyreum caelum replebat, simul cum firmamento in hac secunda die productum, & ita per vtriusque productionem aquas ab aquis fuisse diuisas. Vnde superiori sententiae addunt, caelum crystallinum nomine aquarum significatum esse, non solum propter similitudinem in aliquibus accidentibus, sed maxime, quia ex materia aquae formatum est. Et hanc opinionem attingit Molin. dicto tract. disp. 10. & inter opiniones dicentes aquas supra firmamentum esse ali-quod caelum stellatum superius, probabiliorem putat. Veruntamen haec sententia in eo quod caelum crystallinum corruptibile ponit, & ex materia elementari, minus probabilis est, quam praecedens. Supponit etiam haec sententia solum caelum empyreum fuisse in principio creatum, quod à nobis in praecedenti libro reiectum est. Et nihilominus proprietatem verborum Scripturae non saluat, nec retinet; tum quia praecedens aqua omnino est transmutata, & quoad substantiam, & quoad qualitates omnes proprias elementi aquae: propter solam autem materiam primam, vel propter transmutationem ex subiecto praecedenti non potest caelum inde productum proprie aqua vocari; tum etiam quia aliae etiam firmamentum posset aqua vocari, quia iuxta dictam sententiam ex eadem aqua productum est. Et ita falsum esset, illud caelum diuisisse aquas ab aquis, cum ipsum non minus aqueum sit. Et praesertim in illis primis tribus diebus, in quibus iuxta hanc sententiam non erat stellis ornatum, ac proinde tantam similitudinem cum aquis habuit, quantum inter illud superius caelum, & aquam illa opinio excogitauit.

Relinquitur ergo, vtrasque aquas tam superiores, quam inferiores esse veras, ac proprias, seu elementares. Hoc autem posito, nascitur difficultas, quomodo talis aqua supra firmamentum esse possit, cum in citatis verbis Scripturae delectat, illud firmamentum vocatum esse caelum, ac proinde verum caelum fuerit; quia non est appellatum, nisi quod erat; cumque postea in quarto die dicatur, posuisse Deum stellas in firmamento, id est, in illo caelo: vnde colligitur, illud firmamentum fuisse ipsummet caelum, quod nunc stellatum appellamus. Quomodo ergo verae & elementares aquae supra illud caelum permanere, & conservari possunt, cum hoc contra omnem naturae ordinem esse videatur? Quomodo etiam firmamentum in loco adeo excelso factum potuit diuidere elementum aquae in duas partes, quarum vna supra

Opinio moderans praecedentem.

Reiectur tamè variè ex capitulis.

Concluditur aquas superiores esse elementares, & proponitur difficultates contrariae.

supra illud caelum sit, cum elementum aquae in loco longe inferiori collocetur, & illum tantum repleat?

9. His autem difficultatibus non obstantibus est quarta opinio antiqua, & grauis multorum Patrum, qui senserunt, aquas illas & supra octauam sphaeram caelestem esse, & nihilominus veras aquas elementares esse. Ita sentit Ioseph. lib. 1. Antiquitatum cap. 1. aliàs 2. dicens, *In hac die secunda caelum in sublimi fuisse collocatum, glacieque circumpartitum, & humidum, ac pluuia naturae, ob terram irroratione iuuandam, competenter temperatum.* Idem sentit Iustinus Martyr in lib. *Quaestio. 9. 93.* & significat, hoc non repugnare, quia illae aquae non agitantur ventorum impetu, & dum sua vi & copia deorsum vergunt, ibi quiescere, & astrorum influentiam temperare. Idem docent communiter antiqui Patres super Genesim, Basil. homil. 3. Ambros. lib. 2. Exameron c. 3. Chrysost. homil. 4. & super Psal. 148. Beda in *Quaestio. 9.* & in Exameron, Hilar. in *Psalum. 135.* Hieronym. epist. 83. ad Oceanum, Epiphani. in *Epist. ad Ioan. Hierosol.* Cyrillus Hierosol. *Catechesi. 9.* Rupertus lib. 1. in *Gen. cap. 23.* & sequentibus, vsque ad 31. Indicat Anselm. lib. 1. de *Imaginis mundi. c. 23.* vbi firmamentum dicit esse superius caelum inter medias aquas firmatum, de quo etiam dicit esse ex aquis, instar glaciei, seu crystalli solidatum. In cap. autem 28. ait; *Supra firmamentum sunt aquae instar nebulae suspensae, quae caelum in circuitu ambire traduntur, unde & aqueum caelum dicitur.* Idem sentit Hugo de S. Victore lib. 1. de *Sacram. p. 1. cap. 17.* & adnotationibus. in *Gen. c. 6.* & Richard. de S. Victore in *tract. Exceptionum lib. 2. c. 7.* & plures alios refert Ascan. in *Gloss. margin. vbi* constanter hanc sententiam defendit, & pro eadem pugnat Molin. dicto tract. disp. 10. Et Cardinalis Bellar. in illud 148. *Et aqua omnes quae supra caelos sunt.*

Opinio quarta antiqua elementares etiam inueniri supra 8. sphaeram.

Eius fund.

Confirmatio ex aliis Scripturae locis.

Accedit ratio.

1. Difficultas contra proximam opinionem multipliciter expellitur.

facia diuinae virtutis. Quod videtur sentire Ambros. Aliter dici potest, caelum stellatum vel non grauari aquis, quantumuis ipsae deorsum inclinatur, quia incorruptibile est, & diuidi non potest. Vel (secundum eos, qui putant, esse ex materia corruptibilium corporum, seu aquae) quia ita est sua forma, & qualitibus solidatum, & quasi firmatum, ut nullo pondere laedi possit, quod sentit Anselmus, & magis Hilarius, & alii qui secundum hanc proprietatem, firmamenti nomen interpretantur. Fortasse etiam posset in rigore philosophico dici, aquas semel positas diuina virtute extra ordinem elementorum, & supra caelos, ibi non grauari, quia inclinatio elementi ad talem locum non est nisi propter ordinem elementorum inter se; & ita aqua infra terram constituta ascendit, si non impeditur; constituta vero in aere descendit. Haec autem ratio cessat, postquam aqua extra ordinem elementorum constituitur, ideoque supra caelum existens nullam vim infert caelo, supra quod proximè existit, atque ita sine vlla difficultate ibi detinetur.

Secunda difficultas est, quia cum aqua sit corpus liquidum, & fluidum, & alioqui firmamentum sit rotundum, & in superficie conuexa planiciem non habeat, non videntur posse aquae ibi ita quiescere, ut non fluant. Propter quam difficultatem Basil. & Ambros. dixerunt, non oportere, ut superior pars firmamenti rotunda sit, quia potest esse plana, vel quadrata, quantumuis inferius sit concaua, & rotunda. Sed hoc, licet aliquo non improbabili modo possit de supremo caelo empyreo cogitari, seu coniectari, de stellato non potest habere probabilitatem, quia in supericie concaua rotundum est, & illi proportionari; & quasi adaequari debet superficies conuexa stellati caeli. Item quia aliae non posset illud caelum circulariter moueri intra aliud. Vnde alij respondent aquas illas caelestes esse densas, & concreatas ad modum crystalli, & ideo non fluctuare, quod sentiunt Iosephus, & multi alij, quos Ascanius refert. Praesertim cum Patres communiter ita historiam illam intelligant, ut vifum est. Et confirmatur hoc maxime ex aliis Scripturae locis, quae tam expressè loquuntur, ut si ne magna vi ad alios sensus torqueri non possint. Vt sunt illa verba Psal. 103. *Extendens caelum sic ut pellem, qui regis aquis superiora eius.* Vbi caelorum in nomine omnes orbis caelestes comprehenduntur; tum quia absolute, & sine limitatione caeli nominantur; tum etiam quia laudatur ibi Deus à Psalmista ex altissimo folio, in quo relictur: supra illos igitur caelos dicuntur esse aquae tantum tectum eorum. Alter locus est Psal. 148. *Laudate eum caeli calorum, & aquae omnes, quae super caelos sunt, laudent nomen Domini.* Alius est Dan. 3. in *Psal. trium puerorum, Benedicite aquae omnes, & quae super caelos sunt, Domino, &c.* Ex quibus idem conficitur argumentum. Ratio vero pro hac sententia nulla melior esse potest, quam voluntas facientis, quam ipse sufficienter reuelauit. Alia enim, quae ferri solent, sine dubio solida non sunt, ut statim dicam. Fiet autem haec sententia plausibilior, si ostenderit difficultates, quae in illa occurrunt, insuperabiles non esse.

11. Prima difficultas est, quia, cum aqua sit corpus graue, non videtur posse in tanta multitudine aquarum supra corpus caeleste detineri. Ad quam difficultatem praetermodum respondent Patres, eadem virtute diuina, qua ibi constitutae sunt, conservari, non quae illi sustentatae à caelo, sed sola ef-

2. Difficultas ut soluantur à Patribus nonnullis.

Non probatur dicta solutio.

Verior solutio.

Quorundam euasio procluditur.

quia primum mobile rapit suo motu corpora, quæ sub se continet; non tamen corpus supra se existens, quia, licet sit illi contiguum, non est illi adhærens, neque ab illo sustentatur; etiam si sit aqua, ut declarant; & ideo licet illud cælum aquas contingat, & iuxta illas dilabatur, non illas agitabit, nec secum feret.

13. Difficultas variè exponitur.

Tertia difficultas est, quia saltem illæ aquæ erunt ibi violenter, quia erunt extra locum naturalem, & præter convenientem ordinem, quem simplicia corpora vniuersi ex natura sua postulant. Ad hoc verò responderi potest ex Patribus, non posse dici violentum, quod iussu Dei factum est, quia magis naturale est etiam aquæ obedire Deo, quam infra cælum, aut aërem existere. Præterquam quod respectu calorū non videtur habere aqua determinatum locum naturalem, & ita eo ipso, quod infra ipsam cælum à Deo creatur est, ipsa sine vlla violentia ibi permanit: non quidem tanquam in loco naturali, sed, (vt ita dicam) neutro, sibi que non repugnante. Accedit, quod licet considerata particulari natura, & perfectione vniuersi cuiusque corporis magis naturale videatur, vt perfectiora in superioribus locis sint collocata. Nihilominus ad finem, quem in vniuersi constitutione Deus intendit, potuit alius ordo esse conuenientior, & ille ordo erit simpliciter naturalis secundum naturam vniuersalem, quicquid sit de particulari, vt infra de situ elementorum aliqua ex parte dicemus. Atque eadem ratione potest talis constitutio aquarum supra cælum non vocari miraculum, quauis Ascan. supra etiam perenne miraculum in hoc opere admittere non vereatur. Sed certè licet secundum humanam rationem sit res mirabilis, quia præter humanam rationem esse videtur: si tamen ita factum est, non est propriè miraculum, tum quia non est nouum, neq; extraordinarium, sed quasi lege extraordinaria statutum; tum etiam, quia postquam semel factum est, sine vlla supernaturali actione conseruatur, & in principio ad conuenientem vniuersi constitutionem, propter aliquas rationes diuinæ prouidentia pertinet potuit.

14. Difficultas quoniam de causa manserit aqua supra cælum.

Additur verò quarta difficultas, per quam etiam præcedens augetur, & responsio illius enervatur, quia nulla ratio, vel commoditas vniuersi cogitari potest, propter quam elementares aquæ supra cælum stellatum collocatæ fuerint. Ad hæc enim difficultatem euadendam variæ rationes à Patribus excogitatæ sunt, quæ certè non satisfaciunt. Vna est Cyrilli, quam supra his verbis proponit, *Cum futurum erat, vt propter agriculturam opus esset aquis, constituit aquas supra cælum, vt cum terra pluuia irrigatione indigeret, paratum sit à natura ad hoc cælum.* Imò Epiphanius putat, quod factum legimus Gen. 7. *Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & caratæ cali aperta sunt, & facta est pluuia super terram*, de illis aquis esse intelligendum, &c. Et Ioseph. etiam dixit, illud *crystalum* (sic enim aquas illas vocat) *humidum esse, & ad pluuialem utilitatem, qua sit ex terra imbribus, congruè fabricatum esse*, & Beda lib. de natura rerum cap. 8. eandem rationem refert, dicens, *seruatas esse aquas ad inundationem diluuij, & non improbat, quauis aliam rationem magis probet.* Et Richard. Pamphilianus in *Psal.* 148. vt Ascanius supra refert, dixit, *aquas illas defluere per pluias, quauis non nisi missis, quod etiam refert ex Magistro sententiarum in Psal. 113.*

15. Exploditur multipliciter.

Veruntamen ratio hæc, vt à Cyrillo proponitur, accommodatissima est pro aquis, quas Deus

ligauit in nubibus suis, vt dicitur *Iob* 26. de aquis autem supra cælum incorruptibiles parum profectò accommodata est. Quomodo enim aquæ illæ ad irrigandam terram descenderent, nisi vel penetrando cælum in eodem loco cum ipsis permanentes, vel diuidendo illos, sicut aërem descendendo partiantur, & loco mouent. Alterum autem est miraculosum, alterum perfectioni cæli repugnans. Est etiam alienum à suauitate, & omnipotentis prouidentia Dei, quasi non valuerit alio faciliiori modo, & magis connaturali terræ; & inferioris orbis necessitatibus prouidere. Accedit, quod tales aquæ per ignem descendentes, vel illum extinguerent, vel ab illo consumerentur, nisi Deus peculiari, & nouo miraculo litè cõponeret. Propter quæ incredibile etiam est, quod de aquis diluuij dicitur, nullumque fundamentum habet in litera Genesis, vt per se patet, & ex dicendis magis constabit. Deinde est noua difficultas, si tanta multitudo aquarum tunc à cælo cecidit, vel aliis temporibus cadit, an locus, quem ibi occupabant, vacuus maneat, vel nouo corpore creato, aut aliis partibus aquæ rarefactis repleatur, nihil autem horum sine nouo opere miraculoso, vel valde præternaturali cogitari potest. Hæc ergo ratio difficultatem non euacuat, sed illam potius auget.

Aliam ob causam dicitur esse necessaria aqua illa supra cælum, ad temperandam ignitam, & ardentem naturam calorū, ne actione sua cætera corpora corrumpant. Hanc rationem probat Iustin. Martyr *dicta* q. 93. & declarat, hoc temperamentum fuisse necessarium tum ad stabilitatem firmamenti, quasi per resistentiam, quam aqua illa adhibet, ne astra suo calore firmamentum destruant; tum etiam ad temperationem inferioris aëris, & ad conseruationem animalium in terra degentium. Nam summum, inquit, frigus ab illis aquis mittitur, quo Solis calor in aëre temperatur. Quam rationem etiam Hilari. probat quoad posteriorem partem. Theodoret. autem q. 11. in *Gen.* priorem partem magis exprimit, Beda verò lib. de natura rerum c. 8. simpliciter dixit *aquas illas fuisse in cælo suspensas ad ignem siderum temperandum.* Sed profectò neutra pars huius rationis verisimilis est, non solum secundum Philosophiam, verum etiam secundum Theologiam, eminentem sapientiam, & potentiam diuinæ prouidentia considerando. Nam iuxta Philosophiam firmamentum, (si cælum stellatum est) corpus est incorruptibile, & incapax alterationis, & elementaris caloris; ergo non indigebat extrinseco resistentem, ne per Solis, aut stellarum ardorem consumeretur. Imò licet daremus, corpus illud celeste fuisse ex aqua productum, ac proinde ex materia eius constare, & ex parte illius esse capax peregrinarū impressionum, & qualitatum: nihilominus dicendum potius esset, ex vi sue forme habere qualitates intrinsecas, quibus omni alterationi corruptiua resistere possit. Cùm enim Deus corpus illud conderet, vt sine corruptione, vel dispositione ad illam conseruaretur, non est verisimile, fecisse illud corruptioni expositum, & extrinsecus illi adiunxisse aliud infimum corpus, quod illud à contrariis defenderet, cùm & facilis, & magis consentaneum omnipotentia, & sapientia Dei esset, illam resistendi vim intrinsecam conferre. Sicut nunc corporibus gloriosis similem qualitatem conferre creditur, quod autem illis confert per gratiam, potuit corpori celesti conferre per naturam. Et confirmatur, nam Deus posuit stellas in octaua sphaera,

16. Causa bipartita ex Iustino Martyr. Hilari. Theodor. Beda.

Refellitur prior pars.

Confirmatio.

& ex illis, ac aliis partibus quasi heterogeneis illud corpus composuit; ergo non est verisimile, stellas ita esse per actionem suam aliis partibus contrarias, vt istæ sine extrinseca aquæ protectione conseruari non possint, neque actioni corruptiua suarum compartium resistere.

17. Refellitur pars posterior.

Ne verisimilior est alia causa de frigore ad temperandum aërem inferius missio. Nam in primis credibile non est, posse aquam in loco adeo distante positam frigeactione sua aërem contingere. Deinde quomodo posset aqua illa in huc inferiorem aërem efficere nihil agendo in corporibus intermediis. Quid enim agere potest aqua illa in cælum omnes intermedios à primo mobili vsque ad lunam, cùm neque ipsi per frigus alterari debeant, aut possint, neque aqua virtutem habeat imprimendi qualitatem aliquam, quæ eminenter, vel virtute frigus continet? Quomodo etiam frigeactio illa per ignem transiret, aut cur ignis ei non resisteret? Non sunt igitur hæc verisimilia. Deinde, esto fuerit necessaria illa aëris temperies, certè fieri sufficienter potuit per planetas virtute frigeactionis habentes, etiam si formaliter frigidi non sint, vt dicitur esse Saturnus, & luna, & fortasse aliquæ etiam stellæ fixæ hanc influentiam habent. Ergo totam efficientiam frigiditatis, quæ ab illis aquis prouenire fingitur, potuit sufficienter, & melius per calos ipsos, & eorum influentiam facere Deus; cur ergo fingemus, vsum esse tam violento, & extraordinario medio ad illum finem. Præsertim, quia (vt aiunt) frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. Et potest vtraque pars confirmari ex eo, quod istæ aquæ non censentur esse proximæ cælo stellato, sed supra omnes cælum mobiles. Interponitur ergo inter illas primum mobile, quod cælum, & opacum corpus esse creditur. Et præterea etiam interponitur cælum crystallinum, quod fortasse (vt aliqui putant) à primo mobili distinctum est. Ergo à loco tam distantis, & tot interiectis impedimentis, vix intelligi potest, quomodo possint illæ aquæ naturaliter, aut firmamentum tueri, non agendo, sed contrariis resistendo, aut inferiorem aërem virtute sui frigiditatis temperare, agendo vsque ad terram, in qua animalia habitant, vt illo temperamento foueri, & conseruari possint.

18. Causa alia morales assignantur à Prospero, August. & c.

Cùm ergo nulla ratio quasi naturalis, & physica, pertinens ad commoditatem vniuersi satis faciat, alij ad rationes morales recurrunt. Et quidam sentiunt, aquas esse ibi repositas ad exercitium fidei nostræ, quod significauit Prosperus *Psal.* 103. dicens, cum August. ibi, partem aquarum esse cælo superpositam, & à nostro aspectu remotam, & fidei commendatam. Alij verò dicunt, esse ibi relictas, vt ex tam mirabili opere, ad laudandum Deum tam homines, quam Angeli magis excitarentur, quod significat Haymo, & Cassiodor. in *Psal.* 148. & Scriptura quoties aquas cælestes ad laudem Dei prouocat. Denique Beda, & Glossa ordinaria in *Gen.* cùm credendum putent ibi esse aquas, adiungunt, *quales autem, & ad quid vtilis nouit, qui condidit.* Quod optime dictum esset, si sufficienter reuelatum esset, supra calos omnes mobiles esse aquas elementares. Sed quia talis reuelatio facta non est, vt videbimus, & rationes morales cessant, præsertim prima, non enim exercetur fides in re incerta, neque illud opus per se erat necessarium ad laudem, & gloriam Dei augendam, si alioqui ad mundi commoditatem non erat vtile: nam ex cæteris vniuersi operibus satis laus Dei commē-

Difficiles rationes non cogunt.

dat. Et magis ex eo augetur, quod omnia in numero, pondere, & mensura constituta; & ordinatissime, & absque vlla superfluitate cuncta disposita.

Quauis ergo hæc sententia contemnenda non sit propter Patrum auctoritatem, nihilominus illam non probamus, nec defendimus, quia nullum à ratione abhorret, & non solum Scripturæ non probatur, verum etiam illi non est satis consentanea. Ad quod ostendendum inferius alij testimonij vtentur, nunc autem id probamus ex primis verbis Genesis, prout in primo lib. à nobis tractata sunt. Ibi enim ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, &c. Probamus, in illo principio, non solum cælum empyreum, sed etiam alios fuisse creatos. Huius autem oppositum dicta sententia supponit, dùm dicit, illas aquas esse supra omnes cælum mobiles, nam indè fit, vt sint immediatè sub cælo empyreo; si autem hoc ita esset, non potuisset aliud cælum simul cum empyreo esse creatum. Probatur hæc consequentia si cum cælo empyreo aliud cælum fuit creatum, vel fuit proximum, & contiguum cælo empyreo, vel ab illo distans; si contiguum, oportuisset illud vel destrui, vel saltem à toto illo loco ad aquatum expelli, vt ad illum aqua ascenderet: vtrunque autem est & contra naturam corporis celestis, & per se incredibile. Nam supra in simili diximus, nihil Deum tunc creasse, vt illud statim destrueret, & maxime in corporibus celestibus de se perpetuis, ac nobilissimis. Sinè destructione autè non poterat corpus illud à toto illo loco supero ad inferiorem pelli, nisi comprimeretur, & densaretur, vt ad minorem locum circulem coarctari possit, quod etiam est valde alienum à celesti natura. Et ideo naturale est cælis, vt non nisi intra eundem locum totalem moueri possint, & secundum partes, non secundum totum, loca mutare. Si autem aliud cælum creatum fuit simul cum empyreo, & loco distans ab illo, non potuit, vel certè non debuit, spatium illud inter illos cælum interiectum vacuum relinquere, vt que ad secundum diem, tum quia fuisset magna imperfectio, sine fundamento excogitata; tum etiam quia aliæ aqua sub inferiori cælo contenta ad illum superiorem locum ascendere non potuissent per medium cælum interpositum, nisi per diuisionem, aut penetrationem eius, aut per aliud simile miraculum, quod etiam admittendum non est, vt sape cum Augustino dixi. Neque etiam dici potest, aquam non ascendisse, sed creatam esse ibi iuxta empyreum cælum. Quia vel creata fuit simul cum ipsis cælis empyreo, & primo mobili, v. g. Et hoc repugnat operi secundi diei, quia diuisio aquarum ab aquis non secundo die, sed in ipso creationis instanti facta fuisset, quia tunc iam essent aquæ supra cælum, & infra cælum in abyssis, & inter eas esset primum mobile interpositum. Vel creatio illa aquarum in illo superiori loco facta fuisset secunda die; & hoc in primis repugnat principio supra posito, quod post primam creationem non est aliquid ex nihilo factum, præter animam rationalem. Et deinde sequitur inconueniens illatum, quod spatium illud esset vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia fingi non potest, fuisse ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producta. Ac denique hoc repugnat literæ Genesis, quæ satis clarè significat, diuisisse Deum aquas ab aquis, non aliquas nouas aquas creando, sed iam creatas locis separando secundum partes, & inter eas aliquod corpus interponendo, ac firmamento. Nullò ergo modo sub-

19. Opinio 4. pro qua n. o. iudatū est, nō probatur simpliciter.

Id ostenditur ex verbis Genes.

substitere potest opinio ponens aquas elementares supra cælum stellatum, seu supra omnes mobiles, nisi supponendo, solum cælum empyreum fuisse in principio creatum, & iuxta illud fuisse creatas aquas, quæ nunc etiam sunt illi contiguae, & cõsequenter sub illis aquis totum spatium vsque ad inferiores aquas, seu vsque ad terram fuisse aqua plenum, ne diuisio aquarum à principio facta fuisse credatur contra Scripturam. Ergo necessarid dicendũ est in illa sententia, solum creationẽ cæli empyrei in verbis illis, *In principio creauit Deus cælum*, cõprehendi. Cũ ergo hoc nobis parũ credibile videatur, non possumus illam sententiã de aquis elementaribus existentibus supra cælum æthereos descendere. Præterquam quod ex illa sententia alia incõmoda sequuntur, vt quod cæli ætherei sint ab intrinseco corruptibiles, & facti ex præiacente materia elemẽtari, & non per propriã creationem ex nihilo, quæ omnia auctores contrariæ sententiæ facild admittunt, nobis autem probari nullo modo possunt.

Confirmatio.

20. Vltima opinio tenenda.

Est ergo vltima sententia, cui ego assentior, quæ cum præcedenti docet aquas supra cælum esse veras, & elementares, eas tamen non esse supra cælum ætheros, sed supra cælum æreum, id est, in superiori quadam regione eius, illarũque aquas non esse alias, nisi aquas nubium, & aliarum similitum impressionum, quæ in superna æris regione sunt. Hanc sententiã referens Augustinus lib. 2. de Genesi ad litter. c. 4. dixit laudabiliter excogitaram esse, & hanc diligentiam, considerationemque laude dignissimam indicat, & rationem subdit, *quia contra fidem non est, & in promptu posito documento credi potest*, de quo documento statim dicemus. Et ita sententiã hanc sequutus est Beda in lib. 2. de elementis Philosophiæ in principio, vbi prius improbat præcedentem sententiã, dicens, *nihil miserius esse, quam dicere, istud est, quia Deus illud facere potuit, neque ostendere rationem, quare hoc sit, neque utilitatem, ad quam hoc sit*. Postea verò ait aquas supra firmamentum esse illas, quæ vaporaliter in nubibus sunt suspensæ, & ab his, quæ sunt sub ære, distinguuntur. De quibus aquis latius in lib. 3. dist. Eandem opinionẽ tenet Glossa interlinealis, & Eugub. in Cosmopœia, & Hamerus in Gen. Vielmius, & Rabbini Hebræor. quos refert Ascan. & latè Pererius lib. 1. in Gen. circa opus secundæ diei in fine, qui in hũc sensum interpretatur Epiphanius dicentem, ex aquis illis superioribus generale diluuium factum esse, quia ex nubibus æris processit, non ex nona sphaera cælesti. Sed an hic fuerit sensus Epiphani, incertum est, sit tamen verisimile, ex eo, quod alius sensus incredibilis est, & magnam habet absurditatem. Atque eandem sententiã defendit August. Torriell. in Annalib. sacris tom. 1. in secundo die mudi. Denique D. Thomas 1. p. q. 68. art. 2. præcedentem opinionem de aquis propriis, & elementaribus supra cælum sydereum existentibus simpliciter falsam, imò & impossibilem reputat, vtique secundum naturæ leges: hanc verò saltẽm vt valde probabilem amplectitur.

21. Eius probatio bipartita. Prior pars suadetur.

Ad probationem autem huius sententiæ factis erit ostendere, esse consentaneam vsitate phrasæ Scripturæ, & hanc phrasim, seu loquendi modum optimè ad verba Genesis adaptari. Priorem partem probamus, quia in primis sæpe nubes, & vapores superiores æris nomine aquarum in Scriptura significantur, vt Iob 18. *Qui aquas appendit in mensura, quando ponebat pluuiam legem, & riuum procellis sonantibus.* & c. 26. *Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum.*

A Quod verbum vltimum aperte ostendit priorem partem intelligi de superioribus aquis. Et de eisdem loquitur David Psalm. 28. dicens, *Vox Domini super aquas Deus maiestatis innotuit, & Sapiens Prouerborum 8. Quando ahera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum*, per illos enim fontes, multi nubes intelligunt. Imò Pereyra aduertit, vbi vulgatus interpres legit, *quando ahera firmabat*, Hebraicè haberi nomen significans nubes; quod etiam adnotat Iansenius, retento autem nomine ahera exponit de elemento ignis, aut de superiori æris regione, & consequenter alia verba intelligit, *de fontibus cælestibus. Significat enim, ait Deum quasi in libra suspendisse fontes aquarum, hoc est, nubes ipsas, ita vt eas diuiserit ab aquis, quæ in terris sunt, & in pondere aquæ mensura eas distendat super terram.* Et de eisdem aquis est sermo Isai. 28. & in aliis locis statim citandis. Deinde aquæ pluuiæales, seu nubium etiam dicuntur in Scriptura aquæ cælestes, seu cælorum, vt patet Ierem. 10. & 51. *Ad vocem suam, dat multitudinem aquarum in celo, & eleuat nebulas ab extremis partibus terræ, & Psalm. 146. Qui operit cælum nubibus, & parat terra pluuiam. Et de eadem aqua est sermo Psalm. 17. cum dicitur, Et posuit tenebras latibulum suum. Et infra, Tenebrosa aqua in nubibus æris.* Et infra, *& innotuit de celo Dominus.* Et Psalm. 76. *Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes.*

C Denique quod iuxta hanc phrasim, & modum loquendi Scripturæ optimè possint verba Genesis intelligi, probatur, quia ibi solum dicitur, Deum diuisisse aquas ab aquis, & quãsdam supra firmamentum, quod statim dicit vocatum esse cælum, posuisse, & alias sub cælum reliquisse; ergo sine vlla coactione, aut vi intelligimus, aquas illas supra cælum esse, quæ in aliis locis cælestes, seu operire cælum dicuntur. Imò videtur certè Ierem. in locis citatis, ita dicta verba Genesis interpretari, sic enim inquit: *Qui fecit terram in fortitudine sua, & preparauit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælum.* In quibus verbis aperte de opere creationis loquitur, & statim subiungit verba supra citata, *Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in celo, qui leuat nubes ab extremo terræ.* Per quam vocem meritò imperium Dei intelligere possumus. Et quantum non incongruè possunt hæc verba de quotidiano opere diuinæ providentiæ aquarum pluuiarum intelligi; nihilominus non minori proprietate, & verborum consecutione de initio, & quasi fundamento illius operis, & providentiæ intelliguntur.

Atque idem dicendum est de aliis locis, quæ in concordiam verborum Genesis, & confirmationem superioris sententiæ afferbantur. Nam quod dicitur Psalm. 103. *Extendens cælum sicut pellem, qui regis aquas superiora eius.* rectè intelligitur de expansione æris, qui passim cælum appellatur, vt sæpe dicimus. Et quantum concedamus, illam extensionem cæli omnium cælorum creationem, & extensionem comprehendere. Non inde sequitur, aquas, quæ tegunt superiora eius, esse in suprema parte totius extensionis, alioqui etiam super cælum empyreum essent collocandæ. Ergo factis est, quod tegant aliquam superiorẽ partem, secundum quam idem Psalmista alibi dixit, *nubes operire cælum.* Neque magis vrgent alia verba Psalmi 148. *Laudate cælum cælorum, & aquæ, quæ super cælum sunt, laudent nomen Domini.* Nam iuxta eundem loquendi facere Scripturæ modum, aquas nubium, aquas cælorum vocari dicimus. Solet enim diuina

22. Pars posterior suadetur.

23. Progreditur ipsa posterioris partis sententiæ locis Scripturæ allatis num. 10.

Quòdam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, seu positum sit.

Scriptura prouocare homines in admirationẽ omnipotentia Dei ex hoc opere continendi aquas nubium in sublimi aère, & ex variis effectibus meteorologicis, qui ex ascensu vaporum, & exhalationum in aère fiunt. Quia ergo hominibus, qui sensibus dicuntur, hæc sunt admirabilia, ideo illæ aquæ cælestes ad laudẽ Dei specialiter excitantur, id est, homines per earum considerationem, vt supra exposui. Hic autem mos Scripturæ facild innotescet consideranti verba Iob supra citata ex cap. 26. & 28. Item ex cap. 12. 37. & 38. & ex Psalm. 76. à vers. 18. & Isai. 28.

Sed replicatur, quia David loquitur de cælis cælorum, per quæ verba significari solent cæli superiores; non ergo loquitur de cælo aèreo. Sed respondemus, hinc potius confirmari expositionem dictam. Nam cum prius cælum cælorum ad laudem Dei prouocasset, postea non dicit, *& aqua, quæ super cælum sunt, sed quæ supra cælum sunt*, vtique supra illos cælum, respectu quorum alij dicuntur cæli cælorum, sub quibus intelligere possumus omnes cælum æthereos, nam respectu æris meritò dici possunt cæli cælorum. Sed instant, quia nomen plurale cælorum plusquam aërem comprehendere videtur: sed certa, & trita responsio est in Hebræo nomen cæli care singulati, & ideo nihil obstat quominus illa locutio ad vnum cælum aëreum propriè accommodetur. Atque in eodem sensu loquuti sunt tres pueri in suo hymno, dicentes, *Benedicite aquæ omnes, quæ super cælum sunt Domino, &c.* Quam generalem locutionem postea per species declarant, dicentes, *Benedicite omni imber, & ros Domino: benedicite rores, & pruina Domino: benedicite geli, glacies, niues, fulgura, & nubes Domino.*

24. Obiectionis solutio quæ dicta corroborat.

Instantia diiuitur.

Instantia altera.

Eius responsio.

25. Sed instantur, quia ibi certo ordine prouocantur creaturæ, ad laudem Dei. Primò Angeli, secundò cæli, scilicet, empyreum, tertio aquæ, quæ super cælum sunt; postea verò sol, luna, & stella. Ergo signum est, aquas supercælestes esse proximè sub cælo empyreo, & supra sydereum. Respondemus, ex hoc ordine nullum indicium sumi. Tum quia post aquas illas quarto loco ponuntur virtutes Domini, & infra post imbres, & ros ponuntur spiritus Dei, & multo inferius ponuntur nox, & dies, lux, & tenebræ, quæ & prius facta, & suo modo mobilia sunt. Tum denique quia in dicto Psalm. 148. prius sol, luna, stella, & lumen, & postea aquæ supercælestes ad Deum laudandum prouocantur. Igitur ex ordine nullum argumentum sumitur, nam spiritus, vbi vult, spirat, & similiter, quo voluit ordine mentem, & linguam Psalmistæ, & puerorum ad laudem Dei excitauit. Igitur si omnia Scripturæ loca attentè ponderentur, & inter se conferantur, vel huic nostræ sententiæ magis fauent, vel certè nihil repugnant. Ergo cum ratio pro hac sententia multum præualeat, & iuxta illam vitentur incommoda, quæ naturali rationi repugnare videntur, aliis meritò præferenda est. Neque auctoritas Patrum mouere debet, quia neque ipsi inter se consentiunt, neque suam sententiã tanquam certam tradunt, neque altera, quam defendimus, sufficienti auctoritate destituta est. Vnicum tamen dubium circa illam superest, quod ex nomine, & opere firmamenti sumitur, quod in cap. sequenti tractandum est.

Ad Patres in num. 9. relator.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

Prima sententia est, firmamentum illud fuisse proprium cælum æthereum, quod in illo die fuit substantialiter productum. In hoc conuenire videntur omnes auctores, qui aquas supra cælum stellatum collocant. Videtur tamen inter eos esse aliqua diuersitas. Nam quidam dicunt esse cælum stellatum, quia in quarto die dicitur Deus posuisse stellas in firmamento; ita sentit Chryostomus homil. 4. in Gen. & fertur sub nomine D. Thomæ in expositione in Gen. & sequitur Catherinus ibidem. Alij omnes cælum planetarum cum stellato sub nomine firmamenti comprehendunt, quod insinuat Damascenus lib. 2. de Fide cap. 6. quauis non satis rem declarer, nam etiam cælum stellatum firmamentum appellat, vt ibij etiam Clichtoueus notat, & sequi videtur. Et eodem modo loquitur Beda in Exameron, & sequitur Magist. sentent. in 2. d. 14. in princip. Et duci videntur, quia dicta verba quartæ diei ad omnes hos cælis possunt accommodari, quia omnes aliquo modo stellati sunt, nam singuli vnam saltem stellam habent.

Prima sententia duobus modis intellecta.

Primus modus ex Chryost. & D. Thomæ.

2. Modus ex Damasc. Clichtou. & Magistro.

Quid in hac sententia consequenter fatendum.

Veruntamen consequenter in hac sententia loquendo, dicendum videtur sub nomine firmamenti comprehendere etiam cælum supra octauam sphaeram existentes, si duo sunt præter empyreum, vel saltem primum mobile. Nam si elementares aquæ sunt supra cælum stellatum, profectò etiam sunt supra crystallinum, & supra primum mobile, si ab hoc est distinctum. Quia non est credibile inter primum mobile, & inferiores cælum aquas esse interpositas, aliàs circumferrentur & raperentur per motu primi mobilis, quia non posset aliter primum mobile secum raperere inferiores cælum, imò etiam si secum moueret aquas, non parum eius imperus retardaretur, ne posset ad inferiores cælum peruenire. Et ideo qui melius in ea sententia loquuntur, dicunt aquas esse supra omnes mobiles cælum, ergo isti consequenter dicere debent, omnes illos cælum factos esse hac secunda die, & nomine firmamenti esse comprehensos. Probatur hæc vltima illatio, tum quia inter aquas existentes iuxta cælum empyreum, & existentes in hoc inferiori hemisphaerio, non minus interponitur primum mobile, quam cælum stellatum, nec magis hoc cælum, quam cælum lunæ; ergo tota illa cælorum congeries diuidit aquas ab aquis; ergo tota illa munus firmamenti subit; ergo tota sub nomine firmamenti comprehendere debet. Tum etiam quia si nunc est aqua supra omnes cælum mobiles, non fuit illuc eleuata ab hoc inferiori orbe per motum localem, sed ibi creata fuit prius, & postea ibi firmata, vt cap. superiori ostensum est. Ergo ante secundum diem nullum erat cælum inter illam aquam, & inferiorem interpositum, aliàs (vt supra argumentabatur) iam esset facta diuisio aquarum ab aquis. Ergo firmamentum, quod postea diuisit aquas ab aquis illo modo intellectis, non potest esse nisi tota congeries, seu expansio cælorum mobilium.

Hinc consequenter in hac sententia loquentes, dicunt, firmamentum fuisse hoc die factum quoad

3. Consequenter.

altera ex eadem sententia.

quoad substantialem productionem eius, ut in Calilio, Ambr. & aliis videre licet. Et probatur consequentia ex proxime dictis, quia ante divisionem aquarum ab aquis non poterant esse, caeli in substantia sua; ergo tunc facti sunt substantiaiter, quando aquas ab aquis separare ceperunt. Consequentia est evidens, & antecedens probatur, quia si iam corpora caelestia substantiaiter existebant, ubinam quae erant, aut in quo orbis situs. Nam ubi nunc sunt, esse non poterant quin dividerent aquas ab aquis, ut iam argumentati sumus: in alio vero situ, quem postea totaliter mutauerunt, cogitari non possunt, ut cap. praecedenti probavi. Ergo necessario dicendum est in hac sententia, caelos in opere huius secundae diei substantiaiter esse productos.

Ex eadem sententia non loquuntur consequenter, quia cum doceant nomine firmamenti significari corpora caelestia, nihilominus dicunt, non esse firmamentum factum quoad substantiam, sed quoad aliquam qualitatem, quod sentit Lyran. Hoc enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec consequenter dici potest, quia si substantia caelorum iam erat, iam divideret aquas, ut dixi. Neque etiam explicari potest, quae fuerit qualitas illa, secundum quam caelum secundo die factum dicitur. Respondet Lyranus, fuisse qualitatem datam caelis ad influendum super elementa ad eorum conservationem, & gubernationem: Sed hoc nec Scriptura, nec Philosophia consonat. Nam Scriptura non dicit hoc die factum esse firmamentum, ut insinat, sed ut dividat aquas ab aquis: ad quod munus impertinens est influentia; nam etiam si nihil influeret, si esset terminus, & quasi paries interpositus inter aquas, & aquas, esset ad illud munus sufficiens. Et praeterea secundum veram Philosophiam in caelo non sunt qualitates extrinsecae, aut advenitiae, praeter lumen quatenus a sole communicatur; si quae vero sunt in singulis astris propriae & inseparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illae concretae sunt cum ipsis astris, seu caelis, & non postea per propriam actionem, seu quasi alterationem indicat, quia sunt propriae passionis a formis caelestibus manantes, sicut supra de luce diximus, vel sicut de herbis, vel lapidibus, seu petris peculiare virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terrestribus similes virtutes manant a propriis formis, cur non magis in caelestibus.

Lyranus restituitur duplici incommoedum etiam retinetur.

Unde alij dixerunt illam qualitatem fuisse peculiaritatem soliditatem, seu firmitatem datam caelis ad sustinendas aquas. Sed utrumque incommoedum in hoc ingenio, quia non prius tempore facta est distinctio aquarum, quam in se firmitatem illam recepissent. Ergo non consonat illa sententia cum Scriptura, quae dicit, fecit Deus firmamentum, dimisitque aquas. Deinde etiam non est philosophicum fingere talem qualitatem extrinsecus additam substantiae caeli, nam illa esse non potest nisi vel densitas, aut quasi durities, vel indivisibilitas, aut incorruptibilitas: quidquid autem huiusmodi est in caelo, intrinsecum illi est, & connaturale; ac proinde cum illo concreatum; ergo frustra fingitur prius substantiaiter creatum quasi monstruosum utpote interinis dispositionibus, & connaturalibus qualitatibus prius creatum, quae postea illi addita fuerint.

Aliorum praesertim duplici incommoedum etiam retinetur.

Unde alij dixerunt illam qualitatem fuisse peculiaritatem soliditatem, seu firmitatem datam caelis ad sustinendas aquas. Sed utrumque incommoedum in hoc ingenio, quia non prius tempore facta est distinctio aquarum, quam in se firmitatem illam recepissent. Ergo non consonat illa sententia cum Scriptura, quae dicit, fecit Deus firmamentum, dimisitque aquas. Deinde etiam non est philosophicum fingere talem qualitatem extrinsecus additam substantiae caeli, nam illa esse non potest nisi vel densitas, aut quasi durities, vel indivisibilitas, aut incorruptibilitas: quidquid autem huiusmodi est in caelo, intrinsecum illi est, & connaturale; ac proinde cum illo concreatum; ergo frustra fingitur prius substantiaiter creatum quasi monstruosum utpote interinis dispositionibus, & connaturalibus qualitatibus prius creatum, quae postea illi addita fuerint.

Si ergo firmamentum non fuit factum, sive dubio factum tunc substantiaiter productum. Ex quo ulterius consequenter dicendum est non fuisse creationem firmamenti productionem ex nihilo, sed ex praesistente materia. Huius oppositum docuit Burgensis in additione ad Lyranum Gen. 1. Sed re vera non loquitur consequenter, dum asserit, firmamentum esse factum secunda die quoad substantiam; & nihilominus non esse factum ex materia alicuius corporis praesistentis in illo loco, ubi firmamentum factum est. Nam illud spacium, quod firmamentum in hoc mundo replevit, quodque iam erat intra sphaeram caeli empyrei inclusum, non erat vacuum priusquam firmamentum fieret; ergo alio corpore erat repletum, quod ibi postea manere non potuit; ergo necessarium fuit, ut ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem convenienter inde expelli potuit. Quia non est verisimile, tantam molem corporum fuisse ab illo loco exclusam, & simul cum praesistentibus corporibus in eorum locis intronissam esse: nam id sine corporum penetratione, vel nimia, & praeternaturali condensatione fieri non poterat. Unde propter hanc rationem, praeter alias supra positas verisimum est principium saepe repetitum, & communiter receptum, Deum post primam corporum creationem, nullum novum corpus ex nihilo creasse, sed ex aliquo prius creato illud formasse. Quae formatio solet dici creatio, quia & materia, ex qua fit, ab eodem auctore creata est, & quia tunc fiebat per actionem propriam auctoris naturae, & a communi modo generationis, quae per causas secundas fit, distincta; ad quam distinctionem significandam nomine creationis significatur: atque etiam, ut indicetur, illam fuisse originariam, ut sic dicam, talis rei, vel speciei ab auctore suo emanationem. Si ergo firmamentum, id est, caelum stellatum, vel solium, vel cum aliis caelis mobilibus, secundo die substantiaiter creatum est, profecto hoc secundo modo creationis, seu formationis ex praesupposito subiecto, non ex nihilo fuit productum. Et in hoc fere conveniunt alij huius sententiae auctores.

Ex eadem sententia consequenter dicendum est non fuisse creationem firmamenti productionem ex nihilo, sed ex praesistente materia.

Et redarguitur.

Ex qua materia in ista dictam sententiam factum fuerit firmamentum.

fiat

Reiecta 1. sententia hactenus tractata statuitur 2. per firmamentum significari aërem.

fiat firmamentum in medio aquarum. Unde apparet, & consequenter colligunt, usque ad secundum diem totum spacium a supremo caelo usque ad terram aquis plenum fuisse. Deum autem secunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, seu congeriem caelorum mobilium formasse, & solidasse, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis divisisse. Atque ita fere totum huius sententiae fundamentum in proprietate istorum verborum positum est, unumquodque illorum ponderando, ut paulo post nostram sententiam explicando, & huic fundamento satisfaciendo, videbimus. Solent etiam hic adiungere verba Petri Epistolae 2. c. 3. quae nunc omitto, quia in lib. 1. tractata sunt.

Reiecta 2. sententia hactenus tractata statuitur 2. per firmamentum significari aërem.

Nihilominus sententia haec a nobis probari non potest, tum quia diximus supra caelos stellatos, aut mobiles nullas esse veras aquas; ergo non sunt illi caeli, qui dividunt aquas ab aquis; ergo non sunt firmamentum. Tum etiam quia diximus, omnes illos caelos fuisse creatos ex nihilo in primo instanti; postea vero per nullam mutationem accidentalcm, sive localem, sive alterationis potuisse denominationem firmamenti accipere. Dicimus ergo in primis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, esse aërem, seu aliquam partem eius, nempe aliquam regionem aëris. Hanc sententiam magis probat D. Thomas 1. p. q. 68. art. 1. & 76. art. 1. Durand. in 2. d. 14. q. 1. n. 14. Cajetanus & Pereyra in Gen. & Eugubius in Cosmopoeia, & sequitur Lorinus in id Plalmi 18. & opera manuum eius annunciat firmamentum. Vbi idem tenuit Arias Montan. & Genebrardus ubi refert Chaldaeorum expositionem de aere, qui inter caelum, & terram latissimè est expansus, & in quo mirabilia meteoza cernuntur, & mirabilia Dei praedicant, & hanc interpretationem ad locum Genesis accommodat, eamque dicit esse multorum sententiam, quam ipse non reprobat. Et eandem sequitur Pineda in id Job 37. Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos, &c. eundem locum de aere interpretando. Consecrit etiam Tomielus in Annalibus, ac denique necessario idem dicunt omnes, qui negant, aquas, esse supra caelos incorruptibiles. Et ex Patribus illi fauet Augustinus lib. 2. Genesis ad liter. cap. 4. cuius verba iam supra retuli. Et in Imperfecto Genesis ad liter. c. 8. sic inquit, Quoniam caelum firmamentum vocavit, non absurde intelligitur quidquid infra aethereum caelum est. At vero in cap. 12. explicans opus quartae diei dicit, In hoc loco, cum dicitur firmamentum caeli, intelligendum est, omnem istam aetheream machinam dici. Quae omnia substantia continet, sub qua puri, & tranquilli aëris serenitas viget, sub qua item iste aër turbulentus, & procellosus agitatur. Quae verba parum nostrae sententiae fauent, & ostendunt Augustinum in illa re fuisse dubium, quantum in eis aërem à significatione firmamenti non excludat. Deinde fauet etiam Hieron. in Epistolae 83. ad Ocean. cum dicit, Inter caelum, & terram medium destruitur firmamentum. Et cum subdit, iuxta Hebraei sermonis etymologiam, & aquis sortitur vocabulum, scilicet caelum Hebraicè שמים samaim. Expressius hanc sententiam docuit Rupertus lib. 1. in Gen. c. 22. cuius verba paulo post referam.

Ratio proinde.

Ratione probatur haec sententia primo à sufficienti partium enumeratione; quia si nomine firmamenti ibi non intelliguntur superiores caeli, oportet, ut caelum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum caelum appellatum est; hoc autem caelum iuxta Scripturam vltimum non est

Franc. Suarez de opere sex dierum.

nisi aër. Secundo, quia nullum aliud corpus dici potest dividere aquas ab aquis. Ergo nullum aliud potest esse firmamentum, cui hoc munus tribuitur. Antecedens iuxta explicationem aquarum, quam sequimur, per se notum est. Veruntamen etiam iuxta sententiam ponentem aquas supra caelos incorruptibiles, non potest designari corpus, aut corporum collectio dividens aquas ab aquis, nisi aër in ea includatur. Nam firmamentum dividens aquas ab aquis occupare debet totum spacium inter aquas superiores, & inferiores, interiectum: ita ut sicut ex parte superiori caelestes aquas proxime contingit, & continet; ita inferiores aquas terrestres sub se immediatè contineat, & attingat. Nam firmamentum est tanquam terminus utraque aquarum: de ratione autem termini est, ut immediatè attingat ea, quae terminat, seu dividit. Ergo necesse est, ut saltem ex inferiori parte aër ad firmamentum pertineat. Unde vltimus cum superiores aquae infra omnes caelos aethereos, imò etiam infra ignem, & tertiā, seu supremā regionem aëris sint, rectè concludimus, solum esse firmamentum dividens aquas ab aquis.

Sed quaeri potest, quis aër, seu quae pars eius sit huiusmodi firmamentum, scilicet, an aër infimae, vel mediae regionis; nam qui est in suprema excluditur à ratione firmamenti eo ipso, quod nullas aquas vel in se, vel supra se continet. Inter alias vero duas regiones, ratio dubitandi esse potest, quia multi ex auctoribus, qui per firmamentum aërem intelligunt, appellationem hanc aëri secundae regionis attribunt. Id significat Rupertus supra, & clarius D. Thomas dicens, firmamentum esse illam partem aëris, in qua condensantur nubes, & dicit firmamentum propter spissitudinem aëris in parte illa. Et idem significant Pereyra, & alij, qui dicunt, firmamentum hoc die factum esse locum naturalem generationis aquarum sublimium, seu pluivialium. Constat autem, huiusmodi locum esse mediam regionem aëris. Ergo illa significatur nomine firmamenti. In contrarium vero est, quia illa regio non videtur dividere aquas ab aquis; ergo non potest cum proprietate dici firmamentum. Antecedens probatur, quia aër secundae regionis potius est locus continens superiores aquas, & ita non attingit utrumque extremum, sed unum tantum. Ergo potius aër huius infimae regionis dicitur esse firmamentum, quia est quasi paries interiectus inter aquas inferiores, & superiores, & quasi terminus utraque attingens, & separans, nam proximè sub se continet inferiores aquas: superiores autem non in se, sed supra se immediatè habet. Et in hunc modum videtur explicare firmamentum Eugubinus in Cosmopoeia, & Abulensis ex Rabbiniis refert, Quod istud firmamentum sit prima pars, vel interstitium aëris, quod est inter nos, & locum aëris, in quo fiunt meteorologicae impressiones. Nec discrepat Glossa ordinaria cum ex mente Augustini dicit, caelum, & firmamentum hic accipi propter hoc tantum, quia intervalum eius dividit inter quosdam vapores aquarum, & aquas, quae sunt in terris. Et eodem modo explicat hanc sententiam Eucherius, quam non improbat.

Quand pars aëris sive regio significatur per firmamentum.

Quid sit media regio sentit Rupert. D. Th. Pereyra, & alij.

Alij infimam ponunt.

Ego utramque sententiam probabilem censo. Si tamen aliqua illarum necessario reiicienda esset, magis ibi rem, & probarem posteriorem propter rationes factas: & quia haec inferior pars aëris frequentius appellari solet nomine caeli, quo nomine firmamentum etiam appellatur.

Indicium aethoris utraque partem approbas.

H 2 tum

tū est, & probabiliter intelligitur de propinquo- ri celo, & (vt ita dicam) magis peruulgato, & sensibili hominibus, à quo volucres celi deno- minantur, quia in eo volitant. Maxime autem videmus volare illas in hac infima regione aë- ris; ergo sicut illa vocatur cælum, ita etiam no- mine firmamenti intelligi potest; cum aquas ab aquis diuidat. Existimo tamen neutram illarum sententiarum esse reiiciendam, quia vtraque est veluti particularis affirmatiua, quæ cum altera contradictionem seu repugnantiam non inuoluit. Nam totus aër infimæ, & mediæ regionis potest dici firmamentum, quia re vera integrum inuoluit firmamenti non per alteram partem tan- tum, sed per vtranque simul expletur. Quod de aëre infimæ regionis probat efficaciter ratio facta, quia est quasi terminus inferiorum aquarum, veluti detinens illas, ne ulterius ascendat. De altera verò parte optime etiam probatur ratione insinuata à D. Thoma, quia vt aquæ pos- sent consistere in aliqua superiori parte aëris, necessaria fuit aliqua peculiaris dispositio talis aë- ris, per quam redderetur aptus locus, ad aquas in se continendas; ergo ex parte alterius extre- mi, scilicet superioris, etiam aër ille concurrir: ad diuidendas aquas ab aquis; ergo aër vtriuf- que regionis secundum varias considerationes potuit ab illis auctoribus firmamentum appella- ri; cumque totus ille aër sit vnum corpus con- tinuum, quod per extremas partes suas infimam & superiorem vtraque aquas attingit, optime dicitur, totum illum aërem esse cælum, ac firmamentum ad aquas ab aquis diuidendas, hoc secundo die factum.

11. Contra hanc verò sententiam maxime ponderatur primò, & expenditur nomen firmamenti, quia nullo modo videtur posse cum proprietate aëri adaptari. Nam firmamentum proprie significat corpus solidum, & firmum ad conti- nendas aquas, vt in citatis auctoribus videre licet, & latius prosequitur Ascanius in sua Glossa, & vox Græca στερεώματα, qua vsi sunt Septuaginta, satis persuadet, nam significat corpus solidum, & firmum, & ideo superioribus cælis tri- buitur, qui solidissimi, & quasi ære fusi sunt, vt dicitur Iob 37. Hoc autem non potest in aë- rem conuenire, quia aër non est corpus firmum, & solidum, sed fluidum, & facile diuisibile; ergo non potuit nomine firmamenti significari. Et confirmatur, quia in quarto die dixit Deus, Fiat luminaria in firmamento celi, non dixit autē, vt fierent in aëre, quia non in illo, sed in superioribus cælis facta sunt; ergo non est aër firmamentum. Propter quod argumentum ausus est Ascanius, eam sententiam, quæ nomine firmamenti aërem intelligit, erroneam vocare: sed excessit, & si- ne sufficiente distinctione, & claritate loquens, aliis errandi occasionem præbuit, vt expo- nam.

Obiectio 1. ad hanc sententiam. Obiectio 2. ad hanc sententiam.

Eius confir- matio.

Ad obie- ctionē præ- dictam re- sponso.

Ad priorem ergo partem in primis negamus, nomen firmamenti semper significare corpus so- lidum, & firmum in ea significatione, in qua sum- mitur in argumento, id est, quodd sit corpus densum, & durum ad modum crystalli, vt dicti auctores loquuntur. Nam in primis vox He- bræa, ibi respondens רָקִיעַ rakiat ad huiusmodi significationem non cogit, quia vel tantum si- gnificat extensionem, aut effusionem, quæ in aëre propriissimè reperitur, vt ex Rabbiniis no- tant Oleaster, Caiet. & alij. Vel certè ambigua est vox, & vtranque significationem recipit, vt notant Lippomanus in Cætona, & Ascanius non

negat. Vnde alij auctores communiter expansio- nem, seu extensionem interpretantur, iuxta il- lud, Extendens cælum sicut pellem. De quo celo in eodem c. 1. Genesio dicitur, posuisse Deum aues sub firmamento celi, at certè non posuit aues in corpore duro, ac impennabili, sed in corpore raro, & quod facillè cedat. Ergo negari non potest, quin aër sub firmamento comprehendatur. Secundò admittimus, firmamentum propter firmitatem dictum esse, & nihilominus aëri op- timè conuenire, quia non oportet, illum firmi- tatem in duritie, aut densitate corporis ponere, vt dicti auctores sentiunt. Neque etiam in incur- ruptibilitate, vt putauit Albertus de quatuor coæquæuis 1. p. q. 4. art. 19. Sed in aliis proprie- tatibus, quæ in corpore etiam tenui, & subtili inueniri possunt.

Quin potius, vt sentit Origenes homil. 1. in Gen. omne corpus physicum, vt à mathemati- co distinguitur, firmum, seu firmamentum dici potest. Et Basil. homil. 3. dixit, Externi homines id firmum corpus dicunt, quod quasi solidum est, densum, ac plenum, vt à mathematico corpore distinguuntur, est autem mathematicum corpus, quod in dimensio- nibus solis consistit, firmum autem, quod cum dimensio- nibus resistere, & reniti potest. Scriptura autem sacra, quod perrobustum est, neque cedit, id omne firmamen- tum dicere consuevit. Atque adeò vt in aëre addensitate hac ipsa voce plerumque vti videatur. Videt etiam D. Thomas supra, Basilium allegans, dixit, par- tem aëris mediam dictam esse firmamentum pro- pter spissitudinem, quam ibi habet. Et eandem expo- sitionem latè prosequitur Ambros. lib. 2. Exaë- meron v. 4. vbi hanc firmitatè tribuit cælo, in quo nubes & tonitrua, niues, & similia generantur, & rupto aëre descendunt. Neque enim, ait, firmamen- tum hoc potest sine aliquo rumpi fragore, & penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non sit inualidum, neque remissum. Vnde concludit, A firmitate ergo firmamentum est nuncupatum, vel quod diuina vir- tute firmatum sit. Nam (vt statim dicam) credi- bile est, illam aëris partem peculiarem disposi- tionem ad continendas aquas nubium ab aucto- re naturæ accepisse.

Addimus verò, etiam inferiorem partem aë- ris quantunuis raram, & subtilem habere alti- quam sufficientem firmitatem ad officium con- tinendi aquas, ratione cuius propriè valeat fir- mamentum appellari. Sic Rupertus supra, Fir- mamentum, ait, non solidum quid, aut durum est, vt vulgò putatur, sed aër est extensus, & subtilizatus, quia licet solidum corpus non sit, Scriptura illud firmamentum vocat, eo quod diuidat aquas ab aquis. Quod amplius ipse non declarat, August. verò lib. 2. Genesio ad liter. c. 10. dixit, vocari firmamentum, aut propter firmitatem, aut propter in- transgressibilem terminum superiorum, & inferiorum aquarum. Quod etiam ex Chrysostom. Am- brof. Origene, Eucherio, Beda, & aliis refert Ascan. supra. Et addit Eugubinum Genesio primo dicentem, potuisse vocari firmamentum ex fir- mitate situs, sicut de terra dicitur qui firmavit terram super aquas, Psalm. 135. & Psalm. 92. firmavit orbem terræ. His ergo modis tota etiam inferior pars aëris firmamentum, seu pars firmamenti dici potest, quia magnam firmitatem habet in situ suo, præsertim respectu aquarum, quas ita sub se continet, vt terminum illum nul- lo modo transgredi valeant. Ergo ex nomine firmamenti nullum probabile argumentum contra nostram sententiam sumitur. Quomodo autem inferius dicatur Deus posuisse stellas in firma- mento

Vltior re- sponso.

Locupleta- tur proxi- ma responso.

Infima quo- que regio aëris nomi- ne firma- menti ve- nire potest.

Ad confirm- in mem. 11.

Cap. 5. Quodnam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo, &c. 89 mento, in opere quattuor dici declarabitur, cap. A 9. mem. 11.

15. Sed tunc altera obiectio insurgit ex pondera- tione verbi, fiat firmamentum. Quoniam aër iam existerat in toto loco suo, nam ibi primo die creatus est, vt in primo lib. diximus; ergo vel non potuit firmamentum fieri secundo die, vel aër non est. Respondetur, propter hanc causam aliquos dixisse, aërem fuisse factum quoad sub- stantiam hoc secundo die. Ita refert Peryra, & non putat improbabile, explicatque in hunc modum: nam in primo die totum spatium à terra vsque ad lunam non erat tribus aliis elementis plenum, sed quadam nebulosa materia, seu tenui vapore quasi medio inter aërem, & aquam. Quod colligunt ex illo Ecclesiast. 24. vbi diuina Sapientia dicit, Ego feci, vt oriretur in celis lumen indeficiens, & quasi nebula texit omnem terram. Et Iob 38. Quis conclusit ostium mare, quando erum- pebat, quasi de vulua procedens, cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantia obuoluerem? Ex hac ergo nebulosa materia dicunt, factum esse aërem, imò etiam ignem in hac secunda die, per quandam veluti extenuationem, & rarefactionem diuina virtute factam.

16. Sed hæc sententia nec Scripturæ nec rationi consentanea est. Nam Scriptura manifestè sup- ponit, aquas præexistisse ante secundum diem, quæ enim in principio huius diei dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & infra, diuisitque aquas, &c. non ergo tunc fecit aquas, sed diuisit, quæ iam erant; ergo eadem ratione non fecit tunc aërem, sed iam erat. Deinde non est ordini naturali consentaneum, vt in prima productio- ne corpora simplicia fiant ex multis, sed potius è contrario. Propter quas rationes, & alias su- præ conclusimus, omnia elementa sub propriis formis in primo instanti simul cum cælis crea- ta fuisse. Neque assertio illius nebula in prin- cipio tegentis terram, & ascendentes vsque ad concauum lunæ in Scriptura fundamentum ha- bet. Nam in primo testimonio Ecclesiastici 24. non dicit Sapientia, nebula texit omnem terram, sed sicut nebula, &c. ac si diceret, instar nebulae, seu ad modum caliginis. Quod sentit Iansenius ibi dicens, Sapientiam in principio celos ornasse lumine, terram verò obtexisse caligine, vel quia tenebra erant super faciem abyssi, vel quia in terra factum est, vt nox diei succederet; quanuis enim nox, aut tene- bræ non sint nebula, nihilominus rectè de iis dicitur, tegere terram instar nebulae. Vel certè ad illam comparationem satis esse potuit, quòd Deus terram aqua texerit, perinde ac solet nebu- la regi. Potest etiam esse alius sensus magis re- conditus, quòd ipsa sapientia increata dicitur, texisse terram instar nebulae, quia maiestate sua & presentia terram implebat, ad eum modum quo de diuino spiritu explicatur illa verba, Spi- ritus Domini ferebatur super aquas, quia fouebat illas presentia, & virtute sua. Quem sensum etiam notat Iansenius, aduertendo, vocem il- lam nebula non esse ablatiui casus, sed nomina- tiui, Vatablus autem expressè vertit ad modum nebulae. In verbis autem Iob non est sermo de ope- re secundæ diei, sed tertie, vt patet ex antecede- dentibus verbis, quis conclusit ostium mare, &c. Quod sine dubio tertia die factum est, vt paulo post videbimus. Vnde postea non dicitur, Deum texitisse terram nebula, aut caligine, sed mare: nam verba sunt, cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantia obuoluerem. Suarez de opere sex dierum.

Ad locum Ecclesiasti- ci in num. 15.

Ad locum Iob ibid.

rem. Vbi illa relatiua eius, & illud, mare, quod præcesserat, referunt, non terram, de qua mentio facta non fuerat. Vnde etiam si voces illæ nu- bes, & caligo cum omni proprietate, & vt ad li- teram sonant, intelligantur, nihil probant de nu- bulosa illa materia in principio creata supra ter- ram, sed ad summum probant, in tertio die, quando Deus aquas intra locum maris congrea- uit, nubem aliquam ex eisdem aquis eleua- tam esse, quæ caligine quadam mare ipsum ob- uoluebat. Quod an ita sit, vel cur ita factum fuerit, incertum est; nunc verò satis est verba illa nihil ad præsentem causam facere, vt ex dictis constat.

Dicendum est ergo, aërem illum, qui nomine firmamenti in verbis illis significatus est, non esse factum, quoad substantiam per illa verba, fiat firmamentum in medio aquarum, sed tantum accepisse per illa verba munus, & statum firma- menti. Ita docet D. Thomas dicta q. 68. art. 1. & hanc sententiam magis probat Peryra supra, & est satis communis. Et declaratur breuiter, ex- plicando simul totum opus huius secundæ diei. Omnia enim opera istorum dierum ordinata sunt ad dispositionem vniuersi faciendam gene- rationi, conseruationi, & habitationi homi- num, & aliorum mistorum accommodata. Et quia hæc omnia ex luce, & motu primi mobilis maxime pendet, ideo dispositio vniuersi ab illis in primo die inchoata est. Deinde verò necessa- rium erat, aquam segregare, & in vnum locum colligere, vt terra esset locus mistis accom- modatus. Quia verò terra per se & in sola sua dispositione, & ariditate sumpta non est ad generationem mistorum apta materia: nisi conue- nienti humiditate disponatur, ideo necessariū fuit ante separationem aquæ à terra, seu ante maris ef- fectionem, aquas eleuare in superiorē locum, vt inde postea possent opportunis temporibus de- scendere, & terram irrigare, & ad iterum procrea- tionem fecundare, simulque vt descendendo calorem aëris temperaret. Hac igitur de causa in hoc secundo die primum omnium magna por- tio aquarum terrestrium vsque ad secundam re- gionem aëris eleuata est, & ita diuisa sunt aquæ ab aquis, mansitque aër interpositus, tanquam terminus separans aquas pluuiales à terrestri- bus, & ita factus esse non simpliciter in esse aëris, sed secundum quid in esse firmamenti; seu in- transgressibilis termini, vt August. dixit. Et hoc significatur, quia non simpliciter dictum est, fiat firmamentum, sed additum est, & diuidat aquas ab aquis. Addendum verò ulterius est ex D. Tho- ma, non solum in aqua factam esse mutationem; vel localem, per ascensionem alicuius partis eius, vel alterationis per mutationem in vapores, vel nubes; sed etiam in ipso aëre factam esse aliquā alterationem per condensationem partium eius, quam D. Thomas spissitudinem vocat, per quam alterationem ille locus aptus, & quasi connatu- ralis factus est ad generationem aquarum plu- uialium, & ad recipiendam, & quasi sustentadam materiam illi generationi aptam. Et hinc con- sequenter etiam factum est, vt totus aer vsque ad terram eam dispositionem reciperet, vel retine- ret, quæ ad illud munus diuidendi aquas ab a- quis, apta esset; & ita totum huius diei opus fuit consummatum.

Tertio tamen, & vltimo instare aliquis potest, vt ergendo illa verba, & diuisit aquas ab aquis, primò quidem, quia non est verisimile in hoc ipso die eleuatas esse vapores, & nubes in sublimem par- tem

17. Secunda ob- iectio vlti- or respon- so.

Operis secun- di die dispo- sitio.

18. Tertia ob- iectio biparti- ta.

tem aëris tum quia illa eleuatio fit virtute Solis, & caloris eius, non potuit autem sol tam breui tempore tantam multitudinem vaporum eleuare; tum etiam quia cap. 2. dicitur, quod post conditum paradysum, Deus montibus pluerat super terram. Deinde quia licet dicamus, nubes, & vapores fuisse eleuatos hoc secundo die, nihilominus nunquam cum proprietate verum est, aquas fuisse diuisas ab aquis, quia aqua non ascendit vsque ad aërem sub propria forma aquæ, sed per præuiam mutationem in vapores, & nubes, quæ reuera non sunt aqua, quandiu ex illis non generatur. Neque etiam sunt in eodem die genitæ pluuias aquæ in superiori regione aëris; ergo simpliciter, & proprie verum non est, fuisse in illo die aquas supra firmamentum ab inferioribus aquas diuisas.

19. Aliquorum responsio, inter quos est Poyreira,

Estis modum.

Ad 1. partem perita obiectio non in num. 18.

20. Ad 2. partem ibid.

In hoc puncto aliqui dixerunt, non esse necessarium, vt in hoc die fuerint subleuati vapores, & nubes vsque ad secundam regionem aëris, vel in eodem die fuisse aquas pluuias genitas, sed satis esse, quod hoc die fuerit designatus, & destinatus aër, vt esset naturalis locus, in quo pluuias aquæ generandæ essent, vt ita diuisio aquarum ab aquis fieret. Sed hoc cum grano salis accipiendum est. Nam sine dubio dicendum est, hoc die factam esse, & executioni mandatam diuisiōnem aquarum ab aquis, & interpositionem firmamenti inter illas; nam hæc duo historicè referuntur hoc die facta, & cū veritate, & proprietate sunt intelligenda; ergo corporaliter (vt sic dicam) & per physicam mutationem in aqua, & in firmamento, seu in aëre factam, executioni mandata sunt. Igitur non solum est designatus, seu destinatus aër, seu aliqua eius pars; vt postea esset locus naturalis generationis aquarum, (nam hæc designatio, vel destinatio magis ad internum actum mētis, quam ad externam executionem pertinere videtur) sed etiam aër ipse intrinsecè dispositus, & præparatus est, vt esse posset aptus aquarum locus; imò etiam in possessione (vt ita dicam) ipsarum aquarum missus est illas recipiendo, & continentendo, & à terrenis aquis diuidendo. Vnde vterius omnino afferendum est, hoc die mediis nubibus, aut vaporibus; vel aliis similibus meteoricis substantiis magnam partem aquarum in aëra seu supra firmamentum fuisse eleuatam, quia sine hac eleuatione vera, & corporalis diuisio aquarum ab aquis intelligi non potest. Neque contra hoc obstat prima pars obiectionis facta, quia non oportet totam illam actionem, & mutationem tantum efficaciam Solis, vel lucis, aut caloris eius tribuere, (vt quidam volunt) nam potissimum facta est per efficaciam auctoris naturæ, dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* De quo imperio rectè intelligi potest illud Amos 5. & 9. *Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen est eius.* Diuina autem virtute facile fieri potuit illa eleuatio, & alteratio, quantumuis magna cogitetur, intra vnus diei tempus, imò & breuiori, si Deus voluisset. Neque hoc opus propter velocitatem, vel aliam similem causam censerit potest miraculosum, seu supernaturale etiam quoad modum, quia pertinet ad primam rerum creationem late sumptam, id est, ad primam huius mundi conditionem, & conuenientem institutionem, prout ab ipso auctore nature modo maximè connaturali disposita, & consummata fuit.

Quoad alteram verò partem de propria generatione aquarum pluuiarum facile concedam, non fuisse hoc die factam in superiori regione

aëris, Et hoc ad summum probant verba ex 2. Gen. citata, *Non pluerat Dominus Deus super terram.* Fieri enim potuit, vt nubes, & vapores, & tota materia aquæ ad pluuias necessaria vsque ad secundam regionem aëris hoc die ascenderent, & nihilominus non statim, nec post aliquos dies generaretur; aut descenderet pluuias. Quanquam siquis vellet mordicus resistere; non posset contrarium citatis verbis Genesis omnino conuinci. Nam in dictis verbis solum dicitur, quod non pluerat Deus super terram, hoc autè esset verum, etiam si hoc ipso secundo die post ascensum nubium essent genitæ aquæ pluuias, & descenderent per aërem; quia nihilominus non descenderent super terram, nec irrigassent illam, quod Scriptura in illis verbis intendit; sed descenderent super inferiorem aquam, quæ tunc totam terram circundabat. Quod si Deus fortasse hoc totum isto die facere voluisset, nec otiosum, nec superuacaneum esset, sed ad ostensionem perfecti, & consummati operis pertinere potuisset. Nihilominus tamè, vt dixi, verisimiliter videtur, non fuisse hoc eodè die nubes, & vapores iterum redactos in pluuiam, sicut non est etiam verisimile; statim fuisse genitam niuem, grandinem; & similia, & eodem die ad inferiores aquas descendisse. Quia hæc omnia per se necessaria non sunt, nec tunc erant vtilia ad mundi ornamentum, & distinctionem, & alioqui in Scriptura fundamentum non habent. Nam vt verè, ac proprie dicantur aquæ diuisæ ab aquis, & supra firmamentum collocatæ, satis est, quod per nubes, & vapores ascenderint, & supra firmamentum detentæ fuerint. Quidquid enim sit de questione Physicâ, an vapores isti, vel nubes habeant formam substantialem distinctam à forma aquæ, vel an aqua sit formaliter in nube quoad substantiam suam, vel tantum potentia, & quasi in materia proxima; nihilominus communi, & vulgari sermone dicitur aqua in nubibus contineri, & Scriptura ipsa interdum ita loquitur, iuxta illud Iob 26. *Qui ligat aquas in nubibus suis.* Vnde dixit eleganter Gregorius Nazian. orat. 34. quæ est secunda de Theologia parum à fine, *Quis aquam in nubibus alligat, eamque partim in nubibus figit (ò rem admirandam!) verbo compressam, iam est natura sua fluxam, & labilem; partim in totius terra faciem effundit, ac tempestiue, & æquali modo spargit.* Sic ergo cum omni proprietate communis, & vsitati sermonis dicuntur aquæ pluuias diuisæ à terrestribus, & supra firmamentum eleuatæ ratione nubium, & vaporum, etiam si non statim fuerint in pluuias aquas transmutatæ.

Tandem ex omnibus dictis responderi facile potest ad vulgarem interrogationem, cur in opere huius diei non sint addita illa verba, & vidit Deus, quod esset bonum, neque adiuncta est benedictio, sicut in operibus aliorum dierum factum legitur. Cuius rei moralis ratio reddi solet; quia numerus binarius ab vnitatem recedit, cum vnitas ad perfectionem pertineat. Ita refert D. Thomas 1. p. q. 74. art. 3. ad 3. & habetur apud Hieronym. lib. 1. contr. Iovin. & Ezechiel. 11. & Aggai 2. & refertur in cap. nuptie. 32. q. 1. Verumptamen ratio literalis est, quam D. Thom. supra ponit, nimirum, diuisiōnem aquarum fuisse inchoatam in hac secunda die, non tamen fuisse perfectam vsque ad tertiam; & ideo de isto opere non fuisse addita illa verba, quæ perfectionem, & consummationem operis indicare solent, qualia sunt illa, *vidit Deus, quod esset bonum.* Et ob eandem rationem dilata est benedictio vsque ad diem tertium, & benedictio tunc data, etiam opus huius diei comprehen-

21. Cur in hac 2. die non sit addita benedictio.

Cap. 6. Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra. die. Nam terram in principio cum celo creatam; fuisse supponunt, ignem autem, & aërem in secundo die putant esse productos ex materia nebulosa, quæ totum spatium inter celum, & terram prius occupabat, nam partes illius superiores, ac leniores in aërem, & ignem in die secundo (vt aiunt) commutatæ sunt: hoc autem die tertio quæ in infima parte illius spatij circa terram relicta est, in elementum aquæ condensata, & formata est, & in præparatum sibi locum congregata.

CAPVT VI

Quomodo tertio die aqua in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.

Opus tertij diei his verbis describitur Gen. 1. *Dixit verò Deus, congregentur aqua qua sub celo sunt, in locum vnum, & appareat arida, & factum est ita, & vocauit Deus aridam terram, congregatio- nesque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus, quod esset bonum. Et ait: Geminet terra herbam viuentem, &c.* Ex quibus verbis constat, duo fecisse Deum opera hoc die tertio, scilicet, congregationem aquarum, & vegetabilium productionem, quæ inter se valde distincta sunt, & ideo de priori dicemus in hoc cap. de altero verò in sequenti. In priori etiam opere, duo illa subdistingui possent, scilicet, aquarum congregatio, & terræ detectio. Verumptamen quia hæc duo vna actione facta sunt: nam reuelatio terræ fuit quasi terminus à quo congregationis aquarum, ideo vtrunque horum sub eodem opere computantur. Necessarium etiam fuit, actiones alias in hoc opere interuenire, vt enim aquæ, quæ vniuersam terram tegebant, in locum vnum recipi possent, necessarium fuit, prius locum præparare, & quasi terram effodere, quod alia actione, & mutatione fieri oportuit. Quia verò omnis hæc operatio ad illum finem congregandi aquas in locum vnum, & detegendi terram ordinatur, ideo totum hoc vnum opus ceterur, & omnis illa mutatio quasi conexione quadam, & necessaria successione facta est, vt paulatim, & quasi per partes distinctius explicabitur.

Primum autem omnium inquiri potest, an in hoc opere aliqua mutatio, vel substantialis productio aquæ aut terræ interuenierit. Multi enim ex antiquis censuerunt, aquam, & terram hoc die fuisse substantialiter productas. Ita sentit Augustinus. supposita illa sententia, quod isti dies non sunt materiales, sed intellectuales, & quod omnia simul fuerunt in reali duratione producta ex materia informi, ita vt informitas tantum ordine nature præcelleret, & in eodem instanti temporis formatio secuta fuerit. His enim principiis positis sensit August. tertio loco narrari formationem substantiale aquæ, & terræ, eamque illis verbis significari, *congregentur aquæ, &c. & appareat arida.* Ita exponit hanc sententiam D. Thom. 1. p. q. 69. art. 1. ex Augustin. lib. 1. de Genesi contr. Manich. c. 5. & 12. & in Imperf. Gen. c. 10. & lib. 1. super Gen. ad litter. c. 15. lib. 4. c. 22. & 34. Præter Augustin. autem nonnulli ex Doctoribus, qui hos dies naturales esse, & opera eorum cum reali successione facta esse, farentur, dixerunt etiam aquam, & terram fuisse hoc die substantialiter productas in illis sribus, in quibus ita essent dispositæ, vt aquæ essent congregatæ in locum vnum, & terra visibilis appareret. Ita sensit Philo lib. de officio mundi, & Gregor. Nillessus in historia sex dierum, & Abulensis in Genesim qui etiam aerem, & ignem putat hoc ipso die fuisse substantialiter productos. Consentit Bona, in 2. d. 1. q. 2. dub. 3. literalis. Magist. verò ibi, & Hugo de Sanct. Vict. lib. 1. de Sacram. p. 1. c. 21. Saltem aquam asseruerunt productam quoad substantiam in hoc

Quid alij Doctores scribit.

die. Nam terram in principio cum celo creatam; fuisse supponunt, ignem autem, & aërem in secundo die putant esse productos ex materia nebulosa, quæ totum spatium inter celum, & terram prius occupabat, nam partes illius superiores, ac leniores in aërem, & ignem in die secundo (vt aiunt) commutatæ sunt: hoc autem die tertio quæ in infima parte illius spatij circa terram relicta est, in elementum aquæ condensata, & formata est, & in præparatum sibi locum congregata.

Verumptamen hæc omnia, & sine fundamento in Scriptura dicta sunt, & sufficienter possunt ex dictis in primo libro impugnari, & ad explicandum huius diei opus nihil delectant, nec verbis, quibus hoc opus refertur, adaptari possunt. Dico ergo, neque aquam, neque terram fuisse hoc die substantialiter productam; neque aliquam aliam mutationem substantialem fuisse per se, & propter aquarum congregationem necessariam. Sed mutationem tantum localem, cum aliqua congruenti alteratione admista. Hæc sententia est communior antiquorum Patrum, & Doctorum, etiam modernorum, quos in progressu referam, quanuis sufficere possent in primo libro allegati, ex quo nunc supponimus, opera horum dierum successiue fuisse facta per veros dies naturales: & ideo de sententia Augustini nihil hæc addere oportet. Probatum ergo prima pars asser-

tionis ex verbis illis, *congregentur aqua, qua sub celo sunt. Et appareat arida.* Nam primum verbum congregandi in rigore, & proprietate non significat productionem rerum quæ congregantur, sed iam existentium coaccuationem, quæ per mutationem localem, vel aliam similem accidentalem mutationem fit. Et vt nullus relinqueretur dubitandi locus, additum est, *aqua, quæ sub celo sunt.* Quia nimirum non aquæ, quæ tunc sicbant, sed quæ iam erant, in eundem locum coire iussæ sunt, & præterea in illis verbis euidenter significatur, sermonem esse de aquis, de quibus in secundo die fuerat dictum, sub firmamento mansisse, nam quod ibi dicitur, *sub firmamento*, perinde est, ac quod tertio die dicitur, *sub celo: vocauit enim firmamentum celum*, vt ibidem scribitur. Sunt ergo eadem aquæ, de quibus in secundo, & tertio die fit mentio, vt etiam ipsum nomen *aquarum* persuadet, & ipse etiam contextus. Nam in hoc die fit mentio illarum aquarum tanquam de re iam nota, & de qua sermo præcellerat; ergo non potuerunt illæ aquæ in hoc tertio die substantialiter produci. Simile argumentum non minus efficax sumitur de productione terræ ex illo verbo, *appareat arida*: nam idem est apparere, quod detegi, seu manifestari, quod sub aquis latebat. Hoc autem non fit per substantialem productionem, nec verbum illud *appareat*, illam significat, aut significare potest. Nam in rigore, quod apparere dicitur, existere supponitur, sicut quando Christus Dominus post mortem apparuisse dicitur, prius resurrexisse supponitur. Præterquam quod, si aquæ præexistebant, & in vnum locum congregabantur, vt appareret terra, necessaria consecutione inferretur, terram ipsam præexistisse. Vt mittam alia, quæ de creatione terræ supra dicta sunt, ponderando verba illa, *In principio creauit Deus celum, & terram.*

Et hinc facile persuadetur, quod in secunda parte assertionis dicitur, nullam aliam mutationem substantialem fuisse per se necessariam in hoc primo huius diei opere. Quia in dictis verbis

4. Probatum 2. pars testimonia negatiua scriptura.

bis Scripturæ nullum est, quod talem productionem, vel transmutationem substantialem indicet: quia præter duo dicta verba nullum est aliud mutationem significans, & illa duo, ut dixi, substantialem non indicant, siue in terra, aut aqua, siue in quolibet alio corpore. Ratio verò optima est, quia ad finem per hoc opus intentum nullius rei substantialis mutatio necessaria est, ut per se notum videtur, quia sicut terra non apparebat propter situm aquæ vniuersam terram circumdantis; ita potuit apparere propter solam mutationem situs, vel aquæ, vel terræ, vel vtriusque, vnde tandem pars vltima conclusionis probata relinquatur. Quia terra, & aqua ita fuerunt à principio creata, ut aqua esset supra terram, & totam illam ex omni parte circumdaret, ac tegetet; nam hunc naturalem locorum ordinem illa elementa secundum proprias, & particulares inclinationes postulant, & ideo in principio ita creata sunt, quia nondum ad mistorum commoditatem disponebantur. Et hoc manifestè supponunt verba Scripturæ, quæ nunc tractamus; nam si necessarium fuit de nouo facere, ut terra appareret, profectò nunquam antea apparuerat, sed aquis tegebatur. Igitur necessaria fuit aliqua mutatio saltem localis, ut terra detegeretur, & appareret. Imò hoc opus tertij diei per solum motum localem fuisse perfectum, dixit D. Thom. dicta q. 69. art. 1. ad 1. Nos verò in assertione addimus aliquam alterationem fuisse huic mutationi locali contentam, quia vel mutatio ipsa loci per alterationem aliquam facta est, vel certè ex ipsa mutatione loci naturaliter est consecuta. Quid autem horum verius sit, & quomodo tota hæc mutatio facta fuerit, & quem integrum terminum habuerit, explicandum nobis superest, quod per alia breuia dubia clariùs, & distinctiùs præstabitur.

Probatur pars 2.

2. Dubium de congregatio aquarum.

Prior sententia.

Reiicitur tamen primò.

geretur, necessarium fuisset, aquam ascendisse supra terram per multa milliaria, seu per duplo maiorem profunditatem, quam priùs supra totam terram habuerit.

At hoc incredibile, & contra omnem experientiam videtur. Quod potest à nobis declarari ex quaestione illa philosophica, an terra sit altior, quam mare, vel è conuerso, quam aliqui hoc loco tractant, nobis autem eam Philosophis relinquere visum est. Solum ergo, quod ad præsens ipeccat, consideramus, rem ad minimum esse incertam, & vtranque partem graues habere patronos. Nam aquam esse altiorē terra, D. Thomas supra cum Basilio sensit, & sequuti sunt Burgenf. & Catherin. in Gen. Nihilominus contraria sententia communior est Philosophorum, & Astrologorum, & eam sequuti sunt in Gen. Aigid. Caiet. & Honcala, ac Perey. qui dicit esse rem clarā, & exploratam. Quam etiam multis experientiis comprobant nostri Conimbricenses, simul ex Patrib. allegando pro eadem sententia, Chrysostomum, Hieron. August. & Damascen. Ex hac ergo diffensione nos colligimus, saltem credibile non esse, aquam maris in tantam altitudinem hæc die ascendisse. Nam si eiusmodi locum tunc obtinisset, in eodem vsque hodie permansisset; quia præceptum illi postum est, quod non præteribit, Ierem. 5. cum aliis locis similibus. At verò si aqua maris in tanta altitudine terram superaret, profectò non esset res tam dubia, sed aliquo experimento certo per tot navigationes maris, per omnem latitudinem eius cognosci potuisset. Hoc autem non ita est, nam potius experientia videtur ostendere, superficiem maris vel esse inferiorem, vel certè non esse superiorem superficie terræ, ut in citatis auctoribus videre licet. Ergo verisimile non est, congregationem illam aquarum, per solam ascensionem in superiorem locum, factam esse. Accedit, quòd modus ille locandi aquam in tali situ esset nimis contrarius naturæ aquæ grauis, & fluidæ, & non erat necessarius ad conuenientem vniuersi dispositionem in ordine ad mistorum generationem, & animantium habitationem, ut per se videtur clarum, & ex sequentibus magis patebit. Imò fuisset modus ille parum accommodatus ad marium navigationem, & ad fluminum, seu fontium originem, vel terminum. Ergo non est, cur credamus, Deum illo modo congregasse aquas, cum hoc Scriptura non dicat. Atque hoc magis ex sequenti puncto patebit.

Secundus modus dicendi est, hanc congregationem aquarum factam esse per solam condensationem aquæ absque alio motu locali, præter illum, qui condensationem ipsam necessariò comitatur. Vnde hæc sententia cum præcedenti in hoc conuenit, quòd ex vi huius operis nulla mutatio localis vel alterationis in terra, vel partibus eius facta est, sed in aqua sola. Deinde in hoc etiam conuenit quòd totam aquam dicit mansisse terra superiorem, sicut antea erat; redacta tamen, v. g. ad dimidiam partem superficiæ terræ, & intra illam coarctatam. Differt tamen primò, quia non putat, ascendisse aquam vltra terminum, quem antea habebat, sed eandem profunditatem retinuisse, & sub eadem superficie concaua aëris, à superficie conuexa terræ aquè distant, permansisse. Secundò, ac principaliter differt, quia non putat, hanc congregationem esse factam per se primò per motum localem, sed per condensationem partium aquæ, ad quam sequuta est mutatio loci aquæ secundum partes. Existimant enim

6. Attingitur quaestio an terra sit elatior mari, vel è cõtra.

Vide Conimbricenses lib. 2. de calo q. 4. a. 2. Mol. dicto tractatu d. 11. Clauii ad c. 1. sphaere.

Reiicitur secundò.

7. 2. Sententia.

In quo conuenit cum prima.

In quo differt.

enim auctores huius sententiæ, ante hunc diem aquam, quæ totam terram tegebat, fuisse rariorem ad modum nebulae, & hoc die per condensationem fuisse ad locum duplo minorem redactam. Hanc opinionem refert D. Thomas supra, eamque secundo loco ponit, & probabilem iudicat, cum solum ei præferat præcedentem tanquam probabiliorē. Hunc tamen modum præcedenti præfert Augustinus lib. 1. Gen. ad lit. cap. 12. quauis non simpliciter approbet, & eodem modo loquitur Beda in Exaëmeron, & alij moderni non dissentiant.

8. Impugnatur tamen primò.

Confirm.

9. Impugnatur 2.

Mihi verò etiam hic modus non satisfacit. Primò, quia multum accedit ad opinionem eorum, qui aquam ex præiacenti materia fuisse substantialiter generatam existimant, quia nebulam illam duplo rariorem, quam sit aqua, facile credi potest, fuisse futuram substantialiter distinctam ab aqua, quia vix potest forma aque sub tanta raritate conferuari. Sed esto fuerit illa nebula eiusdem substantiæ cum aqua, profectò vel tanta raritas, quanta hunc diem præcessit, vel tanta densitas, quanta hoc tertio die facta est, fuisset aque præternaturalis, quia tam contraria, seu diuersæ qualitates, seu dispositiones non possunt esse conaturales eidem formæ. Et nulla erat ratio, cur Deus vel aquam in principio cum imperfecta forma, & præternaturali dispositione produceret, vel postea in præternaturali dispositione constituerit, & conseruet, cum ad communem vsuam aquæ, & ad commodum animantium, vel mistorum id necessarium non sit. Et augetur hæc difficultas, quia si hæc congregatio aquarum per solam condensationem aquæ facta fuisset, necessarium consequenter esset, totam illam distantiam loci, seu spatij, quam aqua deserbat, impleri aëre per illius rarefactionem. Quia neque illud spatium aliqua ex parte vacuum mansit, nec terra ascendit ad replendum illud, nec nouus aër ibi productus est; ergo per illam rarefactionem præexistentis aëris repleri necessarium fuit. Quod quidem in tam ingenti loco, & distantia sine magna, & præternaturali ac violenta aëris alteratione fieri non poterat. Ergo ille modus congregationis aquarum valde violentus est, ac propterea non est admittendus, cum nec narratione, nec auctoritate probetur.

Vltra hæc verò viget contra hunc dicendi modum difficultas contra præcedentem posita, quia licet iuxta hanc opinionem aqua non intumuerit supra terram in tanta altitudine, quanta iuxta præcedentem sententiam ponitur, nihilominus sequitur ex hac sententia, totam aquam mansisse altiorē terra saltem in illa altitudine, in qua creata fuit; hoc autem aquæ est contra experientiam, & habet reliqua incommoda, quæ in superiori sententia tacta sunt. Et præterea addi potest aliud vtrique sententiæ commune: nam sequitur, aquam perpetuo miraculo detineri, ne vniuersam terram occupet, & operiat, quia aqua in superiori loco cum sua densitate, & grauitate existens, & nullis terminis corporalibus, & ad resistendum sufficientibus inclusa naturaliter fluit supra terram. Ergo si tota moles aquæ nullis receptaculis inclusa supra terram mansit, violentè, & miraculosè detinetur, ne descendat, & terram obruat, consequens autem videtur esse incredibile, & contra suauem ordinem providentiæ diuinæ, quæ ita res creatas administrat, ut vnaquaque suum naturalem motum agere sinat, ut dixit Aug. lib. 7. de Ciuit. cap. 30.

At verò Burgenf. responder, ita Deum sepa-

rasse aquam à terra, ut per se suum globum efficeret, nouumque centrum distinctum à cætro terræ habere inciperet, quem globum aquæ manifestè dicit supra terram, nõ omnino, sed maxima ex parte intrinsecè interfecando terram; & ad rationem responder, Deum mutasse naturam aquæ, ut non inclinetur in centrum terræ, sicut antea; sed in prorum centrum, quod nunc ex diuina ordinatione habet. Sed hoc meritiò tanquam commentitium Pereira reiicit, quia non potuit intrinsecè propensio aquæ mutari, nisi natura eius in aliam speciem transmutata. Propter quod moderni quidam dixerunt, naturale esse aquæ circulariter conglobari, & proprium centrum constitueret, ut in guttis pluuia, vel roris experientia ostendit, & hoc modo dicunt fuisse naturalem illam aquarum conglobationem.

Eiusse Burgenf. præcluditur à Pereira.

Aliorum eiusse.

At hoc etiam incredibilius est. Nam in primis est contra experientiam, quia videmus, aquas fluere ad centrum terræ, quantum eis permittitur, ut in fluminibus, fontibus, &c. Quod non facerent, sed in se conglobarentur, & ascenderent, globum suum augendo, si hoc eis esset naturale. In stagnis etiam conspicimus, non conglobari, sed figuram loci accipere, quia fluere non sinuntur. Item alias etiam à principio aqua suam sequens inclinationem non circumdaret terram, sed suum globum efficeret; hoc autem planè falsum est, aliàs opus huius diei non fuisset necessarium. Denique ex illa experientia guttarum nullum argumentum sumitur; sufficientisque signum est illam non contingere in magna quantitate aquæ, sed in minutioribus quibusdam guttulis: ergo non rectè applicatur ad immensitatem aquarum maris; id ergo prouenit in guttis vel ab extrinsecò, quia ex aliquo motu locali, vel densationis illa figura resultat: vel quia non possunt moueri, nisi diuidantur, vel dissipentur, & ita facile corrumpantur, & ideo ex appetitu ad suam conseruationem partes vniuntur potius, quam extendantur, seu fluant, quæ ratio in magna aquæ copia cessat, quia & grauitas multo maior est, & sine diuisione, aut corruptione naturalis motus descensionis fieri potest. Non potuit ergo modus ille congregationis aquarum sine magno miraculo fieri, ac perpetuò conseruari.

11. Refutatur multipliciter.

Nihilominus alij dictam sententiam defendentes hoc facile concedunt, & inde argumentum hoc contra nos inflectunt, quia Scriptura diuina quasi miraculo omnipotentis Dei, & efficacitati imperij eius tribuit opus hoc, & hanc obedientiam aquæ, ut contra inclinationem propriæ naturæ intra terminos sibi præscriptos sine alio corpore eam impediēte, aut circumdante se contineat; ergo signum est, fuisse congregatam supra terram altero ex duobus modis prædictis. Consequentia clara est, & antecedens luculenter describitur Iob 38. vbi Dominus de mari ait, Circumdedi illud terminis meis, & posui veltē, & ostia. Et ut declaret, illa nihil aliud præter præceptū suum fuisse, subdit, & dixi, vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumētes fluctus tuos. Et simile est illud Prou. 8. Et legem ponebat aquis ne transirent fines suos. Et de eodem termino aquarum loquitur Dauid Psalm. 103. dicens, Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Priùs enim dixerat, Super montes stabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, &c. Et sic etiam dixit Psalm. 32. Verbo Domini cali firmati sunt. Et infra, Congregans sicut vitæ aquas maris, utique virtute verbi sui, sicut Psalm. 77. dicitur, de tran-

12. Repletur adhuc pro sententia.

tu populi Israel per mare rubrum, statuit aquas quasi in vitro. Et sic etiam dicitur Ecclesiast. 39. In verbo eius stetit aqua sicut congeries, &c. Ac denique Ierem. 5. Posui arenam terminum mari, praeceptum sempiternum, quod non praeceperit, &c. Ergo tri- buendum est hoc opus efficacitati verbi Dei, & non aliis extrinsecis impedimentis. Neque pro- preterea tale opus dicendum erit simpliciter vio- lentum, aut contra suauem Dei prouiden- tiam, quia est ad bonum vniuersi ordinatum, ac proinde secundum inclinationem naturae vni- uersalis, sicut est ascensus aquae ad replendum vacuum.

13. Nihilominus respondemus, quamuis potuerit Deus illo modo perpetuo continere aquas solo verbo suo, non fuisse consentaneum communi ordini prouidentiae Dei, sine vilo naturali medio per solam suam potentiam id perpetuo conser- uare, quia Deus vtitur causis secundis in ordina- rijs effectibus vniuersi, quando commodè potest: poterat autem alio modo magis naturali aquam intra definitum locum includere, & definire, vt videbimus; ergo non oportet fingere illud perpetuum miraculum; tale enim reputandum est, cum ad conuenientem ordinem vniuersi non sit neces- sarium. Melius enim erit vniuersum dispositum etiam in ordine ad finem conseruandi, & proce- randa mista, licet, aqua non sit altior terra, sed potius sit intra certos terrae limites ita conclusa, vt nec ascendere possit, nec fluere. Nec ex citatis lo- cis Scripturae tale miraculum colligitur, sed in hoc mirabilis potentia, & sapientia Dei praedi- catur, quod certa lege, & efficaci potentia ita in vnum locum aquas congregauerit, vt amplius exire ad operendam terram nequeant, vel virtute sua naturali, vel impetu, & motione aliorum cor- porum.

14. Quod vt melius intelligatur, aduertere oportet, duobus modis posse aquam maris moueri ad operendam terram, scilicet, vel naturali im- petu grauitatis suae, vel extrinseco impulsu a- strorum, aut ventorum. Aqua igitur maris ita fluit ad Deo in aliquo loco terrae conclusa, vt ibi posita naturaliter quiescat, nec moueri supra ter- ram, vel per terram possit; quia aqua in quocun- que loco terrae posita, naturaliter non ascendit, etiam si aliunde superiorem terram habeat, neque fluit, nisi declinior locus alia ex parte illi peruius sit, vt in aqua putei, vel stagni videre licet. Sic ergo facile potuit Deus aquam maris intra concava loca terrae includere. Et totam in circuitu mon- tibus, & quasi altiori muro terrae circumdare; sic ergo locata quiescit ab intrinseco, quia de se ad inferiora loca tendit, & per latera fluere non si- nitur. Et hac ratione optimè dicere potuit Deus, conclusi ostiis mare & circumdedit illud terminis meis, & posui veltem, & ostia. Item dici possunt aquae maris congregatae quasi in vitro. At verò quoad alterum mo- dum motionis aquarum maris ab extrinseco ita Deus disposuit vniuersales causas mundi, vt ab eis posset sapiens aqua maris per ventos, & influ- entias calorum vehementer commoueri; hoc enim & experientia ostendit, & ad alios effectus vniuersi fuit necessarium. Veruntamen omnes cau- sae motrices aquarum ita sunt per diuinam, & sapientissimam Dei voluntatem dispositae, & mo- deratae, vt nunquam possent aquae ab huiusmodi causis tam vehementer, & constanter moueri, vt terminos ad Deo praefixos pertransirent. Et huius- modi Dei prouidentia rectè intelligitur nomine legis, quam Deus posuit aquis, ne transirent fines suos, dicens, F. P. se hinc venies, & non procedas am-

14. Notatio pro explicandis locis ex Scripturae proximè al- latis.

plius. Nam huiusmodi dispositio diuinæ prouiden- tiaae solet in Scripturae praeceptum appellari, seu lex, quia per illam causam vniuersi intra defini- tum ordinem detinentur, seu cohercentur. Et hoc ipsum declaratur Ierem. 5. illis verbis, qui posui a- renam terminum mari, praeceptum aeternum, quod non praeceperit, & commouebuntur, & non poterunt, & in- tumescunt sicutus eius, & non transibunt illud. Ac denique hac ratione dicit Manasses in oratione sua, Deum ligasse mare verbo praecepti sui. Atque ita prae- ceptum hoc & efficacissimè, & sine nouo miraculo impletur, quia dispositio causarum vniuersi im- mutabilis est, neque aliud possunt efficere, nisi quod ipse praescripsit.

15. Est ergo tertia, & vera sententia, quae affirmat hanc congregationem aquarum principaliter factam esse per motum localem aquae maris per natura- lem impetum, quem habet ad descendendum de- orsum, quando viam inuenit expeditam. Sequitur enim hic modus quasi à sufficienti partium enumeratione. Quia aqua non fuit congregata in vnum locum ascendendo, neque etiam perma- nendo, & quasi se comprimendo in eodem situ ac loco, seu in parte eius, vt probatum est. Ergo neces- sarium fuit, vt se colligeret, seu congregaret in nouum locum descendendo. Hic autem locus aptus ad recipiendas aquas non erat factus in vis- ceribus terrae ante hunc diem, quamuis opposi- tum senserit Hugo de S. Victore lib. 1. de firmitate. p. 1. c. 21. vbi hunc locum credit esse abyssum ma- gnatum, quae ab ipso mundi exordio, inquit, in terra cor- pore tanta capacitatis facta fuisse putatur. Sed longè probabilius est, totum elementum terrae in prin- cipio fuisse solidum, & ex omni parte continuum, & in vltima superficie fuisse vndique aequale, ac sphaericam, tum quia naturalis dispositio terrae huiusmodi compositionem natura sua postulat, elementa autem, vt saepe diximus, in principio secundum naturalem constitutionem suam con- dita sunt. Tum etiam quia illa concavitas, aut esset vacua duobus primis diebus, quod credibile non est, vel esset plena aëre, quod violentum est. Tum denique quia nullum habet fundamentum in Scriptura quae nomine abyssi non significat terrae concavitate, sed aquae profunditatem, vt dixi. Quapropter necessarium fuit, ante motio- nem aquae ordine saltem natura praecessisse mu- tationem in inferioribus partibus terrae. Nam Deus in visceribus terrae magnam concavitate, & sinum in ea aperuit, in quam statim aquae sese demiserunt, & ita fuerunt in vnum locum con- gregatae. Ita sentit August. 1. de Gen. ad liter. c. 12. & optimè Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 9. & 10. & Beda in Exameron, & refert, ac probabile reputat D. Thomas supra, & ceteri ferè omnes magis ap- probant. Et sanè merito, quia (praeter omnia dicta) est facilis, & expeditus modus, & ferè omni carens difficultate. Itè est valde consentaneus ex- perientiae, & consequenter etiam Philosophiae, nam etiam Aristot. 1. & 2. libro Meteororum dixit, ex terra, & aqua quasi vnum mundi medium co- alescere, dum aqua in ipsis concavitatibus terrae continetur.

15. Sententia tenenda.

Excluditur modus dicti Hugonis pro hac 3. sententia.

Verior di- centi modus assertus ex August. Beda & aliis, ac probatur.

16. Montes ac adeo caui- tates terra ad opus ter- tiae diei spectare o- scendantur.

Præterea ex hoc modo congregationis aqua- rum alia mundi commoditas orta est, nam Deus preparatum locum terrae ad congregandas aquas aliud beneficium vniuerso contulit, montes, & colles in partibus terrae eleuando, & vniuersum terrae habitabilis situm mira varietate disponendo prout viuentibus, & aliis multis vile, ac commo- dum futurum erat. Nam hæc terra dispositio sine vilo dubio in mundi initio facta fuit, quia ante dilu-

diluuum montes, & inaequalitates in terra fu- erunt, nam Gen. 7. dicitur, quod aqua praualuerunt nimis super terram, operisque sunt omnes montes exaltati sub vniuerso caelo. Vbi & plures fuisse, & quodam- modo altiores alios, significatur per verba illa montes ex- celsi, indicatur enim etiam inferiores montes, seu colles fuisse. Ideoque, vt bene notat Peyer. non rectè dixerunt, qui ante diluuium terram aequabi- lem, & vniiformem esse putarunt, calque inae- qualitates, quas in ea videmus, occasione aqua- rum diluuii factas esse. Est enim hoc improbabi- le, tum quia multum repugnat allegato testimo- nio Scripturae; tum etiam quia in alijs locis signi- ficat Scriptura, montes inter primordia mundi factos esse, Prou. 8. & Psalm. 75. Tum praeterea, quia hæc varietas in figura, & situ partium terrae vt altitudo montium, profunditas vallium, & camporum planities, ac similia non sunt per acci- dens in vniuerso, sed per se fuerunt intenta ab au- ctore naturae tanquam necessaria ad vitam, & commoditatem hominum, & aliorum anima- lium, & ad varios terrae fructus, vt eleganter dic- tus auctor declarat, cum Ruffert. lib. 1. in Gen. c. 3. Ergo non est verisimile illa omnia, & tempore di- luuii, & solum per occasionem, & in partem aqua- rum eius facta fuisse. Tu denique quia solus fluxus & refluxus aquarum diluuii non poterat esse suffi-iciens ad tot ingentes montes efficiendos. Praeter- tim cum Gen. 8. dicatur, quod cessatis aquis die- bus post aliquos menses apparuerunt cacumina mon- tum, & quod requisit arcem super montes Armenias, qui certe fieri non potuerunt solo aquarum im- petu, quando sub aquis latuerunt. Ergo iam e- rant, quando aquae diluuii inundabant, quanquam occasione illarum mutatio aliqua in his terrae- partibus fieri potuerit. Veruntamen illa secunda- ria, & accidentaria est, & nimis parua respectu totius constitutionis, & magnitudinis terrae, id- eoque sepius aliqua ex parte discursu temporum facta est: nihilominus tamen hæc constitutio terrae cum hac varietate montium, vallium, &c. opus proprium fuit auctoris naturae, & idcirco sine dubio inter opera creationis, distinctionis, & or- natus per se, & ex intentione auctoris naturae factum est.

17. Insulae quo- que ad idè opus spe- ctant.

Hoc ergo opus rectè hoc tertio die factum in- telligitur, & sub congregatione aquarum esse cõ- prehensum: cum enim ad conuenientem disposi- tionem vniuersi valde pertinere, & magnum fu- erit opus omnipotentiae Dei, & neque in primo instanti, nec post diuturna tempora fuerit factam, non est verisimile, non esse comprehensum in o- peribus sex dierum, aut alteri melius, quam huic- tertio posse attribui. Ergo merito coniectamus, simul cum preparatione loci subterranei ad reci- piendas aquas, factum esse hoc opus distinguen- di montes, & valles, & alia similia loca in su- perficie terrae. Cuius etiam optimum signum ex- insulis maris sumitur, quia insulae non sunt nisi quaedam terrae partes vndique altiores aquis, à quibus ex omni parte circumdantur, quod certè fieri non potuit per aquas diluuii: tum quia veri- similis est ante diluuium fuisse insulas; tum et- iam, quia intelligi non potest, quomodo propter aquas, aut per aquas diluuii pars terrae, quae prius erat sub aquis maris, postea eminentior facta fu- erit, & quasi caput ex aquis eduxerit. Ergo non per accidens ex imperu aquarum facta sunt, sed ex libera Dei voluntate, & prouidentia, qui in locis illis voluit quasi in circulum cauare terram promontorijs illis in medio relictis. Est ergo hoc opus & per se ex intentione diuina, & simul cum

A terra concavitate ad receptionem aquarum factum. Hæc enim duo non repugnantiam ha- bent, cum sit fouea extrahendo terram, respectu foueae accidentarium sit, quod in terra promontorium aliquid fiat: nihilominus respectu artificis ope- rantis potest vtrunque per se in eandem esse: imò ad sapientiam, & prudentiam artificis pertinet, vno labore, vt sic dicam, duo simul opera totius ar- tificiaro viliâ simul facere, ac intendere. Hoc igitur (vt modo nostro loquamur, & rem explicemus) in hoc opere obseruauit omnipotens, ac sapientissimus artifex Deus. In quo sensu a prissi- me intelligi potest illud Psalmi 103. Abyssus sicut vestimentum amictus eius (id est, terra) quae in principio circumdabatur aquis. Et ideo subdit, super montes stabunt (id est, stabant) aquae. Non quia tunc montes iam essent, vt iuxta opi- nionem Hugonis cogitare quis possit, quod iam impugnatum est, sed quia supra loca, quae nunc montes transcendunt, tunc stabant aquae. Sta- tim verò de congregatione aquarum subditur, Ab increpatione tua fugient, à voce tronitru sui (id est, imperij tui) formidabunt. Quia iubente Deo, ad caernas terrae decurrerunt. Et tunc subditur, Ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundasti eis.

Solum potest quis interrogare quomodo cum vniuersa terra esset aquis cooperta, potuerint in ipsa concavitate fieri ex vna parte, & ex alia cre- scere, & augeri altitudines terrae, & eminere supra aquam, cum adhuc esset aquis cooperta. Sed fa- cile responderetur, nihil esse operosum, aut diffi- cile omnipotentiae Dei, cuius efficacia subito seu velocissimo motu simul, & in eodem tempore fiebat, vt in vna parte terra concavitas fieret, & aquis ex ea parte repleteretur, & aliunde aliam de aquarum minueretur, ibique assurgeret terra; in principio quidem sub aquis, donec hinc abren- dentibus aquis, & illinc crescentibus terra pro- montorijs arida per cacumina montium apparere inciperet. Et ita paulatim consummatis locis, & concavitatibus sufficientibus ad recipiendam to- tam aquarum multitudinem omnes aliae partes terrae in ea dispositione apparuerunt, quam Deus iuxta consilium sapientiae suae illi tribuere voluit, vt ad conuenientem statum vniuersi magis ex- peditè iudicaret. Atque ita quoad hæc omnia factum est hoc opus per solum motum localem, tum aquarum, tum etiam terrae.

19. Non solum localiter, sed etiam per altera- tionem motus sunt aquae in 3. die: & in primis densatione. Vide Peyer- ram in Ge- nese, & Commbri- censes lib. 3. de calo q. 3. art. 2.

Verisimile autem est in vtroque elemento fa- ctum esse aliquam non paruum alterationem. Et in primis in aqua credi potest factam esse ali- quam condensationem, non quidem propter loci angustias, quia neque in terra deerat capacitas, vt intra eam fierent concavitates amplissime, quae vniuersam aquam sine vlla eius condensatione in se possent recipere, quia profunditas terrae multo maior est, quam fuerit aqua, vt Mathematici ostendunt; neque etiam deerat potentia Deo ad faciendum amplissimum aquarum locum, quan- tum vellent, vt per se notum est. Si ergo in aquis facta est aliqua condensatio, propter mista & cõ- moditates hominum facta est. Nimirum, vt essent apte dispositae ad productionem, & conseruatio- nem piscium; vel fortasse etiam ad generationem fluminum, & fontium, vel etiam nubium, & ven- torum, vtiq; melius recipiendo influentiam ce- lorum, & ministrando materiam ad hos effectus necessariam. Denique etiam ad maris navigatio- nem potuit esse illa dispositio aquae conueniens, & necessaria, quia quo aqua est crassior, eo est grauior, & consequenter aptior ad nauium pona- dendam.

dera sustinenda. Hæc autem utilitas etiam inten-

20. Deinde sal- sedine non ut Philo possit, sed modo alio.

ta, & inspecta fuit ab auctore naturæ, tum ad ma- iorem hominum societatem, & communicatio- nem; tum etiam ad rerum necessarium transue- ctionem, & reciprocam participationem, vt bene profequitur Theodoret. serm. 2. de Prouid.

21. Quando & unde indita mari salje- do.

Adit etiam Philo lib. de Opif. mundi, separa- tas esse ab aqua partes salvas à dulcibus, & prio- res in locum maris confluisse: posteriores ve- rò intra terram fuisse relictas; tum ad conglu- tinationem partium terræ, ne in puluerem re- digeretur: tum ad ipsius terræ fecunditatem. sed frustra fingitur illa distinctio partium in pu- ro aquæ elemento, quale ante hunc tertium diem fuit. Neque vlla causa falsedinis in aqua tunc in- ueniri potuit, quia nec ab intrinseco illam habe- bat, alioqui & in omnibus partibus illam ha- buisset, & nunc etiam omnis aqua illam haberet: nec ab extrinseco, quia non ex influentia Solis, præcellerat: nec denique, vel paulatim a ctione Dei, quia cum hæc proprietates non debeatur aquæ secundum propriam, & particularem naturam, & ideo præternaturalis dici possit, non fuit concre- ata ipsi aquæ, neque illi data, donec in ordine ad mistorum utilitatem cœpit disponi. Quocirca non cœpit aqua maris esse salva, donec in vnum locum congregata est, & tunc non per separatio- nem partium dulcium, sed per nouam alteratio- nem, quæ tunc in aqua facta est.

22. Hinc consequenter in elemento terræ aliqua

alteratio necessaria fuit. Primò quidem, quia ex- halationes terrestres non poterunt ascendere, & commiseri aquis sine magna terræ alteratione. Diximus autem huiusmodi exhalationes neces- sarias fuisse ad salientias aquas; ergo per alteratio- nem terræ eleuatae sunt. Secundò verisimile est, concauitates illas terræ, quæ ad congregandas a- quas præparatae sunt, simul fuisse vndique dis- positas, vt essent loca apta ad habitacionem, & conseruationem piscium, qui paulo post ex aquis erant in eodem loco generandi; quod etiam sine aliqua alteratione in elemento terræ fieri non po- terat. Denique eo ipso, quòd illa duo elementa, aquæ, & terræ à propriis locis immutata sunt aliqua ex parte, & aqua etiam densior, & grauior facta est; consequenter inter illa necessitate natu- rali alteratio aliqua consequuta est, quæ quidem in eodem die saltè inter partes viciniores aquæ, & terræ incipere potuit. An verò in hoc eodem die aliquæ partes terræ in lapides, saxa, rupes, are- nam, & similia commutatae sint, vel paulatim a ctione Solis, & aliis influentiis cælorum, inter- uenientibus aliis mutationibus, & mistionibus e- lementorum facta fuerint, incertum est, & ad explicationem huius operis tertij diei non mul- tum refert, infra verò aliquid circa hoc adde- mus.

Terram quoque in eodem die, aliquam alteranti onè subisse probatur tripliciter.

Quid dege- neratione lapidum.

Atque ex his, quæ de loco, & congregatione aquarum diximus, facillè possunt expediri alia dubia quæ hic consequenter excitari solent. Est ergo 3. dubium à qua efficiente causa hæc con- gregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Eugubini in Comosopia illam congregationem, & separationem aquarum non esse factam immedi- atè à Deo, & per potentiam eius, sed per actio- nem Solis attenuantis aquam, & excitantis ter- ram potentissima, & calidissima virtute, qua tunc vigeat. Quòd si obiiciatur, quia hoc modo non potuisset cōgregatio aquarum tam breui tempo- re consummari. Respondet, illud non esse incon- ueniens, quia licet in illo die fuerit congregatio aquarum inchoata, non oportuit eodem die con- summari. Vnde etiam concedit, non totam ter- ram eodem die, sed successu temporis apparuisse. Sed hæc sententia multa falsa continet. Primum, ac præcipuum est hoc vltimum, nam repugnat Scripturæ dicenti, statim ac Deus dixit, Congre- gentur aqua in locum vnum, ita factum esse, & ter- ram apparuisse in eodem die, quòd certè non di- ctum est de particula terræ, sed de terra, quæ ha- bitanda erat, & herbis, & arboribus ornanda. Se- cundò mera fictio est, quòd actione Solis potue- rit illa congregatio aquarum fieri, non solum pro- pter rationem factam, scilicet, quòd illo mo- do, nec per diuturnam annorum multitudinem potuisset illa congregatio aquarum fieri; sed et- iam quia illa congregatio aquarum non est facta per attenuationem, aut eleuationem aquæ, sed per motum localem, quem sol efficere non poterat.

23. Dubium à quo facta sit congregatio aquarum. Eugubini responsio.

Reiicitur dupliciter.

Distinguenda ergo sunt duo quæ circa aquam, & terram in hoc opere facta esse diximus. Pri- mum fuit quasi effodere terram, & concaua loca in ea facere; & hæc pars illius operis sine dubio facta fuit brachio diuinæ omnipotentia. Manife- stum est enim, nulla actione cælorum, aut ven- torum fieri potuisse. Non dubito tamen quin mi- nisterio Angelorum fieri potuerit, quia natura- lem potestatem habent mouendi localiter corpora; actio autem illa, vt diximus, per solam moti- onem localem facta est, si per se, ac præcisè spe- ctetur, vt ad congregationem aquarum ordinaba- tur.

24. Concauita- tū terra ad congregandas aquas præ- cipuus au- thor Dens.

tur. An verò Deus in illo opere ministerio An- gelorum vsus fuerit, mihi incertum est, quia nec Scriptura aliquid insinuat, neque apud graues auctores aliqui in hoc dictum inuenio. Si cui tamen placuerit id affirmare, nihil erit incommo- modi, tum quia in formatione corporis humani aliquod ministerium Angelos exhibuisse, multi sentiunt, vt infra videbimus, cum tamen opus il- lud & nobilius fuerit, & ad opera sex dierum pertinuerit; tum etiam, quia simile argumentum sumi potest ex moribus cælorum, qui in eisdem diebus ministerio Angelorum facti sunt; tum præterea, quia ex tunc potuit Deus vti opera An- gelorum ad distinctionem, vel ornatum corpo- rum vniuersi quoad ea, quæ per naturalem vir- tutem angelicam fieri poterant. Talis autem erat, vt dixi, terræ mutatio, quia licet esset magnæ quantitatis, & ponderis, & velocissimo, & quasi subitaneo motu in loca excelsa, & per medium aquis plenum transferenda esset, hoc totum noi videtur naturalem vim motuum omnium An- gelorum superare. Ergo non est incredibile factam esse Angelorum ministerio. Nihilominus tamen semper verum erit, fuisse peculiare opus omnipotentia Dei, & ab ipso principaliter vt à primo auctore naturæ factum esse, quia Angelis non est concessum immutare corpora simplicia, quæ sunt primariæ partes vniuersi pro suo arbi- trio, sed solum quantum per diuinam volunta- tem, & prouidentiam illis conceditur. Et ideo neque tunc potuissent tantam mutationem in elemento terræ facere, nisi illis peculiariter ius- sum fuisset. Vnde si per illos facta est illa muta- tio, illo modo, & ex illis locis, & in ea quantitate, & ad ea loca terra transposita est, quæ per diui- nam iussionem designata sunt: propter quod Deus semper fuit principalis illius operis auctor, præter concursum generalem, quem etiam dare oportuit. Addo denique, tam arduum, & difficile fuisse illud opus, vt non sit incredibile, superasse naturalem virtutem motuum cuiuscumque An- geli, etiam maximi. Fortasse enim difficilior fuit sic transmutare terram, quàm mouere cælum, quia cælum in suo motu nihil resistit: terra au- tem multum resistebat, præsertim si circumstan- tia ponderentur; quæ paulo antea indicauimus. Virtus autem motiua Angeli, etiam si magna sit, finita est; vnde fieri potest, vt per resistentiam mobilis superetur. Et hac ratione fortasse solus Deus sua infinita virtute illud opus perfecit, quia si virtus Angeli erat naturaliter insufficientis, ne- que illam supernaturaliter confortare, aut cleua- re, vel alia simili ratione ea vti oportebat.

Et fortasse solus id præ- stetit.

25. Ipsa verò aquarum confluencia localis ad concauitates, non à vento causata est, vt Eugub. fugit.

Sed vel ab Angelis, vel re: tibus à generitate aquarum, vel

num autem omnium natia proprietates aquæ, & naturalis propensio ibi operata est. Nam licet aqua supra terram naturaliter quiescat, si tamen inferius terra subtrahatur, naturaliter etiam de- scendit, vbicumque foramen, aut viam procliuio- rem inueniat, quod non Philosophia solum, sed etiam experientia satis monstrat. Ita ergo in illa congregatione aquarum factam est, nam per ef- fositionem terræ subtrahatur vicinis aquis su- stentaculum, & ideo naturaliter ad inferiora loca delabi cœperunt: & crescente hiatus terræ aqua procliuus defluebant, donec omnium congrega- tio facta est. Quòd si fortasse, vt illa congregatio citius consummaretur, necessarius erat velocior motus, quàm per solam aquæ grauitatem natura- lem fieri posset, ad hanc velocitatem deseruire potuit vis diuinitus impressa, illa tamen natura- lis non esset, sed pro eo tempore addita, & natu- ræ non repugnans. Considerari verò etiam po- test, cum terra velocissimè subtraheretur, conse- quenter fuisse etiam necessarium velocissimum motum aquæ ad replendum vacuum, & ex hac parte totam illam velocitatem fuisse aliquo mo- do naturalem & ab intrinseco, quannis fortasse etiam hoc titulo sine peculiari adiutorio, seu im- pulsu auctoris naturæ fieri non potuerit.

Ab inclina- tione repli- di vacuum, addito for- tasse pec- culari Dei adiutorio.

Eidem operi addi solet terræ exsiccatio, quæ illius verbis indicatur, & appareat arida. Quòd notauit Ambros. lib. 3. Exaëmer. cap. 4. di- cens, non terram, quia potest esse luto permixta, & aquis madida, sed aridam, dictam esse vt siccam, & aptam culturis fuisse notetur. Cum autem sub aquis humida, & lutulenta, seu limosa fuisse videatur, quartum dubium est per quam causam tam breui exsiccati potuerit. Eugubinus supra id tribuit Soli. Sed hoc impugnat Ambros. loco citato, quia nondum sol creatus erat. Sed in eo Eugubino fauere potest, quod supponere vide- tur, si sol creatus fuisset, ad exsiccandam ter- ram sufficere potuisse. Nos autem credimus, so- lem iam tunc fuisse creatū, & nihilominus veri- similius opinamur, non potuisse tam breui tem- pore totam terram exsiccare. Primum quidem, quia terra non solum apparuit, & exsiccata est in hoc nostro hemisphærio (vt putarunt anti- qui, & credibile putat Augustinus lib. 16. de Ci- uil. c. 9.) sed etiam in toto mundo habitabili, cuius pars est etiam aliud hemisphærium, vt experientia docuit. At verò non potuit sol v- trūque hemisphærium exsiccare tam breui tem- pore, quia priusquam integrum cursum vnus diei per vtrumque hemisphærium absolueret, tota terra apparuit arida. Quia simul ac congregatio aquarum consummata est, terra exsiccata est: congregatio autem aquarum in quadam parte huius diei absoluta est; nam in altera terra germinauit, vt dicemus; ergo nõ potuit illa exsic- catio terræ per actionem Solis vbique fieri. Imò neque in isto hemisphærio potuit sol in tam breui tempore omnino terram exsiccare; si verum est, quòd supponitur, terram fuisse relictam profunde madefactam, & oblimatam: nam ex- perimento constat, non posse solem tam breui tempore terram nimis lutulentam exsiccare. Quòd autem Eugub. ait, solem fuisse tunc ardentiorum, & ad vrendum, & exsiccandum maiori virtute prædignum, fictitium est, nam sol in eorum tri- bilis est, & contrarium non habet, & ideo sem- per idem tam in substantia, quàm in proprietati- bus, & virtute agendi perseverauit.

26. 4. Dub. de alteratione alia terra, nempe secctione, à quo sit facta.

Eugubinus illam secctionem tribuit Soli, sed refellit.

Alij verò addunt, misisse Deum ventum ven- tem super terram ad exsiccandam illam, quòd putant

27. Alij tribuunt vento ven-

ut quæ etiam impugnantur.

pütant in illis verbis indicatum, Spiritum Domini ferebatur super aquas, & adducunt exemplum de tempore diluuij, Gen. 8. & de exsiccatione maris rubri, Exodi 14. Sed in superiori lib. reieciimus huiusmodi sensum illorum verborum, Spiritum Domini ferebatur super aquas, quia nec spiritus ille fuit ventus, & quauis esset, non mouebatur super terram ad exsiccandam illam, sed super aquas ad fouendas illas, nec ferebatur hoc tertio die, sed ante omnem diem. Nec exemplum de diluuiio est accommodatum, tum quia etiam ventus non videtur tunc excitatus ad exsiccandam terram, sed ad nubes dissipandas, quantum ex illis verbis colligi potest. Adducit Deus spiritum super terram, & imminuit sunt aqua. Tum etiam quia licet Deus spiritum illum flasset ad exsiccandam terram, non vno, sed multis diebus potuit terram exsiccare, vt ex dicto loco Gen. constat. Exsiccatio etiam maris rubri non est cum effectu exsiccandi vniuersam terram comparabilis, quia locus maris rubri breuis erat, & facilis, quantum ad commoditatem transitus sufficeret, exsiccari poterat. Denique in præsentis loco nulla fit mentio venti, aut spiritus, quo Deus ad exsiccandam terram vsus fuerit, & ideo sine fundamento asserendum non est. Præsertim cum vix sit credibile, potuisse id tam breui tempore per ventum fieri sine maiori miraculo.

28. Vtior causa fieri non potest.

Et ideo multo facilius dicitur, Deum sua potentia exsiccasse terram, quod non tantum agendo, sed etiam impedimenta subrahendo, & qualitates contrarias non conseruando, id facere potuit. Hoc enim satis erat, vt terra ipsa ad propriam, & natiuam siccitatem se reduceret. Imò hinc aliqui coniectant, non fuisse tunc terram sub aquis nimis lutulentam, & madefactam, quia tunc erat vtrunq; elementum in sua puritate, & integritate: est autem probabilis Philosophorum sententia inter elementa sic constituta in suis locis naturalibus non esse mutua alterationem, vel permixtionem in confinijs eorum. Quia alias non possent in suis naturalibus locis conseruari, sed potius progressu temporis vnum aliud corrumperet. Sic ergo existimo fieri potuisse, vt licet terra esset sub aquis, nulla pars aquæ descenderet, & penetraret terram, quia & terra erat sufficienter obdurata, & compacta, & aqua non grauitabat, sed quieta permanebat. Et simili ratione poterat illa elementa ita esse disposita secundum proportionem aqualitatis, vt inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quod si ita est, facillimè fieri potuit, vt statim, aut breuissimo tempore terra exsiccaretur, etiam sine extrinseco agente per solam aquæ subtrahitionem, & per reductionem ab intrinseco, si ea indigebat, id est, si naturalis eius dispositio aliqua ex parte immutata fuerat, nam, vt dixi, hoc etiam incertum est. Et ad hoc etiam ponderantur verba illa, congregentur aqua, & appareat arida, nam in illis significatur, non prius apparuisse terram, & postea fuisse aridam factam, sed statim aridam, & siccam apparuisse: nunc verò non examinando illam philosophicam doctrinam, valde probabile credimus, saltem diuina efficacitate factum esse, vt terra statim sicca, & in sua naturali dispositione apparuerit. Ita enim verba Scripturæ sonant, & nullum hoc est inconueniens; imò perfectioni diuini operis valde consentaneum est.

29. Corollariè ex dictis aquas omnes

quæ apparet, fuisse separatam. Nam Scriptura indefinire dicit, congregentur aqua, in quo modo loquendi omnes aquas includit, & nullam excipere permittit. Præsertim cum addat, quæ sub celo sunt, nam omnes aquæ existentes in terra, vel proxime supra terram, sub-cælo sunt. Ergo omnes illæ in loco maris sunt congregatae. Et ideo non rectè aliqui, vt supra referebam, inter aquas dulces, & salvas distinguunt, dicentes, solum aquas salvas congregatas esse in locum pectus, relictis aquis dulcibus in alijs terræ locis. Nam hæc distinctio in ptimis repugnat verbis Scripturæ, vt ponderauimus. Et deinde non potest accommodari, nam omnes aquæ ante hanc congregationem dulces erant, id est, sine sapore, vt naturalis dispositio aquæ postulat; ergo potius aquæ dulces congregatae fuerunt; postea verò distinctio illa fieri potuit, non omnes partes aquæ saliendo, quod an ita factum sit non satis constat, quomodo autem fieri potuerit statim dicam, nunc solum assero, nullam aquam intra terram quasi illi admixtam relictam fuisse. Excipit tamen Pëterius humoræ aqueum, nam illum censet non fuisse à terra separatam, quia illo veluti glutinè compacta terra consistit, & sine illo in minutissimum puluerem dissolueretur. Hoc tamen, vt verum fatear, non satis intelligo; nam si humor ille aqueus est aliqua substantia corporea, tunc in hoc orbe terræ nulla erat præter elementum aquæ & terræ. Ergo ille humor esset vera aqua, atque ita non omnis aqua fuisset à terra seiuncta. Si verò ille humor non est substantia, erit aliqua humiditas, quæ est dispositio contraria naturali conditioni terræ, vt simplex elementum est. Quapropter non credo indigere elementum terræ extrinseco humore aqueo, vt in se compactum, & in suis partibus integrum, & continuum subsistat. Nullam enim rationem huius necessitatis inuenio, nec video, cur substantia terræ pura non possit ita consistere, sicut cætera elementa pura, & integra conseruantur.

et sique dulces fuisse congregatas in vnum locum.

Exceptio Pëterij non admittitur.

Simplex elementum terra potest esse compactum absque humore aqueo.

30.

Subditur autem cetera præcedens corollarium militum.

Hic tamen oritur ex dictis vltimum dubium, quo sensu dictum fuerit, aquas fuisse congregatas in vnum locum, cum videamus nunc in plura loca, imò & in plura maria esse diuisas, nimirum, Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum, Persicum, Caspium; præter quæ sunt etiam multa flumina, stagna, paludes, &c. Quæ omnia non est verisimile postea fuisse diuisa, sed à principio ita fuisse aquas congregatas; non ergo in vnum, sed in plura loca congregatae sunt. Et augetur difficultas, quia non est verisimile, totam aquam vniuersi hoc die saluam fuisse effectam, id enim non fuisset terræ proficuum; ergo necessarium fuit plura esse aquarum loca, quia in eodem non potuissent aqua salua, & dulcis simul existere. Responderi potest primò, non esse necessarium, illam loci vnitatem respectu omnium aquarum intelligere, sed tantum respectu terræ, ita vt perinde dictum sit, in locum vnum, ac si diceretur, in locum separatam, ita vt amplius terram non operiret. Quod fieri optimè potuit, congregando aquas in varia loca partialia, quæ ad prædictum finem vnus integer locus dici possunt, quauis non sit continuus. Addit verò Basilus, estque valde probabile, locum illum verè & propriè fuisse vnum, cuius principale corpus est Oceanus, eius verò partes minùs principales sunt cætera aquarum loca, quæ non sunt omnino diuisa, sed per externas vias, vel internos meatus terræ illi coniunguntur.

Responsio altera ex Basil. Vide Comin vricantes in libro de herborum tract. 2. c. 2. & Pëterijam Genes. 1.

Ad confirm.

Prima & præcipua questio tracta à D. Th.

Quid respondet Augustinus.

Eius probatio 1.

Probatio 2.

Tertio.

Nam cætera maria illi continuantur manifestè, præter Caspium, de quo inter auctores controuersa est, an cum Oceano continuetur, quam hic disputare non est necesse, quia licet exterior continuatio illius cum Oceano nulla sit, verisimilius est per plura flumina, quæ in illud conflunt, habere communicationem cum illo per varias vias subterraneas, Cuius indicium esse potest, quòd cum magna quatuor flumina in illud mare, continuè ingrediuntur, illud nunquam redundat. Vnde coniectare possumus illa flumina per alias vias subterraneas exire, & in locum, vnde egressa sunt, reuerti, sicut de fluminibus vnuerſaliter dixit Sapiens Ecl. 1. Ex quo loco etiam colligitur, omnes aquas continuè currentes, quæ vitæ dicuntur, communicationem, & continuationem inter se, vel cum mari Oceano habere ad eum modum, quo sanguis in corpore, licet in hepate principalem sedem habeat, per venas corporis diffunditur, & continuatur. Atque hæc etiam ratio, licet aquæ dicantur congregatae fuisse in locum vnum, nihilominus statim in plurali, dicitur, congregatio- nesque aquarum appellauit maria, vt indicauit Ambros. lib. 3. Exameron, cap. 5. Possunt enim illa loca, & plura maria vocari, propter magnam distinctionem, & vnus locus propter aliquam continuationem. Et ita etiam facile soluitur confirmatio, quia verisimile est, etiam loca fluminum, præsertim principalium, in hoc ipso die facta fuisse, & in eis, & fortasse in aliquibus paludibus, vel stagnis, quæ ab illis conficiuntur, & in quibus aqua continuè per ingressum, & egressum fluit, aquas dulces permansisse, quia licet in principio, & sine cum aqua salua continuetur, in locis aliquantulum à mare distantibus dulcis existit, vt experimento etiam comprobatur.

C A P V T V I I.

Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.

Hoc est aliud huius diei tertij opus, quod his verbis Gen. 1. describitur, Vidit Deus, quod esset bonum, & ait, Germinet terra herbam virentem, &c. Circa quæ verba, & totam huius partis narrationem nulla ferè occurrit noua questio grauis; & ideo per breuia dubia rem totam expediemus. Præcipua enim difficultas hic est, quam attingit D. Thomas 1. p. q. 69. art. 2. an hæc productio plantarum hoc die facta intelligenda sit de productione ipsarum in proprio esse actuali, & formali, (vt sic rem explicem) vel de productione tantum in semine, & in potentia. Nam D. August. lib. 5. Gen. ad liter. cap. 4. & 5. lib. 8. cap. 3. posteriorem partem tradit, dicens, terram in hoc die accepisse virtutem germinandi omnia vegetabilia quasi concepto omnium illorum semine, non tamen statim vegetabilia omnia produxisse. Quod primò suadet verbis illis capituli 2. In die, quo fecit Deus celum, & terram, & omne vigultum agri, priusquam germinaret. Quomodo enim potuerunt virgulta fieri, antequam terra germinaret, nisi quia causaliter prius, & quasi in radice, seu in semine facta sunt, & postea in actu producta? Secundò confirmari potest, quia verbum illud germinet terra, optimè exponitur potestatiuè, vt sic dicam, id est, accipiat terram vim germinandi. Sicut in eodem cap. dicitur, Crescite, & multiplicamini. Tertio potest confirmari, quia actualis productio vegetabi-

Franc. Suarez de opere sex dierum.

lium non tam ad opus creationis, quam ad opus propagationis pertinet, quod postea factum est. Et hanc sententiam sequitur Eucherius lib. 1. in Gen. cap. 11. & illi fauent Glossa interli. Hugo, & Lyran. dum verbum germinet dicto modo exponunt.

Nihilominus contraria sententia tenenda est, scilicet, produxisse Deum hoc die herbam, arborea, & alia vegetabilia actu in propria specie, & natura. Hæc est communis sententia Patrum Basil. homil. 5. Exameron. Ambros. lib. 3. Exameron. cap. 8. 11. & 16. Chrysost. homil. 5. in Gen. Damascen. lib. 2. de Fide, cap. 19. Theodor. Cyrill. Bedæ, Glossæ ordinariæ, & aliorum, in Gen. Et idem sentit D. Thomas supra, solucus argumenta Augustini, quauis propter reuerentiam eius quasi problematicè semper procedat. Denique idem sentiunt omnes, qui in his operibus veram successionem, & temporalem distinctionem agnoscunt. Nam August. in eam sententiam inductus est, quia omnia istorum dierum opera in eodem puncto creationis simul credidit fuisse facta, alioqui verò inter primam creationem, & actualemente productionem temporis successione intercessisse negare non potuit; & ideo in hoc die tantum in virtute, & in semine plantas fuisse productas dicere compulsijs est. Quapropter, ablato priori fundamento, & posita in his diebus vera, ac temporali successione, vt alij Patres tradiderunt, & nos defendimus, illa expositio Augustini necessaria non est. Et præterea si discursus ille solidus est, idem dicendum esset de productione piscium, & volatilium in quinto die, & aliorum animalium in die sexto, quia omnia hæc animantia sunt mixta, & ideo in seipsis non fuerunt facta in primo instanti; ergo necessarium erit dicere in illis quinto & sexto diebus solum in virtute, seu in semine esse facta. Hoc autem nullo modo dici potest. Primò, quia manifestè repugnat verbis Scripturæ, nam primò dicit, Creauitque Deus cetè grandia, & omnem animam viuentem, & omne volatile, &c. Quæ verba per se sunt satis expressa, euidentijs tamen declarantur, quia statim rebus sic productis, Benedixit Deus, dicens, Crescite, & multiplicamini. Quæ verba manifestè supponunt, fuisse iam producta animalia, quæ possent sibi similia generare. Et eodem modo induci possunt verba sextæ diei, in quibus euidentissimum est, quod dicitur, & creauit Deus hominem. Accedit præterea specialis ratio in animalibus, quia non possunt in semine produci, quia semen debet esse decisum ab ipso animali, neque naturaliter potest extra ipsum animal conseruari, aut operationem suam efficere, & ideo necessarium fuit, species singulas eorum immediatè ab auctore nature in aliquo, vel aliquibus indiuiduis primò fieri.

Hinc ergo eandem argumentandi rationem ad plantas conuertimus. Primò quidem, quia non solum dictum est, germinet terra, sed etiam additum est, & factum est ita. Quid autem fuerit factum, declaratur, cum subditur, Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque semen secundum speciem suam. Vbi in primis non video, quomodo possit verbum illud, protulit terra, de productione in semine verificari. Quia terra si prius habuit semen, quam plantam, non protulit ipsa semen, sed potius à Deo recepit; ergo si protulit herbam, vt Scriptura dicit, oportet, quòd herbam in actu, non

2. Communis & verior aliorum Patrum responsio.

3. Suadetur 1. excludendo fundamentum Augustini.

Suadetur 2. ab incōmodo.

Suadetur 3.

3. Præcedens discursus applicatur ad vegetabilia.

in semine, seu virtute produxerit. Accedit, quod Scriptura statim declarat, qualis illa herba fuerit, scilicet, *herba vivens, & faciens semen, & lignum faciens fructum, & habens sementem*, ubi distinguendo herbam, & lignum a semine, manifeste declaratur, non produxisse terram herbam in semine, vel lignum in semine, sed potius produxisse herbam, vel lignum; a quibus semina similitum rerum procedunt. Præterea altera ratio de animalibus facta potest de plantis, seu vegetabilibus cum proportione fieri: nam hæc etiam non sunt sine proprio semine, præsertim illa, quæ perfectiora sunt; imò in aliquibus frugibus terræ fructus, & semen idem sunt; ergo non potuerunt prius in semine, quam in fructu fieri, vt in tritico, & similibus videre licet. Ergo illa non potuerunt fieri in primo instanti creationis in virtute, seu in semine magis, quam in actu, cum vtroque modo sint eiusdem naturæ. Ergo facta sunt hoc tertio die, non vt semina, sed vt fructus, vel saltem in herba, sicut ad literam narratur facta. In lignis autem, seu arboribus; licet semen soleat a fructu distingui; etiam ipsum semen est quoddam mistum, quod non magis potuit in principio creari, quam cætera mista; post instans autem creationis potius dicendum est, talia semina facta esse ex ipsis lignis, & arboribus, vt Scriptura sonat, quàm de conuerso. Quod si fortasse quis dicat, per virtutem illam seu potentiam non intelligere Augustinum huiusmodi semina plantarum, sed aliam peculiarem virtutem terræ ad germinandum inditam: hoc eadem facilitate, qua dictum fuerit, reiciendum est, quia neque in Scriptura habet fundamentum, neque ipse Augustinus hoc declarat, neque secundum naturas rerum explicari potest, qualis illa virtus sit; opera autem miraculosa, vel extraordinaria absque necessitate, vel sufficienti testimonio audienda non sunt. Et hoc magis respondendo ad argumenta prioris sententiæ confirmabitur.

Eugubio respicitur.

Ad 1. probationem in minimis.

Ad secundam.

Primum testimonium ex Gen. 2. in superioribus explicatum est. Non enim dicitur Deus fecisse omne virgultum agri antequam oriretur in terra, vel produxisse herbam antequam terra germinaret, quia fecit illa in virtute, prius quam in actu; sed quia ipse solus illa produxit quasi per modum primæ creationis, priusquam naturali, & ordinario modo possent ab ipsa terra produci. Quam expositionem ex contextu ipso, & verbis sequentibus confirmauimus, & illam tradit D. Thomas, estque communis, & satis plana. Ad secundum ex verbo *germinet terra*, responderetur in primis, si verbum illud solum, & sine maiori declaratione fuisset positum, tolerabilem futuram fuisse expositionem illam: tamen ex verbis adiunctis manifeste constare, Deum non tantum dedisse terræ virtutem germinandi, sed etiam illam statim germinare fecisse, vel ipsam virtute sua herbam, & plantas in ea produxisse. Vnde addi etiam potest, dedisse quidem Deum terræ in hac die virtutem germinandi in perpetuum per continuam generationum successionem, & hoc etiam verbo *germinet* significatum fuisse: nihilominus tamen hanc virtutem datam esse terræ, producendo in illa primas plantas, arbores, &c. a quibus semina procederent, quibus postea posset terra secunda fieri ad similia germinandum. Quod etiam in ipsis verbis indicari videtur, cum explicatur, *produxisse terram herbam facientem semen, & lignum habens sementem, vnumquodque secundam speciem*

suam. Ad tertium responderet optimè D. Thomas, opus hoc, prout in hoc die factum est, non ad opus propagationis pertinuisse, quia non est ex præiactis semine ordinario generationis modo factum, sed ad primam constitutionem vniuersi, quatenus ab auctore totius naturæ non solum quoad corpora simplicia, sed etiam quoad mista præcipua, & (vt ita dicam) in vniuerso per se intenta, immediatè productum est. Et specialiter pertinuit ad opus ornatus respectu terræ, nam cum in principio inanis esset, & vacua, atque etiam inuisibilis, & operata aquis, remotio aquarum visibilis facta est, saltem quoad remotionem impediendi, ne autem esset vacua & inanis, herbis, & arboribus statim ornata est. Atque hoc confirmari potest ex cap. 2. *Genesis*, ubi dicitur quod in his sex diebus perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatu eorum. Nemo autem negare potest, quin plantæ, & herbæ actu productæ, & radicate in terra ad magnum eius ornatum pertineant, quem sola semina, aut potentia producendi illa non conferunt.

Ad tertium.

Et hinc obiter colligitur ratio, ob quam Deus in hac ipsa die, post congregationem, seu segregationem aquarum statim plantas produxit, nimirum, vt terram, ne turpis (vt sic dicam) seu incomposita appareret, statim herbis, ac floribus vestiret. Accedit, quod si Deus statim vegetabilia non produceret, etiam illorum seminibus terram replet, non potuisset, nisi longo tempore plantarum productio, præsertim arborum, & fructuum fieri: non decebat autem terram, quæ de se informe quoddam elementum est, multo tempore in ea dispositione manere. Aliunde verò, quia paulo post Deus animalia terrestria producturus erat, cibum etiam illis præparare voluit, & ideo opportunè statim in hoc die herbam, & cæteras plantas, seu arbores produxit.

Cur Deus post segregationem aquarum statim produxerit vegetabilia.

Secundò autem quæri hoc loco solet an solus Deus sua virtute hoc opus fecerit, vel median- te aliqua causa secunda. Vbi non est dubium de materiali causa, nam certum est, ex terra hæc omnia produxisse, ac subinde in genere causæ materialis terram, seu eius materiam concurrisse, quod ad minimum verba Scripturæ statim tractanda conuincunt. Propria ergo interrogatio est de causa efficiente. Et quidem de Angelis pro certo supponitur in hoc opere nullam efficientiam, etiam remotam habuisse, quia ad hunc effectum nullus præuius motus localis necessarius erat, quem solum Angeli possunt efficere. De corporalibus item causis manifestum est, non potuisse ad illud opus effectiue concurrere virtute naturali, quia subito factum est, & per vniuersam terram. Solum Eugubin. in *Cosmopæia* finxit, Deum in primis duobus diebus, simul cum priori actione huius tertij diei, ita elementum terræ præparasse, vt naturaliter sequuta fuerit hæc plantarum productio, vtique virtute Solis, & aliarum causarum vniuersalium. Veruntamen hæc sententia non solum est omnibus Patribus, & Theologis contraria, sed etiam est per se incredibilis, & profus voluntaria, quia in terra nulla præparatio præcedere potuit, antequam remotis aquis appareret, nam licet fortasse aliquantulum humefacta relinqui potuerit, illa non erat dispositio sufficiens, nec sol etiam si in terra dispositio præcederet, posset virtute naturali subito, seu breuissimo tempore talem, ac tantam plantarum productionem efficere.

2. Quæstio in hoc ipso capite.

Eugubin. responso resollitur.

7. De sola ergo terra est aliqua controuersia, nam Caietani & Burgenfis affirmant, terram fuisse proximam causam efficientem huius operis. Fundantur in verbis Gen. *Protulit terra herbam viventem*, &c. nam verbum *protulit* efficientiam significat. Nihilominus contraria sententia est magis recepta, quod solus Deus tanquam principalis, proximum, ac totale principium efficiens ex terra tanquam ex materiali causa plantas produxerit. Hæc sententia sumitur ex Basilio, Ambrosio, Chrysostomo in Gen. ubi etiam Lyran. Abulensi. Pereyr. Ascan. & alij illam defendunt, & fauet D. Thom. 1. p. q. 71. art. vnic. ad 1. ubi de animalibus loquitur, videtur autem esse eadem ratio de vegetabilibus. Et hæc sententia est magis philosophica, & rationi conformis, cui magis inhaerendum est, quando Scriptura non cogit. Ratio autem est, quia credendum non est, terram fuisse supernaturaliter eleuatam ad efficiendum per modum diuini instrumenti, quia (vt sæpe diximus) hæc opera miraculosa & supernaturalia non sunt per se ad primam naturæ institutionem accommodata; & ideo sine reuelatione fingenda non sunt. Neque etiam potuit terra naturali virtute dictam efficientiam habere, quia neque ipsa per se habet huiusmodi virtutem naturalem, neque etiam habebat semina rerum, in quibus hæc virtus esse solet. Præterquam quod, licet illa haberet, etiam ipsa semina non possent tam breui tempore, & quasi in momento huiusmodi effectus naturaliter producere. Præterea possunt hoc modo philosophicam rationem efficere; quia illa pars terræ, ex qua vnaquæque planta generata est, non poterat effectiue concurrere ad illius productionem, quia ex illa sequuta est eiusdem terræ productio, & non poterat ipsamet suam corruptionem efficere. Neque etiam vna pars terræ potuit ex alia parte eiusdem terræ plantam producere, cum essent similes non tantum in forma substantiali, sed etiam in dispositionibus. Solus ergo Deus auctor illius operis fuit tanquam naturæ auctor, & institutor. Neque obstant citata verba Gen. 1. nam explicanda sunt per alia capitis 2. *Fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri*, &c. Et clariùs infra: *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum, &c.* Ergo cum prius dictum est, *germinet terra, vel protulit terra*, in suo genere intelligendum est. Et specialiter significatum est, Deum produxisse plantas non ex nihilo, sed ex ipsa terra, sicut etiam nunc dicitur producere terra, quanuis ipsa non faciat, sed semen, quod est in ipsa, vel etiam sol, & alia similes causæ.

8. Tertia quæstiuncula est, in quanta varietate, seu specierum multitudine fuerint vegetabilia simul hoc die producta. In qua dubitatione omnes conueniunt, tunc fuisse productas omnes species arborum, segetum, & olerum perfectorum, quæ & ad perfectionem vniuersi, & ad vsum hominum, vel etiam ad cibum iumentorum necessaria sunt. Nam ista ab auctore naturæ per se intenta fuerunt, & ad dictos fines ordinata. Item quia non sunt nisi per propagationem, & seminationem; nec semina eorum possunt naturaliter decidi, nisi ab aliquibus indiuiduis talium specierum: & ideo oportuit omnes species primo produci in aliquo, vel aliquibus indiuiduis. Ergo omnia simul in eo die facta sunt, quia post primam mundi creationem, distinctionem & ornatum Deus non produxit immediatè, & tanquam naturæ artifex nouas

Caietani & Burgenfis responsio & fundamentum. Verior responsio.

Ratio theologica.

Ratio philosophica.

Ad fidem Caietani & Burgen.

3. Quæstio.

Quæ species vegetabilis sint productæ hac die.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

rerum species, sed solum quantum ex primis tunc productis deriuari potuerunt. Quot verò indiuidua Deus in vnaquaque istarum specierum produxerit, incertum nostris est. Item an omnes istæ species in omnibus regionibus, & prouincijs vniuersi produxerit, etiam est incognitum. Quantum verò experientia docet, verisimile est, non omnes vegetabilium species vbique esse productas, sed quasdam in hoc hemisphærio, & alias in alio, & simili modo in varijs vtriusque regionibus iuxta sapientissimam Dei distributionem productas fuisse, quia Deus optimè nouit varia terrarum climata, & siderum influentias, ac regionum dispositiones, his vel illis fructibus terræ magis accommodatas. Si verò aliqua sunt plantæ, quæ vbique facillè conseruari, aut propagari possunt, fortasse illæ in omnibus regionibus, vel saltem in nimis distantibus, ad quas non poterant facillè ex alijs transferri, simul productas fuisse, credibilis est.

Quot earum indiuidua, & quibus in regionibus, incertum.

At verò de quibusdam plantis, aut venenosis, & nociuis, aut noxijs humano corpori, dubitari solet, an fuerint hoc die productæ. Et ratio dubitandi est, quia ista non videntur introducta in mundo, nisi propter peccatum hominis, videntur enim effectus illius maledictionis Dei Gen. 3. *Quia comedisti de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vite tue, spinas, & tribulos germinabit tibi*. Ergo si homo non peccasset, terra tribulos, & spinas non germinaret, & à fortiori, nec alias herbas magis nociuas, & venenosas. Propter quod argumentum videtur ita sensisse Augustinus. lib. 1. de Gen. contr. *Manichæ*. 13. ubi verba illa Gen. *Germinet terra herbam viventem*, ipse legit, *herbam pabuli*. Et subiungit obiectionem Manichæorum, *Si Deus iussit nasci de terra herbam pabuli, & lignum fructiferum, quis iussit nasci tantas herbas, vel spinas, vel venenosas, vel infructiferas?* Et respondet, ante peccatum hominis non esse scriptum, quod terra aliud protulerit, post peccatum autem orta sunt spinæ, & alia propter peccatum. Et ad hoc inducit prædicta verba Gen. Et in eadem sententia saltem quoad spinas, & tribulos sunt Basil. homil. 5. Ambros. lib. 3. cap. 9. & 11. Beda, & Rabanus in Gen. Damasc. lib. 2. de Fide, c. 10. cum tanta exaggeratione, vt dicant, etiam rosam futuram fuisse sine spinis, si homo non peccasset. Quod etiam sentit Alicuin. q. 78. in Gen. Et potest tandem hoc confirmari, quia productis à Deo plantis, additur, *Et vidit Deus, quod esset bonum*. Ergo signum est solum produxisse herbas proficias, non verò noxias, & (vt ita dicam) penales.

De vegetabilibus noxijs sensu olim Augusti, producta fuisse post peccatum.

Ex parte consentiunt Basil. Ambros. Beda, Rabanus Damasc. Alcin.

Confirmatio.

Oppositum verius.

Id probatur quoad vegetabilia venenosa.

Nihilominus contrariam sententiam docet D. Thomas quantum ad spinas, & tribulos 1. p. q. 69. art. 2. ad 2. & 2. q. 164. art. 2. ad 1. Et fuit sententia Augustini 3. Gen. ad liter. cap. 18. ubi, & dicta in priori loco retractat, & locum Genesis aliter exponit, vt statim dicam. Et quoad alteram partem de herbis noxijs consentiunt Ambros. Basil. & alij in præcedenti §. allegati. Et hæc etiam est communior sententia expositorum in Gen. & Theologorum. Et quidem quoad herbas noxias, seu venenosas non videtur dubitandum, quia istæ sunt in suis speciebus perfectæ, & ideo per se pertinent ad perfectionem vniuersi. Deinde quoniam licet ad quosdam effectus sint noxiæ, ad alios sunt vtilis, & medicinales, præsertim cum alijs mista, & bene temperata. Aliquæ etiam ex his herbis aliquibus animalibus in pabulum deseruiunt. Denique

que si huiusmodi plantæ non fuissent ante peccatum hominis productæ, oportuisset postea ab auctore naturæ denuo creari, saltem illo lato modo, quo alias rerum species in istis sex diebus procreauit, quod est contra supra dicta, & contra illud Gen. 1. in fine. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona, id est, omni ex parte perfecta & consummata, & ideo subditur in principio capitis secundi, Perfecti sunt cali, & terra, & omnis ornatu eorum; completurque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo ab vniuerso opere, quod parauerat.* Ex quibus omnes colligunt, nullas rerum species Deum postea per se creasse. Nec verò ad istarum rerum productionem necessaria erat occasio peccati, tum quia, licet homo peccaturus non fuisset, huiusmodi herbæ illi non nocerent, sicut neque ignis illi posset nocere, quia modo suo immortalis, & impassibilis esset, vtrique passione noxia, aut corrumpente. Postquam autem lapsus hominis erat futurus, Deus præcius futuri peccati potuit has herbas antea producere, non in poenam, sed in medicinam, vel alias utilitates hominis per peccatum facti mortalis.

11. Vnde etiam de spinis, & tribulis verissimum censeo, non fuisse producta solum in poenam peccati, & futura fuisse, etiam si homo non peccasset. Quod rectè ostendit Augustinus in posteriori loco, quia etiam ista omnia habent suas utilitates, vel notas, vel occultas, & aliquibus animalibus hæc in cibum conuenientem esse solent. Deinde est hoc multo euidentius de spinis rosarum, & aliarum arborum, & fructuum perfectorum. Nam illæ spinæ pungentes, quas habent, connaturales illis sunt, & à natura datæ quasi in munimentum, & defensionem. Ergo non magis habent originem à peccato, quam ipsæ rosæ, vel similes plantæ. Imò esset miraculum huiusmodi flores, vel fructus sine his naturalibus ornamentis nasci. Denique aliæ etiam spinæ, & tribuli, licet nascerentur homine non peccante, illum non affligerent, nec aliquo dolore afficerent; cur ergo propter alios fines non fierent, aut fieri sinerentur. An verò huiusmodi herbæ sint factæ hoc die tantum in potentia, vel etiam in actu, magis dubitari potest. Distinctione tamen vtendum videtur. Nam vel istæ sunt plantæ, quæ ex proprio semine generantur, vel tantum sunt ex quadam putredine terræ, aut aquarum, vel aliquorum mistorum, vt experientia compertum est. Quæ sunt prioris generis credendum est fuisse factas hoc die non in virtute tantum, sed in actu, propter rationes supra factas, quæ in omnibus huiusmodi plantis vniuersaliter procedunt, etiam si minus perfectæ, vel minus necessariae, aut fructuose sint. De posterioribus verò non est necesse, vt fuerint in actu productæ, sed in potentia, passiuæ quidem terræ, & aquæ, actiuæ autem Solis & aliorum astrorum. Quia huiusmodi herbæ non sunt quasi per se intentæ ad ornatum, vel commoditatem vniuersi, sed quasi per accidens ex concursu plurium causarum vniuersalium sequuntur; & ideo non oportuit, vt Deus à principio sua sola virtute hæc faceret; nam primariò, & ex se non ad corruptionem, sed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen consentaneum prouidentie Dei sinere, hæc fieri concurrente cum causis secundis, quia hoc ad munus vniuersalis causæ pertinet. Ita notauit Tornielus in 1. tom. die 3. n. 10. vbi plura alia inducit exempla huiusmodi plantarum, Et quan-

Quæ vegetab. sint hæc 3. die producta in actu, vel tantum in potentia.

Item quoad spinas & tribulos.

A uis spinas, & tribulos non numeret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: & ideo verissimile est, antè peccatum primi hominis actu non extitisse, non quia sine peccato futura non essent, sed quia non præcessit tēpus sufficiens, vt ex terra, per efficientiam Solis & stellarum procrearentur. Nihilominus tamen discursu temporis producendæ essent; etiam si peccatum non fuisset. Quia etiam si essent, nullum nocumentum, vel poenam inferrent hominibus, & alias utilitates habere potuissent, & lex generalis obseruaretur; quia *Deum ita administrat omnia, quæ creauit, vt etiam ipsa propriis exercere, & agere motus sinat.* Quæ est Augustini sententia lib. 7. de Ciuir. cap. 30.

B Neque contra hoc obstant verba Gen. 3. Primò, quia, vt notant Augustinus, & D. Thom. ibi non dicitur absolute de terra, spinas, & tribulos germinabit, sed additur, *germinabit tibi*: nam si homo non peccasset, produceret quidem terra spinas, & tribulos, sed illa in poenam, vel incommoditatem hominis non redundarent, vt in sequenti dubio magis declarabitur. Post peccatum autem hæc cedunt in hominis poenam, quod significatum est per illud additum, *germinabit tibi*, hoc est, in poenam delicti tui. Et ita est limitanda sententia Basilij, & Ambrosij de spinis rosarum, scilicet, quod sine peccato non inferrent homini, vel minimam læsionem, quia ita erat corpore, & animo perfectè dispositus, vt facile posset etiam vtendo huiusmodi rebus, omnè ab eis incommoditatem cauere; non verò quòd simpliciter tales spinæ non essent. Quod si amplius illorum Patrum verba significant, eorum sententiam non sequimur. Sicut etiam Augustinus quam prius tenuerat, postea non probauit. Vnde ad confirmationem responderet, illa verba, & *vidit Deus, quod esset bonum, in omnes plantas etiam venenosas, vel incommoditates aliquas afferentes, conuenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura sua postulant.* Maximeque hoc locum habet in illis, quas Deus per se, & actu produxit, quia omnes fuerunt accommodatæ ad finem à Deo intentum, & omnes habent aliquem vsum vtilem, vt diximus. Et late profertur Aug. lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 16. Ac denique omnes secundum genus suum semen proferunt, & ideo supra dictis verbis Genesis sine dubio comprehenduntur.

C Quarta interrogatio est, vtrum Paradisus terrestris fuerit hoc die productus, seu plantatus; & sub generalibus verbis, *germinet terra, & protulit fructus*, fuerit comprehensus, licet in specie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi esse potest, quia si opus tam insignis fuisset hoc die factum, verissimile est, fuisse in specie narrantum; ergo è contrario ex Moyfi tarciturnitate coniectura fit, non fuisse Paradisum hoc die factum. In contrarium verò est, quia statim in cap. 2. dicitur: *Plantauerat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis aperte colligitur, Paradisum fuisse intra hos sex dies factum; tum quia hoc ad minimum significat illa particula à principio. Tum etiam, quia cum homo creatus fuit, iam Deus Paradisum plantauerat, vt in eisdem verbis aperte continetur: homo autem creatus fuit sexto die; ergo ante illum fuit factus Paradisus. Sed nulla est ratio cogitandi fuisse plantatum in die quarto, vel quinto; ergo in tertio plantatus est. Atque hæc posterior pars communis est, & argumento facto sufficienter probari videtur. Coniectura verò in contrarium nullius momenti est, alioqui etiam

12. Ad locum Gen. additum num. 9. pro contraria parte.

Ad Basil. & Ambros. ibid.

Ad confirm. ibid.

13. 4. Quæstio an sit paradisus terrestris plantatus hoc 3. die. Partis negantis coniectatio. Affirmatis ratio praefertur.

Ad coniecturam in contrarium.

iam probaret, in nullo sex dierum factum esse Paradisum, quia in nullo specialis eius mentio fit. Non fuit igitur hoc necessarium, quia illud opus ad vniuersalem mundi fabricam, vt sic dicam, non spectabat, sed specialiter ad statum hominis, & ideo peculiaris eius mentio in commodiorem locum referuata est: satisque fuit particulare illud opus in generali plantatione vniuersi, vt sic dicam, comprehendere.

14. Nec designari potest aliud tempus magis opportunum. Nam sicut hoc die omnes alias terre partes Deus aptè disposuit, ad eas plantas producendas, quas in vnoquoque loco facere decreuerat. Ita etiam partem illam terræ, in qua Paradisum plantare volebat, simul peculiari modo disposuit, & fecundauit. Et similiter vnico illo verbo *germinet*, illi parti terræ, sicut cæteris omnibus iuxta vniuersumque proportionem imperauit. Alioqui oportuisset vel illam partem terræ ab efficacia illius inssonis excipere, ita vt pars illa terræ sine ornatu plantarum manserit; quod incredibile est, & contra generalitatem illius diuini imperij: vel dicendum erit, prius Deum plantasse illum locum generali modo, & paulo post plantationem illam in aliam maioris pulchritudinis, amoenitatis, ac suauitatis transmutasse, quod superfluum est, cum diuina operatio hæc tanta molimina nesciat. De hoc autem loco in sequenti libro ex professo dicturi sumus. Nunc solum aduerto, propter ea, quæ in precedenti dubio dicta sunt, probabile esse, si homo in innocètia permansisset, in illo loco non fuisse futuras spinas, & tribulos, neque similes herbas, quæ & fructus terræ vtilis impedire solent, & in illo statu nullam utilitatem possent homini afferre. Et ideo meritò dictum esse homini post peccatum, *Maledicta terra in opere tuo, spinas, & tribulos germinabit tibi.* Nam si homo non peccasset, semper in Paradiso permansisset, in quo terra ferè nullo labore culta, sine impedimento illi fructificaret: propter peccatum autem inde eiectus est in terram, quæ non sine magno labore daret fructus, & spinas, ac tribulos germinaret, quæ & molestiam inferre, & magna ex parte vtilis fructus impedire solent. Et hunc sensum habet maledictio terræ, quam post peccatum Deus homini manifestauit.

15. Quarta dubitatio est, in quo statu, augmento, seu dispositione creauerit Deus singulas plantas, id est, an creauerit arbores perfectas, vel tantum inchoatas, & an cum fructibus, vel folijs, aut floribus. Item an produxerit segetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad messem, vel in aliquo statu medio, & simili modo de cæteris. Aliquibus enim visum est omnes arbores, & plantas fuisse per vniuersum orbem productas in perfecto augmento, & cum fructibus maturis. Quia Dei perfecta sunt opera. Sed verior sententia est, hoc non oportuisse ita fieri simul in vniuerso orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat necessarium, nam potius mira quadam varietate decorari poterat, (vt statim dicam) neque etiam ad perfectionem diuini operis spectabat: nam hæc perfectio sapius in proportione magis, quam in æqualitate consistit. Neque etiam erat necessarium ad sustentationem hominis, vel animalium, quæ quinto, & sexto die creanda erat, quia in singulis speciebus pauca indiuidua producenda erant; ideoque tot fructibus simul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuersi. Vnde obseruandum est, in eodem

14. Cõcluditur paradisum in 3. die fuisse plantatum.

Si Adam non peccasset in Paradiso, non essent maxima vegetabilia.

Resolvuntur putæes fuisse vbiq; producta in statu perfecto.

Notatio pro

A momento, in quo fuit mundus consummatus, cœpisse etiam in terra illas temporum varietates, quas in vere, aestu, autumno, & hieme experimur. Nam hæc varietas fit per motus calorum, qui motus in primo & quarto die facti sunt. Varietas autem illorum temporum in diuersis regionibus incepit, quia si fortasse tempus illud respectu habito ad hoc hemispharum fuit ver, respectu alterius fuit autumnus, & in vna parte fuit hiems, in alia verò æstas, sicut nunc etiam contingit; est enim eadem ratio, & proportio.

B Hoc ergo posito dicendum est, in omni loco terræ fuisse plantas productas in statu perfecto singulis regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terræ facta est, atque esse incepit. Atque ita vbi erat hiems, plantæ habuerunt illam perfectionem, quam in hieme naturaliter habere possunt, & simili modo de cæteris tribus temporibus anni. Quòd si velimus etiam in singulis distinguere principium, medium, & finem, eadem proportio in eis seruanda est. Nam, v. g. in principio veris solent arbores florere, postea frondere, deinde fructus emittere, & sic consequenter. In diuersis ergo regionibus, vel prouincijs, prout hanc temporum varietatem participare cœperunt, cum simili varietate arbores, & plantæ perfectionem habuerunt. Vnde fit, vt illam perfectionem, quam arbores in qualibet parte anni in eadem terra conseruant; simul habuerint hoc die omnes arbores, vbiq; productæ. Qualis est, v. g. perfecta magnitudo, seu augmentum, quia cum illa perfectio non minuat, neque augetur propter temporum anni varietatem, potuit commodè, & connaturaliter omnibus arboribus vbiq; productis simul tribui; & ideo ad perfectionem operis Dei pertinuit, vt ita fieret. At verò quia flores, folia, fructus, & eorum maturitas distinctam eorum temporum qualitatem requirunt, ideo in his varietas cum debita proportione seruata est; & in hoc magis est sapientia, potentia & perfectio diuini operis manifestata. Ita docuerunt inter alios Pererius in fine operis 3. diei, & Molin. de opere sex dierum, diff. 12. & 14. Fundamentum autem non est aliud, nisi quod exponendo rem ipsam indicatum est. Atque hinc de Paradiso terrestris constat ex cap. 3. Genesis, statim in principio habuisse fructus maturos, nam de vno illorum tulit Eua, & comedit, & applicatur adia resolutio plantis paradisi.

C Quinta dubitatio est, in quo statu, augmento, seu dispositione creauerit Deus singulas plantas, id est, an creauerit arbores perfectas, vel tantum inchoatas, & an cum fructibus, vel folijs, aut floribus. Item an produxerit segetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad messem, vel in aliquo statu medio, & simili modo de cæteris. Aliquibus enim visum est omnes arbores, & plantas fuisse per vniuersum orbem productas in perfecto augmento, & cum fructibus maturis. Quia Dei perfecta sunt opera. Sed verior sententia est, hoc non oportuisse ita fieri simul in vniuerso orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat necessarium, nam potius mira quadam varietate decorari poterat, (vt statim dicam) neque etiam ad perfectionem diuini operis spectabat: nam hæc perfectio sapius in proportione magis, quam in æqualitate consistit. Neque etiam erat necessarium ad sustentationem hominis, vel animalium, quæ quinto, & sexto die creanda erat, quia in singulis speciebus pauca indiuidua producenda erant; ideoque tot fructibus simul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuersi. Vnde obseruandum est, in eodem

D Occasione verò huius puncti tractant hoc loco auctores, præsertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus est mundus, an scilicet, in æquinoctio vernali, vel in autumnali, vel in neutro, sed in æstate, v. g. Cum autem dictum sit, hæc omnia tempora simul cum mundo in diuersis eius partibus incepisse, non potest dicta quæstio habere locum, nisi habito respectu ad certam terræ partem, seu regionem. Et quoniam in superioribus dictum est, Deum in creatione mundi, & à principio eius ad hoc nostrum hemispharum, & in eo ad eum locum, in quo & Paradisus erat futurus, & homo creandas, respectu habuisse; ideo per comparationem ad illam terræ partem dicta quæstio tractatur. In qua præ-

Veriori sententia.

16. Statuitur vera sententia.

Fundamentum eius vnde habet. 111.

Applicatur adia resolutio plantis paradisi.

17. Dubium incidens.

Exponitur sensus dubij.

CAPVT VIII.

Quomodo sol, & luna, ceterique planetæ, & stelle quarto die productæ fuerint.

dicti auctores contraria sentiunt, nam Pererius A
vult creatum esse mudum in æquinoctio autum-
nali, Molina verò in vernali, vel prope illud, seu
in veris initio. Fundamenta vtriusque partis in
ipsis legi possunt, nunc enim controuersiam hanc
latius expendere non decreui; tum quia præsentis
instituto non est necessaria; tum etiam, quia vix
aliquid addere possum his quæ prædicti authores
eruditè tractant; tum denique quia neutra pars
firmum habet fundamentum. In re tamen dubia,
& quæ mera ratione definiri non potest, senten-
tia, quæ assertit mundum fuisse creatum in æqui-
noctio vernali, præferenda videtur. Tum quia
Patres communiter illam sequuntur; tum etiam
quia est magis consentanea rationi, his suppo-
sitis, quæ de Paradiso terrestri Scriptura narrat.
Coniecturæ autem quæ ex aliis locis Scripturæ
pro vtraque parte sumuntur, facilem respon-
sionem habent, vt in eisdem auctoribus videri
potest.

18. Sexta dubitatio est, an mineralia, seu metalla,
quæ in visceribus terræ inveniuntur, fuerint hoc
die facta. Et ratio dubitanti est, quia Moyses ne-
que illa in particulari numerat inter res hoc die
productas; neque etiam sub generali nomine plân-
tarum, illa comprehendere potuit, quia non sunt
plantæ, neque vitam habent vegetatiuam. Acce-
dit, quòd ista non pertinent ad ornatum terræ,
hoc autem die tantum facta sunt, quæ terræ su-
perficiem ornant. Denique hæc mista non est ne-
cessè fieri per propagationem, neque per semina-
lem rationem, sed sufficienter fieri possunt ex ma-
teria elementari, seu mixture elementorum cum
Solis, & aëtorum efficientia; ergo non fuit ne-
cessarium immediatè produci ab auctore naturæ.
Sic enim antea dicebamus, plantas, seu herbas
imperfectas, quæ absque semine generantur a-
ctione Solis, non fuisse in principio immediatè à
Deo productas, idemque inferius dicemus de ani-
malibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo
maiori ratione necessarium non fuit, hæc metalla
immediatè à Deo produci.

19. In contrarium verò est. Primò quòd hæc met-
talla ad mundi decorem, & perfectionem suo
modo pertinent; ergo debuerunt simul fieri cum
mundo ab illius auctore. Secundò quia, quòd
Moyes illorum mentionem non faciat, nullum
argumentum est, quòd non fuerint facta, quia
Moyes non omnia expressè narrauit, sed ea, quæ
præcipua sunt, & conspicua hominibus: hæc au-
tem occulta sunt. Et præterea aded sunt terræ
admista, vt ab illa difficulter distinguantur. Quas
duas rationes, ob quas hæc à Moyse fuerint omis-
sa, tradit D. Thom. 9. art. 2. ad 3. Non ta-
men distinctè declarat, an fuerint actu producta,
videtur autem id supponere. Et cum imitatur
Pererius. Molina verò *disp. 11. simpliciter* affir-
mat, ita credendum esse. Additque hæc fuisse fa-
cta hoc die ante plantas, quando Deus vniuer-
sam terram (vt ita dicam) commouebat, vt lo-
cum aquis præpararet, quod est probabile iuxta
ea, quæ suprà diximus. Facile tamen defendi pos-
set tantum fuisse facta in potentia: nam hoc et-
iam superiores rationes probabiliter suadent: ne-
que negari potest, quin saltem hoc modo facta
fuerint. De quo videri possunt Conimbricenses
in *Meteoris tract. 13. cap. 2.* Omnibus verò pen-
satis probabilibus apparet, hæc omnia à princi-
pio fuisse actu producta. Vnde non multo post
in usum hominum venerunt, vt *Gen. 4.* legitur.

*Quæstio
vnde etiam
Conimbricenses
in 8. phy-
c. c. 2. q. 3. a.
2. Clauium
in c. 2. sp. 1.
v.*

*Authoris
iudicium.*

*18. Quæstio
ac partem ne-
gatiuam mo-
tium.*

*19. Molina af-
firmans.*

*Authoris
iudicium.*

Pus quarti diei his verbis *Gen. 1.* narratur, 1.
*Dixit autem Deus, fiat luminaria in firmamento
celi, & diuidant diem, ac noctem, & sint in signa, &
tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento
celi, & illuminent terram, &c.* Quæ verba, suppositis
arguitur quod fue-
rint substanti-
ualiter pro-
ducta die 4.

Videretur satis apertè significare, quæ omnia fuisse
hoc die substantialiter producta. Nam (vt sæpe
dixi) Scripturæ verba simpliciter, & in sua pro-
prietate accipienda sunt, præsertim in historica
narratione. In contrarium verò est, quia multa
sunt à nobis in superioribus dicta, quæ cum hac
simplici intelligentia subsistere non possunt. Nam
in primis diximus, omnes cælos in principio, &
(vt ita dicam) ante omnem diem fuisse creatos, &
consequenter fuisse integros, & perfectos, omni-
busque partibus suis constantes: sed omnia astra
cum sole etiam, & luna sunt partes orbium cale-
stium, & eiusdem ordinis, seu incorruptibilis na-
turæ; ergo simul cum orbibus creata sunt. Probatur
consequenter; tum quia aliis cæli non fuissent
in principio integri; tum etiam, quia aliis loca
illa quæ astra in cælis occupant, seu replent, aut
fuissent vacua his tribus diebus, aut essent ibi alia
corpora, quæ inde fuerint hoc die expulsa, vel per
annihilationem, vel per mutationem localem, vel
per conuersionem in astra. Quæ omnia vel sine
inconuenienti, vel sine aliquo miraculo, aut præ-
ternaturali opere cogitari non possunt. Et ita vel
repugnant incorruptibilitati cælorum, vel regulæ
ab Augustino traditæ, & à nobis sæpe repetitæ,
quod in hoc opere primæ creationis non quid
Deus possit, sed quid natura cõueniat, cogitandū
est, ac subinde non esse multiplicanda miracula,
nisi vbi manifestè fuerint reuelata. Et arguetur hæc
difficultas, quia etiam diximus, lucem primi diei
fuisse lucem Solis, id est, à sole ipso proceden-
tem, ac proinde iam tunc solem fuisse; quod est
ergo luminare maius, quod hoc die factū dicitur,
aut quod luminare minus, cum etiã luna in primo
die deesse non potuerit, & consequenter à sole
etiam illuminata fuerit? Tandem hæc difficultas
etiam habet locum in sententia, quæ assertit, fir-
mamentum factum secundo die fuisse cælū stel-
latum, vel solum, vel simul cum omnibus orbi-
bus planetarum, vt per se manifestum est. Imò in
illa sententia est specialis difficultas, quia si ver-
bum *fiat*, aut *fecit*, vel *factum est*, in vno loco de
productione substantiali accipitur, cur non in alio
vel si in vtroque, quomodo inter se coherent?

Propter hæc difficultatem variæ fuerunt opi-
niones de proprio effectu, seu termino hoc die
producto, quæ in duas principales classes diui-
duntur. Vna est dicentium productione, de qua
agimus, substantialem fuisse. Alia, quòd tan-
tum accidentalis mutatio fuerit: & in vtraque
sunt varij dicendi modi. Prima opinio est, fuisse
hoc

*Arguitur
quod fue-
rint substanti-
ualiter pro-
ducta die 4.*

*Arguitur
quod ante
prædictum
diem.*

*Arguitur
secundò.*

Tertio.

*2. Opiniones
duas genera-
les in hoc
cap.*

*Prima opi-
nio specialis.
hoc*

hoc die producta luminaria per propriam creati-
onem ex nihilo, ac subinde fuisse producta tam
quoad materiam, quam formam substantialem.
Quæ opinio videtur consequenter loqui, supposita
in genere altera sententia, quòd fuerint produ-
cta quoad substantias suas, quia cum luminaria,
& astra sint corpora incorruptibilia, non possunt
consentaneè ad suam naturam, nisi per creatio-
nem ex nihilo produci. Nihilominus hæc senten-
tia non habet graues assertores, nec probanda est.
Quia quæ Deus per propriam creationem ex ni-
hilo produxit, simul creauit, vt habet ecclesiasti-
cum dogma à Theologis receptum. Et ideo sicut
post primam creationem nullum Angelum Deus
creauit, ita etiam nullum nouum corpus ex nihilo
produxit, sed solum animam rationalem, quia
fit propter hominem, & per modum humanæ
propagationis; ideoque natura sua postulat, &
supponit corpus dispositum, in quo fiat.

Secunda opinio est, hoc die fuisse producta lu-
minaria substantialiter ex præiacente materia. Et
hanc defendit Molina *in dicto opus. disp. 15.* Ad
quam probandam supponit, prius astra distin-
gui specie substantiali ab aliis partibus cælorum
in quibus sunt. Quod maxime suadet ex influen-
tia peculiari, quam habent, cum tamen reliquæ
partes illa careant. Nam vis influendi est proprietas
naturalis, consequens formam. Ergo distin-
cta virtus ad influendum est argumentum diuer-
sæ formæ substantialis, & consequenter essentia-
lis distinctionis. Et certè in sole videtur manife-
sta distinctio, quia quantumvis lux non sit forma
substantialis eius, nihilominus est propria passio
eius insignis, & singularis, quæ satis indicat sub-
stantialem distinctionem Solis ab aliis planetis;
ergo multo magis eandem distinctionem indicat
inter solem, & alias sui orbis partes. Idemque ar-
gumentum sumi potest in aliis stellis præter lunam,
si verum est habere propriam, & intrinsecam
lucem, quam alia partes suorum orbium nõ
habent. Imò etiam lunam aliquam natiuam lu-
cem habere censetur præter lumen, quod à sole
recipit, quantumvis remissior in illa sit, quam in cæ-
teris stellis: illa verò sufficit ad simile argumentū
conficiendum, cum illa qualiscunque lux in aliis
partibus orbis lunæ non inueniatur. Hoc ergo
supposito, fundatur ita sententia, quia luminaria,
& stellæ non habuerunt ante hunc diem quar-
tum proprias formas substantiales; ergo receperunt
illas hoc die, & non per creationem, quia non
sunt spirituales, nec per concreationem cum ma-
teria, quia nulla propria creatio rei corporalis
hoc die facta est; ergo per educationem ex poten-
tia materie. Consequentia sunt clara, & minor
etiam probata est. Maior autem probari potest,
quia astra ante hunc diem nõ habuerunt proprias
virtutes influendi; ergo nec formas proprias sub-
stantiales, alioqui producta fuisset essentia, & sub-
stantia sine propria passione, quod miraculosum,
& monstruosum fuisset. Quòd si interrogetur, ex
qua materia educæ fuerint illæ partiales formæ.
Respondetur, fuisse educas ex materia eorundem
cælorum, quæ in eisdem locis, seu partibus
erat expellendum partes formarum, quæ prius in
illis erat, & alias introducendo. Quia verò astra
densiora sunt cæteris partibus orbium, conse-
quenter necessarium fuit, in eisdem partibus ma-
teriam multiplicari. Hoc autem sine noua creatio-
ne per rarefactionem aliarum partium factum
esse censet Molina.

*Statuitur
iam funda-
mentum.*

4. Hæc opinio est contra D. Thomam, & com-
muniorem sententiam, & à nobis probari non

potest, quia vel supponit, cælum esse natura sua generabile, & corruptibile, vel miraculose super-
naturali modo fuisse genitum, & corruptum sal-
tem secundum aliquas partes. Quorum primum
valde alienum est à perfectione cælorum, & à si-
ne propter quem à Deo creati sunt, vt sæpe dixi.
Secundum verò est miraculum, vel supernaturale
opus, minimè necessarium. Imò, si verum est, om-
nia corpora caelestia habentia formas substantia-
les differentes specie habere etiam materias sub-
stantialiter distinctas, idem profectò de illis par-
tibus consequenter erit dicendum. Atque ita vel
prius extitisset materia connaturalis astris sine il-
lorum formis, vel postea relicta essent, & perpe-
tuò manerent cum aliena materia, & sibi non cõ-
naturali; vt vtrunque autem valde extraordinarium
est, & incredibile. Præterea nulla verisimilis ratio
asserri potest, ob quam per tot circuitus, vt sic di-
cam, & substantiales productiones, ac mutatio-
nes, tam nobilia corpora luminarium, & stellarū
Deus effecerit. Ergo cum Scriptura non cogat ad
credendum illum productionis modum, non est
cur illum verum esse credamus. Denique quod in
opinionem sequentem dicemus, hanc etiã impu-
gnat. Et ad fundamentum huius sententiæ paulo
post respondebimus.

Tertiaigitur opinio est, luminaria non esse fa-
cta hoc die simpliciter, & absolute quoad sub-
stantiam, seu per productionem substantialem, sed
per accidentalem, quæ tamen præexistentem sub-
stantiam per rarefactionem, & condensationem
multum transmutauerit. Supponit autem hæc sē-
tentia, astra, & luminaria, non differre specie sub-
stantiali ab aliis partibus suorum orbium, sed tan-
tum in multitudine materie cum maiori eius dē-
sitate. Ex qua densitate prouenire dicuntur tam
illuminatio, quam maior astrorum influenza.
Quo supposito dicit, vnumquodque cælum in
principio, vel in secundo die creatum fuisse vni-
forme quoad raritatem in omnibus partibus suis;
in hoc verò quarto die partes quasdam Deum
condensasse, multiplicando in illis materie par-
tes cum suis partialibus formis, aduocando, &
quasi attrahendo illas ab aliis partibus, & conse-
quenter cæteras partes rariore efficiendo, quam
per creationem factæ fuerant. Hanc sententiam
refert Molina *suprà*, & quantumvis pro illa nullum
referat doctorem, nihilominus eam censet pro-
babiliorē cæteris, supposito fundamento de
identitate specifica inter astra, & cæteras partes.

Nihilominus etiam posito illo fundamento
(quod secundum Philosophiam probabile est)
ista sententia admittenda non est. Primò, quia et-
iam supponit, cælum esse generabile, & corru-
ptibile. Quia licet in hoc opere non introducat
in cælis partiales generationes, & corruptiones
substantiales, nihilominus supponit, totum cor-
pus caeleste secundum omnes partes suas esse alte-
rabile per magnam rarefactionem, & conden-
sationem; hoc autem est proprium corporis gene-
rabilis, & corruptibilis, quia rarefactio, & con-
densatio est via ad generationem, & corruptio-
nem substantialem. Et ita consequenter fatetur
Molina, supponendo, cælos mobiles secundo die
factos esse ex aqua. Posset autem aliquis admit-
tendo, cælum esse incorruptibile, respondere, ar-
gumentum habere locum in rarefactione, & con-
densatione ab agente cõtrario facta, secus verò esse
in ea, quæ fit ab auctore naturæ, nõ propter gene-
rationem, vel corruptionem naturæ, sed propter
alios suæ prouidentia fines. Negare namque non
possumus, quin in eodem orbe caelesti quasdam
partes

*pinio Moli-
na.*

*Ad eius fū-
damentum.*

3. Opinio.

*Ex qua sup-
positione
procedat.*

*6. Resoluitur
tamen data
etiã supposi-
tione.
Primò.*

Enunfo.

partes sint densiores aliis; ergo potuit Deus illam varietatem successiue efficere, seu in diuersis temporibus, salua calorū incorruptibilitate. Sed contra hoc instatur, quia si cælum est incorruptibile ex natura sua, consequenter etiam postulat immutabilitatem in substantia sua quoad intrinsecam quantitatem, & modum eius. Vnde sicut cælum habet quasdam partes densas, & alias raras, ita etiam ex natura sua postulat, vt in illa dispositione creetur, sempertque ex eisdem partibus, eisdemque dispositionibus affectis componatur. Ergo præter naturam talis corporis est prius cum vniuersi formi partium dispositione creari, & postea in heterogeneam transmutari; ergo verisimile non est, corpus incorruptibile fuisse hoc modo in principio productum.

7. Et declaratur tandem in hunc modum, quia, si forma cæli stellati, v. g. est eiusdem speciei in stellis, & in aliis partibus eiusdem cæli, ex natura sua postulat illam variam dispositionem, quam in illis partibus nunc habet; ergo non fuit forma introducta in illa materia, nisi prius natura in genere causa materialis sic disposita. Ergo non potuit prius tempore sine illa partium distinctione, & consequenter nec sine stellis, fieri. Primum antecedens probatur, quia omnis forma determinat certam dispositionem, in materia: tam secundum raritatem, & densitatem, quam secundum alia accidentia vnicuique formæ proportionata. Vnde & tota forma requirit certam dispositionem in tota materia, & pars formæ in parte materia, vel cum omnimoda vniuersitate, vel cum proportionata varietate, iuxta naturam, & exigentiam integre formæ. Neque est verisimile, formam, vel eius partes esse de se indifferentes ad maiorem, vel minorem raritatem, vel densitatem. Ergo cum forma cæli stellati nunc sit in materia optimo, & connaturali modo disposita, vt rationabiliter credendum est, profecto illam dispositionem, quam nunc habet, ex natura sua postulat, & sibi determinat. Hinc ergo probatur prima consequentia, tum quia substantiæ, quæ non possunt ab intrinseco augeri, & perfici, à principio generantur cum optima dispositione vltima sibi connaturali, & ideo elementa ita producta fuisse credimus, multoque magis id credendum est de cælesti corpore incorruptibili. Et hinc facile probatur altera consequentia, in qua verbum non potuit, non de absoluta potentia, sed de ordinata, quæ res connaturali modo sunt, intelligendum est, & ita est euidentis illatio. Quia si prius illud cælum totum esset similitum partium, quædam illarum essent rariore, quam natura sua postulat, & aliæ densiores, quandoquidem vt in connaturali statu constituerentur, quasdam densari, alias rarefieri oportuisset: ergo non potuit illud corpus sic produci, nisi valde præternaturali modo. Propter quod verisimile nobis non est huius diei opus per illam condensationem, & rarefactionem esse factum. Maxime cum hæc etiam locum habeat ratio supra facta, quod nulla vtilitas in hoc circuitu inuenitur, & frustra fit per plura, quod æque perfecte, & commodè potest fieri per pauciora.

8. Est ergo quarta sententia, quæ affirmat opus huius diei esse factum per mutationem accidentalem, quæ non attigerit, (vt ita dicam) ipsam substantiam per densationem, vel rarefactionem, sed secundum aliquas qualitates superficiei cælestia corpora quoad aliquas eorum partes, quæ propter illam perfectionem accidentalem stellæ, seu astræ, aut aliis nominibus propriis appellatur.

1. & cum ferè sequuntur posteriores Doctores. Est autem in hac sententia difficultas in explicando, quid additum sit per hanc mutationem in partibus illis, quæ luminaria, vel stellæ luminatæ sunt. Quam difficultatem D. Thomas exprimit, dicendo, datas esse stellis determinatas virtutes, ad influendum in hæc inferiora, & ad varios effectus efficiendum.

Hæc autem responsio non videtur difficultatem euacuare. Primum quidem quia in astris nullæ sunt virtutes, quæ non sint proprietates à formis eorum naturaliter emanantes. Ergo non sunt illis additæ in hoc quarto die, sed à principio illas concreatas habuerunt. Alioqui creata fuisset essentia sine propria passione, quod est monstruosum opus, vel stupendum miraculum, quod in naturæ institutione fingendum non est. Responderi potest ex eiusdem Sancti doctrina; generalem virtutem influendi esse à principio astris concreatâ, postea verò fuisse ad hos, vel illos effectus determinatâ. Contra hoc verò obstat, quia forma substantialis vniuscuiusque stellæ determinata est; ergo virtutem etiam determinatam natura sua postulat; ergo ita concreata est. Vel aliter, virtus illa non potuit esse nisi aliqua qualitas, nec potuit fieri nisi indeterminata specie, & individuo; ergo non potuit non esse determinata ad certum gradum, & ad certos effectus. Dicit verò, seu cogitari potest, illam virtutem fuisse à principio determinatam ad aliquod obiectum adæquatam, & vniuersalem, fuisse tamen indifferentem ad varios particulares effectus sub illo vniuersali obiecto contentos, & ad aliquos illorum postea determinatam fuisse. Ad eum modum, quo intellectus ex natura sua solum ad ens dicit adæquatam habitudinem: ad hoc autem, vel illud ens per species determinatur. Sed neque exemplum, neque distinctio bene in præsentem accommodatur. Nam intellectus non est potentia purè actiua, imò nec completam actiuitatem habet, sed est etiam potentia passiva, & receptiua formæ, per quam in sua actiuitate compleatur. Virtutes autem cælorum non sunt passivæ potentia, sed merè actiua, & ideo à principio totam suam actiuitatem habent, quia, vt statim dicam, neque intendi, nec remitti naturaliter possunt. Quod si earum efficacitas sit vniuersalis ad varios effectus, non determinatur ad particularem influentiam, vel actionem per additionem intrinsecæ virtutis, vel actionis, sed per alias causas currentes, materiales, vel efficientes, vt mox dicemus; ergo si virtus astræ ad influendum vniuscuique concreata est, non potuit in hoc die intrinsecam determinationem recipere.

Præterea huic sententiæ obstat, quod etiam illud admitteremus, non sufficeret ad explicandum opus huius diei, vt à Moyse narratur. Non enim dixit, fecisse Deum luminaria, & stellæ, vt influerent, vel vt determinatos effectus produceret, sed dixit, fecisse illa, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram, & diuidant diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Quæ omnia non sunt per determinatas influentias, sed per lucem, & illuminationem, præsertim Solis, & Lunæ, de quibus specialiter dicitur, posita esse, vt præsertim dicit, ac nocti. Nam, vt inquit Dionysius c. 4. de diuinis nominibus, in 1. eius p. lux mensura est, & numerus horarum, dierum, totiusque labæris temporis. At verò lux non est facta hoc die, sed à principio fuit concreata Soli, & in primo die potuit etiam Lunæ, & stellis communicari. Vnde multi hæc difficultate oppressi dixerunt, solem, & omnes stel-

Difficultas quæ in hac opinione se offert, quo pacto & D. Th. explicatur.

9. Arguitur tamen contra primum.

Effugium præcluditur.

Effugium aliud.

Occupatur.

10. Arguitur secundò.

Quo pacto alij eandem difficultatem expediunt.

Impugnatur.

11. Aliorum expeditio.

12. Falsari videtur in dicto Dionysij.

las fuisse in principio creatas in substantia sua sine luce, & in hoc die esse illis additam; ac propterea productas hoc die fuisse, non in suo esse simpliciter, sed in esse, & munere luminariū, erant enim veluti candelæ nondum accensæ, hodie verò accensæ sunt, recipiendo lucem, quæ & ipsæ lucerent, & alia illuminarent. Qui modus dicendi habet difficultatem supra tactam, quia lux est qualitas, & proprietates dimanans intrinsecè à substantia Solis; ergo non potuit creari sine illa absque magno miraculo, quod (vt sæpe diximus) vitandum est, quoad fieri possit. Ad quod etiam nos multum inducunt, quæ de luce primi diei supra diximus. Atque eadem difficultas in luna, & stellis locum habet quoad lucem intrinsecam, si fortasse aliquam ex vi suæ formæ sibi vendicant. Quod si illa ad lucendum aliis, vel illuminandum non sufficit, sed necessarium est, vt à sole augetur, hoc etiam (vt dicebam) erat naturaliter consequens ex actione Solis ante hunc quartum diem, neque impediri potuit sine miraculo; ergo etiam stellæ, & luna non potuerunt incepisse hoc quarto die sub ratione luminarium, in sensu explicato.

Propter quod alij mediam quandam viam elegerunt, quæ omnia componerent. Dicunt enim solem à principio habuisse lucem, sed multo minorem, quam nunc habeat, quæ postea quarto die aucta, & consummata est. Et ita potuit quarto die fieri in ratione luminaris maioris, & poni in firmamento, vt præfisset diei, nimirum, diem perfectè lucidum efficiendo, nam antea, (vt ait ex Beda) solum poterat illuminare, quantum auroræ illuminat. Et hinc optimè sequitur, antea fuisse insufficientem ad illuminandam lunam perfectè, & quantum necessarium erat, vt nocti præfisset, ideoque hoc etiam in isto die optimè fieri potuisse. Ac denique ob eandem causam potuerunt stellæ hoc ipso die fieri, quia præteritis diebus sol sua parua luce illas attingere non poterat, vel non ita perfectè illustrare, vt in firmamento cæli fulgere possent. Hæc sententia habet fundamentum in Dionysij cap. 4. de diuinis nominibus, dicente, lucem primi diei fuisse lucem Solis, & addit: *Est tunc erat informis, quod & diuinus Moyses ait.* Non inuenio autem vbi Moyses hoc dixerit, nisi quatenus ex opere huius quarti diei explicati prædicto modo colligi potest. Et ita sequitur est Carthusianus in cap. 1. Gen. a. 9. cum Beda ibi, & D. Thomas 1. p. q. 67. a. 4. ad 2. vbi illam informatam sic explicat, quia sol in principio habebat virtutem illuminatiuam in communi, sed postea data est ei specialis, & determinata virtus ad particulares effectus. Et idem repetit q. 70. a. 1. ad 1. & 2. Sequitur etiam Pereyra Gen. 1. circa opus 1. & quarti diei, qui specialiter ait, hoc quarto die accessisse Soli eam, quam postea habuit magnitudinem, figuram, & pulchritudinem. Quia primo die globus Solis non vsqueaque accensus est, sed aliquatenus tantum: quarto autem die totus est splendidissima luce completus, & maiorem copiam lucis habuit. In quibus verbis duo significat, vnum est, solem in principio non fuisse lucidum quoad omnes partes sui globi; aliud est, eam quam habuit fuisse remissam, & in vtroque fuisse in hoc quarto die perfectum. Et in hoc sensu moderandum videtur, quod ait, in hoc die accessisse Soli magnitudinem, & figuram vtique in ratione globi lucidi: nam in magnitudine quæritatis, & in sua figura in seipsa spectata non potuit augmentum accipere sine substantiali mutatione, vel condensatione, & rarefactione cæli, quas ipse ibidem constanter negat.

Veruntamen etiam hoc modo explicata hæc sententia eandem patitur difficultatem, quia non tantum lux in communi sumpta, sed etiam in particulari quoad totam suam perfectionem, intentionem, & virtutem agendi est proprietates connaturalis Solis, & ex eius substantiali formâ dimanans; ergo non magis potuit absque miraculo creari sine cõpleta luce, quam omnino sine luce, quia vtrunque est præternaturali Soli. Sed ad vitandum hoc incõmodum dicunt allegati auctores, solè à principio fuisse creatum cū luce; ergo consequenter dicere debent, fuisse creatum cum integra luce sibi connaturali. Consequentia manifestæ sunt, antecedens autem videtur notum in Philosophia, quia non possumus aliter iudicare de aliqua qualitate, quod sit connaturalis proprietates ab aliqua essentia dimanans, quam ex perpetua coniunctione, & inseparabilitate naturaliter immutabili, sed ita videmus, perfectam lucem adherere Soli cum tota sua virtute actiua ad illuminandum, & influendum; ergo vel tota illa est proprietates naturalis dimanans ab essentia, vel certe nulla est. Quia non est maior ratio, cur dicamus, paruum lucem esse proprietatem dimanantem à forma Solis, quam totam lucem, quam habet, cum æquè immutabiliter totam habeat, quantum nos possumus experiri. Denique quis dicat totam lucem ignis esse illi connaturalem ab intrinseco, & de sole neget? Sicut ergo creare ignem cum remissa luce, & postea illam augete, esset præternaturale opus, ita & multo magis creare solem in sua luce imperfectum, & postea illum perficere.

Atque hæc ratio tam de perfectione extensiuâ illius lucis quoad omnes partes integrales globi solaris, quam de perfectione intensiuâ in singulis illarum partium procedit, vt exemplo ignis adducto facile explicari potest. Nam globus solaris in substantia sua vniuersis est, seu homogèneus, sicut est ignis, (quantum de illo assequi possumus;) ergo forma eius non magis postulat lucem in vna parte sua, quam in alia; ergo si in aliquibus habuit lucem à principio, in omnibus habuit. Et similiter non magis intensam illam postulat in vna parte, quam in alia; ergo in omnibus perfectè intensam à principio illam recepit, sicut intelligimus, ignem cum sua luce fuisse creatum. Et confirmatur hoc ex illo principio, quod Dei opera perfecta sunt. Nam si sol fuisset creatus cum defectu lucis connaturalis, siue in aliqua parte integrali, siue in aliquo gradu intensiõis, creatio eius defectuosa, & monstruosa fuisset; ergo non est credendum, ita fuisse factum ab auctore naturæ, & post alicuius temporis lapsum defectum fuisse sublatum, seu suppletum. Præsertim cum hic modus productionis, & perfectionis nullam vtilitatem vniuerso attulerit, & alioqui sit contra particularem naturam corporis solaris, & ab eius incorruptibilitate alienus. Vnde idem Pererius in opere tertij diei, in priori eius parte, in fine, impugnando quandam positionem Eugubini dicentis, solem in principio fuisse ardentioris, & potentioris ad agendum, quam postea fuerit, dicit, assertionem illam Philosophis fore ridiculam; *Quibus in confesso est (ait) vim, & facultatem Solis, quod ipse sit incorruptibilis, & impassibilis, nulla ex parte remitti, ac mimi, nec contendi, & augeri posse.* At profecto sol à principio eandem naturam æquè incorruptibilem, & impassibilem habuit; ergo nunquam vis, & facultas eius, & consequenter nec lux eius potuit postea contendi, vel augeri siue intensiue, siue extensiue, nisi

12. Resolvitur eandem ratione.

13. Præcedens refutatio à Platone.

Pererius ex suis dictis arguitur.

Instatur.

7. Confutatur amplius eandem opinio.

4. Et verior opinio D. Thomæ, & aliorum.

contra naturam, & per miraculum: quo sane modo etiam potuisset sol esse ardentior in illis primis sex diebus, quam postea; ergo sicut hoc miraculum non admittitur, ita neque illud admittendum est.

14. Quo sensu modo nonnulli prædiximus diffinitionem ostendunt.

Propter has fortasse difficultates aliqui totum opus huius diei per recapitulationem intelligendum putant. Aiunt enim, Deum in principio creasse solem, lunam, & stellas, & hoc totum comprehendisse Moysen sub illis verbis, *In principio creavit Deus calum.* Noluisset tamen Moysen statim explicare ornatum, quem cæli habebant per solem, lunam, & stellas, priusquam elementorum separationem, & terræ ornatum per plantarum productionem describeret, vel quia res cælestes minus notæ nobis sunt, & ideo voluit à notioribus nobis incipere, vel ne homines rudes existimarent, solem & stellas esse creatores plantarum, & aliarum rerum terrestrium, & inde occasionem idololatriæ sumerent. Hanc enim posteriori rationem narrationis huius operis in quarto die, post Philonem in *lib. de Mundi opificio*, tradunt Basil. Ambrosius, & Beda in *Exameron.* & Chrysostr. *homil. 6.* Nihilominus tamen ne luminarium, & stellarum creatio sine expressa narratione omitteretur, convenienter hoc 4. die per recapitulationem explicatam fuisse, ut simul explicarentur fines, propter quos hæc luminaria facta fuerant. Hanc sententiam attingit Eugubinus in *Cosmopæia*, & Catherin. in *Gen.* & eandem refert Vatablus *Gen. 1. n. 51.* eam approbare videtur, in sequentibus verò numeris cum opinione ex D. Thom. supra recitata illam conciliat.

15. Quo sensu improbabilius loquatur prædiximus.

Si hæc opinio omnia verba, quibus opus huius diei explicatur, per recapitulationem interpretetur, ita ut per illa solum explicetur, quod antea iam factum erat, & nihil speciale hoc die de novo factum referatur, improbabilis mihi videtur, & nullo modo sustineri posse. Primum quia magnam vim infert Scripturæ, quæ eodem modo narrat opus huius diei, sicut aliorum, dicens, in eo operatum esse Deum, & vidisse, bonum esse, quod fecerat, & factum esse vespere, & mane diem quartum, quæ omnia frustra dicerentur, si nihil de novo Deus in toto hoc die operatus esset. Deinde in *cap. 2.* & in multis aliis locis Scripturæ dicitur Deus sex diebus operatus esse mundum, & die septimo requievit ab universo opere. At verò si in quarto die nihil effecisset, profectò non sex, sed quinque diebus fuisset operatus, & in hoc die ab omni opere cessasset. Est ergo interpretatio illa multum repugnans Scripturis. Denique etiam est contra Patres & expolitores, omnes enim in hoc conveniunt, quod aliquod peculiare opus huic diei assignant ad astrorum productionem, vel ornatum pertinens, etiam si in modo illud explicandi inter se differant. At verò si dicta sententia solum intelligat aliqua verba dicta esse à Moysè per recapitulationem, ut commodius narraret, & texeret historiam operis in hoc die facti, sic est probabilis sententia, sicut in simili diximus in opere primi diei, quavis absolute non sit necessaria, ut ex dicendis in *sequenti* constabit.

Quo autem loquantur probabiliter.

26. Authoris bimbembis resolutio in prædiximus diffinitione.

Dico ergo in hoc die solum tribuisse Deum omnibus cælis planetarum, & octavæ sphaeræ (supponimus enim non esse primum mobile) proprios motus, quibus ab Occidente in Oriens movetur, & per illos contulisse astris omnia, quæ de ipsius hoc die narratur, etiam si nec novas quali-

tates, nec maiorem intensiorem in eis, quas habebant, eis addiderit. Prior pars affirmativa quod in hoc die acceperint cæli stellati motus proprios, expressa est D. Thomæ in *dicta q. 70. art. 2. ad 3.* Et idem dixerat *q. 67. art. 4. ad 3.* & est opinio communis recepta à Theologis cum Magistro in *2. d. 14.* & sequitur Burgen. *Gen. 1.* & alij. Et suaderi potest primum à sufficienti partium enumeratione, quia nihil aliud apparet, ratione cuius dici poterint, astra, seu luminaria facta esse hoc die, etiam accidentaliter, & secundum quid, ut videntur probare, quæ hæcenus diximus. Motus autem vnicuique proprius optime potuit hoc die singulis addi, neque in eo illa incommoda inveniuntur, quæ in alijs notavimus; ergo nihil verisimilius dici potest, quam quod sphaeræ luminarium, & stellarum hoc die suos motus receperint. Dices, etiam hi motus sunt proprietates naturales debite his cælis; ergo etiam est inconueniens, quod primis diebus illis caruerint. Præsertim quia hic effectus non magis narratur factus in hoc die, quam in præcedentibus. Respondeo ad priorem partem, in primis hunc motum non esse naturalem ab intrinseco principio activo, à quo naturaliter fluat, sicut sunt aliæ propriæ qualitates, sed ab extrinseco motore, seu intelligentia fit, ut habet communis, & vera sententia. In hoc ergo est magnum discrimen inter motum, & alias proprietates, ratione cuius cessat omne miraculum, etiam si talis motus simul cum mobili non inceperit. Fitque hoc facilius secundum opinionem, quam probabilioris reputo, quod isti motus non sunt connaturales his cælis tanquam eis debiti, vel propter perfectionem propriam, vel propter peculiarem appetitum, quem cæli ad illos habent etiam secundum potentiam passivam, quia neque tales motus suis mobilibus aliquod augmentum perfectionis per se conferunt, neque ad illud acquirendum tendunt. Et ideo respectu illorum nec monstruosum, nec præternaturale fuit aliquo tempore his motibus carere. Sunt ergo illi motus naturales respectu vniuersalis naturæ, seu respectu ordinis totius vniuersi, & consequenter sunt etiam consentanei naturali inclinationi, quam cæli habent ad influendum, & se communicandum, quantum naturaliter possunt. At verò habito respectu ad commune bonum vniuersi convenientissimè isti motus hoc die inceperunt, & fieri antea non oportebat, ut statim explicabimus. Nec per illam dilationem aliqua violentia dictis cælis facta est, quia licet agenti naturali debita sit actio positæ omnibus requisitis ad agendum: non tamen est ei debitum, ut semper habeat omnia requisita ad agendum, vel ad omnem modum agendi, hic autem motus solum requiritur in cælo, vel ad agendum, vel ad peculiarem agendi modum: & ideo licet non semper datus fuerit, nulla vis facta est cælis.

Prius membrum tractatur à D. Thom. & alijs est magis suadetur primo.

Instantia bipartita.

Satisfit prima parti.

Ad alteram verò partem de narratione Scripturæ negatur assumptum, & retorquemus argumentum, nam conferre his cælis proprios motus fuit vnum ex operibus Dei maxime necessariis ad vniuersi ornamentum, pulchritudinem, & utilitatem; ergo debuit in aliquo istorum dierum fieri, & narrari, sed in primis tribus diebus factum non est, neque in verbis illorum dierum aliqua significatio talis operis invenitur, ut in dicto argumento sumitur, & nos libenter admittimus tanquam sufficienter probatum in his, quæ de operibus illorum dierum dicta sunt. Idemque de quinto & sexto die tanquam notum relinquimus; superest ergo, ut in hoc die tale opus

17. Satisfit prima parti ac suadetur secundo idem resolutionis membrum.

opus fuerit factum. Quod etiam ex verbis Scripturæ colligimus, quia ea, quæ hoc die narratur facta, non nisi interuentu istorum motuum fieri potuerunt, ut paulo post explicabimus. Unde sicut in superioribus ex eo, quod in primo die sol cepit illuminare mundum cum distinctione diei, & noctis, rectè inulimus, motum primi mobilis illo die incepisse, ita in presenti die, quia in ea facta est peculiaris diuisio temporum, dierum, & annorum, quæ per hos motus calorum fit, inde rectè colligimus, hos motus in hoc ipso die incepisse. Denique comprobatur hoc ex ratione, propter quam conveniens fuit hoc opus fieri hoc die, & non antea: neque etiam amplius differri. Nam hi motus proprii calorum præcipue inducti sunt ab auctore naturæ, ut sol, & planeta convenienti modo diversis partibus vniuersi, in distinctis temporibus, & ad conseruationem istorum, & ad fructus terræ producendos applicentur, quod per hos motus fit, ut Philosophi, & experientia docent. At verò ante hunc diem quartum nondum erat terra aquis discooperata, nec fructificare ceperat, imò nec ad fructus ferendos fuerat disposita, nec aquis cooperta peculiares influentias calorum recipere poterat. Et ideo ante hunc diem proprii motus calorum, nec necessarii fuerunt, nec opportuni. Postquam autem in fine tertij diei terra, quæ iam apparuerat, herbis, & plantis ornata fuit, cepit huiusmodi influentis calorum indigere; & ideo convenientissimo ordine, ac providentia post opus tertij diei hunc motum calorum statim in die quarto Deus adiunxit. Et hanc existimo esse propriam, & literalem rationem huius ordinis. Quamvis aliam spirituales Patres addere soleant, sc. id fecisse Deum, ut ostenderet solem, lunam, & stellas, non propter se, sed propter hominis utilitatem factas fuisse, ut videtur licet in Leone Papa *serm. 2. & 7. de Nativ.* & in alijs super Gen. Sic ergo sufficienter probata relinquatur pars affirmas hunc motum hoc die fuisse factum.

Suadetur tertio.

18. Probatur deinde posterioris resolutionis membrum.

Uterius suadetur idem posterioris membrum.

lumen in aère: & hæc ipsa perfectio, quatenus ab extrinseco agente provenit, dici solet extrinseca secundum illum respectum, & ita constituitur primus gradus, seu modus extrinsecæ perfectionis. Alius vero est, quando perfectio nec manat ab intrinseco, nec inhæret rei, sed alio modo magis extrinseco illi coniungitur, ut illam adiuvet, aut confortet, qualis dici potest societas amicorum, vel aliquid simile. Dico ergo his duobus modis potuisse aliquid perfectionis extrinsecus accrescere astris ex propriis ipsorum motibus. Quia ex his motibus resultant diversi aspectus, seu coniunctiones planetarum inter se, vel etiam respectu stellarum fixarum octavæ sphaeræ. Quatenus ratione illorum motuum interdum viciniore, seu propinquiores inter se sunt, interdum verò magis distant. Ex quibus variis coniunctionibus duo in astris ipsis resultant. Vnum est, ut quoddammodo inuicem confortentur, iuventur, seu determinentur ad hos, vel illos effectus producendos. Et hinc oriuntur variæ influentiæ astrorum in hæc inferiora. Et hanc voco perfectionem omnino extrinsecam, & ut ita dicam, per iuxta positionem, quæ ex his motibus in astra redundavit. Aliud est, quia ratione horum motuum fortasse inter ipsam & astra resultat aliqua actio, qua vnum aliud perficit, influendo in illo qualitatem ipsi inhærentem, & iuvantem ad aliquem effectum producendum, vel ad eundem faciliorem, seu meliorem modo efficiendum. Quod in planetis quoad participationem luminis à sole evidentius conspicitur, nam quo magis Soli appropinquant, ab illo magis illuminantur. Et fortasse in alijs qualitibus, & influentiis nobis occultis, similem communicationem, & actionem inter se habent. Nam huiusmodi communicatio non est per alterationem corruptivam, sed potius perfectivam, & ideo à calorum incorruptibilitate, seu impassibilitate aliena non est.

19. Qui modus perfectionis intrinsecæ addi potuit cæli die 4.

Iuxta hunc ergo modum etiam fieri potuit hoc die in stellis aliquod perfectionis augmentum extrinsecum quoad causam, & quoad inhærentiam intrinsecam. Solum tamen fieri potuit, quatenus ex propriis astrorum motibus modo explicato resultavit. Neque enim possunt astra naturali modo aliunde extrinsecas qualitates recipere, quam ex actione ipsorum inter se, quia inferiora corpora, seu elementa non possunt qualitatem aliquam calis imprimere, neque etiam Angeli illam virtutem habent, ut nunc suppono. Deus autem licet novas qualitates in cælis possit efficere quæ illis secundum naturæ ordinem debite non sunt: nihilominus secundum ordinariam legem naturalem id non facit, quia solum operatur concurrente cum causis secundis. Altior verò perfectio calorum pro statu gloriæ, consummato mundi cursu, reservatur. Et fortasse cælo Empyreo similem perfectionem iam Deus addidit, quod si ita est, simul cum illo cælo tota huiusmodi perfectio concreta est, iuxta ea, quæ de illo cælo in superioribus diximus. At verò in hoc quarto die non est verisimile, aliquam inhærentem perfectionem additam esse astris sola voluntate, ac virtute diuina, quæ sit illis naturalis, & intrinseca primo modo, sed ab extrinseco agente tantum proveniens. Quia, ut dixi, hic modus agendi Dei non est secundum ordinariam naturæ modum, neque ad vniuersalem, & communem influentiam Dei pertinet, & ideo non est sine maiori fundamento asserendus.

Fran. Suarez de opere sex dierum.

120. Dicere autem quis posset, quavis stella ab intrinseco non habeant aliquas qualitates, ac virtutes, neque illis sint debita secundum proprias, & particulares naturas: nihilominus propter vniuersalem naturam illis infundi potuisse, idque hoc quarto die factum esse, vt haberent astra omnem necessariam virtutem ad influenda in hac inferiora. Sed respondemus, si supponatur astra esse aded imperfecta, vt ab intrinseca natura, & per mutua communicationem non possint habere omnem influentiam huic inferiori mundo necessariam, & sufficientem: recte quidem, & consequenter dici, Deum illis eam virtutem addidisse, & suppleuisse, vt per astra tanquam per causas secundas vniuersales postea operaretur. Veruntamen, etiam hoc concessio, non video, quo fundamento dicatur contulisse Deum illas virtutes in hoc quarto die, magis quam in principio, quia ex tota narratione huius quarti diei id colligi non potest. Adde vero sine fundamento dici, astra creata esse aded imperfecta, vt non possint ab intrinseco habere virtutem requisita ad omnes influentias huic inferiori mundo opportunas, & necessarias. Vnde nos e contrario dicimus potuisse Deum producere planetas, seu stellas tantae perfectionis essentialis, vt ab illa dimanent omnes virtutes ad dictam influentiam sufficientes. Quis enim hoc diuinam omnipotentiam negat? At hic modus condendi vniuersum, & principales eius causas naturales nobilior, & excellentior est; ergo credendum potius est, ita fuisse astra a principio condita, & postea non aliud virtutis augmentum praeter illud, quod diximus, accepisse. Nec, vt opinor, de alio genere augmēti D. Thomas loquutus est, neque de alia determinatione virtutis, praeter eam, quae ex diuersis aspectibus, coniunctionibus, vel oppositionibus astrorum resultat, quia nec verba eius in prioribus locis alium sensum postulant, & in posterioribus locis allegatis ita videtur tacite suam mentem explicare.

CAPVT IX.

Quomodo per solos motus proprios calorum sufficienter explicentur omnia, quae hoc die facta narrantur.

I. N hoc capite respondendum est ad difficultatem praecipuam in principio praecedentis capituli propositam, quod distinctius, & exactius fiet discurrendo per singula Scripturae verba. Prima igitur sunt, *Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento cali.* In quibus, si verbum fiat rigorose accipiatur pro fieri simpliciter, & substantialiter, verbum dixit per recapitulationem accipiendum est, ac si diceretur, *dixerat autem Deus,* &c. atque ita exponit Vatablus ex sententia Hebraeorum, dicens, praeteritum ibi accipi pro plusquam perfecto, quae expositio in sensu supra dicto tolerabilis est. Veruntamen ille sensus per recapitulationem etiam in verbis dixit, vel fiant, necessarius non est, nam optime intelligi possunt de effectu, quem Deus in hoc ipso die fieri praecipit. Quia necessarium non est illud intelligere de effectione simpliciter, seu substantiali, quia per sequentia verba determinatur, & limitatur ad accidentalem motionem. Additur enim, *& diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora,* &c. Vbi particula &, per particulam vt, explicanda est, quod non est nouum in Scriptura, & in hoc loco obseruauit Olearter. Et idem sentit Caiet. & su-

Expenduntur verba Scripturae pro difficultate cap. praeced. in num. 1. ac primum illa, Dixit Deus, fiant luminaria. Responso ex Vatablo tolerabilis. Non tamen necessaria.

munt ex verbis Hebraeis, quae ad literam ita habent, *erunt luminaria in extensione calorum, ad diuidendum diem, & noctem,* &c. Vnde vterque notat, non esse hoc quarto die simpliciter facta luminaria, vt sint, sed ad alia munera, quae per verba praedicta explicantur. Quae quidem officia fiunt a luminariis mediantibus suis motibus, neque ratione illorum numerum alia qualitate, vel perfectione indigebant.

Dices, diuisio diei, & noctis non fit per motum proprium Solis, sed per diurnum, & ideo primo die legitur diuisisse Deum diem, & noctem; ergo non recte dicitur, sol factus hoc quarto die quoad hoc munus. Respondetur cum D. Thoma dicta q. 70. art. 2. ad 3. aliter factam esse diuisionem diei, & noctis primo, & quarto die. Nam in primo facta est communi modo, secundum distinctionem solam inter lucem, & tenebras, & illo modo verum est fieri distinctionem illam per motum diurnum cum quadam aequalitate, & vniuersitate. Alio vero modo specialiori fit distinctio inter diem, & noctem cum quadam varietate, & inaequalitate, quatenus aliquando dies sunt maiores noctibus, aliquando minores, quod ex propriis motibus astrorum prouenit. Dici etiam potest, quod indicauit Caietan. in primo die distinctionem diei, & noctis factam esse tanquam inter lucem, & tenebras, hoc autem die factam esse tanquam inter lucem & lucem, quia lux diei est Solis immediate, lux autem noctis est lumen lunae, & stellarum. Vnde paulo post subditur de luminariis, *vt luceant in firmamento cali, & illuminent terram.* Et iterum: *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius vt praesent diei, & luminare minus vt praesent nocti, & stellas.* Nam illud praesent optime intelligitur quoad illuminationem. Recte ergo intelligitur distinctio illa inter diem, & noctem quoad vtriusque lumen factam esse. Vnde consequenter etiam potest dici facta distinctio quoad virtutem influendi, nam in die Solis influentia efficacior est, in nocte vero lunae, & stellarum actio magis viget. Quia vero paulo post iterum dicitur, posita esse luminaria, *vt luceant super terram, & praesent diei, ac nocti, & diuiserunt lucem, ac tenebras?* negari non debet, aut potest, quod D. Thomas dixit, factam esse hoc die specialiter distinctionem inter lucem, & tenebras, sed hoc supposito, explicatur amplius illa specialis distinctio, quia non solum facta est secundum durationem dierum, ac noctium, sed etiam secundum lucis, & aliarum influentiarum participationem.

Additur vero etiam esse facta luminaria hoc die, *vt sint in signa.* Circa quae verba multa dicta sunt a Doctoribus propter antiquos errores, qui de signis calorum inuenti sunt, & ineptissime in his verbis fundati. Aliqui vero signa haec non proprie de signis significantibus, sed de miraculis, & stupendis operibus interpretantur. Haec enim apud Hebraeos, & frequenter in Scriptura signa vocantur, vt in Exodo cap. 3. & seq. & Deut. 4. & 7. vnde est illud Psalmi 73, *Signa nostra non vidimus.* Et Ecclesiast. 36. *In noua signa, & in noua miracula,* &c. Et sic Iudaei saepe a Christo signa petebant, Matth. 12. Ioan. 4. Ipse autem discipulos suos ea facturos promisit, & impleuit vt Marc. 16. refertur, & Act. 2.3. & 4. Haec tamen significatio non recte huic loco adaptatur, quia sol, & luna non sunt facta, vt faciant opera prodigiosa, seu miraculosa. Quod si aliquando aliqua prodigia facta sunt circa ipsum solem, & lunam,

2. Infantia.

Soluitur ex D. Thom.

Soluitur aliter ex Caiet.

Ampliat data solutio.

3. Expenduntur deinde verba illa, vt sint in signa.

1. Expositio de signis pro prodigiis, data in locis Scripturae perperam intellecta.

Videtur maior 10. mo. 2. in 3. part. disp. 50. sect. 3.

4. Vera expositio de signis significantibus. Huius expositio modus duplex.

Prior ascribitur Origeni iuxta Augustinum & Eusebium.

Tribuitur etiam Seneca & Plotino a Viues.

5. Iudicium de praedicto expositio modo.

Lib. 2. c. 9. & 10.

Et impugnat prius quoad significacionem naturalium.

Cap. 9. Quomodo per solos motus proprios calorum sufficienter explicentur omnia, &c. III

lunam, vt Iosue 10. vel fiunt, vt Isaias 3. dicitur, non sunt facta sol, & luna propter talia signa, sed Deus speciali providentia propter alios fines illa circa solem, & lunam operatur. Praeterquam quod ipsa non vocantur signa, nisi quatenus diuinam reuelacionem, aut iussionem indicant, vel promissionem confirmant; & ideo talis significatio praesenti operi non recte adaptatur. Nisi forte quis dicat, ipsum solem, & lunam, & concentum stellarum cum suis ordinatis motibus vocari signa, quia sunt veluti potentia quaedam, & diuinam potentiam maxime significant, sicut alibi Propheta regius dixit, *Cali enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum,* &c. Sed hic sensus licet vt secundarius, & spiritualis tolerari possit, non est tamen literalis, sed nimis metaphoricus, vt per se notum est.

Dicuntur ergo astra facta in signa aliquid significantia hominibus, quod ad commune eorum vsum, & vtilitatem pertineat. Duobus autem modis intelligi potest, astra esse signa, scilicet, vel pura signa, id est, habentia munus significandi, non fundatam in causalitate, seu influentia, sed vel in aliqua impositione, vel in aliqua ratione figurae, seu imaginis: vel certe dici possunt astra facta esse in signa, quia facta sunt ad influendum, ratione cuius influentiae etiam habent, quod significant. Priorem sensum sequutus est Origenes, cuius sententia fuisse dicitur, omnes effectus futuros in astris tanquam in signis cognosci posse, non tanquam in causis, sed quia in illis tanquam in imaginibus omnia descripta sunt. Quam sententiam fuisse hominum non mediocriter doctorum, dixit Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 1. eandemque late refert ex Origene super Genesim Eusebius lib. 6. de Preparat. euangelica, cap. ult. vbi formalia verba Origenis refert, de quibus non videtur per se dubitari, quauis nunc in hominibus super Genesim non inueniantur. Et in homilia 5. super Ieremiam, reprobat quidem Origenem errorem dicentium, stellas esse causas efficientes, quae omnibus futuris necessitate imponunt; quod vero sint signa sine causalitate neque affirmat, neque negat. Et ipsemet Euseb. approbando sententiam Origenis quoad priorem partem, in qua stellis praedictam causalitatem negat; de altera, in qua illis significacionem tribuit, nihil dicit. Eandem sententiam tribuit Seneca, & Plotino Ludouicus Viues in scholiis ad August. supra.

Veruntamen haec sententia, quauis aperte non incidat in errorem Stoicorum de fati necessitate, non multum ab illa distat, tum quia secundum rectam consequentiam sine illo subsistere non potest; vt statim dicam, tum etiam quia incidit in alium errorem, quod futura contingentia ab alio quam a Deo certo cognosci possunt, quod est erroneum, vt supra de Angelis diximus. Deinde est omnino vana illa sententia, quia illa significatio syderum vel est naturalis, vel ad placitum. Priori modo cogitari non potest in stellis respectu omnium futurorum sine causalitate circa illa, quia haec significatio non est nisi vel in effectu respectu causae, vel in causa respectu effectus, sed stellae non sunt effectus futurorum, vt per se patet; ergo si non sunt causa, non possunt illa naturaliter significare. Maior, seu sufficientia partitionis probatur, quia inter signum naturale, & signatum, debet esse aliqua naturalis, & necessaria conexio, quae nulla esse potest nisi causa, vel effectus. Nam conexio inter relationem, & terminum ad rem non pertinet, vt nunc tanquam clarum

Franc. Suarez de opere sex dierum.

suppono. Dices relationem imaginis, seu similitudinis ad hoc posse conferre. Respondet, in primis vanum esse fingere in astris, & stellis hanc formalem representationem omnium futurorum, cum re vera nulla sit, imò nec mente sana cogitari possit. Et deinde talis representationis non fit per propriam relationem praedica-mentalem similitudinis, vel imaginis, sed per ipsam figuram, vel formam, in qua talis relatio fundari potest, & ideo per huiusmodi representationem imaginis, nisi ratio causa, vel effectus illi adiungatur, cognosci non potest an res representata sit, fuerit, vel futura sit; ergo, etiam si fingendi tales imagines in caelis licentia detur, non poterunt esse signa naturalia futurorum, vt futura sunt.

Quod si haec significatio dicatur esse ad placitum, non minus facile tanquam vana refelletur. Quia illa significatio ad placitum, solum esse possit ex impositione Dei, quia nullus alius cognoscit omnia futura, praesertim contingentia, neque aliqua creatura tantam in vniuerso auctoritatem habet, vt talia signa instituire potuerit. Nullus autem potest cum fundamento dicere, Deum talia signa imposuisse. Vbi enim Deus hoc reuelauit? Aut quis sine reuelacione posset talis impositionis habere notitiam. Vel quis erit vsus talis significacionis, si impositio illius nemini reuelata est? Cum ergo sit certum, Deum huiusmodi significacionem, vel impositionem hominibus non reuelasse, vana, & ridicula est talium signorum assertio. Responderi potest ex Origene apud Eusebium, hanc significacionem non hominibus, sed Angelis notam esse, & per illos hominibus aliquibus non integrè, sed ex parte innotuisse. At isti non hoc somniant, vel crediderunt, nisi a malis angelis illusi ita senserunt. Vnde quantum erroris est in adhibenda fide daemoneis, & in vtendo eorum consortio, & confabulatione, tantum erroris, & vanitatis est in illa responsione. Et praeterea repugnat ille error Scripturis dicentibus, solum Deum omnia futura cognoscere. Dicit fortasse aliquis per hoc non excludi, quin per diuinam reuelacionem Angeli ea cognoscere poterint. Respondetur, vanum esse, & erroneum hanc notitiam per reuelacionem factam in talibus signis omnibus Angelis, & de omnibus futuris ascribere. Alioqui haec scientia omnibus Angelis quasi ordinaria lege conueniret, quod plane repugnat modo loquendi Scripturarum. Ac denique quod ad verba Genesis attinet, cum ibi dicitur *vt sint in signa,* sermo est respectu hominum, non Angelorum, & de signis naturalibus, non de supernaturalibus. Vnde recte dixit Augustinus lib. 2. Gen. ad liter. cap. 14. *Cum dicit de syderibus, vt sint in signa, non illa dicit, quae obseruare vanitatis est, sed utique utilia, & huius vita vsibus necessaria.*

Et hinc facile etiam refutatur error antiquorum Gentilium, & haereticorum, qui hanc significacionem in causalitate fundatam stellis tribuerunt respectu omnium euentuum futurorum, etiam illorum, quae a voluntate humana, vel angelica pendent. Nam hic error, & libertati arbitrii, & immaterialitati humanae voluntatis repugnat, quia non possunt corpora in spiritu agere, nec voluntatem libertate sua priuare. De qua re in locis aliis ex professo tractatur, & ideo hic adnotare sufficiat, hunc errorem damnatum esse a Leone Papa Epist. 91. alias 93. ad Turianum, cap. 11. & in Concil. Bracharenli I. cap. 9. & impugnat late ab Origene, & Euseb. supra, & August.

Eusebio pracluditur.

Impugnatur deinde quoad significacionem ad placitum.

Quoridam responsio excluditur.

Replica diluitur.

Resellitur praeterea significatio astrorum quae fundatur in ipsorum causalitate, seu influentia.

gust. dicto lib.5. de Civit. & D. Thoma in opus. 26. A de Iudiciis, seu iudiciis astrorum, & multis aliis, qui contra Fatum scripserunt. Quocirca verum quidem est significationem luminarium fundatam esse in causalitate, ut tradit D. Thomas dicta 9. 70. art. 2. ad 2. Vbi etiam aduertit, non ideo esse dicta signa, quia non sint causae, nam significatio non excludit causalitatem, sed potius interdum in ea fundatur, sed dicta (inquit) sunt potius signa, quam causa, ut occasio idololatriæ tolleretur. Hunc tamen optime concluditur, astra non esse signa omnium futurorum, sed illorum quos facere possunt, quosque cursu suo naturaliter, & ordinariè efficiunt. Et quia istorum effectuum varietas ex propriis motibus caelorum, & ex diuersis aspectibus, & coniunctionibus astrorum, quae per eandem motus sunt, oriuntur, ideo ratione eorundem motuum dictum est, luminaria facta esse, ut sint in signa, ut Augustin. & D. Thomas supra notarunt. Et hoc modo significatio illa ad hominum utilitatem ordinata est, quia per illa discernunt homines opportunitatem negotiorum, vel actionum, quam nauis obseruant ad nauigandum, & agricola ad seminandum, & alij ad caetera negotia praevidendo temporum qualitates, ut pluuiarum, aut serenitatis, frigoris, aut caloris, &c.

Exponitur 2. loco dicto in tempore.

8. Ex quibus facile exponitur, quo sensu dicantur astra hoc die non solum in signa, sed etiam in tempora. Ita enim duae particulæ possunt facile ad idem referri, ita ut posterior priorē exponat, nam astra facta sunt in signa diuersorum temporum, non solum quoad moras, sed etiam quoad qualitates eorum, nam signant tempus aestatis, hyemis, &c. Ita ferè exponit Augustinus dicto lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 14. Et in Imperfecto cap. 13. & lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 13. & 14. & idem sentit Chrylost. homil. 4. & Basil. homil. 6. in Gen. & Hugo de S. Viatore Annotationib. in Gen. cap. 7. & ibi alij, quos Lypomanus in Caen. refert, nec dissentit D. Thomas supra. Possunt verò illæ duæ particulæ etiam ad diuersa referri, nam astra signant varios effectus suos, ut dictum est, constitunt autem vicissitudines temporum aestatis, hyemis, &c. & ideo specialiter dicuntur facta, ut sint in tempora. Omitto expositionem dicentium, per tempora intelligi illa, quae festis, & solemnitatibus deputantur, quia alienam ab hoc loco censore additur verò, & dies, & annos, quos visitatè nominis (inquit August. supra) qui non fecerunt, nisi motibus siderum, utique propriis, sicut de diebus supra explicatum est, & de annis constat, quia per proprium Solis motum constituuntur. Omituntur autem menses, quia sub annis (vt quidam volunt) comprehenduntur. Nam annus in quadam significatione dicitur integra conuersio propria cuiuscunque planetae, & quia conuersio lunæ vno mense perficitur, ideo menses sub annis comprehenduntur, sed hoc non admodum placet, quia illa acceptio anni, mihi est valde incerta, nec in Scriptura eius fundamentum inuenio. Imò Hebraei menses lunares computabant, iuxta conuersionem lunæ, & ex eis lunares annos consuebant. Vnde facilius dicitur menses fuisse omissos, quia in anno solari ad placitum hominum diuisi sunt, ob quam rationem etiam horre sunt praetermissi.

Exponitur quarto loco verba, in dies & annos.

Menses cur praetermissi.

9. Explanatur 3. loco verba, duo luminaria.

9. Vltimò inquiri solet hoc loco, quo sensu sol & luna duo magna luminaria dicantur inter ea, quae fecit Deus, qua occasione de horum, & aliorum astrorum magnitudine posset hoc loco disputari. Sed hoc Astrologis, & Philosophis relinquimus. Ac breuiter dicimus in re quidem ipsa solem fortasse esse absolute maximum inter astra omnia, vt accurate declarat Pererius tom. 1. in fine quarta diei, & Conimbricenses 2. lib. de calo, cap. 12. q. 1. art. 1. At verò luna absolute non habet secundum magnitudinis locum, vt est constans apud Philosophos, & ideo solum respectu nostri dicitur secundum luminare magnum, utique formaliter (vt ita dicam) seu in lucendo. Quia per diem neque luna, neque alia stella lucent, propter Solis eminentiam, in nocte verò luna magis, quam alia stellæ nobis lucet, vel propter maiorem propinquitatem, vel propter maiorem densitatem, & aptitudinem, quam ad lucendum habet. Et ita sentit Basil. homil. 6. in Exaëmer, & Chrylost. homil. 7. in Gen. sicque intelligendus est Augustinus lib. 2. de Gen. ad liter. cap. 16. Addi potest, lunam etiam eminere in illis muneribus, ad quae luminaria hoc die facta esse dicuntur. Nam vel propter maiorem vim illuminandi terram, vel propter alias etiã qualitates sibi connaturales maiorem habet influentiam in omnium mistorum generationem, & in corpora humana, quàm caeteri planetae, praeter solem, & ideo inter signa caelestia horum naturalium effectuum, post solem principatum habet. Et ob eandem rationem magis est in tempora, & dies, & annos, quàm reliqui planetae, utique post solem. Vnde secundum illam etiam menses, & anni à multis nationibus connumerantur, & ad distinguenda tempora in ordine ad plures actiones humanas, praesertim ad opera medicinae, vel agriculturae, aut nauigationis, augmenta, vel diminutiones lunæ plurimum considerantur. Propter has ergo causas luna dicta est luminare minus, & in secundo gradu post solem collocatur.

10. In plenilunio no, an statu alio si luna creata.

Hac denique occasione dubitari hic solet, in quo statu augenti, vel decrementi luminis luna creata fuerit. Quod artingit D. Thomas dicta 9. 70. art. 2. ad 5. vbi probabile censet factam esse plenam, quia illa est perfecta eius dispositio, praesertim ad lucendum in nocte. Quae fuit sententia Bedae in Exaëmer. & lib. de ratione temporum. Procop. in caput 1. Gen. Damascen. 1. de fide orthodox. cap. 7. & Abul. Gen. 1. q. 25. At verò August. lib. 2. Gen. ad liter. cap. 15. probabile censet, factam esse initio sui mensis, seu conuersionis suae secundum motum proprium, & respectu nostri. Alioqui non in prima luna, sed in decimaquarta mueri cepisset. Et ad rationem in contrarium virtute respondet, siue primam, siue plenam lunam Deus fecerit, fecisse perfectam. Tandem verò nihil determinat, sed rem indecisam relinquit. Vnde non defuerunt, qui mediam viam tenuerint, dicentes, lunam factam esse in quarta parte sui augenti, id est, in ea dispositione, quam in septimo die habere solet. Quia tunc oritur supra nostrum horizontem, quando sol occidit, & ita poterat totam noctem illuminare, atque ita statim exequis munus suum per illa verba explicatum, et praesertim nocti, quod facere non potuisset si in prima luna creata fuisset, & aliunde conuenientius videtur, vt post illud initium non statim decreset, vt necessarium fuisset, si plena creata esset, sed potius, vt per aliquod dies continuè augeretur. Sed in hac re liberum est vniciuique, quod voluerit sentire, quia ex Scriptura, vel Patribus nihil habemus, & rationes non multum cogunt.

10. In plenilunio no, an statu alio si luna creata. D. Thoma sententia ex Beda.

Quid Augustinus de eandem refert perferit.

Authoris iudicium.

Superfunt tantum explicanda verba illa, quae supra

Enodantur ultimo loco verba, Et posuit eos in firmamento. Vna dictorum verborum difficultas soluitur. Supra cap. 5. num. 14. in hunc locum remissimus, & posuit eos (scilicet stellas) in firmamento caeli. In quibus duae statim occurrunt difficultates. Prima est supra posita, quia in opere secundi diei nomine firmamenti aërem expoluiimus; quomodo ergo nunc potuerit stellæ in firmamento poni. Sed ad hoc breuiter dicendum est nomine firmamenti intelligi totam expansionem corporum diaphanorum ab octaua sphaera vsque ad terram: & ita iuxta lectionem Hebraicam proprie vertitur, posuit stellas in extensione caelorum. Vnde quia firmamentum sic sumptum plura corpora comprehendit, interdum aliquid ei tribuitur ratione vnus partis, interdum verò ratione alterius: & ita in praesenti dicuntur stellæ posite in firmamento, quia sunt posite in superiori parte eius, & denotatur est, omnes stellas, esse sub primo mobili. Quae expositio communiter recepta est, vt videre licet in Lypomano, Caietano, Pere, & aliis.

Altera difficultas est circa verba, posuit eos in firmamento, nam videntur significare, prius fuisse firmamentum, & postea Deum stellas in illo posuisse. Respondemus tamen, non esse existimandum, posuisse Deum stellas in caelo, tanquam in subiecto proprio, aut tanquam in loco extrinseco, sed tanquam partes in toto, cui vniuntur, & cum quo locum habent. Sicut ergo partes ponuntur in toto non praexistente, sed quando ipsum producitur, ita Deus tunc posuit stellas in firmamento, quando caelum illis constans & compositum creauit, & ita in principio sui operis illas posuit. Hoc autem quarto die, vel illud per capitulationem repetitur, vt aliquid addatur, vel dicuntur hodie stellæ posite in firmamento, non simpliciter, sed vt lucerent super terram. Nam antea super aquas lucebant: hoc autem die, cum iam terra esset aquis discooperta, super illam ceperunt lucere, non vtiuncque, sed determinato modo, & cum certa varietate, & influencia, vt explicatum est.

De animalium ratione carentium productione, quinto, & sexto die facta.

IN quinto die duo ab auctore natura facta inarrantur, scilicet, pisces maris, & volatilia caeli, id est, aëris. Verba sunt: Producat aqua reptile animæ viuētis, & volatile super terram in firmamento caeli, &c. In sexto item die prius brutorum creatio refertur his verbis: Dixit quoque Deus, producat terra animam viuētem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terrae secundum species suas, factumque est ita, & postea hominis creatio describitur quae propter suam dignitatem specialem dispositionem postulat, & ideo illam in sequentem librum referuamus. At verò de caeteris animalibus, quia secundum quandam proportionem, communem doctrinam habent, hic dicemus. Quod breuiter expediri poterit ferè applicando ea, quae de vegetabilibus dicta sunt, & in fine graue quoddam dubium explicando. Primum ergo nobis certum sit hac animantia non in virtute tantum, aut in semine, sed actu, & in seipsis facta fuisse his diebus, in quibus facta narrantur. Quamquam Augustinus lib. 3. Gen. ad liter. c. 5. in sua persistens sententia, contrarium sentire videatur. Et probatur primum ex proprietate verborum, eorumque vniiformitate: Dixit Deus, fiat, & factum est. Quae in rigore eius Franc. Suarez de opere sex dierum.

Referuntur verba Gen. quibus brutorum productio tractatur.

Asserio 1.

Probat 1.

rei, quae fieri dicitur, actualem productionem significant, & ita in aliis diebus explicata sunt. Secundò ex ipsorum animantium perfectissimi natura, quia tota species non potest incipere per naturalem generationem, quia vnusquodque indiuiduum ab alio simili procreatur: & ideo necessariò sistendum est in aliquo primo indiuiduo ab alio simili non genito. Neque illud primum ex solo semine generari potuit, quia neque illud semen naturaliter fieri potest, nisi ab animali decimum, neque etiam conseruari potest, vel ad foetum formandum perducere, nisi in vtero alicuius animalis generantis. Neque etiam talium animantium species, seu prima eorum indiuidua per solas causas vniuersales, solem nimirum, & astra introduci in orbem poterunt, vt etiam in Philosophia contra Auicennam, & alios antiquos Philosophos demonstratur. Ergo necessarium fuit, prima indiuidua horum animantium immediatè ab auctore naturae fieri, ergo his diebus facta sunt actu, & in seipsis, nam post hos dies nihil hoc modo Deus procreauit, requiesit enim die septimo ab omni opere, quod parauerat. Tertio idem probari potest ex illa benedictione quinto die data: Crescite, & multiplicamini, nam vim generandi indicant, quae non nisi rei iam actu productae conferunt, vt in cap. 7. ponderatum est. Vbi etiam ex creatione hominis hoc confirmauimus, neque in hoc noua difficultas occurrat.

Dico secundò, quannus productio istorum animalium, interdum creatio dicatur, nihilominus non fuit ex nihilo, sed ex praesistente materia, modo tamen proprio auctoris naturae. Haec asserio etiam est certa & commutis: & prima quidem pars eius constat ex cap. 1. Genes. illis verbis; creauitque Deus cetera grandia, & omnem animam viuētem, &c. & ex aliis communibus locis Scripturæ. Secunda verò pars in illis verbis continetur, producat aqua, producat terra. Circa quae verba occurrebatur quaestio, an aqua, & terra in hac productione efficientiam habuerint. Veruntamen quod in simili dubio de vegetabilibus diximus, ad caetera viuētia applicandum est, nam Scriptura eodem modo de illis loquitur. Vnde Caietanus sicut in plantis, ita in animalibus docet, efficienter ab aqua vel terra producta esse propter vim verbi, producat. Nos tamen dicimus, verbum illud in omnibus significare causalitatem elemento accommodatam, ac proinde ex verbis illis optime probari causalitatem materialem, efficientem verò, nec probari, nec cum ratione posse subsistere, propter superioris dicta.

Sic igitur probata relinquitur secunda pars asserionis, nam omnia haec animalia facta sunt ex praesistente materia, aqua nimirum, vel terra. Ergo non sunt facta per rigorosam creationem, nimirum ex nihilo. Occurrebat autem dubium, vtrum aliqua ex his animalibus facta sint ex aëre, sed illud in fine cap. à num. 13. tractandum relinquimus. Vltima denique pars asserionis in superioribus satis declarata est in plantis, & in praesenti eandem rationem habet. Intelligitur enim de productione quoad praeriuam alterationem, & organizationem, nam haec non est facta modo ordinario, & communi, nec per moras, quibus naturaliter fieri solet, sed subitò, vel mora breuissima, & sine effectiua cooperatione causarum secundarum diuina virtute facta est, & ob eam rem creatio appellatur lato modo, vt & ab ordinaria generatione distinguatur, & vt denotetur fuisse quendam modum

De concurrere aqua, & terra in productione animalium.

Probatio tertia, seu potius declaratio.

Asserio 2. tripartita.

1. Pars probatur.

2. Pars probatur.

quam productionis auctoris naturæ proprium. A Nihilominus tamen substantialis generatio talium viventium, quæ in instanti facta est, eiusdem speciei fuit, cum simili generatione ordinario modo facta. Nam in se utraque productio est per veram educationem de potentia materia, prius natura ultimâ disposita ad talem formam, diuersitas autem in præiudicio dispositio essentialis, seu substantiam mutationis substantialis; quæ in momento fit, non variat, cum de eius essentia non sit. Tandem rectè hinc colligi potest omnes formas, seu animas istorum animantium quantumvis perfectorum citra hominem ex potentia materiaeductas esse, id enim significant illa verba, *producat terra animam viventem*, quæ statim distribuuntur ad omnes species per illa verba, *iuuenta, reptilia & bestias terre*, quod rectè notauit Caiet. & Perer. consentit.

7. Tertiò dicendum est, hæc animalia omnia his diebus producta esse, in perfecto statu in singulis indiuiduis, seu speciebus suis; iuxta vniuersumque naturam. Hæc assertio communis est, & fundatur in illo principio, quod opera Dei perfecta sunt. Et intelligenda est, ac explicanda eo modo, quo similem de plantis posuimus. Itaque fuerunt omnia creata integra, & omnibus suis membris perfecta, item in quantitate & magnitudine corporis, ad quam solent huiusmodi animalia in termino augmenti peruenire. Non oportet autem, vt omnia fuerint æqualis magnitudinis, etiam indiuidua eiusdem speciei; nam de distinctis res est manifesta. De prioribus verò licet potuerit Deus ea producere æqualia, vel æquè fortia, aut æquè pulchra, non videtur necessarium, nam vniuersi pulchritudo varietatem aliquam requirit. Quæri autem hinc potest, quot indiuidua creauerit Deus in vnaquaque specie, in quo non est dubium quin ad minimum, bina facta fuerint, sed est dubium, an fuerint plura. Quod ex alia interrogatione potest pendere, scilicet, an Deus produxerit hæc animalia tantum in vno loco terra, vel per totum orbem. Nam pro vno loco, id est, pro vno regno, vel alio simili bina sufficere poterunt; pro diuersis autem plura necessaria erant, vt per se clarum est. Et quamuis res incerta sit, hæc posterior pars verisimilior videtur. Sicut de plantis diximus, nam ferè est eadem ratio. Semper tamen incognitum nobis est, quot indiuidua simul produxerit Deus in vniuerso orbe in singulis speciebus horum animalium; hoc ergo relinquendum est diuinæ sapientiæ, cuius consilio, & arbitrio hæc multiplicatio, & distributio facta est. Veruntamen sicut de plantis diximus, ita hic considerari potest ex animalibus quædam melius, seu commodius in quibusdam regionibus, quam in aliis procreari, & intra eandem etiam speciem, quædam esse maiora, vel fortiora, vel aliis huiusmodi qualitibus affecta in vna regione, quam in alia. Ad hunc ergo modum verisimile est, diuinam sapientiam, proportionem & varietatem in hac animalium productione obseruasse.

Quot indiuidua in qualibet specie Deus creauerit, & in qua perfectione.

6. Ex quo intelligi etiam potest, produxisse Deum omnia hæc animalia cum virtute generandi sibi similia in generibus, seu speciebus suis. Probatur, quia hæc potestas pertinet ad naturalem perfectionem indiuidui, & ad conseruationem speciei necessaria est. Deinde probatur ex illa benedictione, *crecite, & multiplicamini*. Per illam enim benedictionem, nihil aliud significa-

Cum vniuersi generandi fuerint producta.

tur, quam virtus, data his viventibus ad multiplicanda indiuidua, & conseruandam speciem, per multiplicatas generationes. Nec refert, quod animantibus terrestribus, præter hominem, non legatur data huiusmodi benedictio, quia cum data fuit piscibus, & volatilibus virtute, cæteris etiam brutis data censetur, cum eadem ratio, & necessitas in eis inueniatur. Quamquam postea in hominibus repetita sit, post eorum creationem, ad denotandam singularem hominis excellentiam, & propter alias rationes, quæ videri possunt in August. lib. 3, Gen. ad lit. cap. 13, & Bedæ in Exaem. & aliis expositioribus in Gen.

7. Quarto dicendum est, hæc animalia ratione carentia in magna varietate generum, & specierum simul fuisse his diebus à Deo producta.

Simul (inquam) cum partitione accommodata, vt statim explicabo. Hæc etiam assertio ex narratione Genesis adiuncta Patrum expositione manifesta est. Nam in primis narratur facti tres ordines, seu classes animantium, quæ sunt veluti tria genera illorum, scilicet, piscium, volatilium, & terrestrium. Quæ sine dubio essentialem differentiam genericam inter se habent, vt motus, naturalia loca, figura, & aliæ actiones & proprietates euidenter ostendunt. Seruant autem inter se hunc ordinem perfectionis, quod infimum habent pisces, medium aues, & si periclerem animantia terrestria. Ita docent Philosophi, & in Genesis Patres, & expositores, quamuis diuersis rationibus, & signis ad illum ordinem ostendendum vtantur, sed non est præsentis instituti de animalium proprietatibus disputare. Solum intelligere debemus illos gradus dictum seruare ordinem ex genere suo: nam inquiri posset, an aliqua species inferioris gradus possit esse essentialiter perfectior, quam alia superioris gradus, sed hoc etiam nunc inquirere necessarium non est. Satis ergo est ex dicto perfectionis ordine colligere, Deum in productione istorum ab imperfectis ad perfectiora processisse; ideoque sicut prius creauit plantas, quam animalia, ita inter animalia prius creauit pisces, postea verò volatilia, deinde terrestria, & vltimo loco hominem, vt postea dicemus. Atque ita respectu diuersorum ordinum horum animantium, non omnia simul creauit, tamen in vnoquoque ordine simul omnia produxit, nam vniuerso imperio dixit, *Producant aqua reptile, &c. & producat terra animam viventem, &c.* Nulla ergo successio generationum inter res productas in singulis ordinibus cum fundamento cogitari potest.

Imò etiam de volatilibus, & piscibus dubitari potest, an inter se simul creata fuerint: nam quod hi duo ordines tertium præcesserint, manifestum est, quia producti sunt in quinto die, tertium autem genus brutorum in sexto: an verò pisces sint prius tempore creati, quam volucres, dubitari potest: quia licet sint facti eodem die, potuerunt simul, vel cum successione fieri. Et quidè si intercessit successio, non est dubium, quin piscium creatio præcessit, quia primo loco ponitur. Suspicio autem successiois solùm ex ordine literæ accipi potest, quia illa duo genera distinctè narrantur, & prius minus perfectum, postea perfectius recensetur. Quod autem in re ipsa non fuerit realis successio, videtur posse in litera Genesis fundari: sic enim dicitur, *Dixit etiam Deus, producant aqua reptile, & volatile*. In quo significatur quasi vniuerso imperio simul vtunque genus fuisse productum. Sicut cum dicitur, *Creauit Deus colum, & vnam*, sic enim in præsentia adiungitur, *creauitque Deus*

7. Assertio 4.

Vnde ostendatur. Narratio, volatilia terrestria constituant ordines tres inæqualis perfectionis.

Deum produxisse ab imperfectis ad perfectiora.

Vniuerso imperio simul produxit.

8. An aues sint facta.

Pars negatiua fundatur.

Credibilior pars affirmatiua.

Deus cete grandia, & omnem animam, &c. & omne volatile. Sicut ergo omnes pisces simul creati sunt, ita etiam pisces, & volatilia; ideoque tanquam de vno opere istarum dicitur, *vidit Deus, quod esset bonum, & vna benedictio omnibus datur*. Propter quæ pars hæc verisimilior videtur. Cur autem ita factum sit inter hos duos ordines, quis consiliarius Dei fuit, vt rationem reddere possit; fortasse tamen probabilis ratio est, quod ex eodem elemento fuerunt facti, vt infra dicemus. Vel certè quia pisces, & aues in multis familia sunt, quæ Pererius & Tornellus late recensent.

Eius ratio ex Pererio & Tornelio.

9. Assertio 5. Ostenditur primo.

Ostenditur secundum.

Pisces ex suo genere mole excipiunt cætera animantia.

Et fortè numero, & varietate specierum.

Sub genere terrestrium tria inferiora generis continentur.

10. An animalia imperfecta sint hæc.

Gen. affirmare videtur, Augustinus verò lib. 3, Gen. ad lit. c. 14, sub distinctione respondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaueribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra procreantur; & priora negat fuisse tunc creata, quia nondum erant mortuorum corpora; de aliis verò affirmat, quia suo modo pertinent ad decorem vniuersi. Sequiturque hoc D. Thomas 1. p. q. 72. ad 5. Sed profectò distinctio non videtur necessaria; tum quia non magis hæc, quam illa ad decorem vniuersi pertinent; tum etiam quia si aliqua facta sunt his diebus, per omnipotentiam Dei facta sunt, non expectata putrefactione materia, prout secundum ordinem naturalem causarum secundarum fieri solet. Vnde sine animalibus mortuis potuissent à Deo fieri imperfecta animalia, quæ nunc ex corporibus mortuorum generantur.

Probabilius ergo censeo huiusmodi imperfecta animalia non esse facta à Deo immediate, & in actu his diebus, saltem per se loquendo. Probatur ex dictis in simili de herbis, nam est eadem ratio, nimirum quod huiusmodi imperfecta vniuersa non sint veluti per se requisita ad perfectionem vniuersi, sed quasi per accidens ex concursu variarum causarum sequantur. Item quia sicut in speciebus perfectis non fuit necessarium, omnia indiuidua immediate fieri ab auctore naturæ, sed tantum prima, in quibus cætera potentia continentur; ita in his imperfectis necessarium non fuit prima indiuidua immediate à Deo produci, quia in aliis causis sufficienter continebantur in potentia, & per illarum actionem, & nõ per propriam successionem vnius ab alio erant propaganda. Item quia aliàs dicendum esset, in omnibus speciebus, quantumvis imperfectis, aliqua indiuidua in principio fuisse facta, quia non est maior ratio de quibusdam, quam de aliis. Consequens autem est incredibile; aliàs etiam pulices, & similia animalia homini infesta in illo principio creationis actu fuisset, quod certè probabile non est. Atque hanc partem sequuntur Pereyra, & Torniel. in sexto die. Dixi autem per se loquendo, id est, spectando talium rerum naturam secundum seipsam. Nam ex his animalibus imperfectis quædam solent deseruire in cibum animalium perfectorum, vt pisces maiores ex minimis aluntur; & similiter passeris, vermicula terre habent in cibum. Quia igitur in principio creauit Deus omnes species perfectas animalium, etiam eorum, quæ carnibus, & piscibus aluntur; ideo si propter huiusmodi vsum necessaria tunc fuerunt aliqua animalia imperfecta, simul cum cæteris perfectis producta esse credibile est, quia hoc titulo specialis causa, seu necessitas in eis inuenitur.

Solet etiã hic dubitari de quibusdam animantibus, quæ ex coniunctione maris, & fœminæ diuersarum specierum generantur, ideo quod præter naturam, & per generationem quasi adulterinam nasci videntur, vt mulus, leopardus, lynx, & similia, solet (inquam) dubitari, an fuerint à principio in actu creata, vel solùm in potentia. Et ratio dubitandi esse potest, quia hæc animalia in se spectata perfecta sunt, & multum vtilia, ac subinde videntur per se ad perfectionem vniuersi spectantia; ergo debuerunt simul cum aliis fieri ab auctore naturæ. Nihilominus contrarium censeo esse probabilius, quod tenet Rupertus Abbas lib. 1. in Gen. cap. 57. & sequuntur Ysella, & Torniel. in Gen. Ratio verò est, quia huiusmodi species animalium sufficienter continebantur potentia

11. Pars negatiua placet.

Exceptio in hac negatiua parte.

12. An qua per adulterinam generationem bruta nascuntur sint hæc diebus producta. Pars affirmatiua.

Pars tamen negatiua eligitur.

Probatur.

tentialiter in illis indiuiduis diuersarum specie-
rum, ex quorum commissione generantur: & i-
deo non fuit necessarium aliqua eorum indiua
ab auctore naturæ immediatè produci. Nam Deus
ea tantùm immediatè produxit, quæ non nisi
per ipsius actionem in rerum natura introduci
poterant quoad species suas, nam cætera, quæ per
causas secundas produci poterant, conuenientius
fuit per illas fieri, & hoc ipsum magis ad perfe-
ctionem vniuersi pertinet. Accedit, quòd huius-
modi generationes non fiunt sine interuentuali-
cuius industriæ humanæ, vt ex *Leuitici* 19. sumi
potest, addita doctrina D. Thomæ 1. 2. q. 102. art. 6.
ad 8. Constat autem, non fecisse Deum omnes spe-
cies rerum, quæ interueniente industria humana
ex variis commissionibus rerum diuersarum spe-
cierum discursu temporum ortæ sunt. Idem ergo
est dicendum de his animalibus, quæ ex prædi-
ctis commissionibus generantur.

13. Ex qua ma-
zer in sint
produca
anes.

2. Sententia.

Fundam-
enti ex Scri-
ptu.

Confirm-
atione.

14. 2. Senten-
tia.

13. Superest dubium superius n. 4. in hunc locum
remissum, ex qua materia volatilia facta sint. Nam
in hoc magna est controuersia propter varia Scri-
pturæ testimonia. Vnde tres de hac re inuenio sen-
tentias. Prima est, volatilia ex terra fuisse pro-
creata. Ita tenent Caiet. & Catherinus in *Gen.* &
Hieronym. VVielmius *lect.* 22. in *Exaem.* quos Pe-
rerius in opere quinta diei sequitur. Fundatur in ver-
bis Moysis *Gen.* 2. *Formatis igitur Dominus Deus de
humo cunctis animantibus terra, & vniuersis volati-
libus calis adduxit ea ad Adam.* Nam in illis æqua-
liter dicit Moyses, animalia terrestria, & volatilia
ex humo, id est, terra fuisse formata. Et ratio-
ne confirmari potest, quia aues ex terra nu-
truntur, & in ea principaliter habitant, & vi-
uunt; ergo signum est, de terra esse formatas.
Secunda opinio est, volatilia producta esse ex
aqua, sicut pisces. Ita sentiunt super *Gen.* Basil.
Ambrosius, & Chrysost. & D. Hieron. *Epist.* 83. ad
Oceanum, vbi sic ait: *Primum de aquis, quod viciit, egre-
ditur, & pennatos fideles de terra ad calum leuat.* Et
fauet August. *lib.* 3. *Gen. ad lit. cap.* 7. & 8. Et Am-
brof. in *hymno*, quem canit Ecclesia feria 5. ad vesper.
sic dixit:

Magna Deus potentia,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera.

Fundam. ex
Scriptu.

Quorundam
eiususio.

Deseruitur.

15. Replicat
tamen & i-
psa solu-
tur.

Fundamentum est, quia *Gen.* 1. dixit Deus,
*Producant aque reptile anima viuentis, & volatili su-
per terram sub firmamento cali.* Vbi expressè vtrorū-
que animantium productio aquis tribuitur, vti-
que in suo genere materialis causa; vt supra de-
clarauimus. Respondent, verbum *producat*, non esse cō-
struendum cum vtraque parte copulatiuæ propo-
sitionis, sed tantum cum prima: in secunda verò
subintelligendum esse verbum *volent*, vel aliud
simile: nam in Hebræa, & in Chaldaica Para-
phrasi illud verbum additur. Nos verò vulgaratam
lectionem præterimus. Sed hæc sententia ita acci-
pienda est, vt non sit contraria secundæ, sed eam
magis explicet. Nam cum Scriptura dicat, volati-
lia facta esse ex aquis, hoc simpliciter negari non
potest: vnde neque ita potest affirmari facta esse
ex aere, vt aqua excludatur. Præsertim quia
solus aer propter suam raritatem, & leuitatem
non potest esse apta materia, ex qua proximè ge-
nerantur aues, & ideo oportet, vt vel in sub-
stantiam aquæ transferatur, vel certè vt ma-
teriam aquam in se habeat, vt possint ex illo aues
generari. Sic ergo absolutè dicendum est, volati-
lia ex aquis fuisse producta, tamen quia aque par-
tim sunt in terra sub propria, & sensibili dispo-
sitione

cum, si dicamus, volatilia esse facta ex aquis, quæ
sunt super terram, de quo statim dicam. Verum-
tamen responderi etiam potest, licet facta sint ex
aquis terrestribus volatilia, rectè additū esse, *su-
per terram*, ad distinguendas aues à piscibus, qui
reptant super aquam, & quasi in aquis volant, (vt
aliqui notant) nam quendam modum penarum
habent. Vnde illud *super terram*, est quasi additum
quoddam, determinans, & declarans proprietate
volatilium. Quod magis explicarunt Septuag-
inta, dicentes: *Producant aqua reptilia animarum
viuentium, & volatilia volantia super terram.* Et hoc
magis significauit Paraphrasis Chaldaica, dicens:
*Producant aqua reptile anima viuentium, & aem, que
volet super terram.* Ex quibus manifestum est, illud
nomen *& volante*, in nostra vulgata non esse no-
minatiui casus, sed accusatiui: ideoque nullo mo-
do subintelligi, ac suppleri posset verbum *volet*.
Quod confirmatur ex verbis paulo post subiun-
ctis, & aues multiplicentur super terram, vbi non di-
cit, *volitent*, sed *multiplicentur*, quod substantia-
lem productionē significat. Ergo similiter in prio-
ribus verbis præceperat Deus, vt volatilia produ-
cerentur super terram; ergo ex aquis productæ
sunt.

Neque contra hanc sententiam obstant verba
inducta ex *cap.* 2. tum quia illa particula *ex humo*,
potest construi cum solis animantibus terræ, de
quibus fit mentio in prima parte periodi, & non
cum volatilibus, de quibus in posteriori parte
mentio fit. Ita respondet Augustinus *lib.* 9. *Gen.
cap.* 1. Eritque facillima expolitio si in 2. parte il-
lius propositionis repetitur subintelligatur ver-
bum *formatis*, isto modo, *formatis de humo cunctis
animantibus terra, & formatis etiam volatilibus addu-
xit ea, &c.* Sed Augustin. præter ea aliam adhibet
responsionem, scilicet, ibi sub nomine terræ et-
iam aquam esse comprehensam. Et vtraque res-
ponso satis probabilis est. Posset etiam dici, re-
motè & quasi radicaliter etiam volatilia facta es-
se de terra, quia qualitates terræ prædominante
habent, & breuitatis causa terrestria, & volatilia
dicta esse de humo formata, licet non eodem mo-
do ex terra genita sint, quia proximè tantum ter-
restria, volatilia verò remotè modo nunc explica-
to, licet ex aquis proximè.

At vera est tertia sententia dicens, volatilia fa-
cta esse ex aere. Hanc magis probat August. *lib.* 3.
Gen. ad lit. cap. 3. & latius in *Imperfecto cap.* 14. &
sequitur Beda in *Exaem.* & Rupert. *lib.* 1. in *Gen. c.*
50. & Eucherius, qui his verbis illam explicat;
*Volatilia ab aquis producta scribuntur, quia aer, in quo
volitant, à sapientibus cum aquis deputatur, qui aqua-
rum humida exhalatione pinguescit, vt volatus anima-
lium sustinere possit.* Et eodem modo tenuit hanc
sententiam D. Thomas *q.* 71. *ad.* 3. Et potest sua-
deri, quia aues magis de elemento aëris partici-
pare videntur, nam in aere volant, & quoad fieri
potest in illo degunt. Sed hæc sententia ita acci-
pienda est, vt non sit contraria secundæ, sed eam
magis explicet. Nam cum Scriptura dicat, volati-
lia facta esse ex aquis, hoc simpliciter negari non
potest: vnde neque ita potest affirmari facta esse
ex aere, vt aqua excludatur. Præsertim quia
solus aer propter suam raritatem, & leuitatem
non potest esse apta materia, ex qua proximè ge-
nerantur aues, & ideo oportet, vt vel in sub-
stantiam aquæ transferatur, vel certè vt ma-
teriam aquam in se habeat, vt possint ex illo aues
generari. Sic ergo absolutè dicendum est, volati-
lia ex aquis fuisse producta, tamen quia aque par-
tim sunt in terra sub propria, & sensibili dispo-
sitione

Eius suasio.
Exponitur
tamen hac
sententia ne
repugnet
secundæ.

16. Ad sudam.
positum n.
13. respondet
Augustin.
Ampliciter.

Alia respo-
sio auctoris.

17. 2. Sententia
magis pro-
bata Augu-
stino, Bed.
Ruper. Eue-
cherio, D.
Thom.

Eius suasio.

Exponitur
tamen hac
sententia ne
repugnet
secundæ.

tione aquæ liquidæ, & fluidæ, partim sunt eleua-
ta à terra in nubibus, & vaporibus; ideo rectè di-
ci potest, pisces esse factos ex aquis priori modo
spectatis, aues verò ex leuioribus, seu altioribus a-
quis; & quia inter aues quædam sunt magis a-
quæ, vt sic dicam, quia in ipsis aquis frequenter
degunt, & super paludes, vel stagna libenter voli-
tant, credibile est, has esse factas vel ex aquis ter-
restribus, vel ex vaporibus illis vicinioribus; a-
lias verò, quæ subtilioris sunt naturæ, & altius
volitant, & in arboribus, vel in aliis locis ex-
cellentioribus habitant, ex subtilioribus aquis magis
quæ à terra, & eius aquis eleuatis, creatas
fuisse.

18. Vltimò mouent aliqui quæstionem, cur ex e-
lemento ignis nulla animalia producta sint. Sed
ratio est in promptu, quia ignis non poterat esse
apta materia proxima viuentium, neque locus, in
quò naturaliter viuerent propter nimiam ignis
caliditatem, & actiuitatem. Nam quod de sala-
mandra refert Aristot. *lib.* 5. de *historia animalium*,
cap. 19. quòd in igne diu uiuat, refertur à Gale-
no *lib.* 3. de *temperum*. & aliis, quos Pereira refert in
opere sexti diei, & *lib.* 3. in *Dan.* ad illa verba, *Ange-
lus autem Domini, &c.* Vnde non minus incertum
censeo, quòd ibidem refert Aristot. de paruus ani-
malibus, quæ in arariis fornacibus in medio igne
ex quodam concremato lapide in Cypro generat-
ur: nulla enim, vt arbitror, experientia id satis
probatum est; neque etiam est satis rationi con-
sentaneum, nec doctrinæ eiusdem Aristot. *lib.* 4.
Meteororum, cap. 1. & *lib.* 2. de *Generat. cap.* 3. Ve-
runtamè, quamuis daremus dicta animalia in igne
generari, illa essent imperfectissima, & his similia,
quæ in aliis elementis per accidens, & ex putrefac-
tione fiunt, idèoque ad primam rerum produ-
ctionem non pertinuisent.

Reiicitur &
ristoteles à
Galeno. Videt
etiam Canim-
bricen. in
probat. de
calo. se-
ctione 4. n. 9.

CAPVT XI.

Quomodo Deus opus suum die septimo com-
pleuerit, & ab illo cessauerit, eundem-
que diem benedixerit.

1. Punctum
an Deus in
die 7. ali-
quid sit ope-
ratu.

Arguitur
pro affirma-
tiua parte.

Ei videtur
adherere
Catherin.

1. Punctum
an Deus in
die 7. ali-
quid sit ope-
ratu.

Arguitur
pro affirma-
tiua parte.

Ei videtur
adherere
Catherin.

1. Punctum
an Deus in
die 7. ali-
quid sit ope-
ratu.

Arguitur
pro affirma-
tiua parte.

Ei videtur
adherere
Catherin.

2. Nihilominus sententia hæc falsa est, nam Deus
ita perfecit vniuersum intra sex dies, vt in septi-
mo nullum opus ad complementum illius effec-

2. Nihilominus sententia hæc falsa est, nam Deus
ita perfecit vniuersum intra sex dies, vt in septi-
mo nullum opus ad complementum illius effec-

1. Hoc censeo verum ex communi sententia Pa-
trum, & consensu Ecclesiæ in Scriptura fundato:
nam in ea sæpe dicitur, Deum sex diebus fecisse
omnia, quæ in mundo sunt, & septimo die ab o-
peribus vacasse, vt patet *Exodi* 20. & 31. & sumi-
tur etiam ex illo ad *Hebraeos* 4. *Relinquitur sabbu-
ris populo Dei, qui enim ingressus est in requiem e-
ius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut à suis
Deus.* Idem conuincitur ex eodem loco *Gen.* 2.
nam statim post opera sex dierum dicitur, *perfecti
sunt cali, & terra, & omnis ornatuseorum*; ergo opus
ad perfectionem, vel ornatum mundi pertinet in
diem septimum reseruatam est. Item additur,
compleuisse Deum opus suum, quod fecerat. Ergo non
compleuit illud, aliquid ei addendo, sed ab omni
opere quiescendo. Denique nullum opus designa-
ri potest, quòd Deus vt auctor naturæ in hoc die
fecerit. Nā quòd de Eua creatione dicitur, vbi nō
ita est, vt in *lib. seq.* latius ostendemus, vel si post
sextum diē dicatur Eua creata, dicendum est cō-
sequenter creationē eius ad vniuersi perfectionē,
& cōsummationē non pertinuisse, vt in *c. 4. lib. seq.*
videbimus. Ac denique confirmari hoc potest ex
verbis illis *Gen.* 1. *Vidit Deus cuncta qua fecerat, &
erant valde bona,* nam illa particula *valde*, propter
perfectionem, & consummationem, quā vniuer-
sum iam habebat, addita est, vt omnes Patres ex-
pendunt.

2. Propter obiectionem autem factam dicunt ali-
qui in illo *cap.* 2. *Gen.* non esse legendum, *Com-
pleuitque Deus die septimo, sed die sexto*, vt Septuag-
inta legunt, & videtur approbare Hieronymus
dicto *lib.* de *Questionibus Hebraicis*, quamuis fateat-
ur in Hebræo, diē septimam legi. Retinenda ergo
est vulgata lectio, quam etiam habet Chaldaicus,
sic interpretans; *Et delectatus est Deus in die septimo
opere suo quod fecerat.* Iuxta quam lectionem etiam
cessat obiectio facta. Et iuxta eandē exponi opti-
mè potest verbum *compleuit*, vt perinde dictū sit,
ac *cōpletum ostendit*, delectando se in illo, & in ipso
quiescendo. Et in idè ferè redit, quòd alij dicunt,
Deum cōpleuisse opus suum in die septimo non
intrinsecè, sed extrinsecè, seu non posituē ali-
quid addendo operi, ad consummationem eius,
(sic enim completum fuit die sexto, in quo sen-
su Septuaginta loquuti sunt) sed negatiuē, seu
cessando ab opere, ac per hoc extrinsecum termi-
num operi ponendo, & ita illud consummando,
seu consummatum ostendendo. Ita sentit Theo-
dor. *q.* 21. in *Gen.* idque ipse Moyses significauit,
addendo statim post verbum *compleuit*, verbum,
& *requieuit die septimo ab vniuerso opere, quod parauerat.*

3. Statim verò occurrit secundum dubium, scilicet,
qualis fuerit illa Dei requies. Et ratio dubi-
tandi esse potest, quia requies, aut propriè, aut
metaphoricè dicitur. Propriè significat cessatio-
nem ab opere, quòd operantem defatigabat, &
quasi apprimebat, & hoc modo non habet locum
in Deo, vt per se notum est. Metaphoricè autem
significat simplicem cessationem ab opere: (quæ
metaphora tam est frequens in Scriptura, vt iam
quasi propria significatio reputari possit) tamen
in hoc etiam sensu non apparet, quomodo requie-
uerit Deus in die septimo, cum dicat Christus
Ioan. 5. *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.*
Non enim potuit Deus ab omni opere cessare,
alias omnia eius opera iam facta esse desissent,
quia sine eius opere conseruari nō possunt. Quòd
si dicatur cessasse à nouis operibus, licet à conser-
uatione priorum non cessauerit; contra hoc est,
quia post illa opera sex dierum, multa noua ope-
ra sunt in mundo facta, quæ Deo non operante,
fieri

no vera &
communis.
Probatur
ex Scriptis.

Probatur
deinde in-
ductione.

Ad argum-
inum.

4. Punctum
de requie
seu cessatio-
ne Dei in
die 9.
Ratio dubi-
tandi.

fieri non potuissent. Imò *Ipsa*. 43. ipse promittit, se facturum noua, & Apoc. 21. *Ecce noua facio omnia.* Hoc verò punctum facilem habet expeditionem. Nam sine dubio sermo est de requie, vt præcisè dicit cessationem ab inchoato opere. Dicitur enim Deus requieuisse *ab omni opere, quod præparauit*, id est, quod facere proposuerat, & ad finem perduxerat. Et ita declarauit Moyses, cum addidit, benedixisse Deum diem illum, *quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus, vt faceret.* Per quæ vltima verba proposita dubitatio declaratur. Nam dicitur Deus cessasse ab omni opere suo, non simpliciter, sed *quod creauit, vt faceret*, id est, quod creando ita perfecerat, vt vniuersum ad esse perduceret, & consummaret. Quod in superioribus inde explicuimus, quòd Deus à nouis rerum speciebus condendis cessauit. Quod etiam his verbis dixerat Iulius African. lib. 2. de partibus diuinæ legis, cap. 2. *Significatum est (vtique per verbum requieuit) quòd post illos sex dies nullam mundo incognitam substantialem speciem aut naturam nouam, inexpectatimque creauerit.* Et ratio est, quia omnes huiusmodi species ad perfectionem vniuersi pertinent. Vnde ob eandem rationem debuissent in singulis produci illa saltem indiuidua, quæ ad naturalem generationem necessaria erant, vt sunt ad minimum mas, & femina.

Explicatur punctum hoc, est, vt in vltimo dicitur, scilicet cessauit Deus à nouis speciebus condendis.

Nō cessauit tamē ab eis conseruandis, propagandis, & prouidentia sua gubernandis.

Ad locum Ioan. in n. 4.

Ad cetera loca ibid.

Præcedens resolutio à plius confirmatur ex Aristobulo.

Non cessauit autem Deus ab opere conseruationis, quia sine illa mundus subistere non posset. Quin potius aliqui existimant ad conseruationem pertinuisse illud complementum, quod Deus dicitur mundo in septimo die dedisse, & ad requiem Dei in opere suo, quasi fouendo, & conseruando illud. Neque etiam cessauit ab opere propagationis, sed potius cum animantibus illam benedictionem dedit, *crecite, & multiplicamini*, quasi legem ordinariam statuit cooperandi cum causis secundis, per quas voluit huiusmodi propagationem fieri. Et hoc etiam indicatum esse in verbis illis, *compleuit Deus die septimo*, sentit D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. ad 2. Et simili ratione non cessauit Deus ab opere gubernationis, & prouidentia suæ, de quo sermo est in dicto testimonio Ioan. 5. Quamuis ibi præcipue videatur loqui Christus Dominus de operibus gratiæ. In quo genere multa operatus est Deus post illos sex dies, nam in illis præcipue consummanit vniuersum quoad integritatem eius in suo esse naturali, & vt postea videbimus, etiam perfecit illud in esse gratiæ, quantum in hominibus viatoribus pro illo statu conueniens erat. Postea verò multa noua, & mirabilia, hominum necessitate id postulante, in illo ordine operatus est, præsertim quoad incarnationis mysterium, eiusque effectus, & similiter multa in fine mundi operabitur ad statum gloriæ pertinentia. Et de his sermo est in aliis Scripturæ locis allegatis: & ideo tota illa nouitas operum non repugnat cum requie diei septimi, quæ in sola cessatione à nouis rebus naturalibus condendis, quæ in causis vniuersi virtute non continentur, & per illas fiunt, consistit.

Atque hanc doctrinam breuiter insinuauit ex Aristobulo, Eusebius lib. 13. de Preparatione euangelica, cap. 7. dicens, *quod Scriptura dicit, requieuisse Deum in septima die, id non quia Deus nihil postea faciat dictum est, vt nonnulli putant, sed quoniam ordo rerum fixum habuit statum, qui nunquam mutatur, cessasse Deus dicitur. Ideo enim dicitur in sex diebus celum, & terram, & omnia, que in eis sunt creasse, & vt tempora, & ordo rerum secundum prius, & posterius significatur. Eo enim ordine*

ficta sunt, quo postea gubernantur, & transmutantur. Latius hoc explicauit August lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 12. & 15. 19. 20. Et ex illo D. Thomas 1. p. q. 73. Qui præter dicta animaduertunt, non esse dictum absolute, requieuisse Deum in die septimo, nam ex æternitate in seipso requieuit: neque etiam esse dictum requieuisse in operibus suis, ac si ad suam requiem illis indiguisset, vel in eis propter suum commodum delectaretur, & non potius ad illorum commodum ea condidisset. Sed dictum esse, requieuisse *ab omnibus operibus suis*, quia ea condidit, quæ sibi placuit, & in se requieuit, quando à nouis condendis operibus sua voluntate cessauit. Vnde inquit August. requies Dei ab omnibus operibus quæ fecit, ex eo coepta est, ex quo illa perfecit.

Tertium punctum est, quo sensu ibidem additum fuerit, & *benedixit die septimo, & sanctificauit illum.* Ratio autem dubitandi esse potest, quia benedicere Dei, nihil aliud est, quam aliquid boni conferre, aut facere; non enim benedixit Deus desiderando, aut bene precando; sed efficaciter bene faciendo: non apparet autem, quòd peculiare beneficium Deus illi diei septimo contulerit, propter quod illum benedixisse dicatur. Simili modo difficile ad explicandum videtur, quam peculiaritatem sanctitatem Deus illi diei contulerit, vt propterea illum sanctificasse dicatur; eo vel maxime quòd nulla alia ratio illius benedictionis, vel sanctificationis reddatur, nisi *quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus, vt faceret.* At verò sola cessatio ab opere non videtur esse possibile ratio peculiaris benedictionis, aut sanctificationis, cum maius bonum conferat Deus operando, quam ab opere cessando; ergo.

Facile esset vtrique parti dubitationis satisfacere, si vera esset quorundam sententia, qui dixerunt, statim ab initio, seu ab illo primo septimo die statuisse Deum legem sanctificationis sabbati, obligando omnes homines ad obseruationem sabbati, cessando in illo ab omnibus operibus non pertinentibus aliquo modo ad cultum Dei, qui omnia creauit, & in illo die à suis operibus cessauit. Nam si hæc sententia vera esset, satis magna fuisset tunc data benedictio, & sanctificatio illi diei, diuino cultui illum consecrando. At verò sententia illa falsa est, vt ex Partibus, Iren. Tertul. Euseb. & Damasc. ostendunt. 1. de Reliq. tract. 2. lib. 2. cap. 1. Et est communis sententia Theologorum dicentium, præceptum illud quoad illam temporis circumstantiam ceremoniale fuisse: ideoque neque ante legem Moysis incepisse, neque tunc omnes homines, sed solum Iudaicum populum obligasse. Accedit optima ratio, quam Pereira tetigit, quia aliàs præceptum illud de obseruatione sabbati etiam in statu innocentia obligasset, quia ante lapsum hominis latum fuisset. Consequens autem est incredibile, tum quia in illo statu nullum fuit præceptum diuinum posituum, præter illud de non edendo fructus arboris scientiæ boni, & mali. Tum etiam, quia in illo statu esset superuacuum, cum in eo statu ferè nihil esset, quod homines à diuino cultu, & contemplatione auocaret. Denique tale præceptum nec aliunde ostendi potest, neque ex verbis citatis colligitur, quia in eis nullum est, quod propriam vim præcipiendi, aut obligandi præferat, & sine tali obligatione commodum sensum habere possunt.

Quod ergo attinet ad verbum *benedixit*, rectè intelligi potest Deus, multa beneficia in hoc die mundo

Et ex Augusti. & D. Thom.

3. Punctum de benedictione, & sanctificatione diei 7. Arguitur contra benedictionem.

Arguitur contra sanctificationem.

9. Responsio Catharin. in Gen.

Refutatur ex Patrib.

Itē ratione.

10.

mundo contulisse, propter quæ meritò hunc diem benedixisse dicatur. Hoc ex supra dictis patet, nam in hoc die quasi stabiluit Deus opus suum, quod perfecerat, & quasi fixum statum, & suo modo perpetuum illi contulit. Nam tunc cepit illud perfectum conseruare ex decreto firmo, & immutabili, & ex eodem auxilium dedit, seu obtulit, vt res iam productæ multiplicari, & conseruari possent. Nam hæc omnia in verbis *compleuit, & cessauit* comprehendi possunt, vt exposuimus. Et hunc sensum approbat D. Thomas supra a. 3. dicens benedictionem ad multiplicationem pertinere. Imò Caietan. putat, hoc esse significatum in illis verbis, *cessauit ab opere suo, quod creauit Deus vt faceret*, nam existimat, non Deum, sed opus Dei esse suppositum verbi, *vt faceret*, ita vt sensus sit, creasse Deum mundum vt faceret multiplicando, & generando, quod plus fortasse habet acuminis, quam soliditatis, parum verò refert. Potest etiam verbum *benedixit* per verbum *sanctificauit* explicari, quia quæcunque sanctificatio aliqua benedictio est.

II. Quod itaque ad sanctificationem attinet pu-

tarunt aliqui, licet tunc illa referatur per quandam anticipationem, nō tamen fuisse tunc datam sanctificationem, sed tempore legis. Ita Beda, & Abul. Quod quidem suo modo verum est, quoad actuale obseruantiam illius diei, vt diximus. Nilominus tamen dici potuit dies ille à principio sanctificatus, id est, propositus ac declaratus vt maxime conueniens, & congruum, ad colendum Deum in memoriam beneficii creationis, & præterea quia Deus ex tunc destinauit illum, vt tempore opportuno peculiari præcepto eundem sibi cōsecraret. Hoc ergo satis est ad illum sanctificationis modum, cui adiuncta est multiplex significatio sacra, nam per illius diei requiæ significata cōsetur requies Christi Domini in sepulchro post consummatum opus redemptionis, & requies beatorum in Patria post consummatos huius vitæ labores, iuxta illud ad Hebr. 4. *Itaque relinquatur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam requieuit ab operibus suis, sicut à suis Deus.* Vnde etiam dixit August. epist. 119. cap. 9. quòd illa *requies Dei, requiem sine fine* significat.

Ad argum. contra sanctificationem ibid. Responsio Bedæ, & Abul. Altera responsio.

Vide ibi P. Francisc. Riberam.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI TERTII.

- CAP. I. **A**N corpus Ada fuerit immediatè à Deo ex limo terre productum.
- II. **A**N corpus Eua ex costa Ada fuerit productum, & quo modo.
- III. **A**N primi homines perfectissima corpora in sua creatione acceperint.
- IV. **Q**uo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.
- V. **A**N primi homines in Paradiso terrestri, vel extra illum fuerint creati.
- VI. **D**e Paradiso terrestri, quis vel qualis locus sit, vel fuerit.
- VII. **A**N formati corporibus primorum hominum in eodem instanti Deus animas illorum creauerit, corporibusque coniunxerit.
- VIII. **A**N primus homo fuerit secundum animam creatus ad imaginem & similitudinem Dei.
- IX. **A**N primi homines cum perfecta scientia rerum naturalium creati fuerint.
- X. **A**N Adam ante peccatum tam perfectam scientiam habuerit, vt decipi in naturalibus non potuerit.
- XI. **A**N Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.
- XII. **V**trum in Adam appetitus sensitivus ita fuerit subiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam praueneret, aut illi imperanti repugnaret.
- XIII. **A**N in statu innocentia, potuerint homines peccare simul in eodem statu perscuerando.
- XIV. **A**N homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impassibilis.
- XV. **D**e ligno vitæ & quomodo, quantaque efficacia homini immortalitatem largiretur.
- XVI. **A**N homo in statu innocentia peculiare dominium tanquam proprium illius status donum, ac beneficium acceperit.
- XVII. **A**N primus homo in statu gratiæ creatus fuerit.
- XVIII. **Q**uam perfectam rerum supernaturalium cognitionem homo ante peccatum habuerit.
- XIX. **A**N Adam in statu innocentia per proprios actus sanctificatus fuerit, & consequenter meritum gloriæ habuerit.
- XX. **A**N præter omnia dona nature, & gratia habuerit homo in statu innocentia originalem iustitiam, quæ fuerit donum ab omnibus supra dictis distinctum.
- XXI. **Q**uale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiso, & cur impositum fuerit.

LIBER TERTIVS.

DE HOMINIS CREATIONE, AC statu innocentie.

Consecutio presentis doctrinae ad precedentem.

Ordo tractandorum in reliquo opere.

Tract. 5. disp. 6.

Delirium Georgij Venati apud Senensem.

Confutatio multipliciter.

ERVENIMVS in discursu precedentis libri vsque ad vltimum opus, quo Deus intra sex dies mundum a se conditum ornavit, hominis vtique creatione; huic igitur presentem librum dicare decreuimus. Nam sicut Deus ob illius operis excellentiam significandam, non simplici imperio, sed peculiari consilio, & consideratione, se vsum esse, illis verbis indicauit: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & preseat piscibus maris.* Ita eiusdem operis dignitas peculiarem, & copiosam disputationem a nobis postulat. Multa enim de primorum hominum creatione, eorumque statu, quae in primo, secundo, & tertio capite Gen. traduntur, explicare necesse est. Primum igitur de illorum substantiali productione, tam secundum corpus, quam secundum animam dicemus. Deinde circumsistantias extrinsecas, nimirum temporis, & loci eius operis considerabimus. Tertio de privilegiis, & prerogatiuis illius status, in quo sunt homines conditi, simulque de intrinsecis perfectionibus, quibus affecti sunt, differemus. Et consequenter leges illis datas, maximaeque singulare preceptum eis impositum, & conditionem, sub qua statum illum acceperunt, contemplantur. Deinceps vero inquirendum erit, quomodo homines in illo statu perseuerarent, ac multiplicarentur, conditionemque seruarent. Denique qualis fuit primi hominis lapsus, & quas poenas propter illum meruerit, attingemus. Nam de ruina totius posteritatis in primo parente in tractatu de peccatis in tomo sequenti dicendum erit.

CAPVT I.

Vtrum corpus Ade fuerit immediatè à Deo ex limo terre productum.

CVm Moyses Gen. 1. solum dixisset, creauit Deus hominem, modum creationis eius declarat statim cap. 2. dicens: *Formauit Dominus Deus hominem de limo terre.* Ex qua narratione occasione fortasse sumpsit Francisc. Georgius tom. 1. *Problematum*, cap. 27. vt refert Sixtus Senen. lib. 5. *Biblioth. annotat.* 29. vt diceret, Deum prius creasse hominem communem, & re ipsa ab indiuiduis abstractum; & deinde fecisse illum particularem, quando ex limo formauit. Hac tamen sententia erronea est, & rationi etiam naturali repugnat, quia omnis productio, & creatio necessariorum esse debet alicuius rei singularis. Imò omnino repugnat rem existentem in rerum natura singularem non esse: creatio autem ad rem existentem terminatur; ergo cum Scriptura dicit Deum creasse hominem, de indiuiduo aliquo humanæ naturæ loquitur. Deinde in eodem

cap. 1. statim subdit; *masculum, & feminam creauit eos*: at verò in homine in communi non est distinctio sexuum; ergo intelligit creasse hominem in suis indiuiduis ad generandum idoneis: nam statim illis dixit, *Crescite, & multiplicamini*: generatio autem non est nisi à singulari supposito. Denique etiam in posteriori loco dicitur Deus formasse hominem de limo, sub eodem communi nomine, sub quo prius dictum fuerat creasse hominem; ergo frustra fingitur illa distinctio, vel differentia. De eadem igitur productione in vtroque loco sermo est, sed quod prius minus distinctè fuerat dictum, postea magis declaratur. Vnde in prioribus verbis confusè videtur esse sermo de creatione tam Adami, quam Euae; in posteriori verò Adæ formatio, deinde productio Euae describitur.

Hinc ergo dicimus primò, Adam quoad corpus non fuisse ex nihilo productum, sed ex limo terræ formatum. Hoc certum est ex praedictis verbis Gen. 2. nam in eis de sola formatione Adæ sermo est, quia productio Euae postea describitur, vt capite sequenti videbimus. Vnde *Iob* 8. dicitur: *Tu fecisti Adam de limo terre, destititque ei adiutorium Eua.* Vbi distinguitur Adam ab Eua, & solus Adam dicitur de limo terræ formatum, taciteque exponitur locus Genesis, vt licet de homine absolute loquatur, de solo primo, scilicet viro, intelligendum sit. Vnde in Hebræo legitur *Adam*. Nomine autem *limi terre* significatur puluis terræ aquæ admixtus. Nam licet de puluere solum mentionem fecerint Septuaginta, dicentes: *Finxit Deus hominem, puluere de terra sumpto*, tamen August. lib. 13. de *Ciuit. cap. 24.* rectè notat, non esse intelligendum de solo puluere, & omnino siccò, sed humiditate aquæ admixto, & concreto, vt esset ad formandum solidum corpus, quale est humanum, accommodatum. Et considerat, ad hoc significandum, proximè ante illa verba, *formauit*, &c. illa fuisse præmissa, *Fons ascendebat de terra, irrigans vniuersam faciem terre*, nam per hæc indicatur, iam fuisse terram quasi preparatam, & dispositam, vt ex ea corpus hominis commodè formari posset. Et ipsum nomen *limi*, hoc ipsum declarat, nam propriè lutum molle, & humidum, quod ab aquis differri solet, significat vt ex proprietate Latina constat. Et ideo Isaias cap. 64. dicebat, *Pater noster es tu, & nos lutum, & flector noster tu*, &c. Et eadem comparatione lutu, & figuli vtitur *Ierem. cap. 18.* & *Paulus ad Rom. 9.* qui in eodem sensu dixit, *Primus homo de terra terrenus*, 1. Corinth. 15. Denique congruentiam, quasi literalem huius materiæ ad formandum primum hominis corpus reddit D. Thomas, quia in substantia corporis humani terra, & aqua prædominantur, vt possint temperare vim aëris, & ignis, id est, caloris, & humiditatis, in quibus vita consistit, ideoque limus terræ fuit apta materia

Assertio 1. Probatur ex Scriptis.

Rationes morales apud Basil. Chrysostr. Ambros. Bonauen.

Ex qua teluris gleba formatum sit corpus Ade. Quorundam existimatio.

Relicitur.

Iosephi sententia.

Non satisficit.

Ambrosii iudicium.

Assertio 2. contra quædam dicitur vbi loquitur alij ex hæreticis.

Probatur catholica assertio nullo modo a D. Thom. cum aliis Theologis.

Cap. 1. An corpus Ade fuerit à Deo immediatè de limo terre productum.

ria ad corpus humanum formandum, vt D. Thomas *ibidem* in solutionibus argumentorum latius declarat, & Caiet. magis exponit. Morales autem rationes illius materiæ legi possunt in Basil. hom. 11. in *Exaîmer*, Chrysostr. hom. 12. in *Gen. circa finem*, Ambros. lib. 6. *Exaîmer*. cap. 8. & 9. & Bonauen. in 1. d. 17. art. 2. q. 1.

Quæ autem fuerit pars illa terræ, ex qua formatum fuit corpus Adæ, incertum est. Dicunt verò aliqui, sumptam fuisse illam terram ex quatuor extremis partibus terræ, Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione, quia in quatuor literis nominis *Adam* secundum idioma Græcum, illæ quatuor partes orbis significantur, vt notat August. tract. 9. & 10. in *Ioan.* Et ita sentit Beda *super Ioan.* & tribuitur etiam Cypriano in tract. de *Montibus Sina, & Sion*, non longè à principio. Veruntamen licet dicti Patres illam mysticam ætymologiam nominis *Adam*, tradant, non tamen dicunt, terram illam ex quatuor illis mundi partibus fuisse assumptam, neque vnum ex alio sequitur. Nam Beda in *expositione Gen. cap. 4.* dicit, in quatuor illis literis nominis *Adam* significatum esse, quoddam in quatuor mundi partibus dominaturus esset. Et ibi alia mysteria in illis quatuor literis considerat, quæ piè potius excogitata, quam in nominis appellacione fundata esse existimo. Quia, vt dixit Hieronym. in *traditionibus Hebræis, in principio, & lib. 1. contr. Iovinianum, circa medium*, & Epiphani. in *principio de Hæresib. & August. lib. 15. de Ciuit. cap. 17.* Nomen *Adam* commune est, idem significans, quod homo, & ita non videtur peculiare mysterium continere, nam virum, & feminam, & omnes homines de se significat, iuxta illud Gen. 5. *Vocauit nomen eorum Adam.* Nihilominus tamen addit *Ioseph. lib. 1. Antiq. cap. 2.* nomen *Adam* secundum Hebræicam linguam Rufum significare, & ita fuisse appellatum primum hominem, quia *è vasa humo fermentata est factus, talis enim est intacta terra, & vera.* Vnde etiam Beda *suprà* inter alias illius nominis interpretationes ponit, quod significet terram rubream, & sanguineam. Sed quicquid sit de nominis ætymologia, aut significatione, de re ipsa non video, cur credendum sit, terram illam, ex qua vel corpus Adæ formatum est, vel temperatus limus, ex quo formaretur, rasam, aut sanguineam fuisse, quia neque ille color est naturalis elemento terræ in sua puritate sumpto, neque est verisimile, habuisse tunc terram mitionem, ex qua talis color resularet. Nihil ergo aliud de illo limo dicere possumus, nisi fuisse partem quandam terræ eius loci, in quo creatus est Adam, de quo loco postea dicemus.

Secundò dicendum est, corpus Adæ à solo Deo fuisse immediatè productum, seu formatum. In hoc puncto fuit sententia Philonis lib. de *Opific. mundi*, non solum Deum fecisse hoc opus, sed habuisse Angelos cooperatores, & ad eos locutum fuisse Deum, cum dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Qui error ex Platone in *Timo* ortus est, vt sumitur ex Augustino lib. 12. de *Ciuit. cap. 24.* & cum sequuti sunt Basilides, & Cherint. & Manichæi, vt refert Epiphani. *hæresis* 23. & 66. & hanc fuisse sententiam Iudæorum refert Chrysostr. *homil. 8. in Gen.* Veruntamen assertio posita catholica doctrina est, quam tradit D. Thom. 1. p. q. 91. art. 2. vbi in confirmationem adducit illud Ecclesiast. 17. *Deus de terra creauit hominem, & consentiunt cæteri Theologi, & Patres, præ-*

Franc. Suarez de opere sex dierum.

A sextim Chrysolto. loco citato, & Ambros. lib. 6. *Exaîmer. cap. 7.* Basil. *homil. 9. Exaîmer.* & Theodoret. q. 19. in *Gen.* & Cyrillus Alex. lib. 1. contra *Iulian. 5. Ad hoc & illud.* & August. *disco. lib. 12. de Ciuit. cap. 24. & lib. 9. Gen. ad liter. cap. 15.* vbi de formatione corporis Eue specialiter loquitur, sed ratio, quam adducit, communis est, idemque habet de *Ciuit. lib. 16. cap. 6.* vbi probat, illud verbum, *faciamus hominem*, non posse de Angelis exponi, quia additur, *ad imaginem, & similitudinem nostram. Nefas autem (inquit) est credere ad imaginem Angelorum hominem factum.* Denique pro hac veritate adduci possent omnes Patres, qui docent, verba illa, *faciamus hominem*, intelligenda esse de tribus personis inter se colloquentibus, & nullo modo de Deo cum Angelis loquente. Quod præter Epiphani. Cyril. & alios citatos, docuerunt Hilarius lib. 4. de *Trinit. & Athanas. orat. contra idola*, Ambros. lib. de *Dignit. hominis*, & August. in *Imperfect. in Gen. cap. vlt. & Clemens lib. 5. Constit. Apost. cap. 6.* Exclusa enim illa falsa interpretatione, etiam ille error eueritur, quia nullum fundamentum habet, & quia statim additur, *Creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Quod si quis dicat, hoc esse dictum de toto homine, non de corpore. Contra hoc est, tum quia non potest vnum ab altero seungi, vt infra declarabo; tum quia statim cap. 2. dicitur, *Formauit igitur Deus hominem de limo terra*, quod de formatione corporis necessariorum intelligendum est.

Vt autem ratione hoc declaretur, obiicitur prius, quia non repugnabat, Angelos cooperari Deo in formatione corporis humani; ergo sine errore, & verisimiliter credi potest, ita factum esse. Antecedens probatur, quia August. & D. Thomas *suprà* docent, potuisse Angelos in corporis Adæ formatione aliquod ministerium habere. Item quia illa cooperatio nõ fuisset ad creationem, quia iam supponebatur materia, & ad illam disponendam poterant Angeli aliquam præstare cooperationem. Respondetur, duo posse in formatione illius corporis considerari. Vnum est localis congregatio terræ in locum aptum, & conuenientem ad disponendum corpus illud; alterum est, organizatio, & dispositio illius materiæ formæ humanæ conueniens. Primum istorum facile potuit Angelorum ministerium fieri. Et de illo præcipue loquitur D. Thom. *disco. art. 2. ad 1.* in exemplum adducens ministerium, quod in vltima resurrectione Angeli exhibebunt, cineres humanos colligendo. Illud autem ministerium non sufficit, vt Angeli dicantur homines creasse, vel corpus eius formasse, sicut nec in resurrectione sufficeret, vt corpora resurgentium creasse, aut formasse Angeli dicantur, quia illud ministerium est valde remotum per solam applicationem materiæ. Quod variis exemplis declarat Aug. lib. 9. *Gen. ad liter. cap. 15.* Quia neque agricola producit fructus, nec medicus efficit salutem, neque qui cibum præbet dat carnem, sanguinem, aut vires; licet omnes isti applicando actiua passiuus remotè concutiant. Vnde quidam dicunt ministerio Angelorum factâ esse quandam luteam statuam habentem figurâ corporis humani, quâ Deus viuificauit, & in corpus humanum transmutauit: hoc (inquam) licet incertum sit, quia nec est simpliciter necessarium, nec Scriptura probatur; non est tamen contra positam assertionem, quia illa statua non esset corpus humanum, nec excederet naturales vires Angelorum, quia per solum motum localem fieri potuisset; an verò ita factum sit, paulo post dicam.

Dicitur error Philonis conuincitur.

Pro prædicto errore arguitur.

Respondetur distinctione.

Membris distinctionis datur concessio.

6. Secundum membrum negatur, ac de illo assertio probatur.

De altero vero, scilicet organizatione, & dispositione hominis præsertim procedit conclusio posita, & in hoc sensu probatur, quia Angeli non possunt organizare corpus, & illud ad recipiendam animam sufficienter disponere; ergo à solo Deo potuit tunc fieri opus illud. Loquor de illo corpore, ut tunc factum est, & ad receptionem animæ præparatum, nam cum homo fit per naturalem generationem, illa organizatio, & dispositio corporis naturali virtute à generante fit; secluso tamen ordine naturalis propagationis non potest illud opus fieri ab illa causa creata siue elementari, aut cælesti, siue ab omnibus simul, & multo minus ab Angelis, qui non possunt naturaliter materiam transmutare, aut corpora per se alterare; sed organizatio corporis primi hominis non fuit facta per viam naturalis generationis, ut per se notum est; ergo à solo Deo fieri potuit. Quod si quis dicat, quauis Angeli non potuerint naturaliter cooperari illi actioni, potuisse nihilominus ut instrumenta Dei illa cõficere. Respondemus, esse id fuerit possibile, nullo modo affirmari posse, ita esse factum, quia fuisset opus miraculosum, quod sine fundamento asserendum non est. Præsertim quia inde sequeretur Angelos cum Deo hominem procreasse, quia qui sufficienter disponit materiam ad introductionem, & vnionem formæ, compositum producit, physicè loquendo, hoc enim modo homo generat hominem; hoc autem Angelis tribuere, erroneum est, quia repugnat Scripturis, ex quibus habemus solum Deum ex terra hominem creasse, ut allegatum est ex Gen. 1. 2. & 5. Ecclesiast. 17. 1. ad Corinth. 10. & ad Colossens.; & confirmant omnia, quæ ex Patribus adduximus. Ac denique confirmatur, quia aliàs etiam omnia animantia, ut vegetabilia dici possent facta ministerio, & cooperatione Angelorum; imò consequenter, & maiori ratione ita dicendum esset. Consequens autem erroneum est, nam hoc esset facere Angelos creatores vniuersi, quauis minus principales.

Replia.

Dissoluitur.

Data solutio corroboratur.

7. Pro assertione amplius stabilienda dubium proponitur, siue corpus Adæ in instanti, vel successiuè formatum. Notatio pro se non dubia.

Ut autem hæc veritas amplius declareretur, interrogari potest, an corpus Adæ in instanti fuerit formatum, seu productum, vel per successionem aliquam. Ut autem interrogationis sensus percipiatur, aduertendum est, non esse dubium, quin productio Adami in vno instanti facta sit, nimirum in illo, in quo anima fuit creata, & corpori vnita. Vnde consequenter etiam est certum corpus Adæ in vno determinato instante inceptisse, esse corpus humanum, siue per corpus humanum intelligas corpus iam informatum anima humana, siue intelligas corpus vltimatè dispositum ad introductionem animæ humanæ, ut prius tantum natura, quam informatio eius; quia vtroque modo illa dispositio corporis simul duratione cum anima eiusque vnione incipit. Quia verò hæc vltima dispositio ante vltimum terminum suum habet latitudinem, vel in intensione qualitatum, vel in condensatione, vel rarefactione materiæ, ut ex illa possint varia membra duriora, vel meliora sub hac vel illa figura formari; ideo querimus, an illud instans, in quo fuit consummata vltima dispositio, & organizatio illius corporis, fuerit terminus præcedentis alterationis, & mutationis successiuæ, sicut est in humana generatione. Vel potius fuerit tota facta in vno instanti, in quo simul inceptit, & totum corpus Adæ, & omnia membra eius, & omnes qualitates, & variæ dispositio-

nes, ac figuræ membrorum omnium. Ita vt tota illa materia immediatè ante illud instans fuerit sub forma terræ, aut luci, & sub vniformi dispositione in omnibus partibus suis, in illo verò instanti cõperit tota esse cum integra varietate membrorum, & omnium dispositionum corporis humani, anima rationali in eodem instanti formati.

In hoc dubio nihil inuenio expressè dictum à D. Thoma in hac materia, tamen si attentè legatur in dicta q. 91. art. 2. & sequentibus, insinuare videtur productionem, seu formationem illius corporis subitò, & in momento totam factam esse, superiori modo supra explicato. Et idem videtur sentire alij Theologi. Et videtur posse colligi ex Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 12. dicente, Corpus, & anima vnà creata sunt, non autem ut Origenes delirauit, hæc prius, illud posterius. Quod etiam sentit Gregor. Nissen. lib. de Opificio homin. cap. 18. & 29. vbi ex professo impugnat eos, qui dixerunt, corpus Adæ fuisse productum prius tempore, quam anima informaretur; quod etiam docet D. Thomas d. 9. art. 4. ad 3. Ergo consequenter sentiunt hi Patres, totam corporis dispositionem, & organizationem in vno instanti fuisse perfectam. Nam si paulatim, & successiuè facta esset, necessariò corpus illud aliquo modo tempore præcessisset animæ introductionem.

Et suadetur hæc sententia primò ex verbis illis Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ. Quibus verbis insinuatur duo. Primum est hominem formatum esse immediatè ex limo terræ, sine vlla mora intermedia. Aliud est, simul fuisse corpus illud formatum, & hominem productum. Vnde sicut homo in illo instanti inceptit esse, in quo creatur anima, ita in illo solo instanti totum corpus formatum est. Secundò idem suadetur, quia aliàs illa materia limi, si paulatim, & successiuè ad formam hominis disposita est, prius extitisset sub forma vegetatiua tantum, vel sensitiua, quam perueniret ad rationalem, sicut fit in naturali hominis generatione: nam est eadem ratio, quia id non prouenit, nisi ex eo quòd in successiuà mutatione non fit transitus ab extremo ad extremum, nisi per medium. Consequens autem non videtur admittendum, tum quia aliàs prius fecisset Deus embryonem, quam hominem; tum etiam quia eadem ratione dici posset successiuè fuisse dispositas partes organicas corporis Adæ, & consequenter principales partes, ut sunt cor, cerebrum, & hepar, prius fuissent informatæ anima rationali, quam reliquæ partes, sicut fit in hominis generatione. Hæc autem absurda sunt, cum tamen eadem sit de omnibus ratio.

Contraria verò pars, nimirum corpus illud successiuè organizatum esse, attribui potest auctoribus dicentibus, corpus Adami prius fuisse productum, quam anima rationali informatum. Quam docuit Chrysost. homil. 12. & 13. in Gen. & sequitur Abulen. Gen. 2. & Castro contr. Heres. verbo Anima, hæres. 3. Nam hi auctores non intellexerunt corpus Adæ perfectè humanum, id est, cum vltima dispositione ad animam tempore præcessisset informatione animæ; hoc enim contra rationem philosophicam est, & sine vilo fundamento fuisset exrogitatum; intelligunt ergo corpus hominis delineatum, & externa hominis forma compositum, & imperfectè dispositum præcessisse tempore introductionem animæ, ac proinde ab imperfecto ad perfectum successiuè

8. Pro formatione instantaneâ videtur stare D. Thom. alique Theologi.

9. Suadetur hæc sententia 1. ex Gen. 2.

2. Ex incõmodis.

10. Quibus tribui queat successiuà formatio.

Probatur ex Gen. 2.

successiuè producendo, tandem ad vltimam dispositionem peruenisse. Et sic probatur hæc sententia ex illo Gen. 2. Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Nam hoc loco sermo est de formatione hominis quoad corpus, ut sentit August. lib. 13. de Ciu. cap. 24. Quia Deus non nisi corpori inspirauit spiraculum vitæ. At verò corpus illud iam habebat faciem hominis, quando Deus inspirauit in illud; ergo prius fuit homo formatus de limo terræ, & externam formam hominis habuit, quam informaretur anima, ac proinde successiuè formatum est.

11. Item ratio.

Ratione ostendi hoc potest, quia non potest formari corpus hominis ex terra nisi intercedente aliqua mutatione locali: sed mutatio localis non potest fieri in instanti; ergo nec transitus ille materiæ existentis sub forma terræ in corpus humanum perfectum potuit fieri in instanti, ac subinde necessaria fuit aliqua successio, in qua corpus hominis formaretur. Maior probatur, quia limus terræ erat vniformis in figura raritate, vel densitate; ergo vt ex illo fierent varia membra corporis humani distincta in figuris, situ, condensatione, vel raritate, necessarium fuit partes illas secundum locum mutari, vt facillè consideranti patebit. Minor autem nota est in Philosophia. Et ideo, si portio illa terræ ex variis locis congreganda fuisset, in aliquo tempore saltem breui id fieri oporteret; ergo similiter si pars limi densanda fuit ad conficiendum os, v. g. vel caput hominis, in tempore densari debuit, quia licet condensatio non sit propriè motus localis, non tamen sit sine mutatione locali, ac proinde successionem requirit, & sic de cæteris membris; ergo non potuit illud corpus perfectè formari in vnico solo instanti.

12. Dubitè agitur vt trinquè difficile.

Hoc dubium simile est illi, quod de conceptione corporis Christi Domini tractauit in 2. tom. 3. p. disp. 11. sèct. 2. vbi vttranque partem esse dixi difficilem. Nam spectando puram rationem philosophicam, videtur facilius dici, organizationem illius corporis cum aliqua successione factam esse, saltem quoad mutationem, per quam omnes, & singulæ partes materiæ in eo situ & loco constituta sunt, in quo in instanti productionis, & informationis animæ esse oportebat. At verò considerado testimonia, & rationes theologicas, sensui, probabilius simpliciter esse, & omnino verè, corpus Christi in vno momento perfectè formatum esse, & immediatè ex sanguine Virginis. Ex qua resolutione in præsentem infero, potuisse Deum eodem modo corpus Adæ perfectum in momento, & immediatè ex limo formare, quia est eadem ratio. Nam licet corpus Adæ fuerit maius, & perfectæ ætatis, & magnitudinis, vt infra dicemus: nihilominus inde non oritur maior repugnantia, vt per se notum est. An verò ita factum sit, profecto non est ita certum de corpore Adæ, sicut fuit de corpore Christi. Tum quia neque ex aliis principiis fidei ita colligitur, nec ex Patrum doctrina æquè confirmatur. Tum etiam, quia illud non est factum in conceptione Christi sine magno miraculo, vt ibi declarauit, quod miraculum in summo Dei opere, & maximè miraculoso conuenientissimum fuit: in præsentem autem opere, quod tantum ad productionem hominis in esse naturæ pertinebat, non videtur vel affirmandum, vel exaggerandum miraculum (vt saepe dixi) cum necessarium non sit. Nam sine dubio potuit Deus Franc. Suarez de opere sex dierum.

per mutationem successiuam formare corpus illud, vt probat ratio adducta in posteriori sententia. Quæ verò in priori adducuntur, solum probant corpus vltimatè, & perfectè dispositum non præcessisse tempore animæ creationem. Neque videtur necessarium, vt transitus à limo terræ ad esse hominis immediatus fuerit. Et ita August. lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 8. vttranque ex dictis sententiis sub disiunctione, & vt probabilem ponit. Licet in lib. 1. Retraction. cap. 10. tandem sententiam de antecessione corporis ad animam præferre videatur.

Nihilominus tamen primæ sententiæ vt probabiliori adhæreo, asseroque corpus illud in instanti fuisse formatum, ita vt ex terra immediatè fuerint facta ossa, caro, nerui, & omnia similia, quæ simul etiam inter se facta, & debitè ordinata composita fuerunt. Ducor primò, quia hoc est magis consentaneum verbis illis; Faciamus hominem, & creauit Deus hominem, & formauit Deus hominem. In quibus verbis vltimis vel non est necesse intelligere solum corpus, sed totum hominem, sicut intelliguntur priora (nam totus homo dici potest formatum ex limo terræ, quauis solum ex parte corporis inde fuerit productus) vel licet de solo corpore verba illa intelligantur, nõ inde colligitur, fuisse corpus illud prius tempore productum, sed ordine tantum naturæ, explicatur enim ibi distinctè, & per partes quòd simpliciter in cap. 1. dictum fuerat, Deum creasse hominem, id enim fecit, partim corpus ex limo configurando, partim spiraculum vitæ inspirando: vttranque autem simul fieri potuit cum solo ordine naturæ, vel mutuo inter partes illas, in diuerso genere causarum, vel certè precipue ex parte corporis in ordine executionis, licet anima fuerit prior ordine intentionis. Semper tamen significatur, vttranque factum esse simul duratione per indiuisibilem, & instantaneam totius hominis productionem. Secundò moueor, quia hoc modo credimus produxisse Deum in instanti cætera animalia etiam quoad corporum accidentalem formationem, organizationem, & dispositionem, scilicet pisces, & volatilia ex aqua, & cætera animantia ex terra, quia omnia produxit simplici, & absoluto imperio, vt ex modo loquendi Scripturæ colligitur; ergo à fortiori de corpore hominis idem dicendum est. Tertio est optima ratio, quia licet Deus produxerit hominem, & cætera animantia ex præiacente materia, nihilominus produxit illa altiori modo quam per naturalem generationem, ac proinde per quendam secundarium modum creationis, vt in superioribus declarauit; & ideo sicut per creationem ex nihilo fieri corpus humanum simul quoad omnia sua membra, & omnem dispositionem, & figuracionem eorum; ita non obstantè præsuppositione materiæ subitò creati potuit, & debuit. Nam licet ille modus productionis altior sit, & in hoc sensu dici possit supernaturalior, nihilominus est magis accommodatus primæ productioni substantialium rerum à potentissimo auctore suo.

Quòd si hæc opinio vera est, certius etiam erit, Angelos non solum non fuisse cooperatos ad productionem corporis humani, vt humanum est, (quod est certissimum, vt dixi) verum etiam neque ad illud corpus formandum, vel organizandum. Imò neque ad aliquam terram congregandam ministerium aliquod exhibuisse, quia ex illo limo terræ prout immediatè antea in li-

13. Prior tamè sententia in num. 8. posita magis probatur. Prima sua sio.

2. Sumptio.

Tertia.

14. Confectariè ad sententiã proximè probatam nõ concurrisset Angelos ad formationem prædictam.

mo iacebat, subito creavit Deus hominem iuxta prædictam sententiam. Si autem aliqua successio admittatur in figurazione humani corporis quoad materiæ quantæ densatione, & figuracionem, sic quidem facilius admitti potest aliquod Angelorum ministerium, non verò tale, quod pertingeret ad perfectionem corporis humani, non tantum ut humanum est, verum etiam, ut animale prius tempore formatum, in aliquo esse minus perfecto, id est, habens carnem, & ossa, &c. nondum tamen apta & proximè disposita ad animam rationalem, sed ad aliquam minus perfectam, & quasi in via ad illius introductionem. Nam hoc etiam non potest tribui Angelis, tum quia non est verisimile, hunc ordinem productionis in prima hominis creatione servatum esse. Tum etiam quia etiam Angeli neque per se virtutem habent ad efficiendum corpus illud animale in statu illo imperfecto, neque etiam applicando actiua passivis illud efficere poterant, quia etiam corpus hominis sub illo statu non fit naturaliter, nisi per virtutem formativam seminis, quæ per solam applicationem extrinsecorum agentium suppleri non potest, sed tantum virtute diuina, sicut de animalibus perfectis in superioribus diximus.

15.

Quomodo ad summum centrum habere poterunt.

Quapropter ad summum poterunt Angeli iuxta illam sententiam congregare limum, & ex eo quasi statuam simile humano corpori per localem motum compingere, & configurare, & in eo statu constituere, in quo sine interuentu alicuius novæ mutationis localis, vel condensationis, aut rarefactionis, quæ illam requirit, per subitam alterationem fuerit in instanti corpus illud à solo Deo factum humanum, & per inspirationem animæ vivificatum. Qui modus facilius quidem est, licet non necessarius, nec fortasse conveniens, ut dixi. Et similiter illo posito fuit quidem possibile illud angelicum ministerium, tamen hoc etiam incertum est. Vnde D. Thomas supra de possibili, tantum loquutus est, non de facto; imò Augustinus lib.9. de Gen. ad liter. cap. 15. dixit, neminem posse affirmare, quale fuerit, & consequenter neque an fuerit, quia nulla auctoritate, vel sufficienti coniectura id potest affirmari. Vnde fortasse etiam iuxta hanc sententiam probabilius creditur, Angelos nullum prorsus ministerium in hac productione, seu formatione corporis humani habuisse. Quia licet corpus illud prævia aliqua mutatione successiva formatum fuerit: illa tamen cum tanta celeritate, & potentia creatoris facta est, ut nullum locum Angelorum ministerio concesserit, quia vel eorum naturalem virtutem superabat, vel certè superuacuum erat.

Sed de facto nullum videtur habuisse.

16.

Dubium alterum bipartitum.

Tandem inquiri hinc potest de illo corpore, an fuerit creatum cum omni perfectione necessaria, ac debita animæ rationali, seu corpori consentaneo tali animæ, vel (ut ita dicam) illa digno. Hoc autem dubium tractari potest, vel de perfectione quasi specifica, seu essentiali talis corporis, vel de individuali, integrali, seu consummata etiam quoad statum, seu ætatem. In priori sensu non est quæstioni locus; necessarium enim fuit corpus illud habere huiusmodi specificam perfectionem, non solum quia propriè loquendo hanc perfectionem specificam, & essentialem ab anima formaliter recipit, sed etiam quia necessariò habere debuit illas dispositiones, & in eo gradu, quem anima ipsa rationalis ad informandum corpus ex vi suæ essentialis, & speciei requirit. Nam corpus sic proximè dispositum potest suo modo dici specificum, & connaturale homini ratione suæ speciei: & ideo non est dubium, quin corpus Adæ

Responso ad priorè partem.

A hanc perfectionem habuerit ad tale individuum determinatum. Statim verò succedit quæstio, cum anima rationalis sit perfectissima omnium formarum, cur corpus etiam humanum non fuerit factum ceteris omnibus excellentius, vel in materia ut caelesti, vel meliori, vel saltem in omnibus proprietatibus corporalibus, magnitudine, viribus, perspicacia sensuum, & similibus: sed hæc quæstio ad nos non spectat in præfenti, est enim philosophica, & in libris de anima tractari solet, ideoque vno verbo dicimus, animæ datum esse corpus, quod esset ad cognoscendum aptissimum, & ad hoc necessariò fuisse, ut ex tali materia conditum, & tali temperamento esset affectum; ideoque in hac perfectione eminere debuisset etiam si in aliis proprietatibus, quæ cum hac coniungi non poterant, careret. Ut latius D. Thomas prosequitur dicta q. 91. a. 3. & 4. & Gregor. Nilfen. de Hominis opific. cap. 30. & Lactantius lib. de Opific. Dei, à cap. 2. & Ambros. lib. 6. Exaem. cap. 9. Basil. homil. 10. & 11. Exaem. et videtur etiam potest Galen. lib. 8. de usu partium. De altero verò sensu quæstionis, scilicet de individuo perfectione in 3. cap. commodius dicemus.

Posterioris partis opesio remittitur.

CAPVT II.

Utrum corpus Eue ex costa Adæ fuerit productum, & quomodo.

Priusquam de aliis circumstantiis huius creationis dicamus, de formatione corporis primæ mulieris dicere oportet, quia cetera vtrique, viro, & femina, communia sunt. Creationem igitur Eue in 2. cap. Gen. ita Moyses describit: *Immisit Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, & replevit carnem pro ea, & edificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem, &c.* Per quæ verba videtur prior pars quæstionis definita. Nihilominus tamen Caietani opinatio in 1. parte huius c. Caietani opinatio in 1. parte huius c.

D Riusquam tamen in particulari nominat, neque ego illum reperi, nec Castro, aut Prateolus illum referunt; imò Pereira lib. 4. in Gen. disp. de format. Eue, vnum Caietanum (ait) hanc litem mouisse. Motus est autem Caietani ob difficultates, quæ ex tali modo productionis oriuntur. Prima est, quia aliàs vel corpus Adæ fuisset monstruosum ante formationem Eue, vel post illam mancum mansisset. Consequens autem est absurdum; ergo nullatenus in prima reu productione admittendum est. Sequela patet, quia vel Adam creatus fuit cum aliqua costa supra numerum corpori humano connaturalem, & ita habuit corpus monstruosum, vel tantum habuit costas debitas corpori humano, & sic ablata vna, corpus mancum relictum est.

1. Argum. Caietani.

2. Secundum.

Tertium.

Secunda, quia in costa Adæ non erat sufficiens materia ad integrum Eue corpus formandum; ergo si aliunde alia materia necessaria sumpta est, potius ex re alia formata fuit Eua, quàm ex costa Adæ, quia in maiori quantitate aliunde sumpta fuit. Et consequenter superfluum fuisset, costam ab Adamo auferre solum ad illius materiæ complementum, cum facilius multo potuerit tota aliunde sumi. Tertia ratio sit, quæ in superioribus sæpè tacta est, quia in prima rerum productione non sunt multiplicanda miracula sine necessitate. Non potuit autem mulier illo modo formari, nisi valde miraculosè; ergo credendum

Quartum.

dum non est, ita factum esse, ut litera Gen. in cortice sonare videtur. Quarrò supponit Caietanus Adamum, & Eua prius fuisse simul creatos, æquè primò (ut sic dicam) propter illa verba Gen. 1. *Masculum, & feminam creavit Deus.* Vnde infert narrationem de formatione Eue ex costa non posse ad literam intelligi, quia non potuit Eua bis produci; ergo solum fuit quædam parabola per quæ & defectus mulieris comparatione viri, & diminutio roboris ex animo viri ob vxorem significata sunt, cum aliis, quæ latè prosequitur. Quintò exemplis id confirmat, & in primis ait, etiam soporem Adæ metaphoricè intelligendum esse, & per illum significari defectu virtutis in viro, quando feminam generat. Deinde ponderat, quod ibi præmittitur de animalibus, quæ Deus adduxit coram Adam, ad inquirendum, an in eis inueniret adiutorium simile sibi, quod plane ridiculum esset, si ad literam intelligeretur. Aliud est de verbis illis, & adduxit eam ad Adam. Nam si Eua fuisset ex costa Adæ formata, creata esset illi coniunctissima; ergo non poruisset ad illum adduci; ergo non possunt verba illa ut sonant ad literam intelligi. Addit etiam aliud, hoc nunc os ex ossibus meis, quod per metaphoram exponit de omni muliere, & quòd dicatur os de ossibus viri, quia nimirum de robore viri in muliere saluatur, & caro de carne, quia in femina affectus carnis non minuitur. Denique inducit ex c. 3. maledictionem serpentis, quam etiam figuratè intelligendum esse putat.

Quintum ab exemplis. 1. Exemplum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

3.

Catholica assertio contra Caiet. Probatur 1. ex Scrip.

A rum, cum solus esset factus. Quomodo enim aliquando solus fuit, si semper sociam habuit? Denique Paulus 1. Tim. 2. expressè dixit, *Adam primus formatus est, deinde Eua.*

B Secundo Patres omnes, & vniversa Ecclesia vsque ad Caiet. ita Scripturam intellexerunt, & tanquam rem certam, & catholicam crediderunt Eua ex costa Adæ fuisse formatam. Quod aded verum credit Hieronym. super Epist. ad Philem. ut dixerit, non posse aliquem in Deum credere, nisi credat vera esse, quæ scripta sunt, quæ sic numerat, Adæ à Deo plasmatam, Eua ex costa illius, & latere fabricatam, Enoch translatus, &c. sentiens tam esse de fide illud secundum in proprietate intellectum, sicut primum, & tertium. Et epist. 61. ad Pammach. de erroribus Ioan. Hierosolymitani dicit, *Eua in typo Ecclesie fuisse de costa viri edificatam*: consentit Chrysostr. homil. 15. in Gen. & August. de Ciuit. c. 21. & 23. Gregor. homil. 6. in Ezechiel. Consentiant denique omnes Patres super locum Gen. & ad Ephef. 5. Ac denique Concil. Vien. in Clement. 1. de Summa Trin. ait Ecclesiam formatam esse de latere Christi, typumque eius fuisse formationem Eue ex costa Adæ, consentit denique Innocent. III. in cap. gaudemus, de diuorc. dicens: *Ab initio una costa in vnam feminam est conuersa.* Propter quæ Alfonso de Castro in verb. Adam, non dubitauit, sententiam Caietani inter hæreses ponere, quem sequutus est Prateolus, qui declarant, se doctrinam, non personam damnare, quia sine dubio credendum est, absque pertinacia errasse.

4. Probatur 2. ex Patribus, & communi sensu Ecclesie.

5. Probatur 3. ratione.

C Tertio pro materiæ qualitate possumus ratione argumentari, quia Moyses per illa verba narrat aliquam actionem Dei circa primam mulierem, seu eius productionem: sed nulla potest designari actio Dei, quæ per illa verba metaphoricè intellecta describat; ergo necessariò intelligenda sunt de actione, quæ in omni proprietate per illa verba significatur. Minorem sufficienter probamus ex ipso discursu Caietani, dicit enim per ablationem costæ significatam esse diminutionem roboris ex animo viri ob vxorem, & per costam significatam esse socialem vitam inter virum, & vxorem, & per costam quatenus vna tantum nominatur significari debilitatem feminae, & in eo, quod dicitur, repleuisse Deum carnem pro ea, significatam esse, quòd diminutio roboris in viro ob vxorem proli fructu compensatur. Sed in his omnibus licet Caietani. suo arbitrio verba metaphoricè interpretetur, nunquam declarat aliquam actionem Dei, quæ per verba illa metaphoricè narretur, ut faciliè consideranti patebit. Verba autem Scripturæ, quæ actionem Dei narrant, etiam si vel in re facta, vel in modo actionis aliqua metaphoram habere dicantur, necessariò actionem aliquam significare debent, ut vera in aliquo sensu sint. Illa autem verba, *tulit, repleuit, edificauit*, actionem, imò actiones significant; ergo etiam si metaphora in verbis permitteretur, ad veritatem semper est necessariò, saltem metaphoricè aliqua Dei actionem significari. Nulla autem à Caiet. explicatur, nec faciliè excogitari potest, etiam si fingendi detur licentia.

E

Vnde illæ accommodationes Caietani essent quidem tolerabiles, si salua proprietate verborum in ipso opere tanquam mystico, & significatiuo considerarentur. Non tamen sunt prætermittenda altiora mysteria, quæ in illo modo productionis mulieris à sanctis Patribus considerantur, ut quòd voluerit Deus feminam ex viro creare, ut societatis vnitatem, ac vinculi concordie vehementius eis commendaret, ut dixit August. 12. de Ciuit. *Præter Suarez, de opere sex dierum.*

uit. cap. 11. Item ad significandam debitam subordinationem ad vnum caput, item ad representandum maximum matrimonij vinculum non solum in matrimonio carnali...

7. Superest, vt argumentis Caietani satisfaciamus, quibus respondendo, alteram questionis partem expediemus, quomodo scilicet, opus hoc à Deo factum fuerit. Primum ergo, & ferè totum fundamentum Caietani fuit dilemma illud, quod Adamus vel fuisset monstruosus ante formationem Eux, vel postea mancus. Quod argumentum iam proposuerat D. Thomas...

Satisfit argumentis Caiet. atque etiam posteriori parti huius cap.

8. Sed instari potest, quia non est simile in exemplo allato. Nam semen naturale est homini, non tanquam pars eius, sed tanquam superfluum alimenti...

Solutio variis modis.

A non efficit. Maximo quod id proprie appellatur monstruosum, quod casu, & per accidens euenit præter intentionem naturæ: illa autem costa per se, & ex intentione auctoris naturæ, & ad eiusdem naturæ bonum addita est. Accedit, quod illa costa etiam si esset ultra naturalem numerum, nullam deformitatem in illo corpore causabat, eo quod esset occulta; nec mutabat corporis figuram, neque eius magnitudinem augebat, nec actiones aliquo modo impediabat...

B Nihilominus alij alteram partem preferendam putant, nimirum, costam illam, ex qua formata fuit Eua, fuisse vnam ex numero earum, quæ corpori humano necessaria sunt. Ita tenet Catherin. Gen. 1. referens antiquiorem huius sententiæ auctorem, quem non nominat, & in eandem propendit Periera, quia & videtur facilius, & aptior ad finem propter quem Deus mulierem ex costa viri formauit, scilicet, ad significandam coniunctionem aptissimam inter virum, & uxorem, nam hoc melius significatur, si formatio illa ex costa maxime propria, & necessaria, quam si ex superflua, & quasi aduenticia, & solum ad tempus data, facta fuit. Ad euitandum autem inconueniens, quod Caietan. infert, dicunt isti auctores, Deum non solam carnem, sed etiam costam aliam Adamo restituisse. Nam licet Scriptura dicat, Et repleuit carnem pro ea, non excludit costam. Vnde intelligi potest, suppleuisse costam carne circumdatam. Sicut etiam dicit Scriptura tulisse Deum vnam de costis Adæ. Per quod non excludit carnem, nam quod illam etiam abstulerit, significauit Adam, cum dixit, hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Atque ita facile concluditur, nulla ex parte mansisse Adam mancum, seu diminutum per reliquum vitæ tempus post formationem Eux. Atque hæc sententia probabilis quidem est, & plausibilis. Obiici verò potest, quia iuxta vulgaram editionem, durum est dicere, repleuisse Deum costam pro costa, & carnem pro carne, cum Scriptura dicat, repleuisse carnem pro costa. Respondent aliqui, etiam si illa costa ab Adamo ablata fuerit ex duodenario numero costarum quem natura hominis in vnoquoque latere postulat, & sola caro pro illa restituta fuerit, nihilominus Adam non mansisse mancum, quia caro, qua repletus fuit locus costæ, accepit à Deo robur, & firmitatem costæ, quod perinde est, ac si alteram costam loco prioris acciperet. Sed hoc non placet, quia si illud robur erat per solum extrinsecum adiutorium Dei, fuisset perpetuum miraculum, quod ponendum non est: præsertim quia per illud non tollitur, quin pars illa de se esset debilis, & homo ille ex aliqua parte mancus. Si autem robur ille esset ex intrinseca dispositione, & qualitatibus illius partis, perinde est, ac si dicatur carnem illam restitutam, fuisse costam: nam vix intelligi potest idem robur intrinsecum, & naturale in illa parte nisi habeat siccitatem, & duritiam costæ, vel saltem melius, & facilius illud robur restaretur, restituta costa, & omnis alius modus esset

9. Responsio aliorum ad prædictum argumentum Caietan.

Instantiæ contra præximam responsionem diluuntur.

Non placet dilutio.

set diminutus, & præternaturalis. Melius ergo respondebitur, quod sicut nomine costæ, cum dicitur ablata, caro aliqua subintelligitur, vt infra videbimus, ita & contrario sub nomine carnis intelligi etiam costam cui adhærebat. Est ergo vtraque opinio probabilis. Ego tamen prior vt communiore adhæreo. De illis autem verbis Adæ, Hoc nunc os, &c. plura inferius dicam.

Secunda ratio Caietani postulat, quomodo ex parua costæ materia integrum mulieris corpus edificari potuerit. Primus modus hoc explicandi fuit Hugonis de Sanct. Viçt. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 26. De sola ipsius costæ substantia, sine omni extrinseco adduamento, per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata corpus Eux factum esse. Quod declarat, quia ita Christus quinque panes multiplicauit, vt ex illis quinque millia hominum satiari potuerit. Hanc sententiam sequitur Magister in 2. d. 18. cap. 4. & confirmat argumento à nobis facto, quia aliàs potius dicenda esset Eua formata ex alia materia, quam ex costa, quia illa fuisset in maiori quantitate. Et videtur sequi Durand. ibi q. 1. nam licet in discursu questionis solum loquatur de possibili, tamen per hoc respondet questioni, quam de facto proposuerat. Desinit ergo Eua fuisse formatam ex sola illa materia, & fundatur solum in hoc, quod potuit Deus id facere, & Scriptura indicat fecisse, cum aliam materiam non indicet, Gabriel item ibi ar. 3, problematice vtraque sententiam defendit. Egid. etiam ibidem q. 1. ar. 3. late demonstrare contendit id non fuisse impossibile: quid autem factum sit, non satis declarat. Argentinus verò ibidem ar. 4. vtrumque distinctè in duabus conclusionibus affirmat. Item Henric. quodlib. 7. q. 9. affirmat de possibili, & de facto tacet. Denique Alens. 2. p. q. 58. memb. 4. §. 1. in fin. absolute dicit, in costa fuisse possibilitatem, vt ex illa parte reliqua formarentur.

At verò D. Thomas 1. p. q. 92. ar. 3. ad 1. non solum negat id factum esse, sed etiam affirmat fuisse omnino impossibile, & sequitur Gregor. dicta q. 18. q. vnic. & hæc sententia rectè intellecta mihi magis probatur. Pendet autem fundamentum eius ex physica questione, scilicet, an portio materiæ sub parua quantitate existens possit sub maiori quantitate constitui sine rarefactione, & absque existentia materiæ in pluribus locis, & subdistinctis quantitatibus secundum easdem partes. In qua questione ego censeo id esse impossibile; & quoad hoc sequor sententiam D. Thomæ, & Gregorij, quam in Philosophia docui, & latius confirmari. Et quoad hanc partem Gabr. non contradicit, si attentè legatur. Addit tamen, posse Deum eandem partem materiæ in seipsa multiplicare, vtrique replicando illam in diuersis sitibus, & sub diuersis partibus quantitatibus, & hoc modo ait, totam materiam costæ fuisse in brachio, & in pede, & in cæteris partibus ei æqualibus. Et sine hac multiplicatione fatetur, non potuisse maius corpus ex illa costa fieri, sine magna rarefactione. Et hunc modum ego etiam arbitror esse possibilem, quia reuera non implicat contradictionem, vt ex Philosophia etiam suppono.

Dico tamen de facto nullo modo esse asserendum, corpus Eux hoc miraculoso modo, & maxime supernaturali fuisse formatum, id est, ita vt tota materia illius costæ fuerit repetita, & simul posita in singulis membris, vel partibus Adæ subdistinctis partibus quantitatibus. Quia

Aptior dilutio.

Iudicium auctoris de vtraque responsione principali ad argum. Caiet.

IO. Pro 2. arg. in num. 2. discutitur dubium. 1. Explicatio dubij.

II. Verior dubij explicatio.

Dicta explanationis fundam. vnde petendum.

Vide etiam Conimbriens. lib. 1. de genera. cap. 5. q. 10.

Materia e- iusle mul- tiplicatio sitialis non implicat.

12. Non tamen ita formati esse corpus Eux ex parua costæ ma-

aliàs non solum in fieri, sed etiam in facto esse, & in conseruatione Eux corpus miraculosum fuisset, & supra naturam ita subsisteret, & conseruaretur, quod nullatenus dici potest, quia nullum rationis, vel auctoritatis fundamentum habet, & quia est à prima institutione naturæ valde alienum. Item quia eadem ratione posset quis fingere etiam corpus Adæ fuisse ex parua terræ particula formatum, & totam illam materiam fuisse in toto corpore Adæ, & totam etiam simul fuisse in singulis membris, & partibus illi æqualibus: nam eodem modo de vtroque corpore Scriptura loquitur. Secluso autem illo miraculo rectè concluditur, non potuisse totum corpus Eux ex sola materia illius costæ fieri. Quia non totum Eux fuit rariis, quam illa costa, quin potius in corpore Eux erant multæ costæ, æque densæ, & alia ossa densiora, & maioris quantitatibus, ac subinde plus de materia habentia. Et ideo concludendum est, Deum aliunde suppleuisse reliquam materiam necessariam ad corpus Eux ita formandum, vt postea naturaliter, & perfecto modo subsisteret. Et D. Thomas quidem probabilius credit, Deum de nouo creasse materiam, quam adiunxit. Mihi tamen verisimilius est, ex proximo aère, vel terra illam sumpsisse, quia post primam materiæ creationem non oportet nouam materiam Deum creare, quia creatio materiæ ad opus primæ creationis mundi pertinet. Et ideo omnes alias res siue inanimates, siue viuentes, & primum etiam hominem sine noua creatione materiæ Deus produxit. Et similiter quando quinque panes multiplicauit, non materiam nouam creauit, sed ex circumstante corpore illam mirabiliter, & inuisibiliter assumpsit. Nam, vt dicit August. tract. 24. in Ioan. Vnde multiplicat de paucis granis panes, in manu suis multiplicauit quinq; panes. Multiplicat autem segetes ex vicina terra; nulla ergo causa, vel ratio est, cur solam formationem Eux ab hac generali regula excipiamus.

Ad argumentum autem in contrarium respondemus, hoc non obstare, quominus verè, & proprie dicatur Eua ex costa Adæ formata, quia illa costa fuit tanquam fundamentalis materia, ex qua Deus formationem illam inchoauit, sicut segetes ex grano seminato fiunt, vel sicut Christus ex quinque panibus quinque millia hominum pavit, nam illi panes quasi semina erant, non quidem terræ mandata, sed ab eo, qui terram fecit, multiplicata, vt August. supra dixit. Et quanuis facillimè potuisset Deus sine illa costa totam materiam ad illud corpus necessariam aliunde sumere. Nihilominus propter plures prouidentie diuinæ rationes partim morales, partim allegoricas, non superfluo, sed prudentissimo consilio voluit Deus corpus Eux illo modo formare. Rationes autem tradit optime D. Tomas dicta q. 92. ar. 2. & locupletat Percirus dicta disp. q. 1. 2. & 4. & videri potest August. lib. 12. de Ciuit. cap. 21. & 26.

Et hinc satisfactum etiam est tertio argumento, quod ille modus productionis esset nimis prodigiosus. Respondetur enim, quod sicut in operibus illorum dierum non sunt asserenda miracula, quæ non narrantur, ita si aliquod narrantur, omnino credendum est: hoc autem, de quo agimus, satis expressè nobis traditur, vt ostensum est. Addo verò, in hoc opere nihil esse peculiaris prodigij, aut miraculi, nisi quod Deus tulerit costam de Adamo dormiente sine dolore, vel sensu, & sine excitatione eius ab somno,

teris, probatur.

Sed aliunde suppleta à Deo est reliqua materia. Vel creando illam, vt putat D. Tho. Vel coram probabilius sumendo ex vicino elemento.

13. Respondetur iam ad 2. argum. in num. 2.

14. Ad 3. arg. in num. 2.

Vterior solutio.

& quod subiecto carnem pro ea repleuerit. Nam post separatam costam formare corpus Eue ex illa, non fuit maius miraculum, quam corpus Adae ex limo terrae fingere. Quod quidem licet fuerit opus omnipotentiae Dei, non potest proprie dici miraculum, quia in prima illa productione necessarius erat extraordinarius, & superior modus productionis, qui non nisi arbitrio & consilio auctoris naturae denominari poterat. Et eadem ratione potuit optime Deus (vt diximus) propter alias rationes prouidentiae suae illum singularem modum eligere assumendi materiam, ex qua primam mulierem edificaret.

15. Ad 4. in eodem n.

In quarto argumento falsum est fundamentum, quod supponit Caietanus, scilicet, Adam, & Eua simul fuisse creatos. Nam oppositum aperte declarat sacrae litterae, dum dicunt, Adam primo fuisse creatum, & aliquando fuisse solum, & ex illo vno ceteros omnes aliquo modo duxisse originem, vt iam allegauimus. Imò ex cap. 2. Gen. hoc conuincitur, quatenus ibi dicitur, *Adae uero non inueniebatur adiutor similis sibi*, ideo enim non inueniebatur, quia non erat; prius ergo Adam solus productus est, & ideo dixit etiam ibidem Deus, *Non est bonum hominem esse solum*. Vnde non obstat, quod in cap. 1. dicatur, *Masculum, & feminam creauit eos*, quia non dicitur, *simul creauit eos*. Neque oportet, vt quae simul, seu vno verbo narratur, simul etiam facta sint: nam consuetum est in Scriptura prius summam, & per compendium aliqua dicere, non explicando modum, aut tempus, quo facta sunt, & postea distinctius, & secundum ordinem, quo facta sunt, illa explicare, quod in hac primorum hominum creatione seruatum est. Et ita cessat illatio, quam Caietanus facit, quia non oportuit Eua bis produci, cum non fuerit prius creata, quam ex costa Adae formata. Vnde quod vno verbo dicitur cap. 1. Gen. & quod latius cap. 2. explicatur, non sunt duo distincta, sed vnum, & idem aliter relatum. Neque potest interpretatio metaphorica ad concilianda illa duo loca deferri, quia, vt dixi, praeter absum verborum in significatione non propria, & merè voluntaria, per totam illam metaphoram non explicatur actio aliqua, quam Deus circa corpus Euae exercuerit, quod ob veritatem aliquam verborum omnino necessarium erat.

16. Ad quintum argumentum exemplum primum in eodem n. 2.

In argumento quinto falsum est primum exemplum, scilicet, soporem Adae metaphoricè accipiendum esse, propter easdem rationes supra factas. Et praeterea, quia nulla est necessitas talis metaphorae. Valde enim friuolum est, quod Caietan. ait, *vt metaphoricè somnus intelligeretur, narrari Adam dormisse, & non scribi ipsum expectatum fuisse, seu cuiuslibet*. Hoc enim iudicium nullius momenti est. Tum quia non erat necessarium vtrunque expressè narrari, quia per se notum erat post somnum vigiliam sequi. Tum etiam quia statim dicitur Deus adduxisse Eua ad Adam, quod non potuit facere, nisi vel excitando illum, vel excitatum supponendo.

17. Quae sunt vis sopor Adami.

De illo vero somno dubium est, qualis fuerit. Nam Chrysostr. homil. 15. in Gen. existimat fuisse somnum corporalem, quem Deus immisisse dicitur, quia in Adamo tunc recens creato nulla erat naturalis causa corporalis somni, praesertim profundissimi. Talem enim illum fuisse Chrysostr. affirmat, & rationem huius reddit, ne Adam in ablatione costae dolorem sentiret. Et in hoc consentit Epiphanius haeres. 48. in principio. Alij vero Patres de somno (vt ita dicam) spirituali, id est, de interna contemplatione, quae Adam ab

omni sensuum visu abstraxerit, soporem illum interpretantur. Ita Augustin. lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 12. *Nam sacerdos, inquit, ab istis visibilibus rebus interiori intelligentia quasi obdormiscere est*. Idem lib. 9. Gen. ad liter. cap. 19. & tract. 9. in Ioan. post mediu, vbi refellit illam rationem Chrysostr. quod somnus sit immisus Adae ne sentiret dolorem. *Nam quis est (inquit) qui sic dormiat, vt ei ossa non euigilanti euellantur? An quia Deus euellat, propterea non sentiebat? Poterat ergo & vigilari sine dolore euellere, qui poterat dormienti*. Ac si diceret, etiam si Adam dormiret, non poterat naturaliter non excitari, & dolorem sentire per auersionem costae: supernaturaliter autem, etiam à vigilante poterat Deus costam sine dolore auferre; non erat enim propter illam causam corporalis somnus necessarius: sopor autem spiritualis propter reuelationem, & cognitionem diuinorum mysteriorum necessarius fuit. Ita etiam exponit illum soporem Rupertus lib. 2. in Gen. cap. 34. Anbrof. cum alijs ad Ephef. 5. & indicat Hieronym. in quaest. Hebraic. in Gen. cap. 2. vbi pro *sopore*, legit *ecstasim*, & *mentis excessum*. Tertul. etiam in lib. de Anim. cap. 21. soporem illum vocat spirituales vim, qua constat prophetia, quam etiam per excessum, & exaggerationem *amentiam* vocat, quod exponit c. 45. dicens: *Hanc vim ecstasim dicimus excessum sensus, & amentia instar, sic & in primordio somnus cum ecstasi delicatus*.

18. Proxima sententia in verbis Adae duplicem prophetiam continens: fundatur. Quae Patrum sententia fundatur in illis verbis Adae, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, &c. vsque ad illud, *propter hanc relinquet homo patrem, & matrem*. Quia in illis verbis duplex prophetia continetur. Vna de praeterito: nam Adam dormiens non vidit formationem Euae ex ossibus suis, & tamen illam cognouit, & professus est. Aliam de futuro, nimirum Christi incarnationem, nam hoc sacramentum agnoscit Paulus in illis posterioribus verbis Adae ad Ephef. & Patres frequenter docent, & exponunt, quod alibi retuli. Ergo signum est, Adae cognouisse haec mysteria, ac subinde soporem illum spirituales ecstasim fuisse. At verò Chrysostr. supra, reuelationem quidem, & prophetiam Adae agnoscit. Dicit tamen, non eo tempore, quo auferretur costa, sed postea discussa iam somno Adamum vaticinium accepisse. Veruntamen probabilius est, in ipsomet sopore cleuatam esse mentem Adae ad illa mysteria percipienda, non tamen negandum est etiam corporaliter obdormisse, quia vtrique videtur affirmare Scriptura, dicens, *Immisit Dominus soporem in Adam, & statim addens, cumque obdormisset, & vtrunque potest cum proprietate verificari: nam somnus corporalis non impedit diuinam reuelationem, imò quodammodo reddit mentem liberiolem ad illa recipiendam, vt dixit D. Thomas q. 12. de Verit. a. 3. ad 2. & 2. 2. q. 172. a. 1. ad 1. & 2. Atque ita vtrunque fuisse in Adam, scilicet, & corporalem somnum, & spirituales contemplationem, expressè docent Epiphanius & Tertul. in locis citatis.*

Aliud exemplum, seu signum metaphorae erat, quia Gen. 2. dicitur, adduxisse Deum caetera animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, & quod ibi subditur, *Adae uero non inueniebatur similis sibi*. Ex quibus verbis sumit Caietanus occasionem fingendi, Deum adduxisse animalia coram Adam, vt inquireret, an inter ea aliquod simile Adae inueniret, quod illi posset in adiutorium esse. Quam inquisitionem ad litteram intellectam dicit esse ridiculam, & propterea fuisse à Moysè inductam, vt per metaphoram eius, caetera, quae de formatione Euae dicuntur, metaphoricè intelligere discere

19. Ad exemplum 2. in eodem n. 2.

sceremus. Veruntamen non minus ridiculum est, tale signum inducere, & huiusmodi inquisitionem Deo, aut Moysi tribuere, quam fuisset illam ad litteram credere, aut excogitare. Negatur ergo illis verbis significari, Deum adduxisse animalia ad Adam, vt interea aliquod Adae simile quaereret, nihil enim de hac inquisitione Scriptura narrat; Caietanus autem vt metaphoram inueniret, illam in verbo *inueniendi* quaesuit, quia verbum *inuenio* in quodam Latino rigore, rem quaestitam offendere, significat. Veruntamen hoc leue fundamentum est, tum quia etiam illa significatio verbi *inueniendi* perpetua non est, aut necessaria. Tum etiam quia licet non dicatur inuentum, nisi quod quaesitum est, nihilominus rectè dici potest non inuentum, quod nec quaesitum fuit. Tum maximè, quia illud, non inueniebatur, iuxta verum sensum non ad Deum, sed ad Adamum infertur. Cum enim Adam, quando animalibus nomina imposuit, vidisset in singulis speciebz marem, & foeminam, quasi ad se reuersus vidit, se non habuisse tunc lociam sibi similem. Hoc ergo modo inuenit Adam, id est, cognouit, se caruisse adiutorio simili sibi. Et addit Ioseph. 1. Antiquit. c. 2. in admirationem raptum fuisse, dicens: *Videns autem (vtrique Deus) Adamum carentem societate, & conuictu feminae* (nondum enim erat) *mirantemque quod reliqua animantes ita se haberent, sopoito illi costa vna exempta mulierem ex ea formauit*.

20. Ad 3. exemplum.

In tertio exemplo fingit Caiet. verba illa, & adduxit eam ad Adam, non posse ad litteram intelligi, quia ibi erat Eua praesentissima, maximè si ex costa eius formata fuit. Veruntamen nulla ibi est occasio metaphorae. Nā in primis fieri potuit, vt Deus costam Adamo subtraeam in locum aliquantum separatum à loco, in quo Adamus iacens dormiebat, adduceret, vt ibi Eua formaret, & formata iam formata instrueret, vt voluntariè illam ad Adam adduceret. Deinde necessarium non est, vt verbum *adduxit* proprium motum localem significet: fortasse enim adducere Eua nihil aliud fuit, quam illam Adamo in vxorem offerre, quam ipse statim amplexus est, dicens, *Hoc nunc os ex ossibus meis, &c.*

21. Ad 4. exemplum.

Vnde ad quartum exemplum de his eisdem verbis negamus omnino esse metaphoricè intelligenda. Nam in primis non de omni femina, sed Eua specialiter, ac proinde ad litteram, dicta sunt, & hoc significatum est per illam particulam, *hoc nunc*, quasi diceret, hac vice, vel hoc singulariter habet haec mulier, quod de meis ossibus edificata est. Item hoc etiam declarat impositio nominis, & ratio eius, & vocabitur *virgo*, quia de viro sumpta est. Nam haec ratio vel falla, vel nullius momenti esset, si non proprie, & ad litteram intelligeretur, & verificaretur. Denique idem probant verba sequentia: *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, &c.* quae ad litteram de arctissimo vinculo matrimonij, & amore inter virum, & vxorem dicta sunt. Significauit enim Adamus pro illa prima vice, voluisse Deum vxorem ex viro formare, & vi facto ipso ostenderet quantam unitatem, & coniunctionem inter virum, & vxorem esse oportere.

22. An Deus costam Adae carne vestitam tulisset. Responsio communis.

Interrogabit autem fortasse aliquis cum Eua tantum ex costa Adae fuerit formata, quomodo addiderit Adam, & caro de carne mea. Responso communis, & probabilis est, Deum non abstulisse ab Adam nudam costam, sed aliqua parte carnis contextam: & ita ad litteram fieri potuisse, vt ossa Euae ex costa, & caro ex carne formarentur. Ita sentiunt super Gen. Abulen. Percir. Oleaster,

Catherin. & Ystella, & ex Scholasticis Bonauent. in 2. d. 18. a. 1. q. 1. ad vlt. & Alen. 2. p. q. 85. memb. 2. in sine, & sequitur Molin. tract. de opere sex dierum, disp. 21. Et idem indicauit D. Thomas 3. p. q. 31. a. 5. ad 2. dicens, Adam quia institutus est vt principium quoddam humanae naturae habebat in suo corpore aliquid carnis, & ossis, quod non pertinebat ad integritatem personalem ipsius, sed solum in quantum erat naturae humanae principium, & de tali formata est mulier absque viri detrimeto. Nihilominus August. lib. 9. de Gen. ad liter. c. 13. significat costam illam sine carne fuisse detractam, & ex sola illa fuisse Eua formata, & nihilominus carnem tantum pro costa fuisse restitutam. Et similiter tract. 15. in Ioan. Potuit (inquit) *Deus carnem subtrahere homini, vnde faceret feminam*. Et infra, *Non detraxit carnem vnde faceret mulierem, sed detraxit os, & detracto osse formata est mulier, & in loco ossis caro suppleta est*. Et statim declarat mysteria, propter quae significanda ita factum est. Quocirca probabiliter dici potest, solam, & nudam costam Deum ab Adamo tulisse, & ex illa sola, ossa, & carnem Euae formasse. Nihilominus potuisse Adam dicere, & caro de carne mea, ad significandum, integrum corpus Euae fuisse ex ipso formatum. Nam ibi tam nomine *os*, quam *carnis*, totum corpus Euae significatum est: sit autem illa repetitio, tum (vt dixi) ad indicandam integritatem corporis Euae; tum maximè ad magis commendandam vtriusque coniunctionem. Et quia costa Euae per diuisionem carnis eius, & quasi ex visceribus eius educta fuerat; ideo etiam dicere potuit, & caro de carne mea, etiam ex particula carnis non fuisset formata. Praeterea tamen priori modo magis proprie verba illa explicari. Quauis autem concedamus, costam simul cum carne ex Adamo sumptam esse, nihilominus, iuxta opinionem D. Thomae, dicendum est, non eodem modo esse restitutam, sed puram carnem, vt verba Scripturae magis significant. Quia costa non erat necessaria, cum esset vltra naturalem numerum: caro autem necessaria erat. Tum quia pars illa corporis naturaliter carne est repleta. Tum etiam vt vacuitas illa corporis perfectè, & sine vilo signo diuisionis, aut cicatricis consolidaretur.

Contrariè indicat August.

Quomodo iuxta hanc Augustini opinionem verè dixerit Adam, & caro de carne.

Prior tamè res ostendit magis probatur.

Vltimum exemplum Caietani alienum est ab hac historia, quam tractamus, & ideo quicquid de illo sentiat, scilicet, an verba, quibus fertur Deus maledixisse serpentem post peccatum primorum hominum, proprie vel metaphoricè accipiantur, nihil ad praesentè causam referet. Nam illa referuntur in cap. 3. haec in cap. 2. Gen. & ibi materia ipsa, & circumstantia litterae possunt sufficienter indicare metaphoram, quod in praesenti non inuenitur. Itaque illa verba Domini ad serpentem iuxta probabiliolem opinionem ad demonem sub figura serpentis representati dirigebatur. Et ideo sub verbis, quae secundum corticè litterae in serpentem, prout re vera est quoddam animal abominabile, & horribile, ac infestum hominibus, metaphoricè continetur. Literalis sensus significans poenam demoni impositam, & praesignificans vindictam de illo sumendam, eo quod genus humanum in peccatum induxisset. De qua re videri potest August. lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 17. & 18. & lib. 11. Gen. ad lit. c. 36. Epiphanius. contr. Ophit. haeres. 37. & Theodoret. q. 34. in Gen. & alij expostores ibi.

Ad 5. exemplum.

24. Dubium vltimum.

bitur, & in instanti aut cū successione aliqua formatio illa facta fuerit. Sed hæc eodem fere modo definienda sunt, quo similia de corpore Adæ tractauimus. Solum est ceterius, in hac formatione aliquid fuisse præuium, quod successiue, & per localem motum factum est, nimirum, ablationem costæ à corpore Adæ. Oportuit enim carnem aperiri, & costam euelli, seu diuidi ab aliis partibus, & extra corpus trahi, quæ omnia non fiunt sine motu, & successione. Quauis enim cogitare quis valeat, potuisse Deum costam à corpore extrahere sine transitu per medium, ac proinde sine diuisione carnis Adæ, & sine motu locali successiue, sed per subitum transitum ab extremo ad extremum sine medio; non oportet tamen tale miraculum in hoc opere fingere, cum neque in Scriptura insinuetur, neque necessarium sit. Vnde Patres supra allegari consenti apertum fuisse latus Adæ, fuisseque figurā apertionis lateris Christi dormientis in Cruce. Hinc ergo August. 9. Gen. ad lit. c. 15. fatetur, dici posse, potuisse aliquid in hoc opere per Angelos fieri, quauis formare Euanam ex costâ, & carne replere latus Adæ, solius Dei creatoris opus esse potuerit. Nam priora per motum localem fieri poterant: hæc verò posteriora altiori modo operandi, & disponendi materiam indigebant. Et hoc quidem posterius certum est ex dictis de corpore Adæ; illud verò prius, seu præuium Augustinus non audeat affirmare, fuisse per Angelos factum, quauis fieri poterit: multo ergo minus nos audebimus. Imò verisimilius nobis videretur, totum illud opus à solo Deo fuisse factum, quia, vt sine vilo sensu costâ educeretur aperto latere Adæ, manus Dei erat necessaria. De alio verò puncto, an postquam costâ Adæeducta fuit, & in eo loco constituta, vbi erat in corpus Eue transformanda, subitò, vel cū aliqua successione tota illa ædificatio, & corporis Eue organizatio, ac dispositio facta fuerit, incertum est, & eodem modo disputari potest, & resoluti quo circa creationem Adæ illud tractauimus.

CAPVT III.

An primi homines perfectissima corpora in sua creatione acceperint.

1. **T**ractamus de perfectione indiuiduali, nam de specifica nihil noui est, quod dicamus. In quolibet autem particulari corpore humano, plures perfectiones desiderari, seu spectari possunt, scilicet integritas membrorum omnium, magnitudo corporis, quam habere solet in ætate perfecta, & consequenter proportionata quantitas singulorū membrorum, & vnicuique accommodata. Item conueniens dispositio, & temperamentum corporis, & debita humorum proportio, ex qua sanitas sequitur, & virtus, ac efficacia ad exterius, & interius sentiendum, & ad alias actiones corporis exercendas, ac denique hæc comitari solet corporis pulchritudo. De his ergo omnibus certum est primos homines in sua creatione has perfectiones in gradu conueniente simul accepisse. Quia verò non est de omnibus æqualis certitudo, neque etiam est eodem modo de omnibus intelligendum, ideo breuiter de singulis dicam.

2. Primò ergo circa integritatem cauendus est error, quem Castro verbo Adami, hæresi 5. & Philaster hæresi 66. refert quorundam, qui dixerunt primos homines ante peccatum sensu visus caru-

Resolutio ex August.

Perfectiones humani corporis recensentur.

Circa primam perfectionem qua est integritas

A ille, auctorem autem in particulari non refert. Quisquis autem fuerit, moueri potuit vel ex eo, quod ante peccatum suam nuditatem non videbant, vel ex eo, quod statim ac peccarunt, de illis dicitur, *Aperti sunt oculi amborum, & cognouit se esse nudos*, &c. At verò hic error manifestè repugnat litteræ Genesis. nam cap. 2. dicitur, adduxit Deum animalia ad Adam, vt videret, quid vocaret ea, quod certè facere non posset, nisi videret ea. Et infra, *Deus adduxit Euanam ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os*, &c. hoc autem dixit, visa Eua, sibi simili, & cap. 3. de Eua prius quàm peccasset, dicitur, *Vidit mulier, quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile*, &c. Præterea, Deus posuit hominem in Paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, dixitque illi, *De omni ligno Paradisi comedes, de ligno autem scientia boni, & mali non comedas*. Quomodo autem vel illud faceret, vel inter hæc discerneret, si visus careret? Est ergo illa hæresis stultissima, & omni rationi repugnans. Cur enim Deus homines cecos creauisset? Verba autem illa, *aperti sunt oculi amborum*, per illa, quæ habentur, in fine capitis secundi explicanda sunt, *erat autem vterque nudus*, Adam scilicet, & vxor eius, & non erubescerent. Igitur ante peccatum videbant Adam, & Eua, se esse nudos, sed non ita videbant, vt erubescerent, quia nullam legem senserunt in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, vt dixit Alcuius 9. 59. in Gen. & addit, *nihil enim putabant velandum, quia nihil senserant refrænuandum*. Post peccatum verò aperti dicuntur oculi eorum, quia ita videre inceperunt, vt rebellionem carnis sentirent, & ideo erubescerent. Sic August. 14. de Ciu. cap. 17. vbi inter alia dicit, *Neque enim ceci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur*, &c. Eadem est communis interpretatio Patrum in Gen.

Hoc ergo excluso errore, certissimum est, primos homines, quoad omnem membrorum integritatem perfectos fuisse creatos; id est, cum omnibus partibus organicis, & sensibus omnibus intactis, sine vilo defectu, vel impedimento ad operationes membrorū, & sensuum perfectè exercendas. Ita docent, vel potius vt manifestum supponunt Patres, & Theologi, & cæteri Scriptores in Gen. & probatur ex verbis illis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*. Ergo etiam corpus hominis erat valde bonum; quod profectò non haberet si esset mancum, aut mutilum; ergo saltem erat perfectum quoad integritatem debitam. Deinde cætera animalia integra fuerunt creata in corporibus suis. Vnde post eorum creationem dicitur: *vidit Deus, quòd esset bonum*; ergo multo magis homo, qui, vt præflet cæteris, creatus est. Denique opera Dei perfecta sunt, & hoc pertinet ad bonitatem, sapientiam, & omnipotentiam eius. Ergo maximè debuit hanc perfectionem ostendere in homine, quem innocentem creabat. Vnde optima ratio colligitur, quia omnes defectus corporales humanæ naturæ per peccatum introducti sunt, nam sunt pœna peccati, vt infra videbimus; ergo in sua creatione, & ante peccatum illos non habuit, ac proinde cum corporibus integris, & perfectis homines creati sunt.

3. Circa secundam perfectionem dicendum est, primos homines in perfecta ætate, & totius corporis, omniumque membrorum augmento consummato fuisse creatos. Hoc docuit Magist. sentent. in 2. d. 17. & ibi alij Scholastici. Et sumitur ex D. Thoma d. q. 91. art. 3. & 4. Et probati sol-

tas membrorum error.

Refutatur dictus error multipliciter.

Ad fundamentum paulo superius positum.

3. Assertio 1. prædicto erroris opposita.

Probatur ex Scriptis.

Et rationibus.

4. Assertio 2. circa secundam perfectionem humanæ naturæ & ætatis eius respondens.

Cap. 3. An primi homines perfectissima corpora in sua creatione acceperint.

let ex August. 6. lib. Gen. ad liter. cap. 13. Sed ibi (vt notauit Perer. lib. 4. in Gen. disp. de format. corporis humani, q. 3.) Augustin. interrogando magis, quàm asserendo loquitur. Affirmat autem & potuisse Deum hominem ita creare, & id fecisse, quod omnipotentem, & sapientem posse, ac facere congruebat. Quis autem dubitet, congruentissimum fuisse, Deum creare primos homines cum perfectio augmento, & integris viribus corporis, ac membrorum omnium. Expressius id docet August. lib. 1. de Peccat. mer. & remis. cap. 37. vbi id confirmat exemplo aliorum animalium. De quibus hoc supra diximus, imò etiam de omnibus viuētib; id ibi adducta à fortiori de hominibus probant, scilicet, quia decet, vt quæ à Deo immediate fiunt, perfectam dispositionem recipiant. Item quia hoc pertinet ad perfectam naturæ institutionem, quæ tunc fiebat, vt in hominis productione consummata est. Item ponderauimus verba illa, quæ hominibus etiam specialiter dicta fuerunt, *Crescite, & multiplicamini*. In quibus verbum *crescite*, non ad augmentum propriorum corporum refertur, sed ad augmentum in numero, & multitudine, vt statim explicatur per verbum *multiplicamini*. Et ideo præmittitur ibidem, *masculum, & feminam creauit eos*, quia, scilicet, ad illud genus augmenti vterque sexus erat necessarius.

Probatur sum ex August. iū rationibus alij.

5. Quam ætatem repræsentabat Adam cum fuit conditus. Caietani responsio.

Pererij responsio.

Eius rationatio parum valet.

Responsio verosimilior ex Hier.

Susceptor multipliciter.

nem organorum omnium, & sensuum ad vsum scientiæ, & prudentiæ, acquirere posset. Ergo illud tempus sufficientissimum erat, vt in ea ætate Adam crearetur. Neque est improbable idem tempus fuisse tunc sufficienti ad totum corporis augmentum acquirendum, propter eundem naturæ vigorem: longior autem vita esse poterat in illo statu augmenti perfecto. Quia propter eundem naturæ vigorem, & propter alias fortasse circumstantias loci, & celestis influentiæ, &c. difficilius virtus corporū diminuebatur, & ideo tardius mors eueniebat: vel certè quauis intra illud tempus non perueniretur ad statum augmenti, nõ erat necessarium, Adam in eo statu creati, sicut neque in aliis animalibus, aut arboribus erat id necessarium. Præsertim quia corpus humanum præcipuè datur ad vsum animæ rationalis, vt talis est: & ad hunc vsum poterat esse maximè perfectum, etiam si in corporali augmento ad terminum non peruenisset.

Solet vterius quæri, quantæ magnitudinis fuerit corpus Adæ. Nam aliqui olim dixerunt fuisse ingentis magnitudinis. Refert enim Moses Barceph. in lib. de Paradi. cap. 14. rom. 1. Biblioth. quosdam Doctores dixisse, *primos homines ex terra Paradiso affini in Syriam per mare pedibus commeasse, cum essent statura procerissima*. Quod, vt ait, ex Athanasio, & Cyrillo comprobare nitentur, & ipse non reprobat. Ego verò nullum fabulæ huius vestigium in Athanasio, vel Cyrillo inuenio, & rem ipsam incredibilem iudico, propter multa, quæ omitto, quia (vt opinor) à quolibet prudenti facile considerari possunt. At verò Ioannes Lucidus lib. 1. de Emend. temporum, cap. 4. licet non tantam proceritatem corpori Adæ tribuerit, dixit tamen fuisse inter gigantes maximum. Sed neque hoc etiam probabile est, quia quantum ex Genes. 6. colligi potest, gigantes post mortem Adami inceperunt. Et præterea tanta proceritas corporis non pertinet per se ad perfectionem corporis humani, aliàs & Christus Dominus illam assumpsisset, saltem in resurrectione, & omnibus resurgentibus danda esset. Contrarium autem in vtroque exemplo certum est. Ratio verò esse videtur, quia illa proceritas nec ad pulchritudinem humanæ staturæ, neque ad eas actiones, quæ maximè perfectæ, & humanæ sunt, confert. Quocirca in hoc puncto nihil aliud dicere possumus, nisi datum esse Adæ corpus perfectæ magnitudinis, & humanæ naturæ maximè conuenientis, iuxta ea, quæ in sequenti puncto dicemus.

Circa tertiam perfectionem de temperamento, & dispositione, ac pulchritudine corporis. In primis assero, primos homines habuisse magnam, & consummatam perfectionem in his omnibus, quæ ad corpus pertinent quantum iuxta conditionem sui status, & naturæ illis expediebat. Hoc in primis probatur ex illa generali ratione, quod opera Dei perfecta sunt. Et deinde, quia cum illi homines, vt essent parentes vniuersi humani generis procrearentur, decuit esse etiam in corporibus perfectissimos. Denique quia corpus, & temperamentum eius esse debet proportionatum perfectioni animæ in virtute, & acumine intelligendi, cui corpus maximè inferuire debet. Ad hoc autem maximè confert optima corporis complexio, & huic correspondet optima dispositio in organo sensuum, & in his omnibus cum perfecta quâtitate, & perfectione membrorum pulchritudo confluit. Cum ergo animæ primorū parentū valde perfectæ fuerint, vt infra videbimus, etiam in corporibus omnes dictas perfectiones habuisse

7. Cuius statura fuerit corpus Adæ. Responsio quorundam apud Bibliothecam Patrum fabulosa.

Ioannis Lucidi responsio.

Refertur primò.

Secundò.

Authoris iudicium.

8. Assertio 3. circa tertiam perfectionem.

Probatur tripliciter.

Cōfirmatur
d. simili.

In quo gra-
du fornicus
est Adā per-
fectionem
hanc.

Responsio per
distinctionē.

IO. An ad hanc
perfectionē
speciē
impassibili-
tati.

Responsio per
distinctionē
trimestrē.
Prima.

Secunda.

Tertia.

se, dubitandum non est. Et hic addi possunt, quæ de similibus perfectionibus corporis Christi diximus in 1. tom. 3. p. disp. 32. sect. 2.

9. Soler autem quaeri, an in his perfectionibus corporis Adam Christum excelesit, vel è contrario. Quæ dubitatio ex alia quodammodo pendet, scilicet, an perfectissimum temperamentum corporis humani terminatur ad maximum, etiam in ordine ad potentiam Dei absolutam, vel quocunque dato certo perfectionis gradu possit fieri perfectior intra latitudinem temperamenti connaturalis homini. Quod etiam de pulchritudine, & aliis dispositionibus corporis interrogari potest. Quia verò hæc quaestio physica est, illam omittimus, & breuiter dicimus, si in his perfectionibus datur summus terminus, qui connaturalis homini esse possit, verisimile est corpora Christi, & Adæ illum gradum perfectionis habuisse, quia non est inconueniens, ut in aliqua perfectione naturali æqualitatem habuerint. Si verò nullus est talis terminus, manifestum est, neque Christum, neque Adam habuisse in hoc genere summam perfectionem possibilem; & non minus certum est, vtrumque habuisse magnam, & in ea potuisse æqualitatem habere: si verò aliqua inter eos fuit inæqualitas, excessus quidem perfectionis Christo tribuendus est, vt ibidem dixi.

De hac verò corporis perfectione vterius tractari potest dubium, an corpus Adæ mortale, & passibile fuerit. Tamen hoc dubium infra ex professo tractandum est, & circa pœnas, quas genus humanum propter peccatum incurrit, & perfectionem status innocentia explicando. Et ideo nunc breuiter dicimus, corpus pluribus modis posse esse impassibile, & immortale. Vno modo per naturam, & ab intrinseco; & hoc modo certum est, corpus Adæ non fuisse impassibile. Tum quia tale corpus non est naturale homini. Habuit autem Adam corpus naturale, & essentiale homini, aliàs non fuisset verus, seu integer homo. Tum etiam, quia habuit corpus ex materia terræ, & cum dispositionibus habentibus contrarium, ex quibus principiis passibilitas corporis oritur. Secundò potest corpus natura sua passibile, fieri intrinsece impassibile per qualitates illi supernaturales pertinentes ad statum gloria; & neque isto modo fuit impassibile corpus Adæ. Tum quia corpus eius non erat gloriosum; tum etiam, quia de facto alicuius alterationis capax erat: nam ideo cibo, & potu indigebat, vt infra videbimus. Præter hos autem duos modos dici potest corpus immortale, vel impassibile, quia licet possit mori, vel pati, si sue naturæ omnino reliqueretur, nihilominus per prouidentiam specialem, partim ipsius hominis, partim à Deo promissam, posset ab omni passione corruptiua, & à morte præseruari, & hoc modo dici potest Adam creatus cum corpore immortalis, vt declarat D. Thomas 1. p. q. 97. & inferius latius dicitur. Vbi etiam tractandum est de alia perfectione illius corporis, qua non erat subiectum passionibus inordinatis, præter rationem insurgentibus: quæ perfectio magis ad animam pertinet, quamuis in corpus etiam redundet, & ideo tractando de perfectionibus anime illam explicabimus.

CAPVT IV.

Quo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.

1. Vanus idem fuerit tempus, in quo corpora primorum hominum perfecte formata, seu

A disposita, & in quo ipsi homines cum suis animalibus conditi sunt, nihilominus hic solum agimus de tempore, in quo corpora sunt formata, quia de tempore, in quo creata est anima, & corpori infusa, specialis quaestio est infra tractanda. Præsens autem quaestio in Adamo ferè nullam habet difficultatem, his suppositis, quæ de opere sexti diei in præcedenti libro diximus. Certum est enim, Adam fuisse sexto die creatum post brutorum animalium productionem. Hoc est manifestum ex littera Genesis cap. 1. Nam postquam dictum fuerat, *fecit Deus bestias terre, &c. & vidit Deus, quòd esset bonum, addit, faciamus hominem, ex quo contextu manifestè constat pro aliquo tempore, vel instanti extitisse cætera animantia, quando nondum erat homo; fuerunt ergo prius tempore producta. Quòd verò illa antecessio tantum fuerit intra eundem diem sextum, probatur, quia eodem die, quo Deus vidit iam creata cætera animantia dixit, faciamus hominem, & creauit illum, vt ex eadem narratione Genesis constat.*

B Dicere verò potest aliquis, in eo capite non dici omnia illa esse facta die sexto, & ideo potuisse creationem hominis fieri alio die post illum, in quo cætera animalia creata fuerunt. Respondetur, quantum expressis verbis id non dicitur, nihilominus ex modo narrationis manifestè colligi. Primò, quia postquam de creatione brutorum dictum fuit, & vidit Deus, quòd esset bonum, non statim additur, sicut in cæteris diebus, & factum est vespere & mane dies sextus, sed continua narratione dicitur, & ait, *faciamus hominem, ex quo clarè significatur, opus illius diei non fuisse in animalibus brutis terminatum, neque diem sextum còpletum, nam idcirco non sunt addita verba, quibus id significaretur, sed alia potius, quibus prosecutus, & consummatio operis eiusdem diei narraretur. Et postea in fine additur, & factum est vespere, & mane dies sextus. Vnde idem confirmatur ex initio capitis secundi. Igitur perfecti sunt cali, & terra, & omnis ornatu eorum, vtique in illis sex diebus, quorum historia in cap. 1. præcesserat; ergo in illis supponitur creatus homo, qui ad perfectionem, & ornatum mundi pertinet maximè. De hoc ergo tempore creationis Adæ nulla quaestio, vel dubitatio esse potest, aliqua verò ratio vel congruentia huius temporis reddenda est.*

C Primò enim interrogari potest, cur Deus hominis productionem in vltimum locum reseruauerit, cum homo cæteris animantibus perfectior sit. Quam quaestionem mouent plures Patres in Gen. & aliis locis cum Philon. lib. de opific. mund. Et varias reddunt rationes. Prima esse potest, quia homo compositus est ex spiritu, corpore, & ideo conueniens fuit prius creaturas purè spirituales, & purè corporeas, & deinde humanam ex vtraque compositam fieri. Quæ ratio insinuat in c. firmiter, de summ. Trinit. cum dicitur, *Deus ab initio temporis vtraque de nihilo condidit creaturam spirituales, & corporealem, & deinde humanam quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam.* Eam expressius nobis exposuit Nazian. orat. 38. de Christi natiuit. vbi cum de rerum visibilitate, & inuisibilitate creatione verba fecisset, subiungit, *Enimvero mens iam & sensus sic inter se discreti, sensibus suis se continebant, effectoresque Verbi maiestatem in seipsis ferebant: nondum aut vtriusque temperatio vlla erat, aut contrariorum mixtura, qua sublimioris sapientie, ac circa naturarum creationem varietatis, & excellentie specimen exhiberet, neque omnes bonitatis diuine note, atque spectate erant.* Hoc igitur cum artifice Verbo

Responsio
quæ sit
ratio.

Eius resolu-
tio.

Obiectio
tra proximi-
mā resolu-
tionem.

Eius resolu-
tio colligitur
1. ex Scri-
ptur.

Colligitur.

3. Circa ean-
dem resolu-
tionem in-
terrogatio
prima.
Satis in-
terrogatio-
ni ex vari-
is Patribus.

ostendere placuisse animal vnum ex vtroque, hoc est, ex inuisibili, ac visibili natura hominem fabricatur. Et hanc rationem referendo Nazianzenum commendat Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 12. addit verò aliam idem Gregor. dum ait, creasse Deum hominem, alterum quendam mundum, in paruo magnum in terra collocando. Tertiam etiam indicat, dum ait, creasse Deum hominem, eorum quæ in terra sunt Regem. Oportebat autem, vt idem Nazianz. orat. 43. dicit, vt Regis palatium prius construeretur, in quo postea Rex introduceretur. Quippe (ait Nissen. lib. de homine, cap. 2.) *consentaneum non erat Imperatorem existere prius, quam eos, quibus erat cum potestate præserturum; Præparato nimirum ante omnia imperio, tum deinde proximum erat regem designari.*

4. Copiosius verò pñctum hoc prosequitur Ambros. enarrat. 1. ad Theronianum, quæ in primo tomo habetur. Cum enim Ambros. in Exaëmer. dubitationem hæc non mouisset, nec rationem istius ordinis in operibus Dei reddidisset, admonitus ab Horontiano, plures illius diuini consilij rationes eidem tradidit, quas attingendo eius verba breuiter percurreremus. Prima est. *Etenim qui conuiuium parat, & ille euangelicus diues, omnia prius adornat, & tunc amicos ad cenam inuitat.* Secunda. *Quid est mundus nisi quidam ager plenum certaminis.* Et infra, *Quasi athleta igitur postremum ingreditur in agonem, &c.* Tertia. *Spēta aliud, in omnibus rebus præstantiora sunt principia, & finis.* Et infra, *Nonisimus homo quasi quædam celestis in terra creatura. Et infra, Regē in constitutione mundi primum calum, & nonisimum calum.* Et infra clariùs, *Merito ergo postremus, quasi finis natura formatus.* Quartam item rationem de imperio hominis ab illis verbis prosequitur, *Vtrumque igitur præstantissimum, vt & subiecta haberet omnes mundi opes, &c.* Quintam insinuat, dum ait, *Processit postremus creaturarum homo, specie gratis, mente sublimis, vt omni esset creature miraculo, & alia, quæ ibi prosequitur.*

5. Denique Nemesius lib. de Natura hominis, cap. 1. optimè exponit, naturæ auctorem gradatim (vt ait) & concinnè in rerum creatione progressum esse. Atque ita ab imperfecto ad perfectum procedendo prius res inanimas, deinde plantas vitæ sine sensu habentes, postea sentientia bruta; tum imperfecta, tum etiam in suo gradu perfecta creasse. Tandem verò animal rationis compos reddidisse, non solum quòd cum omnia propter ipsam essent condita, oportebat, primo qua ad vsum illius pertinebant parata esse, deinde eum, qui eis vteretur, produci, sed etiam, quoniam cum & qua ratione, & qua concerni sensu natura percipitur, facta esset, oportebat esse quoddam vinculum vtriusque vt vnum esset hoc vniuersum, sibi que consentiens, nec a seipso alienum. Proinde homo genitus est animal, quod vtriusque naturam coniungeret. Quasi dicat, hominem esse ligamen, & vinculum, & quasi nexum totius vniuersi, & ideo conuenientissimè vltimo loco creatum esse. Addit Theodoret. q. 20. in Gen. *Deum cum creaturam sensitiuam, & intellectuam creasset, hominem postremò creasse, veluti sui quandam imaginem, medium illum ponendo inter animata, & inanimata sensitiua, & intellectuina, vt vtriusque quidem tam animata, quam inanimata, vsum illi veluti quoddam tributum preberent: natura verò intellectuina dum hominis curam gerunt, benevolentiam erga creatorem demonstrarent.* Denique Chrysost. homil. 8. in Gen. id declarat exemplo Regis, ciuitatem ingressuri, quem satellites præcedunt. Nam ita (inquit) *Deus, hominem quasi regem rebus terrenis præserturus, prius omnem hunc ornatum fabricauit, & tandem perficiendum hunc*

A minem produxit, declarans factis istis, quanto honore hoc animal prosequatur.

Rursus verò interrogari potest, cur Deus eodem die hominem cum animalibus brutis creare voluerit, & non potius tam insigni operi peculiarem diem multo magis quam luci, & stellis destinauerit. Sed fortasse necessarium non est in his omnibus circumstantiis peculiaria inuestigare mysteria, nam in multis tota ratio facti est voluntas facientis. Probabilis tamen ratio, & (vt ita dicam) litteralis esse videtur, quod commune est homini cum animalibus sexto die creatis, vt ex terra quantum ad corpus formetur, & propterea eodem die cum cæteris creatus est. Accedit, quòd Deus statuerat intra sex dies suum opus perficere, & in septimo requiescere propter alias sue prouidentia rationes supra tactas, & ideo facta congruenti distributione omnium operum per sex dies, sextum ad producendos omnes animantes, quæ propriè terram inhabitant, & ornant, destinauit. Inter hos autem præcipuus est homo, quem non oportebat tardius, seu diutius procreare. Denique addi potest, quantum eodem die hominis productio facta narretur, nihilominus longè fuisse digniorem, & ideo singularibus verbis, & dignitatem præ se ferentibus referri, vt supra expendimus. Vnde fortasse vt ex oppositis, rationalibus, scilicet, & irrationalibus, iuxta se positus clariùs hominis excellentia demonstraretur, ideo sine maiori mora homo eodem die cum cæteris animantibus creatus est.

Supereit dicendum de creatione Eua, de qua nonnullum dubium est, quo tempore creata fuerit. Duæ namque extremae sententia inueniuntur. Prima est Caietani dicentis, Adam, & Eua non solum eodem die, sed etiam eodem momento fuisse creatos, sicut cætera animalia in vtroque sexu creata sunt. Propterea quod Gen. 1. dicitur: *Creauit Deus hominem, vbi per hominem, non Adam, sed speciem hominis in vtroque sexu Caietanus intelligit; quia statim additur, masculinum, & feminam creauit eos.* Sed hæc sententia in secundo capite reprobata est ex manifestis Scripturæ locis, in quibus dicitur Adam primum, vel solum fuisse creatum, vt ex eo quòd Eua formata fuit ex costa Adæ, nam quia in hoc errauit Caietanus, ideo in alterum errorem inductus est. De illa ergo sententia iam dicta sufficiunt.

Non oberit autem scire nonnullos ex antiquis Iudæis in illo fuisse errore, vt crederent, masculinum, & feminam simul fuisse creatos in specie humana, propter prædicta verba Gen. 1. Vt tamen ea, quæ in cap. 2. Gen. referuntur, sustinerent, aliud portentum, & inancem fabulam inuenerunt. Nam quidam dixerunt, Adam duas habuisse vxores, vnam simul cum illo creatam, & aliam postea ex illo formatam. Ita refert Petr. Comestor in historia Scholastica. Veruntamen hic error & repugnat aliis testimoniis, in quibus dicitur, Adam prius fuisse solum, & primum creatum, & præterea nouum addit figmentum, non minus historię Genesis repugnans. Nam ex toto discursu triū priorum capitum Genesis euidenter constat, tantum fieri mentionem vnius vxoris Adæ, & eandem dici formatam de costa Adæ, & ante illam formationem Adam dici fuisse solum.

Neque minus damnabilis est, alius Hebræorum error, de quo Rabbi Moyses in Gen. dicitur, Eua non solum fuisse creatam simul cum Adam, sed etiam fuisse illi vnitam, & lateri eius indiuisè coniunctam, vt hoc modo saluent, quod postea dicitur Eua fuisse formatam ex

6. Interrogatio
secunda
cui satis
multipliciter.

Primò.

Secundò.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

6. De creatio-
ne Euae spe-
cialiter, quo
tempore fue-
rit.

7. Senten-
tia Caietani.
Eius fun-
dam.

Vnde sit hæc
sententia
constituen-
da.

8. Quorūdam
Iudæorum
error idem.

Restitur
dupliciter.

9. Alter error
Hebræorū.

costa Adæ, Nam hanc formationem in hoc solo putant consistere, quod tunc dormiente Adam separavit Deus Eum à latere eius. Quem errorem vel ferè similem obiter refutat August. lib. 3. Gen. ad luer. cap. 2. Et eundem inter fabulas & monstra Iudaorum computandum esse meritò dixit Lyra in cap. 1. Gen. circa illa verba, masculinum, & feminam creavit eos, & facile refutatur ratione, quia fingit monstrosam creationem sine fundamento. Tum ex littera Genesis, ibi, tulit unam de costis eius, & edificavit in multo. Ex quo evidenter constat, Eum fuisse creaturam diuisam, & separatam ab Adam, nam costam, quam tulerat Deus de Adam, id est, diuiserat, & separauerat ab illo, edificavit in muliere, ut cap. 2. dicitur. Ergo creata est Eua diuisa, & separata ab Adam. Item dicitur, tulit costam, & replevit carnem pro ea. Si autem sola diuisio inter duo corpora prius cõtinua fuisset facta, nulla necessitas fuisset replendi carne latus Adæ. Et præterea non magis dici posset Eua formata ex Adamo, quam Adam ex Eua. Neque etiam magis dici potuisset prius fuisse Adam solum, quam Eum, ac subinde falsum fuisset illud, Adæ non inueniebatur similis sibi.

Ab Augu-
stino & Ly-
ra explodi-
tur.

Et ratio-
ne consuetu-
dit.

10. Cõcluditur
Eum post
Adam fuisse
conditum.
2. Sententia
in ordine,
qua de mo-
ra inter-
cessit.
Cuius in
responso un-
de refutatur
ad
D. Thomæ
responso.

Sequitur
Carthusianus
sententia Chry-
sostomi, orige-
ni, Gregor.

Suadetur
D. Thomæ
responso.
Primo.

Secundo.

Tertio.

His ergo reiectis erroribus, vt certum supponimus, Eum nullo modo fuisse creatam simul tempore cum Adam. De tempore verò, quod inter vtriusque creationem intercessit, est secunda opinio, asserens, Eum non fuisse creatam eodem die, quo Adam, sed die septimo, vel post illud. Primum enim creatam fuisse in septimo die asseruit Catherin. contra quem disputauimus lib. precedenti, cap. 2. Fuisse verò creatam post septimum diem, sentit D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. nam in argumento tertio opponit, post septimum diem multa fecisse Deum, & in solutione respondet, nihil esse factum post septimum diem, quia aliquoties in operibus sex dierum præcesserit, sicut materialiter. Et addit, sicut quod Deus de costa Adæ formauit mulierem, Quam sententiam sequitur Carthusianus in Gen. & fauet Chrysost. homil. 10. in Gen. quatenus ait, quando Deus benedixit hominibus, dicens, Crescite, & multiplicamini, nondum fuisse creatam Eum, Quod etiam ibi sentit Origenes. At in hoc significant sub creatione hominis, quæ sexto die facta narratur, Eum non comprehendit. Et simili modo allegari potest pro hac sententia Gregor. lib. 32. Moral. cap. 9. alias 10. quatenus tractans illa verba, masculinum, & feminam creavit eos, dicit, nec dum Eua facta describitur, & iam homo masculus, & femina perhibetur, sed quia ex Adæ latere procubuit Eua erat processura, in illo iam computatur per substantiam, à quo erat producenda per formam.

Potestque suaderi hæc sententia, quia inter creationem Adæ, & Eue tam multa narrantur facta Gen. 2. vt verisimile non videatur in eodem die vtraque creationem esse factam. Declaratur, quia Adam non videtur in principio sexti diei, sed potius versus finem fuisse productus, cum prius eodem die cætera animalia terrestria creata fuerint. Deinde Adam postquam est creatus translatus est in Paradisum, & postea animalia omnia ad illum adducta sunt, & omnibus nomina imposuit, & tandem formatio Eue sequuta est, ergo non est verisimile illa omnia in eodem sexto die fuisse facta. Confirmatur, quia illud opus imponendi nomina animalibus ad opera sex dierum, seu, quod perinde est, ad ornatum vniuersi parum pertinuisse videtur, cum solum ad vsum communitatis hominum fuerit necessa-

rium; ergo verisimile est hæc omnia, quæ de creatione Adam, & Eue ibi facta narrantur, post sextum diem facta fuisse, & consequenter etiam Eum fuisse creatam post illum diem, & fortasse etiam post septimum, quia in septimo requieuit Deus ab omni opere, quod pararat.

Nihilominus dicendum est, probabilius videri, Eum sexto die fuisse creatam. Hanc conclusionem docuit Bonavent. in 2. d. 18. art. 1. q. 2. ad. 1. & tenent super Gen. Lipom. in id cap. 2. edificavit costam, &c. & Pereir. lib. 4. in id, Faciamus ei adiutorium, & Molin. in dicto opere. disp. 22. & Castro verbo Adam, hæret. 6. & Valentia in 1. tom. disp. 7. q. 1. p. 2. ad 1. Cuius Sumiturque hæc sententia ex Iosepho 1. Antiquit. cap. 2. & ex Beda in Exaëmer. & Theodoret. q. 21. Ambros. lib. 6. Exaëmer. cap. 1. & August. lib. 6. Gen. ad luer. cap. 5. & 6. quatenus dicunt, Deum in sex diebus omnia opera sua consummasse. Et idem sentit Richard. lib. 2. in Gen. si attentè legantur, quæ docet cap. 7. & 8. 12. & 13. Evidentiùs hoc docet Augustinus in locis statim allegandis. Probaturque primo, quia Gen. 1. cum dicitur post cætera animantia creasse Deum hominem ad imaginem, & similitudinem suam, statim additur, masculinum, & feminam creavit eos. Quæ verba non minus Eum, quam Adam comprehendunt, neque est vlla ratio, cur magis illud sit dictum per anticipationem de Eua, quam de Adam. Neque etiam est verisimilis expositio, quod masculinum creauerit in actu, feminam verò in potentia, cum de vtroque pariter, ac subinde in eadem significationem dicatur. Præsertim quia nec secundum verbi proprietatem, neque iuxta illius vsum, in toto illo capite res creari dicitur, nisi quando in se actu producitur. Confirmatur hoc maximè ex verbis sequentibus, crescite, & multiplicamini, nam hæc verba ad duos diriguntur, per quos posset species humana in suis indiuiduis multiplicari, masculinum scilicet, & feminam. Sed illa verba dicta sunt sexta die in qua referuntur; ergo in eadem iam erat creata Eua. Valde enim violentum est, dicere, loquutum esse Deum ad Adam solum, tanquam ad duos, quia in potentia Eum continebat, quia neque congrua locutionis vsus hoc habet, neque Adam solus, & nondum habens adiutorium simile sibi intelligere poterat, quomodo filios posset generare. Et præterea benedictio & fecunditas vtrique parenti data est; debuit ergo prius vterque subsistere. Et hanc totam expositionem illorum verborum confirmat satis clarè August. lib. 3. Gen. ad luer. cap. 12. in fine, & euidentiùs lib. 6. cap. 2. cuius aliqua verba infra referemus.

12. Probabilior
responso.

Suadetur 1.

Confirm.

Secundò probatur eadem sententia ex principio Genesis 2. Perfekti sunt cali, & terra, & omnis ornatus eorum. Quod de sex primis diebus intelligitur, vt in fine precedentis libri probauimus. Ergo etiam creatio Eue sexto die facta est. Probatur cõsequentia; quia post sextum diem Deus nihil omnino noui creavit, vt in fine libri precedentis ostensum est. Responderi potest ex D. Thom. supra, Deum post sex dies nihil creasse totaliter nouum: Eum autem non fuisse aliquid totaliter nouum, quia materialiter præexistebat in costa Adæ, vel (vt alij dicunt) quia iam præexistebat in sibi simili. Et consequenter dicitur, productionem Eue non pertinuisse ad perfectam mundi creationem, & dispositionem, seu ad completum eius ornatum, quia totum hoc per creationem hominis virtute factum est, quia

13. Suadetur 2.

Euasio ex
D. Thom.

quia in ea Eua potentia continebatur.

Sed hæc non satisfaciunt, quia Deus non tantum dicitur cessasse die septimo ab opere creationis rigorosæ, seu ex nihilo, sed etiam ab opere productionis ex præiacente materia, quod fit modo proprio auctoris naturæ; neque potest per causas secundas modo naturali fieri, & ideo suo modo creatio dicitur. Productio autem Eue licet fuerit ex præiacente materia, fuit tamen per modum creationis posteriori modo sumptæ, nec continebatur sufficienter in virtutibus seminalibus causarum secundarum. Ergo à die septimo, id est, in illo, & in sequentibus à tali opere cessauit Deus. Ergo factum est in die sexto. Vnde etiam fit pertinuisse ad perfectionem vniuersi, & completum ornatum eius, quia omne opus pertinens ad completam naturæ institutionem, & pertinet etiam ad cõpletum mundi ornatum, sed huiusmodi fuit Eue productio; ergo. Probatur minor, quia ad plenam naturæ institutionem pertinent omnes causæ necessariae ad conseruationem, & propagationem specierum corruptibilium, præsertim perfectarum. Sed huiusmodi causæ in animalibus perfectis non sunt perfectæ, & sufficientes sine masculino, & femina, & ideo cætera animantia sunt intra illos dies producta. Ergo multo magis humana natura ita creari debuit, & in illa etiam vtriusque sexus productio ad complementum vniuersi pertinuit. Quæ ratio sumpta est ex D. Thoma 1. p. q. 92. art. 1. vbi ad 2. conclusit, & ideo institutio naturam non solum marem, sed etiam feminam produxit.

14. Non satis
facit.

15. Ad 1. arg. in
num. 11.

Adam qua
hora crea-
tus.

Ad 2. in eo-
dem num.
11.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ iam supra dictum est, idem opus creationis hominis in primo, & secundo capite Genesis referri, sed in primo per compendium; in secundo verò modus operis explicatur. Vnde ait Augustinus lib. 11. cap. 2. Sexto die etiam Paradisus plantatus est, & ibi homo collocatus est, & separatus est, vt Eua formaretur, & ea formata euigilauit, eique nomen imposuit. Illa ergo omnia quæ humano modo longum tempus postulare videntur, diuina virtute intra sextum diem, imò intra illius diei partem facile fieri poterunt. Nam in primis, licet incertum nobis sit qua hora illius diei Adam creatus fuerit, vt rectè dixit Abulens. in cap. 13. Gen. q. 607. nihilominus facile creari potuit hora matutina circa Solis ortum, vel post vnam, aut alteram horam. Quia productio cæterorum animalium subito ad vnum Dei imperium facta est, & ideo vel in momento, vel in breuissimo tempore pro Dei arbitrio facta est. Neque oportuit creationem hominis per multas horas differri, neque ad id cogitandum, in Scriptura est fundamentum, aut occasio. Nam postquam dixit, Et fecit Deus bestias terra iuxta species suas, & iumenta, & omne reptile terre in genere suo, & vidit Deus, quod esset bonum. Statim subiungit, & ait, Faciamus hominem. Igitur paulo post creationem aliorum animalium, formauit Deus hominè de limo terre, & post breue tempus illum transtulit in Paradisum, vt capite sequenti videbimus.

summum in mari, & femina. Atque ita intelligenda est distributio illa, Formatio Deus de hominibus animalibus terra, adduxit ea ad Adam. Ea, scilicet, quo ad eorum species, vt significauit Aug. in lib. 9. Gen. ad luer. cap. 12. scribens Adam animalibus terrestribus, ac volatilibus ad se congregatis, generatimque distinctis, tunc nomina imposuisse. Postea verò piscium generibus paulatim cognitis nomina esse imposita. Et id latius explicuit Abulens. Gen. 13. q. 326. Illa verò animalium congregatio, & adductio Angelorù ministerio facta est, vt iidem Patres notant, August. dicto lib. 9. cap. 14. & Abulens. eodem cap. 13. q. 339. At verò Albinus, seu Alcuinus q. 54. in Gen. ait, Deum adduxisse animalia non circuitu locali, sed occulto nutu sua potentia voluisse vt venirent. Sed illud prius est probabilius. Vtroque autem modo manifestum est, totam illam actionem, & nominum impositionem intra paucas horas fieri potuisse. Ac subinde formationem Eue, quæ statim subsequuta est, ante illius diei finem facillimè potuisse perfici, & ita totam illius diei opus consummari.

Cur autem ante formationem Eue Deus voluerit, vt animalia omnia prius ad Adam adducerentur, tractant ibidem expositores, & August. quidem significat, licet credendum sit ita factum esse, sicut ad litteram Scriptura narrat: nihilominus non posse à nobis sufficientem rationem litteralem illius facti reddi, sed aliquid mysterium, & significationem rerum futurarum continere, quauis nos illam ignoremus. Tamen Abulens. dicto cap. 13. q. 330. & sequentibus, plures rationes adducit, quæ in eo videri possunt. Illa quidem maximè probabilis est, voluisse Deum, vt Adam ante creatam Eum omnia animalia distinctè cognosceret, & in omnibus speciebus marem, & feminam esse videret, vt & desiderio habendi sociam similem sibi accenderetur, eamque postea commendatiorem haberet, quod inspectis cæteris omnibus viuentibus adiutorium similem sibi in eis non reperisset. Sic ferè Ambros. lib. de Paradis. cap. 11. Simul accipe, quia causa omnia deducta sunt ad Adam, vt in omnibus videret vtroque sexu substantiam constare natura, id est, ex masculino, & femina: vt ipse usu exemploque cognosceret necessarium sibi consortium mulieris adiectum.

17. Quasiun-
cula.

Augustini
responso.

Alias pro-
fert Abulens.
Vna ex
Ambrosio
maximè ar-
guitur.

Ad vltimam denique obiectionem sumptam ex illa nominum impositione, non desierunt qui dixerint, non esse ad litteram, & vt sonat accipiendam, sed secundum aliquam metaphoram, seu allegoricum sensum. Ita refert ex Mose Barcephæ, Pereir. lib. 5. in Gen. circa principium, illa verba exponens. Meritò tamen illa sententia reprobata est, quia sine fundamento litteralem sensum Scripturæ auertit. Alij dixerunt, illam nominum impositionem non esse factam sexto die, sed multo post, quia non oportet, vt res eodem ordine fiant, quo narratur. Tamen narratio Scripturæ videtur tam clara, vt nulla ratione illa sententia admittenda videatur. Præsertim quia animalium adductio ad Adam ante creationem Eue facta fuit, vt dictum est, & hoc supponunt Patres, cum illius ordinis ratione quarunt. Ergo & impositio nominum tunc facta est, quia eodem modo, & cõtextu in Scriptura narratur. Imò propter hunc finem saltè proximi, & immediatum fuerunt animalia tunc ad Adam adducta. Ac denique supposita dicta animalium presentia opportunissimum fuit tempus, vt eis Adam nomina imponeret, vt latius Pereir. supra declar.

18. Ad 3. in eo-
dem num. 11.
responso
Barcephæ
resoluitur.

Aliorù re-
sponso rej-
citur mul-
tipliciter.

Probatio
responsio.

rat. Hoc ergo posito ad obiectionem dicimus, illam nominum impositionem pertinuisse aliquo modo ad vniuersi ornatum, vt principatus hominis super omnia animantia statim ostenderetur, & vt (inquit Alcuinus supra q. 35.) homo ipse statim intelligeret. ex rationis discretione, quanto melior esset cunctis animantibus, & eo magis conditorem suum diligeret. Ac denique animalia prius creata sunt, quam ipse homo, quia ipsi preparabantur: ita etiam priusquam inciperet societas hominum, nomina sunt animalibus imposita, vt postea vltus eorundem animalium hominibus in societate viuentibus esset facilius.

CAPVT V.

Vtrum primi homines in Paradiso terrestri, vel extra illum creati fuerint.

Munitur
via ad qua-
sitione quan-
titi ad Adā.

DE hac circumstantia creationis hominis non fit in Scriptura expressa mentio: nam de Adam solum dicitur Gen. 2. creasse illum Deum de limo terrae; quae autem fuerit illa terra, vel vbi homo fuerit formatus, ibi non dicitur. Statim verò interponit Moyses narrationem de Paradisi plantatione. Plantauerat autem Deus Paradisum voluptatis à principio. Et addit, in eo posuisse Adam, dicens, In quo posuit hominem, quem formauerat. Ex quibus verbis oritur dubitatio, an Deus creauerit Adam intra, vel extra Paradisum: quia duobus modis potuit illum in Paradiso ponere. Primò formando illum in ipso Paradiso. Secundò extra Paradisum illum creando, & postea in Paradisum illum transferendo, neuter autem istorum modorum videtur in illis verbis satis explicari.

Deinde
quantum ad
Euam.

Quaestio-
nis difficult-
tas.
Secunda.

Et hinc nascitur simile dubium de muliere, quia si Adam fuit intra Paradisum creatus, sine dubio etiam Eua in eo loco creata fuit, tamen si Adam fuit extra Paradisum productus, res erit magis dubia. Videtur tamen consequenter idem esse dicendum de Eua, quia non debuit in nobiliori loco creati, quam vir. Et potest haec pars suaderi; quia Eua in illo loco creata est, in quo Deus adduxit animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, vt ex contextu Gen. 2. colligitur, sed locus ille non fuit Paradisus, quia in illo animalia bruta non habitabant, nec in illum ingrediebatur, teste Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 11. quia non decebat illius loci dignitatem; ergo extra Paradisum erat Adam, quando ad eum adducta sunt animalia; ergo etiam Eua extra Paradisum creata est, & à fortiori etiā Adam. Confirmatur, quia praecipuum illud, De ligno scientia boni, & mali ne comedas, datum est Adā statim ac translatus est in Paradisum, sed simul etiam impositum est Euae; ergo illa simul translata est, ac proinde iam erat creata. Consequentia notā est, & maior habetur Gen. 2. Minor autem probatur, tum ex verbis ipsius Euae, praecipit nobis Deus, tum quia aliās Eua comedendo non peccasset.

Tertio.

Asterio bi-
partita.

Prior pars
probatur.
Et sci tu-
tu primò.

Dicendum autem est, Adamum extra Paradisum, Euam verò intra Paradisum fuisse conditam. Haec est communis sententia, quae breuiter per partes probanda est. Priorem tradit D. Thomas 1. p. q. 102, art. 4. & est communis Theologorum in 2. d. 18. Et probatur primò ex allegatis verbis Scripturae, In quo posuit hominem, quem formauerat. Ponderandum est enim verbum temporis praeteriti plusquam perfecti, quem formauerat, nam per illud significatur, prius homi-

nem fuisse formatum, & postea in Paradiso positum. Secundò, paulo post in eodem capite id expressius declaratur, dum dicitur, Tulit ergo Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum; vbi verbum, tulit hominem, aperte supponit, iam fuisse hominem, qui ferri posset. Nam verbum tulit non significat substantialem productionem, sed localem, sicut verbum porto, & similia. Et hoc magis declarat illa repetitio verborum tulit, & posuit, indicant enim abstulisse ab vno loco, & in alio posuisse, quod non fit, quando res in eodem loco, in qua creatur, constituitur. Tertio probatur ex verbis illis cap. 3. Et emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua assumptus est. In quibus verbis terra, de qua sumptus est Adam à Paradiso, distinguitur, in quo satis significatur, Adam fuisse creatum ex terra existente extra Paradisum. Ratio autem primaria huius facti, de quo nobis ex Scriptura constat, fuit libera Dei voluntas. Rationes autem, seu congruentias huius voluntatis paulo infra aperiemus, posteriore partem assertionis tractando.

Secundò.

Tertio.

Interrogari autem solet, quis fuerit ille locus extra Paradisum, in quo Adam fuit creatus. Et communiter fertur fuisse creatum in campo Damasceno, & citatur Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 1. & 2. vbi nihil de hac historia reperio. Illam tamen confirmat Petrus Comestor in historia scholastica cap. 13. Neque ab hac sententia differunt, qui dicunt, Adam fuisse creatum in Ebron, id est, in territorio illius ciuitatis, quam esse communem Chronographorum, & antiquorum Doctorum sententiam testatur Abulens. Gen. 13, q. vlt. in fin. Qui tamen in q. 138. eiusdem capituli cum reralisset, aliquos dixisse, Adam fuisse formatum in Ebron, vel apud illam in campo Damasceno, qui est locus campestris iuxta ciuitatem Ebron, quae postea ibi edificata fuit; soluit argumentum eorum, & rem dubiam & indecisam relinquit. Fundamentum autem sumitur ex Iosua 14. vbi dicitur de ciuitate Ebron, quod Adam maximus ibi inter Enacim situs est. Vnde colligi videtur, Adam iuxta Ebron fuisse sepultum. Ex quo vterius infertur, ibi etiam vixisse, ac proinde cum eiectus fuit à Paradiso, in eum locum translatus, seu reductum fuisse; & hinc tandem concluditur ibi fuisse creatum. Quia Gen. 3. dicitur emissum esse de Paradiso, vt operaretur terram, de qua sumptus fuerat. Sed meritò dixit Abulens, hoc fundamentum non esse solidum. Tum quia in dicto loco Iosua 14. non est necesse, nomen Adam, sumi vt proprium primi hominis, sed vt commune idem significans, quod homo. Tum etiam quia communis sententia Patrum est, Adam in monte Caluario fuisse sepultum, vt in 3. p. q. 46. art. 10. ad 3. in Commentario adnotauimus. Vnde aliqui existimant creatum fuisse Adam prope Hierusalem. Sed hoc etiam incertum est. Et quomocumque locus Iosuae intelligatur, ex loco sepulturae Adae non potest ad locum creationis eius efficax argumentum sumi, quia necessarium non est, vt Adam toto tempore vitae in eodem loco vixerit: ac proinde non est necessarium, vt ad locum, in quo mortuus est, vel sepultus, fuerit de Paradiso eiectus. Nihil ergo in hoc puncto definiendum cenleo.

Qua ratio
primaria,
& congruen-
tia.

4.
Prima in-
terrogatio.

Responsio.

Responsio
fundamen-
tum.

Non tamen
videtur so-
lidum.

Alioquin re-
sponso etiā
incerta.

Authoris
iudicium

5.
2. Inter-
rogatio.

Potest etiam obiter interrogari, si Adam fuit extra Paradisum creatus, quomodo fuerit in Paradisum translatus. Duobus enim modis id fieri

Primus re-
spon-
sion-
modus.

Modus al-
ter.

Priorè
modum ample-
ctitur Pe-
reira & cō-
firmat.

Posterior
modus arri-
det, & pro-
batur pri-
mò.

Secundò.

Ad confirm-
Pererij.

De posteriori
parte as-
sertionis.

Vnde probe-
tur.

fieri potuit. Primò vt diuina inspiratione, vel reuelatione notitia Paradisi acceperit, & voluntate Dei esse vt illuc tenderet, intellexerit, atque ita propria virtute gradiedo vsque ad Paradisum perueniret. Alius modus est, vt ministerio sui Angeli custodis subito in Paradisum translatus fuerit, sicut Habacuc Propheta in Babylonem traductus est. Aliqui probabiliorè putant priorè modum, ita tamen explicatum, vt Angelus sub visibili forma Adam instruxerit de loco, ad quem eundem illi erat, eumque ostendendo viam, comitatus fuerit. Ita sentit Pererij lib. 4. in Gen. circa illa verba: Tulit ergo Dominus Deus. Et eam sententiam Augustino tribuit, apud quem reperiri non potui, nec ipse locum designat. Addit etiam congruentiam, & exemplum, nam ita Deus loquebatur cum Adamo per Angelum in forma visibili eodem cap. 2. & 3. Gen. & quia sic Angelus duxit, & reduxit Tobiam. Nihilominus probabiliorè videtur secundus modus. Primò propter illam modum loquendi, tulit Dominus, &c. nam illis verbis significari solet in Scriptura peculiaris modus translationis diuinae virtute factus, sicut Gen. 5. de Henoch dicitur, Non apparuit, quia tulit eum Deus, quod Eccli. 44. & ad Hebr. 11. translatus exponitur. Secundò & maximè, quia illa translatio debuit velocissimi fieri, quia intra eundem diem erat Eua in Paradiso formata ex costa Adae, prius impositis nominibus animalibus, vt declarauimus, non poterat autem Adam tam velociter illud iter cominodè conficere pedibus ambulando. Praesertim si in campo Damasceno creatus fuit. Et in hoc non est simile exemplum Tobiae. An verò Angelus assumpserit formam visibilem ad transferendum Adamum, sciri non potest. Neque ex alijs apparitionibus sumi potest argumentum, quia potuit non esse eadem necessitas, vel congruentia. Quia in hac mutatione necessarium non fuit, Angelum loqui ad Adamum, neque aliam actionem visibilem facere praeter ipsum motum Adae.

tull. eodem lib. 2. contr. Marcion. cap. 4. satis significat, verba illa, Non est bonum, hominem esse solum, dicta esse de Adam iam translato in Paradisum. Ex quo aperte sequitur Euam non fuisse creatam antequam Adamus esset translatus in Paradisum. Rationem autem huius facti reddemus respondendo ad difficultates in principio positas; rationem (inquam) id est, congruentiam, nam propria ratio fuit voluntas Dei, cuius consilium non semper, imò verò nunquam hominibus innotescit, nisi ab ipso reueletur.

Prima ergo difficultas erat, quia non videtur verisimile, Deum creaturè faminam in nobiliori loco, quam hominem. Ad quam dissoluendam in primis considerandum est, qua ratione creauerit Deus hominem extra Paradisum, cum hic esset iam conditus, & homo in eum statim esset transferendus, vt ibi perpetuò maneret, & vitam in terris beatam ageret, si vellet. Cuius quidem diuini consilij plures rationes redduntur; potissima autem videtur. Quia prior locus debebatur homini secundum naturam suam spectato, & alius excellentior solum conueniebat ei vt in statu innocentiae, & gratiae constituto. Nam priori ratione conueniebat illi communis terrae habitatio: posteriori autem titulo preparatus fuit illi locus amoenissimus, & aptissimus, tum ad vitam commoditatem, & salutem, tum etiam ad vitam contemplatiuam, & tranquillam, in terris agendam, cum iucunda, & facili operatione coniunctam. Vt ergo conditionem suae naturae ipso vsu, & modo creationis suae, homo cognosceret, extra Paradisum creatus est, vt postea in Paradisum translatus beneficium magis agnosceret, & in maiori pretio, & aestimatione haberet illud, & ad conseruandum, & custodiendum sollicitior fieret.

7.
Ad 1. diffi-
cultatem in
num. 2.

Cur Adam
extra para-
disum con-
ditus.

Postquam autem Adam (in quo tunc tota species humana continebatur) extra Paradisum creatus fuerat, non oportebat, Euam in eodem loco creari, quia iam dicta ratio in illa non vigeat: nam ex creatione hominis suae naturae conditionem facile cognoscere poterat. Sicut etiam si status innocentiae duraret, alij homines in Paradiso generarentur, & agnoscerent nihilominus, extra Paradisum in suo primo parente virtute fuisse conditos, ac subinde communem terram suam esse quasi connaturalem locum: Paradisum autem ex dono gratiae accepisse. Addi etiam potest, Adam ex terra formandum fuisse, & quia Deus praescierat, eum in Paradiso peccaturum, & per peccatum, mortalem efficiendum, ideo noluisse ipsum ex terra Paradisi condere, sed extra Paradisum. At verò Eua non ex terra, sed ex costa Adae producenda fuit; & ideo non oportuit extra Paradisum fieri, nam licet in eo fuerit formata, nihilominus virtute (vt sic dicam) seu mediata ex terra, quae extra Paradisum erat, condita fuit.

8.
Cur Eua
intra para-
disum.

Secunda difficultas sumebatur ex eo, quòd bruta animalia non debuerunt adduci ad Adam intra Paradisum. Propter quod aliqui excogitarunt non fuisse necessarium, vt adductio animalium, & creatio Euae in eodem loco facta fuerint, quia non est necesse vt ordo narrationis ordini rerum semper respondeat. Vnde licet Gen. 2. prius dicatur, tulisse Deum hominem, & posuisse illum in Paradiso, & postea referatur, adduxisse ad illum animalia, nihilominus in re ipsa potuit hoc posterius prius fieri. Nam in Scriptura nulla est particula, quae alium ordinem indicet, tantum enim ait, Dixit quoque Deus, &c. Sed

9.
Ad 2. diffi-
cultatem in
eodè num. 2.
quid non mul-
ti respon-
deant.

Refellitur
praedictum re-
sponfo.

hoc nullo modo placet. Quia nulla est necessitas inuertendi ordinem, quem Scriptura ipsa mutum significat. Et quia illa praesentatio animalium coram Adam, proximè ordinata fuit aliquo modo ad creationem Euae, vt supra ex Patribus notauimus, & indicatur in illis verbis, quae Deus dixit, & ad illam actionem praemittuntur: *Non est bonum, hominem esse solum.* Et immediatè post narratam impositionem nominum animalium, iterum repetitur: *Adam autem non inueniebatur similis sibi.* Et statim subiungitur, immisit Deum soporem in Adam. Ex qua narratione sincerè spectata satis clarè colligitur, omnia illa in eodem loco esse facta.

IO.
Paras respon-
sio.

Dico ergo animalia fuisse introducta in Paradisum, vt Adam eis nomina imponeret. Et ad Damascenem negantem futura fuisse animalia bruta in Paradiso, responderi potest, esto id verum esset quoad permanentem habitationem, & ordinariam vitam: nihilominus ad illud peculiare factum diuino iussu ingressa fuisse Paradisum, paulo post egressura, iuxta praedictam sententiam. Adde verò, probabilius videri, durante statu innocentiae, ac proinde etiam in illo principio, non fuisse cohibenda animalia, ne in loco Paradisi ingrederentur, vt alij Patres testantur, praesertim Basil. *homil. de Parad.* & August. *lib. 14. de Ciuit. cap. 11.* Et videtur satis colligi ex *cap. 3. Gen.* Nam si animalia bruta in Paradiso non inuenirentur, non fuisset ausus demon in specie serpentis mulieri apparere, vt rectè August. & Basil. ponderarunt. Imò ipse etiam Damascenus *lib. 2. de Fide, cap. 10.* sic ait, *Serpens quoque familiaris ipsi erat,* id est, homini, vt qui praeceteris animalibus ad eum accederet, blandisque motibus ad eum veluti colloqueretur. Vbi clarè sentit, habitasse alia animalia in Paradiso ante peccatum. Vnde ne sibi sit contrarius, cum in sequenti capite dicit, quòd in Paradiso nullum animal rationis expers versabatur, intelligi potest homine inuito, vel quòd nullum ibi erat, quod homini nõ obederet, ac si non esset rationis expers. Vnde etiam fieret, vt animalia ibi existentia nullum incommodum aut tadium homini afferrent, imò voluptati esse possent, volatilia videre, & audire, & similia, quae ad laudem etiam creatoris excitare possent. Denique non frustra Deus dedit imperiũ homini super omnia animalia, & fecit, vt eis nomina imponeret; ergo non est verisimile omnino fuisse à loco Paradisi ableganda, & ab omni hominum consortio, & vsu separanda. Quin potius Anastas. Synai. *lib. 7. Exaemer.* versus finem sentit, bruta animalia in eodem die sexto in Paradiso etiam fuisse creata.

II.
Ad 3. diffi-
cultatem in
eodem n. 2.
Responfo
Rupertii.

Tertia difficultas erat de praeccepto dato primo homini, vt de ligno scientiae boni, & mali non comederet, petebatque an datum fuerit post Euam productam, vel antea. Nam Rupert. contendit fuisse datum iam existente Eua, quia vtrique obligauit, & ideo vtraque imponi debuit. Et hanc opinionem probabiliorè reputat Pereira *lib. 4. in Gen. disp. de illo praeccepto*, ad illa verba, *De ligno scientiae boni, & mali ne comedas, q. 1.* Diuerso tamen modo, nam Rupertus id dixit consequenter, quia putat, Euam creatam fuisse extra Paradisum, in quo ab illo dissentit Pereira. Et ideo consequenter ait, etiamsi verba illa, *ex omni ligno,* &c. *in cap. 2. Gen.* ante formationem Euae referantur, nihilominus per anticipationem illis fuisse posita, re autem vera post Euae creationem dicta fuisse; neque oportere, vt in hoc ordo narrationis, & facti idem fuerit.

Pereira à
Rupertio nõ
nihil discre-
pat.

A Ad hoc autem idem inducitur ex verbis illis *Eius motuum.* *Gen. 1. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. & sint vobis in escam.* Ex quibus in hunc modum argumentatur. Haec verba dicta sunt Adae, & Euae simul; vel ergo dicta fuerunt ante larum praecceptum non comedendi de ligno scientiae; & sic praecceptum fuit etiam datum post creatam Euam, vel vtrique simul; vel dicta fuere post praecceptum Adamo impostum, & hoc non videtur consentaneum formae illorum verborum. Quia sunt nimis vniuersalia, & sine exceptione, scilicet, *Et vniuersa ligna, quae habent in semetipsis semenem generis sui.* Nam haec verba absolute sumpta etiam arborem scientiae comprehendunt, vnde sic dicta post latum praecceptum videri possent, aut praeccepto contraria, aut illud reuocare; ergo concludendum est, dicta fuisse simul cum praeccepto.

Nihilominus contrariam sententiam probabiliorè iudico, nimirum, praecceptum illud impostum fuisse Adamo, quamprimum in Paradisum introductus est, antequam vel animalia fuissent ad ipsum adducta, vel Eua ex ipso formata. Hoc in primis mihi probat sufficiens ordo narrationis Genesis secundo. Tum quia non est ab illo sine magna causa recedendum, tum etiam quia inter verba illa tanta est connexio, & inter res, quae referuntur, tam conueniens ordo, & series, vt vix credibile sit, non fuisse mentem scriptoris in modo narrandi simul docere, quo ordine illa, quae narratur, facta fuerint. Tum praeterea, quia datur occasio, etiam caetera, quae ibi dicuntur, fuisse in narratione postposita, & ante translationem hominis in Paradisum fuisse facta. Tum denique, quia verba praeccepti ad vnam personam in singulari diriguntur, scilicet, *Praecceptum ei, dicens: Ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem boni, & mali ne comedas, in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris,* vbi in quatuor verbis, seu vocibus numerus singularis obseruatur. Et quantum aliqua illarum Graecè in plurali ponantur, & ita legat Augustinus infra citandus, & Greg. *lib. 36. Moral. cap. 10.* aliàs 13. & Ambros. saepe in *lib. de Paradiso*, & alibi, nihilominus in Hebraeo legitur sicut in vulgata habetur. Praeterea quòd D. August. etiam plurale verbum ad sensum singularis reducit.

Secundò in hanc sententiam magis inclinat August. *lib. 8. Gen. ad liter. cap. 17.* & eam absolute tradit, vel potius supponit Anastas. Synai. *lib. 9. Exaemer.* docet Chrysostr. *homil. 14. in Gen.* nam legens in plurali verbum illud, *ne comederitis ex eo,* inquit, *nondum Eua producta quasi vtrique mandaret, dicebat, ne comederitis, manifestans iam inde ab initio, quòd vnum sint vir, & mulier, sicut & Paulus dicit, caput mulieris vir.* Idem tenet expressè Ambros. *lib. de Parad. cap. 12.* & D. Thomas, vel potius Thomas Anglicus *Gen. 2.* vbi ait, datum fuisse illud praecceptum Adae pro se, & pro tota sua posteritate. Quod pater (inquit) quia peruenit ad Euam, significans per Adamum peruenisse ad Euam, sicut perueniret ad posteros, si status duraret. Consentit etiam Abulens. *in cap. 13. Gen. q. 217.*

Tertiò afferri possunt optima congruentia. Prima, quia oportuit praecceptum statim in ipso ingressu Paradisi Adae imponi, quoniam aliàs potuisset prius de arbore scientiae sine peccato comedere. Vel è contrario si necessaria erat positua Dei concessio ad licitè comedendum de fructibus Paradisi, haec etiam concessa est Adae in eodem

Eius motuum.

12.
Authoris
responfo.

Probat
primo &c
Script.

13.
Probat 2.
ex Patrib.

14.
Probat 3.
ex congruen-
tiis.

dem ingressu, cum dictum est illi, *ex omni ligno Paradisi comede.* Vnde verisimillimum est, hoc dictum fuisse Adae ante formationem Euae: illud autem non fuit dictum sine subiuncta exceptione, *de ligno autem scientiae,* &c. ergo hoc etiam praecceptum datum est Adae ante formatam Euam. Secunda, quia praecceptum illud longè aliter Adamo, quam Euae datum est, nam Adamo fuit impostum non solum vt priuatae personae, sed etiam vt capiti totius generis humani, Euae autem solum vt singulari personae; ergo maximè conueniens fuit, vt Adamo soli prius intimaretur. Tertiò accedit ratio Augustini, *ordinatissime ita fuisse datum praecceptum, vt per virum ad feminam perueniret, iuxta disciplinam Apostoli docentis, feminas vt domi vros suos interroget,* 1. ad Corinth. 14.

15.
Ad motum
Pereij in
num. 11.

C A P V T VI.
De Paradiso terrestri, quis, vel qualis locus fuerit, vel sit.

1.
Cur de pa-
radiso ter-
restri ager-
dum.

1. Quoniam in praecedenti capite mentionem fecimus de Paradiso, quem Deus in principio mundi ad hominum habitationem plantauit, vt refertur *Gen. 2.* & quia illius cognitio, & ad fidem pertinet, & ad omnia, quae de statu hominum ante peccatum dicenda sunt, necessaria est, ideo in hoc capite disputationem de illo instituimus, & in eo breuiter multa colligemus, quae de hoc Paradiso ab authoribus tractantur. Inter quae praecipua quaestio, & ferè sola ad fidem pertinens est, an hic Paradisus verè fuerit terrestris, id est, in terra plantatus, & consequenter, an omnia, quae de illo in Genesis dicuntur, sint ad litteram, vt sonant, vel tantum in metaphorico, vel mystico sensu intelligenda.

2.
1. Sententia
quid sit pa-
radisus, &
quo pacto
accipienda

In hoc enim puncto fuit vetus sententia dicens, omnia illa esse intelligenda mysticè, ac subinde Paradisum non fuisse in terra, sed in caelo, vel non esse rem corpoream, sed spiritualem. Ita sentit inter Iudaeos Philo in *lib. de opific. mundi,*

A versus finem, & lib. 1. Allegoriarum. & lib. 6. de Plantat. Noe, non longè à principio, & lib. 6. de confus. linguarum, ante medium. Et antiquos Chaldaeos, & Iudaeos idem tradidisse, refert Eugub. *Gen. 2.* Inter haereticos verò Valentin. dixit, esse veritatem, seu Archangelum quendam in tertio caelo existentem, vt refert Irenaeus *lib. 1. contra haereses, cap. 1.* parum ante medium, & Terrullian. *lib. contra Valentinianos, cap. 20.* Praecipue verò in hoc errauit Origen. *super Gen.* vt notat Epiph. *in epist. contr. Ioan. Hierosol.* & in *Anchorato,* Augustin. etiam in *lib. de haeresibus, cap. 59.* Seleucianos, & Hermianos refert, negasse visibilem Paradisum; & in eodem errore fuisse Franc. Georgium, refert Sixtus Senensis *lib. 5. Biblioth. annot. 106.*

B Neque desunt, qui putent, Ambrosium in hoc fuisse sententiam, quia in *lib. de Paradiso,* & in *epist. ad Sabinum Episcopum,* quae dicitur esse *lib. 6. epist. 46.* ita loqui videtur. Sed in Romana impressione nunc ille tractatus non est inter epistolas, & de illo infra num. 10. dicemus. Tamen in *lib. 4. epist. 31.* quae est etiam ad Sabinum, Ambrosius mentionem facit Paradisi, cum dixisset, quòd Adam postquam peccauit, se abscondebatur, quando Deus deambulabat in Paradiso, & scribit allegoricè, & nunc deambulabat in Paradiso Deus, quando diuinas Scripturas lego, *Paradisus est Genesis liber,* &c. Et postea in discursu allegoricè exponit tunicas pellicae primorum parentum, & similia. Praeterea D. Hieronym. in *Question. Hebraic.* Paradisum indicat spirituale fuisse, nam dicit, ante caelum, & terram fuisse à Deo creatum. Anastas. item Synaita *lib. 7. Exaemer.* hanc referens sententiam, dicit, fuisse plurium veterum interpretum, à qua ipse non se ostendit alienum.

C Suaderique potest haec sententia, quia saepe in Scriptura nomine Paradisi significatur caelestis habitatio, vt Ezechiel. 28. *In deliciis Paradisi Dei fuisti.* & c. 31. *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei.* & aliquando gloriam significat, vt Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.* Ergo non est incredibile in simili sensu accipi in Genesis. Tum quia multa ibi dicuntur, quae non possunt commode, nisi metaphorice intelligi, vt est illud *Gen. 3.* quòd Deus deambularet in Paradiso, & quòd ante Paradisum collocauerit Cherubim cum flammeo gladio, & versatili; ad custodiendum Paradisum. Tum etiam, quia multa alia, quae de illo Paradiso dicuntur, difficillimè intelliguntur, nisi mysticè explicentur. Inter quae specialem difficultatem habent, quae de ligno vitae, & ligno scientiae boni, & mali dicuntur. De quibus specialiter obiicit Anastas. Synaita, quia si essent arbores sensibiles, aequè essent brutis animalibus, & hominibus propositae, & ita bruta possent edere de ligno vitae, & illis non fuisset prohibitum edere de ligno scientiae, quae iudicat absurda, & ibi plures alias coniecturas accumulatur.

D Nihilominus sententia catholica est, Paradisum, quem Deus in principio plantauit, fuisse locum terrestrem, & ea, quae de illius creatione dicuntur cum proprietate, & ad litteram esse intelligenda. Haec assertio est de fide, & probatur primo ex Scriptura, quia, vt saepe in praecedentibus dictum est, & in hoc puncto dixit optimè D. Thomas. *1. 2. q. 102. a. 1.* quae de hoc Paradiso in Scriptura dicuntur, per modum historicae narrationis proponuntur, sed in his, quae Scriptura se tradit, est pro fundamento tenenda veritas historica, aliàs nihil esset in Scriptura certum; ergo ita est accipienda narratio *Gen. de Paradiso.* Potèstque hoc confirmari in particulari ex circumstantiis, &

Scriptura
de illo lo-
quens.

Eandem sen-
tentiam at-
tribuunt
Ambrosio
nonnulli.

Eandem in-
dicat Hiero-
nym. item
Anastas.

Suaderet
ex locis ali-
quor Scri-
pturae, &
coniecturis
alii.

5.
Contraria
sententia
catholica.

Probat 1.
ex Scriptis.

Confirm. 1. verbis eiusdem historię. Nam in primis cum Moyses narrasset creationem hominis, volens etiam creationem mulieris, quæ ad conferuationem, & propagationem speciei humanę ordinabatur referre, interposuit loci productionem, quem Deus homini preparavit ad indiuidui conferuationem, & sustentationem, & ad corporalem hæc vitam conuenienter transigendam; ergo sine dubio loquitur de loco corporeo, in quo erant arbores sensibiles, & ferentes fructus aptos ad cibum, & sustentationem hominum.

6. In hac enim proprietate sine dubio intelligenda sunt illa verba, *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visui, & ad vescendum suauis. nam visus ibi proprie pro sensu visus, & verbum vescendi de corporali manducatione accipitur.* Alias quod cap. 3. dicitur, *Vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis aspectu quoque delectabile, & iulit de fructu illius, & comedit,* &c. non proprie, sed metaphoricè esset intelligendum; atque ita omnia, quæ de peccato primi parentis Ecclesia credit, falsa essent. Deinde additur in eo loco fluuium fuisse ad irrigandum illum, & quæ in quatuor flumina diuidi, quorum duo, scilicet Tygris, & Euphrates, ad huc suis nominibus cognoscuntur, ille in Assyria, iste in Armenia. Ac denique homo dicitur positus in illo Paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, id est, vt ipsum coleret corporali, & suauiter exercitatione, & honesta corporis occupatione sine labore, vt sancti statim citandi interpretantur. Deinde serpens ex animantibus terrę erat; & nihilominus dæmon, vt tentaret mulierem, corporalem eius figuram assumpsit, & in Paradiso ad feminam accessit; fuit ergo Paradisus terrę locus, in quo primi homines habitare cœperunt.

Confirmari etiam hoc potest ex illo Gen. 13. *Vniuersa (scilicet regio Iordanis) irrigabatur, sicut Paradisus Domini, & sicut Egyptus.* Ex qua comparatione rectè colligit Aug. 9. 27. in Gen. quod sicut terra Iordanis proprie, & sensibilibus irrigabatur, ita etiam Paradisus: alioqui non rectè fieret comparatio, præsertim quia æquè sit ad irrigationem terrę Egypti, & Paradisi.

7. Secundo est hæc communis traditio Patrum Græcorum, & Latinorum: tradit in primis Irenęus lib. 2. contra hæres. cap. 55. & lib. 5. cap. 5. quantum obiter & subobscurè Iustinus etiam in orat. Pænethica ad Gent. versus finem, vbi dicit Homerum describendo Paradisum Alcinoi, Moysi narrationem imitatum esse. Item Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Autolicum, circa medium, optime Paradisum terrestrem describit, consentiunt Chrysost. homil. 13. & 19. in Gen. Theodoret. q. 24. & 29. in Gen. optime Epiphanius hæres. 64. & in dicta epist. conuersos errores Ioannis, & in Anchorato, vbi inter alia dicit, *Si non est Paradisus sensibilis, non est fons, non ficus, non solus, non comedit Eua, &c. sed veritas iam fabula est.* Anastas. Nicen. q. 21. & 24. & Anastas. Syna. lib. 7. Exaem. ad finem, latè, & ex professo Moyses Barcephæ in lib. de Parad. per totum, vbi in hanc sententiam refert Cyrillum, Dionys. Alexandrin. Gregorium Nissenum, & alios, & idem habet Basil. homil. de Parad. & Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 11. vbi ex professo rem tractat. Ac denique Sophronius in Epist. quæ refertur in sexta Synodo actione 11. damnat Origenem, & sequaces, qui multa extra Apostolicam, atque paternam nostram traditionem asseruerunt. Et primo loco ponit Paradisi plantationem reificentes, quam epistolam in scilicet 13. totum Concilium recipit.

8. Inter Latinos Hieronymus. Damelis 10. Philo-

nem, & Origenem pungit, dicens, *Eorum deliramenta conisciscant, qui umbras, & imagines in virtute quærentes, ipsam conantur euertere veritatem, & summa, & arbores, & Paradisum putent allegoria legibus se debere subruere.* Idem in Epist. 61. ad Pammachium, contra errores Ioannis Hierosol. Vnde obiiter constat, locum alium ex traditionibus Hebraicis corrigendum esse, vel sano modo interpretandum. Et aliqui dicunt, Hieronymi ibi non ex propria sententia, sed aliorum fuisse loquutum. De hoc autem multum dubito, quia Hieron. his verbis vtitur, *Ex quo manifestissime comprobatur, quod priusquam Deus celum, & terram faceret, Paradisum ante considerat, sicut & legitur in Hebræo. Plauerat autem Deus Paradisum in Eden a principio.* Hæc autem verba non sunt referentis, sed valde affirmantis. Vnde considerari potest, si aliquis error est in his verbis Hieronymi, nõ esse circa veritatem corporalem, & terreni Paradisi, nam indicant fuisse creatam antequam Deus faceret celum, & terram. Quod quidem si vt in superficie sonat, de tempore ante primum instans creationis cæli, & terrę intelligatur, tam trassus est error, vt verisimile non sit in eo fuisse Hieronymum. Posset ergo componi, vt verba illa, priusquam caly, & terram faceret, non comprehendant tantum primam creationem rigorosam, sed simul cum opere distinctionis, & ornatus totius mundi, ita, vt sensus sit, Deum antequam creationem cæli, & terrę consummaret, Paradisum creasse. Hic enim sensus ex regula quadam Iurisprætorum (quod Doctoris sententia iuxta ea, quæ allegat, intelligenda est) comprobari potest, quia ex verbis, quæ Hieron. ponderat, ad summum colligitur, Deum plantasse Paradisum a principio, id est, antequam hominem de limo terrę formaret, vel in aliquo ex primis sex diebus, & nihil amplius colligi potest; ergo credendum est nihil aliud voluisse Hieronymum. Nam verba eius licet non sint facilia prædictum sensum sine extensione admittunt. Et ita in hoc verisimile est, quod supra diximus, Paradisum in tertio die fuisse plantatum.

10. Locum alterum eiusdem Hieronymi in eorum tractatum, vt aliqui exponunt.

11. Tandem ratione declaratur.

Secundo allego pro hac veritate Ambrosii in 1. ad Corinth. cap. 6. vbi distinguit duos Paradisos, terrestrem, & caelestem. Et de priori ait, *Est & inferior Paradisus, in quo homo positus mandatum, & vt operaretur, & vt custodiret accepit.* Scio, dubium esse inter varios doctos de illorum commentariorum auctore: veruntamen stylus, & grauitas sermonis valde redolet Ambrosium, vt in illomet capite, & in illis verbis considerari potest. Veruntamen eandem sententiam idem Ambrosius indicat lib. 4. in Luc. circa illa verba, *Iesus autem plenus, &c.* cum ait, *Adam primum ex terra virgine formatum, de Paradiso in desertum eiectum fuisse, & per arborem mortem incurrisse, & spiritualium nudum, arbores se texisse exuiis: Christum autem secularium nudum corporis non desiderasse exuiis.* Vbi aperte ad litteram intelligit, quod de arbore scientiæ boni, & mali, & de tegumento ex foliis ficus in Genesi narratur. Ergo similiter ad litteram intelligit, Adam fuisse eiectum de Paradiso terrestri. Et adhuc euidentius idem Ambrosius in enarratione de Arbore interdicta ad cap. 3. Gen. in 2. tom. in principio, tractans verba capitis secundi, quæ sic legit, *Ex omni ligno, quod est in Paradiso ad escam, edes; de ligno autem, quod est scientia boni, & mali, non edetis ex eo.* Illa intelligit de vera arbore sensibili, & talia intelligit, fuisse cætera ligna Paradisi, & data in escam, & manducationem corporalem; ergo eodem modo intelligit Paradisum.

Vnde

Vnde infra ait, *Præ arbor fuit in medio Paradisi explorans hominis voluntatem, &c.* quæ in illo, & sequenti capite persequitur, quibus manifestè ostendit narrationem Gen. cap. 2. ad litteram esse intelligendam cum proprietate, & Paradisum illum fuisse corporeum, & in terra plantatum, sicut & arbores eius.

At verò in enarratione super caput secundum Gen. quæ immediatè ante præcedentem enarrationem in eodem tomo habetur, & ad Sabinum inscribitur, mysticè exponit Paradisi historiam. Et hæc videtur esse, quam alij citant Epist. 41. ad Sabinum, quia in antiquioribus editionibus ita numeratur. Veruntamen ibi non excludit historicum sensum, imò illum breuiter in principio supponit ex Ioseph. lib. 1. Antiquit. cap. 2. & illi adiungit sensum spirituales, circa quem magis ibi immoratur, quia fortasse magis fructuosum tunc iudicauit; & eodem modo procedit in dicta epist. 31. & in lib. de Paradiso, vt facile consideranti patebit, præsertim in cap. 12. Atque isto modo exponit antiquorum Patrum mysticas Paradisi interpretationes Anastas. Synait. disto. lib. 7. circa finem, vbi duplicem etiam distinguit Paradisum, & contra Origenem ait, ita esse allegorias Paradisi recipiendas, vt in sensu historico fundentur. Atque eodem modo Iidorus cap. 3. commentatur. in Gen. allegoricè exponit totam historiam de Paradiso. Et tamen in lib. 2. de Different. spirit. cap. 10. duos distinguit Paradisos, vnum corporalem, & terrestrem, in quo primus homo est cõditus, & alium caelestem. Et priorem describit lib. 14. Etymolog. cap. 13. Denique veritatem hanc maxime confirmat August. disto. 9. 27. super Gen. & hæres. 43. quæ est contra Origenistas. Item lib. 13. de Cinit. cap. 21. vbi improbando eos, qui solum spirituales Paradisos intelligunt, inquit, quasi propterea non potuerit esse Paradisus corporalis, quia potest etiam spiritualis intelligi. Et inductis variis exemplis, & spiritualibus interpretationibus concludit, hæc & si qua alia commodius dici possunt, de intelligendo spiritualiter Paradiso, nemine prohibente dicuntur; dum tamen & illius historię veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata credatur. Magisque ex professo hoc tractat, & definit lib. 8. Gen. ad liter. à principio.

Ratione declaratur, quia Deus potuit condere Paradisum terrestrem, prout significat locum amenissimum arboribus pulcherimis, & fructuosum constitutum, & magno fonte fecundum, ac denique habentem omnia, quæ ad hominum habitationem, & ad vitam iucundissimam, & immortalem peragendam accommodatissima essent. Item voluit illum creare, nam Scriptura eius voluntatem satis declarat, & sine vlla difficultate, historicè potest intelligi. Denique decentissimum fuit, & diuinæ prouidentię consentaneum huiusmodi locum hominibus preparare, quia homo corporalis est, & ideo corporali loco indigebat, & futurus erat viator in terra, & propterea terrestrem etiam habitationem accommodatam habere debuit. Denique vitam immortalem, & suo modo felicem, ac beatam in terris acturus erat, si in innocentia perseverasset; ergo constituit etiam debuit in loco saluberrimo, & iucundissimo, qui tali statui esset proportionatus, & in quo omnia necessaria ad immortalitatem quandam corporis inuenirentur. Talia autem sunt, quæ Scriptura proprie intellecta de Paradiso terrestri narrat; ergo sine vlla dubitatione ille Paradisus corporalis, & terrestri sit.

Neque refert quod nomen Paradisi in Scriptura interdum spiritualiter sumatur, quia vix est in Scriptura vox aliqua, quæ non aliquando, vel pluries metaphoricè etiam accipiatur, nec rariè ob eam rem licitum erit vbi que illam, metaphoricè interpretari, quia hoc modo veritas historię, & litteralis sensus Scripturæ profus euerteretur. Obseruanda est ergo regula generalis sæpe dicta, vt proprietates verborum in primis seruetur, quoad fieri possit, & maxime vbi vel historia narratur, vel fidei dogmata traduntur. In præsentem autem vtrunque agitur, & nihil est, quod metaphoricum sensum requirat; imò, vt inquit August. Solidius diuini eloquij narratio subsistit, si ea, quæ de Paradiso referuntur in Genesi corporaliter intelligantur. Quomodo autem singula, quæ ibi dicuntur, proprie intelligi possint, in discursu huius materia, explicando innocentie statum, ac amissionem eius, declarabimus.

Hæc ergo veritate supposita, reliqua, quæ de hoc Paradiso inquiri solent, aut possunt, ad fidei quaestiones non pertinent, vt inquit August. lib. 2. de Peccat. original. cap. 23. dicens, *Qualis, vel vbi sit Paradisus, vbi constituit Deus hominem, quem seruauit ex puluere, quæstio est præter fidem, cum tamen esse illum Paradisum fides Christiana non dubitet.* Sollet autem quaeri, an Paradisus fuerit certus terra locus, vel potius vniuersa terra suis floribus, & arboribus ornata. Aliqui enim id asserere tentarunt, vt refert Hugo de S. Victor. annotat. in Gen. cap. 2. quam opinionem probabilem iudicat, licet illam non sequatur, & illam tribuit Ystella Iosepho 1. Antiq. cap. 2. sed re vera non ita sentit, narrat enim Deum hortum ad Orientem plantasse, & in eum Adamum cum vxore introduxisse. Quæ de toto orbe dici non poterant; quia verò statim subdit, *Rigatur autem hortus ab vno amne, vniuersam in circuitu terram lastrante; ideo fortasse putauit Ystella sensisse Iosephum illum hortum fuisse vniuersam terram.* Sed repugnat hic sensus nõ solum prioribus verbis, sed etiam sequentibus, cum dicit, amnem illum diuidi in quatuor flumina, quæ per varias mundi regiones discurrunt. Vnde cum dicit, priorem amnem irrigare vniuersam terram, vel loquitur tantum de vniuersa terra Paradisi, prout loquitur Moyses, quem Ioseph. imitatur, vel si id referatur ad vniuersam terram, simpliciter intelligendum est, irrigare illam per alia quatuor flumina, in quæ diuiditur.

Primum ergo huius sententiæ fundamentum ex hoc ipso sumitur, quod Scriptura narrat de quatuor fluminibus, quæ ex vno fonte Paradisi oriuntur. Nam illa quatuor flumina non oriuntur ex vno particulari loco terræ; ergo Paradisus non est particularis locus terræ, sed vniuersa terra. Antecedens sumi potest ex Arist. lib. 1. Meteororum, cap. penult. & consentit Beda super Gen. 2. quia dicitur Deus posuisse hominem in Paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, sed homo positus est ad operandam terram vniuersam, seu in omnibus partibus, vel regionibus eius; ergo necesse est, vt nomine Paradisi vniuersam terram intelligamus. Minor de hominibus post peccatum, manifesta est: si autem status innocentie duraret, etiam tunc homines in variis mundi regionibus habitarent; & illas operari oporteret. Vnde argumentor secundo, quia si homo non peccasset, omnes homines viatores in Paradiso terrestri viuerent, nam ab illo solum propter peccatum eiecti sunt, sed non possent omnes in vno loco terræ, certis (vt ita dicam) terminis clauso habitare.

Exponitur Iosephus.

Arguitur tamen primò pro parte ipsa asserunt.

Arguitur 2.

Progreduitur confirmatio.

Confirmatio.

Probat 2. ex Patribus Græcis.

12. Ad susceptionem in eorum tractatum in n. 4.

Non placet explicatio.

Commodior interpretatio.

12. Quod ad eam in eorum tractatum in n. 4. obiecta.

13. Concluditur pars præsentis capituli. Pro reliquis dubia sequentia proponuntur.

1. Dubium an Paradisus terrestri terra fuerit.

Ystella falsè attribuit Iosepho partem asserunt.

Exponitur Iosephus.

14. Arguitur tamen primò pro parte ipsa asserunt.

Arguitur 2.

bitare, neque etiam si posset, id fuisset conueniens. Ergo necessarium dicendum est, non peccante homine, totam terram fuisse futuram terrestrem Paradisum, eo quod spinas, & tribulos non germinaret, sed in quacunq[ue] parte, ac regione magna voluptatis esset. Minor quoque priorē partem probatur, quia etiam in statu innocentiae multiplicarentur homines, non minus, quam post peccatum. Nam benedictio illa, *Crescite, & multiplicamini*, ante peccatum data est, & propter innocentiam non minueretur, sicut neque numerus praedestinatorum minor fuisset. Non posset autem paruus terrae locus tantam hominum multitudinem capere, vel certe, licet posset, non tamen commode, nec conuenienter. Vnde probatur altera pars illius minoris, quia homines fururi erant domini vniuersae terrae; ergo non fuisset conueniens, ut intra vtrius loci terminos clausi perpetuo permanerent; habitarent ergo per vniuersam terram; ergo tota erat Paradisus ante peccatum.

15. *Contraria resolutio obsequenda ut fidei proxima.*

16. *Probat ex Scriptura prima.*

Secund.

Tertio.

Quarto.

17. *Ad 1. arg. n. 14.*

Nihilominus etiam quaestionem hanc non existimo pertinere ad res indifferentes, sed ad materiam fidei, vel fidei proximam. Certum enim existimo, Paradisum terrestrem fuisse locum particularem, in regione orbis determinata situm, ita sentit D. Thomas *dicta q. 102. art. 1.* & Patres superius allegati, praesertim August. *lib. 8. Gen. ad liter. cap. 7.* & Isidor. *lib. 14. Etymologiar. cap. 3. vers. 2.* & probatur manifeste ex Scriptura, nam *Gen. 2.* prius dicitur, formasse Deum hominem ex terra, & postea inde transfuisse illum in Paradisum; ergo euidenter distinguit illa duo tanquam distincta loca terrae, ut supra etiam declarauimus. Hoc autem locum non haberet, si Paradisus non esset definita, ac limitata pars terrae, alioqui eo ipso quod homo fuisset creatus in terra, fuisset etiam creatus in Paradiso. Deinde post generalem terrae plantationem, seu germinationem tertio die factam, & *1. cap.* narratam, aliquid speciale nobis referre voluit Moyses *in cap. 2.* dicens, *Plantauerat autem Deus Paradisum voluptatis a principio*; ergo indicare voluit specialem locum aliis excellentiorem. Tertio addit Moyses *in fin. cap. 3.* Deum emisisse Adam post peccatum de Paradiso, non expulit autem de vniuersa terrae; ergo Paradisus non est vniuersa terra, sed pars eius. Vnde adiungit, *ut operaretur terram, de qua sumpta est.* Vnde constat in aliam terrae partem fuisse translatum; ergo Paradisus, à quo translatus est, pars alia erat, ab ista condistincta. Denique dicit, eiecito Adamo, prohibitos esse homines ab ingressu Paradisi, & ideo collocasse Deum Cherubin ad custodiendum Paradisum; est ergo euidenter iuxta Scripturam historiam Paradisum peculiarem terrae locum fuisse.

Neque contra hanc veritatem obstant in contrarium adducta. Et primo quidem longam peccabat disputationem de fonte Paradisi, & de quatuor fluminibus, quae ab illo oriuntur, sed quia res est historica, & à nostro instituto aliena, ideo consulto illam omittimus, & de illa videri possunt Pereira *lib. 3. in Gen. ult. disp. de quatuor fluminibus*, & Ystella *Gen. 2.* Ad obiectionem ergo respondemus cum D. Thoma *dicta q. 102.* si aliqua ex illis fluminibus nunc habent distincta principia suae originis, hominibus notas, re vera non esse illa prima capita, à quibus primam originem, & generationem ducunt, sed prius oriri à fonte Paradisi, & postea sub terris abscondi, & post longum cursum iterum in locis illis erumpere. Quae fuit responsio Augustini *8. Gen. ad liter. cap. 7.* quem

A sequutus est etiam Rupertus, & 29. Quod ab his Patribus excogitatum videtur ad seruandam Scripturae veritatem, & quantum, ut existimo, nullo experimento, vel historia id constare possit, nihilominus ut credatur, sufficeret, quod nullus alius modus probabilis ad explicandam Scripturam excogitari valeat, neque illud est difficile creditum, cum in aliis fluminibus id saepe contingat.

Ad secundum, quod fundatur in verbis illis, quibus dicitur, Deum posuisse Adam in Paradiso, *ut operaretur, & custodiret illum*, notat in primis Augustin. *8. Gen. ad liter. cap. 10.* relationem illam, posse ad hominem, & non ad Paradisum referri, & consequenter verba *operandi, & custodiendi*, non hominem, sed Deum pro supposito habere, ita ut sensus sit, Deum posuisse hominem in Paradiso, ut ipsum hominem custodiret, & ipsum operaretur; id est, magis, ac magis perficeret ac sanctificaret. Quem sensum praefert Augustin. & si illum sequamur, cessat obiectio; imò retorqueri potest, quia ex illo intelligimus, posuisse Deum hominem in Paradiso tanquam in peculiari loco ad eius custodiam, & conseruationem aptissimo, & ad sanctitatem augendam, & contemplatiuam vitam exercendam, commodissimum. Veruntamen explicatio non est necessaria ad difficultatem soluendam, & iuxta Hebraicam lectionem dicitur, non habere locum, iuxta quam, pronomen *illum*, in Hebraeo femini est generis, & ideo necessarium ad Paradisum refertur, qui in eadem lingua eiusdem est generis.

Fatemur ergo positum fuisse Adam in Paradiso ad ipsum Paradisum operandum, & custodiendum. Veruntamen ex illa operatione inferri non potest, Paradisum fuisse vniuersam terram; imò oppositum inferri possit. Tum quia, ut D. Thomas ait, *dicta q. 102. art. 3.* illa operatio non erat futura laboriosa, ac poenalis, sed esset facilis, & ad corporalem aliquam, & iucundam exercitationem. Hanc enim moderatam, & voluntariam agriculturam, etiam nunc cum magna voluptate ab aliquibus fieri, experientia notum est, & elegantet declarat August. *8. Gen. ad liter. cap. 8. & 9.* Deinde non fuisset tunc illa operatio quasi coacta, ob indigentiam cibi, sicut nunc est, sed esset vel ad quandam maiorem perfectionem, ac fertilitatem, vel, ut ait D. Thom. esset ad experimentum naturae, id est, ad experiendas vires terrae, aut seminum, aut plantarum. Multoque minus colligi potest, totum mundum fuisse Paradisum, ex eo quod Adam fuerit in eo positus ad custodiendum illum, imò potius contrarium ex eo verbo probari potest. Nam siue intelligamus Adam fuisse positum ad custodiendum Paradisum à brutis animalibus, ne illum foedarent, vel nimium conculcarent, siue intelligamus illam custodiam fuisse respectu ipsiusmet Adami, quia datus est ei Paradisus, ut eum sibi custodiret, utroque modo rectè inde probatur Paradisum fuisse priuatum locum, à quo potuit homo animalia nocua arcere, & quem sibi potuit non peccando custodire, sicut peccando illum perdidit.

In tertio argumento duae dubitationes indicantur, vna est ac secunda in ordine, de magnitudine Paradisi. In qua simpliciter adserendum est, locum Paradisi fuisse amplissimum, ut significat August. *lib. 8. Genes. ad liter. cap. 10.* idque ex eo colligit, quod fonte, seu potius fluuio tantae magnitudinis irrigabatur, ut postea in quatuor capita, & flumina diuideretur, sic etiam dixit Moses Barcephala *1. tom. de Paradiso, cap. 15. pba.*

17. *Ad 2. arg. in eod. n. 14. quid respondeat Augustinus.*

18. *Facilior resolutio.*

19. *Pro 3. arg. in eod. n. 14. sit 2. dubit. quanta fuerit magnitudo paradisi. Resolutio ex August. & ex Barceph.*

Abulensis responsio minus probatur.

Necessum est spaciosum admodum, atque amplum fuisse Paradisum. Et enim rei fidem facit ingens illud flumen, quo irrigabatur. At verò Abulens. *Gen. 13. q. 98.* breuem, & angustum facit locum Paradisi, coniectat enim totum eius ambitum quadraginta miliaria non excessisse. Sed vnde, & qua probabili ratione hunc terminum praefigere potuerit, non video. Quod autem locus nimis spaciosus non fuerit, coniectari potest ex eo, quod iuxta Hebraicam veritatem vocatur hortus, & plantatus dicitur in Eden ad Orientem, & quod in monte alio plantatus creditur. Veruntamen quanta fuerit magnitudinis incertum est; credibile est autem excessisse circuitum duodecim leucarum quas Abulen. designat, & saltem amplitudinem vnius regni non parui habuisse, propter alteram difficultatem.

20. *Dubium quomodo capi possent homines in statu innocentiae in paradiso parte terra non magna. Probabilis quorundam responsio.*

Pereira constructura.

21. *Non tamè omnino placet dicta responsio prima.*

Secund.

Tertio.

Est enim alterum dubium tertiumque in ordine, quomodo in statu innocentiae in tam paruo loco omnes homines habitare potuissent. Respondent aliqui, non esse necessarium, ut statu innocentiae perseverante, omnes homines intra Paradisum habitarent. Quod videtur per se verisimile, quia, ut *Isaia 45.* dicitur, *Domina fecit terram, ipsè pluesit eius, non in vanum creauit eam, ut habitaretur, formauit eam*; ergo etiam si homo non peccaret, tota terra ab hominibus habitaretur, alioqui esset otiosa, & praeterea esset inculta, syluestris, & indecora. Atque ita opinatur Pereira. *lib. 3. in Gen. disp. de Paradiso q. 3.* Ad idque coniecturam, quia si primi homines post peccatum ferè ad mille annos viuebant, si non intercessisset peccatum, multo longiori tempore in hoc mundo viuerent, ac subinde in maiori numero multiplicarentur homines, ideoque non potuissent simul in Paradiso viuere.

Sed licet hæc sententia probabilis sit, difficultate non caret, quia non est verisimile, creasse Deum Paradisum propter solos primos homines, nam finis, seu vtilitas creationis illius loci vniuersalior est. Conditus enim fuit Paradisus, ut esset conueniens locus habitationis humanæ secundum primam immortalitatis statum, ut dicit D. Thom. *dicta q. 102. art. 2.* At verò status immortalitatis de se communitus futurus erat omnibus hominibus; ergo omnes futuri erant illius loci habitatores. Et confirmatur hoc, quia esus ligni vitæ omnibus erat necessarius ad illum modum immortalitatis conseruandum, lignum autem vitæ non inueniebatur nisi in Paradiso, nam in medio eius fuit plātatus; ergo vel propter hanc causam non poterant tunc homines habitationem Paradisi deserere. Et simile ferè argumentum sumitur ex arbore scientiæ boni, & mali, tantum enim intra Paradisum erat, at præceptum non edendi ex illo non pro solo Adam, sed pro omnibus posteris est datum; ergo supponebatur, omnes homines futuros fuisse incolas, & habitatores illius loci. Denique vel aliqui homines inuiti extra Paradisum ire, vel habitare cogerentur, vel ipsi voluntarie habitationem mutarent. Primum dici non potest, quia eiecito ex Paradiso fuit poena peccati, ideoque nemini non peccanti daretur. Secundum etiam videtur incredibile, quia homines in statu innocentiae essent prudentissimi; quomodo ergo habitationem Paradisi pro quacunq[ue] alia terrestri commutarent? Imò videtur futurum fuisse illicitum, quia esset non parua diminutio perfectiōis status innocentiae, & consequenter fuisse magnum nocumentum, & vniuersiusque personae, & posterum eius, si extra locum Paradisi generarentur.

A Atenim si hoc concedamus, quod hæc coniectura valde suadere videntur, incidimus in alias difficultates, tum de angustia Paradisi ad tot homines capiendos, & sustinendos, tum de desertione vastissimi orbis sine habitatore, & sine cultore relicti. Existimo tamen resolutionem huius puncti ex aliis non minus nobis occultis pendere, videlicet, vtrum Adamo non peccante omnes homines impeccabiles, seu confirmati in gratia nascerentur, & consequenter an omnes tunc nati ex Adamo futuri essent electi, & praedestinati, ac demum in qua ætate essent in gloriam transferendi, quantum tempore in hoc mundo essent viaturi. Ex omnibus enim his principiis pendet ad prædictam difficultatem responsio, & iuxta duas sententias diuersas in priori puncto relatas, distincto etiam modo procedendum est.

Nam si homines statu innocentiae durante, futuri fuissent à conceptione confirmati in gratia, ac proinde praedestinati, duo consequenter dicenda videntur. Vnum est, verisimile esse tunc numerum hominum multo minorem futurum fuisse, quam nunc sit, quia nunc ingens est reprobatorum numerus, & non est credibile, tot futuros fuisse tunc homines praedestinos, quos nunc sunt praedestinati, & reprobi simul sumpti. Fuisset ergo minor hominum multiplicatio. Ac denique in vnoquoque tempore signato, non esset simul tanta multitudo hominum viatorum, quanta nunc est. Quia nunc non est magnus numerus praedestinatorum simul viuentium in hoc mundo, in quolibet signato tempore; ergo etiam tunc numerus hominum viatorum simul existentium in quolibet tempore non esset nimis magnus, quia non est, cur credamus, maiorem fuisse futurum excessum inter viatores praedestinos simul existentes, quam in tota collectione praedestinatorum futurorum in termino post totam temporum successionem. Accedit, quod homines tunc non essent mortales, sed viui à via transferrentur ad patriam post certum ætatis terminum à Deo præfixum. Vnde non fuisset tunc necessarium viam hominum per mille annos, nedum per plures prolongari. Nam in illo statu perfectissimo homines à principio iusti, & in gratia confirmati breuiori tempore possent sua merita confirmare ad quandam imitationem Angelorum, seruata proportione. Et id credi potest, quod paulo post consummatum corporis augmentum, competentium numero generationum, seu filiorum, homines ad terminum peruenirent. Terminum, inquam, vltimum beatæ visionis, hoc enim probabilis esse videtur, quam quod differendum esset illud præmium, donec numerus praedestinatorum compleretur, licet vtrumque problematicè disputet August. *lib. 9. Gen. ad liter. cap. 3. & 6.*

His ergo vel similibus modis non difficile intelligitur, quomodo possent tunc homines intra Paradisum commode habitare, maxime quia tunc non indigerent magnis ædificiis, quibus ab iniuriis temporum protegerentur, nec aliis rebus, quibus ad delicias, vel defensionem, vel corporum iuuenem vterentur. Ut Abulen. notat *in cap. 13. Gen. q. 98.* Ut autem hoc non obstante possent homines aliquem vsum reliquarum regionum mundi habere, addi potest, quod licet homines in Paradiso habituri essent quasi stabilem, & permanentem habitationem, nihilominus potuissent interdum per mundum discurrere, ut eo aliquo modo vterentur. Quanta verò futura fuisset hæc discursio, & quam facilis, & quomodo futura esset sine labore corporum, maxime si per longos

22. *Vnde ponderat solutio difficultatum allatarum n. 20.*

23. *Via solvendi dictas difficultates.*

24. *Respondetur iam formali ter ad ipsas difficultates.*

longos terrarum tractus esset futura, cogitari variis modis potest; sed quia nihil certum, vel cum sufficienti fundamento dici potest, ideo lectoribus meditando relinquo.

Facilius autem utrunque expeditur, si dicamus (quod probabilius fortasse est, ut infra lib. 5. cap. 9. & 10. videbimus) etiam si Adam non peccasset, potuisse filios eius peccare, & necessarium non esse, ut omnes homines in statu innocentie essent predestinati. Nam hoc supposito dici posset homines tunc peccantes statim efficiendos fuisse à Paradiso terrestri, nam si Adam statim ac peccaverit eiectus est, cur non etiam illi? Nam sicut ille positus fuit in Paradiso, ut per innocentiam illum custodiret, seu ut illum sibi conservaret; etiam eius posterii eadem lege positi essent in Paradiso ut custodirent illum, quia, ut supra dixi, Adam positus ibi est, non tantum ut persona priuata, sed etiam ut caput totius nature, & ideo sub eadem conditione, & lege pro se, & omnibus posteris, locum illum accepit. Quocirca sicut Adam ita fuit à Paradiso eiectus propter peccatum; ut nec post penitentiam esset ad illum locum restituendus, ita eius posterii semel propter peccatum inde eiecti, etiam si fortasse penitentiam agerent, & iustificarentur, nunquam illic reuocarentur. Ad hunc ergo modum posse habitari mundus ab hominibus extra Paradisum, & illi homines, qui in innocentia semper perseverarent, intra Paradisum semper manerent, & ita etiam posset facile Paradisus illos capere, quia in vnoquoque tempore multitudo illorum simul existentium nimis magna non esset. Tum quia ex casu aliorum multum minueretur. Tum etiam propter alias considerationes in priori puncto factas, quæ hic etiam applicari possunt. At verò quia fortasse probabilis est, ut infra lib. 5. c. 10. dicemus, vel peccantes in statu innocentie non fuisse à Paradiso eiciendos, vel certe eiectos, post peractam integre penitentiam fuisse ad Paradisum cum iustitia originali reuocandos; ideo addendum, ex eiectione, si qui forent, aut nullos utpote maiori ex parte præcitos, aut certe paucos futuros fuisse, qui omnino exactam pro peccato satisfactionem exhiberent, atque adeò Paradiso restituerentur: ex incolis autem paradisi quamplurimos indies, consummata via intra mediocrem terminum à Deo præfinitum transferendos fuisse in statum beatitudinis, locum aliis relicturos; id quod infra lib. 5. c. 12. latius trademus.

Quarta dubitatio est, in quo situ, vel dispositione terræ Paradisus fuerit plantatus, id est, an in alicuius terræ planicie, vel in aliquibus excelis montibus, & quanta fuerit eius altitudo, & consequenter in quanta distantia à cælo, & à terra & à polis mundi situs fuerit. In qua re variae sunt sententiae, vna est, fuisse conditum in loco terræ valde excelso. Ita firmant multi Patres, & cum magna exaggeratione. Nam Beda, ut communiter ei tribuitur, & refert D. Thomas dist. 9. 102. art. 1. argum. 1. dixit, Paradisum pertinere vsque ad lunarem circumulum. Quæ sententia neque in Examer. neque in expositione Bedæ super Gen. inuenitur. In margine autem D. Thomæ citatur super illa verba Pauli 2. ad Corinth. 12. Raptus est in Paradisum, sed ibi etiam nihil inuenio. Catherin. verò in Gen. illam tribuit Augustino, sed neque apud illum inuenitur, nam in lib. 8. Gen. ad liter. solum dicit, Paradisum esse locum aruerrimum, fructuosus nemoribus operatum, cunctisque magnum, & magna fonte fecundum, occulto opere Dei. In quo vlti-

25. Via facilior.
26. Dubium de situ paradisi.
1. Opinio.

mo verbo potius significat ignotum esse situm Paradisi.

Illam ergo sententiam tenuit Strabus in Gen. quem etiam Lipoman. in Catena refert, & Petrus Comestor in Hist. Sobalast. cap. 13. super lib. Gen. & consentire videtur Magist. in 2. d. 17. cap. penult. & ex Patribus plures ex modo loquendi fauere videntur, nam Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 11. dicit, Paradisum excelsoiorem esse omni terra, optima temperie cali, & aere subtilissimo, & purissimo gaudere, Basil. verò homil. de Paradiso dicit, ob sublimitatem loci, in quo erat Paradisus, nullas in eo fuisse tenebras, sed ex orientium siderum splendore semper illustratum fuisse. Rupert. etiam lib. 1. de Trinit. cap. 37. dicit, Paradisum fuisse deliciosum terra locum calis proximum. Et simili modo loquuntur multi antiqui, quos refert Moses Barcepha lib. de Parad. p. 1. cap. 8. 9. 11. & sequentib. ut ipse concludit, illam terram, in qua est Paradisus, altiore multo, & sublimiore existere hac, quam nos colimus. Et illos imitatur Alcimus Auius lib. 2. Carminum in Gen. cap. 9. quod incipit, Est locus Eo mundi seruatus in axe.

Fundamentum huius sententiae esse potuit, primo, quia dicitur, ex parte Paradisi fluere aquas omnes vniuersam terram irrigantes, ad hoc autem operæ pretium fuit, locum Paradisi esse altissimum. Secundò, quia Paradisus debuit esse locus saluberrimus, ac proinde ab omnibus huius inferioribus terræ incommoditatibus & procellis, ac ventis remotus, & ideo in altissimo loco debuit esse constitutus. Tertio, quia vero simile est, ita esse situm, ut aquæ diluuij ad illum peruenire non poterint, alioquin illum destruxissent. At verò aquæ diluuij quindecim cubitis super omnes montes excelsos terræ ascenderunt, ut dicitur Gen. 7. ergo oportuit Paradisum excelsoiorem fuisse.

Hanc opinionem latè impugnat Perer. lib. 3. in Gen. disp. de Parad. q. 2. ubi ipse concludit, non oportere Paradisum in altissimo loco esse, sed in aliquo loco terræ, vel plano, vel non multum à planicie terræ eleuato. Priorem partem potissimum probat, quia locus adeò excelsus non esset salubris, nec habitatio hominum accommodatus. Tum ob viciniam Solis, siderum, & elementi ignis. Tum ob perpetuam aeris agitationem ex motu cæli provenientem. Item quia probabilis credit, Paradisum aquis diluuij fuisse destructum. Vnde propter hanc causam non oportet tantam illius altitudinem fingere. Præter hanc autem nulla superest tanta altitudinis necessitas. Quia potius ex fluminibus, quæ à Paradiso oriuntur coniectura sit, quod non multum ab illis terris distans fuerit, per quas flumina nobis nunc nota, & à Paradiso prodeuntia, scilicet Tigris, & Euphrates præterfluunt. Atque hinc alteram partem probare videtur. Putat enim Paradisum fuisse conditum, non procul à Mesopotamia, & aliis regionibus, per quas dicta flumina suum cursum faciunt, quia cum hæc flumina à Paradiso deriuentur, manifestè consequi putat, non longè fuisse à dictis regionibus. Quod etiam confirmat, quia verisimile est, homines ante diluuium, vel etiam ante ædificationem turris Babylonice prope Paradisum habitasse. Constat autem ex Gen. habitasse in illis regionibus circa Mesopotamiam, & Armeniam; ergo in illis, vel prope illas regiones fuit Paradisus; ergo verisimile est, situm Paradisi non fuisse altiore, quam sint illæ regiones, vel ad summum montes earum.

18. Alcimi argumentum.
Secundum.
Tertium.
29. 2. Opinio bipartita.
Prior pars iudicatur prima.
Sualetur secundo.
Sualetur tertio.
Posterior pars ostenditur.
Confirmatur.

Inter

Inter has sententias sequenda videtur media, quam indicant D. Thomas 1. p. q. 102. art. 2. ad 1. Alens. 2. p. q. 84. v. 3. Bonauent. Durand. Scot. & alij in 2. d. 17. Qui primum in hoc conueniunt, quod locus Paradisi non solum orbem lunæ non attingebat, verumetiam neque vsque ad secundam regionem aeris ascendit. Nam illam euidenter probat ratio prior præcedentis sententiae. Et explicari amplius potest, quia in primis locus Paradisi amplissimus, & capacissimus fuit, & interior locus eius planus profectò, & facilis ad ambulandum; & ad terræ culturam esse debuit. Deinde quomodo, & in montuoso loco Paradisi fuerit collocatus; non est cogitandum, aut concipiendus per modum altissimæ turris rectè in altum erectæ, alioqui ad illum ex terra ascendi, vel adiri humano modo non posset, quod repugnat illis verbis Gen. 3. Collocauit ante Paradisum voluptatis Cherubim ad custodiendam viam ligni vite. Nam hæc verba supponunt, potuisse homines à Paradiso eiectos, ad illum per aliquam viam terrestrem, & pedibus calcabilem in Paradisum redire, nisi diuinitus impedirentur, alioqui nec necessaria fuisset custodia, nec vlla esset via, quæ custodienda foret. Igitur licet Paradisus in alto loco cogitetur, semper concipiendus est tanquam cacumen montis, ad quod per radices, & latera eiusdem montis aditus pateat. Vnde vltèrius sequitur, si altitudo Paradisi erat tanta, ut ad sphaeram lunæ, vel ignis ascenderet, cum alioqui superior eius planicies esset amplissima, ut diximus, necessarium omnino fore, ut basis, seu fundamentum Paradisi, seu montis, in cuius altitudine situs est, vniuersam terram occuparet, ut facile patebit consideranti proportionem necessariò seruandam inter cacumen montis, & extensionem radicem eius, ut possit ab infima vsque ad supremam partem montis humanus patere accessus. Constat autem experimento non ita esse; ergo merum figmentum est, tantam altitudinem in Paradiso cogitari. Præsertim quia tanta moles montis totum mundum occupantis non posset non patere aliquo modo hominibus, imò etiam ex parte illuminationem Solis in hoc hemisphærio impediret, cum ad Orientem situs esse credatur.

Addendum nihilominus est, verisimilius credi Paradisum in loco montuoso, & satis sublimi esse collocatum, ita ut prope ad secundam regionem aeris accedat. Hanc sententiam indicant Scholastici superius citati, & sequitur Abulens. Gen. 2. q. 9. & Gen. 13. q. 107. & consentiunt Patres in prima opinione allegati, nam potius videntur excedere, maiorem altitudinè astruentes. Vnde multi illos exponunt, per hyperbolem, & exaggerationem esse loquutos, ut nobis indicarent, altitudinem Paradisi maiorem esse, quam in montibus aliis nobis cognitis esse solet. D. Thomas autem 1. p. q. 102. art. 1. ad 1. exponit, dictum illud, quod Paradisus ascendat vsque ad globum lunæ, per similitudinem esse intelligendum, quia est ibi perpetua aeris temperies, in qua corporibus cælestibus, quorum vltimum est, globus lunæ, assimilatur. In qua expositione (quicquid de illa sit) indicat D. Thom. fuisse Paradisum in ea altitudine, quæ ad magnam aeris temperiem, & salubritatem conuenientior esset. Talis autem est superior pars huius infimæ regionis aeris, quia & libera est à perturbationibus, & nimia frigiditate, & humidatis secundæ regionis aeris; & propter viciniam, temperiem illius participat. Ita a-

Declinatur & sualetur pronuntiansum.

31. 2. Pronuntiansum.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

liunde etiam est libera à nimio calore, qui ex reflexione radiorum Solis à terra ascendentium solet provenire, nam illum non attingunt, neque etiam venti nimium violenti, vel nimium calidi, aut frigidi possent illi esse infesti: ac denique locus ille lucem Solis, & stellarum, ac cæli influentiam melius recipere, ac participare posset. Hæc autem & his similes sunt proprietates, quas sancti Patres loco Paradisi tribuunt. Dicunt enim, in Paradiso non fuisse frigus, aut æstus, vel nubes, pluuias, niues, aut similia, sed perpetuum, ac temperatum ver, cum sufficienti trique calore, qui ad terræ fecunditatem, & maturitatem fructuum esset sufficiens, & cum eo temperamento, in quo humanis corporibus non esset molestus. Ad hæc autem omnia situs prædictæ altitudinis aptissimus est; ergo verisimile est illum habuisse. Et hunc discursum confirmant, quæ de Paradisi temperie Patres supra citati scribunt; & præterea August. lib. 14. de Ciuit. cap. 10. & Isidor. lib. 14. Originum, cap. 3. & Epiphani. lib. 2. contr. hæres. in 64. sub tit. sequuntur deinceps ipsius Methodij verba, aliquantulum à principio, & Athanas. in lib. de Incarnat. Verbi, prope initium. Hoc denique confirmat coniectura sumpta ex fluminibus, quæ ex vno fonte Paradisi oriebantur, qua vtitur Moses Barcepha supra cap. 9. dicens: Afferimus eam terram, in qua est Paradisus, altiore multo, sublimioreque existere hac, quam nos colimus; id enim ita se habere, indicio sunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in Paradisi terra per hanc nostram ab illa diuersam feruntur. Addiderim denique verisimile esse, intra ipsum Paradisum non totam terram fuisse vniformem, sed in illius amplitudine fuisse quasdam partes eminentiores aliis, ac subinde fuisse colles, & campos. Nam hæc varietas, & ad corporum voluptatem, & ad loci pulchritudinem, & vberitatem vtilis est, ideoque non est verisimile in horto illo diuino defuisse.

Ad primam ergo sententiam nihil amplius est, quod respondeamus, quia Scripturæ, vel rationis nullum fundamentum habet, & ad Patres iam vtrunque responsum est. Ad secundam verò opinionem dicimus in primis, rectè probari prima ratione illius sententiæ; Paradisum non esse in loco tam excelso, quantum verba prioris sententiæ in rigore sumpta significant, non tamè probari quin sit in loco excelso, in ea moderatione, quam explicuimus, quia sic cessant omnia illa incommoda, imò contraria commoda inueniuntur, ut declarauimus. Altera verò ratio rem incertam sumit, de qua in vltima dubitatione pauca dicemus. Reliqua verò sine sufficienti ratione, aut coniectura ab illa opinione dicuntur. Quod enim flumina Tigris, & Euphrates per Mesopotamiam, Assyriam, & Armeniam cursum suum agant, nullum signum est, quod Paradisus in illis regionibus, vel prope illas plantatus sit. Quia possunt originem ducere à loco distantissimo versus Orientem sito. Imò supra num. 16. cum August. dicebamus, licet nunc prope illas regiones scaturire videantur, longiore multo habere originem, & prius sub terram demergi post aliquem à prima origine cursum, & postea circa illas regiones iterum emergere; atque ita per illas fluere; ex illo ergo fluxu nullum argumentum sumitur de situ vicino Paradisi, aut quod campestris potius, quam montuosus sit. Item, quia præter illa flumina oriebantur alia duo ex Paradiso, quæ in Scriptura vocantur Phison, & Gihon, quæ per illas regiones non dis-

Paradisus suos habebat colles modice asfingentes.

32. Ad argumenta 1. opinionis in num. 25. Ad rationem 1. secunda opinionis in num. 29.

Ad 2. rationem.

Ad rationem posterioris partis in eodem n. 29.

N currunt.

currunt. Et communis sententia, & antiqua est, illa duo flumina esse Gangem, & Nilum, quae per alias regiones longe diuersas discurrunt.

33. Alia verò coniectura ab hominum habitatione sumpta non minus incerta est. Quia esto post diluuium homines circa regiones illas habitauerint, inde colligi non potest, idem fuisse ante diluuium, quia potuit arca requiescere super montes Armeniae, licet in alio loco multum distante fabricata fuerit. Nam cum sex mensibus super aquas ambulauerit, & discurreret, potuit facile contingere, vt homines in vna regione arcem confunderent, & postea in alia distantissima ab illa fuerint egressi. Et deinde non constat, an homines eieci de Paradiso prope illum ante diluuium habitauerint. Tum quia Scriptura dicit, Adam fuisse eiecctum, vt operaretur terram, de qua assumptus est. Vnde est verisimile, fuisse translatum in illum locum, in quo conditus fuerat, de quo supra diximus incertum esse quis fuerit, ac proinde incertum etiam erit, parumne, an multum à Paradiso distauerit. Quia cum Adam diuina virtute fuerit in Paradisum translatus, etiamsi multum distaret, potuit subito transferri (nam eodem modo forsasse eiecctus est) & subito in distantissimum locum reuocatus. Tum etiam, quia licet in principio homines à Paradiso eieci prope illum habitauerint, discursu temporis, & per plures annos potuerunt ad Mesopotamiam & vicinas terras peruenire, etiamsi à Paradiso longissime distarent.

34. Et hinc breuiter expediti potest quintum dubium quod hic tractari solet, versus quam mundi partem Paradisus fuerit collocatus. In quo in primis communis sententia est, Paradisum fuisse creatum versus Orientem, vt videre licet in Basil. & Ambros. de Paradiso, & Hieronym. de questionibus Hebraeis super Gen. & Augustino lib. 8. cap. 3. Eucherio, Ruperto, & aliis in Gen. Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 11. & Isidor. lib. 14. Etymol. cap. 3. & plures refert, & sequitur Moses Barcephala dicto lib. cap. 14. & idem habet Ioseph. lib. 1. Antiquit. cap. 2. Fundamentum huius sententiae sumptum est ex Gen. 2. iuxta Hebraicam lectionem, nam vbi vulgata habet, Plantauit autem Deus Paradisum voluptatis à principio; Hebraice legitur, plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente, vt vertit Pagninus, vel ad Orientem, vt vertunt Septuaginta. Hoc autem fundamentum incertum redditur ex lectione vulgata, quae loco Orientis, legitur principium, & ita etiam vertit paraphrasis Chaldaica, quia re vera vox Hebraica mikdem proprie significat à principio, & optime potest ad tempus referri. Et ita supra exposuimus, creasse Deum Paradisum à principio, id est, inter prima opera creationis, vti que tertio die, vt asseruit etiam Moses Barcephala dicto lib. p. 1. cap. 5. Hac ergo lectione, & expositione posita fundamentum praedictum ruit. Nihilominus tamen Patres Graeci sequuti sunt versionem Septuaginta, qui verbum principium, ad locum retulerunt, & ideo dixerunt Paradisum ad Orientem creatum fuisse. Credibile autem est, vtrunque voluisse Spiritum sanctum in illo verbo comprehendere.

35. Et praeterea haec sententia de Paradiso ad Orientem condito ex translatione Septuaginta magnam habet auctoritatem. Et praeterea multum est traditio firmata, nam & antiqui Hebraei ita locum Gen. exposuerunt, & postea Patres

Græci & Latini in eandem conspirauerunt. Et aliqui eorum aduertunt, inde ortam fuisse consuetudinem orandi ad Orientem, nimirum, quia versus eam partem Paradisus terrestris, per quem spiritalis significabatur, conditus fuit, vt attigit D. Thom. 2. 2. q. 84. art. 3. ad 3. & notauit 2. tom. de Relig. lib. 3. cap. 7. n. 15. Et iuxta ea, quae diximus de illa particula, à principio, & ad Orientem, iudicandum est cum proportione de particula illa voluptatis, cuius loco in Hebraeo legitur in Eden, quam vocem Septuaginta sine interpretatione retinuerunt, quos multi etiam Patres sequuti sunt, quia nomen Eden in Hebraeo ambiguum est, nam voluptatem, seu delicias significat, & regionem, seu partem aliquam terrae. Et ab interprete vulgato in priori significatione sumptum est, & ideo legitur Paradisum voluptatis, & ita etiam legit Hieronym. in traditionibus Hebraicis, & addit Septuaginta ita interpretatos fuisse vocem Eden. Et in hoc sensu neque est difficultas in veritate sententiae, neque in significatione vocis in quadam eius proprietate. Vnde lectio, & interpretatio retinenda nobis est. An verò altera possit etiam accommodari, vel fuerit magis incerta, in dubio sequenti attingam.

Solet enim quaeri, an situs Paradisi sit sub æquinoctiali. Quod dubium attigit D. Thom. dicta q. 102. art. 2. ad 4. & quamvis fateatur rem esse dubiam, probabilius existimat, non esse sub æquinoctiali. Ducitur, quia existimauit regionem illam esse inhabitabilem propter nimium calorem, cum Aristot. lib. 2. Meteor. cap. 5. & in 2. 2. q. 164. art. 2. ad 5. dicit, nunc Paradisum esse inaccessibleem propter vehementiam aestus in locis intermediis. Vnde significat Paradisum esse vltra æquinoctialem, viam autem eius esse sub æquinoctiali, & adeo intemperatam propter excessum caloris, vt ob eam causam occultissimus, & inaccessibleis Paradisus sit. Et hoc sequitur Scotus in 2. d. 17. q. 2. At verò Bonaventura in 2. d. 17. dub. 3. litterali affirmat, Paradisum esse in Oriente, iuxta æquinoctialem, & quodammodo vergere ad meridiem. Et ad fundamentum in contrarium tacite respondet, dicens, propter puritatem aeris ibi esse contemperantiam caloris, & quia seorsus æquinoctialem est ibi magna temperies temporis. Et hanc sententiam sequitur Durandus ibi q. 3. n. 8. qui etiam ad rationem D. Thomae respondet, esse illum locum temperatum non ex natura climatis absolute, sed ex loci altitudine, & ex aeris subtilitate. Addere etiam possumus, illum locum esse posse temperatum in illo situ ex aquarum copia, & ex frequentia ventorum aërem repurgantium. Nam experientia cōpertum est, regiones sub torrida zona, quae ab antiquis inhabitabiles reputatae sunt, propter similes causas temperatas esse, & commodissime habitari. Quae responsio sufficienter euertit fundamentum contrariae sententiae, non tamen positiuè posteriorem ostendit. Vnde res videtur incerta, & ideo non immeritò concludit D. Thomas, Quiaquid de hoc sit, credendum est, Paradisum in temperatissimo loco esse constitutum, vel sub æquinoctiali, vel alibi, de quo vide Ludouic. Viues in scholiis ad Augustinum lib. 13. de Ciuit. cap. 21.

Tandem de initio, & sine Paradisi dubitari hoc loco solet. Sed de initio iam sufficienter diximus, quod ex Patribus, & coniectura colligi potest factum esse tertio die, quia Scriptura non exprimit aliud particulare initium, & nullum aliud commodius cogitari potest. De fine verò quaestio

36. Dub. an paradisi fuerit sub æquinoctiali. Probabilius negat D. Thom. Eius motuum ex Aristotele. Accedit Scotus. Quid respondet Bonau. ad idem dubium. Quid item ad motuum D. Thomae. Durandus adhaeret Bonauenturae. Confirmatur eadem Bonauenturae responsio.

37. Vltimè dubium dicitur non adhuc paradisi.

38. Sed nihilominus non videtur à communi Patrum sententia recedendum, qui sentiunt, Paradisum adhuc conseruari in eo statu, & cum ea voluptate, & pulchritudine, in qua creatus est. Ita sentiunt Irenaeus, Iustinus, Athanasius, Augustinus, Hieronymus, & Isidorus, quos in dicto 2. tom. citauit. Et alij quos refert & sequitur Bellar. tom. 4. lib. vni. co. de grat. primi hominis, cap. 14. Deinde Augustinus lib. 2. de Peccato orig. cap. 23. absolute dixit, fidem Christianam non dubitare Paradisum esse. Vbi, licet principaliter intendat docere, creatum esse à Deo verum Paradisum terrestrem, & ad fidem pertinere, nihilominus de illo tanquam de actu existente cum eadem securitate loquitur, quia illum tanquam communiter receptum supponit. Praeterea argumentum sumptum ex habitatione Eliae, & Henoch, in illo Paradiso est valde probabile, vt latius deduxi in dicto 2. tom. Denique argumentum sufficiens esse debet, quia nobis de fide constat, Paradisum aliquando fuisse, & non constat, destructum esse, imò Scriptura indicat, intentionis Dei fuisse illum conseruare; ergo credibilis est, adhuc durare. Consequenter cum maior notae sunt. Minor autem quo ad priorem partem patebit facile respondendo ad motiua prioris sententiae. Quoad posteriorem verò patet ex Gen. 3. vbi dicitur Deus collocasse Cherubin ad custodiendam viam ligni vitae. Ex quo colligimus noluisse Deum destruere Paradisum. Et inde indicium sumitur, voluisse semper conseruare illum, quia si post nonnullos annos illum destructurus fuisset per diluuium, facilius fuisset statim illum destruere, vel saltem lignum vitae eradicare in penam primi peccati, quam specialem custodiam adhibere; ergo quantum Scriptura iudicat, credibilis est adhuc durare Paradisum.

39. Franc. Suarez de opere scilicet dicitur.

quæstio est hoc tempore controuersa, an Paradisus iam destructus sit, vel duret, & consequenter duraturus sit, vsque ad mundi finem. Quam quaestionem in aliis operibus bis attingi 2. tom. 3. parte, disp. 55. sect. 1. & in defensione fidei lib. 5. cap. 13. in fine, & ideo breuissime pauca hic addam. Tenent ergo graues auctores, Paradisum non existere: & ducuntur praesertim, quia per aquas diluuii destructum fuisse credunt. Quia non potuit tunc non inundari, cum aquae supra omnes montes quinddecim cubitos ascenderint; ergo per inundationem tam grandem, tamque diuturnam naturaliter destrui debuit, & non est, cur supernaturaliter conseruaretur, vel restitutum esse dicamus, cum illius vsus necessarius iam non esset. Deinde addunt experientiam, tum negatiuam, quia cum vniversus orbis notus fuerit hominibus, & per omnes partes eius aliqui discurrerint, à nomine inuentus est, nec in historiis humanis aliqua eius memoria inuenitur. Tum etiam positiuam coniecturam addunt, quia Paradisus in hac nostra terra situs fuit, & probabile creditur fuisse circa Mesopotamiam, vel Armeniam, quae sunt provinciae vndique notae, & habitatae, & tamen in illis non inuenitur. Denique quod magis vrget, Scriptura iuxta Septuaginta dicit, Paradisum fuisse plantatum ad Orientem in Eden, id est, in quadam regione Orientali vocata Eden, nam illa particula in hoc plene indicare videtur. Sicut de Cain dicitur Gen. 4. habitasse in terra ad Orientalem plagam Eden; eiusdem regionis mentionem faciunt Isai. cap. 37. & Ezech. cap. 27. Constat autem in illa regione sic nominata Paradisum non inueniri.

Pars negatiua ab aliquibus probatur. Tertium.

Argum. 2. bipartitum.

Posterior pars.

Tertium.

Pars affirmatiua prior.

Prima ratio pro hac Partium sententia. Secunda.

Ad argumentum autem sumptum ex inundatione diluuii respondi in dicto 2. tom. 2. fortasse, aquas diluuii non ascendisse ad altitudinem loci Paradisi; quia Scriptura loquens de diluuiis, solum loquitur de terra habitabili ab hominibus mortalibus, vel fortasse de sola illa, quae tunc habitabatur. Deinde etiamsi aquae supra locum Paradisi ascendissent, poterat Deus specialem prouidentiam conseruare Paradisum, sicut conseruauit Enoch. Ac denique etiamsi aquae diluuii inundassent locum illum, non potuissent tam breui tempore arbores, & omnia, quae in illo erant, profus destrui. Nam etiam in alijs terrarum partibus, non omnes arbores destruxerunt, alioqui non potuissent columba tam cito inuenire ramum oliuae virentibus folijs, quae in ore suo ad Noë portaret. Igitur ad summum potuissent aquae locum Paradisi aliquantulum damnisficare, potuit tamen diuina virtute facile reparari. Nam certe etiam ante diluuium non potuisset in sua pulchritudine, & integritate absque hominum habitatione, custodia, & opera conseruari sine peculiari Dei prouidentia; ergo eadem potuit facile reparari. Neque id frustra factum fuisset, tum vt esset perpetuum memoriae benignitatis Dei erga homines, & rei, quam homines peccando amiserunt. Tum etiam propter habitationem Enoch & Eliae, vt dixit D. Thom. d. q. 102. art. 2. ad 2.

Ad priorem partem alterius argumenti sumpti ab experientia, negatiua videlicet, quia talis Paradisus à nemine inuentus est; respondeatur, idem argumentum fieri potuisse ante diluuium, praecesserunt enim mille quingenti anni, in quibus nullus hominum Paradisum inuenit, quamuis non esset destructus; idem ergo potuit contingere post diluuium. Nec id mirum, quia sicut Paradisus est factus occulto opere Dei, vt dixit Aug. lib. 8. Gen. ad liter. cap. 1. ita peculiari cura, & prouidentia eiusdem Dei est occultatus, vt Gen. 3. significatur. Vnde idem Augustinus eodem lib. cap. 7. dixit, locum Paradisi à cognitione hominum esse remotissimum, & causam explicat D. Thom. dicta q. 102. art. 1. ad 3. Quia locus ille seclusus est à nostra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicuius aestuosae regionis, quae pertransiri non potest. Et hoc tertium membrum simpliciter approbat in 2. 2. q. 164. art. 2. ad 5. dicens, ille locus praecipue videtur esse inaccessibleis propter vehementiam aestus in locis intermediis. Imò hoc significatur putat per gladium flammis Gen. 3. & quia ille calor causatur ex motu circulari Solis, qui per Angelum fit, ideo putat, & gladium illum appellari versatilem, & custodiam Cherubino tribui. Chrysostr. autem homil. 18. in Gen. dicit, gladium appellari versatilem, eo quod gladius ille obtinet, & permutat omnes vias, quae illuc ferunt. Et fortasse ad hanc custodiam peculiarem Angelum destinauit Deus, vt si corporalia impedimenta communi cursu causarum naturalium occurrentia non fuissent, peculiari cura homines ab illo itinere deterreret. Vnde August. lib. 11. Gen. ad liter. cap. 40. Hoc, inquit, per caelestes potestates in Paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium esset illi ignea quaedam custodia.

Ad aliam verò partem de positiuis coniecturis, seu experientiis responderetur, supponere falsum fundamentum, scilicet, notam esse regionem, seu partem mundi in qua fuit à principio situs Paradisus. Nam si regio illa in parti-

41. Ad posteriorem partem.

39. Ad 1. arg. in num. 57.

40. Ad priorem partem secundae arg. in eodem num. 37.

41. Ad posteriorem partem.

culari ignota est, quomodo potest tota ita iustitiam, ut per experientiam positivè constet, ibi non esse Paradisum? Negatur ergo allumptum, & consequenter etiam negatur, fuisse Paradisum situm in Mesopotamia, Arabia, vel in aliqua alia provincia ex his, quæ nunc habitantur ab hominibus. Ad peculiarem autem ponderationem illorum verborum, quibus dicitur, *Paradisus creatus in Eden*, satisfacere possit responso quod in vulgata nomen *Eden*, non sumitur ut proprium alicuius regionis, vel provincie; sed ut delicias, aut voluptatem significat. Nam reuera hoc significat primaria vox ipsa Hebraica. Nihilominus tamen admittimus nomen *Eden*, posse etiam ibi significare regionem terræ ad Orientem, quæ ita nominata à Moysè fuerit, quia deliciis, & voluptate abundabat. Hoc enim non obstat, quia illa regio sic nominata æquè ignota nobis est, ac locus Paradisi: neque enim *Ezechiel* 27, etiam vocavit *Eden*, nam potuit esse alius locus deliciosus, & inde ita vocatus, ut Hieronym. ibi aduertit. Cumque illa Eden ibi nominetur, ut vulgaris, & priuata quædam provincia, non est verisimile, fuisse aliam *Eden*, in qua plantatus fuit Paradisus, ut bene notauit Caiet. & sequitur *Ystella in Gen.* & idem responderi potest ad locum *Isaiæ*, nam de eadem Eden videtur vterque Propheta loqui, ut ex 4. *Regum* 19. colligi potest, vbi videtur potest *Abulen.* q. 10.

CAPVT VII.

Verum formatis corporibus primorum hominum in eodem instanti Deus animas illorum creauerit, corporibusque coniunxerit.

HActenus disputatum est de creatione hominis quoad ea omnia, quæ ad corpus spectant, nunc consequenter de his, quæ ad animam pertinent dicendum est, & primò de creatione eius, postea verò de perfectionibus eius. Circa primum sciendum est, disputationem de substantia animæ humanæ, & de tempore, ac modo creationis eius communem esse omni animæ humanæ, quia ad essentiam eius, & proprietates consequentes essentiam eius, pertinet, ideoque in tertium huius operis tractatum remittendam esse, in præsentem verò supponendo generalia principia, quæ ad particularem productionem Adæ, & Euz pertinerunt, explicanda sunt. Et ideo solùm versabitur disputatio circa illa verba *Gen. 2. Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.* Quæ quidem verba de solo Adam scripta sunt, tamen quantum ad animam spectant, eandem rationem habent in Euz productione. Vnde mutando verbum illud, *hominem de limo terræ*, explicari possunt ad Euz hoc modo: *Formauit igitur Deus mulierem de costa Adæ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & facta est mulier in animam viuentem.* Explicando igitur hæc verba questionis propositæ satisfacimus.

Dico ergo primò spiraculum illud non fuisse ipsam Dei substantiam, vel aliquid eius, sed fuisse rem creatam, & à substantia Dei distinctam. Hanc assertionem præmittimus ad excludendum antiquum errorem dicentium animam esse ipsam Dei substantiam, vel aliquid substantiæ Dei. Et

consequenter illud spiraculum fuisse de substantia Dei, quia fuit ipsa anima. Quem errorem *Castro verbo Anima, hæres. 4.* & *Præcol. Gnosticis, & Manichæis tribuunt, & sumitur ex Theod. lib. 5. Diuinar. decret. cap. de materia, & cap. de homine, vbi Cerdoni, & Marcioni hunc errorem tribuit, sicut Manichæis August. lib. de Hæresib. in 46. & in Priscillianistis damnant illum Cöcil. Brach. 1. cap. 5. & Leo Papa Epist. 91. aliis 93. cap. 5. qui addit errorem hunc ex Philosophorum quorundam, & Manichæorum opinione mansisse. Vnde August. Eugub. lib. 9. de perenn. Philosoph. hunc errorem nonnullis Philosophis tribuit, qui interdum animam vocabant scientiam substantiæ Dei. Quæ verba fortasse metaphorica erant, ad excellentiam animæ declarandam; potuerunt verò hæretici errare ex verbo illo, *inspirauit in faciem eius*, ut notat D. Thom. 2. contr. gent. cap. 85. Nam qui in faciem alterius inspirat, idem numero, quod in ipso erat, in alium emittit, & sic videtur Scriptura innuere, quod aliquid diuinum à Deo in hominem ad ipsum viuificandum, immisum sit. Item hoc confirmare poterant ex similitudine animæ ad Deum in intelligendo, & in immaterialitate, & immortalitate.*

Hic autem error non solùm fidei, sed etiam rationi naturali euidenter repugnat, quia est euidentis, non posse animam esse de substantia Dei: ut optimè demonstrat August. lib. 1. de Anim. & eius orig. cap. 3. & in lib. ad Orisum contr. Priscillianistas, à principio, & aliis locis infra citandis, & D. Thom. 1. p. q. 90. art. 1. & 2. contr. gent. cap. 85. Et breuiter (quia res est clara) in hunc modum ostenditur, quia duobus modis cogitari potuit, animam esse de substantia Dei, primò quod sit ipsa essentia Dei in se & sua substantia permanentis, & formaliter hominem viuificans. Secundò quod anima sit facta de substantia Dei. Vterque autem sensus manifestissimè erroneus est. De priori probatur, primò, quia Scriptura aliis locis dicit, animam esse factam. Zachar. 12. *Dominus extendens caluum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo;* spiritus autem hominis nihil aliud est, quam anima hominis, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2. *Nemo scit quæ sint hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Et *Isai. 42. Dominus, qui fundauit terram, dicit statum populo super eam, & spiritum calcantibus eam;* & illud *Ecclesiast. 12. Memeno creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ; antequam veniat tempus afflictionis.* Et infra, *Et reuertatur puluis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Secundò probatur ratione, tum quia repugnat perfectioni diuinæ substantialiter informare corpus, ut in tract. de Deo ostensum est. Tum etiam, quia si Deus esset forma hominis deificaret illum, & substantialiter sanctificaret, & impeccabilem redderet, ac modo diuino cognoscentem; quæ omnia cum imperfectionibus hominis repugnant. Alter itè sensus euidenter improbat ab August. quia si anima fuisset facta de substantia Dei, mutationem substantialem passâ fuisset substantia Dei, quod eius perfectioni repugnat. Item vel anima esset facta de tota substantia Dei, vel de parte eius: at substantia Dei non habet partes; non ergo ex parte: tota verò substantia non potuit seipsam destruere, & in aliud conuerrere. Et similes demonstrationes contra hunc errorem possunt facile multiplicari.

Neque ponderatio verbi *inspirauit*, vel, vt alia litera habet, *insufflauit*, est alicuius momenti, quin

Vide etiam Conimbric. 2. de Anima c. 1. q. 1. art. 6. Arguitur pro errore.

Confirmatur.

3. Probatur assertio impugnando errorem.

Impugnatio bimembra.

Impugnatio primæ membri.

Probatur idem membrum secundò. Lib. 1. de essentia Dei. cap. 5.

Secundum membrum impugnat ab August.

Ad locum scripturæ.

quo in num. 2. arguitur.

Ad confirm. ibid.

5. Refellitur lapsus Philastrij.

6. Assertio de creatione, & infusione anime. Qui cætrant.

Cap. 7. An formatis corporibus primorum hominum in eodem instanti Deus animas, &c. 149

quin potius August. dicto lib. 7. *Gen. ad lit. cap. 3.* ex eodem verbo contrarium colligit, dicens: Imò verò ex verbo satis apparet, ita non esse, cum enim homo sufflat, anima ipsa subiacentem sibi naturam corporis mouet, & de illa, non de seipsa statum facit. Sic ergo licet Deus insufflante dicatur, non oportet, vt aliquid de sua substantia inspirauerit. Vtremque verò, quia omnipotens est, non indiguit circumstante materia, sed ex nihilo fecit, quod insufflauit. Vnde Theodor. 9. 23. in *Gen.* cum idem argumentum his verbis proposuisset, *Si ex insufflatione Dei creata est anima erit vitæ anima ex substantia Dei*, responderet: *Extrema impietas est, & blasphemia sententia huiusmodi. Nam per hoc Scriptura diuinam facilitatem creandi demonstrat, & ipsius anime naturam obscure declarat, nempe ipsam esse spiritum creabilem, inuisibilem, & intellectualem, experient crassitudinis corporeæ.* Et hinc soluitur alia ratio, nam licet spiritus ille quem Deus inspirauit, diuinæ aliquas proprietates aliquo modo participet, non est argumentum, quod sit factus de substantia Dei, sed quod sit factus ad imaginem, & similitudinem Dei, vt eadem Scriptura dicit, & postea explicabimus.

Atque hinc refellitur grauis lapsus Philastrij in lib. de Hæresib. in Catal. hæresim, quæ sub Apostolis existerunt. Nam quinquagesimo loco ponit, & hæresim vocat sententiam dicentem, spiraculum illud, quod Deus inspirauit Adæ, fuisse animam. Nam si inspiratio anima est (inquit) quomodo iudicari potest, quod à Deo est infusum propriè. Vnde ipse existimat ante illam inspirationem fuisse iam animam Adæ creatam, ac proinde illam insufflationem fuisse gratiæ infusionem similem illi, quæ Apostolis facta est, cum Christus insufflauit, & dixit eis, *accipite spiritum sanctum.* Fuitque hæc sententia Cyrilli lib. 8. in *Ioan.* cap. 47. vbi sic ait, *Nec quisquam putet diuinum spiraculum animam homini factum fuisse.* Nam spiraculum illud spiritum sanctum esse existimauit. Et sic etiam lib. 2. in *Ioan.* cap. 3. dicit, Moysen docuisse prius, Deum creasse hominem ad imaginem, & similitudinem suam, & postea tradidisse spiritum ad imaginem diuinam sigillatum hominem fuisse, cum dixit, *Et sufflauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Et videtur ad eandem sententiam accedere Ambr. lib. de Noë, & *Arca*, cap. 25. dicens, *Separemus, quod est rationale anima, cuius substantia diuinus est spiritus, sicut ait Scriptura, quia insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Sed licet hæc sententia tolerabilis esset, nihilominus intolerabilis fuit error Philastrij damnantis contrariam, vt hæreticam, cum hæc vel nullo, vel leuissimo nitatur fundamento, imò potius ipsa damnabilis sit.

Dico ergo secundò, Deum creasse animam rationalem, eamque corpori hominis vniuisse, cum inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Hoc est sententia communis Scholasticorum in 2. d. 17. & D. Thom. 1. p. q. 90. art. 1. & 3. & frequenter in illis questionibus, & tenet Castro verbo *Anima, hæres. 2.* Item est communis sententia Patrum, præsertim Chrysostom. hom. 12. in *Gen.* in fin. cuius verba statim referam. Item Eucherij lib. 1. in *Gen.* qui distinctè declarat in verbo *insufflauit*, & creationem animæ & vniitionem includi. Idem Hugo Victorin. *Amorat. in Gen.* cap. 8. & Albin. seu Alcuinus q. 8. in *Gen.* dicens, *Quid est, quod Deus inspirauit in faciem Adæ spiraculum vitæ?* Respondet, *Inspiratio Dei in faciem hominis traditio est anime rationalis.* Et Franc. Suarez de opere sex dierum.

idem habet Theodoret. 9. 8. supra citata, & præsertim idem videtur sensisse Cyrilli *ibidem lib. 1.* quanuis obscure etiam loquatur. Magis hoc sensisse Ambros. loco citato; nam prius sic inquit, *Ideo in principio sanctus Moyses informauit nos, atque instruxit de insufflatione anime, et non laboremus diuersis opinionibus Philosophorum.* Vnde, quod postea dicit, *rationalem animam esse spiritum diuinum*, non credo intellexisse de Spiritu sancto, neque accepisse diuinum substantialiter, sed denominatione, seu per participationem. Quia anima est quidam spiritus, diuinitus insufflatus. Et eandem sententiam indicat in enarrationibus super *Gen. ad Sab. Præcipuus verò auctor, & defensor eius est D. August. in locis citatis ex lib. 7. Gen. ad liter. & ex lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 8.* vbi dicit, *Non tamen spiritualem hominem debemus intelligere. Sed adhuc animale, vtique in dicta insufflatione.* Quod latius docet lib. 13. de *Ciuit. cap. 24.* vbi sic ait, *Parum consideratè quibusdam visum est in eo, quod legitur: Inspirauit Deus in faciem eius spiritum vitæ, &c. non tunc animam primo homini datam, sed eam, quæ iam inerat Spiritu sancto viuificatam.*

Probâtque, quia Moyses ipse satis hunc sensum explicauit, cum addidit; *Et factus est homo in animam viuentem, id est, & cepit homo viuere;* ergo corpus illud ex terra factum per illâ insufflationem Dei cepit viuere; ergo spiraculum illud fuit ipsa anima, qua homo naturaliter viuuit. Et præterea D. Paulus 1. ad *Corinth. 15.* ad hunc locum alludens dicit; *Factus est primus homo Adam in animam viuentem*, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Vbi distinguendo animam ab spiritu viuificante, satis significat non fuisse loquutum Moysen de spiritu viuificante. Quod notauit August. *Epist. 146.* dicens; *Cum vellet Apostolus de corpore animalis adhibere testimonium illud posuit, quod in Gen. legitur: Factus est primus Adam in animam viuentem, vel in animam viuam.* Et adiungit: *Recolis cerè, quemadmodum scriptum sit, & insufflauit Deus faciem eius statum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.* Et similiter 2. *retract. cap. 15.* dicit, Apostolum adhibuisse illud testimonium Genesis, vt probaret, corpus primi hominis fuisse animale, id est, viuens corporali, & sensibili vita, quando Deus inspirauit in illum; fuit ergo illud spiraculum vita hominis. Et lib. 7. *Gen. ad lit. c. 16.* dicit, *Non mihi videtur dictum, factus est homo in animam viuam, nisi quia sentire cepit in corpore, quod est anima, viuensque carnis certissimum indicium.* Vnde D. Thom. *opus. 1. contra errores Græcor. cap. 27.* dixit, negare illum spiraculum fuisse animam humanam, videri esse repugnans dictis verbis Apostoli, quia in eis expressè dicit, vitam animæ esse aliam à vita, quæ est per spiritum sanctum. Et ibidem ad Cyrill. respondet, exposuisse locum illum in sensu spirituali, non in literali. Ad Ambros. autem iam à nobis responsum est. Fundamentum autem Philastrij supponit alium errorem, quem nunc refellemus.

Tertiò dicendum est, & colligitur etiam ex dictis, in eodem instanti, in quo Adam productus est, & factus in animam viuentem, fuisse animam eius, & corpori vnitam, & creatam, ac non antea. In hac assertionem supponimus, animam humanam fieri per propriam creationem ex nihilo, quia est spiritualis, & immortalis, & ideo de potentia materiæ non educitur, quæ ad tract. 3. spectant ex professo. Disputatur autem tam à Philosophis, quam à Theologis quæstio, an hæc creatio animarum fuerit facta à principio cum

Augustinus eiusdem assertiois præcipuus auctor.

7. Eamque probat variis in locis.

Ad Cyrill. Ambrosium & Philastrium in num. 5. aliarum.

8. Assertio.

aliarum rerum creatione, vel fiat sigillatim in singularum hominum productione. Nam in hoc errarunt olim Origen. & alij dicentes, omnes animas hominum fuisse in principio simul creatas. Verum in hoc veritas catholica est, generaliter loquendo, animas hominum non fuisse in principio creatas simul, sed creatas in eodem instanti, in quo corporibus uniantur, ut ostendit D. Thom. *dicta q. 91. art. 4.* ex naturali principio, in illo 3. tractatu late exposito, lib. 1. cap. 12. *quod anima est vera forma corporis*, forma autem non est naturaliter ante compositum, teste Arist. 1.2. *Metaph. textu 17.* & in hoc conveniunt Doctores, & Patres infra citandi, & ad dictum tract. 3. spectat. Vide etiam Conimbricenf. 2. *de Anima. c. 1. q. 3.*

9. Igitur de anima Adæ est peculiaris dubitatio, nam Philastrus in *disco lib. de Hæres. in 49. sub tit. de Catal. hæresum post Apostolos*, dicit, animam Adæ creatam esse sexto die, carnem autem septimo die factam esse. Idemque censet de anima, & corpore Euzæ. Fundatur in illo ordine litteræ cap. 1. & 2. *Gen.* Nam in primo dicitur, *Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum.* Quod intelligendum putat de creatione animæ, tum quia illa sola esse ad imaginem Dei; tum etiam, quia postea formatum est corpus Adæ ex limo terræ. Quod si obiciatur, quia statim subditur, *masculum, & feminam creavit eos*, responderet, ibi non corporum sexuum, sed animæ dominantis, & subiacentis dari indicium. In quo significat, animam Euzæ simul cum anima Adæ fuisse creatam, & illas fuisse significatas per masculum, & feminam, quia vna erat dominantura, & altera ei erat subiacienda. Vnde, quod cap. 2. *Gen.* narratur de formatione hominis ex limo terræ, & feminæ ex costa Adæ, ipse intelligit de formatione corporum facta die septimo. Et hanc sententiam saltem ut probabilem videtur August. relinquere *lib. 7. super Gen. ad liter. cap. 24. & sequentib. & lib. 12. de Civit. cap. 23.* & illam tanquam rem dubiam relinquunt Magist. sentent. in 2. d. 17. & Hugo de Sanct. Vict. in *summ. sentent. tract. 3. c. 2. in fine*, & Auctor Historiæ Scholastic. in *Gen.*

Eius fundum.

Occurrit Philastrus objectioni.

10.

Sed nihilominus posita assertio 3. vera est, nimirum animas Adæ, & Euzæ non fuisse creatas prius tempore, quam corporibus unirentur, sed solum prius natura, & in eodem instanti temporis. Ita docet D. Thomas d. q. 90. art. 4. & Bonavent. in 2. d. 17. art. 1. q. 3. & ibi communiter Scholastici, & alij moderni in D. Thomam. Et est communis sententia Patrum, Gregor. Nissen. *lib. de officio hominis, cap. 28. & 29.* vbi generaliter loquitur de animabus omnium hominum, & contra Origen. disputat. Damasc. autem *lib. 2. de Fide, cap. 12.* in particulari dicit, *Deus animam ratione, & intelligentia præditam per inspirationem Adamo tribuisse.* Et ne quis cogitare posset, tribuisse animam iam creatam, subdit, *Porro corpus, & anima vna creata sunt, non autem ut Origen. deliravit, hæc prius, illud posterius.* Pro eadem sententia refertur Hieronym. locis supra allegatis *Epist. 61. ad Pamach. & 139. ad Cyprian. & 8. ad Demetriad.* Et addi potest in *lib. 2. contra Ruffin. parum à principio*, vbi in particulari damnat sententiam Origenis, dicentis, animam Christi fuisse antequam nasceretur ex Maria, sentiens, secundum fidem nullam posse fieri exceptionem ab illo uniuersali dogmate, quod animæ non creantur prius tempore, quam corporibus uniantur. Item Leo Papa *Epist. 93.*

Pro 3. assertionem stant D. Thom. Bonau. & alij Scholastici. Etiam Patres communiter.

ad *Turb. cap. 10.* damnando Origenis sententiam, absolute dicit, quod animæ hominum, priusquam suis inspiciantur corporibus, non fuerit, & hoc dicit Ecclesiam Catholicam profiteri. Refertur autem potest Chrysostr. *hom. 12. in Gen.* quia non solum dicit, animam Adæ non fuisse creatam ante corpus, sed etiam dicit, fuisse creatam post corpus. Quod sano modo intelligendum est de corpore nondum plene, vel vltimate disposito, si fortasse successiue productum est, quod supra cap. 1. huius libri tractauimus. Denique Bernard. *serm. 2. de Natiuit. Domini*, dicit, limum antea fuisse creatum, spiritum autem non in massa creatum fuisse, sed singulari quadam excellentia fuisse conditum; & inspiratum. Neque ab hac sententia est alienus August. nam licet aliquando dubitauerit, quia de origine animæ ferè semper dubius fuit: nihilominus in hanc partem magis propendit. Nam *lib. 12. de Civit. cap. 23.* sub distinctione ponit, *sive quam iam fecerat sufflando indidisset, sine potius, sufflando fecisset*, vbi pondero particulam *potius*, & rationem, quam subiungit, dicens, *Eamque statum, quem sufflando fecit*, (nam quid est aliud sufflare, quam statum facere) *animam hominis esse voluisse, & lib. 13. cap. 24.* dicit, Scripturam dicendo insufflauit, insinuare voluisse rationalem animam non more aliarum animarum, sed flante Deo creatam esse. & *lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 8.* distinctione vtens, hanc partem posteriori loco ponit. Ac denique in *lib. 2. Gen. ad lit.* solum sub conditione dicit, *contrarium credi posse, si Scriptura, vel ratio non contradiat.*

Ex utroque autem capite potest facile hæc veritas probari, & opposita refelli hoc modo. Quia regula generalis fidei, & Scripturæ est, animas hominum non creati ante corpora, iuxta illud *Psalm. 32. Qui finxit sigillatim corda eorum*, sed nulla est ratio, neque auctoritas, cur anima Adæ excipiatur, ergo nullo modo excipi potest. Probatur minor, primò ex illa ratione naturali, quod anima est forma corporis, nam hoc æquè verum est in animabus primorum hominum. Deinde ex Scriptura refellendo simul falsam intelligentiam Philastrij, nam cum *Gen. 1.* dicitur, *Ad imaginem Dei creavit illum*, & *cap. 2.* additur, *Formauit Deus hominem*, non duo facta narratur, nec duo tempora indicantur, sed vnum, & idem opus, quod sexto die factum dicitur compendiosè, postea quomodo factum sit, eodem vti que sexto die, per recapitulationem describitur; ergo corpus, & anima, quæ ibi narratur facta, eodem tempore, ac simul perfecta sunt. Consequentia euidentia est, & antecedens in superioribus late probatum est, & nunc declaratur ex verbis vtriusque capituli. Nam cum in primo dicitur: *Dixit autem Deus, faciamus hominē ad imaginem, & similitudinem nostram, ut præsit piscibus maris, &c.* certè non loquitur de sola anima, sed de toto homine. Non enim anima separata præest piscibus, & volatilibus, &c. sed totus homo per animam corpori coniunctam, & sensibus simul cum ratione vtentem. Ergo cum statim subiungitur, *Et creauit Deus hominem*, etiam est sermo non de anima sola, sed de homine. Et hoc etiam conuincit, quod statim additur, *masculum, & feminam creauit eos*: nam hoc exponere de animabus nondum habentibus corpora à proprietate, & veritate verborum valde alienum est.

Simili modo in *cap. 2.* cum dicitur, *Formauit igitur Dominus Deus hominem*, rectè de toto homine dictum esse intelligitur. Verum quidem est, Augu

11. Stat denique ratio & Scripturæ auctoritas.

Fundamentum Philastrij in num. 9. refellitur.

12. Progreditur probatio assertioni.

Augustinum 13. *de Civit. cap. 24.* dicere, nomine hominis posse ibi significari solum corpus iam organizarum ad suscipiendam animam eo modo quo corpus mortuum Petri solet Petrus appellari. Quod etiam sentit Chrysostr. *hom. 12. & 13. in Gen.* & Abulens. ibi cum aliis. Quia inde intulerunt corpus fuisse creatum ante animam. Ex quo non infirmatur, sed confirmatur potius, quod intendimus, scilicet, animam non fuisse creatam ante corporis formationem. Estque illa expositio probabilis; tamen commodè etiam exponitur verbum illud de toto homine, vel saltem de corpore iam vltimate disposito ad animæ receptionem. Vt corpus nunquam informatur anima, nec proximè aprum, vt statim informetur, non solet homo appellari. Et ideo verisimile est, in eodem sensu dixisse Moysen ibi, *Formauit Deus hominem*, in quo prius dixerat, *creauit hominem*; in posteriori tamen loco explicuit modum, scilicet, formando corpus de limo terræ, & inspirando ei spiraculum vitæ, quod in eodem instanti fieri potuit, & factum est, sicut statim additur: *Et factus est homo in animam viuentem.* Denique confirmari hoc potest ex *cap. firmiter, de summ. Trinit.* vbi dicitur, *creasse Deum in principio simul spirituales, & corporales creaturas, angelicam videlicet, & mundanam, & deinde humanam ex vtraque compositam.* In quibus verbis duo continentur. Vnum est, animam non fuisse creatam cum Angelis, sed post Angelos. Aliud est, animam tunc fuisse creatam, quando homo conditus est ex illa, & corpore compositus. Quibus verbis rectè perpenfis, videtur hæc assertio iam esse contra omne dubium, & ad certa dogmata pertinere. Ad motiuum autem Philastrij satis iam responsum est in 11. 1.

Assertio hæc tenet probata certitudo quæritur.

13. Assertio 4. Declaratur.

Vltimò dicendum est, animas primorum hominum fuisse in sua substantia, & proprietatibus naturalibus valde perfectas. Assertio clara est, illam tamen propono, vt ad ea, quæ dicenda supersunt, viam præparem. In anima ergo rationali primùm considerari potest essentialis, & specifica perfectio eius, de qua nota est assertio. Qualis autem, & quanta illa sit, in verbis Genesis, quibus primi hominis creatio refertur ad imaginem, & similitudinem, &c. satis exponitur. Deinde potest hæc perfectio in indiuiduo considerari, prout in anima Adæ, aut Euzæ inuenta est. Et in hoc sensu solum dicere possumus, illas animas fuisse in indiuiduo valde perfectas. Quia si inter animas rationales non est vna perfectior alia, constat, animam Adæ, & Euzæ habuisse totam perfectionem substantialem, cuius anima rationalis in indiuiduo capax est. Si verò inter rationales animas est inæqualitas indiuidualis, incognitum est quem gradum Adæ anima, vel Euzæ sortita sit, quia supposita illa veritate, determinatio ad animam tantam, vel tantæ perfectionis ex voluntate diuina pendet, ideoque nobis innotescere non potest, nisi per reuelationē. Solum ergo dicere possumus, habuisse Adam animam valde perfectā, prout oportebat, & decebat eum, qui futurus erat principium, & origo reliquorum hominum, & eum, qui immediate creabatur non solum quoad animā, sed etiam quoad corpus, & quoad totum hominē ab ipso Deo, cuius opera perfecta sunt. Vnde, quod de simili perfectione indiuiduali corporis quoad eius temperamentum, & dispositionem supra diximus, hic applicari possunt: nam anima, & corpus seruant inter se proportionem. Atque eodem modo sciendum est de potentiis animæ, intellectus, scilicet, & voluntate, nam fuerunt in primis hominibus valde perfectæ, & substantia animæ

proportionatæ. An verò habuerint inditas alias perfectiones, postea videbimus.

CAPVT VIII.

An primus homo fuerit secundum animam creatus ad imaginem, & similitudinem Dei.

Quoniam his verbis explicauit nobis Scriptura excellentiam creationis humanæ naturæ, & formæ, quam per illam recepit, quæ est animæ rationalis, ideo tam antiqui Patres, quam Theologi omnes de hac imagine, & similitudine accuratissimè tractarunt, vt videre licet in Basil. *homil. Dei in homine.* 10. & 11. *Exæmer.* Et Ambros. *lib. 6. Exæmer. c. 6. 7. & 8. & lib. de Dignit. conditionis, &c.* & Theod. *q. 10. in Gen.* Chrysostr. Rupert. & aliis expositioribus *ibidem*, & Gregor. Nissen. *lib. de hominis officio. & de Histor. sex dierum*, August. in *libris super Gen. sepe*, & in *libris de Trinit.* vt infra videbimus, & Bernard. *serm. 80. in Cant. & lib. de Liber. arbitri.* Scholastici etiam cum Magistr. in 2. d. 16. & præsertim D. Thom. 1. p. q. 93. per nouem art. quos in presenti capite breuiter comprehendimus.

Referuntur Patres & Scholastici tractantes de imagine Dei in homine.

Primum ergo supponendum est, cum Deus dixit, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. decreuisse, seu explicasse voluntatem creandi hominem, in quo aliquam sui imaginem imprimeret. Ac subinde cum subditur, *creauit Deus ad imaginem suam*, creatam sui imaginem in homine fecisse. Hoc præmitto quàm omnium dicendorum necessarium fundamentum, quia non defuerunt, qui verba illa de imagine in Deo ipso existente, ac subinde in creata explicauerint. Ita vt sensus non sit, hominem ita esse ad imaginem Dei factum, vt in se creatam imaginem Dei receperit, sed potius sit sensus, hominem esse creatum conformem imagini, quæ in Deo ipso est. Ita refert August. *7. de Trinit. c. 6. circa finem*, & Magistr. *sent. in 2. d. 16.* Et potest illa interpretatio suaderi ex illo ad Roman. 8. *Quos prædestinauit, conformes fieri imagini filij sui*; ergo etiam in presenti, fieri ad imaginem non est, fieri imaginem, sed est fieri conformem imagini, quæ in Deo est. Confirmatur, quia illud *ad imaginem*, dicit respectum ad aliquam imaginem; ergo fieri ad imaginem, est fieri, recipiendo in se respectum ad imaginem: sed homo non potest dicere respectum ad imaginem, quæ sit ipse; ergo factus est ad imaginem, accipiendo respectum ad imaginem. Et confirmatur secundò. Nam aliud est facere ad imaginem, aliud facere imaginem. nam pictor volens imaginem depingere, non dicitur velle facere ad imaginem; ergo illud *ad imaginem*, potius dicit conformitatem ad imaginem non factam, quàm imaginis factæ, seu faciendæ creationem.

Suppositio necessaria pro doctrina huius cap.

Contra suppositionem nonnulli sunt opinati, testis August. & Magistr. ibi.

Arguitur ex Paulo pro dicta opinione.

Confirm. 2.

Nihilominus tamen suppositio nostra communis est Patrum expositio, & sententia. Quæ probatur primò, quia illa verba, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, & illa, *Creauit Deus hominem ad imaginem suam*, & iterum, *ad imaginem Dei creauit illum*, non possunt intelligi de imagine increata. Ergo necessariò debent intelligi de creata in ipso homine facta. Antecedens probatur, quia illa imago vel esset diuina essentia, vel aliqua persona; neutrum autem dici potest. Non quidem essentia, quia diuina essentia non potest esse imago. Nam de ratione imaginis est, vt sit aliquid productum, teste August. *lib. 83. Quest. 9. 37.* & D. Thom. 1. p. q. 35. a. 1. sed essentia diuina non est producta; ergo neque est imago. Et hac ratio-

Antecedens bipartitum. Eius pars ostenditur.

ne Deus in quantum Deus non potest esse imago essentialiter, quia non habet alium cuius imago sit; ergo deitas ipsa non potest esse imago increata. Responderi potest essentialiter lato modo, seu a-busivè, ut ait D. Thom. posse dici imaginem, quia secundum eam vna persona aliam imitatur, ita refert D. Thom. d. 9. q. 3. art. 5. ad 4. & non reprobatur. Sed profectò non est talis acceptio imaginis in Deo admittenda, cum sit impropiissima, & inusitata: & possit esse occasio errorum. Multo verò minus est secundum illam explicanda Scriptura, relicta verborum proprietate, sine fundamento. Ac denique etiam illa posita necessariò ex verbis illis colligitur, hominem peculiarem conformitatem, & similitudinem ad divinam essentiam in creatione sua recepisse, ratione cuius specialiter dicatur factus ad imaginem Dei. Nam ille respectus ad essentiam Dei per illa verba ad imaginem, indicatur, aliquod fundamentum in homine requirit; quod esse non potest, nisi proprietates naturæ humanæ, in qua illa conformitas, & similitudo fundetur. Hæc autem est ratio imaginis homini impressa.

4. Alij verò, ut ex D. Thoma in eodem loco colligitur, responderunt Dei essentiam dici imaginem, quatenus in se continet ideas, & exemplaria rerum omnium, nam exemplar quædam imago est. Et ita dici potuisse, hominem factum ad imaginem, quia factus est conformis exemplari diuino. Sed talis expositio valde extorta, & improbabilis est. Nam in primis, etiam diuina essentia, ut est essentia non potest dici imago, quia etiam ut est exemplar non est producta, vel facta ad similitudinem alicuius, quod est de ratione imaginis, nec est sine fundamento dicendum, nomen imaginis improprie ibi usurpari. Deinde si esset sermo de exemplari, potius dicere debuisset, faciamus hominem ad imaginem eius, id est, iuxta ideam, & exemplar eius; non autem sic dixit Deus, sed ad imaginem nostram, vel Dei, vel suam; non est ergo sermo de exemplari hominis, sed de imagine representante Deum ipsum. Denique hoc modo nulla excellentia hominis per illa verba indicaretur, quod manifestè repugnat, & contextui, & Patribus illa verba ponderantibus, & explicantibus. Sequela patet, quia fieri cum conformitate ad diuina exemplaria commune est omnibus rebus creatis unicuique secundum naturam suam.

5. Altera pars de personis probatur, quia si aliqua persona ibi posset significari nomine imaginis, maximè Verbum, nam Pater & Spiritus sanctus secundum proprietates suas nõ habent, quòd sunt imago, ut suppono. Neque etiam omnes tres personæ simul ratione deitatis possunt dici imago, ut iam est probatum; ergo solum, seu maximè posset hoc Verbo tribui, quia est vera imago Patris, at in dicto loco Genesis non potest esse sermo de hac imagine, quia additur ad imaginem nostram, id est, vel trium personarum ibi loquentium, vel Dei, ut Deus est, & ut est hominis author. Verbum autem non est imago Trinitatis, nec Dei, ut Deus est, sed solius Patris; ergo ibi non est sermo de imagine increata personali, sed de imagine creata, quæ vel Trinitatem, vel Deum, ut Deus est, referre posset. Illa enim particula nostram conuincit, sermonem esse de imagine, quæ possit esse nõ solum Patris, sed etiam Filij, & Dei, ut Deus est, ut in fine capituli iterum dicemus.

6. Neque obstat debet, quòd interdum Patres videntur de filio Dei illam imaginem explicare, ut Ambrosius lib. 6. Exameron. cap. 7. & Gregorius lib. 5.

A Moral. cap. 25. & Rupert. lib. 2. in Gen. cap. 1. Quoniam hi Patres non dicunt in illis verbis per imaginem significatam esse Verbum Dei, sed expressè docent, (ut videbimus) hominem ipsum factum esse ad imaginem Dei, quam in se recipit. Quia verò filius Dei naturalis est prima, & sola adæquata imago Dei Patris; ideo addunt prædicti Patres, dum homo factus est ad imaginem Dei participasse aliquo modo, id quod est proprium filij Dei. Quod est verum, quauis reuera ad expositionem litteralem verborum Genesis non pertineat. Addi verò potest eo ipso, quòd homo fit factus ad imaginem personalem Dei, necessariò sequi recepisse in se participationem peculiarem illius imaginis increate, quæ ipsum hominem intrinsecè constituit ad imaginem creatam Dei, cum hoc tamen discrimine quòd Verbum est tantum imago Patris, quia à solo Patre procedit: homo verò est ad imaginem Dei, quia à Deo ut Deus est procedit, sicut eo ipso quòd homo fit particeps filiationis naturalis Verbi Dei, in se recipit peculiarem participationem naturæ filij Dei, cum hæc tamen differentia, quòd Verbum est filius solius Patris, quia ab illo tantum procedit; homo verò fit filius adoptiuus Trinitatis, quia à tota Trinitate illam naturæ diuinæ participationem recipit.

7. Probatur 2. eadem suppositio ex Scriptura. Secundò principaliter probatur hæc veritas ex alijs Scripturæ locis, in quibus dicitur homo imago Dei, quia ad imaginem eius factus est. Sic Paulus 1. ad Corinth. 11. de viro dicit: Quoniam imago, & gloria Dei est. Et ad Coloss. 3. Inuidentes novum hominem, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum. Quibus verbis manifestè ostendit Paulus, in homine esse imaginem creatoris, secundum quam renouatur, quando suum creatorem cognoscit. Et hoc est, quod monet 1. ad Corinth. 15. Vt portemus imaginem celestis. Præterea hoc potest confirmari ex alia particula ad similitudinem. Nam homo non dicitur factus ad similitudinem Dei, quòd detur aliqua similitudo increata, cui homo conformetur, sed quia in se recipit aliquam similitudinem Dei, quæ dignitatem hominis ostendit. Ut dixit Iacobus, in sua canonica cap. 3. In ipsa, id est, lingua, maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt; ergo etiam dicitur homo ad imaginem factus, quia in se recipit imaginem Dei. Et confit. ex illo Gen. 9. Quicumque fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus est homo. Ex eo enim grauitas illius delicti exaggeratur, quòd nocumentum inferit imagini Dei; est ergo illa imago in homine creata, & hoc significatur cum dicitur Deus creasse hominem ad imaginem suam. Et confirmatur tandem à simili, nam Gen. 5. dicitur, Adam generasse filium ad imaginem suam, quod non potest intelligi de imagine in ipso Adamo præexistente, sed de imagine quam producebat filio; ergo in eodem sensu dicitur Deus creasse hominem ad imaginem & similitudinem suam.

8. Tertio est hæc communis expositio Patrum, ut videre licet in Ambrosio Gregorio & Ruperto. locis citatis, & Basilio hom. 9. Exameron. August. lib. 7. de Trinit. cap. 6. & lib. 12. cap. 7. & lib. 83. Quæst. 9. 51. & lib. Imperfect. Gen. ad lit. cap. 16. Chrysostomus Theodoret. & alij super Gen. cum multis alijs, quos in discursu quæstionis referemus. Ratio autem non est alia, nisi, quæ iam tacta est, nam per illa verba explicare voluit Deus singularem excellentiam cuiusdam naturæ, quam ad complementum huius mundi corpori addere volebat, quæ licet corpore etiam constet, non solum omnibus factis emineret, sed etiam dominari posset.

Hanc

Hanc autem excellentiam significauit illis verbis Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Ergo illa imago, & similitudo est aliquid creatum in homine existens, nam proprietates, quæ hominem faciunt excellentem & perfectum, in ipso homine esse debent. In illis ergo verbis, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, illa præpositio ad, non designat exemplar, ad cuius similitudinem homo fit conditus, sed designat terminum quasi formalem, & vltimum, ac principaliter intentum illius diuinæ operationis, ita ut sensus sit, faciamus hominem, & in eo sit imago nostra.

9. Neque contra hunc sensum obstat, quæ in principio referendo contrariam sententiam proposita sunt. Nam in primis verba Pauli, Quos prædestinavit conformes fieri imagini filij sui, longè diuersa sunt. Quia ibi non dicit Paulus homines esse prædestinatos, ut sint ad imaginem, sed conformes fieri imaginis filij sui. In quo Apostolus satis expressè, se loqui de imagine increata, quæ licet respectu Patris sit, respectu prædestinatorum est exemplar. In Gen. verò loco non est sermo de exemplari, sed de termino creationis hominis. Vnde ad confirmationem negamus in illis verbis ad imaginem, indicari respectum ad aliquam imaginem, sed potius indicari respectum imaginis ad factorem eius, ut manifestè declarat illa particula nostram, per quam indicatur cuius prototypi futura erat illa imago. Quæ propter malè in vltima confirmatione sumitur, facere ad imaginem, non esse facere imaginem, contrarium enim ostendimus ex Scripturis, in quibus homo dicitur imago Dei, quia factus est ad imaginem Dei. Illa ergo particula ad, non est addita ut ab homine imago excludatur, quæ fuerit terminus effectus Dei, sed ut denotetur aliqua imperfectio, & diminutio illius imaginis. Nam homo non est propria, & perfecta imago Dei, tanquam eiusdem naturæ cum eo existens, hoc enim est proprium filij Dei; sed est imperfecta imago, & ideo ad imaginem dicitur, quasi distans à perfectione rei representatæ, & ad illam aliquo modo accedens, ut notauit August. lib. 7. de Trinit. c. 6. ad fin. & Ambrosius lib. 10. in Luc. 22. §. 2. D. Thomas supra, & Mag. cum alijs in 2. 2. 16.

Hoc ergo pro constanti supposito, quoniam imago relatiuè dicitur, & relatio cognoscitur, cognitis fundamentis, & terminis, ideo ad hanc imaginem explicandam duo à nobis declaranda sunt. Vnum est in quo fundetur hæc relatio imaginis in ipso homine. Aliud est ad quid terminetur hæc relatio ex parte Dei. Et hæc duo explicando attingemus omnia quæ de hac imagine tractari solent. Igitur circa primum, quia homo ex corpore, & anima constat, statim occurrit inquirendum, an homo in corpore, vel in anima, vel in vtroque imaginem Dei portet. Non defuerunt enim dicentes, hominem factum esse ad imaginem Dei secundum corpus, quod variis modis excogitatum est. Vnus fuit hæreticorum, qui Deum corporeum finxerunt, quos videtur notare August. lib. de Hæres. in 76. cum dicit: Alia hæresis dicit corpus hominis non animam esse ad imaginem Dei. Quod de Audianis refert Epiph. lib. 2. contra Hæreses 70. in principio. & in Anchorato ante medium, & Theodor. lib. 4. Hist. cap. 10. & lib. 3. Hæret. fabul. August. Hæres. 70. isti enim dixerunt Deum esse corporeum, & ideo ponebant imaginem Dei in corpore hominis per formalem convenientiam, & similitudinem ad corpus Dei. Veruntamen hic error in hoc sensu intellectus stultissimus est, nam quòd Deus non sit corporeus, non solum de fide, sed etiam euidens

est, ut in alijs locis est ostensum; ergo in hoc sensu non potest in corpore hominis esse imago Dei, ut Basil. homil. 10. Ambr. lib. 6. cap. 8. August. lib. 6. Gen. ad liter. cap. 12. Theodoret. q. 20. in Gen. Chrysostom. & Nissen. in locis in principio allegatis argumentantur.

Quidam verò moderni expositores Gen. finxerunt Deum ad creandum hominem, visibilem formam, & corpus hominis assumpsisse, & ideo dixisse, Faciamus hominem ad imaginem nostram. Ita Olcafter Gen. 1. & Eugu. in Cosmopœia. Et ratione illius formæ humanæ assumptæ, dicunt, illud verbum, ad imaginem nostram, seu in umbra nostra (ut ipsi iuxta Hebræum legunt) referri ad corpus assumptum. Sed in eo, quod isti auctores asserunt, Deum assumpsisse corpus visibile ad hominem formandum, ex proprio capite loquuntur, quia nec in Scriptura indicatur, nec traditione habetur. Et præterea refutari potest efficaciter, quia vel loquuntur de vero corpore humano, à Deo hypostatice assumpto; vel tantum de apparenti specie corporis humani. Primum non dicunt, nec dicere poterunt viri catholici, nam includit plures errores; vnus est, quòd ante incarnationem Verbi Dei aliam Deum fecerit. Alius quòd tota Trinitas aliquando fuerit incarnata; nam tota Trinitas loquebatur, dicens, Faciamus hominem ad imaginem nostram. Tertius, quod ante corpus Adæ Deus aliud corpus humanum fecit, quod assumeret, quod repugnat Scripturæ; & præterea est ineptissimum fingere productionem vnus corporis humani ad aliud simile formandum.

Secundum autem de corpore apparente, quale ab Angelis assumi solet, in primis est contra generalem regulam sanctorum dicentium, Deum quòd visibiliter Patribus apparebat, non immediate ac per se corporis humani effigiem assumpsisse, sed per Angelos. Et deinde vel illa particula nostram, referebatur ad illam formam sensibilem, quæ apparebat, & sic ex illis verbis colligi non potest, esse in homine imaginem veri Dei, quia illa similitudo corporis humani non erat imago Dei, nec cum illo similitudinem habebat: atque ita sine causa, & falsè statim adderetur, ad imaginem Dei creauit illum, quod alijs locis Scripturæ sæpe reperitur Gen. 5. & 9. Sapient. 2. Eccles. 17. Si autem particula nostram, refertur ad Deum ipsum secundum propriam naturam, impertinens, & otiosa est illa cogitatio de forma corporis sensibilis à Deo sumpta. Propter quam enim utilitatem, aut vsum assumeretur? Respondent, ut humano more posset Deus ad hominem loqui. Sed contrà, quia cum dixit Deus illa verba, Faciamus hominem, &c. nondum erat homo, cum quo loqueretur; ergo ad hunc finem non erat necessarium corpus assumptum. Et propter eandem rationem putandum non est, illa verba fuisse à Deo sensibiliter dicta, sed per illa nobis explicari consilium, & cogitationem, quam Deus de homine creando habuit. Sicut cum dixit, fiat lux, non sensibiliter dixit, sed mente, ut supra dictum est. Et videri potest August. æquiparans illa duo verba fiat, & faciamus, cum debita proportionem, & differentiam, in Imperfect. Gen. c. 16.

Denique alij, ut hanc imaginem in corpore hominis ponerent, cogitarunt hominem factum esse ad imaginem Verbi Dei incarnati. Nam Deus ex æternitate, & ante omnes, Christum, ut hominem Deum prædestinavit. Vnde cum illum iam in mente sua haberet præsentem, potuit optimè intuitu illius dicere, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Ita refert Lippom. in Cattena ex quadam

Effugium.

Præcluditur.

Effugium alterum.

Reiicitur 1.

Reiicitur 2.

Reiicitur 3.

Offenditur 2. pars articuli deitatis supra positi in num. 3.

Occurrit obiectiõni cõ-

Additur solutio.

7. Probatur 2. eadem suppositio ex Scriptura.

Confirmatio.

Confirmatio 2.

Probatur tandem ratione.

Ad locum Pauli in num. 2.

Ad 1. confirmatio ibid.

Ad 2. confirmatio.

10. Suppositio iam explicita duo restat in hoc c. explicanda puncta.

Primum punctum quid in homine fundat rationem imaginis Dei. Quartum opinio, quod fundetur in corpore. 1. Modus hæreticorum explicandi hanc opinionem.

Refellitur prædictus modus. Lib. 1. de essentia Dei cap. 3. a. n. 5. Et disp. 30. Metaph. sect. 4. art. 11. 1. 1. 2. Modus quorundam catholicorum explicandi eandem opinionem.

Reiicitur 1. Reiicitur 2. per dilema.

1. Membri dilemmatis impugnantur multipliciter.

2. Impugnatio deinde posterius membrum.

Effugium præcluditur.

3. Modus exponendi dictam opinionem.

da Glossa, qua non nominat, nec in ordinaria Glossa reperitur. Et postea quidem Glossa illa: tolerari, si solum per quandam accommodationem loquuta esset, tamen nullo modo reputari potest ille literalis sensus. Primum, quia Scriptura nunquam indicat hominem fuisse creatum ad imaginem Dei ut hominis, sed Dei simpliciter, quo nomine significari solet Deus ipse, ut Deus est, praesertim in veteri Testamento, vel ubique ex adiunctis nulla est ratio aliter interpretandi. Secundum, quia in eisdem verbis dicitur Deus, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: ubi in verbo *faciamus*, notant Patres omnes, loquutum fuisse Patrem ad Filium, vel tres personae inter se, ut mysterium Trinitatis statim a principio significaretur, ut videtur licet in Basil. *homil. 10. in Gen. Ambr. lib. 6. Examer. cap. 7. Chrysostr. Theod. Rupert. & aliis super Gen. & August. ibidem, & 16. de Civit. cap. 6.* Addit autem idem Pater, vel eadem Trinitas, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*. Ergo homo factus est ad imaginem Dei secundum aliquid commune Patri, & Filio, vel tribus personis; ergo non secundum corpus a verbo assumendum, quia illud corpus solius est secundae personae, non aliarum. Alioquin potius dicere debuisset Pater ad Filium incarnandum, faciamus hominem ad imaginem tuam, ut alias argumentatur August. *lib. 12. de Trinit. cap. 6.* Tertio, homo factus est ad imaginem eius qui creavit illum, nam ipse creator dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*. Unde Paulus ad Colos. 3. *Renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creavit illum*; sed Christus ut homo non creavit hominem, id est, per humanitatem non concurrat ad hominis creationem; ergo neque homo creatus est ad imaginem Christi hominis, ut homo est. Probatur consequentia, tum quia imago connotat originem ab eo, cuius est imago, ut supra ex August. retuli, & in praesenti tradit in *Imperfect. Gen. c. 16.* Tum etiam, quia particula *nostram*, ut dixi, ipsi summe creatorem indicat. Unde Patres ex illa simile argumentum conficiunt, ut probent, cum Deus dixit, *Faciamus hominem*, &c. non fuisse loquutum ad Angelos, quia neque Angeli sunt creatores hominum, neque vna, & eadem est Angelorum, & Dei natura, ut videre licet in August. Basil. Chrysostr. & Theod. *locis citatis, & Cyril. lib. 1. contra Iulian.* Idem ergo cum proportione dicendum est de Christi humanitate, seu de Christo, ut homine.

14. Vera & catholica sententia est, hominem secundum animam factum esse ad imaginem Dei, id est, rationem imaginis animae esse impressam, ac subinde in illa fuisse fundamentum relationis imaginis ad Deum. Ita docent Basil. Chrysostr. Ang. & alij Patres in locis citatis, & praeterea Ambr. *Psalms. 118. oblat. 10.* in illa verba, *Mentis tuae fecerunt me*, & Gregor. *lib. 9. Moral. cap. 27.* alias 36. & Gregor. *Niss. orat. in illa verba; Faciamus hominem*, & Damasc. *lib. 2. cap. 12.* D. Thom. *dicta q. 93. art. 6.* & bene Zeno Veronens. *Episc. in lib. sermonum, serm. 2. & 4. tom. 2. Biblioth.* Et probatur a sufficienti partium enumeratione, nam homo habet in se imaginem Dei, & illa non est propria in corpore; ergo est in anima. Secundum, quia in anima concurrunt omnia, quae sunt de ratione imaginis, nimirum origo, & similitudo, ac representatio ex vi originis, iuxta doctrinam August. *lib. 83. Quast. q. 1.* & aliis locis allegatis, & D. Thomae *supra, & 1. p. q. 35.* Anima enim a Deo habet originem, ut est de fide certum, nam per solam creationem fit. Deinde ratione animae homo habet propriam quandam similitudinem cum Deo

Practitum modum non esse literalis probatur primo.

Secundo.

Tertio.

Vera & catholica sententia asserio huiusmodi fundamentum relationis imaginis in anima.

Probatur 1.

Secundo.

in eo gradu, in quo proprie, & formaliter Deus existit, nempe in gradu verae intellectualis; ergo ratione animae habet homo quod sit ad imaginem Dei. Probatur consequentia, quia de ratione imaginis est similitudo, vel secundum speciem, vel secundum gradum, qui proxime ad speciem accedat, vel secundum speciem, aut figuram, quae speciem rei referat, ut sumitur ex August. *dicta q. 1.* & D. Thom. *in citatis locis*; & constat ex ipso usu, & appellatione imaginis. Animal enim brutum, licet interdum ex homine generetur, & cum illo in ratione animalis aliquam similitudinem habeat, nihilominus quia gradum rationalem nullo modo attingit, qui in homine praecipuus est, ideo non dicitur, neque est imago eius. Et ob eandem causam bruta non dicuntur esse ad imaginem Dei, etiam si in vita & cognitione maiorem cum eo similitudinem habeant, quam inanitata, quia intellectualem gradum, in quo Deus formaliter existit, non participant. At vero homo ideo est ad imaginem Dei, quia in gradu intellectuali cum eo conuenit, & ideo caetera omnia infra hominem dicuntur vestigia Dei propinquiora quidem, vel remotiora, prout magis, vel minus participant a liquid perfectione Dei. Homo autem per animam attingit intellectualem gradum; ergo ratione animae est ad imaginem Dei.

Sed obiecit aliquis Epiphanium *lib. 2. heres. 70.* parum a princip. ubi argumentatur animam non esse id, secundum quod homo est ad imaginem Dei, quia licet in aliquibus proprietatibus videatur Deo similis, in pluribus est illi dissimilis. Et deinde impugnat dicentes, imaginem esse in corpore, & tandem concludit, *decerni non posse, in qua parte hominis locatum sit id, quod est secundum imaginem.* Et similia repetit in *Anchorato.* Respondemus, primum in hoc Epiphanium excessisse, nam videtur ita voluisse Dei imaginem in homine inuenire, ut in nullo sit dissimilis Deo, quod impossibile est, quia solus Filius Dei naturalis est perfecta imago Patris; homo autem est imago, sed deficient, propter quod dicitur ad imaginem, ut supra ex August. notauimus. Quapropter licet animus hominis in multis distet a perfectione Dei, hoc non obstat, quominus sit vera, & propria imago, licet imperfecta, quia ad proprietatem imaginis satis est formalis conuenientia, & similitudo in supremo gradu, & proprio Dei, quae in anima inuenitur. Secundum dicimus indicare Epiphanium, quod licet imago Dei sit in anima, non satis constare, an sit in illa sola, vel etiam in corpore. Item, cum in anima multa sint, scilicet, substantia, potentia, & actus, non satis constare, in quo istorum ratio imaginis fundata sit. Sed nihilominus haec non obstant, quominus certo constet, imaginem esse in anima.

An vero sit etiam in corpore, dicendum breuiter proprie & formaliter non esse, remotè vero, & quasi in signo admitti posse. Priorem partem docet August. *lib. 24. contra Faust. cap. 2.* dicens, *Cum in homine Deus fecerit id, quod interius est, & id, quod exterius est, non fecit eum ad imaginem suam, nisi secundum id, quod interius est, non solum incorporeum, verum etiam rationale, quod pecoribus non inest.* Vbi dicendo, *non nisi*, planè excludit corpus, & indicat rationem, quia corpus secundum se, nec rationem habet, nec cum Deo potest formalem similitudinem habere. Quod magis explicat, dicens, *Hoc virumque interius, & exterius simul vnus homo est, bene vnus hominem ad imaginem suam fecit, non secundum id, quod habet corpus, corporalemque vitam, sed secundum id, quod habet rationalem mentem*, &c. Alteram nihilò

De ratione imaginis quid.

15. Obiectio ex Epiphania contra ipsam resolutionem.

Responsio 1.

Responsio 2.

16. Asseritio bimestris. Suscipitur prius membrum ex Aug.

Suscipitur posterior ex eodem Aug.

17. Obiectio ex Theodoro, & Anastasio.

18. Ostenditur 1. contra Theodoretum Angelum esse ad imaginem Dei.

19. Accedunt Patres alij.

nihilominus partem tradit Aug. *lib. 6. Gen. ad lit. c. 12.* Vbi cum dixisset hominem factum esse ad imaginem, non secundum corpus, sed secundum mentem, subdit: *quoniam & in ipso corpore habeat quaedam proprietatem, qua hoc indicet, quod erecta statura factus est.* Vbi cum dicit, *qua hoc indicet*, satis ipse indicat, imaginem in corpore tantum esse ut in ligno, non formaliter, quia nulla forma, & figura corporis in Deo est. Similia habet idem August. *lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 17. & dicta q. 51.* ubi latius id prosecquitur. Et idem tradit D. Thom. *dicta q. 93. art. 6. ad 2.* & reliqui Theologi cum Magistro in 2. d. 16. De quibuscumque verò indicata ab Epiphania, scilicet, quod sit in anima propria ratio huius imaginis, seu proximum fundamentum relationis eius, dicemus statim.

Secundò obieci potest Theodor. *q. 20. in Gen. & cum illo Anast. Nissen. in lib. Quast. sacra Scriptura, q. 21.* referens, & approbans verba Theodoretici dicentis: *Quidam vocauerunt imaginem Dei id, quod est in anima inuisibile, sed non rectè dixerunt. Si enim inuisibile anima imago Dei esset, multo magis Angeli vocarentur imagines Dei.* Unde videtur velle Theodor. nec in anima, nec in corpore esse imaginem, sed in toto coniuncto, seu composito, quod ex corpore, & animo resultat. Et ideo rationem imaginis explicare conatur per quaedam proprietates, quae in anima sine corpore non inueniuntur. Ut sunt regnare, iudicare, & dominari piscibus maris, fabricare artificialia, ut domus, naues, imagines, & similia, in quo, ut ait, homo auctorem naturae imitatur. Et infra addit opera virtutis, & praesertim misericordiae, ac denique concludit, cum solus homo sit ad imaginem, seu imago Dei ex omnibus creaturis, peculiarem quandam rationem huius denominationis esse oportere, cuius nulla reliquarum creaturarum particeps sit. Imò addit ex hominibus solum virum esse ad imaginem, & non foeminam; quia Paulus 1. ad Corinth. 11. de viro dicit: *Non debet velare caput suum, quia imago, & gloria Dei est*; de muliere autem dicit, *quod debet velare caput suum*; ergo supponit mulierem non esse imaginem Dei, & rationem addit, quia homo dicitur factus ad imaginem ratione imperij, vir autem imperat foemina, & non è conuerso.

Sed in hac obiectione Theodoretus falso nititur fundamento, & in multis aliis non consequenter loquitur. Primum enim falsum est, Angelum non esse ad imaginem Dei, nam re vera est, & perfectiori modo, quam homo, simpliciter loquendo. Haec est expressa sententia Dionysij *cap. 7. de diuin. nomin.* dicentis, *Angelos ea scire, qua in terra sunt, Scriptura testatur, non ea sensu haurientes qua quidem sunt sensibilia, sed propria ad Dei imaginem efficta mentis virtute, atque natura.* Idem docuit Gregor. *homil. 34. in Euang.* quem sequuntur D. Thom. *dicta q. 93. art. 3.* & Scholast. omnes, qui id confirmant ex illo Ezechielis 28. *Tu signaculum similitudinis, quod de principe malorum angelorum Patres intelligunt.* Unde Isidor. *lib. 1. de sum. bono, cap. 10.* inquit, *Distat conditio Angeli à conditione hominis, homo enim ad Dei similitudinem conditus est: Archangelus vero, qui lapsus est, signaculum Dei similitudinis appellatus est.* Et infra, *Quanto enim subtilior est eius natura, tanto plenius extirrit ad similitudinem diuinae veritatis expressa.* Quae sunt verba Gregorij eadem repetit Beda *lib. Quast. q. 90.*

Unde pro hac sententia citari possunt Patres omnes, qui verba illa de Angelo dicta esse intelligunt, ut Hieronym. *ibi, & Isai 14.* & August. *lib. 11. Gen. ad liter. cap. 25. & 11. de Civit. cap. 15.* & Ambr. *lib. de Parad. cap. 2.* & Tertul. *lib. 2.*

contra Marc. cap. 10. ubi sic exponit. *Tues resignaculam similitudinis, qui scilicet integritatem imaginis, & similitudinis resignaueris.* Quae verba tacito nomine Tertulliani satis accommodatè ad rem praesentem exponit Hieron. *supra Ezechiel. ut paulo post referam.* Et ibi etiam ponderat subiuncta verba, *Plenus sapientia & decore, dicens, Vbi imago Dei est, ibi plenitudo sapientiae, & perfectus decor.* Nò est ergo dubium, quin Angelus natura sua sit ad imaginem Dei tanto perfectius quam homo, quanto gradum naturae intellectualis perfectius participat. Et ex concessis ab ipso Theod. potest hoc conuinci, nam si homo dicitur ad imaginem propter imperium, hoc commune est Angelis, qui (ut ipse fateretur) facultatem dominandi habent, quod probat ex Paulo, qui Angelos vocat, dominationes, principatus, & potestates, & rectores tenebrarum harum, ad *Colos. 1. & ad Ephes. 3. & 6. & ex Daniel. 10.* Vbi Michael vocatur princeps Hebraeorum, & alius princeps Persarum, & alius Gregorum. Deinde si homo est imago, quia auctorem suum imitari potest fabricando artificialia, multo facilius, & excellentius potest id Angelus praestare. Denique haec potius sunt signa imaginis, quam forma, quae in principio, & radice eorum posita est; illa autem forma in Angelo est excellentior. Simpliciter ergo excedit Angelus in ratione imaginis. Neque obstat, quod Theodor. obiecit, quia in Scriptura solus homo dicitur factus ad imaginem Dei. Tum quia in Scriptura non indistinctè narratur creatio Angelorum, sicut hominis. Tum etiam, quia in loco Ezechiel. satis significatur, Tum denique quia sufficeret argumentum, quod à fortiori ab homine sumitur, nam ex eo etiam quòd Lucifer vocatur signaculum Dei, optimè colligere possumus, quemlibet Angelum in suo gradu signaculum Dei esse.

Addit verò D. Thomas, hominem secundum 10. quid esse similiorem Deo, & duas proprietates explicat. Vna est, quòd sicut Deus est in mundo totus in toto, & totus in qualibet parte, ita anima in corpore. Sed in hoc non videtur homo Angelum excedere, sed potius è conuerso, nam Angelus etiam potest esse in aliquo corpore totus in toto, & totus in qualibet parte; & in hoc hominem superat, quòd non totus homo, sed tantum pars eius, quae est anima, est tota in toto, & in qualibet parte; Angelus verò totus simpliciter est in toto, & totus in qualibet parte. Deinde est etiam perfectiori modo, quia anima est informans, Angelus verò praesens, aut operans tantquam extrinsecum agens, in quo videtur Deo similitior, quamuis multum ab illo distet. D. Thomas autem videtur totum mundum considerasse quasi vnum corpus, cui Deus intimè adest, totus in toto, & totus in qualibet parte eius, dando illi esse, altiori quidem modo, sed cum dependentia essentiali corporis ab ipso, & sub hac ratione dixit in homine, & anima eius esse maiorem quandam similitudinem cum Deo. Alia proprietates est, quia in homine inuenitur quaedam Dei imitatio in quantum homo est de homine, sicut Deus est de Deo. Sed optimè addit D. Thom. hoc non pertinere ad rationem imaginis per se, sed solum supposita priori ratione substantialis imaginis, alioquin etiam in brutis imago Dei inueniretur. Unde rectè concludit, cum haec sint valde extrinseca ad rationem imaginis, & Angelus excedat in eo, quod huic imagini intrinsecum est, sine dubio factum esse ad imaginem excellentiori modo, quam fuerit homo.

Secundò non admittimus, quòd Theod. addit, 21. scilicet

Ex concessis arguitur etiam contra Theodor.

Ad obiect. ex Theodoro, in n. 17.

Addit aliteram responsionem D. Thomas, cui ipse nimis insistendum non vult.

Oscenditur
de Theodor.
feminam
quoque esse
ad imaginem
Dei, licet
Christi.
Ambr. &
Aug. illi fa-
uerant.

Primum
argum.

Confirm.

22.
e. argu-
men.

Ad obiect.
pro Theodo-
reto in fine
numeri 17.

fecundam non esse factam ad imaginem Dei. Quia
uis eodem modo loquatur Chryl. homil. 8. in Gen.
& eundem loquendi modum referat Gratianus
in cap. mulier. 33. q. 5. ex Ambrosio. 1. ad Corinth. 11.
ubi sic ait, *Mulier idcirco debet velare caput, quia non
est imago Dei, ut ostendatur subiecta.* Idem habet in
cap. *hec imago, eadem causa, & q. ex August. in
lib. Quasi. ex utroque Testamento mistim q. 106.* &
idem habetur in priori parte earundem quaestio-
num ex solo veteri Testamento q. 21. & 45. Ve-
rumtamen contrarium est simpliciter verum, quod
docuit idem Aug. 12. de Trinit. cap. 7. & Basil. hom.
10. Exaem. & Greg. Niss. in lib. de opifio. hominis, &
D. Thom. dicta q. 93. art. 4. Et probatur primò ex il-
lo Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & simi-
litudinem nostram.* Et infra, *Creavit Deus hominem ad
imaginem suam;* quia ibi per hominem non signifi-
catur solus vir, sed significatur simpliciter humana
natura, quatenus apta est in suis individuis creari,
sive sit vir, sive femina. Quod subiuncta verba
manifestè declarant: *Ad imaginem Dei creavit illum,
masculum, & feminam creavit eos.* Quae verba rectè
ponderavit August. dicens. *Ad imaginem Dei na-
turam ipsam humanam factam dicit, quae sexum utrun-
que complectitur, nec ab intelligenda imagine Dei separat
feminam.* Potestque confirmari ex illis verbis cap. 5.
*Hic est liber generationis. Ad eum in die, qua creavit
Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit eum: masculum
& feminam creavit eos, &c.* Quibus euidenter
explicatur de utroque sexu quod prius in singu-
lari, seu communiter de homine dicitur. Simili-
ter Sap. 2. dicitur *Deus, fecit illum inexter-
minabilem, & ad imaginem;* sicut ergo primum
fuit commune mari, & feminae, ita & secun-
dum. Simili modo induci potest, quod dicitur
Gen. 9. *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fun-
detur sanguis illius, ad imaginem quippe Dei est factus
homo.* Nam lex illa tam est lata contra eum, qui
effundit sanguinem feminae, quam viri. Ergo et-
iam ratio legis non solum virum, sed etiam femi-
nam comprehendit. Sic etiam inducit Aug. illud
ad Colos. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum
actibus suis, & inducentes novum eum, qui renouatur in
agnitionem secundum imaginem eius qui creavit illum.*
Nam renouari in agnitionem Dei commune est
feminae & viro; renouatio autem fit secundum
imaginem; ergo etiam ratio imaginis communis
est. Nam illa renouatio, ut August. ait, fit in spi-
ritu mentis, ubi sexus nullus est, sicut ad Ephes. 4.
dixit idem Paulus, *Renouamini spiritum mentis vestrae,
& ad Galat. 3. dixit, In Christo non est Iudaeus, nec
Graecus, non est servus, nec liber, non est masculus, nec fe-
mina;* ergo uterque servus renouatur in Christo,
& uterque est ad imaginem Dei.

Denique omnia illa, in quibus Theodoret. ponit
rationem imaginis, in muliere inveniuntur.
Quia etiam femina est capax dominij, & princi-
patus, & artificialia operari nouit, & (quod caput
est,) habet facultatem rationalem, & intellectualem,
secundum quam praecipue ratio imaginis at-
tenditur; ergo etiam ipsa est ad imaginem Dei.
Neque obstat, quod Theodor. obicit ex Paulo
specialiter dicente de viro, *quod sit imago, & gloria
Dei;* nam per hoc non excludit a femina esse
ad imaginem, sed indicat, in hoc habere vi-
ram specialem excellentiam, quia ipse fuit ali-
quo modo principium feminae, & est caput eius,
ac finis, in quo peculiari modo Deo assimilatur.
Ita fere D. Thomas dicta q. 93. art. 4. ad 1. id col-
ligens ex verbis eiusdem Pauli: *Non enim vir est ex
muliere, sed mulier ex viro, & vir non est creatus pro-
prio nomine, sed mulier propter virum.* Et declarat

A optime Aug. lib. de opere monach. cap. 32. dicens, esse
quidem in femina imaginem Dei, quamvis cor-
pore, sive sexu non ita illam significet, sicut vir. Et
ad eundem modum exponenda sunt, quae Grati-
an. (vt initio numeri 21. attingebatur) ex August.
& Ambrosio. refert. Praeterquam quod libri, vnde
desumpta sunt, incertae sint auctoritatis.
Tertio immeritò negat Theodoret. animam
rationalem esse ad imaginem Dei, eo quod inui-
sibilis sit. Nam licet verum sit, hominem inte-
grum esse ad imaginem Dei ratione animae, & se-
cundum aliquam proprietatem, vel conditionem
inueniri in toto composito sensibili, quod est
homo, in qua peculiarem habet similitudinem ad
Deum, quam non habet anima separata, vt est
dominari brutis animalibus, producere sibi simi-
le, vel etiam ante facta componere, nihilominus
anima secundum se spectata ad imaginem Dei
creata est, & separata à corpore substantiali ima-
ginem in se retinet, quia essentialiter intelle-
ctualis est. Vnde quae de Angelis diximus, de ani-
ma separata idem probant; quia etiam anima se-
parata verè subsistit in gradu intellectuali, & li-
cèt in illo sit incompleta substantia, & simplici-
ter minus perfecta imago; nihilominus secun-
dum quid in aliquo excedit Angelos, & magis
assimilatur Deo, nimirum, quia potest suum esse
communicare corpori, & illi substantialiter vni-
ri, quod Angelis non potest: Deus autem altio-
ri modo, & sine imperfectione, vel per creatio-
nem, & conseruationem, vel mirabilibus, per In-
carnationem id facere potuit.

Supereft verò ulterius inquirendum quid sit in
anima ipsa propria, & proxima ratio fundans re-
lationem imaginis, nam in anima inueniuntur
& natura, & gratia, vnde quæri potest, an anima
sit ad imaginem Dei secundum naturam, vel se-
cundum gratiam. Item in anima in sola natura
spectata distingui possunt substantia, potentia,
& actus, de quibus idem interrogari potest. Ad-
uertendum ergo est in Genesi non solum dici,
hominem esse creatum ad imaginem Dei; sed et-
iam ad similitudinem, de quibus verbis contro-
uersa est, an idem significant, vel diuersa, &
ideo in hoc puncto de illis sigillatim dicendum
est. Quod ergo attinet ad imaginem, omnium
sententia est, inueniri in homine, seu anima se-
cundum naturam eius. Ita docent omnes Patres
suprà allegati, & alij, quos statim referemus, &
probatur iufficienter ex dictis. Quia homo est ad
imaginem Dei, in quantum in intellectu gradu
cum illo conuenit, sed hoc habet anima
rationis per naturam, sicut & Angeli; ergo secun-
dum esse naturale animae conuenit homini ratio
imaginis. Et confirmatur hoc ex verbis Genesios:
*Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem
nostram, et prestet, &c.* Nam ex his colligitur inde
conuenire homini esse ad imaginem, vnde illi con-
uenit posse praecesse brutis animalibus, sed hoc
conuenit illi per naturam rationalem, quatenus
talis est, quamvis gratiam non habeat; ergo &
ratio imaginis. Vnde August. serm. 27. de verb.
Apostoli, cap. 2. *Habemus (inquit) aliquid amplius,
quam bestia, mentem, rationem, consilium, quod non
habent bestia, in eo facti sumus ad imaginem Dei. De-
nique ubi Scriptura narrat quod facti sumus, ibi sub-
iungit, et nos pecoribus non solum anteponeat, sed et-
iam praeponeat.* Et infra interrogat, vnde habeat po-
testatem, & respondet propter imaginem Dei. Con-
firmari etiam potest ex loco citato ad Colos. 3.
*Inhibite novam hominem, qui renouatur in agnitionem
secundum imaginem eius, qui creavit illum.* Nam ex
his

23.
3. Argum.
24.
Imago & si-
militudo an
secundum
naturalia,
an potius se-
cundum su-
pernaturalia
inueniatur
in ani-
ma.
Assertio 3.
quoad ima-
ginem.
Probatur.
Confirm. 1.

23.
3. Argum.

24.
Imago & si-
militudo an
secundum
naturalia,
an potius se-
cundum su-
pernaturalia
inueniatur
in ani-
ma.

Assertio 3.
quoad ima-
ginem.

Probatur.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Confirm. 3.

25.
Corollar. ex
dictis.

Obiectio eor-
um corollar-
ium.

Impugna-
tur.

Ratio im-
pugnationis.

26.
Assertio 4.
etiam ad
imaginem
attinet.

Declarat
ratione.

his verbis sic possumus argumentari, homo reno-
uatur per fidem, & gratiam, vt docet August.
lib. 2. de peccat. merit. cap. 2. sed quando sic reno-
uatur per fidem, & gratiam, non fit imago Dei,
sed perficitur secundum imaginem Dei; ergo an-
te gratiam supponitur homo imago Dei; ergo
per naturam habet, quod fit ad imaginem. Quo-
ferè modo argumentatur August. 12. de Trinit.
cap. 7. Denique argumentum supra sumptum ex
Genesi 9. hic etiam locum habet, nam homici-
dium dicitur ibi morte dignum, quia homo est
ad imaginem Dei, sed homicidium praecise spe-
ctatur secundum rationem naturalem, vt est
contra hominis naturam, habet illam grauitatem,
& est dignum tali poena; ergo etiam ratio imagi-
nis in ipsa hominis natura fundata est.
Vnde obiter colligitur, nullam naturam infe-
riorem humana esse ad imaginem Dei, vt rectè
docet D. Thomas in dicta q. art. 2. quia in nulla
inferiori natura inuenitur gradus intellectualis,
quod nihil est propinquius Deo in creaturis, vt
dixit August. lib. 83. Quasi. q. 51. & ideo solum
in natura, quae illum gradum attingit, imago
Dei inuenitur. Sed dicunt aliqui in toto mundo
esse imaginem Dei, & multo perfectius, quam
in homine solo, quia in mundo continentur o-
mnes gradus rerum, & plures rationes, & modi
representandi excellentiam, & magnitudinem
suam. Sed hoc improprie dicitur, & praeter mo-
dum loquendi Scripturae. Quia licet Scriptura
describat creationem mundi corpori, nunquam
significauit, Deum creasse illum ad imaginem
suam. Et ratio est, quia mundus, vt sic, non est
aliquid verè vnum, sed tantum secundum quen-
dam ordinem, seu comparisonem & accidenta-
lem vnionem, sub qua ratio non potest dici ad ima-
ginem Dei, quia in illo ordine, vel compositio-
ne, non nisi valde metaphorice Deo assimilatur.
Si autem sit sermo de rebus, ex quibus mundus
constat, quaedam sunt ad imaginem Dei, aliae ve-
rò minime. Vnde non potest mundus alia ratio-
ne dici ad imaginem Dei, nisi quatenus homo,
vel Angelus est ad Dei imaginem. Propter quod
impertinens est comparatio, quae inter mundum,
& hominem in hoc fit, quia, si mundus sensibi-
lis non includat hominem, non potest dici ad
imaginem Dei: si autem sub mundo comprehen-
datur homo, tota ratio imaginis est in homine;
& ideo neque hoc modo potest in mundo esse
perfectior imago, quam in homine, vti que in eo
in quo proprietates imaginis consistit. Quamvis
secundum alias considerationes, vel comparatio-
nes quaedam aliae imitationes Dei inueniantur in
mundo, seu alijs partibus eius, quae in homine
non reperiuntur, quae magis ad vestigia Dei,
quam ad imaginem pertinent.

Addendum verò est, cum in natura rationalis
animae, vel Angeli tria inueniantur, substantia,
potentia & actus, in omnibus illis rationem ima-
ginis considerari, ac fundari posse, vel certe
ex omnibus illis hanc imaginem compleri, &
consummari. Ita sumitur ex varijs modis, &
quibus sancti rationem huius imaginis in homi-
ne declarant, & simul ratione potest facile ostendi.
Nam in primis anima ratione suae substan-
tiae, in intellectu gradu essentialiter constituitur,
& eiusdem substantiae essentiali perfectione
habet, quod sit intelligentia capax: sed haec
est fundamentalis ratio huius imaginis, vt
diximus; ergo. Et confirmatur ex proprietatibus
maximè proprijs talis substantiae; est enim incor-
porea, indiuisibilis, immortalis, seu aeterna; ubi
Franc. Suarez de opere suo dicitur.

cuinque est, tota in toto existit, & in singulis par-
tibus est capax participationis diuinitatis, & vir-
tutum, & actuum comitantium illam. Et ita Au-
gust. lib. de Quantit. anime, cap. 2. per immortalitatem
animae imaginem explicat. In lib. autem
de Ecclesiast. dogmatib. illi attribuitur, quia incorporea
est, sed etiam quia aeterna. Greg. autem Nissen.
in lib. de hominis opificio, cap. 16. à medio. in edi-
tione Basiliensi anni 71. ad imaginem dicit esse,
quia particeps est summi boni, quod Deus est; &
idem reperitur in oratione catechet. cap. 5. ex editio-
ne Parisien. anni 73.

At verò sola anima sine potentijs non refert
sufficienter diuinam naturam, quatenus intel-
lectualis est, nam Deus ita est intellectualis per
naturam suam, vt per eandem nostro modo in-
telligendi habeat vim, & facultatem proximam
intelligendi, & amandi, & liberè operandi: at
verò anima non habet haec omnia per suam sub-
stantiam sine potentijs; ergo potentia animae ad
complementum huius imaginis pertinet. Atque
ita August. 12. de Trinit. cap. 23. & irael. 8. in 1.
Epist. Ioan. ponit rationem imaginis in mente ra-
tionali. Idem serm. 27. de verb. Apost. & in serm. 63.
de verb. Domini, ponit illam in intellectu, memo-
ria, & voluntate. Quod etiam habet Bernar. in
lib. Meditatio. cap. 1. Et quia liberum arbitrium est
facultas voluntatis, & rationis, ideo in libera-
te intellectualis naturae rationem imaginis ponit
Ambr. lib. 6. Exaem. c. 8. & Damasc. lib. 2. de Fi-
de, cap. 12. & Nissen. lib. de homin. opifio. cap. 4. &
Bernard. lib. de Grat. & liber. arbitrii. Vnde vlti-
rius, quia homo per rationem, & libertatem est
capax dominij, & facultatem habet ad regen-
dum, & gubernandum; ideo in hac facultate con-
stituunt saepe Patres rationem imaginis consen-
taneè ad verba illa Dei, *Faciamus hominem ad ima-
ginem, & similitudinem nostram, & prestet.* Ita Basil.
Ambr. & Chrylost. ac Theodoret. locis citatis, &
Damasc. dict. cap. 12. & August. lib. de catechet. ar-
tibus. cap. 18. & lib. 3. Gen. ad lit. cap. 20. & indi-
cat Hieron. Epist. 146. ad Damasc. de filio prodigo,
parum ab initio.

Denique quia Deus per substantiam suam non
tantum est essentialiter intellectualis, nec solum
ad intelligendum potens, sed etiam est actu in-
telligens, & amans; ideo etiam homo non tan-
tum in substantia sua, & potentijs, sed etiam in
actibus earum imaginem Dei portat. Imò tunc
Dei imago in homine perfecta, & completa intelli-
gitur, quando suis actibus ornata est. Sic dixit
Theod. dicta q. 20. tunc verè hominem esse ad
imaginem Dei, quando opera Dei facit, iuxta
illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Sicut portavimus ima-
ginem terreni, ita portemus imaginem caelestis. Nam
imaginem (inquit) terrenam portat, qui secundum
carnem vivit, & perficit opera carnis; imaginem verò
caelestis, qui spiritu opera carnis mortificat.* Et August.
(si eius est) lib. 65. Quasi. in 18. Mens (inquit)
quando cogitat ea, quae sunt aeterna, tunc verè imago
Dei dicenda est. Et infra, *Quanto se magis extenderit
in id, quod aeternum est, tanto magis inde formatur ad
imaginem Dei.* Et clarius Thaulerus serm. 2. de
Trinit. Hac (inquit) diuina imago veraciter pro-
priae ac nude in anima, cui naturaliter indita est, inue-
nitur. Et inferius, quatenus vbinam sit ista imago,
dicit, *Omnium sententia est propriae in viribus supre-
mis, hoc est memoria, intellectu, & voluntate consistere;*
iple verò subiungit, *Sanctus Thomas propius ad rem
ipsam accessit, dicens, quod imaginis huius perfectio in
eius actualitate, & virium exercitio sita sit.* Quod
ipie

27.
Progreditur
dicta decla-
ratio.

28.
Completo
praedicta as-
sertionis de-
claratio.

ipse postea de actibus perfectæ contemplationis exponit. Ac denique August. lib. 12. de Trinit. cap. 6. & sequentibus. Et lib. 14. cap. 3. & sequentibus. per actus intellectus, & voluntatis perfectionem huius imaginis declarat, ut paulo post in ult. puncto videlicet. Dico ergo per actus perfecti hanc imaginem, quia illam ornant, & similitudinem reddunt. Substantialiter autem in illis non consistit, neque in rigore necessarii sunt, ut homo esse dicatur ad imaginem Dei. Tum quia Deus dicitur creasse hominem ad imaginem suam, ideoque ante opera in ipsa anima, ut est terminus creationis, & ex vi illius imago Dei impressa est, & similiter in homine; ex vi informationis animæ ante omnem operationem inuenitur. Tum etiam, quia imago Dei in homine est permanens; operatio autem ex se transiens est. His ergo modis in ipsa hominis natura imago Dei imago vel minus perfecta inuenitur.

29. Superest videndum, an etiam per gratiam sit imago Dei in homine, simulque explicanda est alia particula, ad similitudinem, prout supra proposuimus. Duæ itaque sunt expositiones illorum verborum, ad imaginem, & similitudinem. Vna est, ut non significant res diuersas, sed eandem magis declarent, ita ut particula, ad similitudinem, solum denotet illam imaginem Dei esse valde perfectam. Nam, ut rectè dixit D. Thomas dicta q. 93. art. ult. licet similitudo sit de ratione imaginis, nihilominus, quia similitudo ipsa potest esse magis & minus; ideo ad denotandam perfectionem imaginis dici solet habere similitudinem, ac proinde quantum illæ duæ voces coniungantur, idem magis perfectum significant. Et potest hæc expositio optime sustineri, & confirmari ex illo Gen. 5. vbi solum dicitur, Creauit Deus hominem ad similitudinem suam, sicut aliis locis solum dicitur homo ad imaginem factus, ut Gen. 9. & Ecclesiast. 17. Quibus indicatur idem per singulas voces, quod per vtranque simul, significari. Imò Sapient. 2. dicitur Deus creasse hominem ad imaginem similitudinis suæ, vbi iuxta phrasim vsitatam in Scriptura genitiuus ille æquiualeat intellectiuo, ac si diceretur ad imaginem similem sibi. Ac denique Gen. 5. Adam dicitur genuisse silium ad imaginem, & similitudinem suam, quæ verba non videntur posse in alio sensu declarari; ergo in eodem, similia de homine dicta accipi possunt. Et huic sententiæ fauet August. in Imperfect. Gen. ad lit. cap. ult. ad fin. vbi refert quosdam distinxisse inter imaginem, & similitudinem, dicentes quod licet prius dixerit Deus, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, nihilominus statim solum dici, Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, quia tunc tantummodo ad imaginem factus est; similitudo autem illi postea referuabat in resurrectione mortuorum. Hanc verò opinionem refutat August. primò ratione, his verbis: Quasi posset esse imago aliqua, in qua similitudo non sit. Si enim similis omnino non est, profecto nec imago est. Secundo auctoritate Iacobi 3. dicentis, In ipsa (vtique lingua) benedicimus Deum, & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Et similia ferè habet idem Augustinus q. 4. in Deuet.

30. Nihilominus est alia sententia, quæ illa duò b. Sententia. verba imaginis, & similitudinis distinguit, & prius ad naturam, posterius ad gratiam refert, ac si dictum esset: Faciamus hominem ad nostram imaginem secundum suam naturam, & nobis similem in gratia. Ita ferè Ambr. lib. de Dignit. condit. human. cap. 2. & 3. & lib. 6. Exæmer. cap. 7. &

8. Origen. lib. 3. Periarth. cap. 6. Chryl. homil. 9. in Gen. Basil. hom. 10. & Gregor Nilfen. hom. de Creat. homin. & Theodor. q. 10. in Gen. & ibidem Ezech. lib. 1. & significat Hieron. in id Ezech. 28. Tu signaculum similitudinis; dicens, Notandum quod imago tunc facta sit tantum, similitudo in Baptismo compleatur. Idem indicat Irenæ. lib. 5. contr. heres. cap. 6. dicens. Propter effusionem spiritus spiritualis, & perfectus homo factus est, & hic est, qui secundum imaginem, & similitudinem factus est Dei. Et hoc declarans, subdit, Si defuerit anima spiritus animalis est, verè imaginem habens in plasmate, similitudinem verò non assumens per spiritum.

Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia non est credendum, illa verba esse addita distincta, sive aliquo mysterio, & peculiari virtute vocis significatione. Vnde etiam Damasc. lib. 2. cap. 12. dixit imaginem vim intelligendi, & arbitrij libertatem significare; similitudinem verò virtutis, quoad eius fieri potest, perfectionem. Et confirmari etiam potest, quia cum homo iustificatur, dicitur renouari secundum imaginem eius, qui creauit illum, ad Colos. 3. In quo significatur, hominem esse ad imaginem, etiam si non sit renouatus per gratiam, per quam renouatur ad similitudinem, ut videtur exponere August. lib. contra Adamant. cap. 5. Propter quæ sententia hæc est etiam valde probabilis. Existimo tamen priorem esse maxime litteralem, & primarium sensum continere; hanc verò posteriorem esse magis spiritualem, vel ad summum ad secundarium sensum pertinere, vel certe esse quasi explicationem prioris, nam Deus ita fecit hominem ad imaginem suam, ut similitudinem, quam habebat innatam, voluerit per sua dona perficere. Et in eodem sensu dicunt Patres allegati, non solum in principio factum esse hominem ad imaginem Dei, sed etiam quo magis in sanctitate crescit, eo magis ad similitudinem Dei fieri, & tunc esse illam imaginem consummandam, quando similes ei erimus, & videbimus eum, sicuti est.

Ex quibus colligere licet, quid sentiendum sit de sententia dicentium, hominem amisisse imaginem Dei, peccando, quæ fuit sententia Origenis, ut refert Hieronym. in Epist. 60. ad Ioan. Epist. Hierosol. vbi illam ut hæreticam damnat. Idemque habet Epiphani. in Epist. ad eundem, & hæret. 70. Quem errorem ita noui hæretici excitarunt, & explicarunt, ut de ipsa naturali imagine id affirmauerint. Ita esse abolitam, vt amiserit homo arbitrij libertatem, & potestatem vtriusque ratione saltem in rebus honestis. Imò Mathias Illyric. vt refert Valent. dixit, hominem peccando transformatum fuisse in viuam, & substantialem imaginem diaboli, & amisisse imaginem Dei. Sed in hoc sensu nõ solum est hæretica hæc sententia, sed etiam insana, quia essentia animæ, & potentia connaturales illi non amittuntur peccando, nec mutari possunt in seipsis, sed solum in habitibus, aut actibus suis, vel in modo facilius, vel difficilius operandi, quatenus ex corporis dispositione pendet. Et contra illud specialem errorem, quod homo peccando non amisit arbitrij libertatem, in tract. de Gratia ostendimus, Prologomeno 4. cap. 7.

In hoc ergo sensu certum sit, hominem peccando non amisisse, nec amittere illam imaginem naturalem Dei. Quam ex vi creationis accepit. Quia verò hæc imago ita perficitur per gratiam, vt nouam, & singularem Dei similitudinem recipiat, ideo dicunt interdum Patres amisisse hominem peccando imaginem Dei. Et ita exposuit seipsum

seipsum August. lib. 2. retract. cap. 24. exponens quod dixerat lib. 6. Gen. ad lit. cap. 24. 27. & 28. scilicet, Adam peccando amisisse imaginem Dei. Non sic accipiendum est (inquit) tanquam in eo nulla remanserit, sed quod tam deformis, vt reformatione opus haberet. Et quantum hoc magis significasset lib. 83. Quest. 9. 67. dicens, amisisse hominem signaculum imaginis; nihilominus illam expositionem addidit, & Scripturis confirmauit lib. 1. retract. c. 26. Et sic etiam dixerunt Cyprian. in serm. do Bono patient. & Bernard. serm. 1. de Annuntiat. hominem peccando, retenta imagine, similitudinem Dei perdidisse, gratiam enim per similitudinem intelligit, iuxta secundam expositionem supra datam. Et hoc etiam significauit August. 2. de Gen. contra Manich. cap. 28. Et clarius 12. de Trinit. cap. 11. vbi de primis parentibus dicit, quod nudati stola prima, pelliceas tunicas mortalitate inuenerunt. Et subdit, Honor enim hominis verus, est imago, & similitudo Dei, quæ non custoditur, nisi ab ipso, a quo imprimitur. Idem sumitur ex eodem in concione 2. in Psalm. 70. circa illa verba: Deus quis similis tibi? & Psalm. 72. circa illa verba, Imaginem illorum ad nihilum redigens, dicens, peccatores imaginem Dei ad nihilum reducere. Et Psalm. 75. non longè à principio; Factus (inquit) es ò homo ad imaginem Dei, per vitam verò peruersam exterminasti in te imaginem conditoris tui. Statim verò addit, Factus dissimilis, &c. Neque amplius videtur intendisse Origenes, vt colligi potest, & lib. 3. Periarth. cap. 6.

Ad Origenem relatum in num. 32.

34. Sub qua ratione Deus sit exemplar imaginis in homine.

Notatio pro resolutione.

Assertio 6. in ordine.

Probatum 1.

Secundo.

Vltimò dicendum superest de termino ad quem formaliter refertur hæc imago tanquam ad suum prototypum. Quantum enim ex dictis constat, Deum esse primum exemplar huius imaginis, & subinde esse terminum relationis eius, nihilominus quia in Deo multa attributa, & proprietates à nobis considerantur, & distinguuntur, ideo breuiter explicandum est, an Deus sub aliqua ratione particulari, vel sub omnibus simul sit huius relationis terminus. Circa quod breuiter aduertendum est, Deum posse considerari vel vt est vnus, vel vt est trinus, vel vt est aliqua determinata persona extrinseca, quæ in ipso sunt. Primò ergo certum est, hominem esse factum ad imaginem Dei, vt vnus est, ac subinde Deum; vt vnus, esse terminum relationis huius imaginis. Hoc supponit D. Thom. dicta q. 93. art. 5. & omnes Theologi in d. 16. & probatur ex dictis, quia homo est ad imaginem Dei quatenus cum illo conuenit in gradu intellectuali, quem ab ipso participat. Sed Deus quatenus est vnus in essentia, est in supremo gradu intellectualis naturæ; ergo vt sic est terminus huius imaginis. Item hæc ratio imaginis consideratur in multis attributis ad vnitatem Dei pertinentibus, vt in immortalitate, in immaterialitate, in indiuisibilitate, aternitate, & similibus. Vnde constat Deum non terminare hanc relationem secundum aliquod speciale attributum, sed secundum absolutam Dei essentiam, quatenus includit omnia attributa, quæ à natura intellectuali participari possunt secundum formalem conuenientiam cum Deo, quantum analogam. Et fortasse hac ratione dixit Gregor. Nyss. supra relatus in num. 26. in fine, cum homo dicitur factus ad similitudinem Dei, nihil aliud significari, nisi factum esse participem omnium bonorum Dei: nam quia hæc innumerala sunt (ait) & sigillatim vix enumerari poterant, ideo illo vnico generali verbo sunt comprehensa. Nam quia diuinitas est plenitudo bonitatis, & imago iuxta ralem formam similitudinem possidet quandam, Franc. Suarez de oper. sex dierum.

ideo etiam boni plenitudinem participauit. Deinde dicendum est, hominem factum etiam esse ad imaginem Trinitatis, ac proinde etiam Deum trinum esse terminum huius imaginis. Ita docet D. Thom. in dicto art. 5. & reliqui Scholastici cum Magistro in 1. d. 3. Estque sententia August. Ambrosii, & aliorum Patrum exponentium verba illa, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Exponunt enim, Trinitatem esse quæ loquitur, vt supra vidimus, vnde cum dicit nostram, indicare ad imaginem ipsius Trinitatis hominem esse factum, Deinde solent hoc explicari duobus modis, prior est, quia tres potentia, scilicet intellectus, memoria, & voluntas in vna anima existentes, tres personas in vna essentia aliquo modo representant. Ita Magister, in dicta d. 3. & sumitur ex Ambrosii lib. de Dignit. human. nat. cap. 2. & ex August. lib. 10. de Trinit. cap. 1. Alter modus, quem magis probat D. Thomas dicta q. 93. art. 7. ad 3. est, vt hæc imago consideretur in anima vt actu intelligente, & amante. Nam quia Trinitas personarum in Deo per processiones intellectus, & voluntatis surgit, ideo per quandam participationem illarum processionum completur in anima imago Trinitatis, quatenus intelligendo producit verbum, & diligendo, amorem. Quem modum latè prosequitur August. de Trinit. cap. 5. & lib. 14. cap. 7. & sequentibus. Et lib. etiam 15. & attigit Hilari. 4. de Trinit. & latius in principio tract. de Trinit. explicatur. Potest autem inquiri, an hæc imago sit tantum in cognitione, & amore Dei, vel etiam aliarum rerum, & an in actibus perfectis tantum, vel etiam in imperfectis. Nam August. in hoc variè loquitur, vt videre licet in D. Thom. art. 7. & 8. Breuiter tamen dicendum est, in omni cognitione, & amore inueniri aliquo modo hanc imaginem, cum maiori verò proprietate in amore & cognitione Dei, & tanto perfectiorem, quanto prædicti actus perfectiores fuerint.

Vltimò addendum est, hanc imaginem non referri ad aliquam particularem diuinam personam secundum proprietatem peculiarem eius. Hoc aduertimus propter quosdam, qui dixerunt, hominem factum esse ad imaginem filij, & alios, qui addiderunt, factum esse ad similitudinem Spiritus sancti. Quorum primum iam supra refutatum est, & improbatum ab August. lib. 7. de Trinit. cap. ult. & in Imperfect. Gen. cap. etiam ult. in fine. Quia non dixit Pater: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem tuam, sed dictum est, ad imaginem, & similitudinem nostram. Quo argumento refellitur etiam secundum, quia particula nostram tam in similitudinem, quam in imaginem cadit. Et præterea quia abusum, & sine fundamento dicitur nomine similitudinis Spiritum sanctum ibi significari.

CAPVT IX.

Vtrum primi homines cum perfecta scientia rerum naturalium creati fuerint.

Præter substantiam, & potentias, quas homo in prima productione à suo auctore accepit, inueniuntur aliæ perfectiones ad ordinem naturæ pertinentes, quia naturam perficiunt, & aliquo naturali modo acquiri possunt, vt sunt habitus, & actus, de quibus dicendum est, quomodo primis hominibus concreati fuerint, & præsertim de habitibus, nam actus non sunt facti à solo auctore

Assertio 7.

Probatum 1. ex doctrina Patrum.

Explicatur deinde dupliciter. Prior modus.

Posterior modus.

Dubium resolutum.

Assertio 8.

Vnde probatur.

auctore nature, sed ab ipso homine iam producto. Hæ autem perfectiones partim ad cognitionem pertinent, partim ad voluntatem. De cognitione igitur, quæ prior est, seu scientia est dubium, an homini in sua creatione data fuerit. Est autem ratio dubitandi quia naturale est homini acquirere cognitionem, & scientiam per sensus, & habitus per actus; sed Deus ita condidit res omnes, ut proprios motus illis agere sinat; ergo etiam hominem ita creauit, ut conferendo ei totam perfectionem, quam in actu primo natura per se primò, vel secundò postulat, reliquas perfectiones ipse sibi acquireret; huiusmodi autem sunt scientia, & cognitio; ergo hæc non sunt homini concreata, vel à Deo indita, sed post creationem sunt ab homine acquisita. Et confirmatur, quia sæpe dictum est, in prima rerum creatione, non esse miracula, vel præternaturalia opera sine euidente necessitate, & auctoritate asserenda; sed habere scientiam infusam non est naturale homini, sed miraculosum, vel supra naturæ ordinem; ergo non est, cur credamus hoc modo esse datam scientiam primis hominibus.

Parti negantis argumentum.

Confirm.

Assertio 1. & certa affirmans de scientia naturali Adam indita. Probatur 1.

2. Nihilominus certum est, habuisse Adam statim ac fuit à Deo creatus naturalem scientiam à Deo sibi inditam. Hæc est doctrina S. Thomæ 1. p. 2. q. 94. art. 3. & est communis Scholasticorum cum Magistro. in 2. d. 23. Et probatur primò ex scriptura, nam Gen. 2. dicitur, paulò post creationem Adæ adducta esse omnia animalia coram ipso, ut eis nomina imponeret, & additur: *Omne, quod uocauit Adam anima uiuentis, ipsum est nomen eius.* Ex quo loco omnes Scholastici colligunt, habuisse tunc Adam scientiam singulorum animalium, ut conuenienter ad naturam uniuscuiusque eis nomina imponeret. Ita enim exponit dicta uerba Euseb. lib. 11. de Preparat. Euang. cap. 4, nam quod dicitur, *Ipsum est nomen eius*, exponit, hoc est, in ipsa natura, seu conuenienter ad naturam rei impositum est. Hoc autem fieri non poterat, nisi & cum perfecta scientia ipsorum animantium, & cum magna peritia alicuius linguæ, & proprietatis omnium uerborum eius. Vnde rectè Chrysostr. hom. 14. in Gen. inquit, *quod magna sapientia præditus fuerit, discere ex his, que nunc sunt. Et adduxit illa, &c. fecit hoc Deus demonstraturus nobis magnam illius sapientiam.* Et infra, *Ne igitur sibi prætereas, sed cogita quanta fuerit sapientia uolatilibus, &c. & omnibus congrua, & conuenientia suæ nature imponit nomina.* Et iterum infra, *Qui potest congruis nominibus iumenta appellare, & uolatilia cæli, & alias bestias, quomodo non omnis sapientia, & industria pollet?*

Probatur 2.

3. Secundò ueritate hanc uidetur expressè docere Sapiens Eccles. 17. dicens: *Creauit Deus de terra hominem.* Et infra, *Creauit ex ipso adiutorium simile sibi.* Et infra, *Et disciplina intellectus repleuit illos, creauit illis scientiam spiritus, sensu impleuit cor illorum, & mala, & bona ostendit eis, posuit oculum suum super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis collaudent, & gloriantur in mirabilibus illius, ut magnalia enarrant operam eius.* Quæ uerba licet generalia uideantur, & supernaturalem cognitionem maximè indicent, tamen si ne dubio naturalem etiam scientiam comprehendunt. Tum quia ualde uniuersalia sunt: tum etiam, quia ad perfectam disciplinam intellectus pertinent, quam perfectionem totam complectitur illud uerbum, *repleuit illos.* Tum etiam, quia multa ex operibus Dei per hanc scientiam cognoscuntur, unde etiam describitur, ut in eius laudem referantur. Denique ibidem

ait Sapiens: *Dedit illi potestatem eorum, qua sunt super terram: posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiis, & uolatilibus.* Ad usum autem huius potestatis, & dominij necessaria erat huiusmodi scientia, ut discenere posset mansueta animalia à feris; statim ac illa uideret, & absque alio experimento, & sic de cæteris. Quod rectè indicauit Chrysostr. loco citato, ponderando nominum expositionem scientiæ, potestatis, ac dominij signum fuisse, & ad utrunque sine confusione præstandum, magnam sapientiam, imò & industriam (ut ait) necessariam fuisse, quod non potest de industria acquisita intelligi, cum nulla experientia præcessisset. Addi etiam potest illud Eccles. 7. *Deus fecit hominè rectum*, nam scientia etiam ad quandam rectitudinem pertinet, quia scientia ueritatis, rectitudo quædam intellectus est; intellectus autem principalis potentia hominis est, & ideo rectè potest hæc rectitudo intellectualis (ut sic dicam) sub absoluta rectitudine comprehendi, quauis fortasse Sapiens de moralibus, vel supernaturali præcipue loquatur, ut postea uidebimus.

Vltimò confirmatur ratione hæc ueritas, quia hominem creari cum perfecta scientia fuit in primis conuenientissimum ex parte Dei, cuius opera perfecta sunt: nam hac ratione omnes alias res uniuersæ tam corporales, quam spirituales in statu perfecto creauit; ergo & hominem ex corpore, & spiritu compositum. Nam & ipsum hominem secundum corpus perfectum creauit; ergo multo magis secundum animam. Nec satisfaciatur quis si respondeat, fecisse quidem Deum animam perfectam secundum eas perfectiones, quas à solo auctore nature habere poterat, vel per se primò, vel per naturalem, ac necessariam dimanationem cum essentia; non uero quoad alias perfectiones, quas homo suis actibus potest acquirere. Hoc, inquam, non satisfaciatur, tum quia uix potuisset homo scientiam acquirere, nisi prius daretur à Deo, ut statim declarabo. Tum etiam, quia corporibus etiam eas perfectiones contulit Deus in principio, quas possunt similia corpora discursu temporis suis actibus comparare, ut patet in statura corporis humani, & in arboribus cum suis fructibus productis; ergo multo magis debuit creare intellectum hominis bene dispositum, & proximè aptum ad fructus mentis producendos. Quod his uerbis docuit Moses Barcephala lib. de Parad. 2. p. cap. 7. *Comparauit Deus Adæ mentis sensum, ut procrearet, atque expululare faceret omnis generis probas cogitationes, meditationibusque tam de rebus, que uidentur sensu percipi possunt, quam illis, que eum sensum effugiunt.* Vnde ibidem dixerat, inductum fuisse Adam in spirituales, ac felicem uitam, & mirifica affectuum uoluptate per meditationes, cogitationesque nulli perturbationi, aut anxietati obnoxias, in morem Angelorum, & spiritualium copiarum, recipientemque radios diuinarum notionum non aliter atque Angeli capiunt. Quæ uerba maiorem quidem perfectionem intellectus indicant, quam per naturales scientias humanas haberi possit, tamen illam etiam sine dubio includunt: quomodo autem in aliis intelligenda sint, vel limitanda, postea uidebimus.

Deinde erat hæc perfectio non solum primo homini, ut particularis persona erat, sed etiam toti generi humano, & Adamo, ut parenti eius, ualde necessaria. Primò ad integritatem, & felicitatem illius status, in quo homo ante peccatum constituebatur, quem in discursu sequentium

4. Probatur tandem ratione sumpta tum ex parte Dei, cuius perfecta sunt opera.

Eiusso obstruitur.

5. Tū ex parte Adami, cui necessaria erat scientia quadruplici ex capite. Primò.

Secundò. tum caput explicabimus. Secundò, quia si homo ignorans crearetur, ut ipse scientiam sibi acquireret, necessarium esset longo tempore in magna ignoratione uersari. Quia humana scientia longo tempore, & magno labore acquiritur, ad eò ut ad unam scientiam perfectè acquirendam uix longum uitæ tempus sufficiat, nedum ad omnes. Præsertim cum esset sola inuentione, & sine disciplina addiscenda, & acquirenda, quod longè difficilius est. Tertiò, quia impossibile est homini solis naturæ suæ uiribus scientiæ ueritatem etiã naturalium puram, & sine admixtione multorum errorum inquirendo, inuenire. Propter quod ad prouidentiam auctoris naturæ pertinuit hominem creare ita perfectum, ut sine errore posset naturales ueritates intelligere. Denique non solum erat futurus Adam Pater cæterorum hominum, sed etiam Doctor non solum in rebus fidei, sed etiam in rerum naturalium cognitione, nam etiam illa hominibus necessaria est in omni statu, tam innocentie ad uitæ tranquillitatem, & iucunditatem, & ut haberet appetitum sciendi satiarum, & ad quandam honestæ occupationis, seu exercitiorum partem: quàm naturæ lapsæ, ad uitæ utilitatem, & conseruationem; ergo sicut Adam creatus est perfectus ad generandos homines, ita etiam ad illos instruendos, & docendos. Atque ita responsum est ad rationem dubitandi in principio positam, & magis ex sequentibus elucidabitur.

Tertiò.

Quarto.

Ad argum. partis negatiue in n. 1.

6. Assertio 2. quod scientia rerum naturalium fuerit in Adam eiusdem speciei cum nostræ.

Probatur ratione.

Confirmatio.

7. Corollariū 1. ex proximo tradita assertione. Obiicitur.

A in suo naturali modo intelligendi, quam nos habemus; ergo eandem etiam habuit in usu illius scientiæ, quæ eiusdem ordinis erat cum illa, quæ in nobis est, & à phantasia, in suo usu pendet. Vnde ulterius infertur species intelligibiles datas Adæ cum illa scientia, quauis non fuerint per sensus acceptæ, nec à phantasmatis abstracta; nihilominus tales fuisse, quales solent per sensus, & phantasmata acquiri. Probatur prior pars, quod tales species non fuerint de facto acquiritæ, sed inditæ, quia qui dat formam, dat consequentia ad formam, & multo magis dat antecedentia, quæ ad conuenientem statum, & usum talis formæ necessaria sunt. Sed habitus scientiæ sine speciebus intelligibilibus non posset in actum prodire, nisi post acquisitas species, atque ita usus talis habitus imperfectus ualde fuisset, quod est & illi finis contrarium, propter quem infundebatur, & à perfecto modo operandi Dei alienum; ergo sine ulla dubitatione cum habitu scientiæ, infusa sunt Adæ species illarum rerum, qualis erat talis scientia. Altera uero pars de qualitate, seu modo talium specierum probatur ex priori assertione, quia species esse debent proportionatæ habitui; sed habitus scientiæ erat infusus tantum per accidens; ergo & species fuerunt tantum per accidens infusæ, ac proinde in substantia naturales, & eiusdem rationis cum illis, quæ à phantasmatis abstracti possent. Denique illæ species dabantur ad usum naturalem animæ coniunctæ, sed hic usus est intelligere cum dependentia à phantasmatis; ergo species ad hunc intelligendi modum proportionatæ fuerunt. Vnde tandem concluditur, etiam fuisse infusa Adæ in interno sensu, seu phantasia, uel cogitativa, omnia phantasmata ad usum illius scientiæ, & specierum intelligibilium necessaria; quod eisdem rationibus cum proportionem applicatis faciliè ostendi potest. An uero præter hanc scientiam naturalem fuerit alia supernaturalis cognitio, uel scientia Adæ infusa, postea dicemus.

Corollar. 2. bipartitum.

Suadetur prior eius pars.

Suadetur pars posterior.

Corollar. 5.

Vnde probatur.

8. De obiecto eiusdem scientiæ, ac primo loco de rebus materialibus.

Negat Cajet. malè uerbum Genes. ad omnia materialia extendi dictam scientiam.

9. Assertio contra Cajet. & communem.

9. Verba Ge- Possit

Circa perfectionem autem individuale illius scientiæ nonnulla explicanda sunt. Primum est circa obiectum, quas res per illam scientiam Adam cognouerit. Sunt autem res naturaliter ab homine cognoscibiles triplicis ordinis, scilicet, res materiales, res summè immateriales, ut est Deus, & res mediæ, ut spirituales creaturæ, & de singulis dicendum est. De primis enim fuit singularis opinio Cajet. Gen. 2. circa illa uerba: *Adduxit Deus animalia ad Adam, ut uideret, quid uocaret ea.* Ex quibus colligit Adæ fuisse communicatam scientiam rerum omnium corporalium, exceptis cælis, terra, & maribus, quorum notitia (inquit) homini perfectè communicata non fuit. Sed contrarium docent communiter Doctores, nam D. Thom. 1. p. 2. q. 94. art. 3. absolute dicit, *Adam habuisse omnium scientiam, in quibus homo natus est instrui.* Et hæc sunt omnia illa, que uirtualiter existunt in primis principis per se notis, quæcumque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Vnde infert in solut. ad 3. non potuisse Adam proficere in scientia quoad numerum scitorum, & idem docet Bonavent. in 2. d. 23. art. 2. q. 1. & Hugo de Sanct. Victor. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 12. & in 13. dicit, *Rerum omnium uisibilium, quæ cum homine, & propter hominem factæ erant, perfectam cognitionem hominem accepisse, nulli dubium esse debet, quantum uidelicet, siue ad eruditionem animæ, siue ad corporalis usus necessitudinem pertinere uidebatur.*

Qui omnes id colligunt ex uerbis Moyfis, ex quibus Cajet. suæ opinionis occasionem sumpsit.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

neque quibus Caiet. inter- batur pro assertionem.

Postquamque ad homines contra illum argumen- tari. Nam ex eo, quod Adam imposuit nomina terrestribus animalibus, & volatilibus, ipse colligit, etiam piscium, & vegetabilium scientiam communicatam esse Adamo, vel quia est eiusdem rationis, vel quia in maiori clauditur minus. Unde, a fortiori, videtur idem concludendum de omnibus istis inanimatis, ut sunt mineralia, & similia: nam hæc etiam minus perfecta sunt, quam vegetabilia. Ergo eadem ratione idem est de elementis concludendum; tum quia etiam sunt minus perfecta: tum etiam quia scientia de omnibus sine scientia simplicium perfecte haberi non potest. Ergo immerito Caiet. excipit terram, & mare, quæ cæteris elementis ignobiliora sũt. De cælis etiam nulla ratio apparet, cur excipiantur, nam etiam illi sunt minus perfecti, quam animalia, & maximè quam ipsemet homo; ergo, si Adam accepit perfectam scientiam animalium, & ipsius humana naturæ, cur non etiam cælorum? Præterea est optima ratio, quia cæli sunt causæ universales motorum, & similibus effectuum inferiorum; ergo ad perfectam harum rerum scientiam scientia cælorum necessaria fuit. Argumentor præterea, quia licet inferiorum rerum cognitio ad usum, & conservationem corporalis vitæ magis fortasse necessaria sit; ad contemplationem, & laudem creatoris cælorum scientia, & consideratio magis prouocare solet. Adæ autem magis est data scientia propter Dei cognitionem, & laudem, quam propter corporis conservationem, vel gubernationem. Quamvis ad hanc etiam cælorum, & astrorum scientiam non parum conducatur. Unde confirmatur hæc ratio ex verbis Sapientis supra ponderatis; ostendere illis magnalia suorum, et nomen sanctificationis collaudent, & gloriam in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum eius. Illa enim quæ in ordine naturali dici possunt, maximè magnalia Dei, sunt profectò illa, quæ in cælis Deus operatus est, & illa maximè ad laudem Dei hominem excitant; ergo illa potissimum comprehendunt verba Sapientis.

Confirmatur.

Præterea rationes omnes, quibus principalem conclusionem probauimus, æquè ostendunt scientiam inditam Adæ debuisse esse perfectam ex parte rerum naturaliter ab homine cognoscibilem, tum ex parte Dei infundentis illam scientiam, nam opera eius perfecta sunt, tum ex parte appetitus, & capacitatis naturalis hominis recipientis, nam ex parte hominis est æqualis, vel certè maior ad meliora, & cælestia; tum denique ex parte finis tam actionis, quam contemplationis; nam ad utranque cælorum cognitio inferuit potest. Neque aliqua ratio excipiendi cælos, vel aliquid simile, verisimiliter afferri potest. Nam quod Caiet. ponderat, Adamum imposuisse nomina brutis animalibus, non verò astris, quia hoc soli Deo seruatur, iuxta illud Psalm. 146. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat, debilissimum argumentum est. Tum quia non omnibus rebus quarum scientiam Adam habuit, nomina imposuit, ut ipse etiam Caiet. fatetur. Tum etiam quia falsum est perfectam notitiam cælorum, & stellarum solius Dei esse propriam; nam ex parte obiecti etiam Angeli illam habent; & maximè connaturalem. Et Salomoni etiam Deus illam communicauit, nam inter alia, quæ ipse numerat Sapientia 7. quorum scientiam veram à Deo accepit, ponit vicissitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni cursus, & stellarum dispositiones. Unde nouum argumentum sumi potest, nam si Salomon hanc scientiam recepit, multo

Ad ponderationem Caiet. ex diuersis verbis Gen. in n. s.

Ultima ratio contra Caiet.

A certè magis Adam, quia, vel maiorem, vel certè non inferiorem scientiam accepit. Aduertendum est, autem, hoc totum intelligendum esse de perfecta scientia humana, nam, ut diximus, scientia illa Adæ non fuit per se, sed per accidens infusa, & ideo scientia, quam habuit de cælis (sicut & de aliis rebus) non transcendit in specie, & substantiâ illam scientiam, quam per sensus, & per effectus, potest humana natura de stellis, seu cælis, comparare. Et ex hac parte potuit illa scientia Adæ non esse quiddam, cuius cognitio cælorum, nec comprehensio omnium virtutum stellarum, & respectiue etiam potuit eadem scientia Adæ esse minus perfecta de cælis, quam de aliis rebus propinquioribus sensibus, quia homo perfectius cognoscere potest, quæ sensibus magis propinqua, & proportionata sunt, quam ea, quæ à sensibus longè distant. In eo tamen gradu, in quo scientia de cælis ab hominibus acquiri potest, Adamus illam perfectam habuit, & quicquid vel vnus, vel plures homines longo tempore, & magna industria, ac multiplici obseruatione de cælis, aut elementis, aut mistis consequi possent, id totum per hanc scientiam Adamo inditum est. Et è contrario quod humana diligentia, & virtute sciri non potest inquirendo, sub illa etiam scientia comprehensum non est.

B Et hinc sit primò, ut per illam scientiam non cognouerit Adam omnia futura contingentia, illa præcipue quæ ex libero arbitrio pendent, quia nullum est medium, quo possit homo naturaliter hæc certè cognoscere. De his verò futuris contingentibus quæ ex solis causis naturalibus sese impediuntibus, sine interuentu liberi arbitrii proueniunt, quia in tota collectione causarum necessitatem habent, dubitari potest, an potuerit Adam per hanc scientiam illa cognoscere, sicut de Angelis in superioribus affirmauimus. Et sine dubio ex parte obiecti non est repugnantia; aut verò excedat capacitatem humanam, & ideo excedat totam latitudinem scientiæ humanæ, etiam per accidens infusæ, mihi incertum est. Verisimile autem videtur, aliqua huiusmodi futura, quando non pendent ex concursu multarum causarum, potuisse sub hanc scientiam cadere, quia non excedit capacitatem humanam, posse simul collectionem illarum causarum, & totam vim agendi, & resistendi earum considerare, & ex eis cognoscere, quid ex eis in tali euentu prononiet, quamvis respectu vnus, vel alterius causæ contingens sit. Secus verò esse potest, si tot causæ concurrant, vel concurrere valeant, ut omnes illas simul comprehendere, & animaduertere, supra humanum ingenium naturaliter sit. Et ideo dicendum videtur, simpliciter non potuisse Adamum hæc omnia contingentia per hanc scientiam cognoscere, licet fortasse aliqua faciliora potuerit. Præterquam, quod in his omnibus semper potest liberum arbitrium vel Dei, vel hominum interuenire, cuiusque naturalium causarum aliquo modo impedire, & ex hac parte nunquam poterit talis cognitio esse omnino certa. Nam licet fortasse aliquando actio liberi arbitrii interuentura non sit, hoc ipsum non poterat homo per hanc scientiam certè cognoscere.

C Secundo colligitur ex dicto principio; non potuisse Adam per hanc scientiam cognoscere præterita, ut præterita sunt, nisi quatenus ex presentibus indicantur, ut, v. g. videndo cælum per hæc scientiam optime potuit Adam cognoscere, cælum fuisse creatum, quando autem, vel quanto tempore,

11. Notatio h. mitans & explicans 3. assertionem.

12. Corollarit ex proxima notatione scientiam illam non se extendere ad futura libera.

Ad effectus futuros a casu quæsi que se excendit.

13. Corollar. quousque se extendit ad præterita.

Lib. 2. de Angelis n. 2.

14. Corollar. quousque se extendit ad præterita materialia in communi.

Quousque ad eorum singularia.

15. Corollar. quid non se extendit ad internas cogitationes. Id probatur tripliciter.

tempore, antequam ipse fieret, cælum esset creatum, cognoscere non potuit, quia illud prius manifestabatur sufficienter in effectu presenti, non tamen hoc posterius. Et ratio est, quia præteritum non potest naturaliter cognosci in seipso per humanam scientiam, cum neque per angelicam cognoscatur, & ideo tantum cognoscitur, vel per effectum præsentem, ut dictum est; vel per memoriam, quæ formaliter loquendo non potest esse infusa, ut de Angelis dixi, sed debet esse relicta ex præcedenti cognitione. Et ita talis cognitio præteriti reducitur ad aliquid manens in presenti ex cognitione præteriti, quamvis differat, quia illud, quod in presenti manet, non est medium cognitum, sed species intelligibilis, per quam rei prius visæ recordamur. Postunt etiam præterita per relationem, seu testimonium cognosci, sed illa cognitio non pertinet ad scientiam, de qua tractamus, sed ad fidem diuinam, vel humanam.

14. Tertiò colligitur ex dictis, quid de cognitione rerum præsentium etiam materialium dicendum sit. Possunt enim loqui vel de speciebus, seu essentis rerum materialium, vel de indiuiduis existentibus. Priori modo iam dictum est, cognouisse Adam per hanc scientiam omnes res de factò creatas, nam humana scientia ultra illas non extenditur, nimirum ad ea, quæ Deus creare potest, creata verò non sunt; quia hæc naturaliter scibilia non sunt, nec homo de illis species comparare potest; ad creata verò, humana scientia, quantum est ex se, extendi potest aliquo modo. Posteriori autem modo non est necesse, ut per hanc scientiam Adam cognouerit res omnes singulares, ac materiales actu existentes. Ita docent D. Thom. & omnes in hac materia. Et in primis si verum est, intellectum hominis non habere in hac vita proprias species indiuiduorum, consequenter dicendum erit, nec Adamum habuisse species illorum, & licet habere potuerit phantasmata, tamen verisimile non est, habuisse illa omnium indiuiduorum iam creatorum, necdum omnium postea futurorum. Solum ergo credendum est, in singulis rerum naturis habuisse species, vel phantasmata alicuius indiuidui, vel aliquorum, quia inde perfici solet, & distinctior esse speciei cognitio. Tamen vbi indiuiduorum multitudo magna erat, non fuit necessarium indiuiduorum omnium habere proprias species, quia hoc neque ad perfectionem intellectus per se pertinet, neque etiam ad cognoscendam perfecte specificam essentiam, multum refert, & ideo eorum tantum cognitionem accepit, quæ ad usum, & ad instructionem aliorum sufficerent. Reliqua verò vel per propriam experientiam cognouit, vel si nunquam sensibus occurrerunt sine imperfectione priuatiua (ut vocant) ignorari semper potuerunt.

15. Quarto colligitur ex dictis non cognouisse Adamum per hanc scientiam aliorum hominum internas cognitiones etiam existentes. Hoc etiam certum est apud omnes, quia hæc cognitiones non cadunt sub humanam scientiam, ut est in Scriptura notum. Et ratione patet, quia nulli est medium quo possit homo naturaliter in huiusmodi actuum cognitionem peruenire. Item quia etiam Angeli non habuerunt scientiam harum cognitionum per species sibi à principio infusas; ergo multo minus homo illam habuit. Imò in hoc inferior inuenitur, quòd Angelus licet nõ videat actus intellectus, & voluntatis, videt saltem actus phantasmæ, & appetitus sensiuini; homo verò neque hoc potest penetrare, & ideo neque Adamus per suam

A scientiam illos actus cognoscere valebat. Hoc autem totum intelligendum est de scientia eidente, intuitiua, seu experimentalis salium actuum, nam cognitio aliqua abstractiua per signa, coniecturas, vel effectus haberi potest, non solum ab Angelo, sed etiam ab homine de his actibus. Et ad huiusmodi cognitionem utilis esse poterat Adæ scientia infusa, nam licet sola non sufficeret, quia necessarium erat experiri signa, vel effectus talium actuum, nihilominus ad connexionem inter talia externa signa, & tales actus internos vniversalis scientia infusa multum deseruire poterat. Et hæc sufficiunt de obiecto illius scientiæ, quantum ad res materiales attingit, sub quibus hominem cum suis actibus comprehendimus.

B Secundo loco dicendum est de Deo, qui est superpreum intelligibile obiectum. Et in primis dicimus scientiam Adæ infusam Deum sub obiecto suo comprehendisse, imò propter illius cognitionem præcipue datam esse. Probatur, quia Deus potest ab homine naturaliter cognosci, & est præcipuum obiectum, & finis totius humanæ scientiæ, sed scientia Adæ fuit perfectissima intra capacitatem scientiæ humanæ; ergo. Item cum Deus sit vniversalis causa omnium rerum, nullius rei creatæ potest esse perfecta cognitio, si ignoretur Deus. Vel è contrario cum res creatæ perfecte cognita ducant in cognitionem Dei, cuius sunt vestigia, non potest esse scientia perfecta de creaturis quin aliquo modo sub obiecto suo Deum comprehendat; ergo de scientia Adæ, cum fuerit valde perfecta, idem necessariò dicendum est. Consequenter tamen addendum est, Deum non fuisse comprehensum sub hac scientia, nisi quatenus ex creaturis visibilibus cognosci potest. Probatur, quia scientia humana, quæ per lumen naturale intellectus comparari potest, non aliter attingit Deum, sed scientia infusa Adæ fuit eiusdem speciei cum acquisita; ergo non aliter attingebat Deum. Præterea dictum est, Adam non cognouisse per hanc scientiam, nisi per conuersionem ad phantasmata; ergo, cum Adam de Deo cogitabat per hanc scientiam, etiam conuertebatur ad phantasmata; ergo non cognoscebat illum, nisi quatenus potest aliquo modo ex rebus sensibilibus cognosci, quia de his tantum rebus dantur in nobis phantasmata. Unde à fortiori concluditur non habuisse Adam in hac scientia speciem intelligibilem, quæ Deum ipsum directe representaret, quia talis species licet esset possibilis, non esset per accidens, sed per se infusa: diximus autem totam hanc scientiam Adæ fuisse tantum per accidens infusam. Item neque Angelorum, neque ipsius materialis substantiæ proprias species accepit, quia per sensus non abstrahuntur; ergo multo minus habuit speciem Dei. Contrarium tamen solet tribui Scoto in 2. d. 3. q. 9. sed ibi tantum de Angelis loquitur. Et licet obiter dicat hominem in statu innocentie habere potuisse notitiam Dei aliquo modo distinctam, tamen statim addit, Angelum potuisse habere perfectiorem. Sed quicquid ipse senserit supra ostendimus, illam sententiam esse falsam, & impossibilem etiam in Angelis; ergo multo magis in homine.

C Obicit fortasse aliquis doctrinam D. Thomæ d. 9. q. 3. art. 1. vbi postquam dixit, Adamum in statu innocentie non vidisse Deum per essentiam, subdit, cognouisse Deum altiori cognitione, quam nos cognoscimus, ac subinde habuisse cognitionem mediam inter cognitionem nostram, & beatorum. Unde videtur sentire, scientiam hanc, quam Adæ de Deo habuit, fuisse alterius rationis, quam scientiam

Limitatur tantum ad scientiam eidentem.

16. Loco videndi an dista scientia copulatur in suo obiecto rem summe immateriali. Assertio 4. id affirmatur. Probatur primò. Secundo.

Assertio proxima restringitur. Declaratur restrictio primò.

Secundo.

Altera restrictio ostenditur primò.

Ostenditur 2.

Scotus contra proximum restrictionem sord semis reuocatur.

17. D. Thomas etiam obicitur.

tia nostra, & ab omni illa, quæ de Deo potest ab homine rationaliter acquiri. Et statim differentiam assignare videtur, quia homo tantum per effectus sensibiles, Adam verò per intelligibiles Deum contemplantur, quia cum esset creatus reclusus, non impediatur (ait D. Thomas) per res exteriores à clara, & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat. Considerandum tamen est aliud esse loqui absolute de cognitione Adæ; aliud verò de cognitione particulari per hanc scientiam per accidens infusam, vel etiam per cognitionem simpliciter naturalem. D. Thomas ergo in illo articulo abstractè loquitur de cognitione siue naturali, siue gratuita, vt in fine corporis apertè declarat. Deinde comparatio inter scientiam Adæ, & nostram de Deo fieri potest, vel in perfectione essentiali, vel tantum in accidentali.

Notatio pro responsione.

18. Respondetur iam ad objectionem ex D. Thoma.

Dico ergo cognitionem, quam Adam habuit de Deo per scientiam infusam per accidens, non fuisse essentialiter perfectiorem, quam sit nostra cognitio naturalis Dei in præsentis statu. Hoc probant rationes factæ. Probabile autem est excessisse in perfectionibus accidentalibus, & præsertim in actuali consideratione, quia primus homo in sua creatione non habebat illa impedimenta, quæ ad contemplantum planè Deum nos habemus. Differentia autem illa de cognitione per effectus sensibiles, vel intelligibiles fortasse magis habet locum in cognitione supernaturali, de qua postea dicemus; nunc enim tantum de naturali tractamus. Et in hac non video, per quos effectus intelligibiles potuerit Adam, magis quam nos Deum cognoscere. Quia vel illi sunt Angeli, & illos ferè tam imperfectè cognoscebat Adam, sicut nos, vt statim dicam. Vel sunt anima ipsa cum actibus eius, quos ipsi in nobis experimur, & ex iis etiam nos possumus cognoscere Deum. Et præterea quæcumque sint ista intelligibilia, non possumus ad illa peruenire, nisi per sensibilia, nec illa concipere, nisi cum connexionione ad phantasmata, quam imperfectionem etiam in primo statu Adam habuit. Igitur solum potuit excedere nos in hac cognitione quoad accidentalem perfectionem, quia & propter animi tranquillitatem magis poterat attendere ad hæc intelligibilia naturalia contemplantia, cum ordine ad Deum; & propter habitum, & species infusas valde perfectas etiam ipsos actus, per quos cognoscitur Deus, perfectius cognoscebat, quæ tota differentia respectu cognitionis Dei accidentalis est.

19. Loco videtur an dicta scientia compleretur in suo obiecto Angelos, Partis negantis argumentum. Asserit affirm. probatur 1.

Obiectio.

Tertio loco posuimus Angelos in latitudine huius obiecti. Quod videri potest dubium, quia licet Angeli in natura propinquiores homini sint, quam Deus, in cognitione magis ab illo distant, quia tam ipse homo, quam aliæ res vniuersi non ita ab Angelis, sicut à Deo pendent. Nihilominus tamen verisimile est etiam Angelos fuisse comprehensos sub hac scientia Adæ. Probatur primò, quia Philosophi Gentiles sine reuelatione, aliquam notitiam Angelorum habuerunt per scientiam acquisitam, & inuentionem; ergo comprehenduntur Angeli aliquo modo sub adæquato obiecto humanæ scientiæ acquisitæ: sed quicquid naturaliter cognosci potest ab homine, perfectius fuit cognitum ab Adamo per scientiam infusam; ergo illa etiam extensa fuit ad Angelos. Dices, Philosophos non habuisse notitiam Angelorum per solam inuentionem ex effectibus, sed per traditionem aliquam humanam. Vel si ex effectibus aliquid intellexerunt, illi non fuerunt effectus merè naturales, sed liberi, & extraordinarij à bonis, vel fre-

quentius à malis angelis facti, quorum cognitio nec in Adam fuit, nec ad naturalem hominis cognitionem per se pertinet. Respondetur, Aristotelem ex motibus calorum cognouisse intelligentias motrices eorum, & inde etiam in aliquam cognitionem plurium substantiarum separatarum supra calum habitantium peruenisse, vt ex 8. Physicor. & ex 12. Meteorol. & ex 1. de Calo colligitur. Et notauit Eugub. lib. 4. de peren. Philos. cap. 2. Vnde quod de traditione dicitur, magis incertum est; quòd si aliqua fuit, videtur quidem emanasse ex prædictis sensibilibus effectibus, qui virtute daemonum, vel aliorum spirituum sunt, & per quædam experientiam, vbi que, & semper innotuisse hominibus videntur. Sed hic etiam modus cognitionis fuit possibilis per scientiam infusam primorum hominum. Vide existimo quando serpens tentauit Euam, per hanc scientiam intelligere potuisse eum, qui loquebatur non fuisse verum animal irrationale, sed fuisse aliquem spiritum separatum, qui illo corpore sub illa figura ad secum loquendum utebatur.

Responsio.

Vide Contin. brie. 8. Phys. c. 10. q. 2. a. 2.

Vt autem hoc magis declararetur, addimus, Angelos non ita fuisse sub hac scientia Adæ comprehensos, vt directè, & per proprias species illos potuerit Adam cognoscere, quia huiusmodi species non sunt connaturales homini, quia non possunt per sensus acquiri. Vnde licet fortasse anima separata talium specierum capax sit, & directè, ac proprio conceptu Angelos cognoscere possit: nihilominus talis cognitio, vel species Angeli primo homini communicata non est, quia, vt diximus, cognoscebat cum dependentia à phantasmatibus, quam anima separata non habet. Solum ergo per effectus, & per species rerum materialium, & maxime per cognitionem animæ suæ, potuit Adam secundum hanc scientiam Angelos cognoscere. Vterius verò animaduerti potest, duo posse de Angelis naturaliter cognosci, scilicet, vel esse sensibiles, vel esse factos. Primum istorum poterat per hanc scientiam cognosci cum euidenti quadam, & certitudine naturali, quanuis còfuso quodam, & imperfecto modo, quantum ad modum concipiendi Angelorum essentiam, & naturam possibilem. Declaratur prior pars, quia quòd Angelus sit possibilis non pender ex libera voluntate Dei, sed est necessarium ex vi omnipotentie eius cum non repugnantia ex parte talis obiecti; sed Adam ex effectibus Dei cognoscebat euidenter omnipotentiam eius, vt ex dictis patet, & poterat etiam cognoscere non repugnantiam ex parte spiritualium substantiarum, nam hanc sufficienter ostendit ipsa anima rationalis, vt supra in principio huius operis deductum est. Imò videtur illa non repugnantia per se nota ex terminis, supposita cognitione Dei, qui est suprema substantia spiritualis completa, quia non est, vnde repugnet, dari aliquam participationem eius, quæ in eodem gradu completa substantia sit. Secundum autem, scilicet has substantias esse, pender ex voluntate Dei libera, & ideo naturaliter minus notum est hominibus, & fuit etiam primo homini. Nihilominus tamen magna probabilitate, & vehementi coniectura id assequi potuit multo perfectius, quam Philosophi naturales id cognouerint. Vtraque tamen cognitio erat per conceptus vniuersales, quia Angeli vtroque modo ex vi effectuum solum concipiuntur sub ratione substantiæ spiritualis, intellectualis, & creatæ, ac completæ, & independentis à corpore in sua cognitione, sicut etiam in esse, & in eo gradu cognoscitur esse, vel posse esse multitudinem, & varietatem, quæ omnia

20. Quomodo dicta scientia attingebat Angelos.

Quomodo attingeret Angelos esse sensibiles.

Quomodo attingeret esse de facto.

confusa, & vniuersalia sunt. Neque ex vi huius scientiæ habuit Adam principia, per se, quæ in cognitionem magis propriam, aut distinctam Angelorum perueniret.

21. Cuius perfectionis essentis fuerint actus prædictæ scientiæ.

Cuius item perfectionis accidentalis.

Atque ex his, quæ de natura, & obiecto huius scientiæ diximus, facile intelligi potest, quales, & cuius perfectionis actus huius scientiæ fuerint; iam enim dictum est, ipsam scientiam fuisse eiusdem speciei cum acquisita humana; inde ergo oportet sequitur, actus intelligendi, quos Adam per hanc scientiam habere potuit, eiusdem speciei fuisse cum actibus, quos nos exercemus. Quia actus proportionati sunt habitibus, & speciebus, à quibus procedunt; & similiter actus procedentes ab habitibus eiusdem speciei sunt cum actibus precedentibus, qui habitus efficiunt, vel efficere possunt. Nihilominus tamen in modo, seu perfectione accidentalibus vsus illius scientiæ, & actus eius multis rationibus cæterorum hominum actus excedere poterunt. Primò propter excellentiam ingenij, quam in Adamo fuisse diximus. Secundò propter optimum corporis temperamentum, & magnam perfectionem interiorum, & exteriorum sensuum, quæ ad verum intelligendi multum iuuat. Tertio, quia verisimile est, species, & phantasmata à Deo infusa fuisse perfectissima, & subtilissima intra naturalem ordinem, & habitum ipsius scientiæ fuisse valde intensum. Denique habuit Adam in illo statu, vt infra dicemus, quandam naturæ integritatem per subordinationem appetitus inferioris ad superiorem, quæ omnem animæ perturbationem, & inuoluntariam distractionem aufererat; quæ animi compositio ad perfectam intelligentiam, & considerationem multum iuuat. Igitur ex his principiis, & circumstantiis facile intelligitur, actus huius scientiæ in Adamo fuisse longè maioris perfectionis, quam in cæteris hominibus esse soleant.

22. An illa Adami scientia fuerit discursiva.

De discursu per successiuam responsionem ex Aristonensi.

23. Improbatur responsio prædicta à Capreolo, & Maiore.

Ratio.

Dubitari verò potest, vtrum in cognitione per hanc scientiam Adam fuerit vsus discursus, & illo indigerit. Est autem duplex discursus, vnus tantum successiuus, alius causalis, seu illatiuus, vt in lib. 2. de Angelis, cap. 33. explicuimus, & de vtroque interrogari potest. Nam de primo inuenio Gregorium in 2. d. 11. q. 1. art. 1. circa primam conclusionem dicentem, hominem in statu innocentie, & naturalis integritatis simul potuisse vti omnibus speciebus, quas in mente habebat, atque ita potuisse simul actu intelligere omnia, quæ habitu sciebat. Ex quo rectè sequitur non indiguisse discursu successiuo, per quem non omnia simul, sed successiuè cognoscuntur. Fundamentum Gregorij est, quia nunc tarditas, & successio cognitionis nostræ provenit ex corpore corruptibili, quod aggrauat animam: sed in Adam non erat hoc impedimentum, nam ex peccato ortum est, vt sentit August. 4. Gen. ad lit. cap. 32. & 15. de Trinit. c. 24. ergo potuit Adam absque impedimento corporis omnia simul contemplari, quæ sciebat.

Hæc verò sententia parum, vel nihil probabilitatis habet, vt rectè notauit Capreol. in 2. d. 3. q. 2. art. 3. ad 2. contr. 9. concl. & ad 4. Gregorij contra eandem. Idemque habet Maior in eadem d. q. 5. Propter ista. Qui tamen addit, potuisse Adam ante peccatum, habere plures notitias simul, quam post peccatum, quod est verisimile, propter circumspectas illius status supra ponderatas. Quòd autem non potuerit simul habere omnes actus, ad quos habebat species, satis euidentis est. Quia neque Angeli hoc possunt, vt supra ostendimus. Vnde constat hanc impotentiam in nobis non provenire ex corporis corruptibilitate, & defatigatione, sed ex

intrinseca limitatione intellectus humani, & pluribus intentus minor est in singulis. Cuius etiam signum est, quia in initio cogitationis, prius quam sensus defatigetur; experimur eandem difficultatem in attentione ad res varias simul, & per diuersos actus, seu per modum plurium. Et ita possunt accommodari cætera, quæ in simili puncto de Angelis diximus in proprio tractatu lib. 2. c. 37.

Neque contra hoc obstant, quæ ex August. Gregor. adducit, nam in priori loco Gen. non tractat de scientia Adæ, sed de nostra, nec de vsu scientiæ infusæ, sed de illa scientia rerum, quam per sensus acquirimus, de qua manifestum est tardius, & difficilius, & magna temporis mora fieri propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam. Vnde non fit in statu innocentie nullam fuisse necessariam temporis moram ad cogitandum de rebus omnibus, & multo magis ad consequendam illarum scientiam, si denuò filiis Adæ per proprios actus acquirenda esset. Sed hoc labore sic acquirendi scientiam non indiguit Adam. Et in hoc sensu videtur loqui August. in alio loco de Trinit. cum dicit: Quod homines non laborarent in intelligendo (vtique inquirendo) naturam mentis humane, & vix ad certum aliquid peruenirent, nisi pœnalibus tenebris inuoluti, & onerati corpore corruptibili, quod aggrauat animam. Addi etiam potest nunc impediri sæpe hominem corpore corruptibili non solum ne simul possit multa cogitare, verum etiam vt nec de vna re possit liberè considerare, quod impedimentum in statu innocentie non ita pateatur.

24. Ad Augustinum allatæ in suo numeri 22.

Circa discursum verò proprium, & argumentatum inuenio D. Thomam in dicta q. 94. a. 1. ad 3. significentem, primum hominem non cognouisse Deum naturali scientia per demonstrationem ex aliquo effectu, nec indiguisse discursu, sicut nobis est necessarius. Hæc verò sententia simpliciter, & vt sonat intellecta, difficilis est. Quia necessitas discursus non provenit ex corporis corruptibilitate, sed vel ex sola intrinseca limitatione intellectus hominis, vel ex dependentia à phantasmatibus; sed Adam in statu innocentie, & habebat eandem limitationem intellectus, & dependebat à phantasmatibus; ergo eandem difficultatem discurrendi habebat. Item Adam intelligebat componendo, & diuidendo; ergo etiam discurrendo. Antecedens probatur, quia necessitas compositionis in nostro intellectu, provenit ex limitatione singularum specierum, sed species Adæ erant eiusdem rationis, vt ostendimus; ergo etiam modus cognoscendi componendo, & diuidendo. Consequentia verò clara est, quia eadem vel maior ratio in compositione per discursum inuenitur. Ad D. Thomam ergo dicimus, ipsum in aliis locis docuisse, ad proprium discursum necessariam esse temporis successionem, vt pater cap. 1. p. q. 58. art. 3. & 4. & supra etiam adnotauimus. In hoc ergo loco videtur excludere ab Adamo discursum in hoc rigore sumptum, præsertim cum Deum ex effectibus cognoscebat. Quod est probabile, quia cum Adam iam haberet species rerum, & habitum perfectum, & aliàs contemplari posset effectum, vt, g. seipsum, & Deum per modum vnus; simul poterat effectum, & Deum ex effectu cognoscere. Nihilominus tamen non erat illa cognitio sine discursu, quatenus in rigore sine temporis successione per illationem, & efficaciam vnus actus ex alio subsistere potest.

25. De discursu per casuistatam quid significet D. Thomas.

Arguitur tamen contra citata verba D. Thomæ.

Arguitur 2.

Ad verba prædicta D. Thomæ.

Vltimò dicendum est de perfectione huius scientiæ

26. Scientia

De habitu-
vultu scien-
tia quod no-
fuerit sim-
plex quali-
tas.

entia, quantum ad habitum, de quo interrogati potest, an fuerit adeo perfectus, ut in vna simplici qualitate omnes scientias contineret. Sed hoc nihil habet dubitationis, suppositis, quae diximus. Nam cum illa scientia fuerit tantum per accidens infusa, necessarium fuit tot habitus specie distinctos in ea fuisse multiplicatos, quos ab hominibus acquiruntur, seu acquiri possunt, quia non possent plures habitus specie distincti in vno contineri, nisi ille esset altioris ordinis, inferiores eminenter potius, quam formaliter complectens. Fuerant ergo in illa scientia habitus primorum principiorum (si in nobis acquisitus aliquis est, & ab intellectu distinctus) & habitus Metaphysicæ, seu sapientiae, & habitus Philosophicæ, ac Mathematicæ cum omnibus speciebus suis, & præterea prudentiæ, & artis illi itatui conuenientis. Qui fuerunt valde perfecti quoad extensionem, ut diximus, atque etiam quoad intensiorem conuenientem illi statui, quantum certum gradum definire solus Deus potuerit. Quocirca quando de illis habitibus tanquam de vna scientia loquimur, & nomine scientia latè vtimur prout virtutem intellectualem significat, & vnitatè non simplicem, sed collectiuam plurium habituum intelligimus.

27.

An primi
parentes in
hac scientia
proficere po-
tuerint
quasi exte-
rius.

Vnde facile expeditur questio, vtum primi homines in hac naturali scientia proficere potuerint? Quam etiam attingit D. Thom. in dicto art. 3. ad 3. & respondet non potuisse proficere quoad numerum scitorum, potuisse tamen quoad modum sciendi. Nam quia humana scientia naturas vniuersales contemplatur, & de omnibus illis, quæ naturaliter ab homine cognosci possunt, Adam habuit infusam scientiam, merito dicit quoad numerum scitorum non potuisse in illa proficere. Quia verò non cognoscebat per species infusas omnia singularia, ideo quoad species illorum crescere in perfectione scientiæ potuit. Et ita quoad hoc munus non erat otiosus intellectus agens in illo statu, nam poterat singularum rerum species intelligibiles efficere, ut nos credimus. Atque hinc etiam potuit Adam experientiam acquirere, seu experimentalem scientiam acquirendo proficere, sicut etiam de Christo conceditur, etiam qui opinantur, illum habuisse scientiam per accidens infusam. Atque ita de Adamo sentiunt D. Thom. supra, & Bonauent. dicta d. 23. art. 2. q. 1. & ibi Richard. Agid. & Charus. & Alexand. Alenf. 2. p. q. 92. memb. 1. & memb. 2. art. 3. Et videri possunt, quæ in huiusmodi nobis dicta sunt in 1. tom. tertie p. n. tis, disp. 3. c. scilicet. 2.

28.

Antroficere
potuerint
in vniuersa.
Assimare
videntur
B. nat. Al.
Agid.

Hæc autem omnia procedunt de perfectione quasi extensiuâ, dubitari autem vterius potest de intensiuâ; nam quod in illa proficere potuerit, significat Bonauent. Alenf. & Agid. dum dicunt, potuisse proficere Adam non quoad nouum habitum, sed quantum ad maiorem, seu perfectiorem habitum sciendi, nam illa maior perfectio non videtur esse potuisse, nisi intensiuâ. Vnde addit Bonauent. quod proficere poterat quantum ad maiorem habilitationem, quia ex frequenti consideratione fieret promptior, & paratior ad iudicandum de rebus, quarum cognitionem per habitum innatum habebat. Sed in contrarium est, quia habitus non intenditur nisi per intentiones actus, sed habitus infusi Adæ fuerunt valde intensi, ut diximus; ergo difficile creditur est, habuisse Adam actus intentiones ipsius habitibus; ergo etiâ est difficile creditur proficisse in illa scientia quoad habitus intensiorem. Hæc ergo pars satis probabilis est, quantum incerta. Vnde si aliqua maior facilitas adiungebatur Adæ ex vtu talis scientiæ, addi

Contrarium
probatibus.

poterat ex coniunctione, & vtu experimentalis cognitionis, sine noua habituum intentione.

Tandem solet hic fieri comparatio inter hanc scientiam Adæ, & similem Salomoni infusam, vtra fuerit perfectior. Nam Abulens. lib. 3. Regū c. 3. q. 7. præfert scientiam Salomonis propter verba illa c. 3. Dedit tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Et illa cap. 4. Prædebat sapientia Salomonis, sapientiam omnium orientalium, & Aegyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus. Nihilominus probabilius est, in hac naturali scientia Adamum maiorem perfectionem cōsequutum fuisse Salomone. Quia in Adamo fuit tanquam in capite, & magistro totius posteritatis, præsertim in his, quæ ad naturam pertinent. Item, quia illi erat magis necessaria, ut constat. Item quia verisimile est excessisse Adam imperfectione intellectus & ingenij, cui scientia proportionatur. Et ita in hoc puncto consentiunt ex nostris Benedictus Pereira lib. 5. in Gen. & Valer. 1. tom. disp. 7. q. 1. puncto 1. & Pineda lib. 3. de rebus Salomon. c. 10.

Nec verba Scripturæ obstant, quia non fuit in eis comparatio ad omnes omnino homines, nec in omni genere sapientiæ. Imò in posteriori loco solum videtur fieri comparatio ad omnes homines, qui tunc erant sapientia illustres; vel quos fama sapientissimos prædicabat. In altero verò hic comparatio ad omnes homines, qui via humana, & ordinaria sapientiam consequuti sunt. Et præterea rectè dicit potuit, nullum fuisse similem Salomoni in sapientia, quia fortasse nullus homo purus habuit tantam perfectionem simul in vtraque scientia speculatiua, & practica naturali, & moralis, seu ciuili, & pertinente ad reipublicæ gubernationem. Nam fortasse in hac posteriori parte Salomon superauit Adamum, cuius statui tã necessaria non erat illa practica scientia, seu prudentia ciuili, sicut fuit Salomoni. Et ideo ipse nanc precipue à Deo postulasse videtur, illamque accepit perfectissimam, & ad maiorem liberalitatem ostendendam, addidit ei Deus naturalem scientiam satis perfectam. In hac verò dicimus excelluisse Adamum, quia eius statui erat magis opportunus, simulque accepit aliam satis perfectam, suo tamen statui sufficientem, & conuenientem, ideoque non est inconueniens, quod in ea æqualis Salomoni non fuerit. De Christo autem Domino nihil dicere oportet, quia propter dignitatem personæ in omni scientia, & perfectione omnes superauit.

CAPVT X.

Vtrum Adam ante peccatum tam perfectum cognitionem habuerit ut decipi in naturalibus non potuerit.

Ad perfectionem consummatam intellectus non satis est, cognoscere verum, sed etiam falsum vitare necessarium est, quia bonum ex integra causa consurgit, & ideo explicata perfectione, quam in naturalibus Adam habuit circa cognitionem veritatis, videndum superest, an habuerit etiam alteram partem vitandi falsitatem in eodem ordine naturalis cognitionis. Sub naturali autem cognitione comprehendimus omnem illam, quæ per lumen, & vires naturales intellectus haberi potest, etiam si non sit de rebus necessariis, vel vniuersalibus. In hoc ergo puncto prima opinio est, potuisse hominem ante peccatum habere iudicium falsum circa rem aliquam sibi

29. Adamine
an Salomo-
nis scientia
maior.
Posterior
affirmat A-
bulens ex
3. Regum 3.
c. 4.
Prius tamè
probabiliter.

Ratio.

30. Ad loca
Scripturæ pro
Abulen.

1. Exponitur
sensu qua-
sitionis.

1. Opinio.

Bonauctura
iudicij &
declaratio
huius opini-
onis.

sibi non euidenter. Hanc opinionem refert Bonauent. in 2. d. 23. art. 2. q. 2. & censet, esse satis probabilem, quantum illi non adhaereat. Illam tamen sic declarat, ut illud iudicium ex parte obiecti esse non potuerit in materia scibili ab homine, sed in materia opinabili, & ex parte modi non fuisset futurum per firmam adhesionem, ac credulitatem, sed per aliqualem, ut ait, affirmationem. Quia prior modus est nimis imperfectus, & imprudens, & ex quadam animi immoderatione procedit, habendo incerta pro certis, & ideo repugnabat homini ante peccatum. Posterior autem modus non videtur repugnasse.

2. Vnde probatur primò, quia Adam per scientiã naturalem sibi infusam non cognoscebat omnia euidenter, præsertim contingentia futura, vel aliqua etiam existentia, vel in cordibus occulta, vel loco absentia; sed non solum de prioribus, sed etiam de posterioribus iudicium aliquod profert poterat; ergo poterat in eo interdum falli. Probatur minor, quia ea, quæ non euidenter cognoscuntur, signis & coniecturis fiunt valde verisimilia, & interdum est homini necessarium ad aliquid agendum prudenti, vel debito modo, iudicium aliquod circa res huiusmodi profert, sicut nunc quilibet prudens facit; ergo idem potuit facere Adam. Probatur consequentia, quia in illo actu nulla est imprudentia, nec proprius defectus, cum sit modus operandi tali naturæ accommodatus, & moraliter necessarius; vnde (vt Bonauent. supra indicat) nomen deceptionis, aut erroris non meretur. Quocirca non solum in practicis, & particularibus, sed etiam in speculatiuis potuit homo in illo statu esse capax opinionis, quia rerum essentias, & proprietates nec prout in re sunt, nec semper euidenter cognosceret, sed multa probabiliter vel de proprietatibus, vel de distinctionibus rerum coniectare posset; ergo etiam posset de illis iudicium opinatiuum profert, ergo & interdum falli, quia hoc iudicium falsitatis expositum est. Secundò principaliter arguitur, quia de facto Eua decepta est à serpente, ut ipsa confessa est, dicens, Gen. 3. Serpens decepit me. Imò & Adam fuisse deceptum existimando non fuisse futurum grauem lapsum, si de cibo vetito comederet, ne vxori repugnaret, aut displiceret, August. significat lib. 14. de Ciuit. cap. 11. & lib. 11. Gen. ad l. c. ult. & sequitur Magist. in 2. d. 22. Potest enim exemplo confirmari, nam B. Virgo decepta est, existimans fuisse filium in comitatu, ut dicitur Luc. 2. Quid ergo mirum, quod Adam, & Eua decipi potuerint.

3. Nihilominus

Confirm.
exemplo.

2. Opinio
verior, &
communior.

Probatur 1.
ex Aug.

Concisio
auctor pro-
locum. 4. de
genitac 3. m.
3. & lib. 1. c.
1. q. 14.

que hæc sententia vera est, & tenenda, quam communiter moderni etiam Theologi defendunt.

Vt autem rationem illius explicemus, oportet supponere Deum non creasse hominem in puris naturalibus (vt vocant,) nec solum cum illis perfectionibus, quæ homini in hoc statu vitæ conaturales sunt, & simpliciter loquendo potestatem naturalem hominis non excedunt, vt sunt scientiæ per accidens infusæ, de quibus in præcedenti capite loquuti sumus, sed etiam addidisse illi plures perfectiones, ratione quarum dicitur, illum creasse in statu naturæ integræ, vel originalis iustitiæ. Qui status ex multis donis consurgit, quæ paulatim enumeraturi sumus, & ex illorum cognitione, & probatione, certa etiam illius status intelligentia pender. Vnum ergo ex his donis fuit immunitas ab omni errore, seu deceptione. Nam, hic effectus re vera superat naturalem virtutem & conditionem hominis in pura natura existentis, vt probant rationes dubitandi in principio propositæ. Quin potius Theologi de Gratia Dei tractantes, communiter docent, hominem in pura natura conditum, & suis viribus relictum non posse non decipi aliquando non solum in practica, sed etiam in speculatiua cognitione. Quod censo verum etiam de homine, cui naturales scientiæ fuerint per accidens infusæ, si postea solis naturalibus viribus vti, & de omnibus rebus occurrentibus suo arbitrio iudicare permittatur. Et ratio est iam tacta, quia in ipsismet rebus, seu materiis scientiarum naturalium multa sunt, quæ per solum naturale lumen non demonstrantur euidenter, & in illis iudicium est opinatiuum de se expositum falsitari. Vnde fieri non potest, vt qui sapius hoc modo iudicat, interdum non decipiatur; & idem clariù constat in contingentibus, & singularibus factis occurrentibus. Nec est iuxta conditionem hominis naturalem in his omnibus, quæ euidenter non cognoscit, abstinere à iudicio, vt vtu ipso satis constat, & statim magis explicabitur.

Vnde concluditur indignis Adam peculiari Dei dono, vt decipi non posset, quantum non peccaret. Et ita hoc probat D. Thom. ex reſtitutione illius status, in quo ita erant res hominis ordinatæ, vt quandiu anima Deo subiecta maneret, tandiu in ipso homine inferiora superioribus subiicerentur, nec superiora per inferiora impedirentur: deceptio autem est quædam inordinatio intellectus humani proueniens ex phantasia, vel aliquo inferiori impedimento; ergo in illo statu non permittetur. In qua ratione indicat D. Thom. deceptione in intellectu hominis semper contingere ex aliquo defectu phantasiæ, vel alio simili; quod nõ videtur ita esse, quia ex ipsa limitatione naturalis luminis prouenire potest. Vnde in anima separata, & in Angelo potest deceptio inueniri. In quo puncto explicando laborat Caietan. sed omisit, quæ dicit, quia nec solida esse videtur, nec satisfacere; dici potest breuiter dupliciter contingere in homine deceptionem. Primò inuoluntariè simpliciter. Secundò aliquo modo voluntariè. De priori deceptione verum est, semper oriri ex aliquo defectu sensuum, & quia vitare huiusmodi deceptionem minùs videtur esse in potestate hominis, illam potissimum studuit D. Thom. excludere. Deceptionem autem voluntariam voco, quando sine vlla deceptione sensuum homo voluntariè profert iudicium de re, quam nouit esse incertam. Et hæc faciliùs poterat in eo statu vitari, ideo vel illam supposuit D. Thom. vel illam tacitè comprehendit sub illo principio, quod

4. Probatur 2.
ex speciali
protectione
Dei ne ho-
mo erraret
du infusis
originalium
custodiret.

5. Probatum
præcedens
probatio ex
ratione D.
Thomæ.

Exponitur
hæc D. Tho-
mæ ratio.

Omissa de-
claratione
Caietani
explicatur
aliter D.
Thomæ.

quod superior potentia in eo statu non impedi- retur ab inferiori, nisi prius totus homo a Deo auerteretur. Nanti illa deceptio ex impulsu, & affectu voluntatis maxime prouenit. Voluntas autem inferior potentia est intellectu, & ideo ad hoc malum deceptionis illum non induceret, nisi culpa interveniente.

Præterea argumentatur August. quia omnis deceptio est malum hominis, quod per se pertinet ad malum pœnæ quæ ante malum culpæ non infligitur; ergo quoad culpam non esset, nec fuisset deceptio. Et potest confirmari hæc ratio à simili, vel à maiori, quia si homo non peccaret, non pateretur in corpore mala pœnæ, ut est mors, agridudo, fames, sitis, & similia; ergo multo minus pateretur in anima mala pœnæ, quia in suo genere maiora sunt, & inter illa deceptio computatur. Denique in illo statu habuit homo quandam naturæ integritatem secundum voluntatem, & appetitum, & in eis nullum malum ex necessitate pateretur, nisi prius ipse liberè peccaret; ergo eandem integritatem habere debuit in intellectu, ut errare non posset inuitus, & absque peccato.

Quæri autem potest, quale fuerit hoc donum, vel quomodo Deus hominem præseruaret, ne vnaquam deciperetur. Respondet in primis ad hunc effectum non fuisse sufficientia quæcumque dona habitus, ut sunt scientia, & species infusæ. Probatum, quia illa dona sola non sufficiunt ad euidenter cognitionem rerum omnium homini occurrentium, vt iam diximus. Deinde quia post peccatum homo retinuit omnia illa dona, & nihilominus potuit statim decipi, & deceptus est; ergo signum est, illa sola non sufficere ad perseverandum ab errore. Tertio quia habitibus vtitur, cum volumus, & ideo sæpe homo non considerat principium, etiam illud habitualiter sciat, propter quam inconsiderationem contingit decipi circa aliquod particulare ab illo principio pœdens, quia connexionem inter illa non animaduertit; ergo soli habitus intellectus ad hoc non sufficiunt. Et ob eandem rationem nec soli habitus voluntatis possunt ad hoc sufficere. Quia licet intellectus in præstando iudicio inuidenter subsit voluntati; & hæc possit intellectum continere, ne iudicet, & præterea habere possit habitum ad hoc inclinantem, nihilominus semper ipsa libera manet, & potest nõ vti tali habitu, neque intellectu continere, ne iudicet. Quod totum etiam ante peccatum locum haberet, præsertim cum proferre huiusmodi iudicium per se, & ex natura rei non sit culpabile, sed indifferens, & aliquando ex causis occurrentibus possit esse honestum. Dicendum est ergo præter habitus necessariam fuisse peculiare Dei prouidentiam, ac protectionem, per quam in omni occasione errandi hominem à deceptione præseruaret. Quomodo autem hoc fuerit, respondendo ad argumenta declarabimus.

In priori ergo sententia in primis non admittimus distinctionem illam de iudicio firmo rei falsæ pro vera, vel leui estimatione; nõ æstimatione de re falsa æstimatione illa vt veram, non potest esse nisi iudicium aliquod intellectus, non firmum, sed cum formidine adhibitum. Nam licet dicatur æstimatione, vel estimatio, imò & leuis etiam vocari possit, si magna sit formido: nihilominus aliquod iudicium intervenire debet, aliòquin nulla erit æstimatione, licet occurrant coniecturæ, quæ de se talem æstimationem inducere possint. Omne autem iudicium quantumcumque formidolosum si non sit conformis rei iudicatur, est simpliciter falsum, & consequenter error, seu deceptio, ac prouidentia-

lum intellectus repugnans statui primæ institutionis. Vnde ad primum argumentum simpliciter negatur minor propositio, videlicet, potuisse Adæ præbere iudicium siue firmum, siue infirmum de re incerta, & per solas coniecturas verisimili apparere; nõ in omni simili occasione poterat summa facilitate iudicium de re ipsa continere. Dico autem de re ipsa, quia aliud est iudicare re ipsa, an ita sit, vel non sit, & aliud iudicare apparentiam, seu verisimilitudinem, quam coniectura faciunt, & in quo gradu, id est, an faciant rem probabilem, vel probabiliorem, vel an inducant suspicionem leuem, aut grauem, aut vehementem. Nam isto posteriori modo iudicari potest ex coniecturis sine periculo erroris, quia tunc iudicium non est coniecturale, sed euidens. Nam licet coniecturæ non faciant euidenciam rei, faciunt nihilominus euidenciam illius extrinsecæ denominationis, quæ ab ipsis quasi formaliter redundat in rem, quæ probabilis, aut verisimilis denominatur. Hoc ergo posteriori iudicium habere posset homo de huiusmodi rebus in primo statu, quia in illo nullæ est periculum erroris, nõ tamen definitum iudicium proferre poterat de veritate ipsa, quia in illo semper est periculum deceptionis.

Et ad probationem in contrarium, quia interdum tale iudicium potest esse moraliter necessarium, & naturæ accomodatam, respondemus in natura lapsa fortasse ita esse, ante lapsum autem non ita fuisse. Quia ad omnem vsum prudentiæ, & rerum agendarum in rigore sufficit prius iudicium de rei probabilitate, verisimilitudine, aut suspitione, & ita cessat necessitas alterius iudicij de re ipsa secundum se. Aliunde etiam habebat homo in illo statu tantam animi compositionem, & moderationem, vt nihil ex præueniente passione vellet, & ideo recta ratione ductus facillimè posset per voluntatem frænare intellectum, vt nunquam in simile opinatum iudicium prorumperet. Vnde in eo statu haberet homo opinatum cognitionem obiectiui, vt ita dicat, non formaliter, id est, cognosceret, quod opinabile est, & in quo gradu tale sit, non tamen iudicando opinaretur. Dices, hoc modo declarari quidem potuisse hominem non errare, non tamen probari, non potuisse decipi, quia semper erat liber ad illud iudicium proferendum, si vellet. Respondet in primis cum homo esset prudentissimus, & bene ordinatus, & aliòquin tale iudicium sibi non esset ad res agendas, vel cognoscendas necessarium, essetque expositum fallitati, hoc videri sufficiens, vt nunquam posset talem actum habere, quia esset periculo alicuius mali, sine iusta causa se exponere, quod esset contra perfectionem illius status. Imò non videtur carere aliqua leui culpa, quæ in illo statu esse non posset, vt infra dicemus.

Adde denique ad complementum huius rectitudinis necessariam fuisse aliquam diuinam protectionem. Tum ad vitandam inuoluntariam deceptionem vel præueniendo ne sensibus, & phantasiæ aliquid occurreret, quod posset esse erroris occasio, vel si illud occurreret, excitando rationem, vt planè aduerteret, ac sensum corrigeret, & veritatem diiudicaret, tum etiam ad vitandam infallibiliter voluntariam, & inculpabilem deceptionem, illuminando hominem in his, quæ necessaria, vel opportuna illi essent, vel dirigendo voluntatem eius, vt sæpe in huiusmodi iudiciis prudenter se gereret, seu abstineret. Et hoc significauit D. Thom. in citata q. 94. art. 4. ad 5. dicens, *Quod diuinitus ei subuentum fuisset, ne deciperetur in his, quorum scientiam non habebat.*

Ad 1. arg. in n. 2.

Ad probationem consequentia e- iusdem primi argumenti.

Instantia.

Diluitur.

Ad

Ad alterum argumentum sumptum ab exemplis Euz, & Adæ respondendum superest. Et in primis ad priorem partem de Euz, respondet August. in Gen. ad liter. cap. 30. ideo Euam fuisse deceptam, quia interiori affectu iam peccauerit. Et hoc sequitur D. Thom. supra, & Rupert. 3. de Trinit. cap. 5. & indicatur in verbis illis Gen. 3. *Vidit igitur mulier, quod esset bonum, &c.* nam in eis significatur, Euam interiori iam affectam ad promissa serpentis, *scietia bonum, & malum*, moram fuisse ad respiciendum fructum. Veruntamen instari potest, quia ante illa verba dixit Eua ad serpentem, *Precepit nobis Deus, &c. ne forte moriamur*, vbi per particulam *forte*, quandam interiori deceptionem indicauit, reputans incertum euentum mortis peccando, quem Deus alleueranter pronunciauerat. Propter quod Rupert. *dict. lib. 3. cap. 5.* dicit, iam tunc fuisse mentem Euz vitiatam. Putat enim ante illam externam tentationem diabolus iam interiori tentasse Euam, & illam in aliquem prauum consensum, vel desiderium induxisse. Sed hoc non est cum fundamento dictum, nec liberè credendum est, maxime cum explicari non possit quale fuerit illud peccatum internum, vel de qua re fuerit illa interna tentatio. Vnde Caiet. ibi indicat, Euam addidisse illam particulam *forte*, non ex deceptione, sed ex quadam ignorantia, seu nescientia, quia nesciebat, an verba Dei essent tantum comminatoria, vel omnino allertoria. Sed difficile etiam est, admittere in Eua hanc ignorantiam, quia erat de re maxime necessaria, & quia verba Dei erant satis clara. Et ideo dici potest non esse additam illam particulam *forte*, ad significandam dubitationem euentus mortis, si ex ligno vetito comederet, sed ad significandam libertatem, quæ in ipsis erat ad vitandam, vel incurrandam mortem. In hoc enim sensu accipitur sæpe illa particula in Scriptura, imò etiam communi modo ita loqui solemus de pœna, vel alio effectu pendente ex priori actu libero, seu contingente, quauis positò tali actu consequutio alterius effectus infallibilis sit.

Instantia contra.

Occurrit Rupertus.

Sed non satisficit.

Occurrit aliter Caiet.

Non tamen placet.

Probatum responso.

Vide in prologom. 2. de Gratia cap. 2. n. 7. & in opus. lib. 2. de scientia conditionata c. 1. n. 7.

Ad idem 2. argum. quod ad Adam.

Exponitur Aug. ibid. ad idem.

Ad confir. ab exemplo Virginie.

Molina limitatio ad 2. opinionem huiusque inuicem.

dum, non pertineret: potuisse autem esse errorem per liberum arbitrium, quando eius permissio ad pugnam illam, & periculum spectaret. Itaque sentit in illo statu non potuisse hominem inuoluntariè decipi, aut errare. Voluntariè autem potuisse non in omni materia, sed in ea, quæ ad probationem fidei, seu ad experimentum, & libertatem eius spectabat. Fundatur, quia Deus exposuit primos homines ad pugnandum cum demone, vt per victoriam maius meritum consequi possent; ergo etiam in hac parte reliquit eos in manu consilij sui, vt ab hoste de errore aliquo culpabili tentari possent, & suo arbitrio errorem admittere, vel cum diuina gratia illum depelleret. Et ita exponit deceptionem Euz, quia illa fuit libera, & ex diuina prouidentia instè permissa.

Eius similitudinem.

Duobus tamen modis potest hæc sententia intelligi. Prior est, vt Deus in illo statu solum præseruauerit hominem infallibiliter ab errore inuoluntario, id est, quem sua voluntate vitare non posset, quauis faceret quantum in se esset. In reliquis verò omnibus, in quibus homo non erraret, nisi liberè volens illum reliquerit, vt decipi posset, ac errare, si vellet. Et hunc sensum indicat dictus auctor exponendo Augustinum, vt de solis inuoluntariis erroribus loquutus sit. Qui tamen sensus non videtur consentaneus Augustino, nam deceptio Euz satis inuoluntaria fuit, & nihilominus dicit, ante illam præcessisse culpam, significans, sine illa esse non potuisse. Alius sensus illius sententiæ, quoad posteriorem partem de voluntario errore (nam in priori conuenimus) esse potest, vt non de omni errore voluntario, sed de illo, qui non incurritur sine graui culpa intel- ligatur.

Non est tamen consentaneus Augustino.

Alter sensus in quo discrepare potest Adolus ab opinione 2.

Tribus enim modis contingit voluntarius error in intellectu, scilicet, absque vlla culpa, cum veniali culpa, & cum mortali. Primo modo potest nunc homo errare speculatiuè in iudicio probabilis opinionis, in quo nihil peccat, quando prudenter se gerit, quauis contingat iudicium in re falsum esse. Et hunc modum deceptionis videtur etiam admittere Molina in statu innocentie, dicit enim, in illo potuisse esse opinatum iudicium, quia nulla est inordinatio, quando prudenter fit. Sed in hoc omnino veram censeo esse communem sententiam, quia licet illa non sit inordinatio culpæ, est magna imperfectio, & malum quoddam naturæ. Et ita de hoc genere deceptionis maxime procedit omnia, quæ de perfectione hominis, & protectione Dei adduximus. Secundo modo potest homo errare cum culpa veniali si ferat iudicium imprudenter, & cum aliqua leui temeritate, sine alio graui damno sui, vel alterius. Et de hoc modo erroris etiã censeo certum, non habuisse locum in primo statu, & ante omne peccatum graue ab homine commissum. Tum propter omnia supra adducta: tum quia vix potest contingere talis error sine aliqua mentis surraptione, quæ in illo statu locum non habebat: tum maxime quia in eodem statu non poterat homo prius peccare venialiter, quam mortaliter, vt postea videbimus.

Exponitur sensus in triplici errandi modo. In 1. modo.

In 2. modo.

Tertius modus deceptionis manifestus est in hæresi, & in iudicio temerario contra honorem proximi, & similibus. Et in hoc censeo valde probabilem opinionem Molinæ, & fortasse hoc solum intendit: non existimo autem esse contra mentem D. Thomæ, & aliorum. Probatum prior pars, quia homo in statu innocentie liber fuit ad peccandum in quacumque materia graui, nec in hoc potest

In 3. modo.

P

potest aliqua limitatio, vel aliquis ordo cum fundamento affirmari, vt, v. g. quod non potuerit ante peccatum superbiae aliud committere, vel iniustum esse, priusquam intemperatus; ergo primum peccatum hominis esse potuit haereticus, vel etiam iniustum iudicium contra proximum; ergo potuit esse in primo homine, vel scilicet deceptio voluntaria ante omne aliud peccatum. Neque hoc est contra communem sententiam, quam supra probauimus, vt in altera parte dixi, nam talis error procedere debet ex voluntate deliberata, & peccaminosa, quae in eo statu esset perfecta libera, & non per surreptionem; nec esset ex priori deceptio, sed ad summum ex inconsideratione, & ita esset prior errore, tanquam causa eius; ergo iam illa deceptio non esset in homine innocente, sed in homine peccatore, neque esset poena sine culpa, sed potius esset ex culpa, nam illa voluntas à qua procederet, culpabilis esset. Atque ita semper verum manet, hominem in statu innocentiae decipi non potuisse, quia ex vi illius voluntatis ab illo statu caderet, & ita prius esset peccator, quam iudicium erroneum haberet.

Dices: ergo potuit hoc modo deceptio Euae contingere, etiam si interius peccatum superbiae prius in animo non praecessisset, cuius oppositum sentiunt August. & D. Thom. & ita videtur haec pars eorum menti, ac sententiae repugnare. Respondet ita quidem accidere potuisse simpliciter, vel, vt ita dicam, metaphysice, aut praecise, ex vi illius status loquedo. Hoc enim probat ratio à nobis facta moraliter loquendo, id accidere non potuit; & hoc videtur August. & D. Thom. considerasse. Nam etiam in hominibus lapsis error per haereticum non contingit, nisi vel magna ignorantia procedat, vel alia superbia, aut alia inordinata passio, quae hominem, etiam aliis non indoctum in errorem impellat. Multo ergo magis in Eua, quae vel expressum Dei verbum ab ipsomet audierat, vel de illo sufficienter erat per virum instructa, & quae aliis etiam sapiens erat, & inordinatis affectibus carens, non potuit moraliter in tam apertum errorem incidere, nisi affectus superbiae prius eius mentem perturbasset.

C A P V T XI.

Primum Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.

Duplex est rectitudo, & perfectio voluntatis humanae, naturalis, & supernaturalis. Et de vtraque tractat quaestio hanc D. Thom. 1. p. 9. 95. Nos autem in praesenti solum de naturali tractamus, maioris enim distinctionis gratia totam naturalem perfectionem primis hominibus datam, & naturae integritatem explicare volumus, dicturi postea de statu, & perfectione gratiae, in qua fuerint iidem primi homines, antequam peccarent, constituti. Duplex autem perfectio naturalis in eadem voluntate hominis considerari potest, vna est innocentiae, alia est virtutis positivae, vt sic dicam. Prior nullam rem positivam addit naturali voluntati; sed tantum caretiam omnis culpae, hanc enim solam purificationem, seu negationem nomen innocentiae formaliter importat. Neque refert quod talis negatio formaliter non dicat perfectionem, nam supponit illam in voluntate, quae ex natura sua recta est, tanquam à Deo bene instituta, si remo-

neatur culpa, quae illam desleat, & maculet; & huiusmodi etiam perfectio, & rectitudo nomine innocentiae significatur. Altera vero perfectio aliquid positivum addit voluntati, scilicet habitus studiosos, & rectos ordinis naturalis, quos habitus, virtutum nomine significamus. Vnde fit, vt prima perfectio possit à secunda separari, nam si Deus crearet hominem sine actu, vel habitu aliquo, esset innocens; quauis virtutem nullam haberet.

Primo ergo certum est, hominem creatum, fuisse innocentem & absque culpa. Hoc de fide est, & probatur sufficienter ex illo Ecclesiast. 7. *Deus fecit hominem rectum, & ipse se in finibus misit in quaestionibus.* Non enim potest dici homo rectus, qui sit in peccato; ergo vt minimum conuincunt illa verba fuisse hominem conditum cum naturali rectitudine voluntatis sine obliquitate peccati. Ratio verò est, quia Deus non potest esse auctor peccati; ergo necessariò creauit hominem innocentem, quia tunc non potuisset habere peccatum, nisi ab auctore suo, quod eius bonitati repugnat. Hic verò statim se insinuat quaestio similis illi, quae de Angelis supra tractata est, an potuerit homo in eodem instanti in quo creatus est peccare. Nam si peccare potuit, dicere quis posset, contra assertionem positam, cum in primo instanti peccasse, ac subinde nunquam fuisse in statu innocentiae. Et nihilominus non fuisse Deum auctorem illius peccati, sed ipsummet hominem sua libertate, cuius vsum in primo instanti habuit, peccatum aliquod commississe. Neque hoc esset contra verba Sapientis, quia etiam illo peccato admissio, verè diceretur Deus fecisse hominem rectum, quia ipse solam voluntatem rectam condidit in homine, ipse verò homo etiam in illo casu se misisset culpae, nimis citò obliquè per suam liberam voluntatem operando.

Sed nihilominus loquendo de facto, assertio ita est intelligenda, vt non solum homo fuerit creatus innocens ex parte actionis Dei, vt sic dicam, sed etiam vt omnino & ex quacunque causa tunc peccato caruerit. Quod est etiam certum. Nam in primis ita Patres omnes verba sapientis intelligunt, vt infra videbimus. Deinde quia id conuincitur ex narratione Gen. Nam in primo capite dicitur Deus creasse hominem ad imaginem, & similitudinem suam, & postea concluditur, vidit Deus cuncta, quae fecerat, & erant valde bona. Non essent autem valde bona, si homo iam in peccato conspiceretur. Deinde in toto cap. 2. supponitur Adam sine peccato quando fuit translatus in Paradisum, & animalibus nomina imposuit, & Deus illi soporem immisit. Item post formationem Euae de vtroque dicitur quod non erubescabant, & postea cap. 3. narratur tentatio, & vtriusque peccatum; illud ergo fuit primum tempus, in quo peccarunt; & ante illud eis tribuere aliquod peccatum, plus est quam temerarium, cum in Scriptura non habeat fundamentum; illud verò affirmare de primo instanti creationis, sine dubio erroneum est.

An verò fuerit possibile in eo instanti peccare, tractatum est de Angelis, vbi diximus, etiam in Angelis fuisse impossibile, saltem secundum legem ordinariam, & quodammodo naturalem. Sed hoc euidens est in homine, quia indiget discursu, & tempore, vt rationem cognitionem habeat ad libertatem sufficientem, si modo naturali huiusmodi cognitionem, & rationis vsum habiturus est. Hanc autem tarditatem, & imperfectionem naturalem habuit homo in primo instanti

stanti creationis suae, quatenus per naturam vires operari poterat, quia etiam tunc per discursum procedebat, & à phantasia dependebat. Quod si supernaturaliter fuit tunc eleuatus homo ad liberè amandum in primo instanti, cum fieret à Deo, peculiari dono, & virtute, non potuit esse ad malum, sed ad bonum, vt postea declarabimus. Atque ita omni ex parte certum est, homines in principio habuisse voluntatem rectam, & innocentem. Imò etiam sequitur, habuisse potestatem ad vitandum peccatum, & conseruandam innocentiam in illo primo statu. Sed hoc pendet ex multis aliis dicendis de perfectione hominis in illo statu, & ideo huius potestatis declarationem pro nunc omittimus.

Dico secundò, habuerunt homines ante peccatum, vel in primo instanti creationis suae, omnes virtutes, & bonos habitus morales, qui per actus humanos ordinis naturalis acquiri possunt, qui proinde fuerunt infusi tantum per accidens. Per hanc assertionem non intendimus excludere virtutes altioris ordinis, sed ab illis nunc praescindimus, vt naturalem perfectionem prius explicemus. Potestque assertio tribui D. Thomae in dicta 9. 95. art. 3. nam licet indistinctè de virtutibus loquatur, & multa dicat ad virtutes supernaturales pertinentia, tamen sine dubio includit etiam naturales, si attentè legatur, praesertim in solutionibus argumentorum. Et ita potest etiam probari, assertio, primò ex illo Ecclesiast. 7. *Deus fecit hominem rectum.* Nam inter alia ad illam rectitudinem pertinebat, vt voluntas rectè rationi naturali esset subiecta, atque etiam vt esset rectè disposita ad inferiorem appetitum in officio honestatis continendum. Sed virtutes ex suo genere acquisite perficiunt, & quasi complement hanc rectitudinem voluntatis; ergo illas dedit Deus homini, quem rectum creauit. Deinde idem probatur ex illo Ecclesiast. 17. *Deus creauit hominem, & secundum se vestiuit illum virtute.* Quae verba etiam possunt de virtute per se infusa explicari. Sed cum absolutus sit sermo, non sunt excludenda virtutes acquisite. Praesertim cum adhuc sub quaestione versetur, an virtutes morales sint per se infusae, vel tantum acquisite.

Praeterea veritatem hanc satis indicant Ambr. lib. de Parad. cap. 5. in fine, & August. in Concione ad Catechet. contr. Iudaeos, &c. cap. 2. vbi ait, Adam fuisse factum ad imaginem Dei, pudicitia ornatum, temperantia compositum, &c. Et lib. 14. de Ciuit. cap. 10. de statu primi hominis, ait: *Nec aberrat quicquam, quod bona voluntas adipsi creatur; ergo sentit non defuisse virtutes.* Item addit, quod ibi erat deuitatio tranquilla peccati. At certè ad hanc tranquillitatem moraliter necessariae sunt virtutes morales acquisite. Denique ita ibi describit felicitatem illius status, vt ab illo huiusmodi virtutes excludi non possint. Ratione probari potest assertio eodem modo quo similem de scientiis probauimus. Nam certè ad perfectionem simpliciter hominis, non minus, imò magis, pertinent virtutes morales, quam scientiae naturales; ergo si Deus infudit primo homini omnes scientias, multo magis debuit virtutes naturales infundere, vt opus eius perfectum esset. Quare omnes Theologi conueniunt, has virtutes fuisse per accidens infusas animae Christi in primo instanti conceptionis suae, quauis de scientia acquisite non omnes ita asserant, sentientes perfectò, ad perfectionem naturae magis necessarias esse virtutes, quam scientias. Vnde inferunt, has virtutes datas esse primo homini in ma-

gno perfectionis gradu. De quo solum dicere possumus, fuisse quoad intentionem ad obiectum modum ad sufficientem illius status perfectionem, quam Deus designauit iuxta conditionem voluntatis suae, quam ipse nouit, nobis enim nihil certius de termino illius perfectionis constare potest, quia reuelatum non est. At verò quoad extensionem dici potest, illa perfectio vniuersalis, quia & circa omnes materias morales virtutes infusae sunt, & vnaquaeque eum potestate sufficiente ad operandum in tota materia sibi subiecta.

Sed circa hanc extensionem hominum difficultates superant, prima est ex Durando in 2. d. 29. q. 2. vbi ait, fuisse infusas Aet virtutes morales, quae circa alterum versantur, vt iustitia, cui libertatem coniungit, non tamen virtutes, quae circa passiones versantur, & illas moderantur. Ratio eius quoad vltimam partem est, quia in eo statu nulla essent inordinatae passiones, neque appetitus haberet difficultatem in appetendo secundum rationem, imò nec indeterminationem haberet, quia omnino esset determinatus ad obediendum rationi. Sed immeritò illam exceptionem adhibuit. Primò, quia iuxta sententiam, quam vltiore credimus, etiam fortitudo, & temperantia licet versentur circa passiones, nihilominus etiam sunt in voluntate; quae fuerunt homini infusae. Nam respectu voluntatis eadem est ratio de his virtutibus, quae de iustitia, & liberalitate, quia sicut voluntas habet quandam indeterminationem in officio virtutis praestando circa alterum, ratione cuius indeterminationis indiget habitu, etiam si nulla alia intercedat difficultas, vt Durandi vult; ita etiam habet indeterminationem in praestando officio virtutis circa ipsamet operantem; ergo, quauis desit difficultas ex parte appetitus, sunt necessarii habitus inclinantes voluntatem ad omne officium honestum circa ipsum operantem, ratione indeterminationis, quam ex se habet. Secundò, quia etiam appetitus esset subiectus voluntati in illo primo statu, nihilominus erant necessariae huiusmodi virtutes in ipso appetitu, eo modo, quo in ipso esse, aut acquiri possunt, de quo alias. Ratio autem est, quia illam subiectio magna ex parte per huiusmodi habitus formaliter facta est, vel certè sine illis non poterat tam perfectò, & conaturali modo fieri, vt in sequenti capite exponemus. Et ita argumentum Durandi potest contra ipsum retorqueri, quia ipsamet subiectio appetitus habituum perfectionem in ipso indicat. Ideoque non est bona collectio Durandi, quod appetitus in eo statu erat incapax istarum virtutum, quia erat determinatus; non enim erat determinatus per solam suam intrinsecam facultatem, & ideo indigebat determinante intrinseco, quatenus esse posset, illud autè esse non poterat, nisi habitus, seu virtus.

Altera difficultas est de quibusdam virtutibus, quarum obiecta, seu materia in illo primo statu inueniri non poterant, quia includunt imperfectionem illi statui repugnantem. Nam deficient obiecto, seu materia, deest officium virtutis, & consequenter non est necessaria virtus, imò nec videtur possibilis, quia non potest esse sine obiecto. Assumptum inductione ostenditur. Primò in virtute penitentiae, cuius obiectum est peccatum commissum, nam repugnantiam inuoluit, esse in statu innocentiae, & habere peccatum commissum. Secundò in virtute patientiae, quae tristitias moderat in afflictionibus, & laboribus. Haec enim omnia in illo statu non inueniuntur. Tertio inuenitur similis ratio in virtute misericordiae, cui

Et possunt. Probatur 1. ex Ecclesiast. 7. Probatur 2. ratione. Contrahuntur assertioni positae ex opinione astricto ad damu potuisse peccare in i. instanti creationis. Occurritur in primis multipliciter non peccasse de facto Adam in 2. inst. no. Probatur ex Patrib. Probatur tandem ratione. Occurritur deinde nec possibile fuisse de lege ordinaria tunc peccare. Vide lib. 3. de Angelis cap. 9. d. 17. & lib. 7. cap. 19. à num. 10. latissimè.

Difficultas circa assertionem. Quae virtutes morales fuerint Adam conuenit. Opinio Durandi inuenitur. Eius argumentum. Revertitur Durandus quoad 2. membrum. Primò. Argumentum Durandi retorquetur. Secundò.

16. Illatio contra proximum dicitur.

Expeditur.

1. Restitudo voluntatis vel naturalis est, vel supernaturalis.

Subiunctio naturae in negationem.

ius materia est miseria proximi subleuanda.

9. Hæc difficultas potissimè solet tractari de virtutibus per se infusis. Vnde posset aliquis dicere, omnes virtutes per se infusas fuisse Adæ, quia consequuntur gratiam, & ideo non separantur ab illa, licet ratione status non possit persona actus earum exercere. At verò ex virtutibus acquisitis, illas tantum fuisse infusas Adæ, quorum officium in illo primo statu inueniri potuisset. Sed nihilominus D. Thom. dicto art. 5. vt dixi, dum indistinctè affirmat, has virtutes aliquantulum dadas fuisse Adæ, videtur loqui non tantum de infusis, sed etiam de acquisitis; & præterea explicat comprehendere se virtutes, quæ moderantur passiones, quod maximè faciunt virtutes acquisitæ, ac denique eius ratio æquè de omnibus procedit. Non tamen simpliciter dixit, omnes virtutes fuisse in primo homine, sed cum illo addito, *aliquantulum*, & ideo illud declarans, distinguit de virtute in habitu, vel in actu. Et dicit cæteras virtutes omnes quoad vtrumque in illo statu inueniri potuisse, quod est clarum. De aliis verò de quibus nostra est difficultas, dicit, infusas fuisse quoad habitum, quamuis ex defectu materiæ non possent actus exercere.

10. Quæ quidem doctrina etiam ad habitum penitentia applicari potest, quatenus aliquo modo potest esse acquisitus. Et quoad priorem partem de habitu est clara. Tum quia habitus est prior actu, & bene disponit hominem ad illum, sine illum effecturus sit, siue non sit. Tum etiam quia habitus non respicit materiam, vt præsentem, vel futuram, sed tantum vt possibilem huic naturæ, & ita habebat locum qualibet materia in statu innocentie. Tum denique, quia semper fuit possibile homini amittere illum statum, sicut de facto amisit: vnde vtilissimum illi fuit, habere has virtutes per accidens infusas, quæ in illo manerent, si caderet, vt reuera de facto manserunt. Quod verò attinet ad alteram partem de actu, licet verum sit, non potuisse has virtutes exercere in statu innocentie potissimos actus suos (quod fortasse præcipue intendit D. Thom.) nihilominus semper aliquos actus exercere potuisset. Primum actus interinos conditionatos, vt in penitentia esset hic actus, si peccarem dolerem, in misericordia, si proximus indigeret, illi subuenirem. Nam licet aliqui putent, hos actus esse potius intellectus, quam voluntatis, tamen esse possunt in actuali proposito voluntatis de conditionato obiecto. Imò illi conditionales non essent simpliciter verè in homine, nisi fundarentur in actuali proposito voluntatis eius. Secundò posset exerceri actus complacentiæ circa honestatem obiectiuam talium virtutum. Tertio specialiter, virtus penitentia, quamuis non posset detestari malum commissum, vt probat ratio facta, posset odio habere peccatum, quod offertur vt committendum, & habere voluntatè non faciendi Deo iniuriam, vt in tom. de Penit. latè dixi, & specialiter videri potest disp. 7. sect. 1. n. 10. & 11. Misericordia etiam non semper, aut per se requirit dolorem in miserente, nam voluntas subleuanda miserum, si absque dolore haberi possit, reuera erit actus misericordie. Hoc autem modo, si status innocentie duraret, posset vnus homo cadere, & alter innocens habere voluntatem subueniendi illi, cum displicentia de malo eius, quæ posset haberi sine tristitia, vel dolore. Et fortasse inter ipsos innocentes non decissent occasiones habendi similes actus. Nam licet in illis non esset propria miscritia penalis, esse posset aliqua indigentia natura-

lis, vt paruuli indigerent auxilio maiorù ad educationem, & ad vitanda pericula, & ignorantem, seu incipientem indigeret doctrina. Ad hunc ergo modum non deesset ibi aliqua materia misericordie, & sic potest de aliis similibus virtutibus facillè cogitari. Tertio difficultas esse potest, an fuerint infusi Adæ aliqui habitus virtutum acquiratarum erga Deum. Sunt autem duo genera virtutum, quæ circa Deum versantur, quædam, quæ respiciunt Deum vt obiectum cui, vt religio, & si qua est alia similis, vt fortè obedientia, & de his non est dubium, quin fuerint infusæ Adæ, quia sunt & perfectiores, & magis necessaria, quam reliquæ morales, & earum vltus erat illi statui maximè proprius. Aliæ verò sunt virtutes, quæ versantur circa Deum, vt obiectum quod, quales sunt in ordine supernaturali virtutes theologales, ex quibus vna est in intellectu, scilicet fides, charitas verò & spes in voluntate. In ordine autem naturali loco fidei succedit cognitio naturalis Dei, quam habuit Adam per scientiam per accidens infusam, de qua iam dictum est. Charitati autem infusæ respondet in ordine naturali amor naturalis Dei super omnia, & propter ipsum, qui amicitia, vel benevolentia dicitur; & de hoc aliqui negant fuisse in Adamo tam quoad actum, quam quoad habitum. Sed de actu longè probabilius est, in Adamo esse potuisse, quod docet D. Thom. 1. 2. q. 109. art. 3. & quodlib. 1. art. 8. & aliis locis, vt latius in materia de Gratia tractamus lib. 1. cap. 30.

De habitu verò res est magis incerta, in qua partem negantem tenet Pereir. lib. 5. in Gen. disp. de tertia excellentia status innoc. q. 1. ex fundamento omnino contratio præcedenti opinioni, scilicet, quia non solum poterat Adam diligere Deum vt auctorem naturæ naturali dilectione super omnia, sed etiam voluntas eius naturaliter erat ad illum amorem propensa, & nullam difficultatem, vel impedimentum ex parte appetitus in eo amore patiebatur, & ideo non indigebat habitu. Contrarium sentit Scot. Nam in hoc habitu potissimè iustitiam originale constituitur videtur in 2. d. 29. & latè exponit Herr. 2. disp. 2. 1. q. 3. & disp. 22. q. 1.

Mihi autem considerandum videtur, an voluntas humana sit naturaliter capax talis habitus, & an possit in hoc statu per actus acquiri. Nam si in voluntate est capacitas naturalis, profectò redacta fuit in actum in illo statu, & si acquiri potest per actus in illo statu fuit per accidens infusus, quia per se pertinet ad maiorem perfectionem voluntatis humanæ. Neque obstabit propositio naturalis voluntatis; quia hæc potest augeri per habitum, quia dare potuit facilitatem operandi. Neque etiam referet, quod appetitus non retardaret, quia libertas, & indifferentia voluntatis sufficit ad capacitatem, & vtilitatem habitus, sicut de virtute iustitiæ dicebamus. Vnde partem hæc vt satis probabilem relinquimus, perfectam autem resolutionem in materia de charitate remittimus, quia ex illa questione pender, an per huiusmodi actus amoris Dei nunc similis habitus acquiratur. Denique virtuti spei infusæ propria ratio spei, & quatenus fundatur in promissione diuina nullus habitus merè naturalis respondere videtur: tamen vt est amor concupiscentiæ ipsius Dei respondere illi potest in ordine naturali habitus inclinans ad amorem concupiscentiæ Dei, vt est summum hominis bonum, & de hoc ferè eodem modo, quo de præcedenti, iudicandum est.

11. Tertia difficultas an denique infusa fuerint virtutes aliqua Deo respicientes. Resolutio de respicientibus Deum vt obiectum cui, certè est habuisse Adam intellectuales. An in voluntate habuerit virtutem benevolentiam naturalem erga Deum. Quoruamdam responsio negatiua quoad actum respicitur.

12. Quod habitum negat Pereira. Eius fundamentum. Affirmat verò cum Scoto Herrera.

13. Authortia resolutio. Adfundam. Pererij in num. præced.

Vide in tractatu de charitate disp. 3. sect. 5. An virtutè spei naturalis.

14. Quod ad habitum negat Pereira. Eius fundamentum. Affirmat verò cum Scoto Herrera.

15. Ratio dubitandi.

16. Ratio.

17. Do resolutio.

18. Do resolutio.

19. Do resolutio.

20. Do resolutio.

21. Do resolutio.

22. Do resolutio.

23. Do resolutio.

24. Do resolutio.

25. Do resolutio.

Vtrum in Adamo appetitus ita fuerit subiectus voluntati, & rationi, vt naturam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.

1. Si natura hominis purè, & secundum se consideretur, etiam si potentias habeat naturalibus virtutibus perfectas, & ornatas, pugna, & rebellio carnis contra spiritum obnoxia est. Quæ duplex habet genus cognitionis, sensitua, & intellectualis, & duos appetitus elicitorios, scilicet, sentientem, & voluntatem. Inter quas facultates naturalis ordo est, vt cognitio incipiat à sensu, & ideo possit rationem immutare, priusquam voluntas operetur, arque eadem ratione, vt prius etiam excitet appetitum sensitivum, quam voluntas, & ratio perfectè possint deliberare. Ex hoc igitur genere compositionis humanæ natura ex carne, & spiritu & appetitu inferiori, ac superiori oritur pugna, quam in nobis experimur, & quam deplorat Paulus ad Rom. 7. dicens, *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee.* De hac ergo pugna quærimus in presenti, an fuerit in primo homine ante peccatum, siue cum donis supernaturalibus gratiæ consideretur, siue absque illis: hoc enim ad præsentem questionem extrinsecum est, nam cum donis gratiæ potest homo habere illum defectum, & pugnam, vt nunc est, in hominibus iustis, & sine illis donis posset Deus impedire illum defectum, homini naturalem, seu tale donum homini conferre, quo fieret, vt nullus motus insurgeret in portione inferiori repugnans superiori, consequenter nulla pugna, aut difficultas circa operationem boni honesti naturalis ordinis in homine sentiretur. Quia ergo donum hoc distinctum videtur à virtutibus, & ad earum perfectum usum, & consequenter ad magnam perfectionem voluntatis pertinet, ideo non obstantibus virtutibus, inquitendum superest, an hoc donum, eiusque effectus Adamo collata fuerint.

2. Ratio autem dubitandi esse potest, quia hoc donum non est homini naturale, nec perficit hominem in ordine ad finem supernaturalem; ergo non est homini in sua creatione datum. Consequentiã probatur, quia, vt sæpe dictum est, Deus condendo naturam naturæ ordinem in hoc seruabat, vt vnique conferret quod naturale ipsi erat. Maior autem probatur ex dictis in principio capitis, quia ex naturali, & intrinseca compositione hominis intrinsecè sequitur imperfectio contraria huic dono; ergo è conuerso donum ipsum non potest esse homini naturale, imò videtur valde repugnans naturæ eius. Secundò, quia illud donum vel esset aliquis habitus infusus homini, vel aliquid aliud, hoc secundum declarari non potest quid, vel quale sit, primum autem non potest sufficere. Quod ita ostenditur, quia vel ille habitus esset spiritalis in intellectu, & voluntate, & de illo esset eadem difficultas, quia posset à sensibus præueniri: vel esset in appetitu sensitivuo, & sic etiam non posset impedire quin appetibile secundum sensum occurreret, & naturaliter immutaret appetitum: at verò appetitus immutatus naturaliter mouetur, cum libertate careat; ergo non obstante tali habitu voluntatem, & rationem præueniret.

In hoc puncto Scot. in 2. d. 29. q. vnic. hanc questionem attingens, illam videtur sub dubio Franc. Suarez de opere sex dicitur.

3. Do resolutio.

4. Do resolutio.

5. Do resolutio.

6. Do resolutio.

7. Do resolutio.

8. Do resolutio.

9. Do resolutio.

relinquere, nam semper sub disunctione loquitur, dicens, quod in eo statu esset tranquillitas in anima, quia vel natura inferior non insurgeret contra superiorè, vel si insurgeret, posset facile, & delectabiliter à superiori contineri, & ordinari, & ita licet inferior appetitus cum aliqua tristitia ab obiecto sibi delectabili abstinere, nihilominus quia voluntas cum magna delectatione id faceret, totus homo id facere diceretur, quod ratione superioris potentia ei conuenit, quamuis inferior potentia aliquantulum reluctetur. Et ideo, inquit, *Fortasse non est necesse ponere, quod nullus sensus appetitus potuit tunc tristiari, potuit enim visus tunc videre turpe visibile, & audire audire turpe audibile, & vtrumque potuit offendere appetitum sensitivum, sicut & conueniens sensibile delectare. Sed voluntas tunc bene vna fuisse istis tristitiis, & delectationibus appetitus inferioris.* Hæc ferè Scot. Veruntamen nunc agere nolumus de omni actu sententiæ, vel de omni affectu appetitus sensitivi. Distingui enim potest, duplex genus huiusmodi motuum, quidam dici possunt naturales, & innoxij, seu indifferentes in ordine ad mores, non solum quia in se boni, aut mali non sunt, sed etiam, quia non inducunt ad aliquid turpe, vt moraliter malum, vt est dolor aliquis, vel displicentia de obiecto disconuenienti sensui, item fames, sitis, & similes affectus, vel eorum contrarij. Alij verò sunt motus noxij moraliter, quia vel inclinant ad aliquid de se turpe, si voluntariè fiat, vel difficilem reddunt operationem virtutis. Et de hoc genere motuum inferioris appetitus hic præcipue loquimur, quia in eis veritas certior est, de priori verò genere dicemus postea tractando de illius status immortalitate.

10. Dicimus ergo, hanc perfectionem fuisse homini datam in principio creationis, vt quandiu non peccaret mortaliter, sentire non posset præuenientes motus inferioris appetitus rectæ rationi aduersos, multoque minus subsequentes, rationi iam imperanti repugnantes. Hanc assertionem censet omnino certam, quæ probatur primò ex Scriptura. Nam in primis Gen. 2. in fine dicitur: *Erant autem uterque nudus, Adam scilicet, & vxor eius, & non erubescerant.* Postea verò cap. 3. de illis post peccatum dicitur, *Aperti sunt oculi amborum, cumque cognouissent se esse nudos, &c.* Et infra, cum Adam ad Deum dixisset, *Timus, eo quod nudus essem.* Respondit ei Deus, *Quis enim indicauit tibi, quod nudus esses, nisi, quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?* Ex quibus verbis aperte colligitur, tantam mutationem esse factam in primis hominibus per peccatum, vt ante illud non ita viderent corpora sua, vt erubescerent aut appetitus eorum ad aliquid turpe commoueretur, post peccatum verò vtrumque senserint; ergo ante peccatum habuerunt speciale donum, quo appetitus eorum continebatur, ne contra rationem insurgeret, quod donum peccando amiserunt, & ita hæc testimonia intellexerunt Patres, & Theologi infra citandi.

11. Secundò hoc confirmant verba Sapientis: *Inueni, quod Deus fecerit hominem rectum, & ipse se insensit misceuit questionibus, Ecclesiast. 7. Quem locum tractans Hieronymus, lib. 1. contra Iovinianum, per hominem vtrumque sexum intelligit, & de rectitudine, quæ concupiscentiam remouebat, interpretatur. Et ex consonantia huius testimonij cum præcedenti veritas huius sensus comprobatur. Vnde immeritò Caiet. ibi illum exponit de sola rectitudine naturali, & vim facit in verbo *inueni*, quod de inuentione per rationem naturalem exponit*

12. Non est hic questio de motibus partis sensitivæ noxiis tantum natura, quos tamen hic misceat Scotus.

13. Sed de noxiis moraliter, vt si fuerint deliberrati.

14. Assertio affirmatiua.

15. Probatur ex Scriptura.

16. Do resolutio.

17. Do resolutio.

18. Do resolutio.

19. Do resolutio.

ponit, & inde colligit, sermonem esse de sola re...

6. Tertio confirmat hoc Paulus ad Rom. 7. dicens, hos concupiscentia...

7. Quarto idem probatur ex Concilio Trid. sess. 5. dicente, manere in baptizatis concupiscentiam...

8. Quinto eandem veritatem docet Augustin, lib. 13. de Trinit. cap. 3. circa fin. dicens, in primo homine...

que turbatus in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur. Similia docet lib. 1. de Nupt. & concupiscentia...

Sexto veritas hac communis est Scholasticorum in 2. d. 30. & 31. & D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 3. & q. 81. art. 3.

Vt verò propriam causam, & rationem huius effectus explicemus, inquirere oportet, quomodo facta fuerit hac pax, & concordia in homine...

contra inclinationem appetitus sensitivi, & supra efficaciam naturalis voluntatis. Nam appetitus sensitivus naturaliter movetur presentato obiecto...

Ex Scholasticis. Quid de Scoto in num. 2. additio.

Dicta providentia co- iectura triplex.

Arguitur non videri posse con- ar tanta par- tem inu. a hom. non iuxta natu- ram eius.

voluntati despotice, vt ait Aristot. seu seruiliter, sed ciuili, & politico modo media cognitione, seu phantasia, quam non semper potest corrigere voluntas...

11. Propter hac conueniunt Theologi, ad hunc effectum necessarium fuisse aliquod peculiare donum humanæ naturæ additum; quid verò, vel quale fuerit, variè, & obscure explicant.

Accedit Molina. Quid verò sentiat Scot. Sed hæc omnia mihi satis obscura sunt, & non satisfaciunt. Primò, quia per habitus non potest appetitus sensitivus determinari ad vnum, vt dicebat Durandus...

12. Impugnatur Durandus.

Et Scotus.

tum, ne presente obiecto moueatur, neque etiam vt apprehensionem, vel cogitationem obiecti omnino cohibeat, quia possunt occurrere plures causæ excitantes phantasmata, quæ voluntati humanae non obediunt.

Atque hi discursus eandem difficultatem ingerunt circa vigorem rationis, de quo Caiet. loquitur. Præterquam quòd in illo dicendi modo ob- scurum est, quid sit ille vigor rationis, quia non est actus, vt per se constat, alioqui non esset quid permanens, & de se perpetuò inhærens.

Vt ergo aliquo modo hoc donum, & causam ad- quatam huius effectus explicè, aduerto quatuor modis intelligi posse appetitum sensitivum fuisse co- hibitum, & frænatum ne suis motibus volunta- tem præueniret, & ita subiectum, vt sine vlla tristitia, vel repugnantia illa obediret.

Ex his ergo modis primus est planè impossibi- lis, quia tam appetitus, quam intellectus, & volun- tas fuerunt eiusdem rationis & perfectionis essen- tialis in primo homine, ac in aliis, imò in illo e- aedem numero facultates; & eiusdem perfectio- nis individualis fuerunt ante, & post peccatum.

13. Ac tandem Caietanus.

14. Notatio quadruplici- cu modi frænandi appetitum sens. vt vera resolutio tractetur. Primò.

Secundò. Tertiò.

Quarti.

15. Excluditur 1. motus.

go omnino repugnat augeri, vel minui in his potentibus, sine additione alicuius formæ vel entitatis, naturales inclinationes, quas ad suos actus, vel obiecta habent, vel subordinationem inter ipsas, nimirum augendo efficaciam vnus in aliam, vel subiectionem alterius ad alteram. Ac proinde prior ille modus & concipi nõ potest, & repugnantia inuoluit, considerata naturali proprietate, & entitate talium facultatum.

16. Excluditur 2. modus.

Secundum etiam modum reputo insufficientem, & quoad hoc impossibilem, vt appetitus per solos habitus potuerit infallibiliter, & necessarid contineri, ne in illo huiusmodi motus insurgent. Hoc enim rationes factæ mihi probare videtur, vt de extinctione fomitis in B. Virgine dixi in 2. tom. 3. part. 4. sect. 5. Dicunt verò alioqui et si soli habitus in actu primo existentem non sufficiant ad omnes hos motus cohibendos, nihilominus potuissent habere actum, vel actus perfectissimos, qui ad hunc effectum sufficerent. Sic enim Scot. supra dicit, voluntatè primi hominis per habitum iustitiæ sibi infusum Deo adhæsisse, & cum tanta delectatione vt impediret, ne motus concupiscentiæ insurgerent. Sed hoc etiam non sufficit.

Relictur 1.

Primo, quia impotentia appetitus Adami ad insurgendum contra rationem, erat perpetua, & independens (vt ita dicam) à libertate totius Adæ, quando mortaliter non peccaret: actus verò illius habitus, siue esset amor Dei, siue alius similis, non erat perpetuus, imò erat liber; ergo non poterat esse propria, & adæquata causa illius perfectiæ subiectionis: nam cessante Adamo ab illo actu, etiam tunc non poterant isti inordinati motus insurgere. Secundo, quia licet durante illo actu multum dicti motus cohiberentur, non tamen per se sufficeret ad reddendum appetitum in capaxem talis motus per causas naturales, & obiecta vehementer excitantia, quæ non obstante tali actu occurrere possent. Nam experientia docet etiam in actuali contemplatione, & dilectione Dei insurgere interdum hos motus; ergo etiam tunc posset idem accidere, nisi alia fortior causa obstaret. Præsertim si dæmonis tentatio accederet, qui posset humores corporis mouere, & obiecta excitantia appetitum vehementer applicare, & ita non tantum suasionem, sed etiam delectationem, seu concupiscentiam hominem tentare, quia sola contemplatio, vel operatio voluntatis non posset hoc impedire. At verò quælibet huiusmodi perturbatio erat contraria illi statui, & per hoc donum excluderetur; ergo nullus habitus etiam cū actu suo potuit esse causa sufficiens, & adæquata illius effectus.

17. 3. Modus: possibilem fuit.

Tertius modus fuit quidem possibilis, sed imperfectus, & ideo verisimile non est illo tantum modo collatum fuisse primo homini huiusmodi donum. Prima pars est manifesta, quia potuit Deus partem negando concursus ad omnes hos motus, partim prouidendo, ne obiecta perturbantia, hanc animi pacem, & tranquillitatem occurrerent, partim applicando, & excitando rationem, & voluntatem, atque etiam phantasiam, partim per alios occultos modos prouidentia sua hanc subordinationem appetituum illarum conseruare. Altera verò pars de imperfectione huius modi probatur, quia prouidentia Dei extrinseca poterat quidem tollere extrinseca impedimenta, vel excitare rationem in singulis occasionibus, tamen sola non poterat intrinsecus disponere potentias ad perfecte operandum circa talia obiecta, siue superiores ad imperandum, siue inferiores ad obediendum. Ad perfectum autem modum operan-

di spectat, vt proximum agens sit intrinsecè dispositum ad illam operationem, ad quam rectè faciendam à primo agente ordinatur, & mouetur. Ergo cum Dei opera sint perfecta, non est verisimile per solam extrinsecam prouidentiam hoc donum primis hominibus contulisse.

Supereft ergo, vt quartus modus verus sit, nimirum partim per intrinsecos habitus, & actus, partim per specialem Dei prouidentiam, & protectionem hoc donum in primo statu collatum hominibus fuisse. Hæc pars concluditur ex dictis à sufficienti partium enumeratione. Et à simili comprobari potest ex iis, quæ in citato loco de beata Virgine diximus. Præterea sumi potest etiam à simili ex D. Thom. 1. p. q. 94. a. 4. ad 5. vbi similiter ait, hominem in illo statu ab omni errore præseruatum fuisse, partim per internam scientiam, & prudentiam, partim quia ei diuinitus subuenitum fuisse. Et similiter q. 97. art. 2. ad 4. dicit, potuisse hominem tunc præseruari à morte, partim propria ratione, partim diuina prouidentia; ergo idem in præsentia dici debet, est enim eadem vel maior ratio. Indicatur etiam ab August. 14. de Ciuit. cap. 19. quatenus ait, eas partes animæ, quæ à nobis vitiosæ, seu inordinatæ sunt, non ita fuisse in Paradiso ante peccatum. Non enim ait, contra rectam voluntatem ad aliquid mouebantur, unde necesse est eas ratione tanquam frenis regentibus abstinere. Nam quod nunc ita mouentur, & ab his, qui temperanter, iuste, & pie viuunt, aliis facilius, aliis difficilius, tam in cohibendo, & refranando modificantur, non est vitique sanitas ex natura, sed languor ex culpa. In quibus verbis satis indicat, illa sanitate fuisse per internam perfectionem, & virtutem, quæ facilitatem, & delectationem in illo modo operandi præstabat. Diuinam autem protectionem ibi non tam expressè declarat: hæc autem tam est familiaris August. vbicunque de his diuinis beneficiis tractat, vt eam tanquam manifestam supponere videtur. Vnde nec nobis aliquid de ea parte dicendum superest.

Circa alteram verò partem de intrinseco dono desiderari potest, vt explicemus, quid illud fuerit. In quo breuiter dicimus in primis, non fuisse vnum tantum simplicem habitum, vt Scot. Durand. & alij loquentes de Iustitia originali, indicare videntur. Probatur, quia hæc perfectio in multis potentiis requirebatur; in ratione ad considerandum, & iudicandum, seu imperandum conuenienter; in voluntate ad sequendam rectam rationem delectabiliter, & ad mouendum appetitum fortiter, & in ipso appetitu ad obediendum promptè; sed vnus simplex habitus non poterat has omnes potentias intrinsecè perficere; ergo non fuit vnus tantum habitus. Et confirmatur hæc ratio, quia, vt rectè dixit D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 2. quando actus pendet à pluribus actiuis principiis, ad perfectionem eius requiritur, vt omnia illa principia actiua sint perfecte disposita. Hæc autem dispositio ad bene agendum in potentiis animæ quæ respiciunt obiecta, est habitus; ergo, cum hæc perfectio, de qua tractamus, ex pluribus animæ potentiis pendeat, in omnibus illis rectam dispositionem habitualem postulabat, ac proinde plures habitus saltem ex parte potentiarum includebat.

Addimus verò vterius, etiam in singulis potentiis non fuisse sufficientem vnum habitum, sed plures in singulis concurrisse ad hunc effectum. Declaratur in primis, quia hæc bona compositio, & rectitudo potentiarum hominis versabatur circa totam materiam moralem, tam ad omnes ani-

ma

ma

ma

Deinde sensitivus de intellectu.

Deinde de voluntate.

Denique de appetitu.

21. Corollarium ex dictis.

1. Quæstio circa proximè dicta.

Secunda.

Tertia.

22. Notatio 1. pro nunc positis quæstionibus.

ma passiones, quàm ad proximum, vel Deum pertinentem, ad hoc autem non sufficiebat vnus solus habitus in vnaqueque potentia. Deinde declaratur per singulas, nam in intellectu requirebatur in primis prudentia, sine qua nihil ordinatè fieri potest; prudentia autem supponit moralem scientiam vt perfecta sit, & ad hanc non parum confert scientia naturalis, quæ sape necessaria est ad rectè iudicandum de agendis etiam in ordine ad bonos mores. Potest etiam esse valde utilis ad moderatum vsum rerum corporalium, & ad vtendum mediis ad moderandum effectus accommodatis. Similiter in voluntate perfecta dispositio virtutis, tam in materia religionis, & iustitiæ, quàm in materia fortitudinis, & temperantiæ, quatenus in voluntate esse possunt, necessaria erat, vt & ipsa esset perfecte inclinata ad honestatem in tota illa materia, & facile mobilis à recta ratione, & simul esset fortis ad continentium appetitum. Hæc autem dispositio voluntatis non fit per vnum simplicem habitum, vt constat. Eademque ratio est de appetitu sensitivo quatenus est capax similibus habituum, qui augendo inclinationem eius ad obediendum rationi in omnibus materiis, quæ ad ipsum pertinent, passiones moderantur suo modo formaliter, quantum per habitum fieri potest. Nimirum in actu primo dando appetitui facilitatem, & promptitudinem obediendi, quando à superiori imperatur. Non tamen omnino impediendo, ne præmoueat, nam ad hunc effectum diximus specialem Dei prouidentiam fuisse necessariam.

Vnde colligimus, omnes virtutes voluntatis, & appetitus, quas in Adamo esse diximus, ad hoc donum complendum concurrissse, vel per ipsos habitus formaliter, si hanc rectitudinem quasi in actu primo consideremus, & rectitudinem per suos actus, illos frequentius, & perfectius exercendo. Qui frequens vsus multum iuuare poterat, vt aliis motibus inordinatis, & præuenientibus rationem, nõ daretur locus. Et ad hoc etiam multum iuuare poterat diuina contemplatio, & feruens amor, quæ diu durabat, quia anima valde intenta superioribus, & spiritualibus rebus vix potest ad sensibilia simul attendere, nisi forte aliqua extrinseca causa vehementer moueat: illa tamen in illo statu per diuinam protectionem remoueretur, quando homini suis internis donis rectè vteretur. Interrogabit autem aliquis, an hæc necessitas virtutum ad hunc effectum intelligenda sit de virtutibus ordinis naturalis, & per accidens infusus, vel etiam de supernaturalibus, & per se infusus. Item interrogari potest, vtrum præter omnes virtutes tã per se, quàm per accidens infusus, aliquis alius habitus animæ infusus ad hunc effectum necessarius esset, vel saltem vt utilis, seu adiuuus de facto infunderetur. Denique interrogari potest, an hoc donum naturale, vel supernaturale sit.

Ad respondendum his interrogationibus suppono, hominem potuisse creati vel in ordine ad finem vltimum naturalem tantum, vel ordinari etiam ad supernaturalem, & ita potuisse institui cum solis præceptis naturalibus, & naturali rectitudine, ac perfecta subordinatione potentiarum in ordine ad eundem finem, & ad cauendum omnem defectum ab hac rectitudine naturali deuiantem; vel potuisse habere simul adiuncta supernaturalia præcepta, & rectitudinem proportionatam supernaturali fini. Qui duo status ita inter se comparantur, vt de possibili, & absolute loquendo potuerit homo habere priorem statum sine posteriori, quanuis non è contratio, quia gra-

tia supponit naturam, vt fundamentum sumum; natura autem tanquam prior potest manere sine posteriori, id est, sine perfectione, & ordine gratiæ. Nihilominus tamen de facto nunquam fuit vnus status ab alio separatus, quia homo ex primaria Dei intentione propter finem supernaturale constitutus est, vt suppono, & doctrina de Beatitudine, & Gratia, & infra etiam dicitur.

Deinde aduerto naturale, & supernaturale duobus modis posse accipi in præsentia. Nam dici potest donum supernaturale illud, quod eleuat hominem ad supernaturalem finem, & ad aliquid operandum quod super totum ordinem naturæ sit, & solis naturalibus viribus fieri non possit. Vnde per distinctionem, & oppositionem ad huiusmodi supernaturale donum naturale dicitur, quicquid perficit naturam tantum in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem. Veruntamen naturale donum tã latè sumptum subdistingui debet, nam aliquod est donum perficiens naturam in ordine suo, quod illi debitum est tanquam aliquo modo consequens naturam, vt sunt naturales potentia, & actus, seu concursus ad illos, & habitus, vt per actus comparantur, & siquid aliud huiusmodi est. Aliud verò esse potest donum perficiens quidem naturam in ordine suo, non tamen consequens illam, nec illi debitum, vt sunt scientiæ per accidens infusæ, & extraordinarium adiutorium ad cauendam omnem naturalem deceptionem, aut veniale peccatum, vel fomitem, aut corporis passiones, &c.

His positis ad primam interrogationem respondeo, ad huiusmodi effectum, seu donum necessarias in primis fuisse virtutes ex suo genere acquisitas, seu per accidens infusas, quia istæ sunt, quæ ad naturalem rectitudinem, & perfectam subordinationem potentiarum in primis iuuare possunt, & de iis maximè procedunt rationes factæ num. 20. pro 3. assertionem. Vnde si hæc subordinatio, & perfectio danda fuisset homini solum infra ordinem naturæ, & in ordine ad naturalem finem, sufficerent huiusmodi habitus, seu virtutes per accidens infusæ, vt per se patet. Quia perfectio naturalis per se non pendet ex donis ordinis supernaturalis, nec virtutes per se infusæ passiones formaliter moderantur, nec voluntatem, aut appetitum ad obediendum rationi naturali per se, & immediate inclinant. Quia verò homo simul creatus est ad finem supernaturalem, & propter illum maximè perficiebatur, ideo necessariæ etiam fuerunt virtutes infusæ tam intellectui, quàm voluntati, vt anima etiam in illo ordine esset perfecta, & intrinsecè potens, ac facilis ad rectitudinem illius ordinis seruandam. Vnde etiam factum est, vt hæc dona per se infusæ consequenter etiam multum iuuaret per actus suos ad ipsam rectitudinem naturalem obseruandam. Sicut fides iuuat ipsum naturale lumen intellectus, & charitas coniungendo altiori modo voluntatem Deo, eam consequenter ad omne bonum honestum etiam naturale inclinans, & mouens, & similiter spes æternæ beatitudinis retrahit ab omni malo, quod illam possit impedire. Ac denique cum anima vtendo his donis maximè coniungatur Deo, consequenter abstrahitur appetitus à sensibilibus, & optimè disponitur, vt facilius possit ab omnibus inordinatis motibus præseruari. Fuerunt ergo hæc dona supernaturalia valde vtilia ad huiusmodi effectum præstandum etiam in ordine naturali.

Ad secundam interrogationem respondebimus latius infra tractando de iustitia originali, quia ex

Vide prolog. 4. de gentia.

22. Notatio altera.

24. Ad 1. quæstionem in num. 21.

25. Ad secundam cogni. ibid.

cognitione illius, eius resolutio pendet. Nunc ergo breuiter assero, nullum habitum fuisse necessarium ad hanc subordinationem potentiarum præter habitus operatiuos virtutum moralium, & intellectualium. Probat, quia vel talis habitus esset infusus in essentia animæ, vel in potentia. Primum dici non potest. Tum quia in essentia animæ nullus habitus præter gratiam fuit in primis hominibus, vt infra ostendemus. Tum etiam, quia hoc donum dabatur ad componendam diuisionem quendam, & repugnantiam, quæ naturaliter resultat in homine ex corporis, & animi compositione: hæc autem repugnantia non est in essentia animæ, quæ simplicissima est, sed in potentia; ergo habitus in essentia animæ per se non erat utilis, necum necessarius ad hunc effectum. Tum denique quia nec formaliter nec effectiue posset ad illum effectum inuare. Secundum etiam dici non potest, quia virtutes omnes simul sumptæ perficiunt potentias in omni materia virtutis, in qua hæc rectitudo, & subordinatio seruanda est; ergo præter habitus virtutum nullus alius fuit necessarius. Imò ratio, quantum per discursum assequi possumus, videtur probare, non esse possibilem talem habitum. Et confirmatur, quia neque in anima Christi Domini, neque in B. Virgine aliquis posuit talem habitum, cum tamen illam integritatē, & rectitudinem potentiarum, & carentiam omnium inordinati motus, multo perfectius, quàm primi homines habuerint.

Ad tertiam interrogationem respondeo, si hoc donum consideretur quatenus tantum perficit naturam in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem, prout inueniri possit in homine, creato solum ad finem naturalem, sic donum illud posset dici aliquo modo naturale, id est, non perficiens naturam ad aliquid supernaturale, quod aliis dici solet naturæ ad substantiam, seu entitatem. Quomodo D. Thom. 1. 2. q. 85. art. 1. vocat iustitiam originalem donum naturæ. Quamuis etiã ita illam appellet, quia pro tota natura data est. Nihilominus tamen tale donum non potest dici naturale, tanquam naturæ debitum, & ideo rectè dici potest supernaturale quoad modum. Quod contra quosdam modernos latius in materia de Gratia disputamus. Et ideo nunc plura non dicimus. At vt loquendo de hoc dono prout de facto datum est in ordine ad vtrunque finem, & ad vtrunque rectitudinem naturalem, & supernaturalem, sic supernaturale simpliciter erat quoad substantiam, & modum, vt ex dictis manifestum est, quia virtutes tiam per se infusas includebat.

Vltimò ex dictis resoluta manet quæstio, quam tractat D. Thom. an in primo homine fuerint passiones animæ. Nomine enim passionis significari solent actus appetitus sensitui, quatenus cum aliqua corporis commotione fieri solent. Et in hac significatione absolute loquendo, & indefinite certum est, huiusmodi passiones habere potuisse. Probat, quia habuit appetitum sensituum, est enim naturalis potentia animæ, & ad perfectum statum naturalem hominis necessaria; ergo etiam habuit actus eius, & modo connaturali quoad aliquem corporis motum, nam in his omnibus nulla imperfectio illi statui repugnans necessariò includitur. Vnde passiones hoc modo sumptæ etiam in Christo, & in Virgine fuerunt. Dixi autem indefinite, quia non est necesse vt omnes actus appetitus sensitui in eo statu locum haberent, nisi aliqui inuolunt imperfectionem illi statui repugnantem.

Vnde D. Thom. in dicto art. 1. distinguit in-

ter passiones, quæ inter bonum, & malum, vel circa præsens, aut futurum versantur. Et generaliter ait, passiones, circa malum ibi non fuisse, huiusmodi sunt tristitia, vel dolor, quæ supponunt malum præsens, quod in eo statu nullum erat, vt dictum est, & tradit August. 14. de Ciuit. cap. 10. Et confirmatur, quia omnes isti actus pertinent ad huius vitæ penalitates, istæ autem ex peccato originem habuerunt, vt Concilia, & Patres supra citati docent, & paulo post tractando de immortalitate illius status ostendemus. Et ibi etiam modum quo huiusmodi mala in eo statu vitarentur, declarabimus, & Scoto respondimus, qui in 2. d. 29. oppositum sentire videtur. Et hinc inferitur, etiam timorem sensibilem ab illo statu abfuisse, quia nullum erat periculum alicuius imminentis mali corporalis, neque aliquid huiusmodi tanquam possibiliter futurum apprehendebatur. Et ita etiam docuit D. Thom. De odio autem nihil dicit, non videtur autem repugnare illi statui actus odij saltem abominabilis, seu consequentis ad amorem concupiscentiæ alicuius boni sensibilis, quia tale odium nullam imperfectionem supponit, quia non est de malo vt præsentem, vel futuro, sed absolute, & secundum se spectato. Vt, v. g. sicut poterat Adam amare vitam, ita & mortem odio habere, quia eadem est vtriusque ratio, imò tale odium mali, est virtualis amor contrarij boni. Ita autem & desperatio illi statui repugnabant, eadem ratione, qua tristitia, vel timor.

At verò in passionibus, quæ versantur circa bonum, amor, & delectatio non solum in eo statu esse poterant, sed etiam erant illi maxime consentaneæ, & ad eius perfectionem necessaria, quia sine amore, vel voluptate nullum bonum potest esse perfectum. Fuissent autem isti affectus in illo statu solum circa obiecta naturæ conuenientia, & recta ratione regulata, quia, vt dictum est, omnia essent in illo statu ordinatissima. Similiter admittit D. Thom. in illo statu eas passiones, quæ circa bonum absens vt futurum versantur, vt sunt desiderium, & spes, quia in illo statu non essent omnia bona corporalia præsentia, & discursu temporis comparari possent, & ideo aliqua desiderari, vel sperari possent, cum moderatione tamen, quia nec desiderium posset transire in concupiscentiam asstantem, neque spes ita differretur, vt animam affligeret. Et sic de cæteris iudicandum est.

Alio verò modo solent isti actus quasi per antonomasiam vocari passiones, quatenus in nobis rationem præueniunt, & hoc modo satis ex dictis constat prædictos actus non habuisse in Adamo statum passionum, sed propassionum, iuxta modum loquendi Hieronymi Epist. 22. ad Eustoch. de quo videri possunt dicta in tom. 3. tertia partis disp. 34. sect. 1. in fin. & hæc doctrina applicari potest ad similes actus prout esse in voluntate, & circa bona, & mala spiritualia veritari possunt. Nam posset ibi esse amor Dei, & odium peccati, & desiderium beatitudinis, & spes eius: timor autem peccati esse posset quoad simplicem fugam peccati, non tam quoad sollicitudinem, & anxietatem animi, quia non apprehenderetur vt malum imminens, sed tantum possibile, quod facile vitari posset, & sic de cæteris.

De quibus passionibus no procedat conclusio.

29. De quibus verò procedat.

30. Vltima assertio in acceptione altera non fuisse passiones in Adamo innocente.

CAPVT XIII

Vtrum in statu innocentie potuerint homines peccare simul in eodem statu perseverando.

Duplex quæstio sensus.

Resolutio prioris.

Posterior sensus tractatus subdiuiditur.

2. Punctum an mortale aliud ab esu ligni vetiti potuerit Adam committere. Assertio 1. examinis affirm. Probatur 2. ratione.

Et authoritate Ecclesiæ.

Confir. 1.

Confir. 2.

3. Punctum an per tale aliquod mortale, committeret.

A iustitiam originalem per alia peccata, etiam si amitteretur gratia: iustitia enim originalis aliam rectitudinem includit. Ita opinatur Abulens. Gen. 3. q. 6. & 7. & Cather. ibidem. Fundantur primo, quia de facto putant, Euam peccasse per superbiam, vel aliis modis antequam comederet de ligno vetito, & tamen non amisisse originalem iustitiã donec comedit; quod probant, quia antequam comederet, non erubuit, nec sensit defectum originalis iustitiæ. Quod si inisterit inde sequi, Euam non amisisse iustitiã, donec Adam comedit, quia antea etiam non erubuit. Respondent concedendo sequclam. Putatque Catherin. in Opusc. de peccat. Orig. legem Dei fuisse, vt iustitia in nulla persona, etiam si peccaret, amitteretur, quoadiu Adam tanquam caput totius generis humani non peccaret, sedendo de ligno vetito. Quam legem ex illo tantum effectu colligere videtur. Ratione id declarant, quia illa rectitudo iustitiæ non fiebat per gratiam gratum facientem, quia per se non eleuabat hominem ad finem supernaturalem, sed tantum rectum ordinem in naturalibus constituerebat; ergo quauis per quodlibet peccatum amitteretur gratia, non erat necessarium amitti illam rectitudinem, vel iustitiã. Probat consequentia: tum quia rectitudo illa erat veluti quædam gratia gratis data, quæ non tollitur, etiam si gratia gratum faciens amittatur: tum etiam quia naturalis rectitudo per se non pendet à supernaturali ordine; ergo potest integra manere, licet gratia amittatur; tum denique, quia propter solum esum de ligno vetito Deus est mortem comminatus, dicens: In quacunque hora comederis ex eo, morte morieris, Gen. 2. ergo propter alia peccata non incurreretur mors; ergo nec iustitia amitteretur.

Sed omnino dicendum est, non patuisse rectitudinem illam simul esse cum aliquo peccato mortali, ac proinde quauis in sensu diuiso potuerint homines in illo statu peccare mortaliter in quacunque materia, non tamen in sensu composito, quia per quodcumque mortale peccatum amitteretur rectitudo illius status. Hoc manifestè supponit D. Thom. vbicumque sentit, iustitiã originalem, vel esse idem cum gratia gratum faciente, vel rectitudinem eius in gratia fuisse fundatam, vt patet ex 1. p. q. 95. art. 1. & q. 100. art. 1. & 1. 2. q. 83. art. 2. ad 2. Quod sequuntur Soto lib. de Natur. & grat. cap. 5. & alij Thomistæ, qui saltem in hoc conueniunt, quod iustitia non poterat à gratia separari. Vnde cum certum sit, gratiam amitti per omne peccatum mortale, consequenter iustitiã etiam amitti necesse fuit. Hoc autem, quod hæc ratio supponit, scilicet illam rectitudinem fuisse in gratia fundatam, infra tractabitur, & confirmabitur. Nunc probatur secundò, nam etiam si daremus, illam rectitudinem potuisse à gratia separari, imò de facto separatam fuisse, vt Bonauent. Scot. & alij volunt; nihilominus non potuisset esse simul cum peccato mortali, quia omne peccatum mortale est contra rectitudinem rationis, & ideo repugnat cum rectitudine iustitiæ, quæ in debito ordine rationis per subiectionem ad Deum vt vltimum finem fundabatur, ita vt inferior ratio esset subiecta superiori, quoadiu superior esset subiecta Deo; ergo ablata subiectione superioris rationis ad Deum per quodlibet peccatum mortale, auferebatur fundamentum, & basis illius rectitudinis, & consequenter tota caderet, ac euerteretur. Tertio eo ipso, quod homo peccaret mortaliter, fieret reus æternæ mortis, & consequenter constitueretur in statu

statu suum. Negant Abulen. & Catherin. Primum eorū probatio.

Quid concedat Catherinus cõsequenter ad suam opinionem. 2. Probatio.

Assertio 2. contra Abulen. & Catherin.

Probatur 1. D. Thom.

Probatur 2.

capaci

26. Ad 3. ibid.

Prologom. 2. 1. 2.

27. Assertio ap peccatis passiones in quibusdam acceptio fuisse in Adamo.

Probatur.

Confirmatur ex scriptis.

28.

est contra præceptum, sed contra consilium: potuit autem Adam non violando præcepta, nec deservendo ultimum finem aliqua facere, quæ vel non maxime expedirent, vel aliquo modo à sine retardarent, quod ad peccandum venialiter sufficit. Item poterat hoc facere vel plenaria libertate in materia levi, vt dicendo verbum otiosum, vel leue mendacium, aut in materia graui per surreptionem insurgentem saltem in voluntate, vt, v. g. per motum dubitationis indeliberatam circa materiam fidei. Secunda sententia admittit in illo statu peccatum veniale in materia leui cum plena deliberatione, quia hoc peccatum non supponit aliquem motum præuenientem contra rationem, sed seruat recto ordine in motione ex parte obiecti, & inferiorum potentiarum, ex vi solius libertatis potest committi. Et ideo in priori parte repugnat rectitudini illius status; posterior vero pars ex plena libertate sequitur, quæ in illo etiam statu seruanda fuit. Ita tenuit Aluiscord. lib. 2. summ. tract. 10. cap. 3. q. 4. primipali, & Almain. tract. 3. Moralium, cap. 2. 2. Tertia vero opinio vtrunq; genus peccati negat fuisse possibile in illo statu. Hæc est sententia D. Thomæ 1. 2. q. 89. art. 3. vbi est communis omnium scribentium, & Thomistarum in aliis locis, Capreol. & Hispanen. 2. d. 21. Soto lib. 4. de Natur. & Grat. cap. 6. vsq; Eandem tenuit Albert. 2. d. 21. q. 19. Alcius. 2. p. q. 103. memb. 6. & Bonau. in 2. d. 21. art. 3. q. 1. & ibi Durand. q. 4. Richard. art. 3. q. 1. Marfil. in 2. q. 14. art. 1. p. 1. Aegid. eadem d. 21. q. 2. art. 3. & Argentina q. 1. art. 1. & ibi ferè omnes. Et hanc sententiam veram censemus, eamque per duas breues assertiones confirmabimus.

2. Affirmans de peccato veniali ex defectu materialis. Et negans de veniali ex defectu deliberationis.

3. Communis opinio arguens de vtriusque peccato.

17. Assertio 4. in ordine. Propria assertio rationis.

Effugium aduersario.

18. Responsum 2. ex Art. 24.

Dico ergo primò, in Adam nullum potuisse peccatum veniale ex surreptione ante peccatum mortale inueniri. Hæc assertio probari potest rationibus omni peccato veniali communibus, quas in sequenti assertionem afferemus. Nunc ergo probatur ratione propria, quia omnis surreptio repugnat perfectioni, & rectitudini illius status, qualis in præcedenti capite declarata est, & probata, & traditur ab August. lib. 14. de Ciuit. cap. 10. & sequentibus vsq; ad 26. Respondentur, duplicem esse surreptionem, alteram ex praua motione sensualitatis, seu concupiscentia, & obiectorum sensibilibus. Et de hac fatentur repugnasse illi statui. Et Maior in 1. concl. statuit, non potuisse in primum hominem cadere peccatum veniale ex surreptione sensualitatis, & ita exponit August. quia iustitia originalis omnes hos motus cohibebat; alia vero est surreptio in ipsam voluntatem ex praua, & repentina representatione intellectus, quæ maxime accidit circa res superiores spirituales, vel quæ à materialibus obiectis aliquo modo abstrahunt, vt sunt in temporalibus honor, & fama, in æternis vero, quæ ad Deum, & animam pertinent, & præcipue si supernaturalia sint. Ex huiusmodi ergo surreptione dicunt, potuisse committi peccatum veniale in eo statu, quia iustitia originalis hos motus non frangebatur, sed eos tatum, qui in potestate sensitiua insurgunt.

Sed hoc in primis gratis dicitur. Primò, quia August. qui statum illum præcipue declarauit, generaliter loquitur, vt patet ex lib. 14. de Ciuit. cap. 10. ibi: *Nec aberat quicquam, quoddam voluntatis adipsiferetur, nec inerat, quod carnis, animi inuice hominis feliciter viuens offenderet.* Notetur verbum *animi inuice* nam motus surreptitius inclinans ad malum, & præsertim peccaminosus non poterat animum hominis feliciter viuens non offendere. Adiungit August. *Amor enim imperturbatus in Deum.*

A At certe motus infidelitatis, vsq; ad venialem culpam non poterat amantissimum non turbare. Item infra: *Erax deuotio tranquilla peccati, quam manente, nullum omnino aliuunde malum, quod contristarat, irruerat. Si nullum omnino, multo minus motus infidelitatis, vel similis, quam reliqui.* Secundò, quia cætera omnia, quæ cap. præcedenti adduximus, non minus de motibus surreptitiis voluntatis, quam de cæteris procedunt, & in vaiuersum probant, fuisse integram, & perfectam rectitudinem in interioribus potentiis, & in qualibet earum per se spectata, ita vt quando voluntas adhereret Deo per dilectionem, & obedientiam, nihil inordinatum per se pati posset, non solum circa inferiora, sed multo minus circa ipsum Deum, nam hæc multo maior deordinatio fuisset.

Secundò refutatur ex dictis cap. præced.

Tertiò inuoluitur repugnantia in illis dictis, nam in voluntate animæ coniunctæ corpori non insurgunt motus surreptitij contra rationem, nisi præcedant similes motus in sensu. Nam ante motum voluntatis necessaria est apprehensio intellectus, quæ illum excitet, illa vero apprehensio intellectus naturaliter non excitar, nisi media phantasia, quia intellectus non potest excitare seipsum: ergo ante motum surreptitium voluntatis, præcedit surreptio, vel in appetitu sensitiuo, vel saltem in phantasia; ergo e contrario, si in parte sensitua non erant motus inordinati, nec in voluntate esse poterant. Sed instant aliqui, quia necessarium fuit in statu innocentie, vt cogitatio intellectus præcederet motum voluntatis, & rursus naturalis erat, vt cogitatio intellectus prius esset imperfecta, quam plene deliberata; ergo etiam potuit in voluntate insurgere motus indeliberatus ex vi imperfectæ cogitationis, & ita posset in illo esse veniale peccatum.

19. Ex repugnantia ipsius essentia.

Instant aduersarij.

Sed responderetur idem argumentum fieri posse de motibus surreptitiis circa delectationes, quia etiam quando de illis homo cogitat, necesse est, vt aliqua cogitatio intellectus præcedat voluntatem, & vt cogitatio imperfecta de liberationem perfectam antecedit. Negatur ergo prior pars illationis, nam vel in illo statu ita essent res ordinata, & Deus cum illis & cum homine ita concurreteret, vt vel intellectus ipse nunquam haberet cogitationem aliquam in ordine ad opus, nisi cum plena aduertentia, vel deliberatione, vel certe licet talis cogitatio imperfecta esset in intellectu, nihilominus voluntas vsq; ad plenum iudicium non moueretur. Quod certè, & per diuinam prouidentiam, & adiutorium facile fieri posset; & nature, ac rationi esset valde consentaneum, supposito alio priuilegio, quo in appetitu sensitiuo præuenientes motus inordinati non insurgerent. Quia voluntas non necessitatur, aut vehementer ducitur ad hos motus ex sola cogitatione imperfecta intellectus, nisi simul ab appetitu, & importuna imaginatione trahatur. Denique negatur etiam altera pars illationis, nam licet aliquis motus voluntatis excitari posset ante plenam deliberationem, Deo prouidente, & gubernante fieret, vt nunquam esset de obiecto turpi, vel recte rationi contrario. Quia, vt dixi, cogitatio intellectus etiã deliberata à phantasia semper ortu haberet: phantasia autem nõ posset excitare intellectum ad cognitionem de se malã, alioqui etiam in parte sensitua non esset rectus ordo sufficienter constitutus, vt supponebatur; non possunt ergo hæc duo priuilegia, seu partes vnius priuilegij inter se conuenienter, vel consequenter si parari.

20.

Ad 1. partem insistantia.

Ad 2. partem.

Dico

21. Assertio 5. in ordine. Quæ ratio ne quidam probent assertionem.

Responsum 2. ad D. Th.

Responsum 2.

23. Aliorum quoque ratio improbat.

Dico secundò. Non potuit Adam in eo statu venialiter peccare ex perfecta deliberatione, nisi prius mortaliter peccando statum amitteret. Aliqui ex auctoribus, qui nobiscum in hac assertionem conueniunt, illam probare nituntur ex intrinseca perfectione, & dignitate hominis in illo statu. Nam erat in excellenti gradu sanctitatis, & habebat perfectissimas virtutes, & plenam cognitionem, & deliberationem, & ideo vel non poterat malè eligere in materia leui, vel respectu illius non esset leuis, & ideo iam peccaret mortaliter. Sed hoc fundamentum quomodocunq; spectetur, conueniens non est, meritoque à D. Thoma reicitur. Quia in primis non possumus negare homini in illo statu intrinsecam libertatem ad volendum, seu eligendum in quacunque materia particulari, etiam de se leui, vt est verbum otiosum, vel mendacium. Quia nihil erat, quod necessitaret voluntatem hominis, siue quoad exercitium, siue quoad specificationem in tali materia magis, quam in alia. Nec sola sanctitas, aut virtutes habituales in quouis gradu perfectæ poterant hanc necessitatem imponere voluntati, quia habitibus vitium, cum volumus. Et ex parte intellectus poterat esse inconsideratio, vel alius similis defectus non minus in materia leui, quam in graui, quantum est ex naturali modo cognitionis humanæ, etiam supposita perfecta scientia habituali illius status; ergo impotentia peccandi venialiter dicto modo non potuit oriri ex intrinseca necessitate, vel carentia libertatis.

Deinde non possumus dicere, materiam illam respectu hominis in illo statu fuisse grauem solum propter excellentiam status, aut virtutum, quia talis circumstantia personæ non transfert peccatum veniale in mortale, neque mutat speciem malitiæ, quæ potest esse ex suo genere venialis, cum qua sola peccatum non fit mortale, nisi ad aliam speciem transferatur, vt patet in verbo otioso, & mendacio. Imò etiam peccatum ex genere mortale quod fit veniale ex leuitate materiæ tantum, si materia ipsa non augeatur, nunquam fit mortale, ex sola dignitate, vel sanctitate personæ, nisi alia circumstantia interueniat quæ speciem, seu modum grauitatis mutet, vt tanquam certum suppono ex materia de peccatis.

Præterea non est probabile, quod quidam dicunt, peccatum illud in eo statu ex modo peccandi futurum fuisse mortale, quia esset ex contemptu, cum non esset ex passione, vel ignorantia, sed ex mera libertate. Hoc, inquam, gratis, & sine fundamento dicitur, quia sine ignorantia, vel passione potest aliquis liberè operari propter aliquam delectationem, vel commoditatem contra rationem, & sine fine honesto, de quo nunc non considerat, vel non satis aduertit, quòd totum fieri potest sine contemptu Dei, aut legis, aut alio simili, qui grauis sit. Ergo non est verisimile in illo statu necessarium fuisse vt formalis contemptus Dei vel legis cum peccato ex genere suo, vel ex leuitate materiæ venialis, semper coniungeretur. Quin potius nec peccando mortaliter, videntur primi homines hunc formalem contemptum habuisse, sed tantum virtute propter rei grauitatem; ergo nec peccando in materia leui, erat necessarius ille formalis contemptus. Vnde enim esset talis necessitas, cum nec sit intrinseca actioni, aut voluntati, neque ex Deo esse possit? Neque etiam venialis contemptus ibi esset, quia supponitur obiectum esse graue. Denique non minus improbabile est.

Franc. Suarez de opere sex dierum

quod Albert. ait, omne peccatum futurum fuisse mortale in illo statu, quia tunc homo nullum haberet incitans ad peccandum in leui materia, & ideo debuisset tale peccatum illi ad mortem imputari. Hæc enim illatio nullum fundamentum habet, quia ille modus peccandi ad summum augebat libertatem in eo genere peccati, non vero transfert peccatum veniale in mortale. Et deinde licet intrinsecum incitans ibi deesset, obiectum ipsum sub aliqua ratione boni spectatum incitare posset, vt voluntas illud liberè amando solum haberet deordinationem illi obiecto proportionatam, quannus plenè liberam, non tamen morte dignam.

Denigto Alberti ratio enertitur.

Verum ergo fundamentum assertionis ex diuina lege in illo statu posita sumendum est. Statuit enim Deus, vt status ille Integer, & illæsus permaneret, quandiu homo à suo vltimo fine non auerteretur, quia illam voluit esse quasi primam, & essentialem rectitudinem illius status, ratione cuius nullus posset esse defectus in inferioribus potentiis, vel actibus quandiu duraret. Et ideo consequenter fuit necessarium ita Deum homini prouidere in eo statu, vt nunquam venialiter peccaret, quandiu ipse peccando mortaliter non se priuaret tota illius status felicitate. Hæc est ratio D. Thomæ, & ad eam reuocantur omnes alia, quæ in hoc puncto fieri solent. Probatur autem potest fundamentum illud ex August. 14. de Ciuit. cap. 10. cuius verba supra retuli. Veruntamen in cap. 26. addit alia, quæ pro hoc puncto videntur expressa. *Vinebat, inquit, homo in Paradiso, sicut volebat, quandiu hoc volebat, quod Deus inuenerat, vinebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: vinebat sine vlla egestate. Quod verbum vltimum ponderari potest, nam peius est peccatum veniale, quam quælibet egestas, imò ipsummer veniale peccatum magna est miseria. Addit infra, Summa in carne sanitas, in animo tota tranquillitas.* Quomodo autem animus sapiens, & iustus cum peccato veniali posset esse tranquillus. Et si in corpore summa sanitas, cur non magis in anima?

24. Vera ratio pro assertione.

Fundatur dicta ratio in Augustino.

at vbi est peccatum veniale, non est summa animæ sanitas. Et subiungit inferius, *Nihil omnino triste, nihil inaniter latum.* Est autem inanis lætitia quoddam genus venialis peccati; ergo, sicut hoc ab illo statu August. excludit, ita censet de reliquis, est enim eadem ratio.

Vnde potest fieri quasi inductio quædam; nam quandiu homo esset conuersus ad Deum, vt vltimum finem, eiusque præceptum in eo statu seruaret, nunquam moreretur, vt cap. sequenti videbimus, & Scotus fatetur, etiam per peccatum veniale non fuisse amittendum illud bonum. Deinde nullam molestiam corporis pateretur, nam, vt August. supra ait, *neque esuriret, neque sirit, neque in corpore, vel ex corpore vllas molestias vllis eius sensibus, quicquam ingereret.* Item nullum inordinatum motum in animo sentiret, vt iam ostensum est; ergo maiori ratione debuit ab omni peccato veniali præseruari, quia est in se maius malum, & secum assert rationem tristitiæ, & pena, vt iam diximus. Responderi autem potest esse differentiam inter hoc peccatum veniale, & cæteros defectus, nam reliqui sunt inuoluntarij, & non est in hominis morali potestate illos omnes vitare: & ideo conueniens fuit per diuinam prouidentiam hominem in illo statu ab eis præseruari. Venialia autè peccata plenè libera facillimè poterant ab homine in illo statu vitari, & ideo expedire potuit relinquere hominè in manu consilij sui quoad hæc peccata venialia, sicut

25. Fit inductio pro ipsa assertionem.

Quorundam responso.

Q 2

reli

relictus est quoad mortalia.

26. *Responsum.*

Sed hoc discrimen si attentè consideretur nullum est. Nam cetera mala licet per se non requirant formalem libertatem, sicut veniale peccatum, nihilominus non vitabantur ab homine in illo statu sine conueniente vsu libertatis suæ, vt supra cum D. Thom. diximus, & in cap. sequenti magis explicabitur. Vt autem infallibilis esset talium malorum carentia, seu euitatio, Deus sua prouidentia ita dirigebat hominis voluntatem, vt semper conuenienti modo omnem occasionem talis mali effugeret. Ergo licet peccatum veniale liberè vitandum esset, potuit Deus hominem præsauerare, ne illud committeret, quandiu in peccatum mortale non incideret; ergo supposita institutione illius status, credendum est ita factum esse. Tum propter rationem factam, quia magis minueret, & perturbaret ordinem, ac perfectionem illius status peccatum veniale, quam cetera mala. Tum quia aliàs durante illo statu homines possent acquirere habitus vitiosos, & per venialia peccata disponi ad peccandum mortaliter, & multiplicatis hominibus, possent huiusmodi peccata multiplicari per mendaciã, fraudes, ambitiones honoris, & potestatis, & similia. Quæ omnia non possent non perturbare aliquo modo felicitatem illius status, & perfectionem eius minuire. Tum denique, quia si homo in illo statu venialiter peccaret, non posset cum illo ingredi beatitudinem, sed prius oporteret pro illo satisfacere. Respondet Scot. per actum dilectionis potuisse omnino deleri sine alio dolore, vel satisfactione. Sed contra hoc obstat ratio iustitiæ, vt quantum quisque in malo delectatur, tantum pœnæ sustineat. Et præterea ipsemet Dei amor cum conscientie accusatione quasi naturalem dolorem aliquem, & tristitiam de offensa etiam veniali contra Deum commissã excitaret. Est ergo huiusmodi malum, tamen in sup genere leue, illi statui valde contrarium.

Responsum Scoti ad proximam probationem infringitur.

27. *Concluditur & explicatur dicta impotentia peccandi venialiter non tamen auferent libertatem ad sic peccandum.*

Ex quibus constat, qualis fuerit impotentia peccandi venialiter in illo statu, nam in primis censeo, non fuisse ex solis habitibus intrinsicis, neque ex carentia fomitis, nam licet hæc faciliorem multo redderent potentiam vitandi omnia peccata venialia, non tamen auferent libertatem ad sic peccandum. Tum quia habitibus vitium, cum volumus. Tum etiam, quia sine præcedente passione, & cum quadam habituali virtute poterant in illo statu peccare mortaliter; ergo quantum erat ex parte illorum principiorum, multo magis potuissent venialiter peccare, quia & habitus magis inclinant ad vitandum graue malum sibi contrarium, quam leue, & alioqui motus fomitis, neque ad leue, neque ad graue malum inclinarent; ergo illa principia non sufficiunt ad impediendum infallibiliter peccatum veniale. Addenda ergo est diuina protectio, quæ ita regebat mentem hominis, vt infallibiliter in huiusmodi peccatum non consentiret. Quod duobus modis fieri potuit à Deo. Primo necessitudo voluntatem primi hominis, saltem quoad specificationem, respectu huiusmodi actuum, seu negando concussum ad huiusmodi actus. Sed hic modus minus perfectus est, minusque moralis, & ideo non videtur asserendus. Alter ergo modus esse potuit per diuina auxilia excitantia congrua, data in omni occasione peccandi venialiter, vt voluntas non consentiret. Quod quidem ipsa integra libertate, & infallibiliter faceret, quia illa non esset necessitas simpliciter,

Protectio diuina dupliciter potest fieri. Posterior tamen modus præferendus.

A sed composita, supponens congruitatem auxilij ex præscientia conditionata boni vsus liberi arbitrii cum tali auxilio futuri. Et hic modus præferendus est, quia est aptior ad meritum, & ad moralem gubernationem humanæ voluntatis.

28. *Obiectio bi-membris proscoto contra proximam diuina. Primum membrum.*

Sed instant aliqui pro Scoti opinione pugnantes, quia hinc sequitur, Adam non obstante originali iustitia potuisse peccare venialiter, ac proinde non fuisse repugnantiam inter peccatum veniale, & iustitiam originalem, & ita conceditur Scoto, quicquid ipse intendit. Nam quod Deus potuerit nõ obstante illa potestate peccandi facere, vt homo illa non vteretur, nemo dubitare potest, & an facturus esset, non constat.

B Imò, quod grauius est, addit quidam, ex effectibus constare Deum id non fecisse, quia de facto Eua, & Adam venialiter peccarunt, priusquam mortaliter. Eua quidem, loquendo cum serpente, & exponendo se periculo saltem remoto deceptionis, & grauioris lapsus: at verò exponere se tali periculo aliquod peccatum fuit, & nõdum erat mortale; ergo saltem veniale, nam tenebatur statim vitare colloquium cum serpente, vel consulere Adamum, vt vel ipse cum serpente disputaret, vel alio modo illam à periculo custodiret. Adam verò priusquam de cibo vetito ederet, peccauit non reprehendendo Eua, vel nimium amando illam, in quo potuit saltem venialiter peccare, Imò August. 14. de Ciu. cap. 11. dicit, Adamu existimasse, veniale futurũ fuisse peccatu, si ad conuincendũ vxori de cibo comederet.

2. *Membru ex Beveva in 2. dist. 22. q. 1. concl. 4.*

3. *Confirmatur ex Aug.*

C Ad priorem partem obiectionis respondeo, illam procedere ex falsã existimatione, quod iustitia originalis sit aliquis particularis habitus, cui non repugnat peccatum veniale, quod nos in superioribus reprobauimus. Imò in sequentibus ostendemus, iustitiam originalem non addere aliquem habitum, vltra omnes virtutes per se, & per accidens infusus, & Spiritus sancti dona. Vnde fumendo iustitiam originalem pro aliquo habitu, vel habitu collectione tantum, conceditur non repugnare peccatum veniale simul esse cum illis, neque in hoc sensu tractatur à nobis questio; sed nos loquimur de iustitia originali, vt includit omnes perfectiones illius status, prout à Deo de facto institutus est, & sic dicimus includere peculiarem Dei protectionem ad non deficiendum, neque patiendum aliquod malum non solum pœnæ, seu naturale, sed etiam culpæ, & morale, quandiu rectitudo iustitiæ ad Deum sine auersione ab ipso conseruaretur. Et ita non admittimus in voluntate primi hominis absolutam impotentiam peccandi venialiter, sed tantum compositam cum dono iustitiæ, vt illam protectionem diuinam includente.

29. *Ad 1. membrum.*

30. *Ad 2. membrum.*

E Vnde ad alteram partem omnino negamus de facto peccasse homines venialiter, priusquam mortaliter. Id enim repugnat ferè omnium Theologorum opinio, nam licet aliqui potestatem admittant, de facto non ita loquuntur. Nec est fundamentum ad id asserendum. Nam August. 14. de Ciu. cap. 13. expressè docet initium omnis peccati in primis hominibus fuisse superbiam, iuxta illud Tobie 4. Superbiam nunquam in tuo sensu, nec in tuo verbo dominari patiaris, in ipsa enim initium sanxisti peccati est superbia. Et Ecclesiast. 10. Initium omnis peccati est superbia. Et apertè constat, illam superbiam fuisse peccatum mortale, nam fuit de graui obiecto, & plenè deliberata; ergo ex sententia Augustini primum peccatum hominis mortale fuit. Vnde quæ in contrarium ponderantur nullius sunt momenti. Nam

Nam quantum ad Eua, illa certè audiendo serpentem non peccauit, quia actus ille de se indifferens erat, imò in potestate illius non fuit, non audire loquentem. Et quantum potuisset non respondere, nec responsum postea expectare, ad hoc non tenebatur, quia nulla ratio periculi tunc occurrebat; vide inferius lib. 4. cap. 2. in cap. verò 3. ad alteram partem de peccato Adæ respondimus.

CAPVT XIV.

Utrum homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impassibilis.

Ordo præsentis capitis ad præcedentia.

Error Pelagij in præsentia.

Pelagij fundamentum quod.

Vide in tract. de peccatis dist. 9. sect. 5.

1. *Afferio de fide. Probatur ex Scriptis.*

Pelagij euasio cui videtur assentire Gregor. & Eucher. Expugnatur.

P. Perfectiones, quas hæctenus explicuimus, ad solam animam, & eius potentias pertinent: hæc autem, quam nunc declarare aggredimur, rotius est compositi, ideo post perfectiones, quas in corpore, & animo sigillatim considerauimus, de indissolubili vtriusque nexu dicendum sequitur, præsertim, quia hæc indissolubilitas, partim ex perfectione corporis, partim ex vigore animi proueniebat, vt videbimus. Primum ergo cauendus est error Pelagij, qui dixit, non minus fuisse mortalem, & moriturum Adamum ante peccatum si non peccasset, quam peccando fuit. Ita refert August. Epist. 106. circa finem, dicens in Synodo Palæst. inter alia obiectum esse Pelagio, eum dicere, quia Adam siue peccaret, siue non peccaret, moriturus esset, & mortem non esse in genus humanum introductum, per prauaricationem Adæ. Et cum aliis, etiam hunc errorem Pelagium retractasse, quantumvis fide non satis sincera. Et ita lib. de Hæres. in 88. hunc eundem errorem Pelagio tribuit. Cuius fundamentum quantum ad ipsum Adamum aliud esse non potuit, nisi quia mortalitas naturalis est corpori humano secundum eius naturam speciatò: corpus autem Adæ naturale fuit. Quantum verò ad filios Adæ fundabatur, quia putabat peccatum Adæ nihil posteris eius nocuisse. Sed hæc est alia hæresis, cuius impugnatio ad materiam de peccato originali spectat; nunc contra priorem breuiter agendum est.

Primum ergo dicimus, Adamum fuisse aliquo modo immortalẽ, id est, potuisse nunquam mori, si veller, seu nunquam fuisse moriturum, si non peccasset. Hoc de fide tenendum est. Probatur primò ex Script. Gen. 2. In quocumque die comederis ex eo, morte morieris. Quem locum de morte animæ Pelagius interpretatus est, quia Adam corpus mortuus est, sed tantum secundum animam. Ad quam sententiam videtur accedere Gregor lib. 5. Epistol. Ep. 14. aliis cap. 114. & lib. 6. Ep. 31. cap. 195. & Eucher. in Gen. Nihilominus certa fide tenendum est, comminationem illam fuisse de morte corporis, vt Paulus statim citandus illam interpretatur, vt ex Gen. 3. colligi potest in illis verbis: In sudore vultus tui vesteris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, & in puluerem reuerteris. Et infra, Nunc ergo non forte mittat manum suam, & sumat de ligno vite, & comedat, & viuat in æternum, & erit cum Dominus Deus de Paradiso, &c. Per quæ ostenditur quasi executio illius pœnæ. Nam propter peccatum priuatus est homo Paradiso, & remediis, quibus ad vitandam mortem vti poterat, & quasi morti traditus est, vt per communem ciborum vitium vitam conseruaret, donec in terram reuer-

teretur. Vnde tacitè etiam explicatur, quo sensu dictum fuerat, In quocumque die comederis, morte morieris, id est, morti obnoxius eris, seu mortalis efficiaris, seu mori incipies. Nec Gregor. vel Eucher. huic veritati contradicere voluerunt, sed declararunt, etiam mortem animæ ibi significatam fuisse, & hanc statim incursum fuisse, illam verò in reatu, ac debito, vt expressius declarauit Albin. seu Alcuin. in quest. in Gen. Et hanc pœnam mortalitatis significasse Deum in eodem Gen. 3. cum fecit Adæ, & Eua tunicas pellicæ, & induit eos, docent Epiphani. in Anchor. & Hæres. 74. & Origen. homil. 6. in Leuitic. non longè à principio.

Explicatur Gregorius & Eucherius.

3. *Cæpta ratio pro assertione absoluti.*

B Ex hac ergo pœna optimè à contrario colligitur, Adam si non peccasset, non fuisse moriturum, quia si moriturus esset, non fuisset mors pœna peccati. Item quia ante peccatum non incepit mori, quia dictum est, in qua die comederis, morte morieris; ergo non antea moriebatur, etiam inchoatim, vt sic dicam, neque erat mortalis, neque morti obnoxius. Et hæc ratione dicitur Sapient. 1. Quoniam Deus mortem non fecit, quia non fuit ex primã institutione Dei, nec latetur in perdizione viuorum, vt ibidem subditur; & ideo creando non instituit hominem mortalem; sed iudicando, punit peccatorem, vt dixit Prosp. in lib. sententiar. Aug. in 303. Clariùs hoc confirmat idem Sapiens cap. 2. dicens, Deus creauit hominem inextremabilem, inuidia autem diaboli mors introiit in orbem terrarum. Denique expressè id testatur Apostol. ad Rom. 5. dicens, Per unum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors; vbi apertè explicat comminationem Genesis de morte corporali, quæ sine peccato in mundum non intrasset. Et ideo cap. 6. addit, Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Sicut ergo sine gratia comparari non potest vita æterna, ita nec mors intraret, si peccatum non fuisset, & sic addit in cap. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuus propter iustificationem. Et 1. ad Corinth. 15. Per hominem mors, & per hominem resurrectio, & sicut in Adam omnes morimur, &c.

4. *Probatur dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate nature, anathema sit.*

Accedunt Patres.

Præterea definita est & veritas contra Pelagium in Conc. Mileuit. cap. 1. his verbis: Qui dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate nature, anathema sit. Idem tradit Concil. Araus. I. L. can. 1. & 2. & Concil. Trid. sess. 5. can. 1. dicens, Adam peccando incurrisse mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus. August. etiam variis in locis hanc docuit veritatem, præsertim lib. 6. Gen. ad liter cap. 22. & sequentib. & lib. 1. de Peccator. merit. cap. 2. & sequentib. & lib. de Nupt. cap. 5. & lib. 6. contra Iulian. cap. 4. & lib. 13. de Ciu. cap. 3. & 23. & lib. 14. cap. 26. & Prosp. lib. 1. de Promiss. & prædest. cap. 2. & lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 19. & alibi sæpe contra Pelagium Fulgent. lib. de fide ad Petrum, cap. 15. & de Incarn. & grat. cap. 12. & 14. & Petr. Diacon. de Incarn. & grat. cap. 6. & Cyrill. Alexand. lib. 1. in Ioan. cap. 15. Chrysost. homil. 17. in Gen. & reliqui Patres, & expositores Gen. 2. & 3. & super citata Loca Pauli.

Ratione non possumus probare veritatẽ hanc, nisi ex institutione diuina nobis sufficienter reuelata. Nam si puram hominis naturam consideremus, non est dubium, quin ex intrinseca conditione sua mortalis sit, & suis viribus, & conditioni relictam fuisse discurfu temporis moriturum.

5. *Ratione quatenus probatur assertio.*

Franc. Suarez de opere sex dierum.

xiturum, Deus autem, sicut supra diximus, creare voluit hominem in statu altiori, quam ex vi naturæ illi deberetur, & legem statuit, illum in perfecta rectitudine conseruandi, quandiu ipse homo libertate sua Dei præceptum non transgrediretur. Ad illam autem rectitudinem pertinuit, vt corpus animam non aggrauaret, nec molestias, vel defectus mortalitatis sentiret, quandiu in sua innocentia permanisset. Et hoc probant testimonia adducta. Est autem per se notum, potuisse Deum hanc prærogatiuam, & priuilegiū homini conferre, si à peccato abstineret. Solum ergo superest explicandum qualis fuerit hominis immortalitas in illo statu.

6. Ratio autem dubitandi esse potest, quia Adam ex eadem materia corpus habuit, ex qua sunt nostra, & ex eisdem qualitatibus, & temperamento corpus eius erat dispositum, quo nostra sunt corpora, eodem, inquam, secundum speciem, & secundum earundem qualitarum variam missionem pro diuersitate membrorum, & humorum. Sed homo nunc non aliunde habet, quod sit mortalis, nisi ex eo, quod tali materia sic disposita constat; ergo eadem ratione Adam fuit mortalis. Quia existente eadem causa formali, vel materiali intrinseca non potest non sequi idem effectus. Secundò corpus Adæ erat alterabile, & passibile actione physica, & materiali, quæ per se potest inducere corruptionem; ergo habebat corpus corruptibile. Consequenter videtur per se nota. Et antecedens probatur, quia homo in illo statu indigeret cibo, & potu ad conseruandam vitam; ergo signum est fuisse subiectum actioni, & alterationi caloris naturalis. Vnde consequenter fit, vt conuertendo cibum in suam substantiam per eius reactionem aliquid etiam propria substantiæ resoueretur, & amitteretur; ergo corpus illud erat corruptibile secundum partes; ergo etiam secundum totum, quia partes eiusdem nature sunt cum toto. Tertio, quia si Adam applicaret manum igni, & multo tempore ita perseveraret, combureretur; ergo erat corruptibilis. Quarto, quia secundum Aristot. omne generabile, est corruptibile, sed homines in statu innocentia essent generabiles, imò per veram generationem humanam procrearentur; ergo etiam essent corruptibiles.

7. Propter hæc, & similia argumenta aliqui dixerunt, homines in statu innocentia, & Adam ante peccatum fuisse mortales, licet non esset mortuus, si non peccaret. Ita Scot. Gabr. & alij in 2. d. 19. Idque ex professo contendit Moses Barceph. opusc. de Parad. p. 1. cap. 5. & in eam sententiam refert Chrysostr. Athanas. & Cyrill. & Philoxenum, refert item alios dicentes, Adam mortalem, & immortalem fuisse, cum ipse libero arbitrio permitteretur à Deo, vt vel obseruata lege immortalis esset, vel fracta moreretur. Quod alijs verbis scripsisse videtur August. 7. Gen. ad iter. cap. 25. dicens: Corpus Adami mortale erat, quia poterat mori, & immortale, quia poterat non mori. Sic etiam Nemef. lib. de Natura hominis, cap. 1. & ex illo Anastas. Nissen, in Quæstion. Scripturae, q. 24. dixerunt, hominem ab initio neque planè mortalem, neque planè immortalem genitum esse, sed veluti in confinio virtutis nature, vt si corporeas affectiones sequeretur, sub corporis mutatione subieceretur, sin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur. Simili modo Anastas. Synaita lib. 11. Exæm. non longè à fine, ex professo probat ex Methodio contra Origen. primos homines

ante peccatum fuisse mortales.

Veruntamen omnes hi Patres in sensu catholico locuti sunt, nam solum docere intendunt, 2. Assertio per quam explicatur in bono sensu citati Doctores. Veruntamen omnes hi Patres in sensu catholico locuti sunt, nam solum docere intendunt, 2. Assertio per quam explicatur in bono sensu citati Doctores. Veruntamen omnes hi Patres in sensu catholico locuti sunt, nam solum docere intendunt, 2. Assertio per quam explicatur in bono sensu citati Doctores. Veruntamen omnes hi Patres in sensu catholico locuti sunt, nam solum docere intendunt, 2. Assertio per quam explicatur in bono sensu citati Doctores.

Dubitant autem Theologi quale fuerit illud immortalitatis donum, seu quomodo conseruari semper possent homines ne ad mortem peruenirent, si à peccato abstinerent. Et vt melius rem totam explicemus, suppono, duobus modis mortem homini euenire, scilicet ab extrinseca causa, vt per ignem, aquam, ensam, &c. quæ dicitur mors violenta, vel ab intrinseco per actionem interni calidi in humidum; quæ dicitur mors naturalis, Ab vtroque igitur modo interitus, seu mortis immunis esset homo in illo statu, quando non peccaret: causa verò illius præseruationis, seu immortalitatis diuerso modo tradenda, & explicanda est, & ideo de illa duplici morte sigillatim dicemus.

Circa priorem interrogari potest, an corpus Adæ ita fuerit à Deo intrinseco dispositum, & quasi solidatum per qualiter aliquam illi inditam, vt à nulla extrinseca causa, etiam illi sufficienter applicata posset corrumpi. In quo puncto P. Molina tract. de Oper. sex diuersim. disp. 28. 3. & 4. conclus. sentire videtur corpus hominis fuisse immortale, & impassibile per donum habituale illi collatum, quod erat qualitas quedam corporea per totum corpus diffusa & extensa. Mouetur primò, quia illa immortalitas non erat miraculosa, aut transiens, seu breui tempore duratura, sed erat donum & propria conditio illi statui quodammodo debita. Deus autem non conseruauit huiusmodi dona permanentia tribuere im-

mediate per seipsum, sed per aliquam facultatem intrinsecam, & inhærentem; ergo credendum est ita donum illud contulisse. Secundò argumentatur, quia existimat simili modo frenasse Deum appetitum primi hominis ab omni concupiscentia motu per habituale donum; ergo eodem modo credendum est tribuisse immortalitatem. Tertio, quia Deus potuit hoc modo illa corpora præseruare per qualitatem consentaneam corpori animali, in quo actio calidi in humidum esse potest. Nam corpus gloriosum immortale fit per qualitatem intrinsecam illi statui accommodatam; & corpora damnatorum sicut immortalia per qualitatem, licet non futura sint impassibilia ab igne corporeo; cur ergo non poterit cogitari, & fieri qualitas, quæ alio modo statui innocentia accommodato corpus hominis faceret immortale? Si autem hoc possibile fuit, id certè est magis consentaneum ordinariae prouidentia Dei, qui effectus ordinarius (vt sic dicam) alicuius status per secundas causas facere solet. Quarto argumentatur, quia sciamus in illo statu parere sine dolore, ratione alicuius qualitatis ad hoc bene dispositi earum corpora; ergo idem in proposito dicendum est.

Alij verò dixerunt etiam illum effectum per intrinsecam qualitatem factum fuisse, non tamen corpori, sed animæ inhærisse, ac subinde non corporalem, sed spirituale fuisse. Quam opinionem indicare videtur S. Augustinus in lib. quæstionum noui, & vet. Testam. q. 19. Aliqui etiam tribuunt D. Thomæ dicta q. 97. art. 1. quia dicit, corpus Adæ non fuisse indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem, sed quia inerat animæ vis quadam supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare. Et infra reddit rationem his verbis; quia anima rationalis excedit proportionem corporalis materiae, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conseruare posset, &c. & in solut. ad 3. ait, quod vis illa præseruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et eandem sententiam indicat D. Thomas in 2. d. 19. q. 1. art. 4. & q. 5. de Malo, art. 5. Et ita etiam intellexit D. Thomam Scotus in 2. d. 19. q. 1. & ideo Caiet. in art. 1. & 4. idè sentiens non reprehendit Scot. quod malè D. Thomam intellexerit, sed quod illum impugnauerit. Idem tenet Valent. 1. tom. disp. 7. q. 3. punct. 2. vbi ait, illum vigorem fuisse qualitatem supernaturalem animæ infusam, quam Deus potuit talem facere, vt natura sua actionem contrariæ agentis impediret. Ac denique aliqui Thomistæ existimant, qualitatem illam fuisse gratiam ipsam, quæ est in essentia animæ, quæ tunc illum vigorem habebat, & solet allegari Sor. lib. 1. de Natur. & Grat. cap. 5. vbi non satis clarè, nec determinatè loquitur.

Mihi tamen probabilius est, immortalitatem, seu impassibilitatem quoad hanc partem non fuisse datam homini in statu innocentia per intrinsecam qualitatem. Hæc est communis sententia Theologorum in 2. d. 19. vbi Durand. q. 1. & Scot. q. vnic. & in d. 19. §. potest dici, in fine, & Gabr. d. 19. q. 1. & ibi aliorum. Item specialiter D. Thomas dicto art. 4. in fine, loquens de modo corruptionis per violentiam ab extrinseco agente, vel per incisionem gladii, vel adustionem ignis, vel huiusmodi, dicit, *Ab hoc modo corruptionis conseruabat hominem illa diuina prouidentia. Et in dicta q. 97. art. 1. prius dicit, Adam non fuisse incorruptibilem per intrinsecam dispositionem: postea verò in art.*

2. & 4. magis explicat, quod in 2. dixerat, addens, potuisse Adam conseruare corpus suum ab extrinseco agente, partim per propriam rationem, per quam poterat nocina vitare, partim per diuinam prouidentiam, quæ sic ipsum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiso, a quo laderetur. Eadem est sententia D. Augustini lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. cap. 3. vbi licet inquit: *Si Deus Israelitarum vestimentis, & calceamentis præstitit, quod per tot annos non sunt obrutus, quid mirum, si obedienti homini eiusdem potentia præstaretur, vt animale, ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum, quo sine defectu esset amicum, &c.* Et postea comparat status innocentia immortalitatem illi quam Elias, & Enoch nunc habent, & vsque ad propinquos iudicio finali habituri sunt. Verum quæ autem est, vestes, & calceamenta Hebræorum non per intrinsecas qualitates, sed per Dei prouidentiam sine diminutione conseruata fuisse, idemque de Elia, & Enoch est verisimilius; idem ergo de primis hominibus Augustin. intellexit.

Præterea licet illa qualitas fortasse non sit impossibilis, de quo modo disputare nolumus, nihilominus nimis esset miraculosa, & nullum haber fundamentum in his quæ de immortalitate primorum hominum sancti, vel Scriptura docent. Nam potius indicant illum modum incorruptibilitatis esse proprium corporis gloriosi. Nec ad conuenientem prouidentia ordinem erat alius necessarius, nam per prudentem ipsius hominis diligentiam, adiuncta peculiari Dei prouidentia, & custodia per se, vel per Angelos, sufficienter, satisfique conuenienter poterat homo ab his extrinsecis incommodis præseruari. Nam, v. g. vt homo non posset ab igne comburi, vel nimium calefieri, quid necesse erat, esse tali qualitate affectu, vt quauis in ignem ingrederetur, ab illo pati non posset, cum multo facilius esset vitare nimiam ad ignem propinquitatem. Alioqui etiam dicendum esset, hominem fuisse per intrinsecam qualitatem ita affectum, vt licet ambularet super aquas, non mergeretur, vel licet mergeretur, non suffocaretur. At hæc, & similia incredibilia sunt: multo ergo verius & facilius dicitur, hæc omnia incommoda per prudentem prouidentiam præcaueri potuisse, & consequenter etiam vitanda fuisse.

Denique est optima ratio, quia si in corpore hominis, & in omnibus partibus eius esset qualitas resistens naturaliter omni extrinseco corrupenti, eadem ratione eadem qualitas resisteret, ne vna pars corporis ab alia dissimili pateretur, seu ne calidum ageret in humidum; ergo per illam qualitatem etiam fieret homo incorruptibilis ab intrinseco, & consequenter non indigeret cibo, & potu ad vitam conseruandam, quæ sunt aperte falsa, & contra Scripturam, vt statim dicemus. Prima verò sequela probatur, quia actio calidi in humidum, seu alteratio inter partes dissimilares corporis organici inter se, eiusdem rationis est cum alteratione proueniente ab extrinseco agente, quia ad eundem proximum terminum caloris, vel frigoris tendit, & ab eodem principio, & eodem naturali modo progreditur; ergo qualitas, quæ resisteret extrinseco calefacienti, v. g. resisteret etiam extrinseco calori, vel propinqua parti calidiori; & ita omnis intrinseca alteratio inter membra corporis impediretur.

Atque hæc pars magis explicabitur, & confirmabitur respondendo ad motiua aliarum opinionum. Ad primum enim pro qualitate corporea cedimus, illud donum fuisse permanentem, & durabilem

Arguitur non videri posse ostendi fuerit immortalitas Adami.

Arguitur 2.

Arguitur 3.

Quarto.

Quorundam Scholasticorum & Patrum dicta, quæ proxime factis argumentis conuenire videntur.

Præbatur ex Aug.

Declaratur amplius veritas ex notatione triplicis immortalitatis apud D. Thomam.

Quomodo primi parentes vitarent mortem sine violentia sine naturali.

Circa vitam mortem violentam opinio Molinae.

Eius 1. motuum.

2. Motuum.

Tertium.

Quartum.

11. Aliorum opinio.

12. Assertio communior.

Vita auctoritate 1.2. in 3. f. disp. 55. lect. 1. conclus. 3.

13. Quædam assertio ratione.

14. Ratio altera.

15. Ad 1. mortem ad illud in num. 10.

bile in illo statu, quia modus ille providentiæ erant esset in illis, & certa lege promissus. Cum autem dicitur, quod non esset miraculosus, eatenus concedi potest, quatenus sine vilo proprio miraculo illa præservatio fieri poterat. Hinc autem potius nos inferimus, id non esse factum per qualitatem intrinsecam, nam perpetuum miraculum fuisset, corpus animale esse tali qualitate dispositum, & speciale miraculum esset, corpus per qualitatem illam fieri impassibile respectu extrinsecorum agentium, & non ab intrinseco. Nihilominus tamen necessaria fuisset providentia non debita naturæ hominis, ac proinde sub ea ratione supernaturalis, quamvis illi statui esset connaturalis.

16. *Progreditur responsio ad idem modum.*

Donum inhaerens quædam non sufficiens absque extrinseco.

Cum verò instatur, quod Deus confert hæc dona permanentia per habitus; respondemus, duo posse in effectibus horum donorum distingui, vnum est effectio alicuius boni, aliud oblatio impedimentorum, vel causarum extrinsecarum, quæ possent aliquid incommodi afferre. Et de primo verum est ad operationes ordinarias alicuius status permanentis, quando naturam superant, infundere Deum habitus, qui talium operum sint accommodata principia. De secundo autem non semper est verum conferti per intrinsecos habitus, nam sæpe necessaria est extrinseca Dei custodia. Et sic videmus, Deum dare iustis ordinaria, & intrinseca principia operandi: quando autem iustū dono perseverantiæ diuturnæ, vel confirmationis in gratia stabilire vult, non id facere per solos habitus, sed per peculiarem providentiā suam, quæ hominis cooperationem coniunctam habeat. Sic ergo in præsentī ad immortalitatem diu conservandam dedit, quidem Deus hominī in corpore temperamentum aptissimum ad resistendum contrariis, quantum naturalis capacitas humani corporis patiebatur: in animo verò dedit prudentiam, & scientiam, ac vigilantem rationem, quæ possent pericula, & agentia contraria evitare. Quia verò hæc non sufficiebant, adiunxit ex parte inferiorum causarum locum temperatum, & salubrem, qui non possent ordinariè, & in communi cursu vitæ corpori nocere, & ex parte superiorum causarum, scilicet, cælestium, etiam constituit hominem sub climate optimo, & temperatissimo. Et quia in his omnibus poterat defectus inveniri, suam peculiarem providentiā adiunxit, ut ad excitandum hominem in occasionibus opportunis. Tum etiam ad remouenda extrinseca impedimenta, quæ homo etiam vigilans præcavere non possent.

17. *Ad 2. motum 2.º.*

Prædictum motum potest in Aristotelinam.

Ad 3. motum.

Atque ita patet responsio ad exemplū de extinctione fomitis. Negamus enim id factum esse per alios habitus, nam licet aliqui infunderentur bene disponentes appetitum ad illū effectum; soli sine peculiari protectione Dei non sufficerent, vt supra diximus. Imò fortasse probabilius etiam est, nullum habitum ad illum effectum datum esse, quia ad virtutes naturales non pertineret, de quo infra dicturi sumus. Vnde facile nos possumus arguētum illud in contrarium retorquere. Ad tertiam verò probationem iam responsum est, licet demus illam qualitatem esse possibilem, nihilominus vsū eius (vt sic dicam) nec necessarium, nec illi statui conuenientem fuisse. Nec sunt similia, quæ de corporibus gloriosis, vel damnatorum afferuntur, nam priora non sunt corpora animalia, sed quodammodo spiritualia: posteriora verò etiam sunt extra statum corporum animalium, quatenus nec cibo, nec potu indigent, & quoad hoc sortè disponuntur per aliquam intrinsecam qualitatem,

licet relinquuntur passibilia ab igne, & aliis diuinis instrumentis. Quamquam perpetua conservatio sub actione illa, & passione tam grati, sine peculiari actione providentiæ Dei fieri posse non videatur, de quo alias. At verò in corpore animali qualitas illa necessaria non erat, neque dispositioni corporis ad actiones illius status erat accommodata. Ad vitimum verò exemplum de partu foeminarum sine dolore, infra ex professo respondimus, nunc consequenter etiam dicimus, etiam in illo effectū peculiarem Dei providentiam fuisse interuenturam.

Ad 4. motum.

Ad alteram sententiam de spiritali qualitate animæ indita respondemus in primis, nullum pro illa sententia ferri rationis fundamentum: nos autem ostendimus nullam omnino qualitatem necessariā fuisse. Et profectò si aliqua necessaria esset, potius corpori, quam animæ infundenda esset, in quo magis probo sententiam Molinæ, quia maior proportio est in qualitate corporea ad resistendū formaliter agenti corporeo, quam in qualitate spiritali, nam vix intelligitur, quomodo spiritalis qualitas inherendo animæ per se resistere valeret, ne qualitas materialis induceretur in corpus, nisi prius ab illa qualitate spiritali, aliqua proportionata dispositio in corpus redundaret; & tunc frustra multiplicarentur rot qualitates, nam materialis sufficeret. Quod si dicatur qualitatem illam spirituales non resistere formaliter, sed effectiue, tunc difficile est ad explicandum, quid anima hominis per illam qualitatem efficeret in agente extrinseco corporali, quo eius actionem impediret. Et præterea vtget hęc etiam ratio supra facta in n. 14. quod talis qualitas etiam actionē calidi in humidum, & inter partes ipsas corporis humani impediret.

Nec etiam ille modus dicendi auctoritate fundatur, nam August. qui citatur in lib. *Question. noui, & veteris Testamenti*, q. 19. in primis liber ille incerti auctoris, & non multæ auctoritatis est: & deinde nullum verbum in illa questione inuenio, quo talis sententia significetur, vt in sequentibus declarabo. De D. Thoma etiam opinor, non fuisse de tali qualitate loquutum, sed vigorem animæ appellasse vim rationis, id est, scientiæ, discretionis, & prudentiæ, ac rectæ voluntatis, per quam poterat homo in illo statu illa extrinseca damna vitare. Quod mihi persuadeo, primò ex testimonio, quod sub nomine Augustini citat in dicta q. 19. cuius verba sunt: *Deus hominem fecit, qui quædam non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi auctor esset ad vitam, aut ad mortem.* In quibus euidenter loquitur de potestate vitandi mortem per rationem, & electionem rectam; ergo in eodem sensu loquutus est D. Thomas. Secundò, quia D. Thomas ait, hoc modo fuisse hominē incorruptibilem ex parte causæ efficientis, quod non potest intelligi de efficientia physica animæ in proprium corpus, vel intrinsecum agens; ergo intelligitur de virtute efficiente intellectus, & voluntatis ad præseruandum corpus à corruptione moraliter, vtique obediendo Deo, & prudenter vitando, & remouendo corruptentia. Tertiò, quia ita videtur exponere ipse D. Thomas a. 2. ad 4. & euidentius in aliis locis supra citatis.

Superest dicendum de alio modo corruptionis ab intrinseco, de quo certum videtur ex dictis non fuisse per intrinsecam qualitatem impedientem internam actionem, & passionem, alioqui nõ indigeret homo alimentis. Quod manifestè falsū est, vt constat ex illo Gen. 2. *Præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni,*

18. *Impugnatur altera opinio in n. 11.*

19. *Respondetur ad locum Augustini citatū pro nunc impugnata opinione. Item nec D. Thomam illius fuisse opinionis ostenditur tripliciter. Primò.*

Secundò.

Tertiò.

20. *Circa vitandū mortem naturalem a. assertio. Probatur ex Gen. 2. & explicatur quomodo boni,*

Datum sit præceptum comedendi in primis partibus.

boni, & mali ne comedas. In quibus verbis explicatur necessitas comedendi, quæ in illo statu fuisset ad conservandam vitam, & ideo graues Theologi notant, non solum præcepisse Deum primo homini vt non comederet de ligno scientiæ, sed etiam præcepisse vt de aliis comederet, quia hoc erat illi necessarium ad vitam. Quod sentit D. Thom. 1. part. *quest. 97. art. 3.* & Magister in 2. d. 19. & ibi Durand. q. 2. Quamquam A. b. ulens. Gen. 13. q. 206. & 209. contendat, illud præceptum tantum fuisse negatiuum prohibens esum ligni scientiæ, nam quoad alteram partem magis videtur esse permissiuo, quam obligatio. Vnde D. August. lib. 14. de Ciuit. cap. 15. dixit, vnicum tantum præceptum Deum imposuisse Adæ. Et ipse etiam Deus solum comminatus est mortem propter transgressionem illius præcepti. Sed quamvis hoc posterius verum sit quo ad præceptum speciale positiuum, nihilominus rectè dicitur per illa verba etiam explicatum esse præceptum naturale comedendi quantum ad conservandam vitam necessarium esset. Vnde cum dicitur, *ex omni ligno Paradisi comede*, non est putandum (vt quidam obiciunt) fuisse præceptum comedendi de omnibus fructibus collectiue, seu distributiue, & copulatiue, sed disiunctim, seu de quolibet, vt placeret. Specialiter verò (vt Magister notat) certum est ibi, præceptum comedendi de ligno vitæ aliquando, quia ad vitæ perpetuitatem illud necessarium erat, ideoque supposita qualitate illius cibi etiam illud speciale comprehendebatur sub naturali præcepto conservandi vitam.

21. *Collaturum ex dictis corpus Adæ fuisse transmutabile quoad aliquas particulas.*

Id probatur ratione.

Negat tamē Caietanus.

Et confirm.

22. *Impugnatur Caietanus.*

Vnde colligitur corpus Adæ de se, ac intrinsece possibile naturaliter fuisse, & alterabile etiam vtique ad aliquam partialem transmutationem secundum aliquas corporis particulas. Sic enim D. Thom. dicta q. 97. art. 3. ad 1. docet per actionem caloris aliquid de humido corporis Adæ perdit potuisse. Et in solut. ad 2. & in art. 4. indicat, etiam potuisse pati à cibus, quamvis illa passio nunquam possent corpus ab statu connaturali extrahere. Et idem docent Scot. Durand. & alij in 2. d. 19. & ratio est, quia hic effectus extrinsecè sequitur ex actione calidi & humidī, & continua nutritione, tum quia naturaliter coniuncta est conuersio alimenti in substantiam aliti, cum aliqua resolutione, & depositione substantiæ ipsius aliti: tum etiam quoniam naturale agens agendo reparatur, ex quo sequebatur, vt corpus hominis in illo statu agendo in cibum, vt illum in suam substantiam conuerteret, aliquid etiam ab ipso pateretur. Quamuis Caiet. dicta q. 97. a. 3. & 4. hanc repassionem negent in illo futuram fuisse, quia anima (inquit) habebat vim quandam supernaturalem, propter quam corpus agendo in nutrimentum, non reputabatur ab eo. Et potest hoc confirmari, quia alias corpus in illo statu esset simpliciter passibile, etiam passione præternaturali, & corruptiuæ, atque ita esset simpliciter mortale.

Sed non video quomodo virtus animæ poterat reddere corpus illud impassibile ab alimentis, magis, quam ab actione calidi in humidum, vel ab actione, & passione partium dissimilariū inter se. Item non video, cur magis obster immortalitati illius status repassio ab alimentis, quam passio humidī a calido, quia per vttranque alterationem potest extrahi corpus à naturali dispositione, si alteratio nimia sit, & à neutra extraheretur si sit moderata. Et ideo D. Thom. in art. 3. ad 2. cum in prima propositione illam doctrinam insinuasset, in illa non persistit, sed addidit secundam, dicens, quod

talis passio esset ad perfectionem naturæ. Nullum ergo est inconueniens admittere aliquam alterationem fieri potuisse in illo statu in corpore hominis per reactionem ciborum. An verò propter has alterationes dicendum sit, illud corpus fuisse passibile simpliciter, tantum est quæstio de modo loquendi, sicut supra dicebamus de quæstione, an esset mortale, vel immortale. Idemque est, an sit dicendum potuisse tunc hominem non mori, vt Scot. & Gabr. loquuntur, & sentit Magist. dicta d. 19. cum August. lib. 7. Gen. ad lit. cap. 25. vel etiam non potuisse mori, vt Bonauent. & Durand. contendunt. Vtrunque enim est verum in diuerso sensu, potuit enim non mori, quia potuit non peccare, & non interuenire peccato, non poterat mori, non quidem ex intrinseca impotentia, seu dispositione corporis, nec ex physica virtute animæ ad resistendum extrinsecis agentibus, sed ex aliis causis, & remediis à Deo preparatis, quibus infallibiliter, durante illo statu, mors vitaretur. Et similiter erat passibile, quoad aliquam alterationem, non tamē quoad tantam alterationem, quæ à naturali dispositione corpus remoueret.

Explicatur hoc ex doctrina Augustini lib. 14. de Ciuit. cap. 26. & lib. 1. de Peccat. merit. cap. 3. & sub eius nomine dicta q. 19. noui, & veteris Testamenti, & D. Thomæ dicta q. 97. a. 4. nam duo defectus sunt in corpore humano in sua pura natura considerato, ex quibus, nisi remedium adhibeatur, mors ab intrinseco eueniet, vnus est deperditio humidī per actionem caloris naturalis: alius est diminutio continua, quæ fit vel in ipso calore naturali per reactionem alimenti, vel in ipso humido, quod minus perfectum ex alimento extrinseco reparatur. Primò ergo defectū subueniunt esse per fructus lignorum communium Paradisi. Nam ex illo defectu præcisè spectato non sequitur mors, nisi cibus, & potus omnino deficient. Et eadem ratione non sequitur fames, aut sitis, nec præternaturalis alteratio, si opportuno tempore naturali necessitate subueniatur. Et ideo dicit August. supra: *Cibus aderat, ne esuriret, potus, ne sitiret.* Dices, hinc solum sequitur, potuisse non esurire, aut famē non sentire, nihilominus tamen potuisse hominē pro sua libertate, vel omnino, vel saltem plus iusto abstinere à cibus, & ita vel mori, vel etiam vtique ad passionem famis præternaturaliter alterari. Respondeo in primis, quod si omnino abstineret à cibus, eo ipso grauitè peccaret, & ab statu caderet, atque ita licet moreretur, non contingeret mors in statu innocentia, sed peccati. Deinde non possent etiam præter rationem rectam, & illi statui conuenientem abstinere à cibus, quin saltem venialiter peccaret. Dicitur est autem subuentum esse homini in illo statu, vt nunquam venialiter peccaret, quoad mortale peccatum non præcederet; ergo ex vi eiusdem providentiæ, & protectionis Dei nunquam relinqueretur abstinere à cibus indebito modo, nec cum aliquo nocumento illi statui repugnante.

Contra secundum defectum maximè subuentū est per alia remedia, maximè verò per lignum vitæ. Nam in primis in ipso corpore data est perfecta dispositio, & humorum contemperatio, ita vt inter se habere non possent vehementem actionem, quæ agritudinem vel aliquam similem dispositionem omnino præternaturalem ab intrinseco possent inducere. Deinde per iustitiæ donum datum est, vt non possent humores nimium alterari, aut ex feruenti passione, aut ex nimio labore, quia in hoc statu in his omnibus esset maximā moderatio

Ad confir. pro Caiet. in fine numerus præcedentis.

Quæ ratio verificatur Adamum potuisse non mori, & non potuisse mori.

23. *Id explicatur amplius ex Aug. & D. Thoma. Mors ab intrinseco ex duobus defectibus potest obuenire.*

Quo pacto animi defectus subueniens fuerit in statu innocentia.

Instantia.

Solutur 1.

Solutur 2.

24. *Quo pacto subuentum fuerit alteri defectui.*

no, & sic ait Aug. supra, *Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore vltus molestus vllis eius sensibus ingerebat, nullus intrinsecus morbus, nullus extrinsecus moriebatur extrinsecus, summa in carne sanitas.* Præterea etiã ex parte illorum fructuum, seu alimentorum, quibus prior defectus subueniebatur, prouisum est, vt optimã qualitatis essent, ita vt ex magna facilitate, & cū minima alteratione partium corporis hominis possent in illius substantiam conuerti, & ad hoc etiã iuuabat optima, & salubris loci dispositio, & hoc est, quod August. citato loco de ciuitate Dei, dixit, *Sicut in Paradiso nullus est frigus, sic in eius habitatore, nulla ex cupiditate, vel timore offensus, nihil omnino triste, non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat inuictum, &c.*

25. Non tamen illa modo subsistentur omnino.

Sed ligno vitæ suppletur.

Veruntamen quauis hæc omnia possent sufficere, vt pro aliquo tempore corpus hominis in naturali dispositione, non obtinente actione calidi in humidum, & reactione ciborum conseruaretur, nihilominus progressu temporis debilitaretur, & marcesceret, nisi aliud remedium quo ab illo malo præseruaretur, Deus illi prouidisset. Hoc autem remedium fuit lignum vitæ, nam fructus eius virtutem habuit confortandi, & reparandi calorem naturalem, vel potiùs præseruandi ne infra connaturalem dispositionem minueretur. Quod his verbis Aug. supra docuit, *Lignum vitæ aderat, ne hominem senecta dissolueret.* Et iterum, *Quandiu in creatoris lege durauit, dignus fuit edere de arbore vitæ, ut mori non posset. Neque enim corpus tale erat, ut dissolui esset impossibile, sed fructus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat.*

26. Declaratur quo modo per lignum vitæ non solum mors, sed pressio omnis corruptiua vitaretur.

Quomodo autem hoc modo non solum mors, sed etiam passio corruptiua vitaretur, intelligi poterit aduertendo temperamentum vnicuique homini conueniens, & connaturale non consistere in indiuisibili, sed habere aliquam latitudinem intra quam variari potest secundum aliquam intensiorem primarum qualitarum sine proprio defectu, vel læsione corporis. Imò aliquando cum perfectiōne, & augmento: aliquando verò cum consistētia in statu naturali. Circa hanc ergo latitudinem poterat per continuam nutritionem alteratio aliqua, & mutatio crescere vltra terminos illius latitudinis, sed priusquam ad illum terminum corporis dispositio perueniret, adhibendus erat fructus ligni vitæ, quo illa dispositio corporis ad optimum statum intra illam latitudinem reduceretur, vel (vt bene Caiet. notauit) ne vnquam ad præternaturalem statum perueniret, præseruaretur. Quod his verbis docuisse mihi videtur August. lib. 13. de Ciuit. cap. 23. dicens: *Primus homo de terra terrenus in animam viuētem factus est, non in spiritum viuificantem, quod ei per obedientiam meritum seruabatur. Ideo corpus eius, quod cibo, & potu egubat, ne fame afficeretur, ac siti, & non immortalitate illa absolutæ, atque indissolubili, sed ligno vitæ a mortis necessitate prohibebatur, atque inuentus flore tenebatur, non spirituale, sed animale fuisse, non dubium est.*

C A P V T X V.

De ligno vitæ, & quomodo, quantaque efficacia homini immortalitatem largiretur.

1. Assertio de qua hinc hinc cogitatio est.

TRia in titulo insinuantur, quid fuerit lignum illud, qualisque & quanta efficacia eius fuerit. Primò ergo dico, lignum illud fuisse veram arborem sensibilem fructum ad comedendum aptum naturaliter producentem. Quod censio de hile certum, oppositumque ad errorem Origenis, qui

A historiam de Paradiso ad metaphoras traduxit, pertinere. Probatur quæ manifestè ex contextu Gen. 2. *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visui, & ad vescendum suauē, lignumque vitæ in medio Paradisi, & lignum scientiæ boni, & mali.* Sicut ergo cætera ligna, & lignum etiam scientiæ arbores fuerunt sensibiles, ita & lignum vitæ. Et verbum *produxit*, quod in omnia cadit, ostendit ex eadem terra, & ex eodem genere creationis fuisse lignum vitæ cum cæteris factum. Vnde consequenter manifestum est, fructus illius arboris fuisse quendam corporalem cibum, sicut fuit etiam fructus ligni scientiæ, vt constat ex Gen. 3. Vnde eundem sancti dicunt, sapientiam, aut Eucharistiam esse lignum vitæ, id intelligendum est in sensu spirituali, seu per quamdam significationem, sicut Prou. 3. de sapientia dicitur: *Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam.* Quod ita exponit Augustin. 2. de Peccat. merit. cap. 21. dicens, cibum illius arboris fuisse figuram sapientiæ, quia sicut illa arbor erat in corporali Paradiso, ita sapientia est in spirituali, & sicut hæc arbor sensibilis exterioris hominis, ita sapientia interioris hominis sensibus præbet vigorem. Quod in aliis locis, præsertim super Genesim sepe repetit. Cuius autē speciē illa fuerit, ignotum nobis est.

Prædicti ligni fructus qualis.

Sapientia & Eucharistia lignum vitæ spiritualiter.

Cuius speciē lignum illud sit ignoratur.

2. Assertio de efficacia connaturali illius fructus ad reparandum vitam. Resellitur Engubius contrarium sentiens, & probatur ass. ex Gen. 3.

Concluditur etiam contra Bonau. Gabr. Eucher. & Bedam virtutem ligni non fuisse supernaturalem.

Augustinus quoque indicans virtutem prædictam fuisse supernaturalem, per experientiam. Probatur vltimis assertio.

Deinde dicimus fructum illius arboris per propriam efficaciam sibi connaturalem contulisse homini vigorem illum, seu renouationem. Itaque valde errant, qui dicunt, illam arborem seu fructum eius tantum fuisse signum illius effectus, & incorruptionis, quam Deus daturus esset homini, si non peccasset, quod sensit Engub. in cap. 2. Gen. resellitur autem sufficienter ex illis verbis Gen. 3. *Ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de Paradiso.* Si enim fructus ille non conferret hunc effectum, sed Deus ad præsentiam eius, non oporteret Adamum eicere de Paradiso, ne comedendo de illo cibo particeps fieret immortalitatis. Quia Deus non promiserat illum effectum, nisi homini in sua obedientia perseueranti, & ita post transgressionem non tenebatur legem illam, vel pactum aut significationem seruare. Atque eadem verba isto modo inducta etiam probant, illam efficaciam fuisse per virtutem connaturalem illi arbori, & fructui eius, & non tantum per supernaturalem virtutem, aut eleuationē Dei, vt Bonauent. & Gabr. existimauerunt. Et indicant Gen. 2. Eucher. & Beda. Imò etiam August. lib. 8. Gen. ad lit. eandem sententiam indicat, dum ait, cibum illum contulisse talem effectum nonnulla inspiratione salubritatis occultæ. Et quia statim inter miracula Dei computat, quod cibum ille immortalitatem efficeret. Sed piè exponi potest codè modo, quo aliqua singularia opera dici solēt, quasi miracula naturæ. Absolutè tamen loquendo verisimilius est virtutem illam fuisse naturalem. Nam si virtus erat supernaturalis, cum solum esset data vel promissa pro hominibus præcepto Dei obtemperantibus, quauis post peccatum de illa arbore comederent, fructum immortalitatis non acciperent. Sicut nunc, licet Eucharistia virtutem supernaturalem habeat ad sanctificandos recipientes, non omnes, qui illam sumunt, fructum illum recipiunt, si bene dispositi non sint, quia non est data illa virtus pro omnibus simpliciter, sed tantum pro dignè sumentibus. Ergo è contrario si Adam post peccatum, comedendo de ligno vitæ immortalitatem consequeretur, vt verbis illis docetur, profectò non erat supernaturalis talis virtus, sed ex naturali, & intrinseca facultate illius fructus procedebat.

Probatur ex 2. Gen.

Prædicti ligni fructus qualis.

Sapientia & Eucharistia lignum vitæ spiritualiter.

Cuius speciē lignum illud sit ignoratur.

2. Assertio de efficacia connaturali illius fructus ad reparandum vitam. Resellitur Engubius contrarium sentiens, & probatur ass. ex Gen. 3.

Concluditur etiam contra Bonau. Gabr. Eucher. & Bedam virtutem ligni non fuisse supernaturalem.

Augustinus quoque indicans virtutem prædictam fuisse supernaturalem, per experientiam. Probatur vltimis assertio.

Accedunt D. Thom. Scot. & alij. Enucleatur amplius assertio, notandum dupliciter potuisse cibi illius conseruare corpus. 1. Modus. 2. Modus.

Quid de priori.

Quid de posteriori.

Assert. 3. de virtute eius ad conseruandam vitam quantūlibet longam.

debat. Et hoc sentiunt D. Thom. Scot. & alij auctores istam allegandi.

Dicimus autem, illum effectum fuisse à virtute actiua, & per propriam efficaciam illius cibi in corpus hominis, quia sola hęc dispositio, vel quasi materialis causalitas non poterat ad effectum illum esse sufficiens. Duobus enim modis potest intelligi cibum aliquem esse corpori humano naturaliter conuenientem ad conseruandum, vel confortandum illum. Primò, quasi materialiter tantum, videlicet, quia talis cibis ratione sui temperamenti, & qualitatum, quibus disponitur, facillè conuertitur in substantiam corporis humani, & postquam conuerfus est, illemque qualitates, quæ in ipso erant, in homine manent (siue sint eadem numero, siue specie, parum enim hoc in præsentem refert) & illud commune afficiunt, & suo modo formaliter illud confortant, & protegunt. Alio modo potest cibis confortare corpus efficienter, nimirum vel per nouas qualitates ipsium temperamentum connaturale corpori perficendo, ac reparando, si quid in illo diminutum fuerat, vel intendendo nauis qualitates, & alias reuertendo. Prior ergo modus non solum possibilis est, sed etiam frequens, non tamen fuisse sufficiens ad conseruandam homini vitam perpetuam in corpore animali, quia per solum illum modum non reparatur diminutio naturalis caloris, à quo pendet corporis conseruatio. Necessaria ergo fuit virtus actiua in illo fructu vt posset temperantem hominis, à quo vita pendet, perfecte restaurare. Nec est, cur impossibile existimeret, fructum vnus arboris habuisse hanc virtutem connaturalem, quia ille effectus de se naturalis ordinis est, & finitæ perfectionis, imò non excederet gradum formarum accidentalium; ergo non repugnat virtutem actiuam eius connaturalem esse alicui arbori, seu fructui eius. Et ita sentit de virtute illius fructus Rupert. lib. 3. in Gen. cap. 3. & Hugo de Sanct. Victor. in Annotat. Gen. cap. 7. & Glossa ordinaria Gen. 2. vbi Lipoma. alios refert, & D. Thomas dist. 9. q. 97. art. 4. & ibi Caiet. Durand. Scot. & Gabr. in 2. d. 19.

Ex quo vltimis addimus, cibum illum habuisse virtutem conseruandæ vitam, non tantum ad longum tempus, sed perpetuò, seu pro quacumque temporis diurnitate, non tamen semel tantum sumptus, sed sæpius temporibus opportunis. Ita explicat satis dilucidè hunc effectum D. Thomas dist. 9. q. 97. art. 4. & est consentaneum Augustino 5. de Ciuit. cap. 20. vbi inter alia dicit, *De ligno vitæ præcipue gustabant, ne mors vnde deusque subreperet, vel senectute confecti decursu temporum spualis interirent.* & cap. 23. postquam dixerat, *quod ligno vitæ corpus à mortis necessitate prohibebatur, atque in inuentum flore tenebatur;* addit de homine post peccatum: *& alimentis extra Paradisum non negatis, à ligno vitæ vitæ prohibitus traditus est vetustate finendus in ea duratura vitæ, quam posset in Paradiso, nisi peccasset, habere perpetuam.* Et idem sentit lib. 11. Gen. ad lit. cap. 40. & lib. 1. de Peccat. merit. cap. 3. *Hæc Adam de lignorum fructibus refectiōnem conseruatiōnem, & de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem;* & Chrylost. homil. 18. in Gen. vbi ait, potuisse Adam, si voluisset, de ligno vitæ vesci, quod perpetuum illi contulisset vitam, eumque immortalē fecisset. Et infra exponens dicta verba Gen. dicit: *Non nunc & lignum, quod vitam præbet conseruatiōnem, atque duraturam.* &c. Idem sentit Magist. Christoph. 19. vbi Gabr. art. 3. dist. 1. & Durand. q. 2. quauis in 1. dubius videtur.

Ratio autem est, quia fructus ligni vitæ non

tantum alebat corpus per modum cibi, sed etiam reficiebat, & confortabat, seu reparabat per modum medicinæ, vt auctore illius quæstionis 19. noui, & veteris Testamenti. Vnde insert, *Sic erat homini quasi inextinguibilis ignis, vtique, cibus ille contra mortem, quia corporis corruptionem inhibebat, vt prius dixerat.* Probatur autem hæc illatio, quia ille fructus semel sumptus post annum, v. g. restituebat temperamentum calidi, & humidum ad illud statum, in quo in principio illius anni fuerat; ergo iterum sumptus post alium annum ad eundem statum corpus reduceret, & sic per singulos annos; ergo pro quocumque annorum numero posset eodem modo corpus immortalē conseruare. Loquor de annis solum gratia exempli, nam idem erit de quocumque breuiori tempore, multiplicando cum proportione sumptiones eiusdem fructus; solum ergo oportet, vt aliquod certum tempus determinetur virtuti fructus proportionatum. Quod sanè tempus quantum esset, nos quidem ignoramus, tamè in statu innocentie hominibus notum esset, vt conuenientibus temporibus illo remedio vti possent.

Ratio pro assertione.

Quoties gustandum de fructu vitæ vitam tuetur, ignotum.

Rupertus sententia vnicuique sumptionem sufficere ad vitam sempiternam. Probatur ex Gen. 2.

Contra hanc verò sententiam duæ occurrunt inter se extremè oppositæ. Prima est Ruperti lib. 3. Gen. ad lit. cap. 30. vbi dicit non fuisse necessarium frequentari illum cibum ad vitam perpetuam, sed semel tantum sumptum illum datum fuisse. Probatur ex verbis illis, *ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.* Nam Deus non dixit, & sæpius sumat, sed tantum, & sumat; ergo vna assumptio ad illum effectum sufficeret. Et specialiter ponderat particulam *forte*, & ex ea colligit, Adam nesciuisse virtutem ligni vitæ, & ideo non potuisse post lapsum ex certa scientia, & intentione comedere de illo ligno contra mortem, potuisse tamen casu, & ideo dictum esse *ne forte*. Et inde concludit non fuisse necessarium frequentem vsum, nam ea, quæ casu fiunt, non frequentantur; ac proinde vnum actum casu contingentem, sufficientem fuisse. Et ad hoc conseruandum adducit exempla herbarum medicinalium, quæ mirabiles habent virtutes ad fouenda, & conseruanda humana corpora.

Sed hæc sententia verisimilis non est, & optimè refellitur ratione D. Thomæ, quia virtus illius fructus finita erat. Addo etiam, fuisse corruptibilem, nam & arbor corruptibilis erat, vt fructus ipse in substantiam manducantis illum conuerteretur. Ergo etiam effectus eius, quem semel sumptus faceret in corpore humano, esset finitus, & diminutioni; ac corruptioni obnoxius, quia non redderet corpus inalterabile, & intrinsecè, ita impassibile, vt post vnam sumptionem illius fructus, amplius cibi, & potus indigens non esset; ergo effectus ille posset postea iterum perdi post continuam nutritionem; ergo si non amplius remediū eiusdem fructus applicaretur, profectò corpus diuturnitate temporis senesceret, ac tandem deficeret. Et declaratur argumento factò, ponamus enim Adam creatum in optimo statu vitæ, & conplexionis suæ per annum, vel quodlibet aliud designatum tempus vixisse, cibum sumendo ex aliis lignis Paradisi, & postea semel comedere de ligno vitæ. Tunc certè per illam sumptionem ad summum rediretur ad illum optimum statum, in quo creatus fuit, quia vel non poterat esse melior, vel si melior fingitur, non esset naturalis, nec corpori humano accommodatus. Ergo post primam sumptionem, vtendo iterum aliis cibis, ille optimus status iterum minueretur; ergo ne tandem certum

Refellitur ex ratione D. Thomæ.

Refellitur 2.

corrumpetur, necessarium illi fuisset iterum summi de ligno vitæ.

8. Nec verba Gen. quæ expendit Rupertus, aliquid vident. Nam verbum ne sumas, indefinite positum nec vnicam, nec repetitam sumptionem indicat, sed abstracte, seu indefinite ponitur, ne sumas, utique quantum necessarium fuerit ad viuendum in æternum. Nec etiam est verisimile, Adam ignorasse lignum vitæ, & propriam rationem, ac virtutem eius. Quia illa cognitio erat in illo statu maxime necessaria, Adam autem habuit illum statum vndique perfectum. Item quia habebat scientiam aliarum arborum, & fructuum; cur ergo illam ignorasset? Item particula forte non hoc significat, & sine fundamento ita inducitur, quia, vt illo modo Deus loqueretur, satis erat non necessarium, sed tantum contingens fuisse, vt Adam manens in Paradiso sumeret de ligno vitæ. Imò etiam erat contingens, quòd sumendo de ligno vitæ post peccatum in æternum viveret, vt statim declarabimus. Denique in contrarium nos expendere possumus particulam etiam, cum Deus dicit, & sumas etiam de ligno vitæ. Nam per illam fit relatio ad sumptionem de ligno scientiæ, id est, vt sicut de illo sumpsit ex certa scientia, & contra Dei institutionem, ita significauit Deus, voluisse præcauere, ne Adam ex certa scientia, & contra Dei voluntatem, qui penam mortis fuerat comminatus ad impediendam illius penæ executionem, de ligno vitæ sumere tentaret. Aliæ verò coniecturæ, quas adducit Rupertus, sunt optimæ ad suadendum, potuisse illam arborem habuisse virtutem naturalem ad illum effectum pro aliquo tempore durabilem efficiendum, non verò perpetuum, & inconsumptibilem.

9. Nihilominus est alia opinio extremè contraria, quæ negat potuisse illum fructum, etiam sæpius sumptum conseruare corpus immortale per quodlibet tempus in infinitum, sed solum pro aliquo diuturno & longæuo tempore. Ita sentit Scot. in 2. d. 19. dicens, homines in statu innocentie nunquam fuisse mortuos, non quia in illo statu manentes potuissent perpetuò viuere ex vi fructus ligni vitæ, cum aliis priuilegiis illius status; sed quia diuturno tempore possent ex vi illius status conseruari, & antequam illud tempus finiretur, si in innocentia perseverarent, ad vitam beatitudinis simpliciter immortalitatem transferrentur. Fundamentum Scoti est, quia fructus ligni vitæ nunquam integre restitueret corpus hominis ad priorem statum; nec posset efficere, quin in die debilius redderetur. Quod probat, quia natura debilitata frequenti, & continua actione, & repassione nutritionis non posset confortari ligno vitæ, nisi conuertendo fructum eius in substantiam suam, sed illud conuersum non esset nobilius, quàm conuertens; ergo propter nutrimentum illius fructus nunquam posset corpus hominis ad priorem statum redire. Imò conuertendo in se fructum illius arboris magis debilitaretur, propter repassione ab illo, sicut ab aliis fructibus.

10. Et huic sententia ex parte assentit Caiet. & ex parte dissentit. Putat enim ille, hominem in statu innocentie habuisse vim resistendi actioni contrariæ agentis per qualitatem supernaturalem, & spiritualem animæ inditam, & ideo dicit, durante innocentia, potuisse hominem perpetuò conseruari per fructum arboris vitæ, quia conuertendo illum, in se confortaretur, & roboraretur ab eo, & ab illo non repararetur propter dictam ex parte animæ resistentiam. In hoc igitur ab Scoto dissentit.

Ad locum Gen. & alia pro Rupertus in num. 6.

Scoti sententia dicitur fructum non conseruare vitam sempiternam, sed diu etiam frequentior scriptum.

Etius fundamentum.

Caietani sententia partim assentit Scoto, partim dissentiens.

A Addit verò sublatâ illa resistentia non potuisse fructum arboris vitæ restituere ad pristinum statum naturalem calorem debilitatum, quia reactione sua aliqua ex parte illum debilitaret; & ideo si post peccatum homo sumeret de ligno vitæ, non tantum semel, sed etiam sæpius, non fuisse perpetuò victurum, sed tantum ad longum tempus. In quo sensu putat dixisse Deum de homine iam lapsò, Ne forte sumas de ligno vitæ, & viuas in æternum, id est, tempore diuturno.

B Sed neutra sententia placet, nam in primis si fundamentum Scoti aliquid valeret, non solum probaret fructum ligni vitæ non potuisse integre reparare diminutionem caloris factam, sed etiam parum aut nihil naturam debilitatam confortare potuisse; quia, vt ipse ait, conuersum non potuit esse nobilius, quàm conuertens; imò per illum naturam debilitatam amplius debilitaretur. Si autem hoc verum esset, non solum non daret fructus ille vitæ perpetuitatem, verum etiam nec diuturnitatem. Secundò ac præcipuè deficit Scot. quia tantum considerare voluit fructum illum vt cibum, & non vt medicinam, seu pharmacum habens, virtutem agendi, & confortandi calorem naturalem, priusquam in substantiam aliti conuerteretur, cum tamen fructus ille, vt supra diximus, vtraque rationem, & virtutem haberet. Vnde tantum abest, vt per reactionem illius cibi amplius natura hominis debilitaretur, vt potius confortaretur. Ex quo etiam fit, vt eo tempore, quo fructus ille conuerteretur in substantiam aliti, iam conuertens esset confortatù, & ideo posset etiam conuersum esse perfectius dispositum, quàm esset ipsum conuertens in principio, quando fructum sumpsit, quia illa conuersio in aliquo tempore facta est, & in illo tempore potuit homo ab eodem fructu confortari, vt ipsum fructum melius posset in se conuertere. Et confirmatur, quia aliàs diuturnitate temporis homines in statu innocentie debilitarentur, & quodammodo fenescerent, nec possent in statu consistentia conseruari, nedum ad statum iuuentutis restitui, quod est contra Aug. citatis locis, & contra communem sententiam, & illius status existimationem.

C Et hinc facile reicitur altera sententia Caietani. Nam in primis illa resistentia per qualitatem intrinsecam falsò asseritur, vt iam dixi cap. præced. num. 2. Deinde si illa daretur, non minus resisteret aliis cibis, quàm fructui ligni vitæ; ac proinde fructus ille non esset necessarius, quia ex aliis cibis nulla debilitatio sequuta fuisset. Tertio illa resistentia respectu ligni vitæ potius obesset, quàm prodesset ad immortalitatem, quia actio ligni vitæ non destructiua, sed conseruatiua vitæ esset. Quapropter etiam videtur defecisse Caietanus non considerando fructum illum, vt salutarem causam efficientem, sed tantum vt nutritionis materiam, seu alimentum. Et ideo dixit lignum vitæ non fuisse habiturum æqualem effectum in homine post lapsum, ac haberet in statu innocentie, quia post lapsum deesset qualitas resistens ex parte hominis, & ideo etiam ex reactione illius cibi aliquam diminutionem caloris naturalis pateretur, quam antea propter resistentiam non patiebatur. Nos verò dicimus ex parte fructus non fuisse futurum minorem effectum, tum quia etiam in statu innocentie nulla erat resistentia ab intrinseco, vt dixi; tum etiam quia actio illius fructus, quatenus medicamentum erat, non diminuebat, sed confortabat potius calorem naturalem, atque ita resistentia illa potius poterat obesse, quàm prodesse ad vitam conseruandam. Dixi autem, quantum est Caietanus lignum vitæ, quia aliunde posset effectus illius cibi

D

E

II. Refutatur Scotus primo.

Secundò.

Confirm.

12. Refutatur etiam Caiet. multipliciter.

Ostenditur posterior.

Quo sensu dicere possit Caietanus lignum vitæ.

11. Minus effectus fuisse post lapsum quam ante.

Exponitur D. Thom.

13. 4. Assertio bipartita de immortalitate in statu innocentie.

Ostenditur pars prior.

Ostenditur posterior.

14. Quærendam opinio contra proximam assert. & eius fundam.

Refutatur & fitis sita laudat.

bi magis impediri in statu nature lapsæ, quàm in statu innocentie, quia in illo statu multo temperatius viveret homo, & leuioribus cibis, minusque naturale calorem minuuntibus vteretur, quàm in statu nature lapsæ, & è contrario in hoc statu sunt plures aliæ causæ extrinsecæ, quæ possunt humores corrumpere, & naturalem calorem, vel nimium minuere, vel augere, quæ causæ non possunt huiusmodi passionces in homine efficere, si in innocentia perseveraret. Ob has ergo causas non posset fructus ligni vitæ tam integre reparare, & quasi renouare corpus corruptibile post peccatum, sicut antea potuisset. Erat enim virtutis finitæ, & ideo non poterat æqualiter maiorem resistentiam vincere; & similiter habebat determinatum effectum, ideoque non posset omnem morbum depellere, hæcque omnibus contrariis obistere, & in hoc sensu intelligendum est, quod D. Thom. 2. 2. q. 164. art. 2. ad 6. dicit, quòd homo si post peccatum de ligno vitæ comedisset, non propter hoc immortalitatem recuperasset, sed beneficio illius cibi potuisset vitam magis prolongare. Quod etiam docet Lyran. Lipom. & alij in Gen. Qui consequenter exponunt verba illa, & viuas in æternum, id est, in longæuum tempus, sicut dixit Caiet. Est enim hoc verum consideratis aliis causis mortis, quæ in statu peccati suam vim exercent, & possunt resistere efficacitati ligni vitæ, quia cibus ille non erat sufficiens causa immortalitatis, sed solum subueniebat cuidam defectui. Nihilominus tamen quantum est ex se, eundem effectum haberet in statu nature lapsæ, & ita etiam ex parte sua posset illam perpetuò conseruare, si aliæ causæ mortis non interuenirent. Et ite sentit auctor dictarum quæstionum noui, & veteris Testamenti, dicta q. 19. & sequuntur Durand. Molin. & alij.

Ex quibus tandem facile resoluitur alia quæstio, quam Scholastici in 2. d. 19. de immortalitate innocentie tractant, an esset naturalis, vel supernaturalis. Nam cum duobus modis contingat aliquid esse supernaturale, scilicet quoad substantiam, & quoad modum, manifestum est, immortalitatem illam quoad substantiam fuisse naturalem, quoad modum verò supernaturalem. Prior pars manifesta est, quia vita, quæ eo modo conseruaretur, semper esset vita naturalis, & cum proprietatibus conaturalibus corpori, quandiu scilicet in eo tantum statu conseruaretur. Nam si transferretur ad statum gloriæ, iam tunc aliud donum immortalitatis acciperet, quale nunc est in corporibus gloriosis, de quo alia ratio, & disputatio est, quæ videri potest in 2. tom. 3. p. disp. 48. sèct. 2. Altera pars probatur, quia in primis illa immortalitas non erat debita corpori humano, cum natura sua corruptibile sit. Deinde, quia illa peculiaris prouidentia, & protectio Dei erat futura modo extraordinario, & præter ordinarium cursum causarum naturalium, quas sæpe impedit, vel auertere extraordinario, & supernaturali modo, necessarium foret.

Aliqui verò suadere conantur, immortalitatem illam simpliciter fuisse naturalem, vel ex parte animæ, quæ naturaliter immortalis est, & ideo ex natura rei petit corpus aliquo modo immortale, vel ex parte fructus ligni vitæ, quia virtute, & modo naturali immortalitatem conferret. Sed hæc sententia sine dubio falsa est, vt probant rationes factæ. Et quia aliàs nec mors esset naturalis, nec illa immortalitas amissa fuisset propter peccatum, quia naturalia non amittuntur propter peccatum. Nec immortalitas anima suffi-

Erne. Suarez. de opere sex dierum.

cit, quia ex natura sua postulat corpus talis materia, & temperamenti: ad quod per accidens sequitur corruptio, cui anima ipsa naturali virtute obistere, aut subuenire non potest, vt latius dixit D. Thomas 1. p. q. 76. art. 5. & 2. 2. dicta q. 164. art. 1. De fructu autem ligni vitæ in primis dicitur, quòd licet ex eo capite præseruatio à morte non fieret supernaturali modo, nihilominus non erat illa causa adequata, immortalitatis, sed necessaria fuisset singularis Dei prouidentia, in qua modus aliquis supernaturalis includeretur. Deinde dicitur, beneficium illius ligni non fuisse debitum humanæ nature, sed peculiari ratione concessum quasi in præmium obedientie, si in ea perseveraretur, & non alio modo, ideoque etiam ex ea parte immortalitatem illam quoad modum supernaturalem fuisse.

CAPVT XVI.

Verum homo in statu innocentie peculiare dominium, tanquam proprium illius status donum, ac beneficium accepit.

Hactenus explicauimus bona veluti intrinseca, quæ homini in statu innocentie concessa sunt: nunc de extrinsecis aliquid adiiciendum est, propter verba Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & preste piscibus maris, & volatilibus cali, & bestijs vniuersaque terra, omniaque reptili, quod mouetur in terra. Et infra, Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cali, & vniuersis animalibus, quæ mouentur super terram. Ex quibus verbis manifestum est, Deum in principio mundi dominium cæterorum animantium primis hominibus tribuisse, nam verba eius tanquam supremi Domini efficacia sunt, & per illa concessionem, & translationem huius dominij aperte significauit. Dubium verò est, an dominium illud fuerit tantum aliquid naturaliter consequens ex sola hominis natura, secundum se spectata, an verò fuerit aliquid speciale beneficium, pro illo statu innocentie peculiariter à Deo collatum.

Ratio dubitandi, quæ priorèrem partem suadet, in primis sumi potest ex verbis illis: Faciamus hominem ad imaginem, & preste, &c. vbi illa duo ita connectuntur, vt secundum ex primo consequi significetur. Sed esse ad imaginem non est aliquid peculiare status innocentie, sed ad puram essentiam, & naturam hominis pertinet; ergo etiam prælatio illa, & dominium homini in sua creatione datum, fuit aliquid merè naturale, puram hominis naturam consequens. Secundò, quia bona propria status innocentie per peccatum amissa sunt, & è contratio illa, quæ post peccatum permanferunt, naturam humanam secundum se spectatam consequuntur. Sed dominium externarum rerum, tam animantium, quàm non animantium in homine post peccatum mansit, vt ipso vsu, & ratione constat; ergo non fuit aliquid peculiare pro statu innocentie datum, sed merè naturale. Dicitur fortasse, hoc esse verum de communi quodam, & generali dominio; aliud verò peculiare, & maius pro statu innocentie datum esse.

Sed contra hoc argumentor tertio, quia non apparet, in quo fuerit hic excessus, vel specialis prærogatiua dominij in statu innocentie, magis

1. Tractanda quæstio occaso ex verbis Genes.

Arguitur 1. pro parte negante.

Arguitur 2.

Effugium.

3. Pracluditur & arguitur 3.

magis quam nunc sit. Declaratur, quia Gen. 9. A dixit hominibus Deus, *Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terre, & super omnes volucres celi, cum vniuersis, quae mouentur super terram, omnes pisces maris manus vestre traditi sunt.* Hoc autem dictum est hominibus iam lapsis; ergo nullum maius dominium innocentes habere poterunt. Probatur consequentia, quia vel hic excellus est in amplitudine materiae; & hoc non, quia omnia animalia sine exceptione etiam homini lapsio subiiciuntur. Vnde in Psal. 8. dicitur, *Omnia subiicisti sub pedibus eius, &c.* vel excellus est in modo potestatis, & haec etiam non videtur fuisse maior in statu innocentie, quam illis verbis describitur. Nam eisdem ferè verbis ex Gen. 9. vti- B tur Sapiens loquens de primo homine, factus est. *17. Dedit illi potestatem eorum, quae sunt super terram, posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiis, & volatilibus.* Quod si quis dicat, ita fuisse animalia subiecta primo homini, vt ad nutum ei parerent. Hoc certè neque villo testimonio Scripturae probari potest, nec sine miraculo fieri poterat. Sicut nunc inter sanctorum Martyrum, & aliorum confessorum, ac Prophetarum miracula computantur, quod interdum animalia etiam ferocia dicto modo eis obedirent, vel mansueta, vel subiecta se illis ostenderent: dicere autem hoc miraculum futurum fuisse perpetuo in statu innocentie, difficile creditur est, cum in Scri- C ptura non sit reuelatum.

Quia potius dominium, quod homo nunc ha- 4. bet in hoc statu, in duobus videtur excedere. Pri- mo in materia, quia in principio solum est datum dominium in animalia bruta: nunc autem etiam ad homines extenditur. Secundo in vsu, quia pri- us non poterant homines vti animalibus in ci- bum, aut operimentum, nec ad alia laboriosa o- pera, ad quae omnia nunc illis vtuntur. Nam in dicto cap. 9. Gen. specialiter addit Deus, & omne, quod mouetur, & viuunt, erit vobis in cibum, quasi olera videntia dedi vobis omnia. Primis autem homini- bus solum dictum fuerat, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa li- gna, &c. vt sint vobis in escam.* Vnde vix apparet, quem vsum habere poterit in bruta animalia do- minium illud hominibus datum, si status innocen- tia duraret.

Tria possumus in hoc dominio distinguere, sci- 5. licet, capacitatem, potestatem, & vsum, seu statum dominandi. Haec enim tria aded distincta sunt, vt sint etiam separabilia, non quidem ma- tud, quia posteriora necessarìo supponunt prio- ra, tamen è contrario priora possunt à posterioribus sciungi. Homo enim capax est regni, quan- uis neque potestatem, neque actum imperandi habeat; & rex, qui per tyrannidem priuatus est regno, non solum capacitatem, sed etiam domi- nium habet, quauis imperandi vsu careat, qui autem & dominus est, & rem suam possidet, v- sum illius habet, si vult. Haec igitur tria in prae- sentis explicanda sunt, & sic facillè res ipsa intel- ligetur, & difficultates propositae soluentur. Sci- endum tamen est, ex illis tribus, dominium prop- riè consistere in secundo. Quia dominium iuxta communem, & receptum morem non dicit actum secundum, sed primum, vnde vsus, qui est veluti actus secundus, à dominio procedit, & è con- uerfo definiti solet dominium, quod sit ius vtendi, &c. est ergo dominium actus primus per mo- dum principij actiui, & ideo propriè non consistit in sola capacitate remota, quae respectu domini- j solum est per modum potentiae passivae; sed in po-

testate, quae est veluti principium actus imperan- di, vel vtendi. Primò igitur dicimus, capacitatem domini- j conuenire homini naturaliter ex eo, quod ad ima- ginem Dei factus est. Hoc per se manifestum est, nam homo propter rationem, & libertatem est ad imaginem Dei, & propter easdem proprietates est capax domini- j, & ideo reliqua animantia capacia domini- j non sunt, quia rationis vsum non habent, neque libertatem. Atque hoc in primis indicatur in verbis illis Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & praesit, id est, vt possit praesit, par- ticula enim praesit, vel potestatem potest exponi, vel certè capacitatem dominandi in primis supponit.* Et ita Augustinus saepe dicit, per illa verba & praesit, &c. significatum esse, hominem factum esse ad imaginem Dei, secundum rationem, nam animalia omnia subiecta sunt homini, quia ha- bent intellectum, quem illa non habent, vt ait lib. 1. Gen. contra Manich. cap. 18. & 20. & lib. 3. Gen. ad lit. cap. 20. Vnde quantum ad hanc ca- pacitatem mansit hoc dominium in hominibus lapsis: nam sicut in eis integra mansit imago Dei quoad substantiam eius, vt supra ostendi- mus, ita etiam dominandi capacitas conserua- ta est.

Addere etiam possumus, hominem, vt est ad 7. imaginem Dei, non solum habere capacitatem dominandi brutis animalibus, sed etiam rationalibus, id est, hominibus. Quia per rationem non solum potest homo discernere, ordinare, ac disponere ea, quae pertinent ad animalia bruta, sed etiam quae ad homines spectant, & multo facilius, ac propius potest illis imperare. Imò addo, etiam esse hominem capa- cem domini- j in Angelos, nam si homo potest iudicare Angelos, teste Paulo, cur non pote- rat etiam illis dominari. Item Christus Domi- nus etiam vt homo verè est Dominus Ange- lorum, eiusque potest praecipere, & imperare, vt docet Paulus ad Hebr. 2. vbi de Christo specialiter exponit illud Psalm. 8. *Constituisi e- um super opera manuum tuarum: omnia subiicisti sub pedibus eius.* & addit, *In eo enim, quod omnia ei subiicit, nihil dimisit non subiectum ei,* volens concludere etiam Angelos esse subiectos ei. De quo alibi dictum est, nam hic solum ab effectu ostendimus, esse in humana natu- ra capacitatem ad dominandum Angelis. Po- test autem notari discrimen, nam ad domi- nandum aliis rebus infra Angelos, habet ho- mo naturalem capacitatem, vt constat: ad do- minandum verò Angelis solum habet obedi- entialem. Quia ex natura rei Angeli sunt excel- lentiores homino, & altioris ordinis, & ideo non potest homini naturaliter competere do- minium in Angelos, ideoque etiam in statu in- nocentiae tale dominium non habuisset, vt no- tar D. Thomas 1. p. q. 96. art. 2. Per gratiam ve- rò potuit homo eleuari ad statum, in quo esset simpliciter dignior, & excellentior An- gelis, & ideo dicimus habuisse capacitatem saltem obedientialem dominandi Angelis.

Secundo dicendum est, hominem ex vi creati- 8. onis, & naturae suae habere potestatem, & do- minium inferiorum animalium, & hanc etiam post peccatum retinuisse, quauis in sta- tu innocentiae altiori modo illam haberet. Du- as priores partes huius assertionis probant duae primae rationes dubitandi in principio posite in n. 2. Vt autem tertiam partem probemus, simulque tertiae rationi dubitandi respondeamus, aduertere

6. Afferio de capaci- tate domi- nandi. Probatur 1. respectu ir- rationalium.

7. Probatur deinde re- spectu ratio- naliu.

Etia Ange- lorum.

Tomo de in- carnat. dist. 48. sect. 2. concl. 2. & dist. 23. sect. 1. concl. 3. Explicatur dicta capa- citas domi- nandi An- gelis.

8. Afferio 2. de potestate dominij tri- membra. Vnde proba- tur duo pri- ora membra. Pro 3. mem- bro probato notatur duo in domino inclusa.

oportet, hoc dominium, quatenus naturale est 9. circa animalia bruta, duo includere, vnum est (vt ita dicam) physicum & naturale, aliud morale. Primum consistit in naturali potestate quam homo habet ad subiicienda sibi bruta animalia, & vtendum illis, vel eis imperandum, quan- tum capacia sunt, vel ea cogendo, vel etiam in- terficiendo, si opus sit. Et quanquam haec om- nia non eadem facilitate, & modo possit homo exequi in omnia animalia, quia multa sunt viri- bus fortiora, & naturaliter ferocia, & quae non solum resistunt homini, sed etiam illum aggre- diuntur, & vincunt: nihilominus ratione, arte, & industria homo vincit omnia tã terrestria, quam aquatilia, & volatilia, & quaedam mitigat; alia quodammodo instruit, iuxta eorum capacita- tem, vel ad suam vtilitatem, vel ad iucundita- tem; alia verò occidit, vel ad vsus, vel ne aliis noccant. Et sic dixit Iacobus in sua Cano- nic. cap. 3. *Omniem naturam bestiarum volucrum, & serpentum, ceterorumque domari, & dominari esse a natura humana.* Et explicat eleganter Basil. homil. 10. in Gen. & Gregor. Nilfen. Orat. in verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, &c.* & lib. de opif. mundi, cap. 7. & attingit Augu- stinus lib. 9. Gen. ad liter. cap. 14. & lib. 83. Quest. 9. 13. Igitur hanc totam potestatem vo- camus physicam, quia non consistit in peculi- ari iure dominandi, aut vtendi, quod statim ex- plicabimus, sed in naturali industria, & effica- cia, quam homo tum per vires corporis, tum maxime per discursum, & rationem exercere po- test. Vnde etiam dici potest haec potentia ex- cutiua, quae ad proprium dominium non suffi- cit, nam Angelus similem potestatem & maio- rem habet in homines, & non propterea na- turale dominium in illos habet, imò etiam v- nus homo in alium similem potestatem exer- cere valet, etiam si dominus eius non sit, quan- do non iuste, sed facto tantum id potest.

Vnde secundo requiritur ad dominium ius 9. vtendi dicta potestate, quod ius potestatem mo- ralem merito appellamus, quia non addit homi- ni aliquam entitatem, vel qualitatem, sed so- lam moralem facultatem, vt licitè, & sine al- terius iniuria possit vti rebus illis, quarum est dominus. Hoc ergo ius habuit etiam homo ex vi suae creationis, estque illi naturale respectu inferiorum animalium, quia & naturaliter sunt propter hominem, & illis nulla iniuria fieri potest in quocunque illorum vsu, & ideo pu- ra hominis inspecta natura licitum ei est vti his animalibus in quocunque honestum vsum. Dices, haec animalia principaliter sunt sub do- minio Dei; ergo non potest homo ex vi suae naturae habere proprium ius vtendi illis suo ar- bitrio, nisi peculiari Dei beneficio illi done- tur. Respondemus, verum quidem esse hoc do- minium ex dono Dei homini competere; nihil- ominus tamen naturale dici, quia naturam ip- sam consequitur, estque ei quodammodo de- bitum, & vsus eius naturaliter licitus est, nisi specialiter prohibeatur. Sicut fuisset licitum Adamo edere de ligno scientiae boni, & ma- li, nisi ei fuisset specialiter prohibitum. Vnde etiam Aristot. 1. Politicor. cap. 5. dixit, na- turam omnia inferre, hominum gratia, fecisse, & ideo venationem, piscationem, & omnem aliam similem rerum acquisitionem ex na- tura rei iustam esse. Quod optimè ex ipso naturae ordine, & conuenienti Dei prouidentia, naturali

Obiectio. Dilutio.

Franc. Suarez. de opere sex dierum.

A perfectio hominis supposita, explicat D. Thom. dicta q. 96. a. 1.

Tertio probandum superest, aliquod maius 10. dominium habuisse Adamum in statu innocen- tia, quam post peccatum habeat. Ratio au- tem est, quia, vt ait D. Thom. dicto art. 1. ad 4. in vitimis verbis, omnia animantia tunc per seipsa homini obediissent, sicut nunc quae- dam domestica ei obediunt. Sicut ergo ex parte animalium maior esset subiectio, quasi di- uinitus indita, etiam ex parte hominis maior esset potestas, & facilitas dominandi. Quod au- tem tunc animalia peculiari modo, & instin- ctu perfectè homini obedirent, indicatum in primis est Gen. 2. quando Deus adduxit omnia animalia ad Adam, vt singulis nomina impon- ret, quasi tradens illi possessionem eorum, quo- rum dominium iam dederat, ipsisque animan- tibus quodammodo praebens peculiarem sui do- mini cognitionem, cui ad nutum obedire oport- cebat. Vt eleganter expendit Chrysof. homil. 14. in Gen. Secundo, erat hoc maxime consentaneum perfectioni illius status, in quo ita erant omnia rectè ordinata, vt inferiora perfectè superiori- bus obedirent, quandiu homo in diuina obe- dientia persisteret; & ideo sicut inferior appeti- tus in ipso homine perfectè subiectus erat rationi, ita etiam perfectè essent homini subie- cta. Tertio etiam erat hoc aliquo modo neces- sarium, vt homo sine difficultate, & labore pos- set hanc potestatem, & dominium exercere. Ma- xime verò necessarium erat, vt omnia animalia etiam quae ferocia sunt, quae nunc ab homini- bus timentur, quia ab eis laedi, & interfici pos- sunt, in illo statu essent homini mansueta. Nam, vt ait August. 14. de Ciuit. cap. 10. *In illa sta- tu, & in tanta affluentia bonorum nihil timere po- terant homines, vel dolere, vbi nec mors metueba- tur, nec ulla corporis mala valerudo, nec aberat quicquam quod bona voluntas adipisceretur, nec in- erat, quod carnem, animamve hominis feliciter vi- uentis offenderet.* Vnde perfecta haec animalium obedientia ad donum immortalitatis illius status ex parte pertinebat, vt homines securi, & sine villo timore, aut sollicitudine viuere possint, & fortasse hoc in causa fuit, vt Eua, cum ei serpens loque- retur, nihil timuerit, vt inferius latius dice- mus.

Secundo, erat hoc maxime consentaneum perfectioni illius status, in quo ita erant omnia rectè ordinata, vt inferiora perfectè superiori- bus obedirent, quandiu homo in diuina obe- dientia persisteret; & ideo sicut inferior appeti- tus in ipso homine perfectè subiectus erat rationi, ita etiam perfectè essent homini subie- cta. Tertio etiam erat hoc aliquo modo neces- sarium, vt homo sine difficultate, & labore pos- set hanc potestatem, & dominium exercere. Ma- xime verò necessarium erat, vt omnia animalia etiam quae ferocia sunt, quae nunc ab homini- bus timentur, quia ab eis laedi, & interfici pos- sunt, in illo statu essent homini mansueta. Nam, vt ait August. 14. de Ciuit. cap. 10. *In illa sta- tu, & in tanta affluentia bonorum nihil timere po- terant homines, vel dolere, vbi nec mors metueba- tur, nec ulla corporis mala valerudo, nec aberat quicquam quod bona voluntas adipisceretur, nec in- erat, quod carnem, animamve hominis feliciter vi- uentis offenderet.* Vnde perfecta haec animalium obedientia ad donum immortalitatis illius status ex parte pertinebat, vt homines securi, & sine villo timore, aut sollicitudine viuere possint, & fortasse hoc in causa fuit, vt Eua, cum ei serpens loque- retur, nihil timuerit, vt inferius latius dice- mus.

Et ita responsum est tertiae difficultati in prin- 11. cipio posita. Iam enim explicatum est, quo- modo haec perfectio domini- j ex Scriptura, & Patribus, aliisque eius expositoribus, & quo- modo ex natura illius status colligatur. Qua- propter licet verba cap. 9. Genes. & Ecclesiast. 17. magna ex parte similia videantur, nihilomi- nus cum proportione vtriusque status intel- ligenda sunt. Nam, vt bene notauit Caiet. subiectio animalium in vtroque statu naturalis est, tamen in executione, seu in modo obe- dientiae aliquid supernaturale erat in statu in- nocentiae, quia nunc est cum aliqua contradi- ctione, & repugnantia, tunc autem nihil ho- mini repugnaret, quod ei naturaliter debet esse subiectum, vt D. Thomas dixit, & hoc si- gnificatum est per illa verba Sapient. *Posuit ter- rorem illius super omnem carnem,* quia peculiari modo fecit, vt omnia animantia reueren- tur, ac timerent hominem tanquam suum praesi- dentem, & dominum.

Cum autem instatur, quia hoc fuisset perpetuum quoddam miraculum, respondemus, si 12. R. 2. mira

10. Probatur 3. mem- bra assertio- nis ratione D. Thoma.

Allata ra- tio triplici- ter ostendi- tur. Primò.

Secundò.

Tertio.

11. Satisfit 3. argumento posito in n. 3.

12.

Quorundam resp. vsu in- statur.

Instatu- amplius.

5. Distinguitur pro va- riatione tria, scilicet capacitatis, potestatis, v- sus.

Declaratur in potestate consistere dominium.

Ad instaurandam naturam contra ipsam, sicut est.

miraculum dicitur, quicquid est ad modum supernaturale, verum quidem esse, privilegium illud supernaturale fuisse, tanquam naturae non debitum, nec consequens puram naturam ipsorum animalium. Nihilominus tamen tunc non potuisset vocari miraculum, quia non esset rarum, nec praeter communem, & consuetam legem illius status. Nunc autem postquam illud peculiare donum per peccatum amissum est, quando per specialem gratiam aliqua eius participatio conceditur, inter miracula computatur. Modum autem insinuat, D. Thomas a. 1. & 4. quia animalia bruta, quantumvis rationem non habeant, aliquam habent estimationem naturalem, quatenus cum homine in sensitiuis facultatibus conueniunt. Vnde quaedam illorum quendam naturalem instinctum, umbram prudentiae, vel artis praesferentem habent, vt grues, & apes, & similia: alia vero vsu, & consuetudine, vel aliquali instructione mitigantur, & quodammodo familiaria, & obsequentia homini fiunt. Quicquid ergo potest in his animalibus consuetudine acquiri, vel perfici, potuit Deus peculiari instinctu (vt ita dicam) quasi per acciderentem infuso, eis tribuere. Non quidem per inhaerentem habitum, vt probabilius videtur, sed per prouidentiam peculiarem inducendo phantasmam bruti ad eam apprehensionem, & appetitum eius ad eam inclinationem, quae ad parendum homini sine contrarietate, vel repugnantia magis esset accommodata.

Modus ex D. Thomae quo animalia homini ad nutum obediunt.

Explicatur magis.

3. Circa proximum asseritur, quod dubium mouetur propter Theodorctum, qui in q. 20. in Gen. dixit, non vniversa animalia propter hominem creata esse, excipitque cetera illa grandia & feras terrestres, & consequenter dicit, in hac non esse datam homini potestatem. Alioqui enim, ait, eorum quae nomina addita fuissent. Hanc vero sententiam merito refellit Pererius lib. 4. in Gen. Et improbat primò ex verbis Scripturae, quae valde generalia sunt, Gen. 1. & 9. & Ecclesiast. 17. & Psalm. 8. quorum locorum verba supra adducta sunt, & Iacobus in sua Epist. cap. 3. generatim dicit; Omnis natura bestiarum, & volucrum, & serpentum, & ceterorum domantur, & domita sunt à natura humana.

Secundò ex alijs locis scripturae.

3. Ratione.

Nonnulla vero dubia circa hanc partem interrogari possunt. Primum est, an haec assertio generaliter posita de animalium subiectione aliquam patiatur limitationem. Quod dubium mouetur propter Theodorctum, qui in q. 20. in Gen. dixit, non vniversa animalia propter hominem creata esse, excipitque cetera illa grandia & feras terrestres, & consequenter dicit, in hac non esse datam homini potestatem. Alioqui enim, ait, eorum quae nomina addita fuissent. Hanc vero sententiam merito refellit Pererius lib. 4. in Gen. Et improbat primò ex verbis Scripturae, quae valde generalia sunt, Gen. 1. & 9. & Ecclesiast. 17. & Psalm. 8. quorum locorum verba supra adducta sunt, & Iacobus in sua Epist. cap. 3. generatim dicit; Omnis natura bestiarum, & volucrum, & serpentum, & ceterorum domantur, & domita sunt à natura humana. Secundò, quia Scriptura in alijs locis docet omnia esse creata propter hominem, etiam caelum ipsum, & terram, vt Moyses ait Deuter. 4. & Paulus 1. ad Corinth. 3. dixit, Omnia vestra sunt, siue mundus, &c. Tertio, quia homo omnibus illis animalibus dominatur, quae potest capere, & domare, vel manufacere, vel interficere, sed hoc potest homo facere & physice, seu cum effectu, & moraliter, seu licite etiam circa feras terrae, & circa cetera grandia, seu balenas maris; ergo omnibus sine exceptione dominatur. Argumentum sumptum est ex Augustino dicto lib. 9. Gen. ad lit. cap. 14. dicente, datum esse homini non solum pecora, & iumenta, sed etiam sauas feras, & mansuetas facere, & eis mirabiliter imperare, potentia rationis, & non corporis valeat, vbi cum potestate dominandi feras, potestatem etiam imperandi coniungit, & satis significat, potestatem esse vniuersalem. Quam expressius docuit Basil. homil. 10. in Exaëmer. vbi etiam ceterorum, seu balenarum, ac leonum specialem mentionem facit. Denique experimento etiam hoc comprobatur. Quapropter siue villo fundamento ex-

ceptio illa facta est. Ne ratio insinuata à Theodorcto est alicuius momenti, quia Deus in verbis suis nullum animal in specie nominavit, sed vsus est verbis indefinitis, vel distributis, dominamini piscibus maris, inter quos balenae continentur, & vniuersis animantibus, quae mouentur super terram, in quibus etiam feras comprehenduntur.

Secundò interrogari potest, an hoc dominium limitandum sit ad animalia. Videtur enim hoc significari, cum specialiter dicitur, dominamini piscibus maris, &c. nam cum hoc dominium sit ex dono Dei solum, videtur cadere in res illas, quas ipse expressit. Respondet, ex rebus à brutis animalibus distinctis, quaedam sunt imperfectiores illis, vt plantae, & alia mista inanimata, vel elementa: aliae sunt perfectiores, vt homines vel Angeli. De prioribus certum est, comprehendendi sub dominio non solum specialiter pertinentes ad statum innocentiae, sed etiam communi, & connaturali humanae naturae, ita docet D. Thom. d. ar. 2. Quod probat primò ex verbis Gen. 1. Et praeferit vniuersae creaturae. Quae verba nunc in vulgata leguntur, praeferit vniuersae terrae, & iterum, Replete terram, & subiicite eam. Vnde Gregor. Nisi. lib. de opific. homin. cap. 3. dicit, homini datum esse imperium, cum in maris pisces, tum in terra belluas, acrisque volucres, in iumenta, in terram denique vniuersam. Si ergo terra hominis dominio tradita est, etiam omnia, quae ex illa generantur. Deinde haec omnia sunt facta propter hominem, & ad illius vsu, vel immediate data sunt, vel mediate, quia plantae datae sunt cunctis animantibus terrae, & habeant ad vescendum. Ergo si animalia sunt sub hominis potestate, multo magis plantae, eademque ratio est de ceteris rebus inferioribus. Notat autem D. Th. aliter exercere hominem dominium circa animalia, quam circa inferiora, nam animalibus dominatur aliquo modo imperando, quia cum illa sint capacia cognitionis, & memoriae, ac experientiae, possunt argui, & nutibus excitari, & assuehri, vt obediunt, atque ita potest homo aliquo modo illis imperare. Circa alias vero res homo exercet dominium tantum illis vtendo, & executione potius, quam imperio. Et fortasse propter hanc causam expressius fuit declaratum dominium in animantia, quam in ceteras res inferiores, vel etiam quia dominium circa animantia erat in illo statu aliquo modo supernaturale; circa res vero inferiores naturale sufficiebat.

De rebus autem superioribus, vt sunt Angeli, nulla est quaestio, nam certum est, neque humanum dominium ex natura rei ad Angelos extendi, cum illi sint altioris ordinis, & naturae, neque etiam speciali privilegio primo homini concessum esse. Quia neque hoc alicubi legitur, neque est diuinae prouidentiae consentaneum, quia Deus seruat conuenientissimum ordinem prouidentiae suae, inferiora per superiora gubernando. Vnde licet in statu innocentiae multa facerent Angeli in subsidium hominum, in iis potius Deo, quam hominibus ministrabant, vel etiam vt superiores, inferiores iuuabant, sicut etiam nunc faciunt.

De aequalibus vero, id est, de hominibus inter se, an homini datum sit dominium in alios homines, dubitari potest, tum quia illud fundamentum dominij, quod est, factum esse hominem ad imaginem Dei, ad dominium supra homines extendi

14. Dub. 2. an dictum dominium extendatur ad alia praeter bruta. Pars neg. suadetur. Resolutio quoad res infra bruta.

Probatur ex D. Thom. primò.

Secundò. Discrimen inter dominium in bruta, & in res inferiores.

Cur dominium in bruta expressius sit in Scriptura.

15. Resolutio quoad res supra hominem, id est, Angelos.

16. Quoad res aequales homini videtur etiam datum dominium.

exten

extenditur, tum etiam, quia tale dominium est humanae naturae consentaneum, & potuit esse in statu innocentiae necessarium ad hominis indemitatem, vt neque ab alijs hominibus detrimentum aliquod pati posset, sicut de feris dicebamus. Sed quia hoc dominium de facto non fuit vsu in illo statu, ideo quaestio haec melius, & plenius infra tractabitur, explicando, qualis futurus esset ille status si Adam non peccasset, pendet enim ex alijs, quae prius dicenda sunt. Et ideo nunc breuiter dicimus, nullum peculiare dominium in alios homines datum esse Adamo in illo statu, praeter illud, quod naturale est, vel quatenus aliquo modo tale esse potest, quia nihil aliud cum fundamento affirmari potest, cum scriptum, aut reuelatum non sit, neque ex alijs conditionibus status innocentiae necessario sequatur. Accepit igitur capacitatem huius dominij, nam haec naturalis est, & illa tantum probatur, ex verbis, ad imaginem, & similitudinem nostram.

Resolutio pars vna.

17. Pars altera.

Obiectio cui satisficit ex Aug.

Nota.

18. Assertio 3. bipartita per qua latius est oppositum n. 4. 1. pars explicatur.

Explicatur secunda.

dem loco docet. Hic autem vsus ex suo genere nobilior est, & in illo statu altiori modo exercetur. Quod intelligendum est ex vi status, & communitate, seu regulariter loquendo: nam per auxilia diuinae gratiae fortasse datur est aliquibus hominibus in hoc statu natura lapsa, vt in hoc vsu creaturarum multos etiam homines status innocentiae exceleserint. Ex his vero oriebatur quaestio, an in statu innocentiae futurus fuisset vsus carnis. Item an futura essent particularia dominia, & rerum diuisio. Sed haec tractabuntur melius infra lib. 5. explicando totum illum permanentem statum sub illa hypothese, si primi homines non peccarent, nunc enim, vt dixi, solum de statu primorum hominum agimus.

Limitatur.

CAPVT XVII.

Vtrum primus homo in statu gratiae creatus fuerit.

Hactenus solum explicuimus naturales perfectiones, quas homines in creatione sua acceperunt, & quaedam dona, seu beneficia Dei illis superaddita ad supplendos, vel cauendos aliquos defectus, homini in pura natura spectato connaturalis, quae dona homini dari possent, illisque indigeret, etiam si ad supernaturale finem, & gradum non eleuaretur. Imò etiam de facto aliqui Theologi putant, ita fuisse hominem creatum in statu, quae vocant integritatis, & innocentiae naturae, sine intrinseca eleuatione ad statum gratiae, quantum non negent ex diuina intentione, seu ordinatione Dei extrinseca ad supernaturale finem fuisse creatum. Quia vero ad illum finem non peruenit homo, nec peruenire potest sine habitibus, & actibus gratiae; ideo videndum superest, an etiam haec supernaturalia dona primo homini collata fuerint, & quando illa receperit.

Introdutio sequentium quaestionum.

In quo puncto in primis supponimus tanquam de fide certum, Adam ante lapsum gratiam sanctificantem habuisse, ita videtur aperte docere Concil. Arausic. I. L. dicens in can. 19. Natura humana etiam si in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiunante, seruaret. Vnde cum sine gratia Dei salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia posset reparare, quod perdidit. Igitur ante lapsum habuit natura humana in primo parente salutem gratiae. Idem definire videtur Concil. Trid. sess. 5. in can. 1. vbi sic inquit, Si quis non confiteretur primū hominem Adam cum mandatu Dei in Paradiso fuisse ingressum statim sanctificantem sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, &c. anathema sit. Vbi particula constitutus, in rigore non significat idem quod conditus, seu creatus, sed solum indefinite, quod ante peccatum iam esset gratiam adeptus. Sicut in can. 2. subiungit Adam accepit a Deo sanctitatem, & iustitiam perdidit, & sess. 6. cap. 7. dicit homines in iustificatione accipere veram, & Christianam iustitiam, quam Adam sua inobedientia sibi, & nobis perdidit, & haec fuit antiqua, & communis Patrum traditio, vt constat ex August. lib. 6. Gen. ad lit. cap. 24. vbi ait, nos renouari per Christum, quia recipimus, quod perdidit primus homo, & infra, Renouamur ergo spiritu mentis nostrae secundum imaginem eius, qui creauit nos, quam peccando Adam perdidit, id est, deformauit, gratiam amittendo. Vnde addit cap. 26. Vide ergo quid si queratur, Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis: ecce quod perdidit Adam per peccatum. Et lib. 14. de Ciuil. cap. 10.

Ex Patribus.

describens statum primi hominis ante peccatum dicit, in eo fuisse amorem imperturbatum in Deum, & deitatem tranquillam peccati, ac denique habuisse cuiusdam felicitatis statum; & lib. de correptione. & grat. c. 11. Quid ergo? Adam non habuit gratiam? imò verò habuit magnam. & lib. 11. Gen. ad litt. cap. 13. post peccatum intrinsecus gratiam deserente, & idem lib. 4. contr. Iulian. c. 16. & alia loca in sequenti puncto referemus.

3. Sic etiam Ambr. lib. 6. Exaëmer. cap. 7. Illa (inquit) anima à Deo pingitur, qua habet in se virtutum gratiam venientem, splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloria, & paternae imago substantiæ. Secundum hanc imaginem, qua resulget, pictura pretiosa est. Adam ante peccatum. Et lib. 4. Epist. epist. 30. ad Sabinum, Adam (inquit) ante peccatum nudus erat, sed nudum se nesciebat, quia erat inditus virtutibus. Et Epist. 31. ad eundem: Solus erat Adam, & non est præviciatus, quia mens eius adhaerebat Deo. Et lib. de Parad. cap. 13. de primis hominibus ait, Ante peccatum nudus erat, sed nudum se nesciebat, quia erat virtutum integumentis. Et lib. de Noë & Arc. c. 30. Adam (inquit) reus, amittit sapientia, & iustitia mandatorum celestium præviciatione nudatus, nudum se vidit, &c. Et lib. 2. Epist. epist. 13. ad Marcel. de Adamo inquit, Agnosce esse te nudum, quia bona indumenta fidei perdidisti. Et infra dicit amisisse peccando incolatum Paradisi, gratiam Christi. Et similia habet lib. de Elia, & Ieremio, cap. 4. & lib. 7. in Luc. cap. 10. explicando parabolam de homine, qui incidit in latrones, qui despoliaverunt eum seminivno relicto. Quam explicat de Adamo, qui inoffensa beatitudinis fruebatur, priusquam incidere in latrones, id est, ut exponit, Angelos tenebrarum qui despoliant, que accipimus indumenta gratia spiritualis. Et adiungit, Cave ergo ne ante nuderis, sicut Adam nudatus est. Item Cyprian. lib. de Bon. patient. dicit, consummari nos celesti natiuitate reparatos, si similitudo diuina, quam peccato Adam perdidit, manifestetur, & luceat in nobis, ubi per similitudinem diuinam gratiam intelligit, sicut multi alij Patres exponunt verba illa, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, scilicet, ad imaginem per naturam, & similitudinem per gratiam. Vnde inferius circa finem libri iterum inquit, Adam contra celeste præceptum cibi lethalis impatiens in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit. Idem sentit Tertull. lib. de Patient. cap. 5. dicens de Adamo, Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & Paradisi colonus. Præterea Irenæus lib. 3. contra hæres. cap. 20. in eodem sensu dixit Christum salutem nobis præstitisse, ut quod perdidimus in Adam, id est, secundum imaginem, & similitudinem esse Dei, hoc in Christo Iesu recipemus. Et cap. 37. clarius dicit amisisse Adam per inobedientiam quam habuit ab Spiritu sanctitatis stolam. Quod prius significauit Dionys. cap. 3. de Eccl. hierarch. in tertia eius parte versus finem, & sic etiam dixit Basil. lib. de Spiritu sancto, c. 15. quod per Spiritum sanctum datur in Paradisum restitutio. Et prius dixerat, Christum venisse, ut homo veterem illam adoptionem, qua in ius filiorum ascitus fuerat, recipiat. Vbi sine dubio veterem adoptionem vocat eam, quæ in Adamo primitus facta est. Et sic etiam dicit Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 15. Adam propter transgressionem gratia fuisse nudatum. Et Anast. Synait. lib. 10. in Exaëmer. dicit, Adam ante transgressionem fuisse totum lucidum, Deiformem, & imaginem quandam Deo similem. Quas perfectiones non nisi gratia sanctificans animæ præbet. Et Moyse Barcepha lib. de Parad. p. 1. cap. ult. non longè à principio quatuordecim beneficia, quæ Deus Adamo in

A Paradiso contulit, numerat, ex quibus nonnulla donum gratiæ indicant, nam in 6. ait, Admisit ipsum veluti in suam familiaritatem, ut ea seipso pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibusque diuinis vacans, & indulgens. Et in 8. quod maxima ipsum sapientia induit. Et in 9. quod propheta dona in ipsum contulit. Nam licet hæc dona interdum separentur à gratia, tamen quando ex peculiari fauore, & beneuolentia conferuntur, statum gratiæ supponunt. Et simile est, quod 12. loco ponit, dicens: Ita ipsum Adamum comparauit, ut animo, & intelligentia sua, Angelis esse familiaris. Vnde Chrysof. homil. 16. in Gen. dicit, hominem in Paradiso habuisse angelicum quendam statum, & mira gloria fuisse amictum, & in summo fuisse honore, & nihil minus propemodum Angelis ipsis habuisse. Vnde & Angelum terrestrem vocat, quæni malus Angelus inuidit, & ideo magna visus est machinatione ut ipsum gratia Dei priuaret; & sapius ibidem reperit, propter peccatum fuisse honore maximo priuatum, à gratia Dei abalienatum, & superna gratia amictu nudatum. Et in sequenti assertionem plura alia referemus non solum ex Patribus, sed etiam ex Scriptura, quæ hanc partem à fortiori confirmant.

4. Ratione solum potest hæc veritas ostendi ex conuenienti ordine diuinæ prouidentia. Et in primis sumi potest argumentum à simili ex prouidentia circa Angelos, etiam malos, quos Deus prius in gratia constituit, quam peccarent, ut superior tractatu lib. 5. cap. 4. ostensum est: ergo idem credendum est fecisse cum humana natura. Probatum consequentia, tum quia illam æquauit angelicæ in termino, seu in statu patriæ quoad substantiam beatitudinis; ergo debuit etiam æquare in viæ statu, quoad substantiam gratiæ; tum etiam quia licet natura angelica sit excellentior natura humana, est magis indigens, & ex hac parte debuit magis in via sanctificari, tum denique quia voluit Deus creare hominem in quodam beatifico statu, quantum vi ratio patiebatur, sicut etiam Angelos creauit, ut latè discuitur August. in lib. 11. de Ciuit. & lib. 11. de Gen. ad litt. quod etiam significauit Chrysof. primum hominem appellando Angelum terrestrem, sicut etiam Nazianz. loco statim citando, alium angelum vocat. Secunda

Secunda congruentia sumi potest ex August. lib. de correptione. & grat. cap. 10. & 11. ubi ait, Deum sic ordinasse Angelorum, & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid eorum liberum arbitrium, deinde quid posset sine gratia beneficium. Quod necessarium intelligendum est de libero arbitrio sufficienter per gratiam instructo, & adiuto, ut supra dixi, quia sine gratia nihil potest liberum arbitrium in ordine ad supernaturalem finem. Vnde in inijto cap. 11. addit: Quid ergo, Adam non habuit Dei gratiam? Imò verò habuit magnam. Ut ergo iustum, & æquum esset experimentum, debuit libero arbitrio adiungi gratia in ipso certamine, seu in statu viæ. Vnde consequenter ait August. Istam gratiam non habuit homo primus, qua nunquam vellet esse malus, sed sanè habuit, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset. Et infra, Nec ipsum ergo Deus sine sua gratia esse voluit, quam reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem nihil est, nisi adiuuetur ab omnipotenti bono. Et hanc rationem indicauit Tertull. lib. 2. contra Marcion. cap. 5. dicens

Stabilitur. denique ista supposito ratione simplici ex diuina prouidentia congruentis.

Secunda.

ens, Hunc statum, (scilicet primi hominis) confirmat etiam ipsa lex: tunc à Deo posita, non enim ponetur lex ei, qui non habere obsequium debuit legi in sua potestate. Vnde licet præcipue intendat probare potestatem liberi arbitrij, quia verò liberum arbitrium sine gratia non sufficit, idem consequenter de gratia, ratio probat. Possent autem quis dicere, rationem hanc rectè probato de auxiliante gratia, non verò de habituali, & sanctificante. Respondetur auxiliantem gratiam non dari connaturali modo, nisi ratione habitualis, & sanctificantis gratia præxistentis, & consequenter non dari per se loquendo, nisi ratione illius, licet aliquando ex accidenti deur in ordine ad illam, & ideo in prima institutione non debuit gratia auxilians à sanctificante separari.

5. Hoc ergo certo fundamento supposito, superest dubium, an hæc gratia fuerit data Adamo à primo instanti creationis eius. Potuit enim non dari in primo instanti, & nihilominus dari ante peccatum, quia sufficiens tempus intercessit. In hoc ergo sensu dixerunt aliqui Theologi, Adam non fuisse creatum in gratia. Ita Alenf. 2. p. q. 91. membr. 1. art. 1. quantum membr. 2. art. 1. fatetur, habuisse gratiam ante lapsum. Idem tenet Magist. in 2. d. 24. Bonauent. in 2. d. 29. art. 2. q. 2. cum in prima dixisset, fuisse in gratia, priusquam peccaret. Et idem sentit ibi Scot. q. unica, & Marfil. in 2. d. 16. art. 6. & Richard. d. 21. art. 1. q. 1. & idem sentiunt quasi à fortiori, qui negant, Angelos fuisse in gratia creatos. Specialiter Aegid. in 2. d. 4. q. 1. art. 4. & ibidem Argent. q. 1. art. 2. Citatur etiam Hugo de Sanct. Viç. lib. 1. de Sacram. p. 6. Veruntamen ille in cap. 17. in fin. Nihil temere (ait) definire volumus. Loquiturque non solum de primo instanti, sed absolute de toto tempore illius status, de quo minimè dubitare debuit, quauis de primo instanti res dubia sit.

6. Videturque huic sententiæ fanere Cyprian. Epist. 74. ad Pompei. ubi cum dixisset, hominem nasci per Baptismum, & in manuum impositione Spiritum sanctum accipere, addit, *Vi spiritum iam natus accipiat, sicut in primo homine Adam factum est. Antè enim Deus eum plasmauit, & tunc infusus est in faciem eius statum vite, neque enim potest accipi spiritus, nisi prius fuerit, qui accipiat.* In quibus verbis videtur peculiari modo exponere verba illa Gen. 2. Formauit igitur Deus hominem de limo terre, & inspirauit in faciem eius spiraculum vite, & factus est homo in animam viuentem. Nam prima verba intelligere videtur de formatione totius hominis integri, & capaci Spiritus sancti, quod non est, nisi homo iam constans ex rationali anima. Et ita in secunda verborum parte per spiritum vite, gratiam Spiritus sancti intelligere videtur, & consequenter necesse est, ut vltimam partem intelligat, non de vita corporis animali, sed de vita spiritali animæ. Et quod ad rem præsentem facit, necessarium putat, ut prius homo existerit, quam Spiritum sanctum reciperet; ergo sentit non accepisse primum hominem gratiam in eodem instanti, in quo creatus est.

7. At verò D. August. 13. de Ciuit. cap. 24. quantum illam non probet expositionem, nam spiraculum vite de anima rationali, & de vita animali rectissime interpretatur; nihilominus in hoc concordare videtur, quod in illo creationis instanti non recepit homo spiritum gratiæ, sed solum spiritum animæ rationalis. Et inducit illud Pauli 1. ad Corinth. 15. Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem, sed non prius quod spirituale est, sed quod ani-

Effugium precluditur.

Discutitur iam pro titulo capiti an gratia fuerit collata Adamo in 1. instanti creationis. Negant Alesius, Magister, Bonauent. Scot. Marfil. Richard.

Accedunt Aegid. Argent. &c.

Perstringitur Hugo.

Fauere videtur Cyprian.

Fauere videtur Augustinus.

A male. Et clarius lib. 2. de Gen. contra Marcion. cap. 8. ubi eandem tradens, expositionem de infusione animæ, per quam homo naturaliter viuunt, adiungit, *Quodum tamen spiritualem hominem debemus intelligere, qui factus est in animam viuentem, sed adhibet animale. Tunc enim spirituales effectus est, cum in Paradiso, hoc est, in beata vita constitutus, præceptura etiam perfectionis accepit, et verbo Dei consummaretur.* Per quæ verba indicat, Adamum non fuisse iustificatum, donec in Paradisum translatum est. Præterea idem August. lib. 11. de Ciuit. cap. 12. dicit, quantum ad spem futuræ vitæ iustos in natura lapsa beatiores esse, quam fuerit homo in statu innocentia, quod non esset verum, si homo in statu innocentia, simul cum cæteris donis propriis illius status gratiam etiam habuisset.

Et ex his testimoniis possunt coniecturæ, seu congruentiæ sumi. Prima, quia oportuit opus naturæ distingui ab opere gratiæ, & ideo prius tempore hominem creati, quam iustificari. Secunda, quia verisimile est, non fuisse Adam iustificatum, nisi in Paradiso, quauis extra Paradisum fuerit creatus. Tertia, quia homo adultus non iustificatur sine propriis actibus; non potuit autè Adam, propter impedimentum corporis animalis, statim in primo instanti habere simul omnes actus ad iustificationem necessarios; ergo.

8. Nihilominus probabilis credimus, Adam fuisse iustificatum in eodem instanti, in quo fuit creatus. Hæc est sententia D. Thom. 1. p. q. 95. art. 1. quam omnes Thomistæ sequuntur, & Albert. Magn. in 2. d. 24. art. 1. & alij ibidem, & d. 29. idem censent in hoc puncto in primo homine, quod in Angelis, quos supra conditos in gratia fuisse ostendimus. Et probatur primò ex verbis illis, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, iuxta expositionem Patrum, qui per imaginem intellectualem naturam, per similitudinem verò sanctificationem gratiæ interpretantur, quos in superioribus allegauimus, & alios statim referemus. Nec dici cum fundamento potest, hominem in primo instanti factum esse ad imaginem in actu, (ut sic dicam) ad similitudinem autem, non actu, sed apertitudine. Hoc enim gratis fingitur, & distinguitur, cum Deus æqualiter de vtraque fuerit locutus. Item frustra adderetur ad similitudinem, propter solam capacitatem, quia hæc in imagine intrinsecè continetur. Ac denique cum hoc testimonium maximè fundetur in expositione Patrum, illi certè æqualiter docent, hominem simul accepisse imaginem, & similitudinem.

Secundò ad hoc probandum vitur D. Thomas illo Ecclesiast. 7. *Deus fecit hominem rectum*, ut videre licet dicta q. 95. & 100. Et habet magnum fundamentum in Scriptura, in qua non dicuntur simpliciter recti, nisi iusti, & Deum in toto corde diligentes, iuxta illud Cantico. 1. *Recti diligunt te*, & Job 4. *Quando recti deleti sunt?* & Psalm. 7. *Saluos fecit rectos corde.* & Psalm. 32. *Exultate in Domino, rectos decet collaudatio*, ubi in secunda sententia prioris ratio redditur, & ita eisdem vocat rectos, quos iustos vocauerat. Atque hoc sentit Aug. 14. de Ciuit. cap. 11. & 27. & de Corrap. & grat. cap. 10. cum exponit, creasse hominem rectum, id est, bonæ voluntatis. Nam secundum August. non fecit voluntatem bonam, nisi charitas, imò neque aliquid simpliciter bonum fit sine gratia. Et in idem redit, quod Hieron. ibi, & lib. 1. contra Iovin. exponit, hominem rectum, id est, bonum. Quia etiam non est homo simpliciter bonus, nisi sit iustus. Et ita etiam intellexit

8. Faciunt etiam pro eadem parte coniecturæ. Prima. Secunda. Tertia.

9. Assertio affirm. probabilior.

Probat. 1. ex locis Scripturæ.

Effugium tollitur.

illum locum Rupert. lib. 2. in Gen. cap. 3.
 11. Præterea non parum fauent, quæ de perfectione, quam Deus primo homini contulit, dicuntur Ecclesiast. 17. *Deus creauit hominem, & secundum se uoluit illum uirtute*, id est, fortitudinis, & robore, utique animi, quod maximè præstat gratia. Et infra, *Disciplina intellectus impleuit illos, creauit illis scientiam spiritus*, &c. usque ad illud, *addidit illis disciplinam, & legem uita hereditauit illos, testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam, & iudicia sua ostendit illis*. Per quæ uerba non solum status gratiæ, sed etiã valde perfectus, indicatur. Verum est tamen inde non satis colligi illa omnia in instanti creationis fuisse homini collata, aliqua enim ex illis potuerunt in Paradiso, & ante peccatum tribui. Addi uerò potest, quod dicitur Sapient. 2. in fine, *Deus fecit hominem inexternabilem, & ad imaginem similitudinis sue*; nam ibi satis significatur, perfectionem illam à principio habuisse. Similitudo autem addita imaginis perfectionem gratiæ indicat, ut dixi, iuxta multorum Patrum expositionem. Et præterea in eo, quod dicitur *inexternabilis*, status integritatis, & immortalitatis indicatur, quia in gratia fundatus erat, ut statim dicam. Maximè uerò hoc uideretur confirmare Paulus ad Ephes. 4. dicens, *Renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate ueritatis*. Vbi Paulus iubet, nos renouari induendo sanctitatem, quam Christus nouus homo nobis attulit, & istam sanctificationem renouationem uocat, quia per illam reducimur secundum spiritum ad illam primam nouitatem, quæ in Adam habuimus, & amissimus; ergo præcessit hæc sanctitas in primo homine. Et ut intelligamus, hanc sanctitatem fuisse in Adamo à principio creationis, addit Paulus ad Colos. 3. *Expoliantes nos ueterem hominem, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum*.

12. Secundò probatur assertio ex Patribus. Et in primis aliqui adducunt pro hac assertionem Concilia, & testimonia in præcedenti adducta, nullo discrimine inter eas constituentes. Sed sine dubio est maximum, nam prior certa est, & de fide, quia est aperte definita; hæc uerò posterior non est ita certa, quia nec satis expressè in Scriptura continetur, nec definita inuenitur. Possunt nihilominus induci Conciliorum, & Patrum testimonia in priori puncto allegata, quia dum docent, primum hominem ante peccatum fuisse iustum, indefinitè, & sine limitatione loquuntur; ergo indicant in toto illo priori tempore fuisse iustum, nec nos possumus cum fundamento distinguere diuersos status in illo priori tempore, nec Patrum locutiones limitare. Sed præterea conclusionem hanc specialiter confirmat August. lib. 14. de ciuit. cap. 11, dicens, *Bona uoluntas opus est Dei, cum illa quippe ab illo factus est homo*. Non autem bona uoluntas apud August. sine charitate. Vnde inferius subdit, *Uiebat itaque homo secundum Deum in Paradiso & corporali, & spiritali, nec enim erat Paradisi corporalis propter bonam corporis, & propter mentis non erat spiritalis*. Deinde in aliis locis sæpe indicat August. totam rectitudinem, quam primi homines habuerunt in appetitu, & pace illam inter corpus, & spiritum, fundatam in gratia fuisse. Vnde lib. 13. de Ciuit. cap. 13, ait, *Postquam præcepti sancti transgressio est, consistit gratia deserente diuina de corporum suorum multitudine consistit*. Quod etiam repetit lib. 11. Gen. ad lit. cap. 3. in fin. At uerò certum est hominem à prin-

A cipio cum illa integritate fuisse creatum; ergo secundum August. etiam fuit in gratia creatus. Denique alibi in hoc æquiparatur primum hominem, & Angelos, præsertim lib. de Corrept. & grat. cap. 10. & 11. Atque de Angelis dicit idem Augustin. lib. 12. de Ciuit. cap. 9. *Quod Deus simul erat in illis condens naturam, & largiens gratiam*, ut in præcedenti tract. lib. 5. in princip. latius diximus: idem ergo de primo homine August. sensit. Vnde in Enchirid. cap. 104. dicit, *Quod Deus primum hominem in ea salute, in qua conditus erat, custodire uoluisse*: nomine autem *salutis* clarum est, significari sanctificationem gratiæ; ergo fuit homo conditus in gratia, secundum Augustinum.

B Præterea hoc indicant alij Patres, Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 12. prus enim dicit; *Hominem ex uisibili, & inuisibili natura Deus manibus suis ad imaginem & similitudinem suam condidit*. Et inferius addit, *Hæc uerba ad imaginem uis intelligendi, arbitriusque libertas significatur. Hæc autem ad similitudinem, uirtutis quoad eius fieri potest, expressa similitudo, ubi ponderandum est uerbum quoad eius fieri potest, quia non potest naturalis imago melius perfici, ad similitudinem Dei in statu uis, quam per gratiam, de qua intelligitur, quod subdit: *Creauit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni uirtutum genere coornatum, Angelum alterum, adoratorem mixtum*. Et infra, *Spiritus simul & carnem, spiritum uidelicet ob gratiam, &c. idem sentit Basil. Psalm. 48. circa illa uerba, Homo cum in honore esset, non intellexit, dicens, Hominibus uis inest, qua creatorem suum, & opificem agnoscere possint, & intelligere, insufflauit enim in faciem, hoc est, partem aliquam propria gratia apposuit homini, ut per hanc sibi impressam similitudinem, eum, cui similis est, agnosceret*. Idem significat Nazianzen. Orat. 42. quæ est 2. in Pascha, nam describendo creationem hominis perfectionem gratiæ æquivalentibus uerbis describit. Nam ab illo multa uerba mutuauit Damasc. ait enim, *creasse Deum hominem uelut Angelum alium mixtum adoratorem, terrenum, & celestem spiritum, & carnem, spiritum propter gratiam, carnem ob elationem, & quod mysterij extremum est, inini ad Deum nutu, & propositionem diuinitatem consequens*.*

C Idem significat Cyrill. lib. 1. de Adorat. in spiritu, 14. dicens: *Posteaquam propria natura rationibus hoc animal (scilicet homo) absolutum fuit, opifice Deo, statim illius similitudine præditum est. Impressa enim in illo est diuina imago natura inspirato spiritu sancto*. Et lib. 2. in Ioan. cap. 3. ad medium, *Ad imaginem (inquit) & similitudinem Dei factus homo à Moyse dicitur. Ab eodem etiam didicimus spiritu ad imaginem diuinam sigillatam hominem fuisse. Simul enim & uirtutem creature spiritus immisit, & characterem suum, ut Deum decet, impressit, & sic fuit in Paradiso, quousque gratiam creatoris spiritu sancto inhabitante seruauit*. Et lib. 11. cap. 25. dicit in uerbis illis, *Inspirauit in faciem eius spiraculum uita*, significasse Moysen, non absque sanctificatione spiritus animam homini datam, nec à diuina natura penitus destitutam, quod etiam repetit lib. 12. cap. 56. Sic etiam Chrysost. homil. 7. in Gen. dicit hominem factum ad similitudinem, quia uirtutibus Deo similis effectus est, & homil. 16. ait, *dæmonem inuidia motum esse, quoniam uidebat hominem formatum in summo esse honore, & alia quæ supra retuli*. Denique idem significat Prosp. in respons. ad 8. obiection. Gallorum, circa finem, dicens, *Neque hæc dona (scilicet iustitiæ & gratiæ) ita ex Deo esse opinemur, ut qui in se natura nostra auctor est per conditionem, iam hæc contulisse uideatur. Quia dedis quidam ab initio bene ho-*

Stat Damasc.

14.

mini

mini facultatem, sed omnes eam in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Videri etiam potest lib. 2. de uita contemplat. cap. 18. & Leo Papa serm. 4. de Nat. cap. 2. & Anselm. lib. de Conceptu Virg. cap. 10. ubi inter alia dicit, *rationalem naturam in se esse creatam*. Multa etiam de hoc habet Bernard. serm. 1. de Annunt. & serm. de Cœna Domini, & Rupert. lib. 2. de uictori. Verbi, cap. 6.

15. Probatur denique rationibus. Prima.

Ratione suaderi potest hæc sententia. Primò ex congruentia diuina prouidentia, nam Deus creaturas produxit in statu perfecto ad ferendum fructum uniuersuiusque sibi consentaneum, ut supra de creaturis etiam homine inferioribus diximus; ergo multo magis credendum est, creasse hominem perfectum ad fructificandum in ordine ad supernaturalem finem, propter quem illum creabat. Secundò probari potest à similitudine, quia Deus creauit Angelos in gratia; ergo & hominem, nam sicut utramque naturam æqualitatem quandam in gloriæ statu habere uoluit, ita in statu uis uerisimile est, utramque æqualiter in gratia creasse. Quam æquationem multi ex citatis Patribus faciunt, & superius in num. 4. latius explicata est. Tertiò est optima coniectura, quia si Adam per se uerisset in statu iustitiæ, filij eius nascerentur in gratia; ergo multo magis dicendum est primum eorum parentem fuisse in gratia creatum. Consequencia secundum prudentem rationem uideretur per se nota. Antecedens uerò infra tractandum est. Nunc uerò declaratur à posteriori, quia nunc infantes ab instanti conceptionis incipiunt esse in peccato, quia carent gratia, quam habere deberent; ergo è conuerso, si radix non fuerit infecta, statim gratia recipere, quam habere debuissent. Denique coniectura etiam supra tacta non est contemnenda, quia est certum, primos homines habuisse gratiam, antequam peccarent, & non potest cum fundamento, post primum instans, tempus certum iustificationis eorum designari, neque in primo instanti est peculiaris ratio repugnantiæ, aut difficultatis, ut ex solutionibus argumentorum patebit; ergo longè credibilius est, in primo instanti fuisse iustificatos.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

16. Ad locum ex Cypriano in n. 6.

Superest, ut ad argumenta in principio posita respondeamus. Primum sumebatur ex testimonio Cypriani, in quo etiam insinuat ratio, quia Alenf. Bonauent. & alij utuntur; quia esse gratia supponit esse naturam, & ideo prius debuit homo creati in esse naturali, quam gratiam reciperet. Ad quam rationem, ut hinc initium sumamus, facilis est responsio, quia satis est, quod creatio hominis in esse naturæ ordine naturæ præcelleret sanctificationem eius, nec fuit necessarium, ut etiã ordine temporis antecederet. Quæ responsio quantum ad uisum rationis pertinet, sufficientissima est. Instari autem potest exemplo à Cypriano inducto, eiusque auctoritate. Quia sanctificatio per Baptismum tempore antecedere debet plenitudinem spiritus sancti, quæ in confirmatione datur; neque ibi ordo naturæ sufficit. Respondetur tamen, non esse similem rationem, quia sanctificationes Baptismi, & confirmationis dantur per modum generationis, & perfecti augentis, inter quæ solet esse non tantum ordo naturæ, sed etiam temporis. Item dantur per duo sacramenta distincta, inter quæ tempus necessariò interponitur, quia utrunque successiuè fit. At uerò creatio, & productio gratiæ sunt in instanti & per modum creationis, & concretionis, & ideo sufficit inter eas ordo naturæ. Sed additur tandem auctoritas Cypriani, quia comparat sanctificationem Adæ

A respectu creationis eius, sanctificationi per confirmationem respectu generationis per Baptismum. Respondeo aequiuoca esse uerba Cypriani; sic enim ait: *Non per manus impositionem quis nascitur, quando accipit spiritum sanctum, sed in Baptismo, ut spiritum iam natum accipiat, sicut in primo homine Adam factum est. Antè enim Deus eum plasmavit, & tunc insufflauit in faciem eius statum uita. Neque enim potest accipi spiritus, nisi prius fuerit, qui accipiat*. Quæ comparatio potest duobus modis intelligi. Primò ut non loquatur de sanctificatione Adæ, sed de animatione per infusionem animæ rationalis, de qua ad litteram est sermo in testimonio Genesis, quod adducit. Et ita exemplum erit cum proportionem sumendum; quod sicut Deus prius formauit corpus, ut possit accipere animam, quam postea insufflauit in ipsum; ita prius homo generatur in Christo, quam ei spiritus sanctus singulariter conferatur. Vel secundò si totum Adam intelligit, cum dicit prius fuisse plasmatum, scilicet, ex corpore, & anima constantem, & postea illi esse insufflatum spiritum, id est, gratiam; dicendum est, non facere vim in ordine temporis, nec ad hoc exemplum adducere, sed solum ad declarandum ordinem præsuppositionis, seu distinctionis inter actiones, quarum una supponit effectum alterius, siue ille ordo sit temporis, siue naturæ, hoc enim nil ad causam referat.

C Ad secundum argumentum sumptum ex testimonio Aug. quod attinet ad primum ex lib. 13. de Ciuit. cap. 24. responderi potest, Augustinum non ibi tractare, utrum Adam fuerit creatus cum gratia, necne, sed quid per uerba illa significetur, *Inspirauit in faciem eius spiraculum uita*. In hoc ergo sensu dicit, per illa uerba non significari inspirationem gratiæ, ac proinde ex uerbo actionis significatæ per illa uerba, non fuisse Adam factum spiritualem, seu sanctum, sed esse factum hominem uiuum, & naturalem, seu animale, ut declarant illa uerba, *Et factus est homo in animam uiuentem*. An uerò cum illa actione coniuncta fuerit alia, qua homo iam factus in animam uiuentem fuerit etiam factus in spiritum uiuificantem, ibi Augustinus nec affirmat, nec negat, quia illud non tractat. Difficilior est alter locus ex lib. 2. Gen. contra Manich. cap. 8. quia in eo uidetur dicere, primum hominem non fuisse spiritualem effectum, *donec in Paradiso, hoc est, in beata uita constitutus præceptum perfectionis accepit*. Sed fortasse ibi per hominem spiritualem non intelligit hominem utcumque in gratia constitutum, sed habentem iam integram perfectionem illius status, quam usque ad Paradisum non obtinuit. Quæ expositio acceptanda uideretur, quia in aliis locis magis declarauit mentem suam, nisi uelimus dicere in aliis locis postea addidisse, quod prius non satis declarauerat, vel fortasse affecturus non fuerat. Aliud uerò testimonium ex 11. de Ciuit. cap. 12. difficultatem non habet, quia Augustinus non dicit homines in statu innocentie non fuisse æquè beatos in spe, sicut sunt homines lapsi, ordinariè loquendo, neque hanc absolutam comparationem facit, aliàs illo testimonio probaretur, sensisse Augustinum, hominem in statu innocentie non fuisse iustum, quod improbabile est. Comparat ergo hominem in statu innocentie, reuelationem perseverantiæ non habentem, cum homine iusto in statu naturæ lapsæ habente talem reuelationem, & hunc dicit esse beatorem, non ratione iustitiæ, sed ratione certitudinis æternæ salutis, quod clarum est.

Duplex sensus uerborum Cypriani.

17. Ad locum ex Aug. in n. 7.

E

Ad

Probatur eadem assertio ex Patribus.

Quomodo assertio possit esse alata sine uerbo 2. & 3.

Deinde stat August. pro assertionem.

18. Ad congruentias responderetur, ad primam, negando consequentiam, quia opus nature, & gratia, etiam simul tempore fiant, satis ex suis terminis distinguuntur. Et homo, qui vtrunque beneficium simul recipit, per fidem optime cognovit beneficium gratia fuisse distinctum a dono creationis, & Deum erga se eo liberaliorem, quo vtrunque donum simul sibi donavit, ex quo ad maiorem erga Deum benevolentiam, & gratitudinem permoveri potuit. Ad secundam congruentiam respondeo, non esse verisimile, Adam non fuisse iustificatum prius, quam in Paradisum translatus fuerit, quia illa tanta dilatio nec ratione, nec auctoritate fundari potest; diuina autem gratia tunc molitionem nescit, nec tunc erant necessaria, vel opportuna. Item quia a principio fuit homo cum integritate nature conditus, & sine rebellionem appetitus; cur ergo non fuisset etiam sanctificatus ante translationem in Paradisum? Denique maxime decuit ut in ipsum Paradisum iam sanctus ingrederetur, ibique perfecteretur. Ad tertiam coniecturam de sanctificatione per propriam dispositionem post caput sequens dicam.

CAPUT XVIII.

Quam perfectum rerum supernaturalium cognitionem homo ante peccatum obtinuerit.

1. EX dictis in precedenti capite manifeste colligitur habuisse Adam in statu innocentie charitatem, & alias virtutes per se infusas morales, & dona Spiritus sancti, saltem quoad habitum; quia haec, ut supponimus, consequuntur gratiam gratum facientem in omni eius statu, ideoque de his habitibus nihil aliud in particulari dicendum superest. De actibus vero eorum non nihil in capite sequenti addemus. Ut autem etiam constet, quid de fide & spe sentiendum sit, supponendum ulterius est Adam ante peccatum illam perfectissimam cognitionem non habuisse, quae est visio beata. Ita docent D. Thom. 1. p. q. 94. art. 1. & Alexand. Alenf. 2. p. q. 92. memb. 2. art. 1. & reliqui Theologi in 2. d. 23. Potestque conclusio duobus modis intelligi. Prior est indefinitus, nimirum Adam non toto tempore ante peccatum vidisse Deum clare, seu pro aliquo tempore caruisse visione Dei. Et in hoc sensu conclusio est certissima, quia Adam potuit peccare, & peccavit in Paradiso, ut est de fide certum. Ergo eo tempore non videbat Deum, quia visio Dei saltem quando durat, reddit hominem impeccabilem. Item certum est Adam in Paradiso fuisse viatorem, & in statu merendi, & ad hoc habuisse a Deo praeceptum, ut per eius obedientiam posset de Deo bene mereri, sed haec repugnant cum statu comprehensionis; ergo. Nec refert quod Aug. interdum dicat, hominem in Paradiso fuisse beatum, ut lib. 11. de Civit. cap. 12. & lib. 14. cap. 10. nam loquitur de beatitudine inchoatae viae. Vnde in lib. 11. Gen. ad litt. cap. 18. ait, hominem in Paradiso fuisse beatum, non simpliciter, sed secundum quandam modum, & ideo ibidem, & aliis locis ait, hominem si in Dei obedientia perseverasset sine morte ad statum comprehensionis transferendum fuisse. Et eodem modo loquitur Damasc. lib. 2. cap. 11. in princ. iuncto cap. 12. De hoc ergo sensu nulla est dubitatio, sed certa fides.

2. Posterior sensus est univocalis, scilicet nullo tempore, vel momento Adam vidisse Deum in

A sua creatione, vel in Paradiso. Et hic sensus licet certus non sit, nihilominus est omnino verus, & oppositum nullam habet probabilitatem. Ratio est, quia generalis regula Scripturae est, Deum nemo vidit unquam, vtrique in vita mortali, vel animali, iuxta id, quod alibi Deus dicit: Non videbit me homo, & viset, vtrique animali vita. Ab hac autem regula generali non licet quicquam excipere sine sufficientis auctoritatis fundamento. Quia talis exceptio non potest ratione ostendi etiam in primo homine, quia illud privilegium non erat debitum illi statui; imo nec est secundum se consentaneum statui viatoris, & alioqui pendet ex liberali Dei voluntate; ergo nisi de hac voluntate per revelationem, seu auctoritatem constet, non solum gratis, sed etiam temere quisquam affirmare audebit, privilegium hoc Adae in Paradiso, aut tempore viae fuisse concessum. Quod autem id nulla auctoritate fundetur, probatur, quia neque in Scriptura reuelatum est, neque a Patribus, vel Ecclesia traditum. Aliqui vero dixerunt, soporem illum, quem Deus immisit in Adamo ad formandam Eam, fuisse elevationem mentis eius ad visionem Dei claram, ut sic omnino a sensibus abstractus auulsionem costae non sentiret. Quam opinionem refert D. Thomas dicta q. 94. art. 1. & nihil de ea dicit. Re tamen vera nullum fundamentum in verbis Scripturae habet, quia nomen soporis valde generale est, & gratis determinatur ad extrinsecam visionis beatae, quia potuit esse sopor ille per solam cognitionem abstractivam in altissima contemplatione, vel prophetica revelatione, ut in superioribus diximus cum Augustino lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 12. nec propter solam abstractionem a sensibus, aut propter indolentiam ex ablatione costae visio beata necessaria erat, quia per plura alia media facillime potuit Deus vtrunque praestare, ut per se satis est notum, & supra etiam explicatum.

3. Ex hoc ergo fundamento colligimus non habuisse Adam in statu innocentiae gratiam consummatam, quia non consummatur nisi in statu beatitudinis, seu per visionem beatam. Vnde fit, gratiam Adae fuisse gratiam viatoris, quia inter viam, & terminum non est medium. Secundum sequitur habuisse Adam simul cum gratia, & charitate spem futurae beatitudinis, quia sicut is, qui videt, iam non sperat, & est conversus, qui non videt, ut iustificari possit; & in beatitudinem tendere, necesse est, ut speret. Et ideo nunc ad iustificationem necessaria est spes, ut Conc. Trident. sess. 6. docet, in quo eadem est ratio de homine in statu innocentiae, quod attinet ad spem beatitudinis, nam spes remissionis peccatorum tunc non erat necessaria, nondum existente peccato.

E Potuit autem, & debuit sperari auxilium bene operandi, & perseverandi, quia propositum obediendi Deo, & perseverandi in eius obedientia tunc etiam necessarium erat. Nec homo tunc praescius erat sui casus, ideoque ad perseverandum conari poterat, & debebat, quod sine spe divini auxilij facere non poterat, cum sine Dei gratia perseverare non posset. Fuit ergo spes simul gratia hominis infusa. Tertio concluditur ex dictis, etiam fuisse primo homini ante peccatum infusam notitiam aliquam supernaturalem mysteriorum supernaturalium, earum rerum, quae supernaturaliter amandae, vel sperandae erant. Hoc etiam est omnino certum. Tum quia non minus est necessaria in viatore, cognitio termini, in quem tendit, quam intentio, & voluntas tendendi in illum

illum: est autem terminus beatitudo supernaturalis, quae sine revelatione supernaturali cognosci non potest. Tum etiam, quia sicut voluntas supponit intellectum, ita supernaturales virtutes voluntatis supponunt supernaturalem cognitionem in intellectu. Quae quidem rationes de toto illo tempore, & de primo instanti creationis saltem de actuali dicendum sit quoad primum instans, in cap. sequenti dicam. Nunc vero circa dictam cognitionem duo supersunt declaranda. Primum est, materia eius, id est, quorum supernaturalium mysteriorum fuerit illa cognitio. Secundum est forma, seu species illius cognitionis, id est, quanta perfectionis essentialis fuerit, & consequenter sub qua ratione formalis de rebus sibi reuelatis homo tunc iudicaret.

Duo puncta tractanda circa 3. cor. 10.

4. Circa 1. punctum tractandum 2. assertio fortior multior pertinens ad titulum mysterii divinitatis contineri in obiecto dictae cognitionis. Probatur de divinitate secundum absolutam.

5. Probatur etiam secundum veritatem veritatis.

6. Sustinetur locus Epiphanius pro instituto.

Circa primum supponenda est communis partitio materiae fidei in mysteria, pertinentia ad divinitatem, & ad Incarnationem Dei spectantia. Nam de prioribus certum est, fuisse reuelata primo homini in statu innocentiae. Nam in primo quod Paulus ait, Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit, etiam primo homini fuit necessarium. Cognovit ergo Deum esse, non solum ut ratione naturali manifestatur, sed etiam ut est obiectum supernaturalis beatitudinis, & ut est principium salutis iustitiae, & sanctitatis, & ut est remunerator, qui redditurus est primum divini & supernaturalis ordinis. In quibus includitur cognitio Dei, prout in se vnus est, ut prout est Salvator & glorificator, ac subinde ut est ultimus finis per ipsius gratiam, & iustitiam obtinendus. Haec enim omnia sunt per se primo (ut sic dicam) necessaria ad vitam sanctitatem, & ad querendum Deum cum vera fiducia, & dilectione perfecta, quae cuiusque viatoris in quocumque statu est per se loquendo ad salutem necessaria.

Deinde valde credibile, & probabilissimum est etiam mysterium Trinitatis fuisse Adamo reuelatum antequam peccaret. Ita sumitur ex D. Thoma in locis statim citandis, & expressè tradidit Epiphanius contra haeresim in Praefat. totius operis, dicens, Adam protoplastus formatus est, non circumcissus, sed carne propositum habens. Non autem erat idololatra, & novit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum sanctum, Propheta enim erat. Quod infra probat, Quia novit, quod Pater dixit filio, faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cum enim haec verba referantur, a Patre dicta ante creationem Adae, non potuit Adam nisi per revelationem notitiam illorum habere, quae ad prophetiam pertinent. Vnde per eandem revelationem intellexit Adam (ut Epiphanius tradit) illa fuisse verba Patris ad filium dicta, atque ita mysterium Trinitatis cognovit.

Verum est tamen Epiphanius ibi non loqui de Adam in solo statu innocentiae, sed de toto tempore vitae ipsius, ait enim, ipsum non fuisse Iudaeum, nec simulachra adorasse, nec idololatriam fuisse, sed Christianissimi formam ostendisse. Vnde cum dicit, Adam cognovisse Trinitatem; non satis declarat vtrum ante peccatum, vel post illud illam cognitionem habuerit. Nihilominus cum e Adam absolute loquatur, de toto tempore vitae eius loqui videtur. Et quidem si post peccatum Adam habuit Trinitatis cognitionem, multo magis ante peccatum illam habuisse credendum est, nam cognitio Trinitatis perfecta est simpliciter, non requirens statum peccati, nec illud supponens, sed per se ad beatitudinem con-

A ferens, quia Trinitas ad obiectum essentialis beatitudinis intrinsecè pertinet, vnde & Angelis in via reuelata est. Denique ex dicendis statim de mysterio Incarnationis idem colligi potest, quia fides Incarnationis fidem Trinitatis supponit, ut rectè docet D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 8. Qui propterea pro hac assertionem allegari potest cum ceteris Patribus, & Theologis, qui de mysterio Incarnationis idem senserunt, ut iam dicemus. Et haec de articulis ad divinitatem pertinentibus.

Circa mysteria vero humanitatis in primis dubitari solet an Incarnatio Verbi Dei fuerit Adae ante peccatum reuelata, aliqui enim ex his, qui existimant, Adam fuisse praedestinatum ante Christum Dominum, putant non habuisse fidem Christi antequam peccaret. Quia per idem decretum, quo Deus praedestinavit, creare Adamum ut caput totius generis humani, a cuius arbitrio, vel iustitia, vel culpa totius posteritatis penderet, per idem (inquam) decretum praedestinavit iustitiam, & gratiam, & consequenter etiam fidem conferendam Adamo pro statu innocentiae; ergo non potuit sub illa fide comprehendere Incarnationis mysterium, quia nondum praedestinatum erat. Item quia si Adam non peccasset, eandem fidem retinisset integram, & tamen tunc non esset de mysterio Incarnationis, quia futurum non fuisset, non existente peccato; ergo nec de facto fides Adae de mysterio Incarnationis fuit. Denique propter hanc rationem gratia, quam in statu innocentiae Adam habuit, non potuit esse ex meritis Christi; ergo nec fuit ex fide Christi; ergo non est cur Adae in illo statu data fuerit fides, seu cognitio Christi.

Nihilominus communis, & vera sententia est, Adam ante peccatum revelationem de Christo, seu de Verbi Incarnatione habuisse. Ita docuit D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 7. & 3. p. q. 1. art. 3. ad 5. ubi plures Patres in huius veritatis confirmationem adduxi. Et eandem sententiam tenet Bonaventura, in 2. d. 23. circa litt. Magistri, & Catherini super Gen. cap. 2. & ibi Pereira lib. 5. in Gen. disp. de scientia Adae, q. 4. & Valentia 1. tom. disp. 7. q. 2. memb. 1. & Vasq. 3. p. disp. 12. cap. 3. Quod praecipue colligunt ex verbis eiusdem Adami: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem, & matrem. De quibus verbis ait Paulus ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Quod quidem sacramentum non ignoravit Adam, propter quod Chrysost. homil. 16. in Gen. dicit, illum accepisse gratiam prophetiae, & similiter illum Prophetam vocant Epiphanius. haeres. 48. & August. lib. 9. Gen. ad litt. cap. 19. & Hieron. ad Ephes. 5. dicit, fuisse primum de Christo varem, & Philon. Capathiorum Episcopus Cantic. 5. in fin. cum dixisset, talem fuisse unionem Dei, & humanitatis, ut iure dicatur Deus homo, & homo Deus, addit, quod Adam primus omnium parens futurum divinitus praevidebat, cum exclamavit, hoc nunc os ex ossibus meis, providerat enim Deum aliquando ex homine nasciturum, cui homines tandem adhaerere erant per fidem, spem, & charitatem. Et Prosper in 1. cap. totius operis de Praedestinat. & Promiss. Dei, dicit, Sacramentum magnum Christi, & Ecclesiae fuisse promissum Adae, quod promissum, inquit, ipse speravit. Si autem speravit, profecto cognovit, & credidit.

Ratio autem ob quam Deus voluit Adae reuelare mysterium incarn. ante peccatum, esse potuit, vel quia pertinuit ad honorem Christi, ut semper, & in omni statu fuerit ab hominibus recognitus

1. Assertio praecedens. Sicut vniuersae assertionis probatur 1.

Probatur 2.

Non obstat Augustinus.

Nec Damascenus.

2. Probatur.

etiam sensus aliter.

Occurrunt quidam.

Sine fundamento tamen.

hoc lib. 3. c. 2. a. n. 1.

1. Corollar. ex dictis cuiusmodi gratiam habuerit Adae. 2. Corollar. cuiusmodi spem.

3. Corollar. cuiusmodi cognitionem generatum habuerit, nempe supernaturalem.

7. Mysteria humanitatis non videri apprehendi in obiecto dictae scientiae. Sui, dicitur 1.

Secundum.

Tertio.

3. Assertio affirm.

Ratio pro assertio.

cognitus tanquam caput, & auctor salutis, & quia fides Christi semper, & in omni statu fuit ad salutem necessaria. Vnde longè probabilius apparet, sperasse Adam gloriam per Christum. Quod etiam significavit D. Thom. *dicto art. 7.* dicens, habuisse hominem ante peccatum explicitam fidem de Christi Incarnatione, secundum quod ordinabatur ad consummationem gloriæ, licet non secundum quod ordinabatur ad liberationem à peccato. Cognovit ergo Adam Christum, ut auctorem gloriæ, & propter ipsum illam speravit. Vnde fit etiam verisimiliter hoc dominum cognoscendi illum, & consequenter etiam gratiam, quam tunc recipiebat, ab ipso, & per ipsum acceptam recognovisse. Vnde nihil nobis obstat ratio dubitandi in contrarium posita, quia probabilis credimus, Christum ut Deum hominem fuisse primum prædestinatum, & in ipso, ac propter ipsum fuisse gratiam, & iustitiam Adæ collatam. An verò cum opposita sententia, quæ dicit, quod si homo non peccasset, Deus homo non fieret, possit rectè subsistere, quod Adam cognoverit hoc mysterium in statu innocentie, alterius considerationis est, in qua nunc immorari non oportet.

Ad hæc in 117.

Cofule dist. 5. de Incarnat.

10. 4. Assertio bipartita.

1. Part.

Probatur.

2. Part.

Probatur.

11.

Circa 2. prædictum indicium infirmitatis numeri 3. Assertio 4. de supernaturalitate cognitionis Adæ. Oportet 2. Vide lib. 8. de gratia, c. 7. Oportet 2.

Difficultas ergo superest, an fuerit vera fides, vel aliquid aliud illa; aliqui enim ex antiquis, & gravioribus Theologis dixerunt non fuisse si-

dem; sed aliquid perfectius, & medium quoddam inter fidem, & visionem Dei. Hæc opinio tribui solet Hugoni de Sanct. Victor. *lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 14.* cuius verba sunt: *Cognovit homo creatorem suum non ea cognitione, qua foris solum & auditu percipitur, sed ea, qua potius intus per inspirationem ministratur. Non ea quidem, qua Deus modo à credentibus absens fide queritur, sed ea, qua tunc per præsentiam contemplationis scienti manifestius cernitur.* Et infra addit, cognitionem illam fuisse maiorem, & certiorē fide nostra, inferiorem autem visione beata. Vnde concludit, difficile esse modum illius cognitionis explicare, hoc tantum excepto, quod Adam per internam inspirationem edoctus, nullatenus de ipso creatore suo dubitare potuit.

107 fidem, & visionē videtur sentire Hugo.

Et hanc opinionem sequitur Alenf. 2. p. q. 91. art. 2. memb. 2. §. 1. nam licet in principio dicat, *Quod primus homo ante lapsum habuit fidem*, postea distinguit, duplicem fidem, vnam enigmaticam, qualis est nostra, aliam lucidam, qualis (inquit) fuit illa, quam habuit Christus, & hanc fidem dicit, habuisse Adamum, & esse mediam inter nostram fidem, & visionem Patriæ. Idem ferè habet 3. p. q. 64. memb. 8. & sequitur Bonavent. in 2. d. 23. art. 2. q. 2. & ibidem Gab. art. 3. dub. 2. Fundamentum est, quia obscuritas fidei videtur esse imperfectio repugnans perfectioni status innocentie. Et probatur, quia fides in hominibus est ex auditu, iuxta Paulum *ad Rom. 10.* primus autē homo non habuit, à quo per auditum fidem susceperet. Dices etiam posse fidem per internam revelationem obtineri. Sed contra, quia talis revelatio Adæ facta immediatè à Deo saltem fuit illi evidens, quoad Dei testimonium; ergo eo ipso non fuit fides. Adde Gregor. *lib. 4. Dialog. cap. 1.* dicentem: *Homo in Paradiso assueverat Dei verbis perfri, Angelorum beatorum spiritibus in cordis munditia, & celsitudine visionis interesse.*

13. Tentativum Alenfis.

Et Bonavent. arguit Gabriel. Eorum motuum.

Responsio. Replica in contrarium.

Confirm. ex Gregorio.

14. Assertio 5. prædictam cognitionē fuisse fidem.

Nihilominus dicendum est, Adam per fidem supernaturalem, & divinam cognovisse supernaturalia mysteria, quæ ante peccatum illi revelata fuerunt. Hæc est sententia D. Thomæ 1. p. q. 95. art. 3. & 2. q. 2. art. 7. & q. 5. art. 1. & q. 18. de Verit. art. 3. quem reliqui posteriores Theologi communiter sequuntur. Et sumitur ex August. 14. de Civit. cap. 26. vbi dicit, *Habuisse hominem in statu innocentie gaudium verum, quod perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat caritas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta.* Idem sumitur ex Ambrosio. *lib. 7. in Luc. circa cap. 10.* in parabola de homine, qui incidit in latrones, vbi ait, *Adam nudatus est mandati celestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento lethale vitium accepit. Quem locum inter alia commendat Aug. lib. 1. contra Julian. cap. 3.* Idem sentiunt Chrysost. & alij qui dicunt, Adam prophetica cognitio est ænigmatica, & ordinariè non distinguitur essentialiter à fide, ut nunc suppono. Imò Anast. Synaita *lib. 4. Exæc.* circa principium dixit, *Quod in principio, & in prima creatione dedit Deus Adamo exilem, & evanidam lucem cognitionis, vbi cum exilem vocat, satis indicat non excessit perfectionem fidei, evanidam autem appellat quia parum erat duratura.*

Et suadet hæc sententia ex generalibus regulis Scripturæ, quod *instus ex fide vivit*, Alucuc. 2. ad Hebr. 10. & quod *sine fide impossibile est placere Deo*, ad Hebr. 11. & quod *dum semus in corpore, & peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus*, 2. ad Corinth. 5. & quod *fides est substantia verum*

Vide in tractatu de fide dist. 8. sect. 5. & 6.

15. Suadet assertio ex Scripturæ regulis.

sperandam, ad Hebr. 11. Nam Adā in statu innocentie iustus fuit, vt diximus, ac subinæ pascit Deo, & cum esset in corpore animali, peregrinabatur à Domino, & viator erat; ergo per fidem ambulabat, & placebat Deo, & meliorem vitam sperabat. Tandem ratione probatur, quia illa cognitio Adæ erat supernaturalis, & non erat visio Trinitatis, v. g. in seipsa, vt iam supposuimus, nec etiam erat evidens cognitio abstractiva, quia hæc vel possibilis non est, præsertim de mysterio Trinitatis, & Incarnationis, vel si aliquo modo est possibilis, secundum legem ordinariam non datur viatoribus, vt supra de Angelis dictum est. Neque potest aliud de Adamo cum fundamento dici, vt respondendo ad fundamentum contrariæ sententiæ magis declarabitur.

Suadet etiam ratio.

16. Ad motum in contrarium in 113.

Ad replicam ibid. solutio 1.

17. Solutio 2.

Vide authorem lib. 5. de Angelis c. 5. & in tra. de fide dist. 3. sect. 6.

Ad Hugonem in num. 12. qui respondet D. Th. ad Gregor. in num. 13.

etiam de frequentibus Angelorum apparitionibus loquutus est.

CAPVT XIX.

Utrum Adam in statu innocentie per proprios actus sanctificatus fuerit, & consequenter meritum gloria habuerit.

Diximus de fide Adami, nunc breuiter dicendum est de rectitudine voluntatis quoad actus supernaturales, nã de habitibus iam dictum est. Possumus autem loqui de voluntate Adæ, vel præcise spectando illam secundum dispositionem, quam in primo instanti creationis habuit, vel pro reliquo tempore, quo in Paradiso sine peccato perseveravit. Et circa primum instanti nonnulla interrogari possunt. Primum an in illo instanti habuerit actum spei, vel dilectionis in Deum, nam de aliis virtutibus, quæ nõ versantur circa Deum, etiamsi supponamus illas esse per se infusas non oportet mouere quæstionem, quia & earum actus minus necessarij sunt, & per se multo credibilis est, Adamum in primo instanti suæ creationis nõ habuisse actus illarum, quia nec necessarij tunc erant, quia Adamus si in eo instanti contemplatus est Deum, & in amore eius fuit occupatus, fortasse non poterat simul ad alia obiecta attendere, nisi forte in generali quatenus omnia ad Dei cultum, & honorem referre poterat, quæ omnia sub amore Dei, & spei in ipsum comprehendimus.

An in 1. instanti habuerit Adæ actum spei, vel amoris Dei.

2. Negat Scot.

Eius stil.

Altera ratio.

3. Ratio.

4. Ratio ab exemplo.

5. Ratio.

Doctores alij pro hac opinione.

3. Assertio 1. contraria & vera.

In hoc ergo puncto Scot. 1. de Natur. & Grat. c. 5. sentit Adam in primo instanti accepisse gratiam & iustitiam sine proprio motu voluntatis in Deum, atque ita sentit non fuisse creatum Adam in actuali sanctitate (vt sic dicam), seu non habuisse actus gratiæ in primo instanti. Fundamentum eius est, quia Deus tunc erat simul condens naturam, & largiens gratiam. Ergo concreate gratiam per modum naturæ; ergo non mediante actu liberi arbitrij. Secundam rationem insinuat, quia gratia data est Adæ, non tanquam beneficium personale, sed pro tota natura; ergo non est data per proprium actum, & dispositionem liberam, quia illa, quæ dantur quasi per modum naturæ, non dantur dependenter à dispositione libera. Vnde tertiam argumentationem insinuat, quia aliàs, si Adā non peccaret, gratia non infunderetur posteris eius, nisi per proprium actum, quia non maiori liberalitate filiis, quam eorum parenti collata fuisset. Quartò inducit exemplum de B. Virgine, nam qui tenent (air) illam fuisse conceptam in gratia, dictum fuit consequenter, datam illi esse sine proprio actu; ergo idem de Adamo à fortiori dicendum est. Tandem in toto illo discursu insinuat, non posse esse sanctificationem in primo instanti creationis hominis, & esse per proprium actum, præsertim liberum. Et suaderi hoc potest, quia non potest homo naturaliter subire, & in primo instanti sufficienter attendere, vt liberè possit in vltimum finem statim conuerti, neque aliquid miraculosum sine sufficienti fundamento asserere debemus. Vnde non immeritò, imò à fortiori pro hac sententia citari possunt, qui negant huiusmodi actus, & motus gratiæ Angelis in primo instanti creationis, vt sunt Alenf. Henric. Capreol. & alij, quos supra allegavi, similem quæstionem de Angelis tractando *lib. 5. cap. 8. n. 3.*

Nihilominus contrarium verum censeo. Dico ergo Adamum in primo instanti fuisse sanctificatum non tantum per habitus, sed etiam per proprios actus.

Ad motuum ergo priori sententiæ responderet D. Thomas, negando assumptum. Imò inde probat, fidem fuisse in Adamo, quia imperfectio eius non erat contra perfectionem primi status. Nam eo ipso, quod ille non erat status comprehensorij, sed erat status non videntium Deum, erat capax imperfectionis spei, & fidei, quæ est sperare, & credere non visa. Ad probationem autem rectè responsionem est, non esse de ratione fidei, vt per exteriorem locutionem fiat, nam per internam inspirationem, quæ etiam est locutio quædam, fieri potest. Imò in primis credentibus ita fieri solet, vt D. Thomas supra dicit, adducens illud Psalm. 84. *Audiam quid loquatur in me Dominus, & ad Adam illud accommodans, & ad replicam ad euidencia testificantis. Respondemus in primis non esse necessarium Adamum habuisse euidencia testificantis, seu reuelantis Dei; tum quia necessarium non fuit, fidem illi proponi immediatè à Deo, potuit enim proponi mediante Angelis. Item quia Adā non videbat personam sibi loquentem clarè, & in seipsa substantiam eius intueudo, neque ex locutione ipsa, vel ex aliis signis, seu coniecturis poterat euidenter colligere, an esset persona creata, vel increata, quæ loquebatur; & quantum sciret esse Angelum, non posset euidenter scire, an proprium, vel diuino spiritu loqueretur. Denique sicut per externam locutionem, ita etiam per internam possunt res fidei sufficienter proponi, vt euidenter credibiles, licet non fiat evidens esse dictas à Deo; ergo ita potuit Adæ fides proponi siue à Deo immediatè, siue mediantibus Angelis sine euidencia Dei testificantis.*

Secundò respondemus, etiamsi aliqua euidencia testificantis in Adamo admittatur, illam non fuisse talem, quæ fidem excluderet, quia non esset euidencia supernaturalis per scientiam per se infusam, sed ad summum per aliquem naturalem discursum, vel coniecturas, quæ simul esse potest cū fide, vt supra in simili puncto de Angelis diximus. Ideoque non rectè Alenf. in hoc comparat Adamum cum Christo Domino, quia in Christo non fuit vera fides, sed scientia infusa. Et quantum fortasse per illam aliqua cognouerit cum euidencia testificantis, ipsamet scientia illam præstabat, quod Adamo tribuendum non est. Quantum Hugo de Sanct. Victor. oppositum sentire videatur, quem explicare conatur D. Thom. 2. 2. q. 5. a. 1. vt de quadam maiori perfectione accidentali contemplationis dici potest aliquis celsitudine visionis Angelorum cibus interesse. Et ita exponit illa vltima verba D. Thomæ 1. p. q. 95. a. 2. & fortasse Gregorius *Franc. Suarez. de opere sex dicitur.*

actus. Hæc est expressa sententia D. Thomæ 1. p. q. 95. a. 1. ad 5. quod erat, quia ad recipiendam gratiam requiritur consensus ex parte recipientis, vti que proprius, quando persona ratione utitur, & potest illum præbere. Respondet autem, cum motus voluntatis fiat in instanti, potuisse primum hominem in eodem instanti, in quo creatus est, per proprium motum gratiæ consentire. Ex quo testimonio ratio etiam conclusionis desumitur, quia iustificatio cum proprio actu, vel per proprium actum perfectiori modo fit, quam per solum habitum. Vnde idem D. Thomas 3. p. q. 34. art. 3. Sic ut actus (inquit) est perfectior, quam habitus, & quod est per se, eo quod est per aliud, ita iustificatio secundum proprium actum perfectior est. Et ideo addit hanc esse sanctificationem adultorum, aliam vero, quæ fit sine actu, esse puerorum. Sed Adam sanctificatus fuit perfecto modo, & ut adultus, & non ut infans; ergo sanctificatus est actu operans sanctificationem; quod est sanctificari secundum proprium actum. Minor quoad priorem partem probatur, quia opera Dei perfecta sunt, sed sanctificatio Adæ fuit proprium Dei opus; ergo debuit perfecto modo fieri cum ex parte recipientis capacitas non deesset. Vnde probatur altera pars, quia Adam in adulta ætate creatus fuit, & sufficienter dispositus ad vtendum ratione; ergo ut adultus sanctificari debuit, & non ut infans.

4. Et hæc ratio magis ex responsione ad argumenta confirmabitur. Et locupletari etiam potest ex his, quæ in simili questione in lib. 5. precedentis tractatus de Angelis diximus. Confirmari etiam potest ex Patribus dicentibus hominem fuisse creatum in quodam beatitudinis statu, ut capite anteprecedente retuli. Et videri etiam potest Anselm. lib. de Concord. grat. & liber. arbitrij, vbi in hoc primum hominem cum Angelis æquiparat. Idemque habet Bern. in serm. de Cena Domini, dicens, fuisse primum parentem factum domesticum Domini, eiusque amore, & cognitione ditatum, & Angelorum consortem. Hoc etiam videtur sensisse Athanasius. Orat. contra Idola, circa principia ait enim creasse Deum hominem, tribuendo ei sue eternitatis intellectum, & cognitionem. Et infra inquit, Cum corporalibus commerciis non immiscetur mens humana, nec vllam ex rebus extraneis admixtam trahit cupiditatem, sed sibi tota adest, ut à principio condita fuit, in sublime euolat, &c. Et sic etiam dixit Ansel. in cap. 3. Epist. ad Colossen. circa illa verba, Spoliantes vos veterem hominem, sicut homo post lapsum in agnitione Dei renouatur, ita in ipsa agnitione creatus est, &c. Denique fauent alij sancti, qui docent, hominem à principio fuisse sanctificatū inspiratione Spiritus sancti, quia non de habituali tantum, sed etiam de actuali intelligere videntur, præsertim Cyrillus lib. 1. in Ioan. c. 9. & lib. de Adorat. in spiritu, non longè à principio.

5. Nec contra hoc obstant motiua inducta priori sententia. Ad primum enim negatur consequentia, quia non solum habitus, sed etiam actus potuerunt cum natura hominis concreari, id est, simul creari, nam illa concretio non excludit omnem efficientiam creaturæ circa proprietatem, vel perfectionem, quæ cum illa concreari dicitur, nam etiam intellectus ipse, & voluntas cum essentia concreantur, à qua nihilominus manant. Et August. lib. 12. de Ciuit. c. 9. dicit, Deum creasse Angelos simul conferendo illis castum amorem sui, quem in illis fecit, seu concreauit, ipsi nihilominus simul facientibus, & cooperantibus. Vnde licet gratia dicatur in principio data homini per modum naturæ, eo modo, quo natura significat nati-

uitatem, seu primam originem, nihilominus non oportet, ut gratia fuerit data per modum naturæ, si naturalis modus sumatur, ut moralem excludit. Prima enim natura, seu substantia, vel naturalis potentia non potest aliquam operationem supponere, & ideo tantum naturali modo, & non morali recipi potest: at verò gratia quauis à principio cum natura infundatur, supponit personam aptam ad operandum, & ideo non tantum per modum naturæ, sed etiam morali modo infundi potest.

Neque etiam contra hoc obstat secunda ratio, quia licet gratia fuerit data Adæ pro tota natura, etiam est data ipsi ut particulari personæ, & ideo dari debuit perfecto modo iuxta capacitatem, & statum talis personæ. Eo vel maxime quòd etiam in operatione libera potuit Adam se gerere, ut caput totius naturæ. Nam si peccando ita se gessit, cur non etiam rectè se conuertendo in Deum in primo instanti? Igitur non repugnat gratiam in primo instanti datam esse Adæ ut proprietatem totius naturæ, & nihilominus cum libera operatione fuisse inditam. Neque inde sequitur, quod in tertia ratione inferebatur, non peccante Adamo postteris eius non fuisse dandam gratiam habitualem sine actu, quia illi procrearentur in ætate infantili, in qua non essent capaces propriorum actuum, nec sanctificationis adultorum. Et in hoc etiam non est simile exemplum, quod de B. Virgine in 4. argumento adducitur. Et nihilominus etiam in illo exemplo non est verum antecedens, quod sumitur, nam B. Virgo per proprium actum sanctificata fuit, ut in 2. tom. 3. p. disp. 4. sect. 7. & 8. ostendi, imò etiam de sanctificatione Ioannis Baptiste idem docui. Illud tamen fuit singulare gratiæ priuilegium, quòd non fuisset in statu innocentie (si duraret) omnibus infantibus concessum, quia ille modus vtendi ratione in infantibus miraculosus est, quod miraculum non possumus cum fundamento dicere fuisse futurum generale in tota natura humana, durante illo statu. Longè autem alia ratio est de primis hominibus creatis in ætate adulta, in qua connaturali modo, & ratione uti, & propriæ voluntatis actus à principio exercere poterunt.

Et ita etiam patet responsum ad vltimam rationem. Dico autem hominem adultum, & in suis potentiis, ac sensibus internis optimè dispositum potuisse sine nouo miraculo in instanti suscipere reuelationem fidei, cum sufficienti proportionem, ut statim in momento posset illi assentire, & in obiectum sic cognitum, & sic creditum per liberam voluntatem moueri. Nam licet illa cognitio penderet à phantasmatis, nihilominus etiam illa phantasia potuit in eodem instanti intellectui cooperari, tum per phantasmata, quæ iam habebat infusa, tum per speciale auxilium gratiæ, non miraculosum, sed consentaneum ordini gratiæ, quauis esset supra ordinem naturæ. Neque etiam obstat potuit necessitas discursus, qui successione requirit, quia in primis assensus fidei per se, & intrinsecè non postulat discursum, sed fit per simplicem assensum, supposita sufficienti propositione obiecti, ad eum modum, quo principiis primis assentimur, supposita sufficienti cognitione terminorum, quanquam in claritate, & obscuritate sit diuersitas. Sicut autem in assensu primorum principiorum, licet ad præcognoscendos terminos successio aliqua, & discursus necessarius sit, naturali, & ordinario modo procedendo, per diuinam autem reuelationem facile fieri potest, ut subito, & in momento concipiantur, ita

ita etiam in cognitione per fidem, licet ordinario, & naturali modo, sufficienti proportio obiecti fidei, & credibilitas eius non fiat, nec cognoscatur ab homine sine successione, & discursu: nihilominus per diuinam reuelationem, & illuminationem illa sufficienti proportio subito, & in momento potest sic fieri, ut ab homine percipiatur, & in eodem momento sufficienti iudicetur. Ita ergo fieri potuit in Adamo, & factum esse credendum est, quia non est res propriè miraculosa, nec nimium extraordinaria, sed est quedam reuelatio quasi prophetica, quæ propter congruentes causas secundum ordinariam prouidentiam supernaturalem multis datur, temporibus opportunis. Quæ omnia in creatione Adæ concurrunt, ut satis explicatum est.

Atque ex his facile responderi potest ad alias interrogaciones, quæ hic fieri possunt. Prima est, vtrum Adam per illum actum, quem in primo instanti habuit, se ad gratiam habitualem recipendam disposuerit. Ad quam affirmatiue respondendum est, quia fieri potuit, & est ordo perfectior. Secunda interrogatio est, an ille actus charitatis, seu conuersionis in Deum fuerit elicitus ab habitu, vel totum ab auxilio. Ad quam respondendum est, non fuisse elicitem ab habitu, quia repugnat effectum esse causam veram, & realem in quocunque genere sui efficientis principij. Vnde fit fuisse talem actum elicitem à voluntate mota, & adiuta diuini auxilij operante, & cooperante, seu excitante, & adiuuante: nam sicut hæc auxilia semper necessaria sunt, ita interdum, & præsertim ad primos actus sufficienti. Tertia interrogatio est, an per illum actum Adam in primo instanti aliquid meruerit apud Deum. Ad quam affirmatiue respondendum est, nam meruit de congruo primam habitualement gratiam, & de condigno primam gloriam, quia omnes condiciones ad illud meritum necessariæ in persona Adæ, & in actibus eius concurrerant. Quæ omnia eodem modo resoluius de Angelis in superiori tract. lib. 5. c. 5. & sequentibus vbi illa latius declarauimus, & probauimus, & ideo in præfenti nõ plura dicimus, quia, ut sæpe cum Augustino diximus, & omnes fatentur, in huiusmodi rebus eadem ratio, & proportio in primo homine, & in Angelis inuenitur. Imò etiam in iustificatione hominis lapsi illa omnia eodem ferè modo verum habent, ut latius in materia de Gratia dicimus.

Vna verò nobis superest difficultas, quia probabilius credimus, primam sanctificationem Adæ fuisse ex Christi merito, ut iam insinuauimus, & latius diximus in 1. t. 3. p. in Comment. a. 3. q. 1. & d. 4. 1. sect. 1. in fin. Ex quo fundamento rectè colligi videtur Adam fuisse iustificatum per gratiam Christi. Imò in dictis locis ex eo, quòd fidem Christi habuit, intulimus, à Christo habuisse iustitiam, & ipsammet fidem. Sed Adam non habuit fidem Christi in primo instanti; ergo vel omnino non fuit sanctificatus in primo instanti, vel non per proprium actum. Minor probatur, quia mysterium Incarnationis fuit reuelatū Adæ in sopore, quem multo post creationem Deus in illum immisit, ut omnes Patres supra citati docent; ergo antea non habuit Adam fidem Christi, ut per eum sanctificaretur.

Ad hæc difficultatem duobus modis respondere possumus. Prior est, negando illam propositionem subsumptam, scilicet, non habuisse Adam in primo instanti aliquam fidem explicitam Christi. Et ad probationem ex Patribus respondemus, quòd licet Patres dicant Adamum in sopore habuisse peculiarem reuelationem propheticaam de

Franc. Suarez. de opere sex dierum.

futuris Christi mysteriis, & specialiter de spirituali vnione ipsius cum Ecclesia, non tamen dicunt, Adamum vsque ad illud tempus nullam de Christo cognitionem habuisse. Fieri autem potuit, ut reuelaretur prius Adamo mysterium, quantum ad substantiam eius, ut in Christum crederet, & ipsum veneretur, postea verò in sopore maiorem notitiam Christi, & futuræ Ecclesiæ ei daretur, semper à mysterio redemptionis in particulari abstrahendo. Quæ quidem responsio facile defendi potest, non autem ita potest probari, aut persuaderi: & ideo mihi non omnino placet. Tum quia sine auctoritate, vel sufficienti probatione affirmat, Adam habuisse explicitam reuelationem Christi ante soporem. Tum etiam, quia difficile est cum fundamento explicare, quid illi reuelatum fuerit de Christo in primo instanti, & quid postea fuerit additum nondum reuelato mysterio redemptionis. Tum denique quia difficile creditur est, simul potuisse Adamum in primo instanti simul cognoscere Trinitatis mysterium, & Incarnationem, & alia mysteria, quæ ad sanctificationem hominis pertinebant, quòd etiam in Angelis difficile in superiori tractatu iudicauimus, nedum in homine.

Secundò responderi potest, quòd licet Adam in primo instanti nõ habuit explicitam fidem Christi, iam habebat implicitam, quæ satis erat, ut per merita eius posset iustificari, sicut alij multi iustificati sunt. Quòd autè ita factum fuerit, rectè declaratur ex fide explicita Christi, quæ paulo post illi data est. Nam per illam fidem, quæ in sopore habuit, & per alios actus postea subsequentes licet ad sanctificationem seu augmentum iustitiæ acceptis, ut paulo post declarabimus. Illud autem augmentum iustitiæ per fidem explicitam Christi accepit, atque adeo per meritum eius, nam per illam fidem factum est membrum Christi, eumque ut caput suum, & ut auctorem salutis suæ recognouit. Quomodo enim aliter potuisset conuenienter Christo vniri per fidem, illumque amare, & venerari? Ergo per eandem fidem in Christo, & per Christum est allequitus illud iustitiæ augmentum; ergo signum est, etiam primam iustificationem fuisse datam ex meritis Christi, & hoc ipsum recognouisse Adamum in reuelatione sibi in sopore facta. Quia sanctificatio per Christum non potuit esse dimidiata (ut sic dicam) quauis modus applicationis eius ex parte hominis fuerit diuersus in principio, & in progressu, propter limitatam capacitatem hominis, quem paulatim ab imperfecto ad perfectum procedere oportebat, vnde Ambros. lib. 1. epistol. in 13. aliis 14. vel potius 15. ad Marcellin. soror. ait, Adam reliquisset gratiam Christi propter unam mulierem. Et Psalms. 39. circa illa verba, In capite libri scriptum est de me, de Adamo ait, Non mansit in Christo, quia non in eius sermone permansit, nam de his, qui manent in Christo, ipse dixit: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, &c. Ergo ex sententia Ambrosij Adam ante peccatum iam erat in Christo tanquam viuum membrum eius, & gratia eius erat gratia Christi, quo nomine solent Patres, & Concilia vocare gratiam, quæ per Christum datur, siue per fidem implicitam Christi, siue per explicitam comparatur, vel cum priori incipiat, & cum posteriori perficiatur, & consummetur.

Vnde tandem addendum est, Adam toto tempore ante peccatum potuisse per proprios actus in gratia crescere, eiusque augmentum, & gloriam de condigno mereri, & credibile esse sapius id fecisse. Prior pars certissima est, nam sequitur euidenter ex principiis certis. Quia Adama toto illo tempore viator fuit, & iustus,

Assertio 2. b. p. r. r. r. r. Prima pars vnde esset.

Probatum ratione.

Vnde amplius confirmatur ratio facta. Pro casum sicut Patres.

Ad fidem in nuan. 2.

Non omnino placet.

Solutio posterior.

Assertio 2. b. p. r. r. r. r. Prima pars vnde esset.

CAPVT XX.

Virum prater omnia dona nature, & gratie habuerit homo in statu innocentie originalis iustitiam, que fuerit donum ab omnibus supradictis distinctum.

& libertatem bene operandi habuit, ordinatque erat ad vitam aternam; ergo habuit omnes conditiones necessarias ad eius meritum, & augmentum gratie; ergo potestatem habuit crescendi in gratia, & in iure ad gloriam. Denique si potestatem habuit peccandi per solum suum arbitrium, multo magis potestatem habuit merendi per liberum arbitrium cum gratia Dei. Vel certe si in primo instanti mereri potuit gloriam, id potuit multo magis in reliquo tempore via, quandiu gratiam non perdidit. Hac tamen seruata differentia, quod in primo instanti non potuit mereri gratiam de condigno, quia supponebatur ad meritum, postea vero potuit per gratiam, quam iam gratis acceperat, tam gratia, quam glorie augmentum de condigno mereri. Et hanc partem supponunt omnes Patres, qui de illo statu loquuntur: & praesertim videri possunt August. lib. de Corrupt. & grat. cap. 10. 11. & 12. & lib. 13. de Ciuit. cap. 1. 14. 15. 19. & sequentibus. & Gregor. lib. 4. Moral. cap. 26. alia in 27. & Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 11. dicens, Deum creasse Adamum liberum, ut cum diuina gratia adiungato nouos subinde in virtute progressus faceret, & rursus ob libertatem, a virtute recedere possit.

Es a Patri- bus suppo- nitur.

13. Pars sua deus.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Alia pars, quae est de facto, quannis non sit reuelata, nihilominus supposita potestate per se factis credibilis est. Nam Adam non fuit otiosus toto illo tempore, quo in Paradiso vixit, quia nec hoc humanum est, vel morale, praesertim in homine sapiente, & perfectis virtutibus praedito, nec sine aliquo peccato fieri possit. At vero quandiu mortaliter non peccauit Adam, venialiter peccare non potuit, ut supra ostendimus; ergo operatus est recte, & honeste; ergo meruit, & in gratia creuit. Praterca, quia per selem multa operatus est, praesertim in opere, in quo verisimile non est fuisse priuatum libertate ad meritum necessarium, & post seiposorem, cum ex fide concepta dixit, hoc nunc os ex ossibus meis, & meritotium opus excreuit, sed quando recepit a Deo preceptum non comedendi de ligno scientiae boni, & mali, credendum est voluntarie illud accepisse, & propositum habuisse implendi illud, quod sine dubio meritorium fuit. Quod etiam de illo nariatur, imposuisse nomina omnibus animalibus, meritorium in ipso fuit, quia ex diuina ordinatione id fecit, tu etiam quia fuit valde rationi consentaneum, & ad commoditatem humani generis necessarium. Addit praeterea Gregor. lib. 4. Di. log. c. 1. quod Adam ante peccatum celestis partis gaudia contemplantur. In Paradiso quippe inquit, stituerat homo verbis Dei perfri, beatorum Angelorum spiritibus cordis, munditia, & celsitudine visionis interesse. Sed postquam hoc accidit ab illo, quo implebat, mens lumine recessit. Ergo in illo genere vite, quod Greg. describit, non potuit Adā non multum crescere in gratia, & donis Dei, quibus, ut idem Greg. ait, mentis lumine impleteretur. Et Moyses Barceph. lib. de Paradi. p. 1. c. 28. inter alias praerogatiuas, quas Deus Adā contulit, inquit: Adansit ipsum veluti in suam familiaritatem, ut ea se se pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibus diuinis vacans, atque indulgens. Et infra dicit, inuississe Adam comparatum, ut animo, atque intelligentia sua Angelis esset familiaris. Huiusmodi ergo vitā ducturus erat Adam in Paradiso, eandemque inchoauit, prius quam peccaret; non potuit ergo in eo tempore non bene mereri apud Deum, & in gratia, & sanctitate crescere.

Explicimus hactenus sigillatim perfectiones homines, quas Deus primis parentibus in creatione, & Paradiso contulit, ex quibus omnibus simul collectis iustitia originalis confurgit, ut dicemus, veruntamen sub hoc nomine originalis iustitiae nihil hactenus de illa diximus, quannis in prologomemo 4. de gratia, a cap. 3. vsque ad 5. non nihil scripsimus; & ideo in praesenti capite necessarium visum est, quid illa sit, vel potius, quid nomen illud significet, explicare. Supponimus enim, Adam fuisse conditum in originali iustitia, vel saltem in Paradiso statum originalis iustitiae habuisse, hoc enim tanquam dogma certum, & catholicum omnes Theologi recipiunt, cuius probatio ex effectibus talis iustitiae sumenda est, ac proinde ex significatione illius vocis, & intelligentia rei per ipsam significata maximè poterit. Est igitur principalis quaestio, an iustitia originalis fuerit aliqua simplex forma, seu vnus peculiaris habitus distinctus ab omnibus, quos hactenus explicauimus, & Adamo in sua creatione collatus esse diximus, vel fuerit potius vnus ex illis particularis, & simplex, vel fuerit solum collectio illorum, vel non tantum illorum, sed etiam aliorum beneficiorum, vel priuilegiorum homini in illo statu concessorum. Nominem autem habitus in hoc puncto intelligimus omnes qualitates permanentes, quae per modum actus primidate sunt homini in illo statu ad perficiendum illum, siue in anima, siue in corpore, & siue in substantia, siue in potentia receptae fuerint. Per alia vero priuilegia, vel beneficia intelligimus omnes res, vel causas extrinsecas iuuantes hominem in eo statu ad feliciter viuendum, & praesertim peculiarem Dei prouidentiam, qua Deus hominem protegebat, & ab omnibus incommodis tuebatur.

His positis est prima sententia dicens, iustitiam originalem fuisse specialem quandam habitum distinctam à gratia, & voluntati inhaerentem, cuius officium erat facere, ut voluntas adhereret Deo suo fini naturali, non solum facilius, & delectabiliter, sed etiam cum maiori intentione, & delectatione, quam appetitus sensitiuus adhereret suo obiecto delectabili. Hanc sententiam tenet Scot. in 2. d. 29. q. vnic. §. potest dici, & in solut. ad 4. quam ita explicat late Herrer. in 2. disp. 21. q. 3. vbi de hoc habitu dicit, fuisse distinctum ab habitu gratiae, & charitatis, & nihilominus fuisse supernaturalem, quia dabat voluntati delectationem quam voluntas ex natura sua habere non posset. Et inde praecipue colligit necessitatem huius habitus, quia status iustitiae originalis non solum erat facilitatis & tranquillitatis, sed etiam delectationis in adherendo Deo fini naturali, & secundum rectam rationem operando & cōspicendo appetitum sensitiuum, ne suum delectabile obiectum prosequeretur. Nec solum (ait) poterat voluntas hoc propter facere, sed etiam cum maiori delectatione, quam posset esse in appetitu exequendo propriam operationem circa suū obiectū maximè delectabile. At vero tāta delectatio voluntatis non est cōnaturalis voluntati, nec in puris naturalibus posset illā habere; ergo necessarius erat aliquis habitus infusus à quo pronouiret. Sed ille habitus non erat charitas, quia

Adam in originali iustitia conditum supponitur.

Quid ipsa originalis iustitia sit quaeritur.

1. Sententia Scoti, §. vnus habitus voluntatis distinctus à gratia.

Herrera latius explicat.

quia nunc in hominibus iustis est charitas, & illam delectationem non causat; ergo erat specialis habitus ad hunc finem inditus: Quod autem talis delectatio in statu originalis iustitiae inueniretur, solum probat auctoritate Aug. 14. de Ciuit. cap. 26. vbi dicit, quod in illo statu nihil omnino tristis, nihil inanimiter laetum erat, sed gaudium perpetuabatur ex Deo. Vterius vero inquirat Scot. an iustitia originalis includeret etiam speciales habitus appetitus sensitiui, & vtraque partem probabiliter credit, in affirmantem vero magis inclinatur. Quia etiam oportebat appetitum sensitiuum obedire rationi, & voluntati, retrahendo illum à propriis delectationibus sensibilibus cum maiori delectatione, quam ex suis propriis obiectis capere posset: hoc autem non erat illi naturale, & ideo necessarius fuit habitus supernaturaliter inditus, qui hunc effectum praestaret. Et significat Scot. duos fuisse hos habitus, vnum concupiscibilis, & alterum irascibilis.

Pradictus habitus non excludit alios in appetitu.

Probabilium 1.

Secundo.

Tertio.

4. Sententia Soti non distinguens iustitiam originalem à gratia.

Aut eorū contrarietas inseparabilis.

sticia originalis sint habitus distincti, dummodo inseparabiles censeantur, ita vt, quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam creatus in iustitia, & quia peccando amisit gratiam, amisit etiam iustitiam. Propter hanc autem inseparabilitatem, videtur ipse in eam partem inclinare, quod fuerint idem, seu quod gratia sola omnes effectus iustitiae contulerit. Et hoc sequitur Zumel 1. p. q. 95. art. 1. q. 2. in 1. dub. illi annexo, & consentit Valent. 1. tom. disp. 7. q. 2. punct. 2. §. quoad secundam. Qui hanc existimant esse sententiam D. Thomae 1. p. q. 95. art. 1. vbi dicit rectitudinem primi status, in quo ita erant omnia in homine ordinata, vt & ratio subderetur Deo, & vires inferiores animae rationi subderentur, & corpus animae, secundum supernaturale donum gratiae. Loquiturque de gratia gratum faciente, nam inde probat hominem fuisse creatum in gratia, quia in illa rectitudine creatus fuit: & e contrario amissa gratia illam rectitudinem amisit, iuxta August. quem allegat lib. 13. de Ciuit. cap. 13. dicentem; Postquam praecipri facta transgressio est, statim gratia deserente, diuina de corporum suorum nuditate confusi sum. Item q. 97. art. 1. ad 3. ait D. Thomas, vim praeseruandi corpus à corruptione in illo statu fuisse per donum gratiae. Vbi etiam loquitur de gratia sanctificante, nam subdit, nunc recuperari gratiam ad remissionem culpae, & meritum gloriae, non vero ad illum immortalitatis effectum.

D. Thom. locus vnus pro eadem sententia.

Locus alter.

5. Loci praeterea ex aliis eiusdem D. Th. libris.

Simili modo 4. contra gent. cap. 52. dicit, hominem fuisse institutum cum rectitudine superioris dicta: Deo sua gratia supplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat. Praterca idem D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 1. ad 3. & art. 2. docet, peccatum originale primario esse in essentia animae, vnde ibid. ad 2. consequenter ait, quod originalis iustitia primordialiter pertinebat ad essentiam animae. Et in 4. 3. consequenter dicit, iustitiam originalem post animae essentiam per prius perficere voluntatem, quam alias potentias. Sed hunc eundem ordinem ponit D. Thomas in gratia sanctificante, nec in anima essentia potest aliud donum supernaturale intelligi, praeter gratiam sanctificantem; ergo intellexit D. Thomas, iustitiam originalem fuisse gratiam ipsam. Vnde in 2. d. 31. q. 2. art. 1. eandem doctrinam repetit, quod peccatum originale primariè est in essentia animae. Et consequenter in dist. 32. q. 1. art. 1. in corp. iunctis solutionibus ad 1. & 2. significat, iustitiam originalem, quoad formale fuisse in essentia animae; ergo sentit idem esse cum gratia. Ratio vero huius sententiae solum est, quia cum gratia sufficeret ad huiusmodi effectum, superfluum est, alia dona, vel habitus multiplicare.

Quarta sententia est, iustitiam originalem fuisse donum distinctum à gratia gratum faciente, in illa tamen fundatum, & radicatum. Ita tenet Durand. in 2. d. 20. q. 5. & Caiet. dicta q. 95. art. 1. putatque esse sententiam D. Thomae in eodem art. vbi significat, iustitiam originalem fuisse effectum gratiae, ac proinde fuisse aliquid distinctum ab illa, vbi in q. 100. a. 1. ad 2. dicit, gratia esse radicem originalem iustitiae; ergo sentit fuisse distinctas. Deinde D. Th. 1. 2. q. 109. serè in omnibus articulis distinguit inter naturae integritatem, & gratiam; ergo supponit etiā D. Th. distinctionem inter illa duo. Et probari potest haec opinio quoad hanc partem, quia effectus originalis iustitiae sunt longè diuersi ab effectibus gratiae; ergo & formae sūt diuersae. Antecedens patet, quia iustitia originalis solum reformabat defectus naturales humanae naturae, & ita solum illam perficiebat in ordine ad finem naturalem;

6. 4. Sententia bipartita distinguens iustitiam originalem à gratia, sed tamè in illa radicari. Tribuitur etiā D. Th.

Probatio prioris partis.

ergo solum prestatat rectitudinem naturalem, &...

Probatio posteriori.

In quo videtur...

In 2. d. 29.

5. Sententia...

Affertio...

Tertia.

Quarta.

Quinta.

includere nonum aliquid donum, aut beneficium...

Probatur ergo per singulas partes, & primam...

Secundo ergo probatur iustitiam illam simpliciter...

Ultima vero sententia, quam verissimam iudico...

10. Probatur...

11. Remanetur...

originalem iuxta propriam, & theologiam...

12. Probatur...

Tertio.

Obiectio ex...

Solutio ex...

Quarto.

13. Deinde...

14. Atque...

tiam Soti, si in sensu huius partis...

At vero haec responsio si de propria, & formali...

Fortasse respondebitur, licet nunc sola gratia...

Ex proximo...

Quid resp...

15. Resp...

16. Quia...

Improbatur...

sua, quæ nunc datur non esset eiusdem rationis, & in sua essentia, & entitate ac quæ perfectio non omnino auferret culpam originalis peccati, prout idem Concilium definit. Tum præterea, quia gratia, quæ nobis nunc infunditur, est suprema participatio diuinæ naturæ, quæ in ratione essentia participatæ intelligi potest. Vnde neque Angelis data est perfectior quoad essentiam; ergo neque primo homini. Denique quia fides, spes, & charitas eiusdem rationis fuerunt in primo homine; ergo & gratia.

17. *Progrreditur dicta prima improbatio.*

Secundò improbatio.

Tertiò improbatio.

Hinc ergo ulterius procedimus frustra dici gratiam in statu innocentie habuisse dignitatem, aut nescio quam eleuationem, vt per seipsam omnes effectus iustitiæ conferret. Primò, quia hoc gratis, & sine fundamento dicitur. Nam illud est supra naturam illius qualitatis, in nobis enim habet gratia omnem effectum formalem sibi connaturalem, & tamen non habet omnes effectus iustitiæ; ergo non potuit illos conferre sine magno miraculo, quod sine fundamento affirmandum non est. Secundò, illa maior dignitas non potuit esse physica, quia in gratia non potest intelligi physicum augmentum perfectionis, nisi per modum intensiõis, quæ ad illos effectus formaliter non confert, vt per se constat. Nam in homine lapsò potest esse intensior gratia, quam fuit in Adam, licet in eo dicti effectus iustitiæ non inueniantur. Si autem dicatur illa dignitas esse moralis per aliquam Dei acceptationem, illa sufficere non potuit, vt sola gratia omnes illos effectus formaliter conferret, quia sunt effectus physici, & per alias formas, seu habitus physice, ac formaliter conferri debuerunt. Tertiò quod de eleuatione dicitur intelligi potest, aut in genere causæ formalis, aut in genere efficientis. Prior est impossibilis, quia nulla forma cleuari potest ad dandum alium effectum formalem, realem, & physicum, præter illum, quem ex natura sua conferre potest. Vnde non potest gratia, si est qualitas in essentia animæ existens, dare voluntati illum effectum formalem, quem præbet illi charitas, & sic de cæteris. Igitur gratia in statu innocentie solum potuit habere suum effectum formalem in essentia animæ, & eundem, quem nunc habet in homine iusto. Posterior autem eleuatio effectiua est impertinens, & sine fundamento: nam illa eleuatio non est naturalis; ergo oportet, vt per reuelationem constet, aut aliam sufficientem auctoritatem, vel saltem per satis probabilem coniecturam; nihil autem horum in præsentia inuenitur. Cur enim Deus relinqueret potentias sine propriis habitibus, & principiis suarum actionum illi statui conuenientium, & miraculosè vteretur sola qualitate gratiæ ad iuuandas potentias in illis omnibus actionibus efficiendis? Hoc enim nihil ad perfectionem illius status conduxisset: imò perfectionem minueret, quia potentia ipsa non agerent connaturali modo, & propriis perfectionibus formalibus carent. Si autem potentia habebant propria intrinseca principia, eo ipso integra iustitia originalis plures habitus, seu qualitates includit præter gratiam, & consequenter illa eleuatio gratiæ ad nouam efficientiam impertinens est.

18. *Prædictæ resolutiones valent etiã pro donis per accidens infusis.*

Quæ omnia euidenter conuincunt de virtutibus, & donis per se infusis, vt à gratia distinguuntur, & ex illis non minus efficax argumentum sumitur ad reliquos habitus per accidens infusos, quatenus ad perfectam integritatem, & reuerentiam naturalem necessarij sunt, vel conferunt, vt magis connaturali modo fiat. Ac denique idem

euidentius est de immortalitate, & robore corporis. Quomodo enim poterat hæc perfectio per solam gratiam animæ inhaerentem formaliter conferri? Imò supra ostendimus nullam qualitatem spiritualem potuisse effectum illum formaliter dare, quin etiam nec per intrinsecam qualitatem corpoream factam esse. Quòd si dicti auctores non intendunt loqui de iustitia in dicto sensu, quam formalem, seu in genere causæ formalis appellauimus, sed solum intendunt, gratiam contulisse effectus iustitiæ per habitus, vel alia dona, quæ ratione illius dantur: & in hoc habuisse gratiam primi status quandam maiorem dignitatem mortalem, quia plura dona, & beneficia ratione illius dabantur, sic non sunt nobis contrarij, obscure tamen loquuti sunt, vt in quarto puncto videbimus.

Et hinc facile intelligitur, quod in tertio puncto nostræ sententiæ asseruimus, nimirum originalem iustitiam etiam in actu primo consideratam, prout de illa loquimur, non inclusisse tantum habitus, vel qualitates intrinsecas permanentes, & animæ, & corpori inhaerentes; sed etiã alia Dei beneficia, & maximè speciale eius protectionem, & prouidentiam. Probat, quia in superioribus ostensum est, effectum non peccandi venialiter in illo statu; & non incurrendi deceptionem, vel errorem infallibiliter, & continendi appetitum inferiorem, vt nunquam haberet motum præuenientem rationem, aut homini disconuenientem, non potuisse fieri per solos habitus, sed necessariam fuisse specialem Dei prouidentiam & protectionem. Idemque ostendimus de corporis immortalitate, seu impassibilitate; sed isti effectus pertinebant ad iustitiam originalem; ergo integra iustitia in actu primo sumpta aliquid amplius præter habitus includebat. Dices, quomodo potest esse per modum actus primi, & non esse per habitum, vel qualitatem permanentem? Respondeo quia esse potest per extrinsecum adiutorem homini assistentem, semperque expositum, ac sufficienter præparatum ad præueniendum hominem, & iuuandum in omnibus opportunitatibus ad illos effectus necessarios. Non est tamen inde inferendum hoc adiutorium extrinsecum ad omnia sufficere, nam virtus intrinseca formaliter perficiens, & dans connaturalem virtutem operandi, necessaria in primis fuit, vbi autem illa non sufficit, diuina protectio adiungenda est, quæ prædicto modo adiutorium in actu primo conferre censetur. Sicut ignis, v. g. sufficienter est constitutus in actu primo ad calefaciendum, quia licet calor eius per se solus absolute non sufficiat ad calefaciendum, habet nihilominus paratum Dei concursum, propter quod quasi in actu primo illum habere dicitur; ita ergo seruata proportione in præsentia loquimur.

Quarta verò pars resolutionis data ex dictis facile probari potest, eamque præcipue intendit D. Thomas in locis pro tertia sententia allegatis. Nam hac ratione dicit, iustitiam originalem quoad formale, fuisse gratiam ipsam, id est, quoad principalem formam, quæ tanquam radix, & fundamentum ad alias perfectiones iustitiæ originalis comparatur. Item in eodem sensu dicit, peccatum originale esse priuationem iustitiæ originalis, vtique formaliter, seu essentialiter quoad priuationem gratiæ, & consequenter quoad reliqua, quia destructa radice, consequenter destruantur reliqua. Et nihilominus è contrario ait, per infusionem gratiæ simpliciter aufertur originale peccatum, quia tollitur quoad suum formale

Et pro alia naturali-bus, que pertinent ad statum innocentie.

19. *Tertia deinde pars assertionis fundatur.*

Interrogationi satisfiat.

20. *Probat 4. pars assertionis auctoritate D. Thomæ, & Augustini.*

male, & essentialiter, quamvis non tota iustitia originalis integrè, quoad omnes suos effectus, restituitur. Ac denique hac ratione verum habet, quod August. & D. Tho. dixerunt, *hominem peccando immortalitatem amisisse, quia gratiam perdidit*, id est, quia gratia suo modo erat fundamentum, & radix illius immortalitatis.

21. *Deinde innotuit.*

Ratione declaratur, quia iustitia originalis formaliter, & adquatè erat quædam collectio plurium perfectionum data à Deo ad constituendum hominem in quodam felicitatis statu; ergo illa omnia data sunt cum aliquo ordine inter se. Nam multitudo sine ordine est confusio, & ideo, quæ à Deo sunt, ordinata sunt, imò cum summa sapientia, & pulchritudine ordinantur: optimus autem ordo postulat, vt quando multa in vnum conueniunt, inferiora superioribus subordinata sint, & quod in eis est supremum, sit quasi caput, & fundamentum aliorum; ergo ita fuit constituta, originalis iustitia. Vnde cum in illa collectione gratia fuerit principalis forma, illa censenda est quasi essentialis in illa iustitia, reliqua verò omnia tanquam proprietates eius, vel tanquam auxilia, & ornamenta illi adiuncta ad perfectius viuendum, & operandum secundum iustitiæ, & sine defectu.

22. *Confirmatur, & declaratur amplius.*

Et confirmatur, amplius tamen ipsam declarandò. Nam si nomine gratiæ intelligamus solam simplicem formam gratiæ existentis in essentia animæ, illa in primis comparatur ad habitus operatiuos per se infusos, tanquam essentia ad proprietates; & hac ratione dicitur esse illorum radix, & fundamentum. Si verò sit sermo de tota gratia habituali, prout includit habitus operatiuos per se infusos, & præbet animæ supernaturalem reuerentiam; sic etiam gratia fuit fundamentum, & radix illius reuerentis naturalis, quæ per iustitiam originalem supra naturam addidit. Quia, teste Augustino, imò etiam teste experientia, & effectu, quem Scriptura narrat, illa nature integritas, seu reuerentia sub hac lege data est, vt quantum prior reuerentia erga Deum duraret, etiam inferior reuerentia naturalis conseruaretur, & priori destructa, posterior consequenter amitteretur; ergo signum est, gratiam etiam fuisse fundamentum reuerentis naturalis saltem ex lege, & pacto Dei. Imò supposita eleuatione humanæ naturæ ad finem supernaturalem, & statum gratiæ, id ex natura rei consequeretur, quia non potest homo in hoc statu se auertere à Deo sine supernaturali, quin contra rationem etiam naturalem peccet, & consequenter reuerentiam naturalem deserat, & ideo perfecta etiam reuerentia naturalis in supernaturali fundari debuit.

23. *Progrreditur dicta confirmatio, & declaratio.*

Denique cum homo in eo statu propter finem supernaturalem conditus sit, quicquid perfectionis recepit in reuerentia naturali, datum illi est ad conseruandam felicitatem, & melius reuerentiam supernaturalem, & vt posset homo facile, & sine impedimentis tendere in illum finem sine peccato, & cum magno merito; ergo omnis illa perfectio intuitu gratiæ data est, & sub ea ratione censeretur tanquam speciale adiutorium gratiæ; ergo fuit in illa fundatum, & radicatum, & propter illam tanquam propter formam principalem donatum. Atque eodem modo concludi potest de aliis perfectionibus pertinentibus ad robur, & impassibilitatem corporis. Nam hæc etiam propter virtutis operationem data sunt tanquam dispositiones, quæ & emirationem mali, & operationem boni facilitate redderent. Et præ-

terea si aliquid considerari potest in originali iustitia, quòd vel ad hominis ornamentum, vel ad naturalem commoditatem, aut incuvidiam pertineat, totum id datum est homini vt amico Dei, & filio iusto, & innocenti, & ideo datum fuit dependentèr à prima gratia in statu innocentie collata; fuit ergo illa gratia fundamentum reliquorum bonorum originalis iustitiæ. Vnde si Soto, & alij auctores terriæ opinionis hoc tantum digrè voluerunt, illis non contradicimus, verum tamen non satis id explicuerunt.

Tandem probanda superest vltima pars nostræ sententiæ, quæ quidem ex discursu præcedentium capitum satis, vt existimo, probata est, nunc etiam propter Scotum, Henricum, aliquid addere, vel magis vigere necessarium est. Et in primis vt per omnia discurramus, supponimus, iustitiam originalem non includisse aliquem habitum inhaerentem essentia animæ præter gratiam sanctificantem. Hoc non est necesse contra Scotum probare, cum ipse nec gratiam inhaerentem in essentia animæ admittat. Et ferè idem de Henrico dicere possumus, cum ipse non admittat in essentia animæ gratiam, quæ sit qualitas à charitate realiter distincta. Et ita neque illorum in præsentia de tali qualitate loquitur. Generaliter autem probatur, quia vel talis qualitas esset ordinis supernaturalis, vel naturalis. Neuterum dici potest; quia probatur minor quoad priorem partem, quia cetero illa qualitas sit possibilis ad aliquem animæ ordinatum, nihilominus ad reuerentiam iustitiæ, & sanctitatis, nec esset necessaria, neque aliquid conferre poterat. Quia qualitas gratiæ sufficienter constituit animam participem diuinæ naturæ, & perfectam in esse diuino supernaturali; ergo propter hanc reuerentiam non est necessaria alia qualitas per se infusa in essentia animæ. Neque etiam propter operationem; quia qualitas existens in essentia animæ non dat proximam facultatem operandi supernaturaliter, hæc enim præbent habitus potentiales. Quòd si fortasse dare potest efficientiam radicalem, vt sic dicam, vel principalem, illam sufficienter confert qualitas gratiæ. Frustrà ergo & sine fundamento talis supernaturalis qualitas fingeretur.

24. *Assertio pars exclusiua est.*

Excluditur in primis habitus omnis huiusmodi anima supernaturalis.

25. *Tum etiam naturalis.*

Quorundam responsio.

Responsum.

Aliud item membrum de qualitate naturali facile probatur, quia nullum effectum formalem potest in essentia animæ talis qualitas habere, qui ad reuerentiam iustitiæ naturalis pertineat, quia nec potest dare animæ aliquam maiorem integritatem in suo esse, neque etiam ad operationem iuuare, cum non sit in potentia. Solum potest aliquis cogitare, talem qualitatem in essentia animæ quasi eleuantem, aut confortantem illam ad informandum corpus immutabiliter, seu incorruptibiliter, atque ita fuisse necessariam ad iustitiam originalem ex ea parte, qua corporis immortalitatem tribuebat. Et hoc fortasse dicent, qui opinati sunt, corpus hominis in statu innocentie habuisse immortalitatem ex vi cuiusdam qualitatis spiritualis. Sed hæc opinio in superioribus reiecta est, & re vera non est verisimilis. Tum quia informatio animæ circa corpus est intensiue indiuisibilis, & non recipit magis, aut minus. Tum etiam, quia cum sit modus substantialis, etiam si esset capax illius augmenti, non posset per qualitatem accidentalem illud formaliter recipere. Tum denique, quia illa qualitas spiritualis non posset resistere contrariis agentibus, ne dispositiones corporis humani corrumpent, neque illis sublatis posset vnio animæ, ad corpus naturaliter conseruari. Igitur originalis iustitia nullam

nullam qualitatem præter gratiam in animæ substantia ponbar.

26. Deinde excluditur habitus sine per naturalem intellectus ab his quæ sunt in suspensio-

Deinde in intellectu nullum peculiarem habitum cognoscitivum iustitiæ originalis addebat. In hoc non contradicit Scotus, nec quisquam de tali habitu loquitur. Nec etiã Henricus loquitur de rectitudine intellectus, sed tantum voluntatis. Neque aliquem alium auctorem inuenio, qui huiusmodi habitum excogitauerit, & ideo breuiter probatur hæc pars. Primum quia per fidem, & dona Spiritus sancti sufficienter perficitur intellectus viatoris in ordine ad supernaturalem rectitudinem intellectus; nec in statu iustitiæ originalis habet homo supernaturalem rectitudinem habituales alterius rationis, quia non haberet aliam scientiam per se infusam, aut lumen propheticum habituale distinctum a lumine fidei, multoque minus lumen gloriæ. Nihil enim istorum ad rectitudinem illius status necessarium erat; nec cum probabili fundamento affirmari potest. Quod si fortasse facilius, & melior usus fidei, & aliorum bonorum intellectualium in statu innocentia necessarius erat, non ex habitu distincto provenire poterat, nisi sub nomine habitus includantur species, quas non negamus potuisse sub perfectione iustitiæ originalis comprehendendi. Non oportet autem illas fingere per se infusas, nam ad usum fidei sufficienter acquiruntur, quæ tunc per accidens infunderentur, quantum ad integritatem illius status necessarium esset, & in suo ordine essent valde perfectæ, & cum eis darentur phantasmata ad illarum usum valde accommodata. Et, quod caput est, illa maior perfectio ex actualibus Dei auxiliis, & illuminationibus maxime proveniret. Vnde recte dici potest, iustitiam originalem illa auxilia comprehendisse modo supra explicato, non tamen novum intellectualem habitum per se infusum.

27. Tum etiam distinctus ab infusis per accidens.

Secundò etiam in ordine ad naturalem rectitudinem sufficienter perficiebatur intellectus per intellectuales virtutes per accidens infusas, imò fortasse non semper, & in omnibus fuissent necessariæ; sed nunc de Adamo loquimur, cui datæ esse diximus cum speciebus, & phantasmatis necessariis, & sufficientibus ad bonum usum rectæ rationis, ac subinde ad rectitudinem naturalem, quatenus ex intellectu pendet. Quis ergo alius habitus ordinis naturalis excogitari potest, quem iustitia originalis in intellectu postulauerit, aut posuerit? certe vix videtur intelligibilis, aut possibilis, nedum necessarius. Nam habitus opinionis, aut fidei humanæ, ad perfectionem illius status non pertinebant, virtutes autem intellectuales non videntur plures excogitari posse. Quod si obiiciatur de perfectione intellectus, quæ iustitia originalis includebat, scilicet, ut illo statu durante, non deciperetur. Respondemus, illam perfectionem non potuisse à peculiari habitu provenire, sed ex prudenti usu in iudicando de rebus non evidentibus adiuncta simul, vel potius antecedente peculiari Dei protectione, & providentia, ut in superioribus explicatum est. Neque in hoc puncto Henricus, aut Scotus nobis contradicunt.

28. Excluditur præterea omnis habitus voluntatis per accidens infusus præterquam virtutem naturalem.

Tertiò verò addimus, iustitiam originalem nullum habitum, aut rectitudinem naturalem permanentem addidisse voluntati præter virtutes ordinis naturalis, quæ ex natura sua per actus acquiri possunt, & in statu originalis iustitiæ per accidens infundeantur. Probatur generatim ratione facta, quia illi habitus studiosi ad omnem rectitudinem naturalem, quæ in voluntate esse

A potest permanenter, & per modam habitus, sufficienter. Nam hæc virtutes versantur circa omnia obiecta honesta, quæ per rationem naturalem ostendi possunt, ut sunt principia omnium honestorum actuum, qui per naturalem prudentiam regulari possunt; ergo sufficienter inclinant ad omnem rectitudinem naturalem, nam rectitudo in usu ipso per actus honestos, & naturali ratione conformes, & non per alios, exercetur.

Deinde contra Henricum, quem etiam Scotus impugnat, argumentari possumus, quia illa rectitudo naturalis, quæ iustitiæ originalis addebat voluntati secundum Henricum, vel erat res aliqua distincta à voluntate, vel modus eius, formaliter, aut ex natura rei ab illa distinctus. Hæc enim Henricus non declarat. Dicit tamen illam fuisse quandam iustitiam, quam voluntas condita sine donis gratiæ in puris naturalibus haberet, & illam posse amittere, quia per suam libertatem posset se obliquare, & ita iustitiam corrumpere inducendo in se obliquitatem iustitiæ oppositam. In quo insinuat, illam iustitiam esse rem à voluntate distinctam suæ omnino realiter, siue ex natura rei, seu modaliter; quia ut auferri possit à voluntate, saltem hæc distinctio necessaria est. Contra hanc verò partem obiicit Scotus, nam si hæc iustitia est aliqua res, vel modus realis positivus separabilis à voluntate, posset Deus creare hominis voluntatem sine illa iustitia, seu rectitudine, quia quæ in re distincta sunt, & per actionem hominis separari possunt, multo facilius possunt à Deo separari. Sed voluntas hominis sic creata posset peccare, quia esset libera ad agendum secundum rationem naturalem, vel contra illam; ergo tunc etiam obliquaretur per suum actum sine amissione alicuius entitatis; ergo ex potestate se obliquandi non potest colligi talis qualitas.

Secundò argumentari possumus, quia si illa iustitia est qualitas realiter distincta à voluntate, non potest esse, nisi aliquis habitus. In qua enim alia specie qualitatis esse potest? Erit ergo habitus operativus, quia potentia non est capax aliorum habituum, vel saltem ut potentia est aliis non indiget; erit præterea habitus operativus actuum rectorum, seu honestorum, quod ipse Henricus fateri videtur, cum qualitatem illam iustitiam nominat; ergo non potest esse qualitas illa distincta à virtutibus omnibus naturalibus, quæ voluntati præbet rectitudinem in ordine ad actus morales honestos. Diceret fortè Henricus, illam iustitiam non esse aliquam virtutem particularem, sed esse quandam qualitatem simplicem, & universalem rectificantem voluntatem ad omnes morales actus virtutum particularium. At profectò talis qualitas non est nisi ipsa voluntas, nam ipsa non est capax alterius habitus æque universalis respectu boni honesti, aliis omnis distinctio moralium virtutum supervacanea est. Et præterea sine vilo fundamento talis qualitas excogitata est. Quod si fortasse dixerit Henricus illam iustitiam non esse propriam qualitatem, seu rem omnino distinctam à voluntate, oportet, ut nobis explicet, quis, vel qualis sit iste modus. Nam voluntas est res quædam indivisibilis, incapax ex natura sua modi intensiois, & extensivi augmenti, in qualitatibus autem hos duos modos inuenimus, nec aliud in voluntate intelligere possumus. Præsertim quia ille modus ponitur separabilis naturaliter à voluntate, ac proinde distinctus ab illa ex natura rei: voluntas autem ex natura sua est immutabilis in sua entitate, & inherens

29. Ad idè arguitur cum Scoto contra Henricum in num. 3.

Arguitur in 1.

30. Arguitur.

Occurritur pro Henric.

Reiicitur.

hærentia ad animam, non minus quam anima ipsa; ergo ille alius modus gratis excogitatus est, & percipi non potest.

31. Arguitur 3.

Tertiò principaliter errat Henricus, quia vult, illam iustitiam esse naturalem, ac debitam homini in puris naturalibus, & nihilominus tantam esse, ut omnino subiciat appetitum voluntati, & rebellionem carnis ad spiritum auferat. Vtrumque autem falsum est. Nam in primis pugna inter inferiorem, & superiorem appetitum naturalis est homini, si in pura sua natura spectetur, ut supra probatum est, quia sensibilia obiecta naturaliter præveniunt, & immutant sensus externos & internos; & consequenter appetitum etiam sensitivum naturaliter movent. Corpus etiam hominis in pura natura corruptibile est, & consequenter aggravat animam, & impedit spiritum. Ergo status iustitiæ originalis non potest dici illo modo naturalis, ut supra etiam tactum est, & paulo post confirmabitur. Deinde nulla qualitas existens in voluntate per modum habitus potest sua naturali virtute impedire omnes prævenientes motus appetitus, ut supra ostensum est. Præterea, si qualitas illa esset dicto modo connaturalis, non amitteretur propter peccatum, tum quia naturalia manent integra, teste Dionysio, tum etiam, quia vnus actus non potest statim corrumpere totum habitum iustitiæ acquisitum; ergo multo minus posset corrumpere totam illam iustitiam naturalem, tum præterea, quia aliis nunc homo esset monstruosus, & mancus in his, quæ suæ naturæ debita sunt, & consequenter posset eviderter cognosci, vel nunc nasci hominem in statu peccati, vel à suo auctore absque donis naturæ debitis, sine causa procreari.

31. Ad probationes Henrici in n. 3.

Hæc autem omnia absurda sunt, & sine occasione excogitata. Nam fundamentum Henrici nullius est momenti. Quia voluntas hominis in puris naturalibus creata per se esset naturaliter recta, quia esset naturaliter propensa ad ea, quæ rectæ rationi consentanea sunt. Et quantum habeat simul naturalem propensionem ad bona corporis, tamen etiam illa est recta, quia est subordinata priori propensioni, & regulæ rectæ rationis. Voluntas autem sic creata, prius quam liberè operetur non esset positivè recta moraliter, sed dici posset recta negativè, id est, non obliqua, sicut dicitur innocens, qui nihil peccavit. Vnde cum primum peccaret, se obliquaret moraliter, non amittendo aliquam iustitiam positivam, sed amittendo innocentiam, & inducendo in se actualem obliquitatem actus pravi, & moralem aversionem, quæ transacto actu in ea relinquitur. Vel certè si per actus peccatorum habitus vitiorum acquirerentur, illi non essent naturales, id est, congeniti cum natura, neque excluderent aliquem habitum cum natura congenitum, sed tantum adderent inclinationem ad malum, quam voluntas in pura natura ex se non haberet. Et ita inducerent obliquitatem in voluntate, non aliquam rem auferendo, sed inclinationem rectæ rationi non conformem addendo; ergo superflue, & sine fundamento excogitavit Henricus iustitiam aliquam naturaliter congenitam voluntati, ita in re ab ipsa distinctam, ut per quodlibet peccatum amittatur. Cuius etiam signum esse potest, quòd per secundum, & tertium, & subsequenti peccata augetur obliquitas voluntatis, & tamen non augetur illa physica carentia iustitiæ originalis, quia secundum Henricum per primum peccatum tota amittitur. Ergo signum est, illam obliquitatem non consistere in reali priva-

atione alicuius qualitatis, sed in additione, vel morali, per plures malitias peccatorum, vel physica, per generationem pravorum habituum. Non fuit ergo in Adam talis iustitia, nec fuisset in eius posteris, etiam si ipse non peccasset.

Superest dicendum de opinione Scoti, in qua duo nobis displicent. Primum, quòd in solis quibusdam habitibus voluntatis, & appetitus sensitivi constituit originalem iustitiam. Nam supra probatum est, per solos habitus non potuisse subdi perfectè appetitum sensitivum voluntati, nec fomitem extinguere, seu concupiscentiam omnino frænari, ita ut nunquam rationem præueniret, quæ obiectio non omnino latuit Scoto, & ideo non reputat inconueniens concedere, aliquos motus huiusmodi potuisse esse in appetitu, non obstante iustitia originali, quia per voluntatem possent facillimè coerceri, & cum magna delectatione hominis, non obstante aliqua tristitia appetitus, sine propria hominis imperfectione. Quia quod conuenit homini secundum superiorem potentiam, dicitur illi simpliciter conuenire: quod autem inest in potentia inferiori, non ita simpliciter hominem denominat. Sed hoc etiam ibi refutauimus, quia secundum doctrinam Augustini, & valde receptam in Ecclesia, nullus talis motus futurus erat in eo statu, in quo homines nudi erant, & non erubecebant, & concupiscentia ita erat frænata in præsentia talis obiecti, ac si homo illud non videret, nam propterea oculi primorum parentum per peccatum aperti fuisse dicuntur.

Differentia verò illa, quam Scotus assignat inter motum superioris, & inferioris potentia, tantum in verbis consistit. Nam in re clarum est, motus appetitus hominis esse, & ab homine fieri, & ipsum afficere. Ergo si est imperfectus, vel inordinato modo confurgit, non potest non esse hominis imperfectio. Vel certè, ut verborum contentio tollatur, saltem sequitur non fuisse hominem totaliter rectum, & bene compositum per iustitiam originalem; quia sicut malum est ex quocunque defectu, ita quilibet motus inordinatè existens in inferiori appetitu tolleret integritatem, & rectitudinem iustitiæ originalis. Accedit, quòd si appetitus pati posset huiusmodi præuenientes motus, etiam ipsa voluntas secundum inferiorem partem, seu propensionem ad corpus, traheretur ab appetitu, præueniendo superiorem rationem quæ esset magna imperfectio, nam inde ulterius fieret, peccatum veniale ex surreptione, & non paruam difficultatem bene operandi simul cum iustitia originali esse potuisse. Vltra hoc verò etiam ad operandum bonum cum perfectione consentanea iustitiæ originali, non sufficienter illi tres habitus, quos excogitavit Scotus, quia necessarij sunt habitus virtutum, vel per se, vel per accidens infusi, quia illi sunt, qui vel dant facultatem operandi in ordine supernaturali, vel quodammodo complement illam, vel inclinationem eius perficiunt in ordine naturali, ut in superioribus ostensum est.

Vnde secundò displicet in illa sententia, quòd illos habitus tamquam speciales ad iustitiam originalem requirit. Quod primò ostendo in habitu voluntatis, cuius effectus esse dicitur dare voluntati vim auertendi appetitum inferiorem à propriis eius delectationibus minus bonis, cum maxima delectatione, quæ naturalem virtutem extenderet, & ideo talis habitus supernaturalis appellatur. Quod in doctrina Scoti de supernaturali secundum modum, erit intelligendū, quia ipse

33. Contra Scotum in n. 2. quòd iustitiam originalem constituat ex solis habitibus virtutibus que appetitus.

34. Vegetur amplius.

35. Item quòd ponat tales habitus distinctos à virtutibus, ac primum quoad habitus voluntatis impugnetur.

non videtur formas, vel qualitates in substantia supernaturalis admittere. Vel certe (quicquid de hoc sit) manifestum est, iuxta hanc Scoti opinionem, non esse charitatem infusam, quia nunc iusti habent charitatem, & non habent illum habitum, & e contrario potuissent Deus creare hominem cum illo habitu, & sine gratia, & charitate. Imò ita fuisse creatum primum hominem credit, vel probabilissimum reputat Scotus cum Alense, & aliis. Ergo talis habitus ordinis esset naturalis. Eius ergo effectus formalis esset dare voluntati magnam virtutem, & vehementem inclinationem ad recte operandum secundum rectam rationem. Est enim attentè considerandum, habitum non posse per se primò, & immediatè (vt sic dicam) causare delectationem, sed quatenus ea resultat ex actu ad quem habitus per se primò inclinatur. Quia neque ipsa delectatio potest aliter à nobis fieri, quia non est per modum actus per se primò facti, sed per modum proprietatis, & quasi passionis resultat ex actu, qui versatur circa obiectum delectabile, eo quòd sensui, vel rationi consentaneum sit. Si enim ille habitus in vincendis & auertendis delectationibus sensuum maximam delectationem conferebat, non poterat id facere, nisi quia ad obiecta rationi consentanea, & repugnantia delectationibus sensuum vehementer inclinabat.

36. Ex quo ulterius infero, non potuisse habitum illum esse vnam, & specialem, distinctum ab omnibus, qui per actus acquiri possunt, & per accidens in statu originalis iustitiæ infundebatur. Probatur in primis ratione generali, quia ille habitus non dabat delectationem in reprimenda inferiori concupiscentia, nisi inclinando vehementer ad actus virtutis illi concupiscentiæ repugnantes: sed illi actus virtutis necessariò verfantur in materiis virtutum acquisibilibus per tales actus, & sunt sub eadem regula rationis naturalis, & sub eisdem motibus honestis, sub quibus virtutes morales, & acquisite operantur, ergo vel impossibilis est talis habitus ab omnibus acquisitis, seu acquisibilibus, (vt sic dicam) distinctus, vel saltem superflue cogitatur. Secundò valet contra Scotum argumentum factum contra Henricum, nam vel ille habitus est vnus simplex, vel collectio plurium. Si hoc posterius dicatur, erit collectio virtutum omnium, quas voluntas suis actibus potest acquirere, sicut nos dicimus. Nam multo improbabilius esset, alium ordinem virtutum quasi medium inter supernaturales, & acquisite, seu inter gratiam, & naturam fingere. Primum autem de habitu simplici satis contra Henricum impugnatum est, præsertim si sit sermo de habitu elicente omnes actus honestos, quos in omni materia potest voluntas naturaliter efficere, & per illos inferiorem appetitum in officio continere. Quod addo, quia imperando potest vnus habitus simplex dare facilitatem, & delectationem in omni materia virtutis, sicut de charitate dixit Paulus, *Omnia credit, omnia sustinet, patiens est; benigna est, &c.* 1. Cor. 13. Tandem hoc etiam Scotum nihil inuat; tum quia talis habitus ad perfectam operis facilitatem & delectationem non sufficit sine proprio habitu elicente. Tum præcipuè, quia in ordine naturali actu ille habitus maximè esse posset naturalis amicitia ad Deum. De quo habitu supra diximus esse vnã ex virtutibus ordinis naturalis, quæ per se, & ex suo genere per actus proprios acquiri potest, & Adamo per accidens infusa fuit. Et ideo propter illam dici non potest, ori-

36. Progrederetur proxima impugnatio.

ginalem iustitiam includere aliquem habitum, præter collectionem omnium virtutum. Et idem est de quacunq; alia generali virtute, vt obedientia, vel alia simili.

Fortasse verò diceret Scot. vt aliqui eius discipuli insinuant illum quidem fuisse habitum charitatis Dei perfectioris voluntatem solum in ordine naturæ, seu respectu Dei vt auctoris naturæ, & in hoc distinctum à propria charitate infusa; nihilominus tamen superantem amicitiam, seu charitatem naturalem in duobus. Primò, quia non solum posset reprimere appetitum, sed etiam prænuntiare illum, ne ad insubilia moueretur. Secundò in hoc, quòd per talem habitum posset voluntas vehementius, & intensius operari, ac delectari in Deo, & in cohibendo appetitu propter ipsum Deum, quàm naturaliter posset. Sed neutrum horum satisfacit. Nam primum si intelligatur generaliter de omni motu appetitus saluum est, quia fomes non potest auferri per solum habitum existentem in voluntate, imò nec adiungendo habitus appetitus, vt supra probatum est. Si verò intelligatur indefinitè de aliquibus motibus appetitus, quos præuenire potest voluntas, ne insurgant, fateor posse ad hoc inuari voluntatem per habitum naturalem amoris Dei, tamen hoc facere posset etiam sine iustitia originali. Quia id non potest fieri ex inclinatione talis habitus, nisi vitando occasiones, & fugiendo obiecta, quæ tales motus sensibiles excitare possent. Hoc autem naturali industria, & prudentia fieri potest, quantum est ex vi talis effectus, quantum vt facile fiat, non sufficit talis habitus, sed necessariæ sint etiam aliæ virtutes, & præsertim prudentia, vt autem semper fieri posset iustitia originalis non per solos habitus, sed per alia etiam auxilia conferebat.

Secundum etiam, quòd de intentione dicitur, mihi non placet. Primò, quia non constat potuisse hominem in statu innocentie diligere Deum vt auctorem naturæ per amorem quoad substantiam naturalem intensiorem, quàm naturaliter posset efficere. Vnde enim hoc probari potest? Quauis enim fortasse in illo statu posset homo naturaliter diligere Deum cum maiori intensiōne, & voluptate, quàm posset in statu naturæ lapsæ, eo quòd nunc à corpore corruptibili, & passionibus eius, & à mutabilitate phantasiæ impeditur, ne tanto conatu, & attentione in Deum ferri valeat, sicut tunc poterat, his ablatis impedimentis. Nihilominus totus ille conatus voluntatis in illo statu fortè non superaret naturales vires voluntatis humanæ, nullum enim fundamentum ad id asserendum inuenio. Cur enim non posset anima separata in pura natura existens diligere Deum naturali dilectione tam intensa quantum potuit homo in statu innocentie? Item Angelis ipsis non est datus habitus ad diligendum Deum vt auctorem naturæ intensius, quàm per solam potentiam naturaliter possint, ergo neque primo homini in statu innocentie. Denique habitus inclinans ad actum naturalem fortasse non inuat potentiam ad agendum intensius, quàm naturaliter possit, sed tantum ad agendum facilius, & promptius actus eiusdem intentionis. Vel quannis dicatur, dare virtutem ad intensiorem actum, illam poterit præstare habitus eiusdem ordinis, & speciei solum propter maiorem intentionem; ergo talis habitus non erit distinctus à naturali dilectione Dei habituali, quicquid sit de intentione, de qua nihil nisi diuinando affirmari potest.

37. Ennio pro Scoto de duobus modis charitatis in se ad constitutendam rectitudinem originalem.

Impugnatur quoad 1. modum.

38. Impugnatur quoad 2. modum.

Atque

39. Atque hæ rationes cum proportione applicari possunt ad habitus, quos in appetitu sensitivo ponit Scotus secundum vnũ opinandi modum. Nã si tales habitus intelligantur distincti ab omnibus habitibus, vel virtutibus, quæ naturaliter inesse possunt appetitui, & per actus eius acquiri valent, mihi non est verisimilis illa opinio propter rationes factas de voluntate, nam sine dubio est eadè proportio. Si verò intelligatur de habitibus eiusdem rationis nõ acquisitis, sic non solum probabile, sed certum mihi videtur ad iustitiam originalem fuisse necessarios habitus in appetitu sensitivo; non tamen duos tantum propter irascibilem, & concupiscibilem, sed plures in vtraque facultate propter varietatem materiarum, & obiectorum moralium, vt ex dictis facile colligitur, & contra Durandum in superioribus probatur est.

40. Cõcluditur auctoris iudicium de tribus impugnatõis opinionibus Scoti, Henrici, & Scoti. Iudicium de 4. Durandi & Caietani.

Ad eum probatione ib.

Iudicium de 5. in n. 8.

41. Corollarium 1. ex hactenus tractatu quodlibet sit subiectum iustitiæ origin.

Auctoris resolutio.

Atque ex his satisfactum est primis quinque opinionibus supra recitatis, nam de prima, & secunda, Scoti scilicet, & Henrici nunc proximè diximus, De tertia verò quæ est Scoti, iam declaratum est, quomodo gratia sola non sit tota forma iustitiæ originalis, & quomodo radicaliter, & fundamentaliter potuerit iustitia originalis appellari. Ad quartam verò Caietani, Durandi, & aliorum, qui iustitiam originalem à gratia distinguunt, dicimus, si intelligant esse distinctas tãquam duas formas, quarum neutra alteram includat, nobis non probari, quia ostensum est habitus gratiæ ad veram iustitiam necessarios fuisse. Vnde consequenter in fundamento illius sententiæ negamus illud principium, scilicet, iustitiam originalem solum perfecisse naturam intra latitudinem honestatis, seu rectitudinis naturalis. Nam principaliter conferebat rectitudinem supernaturalem, & in ordine ad illam perficiebat naturalem. Si verò iustitia originalis distinguatur à gratia tanquam includens aliquid gratiæ, sic vera est distinctio. Et hoc solum probant testimonia D. Thomæ quæ ibi adducuntur. Et ita etiã responsum est ad quintam opinionem: nam duo, quæ in illa adduntur, scilicet, gratiam nõ fuisse fundamentum iustitiæ originalis, & Adã fuisse creatum in iustitia originali, & non in contrario, gratia nunc separetur à iustitia originali, solum probat iustitiam originalem addidisse aliquid vltra gratiam, sine quo sola gratia nomen originalis iustitiæ non meretur.

Ex quo in primis resoluta manet questio, quæ de subiecto originalis iustitiæ tractari solet. Nam D. Thomas illam collocat in essentia anime, quantum colligi potest ex 1. 2. q. 83. a. 2. iuncta q. 110. a. 3. & 4. Durandus verò extremè distans à D. Thomæ dixit, subiectum iustitiæ fuisse appetitum sensitivum, vt patet in 2. d. 29. q. 2. At verò Scotus in eisdem dist. vel in sola voluntate, vel in illa simul, & appetitu sensitivo iustitiam originalem collocat, quod sentit etiam Bonau. in 2. d. 31. a. 1. q. 2. Veruntamen resolutio ex dictis est, iustitiam originalem quoad principalem eius formam, & quasi fundamentum, & radicem aliarum perfectionum eius, fuisse in essentia anime tanquam in proximo subiecto, quia illa forma erit gratia, quam credimus cum D. Thomæ esse immediatè in essentia anime, & in hoc sensu ipse de iustitia loquutus est. At verò quoad alias perfectiones non erit in vna, vel altera portetia adæquatè, sed in omnibus simul, & in singulis inadæquatè. Et ita primò erat in intellectu, quati ordine generationis, principaliter verò in voluntate, quia in illa erat charitas, consequenter verò in aliis potentiis inferioribus. Quod ex parte attigitur

Franc. Suarez, de opere sex dierum.

Bonauent. in 2. d. 24. q. vlt. ad penult. Hæc autem intelliguntur de subiecto iustitiæ quoad habitus; nam quoad alia priuilegia non inhærebat homini quoad actum primum, sed assistebat; quoad effectus verò non solum in anima, sed etiam in corpore inesse poterat, vt ex dictis manifestum est.

Secundò colligitur ex dictis, an iustitia originalis naturalis, vel supernaturalis censenda sit. Nam in hoc etiam est varietas inter Theologos, quæ in vno sensu potest esse de re; & in alio tantum de nomine. Nam loquendo de iustitia originali, prout à nobis explicata est, certum est non fuisse naturalem, saltem quoad eam partem, quæ gratiam, & virtutes seu dona per se infusa includebat. Si verò sit sermo de iustitia originali sumpta tantum pro illa perfectione, quam addebat vltra iustitiam per se infusam, sic dicendum videtur, quoad eam partem posse duplici titulo vocari naturalem, primò, quoad substantiam, quia omnes habitus, quos sub ea ratione includebat, erant ordinis naturalis, & ideo dicuntur per accidens infusi, & similiter peculiaris prouidentia Dei, quatenus ad eam partem pertinebat, ad effectus quoad substantiam naturales ordinabatur, & ad conseruationem, vel immunitatem corporis, & similes. Secundò dici potuit naturalis, quia tantum perficiebat naturam in operibus naturalis ordinis, & proximè, ac per se tantum in ordine ad finem naturalem sine eleuatione ad opera supernaturalia, & in hoc sensu Vega lib. 2. in Trid. cap. 11. iustitiam originalem vocat donum naturæ, & quæ ab ipsa in homine fuerunt, & fuissent, naturalia vocat, quod refert, & approbat Bellarm. lib. de Grat. primi homin. cap. 5.

Nihilominus tamen simpliciter dicendum est, donum iustitiæ originalis etiam quoad eam partem fuisse supernaturale, saltem quoad modum, quia non oriebatur ex principiis naturæ, sed potius reformabat defectus, qui ex principiis naturæ humanæ intrinsecè oriuntur, vt sunt pugna inter carnem, & spiritum, mors, & similes. Deinde quia habitus ad illam partem iustitiæ pertinentes non producebantur modo conaturali, sed alio superiori. Et similiter alij effectus, qui ex peculiari Dei protectione in homine fiebant, modo præternaturali proueniebant. Hac ergo ratione donum illud simpliciter dicendum est supernaturale. Vnde etiam sequitur fuisse donum gratuitum, quia non proueniebat à natura, aut ex meritis. Erat ergo gratia saltem gratis data, imò etiam secundum extrinsecam relationem, ad auxilia gratiæ gratum facientis pertinuisse dici potest, quia ad vitanda peccata, & salutem consequendam multum inuabat, & propter hunc finem præcipuè datum est. Atque hanc partem ex Scripturis, Patribus, & Scholasticis, ac rationibus latè probat Bellarm. dicto lib. cap. 5. & nos in materia de Grat. prolog. 4. cap. 5. aliquid de hoc puncto addimus.

Tertio intelligitur ex dictis, quomodo cum prædicta doctrina de iustitia originali subsistere possit distinctio plurium statuum humanæ naturæ, quam Theologi tradunt. Nam quidam quatuor, alij quinque vel sex etiam numerant. Vnus est status naturæ puræ. Alius est status iustitiæ originalis. Tertius status naturæ lapsæ in peccato iacentis. Quartus est status puræ gratiæ, id est, solius gratiæ sine perfectionibus originalis iustitiæ. Et inter hos satis clara est distinctio. Nam in primo (qui nunquam fuit, sed est possibilis) habet homo naturam suam habitibus per se, aut per accidens.

42. Corollar. 2. an iustitia origin. sit naturalis, vel supern. 1. Pars resolutio.

Pars altera vt à quibusdam resoluatur.

43. Quid absolute dicendum.

44. 3. Coroll. Cui tradita doctrina de iustitia orig. caret statu humana nature consideratio quadruplex.

accidens infusus, & sine aliquo dono gratuito, vel supernaturali beneficio; atque etiam sine peccato. In secundo habuit homo naturam cum tota perfectione originalis iustitiæ, quam explicuimus. In tertio autem habet homo naturam carentem perfectione iustitiæ, ob propriam, seu inhærentem culpam, quamvis non habeat naturam carentem omni gratuito beneficio, quale est, esse ordinatam ad finem supernaturalem, & cum sufficientibus auxiliis. In quarto verò statu habet homo naturam sine culpa, saltem mortali, quamvis simpliciter non habeat originalem iustitiarum.

45. Cohæret, ut alia sit. ut ostendatur.

45. Possunt autem isti status multiplicari, vel vnũ, vel plures diuidendo, vel ex mixtione plurium alios conficiendo. Sic à multis distinguitur status iustitiæ originalis perfectæ hominẽ intra ordinem, & finem naturalem, ab statu gratiæ, seu statu iustitiæ vt includentis gratiam. Sed hic status licet possibilis fuerit, nunquam tamen fuit, Hoc posterius ex eo sequitur, quod supra probauimus, hominem in gratia fuisse creatum; illud verò prius per se clarum est. Quia licet de facto, & ex ordinatione diuina naturalis iustitia in supernaturali fundata fuerit modo supra dicto, tamen per se, & intrinsecè ab illa non pender; potuit ergo sine illa conferri. Imò potuisset Deus create hominem ordinatum tantum ad naturalem finem, & cum tota illa integritate, & rectitudine, quam in ordine naturali iustitiæ originalis conferebat. Status autem ille non distingueretur ab statu iustitiæ originalis, prout in primo homine fuit, nisi sicut pars à toto, sicut etiam nunc ex alia parte distinguitur status gratiæ ab statu iustitiæ originalis. Vnde cõsequenter hic status solius gratiæ, & ille status solius iustitiæ quasi naturalis, distinguuntur tanquam duo status partiales à completo, & integro statu iustitiæ originalis.

46. Item alia.

46. Quin potius solet vterius distingui status integritatis ab statu iustitiæ originalis etiam præcisè spectato solum in rectitudine naturali, absque statu gratiæ. Quæ distinctio solum fit, quasi diuidendo integram iustitiarum naturalem in plures partes. Nam posset Deus cõdere hominẽ perfectum intra ordinem naturalem, & sine fomite, vel rebellionẽ inter carnem, & spiritum, absque aliis peculiaribus privilegiis datis Adæ in primo statu; & ille status sic conceptus vocatur integritatis nature qui separabilis est à statu gratiæ, vt ex dictis constat, & præterea distingueretur ab statu originalis iustitiæ, quia non haberet adiuncta privilegia, vel immortalitatis, vel indolentiæ, aut præseruationis ab omni errore, vel defectu veniali. Quæ diuisiones fieri solent à Theologis præcisione mentis, aut de possibili, ad explicandas vires liberi arbitrij, & necessitatem gratiæ ad operandum bonum in omni statu, & ideo de illis dicemus ex professio, in prologomenis de Gratia, hic enim ad explicandum statum primi hominis necessarij non sunt.

47. Denique alia, atque alia consideratio, sine de facto, sine de possibili vtr.

47. Ad eundem verò modum considerari potest alius status, in quo simul iustitia originalis sine iustitiæ gratiæ, cum statu peccati coniungatur, nam hic status possibilis est, quia inter illa duo non est formalis repugnancia. Imò aliqui dixerunt de facto hunc statum aliquando fuisse in Eua, & futurum fuisse interdum in posteris Adæ ipso non peccante. Sed illud prius supra improbatum est; de posteriori autem parte in sequenti materia videbimus. Et ad hunc modum possent alia membra multiplicari, vt facile ab vnoquoque considerari potest. Sic enim beatissima Virgo habuit quandam peculiarem statum naturæ lapsæ, coniunctum cum statu

A gratiæ, & perfectæ innocentie personalis, & cum carentia fomitis, quæ ad naturæ integritatem pertinet, & nihilominus statum iustitiæ originalis non habuit, vt explicauimus in 2. 3. p. d. 4. s. 6. Atque hæc omnia intelliguntur de statibus vtriusque, nam status Patriæ præsentis considerationis non est.

CAPVT XXI.

Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiso, & cur ei impositum fuerit.

B Hactenus perfectiones omnes status innocentie, seu originalis iustitiæ, in qua primus homo fuit conditus, explicuimus, nunc de mutatione illius status dicendum sequitur. Contigit autem illa mutatio per præuersionem diuini præcepti, & ideo primum tale præceptum explicandum est, & postea de ipsius transgressionẽ, & de istius effectũ differemus. Quod igitur Deus peculiare præceptum Adæ imposuerit, constat ex illis verbis Gen. 2. Tullit ergo Dominus Deus hominem, & posuit illum in Paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, præceptique ei, dicens: Ex omni ligno paradisi comedet, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Circa quem textum occurrit in primis explicandum, an verba illa, Ex omni ligno comedet, ad substantiam præcepti pertineant, seu peculiare præceptum indicent. Sed quidquid sit, an illa verba fuerint præcipientia, an solum explicantia, tum necessitatem comedendi, tum liberalitatem Dei, & sufficientiam aliorum fructuum ad hominem sustentandum; ac subinde facilitatem, & æquitatem prohibitionis comedendi de vno tantum ligno; de quo puncto in superioribus dictum est, ad præsens nihil refert vno, vel alio modo sentire. Nam lapsus primi hominis non ex ea parte contigit. Substantia ergo illius præcepti in illis verbis posita est, De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas. Reliqua autem verba, quæ sequuntur, in quocunque die, &c. iam non præceptum, sed comminationem poenæ continent. Duo tamen declarant: vnum est præceptum illud fuisse graue, & sub mortali reatu obligans; hoc enim ex grauitate poenæ sufficienter colligitur. Aliud est vnum actum comedendi ad grauem transgressionem illius præcepti sufficientem fuisse. Hoc enim significant illa verba, In quocunque die comederis, &c. Non defuerunt tamen hæretici, qui negauerint, illud fuisse verum præceptum primis hominibus impositum, quia erant iusti, & iusto non ponitur lex, teste Paulo 1. ad Tim. 1. Dicebant ergo solum fuisse admonitionem, ne comederent de ligno scientiæ boni, & mali, quia eius fructus erat humana vitæ noxiis. Hunc errorem refert Bellar. lib. 3. de Amissione gratiæ, cap. 1. & illum eleganter confutat; ideoque circa illum immorari amplius non oportet, nam ex verbis, & ex comminatione, & effectu, & ex aliis locis Scripturæ euidenter hic error conuincitur. Locus autem ille, Intra non est lex posita, in tom. de Legib. lib. 1. cap. 19. latè tractatus est.

1. Connexio præcepti diuinationis cum superioribus doctrina.

Quid importet verbi comedet in citato textu.

Quid ne comedas.

Quid illa in quocunque die, &c.

Error in citatis verbis non contineri præceptum.

Reclinetur à bellar.

2. Quinque tractata de hoc præcepto quoad vim directiua.

Circa 1. seu remotã materiam præcepti 1. præpositio.

Probatum ex Scripturis, & ecclesiis, & ex absurdo.

Arborem scientiæ fuisse sicut quidam putant.

Autoris resolutio, vt esse ignorat.

Imò verissimilius non fuisse ficum.

Multò magis nec fuisse ficum.

manum incluserit. Circa primum distingui potest duplex materia illius præcepti, remota, scilicet, & proxima. Remotam voco arborẽ scientiæ boni, & mali, & fructum eius; proximam voco actionem comedendi. Circa materiã remotam occurrerunt variz quæstiones, quas cutiosè tractant expositores Gen. præsertim Abulens. Gen. 1. 3. q. 148. & Jaquetib. & Pereira lib. 3. in Gen. in peculiari disp. de illa arbore. Nobis autem duo supponere sufficiet, vnũ est arborem illam, veram, propriam, seu materiam fuisse: quod est de fide certum. Primum, quia ex Scriptura aperte colligitur. Nam de illa dicit, sicut de ceteris, fuisse productã de humo, & plantam in paradiso, & fructum eius fuisse bonum ad vescendũ, & pulchrum oculis, Gen. 2. 3. Secundò, quia ita intellexit Ecclesia cõmuni consensu, & perpetua traditione. Tertio, quia alias non peccassent primi homines verè, & corporaliter comedendo de fructu cuiusdã arboris: quod est cõtra fidem, vt infra attingemus, & in materia de peccato originali traditur.

A sit, neque ita sumptus est delectabilis: neque est fructus alicuius arboris, sed herbar, aut segetis. Vitis etiam non est propriè arbor, neque de vite est vlla verisimilis cõiectura. Quod verò quidam dixerunt arborem illam esse malum propter verba Cantic. 8. Sub arbore malo excitauit te, fructuolum est etiam, tum quia æquè incertum est, quid ibi nomine mali significetur in specie. Quia etiam nomen illud generale esse potest, & ambiguum. Præterquam quod ibi fortasse metaphorice lumitur, & de ligno crucis, aliisque modis exponitur. Concludimus ergo rem esse incertam. Mihi què valde probabile est, quod sicut arbor vitæ non fuit alicuius speciei illarum arborum, quas homines post lapsum extra Paradisum experti sunt; ita etiam arbor scientiæ alterius recõditæ speciei ac perfectiõnis fuit, & maioris pulchritudinis & suauitatis, quam sint isti communes, & vnales fructus. Nam Scriptura de vtraque arbore eũ eadem singularitate loquitur; & hoc modo præceptum ad virtutis, & præsertim obedientiæ probationem aptius ostenditur.

Neque satis ostenditur fuisse malũ.

Probabile est fuisse alterius speciei ad communiter notis arboribus.

2. Propositio circa omniã materiam cur dicitur scientia.

Quorundã responsio ficticia.

Nissen resolutio.

Frequentior responsio.

De materia proxima eadem præcepti.

7. Circa secundum rationem.

3. Querunt autem expositores, cuius speciei arbor illa fuerit. Ex antiquis aliqui dixerunt, fuisse ficulneam repræsentatam in illa, quam Dominus maledicendo exciccavit, & cuius folijs Adã suam nuditatem operuit. Vnde Ilidor. Pelusiotã lib. 1. Epistol. in 51. In hac, inquit, re arcana sermo adnexus est à sensibus sapientibus ad nos grassatus: nempe hanc transgressionis arborem esse, cuius etiam folijs ad corpus regendum, qui mandatum violauerat est, sicut, &c. Et pro eadem refertur Theodorus Antioch. ab Anastasio Synaita lib. 8. Exaëmer. in primo. Refertur etiã Athanas. q. 58. ad Antioch. Sed ibi non dicit ficum fuisse arborem in qua peccauit, sed ex qua peccatũ tegere voluit. Theodoret. verò quæst. 28. in Gen. nimis alleueranter id affirmat. Et sequitur Nicephorus lib. 1. Histor. cap. 27. Moses Barceph. lib. 1. de Paradiso. p. 1. c. 19. aliis opinionibus reiectis, & pro hac refert Philoxenũ cũ multis aliis, quos non nominat, eandẽ sequitur Baronius tom. 1. anno Domini 34. Mihi verò valde placet, quod An. Synaita supra dicit, rem esse abstrusam, & ab Ecclesiæ cognitione remotam: nam quia ad fidem necessaria, vel vtilis non erat, Scriptura illã non reuelauit. Atque ita communiter Patres in Genesi, nihil de specie illius arboris dicunt, & non minus ignotam esse censent, quam arborem vitæ.

Secundò supponendum est arborem illã nõ esse dictã scientiæ boni, & mali, quia esset in aliquo noxia. Nã, vt Aug. ait lib. 8. Gen. ad lit. c. 6. Qui fecerat omnia bona valde in paradiso, nõ insinuerat aliquid mali; neque etiam dicta est scientiæ boni, & mali, quia fructus eius virtutem haberet dandũ huiusmodi scientiam; vel quia Adã prius hanc scientiam nõ haberet, & comedendo fructum illius arboris illã acquirere posset, vt quidam finxerunt. Quorum error accedere videtur ad promissionem serpentis promittentis, Eris sicut dijs scientes bonum, & malũ. Manifestũ autem est, & Adã prius sciuisse, quid bonũ, vel malum sit, & materialem fructum arboris non potuisse illam efficacitatem naturalem habere; dicere verò à Deo esse datam per miraculũ, fictitiũ est. Igitur illius nominis variè redduntur rationes. Greg. Nissen. lib. de officio hominis, c. 20. hanc reddit, quod fructus ille sub specie boni oblatum, mali experientiam induxit. Et huc etiam spectat ratio alia, quod ita dicta fuerit scientiæ boni, & mali, quia serpens hanc scientiã per illius esum promisit; ita vt nomẽ sit, quasi per antiphrasim impositum, sicut dixit Deus, Ecce Adã sicut vnus ex nobis factus est, sciens bonum, & malũ. Ratio verò frequentius recepta est, nomẽ illud impositũ esse ab euentu, quia comedendo de illa arbore experimento cognouit bonum, quod amisit; & malum, in quo incidit, vt ait Chrystost. hom. 16. in Gen. circa finẽ. Vel per illud nouit peccatum, vt ait Theodor. quæst. 62. in Gen. Vel quia ostensum est inobedientiæ malum, & quantum fuisset inobedientiæ bonum, vt ait S. Aug. 14. de Ciuit. c. 17. & lib. 8. Gen. ad lit. c. 6. & 13. & cũ eo D. Thomas 1. p. quæst. 102. a. 1. ad 4. & Opusc. 2. seu in Compendio Theologiae c. 188. & in 2. dist. 17. Vbi ceteri Theologi. Et sequitur Albin. in quæstionib. Gen. Interrog. 52. & Moses Barceph. supra. Et in idem ferè redit, quod Damasc. cap. 11. ait arborem illam esse sic dictam, quia posita est, vt obedientia, & inobediencia esset periculum; quamvis hoc modo non propriè ab euentu, sed ex sine denominatione illa sumpta est. Atque ex his satis constat, quod de proxima materia dicendum sit, fuit enim originalis actio comedendi, quæ per verba illa prohibita est, ne comedas; sunt enim illa verba ad litteram, & vt sonant intelligenda, vt ex dictis constat; alia verò quæ circa illa desiderari possunt in tertio puncto explicabuntur.

4. Et sanè verissimilius videtur non fuisse ficum, tum quia ficus non est tã pulchra visui, vt illa describitur; tum etiam quia non est verisimile assumpsisse primos parètes folia arboris in qua peccarunt: nam potius tantum malum experti ad illã accedere perhorrescerent, vt rectè coniectat Abul. in c. 13. Gen. q. 164. Tum præterea, quia ex eo quod ex sicu potius, quam ex alia arbore folia, quibus se tegeter, acceperint, ad summum colligi potest fuisse ficam vicinã arbori scientiæ; quin potius nec hoc colligitur, quia mulier postquã peccauit tulit fructũ ad virum, vt comederet; & fortè Adã longè distabat ab arbore scientiæ; non enim suis manibus tulit fructũ eius, sicut Eua; sed ex manibus Eua; quod esse potuit sub arbore ficæ, & lãgè ab arbore scientiæ. Imò etiã postquam vterque peccauit, verisimile est per paradisum ambulasse, & folia cõmodiora, & maiora, ac firmiora legisse, quibus se tegeter, & ideo folia ficæ accepisse, quia erãt cõmodiora. Imò addit Irene. lib. 3. c. 37. accepisse illa, quia erant asperiora ex affectu poenitentia.

5. Vnde multo improbabilius est, quod alij dixerunt, vt refert Moses Barceph. fructum illum fuisse frumentum, vel vitem. Nam frumentum non est fructus, qui sũptus ex segete statim comedi potest. Franc. Suarez de opere sex dierum.

mendii praeceptum. Quorundam responsio refertur ab August.

la mala erat, vel homini fructus eius noxius esset, & nociuus. Quia non est verisimile Deum prohibitionem illam fecisse sine aliqua occasione, vel fundamento ex parte materiae, quod non potest aliud excogitari. Hanc vero sententiam merito improbat Aug. lib. 8. Gen. ad liter. cap. 6. & 13. Quia vel arbor illa mala cogitatur absolute, & secundum suam substantiam spectata, vel respectu cogitatur mala homini, quia fructus eius noxius esset eius saluti, & incommoditas; neutrum autem dici potest. Non quidem primum, quia nulla substantia est per se mala, cum malum nihil sit, nisi privatio boni; neque etiam secundum, quia Deus, qui omnia fecerat valde bona, non est verisimile aliquid noxium, vel nociuum, in Paradiso plantasse.

Vera responsio.

Respondendum ergo totam rationem illius praecepti fuisse Dei obedientiam, & diuini praecepti recognitionem. Sic Chrysostomus homilia 14. in Gen. ait: Hanc faciebat (scilicet Deus) quasi Dominus aliquis liberalis dominum magnam alicui concedens, ut dominum sibi saluum maneat, paruum tantum pecunia dandum ab illo praescribat. Et August. d. lib. 8. c. 6. Oportebat autem (inquit) ut homo sub Domino Deo positus alicunde prohiberetur, ut ei promerendi Dominum sui virtus esset ipsa obedientia. Et infra: Non esset ergo unde se homo Dominum habere cogitaret, atque sentiret, nisi aliquid ei iuberetur. Et in cap. 13. addit, ut causam iustitiae huius non duntaxat requiramus, si haec ipsa magna est utilitas homini, quod Deo seruit, subedo Deus utile facit, quicquid iubere voluerit. Et eandem doctrinam habet lib. 2. de Peccat. Merit. & remission. c. 21. & sequitur Rupert. lib. 2. in Gen. cap. 3. & in 31. addit etiam ad exercitium fidei, spei, & charitatis praeceptum illud impositum est. Consentit etiam Gregor. lib. 35. Moral. cap. 10. alius 13. & D. Th. opus. 2. c. 188. cuius verba paulo post referam. Et 1. 2. q. 102. a. 1. ad 2. ubi addit, illam prohibitionem habuisse aliquam rationem in ordine ad aliud, in quantum scilicet, per hoc aliquid figurabatur. Ne explicat autem D. Thomas, quid figurauerit illa prohibitio, existimo tamen non esse intelligendum de propria significatione alicuius rei futurae, aut eius figura, sicut erat in praeceptis caeremonialibus legis veteris, quia nihil huiusmodi in illo praecepto cogitari, aut cum fundamento affirmari potest. Solum ergo illa prohibitionem indicat, seu figuratam esse Deum esse Dominum omnium; cuius voluntati parendum est. Et ita etiam exponit rationem huius praecepti Altiisdorensis lib. 2. Summa tract. 10. c. 3. ubi propter hanc causam vocat hoc praeceptum disciplina, quia datum est ad probandam obedientiam, & eius valorem indicandum. Idem Abulens. Gen. 2. q. 19.

At vero idem Abulens. Gen. 13. q. 207. contra rationem, & verba Augustini duas rationes obicit. Vna est, quia per omnia alia praecepta naturae, & gratiae poterat homo se subditum Deo, & Deum superiorem, & supremum Dominum cognoscere, imò non solum ex praeceptis, sed etiam ex beneficiis eius acceptis id posset sufficienter intelligere. Alia ratio est, quia potuisset Deus multa alia praecipere, in quibus non minus obedientia commendaretur, & diuinum dominium ostenderetur. Recte autem ipsemet respondet ad priorum. Illud praeceptum non fuisse quidem simpliciter necessarium, ut homo per subiectionem suam, & dominatum Dei recognosceret, vel ut ei obedientiam praestaret, nam sine dubio, & cognitio illa multis aliis modis haberi, & obedientia in aliis praeceptis exerceri poterat: nihilominus tamen conuenientissimum fuit illud praeceptum ad peculiarem modum subiectionis, & obedi-

1. Obiectio ex Abulensi.

2. Obiectio.

Ad 1. respondet idem Abulens.

diencia restringere, quia in aliis praeceptis aliqua ratio mali, vel incommodi praeter Dei prohibitionem inuenitur, & ideo, ut ait August. dicto cap. 13. talis prohibitio facta est, quod ex sola transgressione voluntatis Dei mala esset, ut inde ostenderetur inobedientiae malitia, quia ex sola ratione obedientiae abstinere bonum fuit, & comedere malum, quod alias seclusa prohibitione malum non esset. Et similiter D. Th. in opus. dixit, Eius ligni esus non ideo prohibitus est, quia secundum se malus esset, sed ut homo saltem in hoc modico aliquid obseruaret, ea sola ratione, quia esset à Deo praeceptum. Unde praedicti ligni esus factus est malus, quia prohibitus. Ad alteram vero objectionem concedimus, superiori ratione solum probari, fuisse conueniens dari homini in illo statu aliquid peculiare praeceptum diuinum posituum: non tamen probari fuisse magis conueniens hoc determinatum praeceptum in tali materia, & actione, quam caetera omnia, quae Deus posset imponere. Nec de his omnibus peculiaribus, ut sic dicam, Dei voluntatibus oportet semper rationem reddere, aut vestigare, quia & sapienti nobis innotescere non potest, & interdum tota ratio facti est voluntas facientis.

Ad 2. objectionem.

Circa tertium dubium in primis certum est, illud praeceptum fuisse graue, & obligans ex genere suo sub reatu peccati mortalis. Hoc certum de fide est, quia de facto fides docet, Adam, & Euan praeceptum illud violando, mortaliter peccasse. Itē ex comminatione mortis addita praecepto id aperte comprobatur. Nam si intelligatur de morte animae, ut voluit Philo, & senserunt Gregor. & Eucherius in ipsa comminatione formaliter continetur praedicta mortalis grauitas; si vero intelligatur de morte corporis (ut ad litteram intelligi debet iuxta Paulum, & Concil. Trid.) ex comminatione tam grauis poenae ita colligitur, praeceptum illud obligasse sub gravi culpa, & ideo Patres communiter de vtraque morte corporis, & animae comminationem illam interpretati sunt, ut supra tractando de immortalitate Adami cap. 14. visum est. Praeterea si materiam illius praecepti spectemus, quauis secundum se non grauis esse videatur, nihilominus ut substabat diuino praecepto, & voluerati per quam abstinencia illa imposita fuit quasi peculiare tributum in signum subiectionis, & obedientiae, materia erat grauissima, & ad obligationem praecepti sub mortali culpa sufficientissima. Unde August. 14. de Ciuit. c. 12. inquit, Non ideo debet aliquis existimare leue, aut paruum fuisse illud commissum, quia in esca factum est, non mala quidem, neque noxia, sed quia prohibita est, nam obedientia commendata est in praecepto, quia virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium custodique virtutum. Additque inferius, legem illam eo grauius obligasse, quo in illo statu facilius impleri poterat, quod in 15. latius persequitur.

10. Circa tertium de grauitate dicitur de fide praecepti obediuntur de fide fuisse graua.

Accedit ratio.

Interrogabit vero aliquis an praeceptum illud obligauerit tantum ex virtute obedientiae, vel etiam ex alia specialiori virtute morali, ad quam materia illius praecepti pertineret. Nam August. & D. Thomas, alique Patres indicant vnicam rationem illius obligationis fuisse obedientiam, ut allegatum est. In contrarium vero est, quia leges positivae, etiam humanae constituunt medium in materiis virtutis, & consequenter faciunt, ut specifica obligatio praecepti ad illam virtutem pertineat, quae in tali materia versatur. Ergo à fortiori idē dicendum est de praecepto à Deo imposito. Sic enim praecepta caeremonialia lata à Deo in lege veteri non obligabāt tantum ex virtute obediētiae, sed etiam ex virtute religionis. Ergo similiter hoc praeceptum Adae impositum, propter

11. Praeceptum illud obligationem tantum obedientiae continere, videtur potest iuxta Aug. D. Th. & alios. Arguitur tamen continere obligationem iustitiae, & temperantiae.

propter obligationem generalem obedientiae, habuit speciatam vim obligandi sub ratione alicuius virtutis moralis particularis. Duplex autem ratio virtutis in illa materia considerari potest. Vna est iustitiae, contra quam peccat, qui rem alienam contrectat, vel consumit, inuito domino. Deus autem ligni vitae, & fructus eius erat supremus Dominus, & prohibuit esum eius; ergo ex vi talis praecepti contra iustitiam fuit, de illo ligno comedere, domino eius inuito. Deinde facta illa prohibitionem abstinencia ab illo cibo coepit esse necessaria ad seruandum medium in virtute temperantiae, & contratio comedere ex illo fructu fuit peccatum gulae; ergo obligatio propria illius praecepti non fuit solum obedientiae, sed etiam vel immediatius iustitiae, vel temperantiae.

12. Respondeo satis probabile hoc esse, & maxime de obligatione temperantiae, ad quam propriissime spectat moderatio, seu abstinencia in vsu ciborum. Neque August. seu D. Thom. huiusmodi speciatam obligationem negare voluerunt, sed solum explicauerunt, illam non esse naturalem, seu fundatam in conditione eiusdem ligni, vel in qualitate fructus eius, sed in mera Dei voluntate. Unde cum dicunt obligationem illam solius obedientiae fuisse, naturalem obligationem excludunt, non vero aliarum virtutum obligationem, quae positua sit, & in obedientia suo modo fundetur, quia exclusiua dictione concomitantia non excludit. Adde etiam possumus, obligationem illius praecepti ut graue, vel tantum, vel praecipue, ac proxime ex ratione obedientiae ortam esse. Nam si transgressio illa praecise sub ratione gulae, aut furti consideretur, videri potest esse de materia leui; considerando autem prohibitionem illam ut factam praecipue intuitu diuinae obedientiae, & recognitionis eius imperij, & propriae subiectionis, inde habuit praeceptum illud vim obligandi grauissimam, quia materia illa sub illo respectu grauissima est.

Ad hanc explanationem.

Unde obiter expediri potest alia interrogatio, quae hic fieri potest, scilicet, an transgressio illius praecepti potuerit esse culpa venialis ex leuitate materiae. Nam ex indeliberatione certum est, in illo statu non fuisse locum huiusmodi culpae, quia status ille ab omni surreptione immunis erat. Imò iuxta nostram sententiam supra traditam nullum genus peccati venialis ibi esse poterat, ac propterea multo minus potuerunt Adam, vel Eua in transgressione illius praecepti venialiter peccare. Nihilominus tamen vel supponedo opinionem Scoti, quod in eo statu poterant esse peccata cum plena deliberatione, vel ex hypothesi, quod primi homines tali privilegio careant, locum habet interrogatio facta, scilicet, an commissio deliberata contra prohibitionem illam posset esse tantum culpa venialis ex leuitate materiae, sicut esse potest in violatione ieiunij, vel in furto leui. Videtur enim esse eadem ratio, nam si in aliis praeceptis posituum id contingere potest, cur non in illo?

13. An potuerit esse praeceptum veniale ex paruitate materiae.

14. Responso negativum, & verum.

Eius ratio.

Nihilominus dico, transgressionem illam, etiam ex hoc capite non potuisse leuem, seu venialem esse. Quod in primis videtur satis probari ab effectu, quia comestio Adae in materia satis parua fuisse videtur. Unde Scriptura ad explicandam transgressionem graue tam viri, quam feminae solum dixit, Tullit de fructu eius, & comedit, deditque viro suo, & comedit, indicans quancumque comestionem ad graue transgressionem huiusmodi. Ratio igitur sumenda ex dictis est, quia considerata praecipua ratione, cuius intuitu prohibitio illa facta est, quae quicunque comestione, quatenusque in parua materia sit, integra inuenitur, & ideo sub illo respectu graue sepe inuenitur.

Frans. Suarez, de opere sex dierum.

ria contra diuinam obedientiam, quaeque recognitionem continet. Intelligendum tamen hoc est, quando actus prohibitus circa talem materiam, esset completus, sub ea ratione, sub qua prohibitus fuerat, nimirum sub ratione comestionis, iuxta verbum Dei dicentis, De ligno sciētiae boni, & mali ne comedas. Unde licet aliquis aspectus vel tactus aliquo modo inordinatus heret circa fructum illius arboris, illud non esset peccatum mortale, saltem ex vi actionis exterioris, quatenus esse posset ex intentione operantis. Neque obicit verba Euae respondentis serpenti, Praeceptum nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, Gen. 3. Nam, ut in superioribus diximus cum probabiliori expositione verbum illud, ne tangeremus, per exaggerationem additum est, vel ab Adamo, quando praeceptum Dei Euae declarauit, ut eam cautiorem ad seruandum Dei praeceptum redderet (ut ex alijs refert, & probare videtur Ambr. lib. de Paradiso, c. 12.) vel, ut alij volunt, ab ipsamet Eua additum est, ad rigorem praecepti exaggerandum. Igitur tactus, vel aspectus cibi prohibiti de se non esset peccatum mortale; imò si bona intentione fieret, nullus esset peccatus, quia non erat prohibitum, nec per se malum, sed indifferens. Et ideo si absque sine honesto fieret, ad summum esset veniale peccatum, vel actus otiosus. Hoc autem genus venialis peccati in statu innocentiae esse non posset, ut supra diximus. De masticatione autem cibi sine tractatione illius ad stomachum, & sine intentione deglutendi cibi, dubitari potest, an esset peccaminosa, & in quo gradu. Qui enim putat, masticationem non esse intrinsecam comestionis, sed prauiam ad illam, consequenter dicere possent, non esse prohibitam ex vi verbi ne comedas, & consequenter ex obiecto nullum esse peccatum. Mihi tamen probabilis est, fore tale actionem peccaminosam, supposita tali prohibitionem. Nam licet sola masticatio cibi non sit comestio, nec semper sit ad illam necessaria, quia potest interdum cibus deuorando comedi, sine diuisione, vel attritione ipsius; nihilominus quando fit, est quaedam inchoatio manducationis, & ideo aliquale fuisse peccatum. Non tamen consummatum, & perfectum, ac subinde neque mortale, si non transmitteretur in stomachum, nec ea intentione masticaretur, quia iuxta communem sensum, & doctrinam de ratione comestionis est tractatio cibi in stomachum, per illud autem praeceptum sola comestio prohibita est, ut ex verbis eius constat.

15. Intellectus tamen de comestione.

Non de aspectu, vel tactu.

Quid de masticatione sola quidam sciunt.

Probabilior responsio.

16. Circa 4. an soli Adae, vel etiam Euae sit datum praeceptum.

Circa 4. an soli Adae, vel etiam Euae sit datum praeceptum. Rupertus scilicet, Caiet. Perer. Ambrosij, Augustini, Chrysostomi & Anastasij sententia magis probatur.

Datum fuisse sola interiori reuelatione putat Stella, qui non probatur.

Circa 4. an soli Adae, vel etiam Euae sit datum praeceptum. Rupertus scilicet, Caiet. Perer. Ambrosij, Augustini, Chrysostomi & Anastasij sententia magis probatur.

Datum fuisse sola interiori reuelatione putat Stella, qui non probatur.

est illud praeceptum commune, dubium est, an praeceptum illud fuerit impositum soli Adae, vel Adae & Euae simul, nam hoc secundum docuit Rupertus lib. 2. in Gen. c. 3. & sequentibus, ubi Caiet. & probabile putat Perer. lib. 6. in Gen. post quoslibet. 6. quia Eua ipsa dixit, Praeceptum nobis Deus, &c. Alij vero primum magis probant, ut Ambros. lib. de Paradiso, c. 12. & August. 8. Gen. ad litteram, c. 17. & Chrysost. homil. 10. in Gen. & Anast. Synaita lib. 9. Exam. circa principium. Quae sententia in superioribus nobis placuit. Itaque dicendum est praeceptum illud immediate soli Adamo fuisse à Deo ipso pronuntiatum, vel corporali, ac sensibili vocis specie, vel sola intellectu reuelatione, utriusque enim modum ut possibile proponit Aug. dicto lib. 8. c. ult. & neutrum definitè eligit; Y. Stella vero Gen. 2. per internam solam reuelationem putat latum esse praeceptum, quod non videtur, quia efficiaci ratione ostendere possit. Neque Rupertus, quae ipse allegat, id affirmat, incerta vero res est, & ad vim praecepti parum refert. Nihilominus tamen non solum pro viro, sed etiam pro muliere praeceptum datum est. In quo omnes conueniunt, & hoc conueniunt.

tum ex prauaricatione Eue, tum ex verbis eiusdem dicentis, *Præcepit nobis Deus*, nam illis obligatam se professam est eodem præcepto, non ut humano, seu a marito imposito, sed ut diuino, licet per maritum sibi promulgato.

Ex quo videntur intelligimus, præceptum illud impositum esse primis parentibus, non ut personale tantum, id est, ad solas ipsorum personas obligandum, sed ut legem perpetuam, & generalem, quæ obligatura erat omnes filios Adæ in statu innocentia nascituros si perseverassent. Tum quia præceptum illud, quantum soli Adæ fuerit immediatè reuelatum, comprehendit Eam; ergo signum est, illud non fuisse soli personæ Adæ impositum, nec tantum inuitu eius, sed pro hominibus degentibus in Paradiso, & intuitu illius status latum fuisse. Nam hac ratione comprehendit Eam. Tum etiam, quia simul dixit Deus Adæ, *Ex omni ligno Paradisi comede, & de ligno scientia boni, & mali ne comedas*; sed prior licentia, vel, ut multi volunt, præceptum perpetuum fuit, & posteri Adæ illo uti possent, vel etiam deberent, si status innocentia durasset; ergo etiam secundum; nam eodem modo, & tenore pronuntiatum est. Quapropter non video, cur Pererius lib. 4. in Gen. q. 2. de hoc præcepto dixerit, inexactum esse, & inexplicabile, an si status innocentia permanisset, posteri Adæ illa lege obligandi essent. Cum enim in tali obligatione nulla sit difficultas, & ex tenore verborum lex illa quoad vtrâque partem perpetua sit, non video rationem dubitandi de illa obligatione. Præsertim, quia illud, ut dixi, non fuit præceptum personale; fuit ergo lex data humanæ naturæ; de ratione autem legis est perpetuitas. Itè ratio legis, nimirum protestatio diuinæ subiectionis, & obedientiæ perpetua erat, & non minus filiis, quam parentibus conueniens. Atque hoc magis ex sequenti puncto explicabitur.

Quinto ergo loco explicandum proposuimus, an lex illa peculiare pactum inter Deum, & humanam genus inluserit. Ut autem dubium intelligatur, oportet aduertere, Adamum duobus modis considerari posse, vno modo ut particularem personam, alio modo ut caput totius humani generis, prout in eo virtute continebatur, vnde duobus modis potuit illa lege obligari, scilicet, vel pro se tantum, vel etiam pro tota posteritate. De priori ergo obligatione non est dubium, quia in ipsis verbis Dei satis explicata est, ut optime Athanas. lib. de Incarn. Verbi, circa princip. in tomo 1. per modum pacti inter Deum, & primos homines illam obligationem declarat, dicens: *Introduxit eos in suum Paradisum, eductumque præscripsit, ut si gratiam illam conseruarent, proliquo permanerent, fruerebantur in Paradiso hilarissima vita, præter id, quod ipsi in calido immortaliter destinatum erat, sin autem prauaricationem facerent, cognoscerent se mortuos*, &c. Veruntamen quoad hanc partem præter ipsam legem non fuit necessarium speciale pactum, quia ipsa lex semel posita ex natura sua illam obligationem induxit in personam, circa quam lata est, nec requirebat consensum Adæ, ut illum obligaret. Vnde addita cōminatione, *In quacunque die comederis*, &c. per illam satis explicatur beneficium immortalitatis, (sub quo aliæ prærogatiue iustitiæ originalis comprehenduntur) sub illa conditione seruandi prædictam legem, primis hominibus datum esse quoad conseruationem, seu perpetuitatem suam. Et ideo lex illa per modum pacti explicatur, & pactum vocatur, non quia fuerit formale pactum, cuius obligatio vtriusque partis con-

17. Datum ieiunium fuit etiam pro posteris si status ille duraret.

Idostanditur 1.

Obstiditur 2.

Pererius de hoc dubium retinetur.

18.

An præceptum illud in eis fuit pactum Dei cum Adamo. Resoluitur dubium prout lex ad Adamum ut primum personam spectabat.

sentium prærequirit, sed quia ex efficacia diuinæ voluntatis factum est, ut & Deus ipse talem legem ferendo suo modo ad seruandum promissum obligatus manserit, & homo etiam ad conditionem acceptandam, legemque obseruandam obligatus fuerit, & pœnæ obnoxius, si legem transgredere- tur. Atque hoc modo lex illa ex natura sua & sine nouo pacto etiam personam Eue obligauit, nã est eadem ratio. Et similiter obligaret singulos filios, seu posteros Adæ in propriis personis, si Adamo non peccante in statu innocentia nascerentur; nam quicumque illorum illam legem transgredere- tur, in persona sua incurreret cōminationem illam, *In quacunque die*, &c. (nam ut diximus in præcedenti puncto) illa lex ita lata est, vt in omni tempore duratura, & ad omnes personas futuras in illo statu si duraret, locutura esset.

Nihilominus difficultas superest de alio modo obligandi Adam per illam legem non solum vt erat persona particularis, sed etiã vt caput totius naturæ, & consequenter obligando posteros eius, non solum vt futuros in propriis personis, & quasi successores, siue vnquamque suo tempore, sed etiam eos omnes, vt in Adamo contentos simul cum ipso obligando. Nam hoc genus obligationis in lege illa omnes catholici agnoscunt ex illo Pauli ad Rom. 5. *Omnes in Adam peccauerunt*. Nam si omnes peccauerunt in Adam, omnes egerunt contra præceptum; ergo omnes obligati præceptum, quia nemo peccat contra præceptum, quo non obligatur, ac proinde cum eadem proportione debuerunt omnes posteri Adæ in suo parente obligari, qua in illo peccauerunt. De hac ergo obligatione merito dubitatur quomodo ex illo præcepto oriri potuerit, an scilicet, ex vi præcepti, vel ex peculiari pacto Dei.

De qua re duæ sunt sententiæ. Prima simpliciter negat peculiare pactum, sed ex vi solius præcepti obligationem illam Adamo, & toti eius posteritati in ipso fuisse impositam. Ita tenet Soto lib. 1. de Natur. & grat. c. 10. cum quo sentire videtur Vasq. 1. 2. disp. 133. cap. 1. quantum nomine

pacti interdum vtatur. Fundamentum Soti est, quia tale pactum videtur fabulosum cum nulla auctoritate nitatur, neque vlla sit necessitas talis pacti. Primum probatur, quia Gen. 3. solum fit mentio præcepti prohibentis esum ligni vitæ, & cōminationis pœnæ, in quibus nullum pactum includitur. Neque etiam necessarium fuit, (vt in altera parte sumpsimus) quia ad præcepti obligationem non erat necessarius Adæ consensus, vt supra dixi, quod nõ minus verum est quoad obligationem totius naturæ in Adamo, quam quoad omnem singularum personarum in seipsis. Et similiter ad incurrendum reatum pœnæ voluntas Dei cōminantis illam, etiam si consensus totius naturæ per voluntatem Adæ non præcesserit, satis erat; ergo nullo titulo necessarium fuit tale pactum.

Secunda opinio est, obligationem illam ex peculiari pacto inter Deum, & genus humanum prouenisse. Hanc docuit Catherin. opus. de peccat. origin. cap. 8. & eam defendit latè Salmeron super ad Rom. 5. disp. 45. in fine, vbi refert eundem Soto super epist. ad Roman. hoc pactum agnouisse. Et in eius probatione adducit illud Eccles. 17. *Deus ab initio constituit hominem, & adiecit mandata, & præcepta sua, si volueris mandata seruire, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. Quod verbum vltimum ita exponit. Si, quod sponte placuit promittere, pacifcendo seruaeris. Addit etiam illud Eccles. 17. *Testamentum æternum constituit cum illis, quia nomine testamenti pactum significatur, iuxta vsu Scri-**

Similiter vt præcepit ad Eua, & singulos posteros si ille status duraret.

19. Altera pars dubij an, clo ipso præcepto non potius ex alio nouo pacto posteri Adam in ipso capite fuerint obligati.

20. 1. Sententia Soti negans.

Eius fundamentum bipartitum.

1. Pars sua detur.

Sua detur secunda.

21. 2. Sententia affim.

Probatur 2.

Secundò.

ptura, & proprietatè vocis Hebraicæ *ברית* berith. Tertio adducit illud Gen. 17. *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur*, &c. quia pactum meum irritum fecit, quod de pacto cū Adamo inito exponit August. lib. 2. de nuptiis, cap. 11. & alibi sæpe. Quarto de eodem pacto exponit illud Osee 6. *Ipsi autem sicut Adam prauaricati sunt pactum meum, ibi prauaricati sunt in me*. Et adducit ibi Hieronymum. Denique adducit rationes, quas statim expendemus.

Veruntamen vtraque sententia in aliquo sensu vera est, & si in eodem sensu altera contradicatur, non est admittenda. Quod, vt explicem, dico primò, ad prædictam vim obligandi Adamum per tale præceptum, & in eo totam naturam, tanquam in capite, cuius voluntas totius posteritatis arbitrium moraliter reputaretur, necessaria fuit institutio ex peculiari Dei voluntate, neque ex vi solius legis præcisè spectatæ communitati hominum imponi potuisset. Hanc assertionem non negaret Soto, vt existimo, nam expressè requirit Dei voluntatem. Et illam rectè declarat Vasq. 1. 2. disp. 132. cap. 9. Et probatur primò, quia ex natura rei lex data parentibus, etiam si detur vt vera lex, & perpetuè duratura, non obligat villo modo filios, donec generentur, & capaces sint præcepti, vt patet in omnibus aliis legibus diuinis, & humanis, hac excepta, ergo vt hæc lex talem vim haberet, necessaria fuit peculiaris institutio, & voluntas Dei. Et declaratur hoc ampliùs in hac eadem lege. Nam si Adam non comedisset de ligno scientiæ, & consequenter status innocentia perseverasset, & postea Cain filius Adæ de illo fructu comedisset, Enoch filius eius nullo modo in eo peccaret, nec propterea iustitia priuaretur; ergo signum est, illam legem ex vi sua non obligasse filios in parentibus, sed tantum in suis personis, & temporibus suis; ergo quod lex illa aliter ligauerit posteros in Adamo, non fuit ex sola legis natura, sed ex peculiari voluntate, & institutione Dei.

Tertio idem declaratur ex illa cōminatione, *In quacunque die comederis morte morieris*. Quæ non de sola persona Adæ, sed etiã de eius posteris intelligenda est, nam Adam non sibi soli, sed etiam posteris gratiam, instituit, & immortalitatem perdidit, vt Concilium Araus. I. cap. 2. & Conc. Trident. sess. 5. can. 2. docuerunt. Vnde è contrario necessarium fuit, vt Adam eandem iustitiam, & immortalitatem non pro se tantum, sed etiam pro sua posteritate, saltem sub ea conditione, si legem non prauaricaretur, acceperit, vt rectè docent August. supra, & Anselm. in lib. de Conceptu virginuli, & postea dicemus. At verò ad hunc modum cōminationis, vel donationis, aut promissionis necessaria fuit peculiaris voluntas, & ordinatio Dei, nam ex sola rei natura esse non poterat; ergo modus ille obligandi talis præcepti, ex peculiari Dei voluntate, & positua institutione, vt sic dicam, ortum habuit. Et huc tendunt, idque tantum suadet rationes Salmeronis, videlicet, quia ex hac institutione oritur, quod Adam tali peccato nobis nocuerit, & non alio, & quod eius peccatum nostrum fuerit; non verò eius pœnitentia, & similes. Quocirca si nomine pacti hæc sola Dei institutio, & ordinatio significetur, negari non potest, quin ille modus obligationis fuerit ex peculiari pacto Dei, id est, ex peculiari Dei voluntate vltra totam naturalem legem, & vltra ordinarium, & quali connaturalem modum obligandi legum posituarum. Nec ille vsus nominis pacti alienus est à modo loquendi Scriptu-

pturæ, vt testimonia allegata Scripturæ probant, & similia frequentia sunt. Secundò dico ad prædictum modum obligationis non fuisse necessarium consensum Adæ etiam vt capitis continentis in virtute totam posteritatem. Vnde si nomine pacti in rigore, & proprietate significetur illud vinculum, quod ex formali consensu duorum oritur, ac pendet, non intercessit tale pactum, nec ad prædictam obligationem necessarium fuit. In hoc sensu loquitur prior sententia, & in eodem eius ratione sufficienter probatur. Quia voluntas Dei per se est sufficiens ad inducendam omnem obligationem possibilem sine consensu eius, cui eam imponere vult. Vnde sicut potuit illo præcepto obligare omnes homines præsentis, & futuros, non potuit ab eis consensum, sed exigendo, ita etiam potuit totam naturam in Adamo obligare, non expectando consensum, seu voluntariam acceptationem, etiam per voluntatem Adæ, sed exigendo, seu absolute, & efficaciter obligationem imponendo. Neque hoc Salmeron negare ausus est; respondet enim, *Non quid possit Deus, sed quid egerit videndum est, qui solus est per pacta seipsum nobis demittere*. Et adducit exempla de pacto inito cum Noe de non ampliùs mittendo diluuii, & cum Abraham de circumcissione, & de danda terra promissionis, &c.

Veruntamen quæ dicuntur pacta Dei considerari possunt, vel vt Deum ipsum obligant, vel vt obligatione homini imponunt. Et ex vtraque parte potest esse vel absoluta, vel cōditionata obligatio. Quando ergo est cōditionata, Deus aliquo modo se accommodat, & expectat hominis consensum, vel voluntariam operationem, non verò quando obligatio est absoluta, vt fuit in illo præcepto. Declaro singula exemplis à Salmeron adductis. Nam pactum illud de non iterando diluuii Gen. 9. absolutum fuit per simplicem Dei promissionem, & ideo non fuit necessarius hominum consensus, vt Deus verbo suo aliquo modo obligaretur, vt ex contextu, & ex omnium sententia constat. At verò pactum promissionis terræ sanctæ potuit esse cōditionatum, sicut illud, quod Deus solet promittere pœnitentibus remissionem, & benè merentibus præmium, cōditionatum est, & cōditio pendet ex libero hominis consensu, & ideo ex hac parte, vt Deus absolute obligetur ad faciendum quod sic promittit, voluntatem expectat. Quantum etiam in hoc ipso genere pacifcendi prima constitutio ipsius pacti, & cōditionata obligatio omnino ex sola Dei voluntate prouenit, nullo expectato hominis consensu. Quoad hæc ergo, & similia pacta non habet locum dicta responsio, neque exempla illorum ad rem præsentem faciunt, quia pactum obligans Adam non fuit cōditionatum, sed absolutum, vt patebit.

At verò pactum Dei cum Abraham de circumcissione directe obligauit Abraham, & posteritatem eius, induxitque absolutam obligationem, nullo expectato consensu Abraham, vel posterorum. Quia absolutis verbis sine vlla conditione impositum est, scilicet, *Tu Abraham custodies pactum meum, & semen tuum post te*. Et iterum, *Hoc est pactum meum, quod obseruabitis*, &c. & sapiùs vsque ad illud, *Masculus, cuius præputij caro*, &c. Illud verò pactum respectu hominum fuit absoluta lex circumcissionis obligans Abraham, & filios eius, nullo eorum consensu expectato. Et ita multi Patres exponunt verba illa Gen. 17. *Quia pactum meum irritum fecit*, de solo præcepto circumcissionis.

24. 2. Propositio.

Qua ratio ne probetur.

25. Pactum & obligationes inter Deum & homines enucleatur.

De pacto iterandi diluuium.

De pacto promissionis terræ sanctæ.

26. De pacto Abraham de circumcissione.

Prædictum pactum circa eversionem salutem omnium pro nobis factum.

cuncisionis, quos latè retuli in 3. tom. 3. p. disp. 5. sect. 1. Quocirca illud exemplum potius contrarium in præfenti probat, nimirum pactum à Deo initum cum Adamo non postulasse illius consensum, quia fuit absolute præceptum, tali voluntate Dei, & modo positum, ut Adamum, & in ipso omnes posteros obligaret, non expectato eius consensu. Quin potius vix inveniatur proprium pactum Dei obligans hominem, quod ad talem obligationem inducendam hominis consensum requirat. Posset tamen cogitari, si Deus aliquod offerret homini sub tali conditione, ut si illud acceptaret, ad aliquid aliud obligatus maneret, nam tunc obligatio hominis ex priori eius acceptatione penderet, sed huiusmodi pacti divini nullum pro nunc exemplum occurrit. Neque potest illo modo ad pactum cum Adamo accommodari. Quia licet Deus illum præveniret, dando illi iustitiam pro ipso, & transfundendam in posteris, tamen respectu illius donatio iustitiæ quoad primam infusionem absoluta fuit, quoad conservationem verò, & transfusionem in cludit conditionem servandi mandatum; nihilominus tamen obligatio mandati absolute fuit homini imposita, non expectato eius consensu. Et ideo non solum spectando quid Deus facere possit, sed etiam quid facere soleat, quidve in hoc negotio egerit, tale fuit illud pactum cum Adamo, ut ad illius obligationem consensu Adæ opus non fuerit.

27. Obiectio contra proximo prædicta.

Dices; ergo non cognovit Adam virtutem pacti in præcepto divino inclusi, quia talis cognitio non erat illi necessaria, nisi ut suum consensum præstare posset; si ergo consensus eius non postulabatur, non est cur talis præcepti conditio illi reuelaretur. Consequens autem non videtur admittendum, quia aliàs peccatum Adæ non fuisset gravius ex ea circumstantia, quod per illud totum genus humanum corrui, cuius oppositum communiter sentiunt Theologi tractando de peccato originali; & necessitatem Incarnationis Christi ad illius remedium explicando. Respondeo in primis, negando sequelam, quia in rigore formalis non est, nec ratione materia necessaria. Nam cognitio prior est, quam voluntarius consensus, & ideo ex negatione posterioris non rectè inferitur prioris negatio. Et deinde ratio adæquata, propter quam potuit reuelari Adæ circumstantia illius præcepti, non rectè sumitur ex solo voluntario consensu, nam ob alias causas potuit esse convenientissima, ut iam dicam. Deinde in propositione illata aliqua distinctio necessaria est. Nam inquiri potest, an illud consequens verum sit, id est, an cognoverit Adam se accepisse illud præceptum pro se, & pro tota posteritate sua in ipso tanquam in capite contenta, & an hæc cognitio Adæ fuerit necessaria ad prædictam legem cum illo particulari modo obligandi simul totam posteritatem in ipso, ut explicavimus. Videri enim potest necessaria, quia præceptum non obligat, nisi intimeretur; & cognoscatur, nec violatio eius ad culpam imputatur, si omnino ignoretur; ergo non potuit obligari tota natura illo præcepto in Adamo, neque violatio eius omnibus posteris imputari, nisi saltem in Adamo cognitio præcepti sub illa ratione præcederet. Vnde, cum Paulus doceat peccatum illud omnibus posteris imputari, concludi videtur cognitionem illam in Adamo præcessisse.

Responsio.

An novit Adam se accepisse præceptum etiam ut caput totius posteritatis, & talis notitia ad id fuerit necessaria. Partis affirm. argumenti.

28.

Veruntamen in hoc pacto duo verisimiliora

A videtur. Vnum est, ad prædictam obligationem totius naturæ in Adamo; & ut transgressio Adæ toti naturæ imputetur, non fuisse simpliciter, & in rigore necessarium, ut Adam cognosceret suam dignitatem capitis (ut sic dicam) neque ut sciret, Deum statuisse, ut omnium posterorum gratia, & iustitia ex ipsius arbitrio ac voluntate penderet. Ita sentit Vales. dicta disp. 133. cap. 7. & mihi semper placuit. Probatur, quia ut filij Adæ nascerentur in gratia, & iustitia ipso Adamo non peccante, decretum efficax diuinæ voluntatis id statuentis sufficiebat, etiam si Adam talis decreti notitiam non haberet, ut videtur per se notum. Ergo etiam è contrario, ut Adam peccando, non solum sibi, sed etiam posteris iustitiam, & gratiam amitteret, sufficere poterat idem decretum Dei ita statuentis, etiam si Adæ fuisset ignotum. Nam oppositorum eadem est ratio. Sed tunc posterius etiam peccarent in voluntate parentis, & propter illam fierent in iustitia, & inimici per priuationem gratiæ, & iustitiæ; ergo comprehenderentur sub præcepto in primo parente, etiam si de hoc comprehensionis modo parens ipse fuisset ignarus. Et confirmatur; nam ad huiusmodi comprehensionem non est necessarium, quod fuerit voluntaria ipsi parenti, nam prius facta est per voluntatem diuinam, quam potuerit Adam illam velle; imò etiam si reuelanda esset, ante reuelationem præcederet, & ut iam facta reuelaretur; ergo talis reuelatio ad illum effectum, & quasi pactum necessaria non fuit. Vnde soluitur facile ratio dubitandi in contrarium posita: Consequenter tamen concedendum est, quod si Adam non haberet illam scientiam, non aggravaretur eius culpa ex damno filiorum, quia nocuumentum non præuisum non augeat peccatum, quia non est voluntarium: in illo autem casu ruina filiorum non fuisset ipsi Adamo voluntaria propter eandem ignorantiam. Quomodo autem tunc ruina filiorum ab eis contracta veram rationem culpæ haberet illis, in materia de peccato originali tractandum est.

1. Anthonis pronuncia tum quod etiam tradit Valsg.

Probatur.

Confirmatur.

Ad argum. in num. præced.

29. 2. Promittentium.

1. Eius ratio.

Secunda.

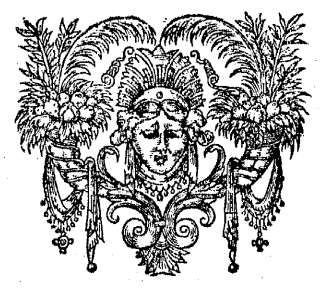
Tertia.

D Nunc verò addo secundò, probabilius videri, habuisse Adamum notitiam, & reuelationem illius pacti, seu decreti diuini, non propter consensum ab ipso Adamo exigendum, nec quia talis reuelatio ad prædictum modum obligationis esset necessaria, sed propter alias causas. Vna est, ut Adæ magnitudine in beneficij à Deo sibi collati agnoscere, & æstimare posset, nam beneficium de se perpetuum, & pro tota posteritate collatum multo maius est, quam beneficium personale tantum, etiam si sub aliqua honesta, prudenti conditione conferatur. Secundò etiam oportuit eandem conditionem, sub qua beneficium fiebat, illi innoscere, & ipso parens ad custodiendum depositum vigilantior, & cautior redderetur. Tertio fuit etiam hoc valde conueniens, ut ipse Adam in propria persona, & voluntate grauius obligaretur ad illud præceptum seruandum, & ut transgressio præcepti, si fieret magis esset voluntaria, minusque excusabilis. Propter quæ opinor verba illa Dei, In quacunque die peccaveris, morte morieris, in eo sensu intellecta fuisse ab Adamo, in quo à Deo sunt dicta, ac proinde intellexisse Adamum, si peccaret, omnes posteros suos immortalitatem fuisse amissuros, & consequenter etiam gratiam, & innocentiam, quæ illius status fundamentum erat.

ELENCHVS CAPITVM LIBRI QVARTI.

- CAP. I. De tentatione serpentis, quæ Euam ad peccandum induxit.
II. Quod fuerit initium peccandi Eua, & quem progressum in multiplicandis peccatis habuerit.
III. Virum principium peccandi in Adamo fuerit superbia.
IV. Virum Adæ etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata post superbiam commiserit.
V. Vter grauius peccauerit, Adam, an Eua.
VI. An peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.
VII. An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter suum peccatum.
VIII. Quando fuerit Adam à paradiso eiectus, quantoque tempore in illo permanserit.
IX. An primi parentes sui peccati veniam consequi potuerint, vel etiam consequuti fuerint, & aeternam salutem.

LIBER

LIBER QVARTVS.

DE AMISSIONE STATVS INNOCENTIE.

VM experimento satis nobis sit notum carere homines illo felici statu, quem superiori libro descripsimus; & aliquando habuisse, secundum fidei doctrinam ostendimus. Ideo necessarium est inquirere; & quantum status ille durauerit, & quomodo amissus fuerit explicare. Supponimus autem statum istam non potuisse, nisi per peccatum amitti; quia dona Dei sunt sine penitentia; & beneficium illud tantum sub conditione seruandi diuinum preceptum datum est, vt *Gen. 2. & 3.* manifeste colligitur. Declarabimus ergo quale fuerit peccatum illud, & quando, & quomodo commissum fuerit; & in fine aliquid de illius remissione attingemus.

CAPVT I.

De tentatione serpentis; qua Euam ad peccatum induxit.

I. Explicato precepto, quia homo non a se tantum motus, sed ab alio impulsus ad peccatum inductus est, ideo priusquam de peccato ipso dicamus, modum, & viam per quam homo ad tantum malum peruenit, explicare necesse est. Incepit autem tentatio ab Eua per serpentem, sicut Scriptura his verbis *Gen. 3. Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terre, qua fecerat Dominus Deus, que dixit ad mulierem: Cur precepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradisi; vsque ad illud, Nequaquam moriemini, sicut enim Deus, quod in quocumque die contederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut di, scientes bonum, & malum, &c.* Circa quam historiam primum omnium dicendum est de illo serpente, quis vel qualis fuerit, deinde quomodo potuerit Eua cum illo colloquium miscere, tertio quale fuerit ex vtraque parte colloquium illud. Ac denique quem effectum in Eua habuerit, antequam plene consentiendo peccauerit.

Puncta 4. in hoc cap.

2. Circa primum, omisso antiquo errore Ophitarum, qui dixerunt serpentem illum fuisse Christum, quem vt stultissimum damnant August. *de Heres. in 17. & 46.* Epiphani. *in 47.* Irenaeus *lib. 1. cap. 34.* Tertull. *de Praescr. cap. 47.* Duo alij cauendi sunt, prior est serpentem illum non fuisse corpus aliquod materiale, & visibile, & locutionem eius similiter sensibilem non fuisse, qua auditu corporis percipi posset, sed omnia illa, qua de tentatione serpentis dicuntur, esse per metaphoram intelligenda. Ita sentit August. *lib. 2. de Genes. contra Manicheos, cap. 14.* Mutauit vero postea sententiam, vt videbimus. Origenes etiam per metaphoram illa omnia exposuit, quam sententiam refert etiam Ambrosius *lib. de Paradiso, cap. 2.* Nouissimum vero Caietan. *Gen. 3.* dicens, nomine serpentis significari ipsum daemone secundum se, & sine corpore assumpto, & per suggestionem tantum

internam Eua locutum fuisse. Probat, quia in Scriptura diabolus ipse sine corpore assumpto Diabo, & serpens appellatur *Apocal. 12. vsque 27.* Secundo, quia de illo serpente dicitur fuisse callidior cunctis animantibus terra; quod verum non esset, si de serpente visibili diceretur: ergo de daemone id dictum est. Tertio, quia animal brutum non poterat nisi miraculose loqui, & tamen Moyses simpliciter narrando historiam, locutionem illam sine vilo miraculo factam fuisse indicat; ergo non fuit locutio exterior, sed suggestio interior, qua ab Angelo naturaliter fieri potest. Quarto, si Eua, vilo serpente, eum locutionem audiuisset, valde admiraretur, & horruisset, ac fugisset, sicut Moyses serpentem horruit *Exod. 4.* Nihil autem huiusmodi de Eua refertur, sed quod magna pace illi responsum dedit tanquam domestico collocutori, ait Caietan. Vltimo, quia infra dicitur, Dominum Deum locutum esse ad serpentem, illi maledicendo, vbi necesse est, nomine serpentis daemone intelligi. Tum quia alienum esset a diuina sapientia cum bruto animali loqui; tum etiam quia verba illa, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, &c.* tantum de daemone intelligi possunt.

Arguit Caietan. 1.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Nihilominus dicendum est, tentationem illam exterius, & per auditum corporis factam esse, ac proinde serpentem illum corporeum, & visibilem fuisse, & sensibili voce, aut sono Eua fuisse locutum. Hac est sententia D. Thomae 2. 2. q. 165. *art. 2. ad 2. & 3.* quem reliqui Theologi sequuntur. Partes etiam exponentes Genesim communiter verba illa intelligunt proprie de loquela sensibili per organum corporeum, vt patet ex Basil. *homil. de Parad. & Ambros. lib. de Parad. cap. 12. & lib. de Fuga saeculi, cap. 7.* August. *lib. 14. de Ciuit. cap. 11.* Theodor. *q. 34. & 35. in Gen.* Rupert. *lib. 3. in Gen. a principio, Beda in 3. cap. Gen. Chryl. homil. 16. in Gen. Cyrillus lib. 3. contra Iulian. Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 20.* vbi ait daemone non per immisissas cognitiones, sed per serpentem impetiuisset Adamum, quod intelligendum est, mediante, seu interueniente Eua. Denique haec veritas aded est communi sensu totius Ecclesiae recepta, vt sententia Caietani erroris excusati non possit, vt etiam Pereira, & Ystel. *in Gen.* adnotarunt.

3. Afferit.

Censura in Caiet.

D Et probatur ex ipsa littera Genesim, primo ex verborum proprietate, qua in historica narratione sine magna necessitate, vel auctoritate relinquenda non est, vt iam contra eundem Caiet. in superioribus dixi. Secundo, quia illa verba, *Serpens dixit ad mulierem, & mulier respondit, colloquium fuisse sensibilem ostendunt.* Nam ex parte Eua dubitari non potest quin voce sensibili responsum dederit, nisi magna vis fiat verbis; ergo respondebat ad verba, qua auribus corporis perciperat; ergo etiam videbat serpentem, qui loquebatur, & cui ipsa respondebat. Iuuant etiam verba illa per qua serpens comparatur ad cetera animantia terre, quibus *callidior* dicitur, nam per hoc

4. Probatur affer. primo ex Script.

hoc satis indicatur, sermonem esse de sensibili serpente: nam inter daemone, & bruta animalia congrua comparatio non fiet. Quod argumentum conatur fugere Caietanus multiplicando metaphoras voluntarie excogitatas, quas si admittere liceret ad negandum proprium literalem sensum, nihil esset firmum in tota illa narratione Genesim. Nam eodem modo possent per metaphoram exponi omnia, qua de Paradiso, & de lignis eius, & de formatione Eua ibi narrantur, quod in Origene damnatum est, vt in superioribus retulimus. Et haec est potissima ratio damnandi interpretationem Caietani.

5. Addit vero theologiam rationem D. Thomae in dicta q. 65. *art. 2. ad 2.* quia daemone in eo statu non poterat tentare Euam suggestionem merè interna, sed tantum externa, cuius oppositum Caietanus supponit tanquam suae interpretationis fundamentum. Assumptum vero probat D. Thomas, quia diabolus non habuit tantam potestatem in homine ante peccatum, quantum nunc habet. Nam antea non poterat daemone immediate immutare internam phantasiam hominis, quia hoc erat contra perfectionem illius status, & contra rectitudinem originalis iustitiae, per quam fiebat, vt quandiu ratio erat subiecta Deo, inferior portio esset ita perfectae rationi subdita, vt inordinate aduersus illam moueri non posset; ergo non potuit daemone hunc ordinem immutare; ergo nec merè interne Euam tentare, Probatur consequentia, quia interna suggestio non fit nisi per internam immutationem portionis inferioris inordinatam, & praeter rationem.

Obicitur contra rationem D. Thomae.

Argumenti consequentia ostenditur primo. Secundo.

Tertio.

A imagines, aut quid simile. Et pari ratione, de facto non potuisset tentare B. Virginem, nisi eodem modo, scilicet assumendo formam visibilem, vel per aliquem modum sensibilibus locutionis, aut externa imaginis; vtrunque autem videtur creditu difficile.

Nihilominus ratio D. Thomae mihi videtur congruentissima, nam licet non excedat vires naturales daemone, mouere interius phantasiam illo modo, non fuit decens, vt pro statu innocentiae tanta licentia in corpus hominis illi tribueretur, sed hoc pertinuit ad poenalem subiectionem, qua homo post lapsum potestati daemone traditus est. Et ita non solum motus concupiscentiae, sed etiam motus phantasiae praeternaturali modo à daemone immixtus, erat non solum contra decetiam, & dignitatem, sed etiam contra rectitudinem illius status. Tum quia vnus motus est propter alium, & ideo tanquam vnus reputatur. Tum etiam, quia si illa licentia daemone daretur, vix poterat sine nouo miraculo motus concupiscentiae cohiberi ne insurgeret. Tum denique, quia ipsemet motus phantasiae sic excitatus esset praeter rectum ordinem naturalem. Et confirmatur ex D. Gregor. *homil. 16. in Euang.* vbi ex eo quod daemone non potuit Christum tentare delectatione, aut consensu, intulit, *Atque ideo omnis diabolica illa tentatio non intus fuit: ergo simili modo ex eo, quod daemone non potuit Euam tentare per delectationem, rectè inferimus, exterius tentasse, non merè interius.*

7. Ratio D. Thomae vsque ad modum sensibilibus locutionis, & roboretur.

Declaraturque hoc amplius respondendo ad obiecta contra rationem D. Thomae. Nam prima ratio principalis rectè probat, seu sumit in antecedente, potuisse phantasiam in statu innocentiae moueri ab obiectis materialibus mediis sensibus externis ordinario, & naturali modo: inde autem non rectè infert, potuisse merè interius à daemone excitari, quia motionis modus imperfectus, & quodammodo praeternaturalis est, ideo iustitiae originali repugnabat. Vnde ad secundum responderetur, non esse eandem rationem de tentatione per locutionem externam, vel per internam suggestionem. Cuius optimum argumentum est, quia Christus potuit priori modo tentari: posteriori autem modo non decuit. Rationem vero differentiae attigit D. Thom. quia in locutione, seu suggestione externa sola exterior creatura à daemone proxime immutatur, & ideo postea sequitur, vt sensus hominis à voce exterius formata naturali, & ordinario modo exciteretur. Vnde tunc extrinsecum & valde accidentarium est, quod illud obiectum extrinsecum virtute, & industria daemone formatum fuerit, quia inde nullus naturalis ordo in ipso homine, vel in potentia eius inuertitur. Quod secus esset si motio phantasiae merè interius fieret virtute daemone: nam esto non posset immediate, & per se imprimere species in phantasia, satis magna subiectio, & imperfectio hominis fuisset, si posset daemone interius mouere humores, & spiritus animales intra corpus hominis existentes, atque illo modo interiores eius potentias excitare. Nam si hoc posset, parum abesset, vt etiam concupiscentiam mouere, & membra corporis alterare sine hominis voluntate posset, quod absurdissimum est; nullo ergo talis potestas, vel licentia illi fuit pro illo statu concessa. Vnde ad tertium libenter concedimus vtrunque sequelam, nimirum, non potuisse daemone, vel homines in statu innocentiae perseverantes, vel etiam B. Mariam Virginem illo interiori modo tentare, nam

8. Satis obicitur postea in num. 6. & aliis obicitur probationibus.

ita maxime decebat, & illi statui quasi connaturale futurum erat.

Ad motiua vero Caietani responderetur. Ad primum, parum referre, vt in aliis Scripturæ locis dæmon per metaphoram Draco, aut serpens vocetur. Tum quia non oportet, vt vox in vno loco Scripturæ metaphoricè vsurpata, in eadem significacione in quolibet alio loco sumatur, vt est per se notum. Tum etiam, quia non negamus, serpentem etiam significare dæmonem etiam in dicto cap. 3. Gen. imò, vt videbimus, multa ibi dicuntur, quæ non nisi in dæmonem conueniunt, sed dicuntur, in dicto loco Genesis non appellari dæmonem serpentem solum per metaphoram, sed etiam quia per serpentem sensibilem, & externis oculis expositum loquebatur. Sicut etiam in dicto loco Apocal. 12. dæmon Draco dicitur, & per metaphoram, & quia re vera sub forma sensibilibi draconis apparebat in visione imaginaria, quæ ibi describitur. Et ita paulo inferius draco ille dicitur, serpens ille antiquus, alludendo, vt ibi notat Ribera, ad serpentem de quo modò agimus, nam fuit idem draco, quauis sub sensibili forma serpentis. Imò hinc videtur illud nomen quasi hæreditasse, vt significat Hieronym. Isai. 27. Vnde ad secundum sumptum ex illa comparatione, callidior cunctis animantibus, respondemus primo cum Angulino 11. Gen. ad lit. cap. 29, & D. Thom. 2. 2. q. 165. art. 2. ad 4. comparationem illam per metaphoram conuenire in ipsum dæmonem, non solum comparatione brutorum animalium, sed etiam respectu hominum. Nihilominus verò addimus respectu animantium brutorum eandem comparationem per proprietatem sumptam veram esse de ipso animalium, ac serpente, nam propter calliditatem illius animalis dixit Christus Matth. 10. Esote prudentes, sicut serpentes. Vbi licet non ponat apertam comparationem, satis tamen indicat habere illud animal magnam astutiam naturam ex instinctu naturali. De qua re videri possunt Hilar. Chrysost. & Hieron. Ad math. 10. Albin. & alij in Gen. & Basil. homil. 12. in inirium Proverb. & Epiph. baref. 37. & Hugo de Sanct. Victor. in Institutionib. monast. 2. p. lib. 3. de proprietatib. bestiarum, cap. 40. vsque ad 53. & Plinius lib. 8. historia, cap. 27. Quorum sententias colligit Pereir. lib. 6. in Gen. q. 1. de hac re. Ad tertium responderetur, sine proprio miraculo potuisse dæmonem sua naturali virtute per serpentem loqui, vt ex dictis lib. 4. de Angelis constat. Sicut asina Balaam mouente Angelo locuta est Numer. 22. Nam licet ibi dicatur, Aperuit Dominus os asine, non ideo dictum est, quia illud fuerit proprium miraculum, vt Caietan. supra argumentatur, sed vt significaretur, non fuisse opus dæmonis, sed boni Angeli ex diuina ordinatione. Alia verò argumenta Caietani explicando tentationem, & peccatum Eue, ac penas eius, dissoluemus.

Secunda sententia præcedenti extremè contraria asseruit, serpentem illum fuisse verum animal, quod vel virtute sua naturali potuit loqui, vel saltem Deum illi tribuisse pro eo tempore intellectum, & facultatem ad loquendum, & consequenter etiam ad percipiendum, quæ illi Eua respondebat. Hanc opinionem refert Abulen. Gen. 13. q. 418. & q. 429. ibi priori sensu, de virtute scilicet naturali; & nominat Iosephum dicentem, diabolum non tentasse Eua, sed solum serpentem, vt littera sonat. Vnde vult (inquit) quod serpens erat naturaliter loquens, & intelligens, & ita potuit intelligere hoc, quod dixit, & concipere illud. Et in fine ait plurimos tempore Iosephi hoc ipsum

sensisse. Insinuatque illam opinionem Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 2. alias 3. non tamen habet illa formalia verba, quod serpens erat tunc naturaliter intelligens, seu potens intelligere, quæ dicebantur, in prioribus. Et tunc in mentem hominis Philosophi, & non ignorantis venire potuerit. Imò nec dicit expressè serpentem tunc potuisse naturaliter loqui. Hoc autem saltem insinuat inferius, dicens, Quod Deus iratus contra serpentem ob malitiam, quæ erga Adamum est visus, illi vocem ademit. Posset autem hoc sano modo exponi, si ad dæmonem referatur, ita vt sensus sit, Deum priuasse dæmonem potestate amplius loquendi, vel tentandi hominem per serpentem. Sed hoc etiam voluntariè dictum esset, quia Scriptura nihil dicit de ademptione vocis factæ serpenti, etiam si per serpentem dæmon intelligatur. Neque multum nobis curandum est de sensu Iosephi, quia fortasse ex aliqua falsa traditione Iudæica potuit errorem, illum concipere, etiam si absurdissimus sit, non Philosophiæ tantum, sed etiam veræ fidei contrarius, quia nec Philosophia, nec fides agnoscit animal habens intellectum, & ratione vtens, nisi hominem: & idem est de propria locutione, vt tradit etiam Arist. lib. 4. de Generatione, animal. cap. 9. & lib. 5. cap. 7.

Magis autem mirandum est, quod Moyse Barcepha lib. de Parad. p. 1. cap. 27. eandem sententiam in posteriori sensu de virtute diuina explicatam tribuit sancto Ephrem. Proponit enim dubium, an tentator fuerit corporatus serpens, vel Satan intra illum latens, & ait, Ephrem in quodam commentario tradidisse, quod serpens corporeus mulierem allocutus fuerit, quia Satan imperauit a Deo, vt ei locutionem, & intellectum concederet. Quæ sententia multo est absurdior, quam præcedens. Tum quia si serpens ex natura sua non est intelligens, non potuit accipere vim intelligendi, nisi mutata natura, & tunc iam non esset serpens, sed homo, nam quod per sensus, vel materiales potentias intelligeret, profus erat impossibile. Tum etiam, quia licet esset possibile, esset stupendum miraculum frustratè, & sine fundamento, vel causa excogitatum, & præterea peculiarem absurditatem habet, dicere fecisse Deum tam grande miraculum ad petitionem dæmonis, & ad finem decipiendi hominem. Et quoad hoc idem est de locutione, quia licet minus repugnet, locutionem quoad externum, & sensibilem sonum fieri per serpentem, vt instrumentum Dei, tamen non erat necessarium fieri miraculoso modo, nec etiam decebat, Deum tali miraculo veluti iuuare dæmonem ad tentandam Eua. Potuit ergo facile fieri, vt supra dixi, per naturalem potentiam Angeli formantem sonum similem locutioni humana: per os serpentis, seu in ore eius, supplendo per aëris motionem defectum naturalis facultatis, & instrumenti idonei ad formandam vocem, qui erat in ore serpentis. Sicut etiam in locutione asine Balaam per bonum Angelum factum est. Nec in operibus Ephrem quæ nunc extant, absurdam hanc sententiam ego reperio, quin potius in 3. tom. tract. de Panit. versus finem ait, Inimicum, id est, dæmonem, per scientiam cunctarum rerum intelligentiam primos parentes decepsisse.

Vera ergo, & catholica sententia est dæmonem fuisse, qui sub specie visibilis serpentis Eua tentauit. Nam quod auctor præcipuus illius tentationis, & seductionis, dæmon fuerit, in Scriptura legitur. Nam hac ratione dicitur Sapient. 2. Inuoluti diaboli mors intravit in oculos terrarum, &

ob eandem causam Ioan. Apoc. 20. vocat illum serpentem antiquum, vt supra notauimus. Et Christus Dominus Ioann. 8. diabolum (dicit) fuisse homicidam ab initio, quod ratione huius tentationis dixit, quia diabolus decipiendo Eua, & per illam Adamum, causa fuit mortis ipsorum, & omnium hominum. Et ratio est clara, quia tentatio illa non potuit fieri nisi à creatura intellectuali, & nõ ab homine, quia nec erat alius præter Adamum, nec si fuisset, per serpentem loqui potuisset, nec bonus Angelus potuit esse auctor tanti mali; ergo fuit diabolus. Et communiter creditur esse Luciferum, quod & multis coniecturis potest fieri verisimile, & est verbis Christi consentaneum. Quod autem non in propria, & sola spiritali natura, sed sub specie visibili serpentis ad tentandum accesserit, satis contra Caietanum probatum est, & addi potest illud Pauli 2. ad Corinth. 11. Timeo, ne sicut serpens Eua seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri. Eademque est communis sententia Sanctorum, vt videre licet in Basil. homil. de Parad. & Chrysost. hom. 16. & 17. in Gen. Theodor. q. 3. 1. & 3. in Gen. Rupert. & alij infra citandi.

Difficultas autem est, vtrum serpens ille quo dæmon vsus est tanquam instrumento, fuerit verum animal, vel tantum apparens, seu simulachrum, & imago quædam serpentis. In hoc enim sunt opinioniones, prima negat esse verum animal, sed tantum corpus effectum ad similitudinem eius à dæmone, qui ad decipiendam Eua eius personam induere voluit. Hanc opinionem tribuunt Cyrillo Moyse Barcepha, & Pereir. Veruntamen Cyrill. lib. 3. contra Iulian. non tam aperte hanc sententiam abstruit. Nam respondens ad verba Iuliani calumniantis, dicere, serpentem locutum esse cum Eua sermone humano, esse quid simile fabulis Græcorum; responderet, se mirari quomodo Iulianus non intellexerit vocem illam dæmonis operatione fuisse factam: serpente velamentum malignitatis illius se adumbrante. Quæ verba non minus de vero serpente, quam de eius effigie intelligi possunt. Et infra §. ult. concludit, quod serpens solum existens per se non fuit mulieri locutus, cum naturæ, sermonis, & mentis experts sit, quod de vero animali dictum est. Subiungit autem hæc verba, Induit verò personam eius, malorum auctor Satã. Solum ergo ex illo verbo induit, videtur collegisse Moses, loqui Cyrillum de serpente tantum apparente; sed profectò etiam potest dici dæmon induisse personam serpentis, quia loquendo per verum serpentem tanquam vnum quid cum illo representari voluit. Veruntamen illam opinionem defendit Eugub. in Gen.

Et suaderi potest primò quia Angeli tam boni, quam mali quando corpora sumunt ad aliquod ministerium, non formant vera animalia, quæ exteriorius representant, sed eorum similitudinem, neque etiam vti solent veris animalibus, vel assumere illa ad sua opera efficienda, vt in superiori tractatu lib. 4. dictum est; ergo etiã dæmon formauit eodẽ modo, & assumpsit similitudinem serpentis ad suum opus, & non verum animal. Probatu cõsequentia. Primò, quia nõ erat maior necessitas veri animalis ad tentandam Eua, quam ad alia verã. Est optimum exemplum de tentatione Christi, quam dæmon perficit in assumpto corpore hominis apparentis, non per verum hominem. Secundò, quia ex verbis Scripturæ id colligi non potest, tum quia licet loquatur simpliciter de serpente, tamen etiam simpliciter vocat homines eos, qui Abrahæ apparent, quauis verè fuerint Angeli. Tum etiam quia nomen serpentis maxime refert ad ipsum dæmonem, quem sic vocat propter assumptam similitudinem.

Secundò, quia licet non sit verum animal, sed tantum apparens, & imago quædam serpentis, non potuit accipere vim intelligendi, nisi mutata natura, & tunc iam non esset serpens, sed homo, nam quod per sensus, vel materiales potentias intelligeret, profus erat impossibile. Tum etiam, quia licet esset possibile, esset stupendum miraculum frustratè, & sine fundamento, vel causa excogitatum, & præterea peculiarem absurditatem habet, dicere fecisse Deum tam grande miraculum ad petitionem dæmonis, & ad finem decipiendi hominem. Et quoad hoc idem est de locutione, quia licet minus repugnet, locutionem quoad externum, & sensibilem sonum fieri per serpentem, vt instrumentum Dei, tamen non erat necessarium fieri miraculoso modo, nec etiam decebat, Deum tali miraculo veluti iuuare dæmonem ad tentandam Eua. Potuit ergo facile fieri, vt supra dixi, per naturalem potentiam Angeli formantem sonum similem locutioni humana: per os serpentis, seu in ore eius, supplendo per aëris motionem defectum naturalis facultatis, & instrumenti idonei ad formandam vocem, qui erat in ore serpentis. Sicut etiam in locutione asine Balaam per bonum Angelum factum est. Nec in operibus Ephrem quæ nunc extant, absurdam hanc sententiam ego reperio, quin potius in 3. tom. tract. de Panit. versus finem ait, Inimicum, id est, dæmonem, per scientiam cunctarum rerum intelligentiam primos parentes decepsisse.

Vera ergo, & catholica sententia est dæmonem fuisse, qui sub specie visibilis serpentis Eua tentauit. Nam quod auctor præcipuus illius tentationis, & seductionis, dæmon fuerit, in Scriptura legitur. Nam hac ratione dicitur Sapient. 2. Inuoluti diaboli mors intravit in oculos terrarum, &

litudinem serpentis, sicut iam diximus, & infra explicando maledictionem serpentium latius videbitur. Tertio, quia ex nullo effectu, vel signo ostendi potest, illum fuisse verum serpentem. Nam quod Pereira obiicit, quia quando Angeli assumunt adibratam formam hominis, confecto ministerio, illa exuunt: serpens autem ille non exuauit finita tentatione, nam postea præfens adfuit maledictioni Dei: hoc (inquam) non cogit, quia licet possit Angelus statim exuere formam, quam induit, tamen etiam potest sub illa aliquantulum perseuerare, præsertim quia tempus illud breuissimum fuit, & fortasse dæmon nõdũ expleuerat totum malum, quod intēdebat. Vel certè, quod credibilis est, Deus coegit illum ad permanendum, vel ad comparandum in eadem specie, quia licet ipse suum prauum opus consummasset, Deus suum bonum opus, id est, iudicium suum nondum tulerat. Nam certè nisi hoc ad diuinam prouidentiam referatur, etiã si ille fuerit verus serpens, potuisset non adesse quando Deus penam denuntiabat primis parentibus, vel etiam poterat non adesse dæmon; igitur ex illo signo non rectè colligitur, verum fuisse serpentem.

Secunda sententia nihilominus affirmat, illum fuisse verum serpentem. Hanc opinionem refert allegatus Moses ex quodam Iacobo Sarugense, quam ipse approbat, & sequitur. Ratio verò, qua vitur, infirma est, scilicet, quia Eua corpore, & spiritu constabat, & ideo dæmon, qui spiritalis est, sibi coniunxit corporalem serpentem ad aggradiendum illam. Hæc enim ratio ad summum probat assumpsisse dæmonem sensibilem formam serpentis, veram quidem quoad corporis sensibilitatem, non quoad specificam naturam serpentis. Alij etiam Patres, licet aperte hoc non disputent, tamen in modo loquendi hanc sententiam multum insinuant, vt videre licet in Basilio, Chrysost. Theodoret. locis citatis, & August. lib. 11. de Ciuit. cap. 27. vbi de dæmone dicit: In serpente locutus est, vtens eo velut organo, mouensque eius naturam eo modo, quo ille mouere, & moueri illa potuit ad exprimendos verborum sonos. Vbi in verbo illo, mouens naturam eius, multum insinuat fuisse verum animal. Et in cap. 28. iterum id reperit, & adductis exemplis similibus magis declarat. Et in lib. 14. de Ciuit. cap. 11. expressè dicit, in Paradiso fuisse animalia terrestria, & inter ea serpentem, quo dæmon ad suam deceptionem tanquam instrumento vsus est. In quibus verbis satis indicat, serpentem illum fuisse verum animal.

Atque hæc sententia facillè defendi potest, & cū omni proprietate verba Scripturæ intelligit, & ideo satis probabilis est, quauis à nobis nulla sufficientis ratio reddi potest, cur potius vero animal, quam eius simulachro dæmon vsus fuerit, cū aliqui nõ soleant Angeli ita operari per animalium corpora, vt obiectum est. Id verò huic sententiæ obstare non debet, quia etiam non possumus sufficientem rationem reddere, ob quam dæmon potius per serpentem, quam per aliud animal Eua tentauerit. Præsertim cū alia sint aptiora ad vocem humanam formandam per illorum ora, quam serpens, & alioqui serpentis aspectus ingratus, imò & horrificus homini sit. Quocirca sicut Aug. lib. 11. Gen. ad litt. c. 3. dixit, Non debemus opinari, quod serpentem sibi, per quem tentaret diabolus, elegerit, sed ceterum esset in eo decipiendi cupiditas, non nisi per illud animal potuit, per quod posse permittus est. Ita nos dicere possumus, dæmonem non sua libera electione vsus fuisse potius vero animali, quam eius simulachro, sed tunc non fuisse permittum

Terrib. Instans Pererij re-mouetur.

15. 2. Sententia Barcepha. Eius ratio debilis.

Eandem sententiam indicant Basil. Chrysostomus, Theodor. & Augustin.

16. Hæc 2. sententia satis probabilis est.

Ad r. pro Caiet. in 7411. 2.

Ad 1.

Ad 3.

Ad casum Caietani argumenta, quid?

10. Error aliter extremè contrarius præcedenti.

Iosephus a liqua ex parte errorem hunc tenuit in prioribus.

Quomodo posset soluari.

Simpliciter tamen philosophia & fidei repugnat.

11. Barcepha eundem errorem in posteriori sensu tribuit Cyrillo. Ostenditur tamen non satis clare eam scripsisse Cyrillum.

Expugnatur dictum error.

Eam tamen tenet Eugubini.

14. Suadetur 1.

Apud Ephrem non legitur.

12. 2. Assertio catholica.

Probatu. Script.

Secundò.

Franc. Suarez, de opere sex dierum.

V sicutum

Cur vero potius qui scio animam...
Cur vero potius qui scio animam...

17. Cuius speciei fuerit ille serpens ignoratur.

Quid in hoc sensat...
Quid in hoc sensat...

18. Cur Eua non horruit serpentem.

Responso Chrysostomi Basilii...
Responso Chrysostomi Basilii...

Quid Bonanen...
Quid Bonanen...

Indicium de responsione Bonan. & Bedae.

De Damasceni responsione.

fidum animal formare, & assumere. Cur autem non fuerit permittitur, respondere possimus ad abul...
fidum animal formare, & assumere. Cur autem non fuerit permittitur, respondere possimus ad abul...

Ex quibus colligere possumus, superuacaneum esse inquirere...
Ex quibus colligere possumus, superuacaneum esse inquirere...

Sed illud magis mirandum, & inquirendum est, quomodo Eua audiens serpentem loquentem non horruit...
Sed illud magis mirandum, & inquirendum est, quomodo Eua audiens serpentem loquentem non horruit...

Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...
Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...

& Basil. dicunt, tunc omnia animalia; & serpentem in particulari, fuisse homini mansuetum...
& Basil. dicunt, tunc omnia animalia; & serpentem in particulari, fuisse homini mansuetum...

Difficultas vero est de loquela, & colloquio cum serpente...
Difficultas vero est de loquela, & colloquio cum serpente...

Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...
Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...

Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...
Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...

Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...
Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...

Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...
Respondent aliqui illud non esse intelligendum de positua deceptione...

Denique illam sententiam merito refellit Rupertus...
Denique illam sententiam merito refellit Rupertus...

De responsione Chrysostomi & Basilii.

19. Quia ratione peruerit Eua brutum animal ad colloquium admittere.

Responso Cyrilli, Magistri, & Abulensis.

Responsum Augustini, & D. Th.

Et ex ratione.

Quo pacto Pererius & Stella praedictam responsionem tueantur.

Impugnatio tam primò, secundò.

Pererij effugium obstructum.

Impugnatio 3. ex Ruperto.

huc obstruente uia plena misericordie, ubi licet caro, qua corrupitur...
huc obstruente uia plena misericordie, ubi licet caro, qua corrupitur...

22. Vidor respō ex Al-lato Ruperto.

23. Eandem in-dicit D. Th.

24. Fages Bon.

Instat contra hanc respon-sionē Pererius primò, secundò.

25. Tertid.

Ad 1.

penem sensibilem esse, qui loquebatur, sed contra-rium potius indicati, nā relatiū sui, refert eundē...
penem sensibilem esse, qui loquebatur, sed contra-rium potius indicati, nā relatiū sui, refert eundē...

Ad 2. quid latius dicitur inferius, explicando verba, quibus Deus serpentem maledixit.

C A P V T II.

Quod fuerit initium peccandi Eua, & quem progressum in multiplicandis peccatis habuerit.

Initium peccandi dici potest, vel primum peccatum ab Eua commissum, vel primum tempus, in quo Eua peccare incepit...
Initium peccandi dici potest, vel primum peccatum ab Eua commissum, vel primum tempus, in quo Eua peccare incepit...

Ad 2.

Ad 3. quid

1. Explicatio tituli.

2. Sententia Rupertii.

3. Sententia indicata ab Aug. & Prospero.

Rupertii sententia pro-signatur.

Rupertii sententia pro-signatur.

V 2

ter, quia intra Paradisum eis Adam nomina impositus, ut Gen. 2. narratur, ut supra explicuimus. Deinde tentatio Eua non longe a situ arboris scientiae facta est, nam in progressu tentationis vidit mulier lignum, quod esset bonum ad vescendum, et pulchrum oculis, &c. Gen. 3. Lignum autem scientiae boni, & mali erat in medio Paradisi, vel propè arbore vite, ut ex 2. Gen. colligitur; ergo verisimile non est serpentem fuisse extra Paradisum, quando Eua[m] tentavit, quia distantia à medio Paradisi vsque ad terminos eius non erat tam parua, ut in illa posset colloquium inter serpentem, & mulierem misceri, erat enim distantia plurimum milliarum, ut in superioribus diximus. Unde non est etiam credibile Eua[m] in breui tempore tam longam deambulationem fecisse. Denique illa inordinatio quam Rupertus Eua[m] tribuit, nullum habet fundamentum in Scriptura, nec rationem, cur præsumentur. Nam si tanta erat inordinatio, ut esset peccatum mortale, nulla materia, nullumve inditium tam grauis culpæ ibi reperimus: si autem venialis tantum culpa iudicetur, hæc in illo statu ante mortalem casum inueniri non poterat, ut diximus. Neque absque temerario iudicio illam sine vlla probatione præsumere possumus, nam sine vlla veniali culpa potuit Eua aliquando sola, & separata à marito in Paradiso, & non longe ab arbore scientiae boni, & mali deambulare. Atque ita serpens ante omne peccatum Eua[m] occasionem tentandi illam arripere potuit.

Altera verò sententia multo magis falsa est. Primò quia sine villo fundamento iudicat superbiæ peccatum in Eua ante omnem tentationem exterram. Secundò quia si vera esset illa sententia, non fuisset demon initium, & quasi prima radix lapsus humanæ naturæ, cuius contrarium ex Scriptura supra ostendimus. Et idem supponunt iidem sancti qui differentiam constituunt inter Angelum, & hominem, quod ille ex se, & nullo exteriori suggerente lapsus est; homo verò non nisi per suggestionem demonis. Et ideo omnes Theologi conveniunt, Eua[m] ante tentationem nihil peccasse, ut videre licet in D. Thoma 2. 2. q. 161. a. 1. & aliis in 2. d. 21. Neque est verum tentationem habere rationem penæ, maxime quando sine perturbatione animi fieri, & vinci poterat; fuit ergo ad probationem virtutis, & augmentum meriti, ut dixit August. lib. 1. in Gen. cap. 4. Nec in cap. 5. aliud docet, ut infra videbimus, simulque locum Prosperij exponemus.

Est ergo alia sententia dicens, Eua[m] peccasse statim post illam interrogationem serpentis: Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno Paradisi? Nam statim (ut auctores huius sententiae interpretantur) Eua per superbiam peccavit, quia verbis serpentis inducta ægré tulit, illo Dei præcepto esse astrictam, & appetiit potestatem, liberè, & sine tali subiectione viuendi. Ita opinatur Perer. lib. 6. in Gen. disp. de Peccat. Eua, q. 1. & citat Caietanum in eundem locum. Veruntamen Caietanus licet probabiliter coniectet, Moysen non retulisse omnia verba serpentis, sed paucis verbis multa comprehendisse, quibus (ut ipse latè discurret) persuadere voluit, præceptum illud esse nimis graue, & contrarium libertati & commodis hominum, non tamen dicit, Eua[m] statim fuisse in superbiam elatam. Id tamè insinuat, explicando verba Eua[m] respondentis ad serpentem, ait enim quod diabolicum venenum in affectum mulieris scripsit per dissimulationem præcepti. Fundamentum huius sententiæ est, quia Eua respondendo serpenti multa peccata exterioris commisit; ergo iam peccauerat interior per peccatum superbiæ. Consequenter supponitur ex doctrina Augustini 14. de Civ. c. 13. ex illo Eccles. 10. Initium peccati est superbia. Et specialius Tob. 4. In ipsa initium sempiterni peccati est peccatum superbiæ. Antecedens autè probatur. Primum ex Chryso. hom. 16. in Gen. dicente: Oportebat initio colloqui illius non ferre, &c. Quia autè nescio quomodo allecta colloquium serpentis tulit, per quem ut instrumentum permittit diabolus verba suscepit, congruum erat statim, &c. ut ipsa auersaretur, & fugeret illius consuetudinem, &c. Verum quia pra magna negligentia non attendebat, non solum non est illum auersata, sed omne mandatum illi derexit, & margaritas porcis obicit. In quibus verbis negligentiam, & culpam Eua[m] tribuere videtur in toto illo colloquio, & præsertim exaggerare videtur malum detegendi diuina mysteria sine delectu, & colloquendi cum demone cum tanto discrimine, unde hoc est primè peccatum quod aliqui in illa responsione accusant, scilicet, quod Eua periculo deceptionis, & transgressionis præcepti diuini se exposuit. Quia tenebatur aduertere illum esse superiore aliquid spiritum, & se esse insufficientem ad rationem illi reddendam, vel ad disputandum cum illo, ideoque maritum potius adire debuisset, eique serpentis interrogationem notè facere, ut curam illius negotij assumeret. Et præterea alij in verbis Eua[m] triplex peccatum inveniunt. Primum mendacij in verbo illo, ne tangeremus illud. Secundò infidelitatis in verbo illo, ne forte moriamur. Tertium esse potest aliud mendacium, quod ex eisdem verbis colligi videtur, quia Deus non dixerat, si comederis, forte morieris, sed, In quocumque die comederis, morte morieris. Vbi non solum non addidit particulam forte, sed potius addendo, in quocumque die, ostendit comminationem esse absolutam, & infallibiliter exequendam.

1. Eua peccatum inxtra quosdam.

Triple aliud peccatum iuxta alios.

Prima assertio D. Thomæ & Theologorum.

Probat per se probando ad fundamentum Caietani in n. 4.

6. Probat 2. ostendendo verba Chryso. hom. in n. 4. procedere mixta, non literatim.

3. Altera quoque sententia exponatur.

Ad Augustinum & Prosperum in eandem sententiam adductos.

4. Sententia Pererij qua indicatur etia à Caiet.

Eius fundamentum.

res, quam secundum rigorem, & proprietatem intelligendum videretur. Vel etiam negatiue, (ut sic dicam) & non priuatiue accipi debet. Facile namque concedemus, Eua[m] non fuisse vsum optimo consilio, nec summa prudentia, quasi disputando cum serpente: quia multo melius fuisset illius confortum fugere, & cum marito rem totam communicare. Veruntamen, hoc medium licet consultius fuisset, non fuit absolutè ex præcepto necessarium: nulla enim sufficiens ratio talis præcepti apparet. Neque etiam potest Eua accusari eo quod detexerit supernaturale mysterium: tum quia non erat illi sub secreto datum. Tum etiam quia spiritus, qui per serpentem ei loquebatur, iam se ostendit illius mysterij conscius, & Eua potius verba illius correxit, vel ambiguitatem declarauit. Nam serpens non dixit, ut non comederetis de omni ligno Paradisi, quod verbum ambiguum erat, nã significare poterat, mandatum illis fuisse, ut de nullo ligno comederent, vel ut non de omni, id est, vel de aliquo, vel de aliquibus non comederent. Et in priori sensu verba erant falsa: in secundo autem confusa, & incerta, & ita simpliciter erant ambigua, & captiosa. Et ideo Eua responsione sua veritatem declarauit, & confessio est, tum diuini beneficium agnoscendo, dicēs, de fructu lignorum, quæ sūt in Paradiso, vescimur, tum determinatam exceptionem per præceptum factam explicando, de ligno, inquit, quod est in medio Paradisi. In hoc ergo non videtur reprehensione digna, nec dici potest proiecisse margaritas ante porcos, vel quia pondum cognoscebat illum esse spiritum malum, sed simpliciter spiritum intelligentem, & capacem illius declarationis, vel quia non semper est malum, tentanti demoni respondere, veritatem illi obiciendo, quam ignorare se simulat, sicut Christum Dominum fecisse scimus.

Nec etiam video, quomodo ex verbis illis, aut ex illa exaggeratione, ne comederemus, & ne tangeremus illud, colligat rectè Caietanus, Eua[m] iam concepisse displicentiam præcepti, vel, ut alij volunt, accidiam spirituale[m], seu tradium de prohibitione sibi facta. Nihil enim horum in verbis illis significari video, nam priora verba, ut dixi, potius ostendunt tam beneficij, quam præcepti memoriam: posteriora verò, scilicet, illius exaggerationis, ne tangeremus, ut iam supra dixi, non continet falsitatem, tum quia fieri potuit, ut etiam verbum illud fuerit à Deo in præcepto expressum, vel quod Adam illo modo præceptum promulgauerit Eua, quanuis à Moysè in præcepti enarratione illud verbum fuerit ommissum. Tum etiam quia cum dicitur, ne tangeremus, intelligendum est de tactu ad eum ordinato, & ita impliciter continetur in prohibitione comedendi, & sine villo mendacio potuit ab Eua explicite declarari. Neque in hoc ostendit displicentiam præcepti, sed potius estimationem, & rigore[m] circa modum, quo erat perfectè obseruandum. Confirmatur, & declaratur hæc responsio ex D. Gregorio lib. 35. Moral. cap. 10. alias 13. vbi hoc præceptum his verbis refert, Sed notandum, quod illi dicitur, ex omni ligno Paradisi comedite, de ligno autem scientia boni, & mali, ne tangeritis, vbi præceptum ipsum refert per verbum non tangendi; ergo intellexit, illud esse comprehendit verbum non comedendi.

Denique particula forte, addita ab Eua dicente, ne forte moriamini, non continet mendacium, nec mentis dubitationem circa rem à Deo dictam indicat. Primum, quia, ut in superioribus diximus, interdum ita loquimur, non propter dubitationem, sed propter contingentiam effectus per se spectati, seu ad eius periculum indicandum. Ita respondit Bonauent. in 2. d. 22. art. 1. q. 1. ad argum. Vbi etiam addit, potuisse Eua[m] sine peccato dubitare non de veritate Dei, sed de sensu verborum eius, an, scilicet, intelligenda essent de morte corporali, vel spirituali, aut an esset pœna simpliciter statuta, & infallibiliter exequenda, vel tantumquam Deus comminatus esset remissibiliter. Et idem in virtute respondet D. Thomas in 2. d. 22. q. 1. art. 1. ad 1. Unde addere possumus, potuisse Eua[m] dubitare, an verba illa, In quocumque die comederitis, morte moriemini, dicta fuerint tanquam comminatoria pœna, vel solum tanquam significantia effectum ex manducatione illius cibi consequendum, qualis esse posset mors, si fructus illius arboris ex natura sua esset nocuus, & humano corpori contrarius. Quia ergo serpens interrogauerat Eua[m] ratione præcepti, dicens, cur præcepit, &c. videretur illa in verbis suis pro ratione reddidisse periculum mortis, quod ex tali cibo imminebat, quia verò non erat certa, an esset hæc ratio præcepti, addidit particulam forte, tum ut suam dubitationem ostenderet, non de veritate, sed de sensu verborum Dei, & de ratione præcepti; tum etiam ne falsum diceret, sed suam ignorantiam, seu nescientiam ostenderet, quæ illi statui non repugnabat. Et ita facile excusatur alterius mendacij, quod illi obiciebatur. Nam particula in quocumque die, dictam sensuum ambiguitatem non excludit.

Ex quibus tandem concludimus, peccatum Eua[m] incepisse statim ac verba illa serpentis audiuit, nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii, &c. Hæc est sententia D. Augustini lib. 11. Gen. ad lit. cap. 30. & lib. 65. Quæst. ad Orosium, q. 4. quam sequitur D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 1. & 2. & alij Theologi in 2. d. 22. & Perer. lib. 6. in Gen. in expositione verborum serpentis, & mulieris, & in disp. de Peccato Eua. Et probatur, quia post illa verba serpentis, nequaquam, &c. statim additur: Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum, &c. Sed per hæc verba indicantur peccata exteriora Eua[m]; ergo signum est interioris peccasse statim ac serpens secundo locutus est. Consequenter probatur; tum quia inordinatio in motu corporis inordinatorem interioriorem supponit, nam ab illa procedit. Tum etiam, quia in illo statu erat hoc peculiari ratione necessarium, quia in eo ita erant ordinata omnia per originalem iustitiam, ut non possit in inferioribus partibus esse defectus, nisi in superioribus præcederet, & ideo non potuit in corpore sanctitas amitti, nisi violata prius animæ sanctitate, ut in simili dixit August. lib. 1. de Civ. cap. 8. Antecedens verò probatur ex ipsis verbis Gen. nam postquam mulier promissionem serpentis audiuit, statim curiosè aspexit lignum scientiæ, & vidit, quod esset bonum ad vescendum. In quibus verbis satis significatur inordinatè, & non simplici, ac puro animo aspexisse. Nam prius (ut per se credibile est) iam sepius lignum illud aspexerat, & tamen non viderat, quod bonum esset ad vescendum; aliter ergo tunc aspexit.

Unde Albin. q. 66. in Gen. interrogat, cur mulier considerauit lignum post serpentis persuasionem? Et respondet, Ut explicaret, si quid in eo mortiferum esset, dum autem nihil in eo tale reperiret, confidentius gustauit ex eo. Ideo autem intentionem id explorandi habuit, quia iam appetere inceperat esum eius, à quo propter mortis timorem retardabatur; ergo modus ille aspiciendi inordinatum animum supponebat. Vnde Rupert. lib. 3. in Gen. cap. 9. Reg. Franc. Suarez, de opere sex dierum.

9. assertio, qua ex dictis erimur.

2. assertio, qua ex dictis erimur.

Probat auctoritate Augustini, D. Thomæ & aliorum.

10. Item ostenditur ex alijs.

7. Probat uterque respondendo ad fundamentum Caietani in n. 4.

Confirmatur responsio ex Gregorio.

8. Item respondendo ad quod de triplici Eua peccato

vera (inquit) nondum eo modo viderat, quia cum ea præsumpione, qua nunc intima est, nondum considerauerat. Et infra: *Vidit igitur, id est, consideravit, diligenter intima est, cur quibus attendit, et index eorum qua audierat ipsa esse voluit.* Confirmat hoc Bernardus, tract. de Gradib. humilit. gradu 1. §. 2. *Quid tuam* (inquit ad Euam) *morrem tam intente tuoris? quid illo tam crebro vagantia lumina iacis, quid spectare libet, quod manducare non licet?* Et infra, *Et si culpa non est, culpa tamen occasio est, et indicium commissæ, et causa est committenda.* Quamvis ergo ille aspectus oculorum per se malus non appareat, & ex leuitate, curiositate, aut sensibili voluptate factus, leuis culpa esse possit, tamen in ea nec fuit sine culpa, vt verba ipsa indicant, vt cum Patribus ponderauimus, & effectus monstrauit, nec potuit esse in eo statu ex veniali culpa, aut præueniente motu indeliberato; ergo fuit ex aliquo prauo appetitu iam concepto, Vnde Gregor. 21. *Moral. cap. 2.* ait, *Eua primò incaute conspexit lignum, quam ipsum contingeret; ideo autem incaute aspexit, quia mens eius iam interius corrupta fuerat.* Et inde etiam prouenit vt idem lignum, pulchrum oculis, aspectuque delectabile, multo aliter, quam antea, ei visum fuerit; nam quæ non rectis oculis aspiciuntur, vehementius mouent, & iuxta affectum videntis pulchriora apparent. Vnde Gaudent. in tract. 15. qui est de Machabæis, ita exponit illa verba, *Fructus ille in visum est speciosus, ac dulcis, vt concupiscentiam præstaret oculis, et gula conciliaret illecebram.* Iam ergo interius peccauerat Eua, quando illo modo arborem aspexit; ergo signum est, lapsum eius incepisse statim, ac serpentis promissionem audiuit.

11. *Quidnam fuerit illud quod Eua peccatum.*

Peccasse Eua per infidelitatem suadet ex scriptis.

Item per superbiam affirmat August. & D. Thom.

12. *Arguitur ex illis illis peccatis infidelitatem præcessisse primo ex August.*

A terent, quod eos cogeret experiri infidelitatis, & inobediencia, quid nocerant; vbi infidelitatem ponit tanquam radicem, & initium totius lapsus primorum hominum. Deinde ratione, quia iudicium intellectus præcedit actum appetendi, nam est causa illius, & in hoc particulari facto non appetiisset Eua similitudinem Dei, nisi credidisset serpenti dicenti, sibi esse possibilem, quia sola apprehensio sine iudicio non sufficit ad inducendum affectum. Et quanuis fortasse posset aliquis simplici affectu ferri ad impossibile, & a fortiori ad bonum apprehensum nõdum iudicatum possibile: nihilominus efficaciac affectu, nemo potest appetere, nisi quod iudicet sibi esse possibile. At verò appetitus Euae fuit efficac, cuius signum est, quia ex vi illius statim applicauit media, aspiciendo attentè pulchritudinem cibi, & applicando manum ad tollendum illum de arbore, & comedendum; ergo talis appetitus ex præcedenti deceptione & errore processit.

Deinde ratione.

B Dices, non potuisse foeminam decipi antequam peccaret, quia in statu innocentie nulla poterat esse deceptio, vt supra dictum est. Responderetur deceptionem intellectus non potuisse præcedere omnne peccatum voluntatis, quod supra dictum est, potuisse autem præcedere speciale peccatum superbiam, vt argumentum probare videtur. Quia illam deceptio voluntaria fuit, per voluntatem scilicet, credendi serpenti, quæ voluntas ex obiecto non fuit actus superbiam, sed hæresis, quatenus in voluntate esse potest, seu impia affectionis ad res fidei contrarias, vel temeraria deliberatio contra studiositatem. Vnde ante hanc voluntatem credendi non præcessit alia deceptio, sed inconsideratio, & leuitas, ac negligentia circa examen rei credendæ. Hoc ergo peccatum ante superbiam præcessisse videtur. Et hanc sententiam secuti sunt Lutherus, & Caluin. vt Bellarm. refert dicto lib. 3. de *Amissione gratiæ*, c. 4.

13. *Obiectioni contra proximum argumentum occurritur.*

C Nihilominus contrariam sententiam, nimirum, primum peccatum Euae fuisse superbiam, docet expressè August. dicto cap. 30. dicens; *Quando his verbis crederet mulier à bono, atque utili re se fuisse prohibitas, nisi iam inesset menti amor ille propria potestatis, et quadam de se superba præsumptio, quæ per illam sententiam fuerat conuincenda, et humilianda?* Et hanc sententiam sequitur Magister in 2. d. 22. vbi Doctores communiter eam approbant, & D. Th. 2. 2. q. 163. art. 1. præsertim ad 4. vbi post relata verba Augustini, subdit, quod non est sic intelligendum, quasi superbia præcesserit infidelitatem serpentis, sed quia statim post suasionem serpentis, inuasit mentem eius elatio, ex qua consecutum est, vt crederet esse verum, quod serpens dicebat. Quæ expositio adhibenda etiam est ad verba eiusdem Augustini lib. 11. *Gen. ad lit. cap. 5.* scilicet, *Nec arbitrarium est, quod esset hominem dei eturum iste reator, nisi præcessisset in anima hominis quadam elatio comprimenda, &c.* Nam videtur in his verbis supponere August. elationem non fuisse ex tentatione demonis, quod falsum est; nam supra probaui, primum peccatum Euae quodecumque illud fuerit, est suggestione demonis fuisse. Loquitur ergo August. de deiectione hominis quoad peccatum comedendi de ligno verito, significans non potuisse, nisi inchoando à superbia, ad illud perueniri. Et in eadè sententia est Prosper. lib. 2. de *Vita contempl. cap. 19.* qui eodem modo exponendus est; & ex his, quæ infra de Adamo dicemus, hæc pars magis confirmabitur, & auctoritate illam latè probat Bellarm. dicto cap. 4.

Exponitur Augustin.

14. *Prosper.*

E Inter hæc autem duo peccata dubitari potest, quòdnam illorum prius fuerit. Nam quòd præcesserit infidelitas probari potest, quia prius Eua credidit vera esse verba serpentis, quam excellentiam scientiæ & similitudinis ad Deum inordinatè appetere, sed infidelitas consummata est in illa credulitate, superbia verò in hoc appetitu; ergo præcessit infidelitas superbiam. Maior probatur, primum ex August. 14. de *Ciuit. cap. 17.* vbi de primis hominibus ait, *Hoc itaque cognouerunt, quod felicitatis ignorarent, si Deo credentes, et obediens non committent.*

Ratione confirmat eam D. Thomas, quia non potuit

Probat D. Thomas prædictam sententiam.

Eua tamen ratio non satis viget.

16. *Pd exponitur probatio D. Thomæ.*

17. *Quæ recte que etiam valet ad suadendum superbiam præmissis ante infidelitatem.*

Declaratur amplius adducta ratio.

potuit Eua primò peccare ex affectu alicuius obiecti sensibilis, in quod concupiscentia solet inordinatè tendere, quia hæc inordinatio non habebat locum in statu innocentie; ergo primum Eua peccatum fuit ex appetitu alicuius spirituales boni supra suam mensuram, quod ad superbiam pertinet. Hæc autem ratio non videtur omnino cogere: tum quia in statu innocentie posset peccare homines primò, ac immediate circa bona sensibilia, non præueni, aut præmoti à concupiscentia sensibilis, sed tantum ex sua mera voluntate, amando illa bona contra regulam rationis. Tum etiam, quia potuit Eua peccare circa spirituale actum, qualis est actus credendi, in quo non fuisset appetitus excellentiæ, vel superbiam. Vnde non rectè etiam sequitur, si Eua peccauit primò circa obiectum spirituale, contempto diuinæ regulæ ordine; peccasse primò per superbiam, quia potuit peccare, facile credendo serpenti, non per superbiam, sed per negligentiam, nec per formalem contemptum Dei, qui ad superbiam spectat, sed per contemptum materialem, & inconsiderationem diuinæ regulæ.

Igitur cum D. Thomas in sua ratione vtitur illo verbo, *non potuit*, non est cum tanto rigore accipiendum, vt absolutam impotentiam significet, sed moralem impossibilitatem; sic enim in eo statum, & cum tanta rectitudine animi, & potentiarum vix fieri poterat, vt contra diuinum præceptum, propter solam sensibilem delectationem, voluntas nulla præuia concupiscentia mota, liberè determinaretur.

Atque in hoc sensu coniectura est satis probabilis. Quæ cum eadem efficacitate procedit, superbiam ad infidelitatem comparando. Primò quidem, quia nullum motuum ibi præcesserat, quod intellectum Euae fide, & doctrina illuminatum posset mouere ad credendum serpenti plus, quam Deo, nisi aliqua perturbatio in animo eius præcessisset, seu affectus, qui intellectui tenebras immitteret. Hic autem affectus, cum non fuerit de materiali, & sensibili, non nisi appetitus excellentiæ esse potuit; præcessit ergo hic appetitus infidelitatem. Quam rationem insinuaui August. 14. de *Ciuit. cap. 13.* dicens: *Ad malum opus non perueniretur, nisi præcessisset mala voluntas. Porro male voluntatis initium, quod esse potuit, nisi superbia? Et infra, Si voluntas in amore superioris immutabilis boni, à quo illustrabatur, stabilis permaneret, non inde ad sibi placendum auerteretur, et in hoc intenebretur, et illa verum crederet, dixisset serpentem.* Et declaratur ampliùs hæc ratio, quia hæresis dupliciter in aliquo inuenitur, scilicet, vel tanquam in auctore, vel tanquam in discipulo, seu persuasore ab alio, & priori modo non oritur, nisi vel ex superbia, vel ex nimio affectu ad res terrenas, & sensibiles, vt sentit August. lib. de *Pastorib. cap. 8.* & lib. de *utilit. credendi, in princ.* At verò qui ab alio trahitur in hæresim, vel in superbiam, & affectu temporalium illum imitatur, vel ignoranter, & ex quadam simplicitate decipitur, Eua autem infidelis fuit isto secundo modo tanquam ab alio decepta, non possumus autem dicere ex simplicitate, & ignorantia fuisse deceptam; tum quia serpens nulla ratione sophistica ad illam persuadendam, sed simplici ardeatione vsus est: *Nequaquam moriemini, &c.* Tum etiam, quia Eua erat sufficienter in fide instructa, & alioqui nulla ratio boni per se apparebat in credendo serpenti, nisi ex affectu ad aliud bonum aliqua ratio utilitatis, vel commoditatis redundaret; ergo necessarium debuit præcedere affectus aliquis, ex quo vo-

luntas illa credendi serpens, originem duceret; cum ergo ille affectus non fuerit ad alias res terrenas, profectò esse non potuit nisi superbia.

Neque contra hoc obicit ratio superius facta, negamus enim, iudicium aliquod erroneum præcessisse in Eua ante inordinatum appetitum excellentiæ. Et ad August. respondemus, in eo loco per inobedienciam intelligere peccatum manducandi de ligno verito, vt est per se notum, etiam ex communi vsu loquendi de illo peccato; & illam inobedienciam dicit ex infidelitate processisse. Et ita exponit Augustinum D. Thom. 1. 2. q. 89. art. 3. ad 2. non declarat autem eo loco August. quomodo Eua fuerit ad infidelitatem inducenda, quia iam cap. 13. dixerat ex superbia inducendam fuisse. Vt autem ad rationem respondeamus, prius obiectum illius superbiam explicare necesse est. Quod optime tractat D. Thom. d. q. 163. art. 2. & in summa dicit, fuisse similitudinem Dei non secundum æqualitatem, sed secundum quandam imitationem in excellentia scientiæ, & potentiæ ultra regulam debitam, & supra suam mensuram. Et ita interpretatur Augustinum in id Pl. 68. *Quæ non rapui tunc exolebam,* Concione 1. dicentem de primis hominibus, *Rapere voluerunt diuinitatem,* vt intelligatur de diuinitate non per essentiam, sed per quandam excellentem participationem, quia prior est impossibilis; posterior verò facile potest vt possibilis apprehendi.

18. *Ad August. allatum 12.*

Explicatur peccatū superbiam Eua vt satisfiat rationi eodem nro. 12. allato.

19. *Prægnantior explicatio.*

Et hoc ipsum satis colligitur ex verbis serpentis. Quia, vt supra dixi, Eua non est excitata ad superbiam, nisi ex suggestione serpentis; ergo illud fuit obiectum superbiam mulieris, quod illi fuit à serpente propositum, vt Chrysost. homil. 16. in *Gen. & August. lib. 8. de Gen. cap. 13.* rectè ponderarunt. Serpens autem similitudinem Dei illi proposuit, dicens, *Eratis sicut Dij,* & statim declarauit, qualis esset illa similitudo, dicens: *Scientias bonum, & malum.* Ergo superbia Euae fuit appetitus excellentiæ in cognoscendo quid sibi esset bonum, quidve malum. Qualis autem fuerit hic excessus in scientia boni, & mali, non satis constat. Nam velie scire bonum, & malum, & in hoc assimilari Deo, non est per se malum; malitia ergo est in excessu, vt si quis velit scire plus, quam oportet, & assimilari Deo plus, quam debet. Hunc ergo excessum explicat D. Thom. dicens, in hoc peccasse Eua, quod voluit tantam scientiam boni, & mali habere, vt per virtutem propriæ naturæ deretmineret sibi, quod esset bonum, & quid malum ad agendum, vel etiam vt per se cognosceret, quid sibi boni, & mali esset futurum. Vnde probabile est, Eua tunc non cogitasse in particulari de modo illius excellentiæ, sed, auditis verbis serpentis, statim concepit quandam scientiam sibi sufficientem ad beatam vitam, & ad regendum seipsam, & statim illam appetiisse sine ordine, vel subiectione ad Deum, sed absolute, vt illi fuit proposita etiam contra ordinem, & præceptum Dei, & ita per superbiam in illo appetitu excessisse. Additque consequenter D. Thomas, etiam excessisse Eua, appetendo potestatem operandi virtute propriæ naturæ ad beatitudinem consequendam, quod significauit August. 11. *Gen. ad lit. cap. 30.* Et intelligendum videtur de appetitu quasi in actu exercito, vt sic dicam, magis quam in actu signato, id est, magis ex modo volendi, quam ex parte obiecti expressè sibi propositi. Nam excellentia illa potestatis non fuit à serpente distinctè proposita, tamen quia obtulit, & promisit similitudinem

Dei obtinendam præter ordinem ab ipso statu- rum, imò contra præceptum eius, ideo virtute illam perfectionem proposuit, vt obtinendam propria industria, & facultate. Eodem ergo modo Eua illam appetiit, non quidem directe cogitando de tali potestate, nec de modo acquirendi dictam excellentiam, sed nimio quodam amore sui absolute apperendo illam excellentiam, nihil pro tunc considerans, vel de qualitate illius, vel de modo illam obtinendi.

10. Hoc ergo posito, respondemus ad huiusmodi elationem non fuisse necessarium, vt infidelitas præcederet, imò neque aliquid iudicium erro- neum, seu simpliciter falsum etiam contra ratio- nem naturalem. Quia apprehenso illo obiecto sub illa confusione proposito, satis erat apprehē- dere, & iudicare illam scientiam vt possibilem si- bi simpliciter, & consequenter vt sibi maxime conuenientem, si obtineretur. In hoc autem iudicio nulla falsitas in rigore inuoluitur, quia scientia ipsa absolute possibilis est, & conueniens si obrinatur; id autem, quod ibi adiungebatur, vel inordinatum, vel impossibile, non propone- batur formaliter in obiecto, sed virtute, quatenus illa excellentia scientia sine modo, aut mensura proponebatur, & ideo potuit etiam esse excessus in modo appetendi sine præiudicio falso in intellectu. Atque hinc etiam facile intelligitur, non fuisse necessarium, vt in Eua infidelitas superbiam antecederet, quia ad appetendam in- ordinatè excellentiam propriam nullum iudicium speculatiuum fidei contrarium necessarium fuit; sufficiens enim fuit practicum iudicium, quo vel excellentia scientia boni, & mali, vel maior po- testas, & libertas in operando bonum, vel ma- lum dicto modo, proposita fuerit, vt appeti- bilis, & propria nature aliquo modo conueniens.

21. Et ita in hac sententia ferè hoc modo explica- ta conueniunt cum D. Thoma Scholastici in 2. d. 22. & specialiter declarat Bonauent. art. 1. q. 1. & latius Agid. q. 1. art. 1. dubio 1. litterali. Et quanuis Scorus, & sequaces de Adamo aliter sentiant, non tamen de Eua, vt notauit Herer. in 2. d. 22. q. 2. conclus. 1. vbi etiam addit, omnes Theologos in hac sententia conuenire. Quam eruditè consumat, & declarat Bellarm. lib. 3. de Amiff. grat. cap. 4. & 5. At verò Pererius dicto lib. 6. in Gen. q. 1. & 2. de peccato Eua ex parte dif- sentit. Faretur enim, aliquam superbiam præces- sisse infidelitatem. Distinguit tamen duo peccata superbie in Eua. Primum commissum statim ac serpens interrogauit, Cur præcepit vobis Deus? & antequam aliquid promitteret, & hoc, dicit, præcessisse infidelitatem. Aliud peccatum super- bie ponit in Eua post promissionem serpen- tis, & hoc, dicit, fuisse posterius infidelitate, inò fuisse quintum Eua peccatum. Veruntamen fundamentum de illo primo peccato superbie ex- plosum iam est, & ita ruit tora illa pars, super- fluaque est illa multiplicatio peccatorum, quæ ante appetitum superbie ex promissione serpen- tis conceptum in Eua excogitatur.

22. Ex dictis verò noua difficultas oritur circa in- fidelitatis peccatum, nam si ante superbiam non præcessit, post illam non videtur necessarium, nec sufficienter probari posse. Nā in primis nec Moy- ses illud narrat, nec ex dictis eius colligitur. Quia post completa verba serpentis, tantum subdit: Vedit igitur mulier, quòd bonum esset lignum ad vascen- dum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile. Ex quibus verbis collegimus supra præcessisse in Eua

10. Suscepit iam rationem in num. 12.

21. Sententia prout ha- bente ex- plicata, con- ueniens est.

Dissentis Pererius a- liqua ex parte, im- mergit.

22. Arguitur contra dicta in num. 11. Eua pecc- casse per in- fidelitatem. Primum.

A Superbiam. Statim verò solum additur, Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, &c. In quo solum narratur exteriora peccata contra speciale præceptum diuinum: sed ista omnia sup- posita dicta superbia, poterunt sine infidelitate committi, sicut nunc fidelis peccat comedendo carnem in die prohibito; ergo non est, vnde tale peccatum infidelitatis colligamus. Secundò ^{Secundò} augetur difficultas, quia si ex aliquo loco collige- retur hæc infidelitas, maxime ex illo 1. ad Tim. 2. Mulier seducta est, ex illis enim verbis col- ligunt omnes Patres, Eua credidisse, vera esse, quæ serpens dicebat. Ita tradit D. Thom. 1. p. q. 24. art. 4. ad 1. & 2. q. 163. art. 1. ad 4. & art. 4. in corpore, & ad 1. ex August. 11. Gen. ad litt. cap. 30. & 42. & idem habet lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 15. & 14. de Ciuit. cap. 17. & in En- chirid. cap. 45. Et idem sentit Chrylost. homil. 16. in Gen. & consentiunt ibi Rupert. & alios infra referemus. Sed hoc non satis est, vt dicamus, Eua propriam infidelitatem commisisse; ergo. Probat minor, quia potuit Eua credere serpen- ti, non credendo, Deum dixisse falsum, sed cre- dendo, vel non prohibuisse esum ligni scientia eo modo, quo ipsa cogitauerat, vel saltem non fuisse mortem comminatum, vt iremissibilem pen- nam. Sic enim Aug. d. lib. 11. Gen. ad litt. cap. 30. dixit de Eua; Non credens, posse inde se mori, arbi- trari, quod putauerit, Deum alicuius significationis causa dixisse, si manducauerit, morte moriendum. Ergo licet falsam existimationem habuerit circa intelligentiam verborum Dei, & in hoc decepta fuerit, non tamen necesse est, vt infidelis fuerit. Tertio maximum Eua peccatum fuit superbia, vt sentit D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 3, at si fuisset in- fidelis, maius peccatum fuisset hæresis; ergo non commisit tale peccatum.

Nihilominus dicendum est, absolute Eua post superbiam in infidelitatem incidisse, id est, credi- disse aliquid dictis Dei, & veræ fidei contrarium. Ita docet August. locis citatis, & sequitur D. Tho- mas, & sumitur ex aliis Patribus, qui absolute tri- buunt infidelitatem primis hominibus, vt allega- tum est, & alios referemus cap. quarto à num. 4. Et hoc sufficienter probatur ex loco Pauli, quia seduci non est aliud, quam induci in errorem, seu falsum iudicium; loquitur autem Paulus non tantum de errore practico, sed etiam de specula- tiuo, ait enim, Adam non fuisse deceptum, sed Eua. At verò Adam practice etiam errauit; ergo loquitur Paulus de deceptione per iudicium falsum speculatiuum; ergo si mulier seducta fuit, in errorem est inducta: ille autem error fuit cir- ca materiam fidei, vt manifestum est, quia per il- lum errorem credit Eua aliquid contrarium di- ctis Dei, vel aliter, quam à Deo dictum fuerat; in vtroque autem est error contra fidem. Vt, v. g. non solum est hæreticus, qui credit, Christum falsum dixisse, cum dixit; Hoc est corpus meum, sed etiam, qui credit, Christum quidem verum dixisse, tamen non fuisse loquutum in proprio sen- su, sed sub aliquo ænigmate; ergo similiter quo- modocumque fuerit decepta Eua circa verba Dei, vel circa sensum, quo proprie ab ipso prolata sunt, in materia fidei errauit.

Duobus autem modis intelligi potest, Eua in eam infidelitatem incidisse, vno modo forma- liter, & cum pertinacia, ac propria hæresi, alio modo solum materialiter, id est, sine pertinacia, ac propria hæresi. Priorem modum indicant mul- ti Patres, dicentes, credidisse Eua, Deum ex inuidia sibi prohibuisse esum fructus ligni vite, ac

Secundò

Tertio

23. Vera sententia de infidelitate Eua sustinetur & corroboratur. 1. Ex Aug. D. Thom. & alii.

2. Ex Pau- lo.

24. Infidelitatem Eua fuisse hæresim, probabile.

ac subinde mentitum esse, cum dixit, moritu- ros eos fuisse, si de ligno comederent: nam si hoc credidit Eua, nulla certe formalis hæresis cogitari potest: hoc autem modo fuisse Eua de- ceptam, significat August. dicto lib. 1. Gen. ad litt. cap. ult. & lib. 2. de Genes contra Manich. cap. 15. & Chrylost. homil. 16. in Gen. & alij ibidem, & Cyrill. Alexandrinus lib. 3. contra Iulian. §. vbi ar- tem. vbi sic inquit de dæmone: Vide quòd pessima- rum doctrinarum fuerit inuentor, non enim dixisse, in- quit, illis veritatem vniuersorum Deum, sed menti- tum potius, & per inuidiam prohibuisse, ne comede- rent, utpote Deos fore scientes, si comederent. Igitur & ipsam summam, & ineffabilem naturam calum- niatus est, & pestilentem doctrinam primis parentibus immisit. Et hinc Patres interdum indicant, ami- sisse Eua fidem, peccando, cum tamen fides non nisi per formalem infidelitatem amittatur. Atque ita significat Ambros. Epist. 33. ad Marcellinam sororem, & Tertull. lib. 2. contra Marcionem, cap. 2. quæ sententia probabilis est.

Veruntamen fortasse probabilius dici potest, illam infidelitatem non fuisse cum pertinacia, & formali hæresi. Nam difficile creditu est, Eua statim ad simplicem assertionem serpentis credi- disse, Deum mentitum fuisse, & ex inuidia præ- ceptum posuisse, quia hæc non solum sunt contra propriam fidem, sed etiam contra rationem natu- ralem. Vnde D. Thom. in 2. d. 22. q. 1. art. 1. ad 1. de primis hominibus dicit, quòd non credide- runt falsum dixisse, hoc enim simpliciter infide- litatis fuisset, sed crediderunt fortè alio modo intelligendum fore metaphoricè, vel ad aliquid significandum, dictum. In quibus verbis alludit ad sententiam Augustini supra citatam ex lib. 11. Gen. ad litt. cap. 30. Et augetur difficultas, quia nec ipse dæmon expressè dixit, Deum fuisse menti- tum, aut ex inuidia prohibitionem fecisse; ergo nullum est sufficiens argumentum ad iudican- dum, id statim Eua credidisse. Vnde Epiphani. hæres. 8. cum dixisset, diabolus per mendacium decessisse Eua alia pro aliis dicendo, statim adiungit, Et amicitiam cum creatore ostendens, dixit, Eritis sicut di, scientes bonum, & malum. Quomodo autem amicitias cum Deo fingeret, si mendacij, & inuidia Deum accusaret: significat ergo Epi- phanius (vt rectè Bellarminus expendit) dæmo- nem se finxisse pium expositorum verborum Dei, persuadendo non fuisse intentionem illius prohi- bere esum boni fructus, & vitis ad vascendum, sciendumque bonum, & malum, sed in alio sen- su, & ob aliam causam illa verba protulisse, & alia multa in fauorem huius sententia probabiliter Bellarminus coniectat. Quæ tamen non ita est ac- cipienda, vt credamus, Eua excusari posse ab omni culpa contra præceptum fidei, quia iudi- cium illud falsum, in quo decepta fuit, contra fi- dei doctrinam fuit, & leuiter atque imprudenter illud talit; ergo saltem ex ignorantia culpabili in ea credulitate peccauit; ergo aliquam culpam contra obligationem fidei commisit. Nihilomi- nus tamen probabiliter excusatur à propria infide- litate, seu hæresi, quia non cum pertinacia erra- uit, quoniam non animaduertit, fucum illum verborum dæmonis fuisse contrarium verbo Dei, & testimonio eius. Atque hoc modo concilian- tur dicta Patrum, & soluantur rationes dubitan- di in principio posita, vt faciliè consideranti pa- tebit.

Post hæc verò duo præcipua peccata, quæ in- terius in mente Eua consummata sunt, secutum est tertium per internum etiam desiderium in-

choatum, opere verò consummatum, comedendo de ligno vitico. Et hoc significans illa verba; Vi- dit mulier, quòd bonum esset lignum ad vascendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fru- ctu illius, & comedit. De quo peccato nihil ferè vo- ui dicendum superest. Nam supra explicando præceptum à Deo impositum primis hominibus, explicatum est, quàm grauis culpa fuerit eius transgressio, tam ex genere suo, quàm ex indiui- duo. Declarauimus etiam varias malitias, quæ in illo exteriori actu inuentæ sunt, quarum præcipua fuit inobedientia, quæ licetè alioqui generalis, & quasi materialis esse soleat, in illo tamen actu propter modum prohibitionis, & præcipuum in- tentionem prohibentis, formalis, & præcipua fuit, Illi autem coniuncta fuit malitia gula: pro- pter materiam qualitatem, & conditionem. Et ita has duas malitias agnoscit in illo actu D. Tho- mas 2. 2. q. 163. art. 1. ad 1. & 2. August. verò plu- res alias malitias in illo peccato considerat, vt rap- inæ, homicidij sui ipsius, & alias similes, quæ fortasse non secundum proprias species, sed vir- tute, vel materialiter in eo actu inuentæ sunt, de quibus etiam nonnulla in superioribus diximus. Post hæc verò peccata secutum est grauissimum peccatum scandalum contentum in illis verbis, de- dit viro suo. Quibus tandem addi potest excusa- tio peccati, quam adhibuit cum à Deo fuit re- prehensa. Sed fortè in ea excusatione non fuit mortalitatis malitia, vt inferius agentes de peccatis Adæ notabimus.

Habuit pro- priam ino- bedientiam malitiam.

Item gula.

Alia ma- litia notat Aug. qui iam explicatur.

4. Eua pec- catum scan- dalum. 5. Excusatio que venia- lis videtur.

C A P V T III.

Virum initium peccandi in Adamo, fuerit superbia.

Dicendum sequitur de peccatis Adæ, & de or- dine, ac modo, quo illa commisit. In qua re præcipua quæstio inter Scholasticos est, an primum Adæ peccatum fuerit superbia. Nam Scorus in 2. d. 21. q. 2. negat primum Adæ peccatum fuisse appetitum excellentia, sed illud dicit, fuisse excessum amoris erga vxorem, nam plus, quàm Deum, illam dilexisse videtur, quandoquidem ne illi displiceret Dei mandatum transgressus est. Quæ sententia suaderi potest primò ex verbis ipsius Adæ, nam cum à Deo de peccato suo argu- retur, respondit: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Per quæ verba se tacitè excusauit, quòd amore suæ sociæ ductus petitioni eius consenserit, per quam excusationem, velit, nolit, inordinatum amorem vxoris confite- tur, & se excusando accusat, vt dixit August. 14. de Ciuit. cap. 14. in ea verò excusatione solum affe- ctum vxoris, vt primam originem, seu malitiam sui lapsus cognoscit. Quin etiam Deus hoc ad- mittere videtur respondens Adæ, Quia audisti vo- cem vxoris tue, & comedisti, &c. Per quæ verba nullam aliam priorem culpam in Adamo decla- rat, aut punit.

1. Negat Scorus primum id peccatum fuisse inordinatū affectum erga vxorem.

Suadetur primò ex verbis Adæ.

Secundò fauet huic sententia August. lib. 11. Gen. ad litt. cap. 42. vbi ait, Adamum non carnis vjctum concupiscentia, sed amicabili quadam beneuolentia erga vxorem, Deum offendisse. No- luit enim (inquit) eam contristare, quam credebat posse sine suo solatio contabescere, si ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire discordia. Et adiungit exemplum de Salomone, qui amore mulierum idola colebat, quanuis non crederet illis esse seru- iendum. Quo exemplo vtitur etiam lib. 14. de Ci- uit. cap. 11. dicens, Adam non tanquam verum lo- quenti

25. Probabilius non assig- se ad hære- sim. Probatur 1.

Probatur 2.

Que Bel- larminus scribit, contra hæresim val- lent, non contra sim- plicem infi- delitatem Eua.

26. 3. Eua pec- catum com- missio venia- lis.

quem credidisse Eua, sed sociali necessitudini paruisse. Et inferius addit, quod Adam sciens, ac prudens peccauit, ne uxori displiceret. Sed in expertis diuina seruitatis, inquit, in eo falli potuit, ut veniale crederet esse commissum.

Terrid. rati.

3. Terrid argumentor ratione Scoti, quia primum peccatum Adæ non fuit ex amore sui; ergo non fuit peccatum superbiæ, nam, ut supponit Scotus, appetitus superbiæ est nimius amor sui. Antecedens probat ex differentia inter Angelum, & hominem, nam Angelus primò intelligit se, & ideo primò potuit peccare per superbiam, nimium amando se: homo autem prius alia obiecta sensibilia intelligit, quam se, & ideo non potuit primò peccare ex nimio amore sui. Vnde vltèrius concludit, peccasse primò ex nimio amore vxoris, quia non habuit aliud obiectum sensibile quod ad peccandum eum excitaret. Præsertim, quia primum peccatum non poterat esse ex amore proprii comodi, ut præcedens ratio probat; ergo esse debuit ex amore beneuolentiæ alterius personæ, quæ etiam esset obiectum sensibile, tunc autem non erat alia, nisi propria vxor; ergo peccauit primò Adam per nimiam beneuolentiæ Eua.

Confirmatur.

4. Contraria sententia est D. Thomæ dicta q. 163, art. 2. & communis Theologorum cum Magistro in 2. d. 22. vbi specialiter Argid. q. 2. & Durand. q. 1. Qui omnes affirmant primum Adæ peccatum superbiam fuisse. Et hæc sententia nobis probanda est, quia est conformior Scripturis & sanctis Patribus. Quia verò eius intelligentia, & probatio pendet ex obiecto, quod potuerit Adam primò appetere per superbiam, ideo prius explicandum est, vtrum Adam tale obiectum habuerit, aut habere potuerit. Et quia obiectum huiusmodi per externam tentationem, & suggestionem proponi debuit, ideo sicut in lapsu Eua fecimus, ita in Adamo explicandus est modus tentationis, & progressus eius, ita enim & de obiecto superbiæ, & de initio, & progressu, quem Adam in peccando habuit, constabit.

Afirmatiua pars cõmunis.

Notatio dicentiorum.

Suppositio.

Contra illud facti Caietani.

Eius fundamentum.

Improbatur tamen Caietanus, & satisfiat eius fundamentum.

necessariam ad verum sensum à Spiritu sancto intentum. Tum etiam, quia in Hebræo non coniungitur cum verbo, dedit viro suo, sed cum verbo, & comedit, vnde Chaldaica habet, & comedit cum ea. Destruo ergo illo fundamento, manifestum est; non potuisse peccare Adamum per illam negligentiam, ac proinde Adamum ante, quam tentaretur ab Eua, nihil peccasse.

6. Secundo suppono, Adamum non fuisse immediatè tentatum à serpente, seu dæmone antequam peccaret. Hoc etiam est certum, quia talis tentatio Adæ in Scriptura non refertur, neque per probabilem coniecturam præsumi potest. Quia talis tentatio non potuit esse merè interna, vt de Eua probatum est; eadem enim ratio, vel maior est de Adamo, nequè etiam fuit externa, quia dæmon in sola specie serpentis ad primos homines in Paradiso locutus est, & immediatè cum sola Eua est locutus, vt per illam virum deiiceret. Nam, vt rectè notauit August. 14. de Ciuit. cap. 11. Dæmon serpente tanquam instrumento abutens fallacia sermocinatus est femina, à parte scilicet inferiore illius humana copula incipiens, vt gradatim perueniret ad totum, non existimans, virum facile creditum, nec errando posse decipi, sed dum alieno cedit errori.

7. Tertio igitur est certum, Eua tentasse Adæ, seu dæmonem per illam ipsum ad comedendum de arbore vitæ, inducendo. Hoc significauit Scriptura illis breuissimis verbis, dedit viro suo, quæ ita omnes Patres intellexerunt, & est communis sensus Ecclesiæ, & res per se satis clara. Non explicat autem Scriptura, quomodo, aut quibus verbis Eua maritum ad comedendum induxerit; non videtur autem dubium, quin præter actionem offerendi fructum arboris, verbis, & precibus induxerit virum ad comedendum, vt omnes notant. Quia mulier efficaciter desiderabat, habere virum socium in manducatione cibi, sola autem oblatio fructus, vel etiam simplex inuitatio ad comedendum non erat sufficiens inductio, & ideo verisimile est, adhibuisse preces, vel aliquid huiusmodi. Et præsertim credibile est, quod omnes etiam auctores declarant, narrasse mulierem viro suo, quod de fructu illo comedisset, nihilque mali sensisset, imò visum esse optimum, ac delectabilem. Atque hoc bene etiam colligitur ex illa particula secum, quæ in Hebræo additur, vel cum ea, vt dicit Chaldaus, nam cum ipsa se iam comedisset narraisset, inuitauit virum, vt idem ipsa faceret, & hoc est comedere secum, vel cum ea. Nam in hac societate, seu communicatione in participatione cibi maxime potuit Eua fundare rationes, & preces, quibus animum Adami ad comedendum inclinaret.

8. In his autem omnibus nondum apparet obiectum, quod Adam ad appetitum immoderatum excellentiæ excitare posset, & ideo inquirendum vltèrius est, an Eua narrauerit Adamo promissiones serpentis, vt illis auditis potuerit animus Adæ in superbiam eleuari. In quo puncto Pererius lib. 7. in Gen. circa illa verba, deditque viro suo, dicit, non esse verisimile, Eua narraisse Adamo dicta, & promissa serpentis, nam si ea aperuisset, facile Adamus animaduertisset fraudes dæmonis, sibi que cauisset. Vnde ipsemet dæmon quia propter hanc causam non est ausus Adamum primò aggredi, aut tales promissiones illi facere, etiam Eua inlurxit, & instigauit, vt nihil de promissionibus sibi factis cum illo communicaret, nec de effectibus futuris, quos sperabat, sed tantum ea proponeret, quæ experta iam erat, & efficaciora

Suppositio.

Suppositio.

Quia fuerit Adamo occasio primò peccandi.

Opinio Pererij.

Eius fundamentum.

ciora erant ad permouendum Adamum, adiunctis precibus, & blanditiis, quibus significaret, non posse perfectam societatem, & pacem haberi, nisi etiam in participatione illius fructus communem vitam agerent.

Opinio Bellarmini vltior.

9. Contrarium nihilominus pro comperto habet Bellarm. dicto lib. 3. de Amis. gratia, cap. 5. §. vlt. vbi ait, illa eadem verba, Eritis sicut dii, scientes bonum, & malum, fuisse occasionem superbiæ tam viro, quam feminae, nam sicut præceptum non comedendi solus vir à Deo audierat, & per illum explicitè, & distinctè feminae promulgatum est, ita è contrario, tentationis verba promissoria sola mulier à serpente audiuit, & per illam in notitiam Adæ peruenerunt. Atque hic modus dicendi videtur insinuari ab August. lib. 11. Gen. ad lit. cap. 30. dum ait, de Eua, Sumpsit de fructu eius, & manducauit, & dedit etiam viro suo secum. Fortassis etiam cum verbo suo forio, quod Scriptura tacens intelligendum reliquit. Deinde videtur hac opinio per se satis verisimilis, quia cum mulier fuisset illis verbis mota, & inducta, & maxime cuperet virum imitatore suum habere, credibile est, ei proposuisse motiuum, & rationem, quæ illius extimatione fortissima erat. Neque ipsa cogitare potuit Adamum ex verbis illis potuisse sumere occasionem, fraudem aliquam suspicandi, cum ipsa nihil tale suspicata fuisset, & nihil iam de veritate promissionis dubitaret. Et præsertim cum iam esset experta ex esu fructus vitæ mortem non fuisse secutam, neque aliquod aliud malum in se animaduertisset. Et præterea nulla est ratio ad credendum, consultò voluisse mulierem illud secretum marito celare, cum non celaret factum, & aliquam rationem redditura esset, ob quam ausa fuisset de ligno vitæ comedere. Vnde nulla est causa existimandi, dæmonem consuluisse mulieri, eamve instigasse, vt promissiones illas viro non reuelaret; nam per hoc potius se exponeret periculo turbandi ipsam Eua, & incidendi in suspicionem fraudis, ac deceptionis. Eo vel maxime, quod etiam dæmon sperare potuit illa verba per feminam dicta animum viri ad appetitum tantæ excellentiæ mouere, & inducere potuisse. Ergo vero similis est etiam dæmonem cooperatum fuisse ad illum modum tentandi Adam. Quia quocumque modo illum tentasset, semper timere potuit, ne resisteret, & constans esset, & ideo hæc generalis ratio non erat sufficiens, vt modum illum tentandi per dictas promissiones impediret. Et alioqui vero similis est in ipsa prima tentatione aliquid miscere voluisse, quod superbiæ, & excellentiæ appetitum excitaret, quia optime sciebat, nullum fuisse medium, quo facilius posset homo in illo statu ad peccandum induci.

Insinuatur etiam ab August.

Suadetur ratione & simul dilatur fundamentum Pererij.

Suadetur præterea ex Scriptura.

Deinde à posteriori hoc sumitur ex Scriptura, & Patribus, quatenus sentitur, etiam Adamum peccasse per superbiam, appetendo similitudinem Dei. Hoc probatur primò ex verbis Dei ad Adam Gen. 3. Ecco Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum, & malum. Quæ verba ironice dicta fuere, vt omnes Patres affirmant. August. 11. Gen. ad lit. cap. 39. ait, illa verba fuisse Dei insultantis Adamo, quia non solum non fuerit factus, qualis fieri voluit, sed neque illud quod factus fuerat conseruauit. Idem serè habet lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 22. & lib. 1. contra aduersarium legis, & Prophetarum, cap. 15. Et Chryst. homil. 18. in Gen. latè idem docet, & inter alia ait, Vult Deus per hæc verba in memoria referre, quomodo decepti fuerint à diabolo per serpentem, & quod ipse pa-

tiende diuinitatis cibum hunc sumera, nisi sunt. Vbi de vtroque loquitur, & postea specialiter applicat verba Dei ad Adamum hoc modo: Propter hoc contempsisti mandatum meum? ecce quod expectasti factus es: imò non quod expectasti, sed qualem te fieri dignum erat. Et homil. 31. in Matth. ironice etiam verba illa exponit, & in homil. 6. in variis Mathæi locos, prius ait, Et his primus homo expectationibus à diabolo inflatus, præcipitque est, sperans enim esse Deus etiam, quod habebat amisit. Et deinde hoc probat ex citatis verbis Dei. Quæ eodem modo intellexit Theodor. q. 40. in Gen. & Gregor. Nissen. in Fragmentis, seu in lib. de Cognit. Dei, paruum à principio in tom. 3. Biblioth. & Albin. q. 80. in Gen.

Præterea in aliis locis docent Patres, eandem superbiæ, quæ prostrauit Eua, Adamum etiam deiecit, ita repetit Aug. 14. de Ciuit. cap. 13. Vbi de vtroque ait, In occulto mali esse coeperunt, vt in apertam inobedientiam laberentur. Et statim declarat, illud initium fuisse superbiæ, ex qua factum esse dicit, vt vel illa, (scilicet mulier) verum crederet, dixisse serpentem, vel ille (scilicet vir) Dei mandato vxoris proponeret voluntatem, &c. & in Dialogo 65. questionum ad Oros. q. 4. de primo homine dicit, Elatus superbiâ, iustitiam serpentis obediens, præceptum contempsit. Quod non potest de femina explicari, quia statim subdit, Et ab illo vno homine omnis humana natura vitiosa, atque peccato obnoxia facta est. Et allegat testimonia Pauli, quæ de Adamo manifestè intelliguntur. Verum est illud opus inter incerta Augustini opera recenseri. Idè verò August. in id Ps. 68. Quis non rapuit excoluebam, inquit, sed quid rapuit? Adam. Et infra, rapere voluerunt diuinitatem, & perdidit felicitatem, Et concione 2. in Ps. 70. circa illa verba, Deus quis similis tibi? dicit, Adam, quia peruersè voluit esse similis Deo, miserum factum esse. Idem docent Prosper lib. 2. de vita contemplat. cap. 19. & Fulgent. lib. de Incarnat. & gratia, cap. 22. Et Gregor. lib. 4. Moral. cap. 9. apertè ait, dæmonem promissione sua lucem obtulisse, & tenebras peccati induxisse, & videtur tam de Adamo, quam de femina loqui. Et idem sentit Bernard. in serm. 1. Aduentus, & in 2. serm. in octauam Pasche. Leo Papa serm. 5. de Natiuit. & Basil. in Orat. Quod Deus non sit auctor malorum.

Ex his ergo satis probatum manet, Adamum superbiendo peccasse, & consequenter Eua, cum illum ad peccandum induxit, aliquod obiectum ei proposuisse, quod illum ad superbiam excitaret. Nullum autem aliud obiectum probabiliter cogitari potest ab Eua propositum, nisi illudmet, quod sibi fuerat à serpente promissum; ergo probabilissima est coniectura, quod Eua non solum petendo, & rogando, sed etiam promissionem serpentis referendo, virum ad peccandum induxerit. Ex quo vltèrius concluditur assertio intenta, iuxta D. Thomæ sententiam, nimirum primum internum peccatum Adæ, sicut etiam Eua, fuisse superbiæ. Hoc satis iam est autoritate probatum. Et quod de primo peccato Eua supra adduximus, idem confirmat. Nam supposito dicto fundamento, quod idem obiectum superbiæ mulieri à serpente immediatè propositum, per illam viro etiam patefactum fuerit, facile credi potest, idem fuisse initium peccandi in Adamo, quod fuerat in Eua. Et hoc etiam confirmat ratio supra adducta ex D. Thoma, quod in eo statu prima deordinatio voluntatis, moraliter loquendo, esse non poterat circa obiecta sensibilia, & ideo credibile est fuisse circa spiritualia, nimirum per inordi

Deinde ex Patribus.

Concluditur ex dictis peccatum Adami eiusque obiectum quale fuerit.

Erigitur assertio præcipue interna.

Vnde stabilitur.

inordinatum appetitum excellentie in scientia, seu similitudine Dei.

13. Atque hoc magis confirmabitur respondendo ad motiva Scoti. Primum sumebatur ex verbis excusationis Adæ: Mulier, quam dedisti mihi sociam, &c. Gen. 3. Ad quod in primis dicimus, non esse verisimile, voluisse Adamum, vnum peccatum alio peccato excusare; hoc enim modo magis seipsum accusaret. Non ergo ex nimio amore, sed ex naturali societate occasionem excusationis sumpsit. Vnde Gregor. lib. 22. Moral. cap. 13. alius 9. in hoc reprehendit specialiter Adam, quod in ipsum Deum videtur voluisse referre causam suæ ruinæ, Quæ feminam sibi sociam dederat, simulque amorem quasi naturalem erga illam indiderat, quæ fuit occasio audiendi verba eius cum simili affectu, ex quo provenit, ut facilius per ea ad consentiendum sociæ induceretur, Deus autem, respondendo Adæ, Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti, in primis tacite reiecit excusationem, quia etiam si esset vxor, seu persona aliâs diligibilis, seu amica, postulans aliquid diuino præcepto contrarium, audienda non esset, ut notauit Aug. 14. de Ciuit. cap. 14. Deinde significauit Deus, Adamum non solum peccasse comedendo, sed etiam audiendo vxorem, vtrunque enim distinctè reprehendit. In quo autem constitit illud peccatum audiendi vxorem, infra magis explicabitur; certum autem est, non fuisse in substantia actus, sed in modo, quia nimis remisè, & indulgenter, & sine vlla reprehensione illam audiuit. Quod quidem peccatum siue commissionis, siue omissionis externum fuit, & consequenter (iuxta ea, quæ de Eua diximus) illud fuit indicium animi iam interius deordinati, utique per excellentiæ appetitum, ac superbiam.

14. Ad secundum sumptum ex Augustino, respondetur, ex illis verbis Augustini ad summum colligi priusquam Adam consentiret in esum cibi prohibiti, iam peccasse per inordinatum amorem vxoris, quod verum est, ut in puncto proximo præcedente declarauit. Quoties ergo Augustinus ait, Adam peccasse, Ne vxori displiceret, & sciens, ac prudens, & similia, non loquitur de primo peccato Adæ, sed de peccato comedendi de ligno vetito, ante quod iam præcesserat peccatum superbiam. Quod ex eisdem locis colligi potest: nam in lib. 11. Gen. ad lit. cap. 32. dicit, illa verba, Ecce Adam factus est, sicut vnus ex nobis, &c. fuisse, Dei deterruit ceteros ne ita superbirent. Et in cap. 42. circa finem ait, Virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum interiorum scrutatorem latere non poterat, aliqua experiendi cupiditas sollicitauit, cum mulierem videret, accepta illa esca non esse mortuam. Et lib. 14. de Ciuit. post verba citata ex cap. 11. in cap. 13. adiungit, in vtroque præcessisse superbiam tamquam initium omnia malæ operationis. Et sic etiam locum habet, quod in eodem cap. Augustinus dixit potuisse Adam falli, reputando venialem transgressionem ex vxoris affectu commissam. Quia iam præcesserat superbia, per quam iam amiserat homo priuilegium ne posset decipi; sicut de Eua diximus, & in capite sequenti magis de Adamo explicabimus.

15. Neque obstat, quod in cap. 42. lib. 11. Genesis dicit Augustinus de Adamo, non carnis vitium concupiscentiæ, quam nondum senserat, sed amicitabilem beneuolentiæ deliquisse. Nam responderi potest, vel illam amicitabilem beneuolentiæ prout præcessit inobedientiam non fuisse culpabilem, sed fuisse ipsummet amorem naturalem, à quo interdum

aliqua occasio peccandi accipi solet, sicut responder Caietan. 2. 2. quæst. 163. art. 4. Vel certe dicendum est (ut iam indicauimus) quando ille amor coepit esse peccaminosus, iam præcessisse superbiam, & consequenter Adamum prius amisisse iustitiam originalem, quamuis nondum sensisset legem somitis in membris suis, de qua loquitur Augustinus. Sicut etiam supra de Eua diximus illam prius amisisse originalem iustitiam, quam concupiscentiæ motus sentiret exterius. Et vtrunque pro aliquo tempore verum inuenietur, si ordo tentationis, & ruinæ Adami consideretur. Nam cum primum mulier accessit ad tentandum virum, illam ex naturali amore benignè suscepit, & sine resistentia audiuit, quod facere potuit sine culpabili excessu in amore, quia nondum aduerterat periculum, aut occasionem peccandi, nec etiam obligationem resistendi, aut reprehendendi vxorem. Imò priusquam Adam inciperet ita obligari, potuit inculpabiliter verba vxoris audire integre, quia prius debuit factum Eua plene cognoscere, quam cogitare posset, illam esse reprehensione dignam, aut in verbis eius tentationem, & inductionem ad malum contineri. Auditis ergo verbis vxoris cum deberet contra illam insurgere, potius elatione animi, & appetitu excellentiæ per verba vxoris sibi representata deliquit. Et inde factum est, ut circa beneuolentiæ vxoris excedere inciperet, nimium illi indulgendo, vel, ut Aug. ait, timendo eam contristare. Qui excessus inchoari iam potuit ex inferiori appetitu sensitivo, quia originalis iustitia iam erat amissa, quauis ipse Adamus fortasse non animaduerteret nouitatem, ut sic dicam; illius inordinationis, nec vnde proveniret. Atque ita ex amore vxoris iam culpabili ad exterram, & apertam inobedientiam progressus est.

Sed adhuc obscurum est, quod Augustinus ait 16. Adamum consensisse petitioni Eua, Nolens illam contristare, & ne discordia, & dissensione animorum contabesceret. Nam in statu innocentie non poterat esse tristitia, aut inordinata dissensio animorum; ergo non potuit Adam hæc mala timere si constanter resisteret, & suum statum conseruaret. Et declaratur, nam vel Adam quando timuit contristare Eua, cognouerit illam peccasse; vel nondum hoc intellexerat. Si hoc posterius dicatur, non potuit timere aliquod malum pœnæ, vbi nullam agnoscebat culpam: si autem Adam conscius iam erat peccati Eua, simulque cognoscebat, quod rectitudinem originalis iustitiæ iam amiserat, profectò multo magis periculum proprium, quam tristitiam vxoris veritus fuisset: imò ex damno alterius, illi in crimine sociari timuisset. Responderetur, ab hac vltima parte incipiendo, longè verisimilius esse, Adam non cognouisse, vel saltem actu non considerasse factum Eua sub ratione culpæ, vel saltem grauitatem eius non ponderasse; itémque multo minus cognouisse mutationem factam in Eua per peccatum. Quod satis significat Scriptura, quia non nisi post vtriusque peccatum, dicit, Aperti sunt oculi ambo- rum. Et August. dicit Adam per se fuisse inductum ad comedendum, quia videbat vxorem comedendo non fuisse mortuam. Sub quo tacite intelligit, non vidisse aliquid pœnale in ipsa, nec aliquam mutationem in eius statu esse factam, quia si aliquid huiusmodi expertus esset, multum profectò à simili manducatione deterreretur; non potuit ergo timor contristandi vxorem ex tali cognitione, seu experimento oriri. Vnde ad priorem partem duobus modis responderi potest. Prior est

Ordo tentationis & ruinæ Adami.

Locus Augustini obsequenti obsequenti.

Arguitur.

Respondetur ad hoc posterius.

Augu

Augustinum supponere, fieri potuisse, ut Adam non cognosceret omnes prærogatiuas, & priuilegia status innocentie. Vnde cum aliis sciret hominem naturaliter contristari, quando voluntas eius non impletur, potuisse timere, ne fortè vxor contristaretur: ad hunc enim motum illa nescientia sufficere poterat sine positio iudicio falso, quod in illo statu posset esse tristitia. Vel secundò dici potest, non loqui Augustinum cum tanto rigore de tristitia, aut simili animorum perturbatione, sed locutum fuisse modo nobis vitato ad explicandam nimiam beneuolentiæ Adæ ad vxorem, propter quam voluit cauere, ne inter ipsos esset dissensio voluntatum, seu morum dissimilitudo, quæ iustitiam, & perturbationem, quantum est ex se, inducit, illam enim Adam in statu etiam innocentie fugere potuit.

Ad rationem Scoti concedimus, superbiam esse quendam nimium amorem beneuolentiæ sui; nam idè appetitus excellentiæ simul est concupiscentia excellentiæ, & beneuolentiæ sui, quia sibi amat superbus illam excellentiam. Negamus autem consequentiam, scilicet hunc amorem sui non posse esse primum peccatum, quia nihil est, quod impediat, quominus voluntas hominis primò feratur inordinatè ad excellentiam sibi appetendam, seu concupiscentiam. Sicut in Eua ostendimus, & idem in superiori tractatu de Angelo diximus. Nec obstat differentia quam inter hominem, & Angelum Scotus meditatatur est: nam ad summum probat non ita posse hominem ex prima cognitione sui ad superbiam moueri. Sicut motus est forrasse Angelus ex prima cognitione suæ naturalis excellentiæ. Vel etiam probabiliter suadet illa differentia non ita facile potuisse hominem sine suafore extrinseco ex se, ab intrinseco ad superbiam eleuari, sicut potuit primus Angelus. Hoc tamen nõ obstat quominus primum obiectum extrinsecè propositum Adæ, & efficacius ad excitandum illum ad aliquem inordinatum affectum fuerit obiectum superbiam. Atque ita comparando personam Eua (ut sic dicam) ad verba eius efficaciora fuerunt verba ad prouocandum Adamum ad superbiam, quam ipsamet Eua sua præsentia fuerit potens ad inclinandum illum ad sensibilem, ac inordinatum sui amorem. Vnde ad confirmationem negatur antecedens: nam optimè potuit primum peccatum Adæ esse ex amore proprii commodi, vel potius in excessu talis amoris. Nam appetitus excellentiæ amor proprii commodi est; & in illo prima inordinatio esse potuit, ut ostensum est. Imò quanto Adam magis seipsū amabat, quam vxorem, tæto facilius potuit prius peccare ex amore proprii commodi, quàm ex amore beneuolentiæ, & commodi suæ vxoris.

Ad eorum.

Triplex præsentis em- pitiæ puncti.

1. Primum an peccauerit Ad per infidelitatem.

CAPVT IV.

Vtrum Adam etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata post superbiam commiserit.

1. Triplex sunt in hoc capite explicanda. Primum, an primus homo post superbiam infidelis fuerit. Secundum, an tanta fuerit infidelitas ut etiam fidem amiserit. Tertium post superbiam quot peccata, & quo ordine commiserit. Ratio verò, & fundamentum totius dubitationis est illa sententia Pauli 1. ad Tim. 2. Adam non est seductus, mulier autem seducta in prouocatione fuit. Nam iuxta hoc Pauli testimonium necessarium videtur dicendum, Adam nullam

Franc. Suarez de opere sex dierum.

infidelitatem commisisse, quia alias nullum esset discrimen, quod inter ipsum & Eua Paulus constituit. Probatur sequela: nam vel consideratur Adam priusquam in superbiam eleuaretur, & sic verum est non fuisse ante seductum, & consequenter neque infidelitatem. In hoc autem æqualis est illi Eua: nam ut supra probauimus, non per errorem, sed per inconsiderationem superbiendo deliquit. Vnde quoad hoc eodem modo, seu cum eadem proportionem lapsus Adæ per superbiam explicandus est. Nam si non de errore speculatio, sed de practica deceptione sermo sit; ita deceptus est Adam superbiendo, sicut Eua. At verò si Adam consideretur post peccatum superbiam pro illo tempore, vel quasi statu, erit necessarid constitutum discrimen inter ipsum, & Eua, quod Paulus intendit. Diximus autem tunc fuisse seductam Eua, & in aliquam infidelitatem incidisse; ergo iuxta mentem Pauli etiam tunc non fuit seductus Adam, & consequenter per infidelitatem non peccauit.

Accedit secundò, quod D. Augustinus multis in locis ita hæc Apostoli verba interpretatur, præsertim lib. 11. Gen. ad lit. cap. 42. vbi quærit, Si iam spiritualis erat Adam, quauis mente, non corpore, quomodo credere potuerit, quod per serpentem dictum est, &c. Et infra in virtute respondet, Ideo Apostolum dixisse mulierem seductam esse, non virum. Affirmat enim Apostolus viram per mulierem præuaticatum esse, non verò seductum; quia non creditur vera esse, quæ serpens mulieri narrauerat, scilicet, quod eos Deus ab esca illius ligni inuidendo voluisset. Et ideo idem August. 14. de Ciuit. cap. 11. dicit, diabolum ideo prius accessisse ad feminam, quia non existimauit virum facile credulum, nec errando potuisse decipi, sed tunc alieno cedit errori. Quod statim confirmat dictis verbis Apostoli. Et inde infert, quod Adam sciens, prudensque peccauit. Nam hos, inquit, seductos intelligi voluit, qui id, quod faciunt, non putant esse peccatum: ille autem sciuit, aliquis quomodo verum erit Adam, non est seductus? Vnde in fine capituli concludit, Quid ergo opus est pluribus? Et si credendo non sunt ambo decepti; peccando tamen ambo decepti sunt.

Tertio addi potest coniectura sumpta ex verbis Adæ, & Eua: nam cum mulier interrogaretur à Deo, Quare hoc fecisti? respondit, Serpens decipit me, Adam autem non est confessus deceptionem sicut Eua; sed tantum dixit, Mulier dedit mihi, & comedi; ergo signum est Adam non fuisse deceptum, sed solam Eua. Dices ex illa collatione verborum solum colligi deceptionem Eua positivè, ut sic dicam, ex verbis eius probari; deceptionem autem Adæ non ita probari, quauis minimè etiam probetur inde, quod infidelis non fuerit, seu deceptus. Sed contra, quia ex eo, quod non probatur deceptus, saltem colligimus, nos non posse affirmare illum fuisse deceptum, aut in errorem incidisse. Quia crimen, quod non probatur, non est alicui tribuendum: hoc autem crimen Adami in Scriptura non probatur, quia secluso illo loco nullus est, vnde probetur; & seclusa Scriptura, nulla relinquatur talis criminis probatio; imò nec etiam præsumptio. Nã si aliqua esset, maximè quia Adam peccauit per superbiam, appetendo esse ut Deus: sed hunc appetitum habere potuit sine deceptione; aut positio errore, quasi speculatio, ut supra ostensum est, etiam in Eua; ergo ex superbia non inferitur, quod præcesserit error. Multo verò minus potest inferri, quod fuerit subsecutus, quia non ex omni su-

Parti neg. suadetur 1. ex vultu.

Suadetur 2. ex August.

Tertio suadetur ex vultu.

Essafo.

Contra eam inferitur.

X perbia

perbia sequitur deceptio per heresim, vel errorem, & Adam potuit postea comedere non ex incredulitate verborum Dei, sed ex affectu complacendi uxori, vel ad summum in hoc seduci potuit, quod existimavit venialem fore culpam, quam propter benevolentiam vxoris committeret; vel in hoc etiam, quod cum videret Eum non incurisum mortem comedendo; existimare sine infidelitate potuit, Deum in aliquo sensu sibi occulto poenam illam comminatum fuisse, posseque illam evitare, etiam si comederet sine mendacio verborum Dei.

4. Pars affirmans multorum Patrum.

Nihilominus contrariam sententiam multi antiqui Patres docuerunt, simpliciter docentes Adam fuisse seductum deceptioe fidei contraria. Ita sentit Ignatius Epist. 5. ad Trallianos, dicens, *Excogitate artes serpentis illius, qui omnis mali primus auctor est, qui per mulierem decepit primum generis nostri parentem Adam.* Præmiserat autem, fugite omnes hereses. Vnde videtur de huiusmodi deceptioe loqui. Idem docuit Tertullianus lib. 2. contra Marcion. c. 2. ubi ausus est dicere *Quis dubitabit ipsum illud Adæ delictum heresim pronuntiare? Et infra, Confessus est seductionem, non occultavit seductricem.* Similiter Irenæus lib. 3. c. 37. dicit, *Adam fuisse seductum sub occasione immortalitatis.* Et inferius, quod *Deus odit serpentem, quia seduxit hominem,* Et Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Ioan. c. 3. de Adam inquit, *Postquam diabolica fraude seductus Dei præcepta contempsit, &c.* Deinde Cyprian. lib. de vitis. Ecclesia, dicit, quod *demon ab initio statim mundi fecellit, & verbis mendacibus blandiens vides animas incasta credulitate decepti.* Clarius docuit hoc Prosper contra Collatorem c. 19. ubi de Adam ait, *Perdidit primus fidem, perdidit charitatem.* Et infra, *Impie aliora scitando veritatis scientia, & pietatis obedientia desectus est; & cap. 21. Perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam, humilitatem superbia destruxit, infidelitas rapuit fidem.* Similia ferè repetit lib. 2. de Vita Contemplat. cap. 19. ubi inter alia de primis hominibus dicit, *quod se fieri posse, quod Deus est, crediderunt.* Et ad excerpta Genues. dub. 3. sic contra obrectatorem doctrinæ Augustini argumentatur. *Quid est, quod eidem naturæ solum fidem non vult esse præceptam, quam nisi primum amisset, cæteris bonis omnibus non careret. Credendo enim Adam diabolo, non credit Deo, &c.* Simili modo loquitur Fulgent. lib. de Incar. & Grat. c. 22. dicens de primo homine, *Diabolica persuasione deiciens perdidit humilitatem, perdidit fidem, perdens autem fidem perdidit diuinam protectionem.* Innuit etiam Hilar. can. 3. in Matth. dicens de demone, *Adam pollexerat, & in mortem fallendo traduxerat.* Et iterum infra dicit, *Adam tertio diuini nominis ambitione corrupisse, diis futurum simile pollicendo.*

Præterea Ambr. lib. de Parad. c. 4. *Mulier, inquit, prior decepta est, & virum ipsi decepit.* & similia repetit cap. 12. dicens mulierem prius errasse, *Viro enim mulier, non mulieri vir auctor erroris est: & statim citat verba Pauli. Idem lib. de Elia, & Ieiunio, cap. 4. expendens verba illa, Ecce Adam factus est, quasi vnus ex nobis, ait, Irridens, vniq; Deus, approbans dicit, hoc est, putabas te similem fore nostri, ubi dicendo, putabas, deceptum esse dicit, & lib. 5. Euaem. cap. 7. expressè dicit, Adam per Euaem deceptus est. Et idem ferè habet lib. 3. de viig. versus finem, & lib. 2. epistolar. ep. 13. ad Marcell. serorem, ubi non dicit, deceptum, sed supplantatū. Addit verò statim, *Agnoscis esse te nudum, quia bona indumenta fidei perdidisti.* Et in Presut. ad Psal. dicit, *Adam fuisse uxoris persuasionem deceptum, & Deum præuicisse locum eum errori daturum, & su-**

Vide 23. q. 5. c. Adam.

per Psal. 39. circa illa verba, *In capite libri, &c. Adam (inquit) cap. cadere a serpente deceptus est.* Et iterum infra, *Adam cum Christo non fuit, quando deceptus est.* Et similia repetit Psal. 72. in fine. Idem indicat Leo Papa ser. 2. de Niuinit. dicens, quod *gloriabatur diabolus hominem sua fraude deceptum; & ser. 3. Illa, inquit, qua deceptor inuexit, & homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium.* Et ser. 4. cap. 2. ait, *Inuido, & deceptor temere, atque infeliciter credidit, & superbia consiliis acquiescens repositum honoris augmentum occupare maluit, quam mereri.* Interdum etiam videtur Augustinus consentire. Nam Psal. 68. circa illa verba, *Quis non rapui tunc exolutam, ait, Quis rapuit primò? Ille qui seduxit Adam.* Et lib. 14. de Ciuit. cap. 17. Vtrique parenti tribuit infidelitatem, & inobedientiam, & alibi ait, vtrumque diuinitatem apperiuisset. 11. Gen. ad lit. cap. 34. & 39. Et similiter Epiph. hæref. 38. contra Caianos, *Diabolus, inquit, per mendacium decepit Euaem, & Adam alia pro aliis dicens.*

Accedere videtur Augustinus.

Item Epiph.

6. Patres adducti ne Paulo repugnare viderentur, quia ipsam exponunt.

1. Expositio.

7. 2. Expositio.

Hæc autem Patrum sententia non est contraria Paulo, & ideo Apostoli sententia variis modis ab ipsis explicatur. Primò, quia putant verbis Pauli addendum esse hanc particulam primò, ita vt sensus sit, Adam non primò seductus fuit, sed Eua. Ita Oecumenius, Glossa, & nonnulli alij in Paulum, & allegatur Epiph. hæref. 49. contra Quinilianos, seu Pepsorianos, quia verba Pauli ita refert, *Adam non est deceptus, sed Eua prima decepta in transgressione fuit.* Apostolus enim non habet illam particulam primam, vnde videtur ab Epiph. addita ad illam interpretationem indicandam.

Secundò alij addendum putant in illis prioribus verbis, *Adam non est seductus,* hanc particulam, *per serpentem.* Ita habetur in commentario Ambrosio attributo in illum locum; & sequitur Haymo. Præterea citatur Hieronym. lib. 1. contra Iouinian. quia verba Pauli sic refert, *Adam non est seductus, mulier autem seducta facta est in præuicationem,* ac si diceret voluerit, Adam non est ita seductus, vt fuerit vxori causa errandi; sicut Eua seducta marito fuit causa erroris, & præuicationis. Sic etiam sentit Augustinus lib. 11. Gen. ad lit. cap. 42. exponit enim dici mulierem seductam in præuicatione, quia per illam etiam vir præuicatus est; statim verò declarat, Adam nihilominus per feminam non fuisse seductum, & id probat, Paulumque ita exponit. Magis videtur indicare illam expositionem Ambros. in dicto cap. 12. libri de Paradiso; nam post illa verba, *Viro mulier, non mulieri vir auctor erroris est.* subiungit, *Vnde & Paulus ait, Adam non est deceptus, mulier autem seducta in præuicatione fuit.* Et eodem modo legit Chrysostr. homil. 9. in 1. ad Timoth. tamen paulo aliter exponit, Adam non tam grauiter fuisse seductam, quia, *Par, inquit, non est ab ea, qua sibi generis societate iungitur, decipi, & a bestia, qua seruituti hominis fuisse addita; illud igitur seductio potius ac verius dici potest. Ad comparationem ergo mulieris dicit illum non fuisse seductum.*

Tertio exponunt alij, Adam dici non fuisse seductum, quia in Scriptura non legitur seductio eius, sicut de Eua legitur: nam illa deceptionem suam confessa est; non autem vir. Sicut ad Hebr. 7. dicit Paulus, *Melchisedech fuisse sine patre, & sine matre,* non quia illis caruerit, sed quia in Scriptura

8. Expositio.

Scriptura non legitur: ita indicat Theoph. ibi, & refert Oecumenius; & sequitur Hugo de S. Vict. q. 16. Vltimò addunt aliqui sensum esse mulierem fuisse deceptam proprie, & formaliter à serpente, quia ex intentione fallendi, & decipiendi serpens illam seduxit; mulier verò non ita decepit virum, sed quasi materialiter credens, verum esse, quod illi suadebat. Hanc expositionem legi in Pererio, & in nullo antiquiore illam reperio; ipse verò dicit indicari ab Augustino in dicto cap. 42. Sed certè in alio sensu locutus est Augustinus, vt paulo post dicam. Alij citant Nazianzenum Orat. 41. que est 1. de Resurrectione, quia dicit, *Vista est mulier dolo, & arte demonis, postea victus est vir per mulierem.* Sed hæc verba, & parum ad rem faciunt, quia non dicit virum fuisse deceptum, sed victum, & in Nazianzeno formaliter non reperitur. Nam in illa Orat. 1. de Resurrectione nihil dicit: in Orat. autem 2. in Pascha, quæ est 42. & in orat. 38. de Natiuit. sic inquit, *Postquam diaboli inuidia, & mulieris insultu, quem vt mollior passa est, accepti mandati oblitus, & acerbo illo gustu victus est, ibi tamen non dicit deceptum, sed victum; & ideo ex illis verbis nihil ad rem præsentem colligi potest.*

4. Expositio pro qua citatur Augustinus à Pererio, sed immeritò.

Immeritò etiam citatur Nazian.

9. Alia expositio probabile ob auctoritatem Patrum, per se verò non satisfaci.

Id ostenditur de expositione prima.

10. Ostenditur etiam in 2. expositione.

minus rem credibiliorem facere, cum tota eius fuit, quantum ad intellectum pertinet, in sola narratione verborum serpentis nitetur. Denique tercia particula, scilicet, in præuicationem, non habetur in textu sacro, neque in vulgata Latina, neque in Græca, sed vtròbique legitur, in præuicatione. Et ita etiam legunt Græci Patres, vt apud Chrysostr. Theophyl. & Theodori videre licet, & ita etiam legit Ambrosius, imò & Augustinus in citato loco, quauis in margine alia lectio adiungatur. Hac verò lectione supposita, nihil ex illa colligi potest ad Pauli sententiam limitandam, nam simplex sensus est, in præuicatione, id est, in lapsu generis humani Adam non fuisse seductum, sed Euaem. Deinde etiam legamus, in præuicationem, violenter exponitur coniungendo illam particulam cum priori parte sententiæ, scilicet, Adam non fuisse ita seductum, vt fuerit mulieri causa præuicandi; sicut è contrario mulier seducta fuit causa præuicationis viri: nam hic sensus nec contextui verborum, nec intentioni Pauli consentaneus est. Nec Hieronymus, aut Chrysostomus, vel Augustinus ita exposuerunt. Simplex ergo sensus etiam illa electione retenta est, Euaem per seductionem, & artem demonis in præuicationem inductam esse, Adam autem non ita fuisse inductum in præuicationem, quia seductus non est. Quæ est expositio Augustini in eodem loco libri 11. Gen. ad lit. cap. ultimo.

Altera verò expositio, quod Paulus dixerit, Adam non fuisse seductum, quia in Scriptura non legitur: in primis est contra proprietatem verborum, & ideo est contra generalem regulam explicandi Scripturam abique necessitate, vel auctoritate. Nec propter alium locum Pauli ad Hebr. 7. extendenda est expositio, quia ibi ex materia; & ex ipso contextu, & modo dicendi facillè colligitur ille sensus quasi metaphoricus: nam erat ibi necessarius, & ita expositio illa communis est omnium. In præfenti verò loco, quem tractamus, talis proprietatis locutionis necessaria non est, imò videtur contraria intentioni; & rationi Pauli: nam si in re ipsa Adam seductus est, sicut Eua; quod illud non sit de vtroque scriptum, parum refert ad ostendendam in femina minorem doctrinæ capacitatem, quam in viro, quod Paulus intendebat. Loquitur ergo Paulus de re ipsa. Et eadem ferè ratione reici potest vltima expositio fundata in rigore verbi, *seductus; seu decipiendus;* scilicet quod proprie includat intentionem decipiendi. Nam hoc etiam nihil referebat ad institutum Pauli, quia intentio loquentis; vel decipientis; parum, vel nihil refert ad diiudicandum inter eos, qui facile sinunt se decipi, quis eorum leuior, aut incautior fuerit. Eo, vel maxime, quod licet in verbo, *decipiendi;* actiue sumpto, id est, ex parte eius, qui decipit; illa consideratio locum habeat; nihilominus passiuè, id est, ad eum, qui decipitur, non bene applicatur. Nam, qui facile credit falsa dicenti; non minus decipitur, id est, non minus errat, nec minus ostendit aduersi leuitatem, inconstantiam, vel imprudentiam, siue alter loquatur ex intentione fallendi, & sciens se dicere falsum, siue ex ignorantia credens, verum esse, quod fundat. Sicut si fidelis credat prædicanti errorem, non minus decipitur, & erit hæreticus, siue prædicator putet, esse verum, quod docet; siue consulto

11. Ostenditur idem in tertio.

Denique in 4. expositione ostenditur.

Atque hæc coniectura æquè procedunt de altera additione *per serpentem,* quia multo minus habet hæc additio fundamentum in Paulo, qui non negat effectum ex tali causa processisse; sed simpliciter negat factum esse talem effectum, seu deceptionem. Non licet autem tantè facillè mutare sensum loquentis proprio arbitrio dictionem aliquam addendo. Et præterea etiam hæc additio parum iuuat intentionem Pauli, quia non minoris imprudentiæ, vel leuitatis fuisset decipi à femina, quam decipi à demone per serpentem, quia non potuit Franc. Suarez de opere sex dierum.

doceat falsum ex intentione fallendi, ergo illa differentia ad explicandum locum Pauli imper-

12. Augustini tandem exposito proponitur & praefertur.

Probatur excludendo ceteras expositiones & iudicia de captivitate Adae.

Illud etiam iudicium irrisibile Dei dictam concupiscentiam non continet.

13. Instatur ex variis testimoniis eiusdem Aug. Primò.

Secundò.

Tertiò.

Sed instari potest, quia Augustinus in eisdem locis docet Adamum in multis deceptum fuisse. Primò, quia veniale esse credidit contra præceptum Dei comedere de ligno vitæ, propter amorem mulieris, qui error non parvus, sed fidei contrarius est. Id autem docet August. lib. 4. de Civit. cap. 11. & 13. Secundò, quia credit, se non moriturum, etiam si comederet de ligno, quia viderat uxorem non esse mortuam. Ita habet August. lib. 11. Gen. ad litter. cap. 30. Et indicat in cap. ult. Tertiò, quia credidit, vel saltem dubitare cepit, an futurus esset, sicut Deus cibum illum comedendo. Nam hoc etiam significavit August. dicto cap. ult. lib. 11. Gen. ad litter. dicens, Virum propter aliquam mentis elationem sollicitavit aliqua experiendi cupiditas. Experiendi nimirum, qualis esset virtus

A illius cibi, & an posset scientiam conferre, sicut serpens promiserat. Ergo signum est cepisse saltem dubitare, an vera essent verba serpentis, & consequenter, existimasse falsum se potuisse verbis Dei, vel fieri potuisse, ut Deus ex invidia eum illius cibi prohibuisset, aut possibile fuisse, se fieri similem Deo, & nulli subiectum. Quæ omnia gravissimos errores continent.

B Respondeo, licet ista omnia concedantur eo modo, quo proposita sunt, nihilominus simpliciter verum esse, quod Apostolus ait, Adam non fuisse seductum. Nam seducere proprie est, alium in errorem inducere, & è contrario seduci est arte, & circumventione alterius à veritate averti, & decipi, quomodo decepta est Eva, non autem Adam. Nam si illis modis deceptus Adam fuit, non propter serpentis promissionem, nec propter fidem, quam verbis eius, aut vxoris adhiberet; sed propter propriam coniecturam, adiutam partim elatione superbiæ, partim inordinato affectu erga uxorem in eas falsas cogitationes inductus est.

C Quæ ergo non circumventus ab alio, nec per astutiam alterius erravit, si erravit, ideo negatur fuisse seductus. Deinde ad singula respondendum est. Et primum quidem Augustini dictum est probabile propter eius auctoritatem, & coniecturam: nam maiorem certitudinem, nec ex Scriptura, nec aliunde habet. Existimo tamen non esse intelligendum de peccato veniali proprie, & in rigore sumpto, ut distinguitur à mortali, nam fuisset crassissimus error, qui non poterat tam facile cadere in mentem sapientis viri, ut erat Adam: neque nos fundamentum habemus, ut hoc de illo suspicemur. Vocavit ergo Augustinus veniale id, cuius venia de facili speratur. Et ita exposuit Augustinum D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 4. ad 3. dicens, Adam inexperius divina severitatis credidit illud peccatum esse veniale, id est, de se habere remissibile. Hæc autem credulitas in hoc sensu non continet errorem contra fidem, neque deceptionem ex astutia alterius, sed ex nimia passione, & facilitate credendi ex illa redundante.

D Et iuxta hoc facilis est responsio ad secundum: nam licet Adam crediderit se moriturum non fuisse propter experimentum Eux, quod videbat, ut Augustinus coniectat; nihilominus non est verisimile, id credidisse in sensu contrario verbis Dei, seu existimando, quod perinde est, Deum falsum dixisse. Nam in primis Adam tantum fuerat expertus Eux non statim fuisse mortuam, non verò quod non esset postea moritura, seu quod non facta fuisset mortalis; ergo ex vi illius experientie solum inducebatur, ut crederet se etiam non fuisse statim moriturum, hoc autem non erat contra verba Dei in vero sensu intellecta, ut constat. Deinde etiam si speraverit Adam, vel crediderit nunquam fuisse moriturum, quamvis comederet; nihilominus potuit id sperare, & possibile credere ex indulgentia, & remissione Dei, quæ etiam non erat contraria verbis, & comminationi Dei, ut per se constat. Ergo etiam hic lapsus mentis Adæ non fuit per circumventionem erroris fidei contrarij, sed per nimiam, & imprudentem fiduciam ortam ex affectu ad uxorem inordinato.

E Quod verò attinet ad tertiam deceptionem

14. Hæc Augustini testimonia quæ non pland concedantur verò non coguntur.

Ad 1. tamen respondetur.

D. Thomas Augustinum exposuit.

15. Ad 2.

16. uem

Ad 1. Lib. 11. Gen. ad litter. c. ult.

neui, ego apud Augustinum illam non inuenio, quin potius vbi que negat Adam, iam, ut inquit, spirituali mente præditum, illo modo credere potuisse, quod Deus ab esca illius ligni invidendo ventisset, id est, ut prius dixerat, Quod ideo lignum illud tangere prohibuerit, quod sciret eos, si comedisent, velut Deos fururas tamquàm eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Vbi cum ait, nullo modo credere potuisse, profectò insinuat non potuisse credere ita esse factum, neque esse possibile, nec in aliquam illius existimationem, vel suspicionem incidere potuisse; nam hoc totum probat illa ratio, Si iam spirituali mente præditus erat. Et confirmatur hoc ex his, quæ lib. 14. de Civit. c. 11. idem August. tradit, scilicet, quod Adam sciens prudensque peccavit, & non potuisse ita seduci, ut crederet, comedendo potuisse à peccato excusari. At verò si aliquo modo credidisset in Deum potuisse cadere invidiam, & ex illa prohibitionem facere, & se posse Deo similem fieri, vel à subiectione Dei liberari per esum cibi, profectò facilius dici posset, credendo se non peccaturum, etiam si de illo cibo comederet.

17. Tandem non minus excludit huiusmodi deceptionem, vel dubitationem illa ratio Augustini, quod Adam, iam spirituali mente præditus erat; quia tam crassi sunt huiusmodi errores, ut vir sapiens non magis potuerit de illis dubitare, quam illos credere. Et ideo existimo non solum non credidisse Adam Deum falsum dixisse, aut ex invidia prohibuisse eum illius fructus, aut comedendo de illo cibo, & futurum omniscium, & ab omni subiectione liberum: verum etiam nec de his erroribus dubitasse, quia nec propter dictum serpentis, aut vxoris ad hoc inductus est, ut ex Pauli sententia colligitur: nec aliquam verisimilem causam talis dubitationis habuit. Augustinus autem cum dixit aliquam cupiditatem experiendi sollicitasse Adami animum ad comedendum, non loquitur de appetitu experiendi, an essent vera verba Dei, vel serpentis, qui appetitus incredulitatis, & dubitationem fidei contrariam sine dubio supponeret. Sed loquitur Aug. de appetitu experiendi, quidnam lateret in eo fructu quem Deus sibi prohibuerat, & quid ex illius esu consecuturum esset. Quam curiositatem sine dubitatione veritate verborum Dei habere potuit. Solum videtur cupiditas illa inuoluerit dubitationem de effectu mortis, quam Deus cominatus fuerat. Tamen non oportuit hanc dubitationem fuisse de veritate verborum Dei, sed de sensu illorum, an immutabilem sententiam ex absoluto decreto continerent, vel potius viam aliquam, & spem malum illud euadendi relinquerent, etiam si ex cibo comederet. Et hanc fuisse mentem Augustini manifestum est: nam statim addit illam cupiditatem experiendi ex eo fuisse ortam, quod viderat Euxam sumpta esca, non fuisse mortuam.

18. Ex his ergo concludimus secundum Adæ peccatum non fuisse infidelitatem, non solum propriam, quæ est cum pertinacia, & hæresi, verum etiam, nec minus propriam, quæ est per errorem absque pertinacia, quamvis non sine culpa, per negligentiam, & ignorantiam culpabilem, vel temeritatem in iudicio ferendo de rebus ad fidem pertinentibus. Prior pars sufficienter probatur ex supra dictis de infidelitate Eux. Diximus enim probabilius esse illam non commisisse similem infidelitatem formalem; ergo idem est multo probabilius in Adamo, propter maiorem eius sapientiam, prudentiam, & alias animi dotes, quas indicavit Augustinus, dicens, quod iam erat

Franc. Suarez de opere sex dierum.

A spirituali mente præditus. Denique pars hæc prior ex posteriori à fortiori colligitur. Posteriorem autem mihi sufficienter probat testimonium Pauli, prout explicatum est, & auctoritas Augustini, quam satis etiam iam ponderauimus, & aliarum rationes, & coniecturæ, quas adduximus.

B Ad Patres verò, qui seductionem, & infidelitatem videntur Adæ tribuere, in primis respondeo, fortasse non omnes in eo sensu locutos fuisse, sed plures eorum loqui de deceptione, seu errore practico, seu operis, quo omnis peccans dicitur errare, vel sicut concupiscentia, vel superbia dicitur hominem seducere, iuxta illud ad Rom. 7. Peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Et illud ad Gal. 6. Qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, sed ipsum seducit. Et illud Dan. 13. Species decepti re, & concupiscentia subvertit cor tuum. Et hac ratione dixit August. d. lib. 11. Gen. ad lit. Adam postquam de ligno prohibito seductus mulier manducaverat, ei que dedit, ut simul ederent, noluit eam contristare. Et infra, Ergo alio quodam modo etiam ipse deceptus est, non dolo illo serpentino, &c. Nam alius modus non fuit, nisi practica deceptionis. Vnde ibidem comparat Adamum Salomoni, qui practice seductus est à mulieribus, & ad colendum idola inductus, quamvis per speculativum errorem deceptus non fuerit, credendo idolum esse Deum, vel cultu dignum. Et ita possunt facile exponi Hieronym. & Ignat. Cyrill. & Cyprianus, Leo Papa, Hilarius & Epiphanius, & ab omni subiectione liberum: verum etiam nec de his erroribus dubitasse, quia nec propter dictum serpentis, aut vxoris ad hoc inductus est, ut ex Pauli sententia colligitur: nec aliquam verisimilem causam talis dubitationis habuit. Augustinus autem cum dixit aliquam cupiditatem experiendi sollicitasse Adami animum ad comedendum, non loquitur de appetitu experiendi, an essent vera verba Dei, vel serpentis, qui appetitus incredulitatis, & dubitationem fidei contrariam sine dubio supponeret. Sed loquitur Aug. de appetitu experiendi, quidnam lateret in eo fructu quem Deus sibi prohibuerat, & quid ex illius esu consecuturum esset. Quam curiositatem sine dubitatione veritate verborum Dei habere potuit. Solum videtur cupiditas illa inuoluerit dubitationem de effectu mortis, quam Deus cominatus fuerat. Tamen non oportuit hanc dubitationem fuisse de veritate verborum Dei, sed de sensu illorum, an immutabilem sententiam ex absoluto decreto continerent, vel potius viam aliquam, & spem malum illud euadendi relinquerent, etiam si ex cibo comederet. Et hanc fuisse mentem Augustini manifestum est: nam statim addit illam cupiditatem experiendi ex eo fuisse ortam, quod viderat Euxam sumpta esca, non fuisse mortuam.

C Quod verò idem Ambrosius ait Adam amisisse bona indumenta fidei, de charitate, virtutibus, & donis intelligi potest: nam hæc sunt bona indumenta fidei; quod autem ipsam etiam fidem amiserit, non satis aperte affirmat Ambrosius. De Prospero verò, & Fulgentio id negare non possumus; quamvis autem eorum sententia probabilis sit, eam sequi non cogimur. D Nec video cur de Adam dixerit Prosper quoddam, nisi fidem amisset, ceteris bonis omnibus non careret; cum possint cetera gratiæ amitti non amittendo fidem. Ut in nobis certum est: & in illo statu non est cur repugnaret, cum nec in Angelis repugnauerit. Nec inde sequitur fidem esse naturalem, ut videbatur sentire ille, contra quem Prosper scribit, quia etiam habitus, vel actus aliquis infusus potest manere in peccatore. Tangit autem questionem Prosper quomodo filij Adæ sine fide concipiantur, si Adam sibi illam non perdidit. Sed hoc in materia de peccato originali tractandum est, & infra fortè attingetur.

E Ad Tertullianum prior responsio applicari potest. Cum verò dicit delictum Adæ fuisse hæresim; alii respondent fuisse vocem hæresis in primaeva, & generali significatione, prout pravam electionem ex proprio arbitrio profectam significat. Quæ expositione admissa, cum dicit, confusus est seductionem, de practica seductione facile potest exponi. Cui expositioni non parum fauent antecedentia, & subsequencia verba. Nam prius inquit, Quod si à primordio homo animalis non percipiens, quæ sint Spiritus, stultitiam existimavit Dei legem. Quod profectò non potest intelligi de existimatione speculativa, sed practica, & ideo subdit, ut quam obsequare neglexit; factò ergo legem Dei stultitiam reputavit, non iudicio. Et infra etiam Adæ vocat hæresim, subiungit

unde probatur posterior.

Patres aliquos ex illis n. 4. quomodo accipi possunt.

20. Ad Ambrosium citatū num. 5.

Ad Prosperum & Fulgentium in 2. 4.

21. Ad Tertullianum ibid.

Non obaudire, non tamen blasphemavit creatorem, nec reprehendit auctoritatem, quam a primordio sui bonum, & optimum invennerat. In quibus verbis non contempnam coniecturam indicat, quia post peccatum, audita voce Dei, statim Adam fidem se ostendit, & Deum, ut superbum Dominum, & legislatorem cognovit; ergo verisimile est Adam semper retinuisse fidem ejus, & cum illa, quamvis sine charitate, de Paradiso exiisse.

22. Ad August. in num. 5.

Alia vero loca Augustini, quae ibi citavimus, non solum non contradicunt; verum potius confirmant generalem expositionem datam. Nam Augustinus non est sibi contrarius, & ubi ex profecto tractat declarat, Adam non per errorem infidelitatis, sed alio modo fuisse deceptum; ergo quando in Psal. 68. dicit, quod Lucifer seduxit Adam, loquitur de alio modo practicae seductionis. Cum vero 14. de Civit. cap. 17. generatim, seu in plurali dicit, primos parentes expertos esse, quid infidelitas, & inobedientia nocerent; non idcirco tribuit utrique defectum utrique parenti, sed hoc relinquit explicandum iuxta doctrinam, quam prius tradiderat, vnde cum partitione accommodata intelligendum est. De appetitu autem similitudinis Dei iam dictum est potuisse sine infidelitate haberi. Vnde obiter constat falsum esse quod quidam dixerunt Adamum peccatum idololatriae commisisse; nisi metaphorice id dictum intelligatur. Illa enim sententia tribuitur Augustino in libro Quaestionum novis, & veteris Testamenti, qui Augustini esse non creditur; sed quicumque fuerit author illius operis videtur per quandam metaphoram sumpsisse illam sententiam ex August. Conc. 2. in Psal. 70. circa illa verba, Deus quis similis tibi? dicente, Adam voluisse hoc nullius potestate esse; & ita fieri sicut Deus. In enim non formaliter voluit, neque pro Deo coli, aut adorari concupivit; & ideo non commisit speciale peccatum idololatriae; licet per metaphoram dici possit id commississe eo modo, quo Paulus ad Philip. 3. dixit, Quorum Deus venter est.

Qui Adamum per idololatriam peccasse auctori expostionum.

23. De tertio puncto in n. 1. post superbiam alterum Adam peccatum fuit inordinatus amor uxoris.

Prædictum amor uxoris per se non est peccatum.

24. Sed quatenus fuit occasio peccati, & aliarum transgressionum.

Ultimo colligitur ex dictis quodnam fuerit secundum Adæ peccatum. Iam enim ostensum est, non fuisse infidelitatem, neque peccatum habens malitiam proprie contrariam fidei, aut præcepto eius; relinquitur ergo, ut secundum eius peccatum fuerit inordinatus amor ad vxorem. Ita sumitur ex Aug. in d. lib. 14. de Civit. cap. 11. & lib. 11. Gen. ad lit. cap. 42. ubi ait, Adam comedit de ligno, ut complaceret vxori; ergo præcessit nimia benevolentia vxoris antequam de ligno comederet. Et hanc sententiam à fortiori amplexus est Scotus: nam quia in Adamo peccatum superbiae non agnovit, ideo dixit primum peccatum Adami fuisse inordinatum amorem vxoris. Secundum est autem inordinatio talis amoris satis intelligi, aut explicari non posse, nisi per aliquem effectum alteri præcepto contrarium. Nam amor vxoris de se bonus est, supponimus enim non fuisse ex aliquo pravo motu, sed ex naturali debito ad vxorem, ut sociam à Deo datam, & ex propria carne formatam, & multis naturalibus donis à Deo ornatam. Ille ergo amor de se non erat inordinatus. Nec etiam per solam intentionem inordinatus fuit, quia si actus est bonus, intentio eius non est mala, nec alicui præcepto diuino contraria.

Tunc ergo amor vxoris nimius, & inordinatus ostenditur, quando est causa, aut ratio transgrediendi voluntatem Dei, ne vxor conturbetur, quia tunc iam diligitur vxor appetitum magis quam Deus. Sic ergo Adam nimium dilexit vxorem, quando ex affectu vxoris aliquam naturalem, seu diuinam obligationem transgredi coepit. Prima autem obligatio Adami postquam Eva illum ad comedendum invitavit, fuit gravissimè illum reprehendere, eo quod ausa fuerit fructum arboris contingere, & quod verbis serpentis fidem adhibuisset, & quod se ad peccandum invitare auderet. Tenebatur ergo, & ex officio tanquam caput eius, & ex charitate Dei, & ipsius vxoris illam corrigere, & ad poenitentiam, ac emendationem delicti exhortari. Hoc autem facere omisit, in quo primum coepit ostendere inordinationem amoris circa illam. Vnde dici potest secundum peccatum Adami quoad propriam, & formalem malitiam fuisse omissionis debiti officij erga vxorem, quia (ut dictum est) illam non correxit: imò ita blandè & remissè cum illa se gessit, ut eius delictum approbasse videretur. In hoc ergo sensu dicimus inordinatum amorem vxoris fuisse secundum peccatum Adami, non solum internum, sed etiam externum, quod & à peccato superbiae, & ab inobedientia comedendi de ligno vetito distinctam malitiam habuit.

Vnde tertium peccatum Adæ recenseri potest; quod de ligno vetito comedit. Et hoc quasi per antonomasiam lapsus Adæ vocatur, quia per illud rotum genus humanum cecidit; & ita de illo specialiter loquitur Apostolus ad Rom. 5. cum dicit, Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Et similiter inferiori nomine inobedientiae illud peccatum intelligitur, cum dicit, Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, & per unius obedientiam iusti constituentur multi. In illo autem peccato plures malitiae distingui solent, ut gula, furti, inobedientiae, de quibus supra diximus. Et licet probabile sit illam inobedientiam non fuisse formalem, id est, ex directa intentione non obediendi Deo, nec ex proprio contemptu præcepti eius; nihilominus cenfeo illam fuisse specialem malitiam distinctam ab aliis, quia ex principali intentione Dei præcipientis illa prohibita posita fuerat ad subiectionem prostendam, & quasi per modum tributij impositi in recognitionem diuini dominij. His addit S. Aug. in Enchiridion cap. 45. malitiam homicidij, quia homo semetipsum præcipitavit in mortem, & fornicationis spiritualis, quia integritas mentis humana serpentina susceptione corrupta est, & avaritia, quia plusquam illi sufficere debuit appetiuit. Sed hæc sunt partim metaphorice dicta, partim verò declarant circumstantias, quae potuerunt peccatum illud notabiliter aggravare intra eandem speciem, quia sint generales, quamvis probabile sit illam de homicidio fuisse specialem.

Præter hæc peccata solent alia Adamo tribui. Vnum est in eo quod illud peccatum existimavit esse veniale, ut ex Augustino diximus. Sed si per veniale nihil aliud intellexit, nisi esse aliquo modo excusabile apud Deum, ac propterea aliquo modo venia dignum, seu facile remissibile, ut supra explicavimus: non fuit illa magna culpa, quamvis audacia peccandi sub illa specie peccatum ipsum aggravare potuerit: si autem proprie, & rigorosè de peccato veniali intelligatur, & talis error (de quo non constat) in Adamo admittatur, esse potuit error humanus sine lapsu in fide, existimando materiam esse leuem, & ex circumstantia complacendi vxori fieri leniorem, ac proinde potuisse à mortali culpa excusari.

Aliud Adæ peccatum fuisse creditur dubitasse de

25. Tertio Adami peccatum.

Quot deformitates in prædicto peccato distinguuntur.

Aliud addit August.

Quo sensu accipiende.

26. Peccatum aliud notatur in Adamo, & quomodo intelligendum.

27.

de sensu comminationis Dei, eo quod videret vxorem per esum ligni non fuisse mortuam. Et forrasse hoc vocavit sacrilegium August. in dicto cap. 45. Enchirid. dum ait, In illo peccato uno fuisse sacrilegium, quia Deo non creditur. Non enim videtur in verbo non credendi propriam infidelitatem intellexisse, quia hoc non consonat doctrinæ ipsius in aliis locis, ut vidimus; ergo sacrilegium vocare videtur, quia noluit verba Dei simpliciter, sed in sensu suo accipere, ut licentiam peccandi assumeret. Veruntamen de hac circumstantia idem, quod de præcedenti sentio. Quia non oportet (ut supra dixi,) ut Adam dubitaverit de veritate; imò nec de proprietate verborum Dei; sed de tempore & modo executionis eorum, & an irrevocabilis, vel irremissibilis esset, vel si existimavit illud peccatum esse proprie veniale, potuit etiam sine errore contra fidem, credere non fuisse dignum morte, nec de illo fuisse Deum locutum, sed de tali manducatione, quæ & gravior esset, & minus esset excusabilis. Quæ ita in illo obiecto per se spectato, nec sacrilegium, nec alia malitia specialis apparet. Quamvis illa cogitatione, vel fiducia vti, ad licentiam peccandi sumendam, non parum augere potuerit peccandi modum, & inobedientiam intra speciem suam. Vnde forrasse Augustinus in generali, & quasi metaphorica significatione nomine sacrilegij usus est. Vel certe (quod pro aliis locis etiam aliorum Patrum notari potest) ibi loquitur Augustinus simul de peccato Adæ, & Euvæ, sub nomine, seu collectione vnius primi peccati: & ita illud quaecumque sacrilegium non credendi propter Evam, & non propter Adam adiangi potuit. Sicut ibidem August. ait integritatem mentis humanæ serpentina susceptione fuisse corruptam.

28. Item aliud, quod tamen expenditur.

Ultimè peccatum quod in Adam nascitur.

Expenditur etiam hoc peccatum.

Quid de illa sententia, si Adā non se excusavit.

setimone, qui olim erat 19. de Sanctis, nunc autem reiectus est in appendicem, estque septuagesimus quintus, quia non creditur esse Augustini. Tribuitur etiam illa sententia Laurentio Instim. in lib. de Triumph. Christi agone, cap. 21. sed immerito. Et in rigore non est solida sententia illa, quia si Adam in Paradiso poenitentiam egisset, & se accusasset, licet recuperaret gratiam, non tamen originalem iustitiam, & consequenter nec intra Paradisum habitare permitteretur.

C A P V T V.

Quis gravius peccaverit, Adam, an Eva.

Hæc comparatio fieri potest primò inter singula peccata eiusdem speciei, quæ illi homines commiserunt, quis eorum in tali specie gravius peccaverit; secundò in peccatis specie diversis, quis turpius deliquerit; tertio in numero peccatorum, quis plura peccata commiserit; quartò denique absolute, & simpliciter, omnibus pensatis, quis eorum gravius peccaverit. Et in hoc posteriori sensu solet hæc quaestio tractari. In qua communior sententia est Evam gravius peccasse Adamo. Ita docet D. Thomas 2.2. quest. 163. art. 4. Inclinat Scot. in 2. dist. 21. q. 2. art. 3. licet distinctione vtrius. Plures verò adhibet Bonavent. in 2. dist. 22. art. 1. q. 3. At verò Richard. art. 1. quest. 3. disertè dicit, quod omnibus pensatis, mulier gravius peccavit. Et idem habet Agidius quest. 1. art. 3. consentit Perer. lib. 6. in Gen. disput. de Grav. peccati primorum parentum, quest. 2. Et principalis author huius sententiæ videtur fuisse Chrysostomus: nam hom. 7. ad pop. versus finem, ita ponderat verba illa Dei, Adam ubi es? Considera quia non Evam vocavit, non vocavit serpentem, sed qui omnium leuissimè peccaverat, hunc ad iudicium primum accersit, ut ab eo incipiens, qui aliqua potest venia potiri etiam in eam, qua multum peccaverat mitiorem ferat sententiam, &c. Similem sententiam habet Epist. 3. ad Olympiadem, ait enim, Evam maiori meritori addictam fuisse, quia gravius peccaverat; Et quidem, inquit, usque eo gravius, ut Ade peccatum cum huius peccato collatum, ne peccatum quidem existimeretur. Et rationem reddit, quia vir non est seductus, sed mulier, qua in fraudem impulsus fuit, ac Dei legem violavit, & sibi, & marito venenatum poculum temperavit. Idem ferè repetit super Psal. 6. non longè à principio.

Nihilominus contrariam sententiam docuit Caietanus Gen. 3. circa illa verba, Tullis de fructu arboris, & comedit, ubi plus iusto peccatum Evæ extenuat. Eademque sententia longè aliter, & melius explicata placuit Bellarmino lib. 3. de Amissione Gratiae, cap. 9. Et movetur in primis auctoritate Ambrosij lib. de Institution. Virginis, cap. 4. ubi multis titulis præfert, & exaggerat peccatum Adæ. Primò, quia vir erat fortior scemina, & ideo minorem excusationem habet. Secundò, quia mulier ab altiore creatura seducta est, scilicet à damone per serpentem, vir autem ab inferiori, scilicet scemina. Tertia, quia Adam gravius punitus est, nam ei dicitur, Terra es, & in terram ibis, vxori autem, In dolore paries filios, &c. Quartò, quia Adam immediatè à Deo ipso præceptum acceperat, vxor verò per virum. Et alia similia considerat, quæ moraliter magis, quam rigorosè dicta sunt. Et huius sententiæ fuit etiam Anastas. Synaita lib. 10. Exæmer. circa medium, ubi plures alias coniecturas adducit non magni momenti. Veruntamen ad ferendum absolutum

1. Quadruplex comparatio inter peccata Adami & Euvæ proponitur.

2. Quoad 4. comparationem communior resolutio.

3. Fundatur in variis locis Chrysostomi.

4. Oppositum sentis Caiet.

5. Et Bellar. qui tamen aliter, & rectius rem explicat.

6. Fundatur in Ambro. ob varias consideraciones.

7. Prima consideratio.

8. Secunda.

9. Tertia.

10. Quarta.

4. Comparationis re-
solutio ponit
in tribus
prioribus.

3.
Die compa-
ratio quoad
peccatum.

judicium in hac causa oportet prius sigillatim
discutere in particulari per tres comparationes
in principio propositas : nam ex variis opinio-
nibus circa illas, & ex iudicio illarum pendet to-
tius negotij absoluta resolutio.

Primum ergo peccatum utriusque parentis in
specie, & obiecto similitudinem habuit ; in cir-
cumstantiis verò potest excellere, & defectus ut-
rinque considerari ; & ideo in hoc primo pec-
cato præcisè, æqualitas fuisse videtur. Ita signifi-
cavit August. lib. 11. Gen. ad lit. cap. 35, dicens,
*Eam peccasse impari sexu, pari facta, id est, pari su-
perbia, utique quantum ad speciem peccati, &
quoad similitudinem Dei, ac excellentiam ab v-
troque concupitam, ut idem Aug. declarat cap. 34.*
& indicat lib. 14. de Civit. cap. 11. 13. & 14. Quo-
ad circumstantias verò & modum appetendi illam
excellentiã, mutus excessus secundum diversas
rationes intervenisse videtur. Nam utriusque pa-
rentis superbia considerari potest, vel præcisè, ut
in utroque fuit primum peccatum, in primo signa
per inconsiderationem commissum ante propriam
deceptionem, & omnem aliam pravam affectio-
nem. Atque hoc modo culpabilior videtur fuisse
superbia Adami. Tum quia maiore erat præditus
cognitione, & virtute, & ideo facilius potuisset
resistere, & attendere. Tum etiam, quia maiori
obligatione tenebatur, cum esset caput, & ratio-
ne etiam sexus deberet esse constantior. Tum de-
nique, quia quoad superbiã motum vehemen-
tior fortasse fuit, quia maior etiam fuit persuasio,
& inductio feminae per tentationem immediatè
à damone visibiliter factam, quam Adami per
mulierem. At verò si superbia illa consideretur,
ut perseverans in progressu peccandi, videtur
tandem multo gravior in Eva fuisse, ut ex sequen-
ti puncto patebit.

4.
Quoad 2.
peccatum.

Secundum peccatum in Eva fuit infidelitas,
ut supra vidimus, quæ si fuit formalis per pro-
prium hæresim, ut multi volunt, illa sufficit ad
ostendendum simpliciter gravius peccasse Evam,
quam Adamum, de quo multo probabilius est in
talem errorem non incidisse. Veruntamen etiam si
absque propria hæresi culpabiliter decepta fuerit
Eva credendo verbis serpentis, illud peccatum
per se est satis grave. Et ex illo ulterius colligitur
auctam fuisse superbiam Evæ. Quia excellentiam,
quam simplici affectu prius appetierat, post illam
credulitatem cepit efficaciter intendere : nam
propter illam consequendam divinum præceptum
transgredi voluit. Atque ita D. Thomas in 2. dist.
22. q. 1. art. 3, inde colligit gravitatem peccati
Evæ, *Quod ex sola elatione mentis ad peccandum mo-
ta fuit.* Sic ergo tam in primo, quam in secundo
peccato gravius peccans invenitur Eva, quam
Adam. In primo quidem, quia ille excessus in
modo superbiendi peior fuisse videtur, & maioris
inordinationis in Eva, quam in Adamo : unde et-
iam auxit inobedientiam eius, ut statim videbi-
mus. In secundo item peccato planè excessit, quia
in viro non fuit illa deceptio per quam verba ser-
pentis vera esse crediderit, ut iam ostendimus.
Unde secundum peccatum Adæ, quod in nimio
amore vxoris cum defectu corripiendi illam posi-
tum fuit, ut diximus, comparatum ad falsam Evæ
credulitatè multo levius fuit. Tum ex specie suæ,
& obiecto, ut per se constat, tum etiam ex modo
peccandi, quia maiori concupiscentia, & quasi
comaturali inductus fuit Adam, Eva verò ex so-
la superbia cum negligentia valde culpabili sedu-
cta est. Et præterea etiã in ipsa Eva nimius amor
viri considerari potest, ideo enim ipsum ad co-

medendum invitavit, quia eum valde diligebat.
Nara ob eam causam voluit fructum illum cum
ipso communicare. Quia verò illa in hoc, ex
errore procedebat ferè sine vilo excessu in amore
viri, potuit illam ad comedendum invitare, &
ideo in hac parte multo maior excessus viri, quia
sciens, & videns, ut Augustinus ait, propter a-
morem vxoris Deum offendit.

Tertium utriusque peccatum fuit inobedientia
comedendi ex fructu prohibito, ut supra decla-
ratum est. In quo etiam invenitur inæqualitas in
obiecto, & specie peccati, tam in specie gula,
quam in specie furti, seu rapina, si in illo actu
secundum propriam, & specificam malitiam fuit.
Et idem est de malitia inobedientia: nam præcep-
tum sub eadem ratione, & aequaliter utriusque im-
positum fuit. Et quòd Deus immediatè illud pro-
mulgaverit soli Adæ, Evæ autem per Adamum,
non refert ad augendum, vel minuendum pecca-
tum, quia respectu utriusque erat præceptum me-
re divinum, & æquali certitudine tenendum. Ni-
hilominus tamen illud peccatum ex generalibus
circumstantiis dictis, in Adamo gravius fuit, quia
ob virilem conditionem, & maiorem sapientiam
poterat, & debebat esse constantior, & quia ca-
pit, & gubernator erat, maiori obligatione ad
id tenebatur. Nam licet idem præceptum ex par-
te Dei, vel Ecclesiæ, v. g. Prælati, & subditis æ-
què proponatur; nihilominus ex conditione, seu
ex capacitate personæ potest vnam magis obliga-
re, quam aliam.

Aliunde verò hoc ipsum peccatum ex motivo
peccandi gravius fuit in Eva, quam in Adamo:
nam Eva comedit ex motivo consequendi excel-
lentiam, quam appetebat; Adam verò non ex
intentione superbiæ, sed solum ex passione, &
fragilitate animi, ut vxori condescenderet, com-
edit. Unde colligit D. Thomas supra, etiam hoc
peccatum fuisse simpliciter gravius in Eva, quia
peccatum magis aggravatur ex motivo, quam ex
aliis circumstantiis; quia finis potissima circum-
stantia est moralium actuum. Coniectari etiam
potest Evam cum maiori libertate, & voluntate
comedisse, quia non ita ferebatur ex passione sen-
sibili, sicut Adam. Nam iste ferè coactus timore
displicendi feminae; illa verò valde voluntariè
ex solo affectu superbiæ, & ex cæcitate mentis,
quam inde contraxerat, præceptum transgressa
est. Dicere autem potest aliquis Evam etiam fuisse
ductã ex sensibili concupiscentia gustandi fru-
ctum, qui iam pulcher oculis apparuerat. Verum-
tamen hoc per comparationem ad Adamum pa-
rum potuit diminuire culpam, cum potuerit ea-
dem concupiscentia in Adam inveniri. Sicut et-
iam è contrario aliqui ponderant in peccato Ada-
mi maiorem gravitatem ex motivo curiositatis,
quam habuit experiendi, quid in illo fructu late-
ret. Sed non est, cur credamus, Evam in similem
curiositatem non incidisse: imò fortasse illam ha-
buit deteriorem; nam illa cupiebat experiiri, quod
non credebat; Adam verò quod ignorabat, vel
ad summum de quo dubitabat, seu dubitare po-
tuit sine infidelitate, aut errore, ut iam di-
ctum est.

Ultra hæc verò considerari potest in hoc pec-
cato, quædam circumstantia personæ Adami, quæ
in Eva inuenta non est. Nam Adam comedendo
peccavit, non tantum ut privata persona; sed
etiam ut caput generis humani: Eva verò solum
ut privata persona comedendo deliquit. Et ideo
peccatum Adæ totum genus humanum infectit,
& gratia Dei, iustitia originali, immortalitate
corpo

5.
Quoad 3.
peccatum.

6.
Progræditur
comparatio
quoad idem
3. peccatum.

7.
Altera in-
stantia.

corporis, aliisque bonis privavit; Eva autem si-
bi soli nocuit; nam licet ipsa peccasset, si Adam
non peccasset, posterius eorum bona illa non amit-
terent, nec peccatum originale incurrerent, ut in
propria materia largius dicitur. Ex hac ergo par-
te videtur peccatum Adæ fuisse multo gravius,
quam Evæ, quia ex nocumento proximi pec-
catum aggravatur, illud autem nocumentum gra-
vissimum fuit, & quodammodo infinitum; vn-
de videri potest peccatum Adæ ratione illius
circumstantiæ non solum illud vnum peccatum
Evæ, sed etiam omnia eius peccata simul sumpta
excessisse.

In hoc verò duo consideranda sunt: vnum est
nocumentum non aggravare peccatum, nisi sit
preuisum. Incertum autem est utrum Adam præ-
sciuerit nocumentum illud, quod toti posteritati
imminebat, si ipse peccaret, quia non est certum,
an præsciuerit pactum, seu conditionem in illis ver-
bis, *In quacumque die comederis, morte morieris*, in-
clusam, non solum ipsius personam, sed etiam in
ipso omnes eius posterus comprehendisse. Et ideo
incertum etiam est an ex illa circumstantia pec-
catum Adæ gravius fuisset. Nos autem in superio-
ribus diximus probabilius esse habuisse Adam
notitiam divini pacti, & status, ac conditionis
personæ suæ, ideoque non dubitamus, quin ex
eo capite peccatum Adæ multum fuerit aggravatum.
Et ita loquuntur communiter Doctores
eam circumstantiam numerantes, inter eas, quæ
peccatum Adæ gravius reddiderunt, quod indi-
cavit D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 3. ad 2. & 3. p.
q. 2. art. 1. ad 2. & Bellarminus lib. 3. de Amis-
sione, cap. 5. & Perer. disto lib. 6. quest. 1. de hac re.
Nihilominus tamen ex hoc inferri non potest,
Evam minus peccasse, quia non fuit ipsa ab eadem
gravitate immunis. Nam licet ipsa sua propria
transgressione, & comedendo de ligno vetito po-
steritati non nocuerit; nihilominus inducendo
Adamum, ut comederet, fuit causa eiusdem no-
cumenti, quia fuit causa peccati Adæ, & fortasse
non minus, vel paulo minus, quam Adam mali-
tiam illam participavit. Nam licet Adam effica-
cius, & propinquius nocumentum illud nobis
intulerit, nihilominus ipsa prior causa, & sub ea
ratione principalior illius nocumenti fuit. Pro-
pter quod dicitur Ecclesiastici 25. *A muliere ini-
tium factum est peccati, & per illam omnes morimur.*
Sicut August. in Psal. 63. dixit Iudæos non minus
peccasse occidendo Christum lingua, petendo à
Pilato, ut crucifigeret eum, quam ipsum Pila-
tum, vel alios præcepto, & opere crucifigentes
ipsum; igitur in hac ipsa gravitate parva est, vel
nulla differentia.

8.
Expediit.

Lib. præced.
c. ult. n. 20.

Quarto loco inter peccata Evæ supra posui-
mus peccatum scandali, quod invitando, & indu-
cendo virum ad comedendum commisit: in quo
non est dubium, quin gravissimè peccaverit; &
in hac gravitate videtur simpliciter excedere ipsam
Adamum, quia ille nec aliud illi simile, nec etiam
dissimile, & æquivalens commississe videtur, quo
possit illa gravitas compensari, ut ex numeratio-
ne peccatorum utriusque parentis supra facta, faci-
lè intelligi potest. Sed fortè quis dicet, huic
peccato Evæ comparari posse peccatum Adæ,
quod commississe diximus; non corripendo, ne-
que instruendo Evam, prout ex charitate, & of-
ficio tenebatur: nam eiusdem ferè malitiæ est,
non corripere proximum, cum quis tenetur, &
illum ad peccandum inducere. Eò vel maxime
quòd Adam etiam suo exemplo scandalum Evæ
intulit, eamque in suo peccato, & malo propo-

9.
Quoad 4.
peccatum.

Obiecto.

sito confirmavit. Respondemus, probabiliter
quidem hoc dictum esse; nihilominus tamen, &
longè gravius fuisse scandalum Evæ, quia causa
fuit omnium peccatorum Adæ, & ita totam illo-
rum gravitatem participavit, & quodammodo suã
fecit. Et præterea facta illa comparatione inter
illa duo peccata, relinquitur infidelitas Evæ, in
qua tota superavit Adamum: nam si quæ fuit in
Adamo deceptio, vel non fuit peccatum à reli-
quis distinctum, vel fuit lenissimum comparatio-
ne deceptionis Evæ, ut præcedenti capite satis
declaramus. Denique se excusando uterque ali-
quo modo deliquit, & in hoc non solum similes,
sed etiam æquales fuisse videntur. Nam inæqua-
litas, quæ consideratur ex parte Evæ, quia pla-
nè confessæ est suum peccatum, dicens, *Serpens
decepit me*, parvi momenti mihi esse videtur; quia
per illa verba noluit ipsa confiteri speciale pecca-
tum, sed aliud excusare: nam deceptionem tunc
non credebat esse accusandam, sed potius esse ex-
cusationem dignam. In illo ergo peccato vel nulla,
vel parva fuit diversitas.

Quapropter pensatis omnibus, Evam gravius
peccasse invenimus. Quia in numero peccatorum
plura peccata principalia, ut sic dicam, & omni-
no distincta commisit Eva, quam Adam; nam
Eva quatuor, vel quinque commisit, scilicet su-
perbiã, infidelitatem, inobedientiam, scandala-
rum, quibus etiam addi potest excusatio: nam si
quæ alia numerantur, vel non sunt peccata, ut
illa omnia, quæ superbiam antecessisse putantur,
ut supra declaravi; vel in prædictis continentur,
ut gula, & similia. In Adamo verò iuxta ea, quæ
circa testimonium Pauli diximus, tantum possunt
quatuor numerari peccata, scilicet, superbia, ni-
mius amor vxoris, inobedientia, & excusatio
peccati: nam licet aliqui plura ei imponant, ali-
qua immeritò ei tribuunt, ut infidelitatem, vel
idololatriam; alia à prædictis non sunt distincta,
ut curiositas, lasciv proximi, aut siquid est simile,
ut satis iam explicatum est. Igitur casus Evæ quo-
ad numerum peccatorum maior fuit, quam la-
psus Adæ. Et hinc ulterius concluditur, omni-
bus pensatis, gravius deliquisse. Nam in pecca-
tis similibus in specie, ut fuerunt superbia, ino-
bedientiæ, & excusationis quoad circumstantias
invenitur, vel æqualitas, vel parva differentia, in
qua plura sunt, quæ aggravent peccata Evæ sal-
tem quoad superbiam, ut declaratum est. Inter
peccata verò specie differentia, ut sunt infidelitas,
vel excessus in amore vxoris, multo gravior fuit
Evæ culpa: & ultra hæc addit Eva inductionem
mariti, quæ proprium, & gravissimum peccatum
eius fuit; ergo simpliciter illa gravius peccavit.
Arque ita sententia Chrysostomi, & D. Thomæ
simpliciter preferenda est. Sententia verò Ambro-
sij tantum secundum quid, seu iuxta aliquas cir-
cumstantias, & peculiarem considerationem in-
terpretanda est.

10.
Cõcluditur
pro commu-
niori resolu-
tione num.
1. postea dis-
currèdo per
comparatio-
nes initio
capituli no-
tatas.

Quid de sit-
tentia in
num. 2. re-
lata.

CAPUT VI.

Utrum peccatum primorum hominum fuerit
omnibus gravius.

Hanc comparationem proponit D. Thomas 2.
2. q. 163. art. 3. & in summa respondet pec-
catum primorum parentum simpliciter non fuisse
gravissimum; quia in aliis hominibus fuerunt
peccata in speciebus suis graviora. Maiora enim
peccata sunt odium Dei, hæresis, desperatio, for-
malis contemptus Dei, vel superbia (ait D. Tho-
mas)

mas) qua quis Deum negat, vel blasphemat, quam superbia, vel inobedientia primorum parentum. Secundum quid autem, seu ex circumstantiis ait D. Thomas, peccatum primorum parentum habuit maximam gravitatem propter perfectionem status ipsorum. Quae resolutio communiter recepta est ab interpretibus D. Thomae, & ab Scholasticis in 2. dist. 21. ubi specialiter Richard. art. 3. q. 2. illud comparat cum peccato Luciferi, & cum peccato Iudae, & utrumque horum putat fuisse gravius simpliciter, licet secundum quid peccatum Adae excellerit. Et idem ferè habent Bonavent. art. 3. q. 3. & Egid. q. 2. art. 2. Scotus, & Durandus, alique, & Alenf. 2. p. 9. 103. memb. 3.

Veruntamen circa utramque partem aliqua notanda sunt circa primam de gravitate specifica, seu essentiali, non est dubium quin peccata primorum parentum non attigerint supremam speciem malitiae, quae in actibus humanis esse potest, imò plura alia peccata esse in speciebus suis graviora, ut evidenter probant exempla supra posita, supposita doctrina, quam de peccatis primorum parentum tradidimus. Potest tamen hinc moveri dubium, quomodo hinc concludat D. Thomas, quod licet peccatum Adae fuerit secundum quid gravius, non tamen simpliciter. Nam ad iudicandum de gravitate simpliciter alicuius peccati non est tantum species eius consideranda, sed adiunctis, & ponderatis simul omnibus circumstantiis. Unde fieri potest, ut peccatum levius in malitia specifica simpliciter sit gravius secundum moralem estimationem, quam peccatum gravius speciei, propter varias circumstantias, ut adulterium contra personam regis maius peccatum est, quam homicidium vulgare hominis. Ergo quantum peccatum Adae in specie non fuerit gravius, potuit nihilominus ex circumstantiis ita crescere, ut non tantum secundum quid, sed etiam simpliciter excellerit omnia alia peccata, etiam in suis speciebus graviora.

Hac obiectio pendet ex alia quaestione, quae tractatur 1. 2. q. 73. & aliquo modo Philosophiam attingit, scilicet, an individuum inferioris speciei, propter differentiam individualement, & accidentia possit esse melius, vel gravius quam individuum perfectioris speciei; vel etiam utrum possit species contenta sub inferiori genere, & in eo magnam perfectionem habens esse perfectior quam infima species supremi generis. Partem enim negantem aliqui probabiliter defendunt, iuxta quorum sententiam obiectio expedienda est, negando assumptum, & consequenter dici potest D. Thomam in loco citato praedictae favere sententiae, & secundum illam fuisse locutum.

Quia verò nunc nolumus de illa opinione ferre iudicium, nec illam quaestionem definire, sed in materiam de peccatis remittere, ideo respondemus aliter D. Thomam interpretando. Nam particula illa, simpliciter, duos potest habere sensus; unus est, ut significet omnibus pensatis, omne peccatum esse, vel non esse simpliciter gravius. Alius est, ut solum significet tale peccatum in potissima malitia sua, eique maximè propria, & essentiali, quae veluti per antonomasiam dicitur malitia eius simpliciter in ea esse, vel non esse, gravius. D. Thomas ergo in hoc posteriori sensu dixit peccatum primi hominis non fuisse gravius simpliciter, id est, in potissima, & essentiali malitia sua, respectu cuius accidentaliter malitia ex circumstantiis sumpta secundum quid dicitur. An verò illud peccatum pensatis omnibus

7. Pars.

Contra 1. partem responsionis obicitur.

3. Occurritur obiectio, iuxta quaedam doctrinam.

Vide in tractatu s. qui est de peccatis disp. 1. q. 2. Occurritur aliter.

fuerit gravius, nec ne, utique in ordine ad demeritum, seu meritum poenae, non videtur D. Thomas tractasse, aut definitisse; quia res valde occulta est, in qua vix potest etiam per coniecturam ferri iudicium, ut ex sequenti puncto amplius patebit.

Circa alteram verò partem de gravitate ex circumstantiis sumpta, non est dubium, quin multae conditiones aggravantes peccatum in persona Adae, (& idem est cum proportione de Eva) concurrerint, quas sub perfectione status D. Thomas comprehendit. Distinctius autem magisque in particulari eas considerat Augustinus variis in locis. Primum ex parte intellectus Adae, quia erat sapientissimus, & decipi ante peccatum non poterat, cum tamen considerare, quidquid ad non peccandum necessarium erat, vel vtile, facillimè posset. Secundò ex parte voluntatis, quia magna libertate, & sine passionum perturbatione consensit. Tertio ex parte materiae, quia praecipuum Dei erat de re facili, & quae absque vilo incommodo custodiri posset, ut late expendit Augustinus 14. de Civit. cap. 12. & sequentibus. Quarto ex divinis beneficiis, quibus homo in eo statu fruebatur. Quanto enim homo magis fruebatur Deo, tanto maiori impietate dereliquit Deum, ut dicit Augustinus 21. de Civit. cap. 12. Quintò hinc accessit illi peccato magna ingratitudo, quam ponderat idem Augustinus lib. 14. de Civit. cap. 15. Sextò ponderat ibidem temeritatem quandam, & nimiam audaciam in peccando, ubi magna erat inobedientiae poena propolita. Nam quis, inquit, explicet quantum malum sit non obedire in re facili, & tanta potestatis imperio, & tanto terrendi supplicio. Quibus omnibus addi solet circumstantia magni nocuamenti uniuerso generi humano illati, de qua in superiori capite satis dictum est.

Non est ergo dubium, quin haec omnia adiuncta essentiali malitiae peccati Adae illud longe gravius reddiderint. Sed considerandum est in Adamo plura fuisse peccata specie diversa, praecipue tria, quae supra declarauimus, circumstantias autem dictas, non omnibus aequaliter accommodari; nam priores, in quibus perfectio intellectus & immunitas ab omni passione praecipue ponderantur, in primo peccato superbiae considerari debent: nam post illud statim recitudo iustitiae amissa fuit, & inordinata concupiscentia cepit obscurare intellectum, & inclinare voluntatem, & inde potuerunt aliquantulum diminui sequentia peccata; & contrario verò tertia, & sexta circumstantia maximè ad transgressionem praecipui non comedendi de ligno prohibito accommodantur, & maximè propria gravitas illius est, quae ultimo loco ex magnitudine nocuamenti proponitur. Quartà verò, & quinta, quae ferè in vnam ingratitudinem coincidunt, in omnibus peccatis inuenta est, & quo plura multiplicabantur peccata, eo magis in posterioribus peccatis ipsa ingratitudo crescebat.

Unde intelligi potest difficillimum esse in praedicta comparatione absolutum iudicium ferre; quia non potest certò sciri, an in omnibus dictis circumstantiis, primi parentes omnes alios superauerint, neque etiam nobis constet quantum ex aliis circumstantiis lapsus ille primorum parentum diminui potuerit, ut, v. g. quanta fuerit illorum inconsideratio, quae consensus in primum peccatum antecessit, vel quantum fuerit conatus in ipso affectu peccandi, potuit enim esse remissus, quod multum peccatum diminuit, vel denique quantum ex paritate materiae intra latitudinem

pecca

4. Circa 2. partem responsionis D. Thomas refertur, in primis sex circumstantiis peccatorum in Adamo & Eva.

5. Distincta circumstantia non aequè applicantur illis peccatis.

6. Ex proximè notatis difficultas esse notatur 2. pars dictae resolutionis.

peccati mortalis potuerit illud peccatum alleuari.

Nihilominus tamen coniectura utendo dicere possumus si comparatio illa fiat inter peccatum hominum, & Angelorum, simpliciter fuisse grauius Angelorum peccatum quam hominum, quia in specie superbia conueniunt, & in eo circumstantiae ferè omnes fuerunt in angelo grauiore, scilicet, materia ex parte excellentiae concupiscentiae, & libertas ex parte personae; praesertim in primo Angelo, qui multo extrinseco suadente peccauit. Item ingratitudo post recepta maiora beneficia. Maior conatus in peccando, locus dignior, & quodammodo etiam tempus, quia angelus citius peccauit, ac denique damnum magis irreparabile. Accessit etiam peccatum inuidiae, quod ex suo genere grauius est, & in Angelis, non verò in primis hominibus inuentum fuit. Denique etiam in Angelis peculiaris inobedientia non defuit, & contra praecipuum longe grauius. Quae omnia ex supradictis de peccato Angelorum clara sunt. Unde siue singula peccata cum singulis similibus, vel aequalibus; siue vna peccatorum collectio in multitudine, & gravitate cum alia conferatur, semper lapsus angelorum inuenitur simpliciter maior. At verò conferendo peccatum cum peccatis aliorum hominum, solum dicere possumus, ut illud peccatum parentum fuisse adeo graue, & regulariter ordinaria peccata hominum superet. Nihilominus tamen addendum est primò multos alios fuisse maiores peccatores saltem propter multitudinem peccatorum. Secundò in aliquibus hominibus aliqua peccata simpliciter grauiora fuisse; ut praecipue credi potest de Iuda, & de peccato principum Iudaeorum Christum crucigentium, ut ex Bernardo notauimus ad 3. p. D. Thomae q. 47. art. 6. in Comment. Et idem aliqui credunt de obstinatissimis haereticis, ut Arrio, Luthero, & similibus, quod mihi valde verisimile est.

Item si conferantur eorum peccata peccatis peccatorum.

CAPVT VII.

An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter suum peccatum.

Explicata culpa primorum parentum, dicendum breuiter est de ipsorum poenis, quae Gen. 3. per definitiuam sententiam Dei, eiusque propriis verbis impositae sunt. Cum enim in capite secundo vnicam tantum poenam Deus Adae comminatus fuisset, scilicet poenam mortis, dicens, In quocumque die comederis ex eo morte morieris. Postea in cap. 3. post transgressionem plures poenas ei imposuisse videtur. Et quod magis mirandū est, non solum homines, sed etiam serpentem visus est Deus punire. Et ipsis hominibus prius sigillatim impoluit distinctas poenas, & postea vnam communem utrique praedixit, scilicet mortem, & aliam intulit, & executus est; nimirum perpetuam à Paradiso relegationem. Quae omnia breuiter explicanda à nobis sunt, quod non potest commodum fieri, quam singulas Dei sententias percurrendo, & explicando.

Primo ergo dixit Deus ad serpentem, Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terrae, super pelus tuum gradieris, & terram comedentibus diebus vira tua. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius, ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Circa quae verba in primis explicandum est, utrum ad ipsum animal visibile dicta sint, ita ut de ipsa

De poena serpentis 1. dubium. An ipsi bruio vel demoni per illud sententia inflicta sit.

sint ad literam intelligenda, vel potius de diabolo, ad quem ex intentione Dei loquenti dirigebatur. Prima sententia est verba illa pertinere ad verum animal serpente, & illum fuisse à Deo maledictum in detestationem, & abominationem peccati, cuius instrumentum suo modo fuerat, licet ipse non peccasset. Sicut etiam Deus maledixit terram propter peccatum Adae. Ita indicat Didymus apud Lypomanum in Caten. Gen. 3. & Moses Barceph. lib. de paradiso p. 1. cap. 27. refert Ephrem idem docuisse, qui consequenter asseruit serpentem illum fuisse intelligentia praeditum, & addit non fuisse animal reptile, sed pedes habuisse, & quadrupedem fuisse, sed propter peccatum illis fuisse priuatum, & in reptile commutatum, virtute illorum verborum, Super pelus tuum gradieris.

Sed haec sententia in hoc sensu intellecta, quod Deus verba illa ad ipsum serpentem tamquam intelligentem dixerit, improbabilis est, quia brutum animal non erat capax intellectus, ut supra dictum est. Praeterea improbabile est, Deum per illam maledictionem mutasse naturam illius animalis, aut mancum, & monstruosum illum effecisse; ita ut nunc non sit naturale serpenti carere pedibus, & super pelus reptare, sed esse effectum contra naturam eius ex hominis peccato prouenientem. Hoc enim, & à recta ratione, & à sincera fide alienum est. Quod verò dixit Didymus serpentem licet haberet pedes, virtute demonis erectū ad loquendum cum muliere accessisse, & ideò iustum esse, ut in pelus, & ventrem caderet, quod ad priorem partem accidere quidem potuit, sed incertum est; veruntamen illo etiam dato, probabile non est propter illam causam Deum dixisse, super pelus tuum gradieris. Quia si verba illa dirigerentur ad serpentem, nullum effectum, vel poenam in eo habere potuissent, quia serpens tam ante, quam post peccatum habuit hanc naturalem conditionem super pelus gradiendi, & similiter virtute demonis non minus post peccatum, quam antea potest ad malefaciendum erigi, si à Deo permittatur. Nec enim per illa verba Deus priuauit demonem naturali potestate, quam habet ad mouendum localiter haec animalia praeter eorum naturam.

Est ergo secunda sententia docens Deum per illa verba directè, & ex intentione locutum esse ad demonem, quantum per quandam metaphoram, seu accommodationem ad naturales proprietates veri serpentis miserum demonis statum explicauerit. Haec est sententia D. Thomae 2. 2. q. 165. art. 2. ad 4. quam ex Augustino sumpsit, quem refert ex lib. 2. in Gen. contra Manich. cap. 17. & 18. & lib. 2. Gen. ad lit. cap. 36. Eamque sequuntur Beda in Exatm. & Rupert. lib. 3. in Gen. cap. 18. & Hugo de S. Vict. in Annot. in Gen. suo cap. 3. ubi inter alia ait, Non serpens, sed qui in serpente latebat diabolus maledicitur; vocatur tamen nomine eius, quia eum quasi tunicam induxerat. Et infra, Et vocando eum attribuit ei illa, quae sunt serpentis, & est historia metaphorica. Et eandem sententiam communiter sequuntur expositores in Genesim. Solus Pererius lib. 6. in Gen. disp. de serpente. q. 4. in fine, aliqua ex parte contradicit. Ait enim maledictionem illam secundum historicum sensum autem ad verum serpentem pertinuisse; in sensu autem mystico, & à Deo principaliter intento ad diabolum esse referendam. Sed fortasse non in re, sed in modo loquendi differt; opinor enim sensum illum de damone non esse dicendum mysticum, sed proprie literalem, seu historicum, quaeuis ut dixit Hugo) sub metaphorica significatione fundam

1. Sententia.

3. Improbatur haec sententia si verba sonant, accipiuntur.

4. 2. Sententia.

Huic sententia ex parte contradicit Pererius.

Fortasse tamen in modo loquendi.

fundata magna ex parte in proprietatibus veri serpentis, quas verba illa secundum corticem li- tere (vt sic dicam) proprie significant. Quod non obstat, quominus alter sensus a Spiritu sancto in- tentus literalis sit, vt est vulgare in materia de sen- sibus Scripturæ.

5. Et in primis declaratur hoc ex initio eiusdem tertij capitis Genesis, Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terra. Nam illa verba in sensu proprio, & literali de diabolo intelliguntur, vt supra diximus cum Aug. lib. 11. Gen. ad lit. cap. 29. Quauis secundum primam significationem verborum serpens proprie significet verum animal, quod propriam etiam calliditatem naturalem ha- bet, quæ potuit etiam significare astutiam diabo- li, qui, vt ait Augustinus, In illo, & de illo age- bat dolium; & ideo propter diaboli astutiam ser- pens astutissimus dicitur est, tanquam organum malignissimi demonis; sicut lingua dicitur pru- dens, quam vix prudens mouet. Et simili mo- do, quod ibi additur, qui dixit ad mulierem in eode- m sensu ad demonem referendum est, ille enim erat, qui principaliter loquebatur, serpens au- tem tanquam lingua eius; & similiter cum ad- iungitur, cui respondit mulier, relatiuum cui dæ- monem principaliter vsus fuerat, nec enim serpens ver- ba intelligere poterat; nec credibile est Euam hoc existimasse, vt supra docui. Loquitur ergo Scriptura de dæmone, quasi vestito serpente; seu de serpente quasi informato prauo spiritu tam- quam de vno supposito; sicut loquitur in aliis lo- cis de viris, qui apparuerunt Abraham, Loth, & si- milibus. Igitur omnia, quæ de illo serpente, vel ad illum tamquam ad intelligentem dicuntur, in sen- su proprio primario, & historico intelliguntur di- cta ad dæmonem sub illo latente, quamuis allu- sionem aliquam, seu metaphoram contineant se- cundum materiam, vt ita dicam, significationem verborum, quæ in verum serpentem conuenire potest.

6. Sic ergo illa maledictio ad dæmonem facile re- fertur. Nam proximè ante illam præcessit respon- sio Eua, dicentis ad Deum, Serpens decepit me; quæ certe non intellexit verum animal serpentis ipsam decepsisse, sed dæmonem. Ergo cum subdit, Et ait Dominus Deus ad serpentem, quia fecisti hoc, male- dictus es, &c. in eadem significatione ad serpentem locutus est. Non enim verus serpens; sed demon sub illo fecit illud, quod fuit maledictionis causa; ergo ad illum relata est principaliter, vel etiam omnino maledictio. Nec obstat, quod solum sit comparatio ad cætera animantia irrationalia; sic enim dixit Deus, Maledictus es inter omnia animan- tia, & bestias terre. Nam hoc pertinuit ad demonis confusionem, quia seruata proportione miserabi- lior, & infirmior est, quam bestia terra; non in di- gnitate, seu potestate naturæ suæ, sed, vt in dicto li- bro secundo contra Manich. dixit August. cap. 17. in conseruatione nature suæ, vt D. Thomas legit, vel vt habetur in Plantini editione, In conuersatione na- ture suæ. Quia pecora non amisserunt beatitudinem ali- quam celestem, quam nunquam habuerunt, sed in sua natura, quam acceperunt, peragunt vitam. Vnde col- ligit per illam maledictionem, nullam nouam pœnam demoni fuisse impositam, sed miserum eius statum in reprehensionem, & confusionem eius ei fuisse obiectum, & commemoratum. Nam cum ei dicitur, Quia fecisti rem hanc, non signifi- catur causam damnationis, vel, vt ita dicam, essentialis maledictionis demonis fuisse, quod Euam deceperit, nam ille actus in statu damnatio- nis committitur non erat meritorius nouæ essen-

tialis pœnæ, fuit tamen dignus diuinæ chirurgi- tionis, & ostensionis perpetuæ inimicitia cum ho- minibus, quæ pœnam accidentalem non parum augere potuit. Addit verò Augustinus eam pœ- nam demonis esse indicatam illis verbis, Quæ nobis cauendus est. Pœna enim (inquit) eius est, vt in potesta- te habeat eos, qui Dei præcepta committunt. Hanc e- nim potestatem datam est tunc esse Augustinus sentit, dum subdit, Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum profertur sententia, & inde maius pœna est, quia de hac tam infelici potestate letatur. Quomo- do autem per illa verba hoc explicetur, Augusti- nus non declarat. Possumus autem dicere, dæ- monem desiderando imperium, & potestatem su- pra homines, eos ad peccandum induxisse, Deum autem ei maledicendo illi indicasse illam potesta- tem, & peccantium hominum societatem ad ma- iorem eius pœnam, & ignominiam fuisse futurâ, quia etiam hominibus abominabilis, & horribilis factus est, plusquam omnes ferae, & bestia terræ. Denique sic etiam verba illa secundum corticem li- teræ accommodata serpenti, optimè per metaphorâ literaliter ad dæmonem trãferuntur. Nam serpens reuera nihil fecerat propter quod propria maledi- ctione dignus esset; tamen quia dæmon illo, tan- quam instrumento vsus fuerat per metaphoram dicitur maledictus inter bestias terræ, id est, hor- ribilis, & maximè fugiendus inter illas, quibus miser status demonis, & malitia eius, ac potestas ad notandum significantur, vt explicatum est.

7. Atque ad eundem modum cætera subsequen- tia verba interpretanda sunt. Addit enim Deus, Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cum- ctis diebus vitæ tuæ. Quæ verba materialiter ad ve- rum serpentem applicata, satis per se clara sunt: nam, vt ait ibi Theodor. quæst. 34. Serpens nullum inde damnatum accepit, cum hanc motus speciem à natu- ra habeat. Idemque cum proportione est de ali- mento terræ; neutrum ergo serpenti accessit ex peccato hominis vt propterea quasi in pœnam ipsius serpentis id dictum fuerit. Dictum est ergo ad significandum per illam metaphoram obie- ctâ conditionem, & miserum dæmonis statum: dicitur enim, Super pectus tuum gradieris. Quod in colubro animaduertitur (ait Augustinus.) Et ex illo animan- te visibili ad nostrum invisibilem inimicum locutio fi- guratur. Nominem pectoris, dicit significari super- biam, quia ibi dominatur impetus animi. Hierony- mus verò in quæst. Hebraic. dicit nomine pectoris, significari calliditatem, & versutias demonis. Nam in pectore veluti seruantur fraudes, & doli. Vnde significatū est omnes gressus demonis esse nequitias, & fraudes. Quod verò additur, Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ, facilem, & quasi patentem habet metaphoram, vel quia dæmon vitiosus, & terrenis cogitationibus, & prauis acti- bus; ac peccatis hominum pascitur, vel etiam quia homines peccatores, quasi cibus, & alimentum sunt ipsius demonis: nam & Petrus dixit, Quia aduersarius vester diabolus circumiit querens, quem deuoret, 2. Petri 5. Homines autem peccando terra, & cinis quodammodo facti sunt. Sic exponit Gregor. in Psal. 4. Penitenti. Et consequenter de tempore huius vitæ, vsque ad consummatio- nem sæculi exponit sequentia verba, Omnibus die- bus vitæ tuæ. Quod etiam Augustinus dicto cap. 18. ita declarat, id est, Omnibus diebus, quibus agit hanc potestatem ante ultimam iudicij pœnam. Hoc enim tempore dæmon quodammodo viuunt, quia in hoc aere caliginoso liberè quodammodo agere, & quasi officium serpentis facere permittitur tentando, & spiritualiter occidendo homines, & ita aliqua ex

parte nondū consummatâ mortē secundâ obtinuit, donec post diē iudicij in infernum detrudatur.

8. Altera verò pars illorum verborum, Inimicitias ponam inter te & mulierem, varias habet expositio- nes. Et in primis secundum corticem literæ de ve- ro serpente accepta significant, illum esse infestum, & perniciosum hominibus; & insidiari calceano, quia cum in altiores partes non se erigat, in infe- rioribus, & terræ propinquieribus morder: homo autem potens est caput eius pedē contere, aut baculo si animaduertat. Qui sensus potuit quidem quasi obiter intendi, vel potius supponi. Tum ad indicandum hoc etiam genus belli, seu inimicitia- rum inter hominem, & nociua animalia ex pecca- to esse ortam: nam antea omnia fuissent homini mansueta, & subiecta. Tum etiam ad fundandam figuratam, seu metaphoricam locutionem. Nihilq- minus canach, vt dixi, alius sensus altior fuit ad li- teram, & principaliter intentus. Potest autem esse multiplex, vnus est, vt nomine mulieris, ipsa Eua intelligatur. Hunc indicat Hugo in adnotationi- bus eiusdem loci dicens ibi insinuari, quod Eua re- spiciens penitentiam egerit. Nam Eua per gratiam Dei penitentia agendo, sicut in Dei amicitiam red- dit, ita nouas inimicitias cum dæmone contraxit, caputque eius contriuit, id est, superbiam, vel pra- uas suggestiones, & deceptiones eius, licet dæmon cal- ceano eius, id est, omnibus vestigijs, vel sinibus actionum illius insidietur.

9. Et hic quidem sensus est probabilis, si ad solam Euam non limitetur, sed cum proportione ad quæ- cumque sanctam animam extendatur. Nam hoc ex- xigitur illa verba, Et inter seminum tuum, & semē illius; nam semen diaboli, id est, Luciferi dici possunt reliqui dæmones; quot inductione sua, quasi in pec- cato genuit, vel intelligi possunt homines mali, vel prauī conceptus, quos in hominem immittit, cum illum tentat; semen autem mulieris dicuntur om- nes filij Eua, ex quibus multi sancti caput dæmo- nis coterunt, & licet ipse semper insidietur illis ab inferiori animæ parte, id est, appetitu sensitiuo ini- choando, tandem contra illum victoriam reportat. Et ita ipso Lucifero, ac socijs eius inuitis homines sedes glorie, quas ipsi amiserunt, obtinebunt. Vnde nomine mulieris rectè etiam potest humana natu- ra, seu genus humanum intelligi. Nam ex quo ho- mo peccauit, inimicitia; & bellū immane inter dæ- monem, & hominem orta sunt, in quo bello nobi- lior pars hominum de potestate dæmonis trium- phat, eiuque caput conterit, cum ipse semper insi- dietur calceano eius. Nominem autem mulieris, po- tius quam viri humana natura significata est; quia homines non tentantur à dæmone, nisi per illam animalē partem, quæ quasi mulieris imaginem in homine ostendit, vt Augustinus dixit, quem D. Thomas secutus est.

10. Alia illorū verborum expositio mystica fortas- se, sed valde pia, & probabilis est, vt per mulierem beatissima Virgo prædicta fuerit, quæ inter puros homines perpetuas, ac maximas inimicitias cū dæ- mone habuit, illiusque caput ipsa contriuit. Quia licet dæmon calceano Virginis, id est, omnibus ve- stigijs eius ab initio conceptionis ipsius insidiatus fuerit, semper victus, & prostratus ab illa discessit. Quem sensum optimè profecquitur Rupertus lib. 3. in Gen. c. 19. & lib. 2. de Victor. Verb. & illum ex Pa- tribus tractauit in 2. tom. 3. p. dist. 3. scil. 5. & Ystella in Gen. hunc sensum literalem esse censet, & Leonē Pa- pam, & Serapionē in illius confirmationē allegat. Pereira etiā notat cōmunē Patrum sententiam esse, Christi (qui solius mulieris, & nō viri semen, seu fructus fuit) victoriā contra dæmonem in his ver- bis Genesios fuisse ab initio mūdi prædictam, imò Franc. Suarez de opere sex dierum.

& ab Adamo sub illis verbis fuisse intellectam. Ex dictis circa serpentis maledictionē constat, nec ipsi serpenti, nec dæmoni nouā pœnam fuisse à Deo impositam per verba prædicta, nec etiā hominibus. Nō quidem serpenti, quia neque proprie capax il- lius erat, neque fundamentum pœnæ, quod est cul- pa in eo locū habebat. Nec etiā dæmoni, nisi forte quoad aliquam obiurgationē, & accidentale pœ- nam, quia iam non erat in statu merendi augmen- tū substantialis pœnæ, vt dixi. Neque denique ipsi hominibus, quia Deus nec illis maledixit, nec ver- ba illa ad ipsos direxit. Imò si attēta aliqua ex illis verbis cōsiderentur, licet aliqua ex parte miserum statum, in quo homines inciderant, indicent; qua- tentis vel rebellionem animantium bestiarum cō- tra homines, vel inimicitiam, & pugnam perpetuam cum dæmone multo acriorem quam in Pa- radiso futura esset, aliquo modo significauit, nihil- lominus magis proprie consolationem aliquam eisdem hominibus præbuerunt; & fiducia con- sequendi victoriā contra dæmonem, si legitime pugnauerint, per semen alterius mulieris, quod est Christus, præcipue obtinendam.

Quia verò Dei opera sunt misericordia, & veri- tas, ideo post hanc promissionem, sententiam con- tra ipsos homines prorulit; circa quam in primis obferuandum est, Deum nullam facile mentionem spiritualium pœnarum, sed eorum tantum, quæ ad corpus aliquo modo pertinent; fortasè quia ho- mines per peccatum deordinati, & animalibus brutis similes effecti, illis pœnis magis commo- ueri poterant, easque euidentius experiri. Præci- pua verò pœna, & cæteras omnes virtute comple- tens, fuit priuatio iustitiæ originalis, quatenus corpus animæ, & appetitum inferiorem superio- ri, & superiorem Deo perfecte subiciebat. Quam pœnam ipso facto (vt sic dicā) & ante omnem de- claratoriā sententiam incurrerunt, vt prius signifi- catum fuit illis verbis, Et aperti sunt oculi ambori- &c. vt supra explicata sunt; & ideo fortè hac pœ- na prætermissa, quæ iam inerat, & per effectum sentiti poterat, Deus alias calamitates commemora- rat. Ex quibus, quædam sceminarum, alia viro- rum propriæ sunt; alia verò sunt vtrique com- munes, quæ suo ordine pronuntiantur, initio à scemina sumpto, cuius tres pœnæ declarantur.

Prima continetur illis verbis, Multiplicabo aru- nas tuas, & conceptus tuos. Circa quam statim occur- rit obiectio, quia fecunditas scemine magis ad Dei beneficium, quam ad pœnas pertinet; cur ergo tā- quam specialis pœna à Deo pronuntietur. Itē quia etiam in statu innocentie sceminarum conceptus multiplicarentur; ergo non est pœna peccati. Item quia pœnæ illæ prout cōmunes sunt alijs sceminis in omnibus inueniri debēt, sed nō omnes scemina- sepius concipiūt; imò aliqæ nunquā patiūtur aru- nas fetus, quia nunquam concipiunt. Ad principalē obiectionem respondet D. Thom. dicta quæst. 164. a. 2. ad 2. non conceptionem ipsam secundum sub- stantiam suam; neque quoad fructum eius inter pœnas cōputari, sed quoad modum, quia est cum arumnis, id est, cum angustia, tædio, & alijs incō- modis, quibus scemina dum fetus in vtero portat affligitur. Ita vt duæ illæ particule, arumnas, & conceptus, coniunctim exponantur; scilicet, multi- plicabo arumnas, etiam in conceptibus tuis; & ita ar- rumnas patiuntur etiam virgines, quia licet actu non concipiant ex propria conditione sexus, & ex materia ad conceptionem à natura ordinata, multa incommoda, & interdum tædia, & dolo- res, ac aggritudines patiuntur. Quæ omnia in non virginibus maiora sunt; nam licet steriles esse

In gratiam prædicta sē- sentie ex- plicatur verba, ma- ledictionis ad serpentē.

Deinde ap- plicatur dæmoni.

17. Corollariū, per explica- tam maledi- ctionem nec serpenti, nec demoni, nec homini- bus nouam pœnam in- dictam esse.

Ind respē- dēt ipsorum hominum consolationē pronuntia- tam.

12. Obferuatio pro pœnis primorum parentum post illam maledictio- nē adiecta.

13. I. Pœnæ mulieris. Obiectio 2. Secunda.

Tertia.

Ad 2.

contin

contingat ærumniis, & rædiis non carent; præterquam quod ipsa sterilitas pœna est, & tædium auget, vt indicauit D. Thomas *supra* qd. 3. Multum vero augentur huiusmodi ærumnæ in his, quæ cõcipiunt, & cõ amplius, quo sæpius concipiunt. Et ita multiplicatio conceptuum ratione talis modi specialis fœminæ pœna esse dicitur. Addit denique Rupertus *lib. 3. in Gen. cap. 22.* multiplicacionem conceptuum in natura lapsa, quatenus per illos multi reprobi generantur, vel quatenus plures ex eis, suis vitiis, & flagitiis parentes affligunt, vel quia sæpe monstruosi nascuntur, & interdum menstrui exeunt; sæpissimè verò sunt immaturi, aut post natiuitatè breui extinguuntur: vel denique aliquando plures sunt, quàm vt à parentibus sustentari possint, sicque ad pœnam ex peccato manentem primorum parentum pertinet; in sterilibus ipsa sterilitate compenatur.

14.

Et ita patet responsio ad secundum: nam in statu innocentia esset quidem humana conceptio, & filius præteriret in ventre à matre tempore à natura præscripto; quauis contrarium sine fundamento Olearius dixerit, (de quo infra redibit sermo) sed tamen diuina prouidentia figeret, vt fœminæ sine vlla afflictione, vel tædio omnia sustinerent; & ideo nunc modus ille conceptionis pœna est peccati. Ad tertium etiam iam declaratum est, quomodo illa pœna omnibus fœminis communis sit, maior autem, aut minor iuxta conditionem status, vel etiam complexionum diuersitate. Nam, vt rectè notat D. Thomas *in dista. q. 164. a. 1. ad 4.* hæc pœnalitates non sunt pœnæ per se, ac directe imposita tanquam à iudice taxata, in quibus semper æqualitas cum proportione ad legem, & ad delictum seruatur: sed sunt pœnalitates consequentes ex illa primaria pœna priuationis iustitiæ originalis, quæ est veluti radix carcerarum: vnde per accidens contingere potest, vt in diuersis fœminis inæquales sint, etiam si peccatum originale in eis idem, seu æquale sit.

15.

Secunda pœna fœminæ illis verbis declaratur, *In dolore paries filios*, quæ noua explicatione non indiget, idem enim iudicium est de hac pœna, quod de morte: nam per se spectata pura natura humana, conditio naturalis fœminæ est cum dolore parere: tamen quia in statu originalis iustitiæ mulieres ab huiusmodi malo diuina virtute preseruarentur; ideo in hoc statu pœna est peccati, quæ Deus illis verbis declarauit. Quomodo autem in statu innocentia esset partus sine dolore, infra declaraturi sumus. Vbi etiam exponemus talis doloris causam; & quomodo in statu illo impediretur.

16.

Atque eodem ferè modo tertia pœna explicanda est; *sub viri potestate eris*. Vt enim notauit Aug. *lib. 11. Gen. ad lit. cap. 37.* subiectio vxoris ad virum bona, & naturalis, ac necessaria est, vnde in statu innocentia fuisset; imò verò iam fuit: nam ante peccatū Eua subiecta fuit Adæ, quia in illius adiutorium creata est, & sine subordinatione, ac debito ordine non poterat inter eos pax, & perfecta societas subsistere. Nihilominus tamen ex priuatione iustitiæ originalis per peccatum inducta, prouenit, vt in hoc statu illa subiectio habeat rationem pœnæ, quam antea non habuit. Quia in priori statu vis tantum directiua in viro erat necessaria, quia fœmina in vi iustitiæ promptissima esset ad parendum, nihilque inordinatè concupiscere poterat directioni viri cõtrarium: & similiter vir propter eandem rectitudinem, honestè, ac suaviter, & sine vlla perturbacione sua potestatem vteretur. Nunc autem subiectio fœminæ pœnalis

est, aliquando quidem ex parte ipsius, quia immoderatè aliquid concupiscit, propter quod, vel non sine tristitia viro obedire, vel correptione indiget, in qua subest marito quoad vim coercitiuam; aliquando verò ex parte ipsius viri, qui vel inconfidentatè, aut etiam iniquè imperat, aut iniuste vel immoderatè punit. Et hoc per illam particulam, *sub potestate*, prescè intellectam indicatum est. Et per alteram particulam, *& ipse dominabitur tui*, magis declaratur, vt notauit Rupertus *lib. 3. in Gen. cap. 21.* Quia verbum dominandi, vel maiorem potestatem, vel vsum eius liberiores, vel vehementiorem indicat, D. Thomas autem *dicta quest. 164. a. 2. ad 1.* unico verbo responderet, nunc subiectiõnem fœminæ esse pœnalem, quia sæpe necessarium illi est contra propriam voluntatem, viri voluntati parere.

Tandem contra virum pronuntiat Deus sententiam, dicens, *Quia audisti vocem vxoris tue, &c.* Et tres etiam pœnas, vel tres eiusdem pœnæ partes exprinere videtur; vna est, *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Alia est, *Spinæ, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ.* Tertia est, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec reuertaris in terram de qua sumptus es, &c.* Circa primam statim occurrit interrogatio, qualis illa maledictio terræ esse poterit. Quia sicut diuina cuiuscunque rei benedictio, nihil aliud significare potest, nisi fœcunditatem eius, vt supra dictum est, de benedictione data viuentibus ad crescendum, & multiplicandum, Ita è contrario maledictio terræ non nisi sterilitatem indicare potest. Deus autem non reddidit sterilitè terræ propter hominis peccatum, quia nõ immutauit naturam eius, nec aliquas qualitates, seu dispositiones, præuas in illam immisit; quid ergo contulit terræ illa maledictio, aut quo bono illo priuauit? Respondeo sicut de doloribus, & ærumniis diximus, secundum se quidè esse naturales; nunc verò esse peccati pœnam: ita de sterilitate terræ dicendū esse, per se spectatam naturalem esse, seu ex cursu naturalium causarum consequi: nunc autem esse pœnam peccati. Quia si status innocentia duraret, homines non sentirent defectum sterilitatis terræ, quia vel ad suam sustentationem peculiari terræ cultura non indigerent, sed ex spontaneis arborum fructibus sufficienter alerentur: vel si aliquid operis in cultu terræ ponerent, & illud sine labore, aut defatigatione perficerent, & ex illo abundantes fructus sine vilo sterilitatis incommodo perciperent. Quia vel intra Paradisum habitaret, cuius tota terra fœcundissima erat, vel si aliqui extra Paradisum viuerent, ita per diuinam prouidentiam gubernarentur, vt nullibi sterilitatem terræ sentirent.

At verò post peccatum eiectus est homo de Paradiso, & extra illum priuatus est illo peculiari beneficio specialis prouidentia Dei, & ideo dicitur terra maledicta, quia propter peccatum suæ naturali conditioni, & sterilitati relicta est, vt licet homo impensè laboret, vix reddat illi necessarium fructum. Vnde quod addit, *in opere tuo*, duobus modis potest intelligi: primo, *in opere tuo*, id est, in peccato tuo, seu propter peccatum. Et ita exponit Hieron. *in quest. Hebraicis super Genesim*, cum Aquila, & Theodosio; & fauet Paraphrasis Chaldaica, quæ vertit, *Maledicta terra propter te*; estque probabilis sensus, quem mulier sequuntur. Alter verò sensus est, *In opere tuo*, nõ præterito, sed futuro, id est, in cultura, & defatigatione tua. Qui sensus est satis cõsuetaneus literæ iuxta vulgatam editionem, & magis iuxta Septuagintam, qui

18. *Progredditur responsio.*

19. *Verborum in opere tuo, vni sensus.*

Alter sensus.

qui vertunt, *in operibus tuis*. Item quadrat contextus, quia Deus iam dixerat, *Quia audisti vocem vxoris tue, & comedisti, &c. maledicta terra, &c.* Iam ergo satis declarauerat maledictionem illam propter peccatum indici. Ergo satis verisimile est, addendo, *in opere tuo*, voluisse sterilitatem declarare, & exaggerare: quia licet homines multum laborent colendo terræ, illam maledictioni, & sterilitati subiecti experiantur. Quod amplius Deus explicat, dū addit, *In laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Quia vt victui necessaria tribuat, magno labore, & sudore opus est; quæ necessitas (vt dixi) in statu innocentia minime fuisset.

19. Altera pars huius pœnæ illis verbis explicatur, *Spinæ, & tribulos germinabit tibi*. Circa quæ verba occurtebat quæstio, vtrum nõ interueniente peccato, terra spinas, & alias herbas inutiles, vel noxias produceret. Sed hanc in superiori libro capite septimo tractauimus. Diximusque futuras fuisse spinas, & tribulos in terra, etiam si homo nõ peccasset. Sed tunc non essent pœnales homini, quia neque illum pungerent, aut dolorem infererent, neque terre fecunditatem homini conuenientè impedirent. Nunc autè inter pœnas primi peccati ponuntur, quia & mortale corpus pungit, & affligunt, & magna ex parte sterilitatem terræ & laborem in cultura illius augent, vt notum est. Et ideo addit Dominus, *Et comedes herbam terræ*, ac si diceret, vt herbas vitales habere possis ad vescendum, spinas, & tribulos euellere, non sine labore, & dolore tibi necessarium erit.

Tertia pars eiusdè pœnæ illis verbis explicatur, *In sudore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, vbi nomine panis, omnis cibus ad vescendum aptus, cõprehenditur, vt est frequens vsus Scripturæ. Et fortasse per antonomasiã (vt sic dicam) id specialiter in pane declaratum est: tum quia inter omnes cibos panis est maxime ad vitæ sustentationem necessarius: tum etiam quia plures operationes laboriosæ ad illius preparationem obire necesse est, quàm in ceteris cibis, aut fructibus; nimirum, arando, seminando, metendo, triturando, & plures alias exercendo, quæ ad panem tandem conficiendum, necessariae sunt. Nihilominus tamen ibi etiam tacitè indicantur omnes labores, & sudores, quibus homines in hoc statu mortalis vitæ in illa sustentanda, defatigantur. Quod si quis obiciat non omnes homines hanc pœnam sentire, quia sine vilo labore suo panem in deliciis comedunt, de quibus illud accipi potest, *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur*, Pl. 72. Responderet D. Thomas *dicta q. 164. a. 2. ad 3.* in primis satis esse ad huius pœnæ veritatem, quod homines in hoc statu sine labore, & sudore sustentari non possint, etiam si hic labor non ab omnibus indiuiduis specialiter sentiantur, sed ab iis, qui agriculturam, & alia similia opera exercent. Deinde dicit D. Th. etiã alios non comedere panem sine labore, quia vt laboribus aliorum fruantur, alios labores pro republica sustinent, regendo, militando, &c.*

Instantia.

20. *3. Pars pœnæ.*

21. *Exponitur curia, nec reuertaris, &c. ad eandem partem attentionis.*

A mortem, & corruptionem reuertatur; nihilominus tamen simul declarat mortem subsecutam esse ex peccato, quia sine illo non fuisset, ac proinde esse pœnam peccati, vt supra in capite 1. 4. libri 3. latè declaratum est. Et ex hac pœna consequens etiam fuit, vt homines extra Paradisum eiecerentur, de qua eiectione, & modo, quo facta est, dicendum superest, nonnulla verò attigimus in c. proxime allegato, & prius in cap. sexto, qui est de Paradiso.

C A P V T V I I I.

Quando fuerit Adam è paradiso eiectus, quantòque tempore in illo permanserit.

Quæstionem hanc vsque in hunc locum distinxi, vt simul tẽpus, in quo primi homines peccarunt, & in quo puniti sunt, quantòque tempore Paradisum incoluerint, explicarem. Nam hæc tria valde inter se connexa sunt, vt est per se manifestum. Ante omnia verò supponendū est, Adamum fuisse in sexto die extra Paradisum creatum, & postea in Paradisum translatum. Ita dictum est supra libro 3. c. 5. Et colligitur ex narratione *Gen. c. 1. & 2.* ibi tamen non explicatur hora creationis eius, vnde certà sciri non potest. Dixerunt verò aliqui, fuisse creatum prima hora illius diei post Solis ortum in nostro horiozonte, seu in Paradiso; quæ hora dici potest prima dici artificialis, quæ fuit septima inchoata, seu decurrens diei naturalis in tempore æquinoctij, in quo mūdus creatus est. Sed licet hoc probabiliter dictum sit, non potest esse certū, quia in Scriptura non dicitur, nec alia via est reuelatū, neque sufficienti coniectura ostendi potest. Præsertim, quia eodem die sexto creauit Deus animalia bruta, priusquam hominem; vnde sic verisimile, in prima illa hora ea creasse; nihilominus tamen, vt *lib. 3. c. 4. dixi*, inter hominis creationem, ceterorumque animalium, nõ oportuit multum temporis intercedere; & ideo potuit creati Adā in prima hora, vel parū post illam, quia bruta prope Solis ortū fieri potuerunt, & homo orto iana sole. Denique factus est, quod homo in principio illius diei creatus fuerit, siue in prima, siue in secūda hora, in hoc enim non est scrupulosè immorandū, neque ad id, de quo nunc agimus, est necessarium.

Similiter incertum est, quantum tẽporis inter creationem Adæ, eiusque translationem in Paradisum, intercesserit; quia hoc etiam non est reuelatum. Vnde non defuerunt, qui dixerint, quadragesima die post creationem fuisse Adam ingressum in Paradisum, vt refert Anast. *Synax. lib. 7. Hexam. versus finem*. Sed longè probabilius est, eodem die sexto translatum esse. Nam ostendimus in *dicto c. 4. Probabiliter opinio.* Euam fuisse creatam in illo die; & in c. 5. probauimus creatam esse in Paradiso; ergo necessarium fuit, vt Adam in illum iam translatus fuisset: cum Eua ex eius costa formata, & statim, ac producta est, ipsi Adæ presentata, & matrimonio coniuncta fuerit. Vnde tandem supponimus, omnia, quæ *Gen. 2.* circa plasationem Adæ, & Eue, eorūque in Paradiso conuersationem, facta narrantur, in sexto die creationis mundi perfecta fuisse. Ita enim ex contextu illius capituli manifestè colligitur. Difficultas igitur in presenti superest, an tertio serpentis, & hominum lapsus in eodem die sexto contingerit.

Multorum opinio fuit, satisque antiqua affirmas Adamū in eodem die, in quo creatus est, peccasse. Ita docet *Ir. lib. 5. c. 1. h. 2. c. 23. dicit: Factus est vobis, & mane diei unus. In hac ipsa die maledicentibus*

1. Quot explicanda.

1. Suppositio.

Qua hora creatus Adam opinio nonnullorum.

Authoris iudicium.

2. De interuallo tẽporis inter Adæ creationem & translationem in paradisi opinionem quorundam.

Probabiliter opinio.

Ultima suppositio.

Difficultas huius capituli.

3. Opinio affirmans Adamū ipso factio die peccasse.

in ipsa autem & mortui sunt. Et infra dicit, propterea **A** Christum in eadem die, id est, feria sexta mortuum esse. Quam sententiam, & eius allegoricam rationem late prosequitur Anastasius Synai. Anagogic. contemplationum in *Hesychia*, lib. 7. in principio. Et, quod mirandum est, prius dicit: *Vespera sexti diei in bono, & Paradiso factus est Adā*, &c. & nihilominus postea subdit: *Has vespere sexta hora fecit Christus propter illum hominem qui in Paradiso eversus fuerat in illa vespera*. In quibus verbis in primis subsistere non potest, quod ait Adam factum esse in Paradiso. Nā contrarium docet Scriptura, & ipsemet dixerat in *lib. 4. post medium*. Deinde parum verisimile est, in eisdem diei sexti vespere factum, & lapsum fuisse. Pro illa verò sententia, quod eodem die, quo factus est Adā, peccaverit, refertur in catena *Lypomani in Gen.* circa id. *De omni ligno Paradisi vescimur*, Diodor. Tarfen, citatur etiam Cyril. & Epiph. quorū loca non inveni. Denique Perer. *lib. 6. in Gen. disp. de hac re*, pro eadem refert Moysen Barceph. *lib. de Paradiso*. allegantem etiā pro illa Philorenū in orat. de *Arbore vite*: & Iacobū quendam in *Orat. de Passione Domini*. At ego apud Moysen Barceph. solum inveni hanc opinionē cum aliis relata in prima parte de Paradiso c. 28. satis à medio, ipse verò subdit, *Sed nos hac inferimus, Deo volente, explicabimus dilucidius*. In reliquis verò partibus eius operis nihil amplius inuenio. Atque hanc sententiā secutus est Abul. *Gen. 3. q. 14.*

1. Congruentia pro hac opinione.

Congruentia pro hac sententia sunt, in primis allegorica tacta ab Irenæo, quod Adam in sexta feria creatus est, & in eadem, vel simili die, seu feria mortuus, vel spiritaliter secundum animam, vel quoad corpus inchoatiue (vt sic dicam) quia ex illo die cepit mori; sed non est sic mortuus in alia sexta feria; ergo in eadē prima, in qua conditus est. Maior solum suadetur, quia ob hanc causam voluit Christus in sexta feria mori. Minor autem probatur: tū quia non est verisimile, fuisse Adamum in Paradiso per dies octo, vt statim ostendetur: tū etiā, quia non haberemus fundamentum historicum, vt sic dicam, ad asserendum in feria sexta peccasse. Vnde formari potest secunda coniectura ex historia *Gen. nā in c. 2. narratur translatio Adę in Paradisum, & nominum animalium impositio, & Eua formatio cū verbis, quę Adamus ad uxorem locutus est. Et statim in c. 3. incipit Moyses tentationem serpentis enarrare. Ergo signum est, breuissimum tempus interpositum, ac subinde eodem die post paucas horas demonem ad tentandam Eua accessisse. Fitque hoc verisimile, quia demon ardebat invidia, & desiderio priuandi homines felicitate illius status; & ideo credibile est, quā primū potuit, ad tentandū homines accessisse. Præsertim, quia timere potuit, ne homo per temporis moras, vel meditationem diuinarum rerum, vel diuinis illustrationibus cautiōr factus, difficilius vinci posset.*

2. Congruentia.

Tertia ratio fit, quia homines ante lapsum de fructibus Paradisi nihil gustarunt, nec comederūt quicquā; ergo non fuerunt per integrum diem in Paradiso, neque in illo moram aliquam fecerunt. Quia non est verisimile per integrum diem, & noctem nihil comedisse. Antecedens colligi potest ex verbis illis serpentis, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradisi?* id est, ex nullo ligno, quod non fuisset usus demon dicere, si ex aliquo fructus illos comedentes vidisset. Vnde Moyses Barceph. *in d. c. 28.* ex quodā Theodoro, & aliis refert, demonem non audiuisset præceptū à Deo impositum, quia nō voce sensibili, sed interna reuelatione fuerat factum: & quia cetera animantia vi-

debat pabulū ex terra sumere, Adamū autem, & Eua, licet corpore constarent, nondū velci, in suspitionem venisse, datā eis fuisse legē, qua certus aliquis modus vescendi illis esset præscriptus. August. etiam *serm. 65. de tempore*, de Adam ait, *Quandū ieiunauit, in Paradiso fuit*. significās ante peccatū non comedisse. Accedit, quod si de aliqua arbore gustassent, maxime de arbore vite, quia eius virtutem non ignorabant. At de illa nō gustasse cōstāter tradit Perer. *lib. 3. in Gen. disp. de Arbore vite, q. 5. & lib. 4. circa illa verba, In quacūque die, ergo.*

Et hæc quidem sententia nihil continet vel in se impossibile, vel narrationi Moysi repugnans. Quia, vt ex dictis supra *lib. 3. c. 4. & 5.* intelligitur, omnia illa, quę de creatione primorum hominum in *c. 1. & 2. Gen.* narratur, potuerunt in sexto die ante meridianum tēpus perfici, & sub meridiē per duas, vel tres horas potuit tentatio serpentis, & lapsus hominis consummari, & sub vespere hora nona, paulo ante Solis occasum, potuerūt fieri cetera, quę vsque ad eiectionē hominum de Paradiso Moyses narrat. Omnia enim colloquia, & ibi describuntur, breuissimis morulis fieri potuerunt, & actus interni sufficientes ad cōsummandū peccatum, ferē in momento sunt: Deus etiam summa velocitate perficere potuit opus suum, tā inquirendo de delicto ab hominibus commissō, & quasi de illo iudicē interrogando, veritatē que examinādo, quā etiam sententiā proferendo, ac denique illam exequēdo in fine eiusdem sexti diei, homines vtique extra Paradisum eiciendo. Quod autē hoc rotum, quod possibile iudicamus, ita factum sit, valde incertum est, & per ea, quę dicemus, sit saltem parum verisimile.

Vnde alij doctores tēpus habitationis Adę, & Eua intra Paradisum, vnius diei durationē excessisse opinantur, quāuis in temporis determinatione nec inter se conueniāt, nec aliquid certum definiti posse arbitretur. Et in primis licet illa omnia, quę de primis hominibus narratur *Gen. 1. & 2.* fuerint in sexto die facta. Nihilominus, quod cetera omnia, quę in *c. 3.* adduntur, eodem die contigerint, nec in Scriptura habet fundamentum, nec illi est multum consentaneum. Nā, quod post narrationē earū rerum, quę in formatione Eua contigerunt, statim fiat transitus ad tentationem serpentis describendā, nullū argumentum est, quod illa tēratio eodem die facta sit, quo Eua est formata. Quia nec Scriptura narrat omnia, quę facta sunt; nec ex ordine narrationis colligi potest, eodem die fuisse facta cetera, quę consequenter narratur. Aliunde verò *Gen. 3.* dicitur, Deum decubulasse in Paradiso. *Ad auram post meridiem*, quando Adamum interrogauit, *vbi es*, &c. Vnde probabiliter colligi potest, Adam peccasse ante meridiem, ac subinde non fuisse Eua tentatam in eodem sexto die, in quo fuit creata. Quia consideratis rebus, quę in antemeridiano tempore illius diei sexti præcesserunt, vix fit credibile, potuisse statim Eua ante meridiē eiusdem diei solam, & à marito separatam in Paradiso ambulare vsque ad locū, in quo erat arbor scientię boni, & mali, & ibi cum serpente miscere colloquiū, cōsentire, ac comedere de fructu arboris; & postea maritū querere, & illū inuitare, & ad peccandum trahere; ergo credibilius videtur, altero die ante meridiē illū casum accidisse. Scio Hieronymum in questionibus Hebraicis in *Gen.* sic interpretari verba illa: *Ad auram post meridiem*: id est, vt meridiano calore transacto, refrigeriū aurę spiritus ostenderet. Vnde etiā Aug. *lib. 1. Gen. ad lit. cap. 3.* legit, *Ad vespeream*. Et *lib. 1. Gen. ad lit. c. 10.* addit, id est, cum tū sub eis sol occideret. Vnde potuit in eodem postmeridiano tempo

6. Prædicta opinio non repugnat Scriptura, est tamen incerta & parum verisimilis.

7. Opinio bipartita primos parentes ultra diē naturalem in paradiso fuisse, incertum tamen quātū fuerit id tempus. Prior pars suadetur, ostendendo eos non peccasse in die quo sunt creati.

Obiectio ex Hieronymo & Aug. contra factum diuinum excluditur.

Secundū.

tempore, ante vespeream; seu ante auram, durante adhuc meridiano calore lapsus hominum accedere. Sed non est, cur res tantas, & tam graues ad huiusmodi temporis angustias redigamus. Præterea coniectura ex nimio affectu demonis ad efficiendum hominem sumpta, per se spectata, nihil suadet, nam licet ex parte demonis non defuerit voluntas, nihilominus non constat, occasionem exequendi illam voluntatem fuisse tam citō demoni oblatam. Vnde potest facile coniectura in contrarium retorqueri. Nam, quo demon ardentius cupiebat hominem vincere, eo astutiū oportunitatem expectabat; in qua posset cum certiori spe victoria hominem aggredi. Ergo non est verisimile subito post formationem Eua, nullis aliis circumstantiis obseruatis, illam aggressum fuisse. Vnde aliqui Patres considerant, obseruasse demonem, priusquam in specie serpentis cum Eua loqueretur, quod inter cetera animantia, serpens frequentius inter primos homines versaretur; indeque sumpsisse occasionem accedendi sub eius specie ad tentandam Eua. Ita insinuat Ioseph. *lib. 1. Antiq. cap. 2. alius 3.* dicens, *Cum per id temporis nullum esset inter animalia dissidium, & serpens familiariter cum Adamo, & vxore degeret, inuidebat eis*, &c. Expressius id tradit Damasc. *lib. 2. de fide, c. 10.* illam familiaritatem, & consuetudinem inter homines, & serpentē describens; eamque astruit, ante peccatum Eua præcessisse; & inde accepisse demonem occasionem tendandi Eua p̄ serpente, in quo manifestē supponit, per aliquod tempus Eua in Paradiso habitasse, priusquam à demone tentaretur.

Tertiū.

Tertia item coniectura inde sumpta, quod primi parentes de cibis Paradisi ante lapsum non gustarunt, rem incertam assumit, & fortasse falsam. Nā contrarium docet Aug. *lib. 1. Gen. ad lit. c. 3.* dicens, primos parentes credidisse, fructum arboris scientię boni, & mali fuisse innoxium, quia tale pomum existimarunt fuisse in illa arbore, cuius generis poma iam in aliis arboribus innoxia senserant. non quidem solo visu; tum quia per solum hunc sensum non percipiunt, an fructus noxius, vel innoxius sit: tum etiam, quia per visum, ac quę fructus omnium arborum cognoscebant, nec magis vnum, quā alij innoxium esse iudicabant. Senserat ergo (ex sententia Augustini) alios fructus esse innoxios ex illis edēdo; & nihil mali, sed potius boni ab illis percipiēdo. Vnde in alio loco non dicit Augustinus Adam abstinuisset ab aliis cibis, quādiu in Paradiso fuit, sed *ieiunasse, seruans mandatum*, abstinendo vtique à cibo venito, nā hoc ad præceptum ieiunij pertinet. Nec etiam coniectura sumpta ex verbis serpentis quęquam iuuat; quia non dixit serpens: *Cur præcepit vobis Deus, vt de nullo ligno Paradisi comederetis?* hoc enim tā apertum erat mendacium, vt non sit verisimile ausum fuisse demonem malitiā suam tam apertē prodere. Dixit ergo, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradisi?* Quę propositio iuxta dialecticorū regulas particularis est, non vniuersalis: vnde potius ex illa iudicium sumi potest, solitos fuisse primos homines edere de aliis arboribus, & à ligno scientię abstinuisse; & inde sumpsisse demonem occasionem interrogandi, cur non de omnibus comederent. Et hoc confirmant verba Eua respondentis, *De omni ligno Paradisi vescimur*, &c. Quod non solum propter ius, sed etiam propter usum, quem habebant, dixisse videtur. Et verbi, *vescimur ex omni ligno*, non vnum actum, sed consuetudinē significat; ergo per plures dies ibi extitisse, & comedisse, verisimilis est. An verò de ligno vite comederint, magis incertū est. *Franc. Suarez de opere ser. dicunt.*

quia nō est de illo eadem ratio, eo quod non videtur fuisse in commune, & ordinariū alimentum destinatum; sed pro certis temporibus oportunitis, quanquam licet id affirmetur, nullum inde absurdum colligi possit, quia licet semel, aut iterū de illo fructu comederent, nō statim immortales fierēt, vt supra dictum est. Accedit tandē alia coniectura; quia conueniens fuit primos homines ante peccatū expertos fuisse amencitatē, & delicias Paradisi, quod in breui parte vnius diei facere non poterant; ergo verisimile est, non permisisse Deum, eos tentari, & cadere, antequam dictum experimentū caperent, quo magis postea de tanto bono amisso dolere possent. Erat autem duplex illius loci amencitas; vna spiritualis, alia verò corporalis. De priorē ait Aug. *lib. 14. de Ciu. c. 10.* *Amor erat imperurbatus in Deo, atque inter se coniungam fida, & sincera societate viuētiū; & ex hoc amore grande gaudium, &c.* Quę verba diuturnitatē aliquā durationis in illo felici statu indicant. Quod latius prosequitur *c. 26.* dicens: *Vinebat sine egestate fruens Deo.* Et clariū *lib. 20. c. 26.* commemorando tempus, in quo primi homines in Paradiso fuerāt, adiungit, *Tunc puri, atque integri, absque labe peccati, seipsos Deo mundissimas hostias offerebant.* Et infra de illo tempore, quo vixerūt homines in Paradiso, exponit verba *Ita c. 65. Secundian dies ligni vite, erunt dies populi mei*, indicans fuisse tempus plurium dierum. Vnde Gregor. *lib. 4. dialog. c. 1.* dixit, *In Paradiso assueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorū spiritibus, cordis munditia, & celsitudine visionis interesse.* De posteriori verò vsu Paradisi ad corporis voluptatem, & commoditatem pertinet, etiā idē fit verisimile; tum quia sequitur ex priori; non enim poterat aliquo tempore in deliciis spiritualibus versari, quia corpore etiam aleretur; & optima illius loci tēperie recrearetur, & ad exercenda spiritualia disponeretur, ac iuuaretur. Tum etiā, vt in ipso sensibili experimento Paradisi, ac felicitatis eius vel diligentius illum sibi custodiret; vel si negligenter illum amitteret, postea vehementius de tanto bono perditō doleret.

Quartū.

11. Concluditur vltimis in gratiam eiusdem 1. partis non fuisse Adamū & Eua eiectos quo die habitare ceperunt paradysum.

His ergo, & similibus coniecturis fit probabilis prior pars proposita, nimirum non eodem die peccasse Eua, quo formata, seu producta est; nec Adā in eodē die peccasse, in quo vel creatus, vel in Paradiso translatus est. Vnde consequenter sequitur, non fuisse primos homines de Paradiso eiectos in eodem die, in quo eum incolere ceperūt. Ratio est, quia Adam, & Eua in eodem die, in quo peccarūt, de Paradiso eiecti sunt: ergo sicut non peccarunt eodem die, quo fuerunt in Paradysum introducti, sed post aliquod tempus, ita nec fuerunt in eodem die inde eiecti, in quo illuc intrauerant. Cōsequētia euident; & antecedens valde probabiliter colligitur ex contextu *Gen. 3.* Nam, post narrationem lapsus vtriusque parentis, additur: *Et aperti sunt oculi amborū, & sequūt sibi peritōmata, & cum audissent vocē Domini Dei ambulāt in Paradiso ad aurā post meridiē*, &c. Ex quā verborum serie videtur colligi, omnia illa eodem die contigisse; tum quia ipse contextus, & modus loquendi hoc indicant: tum etiā quia sunt illa omnia moraliter valde coniuncta, & facile poterant quasi continue fieri. Tum præterea, quia vox illa, *post meridiem*, tacitē refertur ad eundem diem, in quo Adam, & Eua peccarunt, & videre suam nuditatem, & erubescere, illanque operire ceperant. Tum etiam, quia hæc teleritas diuina admonitionis, & castigationis, opus fuit magna misericordię, iustitię, ac prouidentię. Misericordię, vt illi homines à Deo ipso moniti, ac correcti citius ad gratiam redirent. Iustitię, quia

quia Deus coraminiatus fuerat eis, quod in quacunque die comederent, essent morituri, id est, mortales efficiendi; ac proinde indigni, ac incapaces illius loci; ideoque ratio iustitiæ postulabat, ut ab eis ligni vitæ statim elongarentur. Fuit etiam opus conuenientis prouidentie, ne forte, si in Paradiso post peccatum perorarent, ibi coirent cum voluptate, & fortasse cum noua culpa saltem ueniali, quod in loco illo non decebat.

12. Vnde tandem concluditur, primos parentes, non tantum per sex, vel septem horas, ut aliqui dixerunt: vel nouem, aut decem, ut alij uoluerunt, Referturque in addit. ad Petr. Com. in hist. sui c. 24. in Gen. de quo plures opiniones refert Abul. Gen. 13. q. 106. & sequentibus, sed plusquam per unum naturalem diem in Paradiso habitasse. Probatum prius de Adam, quia creatus creditur in initio sexti diei circa ortum Solis, & paulo post translatus in Paradisum, ut supra ostensum est; & illo die non peccauit, ut diximus, nec in sequenti est eiectus de Paradiso, nisi prope Solis occasum, ut etiam uideamus. Ergo licet demus, peccasse, & eiectum fuisse altero die post creationem, necessarium dicendum est, fuisse in Paradiso, saltem per diem naturalem cum dimidio, vel circiter. Et hæc ratio cum proportione de Eua procedit, excepta illa mora, quæ inter Adami translationem, & Eua productionem interposita est, nam tanto tempore fuit diutius in Paradiso Adam, quam Eua. Sed, ut supra dixi, breuis fuit illa mora: & sic etiam concluditur, Eua plusquam per diem naturalem in Paradiso fuisse. Et in his concordant Abul. in c. 13. Gen. q. 107. & 108. & Perer. lib. 6. in Gen. disp. de hæc q. 2.

13. An uero inhabitatio illa Paradisi per plures integros dies durauerit, incertum est, prout in altera parte nostræ resolutionis proposui. Quia non possumus cum fundamento affirmare, an secundo, vel tertio, aut quarto die à creationis suæ die primi homines peccauerint. Perer. uero eadem quæst. post quintam propositionem diuinat (ut ipse ait) primos homines peccasse prima feria sexta sequente post illam, in qua creati sunt, id est, post octo dies, quos ferè totos in Paradiso feliciter uixerunt: & ducitur duplici coniectura. Vnâ est; quia uerisimile est, Christum fuisse incarnatum, & mortuum in illo die, in quo Adam peccauit, & eiectus est à Paradiso. Altera est, quia hoc modo saluatur sententia Patrum dicentium Adamum peccasse eodem die, quo fuit conditus; intelligi enim potest, de eodem non numero, sed quasi specie, seu simili in ordine feriarum hebdomadæ. Sed neutra coniectura suadet. Quia satis est, quod Christus eodem die conceptus, & mortuus fuerit, propter re-creandum hominem, quo die ipse fuit conditus. Et si qui sunt Patres, dicentes Adam peccasse eodem die, in quo creatus est, de eodem numero appetere loquuntur, ut pater ex uerbis Irenei supra citatis, & ex alijs. Aliunde uero obstat illi existimationi, quo Patres frequenter docent, Adam, & Eua in Paradiso uirgines permanfisse; & specialiter tradit Hieronymus epist. 22. de Custod. uirg. ad Eustoch. & lib. 1. contra Iouinian. & August. d. serm. 65. de temp. & in questionibus ex veter. Test. illi attribuitis. q. 8. & lib. 9. Gen. ad lit. cap. 4. ubi rationem reddit, Quia mox creata muliere, priusquam coirent, facta est illa transgressio, cuius merito de loco uoluptatis exierit. Quæ ratio non congruit, si octo dies integros in Paradiso innocentes extiterunt. Quod si dicatur, ideo non conuenisse, quia expectabant diuinam monitionem, ut ibidem obicit Augustinus. Respondemus in primis cum eodem August. lib. 21. c. 41. id sine ratione fictum esse. Nam illud rursus

Standetur etiam pars predicta opinionis de incertitudine temporis. Perer. ubi significatur fuisse nihilominus dies 8. Eius duplex coniectura.

Vixitque reuerentibus.

Adam & Eua semper in terra paradisi uirgines.

Conuenit

A legitimum esset, cum primum fieri potuisset. Est ergo uerisimilius quod Abulen. supra, coniectat, peccasse primos parentes altero die post creationem, & eodem die fuisse eiectos. Neque obstat, quod illa fuerit dies sabbati, quia Deus in eo requieuit ab opere creationis, non gubernationis; & ideo meritò potuit in eo iustum iudicium cum misericordia coniunctum exercere.

Verisimilis existimatio Abulen. de quantitate dicti temporis.

CAPVT IX.

An primi parentes sui peccati veniam consequi potuerint, uel etiam consequuti fuerint, & eternam salutem.

Q Vanuis hæc quæstio ad rerum productionem non pertinet, est tamen adeò connexa precedentibus, ut illis electis, statim sui desiderium excitet; ideoque prætermitti non potuit, præsertim cum breuiter possit expediri. Tria igitur præta in titulo tanguntur; unum de potestate obtinendi peccati commissi remissionem; aliud de facto, quoad gratiæ reparationem; & tertium etiam de facto quoad consequutionem gloriæ. Circa primum duo in peccato distinguenda sunt; culpa scilicet, & poena; quæ duplex etiam est; una presentis uitæ, alia uitæ futuræ. Potestas etiam distingui potest, uel in potentia Dei absolutam, uel in ordinatam. Non est ergo dubium de potentia absolutâ. Sic enim non solum fide certum, sed etiam ratione euidens est, peccatum primorum parentum fuisse remissibile quoad omnia, id est, quoad culpam, & omnes poenas. Probatum; tum quia diuina bonitas, & potentia est infinita, & ex parte effectus nulla repugnantia ostendi potest. Tum etiam, quia Angelorum peccatum fuit hoc modo remissibile, considerata nuda extrinseca potestate Dei, ut supra ostensum est. Tum denique, quia cor hominis, & Angeli in manu Dei est, & quocumque uoluerit, uertet illud. Et alioqui est supremus Dominus, qui omnem poenam condonare, & omnem eius reatum auferre potest.

1. Triplex presentis capiti præta.

Pro r. præta potest.

2. Assertio eiusque probationes, quoad potestiam absolutam.

De potentia uero ordinata potest nonnullam dubitationem facere exemplum Angelorum, quibus nullum peccatum remissum est; quod est iudicium, secundum ordinatam potentiam non fuisse illis remissibile, id est, non fuisse illis concessam uiam ad remissionem peccati obtinendam, quia si concessa fuisset, in aliquo ex tanta multitudine factum esset, cum effectus esset contingens. Ergo idem iudicandum est de hominibus in statu innocentie peccantibus. Probatum consequentia, quia non sunt magis digni uenia homines in tali statu peccantes; quam Angeli. Tum, quia tanta facilitate poterant cauere peccatum, sicut Angeli. Tum etiam, quia cum essent inferioris nature, per æqualem superbiam, appetendo similitudinem Dei peccauerunt. Tum denique, quia seruata proportione, maioribus donis, ac beneficijs Dei præuenti fuerant; ad innocentiam custodiendam, quam Angeli.

2. De ordinata arguitur pro parte neg.

Nihilominus de fide certum est, potuisse Adamum, & Eua secundum ordinariam potentiam, & legem à Deo statutam, veniam sui peccati consequi, saltem quoad culpam. Hoc probatur ex puncto sequenti. Nam ostendimus, hanc peccati ueniam datam esse primis parentibus; ergo signum est, potuisse illam de lege consequi. Probatum consequentia, quia non est id factum per miraculum, nec per dispensationem in aliqua lege. Vbi enim talis lex ostendi potest? Quin potius leges illæ uniuersales, In quacumque hora ingemuerit peccator, &c.

3. Assertio 2. de fide quoad dictam potentiam ordin. probatur.

Conuertimini, & conuertar, &c. Non minus primos parentes, quam cæteros homines comprehendunt, cum uniuersales sint de omnibus hominibus peccatoribus. Imò Patres ad Angelos damnatos illas extendunt, quantum est ex parte Dei. De quo dixit Bernardus in tractat. de gradib. humil. circa primum gradum superbiæ. hæc inquam. Sic temperis in uindicta sententiam, ut si uelis respicere (loquitur ad Luciferum) non neges ueniam; secundum autem duritiam tuam, & cor impenitens, non possis uelle, & ideo nec poena carere.

A narorum morem existimo dictum ab Augustino serm. 19. de sanctis, qui est 3. de Annuntiatione non fuisse Adamum à Paradiso excludendum; si statim magna cum humilitate, & sine exultatione, ueniam à Deo postulasset. Hoc enim rigore sumptum, non solum est incertum, quia de tali Dei promissione non constat, sed etiam contra alteram Dei legem, In quacumque die, &c. esse uiderat. Quia si homo à Paradiso non exularet propter humilem conuersionem, per eum ligni uitæ perpetuò uiuere potuisset; & sic poenam mortis per poenitentiam euaderet, quod (ut existimo) dici non potest. Eò uel maxime, quod sera poenitentia si in re ipsa alteri æqualis sit, non est minus efficax propter solam temporis dilationem; sed per nullam poenitentiam potuit Adam postea mortem euadere; ergo nec in principio potuisset. Ratio uero omnium est, quia poenæ huius uitæ non impediunt uiam salutis, & potius deseruire possunt ad meritum, & ad maiorem de peccato commisso poenitentiam agendam. Et ideo earum remissio non fuit primis hominibus per poenitentiam promissa, sicut nec nobis promittitur, ut in proprio tractatu diximus.

Augustinus exponitur.

Tomo de poenit. disp. 10. sect. 3.

7. Circa 2. punctum hæreticorum error.

Quid antiqui catholici nonnulli de eodem puncto senserint.

3. Assertio Adamum suæ primæ transgressio-nis ueniam obtinisse. Probatur primò ex Sap. 10.

Cantaerzani euasio improbat.

Et ita satisfactio rationi dubitandi propositæ. Nā in hoc Angelus, & homo æquiparantur, quod uterque poenitentiam ageret, uterque ueniam obtineret. Sed differunt, quod Angelo peccanti non est diuturna uia concessa ad poenitentiam agendam, ut uidimus suo loco: homini autem concessa est. Quæ differentia non est in grauitate peccati, nec ex maiori, uel minori ingratitudine ob inæqualia beneficia recepta: quauis in his omnibus Lucifer Adamum superauerit: sed oritur ex diuersa conditione, & capacitate nature. Nam Angelus propter proprium cognoscendi, & eligendi modum, breuissimam postulat moram ad beatitudinem promerendam, uel amittendam, ut supra uisum est; homo autem diuturno tempore suum perficit iter, propter tardiorum modum intelligendi; & maiorem uoluntatis, & electionis mutabilitatem, & ideo etiam si status innocentie duraret, tempus uix in hominibus longum, ac diuturnum fuisset, ut in fine libri sequentis uidebimus. Hinc ergo factum est, ut Adam post transgressionem in statu uix, usque ad mortem relictus fuerit; & inde consequens fuit ut ad agendam poenitentiam fuerit adiutus: ac proinde secundum ordinariam legem peccati ueniam consequi potuerit.

4. Ad argum. in num. 2.

Hæc autem de remissione peccati quoad culpam dicta sunt, & consequenter de poenis, quæ in futuram uitam referantur, uerum habet. Nam poena æterna necessariò cum culpa remittitur; temporalis autem poena licet non ex necessitate simul cum culpa auferatur, remitti tamen potest, si peccator uelit quantam potest, & debet agere poenitentiam; uel cum primùm de culpa uolenter dolet, uel postea satisfactionem addendo; si remissus conuersus fuit. Hæc autem poenitentia, uel satisfaciendi lex, & potestas non minus in primis hominibus, quam in suis posteris locum habuit; nec minus in prima transgressione, quam in cæteris, si quas postea forte commiserunt. At uero quoad poenas temporales huius uitæ, fuit illud peccatum irremissibile secundum ordinationem diuinam. Illa enim lex Dei, In quacumque die comederis, morte morieris, omnino absoluta fuit, & ab omni conditione, si poenitentiam non egeris, uel alia simili libera: ideoque non obstante quacumque poenitentia Adæ, tam in illo, quam in posteris executioni mandata est. Idemque est de iustitiæ originalis amissione quoad dona propria illius iustitiæ ultra gratiam sanctificantem, & eius dona, & ita non solum transgressione ablata est Adamo iustitia, sed etiam propter nullam poenitentiam illi amplius restituta est.

Quid de poenis huius uitæ.

Specialiter de amissione donorum iustitiæ origin.

Idem cernere licet in poena exilij à Paradiso, quia licet Adam in Paradiso sufficenter de peccato doluisset, uel fortasse ad uocem Dei interiùs doluerit, nihilominus à Paradiso perpetuò relegatus est; ita ut non posset amplius redditum ad illum promereri, quod satis experientia monstrauit. Quapropter per exaggerationem, & concio-

Item de poena exilij à paradiso.

Circa secundum punctum, hæretici, qui dixerunt Adamum damnatum esse, præcipuam causam damnationis eius in primum eius peccatum reculisse uidentur, ut in puncto sequenti uidebimus; & consequenter negarunt, peccatum illud fuisse remissum Adamo. Aliqui etiam ex scriptoribus catholicis antiquis, qui librum Sapientie, ut canonicum, non admittebant, rem hanc dubiam & incertam esse dixerunt, quia extra illum librum, nihil de hac re in Scriptura sacra inuenitur. Et ita opinatus est Rupert. lib. 1. in Gen. c. 30. & 31. Iam uero certissimum est, Adam suæ primæ transgressio-nis ueniam fuisse affectum. Probatum, quia id de fide certum est, librum Sapientie esse canonicum, & uel definit Concil. Trid. sess. 4. ut alia antiquiora omittam: sed in cap. 10. eius libri discretè dicitur. Hæc (id est, Sapientia) illum, qui primus formatus est à Deo Pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, id est, à peccato suo illum liberauit, & in gratiam restituit. Non enim aliter homo à peccato educitur. Vnde licet ex hoc loco non euidenter colligatur Adam esse beatum, seu saluum (ut infra ex Augustino, & Anselmo, referemus, & rationem reddemus) nihilominus plane conuincit, & apud me plenam fidem facit, quod à primo peccato iustificatus fuerit. Omnino enim uolenta, & improbabilis est expositio Cantacuzeni, quam ibi refert Lorinus, quod educere Adamum de delicto suo fuerit illi dare præceptum, quo seruato, in peccatum non incidere. Itaque impositionem illius præcepti uocat educationem à delicto. Sed contra proprietatem uerborum, & per metaphoram inuistaram, & adeò impropriam, ut accommodari non possit. Nam præcepti impositio quodammodo est occasio delicti: propter quod Paulus legem ueterem legem mortis appellat. Vnde (si ita loqui licet) potius inductio, quam educio delicti dici poterat. Nam multo esset à tali delicto liberior homo, si præceptum ei non fuisset impositum. Denique educio à delicto supponit delictum in persona, quæ ab illo educitur, & uerbum eduxit refert opus educationis, quod uerè factum est. At uero impositio præcepti nec supponit delictum, à quo hominem educeret, nec cum effectu præferat hominem à delicto, ut illo modo illum à delicto eduxit dici posset. Est ergo clarus literalis

sentis, a quo recedere in tam aperta sententia, er-

8. Probatur deinde asserio ex p. 11.

Accedit communis sententia Patrum; nam quii de salute aeterna Adam testificantur, a fortiori docent fuisse illi peccatum remissum, quia, qui semel peccavit, sine peccati remissione non potest saluari. Et hos Patres in puncto sequenti referemus. Specialiter verò Adamum poenitentiam illius peccati egisse, & veniam obrinuisse, affirmant Greg. lib. 6. Epist. 31. alias cap. 195. Adam (inquit) postmodum per poenitentiam ad vitam rediit. Hilari. can. 8. in Matth. In Adami (inquit) peccato uniuersis gentibus remittit. August. serm. 104. de Temporibus. Adam, quia interroganti Domino confessus est peccatum, quod commisit, veniam redditus est. Et Irenae. lib. 3. cap. 37. Intellectus (inquit) transgressionis fecit poenitentiam, poenitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. Et hanc poenitentiam, dicit ostendisse Adamum, Faciendo sibi cinctorum ex solis ficis, qua carnem possent affligere. Tertull. etiam lib. de Penit. in verbis ultimis. Ipse quoque (ait) humana, & offensa in Dominum princeps Adam, ex amolege restitutus in Paradisum suum, non facit. Et lib. 1. contr. Marc. cap. 25. latius expendens locum Gen. 3. dicit, vocasse Deum Adam, eum ad confessionem inuitans. Et ita nobis conde-

9. Adam intra Paradisum imperfecit salutem poenitere cepit, ac brevi post eiectionem iustificatus est.

10. Adam in Paradiso imperfecit salutem poenitere cepit, ac brevi post eiectionem iustificatus est.

Secundo.

Tertio.

puncto aliqua attingentur.

Superest ergo tertium punctum de salute aeterna Adae, quod sine dubio distinctum est à praecedente. Potuit enim Adam primi sui peccati remissionem consequi, & nihilominus postea damnari: sicut nunc plurimi homines lapsus praecedentium peccatorum veniam obtinent, & tandem postea damnantur, quia cum finali impoenitentia aliquorum peccatorum, vel alicuius ultimi peccati mortalis, moriuntur. In hoc ergo puncto fuit antiqua sententia cuiusdam Tatiani, qui dixit Adam, & Euam damnatos esse. Ita referunt antiquissimi Patres. Irenae. lib. 1. c. 31. & lib. 3. cap. 39. à quo idem sumperunt Tertull. lib. de Praescript. haeret. cap. ult. & Epiph. haeret. 46. & August. haeret. 25. & Euseb. lib. 4. hist. cap. 25. & Philastr. in catalog. haeresum in 1. sub titulo, de haeresibus, quae post Apostolos existerunt. Qui omnes non solum dicunt assertionem illam ab homine haereticam, qualis fuit Tatianus, fuisse primum probatum, sed etiam ipsam, vt haeticam damnare videntur. Et ita illorum Patrum sententiam exponit, & sequitur Castro verb. Adam, haesi 1. dicens, hanc sententiam esse haeticam ob communem Patrum consensionem, licet ex Scriptura probari non possit clare, sed per quasdam probabiles deductiones. Quas ibi ex Irenaeo adducit, & alias ipse addit, quae certè ad conuincendam de haesi sententiam illam in sensu dicto, parum efficaces videntur, vt ostendam.

Hinc ergo Rupertus lib. 3. in Gen. cap. 31. putat, non esse de fide Adam esse sanctum & beatum, tum quia ex nullo testimonio sacrae Scripturae id colligitur; tum quia nec definitio Ecclesiae de huiusmodi assertionem lata est, haec posterior pars ostendi potest. Nam quod Castro de communis consensu Patrum allegat, non cogit. Primum quidem, quia non omnes Patres referentes haereses Tatiani, hanc inter illas numerant. Omiserunt enim illam Hieronymus in cathol. script. ecclesiastica. in Tatian. Et Theodor. lib. 1. haeret. fabul. in eodem. & Damasc. lib. de haeret. Secundo, quia licet Augustinus, & alij referendo alias haereses Tatiani, hanc assertionem addant, non dicunt in particulari esse haeticam, sed Augustinus simpliciter dicit de Tatianis: Salui primi hominis contradicunt. Tertio, quia Irenaeus, & Epiphanius, qui maxime id significant, in alio sensu loqui videntur, vt statim exponendo eorum rationes, dicam in num. 13. Quia in illo efficaces esse non possunt. Ergo non est cur sententia illa Tatiani ex hac parte possit, vt haeretica, damnari. Et hanc etiam partem confirmat Augustinus in Epist. 99. ad Enochium, dicens, Ecclesiam ferè totam consensisse Christum, cum ad inferos descendit, inde Adamum liberasse. Vbi addens particulam ferè aperte fatetur, non esse totius Ecclesiae absolutum consensum. Vnde non concludit, esse de fide, sed tantum ait, quod ex, (id est, Ecclesiam) non inaniter credidisse, credendum est; significans profecto, tantum esse rem non inaniter creditam; non tamen omnino certam.

Deinde priorem partem de Scriptura probat Rupertus. Quia si aliquis esset sacrae Scripturae locus, maxime esset ille Sapient. 10. ille autem non conuincit. Ergo. Minorem probat ipse, quia liber ille canonicus non est, vnde illum mendacij redarguit; quia statim de Adamo dicit, Deum dedisse illi virtutem continendi omnia, quod de solo Christo verè dici poterat. Sed iam sententia Ruperti, quoad hanc partem, haeretica est. Nam (vt dixi) definitum est, illum librum esse canonicum. Imò etiam multo ante Ruperti tempora à multis Conciliis,

10. Circa 3. punctum haeresis Tatiani Adae & Eua non fuisse saluos.

Castro putat rem esse de fide, sed ex scrip. non satis probatur.

11. Rupertus sententia bipartiti fundamenti.

2. Pars fundamenti suadet.

12. Sicutur prior pars.

Sanctio hac raicitur, quod ante Rupertum liber Sapientia canonicus habebatur. ciliis, & ab Augustino, aliisque Patribus liber. A Et inter canonicos habebatur, & numerabatur. Et verba illa, Dedit illi virtutem continendi omnia, verum, & facilem habent sensum, nimirum dedisse Deum Adamo potestatem gubernandi haec inferiora omnia, & dominantis cunctis animantibus terrae, maris, & caeli, vt habetur Gen. 1. Nam verbum continendi in Graeco idem, quod dominandi significat. Dantur etiam alij sensus illo- rum verborum, sed necessarium non est in hoc immorari. Quocirca in hoc, quod Rupertus non solum negat probari ex Scriptura salutem aeternam Adae; sed etiam negat, probari remissionem peccati, & illius poenitentiam, multo grauius errat, vt in tertia assertionem dixi. Sine errore tamen in fide possit dubitare, an salutem aeternam fuerit coniecit; etiam si fuerit eductus à delicto suo, quia non est certum, peccata non peccasse, neque fuisse damnatum. Et videtur significasse August. in dicta Epist. 99. vbi ad confirmandum aeternam salutem Adae adducit testimonium illud, solum vt probabile, dicens: Hoc, quod ibi scriptum est, magis pro hac sententia, quam pro alio alio intellectu facere videtur. Quod ego intelligendum puto respectu salutis aeternae; nam respectu remissionis prioris peccati sensus est certus, & omnino necessarius. Ex illo autem colligere aeternam salutem, solum est per coniecturam verisimiliorum, vt infra deducam.

At verò Irenaeus supra ex alijs Scripturae locis veritatem dictam confirmare conatur. Dicit enim Paulus 1. Corinth. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Vnde colligit; Si filij Adae per Christum liberantur, multo magis ipsam Adam fuisse liberatum. Nam cum Christus venerit ad expugnandum daemone, & quos tenebat captiuos, Adamum scilicet, & filios suos redimendos, iniustum videretur filios Adae, & non parentum ipsum à captiuitate liberare. Deinde, quia si Adam adhuc serpenti subiectus est, res successisset iuxta serpentis nequitiam, & non iuxta voluntatem Dei; & sic Deus quodammodo esset à serpente victus. Quod videretur esse contra illud Pauli ad Rom. 5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Inducit etiam Irenaeus in lib. 3. cap. 38. illud 1. Cor. 15. Stimulus peccati, mors; ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus? Nam solum peccatum Adae fuit stimulus mortis, & ideo non poterat id iuste dici, si non ille liberatus fuit, cui primum dominata est mors, illius enim salus, euacuatio est mortis. Domino igitur viuificante hominem, id est, Adam, euacuata est mors. Haec Irenaeus. Quibus nonnulla alia addit Castro supra. Semper tamen in hoc deficit, quod non distinguit inter remissionem primi peccati, & consecutionem aeternae salutis; quae valde diuersa sunt, vt declarauit.

Quibus in Castro, sed defectuose.

14. Addo praeterea distinctionem aliam esse hoc loco necessariam, vt rationes vim habeant ad confundendum proprium sensum illius erroris, & veritatem catholicam, vt omnino certum ostendendam. Duobus enim modis potest intelligi Adamum fuisse saluatum per Christum, scilicet, quoad sufficientiam, vel etiam quoad efficaciam, quorum terminorum significationem, tanquam notam, ex materia de Incarnatione suppono. Tatiani ergo sententia fuisse videtur, Adamum neutro modo fuisse à Christo redemptum, ac proinde non solum saluum non esse, verum etiam nec peccati veniam fuisse consequutum. Imò non tantum de facto hoc beneficium non obtinuisse, verum etiam nec potuisse iustificari, aut saluari. Quod indicasse videtur Tertullianus d. lib. de Praescript. cap. 52. di-

Indicatur à Tertull. & Irenaeo. Ad idem inferitur facit Epiphanius. Quae in alio sensu nullius esset momenti; quia licet Adam efficaciter non saluaretur, possent alij saluari, supposita vniuersali redemptione pro omnibus sufficiente. Vnde subdit inferius Epiphanius, Quomodo non saluatur Adam, quem tamen pro desperato habes, quando ipse Dominus noster Iesus Christus, ubi venit in mundum, mortuus suscitatus, &c. Denique in hoc sensu merito inter grauiissimas haereses illa Tatiani numeratur; & ex dictis locis Pauli conuincitur efficaciter, & aliae omnes rationes ad hunc sensum optimè accommodantur.

At verò supponendo Adamum fuisse à Christo redemptum, & per meritum eius potuisse saluari; & tractando de solo effectu salutis aeternae, & efficaci applicatione meritorum Christi ad hunc effectum consequendum, sic fateor, nullum esse in Scriptura testimonium, quo possit conuinci haec assertio, ita vt dicere possimus Adamum esse in sacra Scriptura canonizatum tanquam sanctum, & beatum. Nam loca Pauli Rom. 5. & 1. Corinth. 15. & similia quae sunt de vniuersali redemptione Christi, probant quidem salutem Adae quoad sufficientiam, & quantum ex parte Christi considerari potuit, non tamen quoad efficaciam, quatenus ab ipso Adamo pendet. Locus autem Sap. 10. qui merito censetur vnicus in hac materia, licet efficaciter probet iustificationem Adae à prima transgressionem sua, non tamen conuincit, mortuum fuisse in gratia, quia potuit postea peccare, & non resurgere, vt obiectum est.

Sed nihilominus etiam in hoc sensu assertio est certa, & contraria, si non est simpliciter haeretica, ad illam proximè accedit, & erronea censenda est. Ad hoc enim sufficit ferè communis consensus totius Ecclesiae, de quo Augustinus testatur. Vnde idem August. lib. 2. de peccat. mort. cap. 34. de primis hominibus ait: Post peccatum iuste viuendo, merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, ubi non ait tantum à suo peccato, sed ab extremo supplicio. & cum dicit, creduntur, non de opinione, aut fide tantum humana, sed de fide Christiana loqui videtur. Praeterea Hilari. in Psalm. 119. Adam (inquit) veniam seruauit, & glorificatus in Christo est. Et Hieronymus ad Ephe. 1. in illa verba; Recapitulare omnia in Christo, dicit, quod Adam, à Paradiso eiectus, per Saluatore rem uocandus erat. Vnde Matth. 20. inter primos Patriarchas illum numerat. Et cap. 16. in fine, dicit, Adam primum liberatum esse per Adam secundum. Et Nazianzen. Orat. 31. circa cap. 19. Marth. de Adam, & Eua dicit, Vtrumque serpens decipit, vtrumque Christus passione sua saluè donauit. Et idè ferè habet Orat. 39. circa finem. Et indicat Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 10.

Atque hinc Leo IX. in cap. bi duo. de consecrat. diff. 1. dixit, In Christo resurgente, resurrexit lapsus ille Protoplastes. Et Anselm. lib. 2. Cur Deus homo, cap. 16. circa medium, Adam (inquit) & Eua ad illam pertinuisse redemptionem, dubitandum non est. Loquitur autem de redemptione non solum quoad

Ad idem inferitur facit Epiphanius.

15. Pars eiusdem resolutionis.

Offenditur explicando quae allata sunt ex Scriptura num. 12. & 13.

16. Pars probatur ex Patribus.

17. Accedunt Leo papa & Anselmus.

quoad sufficientiam, sed etiam quoad efficaciam, quia subicit: *Quamvis hoc auctoritas divina aperte non pronunciet, Etenim redemptionem omnium, & consequenter etiam parentum primorum, per Christum sufficienter factam, apertissime divina auctoritas pronunciat; efficacem ergo dicit Anselmus, non aperte pronunciare: quia (vt dixi) licet de remissione peccati Adæ aperte loquatur, non ita de perseverantia in gratia. Subdit tamen Anselmus optimam congruentiam, dicens: *Incredibile quoque videtur, quando Deus illos fecit, & proposuit immutabiliter, facere de illis omnes homines, quos ad celestem civitatem assumpturus erat, quod illos duos ab hoc excluferit proposito.**

18. Idem confirmat late Athanas. *form. de Passione, B* *de cruce Domini, ante medium*, vbi referens antiquam traditionem, quod Adam fuerit sepultus in Caluarie loco, addit, *Quod si ita se res habet, miror loci proprietatem, congruum enim erat Dominum, cum vellet revocare primum Adam, in eo loco pati. Et infra: Necessè enim est, resurgente Salvatore, resurgere etiam cum eo, & ipsum Adamum.* Vnde omnes Patres, qui dixerunt, Adamum fuisse sepultum in loco Caluarie, sentiunt, non sine mysterio esse factum; quia Adam efficaciam sanguinis primus experturus erat, vt specialiter explicauit Epiphanius *heres. 46.* & alios allegauit in 3. p. q. 46. art. 10. in *Comment.* Et simile mysterium in sepulchris posteriorum Patriarcharum considerat August. 9. *ibi. in Gen.* Possunt etiam hic addi Patres, qui scribentes de descensu Christi ad inferos, & reditu eius, primum numerant Adam inter eos, qui cum Domino surrexerunt. Illa enim duo iungit Athanasius *ibi*: & idem habet Orig. *tract. 85. in Matth.* circa caput 27. *aliquantulum ante suam.* Et Cyprian. *form. de Resurrect. Domini.* Et optimè Macharius *homil. 11.* & recentiores passim.

19. Ex quibus omnibus constat, nunc non solum esse verum, quod August. dixit, ferè vniversam Ecclesiam ita sentire de salute Adæ, verum etiam, totam Ecclesiam absolute in hanc sententiã iam conspirasse. Addo etiam, dictos Patres tacite interpretari verba illa Sapientis, *Eduxit illum à delicto suo*, vt non solum de educatione ad statum gratiæ, sed etiam ad statum gloriæ intelligenda sint. Et reuera est valde consentaneum intentioni Sapientis; concluderat enim in capite 9. *Per sapientiam sanatos esse quicumque placuerunt Domino à principio, & in omni præterito tempore.* Et statim in principio cap. 11. incipit numerare ab Adamo. Ex mortuis autè non dicuntur simpliciter placuisse Domino, qui ad tempus aliquod iustificati sunt, sed qui in gratia decesserunt; illi enim soli Deo simpliciter placuerunt. Inter hos ergo numerat Adamum; & quia maximè videri posset, eius salutem

Vide etiam Fouarden. super Irenæ. lib. 3. c. 34. annota. 1. Lorin. in cap. 10. Sapient.
Corrobora- tur tandem eadè 3. pars ponderando amplius citatum locum Sapient. 10.

obstare posse primum eius delictum; ideo specialiter declarat per sapientiam ab illo liberatum esse. Additque, *Sapientia custodiuit illum*, vtique à damnationis malo; propter quod inter sapientes numerari meruit. Denique mihi probabiliter indicatur in illis verbis, Adam, postquam sui delicti poenitentiam egit, iterum à gratia Dei non cecidisse. Nam loquens Sapiens in singulari, *de suo delicto*, indicat non habuisse aliud, quamuis potuerit etiam per antonomasiam de illo primo peccato singulariter loqui. Denique congruentiã ad hanc veritatem confirmandam, plures à Patribus afferuntur, eòsque referendo satis indicatè sunt. Neque vlla ratio dubitandi in contrariũ occurrit.

Solum quæri potest, an idem, & cum eadem certitudine sit de Eua sentiendum? Respondeo, idem, & ferè cum eadem certitudine esse de Eua sentiendum. Probat, quia multi ex dictis Patribus de vtroque parente expressè loquuntur. Præsertim August. d. lib. 2. de Peccat. mor. cap. 34. & refertur in cap. sicut primi, de Penit. dist. 1. Tertullian. lib. 2. contra Marc. cap. 25. Nazianz. Orat. 31. & Anselm. lib. 2. Cur Deus homo, cap. 16. quorum verba supra recitata sunt. Eisque addi potest Ambros. lib. de Isaac, cap. 5. vbi specialius de Eua loquitur. Vnde quamuis Sapiens de solo Adam expressè loquatur, sub illo Euam comprehendit; quia vnum veluti adæquatam principium generis humani extiterunt. Item ad hoc ponderat Hugo Victor. Gen. 3. verba illa Dei ad serpentem: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipsa conteret caput tuum*; ex iis colligens Euam rediisse in Dei amicitiam, & dæmonem tandem vicisse. Estque probabilis illatio. Nam licet illa verba fortè non sint dicta principaliter de Eua in particulari, verisimile satis est, illam non fuisse ab illa spe, ac promissione exclusam. Deinde coniectura, quas Patres adducunt, de vocatione Dei; & confessione Adæ, & de signis poenitentia in foliis fici, & de victoriã Christi contra dæmonem, in Eua locum habent. Nam decuit Christum eripere de manu hostis illam singularem personam, quam dæmon decepit, & per quam virum etiam superauit. Est ergo hæc etiam veritas satis certa. Dixi autem ferè, & non simpliciter æquè certam, propter locum Sapientia; & quia Patres frequentius de Adamo specialiter loquuntur; & quia aliquis maior ratio de Adamo vrget, eo quod ille principium totius naturæ simpliciter fuerit, & quia ipsa Eua fuit illi peccandi occasio. Nihilominus tamen valde temerarium esset, salutem vel solius Eua in dubium reuocare, cum nulla sit probabilis coniectura, vel dubitandi ratio. Et quæ adduximus ad moralem certitudinem sufficientiant.

20. Quod de Adamo in hoc 3. puncto resolutum est cum eadem ferè certitudine accipiendum de Eua, Probatur ex August.

Probatur etiam ex cõiecturis adductis pro Adamo.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVINTI.

- CAP. I. **Q**uomodo propagarentur homines in statu innocentia, si Adam non peccaret.
- II. An in statu innocentia virginitas perpetuo seruanda esset.
- III. Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in statu innocentia breuiter expediuntur.
- IV. Quanta, & qualis hominum multiplicatio in statu innocentia fieret.
- V. Vtrum in statu innocentia homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo consummatam illorum perfectionem consequerentur.
- VI. Quibus rebus ad vitam seruandam homines in statu innocentia vterentur.
- VII. Quod genus vitæ corporalis, seu politica homines in statu innocentia profiterentur.
- VIII. An homines in statu innocentia nascerentur in gratia, iustitia, & scientia perfecti.
- IX. Vtrum in statu innocentia omnes homines in gratia confirmati nascerentur, & consequenter an omnes posteri Adami essent predestinati, solumque electi ex illo nascerentur.
- X. Dubia quadam circa doctrinam superioris capituli expediuntur.
- XI. An in statu innocentia, si perseveraret, excellentior esset hominum sanctificatio, quam sit in statu lapsa natura.
- XII. An in statu innocentia durante longo tempore homines in illo permanerent, & quomodo ad celestem gloriam transferrentur.

LIBER

LIBER QUINTVS.

DE STATV QVEM HABVISENT IN HOC mundo viatores homines, si primi parentes non peccarent.

Præsentis libri doctrina non solum curiosa, sed utilis.

MAJORA huius libri curiosa magis, quam necessaria videri potest, eo quod si de re incerta, quæ nunquam fuit, nec futura est, nec nobis est reuelata. Nihilominus tamen D. Thomas, & alij Theologi non omnino illam prætermiserunt, quia licet in se reuelata non sit, in reuelatis magna ex parte continetur, ex illisque deduci potest. Unde etiam fit, ut illius inquisitio magnam lucem ad cognoscendas pœnas, quas humanum genus, propter peccatum Adæ incurrit, afferre possit. Propter has igitur causas diligenter inquirendum est, quomodo status innocentie communicandus esset hominibus ab Adam procedentibus, ipso non peccante; & quem statum, seu modum vitæ in hoc mundo habere possent, vel etiam habituri essent, quantum ex his, quæ Deus in primis hominibus operatus est, & ex legibus, quas cum eis statuit, inuestigari poterit. Ac denique quomodo ex illo statu, ad alium feliciorum transferrentur, explicabimus.

CAPVT I.

Quomodo multiplicarentur, seu propagarentur homines in statu innocentie, si Adam non peccasset.

1. Suppositio ad questionem expectandam.

Ostenditur 1. ex Gen. 1. Secundo ex absurdo.

3. Ex ratione D. Thomæ.

Obiectio.

Supponit hæc quaestio, etiam si Adam non peccasset, nihilominus genus humanum in plura indiuidua multiplicandum fuisse. Quam suppositionem, tanquam rem certam, omnes Theologi admittunt, quia sufficienter ostenditur ex diuina benedictione. *Crescite, & multiplicamini*, Gen. 1. Quia illa benedictio data est hominibus, non occasione peccati, sed per se (vt sic dicam) propter bonum talis naturæ; ergo duraret, haberetque effectum non interueniente peccato. Item incredibile est creasse Deum duos homines, vt si non peccarent, illi soli saluarentur; si autem peccarent, multiplicarentur; ergo non est verisimile, perseverantibus in innocentia duobus primis hominibus, illos tantum fuisse futuros; essent ergo plures. Et in hoc sensu dicimus fuisse multiplicandos. Denique D. Thom. 1. p. 2. q. 98. a. 1. addit optimam rationem, quia in humana natura propter perfectionem animæ rationalis, & immortalis, non tantum species, sed etiam singula indiuidua sunt per se intenta ab authore naturæ; ac proinde in statu innocentie plura indiuidua multiplicantur.

2. Ex qua ratione soluitur tacita obiectio; quia multiplicatio indiuiduorum solum esse solet in speciebus rerum corruptibilium, quia est necessaria ad speciei conseruationem: sed in statu innocentie homines essent immortales; ergo multiplicatio plurius indiuiduorum non esset necessaria ad conseruationem speciei; ergo simpliciter

non esset, quia eius necessitas cessaret. Respondetur autem primo, naturam humanam de se esse corruptibilem, & ita ex se, postulare indiuiduorum multiplicationem, ac proinde non fuisse priuandam hęc beneficiis, etiam per donum iustitie singula indiuidua perpetuam acciperent. Alioqui nec duo indiuidua, sed unum tantum progredendum esset. Deinde dicitur, licet homo sit corruptibilis, animam eius esse immortalem, & ex hac parte singulas animas esse per se, ac principaliter intentas, multo magis quam species singulas rerum, & formarum corruptibilium, & ita ratione animæ multiplicationem indiuiduorum non, tantum propter conseruationem speciei, sed etiam per se, & propter singulorum indiuiduorum perfectionem, & varietatem esse intentam. Unde dico vltimo illam rationem conseruationis speciei, non esse adequatam causam multiplicationis indiuiduorum. In quo est notanda differentia inter res irrationales, ac insensibiles, & res intellectu, aut ratione vrentes; quod priores non sunt propter se, sed propter vsum & commoditatem hominum, & intellectualium rerum; ipsæ verò intellectuales res per se, & propter intrinsecam perfectionem intenduntur, & multiplicantur. Unde fit, vt indiuidua specierum aliquarum rerum hominum inferiorum non tantum multiplicentur in numero sufficienti ad conseruandam speciem, sed in multo etiam maiori, quia vel ad sustentationem hominum, vel ad pulchritudinem vniuersi, & delectationem hominum necessaria sunt. Ideoque quando vnura ad omnia sufficit, non multiplicatur per se loquendo, vt in elemento terræ, & aliis videre licet. Et idem fortasse est in cælis, quæuis in eis etiã probabile sit multiplicari indiuidua, licet sint incorruptibilia, si ad vsum, vel commodum vniuersi illa varietas indiuiduorum, vel melior, vel etiam sufficiens est. At verò in gradu intellectuali singula indiuidua sunt per se intenta, vt Deo fruantur; nam ad eius similitudinem sunt, ideoque multiplicantur, quantum iuxta diuinæ sapientie consilium sufficiens iudicatur. Unde probabile valde est, (vt supra dixi) etiam in speciebus Angelorum indiuidua multiplicari. Magisque certum id est de specie humana etiam in statu immortalitatis, quia illa multiplicatio personarum ad quandam pulchritudinem, & decorem totius speciei confert, quatenus per diuersitatem plurius indiuidualium perfectionum, totius speciei amplitudo magis relucet. Præterquam quod ad societatem politicam homini valde naturalem, necessaria est.

Hoc ergo supposito, quaestio est, de modo multiplicationis, an esset per viam naturalem generationis ex coniunctione maris cum femina necne, ac subinde an esset immediatè à Deo, an ab ipsis hominibus. Ratio dubitandi est, quia modus generationis humane contra decentiam, & perfectionem status innocentie esse videtur. Tum quia

Solutio 2.

Solutio 3.

Indiuidua multiplicari ob conseruationem speciei, de quibus tantum vnum intelligatur.

Arguitur 1. à triplici incommodo, non fuisse propagandos homines per generationem.

Secundum.

Tertium.

4. Prædictis incommodis Patres alij ducuntur.

Arguitur 2. ex ipso Hieron.

Arguitur 3. ex citato Nisseno.

Idem arg. indicat Chrysost.

4. Quoque ex eodem Chrysost.

5. Damascenus asserit.

Cap. I. Quomodo propagarentur homines in statu innocentie si Adam non peccaret. 265

quia commissio maris, & femina sine delectatione nimia, quæ rationis vsum obtundat, esse non potest: tum quia conceptus proles sine ruptione, & diuisione alicuius partis femine corporis, non potest perfici, quia non potest viri semen in vterum uxoris intrare; talis autem diuisio incorruptioni corporis femina repugnat. Tum etiam, quia partus femina non poterat esse sine dolore propter nimiam partium dilationem, quæ ad partum emittendum necessaria est. Ergo non multiplicarentur homines in illo statu modo aded imperfecto. Unde videtur sequi non fuisse tunc homines ab hominibus propagandos, sed immediatè à Deo; quia non possunt homines, nisi dicto modo alios homines procreare; nec potest homo ab alio, quàm à Deo produci, si ab homine non generatur.

Propter has fortasse difficultates aliqui antiqui Patres docuerunt, multiplicationem hominum in statu innocentie non fuisse futuram per naturalem generationis viam, sed per creationem. Ita docuit Gregor. Nissen. lib. de Opificio. hom. cap. 17. & Chrylost. hom. 18. in Gen. circa initium cap. 4. & lib. de Virgin. cap. 17. in fin. Damasc. lib. 2. cap. 30. & lib. 4. cap. 25. Fauet Augustinus lib. 1. Gen. Contra Manich. cap. 19. Vbi tractans verba illa, *Crescite, & multiplicamini*, ait, *licet nobis ea ita spiritualiter accipere, vt in carnalem fecunditatem post peccatum conversa esse credatur.* Idem sentit Euthymius in Psal. 50. & Procop. Gen. 4. Atque denique Hieron. epist. 22. ad Eustochium de Custodia Virginit. saepe indicat vsum coniugij per peccatum fuisse introductum, & in lib. 1. contra Iovinian. parum post medium incertam rem esse existimans, in hanc partem magis inclinat. *Si obieceris* (inquit) *antequam peccarent, sexum viri, & femina fuisse diuisum, & absque peccato eos potuisse coniungi, quid futurum fuerit incertum est.* Infra verò addit, *Quid nocebat si Paradisi nuptias recipit, & nulla est inter maritatum, & virginem diuersitas etiam in Paradiso eos sociari.* Ex quo videtur coniecturam facere non fuisse futurum vsum nuptiarum in Paradiso, cum in illo non inceperit, sed à principio conditionis humane virginitatem Paradisi, & terra nuptias dedicanerit.

Hoc ergo sit aliud huius sententie fundamentum præter illud, quod in principio positum est. Tertium sit Gregorij Nisseni, quia in statu post resurrectionem non erunt nuptiæ, teste Christo Domino *Matthæi 22.* quia tunc, *homines erunt sicut Angeli Dei in celo*, vt idem Dominus ait, sed homines in Paradiso etiam futuri erunt, sicut Angeli; imò per resurrectionem recuperabunt statum, quem in Paradiso habituri erant, & peccando amiserunt; ergo etiam in Paradiso non esset futurus nuptiarum vsum. Eandemque rationem indicat Chrysostomus, dicens, *Post Paradisi amissionem tunc primum vsum rei venereæ incepit; ante inobedientiam enim, angelicam vitam imitabantur, & nullus de re venereæ sermo erat.* Et addit, *Qui enim potuit, cum neque necessitatibus corporalibus obnoxij fuerint? In quo quartam rationem indicat.* Nam ab illo statu alienus erat necessitatibus corporalibus inferuire; sed vna ex maioribus, & vilioribus necessitatibus est, quæ ad proles generationem, & procreationem pertinet; ergo illum statum non decebat. Quinto argumentatur Damasc. d. cap. 25. Quia Adam non cognouit Euam, donec audiuit, *Terra es, & in terram reuerteris.* Ergo ne mors genus humanum obtereret, & absumeret, matrimonium assumptum est, vt per liberorum

Franc. Suarez de opere sex dierum.

procreationem genus nostrum procrearetur. Ergo hac necessitate cessante per innocentiam, etiam vsum coniugij non fuisset.

Dicendum nihilominus est: quauis primi homines non peccassent, & status innocentie perseverassent, genus humanum per naturalem generationem, & maris, ac femina coniunctionem, propagandum fuisset. Ita docet D. Thomas 1. p. quaest. 98. & ceteri Scholastici cum Magistro in 2. dist. 20. Et oppositum tamquam hæresum Armenorum, & Almerici damnat Castro verb. *Adam. hæres. 3.* ex Guidone Carmelita, & Bernardo de Luzenburgo, & August. lib. 31. de hæres. in 3. & illam Adamianis tribuit. Probatur autem assertio primò ex verbis illis Gen. 2. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.* De quo adiutorio per anticipationem in cap. 1. dictum fuerat, *Masculum, & feminam creauit eos.* Ex qua distinctione sexuum cum similitudine naturæ manifestum est illud adiutorium datum esse Adæ principaliter ad filios procreandos. Ergo futurum esset hoc naturæ officium in statu innocentie. Respondent Nissen. & Damasc. Deum præcium futuri peccati creasse homines diuersi sexus, vt post peccatum posset genus humanum conseruari, & propagari. Sed hoc verisimile non est: tum quia Deus dixit, *Non est bonum hominem esse solum*, locutusque est de homine in statu innocentie; ergo etiam in illo statu non erat bonum, hominem carere tali adiutorio; ergo per se, & non occasione peccati factum est. Tum etiam, quia sexuum diuersitas naturalis est homini, & per se illam exigit, & non ratione peccati; ergo per se fuisset in innocentie statu; ergo in eo etiam suum haberet vsum.

Secundò confirmatur hoc ex illa benedictione diuina, *Crescite, & multiplicamini, & replete terram*, Gen. 1. in illa enim non respexit Deus ad mortalem statum, in quem homines per peccatum peruenturos esse præuiderat, sed per se, & in omni statu multiplicationem hominum per illam benedictionem intendit. Tum quia per se spectabat ad vniuersi complementum: tum etiam quia eodem modo benedixit Deus aliis animalibus, similia verba proferens, *Crescite, & multiplicamini.* Unde Damasc. dicto capite 25. cum negare non possit hanc benedictionem, perseverante innocentia fuisse complendam, tacitè respondet per ea verba, *Crescite, & multiplicamini, non significari illam propagationem, quæ per completum venereum efficitur: nam Deus alio modo genus nostrum propagare poterat.* Sed hoc satisfacere non potest: nam verba illa non solum passiuè (vt sic dicam) continent prædictionem aut promissionem quod homines essent multiplicandi, sed actiuè intelligenda sunt, ita vt per illa Deus imperet hominibus actiuam productionem & multiplicationem sibi similiam; sicut quando aliis animalibus imperauit, *Crescite, & multiplicamini*, actiuam productionem, & generationem illis indixit. Nec Deus de modo miraculoso, vel extraordinario, quo posset multiplicare indiuidua, sed de modo naturali locutus est; hanc enim virtutem viuentibus naturalem per illa verba significare voluit: illa autem virtus non operatur nisi per ordinatum generationis modum; ergo de illa multiplicatione verba illa intelligenda sunt.

Tertiò hoc maximè confirmatur ex verbis illis Adæ, quæ post formationem Eue de costa sua dixit Gen. 2. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, &c. Quamobrem relinquet homo Patrem,*

6. Vera assertio affirm.

Castri censura.

7. Probatur 1. assertio ex Script.

8. Responsio Nisseni & Damasceni non admittitur.

9. Item probatur 2. ex Gen. 1.

Damasceni assertio.

Non satisfactis.

8. Vltimus probatur ex Gen. 2.

et Matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Illa enim unitas inter virum, & feminam per vinculum matrimonij, quasi inchoatur, & per copulam consummatur; quia donec coniuges matrimonium consummant, non fiunt vna caro, vt docet Alexand. I. I. in cap. secund. de Conuersione coniugator. & specialius Bened. Papa in cap. lex diuina. 27. quest. 2. & in Cont. Lacer. p. 6. cap. 27. Alexand. M. I. postquam verba Adami retulit, subiungit, Quibus verbis innotuit, non aliter virum, & mulierem fieri posse vnum carnem, nisi carnal: copula sibi cohaereant. Et sumitur ex Paulo I. Corinth. 6. dicente, Qui adhaeret mulieri, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Ergo priusquam Adami de futura culpa cogitare posset, intellexit sibi fuisse datam mulierem in adiutorium, vt per maritalem copulam vna caro fieret. Ergo licet Adam non peccasset, Eva commisceretur, fierent vna caro, eademque lex sancti connubij in statu illo seruanda esset. Nam Adam de obligatione & vsu in illo statu seruando locutus est, & in verbo illo, adhaerebit uxori suae, praecipue videtur locutus de adhaerentia per copulam & cohabitationem, vt D. Thomas exposuit 2. 2. quest. 26. a. 11. ad 1.

9. Quarto principaliter probatur conclusio ex Augustino lib. 9. Gen. ad lit. cap. 3. & sequentibus. Vbi inter alia dicit, Non video quod prohibere poterit, vt essent hominibus etiam in Paradiso honorabiles nuptiae, & torus immaculatus: hoc Deo praestante fideliter, usqueque virentibus, & sine ulla inquieto ardore libidinis, sine ulla labore, doloreque pariendo fatigati ex eorum semine gigneretur. Quod late etiam profertur lib. 14. de Ciuit. a. cap. 21. vsque ad 26. Et ita libro primo Repraesent. cap. 10. emendat, quod lib. 1. de Genesi contra Manichaeum dixerat. Et eadem ratione cap. 13. corrigat, quod dixerat libro de ver. Relig. cap. 46. si natura nostra in sua integritate permanisset, non fuisse futuras has necessitudines consanguinitatum, affinitatum, & cognationum. Nam re vera essent futurae, cum futura essent coniugia, & filiorum generationes. Consentit Gregor. in Psal. 5. Paenitent. circa ista verba, Scribantur haec in generatione altera, Rupertus, Beda, Abulensis in Genesis.

10. Vltimo probatur ratione haec sententia; primo a priori, quia naturale est hominibus, vt per generationem vnius ab alio multiplicentur; sed hic modus seruari potuit in statu innocentiae, salua perfectione illius status. Ergo ita fieret. Consequentia est euidens, quia per peccatum non est immutata natura, nisi in his, quae poenalia sunt; vel e contrario ante peccatum non est natura privata suis naturalibus actionibus, sed adiuta, vt sine indecentia, vel morali defectu illas exercere posset. Maior etiam ex Philosophia nota est. Minorem autem probat Augustinus supra excludendo tres defectus in principio a nobis tactos. Primus erat de nimia delectatione. Respondet autem quod virtute domini innocentiae, seu originalis iustitiae haec imperfectio cohiberetur. Quia ante copulam non antecederet motus inuoluntarius, aut impudicus membrorum; sed, ex motione voluntatis honestae, & propter finem optimum, sine ardore libidinis, talis motus fieret. Et similiter in ipso actu coniugij Deus excessum libidinis temperaret, & solum delectationem convenientem ad perfectionem actus permetteret: vnde talis, ac tanta esset, vt mentem non perturbaret, nec ra-

tionis vsu perfectum impediret. Secundus defectus erat ruptio virginalis claustrij in ipsa conceptione; de quo etiam ait Augustinus dicto capite vigesimo sexto, potuisset semen immitti intra vterum foeminae, & conceptum fieri, salua integritate claustrij virginalis. Sane (inquit) sanguis mensuratus emittitur. Nam quia vni sanguis egerdunt, posset semen virile ingredi. Et sequitur D. Thomas supra ad 4. Sed haec responsio difficilis est. Primo, quia non est simile de exitu sanguinis menstrui, & de feminis ingressu; quia sanguis ille egerditur de corpore foeminae per venas proprias ad illam purgationem a natura deputatas, quae in superficie vasis foeminei terminantur, habentque veluti propria orificia, quae cum ordinariè clausa sint, & quasi complicata, debitis temporibus referantur, & quasi dilatantur, vt ille sanguis exeat, quod in virginibus absque vlla laesione, & sine dilatione claustrij virginalis optimè fieri potest. At verò longè diuersa ratio est de ingressu feminis. Nam in prius in corpore foeminae, vt in sua integritate, & naturali compositione nascitur, non est aliqua via expedita, & aperta, per quam ingredi possit; quia partes foeminei corporis in illa via ita sunt compactae, vel continuae, vt nihil possit per illas penetrare, nisi inter illas aperiatur via, per quam semen ingredi possit. Accedit quod semen non potest, quasi extrinsecus iniici, seu immitti in matricem, qui est locus conceptionis, sed necessaria est commissio membrorum in foemineo vase, vt ipsamet naturalis membrorum forma, & compositio ostendit. At verò non potest illa commixtio, & penetratio fieri naturaliter, nisi virginalis claustrum referretur, siue per diuisionem alicuius membranae, quae ante copulam erat continua, & viam illam clauderet; siue per separationem, & dissolutionem partium corporis foeminae, quae antea erant non solum contiguae, sed etiam veluti conglutinatae, & inter se copulatae; vt exponit Fernellus de Part. corp. descript. cap. 7. in fine. Quia sine huiusmodi veluti locali separatione, & distantia partium non pateret naturaliter via ad commixtionem membrorum, quae in copula coniugali fit, & per quam vir & vxor fiunt vna caro.

Secundo augetur vis huius rationis, quia in partu prolis conceptae multo magis necessarium est claustrum virginalis aperiri; nihil ergo obesse posset, quin in conceptione rumpere tur. Probatur consequentia, quia si propter vitandum dolorem, vel conseruandam virginitatem (vt ita dicam) materialem in conceptione, seruarietur illa integritas, esset etiam seruanda in partu, quia non minus repugnabant illa incommoda perfectioni status innocentiae in vno actu, vel tempore, quam in alio, vel e contrario, si in partu esse poterat ruptio sine imperfectione contraria statui, etiam in conceptu. Imò si apertio claustrij necessaria futura erat, vt proles exiret, profectò suauiori modo, magisque naturali pararetur via in ipsa conceptione, vt facilius possent membra in partu laxari, vt sine dolore fieret. Quod verò saltem in partu virginalis claustrij apertio fuerit necessaria, probatur, quia exitus pueri ex virgine integra manente matre, siue grandi miraculo fieri non potest vtiq; aut per corporum penetrationem, aut per transitum corporis ab extremo ad extremum sine praesentia in medio. At verò tale miraculum perpetuum in statu innocentiae fingere, nec fundamentum habet, neque videtur verisimile.

Dicunt verò alij, potuisse per solam partium, & porum materni corporis dilatationem infantem de vtero matris exire sine integritatis eius diminutione.

Ad 2. idem Aug. quem D. Th. sequitur.

Opponitur primo contra proxima responsio.

12. Opponitur.

13. Durandi effugium eueritum.

diminutione. Quod tradit Durandus in 2. dist. 20. a. 9. 2. ad 1. & clarius in 4. dist. 44. quest. 6. ad 1. Vbi de virginitate maritae in partu eodem modo sentit. Ibi autem ex falso fundamento mouetur, quia putat duo corpora non posse simul se in eodem loco penetrare, quod falsum est. Et ideo sententiam illam quantum ad beatissimam Virginis partum improbauius in 2. tom. 3. p. disp. 5. sect. 2. In praesenti verò alio vitur fundamento: scilicet, quia diuisio claustrij non posset fieri sine dolore, dolor autem in statu innocentiae esse non potest. Sed hoc parum vrget: nam etiam post amissionem conceptione corporalem virginitatem, quoad carnis integritatem non potest partus fieri sine dolore naturaliter; & nihilominus in statu innocentiae sine dolore fieret, vt mox dicemus; ergo etiam a tertio claustrij sine dolore virtute diuina fieri poterat. Praeterea si virginalis claustrum per membrana naturalem naturaliter clauditur, non posset intelligi exitus prolis per solam dilationem sine diuisione partium, vel penetratione corporum; quia porum non possunt adeò dilatari, vt per eos possit corpus infantis exire sine penetratione partium, vel sui corporis inter se, vel cum partibus materni corporis. Si autem corporalis virginitas consistit in contiguitate, & copulatione partium, non minus est naturaliter necessaria separatio, & distinctio illarum partium, quae sine magno etiam dolore naturaliter non fit, non solum in primo partu, verum etiam neque in ceteris. Ergo & repugnat dicere partum fuisse futurum per dilationem partium, & sine apertione claustrij virginalis. Et praeterea eadem difficultas superest quomodo partus sine dolore futurus esset. Nullum ergo est inconueniens diuisionem, vel separationem illam in statu innocentiae admittere tam in conceptione, quam in partu. Et ita tenuit D. Thomas in 2. dist. 20. vbi Bonauentura, Gabriel, & alij id sequuntur. Quomodo autem id fieret sine dolore, iam explico.

Tertium incommodum erat, quia partus naturalis sine dolore non fit. Ad hoc autem respondet Augustinus dicto capite 26. in Paradiso dolorem partus non fuisse futurum, quia ad parientium maturitatis impulsus foemina viscerum relaxaret. Explicatur autè potest in hunc modum, quia sola relaxatio maternorum viscerum, aut viarum corporis dilatatio non causat dolorem, nisi media aliqua alteratione, quae in partibus illis per nimiam compressionem quarundam, & aliarum separationem, vel extensionem fit: hanc autem alterationem posset Deus facile impedire, & consequenter etiam dolorem praecauere. Imò etiam posset suaui modo partes foeminei corporis per conuenientes qualitates, ita disponere, vt facile relaxarentur sine doloris sensu. Quod licet esset praeter debitum naturae humanae absolute spectata, esset nihilominus illi statui quasi connaturale, ac debitum, sicut multa alia privilegia, quae in superioribus explicauimus. Et per haec responsum est sufficienter rationibus dubitandi in principio positis, ac fundamentis contrariae sententiae. In eis verò peculiaris difficultas attingitur de virginitate, an esset in statu innocentiae conseruanda, vel amittenda, quam ex parte, & obiter, ac cursim attingimus: quia verò grauis est, & scitu digna, illam integrè ac expresse in capite sequenti tractabimus.

CAPVT II.

Virum in statu innocentiae virginitas perpetuo seruanda esset.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

Ratio dubitandi est; quia videtur absurdum, quod durate innocentiae statu virginitas in omnibus personis foret violanda, alioqui itatus naturae lapsum statum innocentiae in castitatis perfectione superaret: quod esse videtur, & contra illius status excellentiam, & contra id, quod sancti ponderant, Adam non sine mylerio vxorem non cognouit, donec e Paradiso eiectus est. In hoc igitur puncto D. Thomas in 2. dist. 20. q. 1. a. 2. ad 1. dicit in primo statu non fuisse amittendam simpliciter virginitatem per copulam coniugalem. Quia duplex integritas ad virginitatem necessaria est, carnis videlicet, & mentis. Ex quibus prior valde materialis, & accidentaria est, posterior autem est formalis, & praecipua. In statu autem innocentiae solueretur quidem integritas carnis; non autem integritas mentis, & ideo absolute, & simpliciter virginitas non amitteretur. Et hanc doctrinam defendit ibi Capreolus conclusione nona, & ad argumenta contra illum.

Alia sententia huic extremè contraria, sumi potest ex Alesse secunda parte quest. 85. art. 4. mirum in statu innocentiae virginitatem non fuisse dissoluendam quoad carnis integritatem, quoad mentis autem integritatem necessariò fuisse violandam. Quia non potuit generatio tunc fieri sine voluntate coeundi, & sine opere emittendi, commiscendi, ac recipiendi virile semen: sed hoc directe pugnat cum integritate mentis ad virginitatem necessaria, vt statim amplius confirmabitur. Ergo in statu innocentiae necessariò fuisset amittenda virginitas quoad formale, licet non amitteretur quoad corporale. Et potest haec opinio declarari saltem in ordine ad potentiam Dei absolutam. Nam foeminam concipere, vel etiam parere ex viro, voluntario, & morali modo sine amissione integritatis carnis per Dei potentiam, seu speciale donum, non repugnat, vt est per se clarum. At verò virginem voluntario, & morali, ac naturali modo coire cum viro retenta integritate formalis eius quoad propositum mentis, inuoluit apertam repugnantiam. Quia integritas mentis consistit in absoluto proposito non coeundi, & perseverantia in illo, repugnat autem voluntariè coire, & habere firmum propositum non coeundi. Nec refert quod talis voluntas coeundi in statu innocentiae esset licita, quia integritas mentis ad virginitatem necessaria non solum illicitum, sed etiam licitum propositum coeundi excludit.

Duo possunt in hoc puncto inquiri. Vnum est an in statu innocentiae in eisdem personis simul esse possit virginitas vera cum matrimonio consummato. Aliud est an saltem ex diuersis personis reperirentur in illo statu, quaedam filiorum procreationi vacantes; & aliae statum virginitatis perpetuo seruantes. Prior sensus ad rem praesentem proprie pertinet. In quo sentio non fuisse futuram in illo statu virginitatem simul eam fecunditate in eadem persona. Ita sentiunt in 2. dist. 20. q. 2. & 3. Bonauentura; expressè Durandus quest. 2. & ibi Aegid. q. 1. ad fin. in dub. licet. qui aliquid singulare addit, de quo statim dicam. Consentit Richar. ibi art. 1. quest. 4. Altif. 2. p. summi. lib. 2. tract. 10. cap. 2. q. 4. Et Perer. lib. 4. in Gen. disp. de Propagat. &c. q. 4. Et probatur explicando amplius doctrinam D. Thomae supra relata de duplici integritate, corporis scilicet, & mentis, quae in virginibus conseruari, aut amitti potest. Quam doctrinam exactius declarans idem D. Thomas 2. 2. q. 151. art. 1. in virginibus femininis tria distinguit, quae sunt integritas signaculi virginalis, in experientia libidinis, id est, immunitas

1. Sententia ex D. Th. m. quam tenet Capreolus.

2. Sententia extremè contraria praecedenti ex Alesse. Probatur.

Declaratur deinde.

3. Duplex questio sentis.

Circa prior sensum assertio negatiua.

Probatur explicando etiam requisita ad virginitatem fore violandam in statu innocentiae.

9. Probatur etiam affer. ex Aug.

Accedunt Greg. Rupert. Beda, Abulensis.

10. Tandem probatur ratio.

Ad 1. incommodum in 2. 2. resp. dicitur.

Quid dicitur ad 2. li qua addit in 2. 4. 2. 5.

268 Lib. 5. De statu quem habuissent homines in hoc mundo si primi parentes non peccarent.

munitas & uoluntaria resolutione seminis cum delectatione uenera, & integritas metis per propositum abstinendi a tali delectatione, & commixtione. Ex quibus ait D. Thom. primū esse per accidens ad moralem uirginitatem; secundum uero esse per se, tamen materialiter se habere, quia passiones sunt materia uirtutum moralium: tertium autem per se, ac formaliter complere uirginitatem. Dicimus ergo, quoad hanc omnia uolendam fuisse uirginitatem per copulam carnalem etiam in statu innocentie.

Id ostenditur de primo requisito.

De primo id iam probatum est: nam ostendimus necessarium fuisse uirginale signaculum referendum, ut mulier posset ex viro concipere. Et quauis de potentia absoluta Dei aliter fieri potuisset; non tamen sine magno miraculo penetrationis corporum. Quia sine illa, uel sine apertione signaculi uirginalis nullo modo posset uir, & uxor fieri una caro per membrorum commixtionem, & unius intra alterum ingressum, & seminationem; ostendimus autem hunc modum humanę generationis tamquam maximę naturalem in statu innocentie fuisse futurum. Ergo in illo statu per coniugalem copulam fuisse laesa uirginitas quoad corporis integritatem, quę accidentaria est.

Enaso Augustini & Richardi.

Dicit uero Augustinus, & probabile putat Richardus, licet signaculum uirginale aperiretur, uel in conceptione diuideretur, & partu; non tamen permanenter, sed solum quali in fieri, quandiu copula, uel natiuitas durarent: illis uero transactis statim partem illam ad suam integritate fuisse redituram; & ideo simpliciter non fuisse amittendam uirginitatem quoad hanc partem. Quia post copulam tam inregra mansisset femina, quam prius erat, idemque fuisset post partum. Quia partes illas aperiri ad officium nature, non esset imperfectio, dummodo statim clauderentur; sicut aperiri, & claudi os, uel pectus dilatari, & constringi. At uero ita sciungi, uel scindi partes illas, ut semper manerent disiunctę, sicut nunc manent, quędam modus corruptionis fuisset illi statui minimę consentaneus.

Non satis scit.

In hoc uero in primis assero, etiam si totum illud concedatur, negari non posse, quin illa laesio corporalis esset uirginitatis amissio quantum ad hanc partem. Nam si quis diceret in partu Christi, dum proles de utero egrederetur uirginem claustrum fuisse diuisum, licet adiungeret, statim post partum integritatem claustrum plenissimę, ac perfectissimę fuisse restitutam, hęc tunc esset: nam sanctissimę Marię uirginitatem negaret, & destrueret, saltem in ipso partu. Ergo signum est per illam diuisionem etiam transitoriam, simpliciter amitti uirginitatem. Et ratio est, quia uirginitas est, sicut innocentia; nam sicut hęc negat omnem culpam aliquando commissam; ita uirginitas negat omnem claustrum uoluntatem. Ideoque licet illa diuisio femel facta, diuina uirtute repararetur quoad patrium discontinuationem, uel separationem; nihilominus uirginitatis integritas reparari non posset. Sicut Deus mundans peccatorem non facit innocentem. Adde praterea ualde incertum esse, quod dicitur, integritatem uirginitatis per apertionem claustrum in conceptione, uel partu amissam statim diuina uirtute fuisse restituendam; id enim naturale non est (ut constat) nec apparet necessitas, aut fundamentum, cur dicamus ex ordinaria lege illius status illud miraculum, seu opus supernaturale fuisse repetendum quoties noua concepcio, uel partus fuisset futurus. Posset ergo Deus id facere si uoluisset: an uero ita factum esset ignoramus.

Est etiam incerta.

A De secundo uirginitatis requisito, nimirum in experientia libidinis, clarius est, non potuisse cum carnali copula consistere in statu innocentie. Probatur, quia in illo statu necessaria in primis erat emissio seminis uoluntaria, quę dicta inexperientia directe opponitur. Deinde illa seminis emissio, commixtio, & receptio sine delectatione naturaliter non fit. Diceretur fortasse de ratione uirginitatis non esse omnem delectationis uenerę, & inexperientiam, sed illius, quę uim est, & quandam habet scđtatem, & deordinationem, eo quod non ratione imperetur, ac temperetur, sed caloris alteratione nimium excitetur, ita ut ratione absorbeat, uel eius usum impediatur. Hoc autem non ita esset in statu innocentie, sed esset moderata delectatio iuxta rationis mensuram, & membra corporis etiam pudenda non mouerentur primō per caloris alterationem naturalem, & inuoluntariam; sed per rationem, ac uoluntatem, teste Aug. d. lib. 14. de Ciuit. cap. 26. At enim licet uerum sit carnalem copulam in statu innocentie futuram fuisse sine turbido motu, & spontanea potestate, ut Augustinus ait, nihilominus non fuisset sine resolutione seminis, nec sine delectatione, quę & ex illa naturaliter oritur, & ad illius operis perfectionem data est a natura. Imō addunt aliqui, ut Bonauentura, & Richardus supra referunt, & indicat D. Thomas, maiorem delectationem sensibilem fuisse futuram in statu innocentie propter meliorem corporis dispositionem; quauis minus perturbaret rationem propter maiorem illius uigorem, & dominatum. Alij autem uolunt ipsam delectationem sensibilem fuisse minuendam, & moderandam per rationis imperium, quod magis Bonauentura probat. Vtroque autem modo uoluntaria resolutio seminis, & talis delectationis experientia esset uirginitati contraria, quia uirginitas non solum excessum, uel inordinatum modum libidinis, aut resolutionis seminis; sed absolute substantiam (ut sic dicam) ipsius libidinosi actus excludit. Ut, v. g. fieri potuit, ut parentes uirginis, v. g. ex privilegio receperint rationis uigorem ad uirginem sine immoderata passione, uel mentis perturbatione procreandam; & nihilominus per illum actum uirginitatem corporalem, & externam amitterent; idem ergo esset in statu innocentie.

7. Ostenditur quoad secundum requisitum.

Responsio quę offerri possit.

Non satisfactio esse in copula carnali, nullum esse rationis perturbatio.

B Vnde a fortiori constat, quid de tertio membro, scilicet uirginitate mentis dicendum sit. Nam sine dubio in illo statu uolanda fuisset. Quoniam integra animi uirginitas simul cum usu matrimonij etiam in statu innocentie esse non potuisset simul. Probatur, quia ille usus uoluntarius esset futurus, ut per se notum est; ergo supponeret propositum cocundi, a quo talis usus uoluntarius denominatur: at uero huiusmodi propositum formaliter uolaret uirginitatis integritatem quoad animum. Ergo. Neque obstat si quis obiiciat illud propositum semper fuisse futurum licitum, & honestum. Respondemus enim primō, esto ita sit, nihilominus sicut copula honesta, & coniugalis repugnat uirginitati quoad integritatem corporalem: ita propositum licitum copule honestę, seu coniugalis repugnare uirginitati quoad animi integritatem, cum hęc maximę in hoc proposito consistat. Ut scđt D. Thomas in d. q. 152. a. 1. & 3. p. q. 29. a. 1. ad 1. Deinde addimus incertum esse, an in statu innocentie, si durasset, posset homines in peccatum luxurie incidere, sicut in alia peccata; unde etiam dubium est, an interdum amitterent uirginitatem, uel animi per actus, uel desideria illicita copule carnalis.

8. Ostenditur denique quod 3. requisitum.

Obiectionis dissolutio.

Dissolutio.

Superest autem quartum membrum; seu alius 9. questio

Circa 2. sensum huius capitis in n. 3. indicatum.

1. Quęstio cuius partem negat indicat D. Th. & clarior Alifiodorus.

10. Non placet proxima resolutio.

11. 2. Quęstio cuius que communis resolutio ex D. Th. Alifiodorus Durandus & Capreolus.

Probatur ratione Durandi.

questionis sensus, nimirum: an in statu innocentie integra uirginitas seruari posset, abstinendo nimirum a copula etiam maritali, & ab ipso matrimonio. Loquimur autem de potestate morali (ut sic dicam) nam physice clarum est potuisse homines abstinere a matrimonio, eiusque usu. Nam hoc in libertate hominis positum fuisset: de morali ergo potestate, duplex quęstioncula proponi potest. Vna est, an possent homines tunc licite continentiam perpetuam seruare. D. Thomas enim 1. p. q. 98. a. 2. ad 3. partem negantem indicat, dum ait, quod continentia in statu innocentie non fuisset laudabilis: nam quod laudabile non est, profecto honestum non est, nam omne honestum est laudabile. Idem apertius tradit Alifiodorus lib. 2. Summa tract. 10. cap. 2. q. 4. dicit enim matrimonium in illo statu futurum fuisse in precepto, & non in remedio, ac proinde non fuisse futuram distinctionem statuum matrimonij & calibatus.

Sed non uideo unde constare possit, preceptum matrimonij omnes, & singulos homines in statu innocentie fuisse obligaturum, & extra casum necessitatis. Nam ex natura rei, seu in pura natura non ita obligaret: nec est, cur dicamus, naturalem legem fuisse in hac parte augendam in statu innocentie, uel aliquam positiuam determinationem, illius precepti ei fuisse addendam. Nec etiam credibile est, Deum illis uerbis, Crescite, & multiplicamini, aliquam peculiarem obligationem, præter naturalem legem singulis hominibus addidisse: nam illa uerba eandem vim pro quocunque habent statu tam lapsę nature, quam integrę, unde ex se non obligant singulos, nisi iuxta præscriptum legis naturalis. Igitur neque in statu innocentie si duraret, obligaret singulos, saltem post sufficientem generis humani propagationem; ergo abstinere coniugio non esset malū in illo statu: quia neque esset per se, & intrinsecę malum, nec etiam esset specialiter prohibitorium, ut ostensum est. Quid autem in hac questione dicendum sit, ex puncto sequenti concludetur.

Altera ergo quęstioncula est, an in statu innocentie, melius esset, respectu uniuscuiusque personę matrimonium contrahere, quam uirginitatem, seu continentiam seruare. In quo puncto satis clara est sententia D. Thomę: nam cum ait in statu innocentie non fuisse futuram laudabilem perpetuam continentiam, uel significat illam non fuisse licitam, ut supra argumentabimur, uel saltem non esse laudabilem comparatione utique matrimonij, ac subinde fuisse minus bonam, & ad consilium non pertinuisse. Idem a fortiori sententur Alifiodorensis, & Durandus, a quo in hoc Capreolus non dissentit dicta distinctione uigesima ad argumenta Durandi. Et probatur ratione Durandi; quia actus generationis humanę per se bonus est, unde abstinere ab illo per se non est bonum, sed solum in quantum potest copula carnalis impedire maius bonum, propter quod etiā maius bonum censetur, ab actu generandi abstinere, quam illi in cumbere. At uero in statu innocentie usus matrimonij nullum maius bonum impediret, quia nec impediret contemplationem, nec induceret seculares curas, uel cogitationes temporalium rerum; quę nunc ad onera matrimonij sustinenda, & ad filios alendos necessaria sunt. Ergo nulla ratio melioris boni, imō uix aliqua boni species posset illo statu in uirginitate, seu continentia cogitari. Eademque ratio indicat D. Thomam in dicta resolutione ad tertium, dicens, Nunc laudari, id est, præferri, continentiam non propter defectum fecunditatis, sed pro-

pter remotiorem inordinatam libidinis. Tunc autē fuisset fecunditas absque libidine. Atque hæc sententia communis est, satisque uerisimilis uidentur. Possumus autem contrarium suadere, quia etiam in illo statu possumus aliquam rationem melioris boni cogitare, & inuenire in abstinentia a coitu. Quia licet fecunditas tunc esset sine libidine inordinata, & perturbante rationem; non tamen esset sine magna delectatione sensibili per rationem moderata, & ordinata, ut D. Thomas in eadem solutione ad tertium fatetur; ergo necessarium erat, ut tempore coitus ratio uigilaret ad cohibendum ardorem libidinis, & corpus, & animum in tali occasione recte gubernandū. Ergo quauis demus potuisse hominem tunc simul de Deo cogitare sine inquietudine, uel perturbatione; nihilominus non potuisset tunc ita uacare tota mente, & animo contemplationis diuina, sicut posset alio tempore, cum a tali actu uacaret. Ergo etiam in eo statu haberet locum intentio abstinendi perpetuo ab actu generandi, propter suum finem liberius, & attentius diuina contemplatione uacandi; ergo sub ea ratione haberet continentia gradum, & estimationem maioris boni. Vnde quod Paulus ait 1. Corinth. 7. Mulier inupta, & uirgo cogitat, quę Dominum sinit, ut sit sancta, & corpore, & spiritu; quę autem nupta est, cogitat, quę sunt mundi, quomodo placeat uiro. Hoc (inquam) etiam in statu innocentie locum haberet, licet aliter, & in minori gradu, quam nunc. Nam tunc etiam necessarium fuisset, aliquando circa educationem filiorum occupari, & similiter oporteret peculiarem curam habere placendi marito, & peculiari amore illum prosequi, & consequenter affectum cordis aliquo modo diuidere. Ergo posset tunc eligi uirginitas, ut homo ab illis etiā curis humanis, quę in illo statu esse possent, magis abstractus, totus posset Deo, & uite spirituali magis consecrari; hæc autem uidentur esse sufficientis ratio melioris boni. Denique in eo statu non fuisset secunda nuptia, etiam illarum occasio non deesset; ergo posset etiā esse continentia a primis nuptiis. Declaratur antecessedens. Nam licet in illo statu non esset futura uiduitas per mortem alterius coniugis, quia tunc mors non fuisset; nihilominus posset alter coniugum prius ad statum glorię transferri, quam alius. Quid enim obstaret, aut cur dicemus nunquam fuisse coniuges separandos, sed certa Dei lege statuendum fuisset, ut unus coniugum ante alium non transferretur? Illo ergo posito per illam translationem dissolueretur matrimonium non minus, quam si nunc per mortem dissolueretur, quia status glorię cum vinculo, & obligatione matrimonij subsistere non potest. Hoc igitur posito uerisimile non est coniugem in terra sine consorte relictum, ad secundas nuptias fuisse transferendum: nam etiam in natura corrupta propter nimiam concupiscentie indicium minus probantur, & quodammodo odiose sunt; ergo uerisimile est non fuisse futuras secundas nuptias in statu innocentie. Ergo pari serē ratione credibile est, potuisse aliquos & plures homines a primis abstinere, etiam propter maius spirituale bonum. Probatur consequentia, quia hic finis maioris fructus spiritualis inueniri, ac intendi poterat in eo statu, in abstinentia a secundis nuptiis, alioqui nulla esset ratio, cur appeteretur; idem autem fructus in perpetua continentia, seruata proportionem cogitari facile potest.

12. Contraria quęque resolutio ex sententia authoris probabilis est. Suadetur 1.

Ego quidem hanc posteriorem partem satis probabilem censeo; & in fauorem eius allegari possunt illi antiqui Patres, qui in uniuersum negarunt futuram fuisse in statu innocentie copulam carnalem; illi enim

13. Quo pacto Patres alij qui huic parti fauere.

Enim

enim pro certo habuerunt virginitatis obseruantiam illi felicissimo statui fuisse decentissimam; ergo licet excesserint excludendo ab illo statu immaculatum coniugij torum; in admittenda nihilominus virginitate, vt voluntaria, & eligibili, non videntur excessisse. Neque fundamentum copulæ sententiæ cogit, quia iam ostensum est, matrimonium non fuisse tunc in præcepto pro singulis hominibus: vnde sub ea ratione, velle aut nolle indifferens erat, ad nolendum autem illud, seu eligendam perpetuam continentiam non debeat honestatis finis sufficiens, qui que fecunditati prolis præponderaret, vt explicatur est; ergo poterat à multis eligi virginitas. Et verisimile est, ita fuisse futurum, tum ex naturali hominum conditione, quibus veluti ingenitum est, ad varios viuendi modos, & officia inclinari: tum ex diuersitate donorum gratiæ; nam etiam hæc varietas statuum etiam tunc ad pulchritudinem Ecclesiæ militantis, & triumphantis pertineret. Denique sic hoc maxime verisimile supposita illa sententiâ, quod licet homo non peccaret, Verbum caro fieret. Nam tunc, & Christus ipse virgo esset, & ex virgine nasceretur, qui (vt credi potest) plures ad virginitatem inuitarent, & post se adducerent. Est ergo hæc pars valde probabilis. Cui autem contraria placuerit, nec est difficile coniecturis nostris respondere; non enim cogentes rationes sunt, sed suauoriz.

Tandem possumus ex dictis inferre, cur & quâdo de facto sit virginitas in statu innocentia seruata. Omnes enim Patres tamquam certum supponunt Adam, & Euam ante peccatum fuisse virgines, & hanc ponere solent inter laudes virginitatis, quod primum locum in Paradiso habuit. Vnde intulerunt aliqui, durante innocentia perpetuo fuisse seruandam. Veruntamen distinguendum est inter animi, corporisque virginitatem, seu inter mentalem, & realem, internam, & externam. In Paradiso enim virginitas realis, & externa, seu corporalis seruata est, quia ibi non fuit corporum coniunctio, nec seminis resolutio, neque aliquid eiusmodi. Et de hac virginitate sancti loquuntur. Colligiturque ex narratione Genesis. Nam dum in Paradiso fuerunt homines, nulla fit mentio copulæ in tribus primis capitibus Genesis. Postquam verò in fine capitis tertij dicitur eiecisse Deum homines de Paradiso, statim capite quarto dicitur, *Adam vero cognouit uxorem suam, &c.* At verò non seruauerunt homines intra Paradisum virginitatem internam, seu mentalem secundum animi propositum. Nam intra Paradisum contraxerunt matrimonium, cum animo, & proposito consummâdi illud: vt satis significant illa verba Adami, *Errunt duo in carne vna.* Vnde cum nihil tunc de statu peccati cogitarent, non solum intra Paradisum habuerunt propositum generandi filios, sed etiam proposuerunt generationis actum intra Paradisum exercere. Vnde nunquam cogitarunt virginitatis obseruantiam fuisse illi loco, vel statui necessariam, vel sibi conuenientem. An verò aliquando ab aliquibus seruanda esset, nec nouerunt, nec fortasse vnquam cogitarunt. Quod ergo intra Paradisum non coeuerunt, non fuit necessitatis, sed per occasionem accidit, quia habitatio Paradisi moræ breuissima fuit: nam paulo post quam Eua formata est peccauit: & virum induxit, ac statim fuerunt ex Paradiso eieciti: vt notauit Aug. lib. 9. *Gen. ad lit. c. 4.* Qui etiam addit, quauis primi homines in Paradiso habuerint potestatem, benedictionem, & fortasse etiâ generandi præceptum; non tamen habuisse à Deo temporis determinationem pro quo essent copulandi, verisimileque esse illam exspectasse, Deum

A autem futurorum præscium illa distulisse.

CAP. III.

Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in statu innocentia breuiter expenduntur.

Primum dubium est, an omnes viri, & foeminae essent fecunda, ita vt semper quoties conuenirent, toties filios procrearent. Ratio dubitandi esse potest; quia sterilitas est aliquibus indiuiduis connaturalis ex peculiari illorum complexione, sed in statu innocentia essent variaz complexiones indiuiduales: ergo etiâ tunc aliqui futuri essent steriles, qui & matrimonium contrahere, & consummare possent, quauis fructum non haberent. Et confirmatur, quia non omnes homines essent æquales in corporis statura, aut viribus: ergo etiam in virtute generandi, & fecunditate possent esse dispares.

Nihilominus dicendum est in statu innocentia non solum omnes viros, & foeminas futuros fuisse fecundos; sed etiam per omnes, & singulos actus generandi fuisse filios habituros. Hanc sententiam insinuat D. Thomas 1. p. q. 99. art. 2. ad 3. dicens, fuisse conueniens, vt in eo statu omnes generarent; non tamen expressè declarat per omnes actus consecuturos fuisse generationis fructum.

Ad verò in 2. 2. q. 164. a. 2. ad 3. sterilitatem aliquarum foeminarum nunc esse peccati poenam assignat; sentit ergo in statu innocentia non fuisse futuram. Expressius, & latius hoc tradiderunt in 2. dist. 20. D. Bonan. q. 5. Durand. q. 1. num. 7. Agid. q. 1. a. 3. Rich. a. 1. q. 2. Ratio communis est, quia homines in illo statu non coirent, nisi ex recta intentione habendi prolem; ergo quoties copularentur, prolis fructum obtinerent. Antecedens probatur, quia copula carnalis etiam inter coniuges non caret culpa saltem veniali, nisi recta intentione fiat. Duplex autem est intentio, quæ illam honestat, scilicet, si fiat in remedium concupiscentiæ, vel propter generandam prolem, vt tradunt Theologi de matrimonio disputantes: nam licet alios fines honestos addant; tamen vel ad hos reducuntur, vel in presentia necessarium non est illis distinguere, vt patebit. At verò ex illis duobus finibus remedium concupiscentiæ non haberet locum in statu innocentia, in quo non esset concupiscentiæ fomes; ergo solum propter generandam prolem tunc esset sanctus & immaculatus coniugalis torus. Et sic dixit Aug. lib. 9. *Gen. ad lit. c. 7.* potuisse sanis esse officium, quod nunc agrotis est remedium.

Iam verò prior illatio, scilicet, quod talis copula non posset debito fructu priuari, variis modis à dictis authoribus probatur. Durandus hac ratione vtitur. Quia, *vbi agens non caret debita intentione, nec actus debet carere debito fine.* Quæ propositio valde generalis est, & solum videtur necessaria, de fine, qui respondet actui, vt bonus moraliter est, & meritorius, id est, de premio quod illi correspondet: sic enim etiam nunc actus nostri bona intentione facti, non carebunt debito fine vltimo, licet sæpè careant fine proximo, seu effectu intento, qui est veluti naturalis, aut physicus finis talis actionis. Bona enim intentio agentis non dat physicam efficienciam actui, vt infallibiliter proximum effectum obtineat. Addit igitur Bonauent. in illo statu non solum voluntatem, & intentionem fuisse rectam, sed etiam virtutem generatiuam fuisse ex vtraque parte perfectam. *Nam in vno erat potestas, & sufficiens, nec habebat impedimentum, & similiter in muliere pro suo loco, & tempore.* Sed hoc etiam difficultate

cultate non caret: tum quia non est necessarium, vt in omnibus indiuiduis virtus generandi perfecta fuerit. Quia multi viri, & foeminae ex naturali sua complexione sunt steriles, quæ imperfectio non videtur repugnasse illi statui, quia respectu talis indiuidui negatiua tantum est, & non habet indecentiam. Tum etiam, quia licet aliis personæ sint foecunda, in tali loco, & tempore & sub tali influenza possunt habere impedimentum ad generandum cum effectu; quod impedimentum posset latere vtrunque coniugem; & ita possent bona intentione conuenire ad generandam prolem, & nihilominus effectum non consequi.

Quapropter necessariò recurrendum videtur ad peculiarem prouidentiam Dei conuenientem illi statui ex peculiari eius privilegio, atque optimo ordine in eo constituto, vt quauis in animo perfectus ordo seruaretur, in corpore non deficeret. Ad hunc enim ordinem seruandum (vt Bonauentura supra in solutionibus argumentorum dicit) daturam fuisse homini, vt potestatem suam ac sufficientiam nosset, & qualitatem alimentis, quo ita temperate vteretur, vt & ad corporis alimentum sufficeret, & superfluum eius posset optime ad generationem disponi, & ideo semen viri ex se efficax semper fuisset. Aliunde verò simul cognouisset tempus, & horam, quando sine impedimento generare posset, tum ex parte foeminae agnosceret, quando esset in dispositione apta ad concipiendum, vel effectus, & coniecturas, quas ipsa foemina in se posset presentire, vel ex peculiari instinctu, seu institutione Dei: tum etiâ ex parte causarum vniuersalium, & influentiarum cæli, quæ quas optime nosset; & consideraret, quia non inordinata concupiscentia, sed solum ex dictamine rationis ad generandum moueretur. Et sic peculiari ratione verum est illud principium Durandi in illo statu: nihil enim tunc homo per actiones suas ordinatè, & honestè intenderet, quod frustrâ tentaret, vel ageret. Sic etiam dixit Agidius supra, quod impetus diuini, & instinctus naturales, & dictamen rationis, quantum ad ea, quæ erant sibi agenda, multum viguissent in primis parentibus vt nunquâ sine effectu prolis generarent.

Ad rationem ergo dubitandi respondendum est, quod sicut sterilitas terræ ex naturalibus causis provenit; & nihilominus nunc est poena peccati, vt ex Gen. 3. colligitur, ita etiam sterilitas in homine lapsa poena est peccati. Duplex enim sterilitas distingui potest; vna permanens, & quasi in habitu, seu à natiuitate; alia transiens, & quasi à casu in aliquo actu generandi. Prior non haberet locum in statu innocentia, quia licet interdum ex causis naturalibus sequatur, nihilominus in statu innocentia ita essent omnia ordinata, vt in nullo indiuiduo inueniretur. Quia reuera non provenit nisi vel ex defectu aliquo in ipsa conceptione à parentibus contracto, vel postea per inordinatum vsum alimentorum, vel externam actionem; aut influentiam, elementorum & calororum adquisito: quæ certè causa in statu innocentia cessarent; quia & proles semper à principio generaretur perfecta, & natura in suo vigore & robore semper conseruaretur. Nam sicut virtus nutritiua semper restauraret perfectè vires indiuidui, ita etiam virtus generatiua semper esset ad speciem conseruationem, & communicationem perfectâ: & in eadem perfectione in quolibet indiuiduo conseruaretur; idèoque in nullo indiuiduo sterilitas potentialis, seu habitualis in-

A ueniretur. Actualis verò sterilitas etiam euitaretur per media supra declarata, quæ sub dono iustitiæ originalis continentur, & ideo nullus sterilitatis modus in illo statu inueniretur. De confirmatione autem ibidem posita aliquid in sequenti dubio dicemus.

Secundum dubium est, quomodo possent foeminae in statu innocentia generari. Et ratio dubitandi est, quia in generatione præcipua vis actiua est in vivo; ergo quantum est ex se semper generat virum; ergo in re ipsa ex Adamo, & Eua semper viri nascerentur, & nunquam foeminae, si in innocentia permanissent. Primum antecedens, vt notum in Philosophia supponitur. Prima verò consequentia probatur, quia omne agens intendit assimilare sibi perfectè effectum suum, seu prolem; ergo vir, quantum in se est, intendit, & conatur generare virum, idèoque illum generat, nisi impediatur. Et hoc confirmat Aristoteles libro secundo de Gener. animal. cap. 3. *foeminam marem laesum*, id est, defectuosum appellans, & quasi ex accidenti, & præter intentionem generatum. Quod latius ipsemet explicat lib. 4. cap. 2. & 3. Secunda verò consequentia probatur, tum ex dictis, quia ad perfectionem agentis pertinet id, quod intendit consequi: in statu autem innocentia omnia essent perfectâ, vt diximus. Tum etiam, quia in eo statu nullum esset vitium, aut impedimentum, quod virorum generationi obistere posset. Vnde ergo, aut quomodo foeminae producerentur.

In hoc puncto fuit antiqua hæresis Almerici dicentis in statu innocentia non fuisse futuram sexuum differentiam. Ita refert Præteol. verb. *Almericus*, & Castro verbo *Adam, hæresis*. & Turrecr. lib. 4. *Summe*, cap. 35. Vnde etiam sensisse videntur Euam ante peccatum, vel non fuisse creatam, vel nõ fuisse distincti sexus ab Adamo. Vtrunque autè stultissimum est, & hæreticè contra expressa verba Scripturæ, quæ narrat Adam, & Euam fuisse creatos ante peccatum, & Adam fuisse virum, & Euam foeminam, & ab hac incepisse peccatum in humano genere, & de illa dixisse Deum, *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi*; vtique in natura, non in sexu. Alias in adiutorium viri esse non posset, quia illud adiutorium, vt sæpe Augustinus notat, propter propagationem humani generis præcipue desiderabatur. Nam ad omnem aliam actionem, vel societatem, alterius viri adiutorium, & maius, & commodius fuisset, vt D. Thomas aduertit 1. p. q. 92. a. 1. & optime exponit August. lib. 9. *Gen. ad lit. cap. 3. 5. & 7.* Denique hoc satis declarauit Christus Dominus *Matth. 19.* dicens, *Qui fecit uo. hominem ab initio, masculum, & foeminam fecit eos, &c.* Et *Matth. cap. 10.* addit, *ab initio creature id factum esse, vt inter eos inseparabile vinculum matrimonij intercederet.* Denique ex hoc principio in præcedenti capite ostendimus, in statu innocentia, si duraret, homines per naturalem modum generationis ex coniunctione maris, & foeminae fuisse generandos.

Hinc ergo euidenter concluditur, in eodem statu, & ex eadem hypothesi certum, & euidentem esse, non solum in duobus primis hominibus, sed etiam in eorum filiis sexuum diuersitatem futuram, & multiplicandam fuisse. Ita docent, & pro comperto habent omnes Theologi in 1. dist. 20. quos paulo post referemus. Nunc probatur, quia homines erant naturali modo procreandi in illo statu; vtique ex viro, & foemina: at verò non omnes immediatè generarentur ab Adamo, vt per

Ad rationem Durandi in num. 11.

14. Duratio statu innocentia virginitas seruata fuit quoad materiale per occasionem.

Non tamen quoad formale.

1. Quibus pars nega. suadetur.

Confirmatur.

2. Per dubij desolatio.

Ratio communis.

3. Prædicta ratio illustratio prima quo pacto à Durand. probatur. Non conuincit.

4. Quo pacto cum probet Bonau.

5. Multij licet tamen refellitur.

4. Vera probatio.

5. Ad argum. in num. 1.

Sterilitas duplex.

Neutra in statu innocentia daretur.

Quid de ci. firm. in eodem num. 3.

6. Secundum dubium etiam ratione dubitanti.

7. Hæresis negantium in statu innocentia distinctionem sexuum.

Expugnatio ex Textu veteri.

Item ex no.

Et ratio.

8. Concluditur ex dictis futuræ diuersitatis sexuum in posteris Adami, esto non peccasset.

Probatum ratione.

se notum, tum quia multo diuturniori tempore duraret propagatio hominum, & multiplicatio humani generis, quam status personæ Adami in vita animali: nam si non peccaret, intra breue tempus transferretur ad gloriam, sicut & ceteri homines. Ergo multo minus sufficiens fuisset sola Eua ad totius humani generis multiplicationem; ergo necessaria fuisset feminarum multiplicatio, vt hominum generationes vsque ad tempus à Deo præfinitum ad complementum numeri prædestinætorum durare potuissent.

9. Vnde vterius colligi potest feminæ productionem non esse per accidens, aut quasi monstruosam in humana natura, sicut posset aliquis ex citatis Aristotelis testimoniis colligere. Probat, quia id quod ad conseruationem speciei humanæ, & debitam multiplicationem indiuiduorum eius ex natura rei, simpliciter necessarium; non est per accidens, nec casu in humana natura; sed est maximè per se, & ex intentione eius; sed productio feminarum est maximè necessaria ad prædictum finem, vt ostensum est, & docuit Aristoteles dicto libro quarto: ergo non est per accidens, sed per se in humana natura. Consequentia cum minori euidenter sunt. Maior probatur, quia dato opposito, nimirum, quod est necessarium ad multiplicationem generis humani, casu, & per accidens in illo inueniri: sequeretur consequenter conseruationem humanæ speciei, & multiplicationem indiuiduorum esse casu, & per accidens in humana natura, quod absurdissimum est. Vnde de contrario si finis est per se primò intentus, etiam mediè per se secundò, vt sic dicam, eliguntur, seu intenduntur: sicut è conuerso, qui per se primò dat formam, per se etiam, licet secundariò dat consequentia ad formam. Et hoc videmus serualle Deum in prima hominum creatione. Priùs enim virum creauit tanquam primariò illum volens: deinde verò feminam produxit quasi per se secundò illam intendens, vt aliquomodo ad complementum humanæ naturæ necessariam. Quia (vt ipse Deus dixit) non erat bonum hominem esse solam, vti que quia non erat ad humanam naturam conseruandam, & multiplicandam secundum exigentiam naturæ sufficiens.

10. His autem addo verisimillimum esse in statu innocentia: propter illius perfectionem feminæ generationem non solum fuisse futuram ex intentione ipsius naturæ specificæ, seu authoris naturæ, sed etiam ex intentione directa personarum ad generationem conuenientium. Ita docet, & sapienter explicat Bonauent. in 2. dist. 20. q. 6. vbi ait, Quod in statu nature instituta, generatio viri, vel femine subiecti voluntati rationali. Quia tunc facultas ipsa generandi, & vsus eius, & motus membrorum illi deseruientium essent imperio rationis, & voluntatis subiecti, & ideo etiam ex intentione generantium, & præsertim viri, ad maris, vel feminæ productionem ordinarentur; hoc enim ad magnam illius status perfectionem spectat. Vnde consequenter dicendum est, quoties homo intenderet producere virum, vel feminam, id fuisse consecuturum, quod intenderet, quia semper intentio illa fuisset iusta, & rationi consentanea: ideoque in illo statu suo effectu non frustraretur. Modus autem efficaciter consequendi illius intentionis effectum talis esse potuisset. Quia Adam, & ceteri homines in eo statu antequam officium generandi assumerent, optimè nossent causas omnes; vnde pronenire solet, vt mas vel femina generetur, & ita possent illa ob-

seruare, & præparare, seu applicare iuxta intentionem generandi, quam habent.

Declaratur breuiter, quia proximæ causæ generandi marem, in primis ex parte viri, & seminis eius considerari debent. Vt enim naturales Philosophi, & Medici docent, caliditas virilis seminis masculis generandis potissima causa est: vnde quo semen fuerit calidius intra debitam proportionem, prout opus est ad debitam virtutem genitalem spiritus; eo causa illa efficacior erit: augeturque quo fuerit semen copiosius. Ac denique dispositio etiam melior, & aptior constitutio organi fabricantis, & transfundentis virile semen in matricem feminæ, multum etiam ad prædictum effectum confert. Ex parte verò feminæ, iuuare potest tum dispositio sanguinis menstrui ex quo factus formatur: tum locus matricis; nam latus eius dextrum (vt dicunt medici) propter calorem hepatis ad formationem masculorum aptius est: tum etiam cum iuxta sententiã Galeni, mater etiam concurrat actiue ad generationem proliis, quo semen eius fuerit calidius, eo ad maris generationem magis iuuabit. Præterea possunt iuuare extrinsecæ causæ, primò quidem, & præcipue influentiæ calororum, & constellationes ad hanc, vel illam corporis formam efficiendam aptiores. Deinde medium ipsum, & venti considerari solent: nam Aquilo dicitur esse ad marium procreationem aptior; Auster verò ad feminarum generationem magis iuuat, teste Arist. lib. 4. de Generatione animalium cap. 2. vbi alias causas recenset ex diuersitate elementorũ, vel aratorũ, vel remporum. Et similia reperit lib. 6. de hisse animal. cap. 19. Denique etiam imaginatio vehemens generantis ad hoc conferre potest, vt ex Gen. 30. notat Bonau. supra, & Peter. lib. 4. in Gen. disp. de hac re q. 3. Has ergo causas omnes perspectas haberent homines in statu innocentia: Ideoque cum vellent marem, vel feminam generare, non esset eis difficile, illas ita obseruare, vt infallibiliter, quod intenderent, assequerentur. Tum ante coitum illis alimentis frequentius, & diutius vtendo, quæ ad talis sexus generationem essent aptiora, tum in ipso coitu obseruando circumstantias omnes, & causas effectui intento magis accommodatas: tum denique post coitum posset etiam femina vti alimentis, & locis, ac rebus aliis eidem fini magis inferuientibus. Quod si præter hæc omnia specialis etiam instinctus, vel iuuamen diuina prouidentia necessarium fuisset, in illo certe statu non deesset.

Ad rationem dubitandi in num. 6.

Ad rationem dubitandi in num. 6.

Ad rationem dubitandi in num. 6.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

vt utrumque sexum generandum; & ideo debet determinari ad hunc, vel illum ex adiunctis causis: si verò sit sermo de intentione elicita, & rationali, sic constat falsum esse assumptum. Nam & femina maxime cupiunt masculos parere: & viri feminas generare. Nec Aristoteles locis in argumentatione citatis aliquid docet doctrinæ traditæ contrarium, sed potius illam confirmat, præsertim lib. 4. de Gener. ani. cap. 3. Cum autem feminam vocat animal salutem, non intelligit masculum, vel monstruosum; sed in suo ordine minus perfectum.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

non essent, illa etiam ratio cessaret; ergo, & omnia malitia.

Nihilominus principium illud solidum censeo. Primò, quia quicquid sit de absoluta prohibitione, vel naturali malitia secundarum nuptiarum, in illo statu sine dubio non essent necessariae propter humani generis multiplicationem. Nam si omnes viri singulas vxores acciperent, breui tempore possent sufficientissimè homines multiplicari. Quia omnes essent fecundi, & quoties conuenirent, fructum filiorum acciperent, vt supra diximas, nullusque meretur, nec ante adultam ætatem, vt credibile est, ex hac vita transferretur. Et pueri infra breue tempus ætatis, vim haberent generandi propter naturæ vigorem, & fortasse per plures annorum centurias in hac vita conseruarentur ante translationem, quo toto tempore possent filios per singulos annos, & fortasse amplius multiplicare; ergo propter multiplicationem hominum non erat tunc multitudo vxorum necessaria. At nec erat per se conueniens, sed ad perfectionem temperantia, castitatis, & ad omnia alia virtutis opera, & præsertim vitæ contemplatiuæ multo erat aptior vnitas vxoris; ergo hæc sine dubio in illo statu seruatetur.

Addo insuper probabilius videri hanc polygamiam vitiosam, & prohibitam fuisse in illo statu. Primò, quia hoc præceptum prohibens secundas nuptias naturale est, lex autem naturalis de se tunc integrè obligaret. Et quanuis ob perfectionem iustitiæ originalis cessarent fortasse impedimenta, in quibus lex illa fundata est, illud est extrinsecum, & accidētarium, & ideo obligatio talis legis non cessaret. Eo vel maximè quod illa lex per se primò fundatur in naturali iustitia, & æqualitate inter virum, & vxorem: nam per matrimonium, sicut dominium corporis vxoris transit in potestatem viri, ita & corporis viri dominium in potestatem vxoris transfertur: & ideo naturaliter non potest vir se alteri vxori tradere: hoc ergo vnusquisque vir in statu innocentia seruat. Et fortasse hoc voluit Deus in ipsamet creatione, quasi exemplo monstrare: facile enim potuisset plures feminas Adamo, in adiutorium dare, dedit autem vnã tantum, quasi docens, quid seruari etiam illo statu oporteret. Quod satis intellexit, ac significauit Adam cum dixit, Propter hæc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Vbi de vna loquitur, quia vnica futura erat. Et ita etiam expediebat ad maioris amoris vinculum, & alia, quæ in secundario sine matrimonij considerantur, quæ aliqua etiam ex parte in illo statu locum haberent, etiam si non cum tanta imperfectione, vel necessitate, quantum in natura corrupta inuenitur. Hoc ergo fundamentum satis solidum est.

Additur verò vterius aliud principium, etiam bigamiam successiuam, vt sic dicam, non fuisse futuram in illo statu, quia mors coniugis non intercederet. Quæ ratio optimè quidem probat non fuisse futuram in illo statu secundas nuptias propter mortem alterius coniugis; non tamen videtur simpliciter probare, quia posset matrimonium per translationem alterius coniugis desolui (vt supra tetigi.) Nam illa translatio morti æquipararetur quoad hunc effectum: nam esset translatio ad statum gloriæ, in quo, vt Christus dixit Marth. 22. Nec nubent, nec nubentur; eademque ratione nec sub prioris matrimonij vinculo perseuerabunt. Ergo nec tunc perseuerarent; & consequenter posset coniux in statu viæ relictus ad secundas nuptias transire.

Nec

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

Ad Aristot. lib. 4.

19. Nec potest cum fundamento dici coniuges simul fuisse transiendos ad statum gloria; quia nec reuelatum est, nec verisimili ratione, aut coniectura suaderi potest. Quia in primis hoc pendet ex diuina predestinatione, quae ad certum gloriae gradum in vnoquoque facta est, & donec merita proportionata compleantur, nemo ex statu viae vocatur siue nunc per mortem, siue tunc per translationem. Contingere autem posset ut merita vtriusque coniugis non simul complerentur, quia vel posset esse predestinati ad inaequalem gloriam, vel licet essent ad aequalem praedeterminati, posset vnus feruentius mereri, & mensuram suam breviori tempore implere. Vel certe si translationis tempus pro definitio aetatis tempore esset praescriptus, etiam hoc modo posset in vno coniuge prius quam in alio impleri. Quia non esset necessarium omnes coniugatos esse eiusdem aetatis cum inter se matrimonium contraherent, aut omnes in eadem aetate statum illum assumere, quia & complexiones, & vires corporum essent diuersae, & res esset libera, ac proinde contingens.

20. Veruntamen licet haec coniecturae probabiliter suadeant potuisse tunc coniugium per translationem dissolui; nihilominus longè probabilis est non fuisse futuras secundas nuptias in illo statu. Primum quidem, quia licet sint licitae, minus tamen decentes iudicantur etiam in hoc statu lapsa naturae; multo ergo minus in illo statu decerent: ideoque admissa translatione vnus coniugis ante alium verisimilius est alium acturum fuisse vitam calibem vsque ad suam translationem, quod vitae genus non esset statum perfectionis illius status, vt supra ostendi. Deinde non est certum homines fuisse tunc transferendos immediate ad consummatum gloriae statum; potuissent enim transferri ad statum medium, vt August. lib. 9. Gen. ad lit. disputat, & nos infra videbimus: illo autem posito fortasse non dissoluerentur matrimonia per primam translationem, & consequenter nec ad secundas nuptias transitus fieret. Denique non est improbabile, tunc non fuisse vnum coniugium absque alio transferendum, ne in illo statu quidam modus viduitatis inueniretur. Posset autem Deus facile ita media praedestinationis in omnibus praedefinire, vt omnes coniuges simul merita proportionata suae electionis eodem termino consummarent. Et ita siue vno, siue alio modo procedatur, firmum etiam manet hoc secundum fundamentum, quod nullo modo etiam successiuo secundae nuptiae in illo statu inuentae fuissent.

21. Tertium principium est, quod in statu innocentiae omnes tam viri, quam feminae matrimonium contraherent, & filios procrearent. De quo supra dictum est. Ex his ergo principiis sic concluditur in statu innocentiae omnes homines esse debent viri, vel vxores; & nec vnus vir habiturus esset plures vxores, nec vna mulier plures viros, vel simul, vel successiuè. Ergo necessarium erat tot esse viros, quot feminas. Et confirmatur primum, quia verisimile est, si homo non peccasset, illum statum fuisse conferuandum in illo pondere, & mensura, in quibus fuit institutus, quia hoc maioris perfectionis est. Ergo sicut in principio institutum fuit genus humanum in numero aequali quoad personas vtriusque sexus, ita perpetuè conseruaretur, vt finis principio responderet. Tandem confirmatur, quia hoc pertinet ad quandam iustitiam, & aequalem distributionem; quia si in altero sexu pauciores produce-

rentur personae alteri quodammodo iniustitia fieret.

At enim haec rationes posteriores leniores congruentiae sunt; in principali fundamento tertium principium, licet a dictis authoribus ferè vt certum supponatur, mihi videtur incertum, vt supra dixi. Et ita ex hoc capite resolutio haec dubia relinquatur. Et praeterea videtur in illa ratione, & illatione supponi, si homo non peccasset, homines non fuisse nisi ex legitimo matrimonio generandos. Quia si darentur vagi concubitus, vnus vir posset fieri vna caro cum multis feminis, & consequenter posset etiam esse plures feminae, quam viri. Idemque sequitur si e conuerso vna femina pluribus viris coniungeretur. Dices, esto ita sit, semper esse valde probabile fundamentum illud ex innocentia illius status sumptum, nam illi repugnat omnis fornicatio, & adulterium: ergo non inuenirentur in illo statu; ergo non esset filiorum procreatio, nisi ex legitimo matrimonio.

Sed obici potest, quia homines in illo statu nec impeccabiles essent, nec in gratia confirmati, vt idem D. Thomas docet, & infra trademus; ergo posset fornicationem committere, sicut alia peccata, vel post alia peccata; ergo posset etiam illo tempore homines nasci ex vago, seu iniquo concubitu. Nec oppositum sufficienter probati videtur ratione superius facta, quia licet reliqui homines tunc peccarent, respectu naturae humanae status innocentiae perseverarent; & ita illo statu durante, posset homines ex iniquo concubitu geniti prodire, postquam parentum eorum innocentiam amitterent. Responderi potest nihilominus intra statum innocentiae aequalem numerum virorum, & feminarum fuisse mansurum; quia non posset persona vnus sexus fornicando cadere, quin haberet socium criminis alterius sexus: ideoque eadem aequalitas in innocentibus permaneret. Sed hoc non satisfacit, quia si semel ponatur potuisse homines fornicando innocentiam amittere, consequenter sequitur potuisse plures ex vno sexu cadere, quam ex alio; quia poterat vna femina cum multis viris fornicari; & e conuerso vnus vir cum multis feminis: quo posito non manerent aequales numeri virorum, & mulierum in statu innocentiae permanentium. Praeterea quod etiam aliis modis praeternaturalibus posset viri cadere, & non feminae; & e conuerso, sicut nunc fit. Quia posita in illo statu potestate peccandi, non est maior ratio de vno genere peccandi, quam de alio, semel autem admissa inaequalitate progressu temporum, & per varias generationes posset inaequalitas augeri, & variari.

Et augetur difficultas, quia tunc geniti ex peccatoribus innocentes nascerentur, & tamen non necessariò nascerentur in vtroque sexu cum aequalitate; quia homines iam lapsi non haberent illam rectitudinem, & efficaciam in intentione, & modo generandi, quae ratione originalis iustitiae in ceteris inueniretur. Propter haec difficilis mihi est illa communis assertio, quod Adamo non peccante, aequalis futurus esset virorum, & feminarum numerus. Vnde existimo rem futuram fuisse merè contingentem; ac subinde nobis esse omnino incertam. Vel certe ad summum procedere posse supponendo non solum Adam, sed etiam ceteros homines innocentiam seruaturus fuisse; sic enim minor esset incertitudo, semper tamen relinqueretur aliqua ex alio capite, quod fortasse aliqui viri, vel feminae virginitatem seruarent.

22. Iudicium authoris de communi illa responsione atque fundamento hucusque tractata.

Enasio pro ipsa communi responsione.

23. Exertitur.

Alterna equa.

Impugnatur.

24. Impugnatur amplius.

Conclusio authoris pro dubio 3. in num. 73.

CAPVT IV.

Quanta, & qualis hominum multiplicatio in statu innocentiae fuerit.

1. IN hoc quaesito multa includuntur, vnum est an fuissent iidem, qui in hoc statu producti sunt, & vsque ad diem iudicij generabuntur. Aliud est, esto non essent iidem, an essent in aequali numero, vel maiori, aut minori. Et huic annexum est aliud, scilicet, an soli praedeterminati, vel etiam reprobi tunc nascerentur. Primum ergo dixerunt aliqui eosdem homines tunc fuisse multiplicandos, qui nunc sunt, fuerunt, & erunt, ac proinde fuisse futuros in multitudine aequali. Fundantur in certitudine praedestinationis, quae videtur esse aequalis in reprobatione. Quod quidem fundamentum non est firmum (vt dicam.) Tamen habet peculiarem difficultatem in reprobis, quia videtur incredibile Adamo non peccante tot homines fuisse damnandos, quot nunc damnantur. Et ideo addiderunt aliqui, eos quidem qui nunc sunt reprobi, tunc fuisse futuros praedeterminatos, & saluandos. Et ita numerum hominum futurum fuisse aequalem, imò eundem; non tamen numerum praedeterminatorum, & reproborum. Ita refert Basil. 2. dist. 20. q. 2. §. alij verò, & probabile iudicat. Supponunt tamen rem incertam sine vilo fundamento; scilicet Deum ante prauiusum peccatum elegisse homines, qui nunc saluantur, quos primum praedeterminatos vocant: post prauiusum autem peccatum Adae nunc reprobasse reliquos; praedeterminatum autem illos fuisse, si praenouisset Adamum non fuisse peccaturum. Vnde autem hoc sciant, vel quomodo id suadeant ignoramus, nec Basilios aliquid fundamentum refert, & statim generaliter impugnabitur.

2. Addit ergo Scotus in 2. dist. 10. q. 2. omnes, & solos homines, qui nunc saluantur, fuisse generandos durante innocentia Adami, eos verò, qui nunc damnantur, non fuisse futuros: & ita numerum fuisse futurum numerum hominum in statu innocentiae, quamuis non omnino distinctum in personis ab hominibus, qui post peccatum Adae fuerunt. Haec duae posteriores partes euidenter ex prioribus sequuntur. Illas ergo probat in primis autoritate Gregorij in nouo capite num. 9. tractanda. Et deinde primam partem de praedestinationis suadet ex eo, quod isti qui nunc sunt praedeterminati ante prauiusum originale peccatum fuerunt electi; ergo maneret firma electio, etiam si peccatum Adae non fuisset futurum. Alteram verò partem probat ex eo quod in statu innocentiae nulli essent reprobi; sed omnes praedeterminati. Vnde non obstat contra Scotum, quod ibi Maior obicit, quia non est minus certa reprobatio, quam praedestinatio, seu electio, ac proinde si nunc electi nascerentur propter immutabilitatem electionis, etiam reprobi futuri essent propter certitudinem reprobationis. Responderet enim Scotus reprobationem esse aequè certam quoad praesentiam, non verò quoad praesentiam, vt etiam D. Thomas dixit 1. p. q. 23. art. 7. id est, numerum praedeterminatorum esse certum ex decreto absoluto voluntatis antecedente praesentiam futurorum; numerum autem reproborum solui esse certum ex praesentia, & ideo sicut res alicui essent futurae secundum hanc praesentiam, decretum electionis praedeterminatorum firmum mansisset, non sic antea reprobationum numerus; quia nò praesentio peccati, aut reprobi praedeterminatur.

Quaestio tri- sula.

Quaerunt iam sententia eum suo fidei damone.

Impugnatur.

Aliorum sententia tenentiam pro- cedentem.

Caret tam sententiam.

Posteriores duae partes vnde con- sistent probatur per prima.

Probatur secundum.

Obicitur maioris e- trum Scotum non obstat.

A Sed n. h. hom. nas. Scoti d. scilicet quoad veram, que partem parum momenti est, vt iam. Molin. Valent. & alij notant. Ee pro. manifestum id est, iuxta opinionem a. o. r. u. a. qui negant electio- nem praedeterminatorum fuisse ante abolutam praesentiam peccati originalis. Sed quia oppositum docui lib. 1. de Praedest. cap. 12. addo quod licet Deus elegerit praedeterminatos ante praesentiam absolutam peccati futuri Adae in seipso, & vt iam sibi praesentis; nihilominus non habuit eandem electioem ante praesentiam conditionatam peccati Adae; quia, videlicet, praenouit, quod si crearet Adamum cum tali praeccepto, & circumstantiis, esset peccaturus, & suam posteritatem; quantum in ipso erat, damnaturus, & stantem hac sola praesentia, eligit, quos voluit. Ac verò data illa hypothetici, quod Adam non esset peccaturus; Deus etiam illam praesentiam conditionatam non habuisset, quia tunc obiectum non fuisset verum. Vnde potuisset etiam Deus pro sua libertate non habere illud decretum, quo tales homines elegit, ac proinde posset iidem homines non esse praedeterminati. Ergo ex electione, quam nunc Deus habuit, non potuissent colligere tales homines fuisse futuros, vel saltem conseruatos, etiam si Adam non peccasset. Quia licet electio diuina in sensu composito, id est, obiectum suppositio est facta, infallibiliter impleatur; nihilominus absolute talis electio potuit non fieri. Et ideo licet nunc supponatur facta post talem praesentiam conditionatam; nihilominus posita hypothetici, quod talis praesentia non esset, sed contraria; non erat necessarium eandem electionem fieri. Atque ita res manet incerta, nec ex sola electione diuina potest certò inferri quod iidem homines, qui nunc sunt praedeterminati, futuri essent praedeterminati, imò nec quod futuri essent, si Adam peccaturus non fuisset.

Alterà verò pars de reprobis ostenditur, quia 4. supponit quod si Adam non peccaret, eius posteritatem vel peccare non posset, vel infallibiliter nunquam peccaret, vel saltem non perseveraret finaliter in peccato. Primum autem ex his falsum est; secundum est gratis dictum; tertium verò etiam dicitur sine fundamento, & non consequenter. Quia si cum effectu aliquando peccare posset; cur non etiam in peccato perseverare? Quae omnia in cap. 9. latius tractanda sunt. Et praeterea quauis daremus Scoto nullos homines fuisse damnandos, si communi lapsus humanae naturae non interuenisset; nihilominus non sequitur nullos homines fuisse tunc futuros, ex his, qui nunc reprobi sunt. Nam esse potuissent, licet non essent damnandi, sed saluandi. Quia iuxta Scoti sententiam, non obstante reprobatione, prout nunc facta est, tunc non essent reprobi, quia non essent futuri; ergo etiam posset non esse reprobi, quamuis ad existendum ordinarentur: sicut prior opinio dicebat. Quae profectò in hoc nihil dicit impossibile, sed incertum.

Alij ergo non rationem praedestinationis, sed ipsam eorum executionem considerantes dixerunt Adam non peccante non fuisse eosdem homines ab illo generandos, qui nunc sunt, sed alios numero distinctos. Incertum autem esse, an fuissent plures, vel pauciores, & an aliqui eorum fuissent damnandi. Haec videtur esse sententia D. Thomae dicta quodlibet 5. a. 8. & in eam inclinat Maior, & Capreol. in 2. dist. 20. & moderni nonnulli, praesertim Valentia supra. Et quoad duas posteriores partes de incertitudine numeri, & praedestinationis omnium, mihi videtur clara. Quia quoad nume-

3.

B

C

D

E

5. Sententia tripuritate.

11111

Ostenditur quoad duas posteriores partes.

rum non habemus vllum principium ad iudicium ferendum de quantitate determinata vtriusque extremi; quomodo ergo de aequalitate, vel excessu alterius partis iudicare poterimus? Item nec de tempore, quo singuli homines in statu viatorum in innocentia, seu Paradiso terrestri manerent, nec de tempore pro quo generationes hominum durarent, notitiam, vel coniecturam habemus; ergo nec de tota illa comparatione illam assequi possumus. Incertitudo autem alterius partis, scilicet an in illo statu aliqui essent damnandi, necne, ex dictis contra Scotum constat, & ex infra dicendis de potestate peccandi in illo statu magis patebit.

Prima pars duplex sensus in quorum primo suadetur à D. Thomae.

6. Prima verò pars duobus modis accipi potest, scilicet, indefinitè, & vniuersaliter. Priori modo sensus eius est, non omnes homines, quia in hoc statu naturæ lapsa generantur, in statu naturæ integræ, si perseverasset, fuisse futuros. Et in hoc sensu videtur maximè loqui D. Thomas; putatque se id demonstrare, quia in statu innocentiae non fuisset futura vxorum pluralitas, sicut nunc est; ergo nec omnes homines, qui tunc ab eodem patre ex diuersis feminis generarentur, essent tunc futuri. Probatur consequentia, quia tunc idem homo non generaret filios nisi ex vna femina; ergo qui nunc generantur ex alia tunc non nascerentur, quia non possunt nisi ex eadem matre procreari. Nam cum filius (ait D. Thomas) à patre tanquam à primo efficiente, & à matre, vt à materiam ministrante generetur, impossibile est eundem filium nasci sine patre, siue mater distincta persona sit, quia idem numero effectus non potest naturaliter nisi ab eodem numero agente, & ab eadem materia produci. Confirmat hanc rationem, quia multi nunc generantur ex adulterio, vel fornicatione, sed in statu innocentiae non essent filij nati ex huiusmodi vagis, & illicitis copulis; ergo illi, qui nunc sic generantur, in statu innocentiae non fuissent. Dices fieri potuisse, vt tales homines ex eisdem personis nascerentur, procedente inter illas legitimo matrimonio, quod nunc non præcedit; quod nihil refert, vt proles eadem, vel distincta persona sit. Sed hoc dici non potest vniuersaliter, quia contingit eadem feminam habere quosdam filios ex legitimo coniuge, & alios ex aliis viris; ergo non potuissent in statu innocentiae ex omnibus illis viris concipere, quia non erat omnibus coniugio copulanda; ergo aliqui ex illis filiis non fuissent ab illa nati in statu innocentiae, & consequenter simpliciter non fuissent, iuxta principium positum, quod ex matre distincta semper filius distinctus nascitur. Et hinc etiam ostendi potest, aliquos homines fuisse futuros in statu innocentiae, qui nunc non nascuntur. Nam qui nunc sunt steriles, si fuissent in statu innocentiae, non fuissent steriles; ergo generarent aliquos homines, qui nunc non generantur: & similiter qui nunc prematurè moriuntur, vel occiduntur, vt Abel qui filios non habuit, si in statu innocentiae fuisset, filios generasset; ergo illi essent distincti homines ab omnibus, qui ex Adamo post lapsum oriuntur.

Maissa.

Præcluditur.

Suadetur etiam in sensu posteriori.

7. Hinc verò extendi potest hæc sententia ad posteriorem sensum vniuersalem, nimirum, si Adam, & Eva non peccassent, omnes filios, & nepotes eorum fuisse futuros numero distinctos ab eis, qui nunc nati sunt, vel nascentur. Probatur, quia vt filij sint iidem numero, seu in indiuiduo, non satis est, quod ab eisdem parentibus generentur, vt est per se notum; quia nunc ex eisdem paren-

tibus distincti homines nascuntur; sicut etiam ex Adamo, & Eva, proxime nati sunt. Ergo tunc variantur factus ex diuersis circumstantiis conceptionis; maximè verò ex tali diuersitate temporis, & loci, quæ habeat coniunctam diuersam influentiam caelestem, & distinctam medijs ambientis, & aliorum elementorum cooperationem. Itaque ex varietate paterni feminis, quod est veluti proximum efficiens, & materni sanguinis, qui est materia potissima, ex qua proles concipitur. Nam ex materia, seu subiecto his, vel illis circumstantiis applicato censetur agentia creata determinari ad hoc indiuiduum potius, quam ad illud producendum. Sed Adam, & Eva si non peccassent in productione, & conceptione filiorum cum his omnibus circumstantiis longè diuersis coniungerentur; ergo generarent filios numero distinctos ab his, quos nunc post lapsum procreantur; ergo tota eorum posteritas esset numero distincta à posteritate Cain, & aliorum filiorum Adæ. Maior ex Philosophia supponitur. Minor verò facile declaratur, quia licet ex circumstantia temporis extrinseci, seu caelestis incertum sit, an eodem tempore, vel tardiùs, aut citiùs copularentur, si non peccassent, quam nunc fuerunt post peccatum coniuncti; nihilominus in cæteris omnibus fuisset magna diuersitas. Quia in primis distinctis cibis vsi fuisset intra Paradisum, quam extra, & ita ex distincta illorum ciborum materia semen, & sanguinem distinctum efficerent; & longè etiam meliùs dispositum propter meliorem cibi qualitatem, & propter maiorem in comedendo moderationem, ac temperantiam, ac meliorem loci, ac medijs dispositionem; simulque concurreret distincta, & melior influentia caelestis propter situs Paradisi terrestri cominoditatem; ergo ex his omnibus circumstantiis determinaretur virtus generatiua ad effectum numero distinctum producendum. Et præsertim ex proxima materia diuersitate, quia illa intrinsecè manet in prole, & illam componit; vnde impossibile est prolem esse eandem numero, si materia ex qua componitur est distincta. Et hinc probata relinquatur prima consequentia principalis argumenti. Secunda verò fundatur in altero principio D. Thomæ, quod si aliquis ex parentibus est persona distincta, & filium distinctum generare necesse sit. Nam filij Adæ essent parentes totius posteritatis future; ergo si in statu innocentiae filij Adæ fuissent distincti ab his, quos post lapsum habuit, etiam tota eorum posteritas distincta fuisset.

8. Hæc sententia vtroque modo explicata solùm nititur in principio philosophico de dependentia effectus singularis, & indiuidui ab indiuiduo, & particulari causa efficiente, & materiali, cum alijs circumstantiis, & cooperantibus causis. Hoc autem principium præterquam quod non est certum, solùm habet locum in effectibus, qui per se, & immediatè sunt ab agentibus creatis. Vnde non videtur conuenienter extendi ad homines, saltem quoad animarum productionem; quoniam anima non fit à parentibus, sed à solo Deo creatur. Hinc ergo orta est altera opinio limitans præcedentem. Ait enim Adamo non peccante, homines, qui ab eo descenderent, nõ fuisse futuros eisdem numero, qui nunc, quantum ad corpora; esse tamen potuisse eisdem quoad animas, & probabile esse tales fuisse futuros. Hanc opinionem docuit Adam, cumque est secutus Gregorius, vt refert Capreol. 2. dist. 20. art. 3. ad vlt. apud illos verò eam non legimus autem Capreolus illos non sequitur. Docuit

Iudicium de 4. sententia.

5. Sententia tripartita & probabilior.

Vnde probatur 1. pars.

Probatur 2. pars.

Confecturium.

Tertia pars suadetur primò.

cuit nihilominus illam opinionem Molina dicto tractatu de opere sex dierum, disp. vlt. quam per varias conclusiones aliter declarat, & probat. Mihi etiam videtur hæc sententia satis probabilis. Et prima quidem eius pars, quæ ad corpora pertinet, à D. Thoma maximè intenditur, & rationibus factis in tota præcedenti sententia probabiliter persuadetur; estque principium illud philosophicum ad materiales effectus applicatum satis probabile, vt in disp. 5. Metaphysica tractatum est; nec plura de illa parte in præsentì dicere oportet, quia simpliciter loquendo, & præsertim theologicè vnitas numerica, seu identitas, aut diuersitas in homine secundum animam potissimum consideratur, vt ibidem dixi.

9. Altera ergo pars de identitate hominum quoad animas de possibili sumpta, intelligenda est de potestate naturali, quæ sine speciali miraculo in actum reduci potest. Et in hoc sensu dicimus potuisse connaturaliter fieri, vt Adamo non peccante iidem numero homines quoad animas ab illo propagarentur, qui post peccatum generantur. Probatur, quia anima rationalis singularis, & indiuidua, sicut non pendet in esse à corpore, ita ex se non limitatur ad informandam hanc materiam primam, vel ad hæc numero accidentia, illam disponentia; vt probaui in disp. 5. Metaphysica 6. num. 6. & sequent. Quapropter in instanti, in quo quilibet homo generatur, non ab vna tantum anima creabili informari posset, sed ab innumeris, & infinitis possibilibus à Deo. Vnde quoddam talis anima potius quam alia in tali corpore creetur, eique vnatur, non habet sufficientem causam ex parte corporis, & consequenter nec ex agente, & alijs materialibus circumstantiis, sed à libera Dei voluntate determinatur. Et inde consequenter fit, vt eadem anima, quæ nunc tali corpori infunditur, posset sine miraculo creari in alio corpore ex alia materia, aliisque accidentibus organizzato, sicut è conuerso in hoc corpore posset alia anima infundi. Est enim eadem ratio, quia vtroque talis determinatio pendet ex libera Dei voluntate, & hic est connaturalis modus productionis talis formæ propter capacitatem, quam habet ad informandum corpus cum in dependentia in suo esse ab illo. Ex quibus tandem concluditur, quod si contigisset Adam in Paradiso, & innocentia conseruata, primogenitum suum generare, quauis fortasse corpus illius prolis quoad materiam, & dispositiones non esset idem numero cum corpore Caini; nihilominus posset Deus eandem animam illi infundere, sine vilo miraculo, vel præternaturali prouidentia, quia determinatio illius, vel alterius animæ ex sola Dei libertate ex naturalis reipendit. Quod autem in primogenito declaratum est, eandem in cæteris filiis, & filiis filiorum rationem habet.

10. Denique vltima pars huius sententiæ, nimirum supposita hæc naturali lege, ac potestate, verisimile esse Deum eandem animas humanas creaturum fuisse in corporibus innocentium filiorum, quas nunc in peccatoribus creat, suaderi potest. Primò cum creatio talium animarum in indiuiduo de se non pendeat ab istis numero corporibus, id est, ab hac numerica parte materiæ, vel his numero accidentibus, verisimile est, Deum ante absolutam præscientiam decreuisse absolute, decreto, has particulares animas creare, quauis de modo, & qualitate corporum ante dictam præscientiam, absolutum decreuerit non habere. Franc. Suarez de opere sex dierum.

buerit; ergo illud prius decretum semper fuisset impletum, quauis Adam non peccaret. Secundò, quia Adam iustitiam originale sub ea conditione accepit, vt pro tota posteritate illam obediendo conseruaret, vel transgrediendo amitteret; ergo æquitati, & rationi valde consentaneum est, vt vtraque conditionis pars ad easdem personas filiorum pertinuerit, ac subinde, vt idem numero filij qui nunc in peccato originali nascuntur, nascituri essent in originali iustitia, si parens non peccaret; ergo essent iidem filij Adæ in vtroque statu, vt qui sentiunt damnatum, ex parte Dei ordinari essent antecederet ad recipiendum commodum.

B Responderi potest, Deum solùm respexisse ad specificam naturam; seu ad posteritatem abstractendo ab his, vel illis personis, & ideo nec esse iniustum, nec absurdum, quod damnatum, vel commodum in personas distinctas redundaret; nam id est quasi per accidens, & ad iustitiæ æquitatem non pertinet. Sed licet fortè hoc possit in rigore iustitiæ sustineri; nihilominus negari non potest, quin maior æquitas, & perfectior prouidentia reliceat, si respectu earundem personarum talis conditio quoad vtramque partem foret implenda: eo vel maximè, quod diuina scientia, & prædestinatio non est confusa, sed clara, & distincta. Ideoque quando decreuit Adamo, & in ipso toti eius posteritati iustitiam sub tali pacto conserre, non confusè tantum posteritatem concepisit putandum est, sed distinctè in talibus personis; ergo eandem personam, quæ nunc illa priuantur, eandem obtinuisent, si primus parens non peccasset, ac proinde iidem essent homines, qui ab ipso propagarentur.

12. Sed instabis, quia hæc ratio vel efficax non est, vel nimium probat, concludet enim fuisse futuros eisdem numero homines non solùm quoad animas, sed etiam quoad corpora, quia iustitia originalis etiam corpora moderabatur, & perficiebat; & è contrario peccatum originale etiam in corporibus suos penales effectus habet. Ac denique pactum Dei posteros Adæ, vt corpore, & animo constantes respiciebat. Item concluderet illa ratio omnes omnino homines, qui nunc fuerunt, sunt, & erunt, futuros fuisse etiam si Adam non peccasset, quia ratio æquè de omnibus procedit. Ac denique probaret ratio omnes, qui nunc damnantur, tunc etiam fuisse damnandos, quia discursus factus æquè ad omnes, & quoad hunc effectum applicari potest. Nos autem hæc omnia non admittimus, nec admittenda videntur.

Respondemus in primis non esse difficile hæc omnia defendere, quia Deus sine dubio potuit illa omnia præordinare, potuissetque res ita disponere, vt infallibiliter ita fierent. Nunc autem credimus non ita factum esse, quantum ex coniecturis colligere possumus. Et ideo ad primum negatur sequela, quia iustitia originalis, & gratia, ac beatitudo, ad quam illæ ordinabantur, ad animam principaliter pertinent, & consequenter in illa est originalis culpa quoad essentiam, & (vt ita dicam) formalitatem suam, corpus autem secundariò tantum, & materialiter ad hæc omnia se habet, & ideo non ita fuit identitas in corporibus, sicut in animabus necessaria. Accedit præterea, quod anima à solo Deo fit, & ex sola eius voluntate eligitur, seu determinatur, vt in tali, vel tali corpore creetur; ipsum autem corpus fit ex præiacente materia; & cum dependentia à materialibus causis, & ideo Deus

Secundò.

11. Eiusdem.

Non plus.

12. Instatur primò.

Secundò.

Tertio.

13. Ad instantiã.

non ita ex se definiuit conditiones corporum; sed A
cursui naturalium corporum illas reliquit.

14. Ad secundum. Ad secundum etiam negatur sequela: nam rationes factæ non persuadent, imò nec suadent omnes homines, qui nunc propagantur, ab Adamo fuisse etiam futuros, etiamsi Adam non peccasset. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Rom. 11. Solùm enim coniectamus illos homines, qui in statu innocentiae generandi essent, constare debuisse ex animabus, quæ nunc etiam aliquando creantur. An verò numerus hominum in utroque statu futurus esset æqualis, incertum esse putamus. Vnde ex dicto principio solùm colligi potest, quòd si numerus hominum in utroque statu esset idem formaliter, seu æqualis, etiam idem esset materialiter, seu in eisdem indiuiduis, saltem quoad animas; non quia hoc sit absolutè necessarium, aut certum; sed quia convenientius apparet. Si autem essent numero inæquales, & in statu innocentiae futuri essent homines numero pauciores, omnes illi etiam erunt nunc in lapsa natura; quia sic participaturi erant innocentiae commodum, quòd nunc per peccatum amiserunt. Si autem è contrario maior futura fuisset tunc hominum multitudo, in illa omnes homines, qui nunc pro-
ducuntur, contingerentur, & præter hos in multis aliis Dei liberalitas ostenderetur. Nihil ergo incòmodi in aliquo istorum modorum inuenitur, & in singulis aliqua congruitas cogitari potest, & ideo incertum nobis est, quem potissimum illorum Deus ordinasset.

15. In tertia replica petitur, quid dicendum sit, si inter numerum electorum & reproborum similis comparatio fiat, in quo licet res incerta sit, in primis veri similis credimus, non fuisse futurum minore numerum electorum, & prædestinatorum, quam nunc sit. In quo cum Scoto conuenimus non solùm propter illam rationem, quòd nunc electionem prædestinatorum ante præscientiam absolutam peccati Adæ factam esse credimus; sed etiam quia nulla ratio, vel coniectura probabilis afferri potest, propter quam credibile fiat pauciores homines fuisse Deum electurum, si sub conditione præsciret Adamum in tali rerum ordine, & occasione constitutum, non fuisse peccaturum. Et hinc etiam credibile sit, eosdem homines saltem quoad animas, qui nunc sunt electi, fuisse etiam saluandos, & eligendos, etiamsi Adam non peccasset. Non solùm, quia nunc electio antecessit præscientiam peccati Adæ; nam hæc ratio sola non persuadet, quia saltem præcæsit scientia conditionata futuri peccati, qua non existente potuisset Deus aliter electionem facere, vt supra dixi. Et ideo addendum putamus nullam afferri rationem ob quam credamus, Deum alios, quam hos ipsos fuisse electurum, si sub conditione saltem præsciret Adamum in illa occasione, si in ea constitueretur, non fuisse peccaturum. An verò præter hos Deus plures elegisset, si hoc etiam modo præsciret Adam non fuisse peccaturum, omnino est nobis occultum. An autem durante dicto statu aliqui essent damnandi, & præcisi, infra dicemus; nam pendet ex alia questione cap. 9. tractanda, an homines in eo statu possent peccare; supponendo autem aliquos fuisse damnandos, numerus eorum ignotus nobis est, & ideo omnis comparatio, vel ad numerum electorum, vel ad numerum eorum, qui nunc damnantur, incerta est; & propterea nihil amplius de illa dicere necesse est.

CAPVT. V.

Utrum in statu innocentia homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo consummatam illorum perfectionem consequerentur.

Diximus de propagatione generis humani quomodo, & quanta futura esset in statu innocentiae, si duraret: nunc explicandum superest, qualis esset futura quoad proles perfectionem, quam ex parte corporis prius considerabimus; postea verò ex parte animæ. Duplex autem perfectio in humano corpore consideratur. Vna dici potest simpliciter, & absolutè necessaria ad veritatem, & integritatem corporis humani ex vi talis specificæ naturæ, numerum sensuum exteriorum, & interiorum, & potentiarum omnium, ac facultatum naturalium; quæ ad indiuidui, & speciei conseruationem necessaria sunt: alia est perfectio necessaria ad statum integrum, & consummatum corporis humani. De priori nulla est in præsentibus dubitatio: nam certum est in statu innocentiae fuisse prolem generandam cum corpore omnibus suis partibus, ac membris constante iuxta exigentiam sexus, in quo vnusquisque generaretur. Item quæ cum omnibus facultatibus, ac sensibus interioribus, & exterioribus, & cum debita membrorum portione, dispositione, colore, figura, ac pulchritudine corporali, quæ inde conseruitur. Ita docet D. Th. i. p. q. 96. a. 3. q. 1. ad 1. & alij Theologi statim citandi.

Et ad minimum hoc docuit Aug. lib. 1. de Peccat. merit. & remis. cap. 37. & 38. vbi ait, nullam poenalem imperfectiorem fuisse futuram in hominibus, qui in statu innocentiae generarentur. Carentia enim illius integritatis esset imperfectio, seu defectus poenalis, qualis est agritudo, cæcitas, & membrorum corpori connaturalium diminutio, huiusmodi enim defectus cum naturales non sunt, poenales sunt; non ergo essent in genere humano peccato non interueniente. Et inde facile cætera, quæ diximus, consequuntur. Quia non minus pertinet ad naturalem perfectionem corporis humani debitus ordo, proportio, & figura membrorum, quam eorum integritas sine diminutione. Et similiter ad corporis sanitatem necessaria est bona dispositio, & proportio humorum. Et inde nascitur conueniens color, & consequenter pulchritudo, quæ inde resultat. Ergo ista omnia essent in hominibus durante innocentia, à principio natiuitatis eorum.

Potest autè circa hoc interrogari an hæc omnia essent equalia in hominibus illius status. Respondet autè negatiuè D. Th. in d. a. 3. q. 96. Quia non omnes causæ concurrerent ad productionem hominū essent eodē, neque equalis virtutis in generationibus singulorū. Nam in efficiētibus causis esset varietas ex parte influentiæ celorū, & elementorum circumstantium, & ex parte causarū materialium, diuersitas ciborū, & humorum ipsorum parentū interueniret. Confirmatur, ac declaratur, quia hæc inæqualitas rarè est poenalis de se: tum quia potest esse inter duo indiuidua, etiamsi in neutro illorum sit aliquis defectus cõtra specificam, vel indiuidualē perfectionem vniciuique debitam; tum etiā, quia talis varietas, & inæqualitas naturaliter sequitur ex compositione corporis organici. Quia cõueniens eius dispositio, & proportio nõ consistit in indiuisibili, sed habet latitudinem. Et inde est, vt naturaliter non omnes homines sint eiusdem figuræ, nec eiusdem stature. Idem ergo in statu innocentia inueniretur. Tandem declaratur, quia primi

Ad secundum.

Quamque placet Scotus in 2. articulo.

Humani corporis perfectio dicitur duplex.

De prioris perfectione certa resolutio.

Idem resolutio Augustini.

Prima assertio predicta perfectio nõ fuisse aequalis intra eandem speciem.

Confirmatio & declaratur.

Declaratur primi parentes non generarent filios sibi omnino similes in complexione, quia hæc ex parte materiae & aliarum causarum variatur. Item quia ipsi parentes, vir, scilicet, & uxor nõ essent in complexione omnino similes. Et uterque, quantum in se est, prolem sibi similes efficere conaretur, vnde filius esset similior illi patenti, qui efficaciorẽ haberet virtutem in tali occasione, & tempore: vel qui magis à circumstante medio, & à materia, & ab aliis causis iuuaretur; ac proinde proles neutri esset omnino similis propter alterius resistentiã; ergo paulatim per varias generationes, dispositiones, & complexiones filiorum variari, & diminui possent, Et consequenter in aliis perfectionibus corporum posset esse inæqualitas; nimirum in statura, in colore, in pulchritudine, in efficacitate sensuum, & aliarum facultatum naturalium. Tota autem illa varietas esset intra latitudinem perfectionis naturalis ad conuenientem habitudinem humani corporis sufficientem.

Atque hinc dicimus secundò aliquam varietatem, & perfectionis inæqualitatem multo magis in eadem persona pro diuersis temporibus, seu ætatibus in illo statu inueniri potuisse, ac debuisse; quamvis in singulis ætatibus, ac temporibus omnes homines integram perfectionem vniciuique in tali tempore, vel ætate accommodatam haberent. Probatur prior pars, quia illa varietas est naturalis homini naturali modo genito, nutritio, & educato; sed homines tunc naturali modo generarentur, vt supra ostensum est, & naturali etiam modo nutrierentur: nam indigerent cibo, & potu; ergo etiam haberent illam varietatem dispositionum, ac ætatum; quia hæc ex natura rei consequitur ad naturalem generationem, & nutritionem. Vnde cætere illa, vel esset monstrum contra rationem, & decentiam illius status, vel esset miraculosum, aut supernaturale; quod, & superfluum esset, & gratis assereretur, cum reuelatum non sit, vel scriptum, aut traditum. Altera verò pars de perfectione accommodata singulis temporibus, & ætatibus, quasi per se nota est ex priori assertione, & ex conditione illius status, in quo omnia pertinentia ad perfectionem hominis naturalem futura erant integra, & ordinatissima. Nam cum hæc perfectio naturalis, non sit vnã, & eadem pro toto tempore vitæ, nec conueniat specificæ naturæ secundum se, sed vt in tali, vel tali indiuiduo existenti necesse est, vt saltem ea perfectio, quæ singulis temporibus esset accommodata, in illo statu non deesset.

Ex quo inferimus primò cum D. Thoma dicta quaest. 99. art. 1. homines in statu innocentiae non fuisse generandos cum integra statura, & quantitate corporis, ac membrorum eius, quam nunc per continuam nutritionem vsque ad statum augmenti acquirunt, sed in ea paruitate corporis, & membrorum, quæ infantia eiusque initio accommodata est. Et quia in ea potest esse magis, & minus in vnoquoque indiuiduo esset in quantitate, singulorum complexionum, & indiuiduali perfectioni proportionata. Vtunque est facillè, & receptum ab omnibus. Primum quidem, tum quia illud est homini naturale, tum etiam, quia non posset vterus maternus capere corpus magnæ quantitatis; nisi vel talis corporis membra inter se penetrarentur, vt in angusto ventre simul esse possent, vel totum corpus filij cum corpore materno coextenderetur, & penetraretur. Idè aliàs non posset proles naturaliter nutrirì in vtrius matris, vt per se notum est. Fingere autem extraordinaria miracula, vel supernaturalia opera semper futura in illo statu sine fundamenti.

Corollarium cum D. Thoma b. 2. m. 1.

Memoria declaratur.

mentio authoritatis ubi ratio deest, probabile est, ac temeritate non vacat. Secundum etiam de perfectione illius status notum est. Secundò sequitur ex dictis infans recens conceptos, vel natos in illo statu non fuisse habituros robur, & vires membrorum, quas in virili ætate habere solent. Vnde nec statim ambulare possent, nec loqui, nec alios similes motus habere, sed tantum illos, qui illi ætati cõueniunt, vt lac sugere, linguã pedem, vel manũ aliquo modo mouere. Ita docet D. Th. supra, & sequitur ex eodè fundamento. Quia sicut haberent membra infantilia, & parua in quantitate; ita etiam haberet illa eis qualitatibus disposita quæ illi ætati responderent, suntque illi cõnaturales. Ex his autem dispositionibus sequitur membrorum debilitas, & defectus virium ad predictas actiones; ergo non possent infantes illas habere sine supernaturali virtute, & miraculo, quod, vt sepe dixi, sine sufficienti authoritate asserendũ non est.

Contra hæc verò obicit potest Aug. lib. 1. de peccat. mer. & remis. c. 37. vbi sic ait, Quamquam etiã ipsa tanta carnis infirmitas (vtique infantii) nescio quid quantum arbitror poenale demonstrat. Quæ verba posset vticunque exponi de infirmitate carnis, non quoad corporum debilitatem, aut paruitatem, sed quoad dolores, agritudines, gemitus, & alia incõmoda, quæ paruuli etiam patiuntur. At verò huic expositioni obstat verba, quæ statim idè Pater subiungit. Mouet enim, si primi illi homines non peccasset, vtrum tales essent filios habituri, qui nec ligna, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri capacitatem fortasse necesse fuerit, paruulos nasci, quannus cum insignia sit pars corporis costis, non tamen propterea Deus paruulam viro coniugem fecit, quam edificauit in mulierem, vnde & eius filios, poterat omnipotentia creatoris mox editos, grandes protinus facere. Et in c. 38. id prosequitur, indicans, quòd licet filij in vteri matris essent paruuli propter vteri capacitatem, statim ac nascerentur, essent vel corpore perfecti, vel saltò apti ad motus corporis exercendos.

Nihilominus D. Thomas sup. ad 1. respondet, Augustinum solùm loqui de illa infirmitate corporum, quæ nunc in pueris apparet, etiam, quoad actus eorum puertitæ conuenientes. Sed consideratis omnibus verbis, quæ retulimus, negare non possumus, quin etiã de naturali debilitate, & paruitate infantium corporum loquatur, vt etiam ex dicendis magis constabit. Veruntamen non loquitur Augustinus definiendo, sed inquirendo, & rem indecillam relinquit. Resolutio autem eradiã sine dubio vera est. Neque exemplum de formatione Euz est simile. Tum quia Eua non ab homine, sed à Deo solo fuit formata; tum etiam, quia nõ naturali modo, sed valde extraordinario, & singulari creat a fuit: tum denique, quia non expediebat in parua, & infantili ætate illam creari; quia nec habebat matrem, à qua posset conuenienter ali, & educari; nec ad vsum generationis per multum temporis apta fuisset. De potentia item Dei non dubitamus, quin paruulis recentè natis potuerit integram corporum perfectionem, & quantitatem subito conferre; veruntamen eandem etiam potuisset Deus in momento conceptionis, & in vtero materno tribuere. Sicut autem tunc non fecisset hoc posterius, ita nec prius, nam vnũ est ad aliud consequens. Quia sicut conceptio esset naturalis, ita & natiuitas, & augmentatio. Item quia ex diuina reuelatione, aliãve authoritate, vel ratione nõ magis miraculum illud, seu supernaturale opus in natiuitate, quam in conceptione probare possumus.

Sed obicit potest, quia in statu innocentia non haberet locum senectus; ergo neque puertia. Facillè autem

2. Mòbrum per se notum relinquitur.

Corollarium.

Illud D. Th. vbi dicitur fundetur.

Obiectio contra vtrumque Coroll. ex verbis Augustini.

Quo pacto D. Thoma exponat Augustinus.

Accommodatio expositio.

Exemplum formationis Euz in verbis ex Augustino citatis multipliciter expeditur.

9. Altera obiectio est, quæ soluitur.

autem responderetur, negando consequentiam, quia per senectutem tenditur ad mortem, imò est quoddam initium corruptionis; mors autem, & corruptio in illo statu loci non haberent. At puerita est vita initiu, & ab illa paulatim ad consummatam perfectionem tenditur modo naturali. Et ideo pueritia tanquam perfectionis initium illi statui non repugnabat; sed verò est de senectute, quæ initium est mortis,

10. Ultima obiectio ex variis Augustini dictis.

Tandem instari potest ex eodè Augustino; quia sequitur nascituros fuisse homines in statu innocentia, & per plures annos fuisse victuros sine vsu rationis, sicut nunc pueri sunt. Consequens autem nõ videtur admittendum, ergo. Sequela probatur, quia in statu innocentia homines intelligerent, & uterentur ratione cũ deperderia à phantasmatis, hinc autè prouenit, vt careant homines in pueritia vsu rationis, quia tunc organa sensuum non sunt disposita, vt rationi deseruire possint; ergo idem impedimentum haberent in statu innocentia, si in pueritia simillè dispositionem corporum haberent. Minor autem probatur ex Augustino d. lib. 1. de pecc. merit. & veniss. c. 36. vbi tenebras mentis rationalis, & ignorantiam Dei, quæ in paruulis serpuntur, scit esse quid pœnale; & ex peccato primi parentis originem ducere, Nam unde (inquit) anima hominis anima rationalis non solum indocta, sed etiam indocilis iacet, quare, aut quando, aut unde intrusa est, si natura est hominis sic incipere, & non in vitiosa est ista natura? Et ad hoc confirmandum addit: Cur nõ talis creatus est Adam, cur ille capax precepti? Et in fine capituli concludit: Hoc tam magnum ignorantia, ac infirmitatis malum, si in hac vita iam nati paruuli contraxerunt; vbi, quãdo, quomodo sine magna aliqua impietate commissa repente tantis tenebris inuoluti sunt? Et in c. 37. in principio supponere videtur, hoc non esse pura natura, sed vitiosa primordia. Et paulo post declarat, non agere de corporis quantitate, sed de mentis quadam valentia, vsqueque rationis, id est, de illius carentia, & idem indicat lib. 4. contra Iulian. ult.imo.

11. Responso ad obiectiõem propositiõem maiorem.

Nihilominus ad obiectionem respondeo; concedendo sequela, nimirum, in statu innocentia carituros fuisse paruulos vsu rationis non tantum in vteris matris, sed etiam post natiuitatem pro tempore infantia, vsque ad tempus prouecta etatis, in qua phantasia posset cõuenienter intellectui ad ratiocinandum deseruire. Hęc est sententia D. Thomæ 1. p. q. 101. a. 2. & Hugonis de S. Vict. lib. 1. de sacra. p. 6. c. 26. & in eam magis inclinat Magist. in 2. dist. 20. vbi etiã Bonau. in dub. 6. literalis. & Durãd. q. 4. ad 1. & alij. Et ratio est, quia defectus vsus rationis in infantia non est pœnalis, sed naturalis, quia naturaliter sequitur ex dispositione conaturali organorum phantasiae, quam status pueritiae postulat, scilicet, ex nimia humiditate cerebri, vt D. Thomas dicit. Vsu autem rationis etiam in statu innocentia, à recto vsu phantasiae penderet, vt in superioribus dictum est. Nec possumus cum fundamento, diuino miraculo, aut supernaturali operi aliud tribuere, quia nobis hoc reuelatum non est; & alioqui ad perfectionem illius status non est necessarium.

12. Responso ad propositiõem minorem iuxta D. Thomam.

Ad Augustinum ergo communiter respondeatur, ipsum loqui non de simplici carentia vsus rationis, sed vt haber adiunctas multas imperfectiones, quas in statu innocentia non haberet. Nunc enim non solum carere pueri vsu rationis, sed etiã patiuntur inordinatos motus phantasiae, quibus interdum turbantur, & tristantur vnde fetus, dolores, motusque iracundia, & alij similes oriuntur; quibus omnibus imperfectionibus in statu innocentia carerent. Et ideo dixit D. Thomas d. q. 101.

a. 2. ad 1. quod licet paruuli in illo statu non haberent rationis vsum; nihilominus in ipsamet puerili cognitione maiorem perfectionem haberent, vti que per originalem iusticiam, vt a sequenti explicabimus. Atque hæc quidè doctrina vera est, vt verò illam in dictis locis Augustinus intenderit, valde dubito. Crediderim tamen illum nõ alferendo, sed disputando processisse, vt de perfectione corporum dixi.

Expeditio responsio.

Necessariũ tamen est rationibus dubitandi, quas Aug. indicat, satisficere. Vna est, quia mens tenebra, & ignorantia sunt pœna peccati; nulla autem videtur esse maior ignorantia, vel mentis cecitas, quam carentia vsus rationis. Rectè autem responderet Magist. D. Thomas, & omnes, propria ignorantiam esse peccati pœnam, non autem omnem cecitiam cognitionis, vel quatu appellat nescientiam, esse pœnam, sed esse posse conditionem naturæ, etiam bene institutæ. Propria enim ignorantia dicit carentiam scientia, quam quis posset, & deberet habere; hoc autem modo carentia vsus rationis in pueritia, non est ignorantia, sed pura nescientia; & ideo esse posset in statu innocentiæ sine peccato. Et ob eandem rationem non potest ille naturalis defectus, cecitas mentis, aut tenebra appellari; quia hæc voces etiam significant priuationem, & in malam partem ordinariè sumuntur pro carentia spiritualis, seu intellectualis luminis aliquomodo voluntaria, & ex peccato prouenient. Ad confirmationem autem, quam D. Augustinus ab exemplo Adami sumit, rectè etiam respondet D. Thomas non esse similem rationem. Quia Adã ab ipso Deo immediatè creatus est, cuius opera sunt perfecta, & creatus est in adultæ etate, in qua non solum erat capax vsus rationis, sed etiam erat illi debitus, fuisseque propriissima, imò monstrosa ignorantia, si tali vsu careret. Ac denique constitutus est in principem, & caput totius naturæ; & ideo non solum cum vsu rationis, sed etiam cũ perfectæ sapientia creatus est, vt supra vidimus. Hęc autem rationes omnes in filiis eius locum non habent, vt est per se notum,

C A P V T V I

Quibus rebus ad vitam conseruandam homines in statu innocentia uterentur.

Diximus de perfectione corporali proles in statu innocentia generandæ; & ideo priuquam de spirituali dicamus, oportunitè videtur, reliqua, quæ ad corporalem vitam pertinent, expedire, quæ duo sũt præcipua: vnum est, conseruatio vitæ; aliud est status, seu modus transigendi vitam. Circa primum, præcipuum dubium est, an homines in statu innocentia caribus vescerentur. Duobus enim, scilicet, victu, & vestitu in hac mortali vita indigemus, iuxta illud Pauli 1. Tim. 6. Habentes alimentum, & quibus tegamur, his conuerti simus: in statu autem innocentia nõ indigerent homines vestimentis, quia iustitia originali sufficenter tegebatur, vt in superioribus dictum est, indigeret autè alimentis, quia licet haberet corpora suo modo immortalia per extrinseca adiuncta, nihilominus haberet corpora animalia, quæ naturali ordine, ac modo generari, nutriti, crescere, & cõseruari deberet, quod sine alimentis nõ fit. Ideoque explicandum supereft, qualibus cibis vsuri esset homines in illo statu. In quo vltimò distinguendum est inter infantes, & adultos.

Vestitus nõ esset opus in statu innocentia.

Et de infantibus statuendum est, vsque ad certum tempus etatis, in qua solidiora corporis membra haberent, alendos, ac sustentandos fuisse lacte matris.

2. De infantu alimentis.

tristitiam nunc nutriendur. Hic enim modus alimentis naturalis est infantibus paruulis, quibus lacte opus est, non solum cibo. Ergo idem modus in illo statu seruaretur. Ex regula sæpe repetita, quod naturæ ordo seruandus in illo statu esset in his, quæ nec pœnalis sunt, nec priuatiuum imperfectionem in tali natura, & persona, ac tempore includunt; nec supernaturaliter immutanda fuisse reuelatum est: talis autem est, ille nutriendi modus.

3. Adultorum cibis seminibus, & fructibus arborum.

De adultis etiam certum est, fructus arborum, & seminum terræ futurum fuisse communem cibum illius status. Hoc enim præcipuè nobis reuelatum est Gen. 1. in illis verbis, Ecco dedi vobis omnem herbam asserentem semen super terram, & omnia ligna, que habent in semetipsis fructum generis sui, & sint vobis in esca. Quæ verba dicta sunt hominibus ante peccatũ, vnde maxime pro statu innocentia dicta sunt. Et cap. 2. dixit Deus Adæ, De omni ligno paradisi comede: excepitque solum lignum scientiæ boni, & mali. Ergo tantum supereft dubium, an etiam carnis tunc uterentur. Et consequenter potest inquiri, an uterentur pane, siue triticeo, siue alterius speciei, seu grani proprie sumpto, id est, artificiosè confectis, & cõcto, sicut nunc illo utimur. Et eadem ferè interrogatio est de vsu vini ex quacunque materia expressi. Sed hæc accessoria sunt, & obiter definiuntur; nam etiam hæc authoribus nõ disputantur, sed per occasionem attinguntur, ac breuiter definiuntur.

4. An futurus esset carnũ esus communis resolutio neganti.

Circa principale ergo quæstionem de vsu carnis D. Thom. 1. p. q. 96. art. 1. ad 3. solum docet, homines in statu innocentia non indignis animalibus ad cibum; quia fructibus lignorum Paradisi sufficienter alerentur. Inde verò omnes colligunt, non fuisse futurum carnis vsum in illo statu. Estque hæc sententia communis antiquorum Patrum, Basilij, Bedæ, & aliorum in Gen. 9. Anast. Nicen. in quæss. sac. q. 24. ex Nemes. de natura hom. c. 1. Abulen. in c. 13. Gen. q. 228. aliorumque Theologorum sine contradictione. Sumptaque est ex verbis Gen. cap. 1. & 2. supra citatis; quibus Deus hominibus concessit herbas terræ, & fructus arborum in cibum. Nam tacendo de carnibus, illas excludere videtur. Accedit, quod Gen. 9. specialiè concessit Deus hominibus carnes in cibum, dicens: Omne, quod mouetur, & vitit, erit vobis in cibũ. Vbi in speciali concessione significat, antea non fuisse id hominibus concessum. Et magis explicatur, cum additur, Quasi olera virentia dedi vobis omnia. Ac si diceret Deus, hæctenus sola olera virentia vobis concesseram, nunc animalia etiam vobis in cibum præbeo. Si ergo vsque ad illud tempus non est data facultas hominibus edendi carnes, multo minus concessa fuit Adæ & Eux in innocentia status: ergo nec eorum posteris licuisset in illo statu, si duraret.

5. Obiectio contra communẽ resolutiõem, & probatio.

Contra hanc verò communem sententiam tria obijci possunt. Primum est, quia ex concessione positiua facta hominibus in principio creationis, Ecco dedi vobis omnem herbam, &c. vel, Ex omni ligno paradisi comede; non rectè inferitur exclusiua, scilicet, tantum ex herbis, vel fructibus arborum comede. Tũ quia illatio non est formalis, vt per se constat, nec ratione materiæ dici potest virtualis, quia potuit Deus ob aliquam rationem specialem illos cibos exprimeret, etiam alios non prohiberet, nempe, vt indicaret, eas res, quæ & facillimè obtineri possent, & ad sustentandã naturam essent sufficientissima, etiam si aliæ nõ deessent, neque essent prohibita. Tum maxime, quia aliis ex verbis illis colligeretur, non solum homines, verum etiam animalia bruta non potuisse carnibus vesci ante peccatum.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

catum Adæ, quod verisimile non est, vt D. Thomas dixit. Sequela probatur, quia cũ dixit Deus, Ecco dedi vobis omnem herbam, &c. non dixit tantum, et sint vobis in escam, sed addidit, & cum vobis animalibus terræ, omnique volucris cali, & vniuersis, que mouentur in terra, in quibus est anima viuens, vt habeam ad vescendum. Igitur non pro solis hominibus, sed etiam pro omnibus brutis facta est illa positiua concessio: ergo si respectu hominum illa habet virtutem exclusiue, eandem habebit respectu brutorum, nam est eadem ratio, ac prouide etiam bruta animalia carnibus non vescerentur, quod verisimile non est.

Secunda difficultas est circa alterum locum Gen. 6. 9. quia si firmũ esset argumentum ab illo desumptum, sequeretur, non solum in statu innocentia, sed etiam post peccatum non fuisse hominibus licitum vsum carnis vsque ad diluuium. Consequens autem non amittitur à probatis Theologis; ergo inde non sumitur argumentum validum. Sequelã probo, quia si in concessione herbarum in cibum includitur prohibitio carnis; etiam in concessione carnis tali tempore facta includitur reuocatio prohibitionis prioribus temporibus facta: vel certè, si in priori loco concessio ad vnum genus rerum limitata, est exclusio alterius, inde consequenter intelligitur, prohibitionem illam durasse, quandiu prior concessio fructuum terræ ad carnes animalium extensa non est; sed illa extensio non est facta vsque ad tempus post diluuiũ, ergo vel vsque ad illud tempus prohibitio durauit, vel certè nunquam fuit, etiam pro innocentia statu.

Tertiò ratione obijcio, quia vt esus carnis esset licitus, non erat necessaria specialis Dei cõcessio; sed ex natura rei esset licitus, nisi à Deo interdictus ostendatur, sed non inuenitur prohibitio etiã pro innocentia statu; ergo. Consequentiã clara est. Et minor in prioribus obiectionibus est probata. Maior autem probatur, quia seclusa Dei prohibitione speciali, & positiua, nullũ apparet principũ, ex quo vsus carnis fuerit aliquando malus, etiã si nõ fuerit specialiè à Deo concessus. Hęc enim concessio ex duobus tantum principijs posset esse necessaria, scilicet, vel quia sine illa esset contra iustitiam occidere animalia ratione dominij Dei, sine cuius voluntate animalia occidere, esset alienam rem rapere, vel destruere, vel quia esset contra temperantiam, quia foret contra salutem, sicut esset comedere carnes crudas.

Neutrũ autem istorum dici potest. Non quidem primum, quia, vt supra dictum est lib. 3. c. 16. procedit obiectio, quod non fuisse illiõem occidere animalia ex de facto dominij. Ergo non est contra iustitiam Deo debita animalia bruta occidere. Antecedens probatur à priori à D. Thoma, quia bruta animalia sunt ex natura sua ordinata ad vsus hominum; & ideo illi etiam sunt naturaliter subiecta. Vnde dixit August. lib. 1. de Ciuit. c. 20. Iustissima ordinatione creatoris, vita, & mors animalium irrationabilium nostris vsibus subditur. Vbi per iustissimam ordinationem, non legem aliquam Dei positiuam, aut specialem concessionem naturæ additam; sed ipsam legem naturalem intelligit; per quam hoc homini liceret, etiam si nullam Dei reuelationem, aut concessionem haberet. Deinde confirmatur à posteriori, quia non solum est licitum homini occidere bruta animalia propter cibum, sed etiam recreationis causa. Et sic dixit Arist. 1. Polit. cap. 5. venationem ex natura rei esse licitam, vti que per se loquendo, seclusa prohibi-

tione divina, vel humana; vel damno tertij, vel scandalo, vel alia indecentia; ergo signum est, sine speciali concessione Dei facta propter cibum, vel aliam utilitatem, ex natura rei vitam, & mortem brutorum animalium esse sub hominum dominio; ergo ex vi iustitiæ in ordine ad Deum nunquam fuit prohibita imperfectio animalium, ut in hominum cibum apta fierent.

2. Nec item esset contra temperantiam.

Nec etiam propter temperantiam erat necessaria illa Dei concessio, quia carnes animalium de se sunt conueniens cibus hominis; imò maxime naturalis, & aptus ad sanitatem, & vires hominis conseruandas, imò & reparandas; unde dari solet ægrotis, etiam quando illis antea non vescerantur. Et confirmatur, quia aliter etiam nunc eius carniem esset malus; quia quod ex natura rei est contra temperantiam, & ideo est malum, semper est malum. Consequens autem contra fidem est, ut ostendit D. Thomas 1. 2. q. 102. art. 6. & 2. 2. q. 64. a. 1. cum August. sup. cap. 1. & lib. 6. contr. Faust. cap. 4. & sequentibus usque ad decimumquingentum. Superest ergo, ut seclata speciali concessione Dei esus carniem à principio fuerit licitus: ergo, quod Deus res alias in cibum expressè concesserit, non obstat, quominus etiam licitus sit vsus rerum non expressè concessarum, quando alias sine tali concessione de se est licitus.

10. Concluditur ipsa obiectio.

Probatur hæc vltima consequentia tum primis duabus obiectionibus: tum etiã, quia illa concessio fructuum terræ in cibum facta Gen. 1. & 2. non ideo facta est, quia esset necessaria, ut liceret talis vsus, quia quod de animalibus diximus, multo magis de plantis procedit; nam herbæ, arbores, &c. non minus sunt sub naturali dominio hominis, quam animalia. Ergo illa declaratio solum propter instructionem, vel aliam similem causam facta est, non propter necessitatem; ergo inde colligi non potest alia ibi non expressa fuisse prohibita. Et confirmatur, quia licet Deus nihil de facultate comedendi ex fructibus, hominibus declararet, ipsi solo discursu rationis ducti, possent licite de illis comedere, & pari ratione possent caribus vesci; ergo quauis Deus fructus terræ, & arborum specialiter proposuerit, quia illi tunc hominibus sufficiebant, nihil de caribus peculiariter prohibuit. Unde D. Thomas sup. non dixit, non licuisse hominibus vsuum carniem; aut eos nõ potuisse illis vesci, sed tantum dixit, homines illis non indignuisse, quod valde diuersum est. Neque ex eo, quod homines non indignuissent caribus, sequitur, non fuisse vsuros illis, aut non potuisse sine peccato illis vesci; multis enim rebus vtimus, etiam sine peccato, quibus non indigemus.

11. Communis illa resolutio per 4. pronuntiat enucleatur. Cõsule etiã Molin. de iustitia cõmutat. 17. 3. disp. 4.

Nihilominus à communi sententia recedendum non est; quauis enim ex Scriptura euidenter non conuincatur, est valde conformis illi; & adiuncto discursu rationis, efficaciter potest et illa colligi. Tria ergo vel quatuor de hoc vsu distinguenda sunt; scilicet, an fuerit aliquando de facto in Paradiso. An fuerit necessarius; an fuerit specialis, ac postiuua lege prohibitus; an verò ex natura rei fuerit illicitus supposito illo statu. Ac denique, an foret in illo statu; si homo non peccaret. De primo certum est, primos homines de facto non comedisse carnes in Paradiso. Nam in primis, aliqui opinantur, homines ante cibum veritum nihil comedisse in Paradiso. Veruntamen hoc in sine præcedentis libri reiectum est. Probabilius enim iudicauimus primos parentes in Paradiso ante lapsum comedisse; quia non tam breuis habitatio eorum in Paradiso ante peccatum fuit, ut oportuerit ab omni cibo eos abstinere

1. Pronuntiatum non rectè ex quarumdam opinionum ostenditur.

toto illo tempore. At verò ex verbis Gen. De omnino ligno Paradisi vescimini, non sine probabilitate colligitur, tunc solis illis fructibus vsus in cibum fuisse. Quod etiam comprobant verba Dei, quibus de cibis ipsis in cibum concessis eos instruit. Neque est verisimile, in tam breui tempore de esu carniem, vel ex de animalium cogitasse, siue licitum id fuerit, siue illicitum.

Rectius colligitur ex verbis Dei.

De secundo etiam certum est, non indignuisse primos homines vsu carniem in Paradiso, etiam si diutissime in illo viuerent; & in hoc sensu carniem vsum non fuisse in illo statu necessarium. Hoc maxime docet D. Thomas, & planè conuincitur verbis Dei, qui fructus arborum in cibum præparauit, & illos tantum, tanquam sufficientes illis obtulit, seu concessit. Et declaratur in hunc modum; quia cibus tantum est necessarius, vel ad vitam; & corporis vires conseruandas, vel ad reparandum quicquid per continuam nutritionem de primæua corporis constitutione imminutum fuerit. Sed primum sufficienter præstabant fructus arborum Paradisi, in quo produxit Deus, ut Scriptura dicit: Omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suauis; ac proinde multo magis vtile, facile, ac salubre, nam opera Dei perfecta sunt. Secundum autem conferebat fructus ligni vitæ; ut in superioribus declaratum est. Ergo ad nullum effectum, vel naturæ commodum, vel rationi consentaneum erat esus carniem necessarius. Nam propter solas delicias, aut voluptatem illum appetere, non est rationi consonum; ac subinde non solum non necessarium, sed etiam ab illo innocentie statu alienum.

12. Pronuntia.

Probatur ex verbis Dei.

Declaratur ratione.

Tertio, hinc fit valde credibile, in statu innocentie non fuisse licitum & honestum esum carniem; non quidem ex speciali prohibitione postiuua Dei, sed ex ipsa lege naturæ, supposito tali statu, cuiusque sufficientia, & abundantia absque caribus. Prima pars probanda est ex tertia. Secundam autem partem negantem postiuua prohibitionem Dei, mihi probat tertia obiectio supra facta. Quia tale præceptum prohibens non inuenitur expressum; & ex sola concessione fructuum terræ in cibum non satis colligitur, ut in dicta obiectione declaratum est, & in responsione ad primam magis explicabitur.

13. Pronuntia. trimebre.

Vnde probatur primum membrum. Vnde probatur secundum.

Nihilominus declaratur, & probatur pars tertia, quia licet esus carniem per se, & ex natura rei non sit malus respectu hominis in sua pura natura considerati; nihilominus in tali statu, vtique integritatis naturæ cum originali iustitia, & omnibus priuilegiis, & circumstantiis eius, fuisset inordinatus carniem vsus. Ratio est, quia in illo statu habebat homo à Deo parata alimenta optima, & maxime proportionata, & conuenientia corpori perfecte temperato, quale tunc habebat, & constituto in loco amoenissimo, in quo purissimo aere, & optimis influentiis celestibus fructatur; ergo superuacuum, & inordinatum esset carnes animalium in cibum querere. Quia nulla ratio nisi gula, vel superflua volucrias ad id mouere poterat. Accedit, quod fructus arboris sine sollicitudine, & sine impuritate haberi poterant, carniem verò vsus, nec sine labore, & cura obtineri, nec sine sordibus, & vilibus actionibus parari poterat; indecorum ergo fuisset talem vsuum in illum statum introducere. Præterea prudens, & rationabilis ciborum vsus non solum ad vitam conseruandam, sed etiam ad virtutum fouendam; & ad moderandas inclinationes, & motus appetitus ordinari debet; ad hunc autem finem multo erant aptiores cibi ex fructibus arborum

14. Probatur 3. membrum multipliciter.

Primo.

Secundo.

Tertio.

borum, quam ex carnibus animalium; ergo secundum rectam rationem præferri debebant in illo statu. Nam licet in illo appetitus esset perfecte subiectus rationi, & corpus anima; nihilominus hæc ipsa subiectio, & rectus ordo per conuenientiam media, prudentique obseruatione, ac studio ab ipso homine adhibito conseruanda erat. Unde etiam ad immortalitatem, & impassibilitatem status, hoc erat conuenientissimum; quia, ut supra dixi, non sine hominis industria, & cooperatione illa impassibilitas conseruabatur. Denique finis illius status (ut infra dicam) præcipuus erat, ut homines contemplationi Dei, & operum eius, & acquisitioni meritorum, ac scientiarum vacarent; ergo alienum à recta ratione esset, in præparandis cibis carniem homines tunc occupari sine vlla corporis necessitate; quia sine magna distractione animi, & eius auocatione ab studio rerum celestium fieri non poterat. Quauis enim aliqui vt possent cibis ab aliis præparatis sine huiusmodi impedimento; nihilominus in illa communitate, vel in singulis familiis necessarium erat multos in his ministris occupari. Quod etiam alienum ab excellentia illius status per se statim appareret.

Quarto.

Quinto.

Atque hinc etiam probata relinquitur vltima pars, quod homines in eo statu caribus non vescerentur; quia in eo statu nihil inordinatum fuisset. Nam, quæ hæcenus diximus, ostendunt illum vsuum non potuisse introduci, vel inchoari sine aliqua culpa; vel ergo illa fuisset mortalis, & consequenter per illam amitteretur iustitia, ac proinde iam non esset talis vsus in statu iustitiæ, sed in statu peccati; & lapsæ naturæ: vel talis vsus fieret tantum cum veniali peccato; quod magis videntur probare omnia, quæ considerauimus; & hoc satis est, vt talis vsus in illo statu esse non poterit, in quo venialiter peccari non poterat, vt supra ostensum est. Et præterea seclata consideratione culpæ, est valde probabilis coniectura, quia homines tunc non mouerentur in actionibus suis ab inordinata concupiscentia; sed ex aliquo motiuo rationis, nullum autem occurrere poterat, quod ad carniem esum excitaret. Nam sciebant, ad sustentationem vitæ, aut ad conseruandum vires, & robur corporis, sibi non fore necessarium; nec propter delectationem solum moueri poterant; tum quia non esset honestum; tum, quia cum non essent experti delectationem talium ciborum, non poterant multum ad illius desiderium sola intellectus cogitatione excitari: tum etiam, quia fructus arborum ad ordinatam voluptatem sufficiebant: quia fecerat Deus ligna Paradisi pulchra visu, & ad vescendum suauia vtique, ut credibile est, cum mira varietate, & abundantia; ergo non erat, cur propter solum sensibilem delectationem homines rectè compositi, & concupiscentiis carentes carnes appetere. Non fuisset ergo in illo statu talis vsus.

15. Promittitur. Suadetur.

Lib. 3. c. 13. ad num. 15. Suadetur 2.

16. Non solum carnis, sed aliorum etiam quæ arte parantur, imò nec oportet aut licetiorum vitis tunc est.

dum est, ad subueniendum tali corporum indigentia essent sufficientissima; tum propter corporum sanitatem, ac temperantiam; tum etiam, quia saluberrima, ac suauissima fuissent.

Circa id verò quod de vsu panis, & vini diximus, dubitare quis potest, quia videtur hinc destrui opinio dicentium, non peccare Adamo futurum fuisse sacramentum Eucharistiæ in statu innocentie. Quam nos in 3. tom. 3. p. disp. 3. sect. 3. maxime probabilem iudicauimus. Et eam secutus est Fonseca tom. 3. Metaphys. lib. 6. cap. 2. q. 6. sect. 3. Responderi verò potest, vel ad hunc sacramentum vsuum potuisse tunc sine labore panem, & vinum conari: vel (quod magis placet) potuisse quidem tunc sacramentum illud institui ex alia materia; solumque conueniente cum nostro Sacramento in reali præsentia Christi sub aliquibus speciebus, & in gratia effectibus; quorum ratione nomen Eucharistiæ optime in illud conueniret.

17. Insuper contra proximum dicitur de pane, & vino soluitur.

Ad primam ergo obiectionem iam ferè respondimus; fatemur enim, in verbis Dei allegari, nõ contineri expressam prohibitionem esus carniem, nihilominus ratione materiæ, supposita illius status maxima perfectione, inde colligi prohibitionem, non quidem ex lege postiuua Dei prouocantem, sed ex ipsa rectitudine rationis, vt explicauimus. Neque inde inferri potest, illam prohibitionem nunc etiam manere, eo quod lex naturalis nunc daret, quia immutabilis est, Nam est hoc verum supposita identitate materiæ, non verò facta in rebus ipsis varietate. Nam ipsa naturalis ratio aliud dicit agendum in vna occasione, & aliud in alia: vt tempore necessitatis, vel abundantie, aegritudinis, vel sanitatis, vt est per se notum.

18. Ad 1. obiectionem in antea.

In secunda verò probatione in eadem obiectione addita, petitur incidens dubium, an homine non peccante aliqua bruta animalia caribus vescerentur. Nam multi constanter id negant, quorum princeps videtur Basilus hum. 15. Exaem. & sequitur Beda, quem excusare voluit D. Thom. quia super Gen. cap. 1. id non dicit, tamè id expressè habet in Exaem. circa finem. Et indicat Rupert. lib. 2. in Gen. cap. 10. dicens: Contenti fuissent his epulis, nisi consuetudine gula tam in hominibus, quam etiam in bestis soluta creuisset edacitas. Latius id tradit Abulens. in 1. 3. cap. Gen. q. 272. & larè pugnat pro hac sententia Tornellus in 1. tom. Annal. etate 1. die 6. & sequitur Perer. lib. 4. in Gen. circa finem in disp. ad vers. 29. & citat Joseph. 1. Antiquit. 1. Omnèque nituntur in verbis Gen.

19. Ad aliam obiectionem probantem.

in obiectione inductis. Addicuntur etiam coniectura. Prima, quia incredibile est, prouidentissimum Deum ceteris animalibus omnibus cibos præparasse, & pro animalibus terrestribus nihil prouidisse. Secundò, quia, si animalia tantum bina creata sunt in singulis speciebus, sequitur, lupum, v. g. vel multo tempore caritum fuisse cibo, vel consumpturum ouem, priusquam generare potuisset. Tertio, quia in arca Noe hæc animalia sustentabantur sine esu carniem; ergo verisimile est, antea alluuisse cibo, seu pastui herbarum. Et iuxta sententiam hanc, quæ valde probabilis est, expediri relinquitur obiectio facta; conceditur enim sequela, nimirum, etiam bruta non comedisse carnes, quandiu Adam non peccauit; non quia illis proprium præceptum impositum fuerit, cum illius non essent capacia; sed quia Deus ita omnia ordinauit, vt etiam animalia terrestria pabulo herbarum essent contenta, & alios cibos non appetere.

Pro hac responsione ferè probabilis coniectura. Prima. Secunda. Tertia.

20. Nihilominus D. Thom. d. q. 96. art. 1. ad 2. con- trariam sententiã tam constantè affirmat, vt præ- cedentem irrationabilem vocet; quo loquendi mo- do rarissime vsus est. Et illam secutus fuerat Abu- lens. in cap. 1. Gen. q. 3. Et idem sentit Caiet. ibi, & Ystella. Fundamentum huius sententiã esse debet, quia prior sententiã multum repugnat rationi natu- rali; & Scriptura nõ cogit ad illam asserendam; ergo sine causa, vel ratione asseritur. Et in hoc fortè sensu D. Thomas illam vocauit irrationa- bilem. Maior probatur; quia proprij quidam in- stinctus ita sunt naturales quibusdam animalibus, vt sint veluti propriæ passiones inseparabiles ab eis, vel omnino, quantum ad actum primum, nisi priuentur naturalibus potentijs, vel sensibus internis, vel secundum potentiam ordinariam, quantum ad actum secundum; quo interdum per supernaturalem, vel extraordinariam Dei prouidentiam priuantur. Huiusmodi autem sunt in primis naturales (vt sic dicam) inimicitia, & dissi- dia inter quædam animalia, vt inter fœlem & canem, vel etiam felis ad murcem, lupi ad ouem, accipitris ad columbam, aliãque minores aues, & sic de alijs. Deinde appetitus comedendi carnes est multis animalibus valde naturalis, vt videre licet in animalibus terrestribus, leone, lupo, & alijs ferocibus; imò etiam in cane, & aliquibus domesticis. Item in auiibus, falcone, miluo, & similibus. Imò inter volatilia inuenimus, quæ naturaliter aluntur solis piscibus, quos naturali industria capiunt, vt se, & filios suos sustentent. Alia verò morticinis vescuntur, vt corui, &c. Et inter pisces, minutiores esse solent naturalis cibus grandium. Non est autem verisimile, aut has mul- tiplices inclinationes ortas esse in animalibus ex peccato hominis, aut fuisse perpetuò fixandas, veluti quadam originali iustitia, quandiu homo non peccaret.

Probata maioris pro- positionis.

Probatio minoris.

Instatur co- tra hanc probationem.

Occurritur proxima in- stantia.

Instantia altera quo- est r. con- traria ex al- teris num. 20. expedi- tur.

21. Iam ergo probatur altera pars, seu minor prin- cipalis fundamenti, in quo vis veriũque sententiã sita est. Nam si Scriptura non posset commo- de aliter intelligi, parui pendenda esset ratio; si au- tem Scriptura alium commodum sensum habet, præferenda est ratio facta; quia sine dubio vrgens est. Dicit ergo in primis potest, non loqui Scriptu- ram in vniuersum de omnibus animalibus brutis, sed de his, quæ herbis, & fructibus pasci naturali- ter solent. Et hoc responsum indicat D. Thomas dicens, Bedam non fuisse locutum de omnibus ani- malibus, sed de quibusdam, nam à fortiori hoc de Scriptura intelligit. Sed instatur, quia Scriptu- ra non vnam tantum, sed plures distributiones multiplicat, dicens, *Ut sint vobis in escam, & cunctis animalibus terra, omnique volucri cali, & vniuersis, quæ mouentur in terram, & in quibus est anima viuens.* Quis ergo audeat tot vniuersales locutiones ad quædam animalia limitare? Sed nihilominus sine vi, aut improprietate dici potest, illa omnia verba intelligi quidem vniuersaliter, vt præferuntur, sed cura distributione accommodata, iuxta materiã capacitatem. Ita vt sensus sit illos terra fructus dar- tos esse ad sustentanda omnia animalia, quæ natu- raliter talem cibum appetunt, & illo indigent.

Cum verò contra hoc instatur, quia hoc modo prouidentia diuina animalibus carniuoris defuit- let. In contrarium replicatur; quia etiam potest Deus argui quòd improuidus erga pisces fuisset, nullibi enim legitur aliquid eis in cibum concessisse. Cum ergo prouidentia Dei non in verbis consistat, sed in factis, potuit optimè tam piscibus, quam feris, vel rapacibus animalibus sufficientis- simè prouidere cibum, producendo varia rerum

genera, & dædo illis animalibus talem instinctum naturalem, & vires, vt rapiant, & querant à Deo e- scam sibi. Cur autem in quibusdam declarauerit cibum, quem illis parauerat, potius, quam in alijs, pertinent ad liberam Dei voluntatem, cuius ra- tionem non semper reddere possumus. Posset au- tem fortasse non improbabilitet considerari, Deum in illis verbis, non ad ipsa animalia bruta, sed ad homines principaliter fuisse locutum. Ideoq; in alimentorum sufficientia prouidentiam suam erga homines explicando, illa simul animalia com- memorasse, quæ vel sub cura hominis futura erant, vt sunt domestica; vel ad vtilitatem, vsum, vel commoditatem hominis pertinent; quia peculiari- us cura talium animalium ad integram prouidentiam erga ipsum hominem quodammodo pertinet. Huiusmodi autem animalia esse videntur, quæ herbis, & fructibus terræ aluntur. Quæ consi- deratio mihi sanè non improbabili apparet.

Expeditur secundò.

Non displicet autem, quod vterius Caiet. ad- dit, nullum esse animal, quod non possit herbis, aut fructibus vesci, & illis sufficienter sustentari. Quod suadet argumento facto de arca Noe, quia non est verisimile introduxisse Noe in arcam car- nes, quibus animalia carniuora vescerentur; ergo tunc solis fructibus, vel seminibus terræ omnia animalia fuere nutrita; quia vel necessitas temporis, vel specialis tunc diuina gubernationis efficacia effecit, vt etiam animalia carniuora vescerentur vegetabilibus: vt idem Caiet. dixit Gen. 6. in fin. Verisimilius au- tem est, sine miraculo ibi sustentata fuisse anima- lia ex seminibus, vel fructibus, quos Noe in arcam introduxit. Oportuit tamen, vt animalia, quæ natu- rale inter se dissidium habent, vel in locis sepa- ratas conseruata fuerint; vel certè, vt diuina vir- tute mansueta, & pacifica inter se redderentur. Nam hoc consuetudine, & educatione comparari solet, vt experientia docet. Vnde facillè potuit modo præternaturali, & in illa occasione necessa- ria fieri. Idemque est dicendum ad difficultatem de principio creationis rerum. Nam potuerunt animalia inter se inimica in locis diuersis creari; ita vt debiliora non possent à fortioribus interfici, donec species rerum sufficienter multiplicarentur. Vel etiã pro aliquo tempore potuit diuinitus ille naturalis instinctus impediri, vel in ea dispo- sitione illorum interiores sensus creari in qua per consuetudinem componuntur, & mansueta inter se sunt.

Expeditur secunda ob- iectio.

Hoc ergo modo facillè defenditur, absolute ve- rum esse, Deum dedisse herbas, semina, & fructus pro cunctis animalibus, quanuis non limitauerit vt solis illis vterentur; neque in hoc aliquorum naturam immutauerit, aut correxerit, seu frana- uerit ne carnes appeterent; vel ne discordiam inter se haberent. Atque ita Deus ex parte sua om- nibus etiam animantibus terræ sufficienter ali- menta prouidit; quanuis aliqui ex peculiari sua naturali propensione alia appetere, & inquirere possint. Quod verò moderni authores supra cita- ti dicunt appetitum edendi carnes in his anima- libus non esse ortum ex ipsa specifica natura, sed ex temperamento corporis, adiuncta consuetudi- ne; habere quidem potest locum in ipso vsu, quia multum ex apprehensione imaginationis pendet, quæ propter consuetudinem multum immutatur. Nam inde fit, vt animalia naturaliter inimica, vsu, & consuetudine inter se mansueta fiant, quando disciplinabilia sunt, & memoriam habent. Et si- militer ex non vsu, seu in experientia ciborum fieri potest, vt per imaginationem non apprehen- dantur, vt multum delectabiles; sicut è experientia

Concluditur responsio D. Thomæ hæcenus exposita.

Totalis v- sus aliorum ciborum suffi- ciat vt vni- uersa carniu- ora sine car- nibus ale- rentur.

experientia, & consuetudo in brutis auget appe- titum.

25. Non tamen sufficit ad ista deneganda propen- sionem vni- uersali car- nes.

Distant pro- pensione ad actum re- ducere du- rante statu innocen-

Pro 2. prin- cipali obie- ctione in num. 6. qua- sitio. Quorundã responsio, cuiusque fundam.

Predictam responsione ampliat Basil. Beda, Abulon. Pe- ter.

Authores responsio quantum ad ista.

Nihilominus tamen negari non potest, quin huiusmodi instinctus in actu primo spectati ex ipsa natura specifica orientur, vt naturalis quæ- dam discretio inter herbam vtilem, & noxiam; & inter animal contrarium, vel pacificum, & propensum ad esum carniū, vel piscium, vel tantum herbarum; vt, v. g. iumenta, equi, boues, & similia animalia talis sunt natura, vt nulla consuetudine videantur fieri posse carniuora; a- lia verò non solum possunt, sed etiam naturaliter ad hoc sunt propensa. Has ergo naturales propen- siones, & propensiones habent animalia, etiam si homines nunquam peccarent. Et ideo credibilis videtur, quòd si status innocentie longo tempore duraret, animalia carniū vescerentur iuxta vniuersiūque naturalem propensio- nem; quia nulla est necessitas excogitandi pecu- liarem Dei prouidentiam, ad hoc impediendum perpetuò, licet fortè in principio creationis pro aliquo tempore id fuerit conueniens. Neque est vlla ratio, quæ suadeat, huiusmodi animalia nunquam fuisse operatura iuxta naturalem propen- sionem, & per solum non vsum illum natura- lem instinctum perpetuò futurum esse sopitum, & quasi extinctum, cum ipse sit principium suf- ficiens ad vsum illum inchoandum, sicut nunc experimur in his animalibus, quando ex solo in- stinctu natura ante omnem vsum operari inci- piunt.

In secunda verò obiectione petitur alia com- munis dubitatio, an homines post lapsum vsque ad diluuium carniū vsi fuerint? Quæ ex alio lo- co Gen. cap. 9. à paritate rationis oritur, vt propo- suimus. In illa ergo dubitatione consequenter multi dicunt, vsum carniū non fuisse omnino inter homines ante diluuium. Alij verò dicunt, non fuisse quidem licitum; ac proinde inter Deū timentes non fuisse vsurpatum, licet inter ini- quos in vsu esse potuerit. Fundantur præcipue in verbis illis Dei Gen. 9. *Omne, quod mouetur, & vi- uit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* vbi Chryostom. hom. 27. ait; *Hoc est ini- tium edendæ carniū.* Et infra, *Edendi facultatem concedit, & valde securos reddit.* Et Theod. q. 55. in Gen. *Primo (ait) concessit Deus hominibus fructus in cibum; post diluuium autem præciosiorem cibum il- lis confert.* Beda verò dixit, *Hic primò caro man- ducari imperatur, id est, conceditur, nam Deus nunquam dedit positum præceptum comedendi carnes, vt nunc contra hæreticos suppono.* Ex dictis ergo verbis colligunt, antea fuisse prohibi- tum hominibus esum carniū, quia aliã super- uacanea fuisset hæc Dei concessio. Et huic sen- tentiã non parum fauet D. Thomas Reg. 14. lect. 1. in principio & 1. 2. q. 101. art. 6. ad 2. Eamque latè defendit Tornielus sup. Anno 1657. n. 11. & 12. licet cum aliqua limitatione, vt infra dicam. Alij verò addunt, non solum homines, verum et- iam feras, vel multa bruta animalia non come- disse carnes ante diluuium; quia censent, illam concessionem Dei Gen. 9. licet ad homines dire- cta fuerit, consequenter cætera animantia com- prehensisse. Ita docet Basil. homil. 11. *Etiam, & Beda in Ex. i. & Abulens. in cap. 13. Gen. q. 262. & sequentibus, & sequitur Petri. d. disp. de hac re. lib. 4. in Gen.*

Probatur assumptio antecedentis bipartita.

Locus Gen. 9. non rectè assumitur in ipsa 2. ob- iectione.

Posterior pars ante- cedentis pro- batur.

Altera verò pars antecedentis probatur; quia neque ex vi obiecti esus carniū est malus; nec mera ratione naturali prohibitus, vt est per se no- tum, & supra num. 7. & 8. in tertia ratione dubita- di, & in priori discursu probatum est. Neque etiã erat malus ratione status, sicut de statu innocentie diximus. Quia in hoc est apertissimum discrimen inter statum innocentie, & naturæ lapsæ. Tum quia in natura lapsa non habent homines illam rerum, & ciborum sufficientiam copiam, facili- tatem, & bonitatem, quam in statu innocentie habuerunt, semperque habuissent. Tum etiam, quia vires corporis sunt longè debiliores; & appe- titus non est ita compositus, & frænatus, sicut prius; ideoque in hoc statu nunquam fuit per se malum hunc naturalem appetitum exequi. Quin potius est ex obiecto indifferens; & in tali statu facillè occurrere poterant occasiones, & rationes ordinandi talem actum ad bonum finem; vel ad reparandas vires ægritudine, aut labore debilita- tas, vel ad illas conseruandas, vel augendas ad fortius laborandum; vel quia interdum possent facilius tales cibi haberi, aut præparari, &c. Ex- plicaturque optimè per statum puræ naturæ, si in ipso

ipso crearetur homo, & in hoc negotio suo discursu relinqueretur; nam posset sine dubio licite vesci carnibus quouis tempore, etiam a principio suae creationis; eadem autem ratio, quoad hanc partem, est de homine lapso.

19. Responsio quoniam ad factum ex eodem Soro & Ystella qui immorati Patres aliquos asserunt.

Consentit Caiet. & Rupert.

Idem Torniel. non refert distinguens de usu licito, & illicito.

30. Terepatur ista responsio, quod eius carnis ordinarius tunc non fuerit. Suadet coniectura scriptura ex Gen. 9.

Faciunt etiam Patres ut Chryso. & D. Tho.

Fuisse etiam nonnullum esum, etiam inter probos homines.

31. Quod suadet etiam exemplum Abel iam eo tempore pascentis greges ouium, ut illud inducit, & ponderat Caiet. supra. Et certè, qui concedunt, homines tunc lac ouium comeditisse, iam fatentur, non ex solis fructibus terrae nutritos fuisse,

& aliquid in cibum introduxisse, quod in statu innocentiae in usu non fuisset; cur ergo non credemus carnibus vsos fuisse, etiam licite, ac temperate, saltem aliquando iuxta occurrentes occasionem, vel ratione necessitatis, aut maioris commoditatis. Id etiam suadet exemplum de venatione, quae sine dubio recreationis causa fuisset tunc licita, & creditibilis est, fuisse in usu; ergo eadem ratione ob honestam recreationem credibile est interdum de cibis in venatione captis aliquid gustasse. Denique eadem ratione verisimilius est, multa fuisse introducta statim post peccatum in usu ciborum, quae in statu innocentiae non fuissent, ut vsus alicuius panis, & vsus ignis ad coquendos cibos, & fructus duriores, ut glandes, castaneas, & similes. Ergo idem est verisimile de carnibus.

Et ita obiter responsum est ad argumenta, quae in contrarium fieri solent, & secunda etiam obiectio ex dictis est sufficienter expedita. Et consequenter etiam responsum est ad obiectiorem tertiam, probat enim optimè primam asserionem in hoc puncto positam in num. 27. & non procedit contra priorem resolutionem de statu innocentiae propter rationem ibi factam, & propter diuersitatem inter vtrumque statum iam ponderatam. Denique ex dictis à fortiori concluditur, animalia carniuora multo magis fuisse vsa carnibus ante diluuium; praesertim postquam ceperunt esse sufficienter multiplicata. Quia non possent cohiberi sine speciali cura, & prouidentia Dei, quam fingere superuacaneum est.

CAPVT VII.

Quod genus vitae corporalis, seu politicae homines in statu innocentiae profiterentur.

IN hoc capite caetera explicanda supersunt, quae ad modum viuendi in statu innocentiae quoad externas, & politicas, vel domesticas actiones, & occupationes spectant. In quo puncto nonnulla explicanda occurrunt, quae per breuia quaedam dubia expediti possunt. Et primum, ac praecipuum est, an homines tunc in societate, vel communitate viuerent? In quo duplex communitas, seu societas humana distinguenda est. Vna dicitur domestica, seu familiae; alia ciuilibis, seu populi, aut ciuitatis; quarum prior imperfecta, posterior verò perfecta censetur. Quia illa non est sibi sufficiens ad vitam transigendam; haec verò totius sufficientiae complementum habet, ut dixit Arist. lib. 1. Polit. cap. 2.

De priori ergo societate domestica non est dubium, quin in statu innocentiae futura esset. Quia illa intrinsecè, ac naturaliter opitur ex coniunctione maris, & foeminae, ac filiorum procreatione, ut Arist. d. lib. cap. 1. docuit. Sed in statu innocentiae esset societas maris, & foeminae cum speciali vinculo matrimonij, & consequenter cum cohabitatione necessaria ad filiorum generationem, & educationem; ergo in illo statu esset domestica societas, seu communitas. Addit verò Arist. ibi, aliam veluti secundariam, quae est domini, & serui. Sed haec in illo statu non esset necessaria. Nunc enim necessaria, vel saltem vtilissima est propter multas actiones, & ministeria, quae ad sustentationem vitae corruptibilis necessaria sunt; quae necessitas in statu innocentiae non esset; quia homines paucis indigerent ad sustentationem vitae, & veluti praemanibus omnia in promptu haberent. Item nobilitas illius status conditionem ferilem

Secundò.

Tertiò.

32. Colligitur tandem ex dictis responsio ad 2. & 3. obiectiões in n. 6. & 7.

r. Dubium, an homines in statu innocentiae viuerent in communitate.

2. Responsio de societate domestica & affirm. quoad liberorum procreationem.

Non tamen quoad seruorum ministeria.

seruilem in hominibus non permitteret; & ideo societas illa, quae in altero extremo illam conditionem requirit, illi repugnaret, ut num. 10, magis explicabimus. Addit praeterea Arist. ibi, ex hac domestica societate naturaliter sequi aliam quidem in se maiorem, tamen in suo genere imperfectam, quam pagum vocat, quae est parua communitas ex pluribus domibus constituta. Quam etiam dicit maximè videri secundum naturam; quia veluti naturaliter resultat ex generatione plurium filiorum, & ex successione natorum ex natis, seu nepotum ex filiis. Nam inde multiplicatur matrimonia, & familiae, ac consequenter domus, ex quibus pagus confurgit. Vide haec etiam societas tanquam valde naturalis in statu innocentiae fuisset.

Ex Aristotelis sententia pagus naturaliter consequitur ex domestica societate & procreatione.

3. Explicatur illa Aristotelis sententia per distinctionem.

Alterum membrum.

4. Arguitur in parte neg. dubij ratio posita.

regia potestas. Ergo tunc non esset necessaria politica societas.

Dices, fuisse propter se conuenientem, quia homo est animal sociale, quae proprietates naturalis est, & in statu innocentiae permaneret. Vnde Arist. supra dixit, hominem naturam esse civilem animal, & sociale. Sed contra hoc est, quia haec hominis proprietates sufficienter expleretur partim per societatem domesticam, partim per mutuum communicationem, & familiaritatem plurium familiarum, seu personarum diuersarum, domorum inter se. Aliud enim maius vinculum morale inter diuersas familias eiusdem ciuitatis naturale non est, saltem in natura integra; licet in natura corrupta, vel pura esset naturaliter consequens ad indigentiam talis status. In quo sensu locutus est de homine Aristoteles. Qui nihilominus addidit, Quis sine ciuitate est per naturam, & non per fortunam, aut nequam est, aut peior quam homo. In statu autem innocentiae homo esset pliusquam homo, ut sic dicam, & ideo ciuitate non indigeret.

Nihilominus dicendum videtur, homines in statu innocentiae, si quiaer, habituros fuisse inter se politicam societatem, qualis in ciuitate perfecta, vel regno esse potest. Ita sentit D. Thom. 1. p. q. 96. art. 4. iuncto 3. vbi Caiet. idem sentit, & Lipoman. in Catecha Gen. cap. 9. & Pereri, lib. 4. in Gen. dist. de imper. hom. Et fundamentum esse debet, quia coniunctio hominum in vnam ciuitatem, non per accidens tantum ratione peccati, aut corruptionis natura, sed per se conuenit homini in quocunque statu, & ad perfectionem eius pertinet. Quod primò suadet D. Thom. exemplo Angelorum; nam eorum status, & naturalis conditio multo perfectior est, quam in hominibus, & in statu innocentiae fuisset, sed in Angelis est societas, & comunitas cum ordine, & subordinatione eorum inter se; ut Dionysius tradidit, & in superioribus visum est; ergo cum proportione non defuisset in hominibus in statu innocentiae. Secundò, quia haec communitas vitae non tantum propter indigentiam mutui auxilij, sed etiam propter seaptibilis est, ad maiorem vitam iucunditatem, & honestam communicationem, quam homo naturaliter amat.

Tertiò, quia in illo statu non omnes homines essent aequales in scientia, & virtute, ut lib. 3. c. 9. dictum est, & rectè D. Thomas praemittit in d. art. 3. ergo licet illa societas perfecta, non esset necessaria propter corporum indigentiam, vel defensionem, posset esse vtilissima ad studium scientiarum, ut doctiores possent minus doctos instruere. Idemque est de rerum experientia, non enim possent singuli omnia per se experiri; oporteret ergo, ut mutud se iuarent, etiam per traditionem, & humanam fidem, quae in illo statu esset longè certior propter innocentiam. Item ad virtutis auxilium esset illa communicatio vtilissima; & feruentiores verbo, & exemplo possent minus perfectos excitare. Et haec ratio multum augetur considerando in illo statu non solum bonum naturae ordinem, sed etiam gratiam. Nam oporteret homines habere aliquam communem regulam fidei etiam externam, ut eandem fidem conseruare perpetud possent, & secundum illam colere Deum, non solum priuatim, sed etiam cultu publico totius comunitatis, seu Ecclesiae. Haec autem ecclesiastica vnitas supponit communitatem ciuilem statui hominum accommodatam.

Denique, si homines tunc peccare possent, 8. etiam ad malefactorum correctionem, & emendationem

5. Euaasio proxiimi argumētū.

6. Afferitō affirm.

7. Afferitō affirm.

8. Quarta.

Secundò.

7. Tertiò.

Quarta.

datione, civilis communitas esset utilissima. Verisimiliter ergo est, homines in eo statu politica communitatem habituros fuisse. Quanta vero illa futura esset magis incertum est; id est, an essent omnes homines in vna ciuitate victuri, vel potius essent ciuitates multiplicandae; & si plures essent, an vnum, vel plura regna componerent; vel vnaquaqueque per se viueret; & similia, quae vnuquodque coniectare potest. Utendo alio principio supra tractato, scilicet, quanta futura esset in illo statu multiplicatio hominum simul viuentium in hoc mundo; & an omnes in Paradiso terrestri habituri essent, vel omnem mundi regionem incolerent. Nam si omnes intra Paradisum contingerentur per modum vnius ciuitatis, vel saltem vnius regni coniungi possent. Si tamen extra Paradisum extenderentur, tunc maior etiam multiplicatio ciuitatum, vel etiam regnorum forte fuisset. Sed de his haec tenus.

¶ Quae sit ratio, an vna idem societas futura fuisset in statu innoc.

Lib. 3. c. 6. d. num. 20.

2. Dubium.

Notatio ex D. Thomae duplici dominij.

2. Assertio in ordine. Probatur ex August. & Gregor.

Item ratio.

Notu.

9. Hinc vero expeditur secundum dubium de dominio hominis in homines; quod in num. 2. huc remisimus. Diximus enim supra habuisse homines in statu innocentiae dominium in omnia bruta animalia. Vnde statim oriebatur dubium, an vnus homo in alium dominium habuisset. Et ratio dubitandi statim occurrit, quia hoc dominium non potuit haberi, nisi ex dono Dei, Deus autem alium in bruta dedit homini dominium, non in solos homines, vt obseruauit August. lib. 19. de Ciuit. cap. 15. Responsio vero D. Thomae supra, & communis est, duplex esse dominium; vnum oppositum seruituti; aliud, quod ad subditum refertur. Primum vocare possumus dominium proprietatis; aliud dominium iurisdictionis, seu gubernationis, late iurisdictionem intelligendo, vt mox explicabo. Vnde primum dominium dat potestatem in personam serui, & omnes actiones eius; id est, ad vtendum seruo in omnem conuenientem vsum propter utilitatem domini. Aliud vero dominium solum confert potestatem ad gubernandum, & dirigendum subditum in suis actionibus; & principaliter propter utilitatem ipsius subditi. Quae omnia in tractatu de iustitia latius docentur, suntque clara, & certa.

10. Dicimus ergo in statu innocentiae non fuisse futurum dominium proprietatis vnius hominis in alium. Ita docent D. Thom. & omnes cum Aug. lib. 19. de Ciuit. cap. 15. dicente: *Conditio seruitutis iure intelligitur imposta peccatori.* In illo ergo statu non esset seruitus; ergo nec dominium proprietatis; haec enim duo correlatiua sunt, & vnum sine alio esse non potest. Vnde ponderat supra August. nunquam in Scriptura hominem appellatum fuisse seruum, donec Noe iustus peccatum filij sua maledictione vindicauit. Vnde infert, *Nomen itaque istud culpam meruit, non naturam.* Idem sumitur ex Greg. 21. Moral. cap. 10. alius 11. Et ratio est manifesta, quia libertas est homini naturalis, & magna eius perfectio. Vnde illa priuari magna poena, & miseria est. At status innocentiae liber esset ab omni miseria, & poena; ergo liber esset ab hac seruitute; ergo ibi non esset dominium tali seruituti oppositum. Et de hoc dominio locutus est Dominus, quando illud homini contulit in bruta animalia, & non in homines, vt Aug. supra, indicauit. Non vero abstulit Deus homini potestatem introducendi hoc dominium, interueniente peccato, vt in materia de Iust. latius traditur. Et ita dicta assertio, & ratio procedit optime de omnibus hominibus in sua innocentia perseverantibus. Si qui vero peccarent, mereri possent interdum in seruitutem redigi, sicut possent aliis poenis puniri.

A Sed in huiusmodi euentu peccans extra statum innocentiae fieret; & vt supra dixi, incertam nobis est, qualis esset in illo statu modus gubernandi, & puniendi peccatores.

11. Secundo dicimus, dominium directiuum, seu gubernatiuum futurum fuisse inter homines in statu innocentiae. Ad hoc enim dominium pertinet potestas imperandi aliis in eorum commodum, & communis boni. Quae potestas in rigore latius pater, quam iurisdictione. Quia pater potestatem hanc dominatiuam habet in filium, & familiam suam, licet propriam iuris distinctionem non habeat, iuxta doctrinam D. Thomae 2. 2. q. 65. art. 2. in Corp. & ad 2. Quamquam generalius loquendo, omnis potestas ad gubernandum alios possit iurisdictione appellari. Et sic probatur conclusio. Nam in statu innocentiae vir haberet potestatem in uxorem, quia hoc naturale est, & per se ad bonum ordinem, & pacem inter ipsos coniuges necessaria est; licet in illo statu illa subiectio esset sine imperfectione, & coactione, sub qua imperfectione per peccatum est introducta, vt in fine libri praecedentis exposuimus. Simili modo pater haberet dominium in filios ad gubernandum illos; eandemque haberet super totam familiam suam. Nam haec potestas adeo est necessaria in communitate domestica, vt de patre, vel matre familias non bene vtente tali potestate dixerit Paulus 1. Corin. 5. esse infideli deteriori, vt notauit August. d. lib. 19. de Ciuit. cap. 15. & 16.

B Denique simili modo dicendum est, supposita in illo statu communitate perfecta ciuitatis necessarium fuisse in illo statu proprium dominium iurisdictionis; quale est in principe respectu subditorum. Quia non ex culpa, sed ex ipsa rei natura sequitur haec potestas ad talem communitatem, tanquam necessaria ad conseruationem eius, vt optime docet D. Thomas supra. Et latius diximus in d. lib. 3. Defensionis catholicae, a princ. Nam illa doctrina in omni statu naturae humanae, siue pura, siue integra, siue lapsa locum habet. Neque subiectio respondens huic dominio esset defectus, vel imperfectio repugnans perfectioni status innocentiae; quia nec priuaret hominem libertate simpliciter, & dominio suarum actionum; nec subderet eum ad seruendum alteri in eius commodum; sed ad obediendum in actibus honestis in proprium, vel commune bonum, & commodum redundantibus. Nec potestas illa gubernatiua tunc esset coactiua, per quam subditi poenis subicerentur; sed esset directiua ad maius bonum, & pacem communitatis ordinata. Quod semper intelligo de subditis in sua innocentia perseverantibus. Nam si forte aliqui peccarent, de istis alia esset ratio, vt saepe diximus.

C Est autem notanda differentia inter hanc potestatem politicam, & oeconomicam; quod hac posterior per modum propriae passionis manat ex tali coniunctione, & tali personae determinatae conuenit, seu in ea quasi resultat per modum relationis, posito tali fundamento. Vt supposito contractu matrimonij ex natura rei statim vir habet potestatem in uxorem. Et similiter supposita generatione filij, naturalis est potestas parentum in illum. At vero potestas politica licet ex natura rei resultet in tota communitate, eo ipso, quod in vnum corpus politicum congregatur, non tamen conuenit determinatae personae, sed ad communitatem per se pertinet modum regiminis statuere, & determinatae personae potestatem illam applicare, vt in loco citato late dixi. Vnde in rigore

11. Assertio in ordine explicatur.

Probatum.

12. Assertio.

Declaratur, & probatur.

13. Differentia inter potestatem oeconomicam, & politicam.

gore loquendo, idem quoad hanc partem fuisset in statu innocentiae seruandum: nam est eadem ratio, quae non in culpa, sed in ipsa aequitate naturali fundatur.

14. Queri autem potest, si Adam non peccaret, & ipso permanente in via, ita genus humanum multiplicaretur, vt ad constituendam ciuitatem sufficeret, an semper tanquam omnium patens principatum habuisset? Respondeo, solam rationem progenitoris non satis esse ad fundandum principatum cum perfecto dominio iurisdictionis, ac potestatis politicae in perfectam communitatem, quae ex multis familiis coalescit, etiam si omnium illarum vnus sit primus patens. Et ratio est, quia eo ipso, quod filius per rationis vsum, & libertatem, ac atatem perfectam emancipatur, liberatur a patria potestate, & fit sui iuris. Vnde si propria familiam habeat, in illa habet suam oeconomicam potestatem aequalem potestati, quam habet pater in sua familia; nec tenetur ex sola natura rei in vnum populum cum patre coniungi; nec inter eos aliorum potestas iurisdictionis ex natura rei intercedit. Vnde etiam post lapsum Adam non habuit talem potestatem in filios, vt bene notauit Salon. tom. 1. de Iustitia, q. 65. art. 2. dub. 1. etiam si contrarium indicet Soto lib. 4. de iustitia, q. 3. articulo 5. Quod si queratur, sola illa ratione ductus, quod Adam solus fuit primus humani generis patens. Sed (vt dixi) haec ratio non sufficit, quia necessarium est, vt accedat consensus eorum, qui in vnam ciuitatem coalescunt, saltem quoad capita familiarum. Non legimus autem Adam, & Cain, v. g. cum suis familiis in vnam ciuitatem conuenisse, cuius politicus principatus Ada fuerit collatus. Sed potius legimus Cainum primam ciuitatem condidisse. At vero in statu innocentiae verisimile est, eo ipso, quod familiae filiorum, & aliorum posterorum Ada multiplicarentur, fuisse in vnum politicum corpus congregandas, propter summam vnionem, & pacem, quae inter homines tunc fuisset. Vnde credi etiam potest omnes posteros acceptaturos Adamum in suum Regem, & Principem, magis ipso vfu, & interpretatiua voluntate, quam expresso pacto, aut electione. Quid autem postea fieret, multiplicatis, & dispersis per orbem familiis hominum, coniectari vix potest, nec dum affirmari.

14. Quae sit ratio, an vnus idem societas futura fuisset in statu innoc.

Salon. vltimus quoad Soto.

¶ Quod loquendo de statu innocentiae.

15. Quae sit ratio, an vnus idem societas futura fuisset in statu innoc.

¶ Quae sit ratio, an vnus idem societas futura fuisset in statu innoc.

Seruat.

A gentiam, & necessitatem huius vitae mortalis, quae indigentia nulla esset in statu innocentiae, & ideo in illo nullus seruaret alteri ex obligatione iustitiae, & propter stipendium per modum famuli, licet per charitatem omnes inuicem ministrarent. Denique etiam ex parte dominorum (si cogitentur) nulla ratio, aut necessitas talis potestatis, vel dominij reddi potest. Quia famulorum auxilium, vel propter corpora corruptibilia, quae indumentis, alimentis, medicinis, & aliis similibus adiutoriis indigent, vel per vanitatem, & ambitionem introductus est; vt utrumque autem in statu innocentiae defuisset; quia sine vilo fere labore, aut ministerio homines haberent paratissimos cibos, & vestibus non indigerent; nec haberent abundantiam diuitiarum particularium, quarum negotiationi incumberent; ergo nullo famularum indigerent, & consequenter neque ex hac parte peculiare dominium in alios homines haberent.

B Tertium vero dubium hac occasione excitatur, an in illo statu esset rerum diuisio, quoad dominia terrarum, fructuum, animalium, aliarumque temporalium rerum. Nam licet Deus dederit homini vniuersale dominium istarum rerum, vt supra diximus, non tamen haec bona inter homines diuisit, sed singulis tradidit omnia, vt suo arbitrio possent omnibus vti, prout vellent; & hoc modo etiam post lapsum fuerunt omnia communia, donec diuisio, seu appropriatio dominiorum introducta est. Est ergo dubium, an similis diuisio introduceretur in statu innocentiae, vel semper conseruaretur rerum communitas? In quo puncto communis sententia est, in statu innocentiae non fuisse futuram rerum diuisionem, nec priuata dominia. Ita docent Soto, & alij plures authores, qui de dominio, & rerum diuisione in tractatibus de iustitia disputarunt, & prius docuit Scotus in 4. dist. 15. q. 4. a. 1. putatque fuisse praecipuum naturale, quod postea dicit fuisse reuocatum, meliusque dixisset, mutatis rebus, & statu hominum ex se cessasse. Itaque sentit, diuisionem rerum per se non esse licitam, sed solum in casu necessitatis; in statu autem innocentiae cessasset necessitas, quae nunc est, & ideo tunc non esset. Declaratur minor, quia diuisio rerum nunc necessaria est, tum propter vitandas rixas inter homines, pacemque seruandum; tum propter sustentationem hostium, quia si bona essent communia, homines negligenter custodire, & operari illa: haec autem duae rationes in statu innocentiae cessarent, vt est notum ex dictis; ergo tunc non esset licita talis diuisio, ac proinde non esset. Et fauent huic sententiae Patres interdum dicentes, communem vsum rerum per se conuenire hominibus; diuisionem autem occasione peccati esse introductam. Ita Clemens I. Epist. 5. habetur in cap. 2. 12. q. 1. & ideo Chrysost. Orat. de Sancto Philogon. mem. & tuam frigidum verbum, & malorum omnium incentiuum appellat. Et similia fere habet Ambros. lib. 7. in Lucam c. 12. §. nolite solliciti esse.

Tertio.

17. Dubium de diuisione bonorum, seu priuatis dominij.

Communis sententia negans.

Probatum.

E Et placet quidem haec sententia quoad assertionem intentam; declaranda tamen conuenienter est. Nam in primis non videtur esse datum in illo statu praecipuum prohibens hanc rerum diuisionem; quia nec positiuum inuenitur, nec naturale colligitur ex principiis rectae rationis. Quia talis diuisio de se nec contra iustitiam esset, nec contra aliam virtutem, & posset esse utilis, vt bene explicauit Leonard. Lessius lib. 2. de Iustitia, cap. 2. dub. 2. Vnde vterius distinguendum videtur inter bona mobilia, & immobilia.

18. Sufficienter communis illa sententia cum limitationibus non nullis.

Nam mobilia magis sunt subiecta diuisioni, quia co ipso, quod occupantur, seu capiuntur, sunt accipientis. Et hoc ius videtur fuisse necessarium etiam in statu innocentiae. Nam qui colligeret fructus arboris ad comedendum, eo ipso acquireret peculiare ius in illos, vt posset illis liberè vti, & non possent inuito possidente auferri sine iniustitia. Ac verò in bonis immobilibus non esset necessaria similis diuisio: & de illis principaliter loquuntur dicti auctores. Considerandum verò vltterius est, potuisse homines in eo statu operari terram, & forsasse aliquam eius partem seminare. Inde ergo necessario fieret consequens, vt postquam aliquis particulam terræ coleret, non posset iuste ab alio priuari vsu, & quasi possessione illius; quia ipsa naturalis ratio, & ordo conueniens hoc postulat. Poruisset etiam vsu introducti, vt qui semel illam particulam terræ occuparet, tanquam propriam illam possideret, quandiu illam non dimitteret; & idem dici potest de particula terræ ad habitationem, & quasi domicilium destinata. Hæc tamen quasi nihil reputantur; & ideo absolute negatur diuisio bonorum in illo statu. Præterquam quod etiam in illis rebus possent esse varæ consuetudines non repugnantes illi statui; quæ ex vario arbitrio hominum penderent. Et ideo nihil certum de illis dici potest.

19. Dubium. Quartum denique dubium ex dictis facile expediti potest, nimirum, quibus in actionibus, seu exercitijs, aut operibus homines in illo statu occuparentur. Non enim futuri erant oriosi; quia hoc & rectæ rationi aduersatur, & tardium, ac molestiam parit; & tamen non facile inuenitur negotium in quo tunc occuparentur. Quia tunc nec essent heilæ, nec lites, nec corporum curationes, aut vestes, aut artificiosi cibi: nec pro diuitijs acquirendis negotiationes, nec opera misericordiae corporalis locum haberent; quia nulli essent infirmi, afflicti, &c. Nec etiam tunc esset vsus artium mechanicarum; quia omnes ordinantur ad subueniendum necessitatibus corporum, quæ tunc non essent. Ex actionibus ergo, quæ per corpus exercentur, nullæ inueniuntur illi statui accommodatæ. Aliunde verò non potuissent tunc homines perpetuo contemplationi vacare; quia corpus animale non posset sine magno labore, vel speciali miraculo, animæ in illo exercitio mētis perpetuo cooperari: nec anima ipsa sine cooperatione corporis posset contemplari.

20. Resolutio bipartita. Probatur in primis tota resolutio in distinctis. Deinde probatur sigillatim prima pars ex Damasc. Resolutio tamen breuiter est, vitam hominis in illo statu maiori ex parte fuisse futuram contemplatiuam, cum aliqua tamen moderata actione illi statui conueniente mistam. Hoc generatim declaratur, quia hoc genus vitæ est magis de se accommodatum humanæ naturæ, præsertim in statu vitæ, & quasi intrinsecæ mortalitatis: & consequenter est etiam perfectius, quia in eo habet anima meliorem partem, & corpus conuenienti exercitio non priuatur. Deinde priorem partem docuit Damasc. lib. 2. cap. 30. dicens; Deus in Paradiso tam spiritaliter, quam corporeo hominem collocarat, siquidem in corporeo, qui in terra erat, quantum ad corpus degens spiritaliter versabatur cum Angelis, diuinas cogitationes excolens, usque sese alens, nudus ob simplicitatem, vitæque arte, ac seruo carentem, atque ita comparatus, vt ad solum creatorum per res ab ipso creatas assurgeret, ipsiusque contemplationem quam iucundissime fruere. Quæ quidem præcipue dixit Damasc. de Adamo, quia à principio perfectus fuit: ad homines verò ab illo futuros debet cum proportione accommoda-

ri. Nam omnes illi (quantum credibile est) scientiarum naturalium studijs, & contemplationi vacarent; & ita magnam vitæ partem forsasse vsque ad consistentiam ætatis in addiscendis scientijs, postea verò in illis docendis occuparentur. Accedit, quod non solum contemplationi naturali Dei & effectuum eius, sed maxime supernaturali, quæ per fidem, & charitatem exercetur, præcipue vacarent; quia in hac maxime beatitudo huius vitæ consistit, & ad futuram præcipue conducit.

Altera item pars colligitur ex verbis Gen. 2. 21. Posuit Deus hominem in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum. quem locum supra lib. 3. cap. 6. num. 17. de exteriori opere, & cultura terræ moderata, & delectabili exposuimus. Addit Perer. lib. 4. in Gen. disp. de vsu carnis in statu innoc. quod homines in statu innocentiae omnes artes liberales colerent. Quod quidem de Dialectica, & alijs pertinentibus ad Mathematicas, scilicet Arithmetica, Geometria, Astrologia, Perspectiua, Cosmographia, & similes, valde credibile est, quia hæc omnes intellectum perficiunt; & externam actionem, & delectationem, ac facilem, & honestam habent delectationem. Aliæ verò, quæ circa sermonem versantur, minus essent in illo statu necessariae, vt Grammatica, & Rhetorica; quia in eo statu tantum esset vna lingua, quam vsu ipso omnes perfectissime addiscerent. Forsasse tamen etiam per artem possent illam perpolire, præsertim in his, quæ ad pœsim pertinent. Item ex seruilibus artibus aliquas nobiliores exercere possent, vt venatoriam, vel recreationis causa, & honesti exercitij; vel ad intimius naturas animalium intersectorum penetrandas. Idem de arte pingendi, agricultura, & similibus considerari potest. Præter hæc autem omnia possent etiam in laicis actionibus exerceri; vt inferius suo loco attingemus.

CAPVT VIII.

An homines in statu innocentiae nascerentur in gratia, iustitia, & scientia perfecti.

Diximus de perfectione ad corpus pertinente; nunc superest animæ perfectio explicanda. Et de naturali quidem nihil est, quod addamus; quia in anima rationali per se spectata non est alia perfectio naturalis præter substantiam eius, & potentias intellectus, & voluntatis; quæ totam suam naturalem perfectionem à principio necessario habuerunt, quia illa indiuisibilis est; neque in se magis aut minus recipit. Vnde quælibet anima simul recipit ab initio creationis totam hanc perfectionem, quantum est capax. An verò hæc individualis perfectio esset æqualis in omnibus animabus, vel si est inter eas inæqualitas, an illæ animæ humanæ essent in naturalibus perfectiores, quam nunc sunt, non oportet in presenti disputare. Nam prior pars generalis est ad omnes status humanæ naturæ, & in materia de anima tractatur. Posterior autem pars iuxta superius dicta est definienda, quia si futuri essent iidem homines, qui nunc sunt, cessat quæstio, nam etiam animæ eandem essent perfectionem habituræ. Sin autem homines alij, & numero diuersi, tunc essent futuri, incertum est, quantæ perfectionis individualis essent futuri, id enim ex Dei voluntate penderet, credibile autem est, futurum non fuisse futuras animas minus perfectas, quam

1. Affertio certissima. 2. Probatur 1. ex Rom. 5.

Addit Pererius aliam probationem.

1. Quod de perfectione naturali animarum.

Consulte Combricem. lib. 2. de anima c. 1. q. 5.

quam nunc sunt; quoniam ad id præsumendum nulla ratio suppet.

2. Omnia igitur naturali perfectione, dicendum est de donis supernaturalibus, tam quoad substantiam, quam quoad solum modum. Et quoniam gratia sanctificans est fundamentum omnium perfectionum status innocentiae, vt supra vidimus lib. 3. cap. 20. ideo de illa dicimus, primò, in statu innocentiae omnes homines fuisse in statu gratiæ generandos à primo conceptionis instanti. Hæc assertio est D. Thomæ 1. p. q. 100. art. 1. & communis Theologorum in 2. dist. 20. Existimòque esse certissimam. Probatur primò ex Paul. ad Rom. 5. dicente: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors. Vnde tale conficiamus argumentum. Nunc homines generantur in peccato, propter peccatum Adæ; ergo Adamo non peccante, homines non conciperentur in peccato; ergo conciperentur in gratia. Antecedens est sententia Pauli iuxta catholicum sensum, vt ex materia de peccato originali suppono.

3. Prima verò consequentia per se euident est; tum quia, si Adamo non peccasset, nulla posset esse causa inducens culpam in homine, in eius conceptione; tum etiam, quia sine causa diceretur peccatum inductum in mundum per Adamum, si ipso etiam non peccante, futurum in parulis fuisset. Secunda verò consequentia probatur primò, quia in creaturis rationalibus, prout à Deo creatæ sunt, cuiusque ordinariæ prouidentiae subsunt, non datur status medius inter statum gratiæ, & peccati, vt in superioribus ostensum est. Secundo, & euidentius, quia nõ datur status peccati simpliciter, id est, constitutus hominem Deo inimicum, sine propria priuatione gratiæ, id est, quæ non sit mera negatio, sed sit carentia gratiæ debite in esse: nam licet homo in puris naturalibus haberet gratiæ negationem, nihilominus in peccato non esset; ergo nunc concipiuntur homines cum hac gratiæ priuatione; imò iuxta veritorem sententiam in tali priuatione, vt voluntaria in capite, formalis ratio originalis peccati consistit; ergo fuit semper, & est nunc in natura humana debitum quoddam habendi gratiam diuinam à principio conceptionis; ergo si non interuenisset peccatum, impleteretur hoc debitum in omnibus hominibus, ac proinde omnes in gratia conciperentur. Consequentia euident est: tum, quia Deus ipse debitum imposuit, ideoque non poterat ex se negare implementum eius, si ex parte humanæ naturæ impedimentum non interuenisset: tum etiam, quia alias illa carentia gratiæ esset peccatum, quia esset carentia, quam infans habere deberet; & non esset peccatum, quia nullo modo esset voluntaria: tum denique, quia etiam nunc carentia gratiæ pro illo primo instanti conceptionis non esset peccatum; quia non fuisset per Adæ peccatum inducta, si absque tali peccato futura in filijs Adæ fuisset.

4. Secundo probatur assertio, & confirmatur testimonium Pauli, ac inductio facta ex Concil. Araus. II. cap. 19. dicente, nos perdidisse in Adamo, & per Adamum stolam animæ, quæ in nobis per Christum reparatur. Apertius idem confirmat Conc. Trid. sess. 5. cap. 2. dicens, Adamum peccando non sibi tantum, sed nobis etiam sanctitatem, quam acceperat, perdidisse: & ideo peccatum, quod mors est animæ, in posteros transfudisse. Ergo ex sententia Concilij, si Adamum peccando, gratiam, quæ est vera sanctitas, nobis non perdidisset, illa in statu innocentie obtineremus. Ergo in primo conceptionis instanti esset

Franc. Suarez de opere sex dierum.

infundenda. Probatur hæc vltima consequentia in primis ex eo, quod nunc ab illo instanti trahimus peccatum; ergo in eodem gratiam habere debebamus: tum quia oppositorum eadem est ratio; & prior est Deus ad gratiam dandam, quam negandam; tum maxime, quia peccatum quod animæ mortem affert, includit carentiam gratiæ, vnde pro eodem instanti, pro quo peccatum inducitur, gratia futura esset. Deinde probatur, quia nulla ratio differendi gratiam cogitari potest; nec designari tempus, pro quo esset danda hominibus gratia, non peccante Adamo, si in primo instanti conferenda non fuisset.

5. Nisi forte quis dicat, non fuisse dandam vltimò ad primum instans vsus rationis; in quo infallibiliter daretur omnibus auxilium, quo se ad gratiam recipiendam disponerent. Sed hoc nemo dicere potest, nisi ex proprio capite, & sine fundamento excogitatum. Et præterea consequenter dicendum esset, vt argumentum factum probat, homines nunc non contrahere peccatum vsque ad primum instans vsus rationis, in quo non se ad gratiam disponunt: neque ad id auxilium recipiunt propter peccatum Adæ; hoc autem hæreticum esset, cum sit de fide omnes à principio sui ortus incipere esse in peccato. Et præterea etiam est falsum, omnes homines ex certa lege Dei carere nunc in primo instanti vsus rationis auxilium, quoad Deum conuertantur, si velint. Quin potius ex parte Dei omnibus ex tunc offertur, & verisimilius est, multis actu dari non solum sufficiens, sed etiam efficax. Id enim sine miraculo & privilegio fieri potest ex peculiari fauore, & prædestinatione Dei. Vnde vltimis sequeretur ex illa sententia, multos homines non trahere peccatum ex Adamo, nimirum, illi, qui in illo instanti conuerterentur ad Deum, & sequè ad gratiam disponerent. Quia illi nec ante illud instans traxissent peccatum ex Adamo, vt illa responsio supponit; nec in eodem instanti illud contraherent, quia posimus in illo iustificari; nec postea possent gratiam perdere propter peccatum Adæ, sed propter proprium, ac personale. Igitur ex dogmate fidei de originali peccato paruulorum euidenter concluditur, quod si Adamo non peccasset, homines in gratia crearentur.

6. Tertio hoc potest probari testimonio Patrum, quibus supra lib. 3. cap. 17. probauimus Adam fuisse in gratia creatum. Et specialiter notari potest quod ait Irenæus lib. 3. cap. 20. Nos recuperare per Christum quod in Adamo perdidimus; recuperamus autem gratiam; ergo hanc perdidimus in Adamo. Item recuperamus illam ab infantia, cum primum in Christo regeneramur; ergo etiam pro infantia illa propter Adamo caremus, cum primum ab illo generamur; ergo etiam è conuerso, si Adamo non peccasset, ab instanti, in quo ab illo generaremur, illam reciperemus. Et in eundem modum citari potest Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 17. & Leo serm. 1. de ieiun. mensis 10. dicens: Erigi in Adamo secundo, quod cecidit in primo. Denique Anselmus lib. de Concept. Virg. cap. 10. & 22. Filios Adæ (ait) nasciturus fuisse iustos, si Pater non peccaret. Ratio verò à priori huius veritatis est diuina voluntas, cui placuit totam hominum naturam ad statum gratiæ ita prouehere, vt simul cum natura omnes homines illam reciperent, nisi Adam, quem veluti caput totius naturæ constituebat, tantæ gratiæ impedimentum, peccando, apponeret. Vnde non daretur tunc gratia filijs Adæ ex merito eius, quia non fuit in hoc genere caput totius naturæ constitutus; id enim fuit proprium so-

Expositio ex cogitata multipliciter excogitata.

Probatur 5. ex Patribus.

Affertio ratio à priori.

lius Christi, quod etiam in statu innocentiae exerceret, ut pie credimus: sed daretur ex pacto & promissione, utique sub tali conditione facta, & ita nulla in hac assertione superest difficultas, magisque ex dicendis in sequenti confirmabitur. Solet autem circa illam quaeri, an in illo statu filij Adae nascerentur in gratia confirmati, vel saltem cum dono perseverandi in illa. De qua re capite sequenti dicemus.

7. *Assertio 2. bimembri.* Secundo dicendum est, non peccante Adamo posteros eius fuisse in natura integritate, & cum originali iustitia procreandos. Hae duae partes ita sunt connexae, ut prior ex posteriori sequatur; quia status originalis iustitiae statum integritatis naturae includit, & aliquas perfectiones ei superaddit, ut in superioribus visum est lib. 3. cap. 20.

8. *Posteriorum membrum traditur a D. Th. Cuius suadeatque priorum.* Secunda ergo pars traditur a D. Thoma d. q. 100. art. 1. & reliquis Theologis in 2. dist. 20. & videtur non minus certa, quam assertio praecedens. Potestque suaderi primò verbis Sapientis Ecclesiast. 7. *Deus fecit hominem rectum*; quod intelligitur non solum de rectitudine innocentiae per carentiam peccati; nec de sola rectitudine sanctificantis gratiae, sed etiam de rectitudine, quae subiectionem perfectam inferioris partis ad superiorem, ac proinde carentiam fomitis, & inordinatae concupiscentiae includit, ut docet Hieron. lib. 1. contra Iovin. & in superioribus tractatum est. Dicitur autem homo creatus cum hac rectitudine; non ut erat tantum singularis persona, sed ut in eo erat tota natura, pro qua talem rectitudinem accepit. Quod declarat Sapientens, cum subdit, *Et ipse se immiscuit infinitis quaestionibus*. Quae verba non tantum personam Adae, sed etiam totam naturam respiciunt: nam Adam peccando non se tantum, sed suos etiam posteros illis quaestionibus, & miseris immiscuit; ergo etiam priora verba ad totam naturam referenda sunt.

9. *Suadetur 2.* Praeterea ex vno effectu mortis optimè hoc ostenditur. Dicitur enim Sapient. 2. *Deum fecisse hominem inexterminabilem*, id est, immortalem, quod non tantum de primis hominibus quoad eorum personas, sed etiam quoad totam posteritatem intelligendum est: nam statim subditur, *Invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum*. Quia nimirum diabolus Adamum ad peccandum induxit, & ex peccato eius in ceteros homines mors intravit. Propter quod dixit Paul. 1. Corinth. 15. quod in Adam omnes moriuntur. & ad Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc modum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit*. Unde multi ex haereticis negantes originale peccatum, non fuerunt ausi negare, mortem fuisse inductam in humanum genus per peccatum Adae; quorum sententia licet in priori parte damnetur, quoad posteriorem recipitur, ac definitur in Concil. Araus. secundo, & in Trid. sess. 5. cap. 2. Hinc ergo concluditur Argumentum. Nam si Adam non peccasset, homines nascerentur immortales; eo utique modo, quo Adam immortalis creatus est; ergo nascerentur cum dono originalis iustitiae. Probatur consequentia, quia donum immortalitatis supponit, vel includit perfectam subiectionem corporis ad animam, quam iustitia originalis conferebat.

10. Tertio Concil. Trid. supra definit, Adam peccando non solum sibi, sed etiam nobis sanctitatem, & iustitiam amisisse; ubi distinguendo iustitiam à sanctitate, iudicare videtur Concilium, non solum gratiam cum suis virtutibus, & donis,

quae solet iustitia formaliter iustificans appellari, estque vera sanctitas; sed etiam illud peculiare donum iustitiae originalis Adam ante peccatum habuisse; nam illud cum sanctitate perdidit; ergo ex mente Concilij etiam illud nobis amisit. Ergo haberemus illud, si Adam non peccasset; ergo à principio conceptionis illud reciperemus. Quae illationes eodem modo probandae sunt, quo in praecedenti assertione similes ostendimus. Et confirmatur ex Caestino. Papa epist. 1. ad Episcopos Galliae cap. 4. dicente, *In praenarratione Adae homines naturalem possibilitatem (utique bene operandi) perdidisse*. Unde similiter colligimus Adamo non peccante homines habituros fuisse illam naturalem possibilitatem. At verò illam maxime conferebat originalis iustitia, quae concupiscentiam ita frenabat, ut contra rationem non rebellaret: ut ex materia de Gratia suppono. Ergo non peccante Adamo haberent homines, quasi connaturale donum originalis iustitiae, quod illam possibilitatem naturalem conferret. Unde hoc ipsum confirmat Araus. Concil. cap. 8. & August. alique Patres frequenter dicunt, in omnibus Adami posteris liberum arbitrium fuisse infirmatum per Adae peccatum; non solum, quia gratiam perdidit, sed etiam, quia ex illo pugna illa inter carnem, & spiritum orta est, quae captivum tenet liberum arbitrium, & veluti inuitum trahit in legem peccati, ut Apost. ad Rom. 7. deplorat; ergo pugna fomitis, & concupiscentiae orta est ex peccato; ergo isto non existente peccato, non esset in homine haec pugna; ergo esset originalis iustitia.

Unde dixit optimè August. lib. 14. de Civit. cap. 10. *Quam felices erant primi homines, & nullis agitantur perturbationibus animorum, nullis corporum turbantur incommodis, tam felice universa societas esset humana, si nec illi malum etiam, quod in homines irriterent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret*. Et lib. 4. contr. Iulian. cap. 12. contra illum haereticum, qui Tullium allegauerat, eiusdem Tullij verba expendit, quibus dixit hominem, ut à nouerca editum in vitam corpore nudo, infirmo, &c. animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, pravo ad libidines. Subdit verò Augustinus: *Rem vidit, causam nesciuit, latebat enim cur esset graue iugum super filios Adam, &c.* quia ignorabat originale peccatum. Cum ergo iustitia originalis illos animi, & corporis defectus impediret, manifestum est secundum Augustinum illos non fuisse futuros in hominibus, si Adam non peccasset, ac proinde omnes in originali iustitia creandos fuisse. Et in cap. 16. in fine declarat, non solum grandiores, sed etiam paruulos pati nunc multa mala, utique ob illius doni carentiam; ergo supponit, paruulos etiam habituros fuisse donum illud, si Adam non peccasset.

Ultimò addit D. Thomas rationem, quia iustitia originalis non fuit data Adae, tanquam personale, sed tanquam totius speciei generale beneficium, quod toti humano generi in suo veluti naturali capite donatum est; sub conditione tamen obseruationis praecipit Adae impositi de non comedendo de ligno scientiae. Quae conditio respectu personae Adae non fuit necessaria ad receptionem talis doni, quia illo praeventus est, sed fuit ad conseruationem, respectu verò filiorum eius ad collationem, ac receptionem ipsius doni praecedere debuit. Unde, quia conditio impleta non fuit, nos illo dono priuamur, si autem seruata fuisset, cum ipsa natura, ad modum

dum proprietatis naturalis datum fuisset. Non quidem tanquam fluens à natura, nec tanquam ei naturaliter debitum, nec etiam propter obedientiam Adae, sed ut debitum ex lege, & promissione diuina, tali conditione impleta: sicut de gratia ipsa dictum est. Solum superest probandum principium illud in hac ratione assumptum, donum, scilicet, iustitiae, datum esse speciei humanae, & Adamo, ut capiti eius, & non tantum personaliter. Hoc autem principium non ratione, sed autoritate probandum est ex testimoniis Scripturae, Conciliorum, & Augustini allegatis. Maximumque argumentum sumitur à contrario eiusdem iustitiae, quod est originale peccatum. Illud enim per modum defectus naturalis generationem hominis consequentis, inoleuit. Unde est illud Pauli ad Ephes. 2. *Erant natura filij irae*. Ergo simili modo iustitia originalis data est à principio, ut per modum naturalis proprietatis in omnes homines redundaret non interueniente Adae peccato. Nam oppositorum eadem est ratio: nec potest priuatio esse nunc quasi naturalis defectus, nisi contrarius habitus futurus esset quasi naturalis, si lapsus totius naturae non interueniret.

11. *Obiectio 1. contra praedictam assertio. ex Hugone.* Contra hanc autem veritatem maxime obici solet sententia Hugonis de Sanct. Vict. lib. 1. de sacram. p. 6. cap. 24. ubi semel, atque iterum ait, quod licet Adam in sua obedientia permanisset, non propterea filij eius nascendo originalis iustitiae meritum acciperent, sed nascerentur (ait inferius) in natura ab omni vitio libera, sed non similiter paternam iustitiam herede. Ratione praeterea argumentari possumus, quia filij Adae non infunderentur à principio conceptionis omnes virtutes, seu habitus boni, qui in voluntate, & appetitu possunt per actus naturaliter acquiri; ergo nec iustitia originalis à principio eis infunderetur. Consequentia probatur, quia supra dictum est, originale iustitiam, maxima ex parte in his habitibus consistere quatenus intrinsecè passionem moderantur. Antecedens autem probatur: tum quia scientiae naturales tunc non infunderentur per accidens; ergo nec virtutes acquiribiles per naturales actus. Tum etiam, quia pro illa aetate non essent necessariae infantibus tales virtutes ad aliquos actus proprios iustitiae originalis; quia paruuli ante usum rationis non essent capaces talium actuum. Unde noua difficultas oritur, quia non apparet in quo posset iustitia originalis in paruulis consistere, quia non in aliquo habitu, ut ratio facta probat, quia non datur aliquis specialis habitus à virtutibus distinctus qui sit originalis iustitia, ut supra ostensum est; ergo si habitus virtutum non infunderentur infantibus, nec iustitia illorum in habitu consistere posset; nec etiam in actibus, aut motibus paruulorum; tum quia non essent capaces illorum; tum etiam, quia iustitia originalis non dicit proprie actum secundum, sed primum per modum habitus; ergo nullo modo esset in paruulis.

12. *Obiectio 2. ex ratione.* Ad Hugonem respondet D. Thomas d. a. 1. ad 1. loqui de iustitia actuali, non de habituali; quia filij ex Adamo procreati, licet cum natura iustitiam habitalem acciperent; non tamen possent statim actus iustitiae operari, sicut potuit Adam statim ac creatus est. Alij dicunt, filios Adae secundum Hugonem non fuisse futuros paternae iustitiae heredes; quia non oporteret omnes imitari iustitiam, & bona opera parentum. Vtraque verò expositio difficile accommodatur sententiae Hugonis. Constituit enim ibi discrimen inter obedientiam, & inobedientiam Adae, quod per in-

13. *Difficultas noua ex hac obiectio.*

14. *Ad 1. obiectio. repositio D. Thoma.*

15. *Ad 2. repositio.*

16. *Vtriusque solutio minus commoda.*

obedientiam statim omnes posterij facti sunt paternae iniustitiae, & inobedientiae heredes; secus verò esset de obedientia Adae, quia licet non peccasset, in praedictis sensibus nulla esset differentia, quia non statim efficerentur filij paternae obedientiae heredes. At filij nunc geniti ex Adamo inobedientem non hereditant eius actualem iniustitiam, sed tantum habitalem. Peccatum enim originale habituale est in paruulis: neque ipsi possunt statim actualem inobedientiam operari, sicut potuit Adae. Et similiter non est necesse, ut omnes, qui nunc nascuntur ex Adamo, illum in actuali peccato imitentur, sed tantum, ut originale contrahant.

Dici ergo potest, Hugonem non negasse filios Adae habituros in sua conceptione iustitiam, sed negasse habituros illam ex merito parentum, & quasi hereditario iure, sed ex promissione Dei sub tali conditione liberaliter facta. Quod secus est in culpa, quia illam ex merito parentis primi, tanquam ex originaria causa hereditamus. Deinde videtur loqui Hugo non de iustitia quacunque, sed de perfecta, & inamissibili; solumque negare habituros fuisse filios Adae, talem, tantamque iustitiam ex merito Adae, si Dei praecipio obediret. Non tamen inficiatur, quin habituri essent à principio iustitiam, quam in aetate adulta possent per inobedientiam amittere, qualem Adam habuit. Hocque planè indicat illis verbis: *Obedientia* (utique Adae) *naturam ad incorruptionem non mutasset, donec tempore suo usque in finem seruata fuisset perfecta; qui autem interim generarentur, neque nascendo originalis iustitiae meritum acciperent, quoniam & ipsi, à quibus nascerentur, nondum adhuc perfecte obedientiae iustitiam haberent*. Vbi duplicem videtur iustitiam distinguere, vnam quasi inchoatam, quae per inobedientiam amitti poterat, aliam consummatam, quam vocat *perfecta obedientia*, id est, quae post completam, & perseverantem obedientiam conferretur. Et hanc solum videtur negare filij ex Adamo innocente genitis, non tamen priorem: unde subiungit, *Non autem potuit natura nascentibus dare, quod in generantibus nondum adhuc possidebat*. Et tandè in fine capituli sentit, si Adam non peccasset, non ita fuissent filios generandos iustos, ut propter meritum Adae in iustitia confirmati nascerentur: sed eorum obedientiam probandam fuisse, ut proprio merito vel illam amitterent, vel praemium eius obtinerent. Quod autem iustitiam à principio obrinissent, satis declarat, cum concludit, *Primam tamen obedientiam obseruatam causam fore adiutricis gratiae in omnes sequentes, & ipsam obedientiam obediendo imitantes*.

15. *Instatur etiam ad istam responsio.* Haec videtur fuisse sententia Hugonis, quam ipse obscurissimè proponit, & nunc vnum sensum, nunc alium indicat; sempèrque difficultatem facere videtur argumentum factum, quod iuxta hunc etiam sensum nulla sit differentia, quam inter inobedientiam, & obedientiam Adae assignat. Quia etiam culpa non ita derivatur ad filios Adae ex illius inobedientia, ut sit irreversibilis, seu inauferebilis, ut sic dicam; ita enim nascuntur homines in peccato non lapsum Adae, ut per liberum arbitrium gratia Dei adiutum possint ad meliorem statum reuocari. Responderi nihilominus potest, ex parte Adae inueniri discrimen; quia suo peccato ita totam naturam infecit, ac deiecit, ut ex parte sua impotentem ad recuperandam iustitiam illam reddiderit: at verò seruando praecipit nunquam posset auferre à posteris potestatem amittendi iustitiam. Qui sensus veram doctrinam continet. An verò fuerit ab Hugone intentus, dubitari potest.

16. *Respondetur.* Franc. Suarez de opere sex dierum. B b 3 Aliter

Confirmatur 1. ex Caestino Papa.

Lib. 1. de gratia, praesertim c. 25. Confirmatur 2. ex Arausio.

10. Item ex Augustino.

11. Suadetur ultimò ratione D. Thoma.

14. Auctoritas solutio 1.

Solutio 2.

Instatur etiam ad istam responsio.

Respondetur.

16. Solutio ad eundem Hugonis locum.

In quibus quia Hugo subiungit non probatur.

Vnum est.

Alterum est.

De 2. obiectione in illo n. 13.

17. 3. assertio partim negatiua, partim affirmatiua. Obiicitur quoad assertio.

Partis negatiuae duplex sensus. De priori sensu.

De posteriori quid opinatur Richardus.

18. Contrariu tenendum cum D. Th. Aegid. & Hugon. & probatur.

Aliter etiam potest illud discrimen explicari, nimirum vnus Adae peccatum sufficiens fuisse, vt omnes eius posterij in peccato nascantur: obedientiam autem eius non satis fore, vt omnes eius posterij in statu iustitiae nascerentur. Quia licet Adam semel obediisset Deo, si postea transgrediretur preceptum, filij eius nascerentur peccatores. Quae doctrina vera est, & illam maxime in principio capituli Hugo indicat. Quinetiam sentit, quod filij Adae vel non reciperent originale iustitiam, donec Adam perseveraret obediendo vsque ad terminum illi praefixum pro tempore vitae; vel certe, quod si antea daretur filiis iustitia, & postea peccaret Adam, etiam iustitiam acceptam filij amitterent. Vtrumque autem horum falsum censeo. Primum quidem, quia filij nati ex Adamo ante peccatum, non nascerentur in peccato, vt est per se notum; ergo nascerentur in gratia, quia non datur status medius de lege, vt saepe dictum est. Ergo etiam nascerentur in iustitia, quia essent in statu innocentiae, in quo sicut iustitia originalis non potuit esse, nisi in gratia fundata; ita neque gratia futura erat, nisi originali iustitia ornata, & munita. Secundum quoque falsum est; quia dona Dei sunt sine poenitentia, praesertim donum gratum faciens, & ideo semel accepta non amittuntur sine peccato proprio, de quo latius in tractatu de originali peccato. In altera vero obiectione petitur, an statu innocentiae perseverante nascerentur homines cum omnibus habitibus virtutum moralium per accidens infusus? Sed hoc expediretur melius in fine capituli post sequentem assertionem in num. 25.

Tertio dicendum est, homines in statu innocentiae non fuisse recepturos a principio creationis scientias, vel alias perfectiones intellectus, praeter habitum fidei infusae. Hac vltima pars, seu exceptio supponitur, vt coeque ad primam assertionem, quia sine fide non infunditur gratia, vt est constans apud omnes: tum quia fides est omnis iustitiae fundamentum: tum etiam, quia quod Paulus dixit: sine fide impossibile est placere Deo; in omni statu puri viatoris verum est; & cum proportione ad eum qui in actu, vel tantum in habitu Deo placet, seu illi est gratus, applicandum est. Oportet enim est autem homines in illo statu fuisse creandos cum gratia habituali; ergo, & cum fide, saltem habituali. Reliqua vero pars assertionis intelligi potest, vel de scientia per se infusa; vel de acquisitione naturae, & per accidens infusa. In priori sensu est res potissima; quia neque Adam ipse cum tali scientia creatus fuit, vt supra diximus; ergo multo minus filij. In posteriori autem sensu Richardus in 2. dist. 20. art. 1. q. 4. sentit, quod licet pueri in illo statu non haberent scientias, quantum ad verum, haberent tamen illas, quoad habitus per accidens infusos. Nos vero in conclusione id negamus, de scientia naturali quoad omnes eius habitus, & species intelligibiles, quae ab obiectis acquiri possunt.

In hoc ergo sensu tradit hanc sententiam D. Thomas 1. p. q. 101. art. 1. q. 18. de verit. a. 7. quem sequuntur Aegid. & alij in 2. dist. 20. & fuit sententia Hugonis de S. Victor. lib. 1. de sacram. p. 6. cap. 26. Ratio D. Thomae est, quia vbi nulla legitur auctoritas, vel necessitas, aliquid supernaturale asserere non debemus; sed habere has scientias, & intellectuales perfectiones a Deo immediate inditas supernaturale quid est, saltem quoad modum; quia naturale est homini scientiam, & cognitionem intellectus per sensus acquirere; ergo non possumus sine aliquo ex dictis fundamentis asserere, infundendas fuisse hominibus omnibus in statu inno-

centiae. Antecedens quoad vtramque partem satis notum est ex dictis. Consequencia vero probatur, quia in primis nulla auctoritate id ostendi potest. Deinde nulla est necessitas, quia homines geniti in statu innocentiae non habent vsum rationis vsque ad aetatem adultam, & proportionatam; ergo pro illo tempore non indigebant habitibus scientiarum. Postquam autem ad rationis vsum peruenirent, possent sua industria, & diligentia illos acquirere; & hoc satis erat ad naturalem eorum perfectionem, essetque illis commodum, & honestum in istarum scientiarum studiis, & inuentione occupari; ergo necessarium eis non fuit illas a principio per infusionem recipere.

Soler autem obiici primo, quia supra diximus has scientias fuisse infusas a principio Adamo; ergo, & filiis infundi deberent, vt essent parenti similiores. Secundo, quia alias nunquam possent homines in statu innocentiae humanas scientias perfecte acquirere; & ita semper essent imperfecti, & aliqua ex parte ignorantes in his, quae humanae naturae proportionata sunt; quod perfectioni status innocentiae videtur repugnare. Sequela probatur, quia humanae scientiae quamplures sunt, & vnaquaeque illarum latissimam habet materiam; & ex rebus sensibilibus difficillime comparantur: & magna ex parte ad euidentem, & certum veritatis iudicium non perueniunt. Vnde si sola inuentione, vel auctoritate humana in eis procedatur, multa per solam opinionem, quae falsitati exposita est, cognoscuntur. Et ita fieret, vt homines in statu innocentiae in naturali cognitione decipi possent, & praesertim in pueritia, vel adolescentia ante comparatam rerum perfectam cognitionem. Tertio, quia sine omnibus scientiis non potest esse perfecta prudentia; nec sine prudentia potest esse perfecta operatio virtutis, ac subinde nec perfecta originalis iustitia, quae magnam facilitatem ad bonum operandum, & ad vitandum malum tribuebat.

Ad primum respondemus esse plures differentiae rationes inter Adamum & posteros, ex quibus potius assertio confirmatur. Adam enim creatus est in aetate adulta, & perfecta rationis vsum, in qua aetate iam erat de se capax scientiarum naturalium. Vnde si illis caruisset, propria ignorantiae fuisset subiectus: in filiis autem paruulis carentia scientiarum non fuisset ignorantia, sed pura necessitudo, vt supra declaratum est. Deinde Adam non solum creatus est, vt persona priuata, sed vt caput, & consequenter vt doctor, & instructor ipsius naturae; & ideo ratione sui muneris scientias omnes postulabat, & iuxta conuenientem prouidentiae ordinem illi erant debita. Quae ratio in filiis locum non haberet, vt per se notum est. Denique de Adamo habemus plura Scripturae & Patrum testimonia, quae illius eximiam sapientiam praedicant; quod de filiis secus est. Vnde recte dixit D. Thomas, perfectionem scientiae in Adamo non fuisse accidens quasi conaturale speciei secundum ordinariam legem, sed fuisse proprium talis individui, propter eius peculiarem conditionem, & statum; ideoque non oportuisse filios similes parenti in illa perfectione a principio creari.

Ad secundum respondet Perer. lib. 5. in Gen. diff. 1. de excell. stat. innoc. q. vlt. in fin. filios Adae in statu innocentiae habituros fuisse plures commoditates & auxilia, quibus breui tempore, & sine anxietate, vel labore ad scientiarum perfectionem peruenirent; numeratque decem acquirendarum rerum adiumenta praecipua. Potissima vero sunt imprimis immortalitas, & impassibilitas corporis,

19. Obiectio 1.

Secunda.

Tertia.

20. Ad 1.

21. Ad 2. ex Pererio.

ex qua perpetua valetudo, sensuum interiorum, & exteriorum integritas, & firmitas virtutum corporis proueniret. His accederet summa corporis, & animi moderatio; nam in illo statu non esset necessitudo corporum cultus, aut vestitus; nec esset appetitus immoderatus diuitiarum; nam pauca essent ad victum necessaria, & illa summa facilitate obtineri possent. Victus etiam, & consequenter etiam somnus esset moderatissimus. Vnde fieret, vt fere totum vitae tempus possent in primis in contemplatione rerum diuinarum, & deinde in naturalium rerum cognitione, & speculatione consumere. Imò studium illud, & occupatio esset illi statui accommodatissima. Præterea ex parte obiectorum haberent maximam opportunitatem ad rerum naturas inquirendas, quia & animalia illis ad nutum obedirent, & in Paradiso haberent omnia herbarum genera, vt facile possent earum virtutes experiri, vel rimari. Idemque de ceteris naturalibus rebus facile intelligi potest.

His accederet, quod maximi esset momenti, quod non per solam inuentionem scientias addiceret, sed maxime per doctrinam. Nam filij a parentibus docerentur; & ita filij Adae doctissimi præceptorem habuissent, qui eos, quoad fieri posset, sibi similes redderet; idemque eius posterij, ac successores obseruarent. Inuarentur denique angelico ministerio, & singulari Dei prouidentia. Addit denique d. author, habituros fuisse tunc homines admirabilem ingenij, memoriae, & iudicij excellentiam, & incredibilem sciendi cupiditatem, quibus maxime ad obtinendam scientiam inuarentur. Sed in perfectione ingenij, vel in appetitu sciendi, quatenus ex parte animae naturalis sunt, non essent homines in statu innocentiae ad scientias capiendas aptiores, quia in animabus ipsis non essent perfectiores, vt supra tactum est. Solum ergo ex meliori corporum dispositione, & maiori animi moderatione, ac rectitudine, vel maiori percipiendi, & retinendi habilitate, maior sciendi appetitus elicitus prouenire posset; multumque sine dubio ad scientias acquirendas inuarent. Hoc ergo modo possent omnes in vnaquaque aetate habere scientiam illi aetati conuenientem, & quasi debitam; ideoque nunquam essent proprie ignorantes. Et quauis multa non possent euidenter cognoscere, non esset illa imperfectio priuatiua, sed negatiua; quia non vt Angeli, sed vt homines in corpore animali viuentes in scientia perfecti esse debuissent. Et quauis nosset, quae per opinionem cognosci possunt, nunquam periculo deceptionis exponerentur, quia non opinando assentirent, sed quod ea opinabilia essent, certo iudicarent.

In tertia obiectione petitur an in statu innocentiae infunderentur per accidens omnibus hominibus omnes virtutes ex genere suo acquiritae? Quod dubium erat obiectio 2. in num 12. quod non tractant distincte Theologi. Illud autem attigit Bassolius in 2. dist. 20. & problema esse putat; & Richardus, qui de scientiis id affirmat, a fortiori id dicit de virtutibus. Imò D. Thom. 4. q. 18. de verit. art. 7. ad 2. videtur in hoc differentiam inter scientiam constituere, quod scientiae non requiruntur ad vnionem cum Deo, sicut virtutes; & ideo potuerunt, vel etiam debuissent virtutes infundi, quauis scientiae non tribuerentur. Vnde in solut. ad 3. dicit, quod homines fuissent in statu innocentiae perfecti in his, quae pertinent ad prudentiam; etiam si in speculatiuis scientiis perfecti non essent. Nihilominus tamen contra-

rium videtur probabilius; nam equaliter sequitur ex illo fundamento, quod talis modus habendi naturales virtutes supernaturalis est; & ideo sine auctoritate, vel cogente ratione affirmari non debet, neutrum autem in praesenti inuenitur. Neque est eadem ratio de virtutibus per se infusis, & acquisitis. Nam illae non habent modum alium naturalem productionis, & per se consequuntur, vel debentur gratiae, & ideo a principio inditae fuissent infantibus cum ipsa gratia. At vero virtutes naturales alium modum productionis, seu acquisitionis ex natura sua postulant; & per se non comitantur gratiam, nec ab illa pendunt; & ideo non oportuit a principio infundi.

Neque propter originalem iustitiam necessaria erat in statu innocentiae illarum virtutum infusio, quia in infantiae statu non dantur motus appetitus contrarij rationi proprie loquendo; quia cum persona tunc ratione non utatur, motus, qui in illa insurgere possunt, non sunt rationi contrarij. Vnde in illo statu non esset imperfectio, quod motus appetitus praenirent voluntatem, & illam excitarent, quia hoc esset omnino naturale in illo statu, in quo voluntas nondum esset domina sui, suarumque facultatum; nec ratio posset appetitum praenire, quia nondum esset rationis vsum. Verisimile autem est, Deum sua prouidentia, & per Angelorum custodiam fuisse effecturum, vt etiam infantibus non insurgerent motus indecentes, vel de se repugnantes rationi, sicut etiam in adultis dormientibus nulli tales motus inuenirentur; & ita etiam in infantibus non essent motus perturbantes animum, vel per nimiam iram, timorem, concupiscentiam, & similes, quos in paruulis experimus; & simili modo, ac ratione non essent in paruulis illusiones sensuum, ac phantasmatum; nec errores, aut deceptiones, & similes, quae propter defectum vsum rationis inueniri solent. Nam licet in eis culpa careant, & leuius imperfectiones sint, nihilominus ab statu innocentiae alienae sunt, & aliquid poenitentiae habent; & ideo verisimilius est, hos omnes fuisse effectus iustitiae originalis in paruulis. Veruntamen propter illos non essent necessarij, imò parum, vel nihil deseruirent habitus virtutum acquiritarum per accidens infusi, cum illorum vsum non esset in libera habentium potestate. Ad illos ergo effectus daretur specialis prouidentia Dei remouentis obiecta, & causas, ex quibus possent tales cogitationes, vel imperfecti motus in illa aetate excitari. Sicut ex eadem prouidentia proueniebat, vt nullum extrinsecum agens posset dolorem, vel aliquam lationem pueris inferre. In quo etiam honorum Angelorum custodia, & malorum remotio, & coertio, & peculiaria etiam industria, & diligentia parentum inuare possent.

Et ita simul responsum est ad obiectionem supra factam contra secundam assertionem cum sua noua difficultate. Concedimus enim non fuisse infundendos posteris Adae in illo statu habitus virtutum, vel scientiarum acquiritarum, & consequenter nec habituros fuisse intrinseca facultate vitandi omnes motus, vel passiones contrarias originalis iustitiae. Nihilominus tamen generandos fuisse cum iustitia originali, quam semper haberent, quasi in actu primo, quia haberent innocentiam, & gratiam, cui pro illo statu talis Dei prouidentia debebatur; semperque parata esset ad remouendam omnem passionem perfectioni, & tranquillitati illius status contrariam. Neque puerilis aetas esset capax iustitiae originalis cum ma-

24. Procedit re-solutio.

25. Colligitur responsio ad obiectionem 2. in num. 12.

iori, magisque intrinseca perfectione. Postquam autem homines ad usum rationis peruenirent, nunquam quidem sentirent motus fomitis, tamen in principio id proueniret ex adiutorio speciali Dei, vel remouentis contraria obiecta, vel excitantis rationem, ut vigilaret; & voluntatem, ut quantum posset appetitum contineret. In illo autem initio decesserit illa peculiaris facilitas, & perfectio, quæ ex habitibus acquisitis prouenire solet. Unde in illo etiam initio non haberent homines perfectam prudentiam habituales acquisita. Possent tamẽ ex optima educatione, & instructione habere veluti quandam inchoationem eius, ratione cuius cum peculiari adiutorio Dei in primo usu rationis æqualem (vt sic dicam) prudentiam exercerent, & deinceps facillẽ acquirerent habituales; & singulis ætatibus proportionatã semper haberent. Ideoque si quis esset pro aliquo tempore defectus perfectionis, ille esset negatiuus, non tamen priuatiuus; quia illi ætati non plus deberetur, & paulatim illa perfectio magna facilitate acquireretur. Unde quod supra diximus, iustitiam originalem collectionem horum habituum includere; de iustitia in suo perfecto statu existente intelligendum est, quem statum habuit in Adamo à principio propter peculiare rationes in illo inuentas, vt iam explicatum est.

C A P V T I X.

Verum in statu innocentia omnes homines in gratia confirmati nascerentur; & consequenter an omnes posteri Adami essent predestinati, soli que electi ex illo nascerentur.

1. PRIMA sententia affirmat Adamum, si non peccaret, sed primam tentationem vinceret, fuisse in gratia confirmandum, non solum in persona sua, sed etiam in tota posteritate, ac subinde non nisi sanctos, & cum perfecta, & integra innocentia saluandos; ac denique solos predestinatos, & electos ex illo fuisse nascituros. Ita videtur sensisse Anselm. lib. 1. Cur Deus homo, cap. 18. sita medium. Videt enim (inquit) quid si viderent, ita confirmarentur cum tota propagine sua, quod ultra peccare non possent. Quod suadet hac ratione. Quia nemo dicit, plus valere iniustitiam ad alligandum in seruitutem hominẽ in prima perfessione sibi consentientem, quam valere iustitiam ad confirmandum in libertate sibi in eadem tentatione adhaerentem. Sed per primam iniustitiam peruersionem tota natura victa est; ergo per primam victoriam tota etiam natura vicisset, & in libertatem perfectam vindicaretur; eiusdemque sententiæ videtur fuisse Greg. lib. 4. Mor. cap. 36. alias 28. in fin. vbi ait, quod si parentem primum nulla peccati putredo corrumpere, nequequam ex se filios gehenna generaret, sed soli electi ab illo nascerentur.

2. Ex Scholasticis Scot. 2. dist. 20. sequitur sententiam Anselmi, limitando illam, nimirum, quod filij Adæ innocentis, non statim in principio nascerentur confirmati, sed vincendo postea primam tentationem, confirmarentur; sicut primus parentis confirmatus esset, quia non fuisset filij melioris conditionis, quam pater. Vt etiam verò, in q. 2. in sententiam Gregorij inclinat, quoad eã partem; quod in statu innocentia, si Adam non peccaret, soli electi nascerentur. Additque illos fuisse futuros eodem numero homines, qui nunc pra-

destinati sunt, & non plures, neque pauciores. Nam hoc etiam Gregorij verba sonant. Addit etiam rationem; quia predestinatio electorum facta est ante præuissum originale peccatum, & ante præuissas generationes omnium futurorum hominum; ergo rata permansisset, etiam si Adam non peccasset; quia predestinatio immutabilis est. Antecedens probat ex illo principio, quod ordinatè volens prius vult ea, que ultimo fini immediatè coniuueta sunt; & ideo Deus volens primariò vult seipsum, proximè predestinatorum gloriã, & gratiam. Cum Scoto in omnibus consentit Gabr. ibi a. 1. solum dubitat, an perseverante statu innocentia iidem homines fuissent predestinati, qui nunc sunt. Maior etiam ibi in dub. ult. post principalem quaestionem, in eodem puncto à Scoto discrepat; in aliis verò sententiam Anselmi approbat. Bassol. autem ibi art. 3. & 4. Scotum omnino sequitur. Et sententia Perer. lib. 4. in Gen. quaest. de procre. mulieris. circa illa verba: Non est bonum hominem esse solum; quatenus ait, in eo statu tantum electos homines fuisse generandos.

Contrariam sententiam sicut communiorẽ, ita & probabiliorẽ densco. Vt autem illam explicem, & confirmem, aduerto duas hic miseri quaestiones. Vna est, an omnes geniti ex Adamo innocente à principio recipient donum perseverantia in gratia, seu confirmationem in illa; nam in presenti inter hæc non distinguimus. Alia est, an omnes saluarentur, seu essent electi, & predestinati. Hæc namque quaestiones in rigore distinctæ sunt, quia illa duo inter se conuertibilia non sunt. Nam licet omnis confirmatus in gratia pro toto tempore vitæ sit predestinatus; non tamen è conuerso omnis predestinatus est etiam confirmatus, vt per se constat. Nihilominus tamen in presenti materia illa duo tanquam conuertibilia reputantur. Et qui putant omnes homines propagandos ab Adamo perseverante in innocentia, futuros fuisse predestinatos; consequenter asserunt, etiam fuisse futuros perpetuò innocentes. Quia si gratiam possent aliquando amittere, nullum relinqueretur fundamentum ad dicendum, non obstante peccato fuisse infallibiliter omnes saluandos. Unde enim constare possent omnes fuisse condignam penitentiam acturos; & post illam fuisse pro aliquo tempore vsque ad finem vitæ in gratia perseveraturos. Nulla enim maior ratio est ad hoc asserendum generaliter de omnibus pro aliqua temporis parte, quam de toto tempore vitæ. Et ideo tota quaestio versatur de dono perseverantia totius vitæ cum impossibilitate quadam peccandi. Dico ergo primò, etiam si Adam non peccasset, posteri eius geniti in gratia, & iustitia peccare possent, & gratiam amittere. Hæc est sententia D. Thomæ 1. p. q. 100. art. 1. & quoad 5. n. 8. & in 2. dist. 20. q. 2. art. 3. ad 5. vbi idem tenet Durand. q. 5. n. 9. Indicat Egid. q. 2. art. 4. §. aduertendum, & in solut. ad 2. & Richar. ibi art. 2. q. 3. dicit, quod filij Adæ innocentis possent peccare, & non peccare: sed addit, quod fortasse nullus peccaret; sed in hoc ultimo diuinat, vt dicemus. Eandem sententiam sequuntur Caiet. & moderni ad 1. p. D. Thomæ, supra, & Zamel, Molin. & Valent. qui omnes illam ex Augustino sumunt lib. 4. de Ciuit. cap. 10. quatenus sub conditione dicit futuros fuisse homines felices in illo statu; Si nec primi homines malum, quod in posteros transierunt; nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, que damnationem reciperet. Vbi satis indicat, tam possibile hoc posterius fuisse, sicut fuit prius. Unde statim subdit, securitatem non pec-

Scoti ratio.

Gabriel cũ Scoto sentit. Maior autẽ ex parte dissentit.

Bassolus & Perera Scoto adharēt.

Communis sententia negatiua præuatiuo.

1. Afferio contra sententia Anselmi in sum. 1.

Probat ex August. & Hugone.

eandi solum in statu gloriæ esse potuisse. Et simili modo loquitur lib. 1. Reuol. cap. 13. ad fin. & lib. 9. Gen. ad lit. cap. 3. dicens, omnes in vitam beatam sine morte transferendos fuisse: si iustè omnes, obedienterque vixerent. Vnde Hugo de S. Vict. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 24. in eodem sensu dixit; si Adam non peccasset, filios eius in iustitia esse nascituros, sed non perfecta, donec vsque in finem seruarent illam.

4. Ratione probat veritatem hanc D. Thomas. Quia homo viator ab intrinseco est mutabilis ad peccandum, sed filij Adæ in illo statu nascerentur viatores; ergo ex vi status possent peccare, & gratiam amittere. Maior certa est, quia omnis creata voluntas in persona creata, est mutabilis de se ad peccandum; nec potest ab intrinseco confirmari in bono, nisi per visionem clarã Dei, vt supra de Angelis ostensum est. Minor etiam est certa; quia primi homines non sunt creati videntes Deum, imò nec in corpore animã illum videre possent, licet non peccarent, vt per se notum est. Circa consequentiam verò dubitari potest, quia solum potest inde concludi, filios Adæ non fuisse futuros impeccabiles ab intrinseco; quod etiam authores prioris sententiæ fatentur. Sed affirmant nihilominus fuisse confirmandos per speciale donum gratia extrinsecus à Deo collatum, sicut supra diximus, in eodem innocentia statu omnes fuisse ab omni peccato veniali præseruandos; quoad mortali ter non peccarent. Vel sicut Apostoli in gratia confirmati sunt in die Pentecostes. Vel saltem sic ut multis iustificatis in infantia datur etiam nunc perseverantia donum vsque ad mortem, siue sit diuersum à confirmatione, siue non; quia in hoc non est nunc controuersia. Et ita prioris sententiæ authores facillẽ concedent, in illo statu homines futuros fuisse potentes peccare, nisi eis concedatur ex dono Dei infallibiliter fuisse perseveraturos; ac proinde in sensu composito talis doni, non potuisse peccare.

5. Sed hanc euasionem tacitè exclusit D. Thomas dicens, hoc donum confirmationis esse priuilegium speciale ex Dei voluntate pendens. Hoc enim non solum de lapsa natura, sed etiam de integra verum est. Nam licet homo in natura integra posset per communia gratia auxilia diu in gratia perseverare; nihilominus donum infallibiliter perseverandi specialissimum esset, & non debitum illi statui, sed ex libero Dei dono pendens; ergo ex vi illius status originalis iustitia colligi, aut affirmari non potest, quod illo perseverante, omnibus daretur perseverantia donum, seu confirmatio in gratia, & innocentia. Et in hoc sensu accipiendum est, quod D. Thomas supra dicit; non videri possibile, quod pueri in statu innocentia nascerentur in iustitia confirmati. Loquitur enim de possibili secundum ordinariam potestatem, & communem legem, vt paulo post explicat. Meritoque supponit, de illo statu iudicandum esse secundum communem legem illi consentaneã, & quasi connaturalem: nam specialia priuilegia non sunt omnibus communia. Nec possunt cum fundamento affirmari, nisi vel ex aliquo effectu iam cognito, vel ex speciali promissione Dei. In presenti autem nullum est testimonium, vel autoritas, ex qua de tali promissione constat. Neque aliud eius indicium; quin potius ex his, quæ in Adamo, & Eua contigerunt, euident est, statui innocentia, vt sic, non esse debitum, nec consequens donum impeccabilitatis, etiam illo modo, quo per confirmationem in gratia interdum datur. Et inde vterius inferitur, non fuisse dandum

Euafo.

Excluditur.

Exponitur D. Thom.

omnibus; tum quia non est promissum, tum etiam, quia non est verisimile, maiora dona gratia fuisse data toti posteritati, quam primis parentibus data fuerint.

Secundò addendum est, quod statu innocentia durante homines ex lege communi non acciperent confirmationem in gratia post victoriam alicuius primæ tentationis: imò nec in toto tempore vitæ, sed in termino eius. Hanc etiam assertionem intendit D. Thomas. Et probatur, quia ipse Adam, licet vicisset tentationem serpentis, non statim mansisset in gratia confirmatus, sed posset peccare quoadiuuaret in animali corpore. Ergo idem cum proportione de filiis dicendum est. Consequentia probata iam est; quia nec autoritate ostendi potest, nec per se est verisimile, maiora dona gratia fuisse promissa posteris Adæ primam tentationem vincuntibus, quam ipsi Adæ. Quod etiam Scotus, & alij supponunt. Antecedens ergo probatur, quia talis confirmatio, etiam post primam victoriam non sequeretur ab intrinseco ex vi illius actus deliberati, quo voluntas adhaereret Deo, eiusque obedientiam eligeret, quia voluntas hominis etiam in statu innocentia mutabilis esset ex natura sua, etiam post primum actum plenè deliberatum, vt à fortiori constat ex his, quæ de Angelis supra diximus. Quia de voluntate humana multo certius est habere hanc mutabilitatem connaturalem, quam gratia, vel iustitia originalis non auferebant, vt iam dictum est. Nec etiam illa confirmatio daretur ab extrinseco, quasi præmium illius primæ victoriæ, quia neque hoc præmium ex natura rei est debitum, nec ostendi potest, in eo statu fuisse promissum Adæ, aut Eua; vbi enim talis promissio ostendi potest?

Quocirca, sicut nunc non potest iustus mereri de condigno confirmationem in gratia, seu infallibile perseverantia donum, non solum per vnius tentationis victoriam, sed etiam per quocunque merita; ita neque in statu innocentia id posset, quia ex natura rei eadem est ratio, & de alio genere prouidentia, vel promissionis diuinæ pro statu innocentia nihil cum fundamento affirmari potest. Si autem Adam sibi hoc donum promereri non potuit, multo minus suis posteris illud meruit. Et eadem ratione, nec vnusquisque filiorum Adæ, illud sibi mereri potuisset. Neque etiam dici potest, saltem de congruo potuisse illud mereri. Tum quia meritum de congruo non sufficit ad infallibilem consecutionem, nisi ostendatur promissio, quæ in presenti non inuenitur. Tum etiam; quia nunc non datur omnibus hominibus hoc donum, non obstante infinito merito Christi. Cur ergo credendum est fuisse dandum, vel omnibus propter vnum actum Adami vincendi primam tentationem; vel vnique propter primam victoriam similem? Tandem confirmari hoc potest verbis illis Dei, In quacunque die comederis ex eo, morte morieris, Gen. 2. Nam illis significatur, non tantum statim in prima tentatione, sed postea quocunque tempore potuisse hominem ex cibo vetito comedere, & peccare, ac subinde potuisse prius tentationem vincere; & postea ab alia simili, vel maiori superari. Nam hoc planè in illa generali comminatione, In quacunque die, &c. indicatum est.

Ad Anselmum ergo respondet D. Thomas, non omnino asserendo, sed dubitando, locutum fuisse. Nihilominus tamen negari non potest, quia in eam partem inclinauerit. Sed ratio eius, (vt idem D. Thomas notauit) non cogit. Solum enim

2. Afferio contra Scotum in n. 2. Probatur.

7. Confirmatur 1. à simili.

Confirm. 2. ex verbis Gen. 2.

8. Ad Anselmum eiusque rationem in n. 1.

nim concludit, quod sicut natura humana per primam inobedientiam primi hominis in seruitutem redacta est, ita per obedientiam in libertate & iustitia conseruaretur. Veruntamen sicut per culpam Adæ non ita sumus omnes in captiuitatem redacti, vt non possimus per libertatem arbitrij in libertatem vindicari; ita etiam licet per Adæ obedientiam originale iustitiam quasi hereditario iure haberemus, nihilominus illam per liberum arbitrium amittere possemus. Est tamen differentia, quod iustitiam semel amissam solis viribus liberi arbitrij, nisi nos Deus sua gratia proueniat, & adiuuet, recipere non possumus; iustitiam autem etiam ab Adamo deriuatam, modo superius declarato, de nostro, & solo libero arbitrio amittere possemus. Hoc autem non est, quia fortior sit culpa ad inducendam seruitutem, quam obedientia ad iustitiam, & libertatem conseruandam; sed ex infirmitate, & fragilitate nostre nature prouenit. Est enim potentior de se ad malum, quam ad bonum, & facilius à Deo, quam à creatura auertitur; quia difficilius ad Deum, quam ad creaturam conuertitur. Vnde fit etiam, vt vna inobedientia momentanea (vt sic dicam) totam naturam ita deiecerit, vt à lapsu per se solam resurgere non posset, absque gratia; vna autem obedientia non esset sufficiens ad conseruandam iustitiam pro tota natura; ita vt postea per eiusdem præcepti transgressionem amitti non posset. Reddique potest ratio, tum quia bonum ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu, ideoque ad destruendam iustitiam sufficit semel peccare: ad conseruandam autem iustitiam non satis est semel obedire, sed etiam in obedientia perseverare. Tum etiam, quia potentior est homo de se ad cadendum, quam ad resurgendum, vel in bono perseverandum; & ideo post custoditum semel præceptum, potuit facile sequi culpa sufficiens ad maculandam totam naturam: post primam autem inobedientiam non potuit amplius primus parens totam naturam in pristinum statum restituere; de quo latius in tom. de Incarnat. in principio.

Ad Gregor. in eodem n. 1. responso D. Thomæ.

Institur 1. dict. responso.

Occurritur ex D. Thomæ.

Institur 2.

Aliter occurrit idem D. Thomæ.

Aliter in

A *seruentur, eosdem electos aspiciunt* (vtique virtus) *atque cum eis quomodo quiescere potuisset, intendit.* Quibus posterioribus verbis aperte declarat, in prioribus se loqui de electis, non solum quantum est ex vi originis, quomodo omnes baptizati dici possunt electi quantum est ex vi Baptismi, & omnes fideles solent vocari electi, vtique ad fidem; sed loqui de electis simpliciter, vt cum effectu saluentur, seu gloriam consequantur. Nam ad hos electos aspiciere debemus, vt cum illis quiescere optemus.

Et ideo dixerunt alij significasse Gregorium illis verbis; si neque Adam, neque posteritas eius peccasset, futurum esse, vt tales electi tantummodo nascerentur, quales nunc per Christum saluantur. Ita Valent. & tribuit D. Thomæ in d. quodl. At D. Thomas nihil aliud, præter id, quod retuli, dicit. Neque Gregor. ponit illam conditionalem, si neque Adam, nec posteritas eius peccasset; sed tantum dicit: *Si parentum primum nulla peccati puredo corrumperet, soli electi ab eo nascerentur.* Quare probabile censo, quod Molina etiam dixit, Gregorium in ea fuisse sententia, vt crederet, Adamo non peccante, omnes eius filios saluos futuros fuisse. Quod potuit quidem facere Deus. Vnde autem sciri possit, ita fuisse futurum, ignoramus. Eademque ratio, vel maior est, vt dixi, de immunitate ab omni peccato; ideoque solum dicimus, ex vi illius status potuisse filios Adæ peccare, quamuis posset Deus, quos vellet, ab omni peccato præseruare.

C A P V T X.

Dubia nonnulla circa doctrinam superioris capituli expediuntur.

P Ræcipua difficultas circa superiorem resolutionem est, quia posito lapsu aliquorum hominum, videtur difficile ad explicandum, quomodo illis fuisset prouidentum, tam in ordine ad Deum, quam in ordine ad ceteros homines innocentes. Nam in primis sequitur, eos, qui peccarent, amissuros fuisse originale iustitiam simul cum gratia; ergo fierent mortales: ergo efficiendi essent extra Paradisum. Hinc autem alia perplexitates oriuntur. Quid enim, si maritus peccaret, & non vxor; vel mater habens filium innocentem, & infantem, nunquid filius efficiendus esset cum matre, vel ab illa esset separandus? Vtrumque enim incommodum est. Deinde sequeretur statum peccati, aut gratia notum fuisse futurum & ipsis peccantibus, & aliis; quia status originalis iustitiæ per effectus, & signa facile innotescere posset. Consequens autem inconueniens videtur, quia possent peccata esse merè interna, quæ non expedit omnibus esse nota; & similiter non expediebat, vt semel peccans, postea de sua penitentia, & peccatorum remissione statim certus fieret.

In hoc dubio, si vera esset sententia dicentium illo in statu amitti potuisse gratiam, non amissa originali iustitia, consequenter dici posset, perseverante Adamo in Dei obedientia, filios eius, qui peccarent, amissuros fuisse gratiam; non verò originale iustitiam. Quod tribui potest Catherino: nam in Opus. de peccat. Orig. disp. 4. in fin. dicit, quod licet Eua peccasset, & gratiam amississet, non priuaretur originali iustitia, si Adamus non peccasset. Ergo à fortiori idem dicturus fuisset de filiis Adæ, si patre non peccante, ipsi peccarent: imò fortasse idem diceret de Adamo.

10. Alij quæ Valentia aliter respondent ad dictum locum Gregorij. Non satis faciunt.

Molina responso accipitur.

1. Diffinitas.

2. Resolutio ex quadam sententia Catherini.

mo, si seruetur præceptum non comedi de ligno scientiæ, & contra alia peccaret. Potestque hoc suaderi, quia donum iustitiæ erat in eo statu naturale, sed dona naturalia non amitterentur per peccatum; ergo nec donum iustitiæ per quodlibet peccatum amitteretur; sed solum propter peccatum totius nature iuxta comminationem Dei. Vnde supponendo hanc sententiam dicendū esset, homines non fuisse morituros, etiamsi peccarent, & consequenter nec fuisse extra Paradisum emittendos. Et ita cessarent alia dubitationes, quæ ex contraria positione inferbantur.

3. Sed illa sententia supponit falsum fundamentum: in superioribus enim demonstratum est, iustitiam originale nunquam permanere sine gratia, & oppositum diuina institutioni repugnare. Deinde illo fundamento permissio, alia maiora incommoda oriuntur. Nam incredibile est, homines rebelles Deo per peccatum, habituros fuisse corpora impassibilia, & immortalia, & appetitum inferiorem plenè subiectum superiori: & similia privilegia, quæ originalis iustitia secum afferrebat. Deinde, vel homines semel peccantes in illo statu agere possent penitentiam, vel non? Si non possent, consequenter non possent in gratiam redire; quod miserimum esset. Si autem eam agere possent; quomodo permanente iustitia originali possent pro peccatis satisfacere; cum donum illud ab omni pena, & dolore hominem præseruaret. Item si homo poterat in illo statu peccare, posset etiam sapius id facere, & consuetudine peccandi prauos habitus acquirere: talis autem dispositio repugnat cum rectitudine iustitiæ originalis. Denique licet iustitia originalis ex ea parte, qua perficiebat, & quasi integrabat naturam intra suum ordinem, dicatur quodammodo naturale donum; nihilominus simpliciter non erat natura debita, nec dabatur, nisi gratis, & in ordine ad perfectionem gratiæ; ergo non erat magis inamissibilis per peccatum, quam ipsa gratia.

4. Dicendum ergo est, si Adamus non peccasset, posteros eius non magis fuisse nascituros confirmatos in iustitia originali, quam in gratia; ac proinde, si peccarent, vt reuera potuissent, vtræque amissuros fuisse. Quomodo autem Deus ruc prouidisset hominibus peccantibus, tam quoad salutem animæ, & felicitatis consecutionem, quam quoad reliquum tempus status viæ, incertum nobis est. Priorem partem probant ea, quæ hæcenus adduximus. Quia verò aliud est loqui de potestate, aliud de facto, solum possumus certo affirmare, ex parte status, & donorum gratiæ, & iustitiæ, quæ in illo data sunt pro tota posteritate, potuisse homines gratiam, & consequenter etiam iustitiam peccando amittere; & non fuisse vnâ sine alia amissuros propter connexionem earum inter se. Quod verò de facto Deus permitteret aliquos peccare, sicut non possumus absolute negare, ita neque cum certitudine affirmare possumus. Quia posset facile Deus nullum aliud peccatum in toto genere humano permittere, si primus homo primam peccati occasionem vicisset, & dare omnibus hominibus auxilium efficacæ ad vitanda omnia, & singula peccata; etiamsi tale auxilium non esset debitum, nec promissum pro tali statu, sed solum ex libera prouidentia datum, sicut supra diximus, & innouauit D. Thomas 1. p. q. 100. art. 2. ad 1. in responsione prima ad testimonium Gregorij. Neque est reuelatum, vel aliter certum non fuisse id facturum Deum; si autem id fecisset, cessas-

1. Complectitur eos aliter, quia, conuenienter videtur facere quod tunc non peccarentur.

sent difficultates, & perplexitates, quæ in illo statu oriri viderentur, si aliqui homines in eo peccarent. Et hæc videtur esse potissima coniectura, vt credibile fiat Deum ita fuisse prouidurum in illo statu hominibus, vt in eo nempe peccaret, licet posset.

Nihilominus tamen hæc sola coniectura insufficientis est, vt definitè afferere possimus, Deum fuisse prædestinaturum omnes homines vel ad gloriam, vel etiam ad perpetuam innocentiam pro statu viæ, si prouidisset, Adamum non fuisse peccaturum. Imò oppositum fit credibilius maioribus coniecturis. Primò quia in omni statu fuit conueniens, gratiam Dei, eiusque liberalem donationem in hominibus manifestari: sed hoc maximè fit per gratuitam electionem quorundam præ aliis, & per efficaciam vocationis in illis, & non in istis; ergo hoc genus prouidentie serua-ret Deus cum hominibus, etiamsi Adam non peccasset. Secundò, quia hoc modo etiam ostenditur maximè libertas humani arbitrij, eiusque ab auxiliis gratiæ dependentia. Tertio, quia per eundem prouidentie modum non solum gratia, sed etiam iustitia Dei, non distributiuâ tantum, verù etiam vindictiuâ declaratur. Quarto, quia propter has rationes non prædestinavit Deus omnes Angelos, nec etiam duobus primis hominibus donum perseverantiæ in prima innocentia dedit; ergo, quantum coniecturis assequi possumus, idem cum hominibus faceret, etiamsi primus homo Dei mandatum non violasset.

Denique non obstat ratio, quæ ex difficultatibus propositis desumitur; quia quod apud homines difficile apparet, posset Deus facile componere, & conuenientem prouidentie modum pro illis occasionibus ordinare. Quod declaratur à simili; nam si Eua peccante, Adam illi non consensisset, nec peccaret, etiam esset nobis explicatu difficile quid agendum esset, id est, an Eua eicienda esset de Paradiso, & tunc, an creanda esset alia mulier, ex qua homines innocentes in Paradiso nascerentur. Vel si Eua, non obstante peccato, intra Paradisum propter coniugium cum Adamo relinqueretur, an ibi posset penitentiam agere, & penam aliquam saltem voluntariè assumere. Et ad hunc modum ex simili hypothesi pos-sunt varia dubia excitari, propter quæ vitanda, recurrendum non est ad negationem hypothesis; quasi non potuerit Deus, non peccante Adamo in aliis hominibus peccata permittere; & nihilominus modum conuenientem prouidere, quo possent homines in tali statu, & euentu gubernari. Quod per breues interrogationes facile explicatur.

Prima est, an peccans in illo statu posset ad gratiam redire, & veniam peccati consequi, vel statim reprobis fieret? Ad quam dicendum omnino videtur, potuisse tunc etiam peccatores in gratiam redire. Probat, quia non statim transferrentur vini ex hac vita in infernum, & quando in hac vita existerent, haberent liberum arbitrium de se flexibile ad bonum; ergo possent in gratiam Dei redire. Maior probatur, quia status viæ haberet tunc ex Dei ordinatione certam durationem, quæ non finiretur propter superueniens peccatum. Item, qui semel, aut iterum bene operaretur, non statim transferretur ad gloriam communi lege; ergo seruata proportione, qui semel peccaret, non statim damnaretur, vel extra statum viæ constitueretur. Minor etiam nota est, & à fortiori ostendi potest ex supra dictis, de natura angelicâ. Nam inter illam, & humanam dif-

5. Est tamen inefficax coniectura, quæ plures sunt in contrarium.

Primo.

Secundò.

Tertio.

Quarto.

6. Satis est difficultati in num. 1. explicatæ, quæ per curiam quasi inueniuntur.

7. Pro posteriori parte resolutionis in num. 4. postea, quæ simul.

crimen communiter constituitur, quod angelica natura est quodammodo inflexibilis in electione semel facta: humana vero facile potest electionem mutare: quare differentia cum in naturali proprietate fundetur, etiam in natura humana in statu innocentie spectata locum habet. Et nihilominus diximus, inflexibilitatem illam naturae angelicae, non rigorose, sed morali quodam modo esse accipiendam; ergo homo in statu naturae integrae, non solum physice, sed etiam moraliter conuertibilis esset ad bonum, ac subinde ex parte sua capax esset poenitentiae, & remissionis peccati. Praefertim, quia per peccatum ab illa integritate, & perfectione naturae caderet, atque ita suum errorem, & fragilitatem facile posset agnoscere. Vnde probatur tandem prima consequentia. Tu quia Deus in illo statu, & ex communi eius lege homini semel bene operanti non statim daret perseverantiae donum: ergo nec male operantem statim desereret, & quasi desperatum relinqueret. Tum etiam, quia magis repugnat statui viatoris non posse resurgere, quam non posse cadere. Tu denique, quia hoc esse magis consentaneum divinae misericordiae, bonitati, ac sapientiae.

8. Hinc nascitur secunda interrogatio, quae plures includit, scilicet, quanam remedia instituerentur tunc a Deo in remedium peccati? In qua re vnum videtur certum, scilicet, necessarium fuisse dilectionem Dei ex vera charitate cum detestatione peccati, seu contritione. Nam haec dispositio quasi connaturalis est ad infusionem gratiae cum remissione peccati. An vero praeter hoc medium internum prouideret Deus aliud externum in illo statu per modum sacramenti, incertum est, ut dixi in 3. tom. 3. p. disp. 3. sect. 3. in fine. ubi partem negantem probabilior duxi. Interrogari etiam potest, an tunc remitterentur peccata per Christum Redemptorem? De qua re videri possunt dicta in 1. tom. 3. p. disp. 5. sect. vltima. Tandem interrogatur, an homines tunc peccantes indigerent externis operibus poenitentiae, & satisfactionis pro peccatis? Ad quam interrogationem post resolutionem puncti sequentis commodius respondebimus in num. 12.

9. Tertio ergo interrogari potest; an in eo euentu, recuperata per poenitentiam gratia, etiam originalis iustitia restitueretur? Pars etenim negans suaderi potest; quia licet iustitia non fuerit vnquam sine gratia, quia in ea fundatur: tamen gratia sine originali iustitia esse potest, quia est perfectio extrarationem gratiae, & illi superaddita. Et ita videmus restitutam esse Adamo gratiam sine iustitia, sicut & nunc in iustificatione datur. Ergo idem esset in hominibus peccantibus in statu innocentiae. Probatur consequentia, tum quia eadem ratio militat: tum etiam, quia contritio per se solum disponit ad gratiam, & habitus, qui illam consequuntur, non vero ad originalem iustitiam; ergo non est cur poenitentibus restitueretur. Vnde confirmatur primo, quia illa iustitia datur gratis, tanquam peculiare donum innocentium, ideo enim dicebatur innocentiae statum constituere: innocentia autem restitui non poterat; ergo non erat, cur originalis iustitia restitueretur. Tandem confirmatur, quia alias homo poenitens statim de sua iustificatione certus foret, quod videtur inconueniens. Et sequela probatur, quia donum iustitiae originalis tale erat, ut posset experimento cognosci per euentum fortis, & alios eius effectus in superioribus numeratos. Sicut Adam, & Eva experti sunt deordinationem suam, quando aperti sunt

10. Pars affirm. ostenditur primo.

11. Vtraque pars quamvis probabilis notatque pro motibus vtriusque partis.

12. Progreddus dicta notatio.

13. Progreddus dicta notatio.

oculi eorum, & erubescere ceperunt. Ex quo effectum euidenter cognoscere potuerunt peccatum suum, quod quidem in culpa non est inconueniens, quia nos etiam oprime scimus, quando peccamus; secus vero est de gratia certitudine.

Pro parte vero affirmante facit primo, quia ordo, & rectitudo originalis iustitiae esset in illo statu annexa gratiae per modum proprietatis eius; ergo restitueretur simul cum gratia. Quia per singulorum hominum personalia peccata non fieret mutatio in toto statu innocentiae, sicut per peccatum Adae facta est: sed solum particularis persona peccans ab illo statu caderet; ergo non est verisimile nocumentum illud, durante via tempore, in illo statu irreparabile fuisse. Et declaratur. Nam si Eva peccante, Adam non peccasset, verisimilius est, potuisse Euam per conuersionem ad Deum, ad pristinum statum iustitiae, & felicitatis Paradisi redire: quia vix posset aliter coniugium illud, & socialis vita inter Adamum, & Euam cum tanta morum & affectuum dissimilitudine recte subsistere. Ergo idem in ceteris seruaretur. Denique vtrumque possibile fuit, ut esset per se notum; & licet sit incertum, quia ex voluntate Dei pendet, illud tamen de Deo credendum est, quod liberalitati eius, & hominum innocentium conditioni, & iusto desiderio magis esset consentaneum.

Et ita potest facile vtraque pars defendi. Adueriti autem potest, sicut nunc contigit consequi remissionem culpae, manente aliquo reatu poenae temporalis, ita etiam in illo statu, seu tempore accidere potuisse; quia non omnes homines atque feruenter de peccato dolerent, cum hoc ex libertate penderet. Si ergo homo integre iustificaretur a peccato, quoad culpam, totumque poenae reatum, credibile est etiam originalem iustitiam fuisse recuperaturum. Nec referret, quod illi non restitueretur innocentia, quatenus negat omnem culpam, etiam praeteritam. Quia illa iustitia de se non postulabat talem innocentiam, licet de facto solum innocentibus data, & in eis solis inuenta fuerit. Neque etiam esset tunc inconueniens, quod peccatores de sua perfecta iustificatione possent aliquando esse certi ex effectu recuperatae iustitiae, quia haec certitudo esset illi statui consentanea: ut patet in innocentibus qui nunquam peccarent, quia certo scire possent, se nunquam amisisse iustitiam, & consequenter neque gratiam. Ergo idem posset conferri peccantibus post perfectam remissionem consequentiam.

At vero, si remissio culpae in aliquo fieret sine perfecta remissione reatus poenae, pro illo tempore verisimilius est, non fuisse originalem iustitiam simul cum gratia restituendam. Quia talis homo adhuc esset poena dignus; ergo a fortiori esset poenae capax secundum praesentem statum. Ergo pro tunc erat incapax doni originalis iustitiae, quod omnem poenitentiam excluderet. Et iuxta hoc facile expeditur vltima interrogatio in praecedenti puncto in fine numeri 8. relicta. Dicendum est enim, potuisse hominem in illo statu peccantem indigere extremis poenis satisfactoriis, quandiu pro reatu temporalis poenae non plene satisficeret; vel per seruentem contritionem plenam illius remissionem consequeretur. Quia cum careret dono iustitiae, esset in statu poenali, & consequenter esset capax huiusmodi satisfactionis, quae semper est debita, quandiu peccatum quoad omnem reatum, non est plene remissum.

Quarta interrogatio est, an homines tunc peccante

10. Pars affirm. ostenditur primo.

Secundo.

Tertio.

11. Vtraque pars quamvis probabilis notatque pro motibus vtriusque partis.

12. Progreddus dicta notatio.

13. Progreddus dicta notatio.

4. Quae sit causa in vtraque parte vniuersalis, & vtriusque sitis.

cantes statim de Paradiso ceciderunt, & vtrumque enim potuit Deus ordinare; & incertum est, quid faceret. Nunc enim nullum decretum habuit diuina voluntas, quod nobis innotescat, ex quo alterutram partem definire possimus. Quid autem Deus tunc decreuisset, vix potest per coniecturas diuinae. Nam si peccantes statim de Paradiso eicerentur, frequenter coniux a coniuge, pater a filiis, & filia a matre separari debuisset: quod sine aliqua perturbations, & incommodo innocentium vix fieri posset. Item talis lex veluti instantis exilij non videtur illi statui necessaria. Nam si intra Paradisum peccata committi poterant, cur non posset etiam conueritio de peccatis ibidem exerceri, & aliquae etiam poenitentiae sustineri? Item posset peccatores ibi manentes ab usu ligni vitae arceri, & vnam reipublicam cum innocentibus constitueri, in qua legibus suo statui proportionatis gubernarentur. Ad hunc ergo modum facile potest haec pars defendi. Quod si contraria lectio placuerit, non deerunt congruentiae. Quia homo peccando fieret mortalis, cum iustitiam originalem amitteret; Paradisus autem erat locus cuiusdam immortalitatis (ut sic dicam) ac felicitatis. Homo etiam peccando fieret illo loco indignus, & quasi ad illum ineptus. Quia proprietates loci debent esse accommodatae conditioni locati. At homo peccator poenitentibus, & arumnis eo ipso subicitur; locus autem ille ab his omnibus imperfectioribus, & incommoditatibus erat immisus. Igitur, qui peccarent fortasse diuina vi, vel ministerio Angelorum, statim extra Paradisum fierent; facta autem perfecta poenitentia, & iustitia recuperata, ad illum restituerentur. Et ita posset facile incommoda insinuatam vitari: praeterquam quod facile esset diuinae prouidentiae in numeris modis aliis omnia illa componere, & conuenienter ordinare.

CAPVT XI.

Vtrum in statu innocentiae, si perseveraret, excellentior esset hominum sanctificatio, quam sit in statu lapsae naturae.

1. Suppono in primis, triplicem hic fieri posse comparisonem: vna est inter primas sanctificationes vtriusque status; alia inter auxilia, & gratia, vel charitatis abundantiam, quae ad merendum essentiale premium in vtroque statu hominibus daretur; tertia esse potest inter vltimam sanctificationem, quae in termino viae per gratiam & gloriam consummabitur. Secundo suppono, totam questionem hanc multum pendere ex illa controversia, an perseverantem innocentiae statum, Verbum caro fieret, & consequenter, an gratia status innocentiae esset ex meritis Christi, necne. Nam si non esset ex Christo, verisimile est, non fuisse futuram tam abundantem, sicut nunc est propter Christi dignitatem, & infinita merita: si autem in vtroque statu omnis hominum gratia esset ex Christo, res magis est dubia. Et hanc partem nos, ut probabiliorerem supponimus, iuxta ea, quae in 1. tom. de Incarnat. tradidimus.

2. Suppono de futura incarnatione esse adhaerentem.

3. Progreddus dicta notatio.

ergo solum primam sanctificationem filiorum Adae in vtroque statu comparamus. Potest autem vltimus distingui duplex sanctificatio prima. Vna est infantium, quae sine illorum dispositione fit: alia adultorum, quae fit per eorum dispositionem. Vtraque ex his frequens est, & ordinaria in statu naturae lapsae: in statu autem innocentiae sola prior per se loquendo locum haberet. Quia omnes sanctificarentur in ipsa conceptione; & ita nullus adultus gratiam primam acciperet; nisi forte post lapsum, quando iam proprie ad statum innocentiae non pertineret.

Igitur prima questio in praesenti est, vtrum gratia primae sanctificationis infantium futura esset maior in statu innocentiae, si duraret, quam postea fuerit; vtrique in intentione, & gradibus plenitudinis gratiae. Nam sub aliis respectibus potest gratia naturae lapsae dici maior, quatenus includit remissionem culpae, & fit ex subiecto magis indigno, & auerso a Deo. E contrario vero gratia innocentiae excederet: tum in eo, quod donum iustitiae originalis haberet concomitans; tum etiam, quia haberet donum innocentiae adiunctum, de quo generalis controversia est, an sit maior Dei misericordia, quam donum poenitentiae? quae res alibi disputanda est. De ipsa vero gratia sanctificante quoad propriam intentionem, & gradus eius, incertissima res est; quia determinatio ad tale gradum ex sola Dei voluntate pendet, quae nobis reuelata non est; & vix possumus per coniecturas aliquid suspicari. Nam quod in statu innocentiae sanctificatio infantium cum maiori abundantia gratiae fieret, solum habere videtur congruitatem cum excellentia illius status, & cum dote innocentiae, ac iustitiae originalis. E contrario vero, quod post naturae lapsum maior gratia conferatur ad delendum solum originale peccatum, videtur habere congruitatem ex ostensione diuinae misericordiae, & ex merito passionis Christi. Nam licet in statu innocentiae danda esset illa gratia ex meritis Christi; non tamen ex passione, vel morte eius. Et ex hac parte videtur sumi aliqua ratio abundantioris gratiae in praesenti statu. Et consonant verba Christi Ioh. 10. dicentis, Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant.

Sed in primis haec verba parum probant. Quia vel in ipsis nulla sit comparatio, ut Maldon. sentit; sed est tantum positiva assertio abundantis gratiae, quae in omni statu per Christum danda esset. Vel si est comparatiua locutio, ut verba sonant, non sit comparatio inter status innocentiae, & naturae lapsae; nulla enim de hac re ibi facta fuerat mentio; sed est, vel inter statum Ecclesiae post Christi aduentum, & ante illum; vel inter statum viae, & patriae: vel inter diuersos status eorundem hominum iustorum, ac viatorum. Nam Christus venit, ut vitam gratiae haberent, & in illa crescerent, & abundantius haberent, bene per illam operando. Et ita possent illa verba cum eadem proportionem ad statum innocentiae applicari. Reliquae vero coniecturae pro vtraque parte debiles sunt, & ideo rem hanc, ut incertam relinquo. Solum aduerto, quod sicut nunc in lege gratiae omnino infantes baptizati aequalem gratiam recipiunt, ut probabilior opinio fert; quia datur sine dispositione recipientium, & ita ex parte illorum non potest variari sacramenti effectus, & aliquid de ceteris causis, & in lege Dei ordinaria est aequalitas: ita in statu innocentiae verisimilius est, omnes infantes fuisse cum aequali gratia concipiendos, secundum ordinariam legem; quia etiam illi iustificarentur sine dispositione propria, quia naturali

1. Comparatio ad infantes vtriusque status restituta expeditur.

Vide tom. 4. de poenit. disp. 13. sect. 3. num. 11.

Coniectura pro alterutra parte comparationis.

4. Praesentis loci non conuenit.

Neque vtriusque partis coniectura vna modo resolutionis comparationis incerta patet. Quid tamen certi habet in eadem comparatione.

naturaliter non erant capaces illius; & non sunt fingenda miracula sine fundamento; & in reliquis causis gratiæ, ac communi lege esset æqualitas.

5. In vero est limitatio recipienti.

Solum posset probabiliter adhiberi limitatio, seu distinctio cum proportione ad statum naturæ lapsæ, ac diuersa eius tempora. Nam licet post Christi aduentum omnibus infantibus baptizatis æqualis gratia conferatur, nihilominus credimus, illam esse maiorem, quàm quæ ante aduentum Christi per circumcissionem, vel remedium legis nature infantibus conferebatur: quia merita Christi iam exhibita ex parte sua videntur magis applicata ad gratiam conferendam. Sic ergo in statu innocentie, (in quo supponimus venturum fuisse Christum, vt iustificatorem absque redemptione) distingui possunt duo similia tempora: vnum ante incarnationem, & aliud post illam; & in hoc posteriori dandam fuisse infantibus abundantiorrem gratiam primam, quàm in priori, quia ratio ex parte Christi desumpta cum eadem proportione applicari potest. Quod si hoc verum est, comparatio fieri debet cum partitione accommodata. Et sic probabile est, gratiam baptismalem, quæ nunc datur infantibus, non esse minorem quacunque gratia danda infantibus innocentie, sicut ante, siue post incarnationem Christi in illo statu. Quia ex parte recipientium non est inæqualitas in dispositione positiua; cum in illis omnibus nulla detur; & licet in hoc statu videantur infantes magis indispoti ratione culpæ originalis, hoc impedimentum superaret aliunde, scilicet, ex passione Christi; idèoque probabile est, non esse minorem gratiam, quæ infantibus confertur in hoc statu, quàm fuisse in quolibet tempore status innocentie, quantum ex causis gratiæ colligere possumus. An verò ex speciali priuilegio in aliquibus, vel in omnibus ex lege communi, Deus sua voluntate aliud ordinasset, ipse solus scit, & cui voluerit reuelare. Et similia sunt multa, quæ in hac collatione talium gratiarum, secundum illa diuersa tempora cogitari possunt, quæ idcirco prudens omittit.

6. Dubium de adultorum iustificatione durante statu innoc.

Sed quæret fortasse aliquis, quid dicendum esset de prima gratia, quæ daretur adulto in statu innocentie, Adamo non peccante? Respondeo, tunc non potuisse primam iustificationem in adulto locum habere, nisi post lapsum personalem eius, quia omnes conciperentur in gratia, & cum illa peruenirent ad ætatem adultam; ergo non possent in adulta ætate iterum primam gratiam recipere, nisi priorem antea perderent. Iam ergo non esset illa prima iustificatio status innocentie, sed lapsæ saltem in tali persona; nec fieret absque personali dispositione propria recipientis. Item licet talis gratia esset prima ex parte subiecti, quia tunc in eo non supponeretur gratia; nihilominus non esset purè prima (vt sic dicam) quia iuxta probabiliorrem sententiam reuiuisceret tota gratia, quæ prius amissa fuisset; sicut credimus reuiuixisse in Adamo, quando penitentiam egit. Et ideo ex hac parte magis incertum est, quanta futura esset illa prima gratia hominis resurgentis à personali peccato in statu naturæ non lapsæ in Adamo, tum quia ignoratur quanta, & quali dispositione resurgeret: tum etiam quia non minus ignotum est, quantum gratiam amissam recuperaret. Non possumus ergo de illa iustificatione peccatoris, nisi per proportionem ad illam, quæ nunc fit, ratiocinari: vnde dicere possumus, futuram fuisse eiusdem rationis, & æqualem saltem æqualitate proportionis quatenus per se iuxta exigentiam dispositionis; ex accidenti verò iuxta proportionem

Resolutio.

A gratia prius amissa; fieret; sicut tunc etiam fit.

Secunda comparatio est in dignitate, seu efficacia operum vtriusque status ad merendum maius gratiæ augmentum, maiusque essentiale præmium. Quam tractat D. Thomas 1. p. 1. q. 95. a. 2. Et in summa tribus affectionibus respondet. Prima est, *Homines in statu innocentie maiorem gratiam, & gloriam essentiālem per merita consequerentur, quàm in statu naturæ lapsæ.* Ratio eius est, quia qualitas meriti in ordine ad essentiale præmium sumitur ex quantitate gratiæ, & charitatis; à qua procedit, sed in statu innocentie copiosior fuisset gratia, nullo obstaculo in natura humana inuentio; ergo. Secunda affectio est: *In statu innocentie operum essentiale meritum quoad præmium accidentale, si secundum absolutam quantitatem considerentur.* Probat, quia in illo statu maiora fuissent hominum opera, quia essent maioris virtutis. Sed quantitati operis respondet accidentale præmium, quod est gaudium de bono creato; ergo hoc meritum esset maius in statu innocentie. Tertia conclusio est, *In statu naturæ lapsæ opera sunt magis meritoria præmij accidentalis ex quantitate proportionali operis.* Probat, quia in hoc statu homines sunt imbecilliores ad operandam virtutem, & ideo minus opus in illo maioris est meriti præmij accidentalis, quàm maius opus esset in potentiori.

Hæc doctrina D. Thomæ satis difficilis est, multa verò attingit ad materiam de merito pertinentia, quæ ab hoc loco aliena sunt. Ideoque solum de his, quæ ad punctum propositum explicandum necessaria fuerint, dicemus. Alij ergo Scholastici in 2. dist. 29. aliter in hoc puncto sentiunt. Nam Durand. q. 3. dixit, in vtroque statu merita fuisse futura æqualia, quia ad eandem gloriam ordinarentur. Sed mouetur ex leui fundamento, scilicet, quod homines in vtroque statu ad reparandas Angelorum sedes ordinarentur; & consequenter ad eandem gloriam essent destinati; sed illud fundamentum in eo sensu falsum est, vt diximus lib. 1. de prædest. cap. 12. num. 2. Bonauent. verò art. 3. q. 2. & Gabr. art. 2. existimant, in statu naturæ lapsæ futura esse maiora hominum merita, & essentialia præmia, quod fortasse probabilius est, licet incertum.

Vt ergo rem declaremus, supponamus prius, quæ vtrique statui communia sunt. Primò, in vtroque statu, possent iusti per sua bona opera, seu meritis propriis in gratia crescere. Hoc extra controuersiam est inter catholicos. Nam de hoc nostro statu res est definita in Concil. Trid. habet autem rationem eandem in statu innocentie. Sicut etiam de Angelis diximus. Secundò, in vtroque statu meritum hoc per opera libera fieret: vnde non inciperet vsque ad ætatem adultam. Prior pars demonstratur in materia de merito, quia opus non liberum non tribuitur operanti tantquam domino eius, & ideo non est meritorium. Et inde probatur secunda pars, quia infantes etiam in statu innocentie non haberent vsum rationis, vt supra dictum est; ac proinde nec libertatem. Tertio: gratia, & consequenter essentialis gloria in vtroque statu meritorie augetur per quodlibet bonum opus morale aliquo modo ordinatum ad supernaturalem finem, siue illud sit elicited ab ipsa virtute charitatis, siue ab aliis virtutibus. Hoc probatum est latè in materia de merito lib. 1. 2. de gratia, cap. 8. g. 10. & in reuoluntate de reuiuiscet. merit. dist. 2. sect. 1. quantum ad præsentem statum spectant. Habet tamen eandem rationem in statu innocentie, vt per se notum est. Vnde nullus est author, qui in hoc differentiam constituat inter

vtrumque

7. Comparatio triplex assignatur à D. Th. Primò.

Secundò.

Tertio.

Difficilis apparet doctrina hæc D. Th. Sententia Durandi circa dist. 29. comparationem leuiter fundata.

Sententia Bonau. probabilior, sed incerta.

Pro vera resolutione notatio triu vtriusque statui communium. Primò.

Secundò.

Tertio.

vtrumque statum, licet de vtroque illorum alij aliter sentiant, cum quibus in illis locis disputatum est, vbi etiam hunc locum D. Thomæ exposuimus. His ergo positis comparatio inter opera vtriusque status, innocentie, videlicet, & presentis, fieri potest, vel in perfectione, ac dignitate vniuersiueque operis ad meritum, considerata differentia talium statuum, vel inter multitudinem, vel magnitudinem operum bonorum vtriusque status.

10. Circa dist. 2. comparationem affectionis.

Probat reflexio duplici modo, quæ potest excogitari in eorum.

11. Reflexio prior modis assumpto antecedente bipartito.

Probat prima pars antecedenti.

12. Probatur 2. pars.

non potest augeri meritum, vel eius efficacia. Quin potius in illo casu videtur augeri meritum ex parte status naturæ lapsæ, quia tunc habet locum consideratio D. Thomæ quod secundum quantitatem proportionalem plus operatur homo lapsus, quia cum sit debilior, & infirmior ratione corporis mortalis, & fomitis, nihilominus æquale opus facit, vt supponitur. Sed in primis discrimen hoc non semper, vel per se est necessarium, quia interdum potest iustus in natura lapsa actum amoris Dei elicere cum tanta promptitudine, quanta in homine integro esse possit, sine vlla vtrique repugnantia corporis, aut fomitis pro breui tempore. Deinde quando differentia illa intercedit, non augetur meritum in homine lapsa, nisi quatenus, quia obiectum operis mutatur, & fit laudabilius; quia vel homo vult maiorem difficultatem vincere, vel per occasionem fortius, & constantius operatur: vel certe, quia in tali occasione homo cum maiori libertate operatur bonum: sicut enim concupiscentia, vel timor minuit libertatem in consensu mali: ita e contra auget libertatem in bonum, volendo contra concupiscentiam, timorem, aut aliam corporis repugnantiam. Et ita non status personæ, sed maior libertas, conducer ad meriti augmentum, vt dixi in lib. 1. 2. de Gratia, c. 3. & tunc illud augmentum non solum est in ordine ad accidentale præmium, sed etiam ad essentialia, vt ibidem dixi. Quamuis autem in statu innocentie talis occasio, seu difficultas deesset, nihilominus posset voluntas sibi illam obiectiuè proponere, & cum æquali libertate idem opus amplecti, & exequi. Neque enim beatissima Virgo cum minori libertate, neque ex ea parte, cum minori merito castitatem amabat, quia fomitem non sentiebat, quàm ceteri concupiscentiam patientes.

Non semper opus bonum in natura lapsa est difficilius, quàm in integro.

13. Reflexio posterior modis duos complexus sensus. Quoad primū sensum impugnat.

Venio ad alterum modum, quod opera iustorum in statu innocentie essent efficaciora ad meritum, quia ex maiori gratia & charitate procederent; & interrogo, an sit sermo de maiori gratia, & charitate habituali, an de maiori influxu actuali, vel virtuali charitatis. Si de habituali tantum, incertum in primis est, an solus excessus in habituali gratia, ceteris paribus, auget meritum operis. Nos verò illud admittimus. Vnde autem constat in statu innocentie, habituales gratias futuram fuisse maiorem in singulis iustis: id plane sciri non potest. Neque satis colligitur ex eo, quod in natura lapsa plura sunt gratiæ obstacula: nam possunt etiam esse plura, & fortiora remedia, Nam vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Quod multo credibilius est, si in statu innocentie non daretur gratia ex meritis Christi, quia non interueniente peccato, non esset carnem sumpturus, vt Thomista sentiunt. Veruntamen etiam tunc venturus esset impassibilis, nunc propter passionem, & mortem eius potuit copiosior gratia dari hominibus. Vel saltè, vt in prima comparatione dixi, loquedo de prima gratia sanctificante, probabile est, non minorè gratiam dari hominibus baptizatis, quàm in prima iustificatione daretur hominibus in statu innocentie: ergo in vtroque statu possent homines iusti cū æquali gratia, & charitate habituali sua merita inchoare. Ergo ex hac parte non essent ad meritum efficaciora opera status innocentie, per se loquendo, & ex vi status, contingenter autem in vtroque statu accidere possent, vt nunc cum maiori, nunc cum minori gratia homines operarentur.

Quod si sermo sit de maiori gratia, quantum ad actualem influxum gratiæ, & charitatis, ille in

Impugnatur etiam quoad secundum conferendum ad naturam influxum ex parte Dei.

fluxus considerari potest, vel ex parte Dei mouentis, & excitantis hominem; vel ex parte hominis cooperantis. Priori modo sine fundamento dicitur copiosorem futuram fuisse gratiam in statu innocentiae, quam in natura lapsa, praecipue in tempore legis euangelicae. Nam licet nunc ex parte nostra sit maior indignitas, ex parte Christi data est nobis efficacior causa gratiae. Quia vel in statu innocentiae merita eius non fuissent, vel saltem non essent per passionem, & mortem illius, propter quem maxime voluit Deus diuitias gratiae suae in homines effundere, vt optimè considerat, & ex Scripturis, ac Patribus deducit Perer. in d. lib. 5. disp. de Gratia status innoc. q. ult. maxime verò id declarat August. lib. de Corrupt. & grat. cap. 11. vbi de Adam ait, habuisse quidem gratiam, sed disparem, quia non indignit sanguine Christi, sicut nos indigemus, nec illi necessaria fuit illa gratia, qua nos contra concupiscentias carnis pugnamus. Proinde (inquit) est non interim latiori nunc, verumtamen potentiori gratia indigemus. De qua potentiori gratia dicit inferius, dari nobis in secundo Adam; eamque maiorem, & efficacioram appellat. Vnde etiam dixit Bern. in serm. signum magnum, &c. Prudentissimus, & clementissimus artifex quoad quassatum fuerat, non confregit, sed vitulum optimo refecit. Igitur ex parte Dei, & Christi etiam actualis, & mouens gratia vel est copiosior in hoc statu, vel certe non minor.

15. Item consideratio illi ex parte hominis cooperantis.

Denique licet ex parte hominis sint nunc maiora impedimenta, quae motionem gratiae cassam reddere possint, & inde fieri aliquando valeat, vt opera non procedant ex tam efficaci actuali gratia: nihilominus tanta est gratiae redemptricis efficacia, vt haec etiam impedimenta vincat, & superet. Vt enim ait August. supra, Per hanc gratiam fit, vt homo velit, & tantum velit, tanòque ardore diligit, vt carnis voluptatem contrarià concupiscentem, voluntate spiritus vincat. Ergo ex influxu gratiae, & charitatis non sunt minus efficacia ad meritum opera iustorum in statu naturae lapsae, quam innocentiae. Et declaratur. Nam actualis influxus gratiae datur homini, vel medio auxilio praeueniente, vel cooperante. Prius ex beneplacito Dei distribuitur, quia non pendet ex libera hominis cooperatione, nec ex praua dispositione, generatim loquendo, sed in eo sola gratia Dei operatur. Et hoc sine dubio est maius, & efficacius in lapsa natura. Imò iuxta doctrinam Augustini, in loco citato, in ipsomet Adamo maius fuit hoc auxilium post peccatum, quam ante illud. Ex hoc autem auxilio opportuno tempore dato praouenit, vt non obstantibus obstaculis corruptae naturae, voluntas etiam cum auxilio concomitantis gratiae feruenter operetur; ergo corruptio naturae non impedit, quominus opera iustorum in hoc statu ex aequè magno vel maiori influxu gratiae procedant; ac subinde sint ad meritum augmenti gratiae, & essentialis praemij efficaciora, vel saltem non inferiora.

Confirm. 1.

Tandem confirmatur, quia propter Christum datae sunt plures gratiae gratis datae in statu naturae lapsae, quam in statu innocentiae darentur; ergo etiam auxilia gratiae gratum facientis possunt esse in hoc statu copiosiora. Antecedens manifestum est, quia aliqua gratiae gratis datae supponunt imperfectionem repugnantem statui innocentiae, vt gratia sanitarum supponit aegritudinem, restitutio vitae, aut visus, supponit mortem, vel caecitatem: donum linguarum supponit earum diuisionem. Haec igitur gratiae in illo statu non essent, licet in hoc dentur. Vnde probatur conse-

16. Confirm. 2.

quantia ex rationis proportionem; nunc enim ideo plures ex illis gratis dantur, quia hic status pluribus indiget; sed pluribus etiam, & maioribus auxiliis gratiae sanctificantis indiget: ergo verisimile est per Christi mortem dari. Igitur propter solam status conditionem non possumus dicere efficaciora fuisse futura opera status innocentiae ad meritum praemij essentialis, quam sint in lapsa natura, saltem in praecipuo statu eius, qui est in lege gratiae; comparatio enim inter ea, quae maxima sunt in vtroque statu fieri debet, vt sine æquiuocatione procedatur.

Secundo assero, statum innocentiae, licet ex aliqua parte fuerit aptior ad bona merita multiplicanda, vel maiora efficienda, non tamen simpliciter; nam aliunde potest praesens status esse commodior. Vnde euentus consecutus, est ad vtramque partem contingens; quauis verisimile sit plura merita, non tantum accidentaliter praemij, sed etiam essentialis nunc in sanctis hominibus inueniri, quam in statu innocentiae multiplicarentur. Declaratur, & probatur assertio per singulas partes. Et in primis in statu innocentiae multae conditiones considerari possunt, ex quibus ad multiplicanda merita redderetur aptissimus. Homo enim in Paradiso ab omnibus corporis necessitatibus liber erat, & in eo sine vlla temporalium rerum sollicitudine habitare poterat. Ac proinde totus ille viuendi modus esset veluti quidam status vitae contemplatiuae, qui ad merita multiplicanda aptissimus est. Praeterea non possent homines in illo statu (ipso vtrique durante) venialiter peccare, & in eo possent facillimo negotio conseruari, mortalia peccata vitando; ergo moraliter loquendo, quoties in illo statu liberè agerent, mererentur, quia semper bene operarentur, & facillimè possent ex fide, & per gratiae auxilia semper operari; ergo ex his omnibus aptior fuisse ille status ad meritum, quam sit praesens.

17. Assertio 2. circa eandem 2. comparationem qua depariuita.

Probatur 1. pars primò.

Secundo.

18. Probatur 2. pars.

Aliunde verò status naturae lapsae, quauis seclusa gratia Dei ad bene operandum, & merendum coram Deo sit ineptissimus; nihilominus adiuncta Christi redemptione & gratia, multo plures habet occasiones exercendi virtutes omnes, & perficiendi actus earum, merita multiplicando. Nam in hoc statu merita fidei magis ampla, magisque ardua, saltem, quoad mysteria humanitatis Christi inueniuntur. Et quo natura lapsa ad vitanda peccata, & consequendam salutem minus est idonea, eo magis crescit spes, & plures occasiones occurrunt multiplicandi actus eius. Actus etiam charitatis Dei licet vtrique statui de se còmunes sint, tamen, quo in hoc statu sunt difficiliores, eo sunt firmiores, & per occasionem, seu antipetitalium, vt sic dicam, sunt ardentiores, & praeterea plures, & magnos habent effectus aliis virtutibus moralibus imperando. Quae morales virtutes multo excellentiores actus in hoc statu habere possunt; vt fortitudinis in martyrio, patientiae in aliis laboribus, & infirmitatibus sustinendis, misericordiae, beneficentiae, & similibus. Est etià hic status aptior ad exercendam, & conseruandam humilitatem, & submissionem ad Deum; & coercendi superbiam, quae prioris ruinae initiu fuit. Sic igitur, quauis natura corruptio de se impedit, vel minuit merita videatur, nihilominus virtus gratiae Dei inde occasionem sumpsit merita multiplicandi.

Cum ergo hi duo status tanquam excedens, & excessum in hoc negotio inter se comparantur, contingere profectò possent, vt quidam in vno; quidam verò in altero plura merita multiplicarent. Quid autem eueniret, si status innocentiae duraret,

19. Probatur 3. pars.

Circa partem 4. vni pronuntiatu.

Alarum pronuntiatum.

duraret, diuinæ scientiae reseruatum est; neque nobis est reuelatum. Si autem coniectura vti licet, duo verisimiliora esse videntur. Vnum est, in statu innocentiae, si duraret, communem, ac vulgarem hominum multitudinem plura, & maiora fuisse habituram merita, quam ordinariè in hominibus lapsis, communi modo viuentibus inueniantur: sicut è contrario pauciores essent peccatores in statu innocentiae, quam nunc sint, vt supra dictum est; quia omnes homines communiter minores, & rariiores peccandi occasiones, & plures bene operandi haberent. Aliud est, in statu naturae lapsae magnam iustorum collectionem inueniri, quae in excellentia, multitudine, & varietate meritorum superet totam hominum collectionem in statu innocentiae futuram si duraret, in hac comparatione nullam de Christo, aut Virgine mentionem facere necesse est: tamen vt per eos ad ceteros descendamus, aduertimus, quòd si Christus non fuisset venturus in statu innocentiae, nullus homo purus posset in meritis illi comparari, vt est per se notum, ob infinitam Christi dignitatem. Et ob eandem, nullus posset merita Virginis attingere: imò licet demus, illam merita feminam futuram fuisse in illo statu, si non esset futura mater Dei, tot merita non haberet, quot illi nunc propter dignitatem matris ex peculiari priuilegio fuere concessa. Si verò Christus venturus esset, etiam si Adam non peccaret, eandem quidem haberet multitudinem, & infinitatem meritorum; nihilominus occasione peccati, & carnis mortalis allumptae, quodammodo illustriora fecit opera, quae ex parte ipsorum, & non considerata inhinita dignitate operantis, maioris meriti erant capacia. Idemque cum proportione de beatissima Virgine considerari potest, nam licet eandem quantitatem meritorum in vtroque statu haberet propter excellentiam diuinæ maternitatis, tamen in varietate, & magnitudine actuum diuersarum virtutum, merita huius status mirabiliora fuisse videntur, propter redemptionis occasionem, & maiorem cum filio conformitatem, vt facile consideranti patebit.

20. Id ostenditur in Ioanne Baptista, Apostolis, & aliis.

21. Nec solum de excessu praemij accidentalis, sed etiam essentialis postu pronuntiatu verificatur.

Hinc ergo de ceteris sanctis, qui propter singularem cum Christo coniunctionem, & cooperationem circa hominum redemptionem, aut propter alias occultas causas diuinæ voluntatis, singularem sanctae vitae modum, ac excellentiam acciperunt. Dicimus, in magna illorum multitudine plura, & excellentiora merita inueniri, quam in toto hominum genere, Adamo non peccante, inuenirentur, vt in Ioanne Baptista, Apostolis, excellentibus Martyribus, multis Confessoribus, ac virginibus, qui mirabile vitae genus, & opera virtutum stupenda fecerunt. Hic enim plane videretur esse quasi proprius, & singularis effectus, non tantum Incarnationis, sed etiam passionis, & redemptionis Christi. Et per hoc etiam commendatur diuina bonitas, & sapientia Dei, quae non permittit mala, nisi vt occasionem operandi maiora bona inde sumat. Ac denique discursus factus de pluribus occasionibus multiplicandi merita in praesenti statu hoc confirmat.

Quòd autem hic excessus in multiplicatione, & magnitudine meritorum non tantum sit in ordine ad accidentale praemium, sed etiam quoad substantiale, ex alio principio probandum est; nimirum, quòd non tantum actus à charitate eliciti, sed etiam proprii actus aliarum virtutum per se merentur gratiae, & gloriae essentialis augmentum. Quod in tractatu de gratia lib. 12. cap. 9. late tractatum est, habetque eandem rationem in statu

Franc. Suarez de opere sex dierum.

innocentiae, & in praesenti, imò etiam in Angelis, idem in superioribus diximus. Ex hoc autem principio sequitur, quo virtutis opus fuerit in suo genere maius, seu melius, eo esse magis meritum praemij essentialis, etiam si cetera sint paria ex parte gratiae, vel influxus charitatis. Nam si propria bonitas actus confert ad essentialia meritum, maior bonitas per se, ac ceteris paribus, magis confert; quia sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, vt in eodem etiam loco probatum est. Hoc autem aequè procedit in quantitate absoluta, & respectiua operis, dummodo maior moralis bonitas inde consurgat. Quia tunc ratio maioris meriti in maiori bonitate morali operis proximè fundatur; & ideo parum refert, quòd talis bonitatis augmentum ex absoluta, vel respectiua quantitate oriatur. Nam idem etiam erit, si ex aliis circumstantiis consurgat. Quod autem D. Thomas in d. q. 95. docere voluerit, dicens, Quantitati boni operis respondere praemium accidentale, explicatu difficile est: in d. verò relectione; illum, vt valui, declarauit.

Ad D. Thomam relatu in num. 7.

Superest tertia comparatio, quae est de termino, seu de toto cumulo omnium meritorum huius vitae, an scilicet, futurus esset maior in omnibus, & singulis hominibus perseverantibus in statu innocentiae, quam nunc sit, vel è conuerso; vel denique an esset in vtroque statu aequalis. Quae interrogatio, & de possibili fieri potest, & de facto, & in priori sensu resoluta est ex praecedenti puncto. Nam dicendum est vtriusque fuisse possibile, & contingens; quia non obstante conditione status, hoc pendet ex vsu libertatis cum gratia Dei. Poterant ergo aliqui homines in statu innocentiae peruenire per merita ad maiorem gloriam, quam omnes homines nunc allequantur in natura lapsa. Et è conuerso multi ex hominibus lapsis possent excellere omnes innocentes. Et ita comparando maximum ad maximum in vtroque extremo, seu statu contingens erat excessus. Et quidem spectando ad conditiones vtriusque status, magis contingens videtur, vt in natura integra ad excellentiorem terminum per merita perueniretur, ex parte verò gratiae contrarium possibile fuit in natura lapsa, vt satis in superiori puncto declaratum est.

22. Comparatio tractatur primò de possibili.

Eius resolutio.

At verò loquendo de facto, res tota pendet ex praedestinatione diuina. Et in primis, si Christus futurus esset, & nasceretur ex matre, quauis Adam non peccaret, quoad illas duas personas in vtroque statu esset aequalitas. Quia Christus, & non habuit essentialia gloriae per merita, sed ratione suae personae, & ideo eandem haberet in vtroque statu. Et quauis habuisset per merita, haec in vtroque statu essent aequalia, quia essent infinita. Et eadem ratio cum proportione est de beatissima Virgine. Nam licet proximè habuerit gloriam per sua merita, tamen radicaliter propter dignitatem matris singulari gratia praeuenta est; & ita aequaliter fuisset sanctificata, & adiecta. Vnde ad eundem cumulum meritorum, & gloriae, seu gratiae còsummatae peruenisset. Iuxta positionem autem negantem Christum fuisse venturum, Adamo non peccante, consequenter dicendum quòd nullius hominis merita in statu innocentiae, peruenissent ad cumulum meritorum in aliquibus hominibus nunc inuentum; quia in nullo inuenta essent merita infinita, nec etiam vllus ascenderet ad cumulum gratiae, & meritorum, qui nunc in Virgine inuentus est, quia in dignitate matris Dei radicitur, quae dignitas nunc non esset, vt suppono.

23. Deinde de facto quoad Christum, & matrem.

24. Item quoad alios iustos.

Conferendo iustiores vniuersi status cum minus iustioribus.

Ex supremis iustis inter se, ex vniuersis que statu.

25. At similiter infimos inter se.

Denique vniuersamque secum, postea quoad vniuersum essent in vtroque statu futuri electi, sicut Adam, & Eua fuerunt.

De ceteris vero supponere possumus, in vtroque statu futuram fuisse inaequalitatem inter ipsos homines iustos, & in bonis meritis vsque ad viam finem perseverantes. Quod quidem in praesenti statu de fide certum est; idem vero de statu innocentiae credendum est; quia licet omnes posterii Adae in gratia aequales crearentur, quia illam acciperent sine dispositione libera; & quasi per modum naturae; postea vnusquisque suo arbitrio viueret, & ideo inaequaliter possent mereri, & de facto mererentur, quia ea, quae contingenter occurrunt, nunquam vniformiter fiunt, praeterquam quod Deus in statu innocentiae sua libera voluntate distribueret auxilia gratiae suae; & ideo non aequaliter omnibus ea tribueret, quantum credibile est, ne ex aliqua lege, aut debito, & non gratis illa tribuere videretur. Hac ergo stante inaequalitate, consequens est, vt in vtroque statu quidam homines peruenirent ad finem viae cum magna meritorum multitudine; alij cum minori, & inde, (quantum coniectare possumus) oriretur mutus excessus inter homines vtriusque status; nam qui in statu innocentiae, v. g. essent summi, excederent eos, qui nunc sunt inferiores in meritis; & e conuerso insignes sancti, qui nunc aliquando fuere, vel futuri sunt, inferiores sanctos status innocentiae superarent. Comparando autem supremos inter se, videretur probabile, maiora inueniri merita in aliquibus sanctis in hoc statu, quam in statu innocentiae futura fuissent, propter abundantiorum gratiam, & maiores occasiones ad insignia opera exercenda; ac denique ad difficultates superandas gratiam efficaciorum.

At vtroque e contrario comparando eos, qui in vtroque statu minima habuissent merita, certius videtur, aliquos esse nunc inferiores in meritis illis omnibus, qui in statu innocentiae fuissent. Nam aliqui insti nunc ad finem viae sine vllis meritis perueniunt; illi nimirum, qui antevsum rationis moriuntur; in statu autem innocentiae nullus à statu viae sine meritis discederet; quia tunc neque status viae iustorum morte finiretur, sicut nunc; nec translatio aliquorum fieret ante aetatem adultam, vt credibile est, sicut infra videbimus. Praeterea ex his, qui nunc decedunt in adulta aetate, multi habent paucissima merita; vel quia in puerili aetate decedunt; vel quia propè mortè baptizantur; vel quia licet diu post Baptismum viuant, ferè totum vitam tempus in statu peccati existunt. In statu autem innocentiae omnes diuturnum vitae tempus haberent; & in illo semper merita multiplicarent. Quod de perseverantibus in innocentia intelligendum est: nam si qui fortè peccarent, & ante transitu ex vita animali à peccato resurgeret, possent fortasse cum paucis meritis viam finire, & cum aliquibus peccatoribus huius temporis comparari. Quauis ratio prouidentiae futurae cum hominibus in illo statu peccantibus, ignota nobis sit, vt in superioribus dixi.

Denique, si supponamus, eosdem numero homines, qui in statu naturae lapsae aliquando sunt, vel omnes, vel eorum aliquos futuros fuisse in statu innocentiae, de singulis illorum quæri potest, an plura merita habituri essent in vno statu, quam in alio, & in quo, vel in vtroque essent aequalia, licet per diuersa virtutum opera fierent. Et quia saltem certum est, Adam, & Eua potuisse statum innocentiae conferuare, in illis maxime haber locum interrogatio, vtram Adam, si non peccasset, plura merita habuisset, quam nunc habuit postquam ad gratiam rediit: idemque potest de Eua interrogari, & de ceteris, qui in vtroque sta-

tu futuri, & saluandi essent. In huiusmodi ergo interrogazione duplex consideratio fieri potest: vna est inspectando praecise ad rerum executionem, eiusque circumstantias; alia, & altior est sub diuina electione, & praedestinatione res contemplando. Priori modo licet res incerta sit, eo quod sit contingens, & pendens à libero arbitrio; nihilominus apparet credibilius, plura merita habiturum fuisse, Adam in statu innocentiae, si nunquam peccasset, quam nunc de facto habuit, propter circumstantias, quas supra considerauimus, quia operationes eius in illo semper essent bonae, & aptae ad meritum, & possent esse frequentiores, quia necessitates corporis illas non impedirent: & feruentiores propter carentiam fomitis, & propter animi tranquillitatem; & ex maiori, seu meliori relatione charitatis, propter maiorem vitae contemplatiuae assiduitatem. Alij etiam addunt tempus viae, & aptum ad merendum futurum fuisse diuturnius, quam nunc fuerit, sed hoc incertum est, vt postea dicam.

At verò sub diuina electione rem considerando, omnino incerta nobis est. Quia si electio hominis facta est post praesens originale peccatum per absolutam praescientiam futurorum, nescimus, qualis futura esset, si Deus praesciuisset Adam non fuisse peccaturum; nam tunc etiam potuisset Deus vel ad eundem gradum gloriae, & ad sola merita illi termino proportionata Adamum praedestinare; vel etiam posset ad maiorem gloriam, & pauciora merita illum praedestinare, & tempus, modum, & gradum, seu principia promerendi, illi fini accommodare. Facile enim id facere posset, non obstantibus alijs praerogatijs status innocentiae, vt per se consideranti patebit. Vel è contrario posset in statu naturae lapsae tot auxilia gratiae multiplicare, vt omnes alias status innocentiae commoditates superarent.

Idemque ferè procedit, etiam si dicamus Adam fuisse electum ad certum gradum gloriae ante praescientiam absolutam originalis peccati. Quia, vt supra tetigi, saltem supponit illa electio praescientiam conditionatam originalis peccati; & ita facile posset quis dicere, quod si Deus per illam praesciuisset, Adam non fuisse peccaturum, illum ad maiorem gloriam elegerit: quod sanè non repugnat; tamen etiam potuisset Deus eligere illum ad tantam gloriam independentem ab omni praescientia futuri peccati, etiam conditionata: quid enim obstat? Et ita ex vi diuinae electionis incertum relinquitur, in quo statu recepisset Adam tempus, & vires gratiae ad plura merita multiplicanda. Vnde cum alia omnia media, & commoditates ad merendum diuinae praedestinationi subordinatae sint, fit, vt simpliciter sit nobis ignotum, quid in praedicto euentu futurum in hac parte esset. Et quod de Adamo dictum est, in ceteris locum habet.

Vltimo loco posset hinc alia comparatio fieri in gratia, quae hominibus nunc ex opere operato datur; & gloria, quae illi correspondet, nimirum, an in statu innocentiae daretur hic sanctificationis modus; & an in illo statu darentur sacramenta, vel sacrificia; & consequenter qualis futurus esset tunc Ecclesiae status, quoad regimen, quoad sacerdotium, & similia, de quibus amplissimus posset fieri discursus. Veruntamen de rebus nobis non reuelatis, ideoque incertis, vel potius ignotis sufficere visa sunt, quae de illis attigimus in 3. tom. 3. part. disp. 3.

Idque vniuersae rationi executioni.

27. Vel diuina electione considerata.

28. Sine talis electio feret ante praesens originale, sine peccato.

29. Quid de comparatione inter vtriusque statum quoad gratiam ex opere operato, & gloriam ei respondentem.

CAPVT XII.

An statu innocentiae durante longo tempore homines in illo permanerent; & quomodo ad caelestem gloriam transferrentur.

Suppositio- nes tres quibus exponitur status.

1. Dubium quot anni via concederentur in statu innoc.

Pererij opinio.

Eius coniectura.

Reiicitur.

1. Primum omnium supponendum est, in statu innocentiae, si duraret, hominum viam fuisse certum terminum habituram, sicut in Angelis habuit: tum quia de ratione viae est, vt per illam ad terminum perueniatur, ac subinde, vt non sit perpetua: tum etiam, quia non erant homines semper ambulaturi per fidem, tanquam semper addiscentes; & ad cognitionem claram veritatis nunquam peruenientes. Secundo supponendum est, illam viam non fuisse per mortem finiendam, quia mors in illo statu non fuisset, vt supra lib. 3. cap. 14. de fide ostensum est. Hinc ergo tertio concluditur, viam illam per translationem ad statum gloriae fuisse terminandam. Et ita docent August. & omnes Theologi in locis citandis.

2. Hinc igitur varia oriuntur dubia de hac translatione, quae mouere coepit Augustinus lib. 9. Gen. ad lit. cap. 4. & occasionem nobis tribuit, ea operosius inquirendi. Primum est, quam esset diuturna via hominum in illo statu, id est, quot annis viuerent homines in corpore animali; priusquam spiritale, vel gloriosum reciperent, & ad claram Dei visionem transferrentur. De quo dubio nihil inuenio ex professo scriptum. Benedictus tamen Pereyra, aliud agens lib. 5. in Gen. disp. de secunda excellentia status innocentiae, q. 5. sic ait. In illo statu longiorem trigecuplo vitam degissent homines, quam nunc degimus, & visissent enim, (vt verisimile est) ad tria, vel quatuor annorum millia. Hanc autem verisimilitudinem nulla auctoritate confirmat, sed hac sola coniectura, quod ante diluuium etiam in statu mortali, homines ferè per mille annos viuabant; ergo non interueniente peccato, per plura annorum millia vixissent.

3. Hac verò coniectura nullam mihi verisimilitudinem facit, quia in hoc statu naturae lapsae diuturnitas aut breuitas vitae, quauis primariò ab illius prouidentia pendeat, qui vnicuique terminos vitae constituit, qui praeteriri non poterunt, Job 14. nihilominus ex eiusdem prouidentia, iuxta vniuersae complexione, vitae modum, aliaque occurrentes causas breuior, vel prolixior est vitae perodus; & ita ante diluuium vita mortalis erat diuturnior, quia natura ipsa erat robustior, & fructus terrae meliores, & salubriores erant, & ob alias similes causas. At verò in statu innocentiae duratio viae non poterat ex hominis complexione, vel ex influxu causarum secundarum inensurari, quia quilibet homo tunc perpetuò vinceret, si in innocentia perseveraret. Nam licet non omnes aequalis virtutis, vel eiusdem complexionis futuri essent; nihilominus ita fuerant à Deo causae dispositae, vt vnus immortalitatis perpetuae, possent vniuersi homines esse participes. Quapropter non potest certa via duratio ex inferioribus causis longa, aut breuis censeri, sed per solam diuinam legem, ac voluntatem praesinienda foret. Vnde cum de tali voluntate, nec reuelationem scriptam habeamus, nec etiam traditionem, quae per manus sanctorum Patrum ad nos peruenierint, nihil de ea re affirmare possumus, sed absolute nobis esse ignotum fateri debemus. Atque ita ingemè fatetur idem author lib. 3. in Gen. disp. de ligno vitae, in fin. Et priorum sententiam de-

arat de duratione, quae tunc ex parte cibi arboris vitae esse potuisset. At supra ostendi, illam non esse plurimum annorum, sed cuiuscunque temporis sine termino, & ideo neque in illo sensu opinio locum habet.

Nihilominus tamen aliqua possumus cum probabili coniectura de illo tempore viae affirmare. Primum est, omnes homines in illo statu peruenituros fuisse ad aetatem adultam; in qua vti ratione, & liberè operari possent. Hoc videntur supponere D. Thomas, & omnes, qui de illo statu loquuntur. Nam D. Thom. 1. p. q. 99. art. 2. ad 3. ait, omnes homines in illo statu peruenituros fuisse ad aetatem, in qua filios generarent, quod facere non possent, nisi in aetate adulta. Idemque sentiunt relinqui. Et Scot. in 2. dist. 20. q. 2. dicit, omnes filios Adae in illo statu, priusquam in gratia confirmarentur, fuisse probandos, an saltem primam tentationem vincerent, Deoque obediunt; ergo supponit in omnibus rationis vsum. Ratio autem est, quia naturalis conditio hominis hoc postulat; & quod nunc praematurae mortes accidant infantibus, est quadam poena peccati originalis, in illo statu non esset talis poena, & naturalis perfectio suo tempore non deesset. Vnde licet posset Deus sine interuentu mortis aliquos infantes transferre ad statum gloriae, subito eorum corpora, tam in quantitate, quam in qualitate gloriae perficiendo; non est tamen verisimile, id fuisse facturum, quia nec ipsi naturae, nec perfectioni illius status consentaneum est. Multo enim decentius esset, vt omnes prius per suam obedientiam probarentur, & per propria merita ad statum gloriae transferrentur. Solum potest ex ordine diuinae praedestinationis argumentum in contrarium sumi, si verum est, homines ex vi immutabilis proposito diuini assumendos esse ad eandem sedes gloriae in statu innocentiae, quas nunc consequuntur. Sed iam diximus, hoc non esse necessarium, vt satis in capite praecedenti declaratum est.

Secundo dicendum est, omnes homines in statu innocentiae permanituros fuisse in via vsque ad statum consistendi, id est, vsque ad perfectum proportionati corporis augmentum, quod vnusquisque sua naturali virtute consequi posset. Et primo quidem hoc fit verisimile ex ratione diuinae, ac generalis prouidentiae, quia in statu beatitudinis habituri essent omnes homines corpora perfecta magnitudinis, vnusquisque iuxta peculiarem virtutem, & indiuiduam capacitatem suam: ergo non transferrentur ad statum gloriae, donec propria actione, ac virtute naturali talia corpora sibi acquirerent. Probatur consecutio, quia id est magis consentaneum ordini diuinae prouidentiae: tum, vt quae naturali modo commodè fieri possunt, ita fiant: tum etiam, vt creatura ad suae perfectionis statum, quantum commodè potest, cooperetur. Secundo fit etiam hoc magis credibile ex augmento in omnibus animae perfectionibus, vt sunt scientia, prudentia, virtus, & praesertim gratiae, ac meritorum. Nam ordinatiè non acquirunt homines perfectam scientiam, & prudentiam vsque ad maturam aetatem, quae in illo statu incipere videtur; & per id tempus virtus maxime probati, & gratia cum meritis multum augeri posset; ergo saltem illud tempus fuisset necessarium, vel maxime conueniens, vt saltem pro toto illo in statu innocentiae hominum via duraret.

Tertio addimus, incertum esse, quanto tempore mansissent homines in via postquam ad terminum.

4. Assertio.

Assertio ratio.

5. Assertio.

Suadetur 1.

Suadetur 2.

6. Assertio tripartita.

Vnde dicitur pars prior.

Ostenditur secunda.

Ostenditur tertia.

Obiectio soluitur.

Confectarium de fine humanarum generationum si status innocentie duraret.

minum augmenti, seu statum consistendi peruenirent, verisimile tamen est, nec statim, nec post annorum millia, sed intra mediocrem durationem à Deo præfinitendam, transferendos fuisset. Prima pars huius assertionis sufficienter probata est ex dictis, quia hæc temporis definitio ex solo Dei decreto penderet, sine fundamento specialiter in causis secundis, vt declaratum est. De illo autem Dei decreto reuelationem non habemus. Secunda verò pars, quod non statim fieret translatio, per se videtur probabilis, quia tempus aliquod viæ concedi debuit in statu maxime perfecto secundum naturam ad perfectissima opera virtutis, ac meriti exercenda. Et hoc videtur significasse Aug. lib. 9. Gen. ad lit. cap. 6. dicens: *Porterunt homines, genitis filiis, perfectæque humani officij iustitia; hinc ad meliora transferri, non per mortem, sed per aliquam commutationem.* Vbi illa tantum verba considero, perfectæque humani officij iustitia. Nam hoc officium, vt humano modo expleatur, tempus aliquod requirit, & in virili, ac perfecta ætate perfectiùs consummatur. Et inde suadet tertia pars, nimirum, non fuisse futurum tempus illud multorum millium annorum; quia neque ad perfectè obeundum viatoris officium, tanta mora erat necessaria; neque in fauorem vel utilitatem hominum cederet tanta celestis beatitudinis dilatio, cum carentia diuinæ visionis, aliarumque perfectionum, quæ ad illam consequentur.

7. Dicitur fortasse illam viæ diuturnitatem ad meritum, & gloriæ augmentum potuisse conferre. Respondemus autem, hoc modo posse in infinitum procedi, quia post quamcumque dilationem, & numerum annorum nullum, poterunt augeri merita, si tempus viæ augeatur; & in Angelis etiam differenda fuisset præmij collatio, vt meritum augetur: necesse est ergo dicere, Deum definire durationem viæ vnicuique personæ vel naturæ, quæ & conditioni, & statui illius accommodata sit, & ad acquirendum viæ terminum, ad quem talis creatura destinata est, sufficiat. Vnde quia intentio finis est prior, & quasi regula electionis mediorum, hoc etiam modo nostro intelligendi, in Deo locum habet. Ideoque iuxta gradum gloriæ, ad quem vniuiusquemque prædestinatorum elegit, concedit etiam tempus ad illud merendum sufficiens; sed huius temporis plenitudo non annorum numero computatur, sed diuinæ gratiæ abundantia, cuius vberioribus auxiliis fit, vt iustus breui consummatus expleat tempora multa. Atque hoc modo Angelis breuissima mora ad excelsum beatitudinis locum peruenerunt. Idem ergo cum proportione habent homines in statu innocentie; intra mediocrem tempus ætatis perfectæ; quantum verò illud fuisset, Deus scit.

8. Vnde colligimus, non minus esse incertum tempus viæ in toto genere humano, id est, quantum durarent hominum generationes à prima, vsque ad vltimam, in statu innocentie, si duraret. Quamuis enim sit certum tempus viæ totius humani generis non minus tunc, quam nunc in lapsa natura, habiturum fuisse terminum; quia numerus prædestinatorum in quolibet statu fuisset certus, ac definitus; ac subinde illo completo cessarent generationes: nihilominus ignotum nobis est, intra quot annos ille numerus compleretur. Nam si de statu præfinito hoc nescimus, quanto magis de illo à sensibus nostris magis remoto, id ignorabimus. Possimus autem verisimiliter coniectare hoc tempus viæ totius humani generis non fuisse futurum diuturnius in statu inno-

centie, quam nunc futurum sit. Cur enim numerus prædestinatorum tardius, aut morosius impleretur in hominibus innocentibus, quam in peccatoribus? Atque hinc etiam coniecturam summus in vnoquoque prædestinato fuisse complenda merita termino suæ electionis adæquata, durante statu innocentie, in tempore forte breuiore, quam nunc pro æquali termino compleantur: quia perfectio illius status ad multiplicanda & perficienda merita magis iuaret: ergo non solum non esset tempus illud plurimum annorum millium, verum fortasse millenarium non attingeret, vel centenarium non excederet.

Potest verò secundò interrogari, an in illo statu tempus viæ in omnibus hominibus esset æquale; sicut in omnibus Angelis æquales fuit viæ mora? Nunc enim, quia via hominum morte finitur, & mors non eodem tempore ætatis hominibus contingit, secundum communem naturam cursum, quem in hoc Deus seruare voluit; via etiam hominis in hoc statu æqualis non est. At verò in statu innocentie non posset esse inæqualis ex parte hominum, vel causarum naturalium, vt dixi. Et ideo, neque ex parte Dei credendum est, futuram fuisse inæqualem. Nam in hoc videntur homines in eo statu Angelis; quoad rationis similitudinem, comparari. Vnde non obstat, quod non omnes homines tunc essent ad æqualem gloriam prædestinati, quia etiam Angeli non fuerunt æqualem gloriam consecuti, sed in eadem mora, quidam plus aliis meruerunt, & maiori gratia præuenti sunt, quod etiam in hominibus fieri potuisset.

Sed quanquam fuerit possibile, & probabile sit, ita futurum fuisse, nihilominus dico, non esse certum, quia fieri potuit, vt, v. g. ex duobus hominibus ad æqualem gloriam prædestinatis, vnus remissior esset in merendo, quam alius, ex quo necessariò fieret, vt qui feruentius operaretur, breuiori tempore suam vitam finiret, quam alius; & ad hunc modum potest de cæteris cogitari. Vnde in hoc inuenitur differentia inter naturam angelicam, & humanam: tum quia Angelis data est gratia vniiformiter diffinis secundum capacitatem naturalium, quod in hominibus non seruatur; nec in statu innocentie seruaretur. Est enim eadem ratio. Item omnes Angeli subito operantur secundum totum suum conatum; & ideo omnes in eadem mora negotium suum expleunt; vnusquisque iuxta capacitatem suam. At verò homines cum maiori mutabilitate, & varietate operantur; & ideo quidam velocius, alij tardius iter peragunt, etiam in ordine ad æqualem terminum. Pendet ergo hæc res tota ex modo diuinæ prædestinationis hominum; & ex varia gratiarum distributione, quam tunc etiam Spiritus sanctus faceret; prout vellet. Et ideo incertum est, qualis esset distributio (vt sic dicam) durationis viæ in ætate perfecta; & an esset inæqualis, vel eadem in omnibus.

Vnde interrogari tertio potest, an omnes homines tunc essent simul transferendi ad statum gloriæ: vel per decessiones, & successiones; ita vt vnusquisque suo tempore impleto ad gloriam transferretur. In quo puncto Moses Barcephala 1. p. de parad. cap. 24. sentit, omnes simul fuisse transferendos. At verò August. supra docet planè, hunc transitum hominum ab statu viæ ad statum Patriæ, non simul, sed successiue fuisse completum. Quod sine dubio est longè verisimillimum. Primum quidem, quia satis probabile est tempus viæ in omnibus hominibus, vel saltem ordinariè fuisse

9. Dubium an in statu innocen. tempus viæ esset æqualis in omnibus hominibus.

10. Resolutio dubij.

11. 1. Dubium an ab aliis in statu innocen. transferantur in gloriam, nec Resoluitur Augustinus, quibus Barcephala resoluit. Primò.

Secundò.

12. Dubium Augustinus an translatio illa prius fieret ad statum inferiori gloriose, vnde præcedens resolutio evertitur. Suadetur status ille inferior ex æplo Eliæ & Enoch.

Suadetur item eripitior iustis innocen. danda fuisse gloriæ simul.

13. 1. Assertio circa hoc Augustini dubium.

Probat.

Inductio ostenditur maior propositio.

fuisse futurum æquale; sed non inciperent omnes simul esse viatores, sed per successiones generationum, vt constat; ergo neque simul viam finirent, sed cum proportionali successione. Et præterea licet demus, viam non fuisse futuram æqualis durationis in omnibus; nihilominus non est credibile, omnes homines, qui per innumeras generationes successiue inciperent simul in eodè statu fuisse permanuros in hoc inferiori mundo cum corporibus animalibus, cibo, & potu indigentibus, & consequenter etiam generationi vacantibus. Sic enim vix capere posset terra omnes homines simul in ea existentes: nam infinita (vt sic dicam) esset hominum multiplicatio. Et (vt supra dicebamus) sine causa detinerentur homines tanto tempore ab ingressu patriæ; vt, v. g. Adam à principio creationis, vsque ad vltimam hominis generationem; quod planè incredibile est: & eadem ratio est cum proportione de reliquis. Merito ergo August. tanquam certum statuit, homines non simul, sed per successiones fuisse ab statu viæ transferendos.

Dubitat autem Augustinus, an essent immediate transferendi ad statum gloriæ in corpore, & animo, vel ad statum medium inter illum, quem habebant, & gloriosum. Et rem dubiam relinquere videtur. Nam, quod transferri potuerint immediate ad gloriam, tanquam manifestum relinquit. Quod verò etiam potuerint transferri prius ad statum medium, exemplis Eliæ, & Enoch, persuadere conatur. Vnde si transitus ille immediate futurus erat ad gloriam, clarum est, non simul, sed successiue homines tam corpore, quam animo glorificandos fuisse. Quia via omnium non simul, sed successiue terminanda erat, vt ostendimus. Ergo si terminus extrinsecus viæ, & immediatus erat gloria, vt supponitur; assumptio omnium ad statum gloriæ non erat simul, sed cum successione futura. Si tamen (inquit) gloriæ illam dari non oportebat, nisi omnibus simul in seculi fine, necesse est dicere, successiue transferendos fuisse homines ad statum inferiori illo, quem habebant in gloria; & illo meliorem, quem in statu innocentie habebant. Quod autem oportuerit statum gloriæ simul omnibus dari, suaderi potest, tum exemplo Angelorum, tum etiam exemplo futuræ resurrectionis, & consummate glorificationis omnium hominum electorum. Tum etiam, quia etiam in illo statu debuisset præcedere vniuersale iudicium omnium hominum, ante electorum consummationem.

Nihilominus tamen asserendum videtur, homines in statu innocentie viam, & meritum consummantes, immediate ad statum essentialis beatitudinis transferendos fuisse. Ita videntur supponere communiter Scholastici. Et Patres antiquos allegando, rectè docet Moses Barcephala 1. p. de Paradis. cap. 22. Et probatur, quia omnes, qui cum merito gloriæ ad terminum viæ perueniunt, statim recipiunt præmium, nisi per aliquam culpam, vel reatum ab illa relictum, impediatur: sed homines in eo statu peruenientes ad finem viæ in statu gratiæ, habent merita gloriæ; & nullum habent impedimentum; ergo statim illum recipiunt. Maior inductio probari potest in Angelis, & in animabus iustis, & puris ab omni culpa reatu, post Christi mortem ab hac vita transeuntibus. Imò etiam in omnibus aliis iustis, quia si aliqui retardantur ab ingressu gloriæ, semper est propter aliquod impedimentum ex peccato originali, vel personali proueniens, vt ex tractat. de beatitudine, & de Incarnat. manifestum

est. Ratio etiam id suadet; quia beatitudo debetur tanquam merces laboris, & ideo ratio iustitiæ obligat, vt non differatur mercedis solutio, quando ex parte merentis non est impedimentum. Præsertim cum talis dilatio magnum sit nocumentum, & ex se non possit animam non affligere, & contristare. Denique Deus prior est ad præmium conferendum, quam poenam, sed non differt punire in peccato morientem; ergo nec præmium conferre.

Altera verò propositio assumpta, scilicet, ex parte hominum non fuisse tunc futurum impedimentum gloriæ; clara est ex dictis. Quia in illo statu innocentie non essent peccata venialia, vt supra dictum est; multoque minus essent originale, vel mortale; aliàs innocentia non duraret; ergo nullum esset impedimentum; quia in termino viæ sola culpa, vel aliquid ab illa relictum potest gloriam impedire. Vnde potest asserio confirmari, quia ille status medius inter innocentiam, & gloriam, non esset status alicuius purgatorij; quia illi homines nulla purgatione indigerent; alius autem nec facile cogitari, nec aliqua eius ratio, vel vtilitas inueniri potest. Vt paulo post explicabimus: ergo frustra talis status confingeretur. Non omittam autem obiter asserere, hoc maxime procedere in hominibus, qui in illo statu perpetuam innocentiam sine interruptione seruassent. Nam si aliquis fortè mortaliter peccaret, & illius remissionem non obtineret, ille (vt probabilis est) per mortem vitam finiret; & ad terminum damnationis statim perueniret, saltem quoad animam; cui postea corpus in eadem damnatione iungeretur, tempore à Deo præscribendo. Si autem sic peccans à peccato resurgeret cum plena satisfactione, & remissione peccatorum, tunc eadem esset ratio de illo, quæ de cæteris innocentibus, quia iam nullum haberet impedimentum; & verisimilius est, illum fuisse ad statum originalis iustitiæ restitutum; ac subinde sine interuentu mortis fuisse ad statum gloriæ immediate transferendum. Si autem remissionem culpæ mortalis obtineret, manente reatu aliquo pænæ temporalis; & in illo ad terminum viæ perueniret, indigeret sine dubio purgatione; & ideo non transferretur immediate ad gloriam, & fortasse mortem non euaderet, & gloriam corporis vsque ad finem seculi non obtineret. Nos autem (vt dixi) de seruantibus statum innocentie loquimur.

Vnde addimus secundò, illum transitum fuisse futurum immediate ad statum gloriæ, non solum animarum, sed etiam corporum. Probat primò ratione iam facta, quia totum illud præmium debetur meritis, & nullum impedimentum gloriæ corporis, magis, quam animæ habent. Secundò; quia quando anima est corpori vnita, ex gloria animæ quasi naturaliter redundat gloria in corpus, nec potest sine miraculo detineri; nullum autem est fundamentum ad fingendum tale miraculum generale; & in detrimentum innocentium, sine aliorum vtilitate. Et hinc colligimus primò, non posse commodè intelligi statum illum medium. Non quia sit absolute impossibilis, sed quia non est consentaneus diuinæ prouidentie. Possit enim cogitari status medius ex parte corporum tantum, vt si anima transferretur ad gloriam, & non corpus. Et hoc esset miraculosum, sine vtilitate, vt dixi, vel esset cum totali carentia gloriæ animæ, & corporis; & sic etiam esset infructuosus; & in terra vix posset felicior status, quam innocentie, & Paradisi terrestri cogita

Et ratio.

14. Ostenditur propositio minor.

Confirmatur assertio.

Limitationes variæ circa postriorem assertionem.

15. 2. Assertio circa idem Augustini dubium. Probat 1. Secundò.

1. Confectarium contra statum illum glorioso inferiorum.

Ad exem-
plum Elia
& Enoch in
num. 12.

cogitari: nec est verisimile, homines nondum beatos supra caelos eleuandos fuisse. Et ideo non est similis ratio de Elia, & Enoch, quia & illi in aliqua terrae regione habitant (vt creditur) & nondum consummarunt merita sua. Nam licet nunc non mereantur, vt est probabilius; expectant tempus, in quo sua merita consumment secundum ordinem diuinæ prouidentiae; secus verò esset de hominibus in statu innocentiae, vt constat.

16. Vnde tandem concluditur, homines in statu innocentiae non simul, sed successiue fuisse transferendos ad statum gloriae, tam animae, quam corporis, quia via singulorum successiue finirentur, & vnusquisque in termino suae viae integrè præ-

mium reciperet. Neque oportet, vt in hoc essent Angelis similes, quia via Angelorum, sicut in omnibus simul incepit, ita etiam simul terminata est. Nec est etiam similis ratio de hominibus lapsis, quia horum via per mortem finitur, & corpus separatim ab anima est incapax gloriae, donec resurgat; & hanc incapacitatem per peccatum meruerunt, & non tollitur, nisi secundum ordinem à Deo præscriptum, qui vniuersalem resurrectionem voluit vsque ad finem mundi referuari. Homines autem innocentes non indignissent resurrectione. Et si fortè futurum tunc esset vniuersale iudicium, non aliter homines in eo iudicarentur, quam nunc Angeli indicabuntur.

innocen. &
sacris tri-
plici susci-
piunt in fine
num. 2.

F I N I S.

I N D E X

INDEX LOCORVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ,
QVÆ IN HOC TRACTATV
PER OCCASIONEM EXPLICANTVR.

Ex Genesi.

CAP. I.
2. & 3.

RIA priora capita libri Geneleos per quatuor priores libros author fuse exponit: quapropter superuacaneum duximus loca ex eis hic sigillatim indicare.

9. Terror vester & tremor sit super cuncta animalia terra. Lib. 3. cap. 16. num. 11. & 12.

Ex lib. Exodi.

33. Non videbit me homo, & viuet. Lib. 3. cap. 17. num. 2.

Ex lib. 3. Regum.

3. Dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te similis tui fuerit. Lib. 3. cap. 9. num. 30.

Ex Psalm.

28. Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit. Lib. 2. cap. 4. num. 21.

32. Qui finxit sigillatim corda eorum. Lib. 3. cap. 7. num. 11.

103. Extendens calum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Lib. 2. cap. 4. num. 23.

Ibid. Illic reptilia quorū non est numerus; animalia pusilla cum magnis. Lib. 2. cap. 10. num. 9.

148. Laudate eum cali calorū, & aqua omnes, qua super calos sunt. Lib. 2. cap. 4. num. 23.

Ex Prouerb.

8. Quando ethera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum. Lib. 2. cap. 4. num. 21.

Ex Ecclesiaste.

7. Deus fecit hominem rectum. Lib. 3. cap. 9. num. 3. & cap. 11. num. 2. & cap. 12. num. 5. & cap. 17. num. 10.

Ex lib. Sapient.

2. Fecit Deus hominem inexterminabilem, ad imaginem similitudinis suae. Lib. 3. cap. 16. num. 11.

10. Hec illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. Lib. 4. cap. 9. num. 7. & 19. Ibid. Dedit illi virtutem continendi omnia. Lib. 4. cap. 9. num. 12.

11. Omnipotens manus tua creauit orbem terrae ex materia inuisa. Lib. 1. cap. 8. num. 20.

Ex Ecclesiastico.

17. Dedit illi potestatem eorum qua sunt super terram, posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum, &c. Lib. 3. cap. 16. num. 11. & 11.

Ibid. Disciplina intellectus repleuit illos, creauit illis scientiam spiritus, &c. Lib. 3. cap. 9. num. 3.

18. Qui viuit in aeternum creauit omnia simul. Lib. 1. cap. 10. num. 22.

24. Et quasi nebula texi omnem terram. Lib. 2. cap. 5. num. 16.

39. Ignis, grando, fames, & mors, omnia haec ad vindictam creata sunt, &c. Lib. 1. cap. 1. num. 16.

Ezechiel.

28. Tu signaculum similitudinis. Lib. 3. cap. 8. num. 18. & 19.

Daniel.

INDEX LOCOR. S. SCRIPT.

- Daniel.
13. Species decepta te, & subvertit cor tuum. Lib. 4. cap. 4. num. 19.
- Matth.
15. Possidete paratim vobis regnum a constituto re mundi. Lib. 1. cap. 4. num. 5.
- Ioann.
1. Pater pater usque modo operatur, & ego operor. Lib. 2. cap. 11. num. 6.
16. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Lib. 5. cap. 11. num. 3. & 4.
17. Clarifica me Pater claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te. Lib. 1. cap. 2. num. 2.
- Ad Rom.
7. Peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me. Lib. 4. cap. 4. num. 19.
- Ibid. Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Lib. 3. cap. 12. num. 6.
- Ibid. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Lib. 3. cap. 12. num. 1.
8. Quos praedestinavit conformes fieri imaginis Filij sui. Lib. 3. cap. 8. num. 9.
- Ad Corinth. 1.
3. Omnia enim nostra sunt. Lib. cap. 7. num. 15.
11. Non debet velare caput suum, quia imago Dei est. Lib. 3. cap. 8. num. 22.
15. Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem caelestis. Lib. 3. cap. 8. num. 28.
- Ad Galat.
6. Qui existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Lib. 4. cap. 4. num. 19.
- Ad Colossens.
3. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creavit illum. Lib. 3. cap. 8. num. 27.
- Ad Timoth. 1.
2. Adam non est seductus; mulier autem seducta in prevaricatione fuit. Lib. 4. cap. 4. lib. 4. num. 1.
- Ad Hebr.
2. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. I. lib. 1. cap. 8. num. 21.

INDEX

INDEX RERVM.

A

Adam.

1. **A**DAM quoad corpus, non ex nihilo, sed de limo terrae formatus fuit. Lib. 3. cap. 1. num. 2.
2. Adā corpus à solo Deo productum fuit. ibid. n. 4. successuē, an in instanti. ibid. à n. 7. vsque ad 13.
3. Ad corpus Adā formandum Angelos etiam cōcurrissē, qui putent. lib. 3. c. 1. n. 4. refutantur si de organizatione loquantur. num. 6. & 14. imò et si loquantur de aggregatione limi. eodem n. 14. & 15.
4. Adā corpus creatum cum omni perfectione essentiali, ad animam rationalem requisita. eodem c. 1. n. 16. cur non ex caelesti, aut nobiliori materia. ibid.
5. Adami corpus an monstruosum fuerit antequam ab eo costa auferretur; an verò postea mancum? lib. 3. c. 2. à n. 7.
6. Adā productionem praecessisse ad Euae formationem contra Caiet. demonstratur. eodem cap. 2. num. 15. vide etiam *Eua*, & verbo *Costa*.
7. Adē soporem non metaphoricum, sed proprium fuisse stabilitur contra Caietanum. ibid. n. 16. qualis fuerit. n. 17. & 18.
8. Adamum & Eua cacos fuisse ante peccatum stultissimum error reprobat. lib. 3. cap. 3. num. 2. Cur post peccatum dicantur eorum oculi aperti. ibid.
9. Adam & Eua integri sunt conditi quoad internos sensus, & externos, atque in perfecta aetatis membris & organis. eodem cap. 3. num. 3. & 4.
10. Adam cum conditus est, quam aetatem representabat, & cuius fuerit statura. ibid. à num. 5. quae illius habitudo corporis & an in ea fuerit Christo par. n. 8. & 9.
11. Adā corpus an passibile, & mortale. num. 10.
12. Adamus creatus fuit post bruta. lib. 3. cap. 4. num. 1. cur vltimò creatus cum fuerit ceteris nobilior, rationes variae ex Patribus à num. 3.
13. Cur eodem die cum brutis conditus. ibid. num. 6.
14. Adamum duas habuisse vxores, quarum Eua, simul cum illo creatam eiusque lateri copulatam Iudei fabulantur. lib. 3. cap. 4. num. 8. & 9.
15. Adam prius tempore creatus est, quam Eua. ibid. n. 10. Quā hora diei sexte productus. n. 15. & lib. 4. c. 8. n. 15.
16. Adam extra, Eua intra paradysum condita. lib. 2. c. 5. n. 3.
17. Adam quo in loco conditus. ibid. num. 4. quo modo in Paradysum translatus. num. 5. & quoto post creationem tempore. lib. 4. cap. 8. num. 2.
18. Adam cur extra Paradysum conditus. lib. 2. cap. 5. num. 8.
19. Adamo datum praecipuum de non comedendo ex ligno ante formatam Eua. ibid. n. 12.
20. Spiraculum in faciem Adami non fuit divina substantia, aut eius portio. lib. 3. c. 7. n. 2. fuit a
- nima rationalis, quam tunc primò Deus creavit & infudit. à n. 6.
21. Adā anima quàm perfecta in naturalibus. lib. 3. c. 7. n. 13.
22. Adami scientia, vide *Scientia*. An decipi poterit, vide *Deceptio*.
23. Adamum innocentem fuisse creatum, de fide est. lib. 3. c. 11. n. 2.
24. Adam in primo instanti non peccavit, nec peccare potuit de lege ordinaria. eodem cap. 11. num. 4.
25. Adam in 1. instanti habuit omnes virtutes bonòque habitus morales per accidens infusos. ibid. n. 5. & 6. vide verbo *Virtus*.
26. Adam quandiu non peccaret mortaliter nullos sentiret motus appetitus contra rationem. lib. 3. c. 12. à n. 4. quo Dei dono id fieret, vide verbo *Appetitus*.
27. Adam venialiter peccando in statu innocentis, an, & quomodo amitteret iustitiam orig. lib. 3. c. 13. n. 10. & 12.
28. Nō potuit prius peccare venialiter, quàm mortaliter. ibid. n. 17. & 21.
29. Adamū aequè mortale fuisse ante & post peccatum error Pelagij. lib. 3. c. 14. n. 1. Eū ante peccatū non fuisse moriturum de fide est. à n. 3. fuit tamen ex vi suae compositionis mortalis etiam ante peccatum, sed dono Dei aliquo modo immortalis. n. 8.
30. Adami innocentis corpus fuisse impassibile per inditam qualitatem qui putent. n. 10. qui per inditam animae. num. 11. vtrique reselluntur à num. 12.
31. Adami dominium, vide *Dominium*.
32. Adamum ante lapsum habuisse gratiam, de fide est. lib. 3. c. 17. à n. 2. Qui putent non habuisse in primo instanti. n. 5. probabilius oppositum à n. 9. vsque ad 15.
33. Adam ante lapsum non vidit Deum clarè. lib. 3. c. 18. à n. 1.
34. Adami cognitio supernaturalium, vide *Cognitio*.
35. Adam in primo instanti propriis actibus sanctificatus. lib. 3. c. 19. n. 3. per illos se disposuit ad iustitiā habitualē. n. 8. eamque meruit de congruo, & gloriā correspondentem de condigno. ibid.
36. Probabile est creuisse in iustitia ante lapsum. ibid. n. 13.
37. Adamus conditus in iustitia orig. lib. 3. c. 20. n. 1.
38. Adami pactum, vide *Proceptum*, à n. 8.
39. Adami peccatum, vide *Peccatum*, & Adami poena in verbo *Poena*.
40. Adam & Eua quanto tempore fuerint in paradiso, vide *Paradisus*, à n. 14.
41. Adam veniam obtinuit primae transgressionis. lib. 4. c. 9. à n. 7. Intra Paradysum imperfectè saltem poenitere cepit, ac paulo post iustificatus est. n. 9.
42. Adamum & Eua finaliter damnatos esse error Tatiani n. 10. redemptum fuisse per Christū quoad sufficientiam de fide concluditur contra Tatianum. n. 14. efficaciter fuisse saluatum Scriptura non conuincitur. n. 15. est tamen vltimum errorem. à n. 16. an eadem certitudine dicendum sit de Eua. n. 20.

INDEX RERVM.

43. Adamo non peccante qualis futurus esset hominum status, vide *Innocentia status*.
 44. An in statu innocentia futurus fuisset Rex posterorata dum esset in via. lib. 5. cap. 7. num. 14.

Aer.

Aeris elementum perfectum, ac simul cum caelis creatum fuit. lib. 1. c. 7. à n. 3. Et à Moysse nomine caeli, Gen. 1. comprehensum est. à n. 5. speciatim n. 14.

Aeternum.

Ab aeterno quae res esse, vel non esse potuerint, vide *Mundus*.

Alimentum.

Quibus alimentis homines in statu innocentiae vescerentur, vide verbo *Cibus*, & verbo *Carnes*.

Angelus.

1. Angelorum mentionem nullam fieri à Moysse qui dicant. lib. 1. cap. 6. num. 2. Solos Angelos comprehendit illis verbis, *in principio creavit Deus caelum*; qui velint num. 3. utriusque impugnantur, & ostenditur nomine caeli implicitè comprehendit Angelos. à n. 6.
 2. Angeli an concurrerint ad formandum corpus Adae, vide *Adam* n. 3.
 3. Angeli ad imaginem Dei conditi. lib. 3. cap. 8. n. 18. & 19.
 Vide etiam *Cognitio matutina*, &c.

Anima.

1. Anima primi hominis non fuit substantia diuina. vide *Adam*, n. 20. statim ac creata est unita fuit corpori. ibid. quàm fuerit perfecta, vide *Adam*, n. 21.
 2. Anima omnes praeter rationalem de materiaeducta. lib. 2. c. 10. n. 4.

Animal.

1. Animalia bruta, non in femine tantum, sed in seipsis producta sunt in quinta, & sexta die creationis. lib. 2. cap. 10. num. 2. non facta ex nihilo, sed ex praeriacente materia. num. 3.
 2. Ad animalium creationem terra, & aqua materialiter solum concurrerunt. eodem num. 3.
 3. Animalium prima creatio quo facta dicitur modo, auctoris naturae proprio. ibid. num. 4.
 4. Animalia quinta, & sexta dici, producta sunt in statu perfecto quoad indiuidua & species. num. 5.
 5. Quot animalia in qualibet specie, & in qua perfectione Deus produxerit. ibid.
 6. Animalia omnia cum vi generatiua similium à Deo sunt producta. n. 6. eorum tres sunt ordines generici inaequalis perfectionis natatilium, volatilium, terrestrium. num. 7. quisque ordo non successiue, sed simul fuit productus à Deo. ibid. imò natatilia, & volatilia simul fuisse producta, credibilius est. n. 8. & sub vnoquoque genere multae species. n. 9.
 7. Animalia imperfecta an etiam à Deo in quinta, & sexta die fuerint producta. lib. 2. cap. 10. num. 11.
 8. Bruta quae per adulterinam generationem nascuntur, ut leopardus, mulus, &c. an fuerint etiam tunc à Deo immediatè producta. ibid. num. 12.
 9. Volatilia an ex aquis sint producta. ibid. à num. 13. ad 17.
 10. Animalia nulla ex igne producta, & cur.

- num. 18.
 11. Animalia ad Adamum adducta sunt non in indiuiduo omnia, sed in specie. lib. 3. c. 4. n. 16. An prius adducta, quàm Eua crearetur? num. 17. Eis proprie, non metaphoricè Adamus impositiue nomina dicendum est, idque sexto die ante Euae productionem. n. 18.
 12. Animalia introducta sunt in Paradisum ut eis Adam nomina imponeret. lib. 3. cap. 5. num. 10. in statu innocentiae in Paradiso etiam vagarentur. ibid.
 13. Animalia an, & quomodo homini ut domino subderentur. vide *Dominium*, n. 4.
 14. Animalia bruta an carnibus vescerentur Adamo non peccante. lib. 5. cap. 6. à num. 19. vsque 25.

Annus.

Quo anni tempore creatus mundus. lib. 2. cap. 7. n. 17.

Appetitus.

1. Appetitus sensitivus in statu innocentiae perfectè subderetur rationi. lib. 3. cap. 12. à n. 4. Quo dono id formaliter fieret, variae sententiae referuntur, ac refelluntur. à num. 11. fieret partim per internos habitus, & actus; partim per externam Dei protectionem. n. 18. & 19. neque in singulis potentis vnus sufficeret habitus. n. 20. & 21.
 2. Ad hanc appetitus subiectionem sufficerent ne virtutes naturales, an requirerentur infusa per se? num. 24. an etiam praeter hoc necessarius esset habitus alius. n. 25. an tale donum naturale esset, an supernaturale. n. 26.
 3. Appetitus passiones, vide *Passiones*.

Aqua.

1. Aquae elementum in propria forma, & loco, & à terra distinctum creatum est in eodem instanti cum caelo & terra. lib. 1. cap. 8. num. 16. non repleuisse spatium totum inter terram ac caelum Empyr. contra aliquos concluditur num. 18.
 2. Aquas super firmamentum creatas non esse Angelos ostenditur. lib. 2. c. 4. n. 3. neque corpus aliquod caeleste, nempe crystallinum. à n. 5. Neque item aquas elementares, quae sint super octauam sphaeram. n. 19. sed elementares aquas nubium, ac similia impressionum, quae supra caelum aereum, id est, in superiori eius regione sunt. à n. 20.
 Vide etiam *Firmamentum*.
 3. Aquae super firmamentum positae secundo die, quomodo illuc eleuatae. lib. 2. cap. 5. à num. 19.
 4. In aquis nulla transmutatio substantialis facta est tertio die, dum in vnum locum congregarentur. lib. 2. c. 6. à n. 3.
 5. Aquarum congregatio quomodo facta sit, discutitur à n. 5. vera resolutio. à n. 15.
 6. Aqua tertio die congregata, addensata etiam est. n. 19. & salitudine imbuta. n. 20. & 21.
 7. Aquarum confluentia ad concava terrae, fuit ab ipsa earum grauitate, vel ab appetitu replendi vacuum, addito fortè peculiari Dei adiutorio. lib. 2. c. 6. n. 25.
 8. Aquae etiam dulces in peculiarem locum ita confluxere, ut neque humor aqueus intra terram reliquus sit. ibid. n. 29.
 9. Aquae omnes quo sensu dicantur in vnum locum congregatae, cum tamen non vnum, sed plura sint maria. num. 30.
 10. Aquae omnes continue eurrentes, & cum Oceano

INDEX RERVM.

Oceano, & inter se alicubi continuantur. ibid.
 1. Aquae guttulae cur in sphaeram conglobentur. lib. 2. c. 6. n. 11.

Arbor, vide etiam Vegetabilia.

1. Arborem Adamo vetitam veram fuisse, de fide est. lib. 3. cap. 21. num. 2. non fuit ficulnea. num. 4. nec seges, aur vitis. num. 5. credibile fuisse alterius speciei perfectioris, à vulgo notis. ibid. Cur dicatur arbor scientiae boni, & mali. num. 6. non fuit vetita, quia nociua. n. 7.
 2. Arbor vita, vide *Lignum vitae*.
Astra.
 1. Astra non significant ea quorum non sunt causa. lib. 2. cap. 9. num. 5. & 6. neque omnia futura significant, cum non omnia causent. num. 7. quo sensu dicantur facta esse in signa. num. 8.

Aues, vide etiam Animalia.

Aues in 1. molitione ex qua materia producta. lib. 2. c. 10. à n. 13. vsque ad 17.

B.

Brutum, vide Animal.

C.

Carn.

1. Carnium vsum non futurum in statu innocentiae communis resolutio expenditur. lib. 5. c. 6. à n. 4.
 2. Carnes non comederunt primi parentes in Paradiso. ibid. n. 11. nec illis egerent, licet diutissime in innocentia durarent. n. 12. Imò non fuisse honestum esum carniū probabile, supposito tali statu. n. 13. & 14.
 3. Carnibus in statu innocen. nullus homo vesceretur. num. 15. an bruta vescerentur. à num. 19.
 4. Carnibus vesci licuit à lapsu, vsque ad diluuium, imò iusti etiam aliqui iis vescerentur, non tamen ordinariè, à num. 27. vsque ad 30.

Charitas, vide Gratia. n. 7.

Cibus.

1. Cibus infantium in statu innocen. fuisset lac maternum. lib. 5. c. 6. n. 2. Adulterorum semina, & fructus arborum. n. 3.
 2. Nec pane, nec alio cibo arte cōfecto, imò neque ouis aut lacte animalium vterentur. n. 16. an etiam carnibus, vide *Carn.*

Caelum.

1. Caelum ab aeterno moueri non posse demonstratur. lib. 1. cap. 2. à num. 15.
 2. In primo mundi instanti creati sunt omnes caeli à primo mobili vsque ad lunam inclusiue. lib. 1. cap. 3. à num. 5.
 3. Caelorum incorruptilitas multipliciter suadet. num. 6.
 4. Nomine caeli illis verbis, *In principio creauit Deus caelum*, non potest significari materia informis, ex qua sint postea caeli producti. num. 9.
 5. Praeter caelos mobiles dari aliud immobile & praestantius, id est, Empyreum, contra Caiet. omnino certum. lib. 1. c. 4. à num. 2.
 6. Engubini sententia de caeli Empyreici aeternitate discutitur, & impugnatur. ibid. à num. 6.
 7. Empyreum non est ab aeterno ab intrinseco, neque per aeternam productionem à Deo. ibid. & n. 10. neque factum ante illud principium, de quo Gen. 1. ibid. n. 11. neque post alios caelos & terram. n. 12. & 13.
 8. Caelum Empyr. à Moysse comprehensum est illis verbis, *Creauit Deus caelum*. num. 15. & 16.

Franc. Suarez. de opere sex dierum.

9. Caelum empyr. materia, & forma constat. lib. 1. cap. 5. num. 1. De eius materia variae opiniones. num. 1. & 2. vera resolutio. num. 3.
 10. Caeli Empyr. forma non est anima. n. 4. quomodo dicatur immobile. n. 5. solidum est. num. 6. & 7.
 11. Caelum Empyr. influere in haec inferiora, probabilis. lib. 1. c. 5. à n. 9. quae, & qualis sit influenza. n. 17.
 12. Nomine caeli Moyses comprehendit creationem Angelorum. lib. 5. c. 6. à n. 16.
 13. Caeli an moueri ceperint initio suae creationis. lib. 1. c. 9. n. 9. & 10.
 14. Caeli initio suae creationis connaturali ordine collocati. lib. 1. c. 10. n. 9. & 10. idque in figura sphaerica. n. 13. quod etiam de Empyr. verum est. n. 16.
 15. Caeli in primo instanti quas nacti sunt connaturales proprietates. n. 17. & 18.
 16. Caelum 8. & planetarum orbis propriis motibus ab occasu in ortum die quarta ceperunt moueri. lib. 2. c. 8. n. 16.

Cognitio.

1. Cognitio aliqua supernaturalium misteriorum infusa fuit Adamo ante peccatum. lib. 3. cap. 18. num. 3. fuisse de mysteriis Trinitatis absolutis, ac etiam relatiuis. à num. 4. item de Verbo incarnato. num. 8. quae de hoc mysterio nouerit. n. 10. qualis fuerit haec cognitio. n. 11. & 12. vera resolutio. n. 14.
 2. Cognitio matutina Angelorum iuxta Augustinum quae? lib. 1. cap. 11. à num. 8. quae item vespertina. à num. 12. utraque iuxta Augustinum in obiecto conuenit, & in solo actu, & medio cognoscendi differt. num. 16. non potest in Deo distingui vespertina, à matutina. n. 17. imò neque in visione beata Angelorum, à num. 18. vtra fuerit in eis prior iuxta Augustinum, à n. 21.

Communitas.

Communitas hominum economica, aut politica an in statu innocen. fuissent, vide *Innocentia status*. n. 25.

Compositum. Corpus.

1. Composita physica non nisi per creationem fiunt in prima & totali productione. lib. 1. cap. 1. num. 12.
 2. Composita omnia, etiam mixta in eodem instanti fuisse initio condita, qui velint. lib. 1. c. 4. & 5. refelluntur. à n. 6.
 3. Corpus Adae, vide *Adam*, à n. 1.

Costa.

Costa vnde formata Eua, fueritne superflua in Adamo. lib. 3. cap. 2. à n. 7. pro costa quid, & vnde suppleretur sit. n. 12. An costa extracta fuerit vestita carne. n. 22.

Creatio mundi, &c. vide Mundus.

D.

Deceptio, seu falsitas.

1. Decipi non potuit homo in statu innocentiae ante peccatum, in veritatibus naturalibus, etiam sibi non euidentibus. lib. 3. cap. 10. à n. 5. quo Dei dono protegeretur ab erroribus. n. 7.
 2. Quomodo non prius decepta Eua, quàm peccatrix ibid. num. 10. Quomodo non deceptus Adam. num. 11. & latius lib. 4. cap. 4. à num. 1.
 3. Deceptio voluntaria & mortalis potuit abso-

INDEX RERVM.

lutè esse in primis parentibus prius quam peccatum aliud. eodem cap. 10. num. 15. moraliter autem loquendo, non item. num. 16.

4. Decepta non fuit virgo Maria putando filium esse in comitatu. lib. 3. cap. 10. num. 11. remissive.

Dies.

1. Sex dies creationis mundi quales intellexerit Augustinus. lib. 11. cap. 12. num. 32. opposita sententia communior, & verior probatur latè. à n. 33.

2. Dies naturales creationis mundi sex fuisse sicut in Genesi numerantur, latè contra Caietanum & Canum. lib. 1. c. 12. à n. 3.

3. Diei primæ opus, productio lucis fuit. lib. 2. c. 1. n. 1. vide etiam *Luz*.

4. Primum diem & mane & vesperam habuisse ostenditur. lib. 2. c. 2. n. 4.

5. Diei secundæ cur non addita benedictio? lib. 2. c. 5. n. 21.

6. Die septimo nihil à Deo productum. lib. 2. cap. 11. num. 2. Eius diei requies, quo pacto intelligenda. ibid. num. 5. & 6. eiusdem benedictio, & sanctificatio qualis. à n. 8.

Dominium.

1. Dominij capacitas naturaliter competit homini ex eo quod sit ad Dei imaginem. lib. 3. cap. 16. num. 6. illud habuit homo in bruta ex vi creationis, nec amisit ob peccatum. num. 8. & 9. altiori tamen modo illud habuit in statu innocen. à n. 10.

2. Dominium hoc in statu innocen. extenderetur ad omnia omnino bruta contra Theodoretum ostenditur n. 13. & ad alia inferiora brutis. n. 14. An ad Angelos. num. 15. vel saltem ad alios, num. 16. & 17.

3. Dominium hominis in bruta quatum ad vsum, aliquomodo maius post, quam ante peccatum Adæ. n. 18. fuisset tamen ante peccatum regulariter nobilior. ibid.

4. Quomodo ad nutum obedirent animantia homini in statu innocen. eodem cap. 16. num. 12.

5. Dominij in bruta, & res alias inferiores discrimen. n. 14.

6. Dominium viri in vxorem an in statu innoc. & cur post peccatum dictum sit Eux, & ipse dominabitur tui. n. 17.

7. Dominium proprietatis hominis in hominem non fuisset in statu innocen. lib. 5. c. 7. n. 10. bene tamè dominium directiuum, imò & iurisdictionis. n. 11. & 12.

8. Dominium œconomicum à politico in quo differant. n. 13.

9. Dominium iurisdictionis an habuisset Adam viator, si homines ita multiplicarentur vt ciuitatem conflarent. n. 14.

10. Dominium herile non fuisset in statu innocen. n. 16.

11. Dominia priuata, seu diuisiones bonorum an fuissent in statu innocen. num. 17. & 18.

Duratio, vide *Tempus*.

E

Elementa, vide *Terra, Aër*.

Elementa omnia in sua naturali dispositione & in suis locis fuerunt initio collocata. lib. 1. c. 10. n. 11. & 12. Idque in rotunda figura. n. 14. quas alias proprietates tunc obtinuerint. n. 17. & 18.

Empyreum, vide *Calum*.

Error, vide *Deceptio*.

Eua.

1. Eua simul cum Adamo, non autem ex eius costa productam docuit Caiet. lib. 3. cap. 2. num. 1. catholica assertio contraria stabilitur. à num. 3.

2. Eua producta est ex costa Adæ suppleta materia ex vicina terra, vel aere, non ipsa costa per refractionem, aut siualem repetitionem multiplicata. n. 12.

3. In formatione corporis Eux an Angeli ministrarint. n. 24.

4. Eua simul cum Adamo productam & ipsius lateri copulatam fabulantur Iudæi. lib. 3. cap. 2. num. 9.

5. Eua post Adamum creata. num. 10. eodem tamen sexto die. n. 12. & intra paradisum. lib. 3. c. 5. n. 6. & cur? n. 8.

6. Eua quantam habuerit scientiã ante peccatum, vide *Scientia*.

7. Eua non prius decepta, quam peccatrix. lib. 3. c. 10. n. 10.

8. Eua interius peccando ante Eua ligni totam iustitiam amisit. lib. 3. cap. 13. num. 6. cur statim post peccatum non erubuerit. num. 6. & 7.

9. Eux tentatio, vide *Tentatio, & serpens*.

10. Eux quodnã fuerit initium peccandi; & quis progressus in multiplicandis peccatis, vide verbo *Peccatum*.

11. Eua an delicti veniã, & æternam sit consecuta salutem, vide *Adam*, à n. 41.

12. Eux poena, vide *Pœna*.

Eucharistia.

Eucharistia an futura in statu innocentie. lib. 5. cap. 6. n. 17.

F

Falsitas, vide *Deceptio*.

Fides.

1. Fidem an perdidit Eua, vide *Peccatum*, n. 4.

2. An, & qualem mysteriorum fidem diuinam habuerit Adam, vide *Cognitio*, n. 1.

3. Fidem Christi explicitam an habuerit Adam in 1. creationis instanti. lib. 3. cap. 19. à num. 9.

Filij.

Filij in statu innocentie quo pacto, & in quali perfectione procrearentur, vide *Innocentie status*.

Firmamentum.

1. Firmamentum secundo die factum ad diuidendas aquas ab aquis, fuisse calum æthereum in eo die substantialiter productum, qui dicant. lib. 2. c. 5. n. 1. Quid in ea sententia consequenter dicendum. à n. 2.

2. Firmamentum illud aerem esse, seu aliquã eius partem verior sententia. n. 7. & 8.

3. Quæ aeris regio sit propriè firmamentum à n. 9.

4. Firmamentum non fuit factum quoad substantiam in 2. die per illa verba, *fact firmamentum*, sed tantum aër iam productus firmamenti munus accepit. n. 17.

Fœmina.

1. Fœminas in statu innocentie non futuras, hæresis Almerici confutatur. lib. 5. cap. 3. à num. 7.

2. Fœmina productio non est monstruosa, aut per accidens in specie humana. ibid. n. 9.

3. Fœmina productio esset intenta ab ipso generante.

INDEX RERVM.

ante in statu innocentia: num. 10: fœminas aut mares procrearent quoties ipsi generantes viderentur. num. 10. & 11.

4. Fœminas in statu innocen. an totidem quot mares. latè à num. 14. auctoris iudicium. num. 15.

5. Fœmina, vide *Polygamia*.

Generatio.

1. Generationum & corruptionum successione non potuisse esse ab æterno, demonstratur. lib. 1. c. 2. à n. 9.

2. Generationis modus duplex, specierum imperfectarum. lib. 1. c. 13.

3. Generatione naturali homines in statu innocentie multiplicarentur. lib. 5. c. 1. à n. 6. & per singulos actus generandi, singuli generarentur. lib. 5. c. 3. n. 2. vide *Fœmina*, n. 3.

4. In qua perfectione generandi essent homines in statu innocen. vide *Innocentie status*.

Gratia.

1. Gratiã sanctificantem Adamo collatã, ante lapsum, fides docet. lib. 3. c. 17. à n. 2. Non fuisse collatã in 1. instanti qui velint. n. 5. oppositum probatur à n. 9. imò & omnes virtutes gratiã comites tunc recepisse. lib. 3. c. 18. n. 1. non tamen gratiam consummatã. n. 3.

2. Nullos actus gratiã elicuisse Adamum in 1. instanti, qui putent, lib. 3. c. 19. n. 2. propriis tamen actibus in instanti fuisse iustificatum, verius. n. 3. qui actus ab habitibus nõ fuere elicit, sed per actualia auxilia. n. 8. & de congruo merere primam gratiã habitualem, & gloriam de condigno. ibid.

3. Per gratiã Christi quomodo sanctificatus Adã. lib. 3. c. 19. n. 10. & 11.

4. In gratia crescere potuit Adam toto tempore ante lapsum eiusque augmentum, & gloriam de condigno mereri. n. 12. imò de facto id sapè fecisse credibile est. n. 13.

5. In gratia nascerentur omnes in statu innoc. lib. 5. c. 8. à n. 2. non tamen in gratia confirmati: imò nec confirmarentur post primam tentationem superatã. ibid. à n. 6.

6. Prima gratia infantium in statu innoc. foret ne inferior, quàm in hoc statu. lib. 5. cap. 14. à num. 3. quid de 1. gratia iustificante adultorum. n. 6.

7. Actus charitatis in statu innoc. neque ex vi status, neque ex parte gratiã fuisset efficacior ad meritum, quàm modo. eodem c. 11. à n. 10. vide etiam *Innocentie status*, à n. 27.

8. Gratiã ex opere operato an verior in statu innocen. quàm nunc. eodem cap. 11. n. 29.

H

Habitus, vide *Scientia*, *Spes*, *Virtus*.

Herba.

Herba virentes, arbores, & cetera vegetabilia à Deo tertia die in propria specie, non in semine tantum producta sunt. lib. 2. cap. 7. à n. 2. Vide etiam *Vegetabilia*.

Homo.

1. Homo quomodo ad imaginem Dei factus, vide *Imago*.

2. Homo primus, vide *Adam*.

3. Homines in statu innocentie immèdiatè à Deo creandos, non generatione propagandos qui Patres dixerint. lib. 5. c. 1. n. 4. oppositum ostenditur latè à n. 6.

Franc. Suarez de opere sex dierum.

Ignis, vide *Animal*, num. 10.

Imago.

1. Imago Dei homini impressa est, quid, creatum in ipso. lib. 3. cap. 8. à n. 2. Eam in corpore illius fundari, variè sententia, quæ refelluntur, à n. 10. in anima fundari, catholica assertio. n. 14. non esse in corpore propriè & formalitèr, imò tamen, & veluti in signo, admitti potest. num. 16.

2. Ad imaginem Dei Angeli quoque sunt conditi. à n. 18.

3. Imaginem Dei in muliere qui negauerint. n. 21. concluditur tamen in ea reperiri. n. 22. & in anima separata. n. 23.

4. Imago Dei in homine, seu anima quoad naturã ipsius, etiam ante gratiam reperitur. eodem c. 8. n. 24.

5. Imaginem Dei nulla creatura infra hominem habet. n. 25.

6. Imago Dei in homine & Angelo reperitur ratione substantiarum, potentialium, & actuum, atque ex his omnibus imago completur. à n. 26.

7. Inter imaginẽ, & similitudinẽ Dei quid intersit, eodem cap. 8. à n. 29.

8. Imaginem Dei naturalem homo non amisit per peccatum. n. 32. amisit tamen similitudinẽ per gratiam. n. 33.

9. Homo ad imaginem Dei vt vnus est, atque item vt Trius. n. 24. & 25. An hæc Trinitatis imago consistat in amore Dei solius, an etiam aliarum rerum, atque in actibus, etiam imperfectis. ibid.

10. Imago Dei in homine nõ refertur ad aliquam personam ex diuinis, secundum peculiarem aliquam eius proprietatem. eodem c. 8. n. 36.

Immortalis.

1. Immortales, an & quomodo fuissent homines in statu innocentie, vide in verbo *Adam*, à n. 29.

2. Immortalitas in statu innocen. fuisset entitatiuè naturalis, & supernaturalis quoad modum. lib. 3. c. 15. n. 13. & 14.

3. Immortalitas Adam quoad impassibilitatem corporis, à prudenti illius diligentia, iuncta Dei peculiari custodia pendeat. lib. 3. c. 14. à n. 12. nec reddebatur immortalis per qualitatem inherentem. n. 20.

4. Corpus Adæ fuit transmutabile quoad aliquas eius particulas. n. 21.

5. Adam quomodo dicatur potuisse non mori, & non potuisse mori. n. 22. & 23.

6. In Adamo quomodo subueniretur perditioni humiditatis ex actione calidi. eodem n. 23. quomodo item amissioni caloris, ex repassione ab alimento. n. 24. & 25.

Infans.

Infans qualiter nasceretur in statu innocen. vide *Innocentie status* à n. 12. & à n. 19.

Innocentie status.

1. In statu innocentie an decipi possent homines, vide *Receptio*. Quas virtutes morales habent, vide *Virius*. An daretur perfecta subiectio appetitus, vide *Appetitus*.

2. In statu innocen. peccatum mortale distinctum ab usu ligni posset committi. lib. 3. cap. 13. num. 2. per id peccatum non fore attendendum illum statum qui velint. num. 3. oppositum probatur à num. 4.

3. In eo statu nullum potuit peccatum veniale ex surreptione inueniri. num. 17. nec itè ex perfecta deliberatione. n. 21. hæc impotentia peccandi.

INDEX RERVM.

- candi venialiter vnde proveniret. num. 24. & 27.
4. Qualis tunc fuisset hominum immortalitas, vide *Immortalitas*.
 5. Quomodo caperet paradisi homines procreandos in statu innocen. vide *Paradisus*.
 6. In statu innocen. an homo peculiare dominium acciperet ut proprium illius status, vide *Dominium*.
 7. In eo statu homines naturaliter multiplicarentur, vide *Generatio*, num. 2. non omnes matrimonium inirent, sed aliquos virgines futuros probabile. lib. 5. cap. 1. num. 12.
 8. In eo statu non futuras foeminas error. lib. 5. cap. 3. num. 7. vide alia in verbo *Foemina*.
 9. In statu innocen. polygamia simultanea non fuisset. lib. 5. c. 3. à num. 14. nec successiva. num. 18. & 20.
 10. An iidem tunc fuissent qui nunc vsque ad diem iudicij nascerentur, variae sententiae. lib. 5. cap. 4. à num. 1. probabilius futuros eisdem quoad animas, non quoad corpora. ibid. à num. 8.
 11. Tunc non fuissent pauciores electi, quam nunc. eodem cap. 4. num. 15. imò iidem quoad animas qui nunc sunt electi. ibid. an praeter hos alios etiam tunc Deus elegeret, incertum. ibid.
 12. In statu innocentiae proles generaretur perfecta cum omnibus facultatibus, partibus ac membris. lib. 5. c. 5. n. 1. & 2. Non omnes tamen fuissent in hac perfectione aequales. num. 3. Imò quilibet pro diversis aetatibus diversam haberent. n. 4.
 13. In eo statu infantes generarentur cum paritate corporis illi aetati accommodata. ibid. n. 5. imò cum imbecillitate virium. num. 6. & vsu rationis carerent. n. 11.
 14. In statu innocentiae quibus alimentis homines vitam conservarent? vide verbo *Cibus*.
 15. An in eo statu saltem bruta carnibus vescerentur. lib. 5. c. 6. à n. 19.
 16. In statu innocentiae futura esset societas domestica quoad liberorum procreationem. lib. 5. c. 7. n. 2. non quoad servorum ministerium. ibid. item futura societas politica, sicut in civitate, vel regno. num. 6. & 7. & an vna vel plures tales societates? n. 8.
 17. In statu innocentiae quòdnam foret dominium vnius hominis in alium, & in bruta animalia? vide *Dominium*.
 18. In statu innocentiae vita hominis ut plurimum fuisset contemplativa, & aliqua ex parte activa. lib. 5. c. 7. n. 20. & 21.
 19. In statu innocentiae homines generandi essent in gratia. lib. 5. c. 8. n. 2. Imò in naturae integritate, & originali iustitia. à n. 7. non tamen cum scientiis alijs perfectionibus intellectus, praeter habitum fidei. à n. 17. nec item cum virtutibus infusus per accidens. à n. 23.
 20. In statu innocentiae nascituros omnes in gratia confirmatos, atque aded praedestinos, qui velint. lib. 5. c. 9. n. 1. oppositum verius. à n. 3. imò non omnes acciperent donum confirmationis etiam post victoriam alicuius tentationis. à n. 6.
 21. Posteris Adami in statu innocentiae, si peccarent, amissuros gratiam, non iustitiam originalem, putat Catherinus. lib. 5. c. 10. n. 2. refellitur. n. 3. & 4.
 22. Potuisse homines in eo statu peccare, certum, an de facto peccarent incertum. eod. n. 4. Credibilis tamen aliquos esse peccaturos. n. 5. Sic peccantes non statim fierent reprobi, sed pot-

- tuisent ad gratiam redire. n. 7. Quibus mediis redirent? num. 8.
23. In statu innocen. an peccatoribus restituta gratia, etiam iustitia origin. restitueretur. à num. 9.
 24. In eo statu peccantes an à Paradiso excluderentur. n. 13.
 25. Foret ne tunc excellentior sanctificatio parvulorum quam modo? lib. 5. c. 11. à n. 3. Quid de prima auctororum sanctificatione. n. 6.
 26. In statu innocen. actus charitatis non fuisset ex vi status maioris meriti quam in natura lapsa. eod. c. 11. à n. 10. Neque item quòd ex maiori gratia vel charitate habituali vel actuali procederet. à n. 13.
 27. Dicitus status fuit aliqua ex parte aptior ad merita multiplicanda, vel maiora efficienda, quam status naturae lapsae. ibid. n. 17. non tamen simpliciter. n. 18.
 28. In statu innocen. si duraret vulgaris hominum multitudo, plura, & maiora habuisset merita, quam nunc ordinariè in lapsis inveniuntur. lib. 5. c. 11. n. 19.
 29. In statu naturae lapsae collectio iustorum sanctior de facto est, quam foret tota hominum collectio in statu innocen. ibid. num. 20. & 21.
 30. In statu innocen. an fuisset maior cumulus meritorum, in omnibus, & singulis hominibus, quam nunc sit, vel è contra, aut etiam aequalis. ibid. latè à n. 22. Quid de Christo D. & virgine matre in utroque statu. n. 23. Quid de alijs iustis variè inter se, & in utroque statu comparatis, latè ibid. à n. 24.
 31. In statu innocen. an gratia ex opere operato foret vberior, quam in natura lapsa. ibid. num. 29.
 32. In eo statu hominum via certum haberet terminum, non per mortem, sed per translationem ad gloriam. lib. 5. c. 12. n. 1.
 33. In eo statu omnes homines perveniret ad aetatem adultam, in qua liberè operari possent. n. 4. imò permanerent in via vsque ad statum consistentiae. n. 5. quin etiam, nec statim post consistentiam, sed nec post annorum millia, sed intra mediocrem durationem à Deo praefiniendam transferrentur. n. 6.
 34. In statu innocen. an tempus viae futurum esset aequale in omnibus. n. 9. & 10. An alij ante alios transferrentur in gloriam. n. 11. in eo statu non transferrentur prius homines ad statum medium, sed immediatè ad gloriam, etiam corporum. à n. 13. Idque non simul, sed successivè in tempore à Deo praestituto. n. 16.
- Insula.*
Insulae tertio die in mari à Deo factae. lib. 2. cap. 6. num. 17.
- Iustitia origin.*
1. Iustitia origin. in quo consistat, variae opiniones. lib. 3. c. 20. à n. 2. Non est vnus peculiaris habitus simpliciter sumpta. n. 9. & 10. includit gratiam, ac virtutes illius comites, & virtutes morales acquiribiles. à n. 12. nec non actualia Dei auxilia, & alia extrinseca beneficia. n. 19.
2. Iustitia origin. quasi primaria, & fundamentum reliquorum donorum fuit gratia sanctificans. eodem cap. 20. à n. 20.
3. In iustitia origin. non requiritur alium habitum naturalem, aut supernaturalem, praeter gratiam, qui in essentia animae inhaereret, concluditur eodem c. 20. num. 24. & 25. Non etiam habitum

INDEX RERVM.

- bitum intellectuale distinctum ab iis qui de facto infunduntur. num. 26. & 27. Neque habitum voluntatis per accidens infusum praeter virtutes naturales. à num. 28.
4. Iustitia origin. naturalis ne sit, an supernaturalis. num. 42. & 43. Iustitiam origin. consistere in vtriusque appetitus habitibus, qui à virtutibus sint distincti, falsò dixit Scotus, eodem cap. 20. à num. 33.
 5. Iustitiae origin. subiectum quòdnam sit. num. 41.
 6. Iustitiae origin. cum variis statibus humanae naturae consideratio multiplex. eodem cap. 20. à num. 44.
 7. Iustitiam origin. non fuisse amittendam per peccatum posterorum Adae, licet amitteretur gratia, opinatur Catherin. lib. 5. cap. 10. num. 2. refellitur num. 3. & 4.
 8. Iustitia origin. cum veniali consistere potuisse qui dicant. lib. 3. cap. 13. num. 9. Non posse integram cum veniali permanere, bene tamen quoad pleraque privilegia talis status. eodem cap. 13. à num. 10.
 9. In statu iustitiae originalis, an posset committi prius veniale quam mortale, vide *Innocentia status*, num. 3.
 10. Iustitia origin. an restitueretur cum gratia posteris Adae in statu innocentiae, si post peccatum mort. penitentiam agerent. lib. 3. cap. 10. à num. 9.
- L.*
Lignum vitae.
1. Lignum vitae in statu innocen. repararet diminutionem caloris naturalis. lib. 3. cap. 14. num. 25. quomodo passiones corruptivas, ac mortem impediret. ibid.
2. Lignum vitae fuit vera arbor, verumque fructum sensibilem praefrens naturaliter. lib. 3. cap. 15. num. 1. Eius quoque ad reparandas vires efficacia naturalis fuit. ibid. num. 2. & 3. dicta efficacia erat ad perpetuè reparandam vitam. num. 4. ad id tamen non semel, sed aliquoties fuisset gustandum. num. 5. & sequentibus.
3. Lignum vitae etiam frequenter sumptum non posse conservare corpus omnino immortale, sed ad longum duntaxat tempus, opinio Scoti & Caiet. num. 9. & 10. refellitur num. 11. & 12.
4. Lignum vitae quo sensu post lapsum hominis minus efficax quam antea fuisset? eodem num. 12.
5. De eo ligno an comederint primi parentes ante peccatum. lib. 4. cap. 8. num. 9.
6. Lignum veterum, vide *Arbor*.
- Limus.*
Limus ex quo Adam formatus qualis fuerit. lib. 3. c. 1. num. 2.
- Luna.*
1. Luna cur dicta secundum luminare magnum. lib. 2. cap. 9. num. 9.
2. Luna an in plenilunio, vel in alio statu facta. num. 10. vide etiam *Astrum*, & *sol*. num. 3.
- Lux.*
1. Lux in primo die creata quid iuxta Augustinum? lib. 2. c. 1. à num. 2.
2. Lucem primo die creatam non spiritualement, sed sensibilem esse, latè ostenditur à num. 4.
3. De illius lucis subiecto, loco, & tempore creationis, variae opiniones latè referuntur ac refelluntur. lib. 2. cap. 2. à num. 4. vera resolutio. à

- num. 15. ad 19.
4. Lucem primo die creatam quomodo antecesserint tenebrae super faciem abyssi? ibid. à num. 26.
 5. Lux primo die facta ex vi illius imperij, *Fiat lux*, immediatè post primum instans creationis mundi intrinsecè fieri coepit. lib. 1. cap. 3. à num. 7. Quo in loco, & situ orbis primò coepit irradiare? ibid. à n. 10.
- M.*
Maledictio.
Serpentis maledictio, vide *Serpens*. Maledictio terrae, vide *Terra*.
- Mare.*
1. Mari salcedo vnde, & quando indita? vide *Terra*, & *Agna*.
- Maria Virgo.*
1. Virgo Maria non potuit à daemone tentari per internam imitationem phantasiae. lib. 4. c. 5. num. 8. Habuit peculiarem statum naturae lapsae coniunctum cum statu gratiae & perfectae innocentiae, &c. non autem iustitiae origin. lib. 3. c. 20. num. 47.
2. Inter Mariam & daemone per serpentem representatum inimicitiae maxima. lib. 4. c. 7. num. 10. Vide etiam *Deceptio* num. 4. *Innocentia status* num. 30.
- Materia.*
1. Materia informis quid? variae sententiae, quae refelluntur. lib. 1. c. 8. à num. 1.
2. Materia prima altera pars substantialis compositi physici à Deo creata ex nihilo. ibid. num. 8.
3. Materia prima non fuit creata in aliqua reali duratione ante caelum, & terram. num. 9. neque post illa. ibid.
4. Materia prima non fuit creata informis, id est, absque forma substantiali. num. 10. & sequen. potuit tamen ita creari. num. 11. nec fuit creata cum sola forma corporeitatis. num. 13.
5. Materia terrae, & aquae sub propriis formis earum creata. num. 15. & 16.
6. Materia caelestis, & sublunaris an specie differant. lib. 1. c. 5. num. 1. semissuè.
- Matrimonium.*
Matrimonium an praestaret virginitati in statu innocen. vide *Virginitas*. In eo statu fuisset etiam consummatum. lib. 5. c. 1. à num. 6. per consummationem amitteretur virginitas in statu innocen. cap. 2. num. 3.
- Metallum.*
Metalla, seu mineralia, an tertia die à Deo immediatè creata. lib. 2. cap. 8. num. 8. & 19. Mixta, vide *Mundus* num. 6.
- Montes.*
Montes ante diluivium extitisse, & ad opus terrae diei pertinere ostenditur. lib. 2. c. 6. num. 16.
- Mors.*
Mors, vel mortalitas, vide verbo *Adam*, à num. 3. aut *Immortalis*.
- Motus.*
1. Motus continuum non potuisse dari ab aeterno ostenditur. lib. 1. c. 2. num. 9. 15. & sequentibus.
2. Motus primi mobilis, atque aded tempus an inceperit cum rebus primò creatis. lib. 1. cap. 9. num. 9. & 10.
3. Motus proprius in caelis planetarum & octavae sphaerae die quarto inceperit. lib. 2. cap. 8. num. 16.

INDEX RERVM.

- Mundus.*
- De mundi creatione, & existentia quid senserit Aristoteles, & Plato. lib. 1. cap. 1. num. 2. Varij errores circa mundi creationem proponuntur. ibid. à num. 4.
 - Mundum visibilem à Deo esse per veram creationem, fides docet. ibid. num. 10. & sequent. nō per occasionē peccati, sed ex primaria voluntate Deus illum creavit. à num. 13. Idque nullo ascito cooperatore, aut instrumento. num. 17. quamvis absolute instrumento vti possēt. num. 18.
 - Mundus non fuit ab æterno, sed suæ creationis principium habuit. lib. 1. cap. 2. num. 2.
 - Non esse impossibile mundum in tempore incepisse, demonstrari potest. ibid. à num. 4. Imò non potuisse esse æternum quoad successionem generationum, & corruptionum, vel alias quasvis successivas alterationes discretas, demonstratur. à num. 9. neque etiam quoad motum localem cælorum, aut tempus continuum. latè à num. 15.
 - Non potest absolute demonstrari omnes res mundi fuisse in tempore, & non ab æterno creatas. ibid. num. 21. hoc tamen esse conuenientius efficaciter ostenditur. num. 22.
 - Mundum etiam quoad mixta, eiusque dispositionem in eodem momento cum cælis & elementis factum esse qui putent. lib. 1. c. 10. num. 4. & 5. contrarium astruitur. à num. 6.
 - Mundus aliquam formationem in 1. instanti, aliam successu temporis acquisiuit. ibid. num. 19. & 20. Circa eius informitatem vt concordent Patres reliqui cum Augustino. num. 21.
 - Mundum cur Deus successiue creauerit, cum potuerit vniū instanti vniuersum creare. ibid. num. 25.
 - Mundus quo anni tempore cœperit. lib. 2. cap. 7. num. 7.

O.

Opinantium iudicium, aut coniecturale an haberē possent homines in statu innoc. lib. 3. c. 10. num. 8. 9. & 14.

Originale.

Originale peccatum, vide *Peccatum*. originalis iustitia, vide *Iustitia origin.*

P.

- Pactum.*
- Pactum Dei cum Adamo, vide *Præceptum*. à num. 6.
 - Pacta alia & obligationes inter Deum & homines enucleantur lib. 3. cap. 21. num. 25. & 26.

Paradisus.

- Paradisus terrestris, tertia die plantatus. lib. 2. c. 7. num. 13. & 14. In eo non fuissent tribuli, & spinæ, aut alia herba noxiæ, Adamo nō peccante. eodem num. 14.
- In paradiso an Adam, & Eva creati, vide verbo *Adam*, & *Eua*.
- Paradisum quem Deus dicitur plantasse, non fuisse locum terrestrem, & quæ de illo scribuntur metaphoricè esse intelligenda, qui velint. lib. 3. cap. 6. num. 2. & 3. contraria veritas catholica latè stabilitur. à num. 5.
- Paradisus fuit locus particularis, in determinata orbis regione situs. ibid. num. 15. Quanta illius magnitudo. num. 19.
- Paradisus non magna terre portio, quomodo omnes homines in statu innocentia caperet.

- ibid. latè à num. 20.
- De paradisi situ opiniones contrariæ, à num. 26.
- Paradisus non solum cælum lunæ, sed neque secundam aëris regionem artingebat. num. 39. verisimilius tamen est in loca sublimi fuisse, & prope secundam aëris regionem, collibus intermedium modice assurgentibus. num. 31.
- Paradisus in qua mundi plaga fuerit. eodem cap. 6. num. 34. An sub æquinoctiali. num. 36. non fuit diluuiō destructus, sed adhuc extat. in suo statu, in quo plantatus fuit. num. 38.
- Paradisus cur à nullo exploratus. num. 40. nec regio in qua est, vlli cognita est positio. num. 41.
- In paradiso non fuisse primos parentes integrum diem, qui velint. lib. 4. c. 8. num. 3. verius tamen fuisse ibi vltra diem naturalem. latè ibid. à num. 7. totos dies octo. ibi commemoratos diuinat Pererius. num. 13.
- E paradiso eictos fuisse primos parentes altero die post creationem verosimilius. eodem num. 13. ibi permansisse semper virgines dicendum est. ibid.
- Paradiso an excluderentur posterij Adam si peccarent ipsi. lib. 5. cap. 10. num. 13.

Passiones.

Passiones quæ darentur in statu innocen. lib. 3. c. 12. num. 27. & 29. quæ non darentur. num. 28. & 29.

Peccatum.

- Peccare non potuit Adam de lege ordinaria in primo instanti suæ creationis. lib. 3. c. 11. num. 4.
- Quolibet mortali perderetur status innocen. vid. *Innocentia status*, num. 2. veniale tamen non præcederet omne mortale, vide ibid. num. 3.
- Peccasse Euam antequam tentaretur à serpente refellitur. lib. 4. c. 2. à num. 1. peccasse saltem antequam audito serpente responderet, qui dicant. num. 4. non peccasse antequam responderet, nec in ipsa responsione, probatur à num. 5. peccauit tamen cum audiuit, *Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii*, num. 9. & 10.
- Primum Eux peccatum fuit superbia. eodem cap. 2. à num. 14. quomodo ante hoc peccatum non præcesserit infidelitas, aut iudicium erroneum. num. 20. secundum peccatum Eux fuit infidelitas. num. 23. probabileque est fuisse hæresim. num. 24. probabilius non attigisse hæresim. num. 25. tertium peccatum fuit comestio vitæ; quartum scandalum: quintò excusatio, saltem venialis. ibid.
- Adamus antequam ab Eua tentaretur, non peccauit. lib. 4. c. 3. num. 5. primum eius primum peccatum fuisse inordinatum affectum erga vxorem putat Scotus. eodem cap. 3. num. 1. fuisse superbiam communis & verius. num. 4. & 12. Peccasse etiam per infidelitatem qui Patres dixerint. lib. 4. c. 3. à num. 4. Nec fuisse infidelitatem propriam cum pertinacia, & hæresi, imò nec cum ignorantia culpabili verius videtur. ibid. num. 18. secundum peccatum Ade fuit affectus inordinatus erga Euam. num. 23. prædictus affectus non fuit per se peccatum. ibid. sed quatenus fuit causa omissionis debiti officij, non reprehendendo Euam ob transgressionem. num. 24. Tertium Adami peccatum eius vitæ. num. 25. quod in eo deformitates distingui soleant. ibid. Alia Adami peccata

INDEX RERVM.

- peccata tribui solita expendantur à num. 26.
 - Peccatum Eux grauius fuisse peccato Adami qui dicant. lib. 4. c. 4. num. 1. qui oppositum sentiant. num. 2. comparantur latè vtriusque parentis peccato in numero, & grauitate. à num. 3. vera resolutio fuisse simpliciter grauius Eux peccatum. num. 10.
 - Peccatum primorum parentum non fuisse simpliciter grauius peccatis posterorum, sed tantum secundum quid, ex circumstantia nimirum status, opinio D. Thom. quæ expenditur. lib. 4. c. 6. à num. 1.
 - Peccata primorum parentum collata cum peccatis Angelorum fuerunt simpliciter minus grania. ibid. num. 7. quid si conferantur cum peccatis posterorum. ibid.
 - Peccasse primos parentes ipso sexto die quo conditi sunt, multorum opinio. lib. 4. c. 8. num. 3. oppositum latè probatur. à num. 7. peccasse octauo die à sua creatione diuinat Pererius. num. 13. verisimilius peccasse altero die à creatione. eodem num. 13.
 - Peccatum Adami non fuisse irremissibile de potentia absoluta. lib. 4. c. 9. num. 1. imò nec de ordinaria, de fide constat. num. 3. idque etiam quoad poenam alterius vitæ. num. 5. Quid de poenis huius vitæ, speciatim de amissione iustitiæ origin. ibid. quid de exilio à paradiso. num. 6.
 - Peccatum Adami non fuisse remissum qui dixerint. eodem cap. 9. num. 7. oppositum latè probatur. ibid. & num. sequentib.
- Vide verb. *Adam*, à num. 41.
- Phantasma.*
- Cum recursum ad phantasmata intelligerent homines in statu innoc. lib. 3. cap. 9. num. 7.
- Piscis.*
- Piscis & aues simul producta à Deo probabilius. lib. 2. c. 10. num. 8.
 - Piscis ex suo genere mole vincunt cætera animalia. ibid. num. 9. fortè etiam numero, & varietate specierum. ibid. vide etiam *Animal*.
- Planta, vide Vegetabilia.*
- Pœna primorum parentum.*
- Præcipua pœna, cæteraque includens fuit priuatio iustitiæ originalis. lib. 4. c. 7. num. 12.
 - Prima pœna mulieris de multiplicatione ærumnarum in concipiendo qualis. ibid. num. 13. & 14. qualis secunda de dolore in partu. num. 15. qualis tertia de subiectione ad virum. num. 16.
 - Pœna viri triplex. 1. terra maledictio qualis. num. 17. & 18. qualis secunda de germinandis spinis. num. 19. qualis tertia de labore, & sudore in conquirendis cibis. num. 20.
- Polygamia.*
- Polygamia vxorum simul in statu innocentia non esset. lib. 5. c. 3. à num. 14. imò nec bigamia successiua, post translationem alterius coniugis. num. 18. & 20.
- Potestas publica, vide Dominium.*
- Præceptum.*
- Præceptum non edendi de ligno scientiæ Adamo impositum ante formatam Euam. lib. 3. c. 5. num. 12.
 - Nullum præceptum Adamo in statu innocen. positum error hæret. refellitur. lib. 3. c. 21. num. 1. id præceptum habuit pro materia remota arborem scientiæ, pro proxima comestionem. num. 2. & 6. Quenam fuerit Deo im-

- ponendi hoc præceptum? à num. 7.
 - Præceptum primis parentibus impositum, graue fuisse, & fides, & ratio suadet. ibid. num. 10.
 - Præceptum hoc an obligationem tantum obedientia contineat, vel etiam iustitiæ, & temperantiæ? eod. cap. 21. num. 11. & 12. Non potuit venialiter tantum violari ex paruitate materiæ. num. 14. id intelligendum de comestione non de aspectu, & tactu. num. 15. Quid de sola masticatione. ibid.
 - Præceptum non manducandi de ligno vetito non solis primis parentibus, sed posteris etiam impositum esset, si status ille durasset. num. 16. & 17.
 - Præceptum illud an incluseret pactum Dei cum Adamo. num. 18. An solo ipso præcepto, an ex addito nouo pacto posterij Adæ fuerint in ipso capite obligati. à num. 15.
 - Nouit Adam se accepisse præceptum etiam vt caput totius posteritatis. num. 29. ea tamen notitia non requirebatur, vt præceptum posteros obligaret. num. 28.
 - Præceptum illud vt Adamum & posteros obligaret, non postulabatur consensus Adami vt capitis virtute continentis totam posteritatem. eodem cap. 21. num. 24.
- Prædestinatus.*
- Prædestinati plures, an pauciores; iidem, an diuersi forent in statu innocentia vel natura lapsa. vide verbo *Innocen. status*, num. 11.
- Principium.*
- Vocis *Principium* multiplex significatio. lib. 1. c. 2. num. 23.
 - Verba illa Gen. 1. *In principio creauit*, &c. de fide probant mundum non ab æterno, sed in tempore, vel cum tempore conditum. ibid. num. 26.
- R.
- R**equies diei septimæ, vide *Dies*.
- Rosa, vide *Vegetabile*.
- S.
- Sabbatum.*
- L**egem de seruando Sabbato die septimo latam qui dixerint. lib. 2. c. 11. num. 9. refelluntur. ibid. Sabbatum quomodo sanctificatum. num. 11.
- Salsedo.*
- Salsedo mari quando, & vnde indita. lib. 2. c. 6. num. 20. 21.
- Sanctitas.*
- Sanctiores ne essent homines in statu innocentia, quam in natura lapsa, vide *Innocentia status*, à num. 25.
 - Sanctificatio Adami, vide *Gratia*.
- Scientia.*
- Scientiam naturalem à Deo inditam habuit Adamus. lib. 3. c. 9. num. 2. & sequentibus. Hæc scientia fuit eiusdem speciei cum nostra acquisita. Fuit etiam cum dependentia à phantasia. num. 6. & 7. species intelligibiles huius scientia in Adamo tales fuerunt, quales acquisita per sensus. eodem num. 7.
 - Scientia hæc infusa Adamo ad omnia materialia extendebatur. à num. 8. non tam fuit comprehensiuua, aut quidditatiua, aut æqualiter perfecta de omnibus. num. 11. imò se non extendebat ad futura libera. num. 12. quousque ad effectus casuales se extendit. ibid. quousque ad præterita. num. 13. quousque ad præsentia materialia in communi, & singularia.

INDEX RERVM.

- nam. 14. quousque ad internas cogitationes. num. 15.
3. Scientia Adæ infusa Deum sub suo obiecto comprehendit. eodem cap. 9. num. 16. non per speciem directè, sed ex visibilibus ipsum cognoscendo. ibid.
 4. Scientia Adæ de Deo fuit solum accidentaliter perfectior, quam sit nostra acquisita. num. 18. quomodo Angelos attingebat. num. 20.
 5. Huius scientiæ actus cuius fuerit perfectionis essentialis, & accidentalis. ibid. num. 21. fuerit ne discursiva, à num. 22.
 6. Hæc scientia quoad habitum an fuerit simplex qualitas. num. 26.
 7. In hac scientia an profecerit Adam plura successiue cognoscendo. num. 27. an profecerit quoad intensiorem habitum ei infus. num. 28. quomodo profecerit in scientia experimentalis. num. 27. An maior fuerit scientia Adam quam Salomonis. num. 29. & 30.
- Vide etiam verbo *Cognitio*.
- Serpens.*
1. Serpentis maledictio post peccatum Adæ quomodo in dæmonem directa. lib. 3. cap. 2. num. 23.
 2. Serpentem hunc fuisse Christum error Ophitarum stultissimus. lib. 4. c. 1. n. 2. fuisse dæmonem sine vilo corpore assumpto, qui per solam suggestionem internam deceperit Euam, error Caiet. ibid.
 3. Serpens ille verus fuit, & sensibili sono ad Euam locutus. ibid. à num. 3. Hunc serpentem fuisse verum animal virtute saltem supernaturali pro eo tempore facultate loquendi, & intelligendi præditum aliorum est error. eodem cap. 1. num. 10. & 11.
 4. Dæmonem fuisse qui sub specie serpentis visibili Euam tentauerit assertio catholica. num. 12.
 5. Serpens ille verus fuit, non apparens tantum. à num. 13. Cuius fuerit speciei ignotum. num. 17.
 6. Cur serpentem Eua non horruerit. num. 18. quomodo illum potuit ad colloquium admittere. à num. 19.
 7. Serpens cur dictus callidior omnibus animantibus. lib. 4. c. 1. num. 9.
 8. Serpentem ante Dei maledictionem pedes habuisse, & ob peccatum illis fuisse priuatum qui putent. lib. 4. cap. 7. num. 2. improbantur. num. 3.
 9. Serpentis maledictio an ipsi animali, an dæmoni inflicta. ibid. à num. 4. Explicatur hæc maledictio. à num. 5.
 10. Inter serpentem & mulierem inimicitia qualis. num. 9. & 10.
 11. Nulla serpenti, aut dæmoni ex maledictione illa noua pœna indicta est. num. 11.
- Seruitus.*
- Seruitus in statu innocentia nulla foret. lib. 5. c. 7. num. 2. & 10.
- Similitudo.*
- Similitudo Dei in homine, vide *Imago*.
- Sol.*
1. Sol quo in loco, & situ orbis primò productus: vnde moueri cepit. lib. 2. c. 3. à num. 10.
 2. Solis diurnus motus cum primo mobili, incipit immediatè post primum instans creationis mundi. lib. 2. cap. 3. à num. 7.
 3. Sol & reliqua astra non sunt à Deo creata sub-

- stantialiter die quarto. lib. 2. c. 8. num. 2. Neque eodem 4. die ex præiacente materia producta. num. 4. imò nec quoad accidentalem condensationem, qua materiam multum transmutat. num. 6. & 7. Neque item per additas determinatas virtutes ad influendum in sublunaria. num. 9. & 10. Neque per additionem nouæ lucis. num. 10. Non denique per intensiorem lucis iam præhabita. num. 12. & 13. Sed solum quoad proprios locales motus quos in quarto die Deus calis tribuit. num. 16. & 17. sine vlla noua qualitate addita, vel intentione in præhabitis. à num. 18.
4. Sol astrorum maximum. lib. 2. c. 9. num. 9.
- Sopor, vide Adam num. 7.*
- Spes.*
- Spei naturalis habitum infusum accepit Adam in primo suæ creationis instanti. lib. 3. c. 18. num. 3. An etiam spei actum tunc eliceret. cap. 19. à num. 1.

- Spina tribuli.*
1. Spinæ terra germinaret, etiam non peccante Adamo. lib. 3. c. 7. num. 11. & lib. 4. c. 7. num. 19. tunc tamen non essent homini pœnales. ibid.
 2. Spinarum germinatio cur inter pœnas Adam numeretur. eodem num. 19.
- Spiraculum, vide Adam num. 20.*
- Stella, vide Astrum.*
- T.*
- Tempus, duratio.*
1. Duratio aliqua non æterna fuit aequaliter cum Angelis, celo, & terra, concreta. Eaque fuit principium omnis durationis creata. lib. 1. c. 9. num. 5.
 2. Aliquod initium proprii temporis successiui, discreti tamen, cum substantiis primò creatis, est concretum. ibid. num. 8.
 3. An, & quomodo initium temporis etiam continui & successiui, sit cœuum creationi cæli, & terræ. ibid. num. 9. & 10.

- Tenebra.*
- Tenebræ super faciem abyssi, an, aut quo tempore præcesserint primam lucis creationem. lib. 2. c. 2. à num. 26.
- Tentatio.*
1. Tentationem serpentis, qua Euam ad peccandum induxit per suggestionem tantum internam erronee putat Caiet. lib. 4. c. 1. num. 2. fuisse externam, & per auditum corporis factam, communis, & vera sententia à num. 3.
 2. Tentari non possent homines à dæmone in statu innocentia per solam phantasia mutationem. ibid. num. 8.
 3. Cur tentauerit dæmon vero potius, quam lieto animali. num. 16.
- Vide etiam, *Serpens*.
4. Adamus non fuit immediatè à serpente tentatus. lib. 4. c. 3. num. 6. sed ab Eua. num. 7.
 5. Eua dum tentaret Adamum narrauit promissiones sibi à serpente factas. ibid. à n. 9.
 6. Tentationis Adami ordo. ib. n. 15.

- Vacuum.*
- Vacuum extra cælum nunc creatum nec datur, nec ante mundi creationem in spatio imaginario dabatur. lib. 1. cap. 2. num. 8. potest tamen diuinitus intra cæli ambitum dari. ibid.
- Vegetabile.*
1. Vegetabilia actu, & in propria specie, non tantum in semine, tertio die creata. lib. 2. c. 7. à n. 2.

INDEX RERVM.

2. Vegetabilia post segregationem aquarum cur producta. ibid. num. 5. à Deo immediatè tantquam à causa totali, ex terra producta sunt. num. 7.
 3. Vegetabilium, quæ species tertio die productæ. num. 8. quot eorum species, & in quibus regionibus. ibid.
 4. Vegetabilia nociua & venenosa, non nisi post Adæ peccatum & in eius pœnam producta esse qui velint. num. 9. oppositum verius quoad venenosa. num. 10. quoad tribulos & spinas. num. 11.
 5. Quæ vegetabilia sint hoc die tertio producta in actu, quæ in potentia tantum. eodem num. 11.
 6. Vegetabilia nociua non fuissent in paradiso, Adamo ibi non peccante. num. 14.
 7. Vegetabilia quo in statu, augmento, seu dispositione fuerint creata. num. 16.
- Vestis.*
- Vestibus an vterentur homines in statu innocentia. lib. 5. c. 6. num. 1.
- Via.*
- Via hominum in statu innocentia, vide *Innocentia status*. à num. 32.
- Virginitas.*
1. Virginitas cum matrimonio consummato, neque in statu innocen. consistit. lib. 5. c. 2. à num. 3.
 2. Virginitatem perpetuam in statu innocen. non potuisse licitè seruari qui velint, num. 9. refelluntur. num. 10.

3. Virginitate matrimonium in statu innocentia præstantius futurum verisimile est. num. 11. oppositum etiam satis probabile. num. 12. & 13.
 4. Virginitas in statu innocen. seruata fuit quoad materiale, per occasionem. ibid. num. 14. Non tamen quoad formale. ibid.
 5. Virginitatem plurimi colerent in statu innocen. si diu perseveraret. eodem num. 12.
- Virgo Maria, vide Maria.*
- Virtus.*
1. Virtutes omnes morales ordinis naturalis, habuit Adamus in primo instanti concreatas. lib. 3. cap. 11. num. 5. etiam eas quæ circa proprias passiones versantur. num. 7.
 2. Virtutes has omnes non solum quoad habitus data esse, sed quoad aliquos etiam earum actus in Adamo dari tunc potuisse ostenditur, speciatim penitentiam & misericordiam. ibid. num. 10. Item eas quæ Deum respiciunt vt obiectum cui, qualis est religio. &c. num. 11.
 3. Adamus innocens in voluntate habuit virtutem benevolentia naturalis circa Deum, non solum quoad eius actum. num. 11. sed etiam quoad habitum. num. 13. Quid de virtute spei naturalis. eod. n. 13.
 4. Virtutes morales per se infusas gratia comites habuit Adamus in primo instanti creationis. lib. 3. cap. 18. num. 1. Item spei de futura beatitudine. num. 3. nec non fidem supernaturalem plurimorum mysteriorum, quæ ei ante peccatum sunt reuelata. num. 14.
- Volatile, vide Aues.*

F I N I S.

